

KAZIM TAŞKENT KLASİK YAPITLAR DİZİSİ

Miguel de Cervantes Saavedra

La Mancha'lı Yaratıcı Asilzade

DON QUIJOTE

Çeviren: Roza Hakmen

YAPI KREDİ YAYINLARI

KÄZİM TAŞKENT KLASİK YAPITLAR DİZİSİ

Miguel de Cervantes Saavedra

La Mancha'lı Yarattıcı Asilzade

DON QUIJOTE

Çeviren: Roza Hakmen

YAPI KREDİ YAYINLARI

Miguel de Cervantes Saavedra

LA MANCHA'LI
YARATICI ASILZADE
DON QUIJOTE
I - II

Çeviren: Roza Hakmen

Şiirleri çeviren: Ahmet Gntan

La Mancha'lı Yaratıcı Asilzade Don Quijote - I / Miguel de Cervantes Saavedra
Özgün adı: El Ingenioso Hidalgo Don Quijote De La Mancha
Çeviren: Roza Hakmen
Şiirleri çeviren: Ahmet Güntan
Redaksiyon: Mîna Urgan

Kitap editörü: Selahattin Özpallabıyıklar

Kapak tasarımı: Mehmet Ulusel

1. baskı: İstanbul, Nisan 1996
19. baskı: İstanbul, Haziran 2015
ISBN 978-975-08-3421-9

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2013
Sertifika No: 12334
Bu baskıya kaynak alınan kitap Editorial Planeta, S. A. 1992

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 142 Odakule İş Merkezi Kat: 3 Beyoğlu 34430 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

SUNUŞ

Jale Parla

Birinci kısmının basıldığı 1605 yılından beri en çok okunan, en çok sevilen, en çok yorumlanan ve yeniden en çok yazılan La Man-cha'lı Şövalye Don Quijote ve silahtarı Sancho Panza'nın serüvenleri, güzel bir çeviriyle, Türkçe'ye kazandırılmış bulunuyor. Romanın “öz” babası Miguel de Cervantes Saavedra, kendisini izleyen tüm romancıları yapıtlarının “üvey” babası konumuna düşüreceğini –çünkü *Don Quijote*'den şu ya da bu biçimde etkilenmemiş tek büyük romancı yoktur– okuruna şu mütevazi önsözle seslenirken bilebilir miydi?

Aylak okur: Bu kitabın, zihnin, düşünülebilecek en güzel, en zarif, en akıllıca ürünü olmasını isterdim; buna yeminsiz inanabilirsin. Ancak, tabiat kanununa karşı çıkamadım; tabiat her şey, benzerini doğurur. Benim kısır, gelişmemiş zekâm da, her türlü rahatsızlığın hâkim olduğu, her türlü hazin sesin duyulduğu bir hapishanede doğmuşçasına kuru, kırışık, maymun iştahlı ve çok çeşitli, kimsenin aklına gelmeyecek düşüncelere boğulmuş bir evlâttan başka ne doğurabilir?.. Ama Don Quijote'nin babası gibi görünsem de, üvey babası olan ben, âdetlere uyup, başkalarının yaptığı gibi, neredeyse gözlerimde yaşlarla, oğlumda göreceğin kusurları affetmen veya görmezden gelmen için sana yalvarmayacağım, sevgili okur.

Cervantes'in kuru, kırışık, maymun iştahlı diye takdim ettiği *Don Quijote*, edebiyat dünyasında yer aldığı günden zamanımıza en zengin yorumlara vesile oldu. On sekizinci yüzyılda aklın ve gerçekçiliğin övgüsü olarak baş tacı edildi. On dokuzuncu yüzyıl romantikleri bu yorumu tam anlamıyla ters yüz edip, Don Quijote'nin kişiliğinde yenilmez idealizmi, dışlanmış yaratıcılığı, giderek, horgörölmüş diğergâmlığın İseviliğini buldular. Yirminci yüzyıl varoluşçuları için o, abes yaşamın benlik arayışından ödün vermeyen vakur kahramanıydı. Daha felsefi okumalarda Sancho'yla birlikte, idealizmle materyalizmin diyalektiğini simgeliyordu; politik eğilimliler ise bu anlatıda ütopyen sosyalizmin ilk örneklerinden birini gördüklerini düşündüler. Ve bütün yüzyıllar için, sanatın sanatla, sanatın yaşamla, ve sanatın insanla ilişkisini irdeleyen en baştan çıkarıcı anlatı olarak kabul edildi. Feodal düzenden merkantilist düzene geçişin örnek kitabı olarak sosyolojik ve tarihsel okumalara konu olurken, başkışisi Don Quijote'nin deliliği psikolojik tahlil ve teşhislere tabi tutuldu. Onun bu deliliğinin nedeni olarak gördüğü şövalye edebiyatının yergisinden yola çıkarak Cervantes'in gerçekleştirdiği edebi türler parodisi ise, edebiyatta metinlararası doğurganlık sorunsalının paradigmatik anlatısı sayıldı. Bu yorum zenginliği Ortega y Gasset'den Jorge Louis Borges'e kadar hiçbir yazarın gözünden kaçmamıştır.

Geç bir yaşta, ve artık neredeyse şan şöhretten umudunu kestiği bir noktada *Don Quijote*'yi okur dünyasına sunan Cervantes'in, kuşkusuz buluşmaya çalıştığı bir “ideal” okuru vardı:

Sen onun [Don Quijote'nin] ne akrabası, ne arkadaşı; ruhun kendi bedeninde; gayet yetenekli, hür bir iraden var; evindesin ve kralın vergilerinin efendisi olduğu kadar, sen de evinin efendisisin; bilirsin, herkes kendi evinde kraldır. Bütün bunlar, seni her türlü saygı ve mecburiyetten azade kılıyor; kısacası, hikâye hakkında, kötü söylersen karalanmaktan, iyi söylersen ödüllendirilmekten korkmadan, istediğini söyleyebilirsin.

Her ne kadar Cervantes önsözünde böyle dese de, daha kitabın başında onun okurunun yakasını kolay bırakmaya niyeti olmayan bir yazar olduğunu anlarız. Çünkü Cervantes, Shakespeare'le birlikte belki de ilk kez, “modern” okuru düşlemiştir. Ve düşlediği bu okur, neredeyse düşlediği “yaratıcı” şövalye Don Quijote kadar, romanının içindedir. Baş oyuncu Don Quijote, kendi yarattığı oyunlar girdabında kayboladursun, Cervantes de okuruyla oynadığı oyunlarla bu girdabı tepeden gözler. Okur, *Don Quijote*'de edilgen bir dinleyici değil, etkin bir yorumcu olarak düşünmüştür. Bu okur, kendi yargılarına özgürce varan, otoriteden kurtulmuş okurdur. Bu okurla kurmak istediği çok özel bağ gereği, Cervantes kitabına klasik metinlerden alıntılarla başlamak yerine onu “kupkuru” sunmayı yeğler. Çünkü bir şekilde sezmiş olmalıdır ki, bu kupkuru dediği dal üzerinde edebiyatın en özgür türü, yani roman yeşerecektir.

Cervantes'in Önsöz'deki “sözde” kaygılarının tam üzerine gelen “arkadaş” aslında kitapta okurun oynadığı ilk etkin rolü gerçekleştirir. Arkadaş bu kitabı okuyup ne anlaması gerekiyorsa onu anlayacak “akıllı” ya da “ideal” okurdur. Cervantes'in “saman gibi kupkuru, yenilikten yoksun, üslubu güdük, kavram yoksulu bir hikâye” dediği La Manchalı Don Quijote'nin öyküsüyle “halk denilen eski kanun koyucu”nun karşısına çıkmaktan duyduğu kaygıyı bu arkadaş/okur şöyle giderir:

Önemli olan tek şey yazılanlarda *taklitten* yararlanmaktır; *taklit* ne kadar mükemmel olursa, yazılan da o kadar iyi olacaktır. Sizin bu kitabınızın amacı, şövalyelik kitaplarının dünyadaki ve halk üzerindeki otoritesini, etkisini kırmak olduğuna göre, filozoflardan cümleler, Kutsal Kitap'tan nasihatler, şairlerden efsaneler, retorikçilerden söylevler, azizlerden mucizeler dilenmenize gerek yok; aksine, cümlelerinizin, paragraflarınızın, sade bir şekilde, anlamlı, açık, yerinde kelimelerle, fikrinizi mümkün olduğunca canlandırması, düzgün ve renkli olması için uğraşın; kavramlarınızı karmaşık, karanlık hale getirmeden anlatın. Ayrıca, hikâyenizle hüznü kimseleri neşelendirmeye, neşelilerin neşesini arttırmaya çalışın; saf kimseleri kızdırmayın, zeki kimseleri yeniliğine hayran bırakın, ciddi kimseler küçümsemesin, ihtiyatlı kimseler de övmeyi ihmal etmesin.

Bu tavsiyede arkadaş/okur'un gösterdiği yol, taklit, yani Aristoteles kuramının *mimesis* kavramıdır. Aslında okurunu, sanat yoluyla gerçekliğin temsili diye açıklayabileceğiniz bu kavramın çok ötesine geçmiş bir uygulamayla karşı karşıya bıraktığını biliyordu Cervantes. “Şövalyelik kitaplarının dünyadaki ve halk üzerindeki otoritesini, etkisini kırmak” bir yana, *Don Quijote* Rönesans'ta kullanılan bütün türlerin otoritesini yıktı. Eğer kitapta parodisi yapılan türlerin bir listesini yaparsak, bu listenin, Cervantes'in çağındaki tüm edebiyat

türlerini kapsadığını görürüz. *Don Quijote*'de *Orlando Furioso*'nun (I, 26), Marcela ve Grisóstomo'nun öyküsünde pastoral romansın (I, 13), Ginés de Pasamonte'nin bitmemiş kitabında pikaeskin (I, 22), Münasebetsiz Meraklının Hikâyesi'nde Rönesans ibret öykülerinin (I, 33-34), Dorotea'nın serüveninde Bizans romanının (I, 30), Esirin Hikâyesi'nde Doğu öykülerinin (I, 39-41), Sancho'nun ruhlardan korkarak geçirdiği gecede halk mizahının (I, 20), Sancho'nun yöneticiliğe soyunduğu serüvende adil yönetim risalelerinin (II, 42-43), yönetimi sırasında Sancho'ya oynanan oyunlarda karnaval mizahının (II, 51, 53), Montesinos mağarasına inişte epik yeraltı yolculuğunun (II, 22), Dulcinea del Toboso övgülerinde ruhani aşkın, Katedral Üyesi'yle sohbette çağın edebiyat anlayışının (I, 48) düz ya da alaylı parodileri yapılır.

La Mancha'lı "yaratıcı" şövalye Don Quijote yalnızca Montiel ovalarında değil, çağının düşgücünün ifade bulduğu tüm yaratıcı ve düşünsel söylemlerde de dolaşır. Bu tür ve söylemlerin sınırlarını sürekli genişletir, içeriklerini bulandırır, kurallarını bozar, ya da girdiği derin tartışmalarda (askerlik mi sanat mı daha yararlıdır bir toplum için, gibi) birbirleriyle yarışır. Sonunda hiçbirini benimsemez; ölüm döşeginde yatarken başucunda ağlayan Sancho Panza'nın çobanlı ütopya'ya kaçma yakarılarına bile kulaklarını tıkar ve İyi İnsan Alonso Quijano olarak ölür: La Mancha'lı Şövalye Don Quijote'nin öyküsü de böylece onun ölümüyle biter. Ama arkasında bitmemiş birçok öykü bırakarak. Bunlardan birisi kitapta hem serüvenci, hem yazar, hem sanatçı, hem de *desdichado* (bahtsız) olarak bir parça da Cervantes'i çağrıştıran Ginés de Pasamonte'nin öyküsüdür. Ginés hapisteyken hayatının hikâyesini yazmıştır ama sıkışınca iki yüz riyal karşılığında kitabı rehin bırakmıştır.

Ama durumu düzelir düzelmez, ne bahasına olursa olsun, kitabını kurtarmaya kararlıdır. Ve Ginés bu kitabın henüz bitmediğini söyler meraklı dinleyicisi (ve potansiyel okuru) Don Quijote'ye. Çünkü henüz yaşamı bitmemiştir. "Bu kitap gerçektir," der Ginés, "hiçbir uydurma öykü de onunla boy ölçüşemez." Ginés'in sürmekte olan yaşamına bağlı bu gerçeklik, romanın peşine düşeceği gerçekliktir.

Bireyler, toplumsal sınıf temsilcileri (dük, düşes, Ricote, Yeşil Şövalye, Asker, Yahudi, vb), söylemler ve edebiyat türleri arasında sürekli sorgulayan, irdeleyen, kâh olumlayan, kâh olumsuzlayan bir diyalog *Don Quijote*'nin ana eksenidir. Daha Önsöz'le birlikte okur da bu diyaloga çekilir. Önsöz'ün "ben"iyle –ki bu "ben" in Cervantes olduğunu varsayabiliriz– arkadaş/okur arasındaki bu diyalogun açısı anlatı boyunca sürekli genişleyecektir, öyle ki 360 derecelik bir tam açıyla tekrar okur/yazar özdeşliğinde tamamlanmaya kadar. *Don Quijote*'nin hermönetik dairesi de bence budur. Nitekim Borges de böyle düşünmüş olmalı ki "*Don Quijote*'nin Yazarı Pierre Menard" öyküsünde *Don Quijote* gibi bir metin yazma saplantısındaki kahramanına bu daireyi tamamlatır. Öykünün sonunda Pierre Menard'ın yazdığı metni okuduğumuzda, bu metnin Cervantes'in metniyle noktası ve virgülüne dek aynı olduğunu görürüz. Bunun anlamı şudur: Her yazar bir parodist, her yazın metni bir parodidir; ama en büyük parodist okurdur çünkü her okuma, okunan metnin yeniden yorumlanması,

dolayısıyla *yeniden* yaratılmasıdır.

Şimdi, Önsözde başlayan okur/yazar diyalogunun açısının nasıl genişleyip tam açığa dönüştüğüne ve kitabın kurgusunda bunun hangi yorum katmanlarını geliştirdiğine bakalım.

Don Quijote'nin ilk cümlesinde birincil bir anlatıcıyla karşı karşıya olduğumuzu düşünürüz: “La Mancha'nın, adını hatırlamadığım bir köyünde” diye başlar çünkü öykü. Ama çok geçmeden bu anlatıcının hikâyesini birinci elden değil, ikinci elden anlattığını keşfederiz: “Soyadının Quijada ya da Quesada olduğu söylenir; *yazarlar* arasında (abç) bu konuda farklı görüşler bulunmaktaysa da, *güvenilir kaynaklardan* (abç), soyadının Quejana olduğu anlaşılmaktadır.” Buradan anlarız ki anlatıcı hikâyeyi birinci elden anlatmıyor, onun da başvurduğu kaynaklar var. Ve birkaç sayfa sonra görürüz ki Don Quijote, şövalye olmaya karar verdiği anda, yaşamının bir çok anlatıya konu olacağını da bilmektedir; ileriye bir atıfla bu anlatıcılarla hemen bir diyaloga girer; bu diyalogu kitap boyunca da hiç kesmemek üzere: “Bu eşsiz öyküyü nakledecek olan ey bilge büyücü, kim olursan ol, sana yalvarırım, sevgili Rocinante'mi, bütün yolculuklarımda bana eşlik eden ezelî dostumu unutma.” Başlangıçtaki anlatıcı, böylece, kendinden önceki anlatıcılarla (geçmiş) sonraki anlatıcılar (gelecek) arasında yalnızca bir halka oluşturur. Bu, yazarlık bağlamında, anlatının düz-zamansal eksenidir. Ama olaylar çok ilerlemeden, Vizcaya'lıyla Don Quijote arasındaki çatışmada, bu halka ansızın kopar.

Don Quijote, dediğimiz gibi, kılıcı havada, ortadan ikiye bölmeye kararlı bir şekilde hazır bekleyen Vizcaya'lının üzerine geliyordu. Vizcayalı da aynı şekilde, kılıcı havada, minderi siper etmiş bekliyordu; . . .

Ama işin acıklı yanı şu ki; tam bu noktada ve bu yerde, bu hikâyenin yazarı, Don Quijote'nin bu kahramanlıklarıyla ilgili, aktardıkları dışında bir kayıt bulamadığından ötürü, özür dileyerek, bu çarpışmayı askıda bırakıyor. Gerçek şu ki, bu eserin ikinci yazarı, bu kadar ilginç bir öykünün, unutulmuş terkedildiğine, La Mancha'lı dâhilerin bu kadar meraksız olup arşivlerinde, bu ünlü şövalyeye dair birtakım belgeler bulundurmadıklarına inanmadı ve bu düşünceyle, bu hoş öykünün *sonunu bulmaktan umudunu kesmedi* (abç).

Bu çok klasik bir okuru meraklandırma numarasıdır. Ama anlatıyı dondurup okuru tekrar, aktif olarak anlatının içine çekme işlevini de görür. Sanki okura rahat vermemektir amaç, onun da anlatının kurgulanmasına katılımını sağlamaktır. Bunu izleyen bölümde kayıp metnin arayışı başlar. Anlatıcı çok mutsuzdur, çünkü

. . . bu kadar az bir kısmı *okumanın zevki* (abç), bu kadar hoş bir öykünün kanımca çok olan eksikliğini tamamlamanın zorluğunu düşündükçe, *sıkıntıya dönüşüyordu* (abç). Bu kadar iyi bir şövalyenin hiç görülmemiş kahramanlıklarını yazma görevini üstlenmiş bir bilginin olmaması, bana imkânsız ve geleneğe aykırı gibi geliyordu.

Burada ilk anlatıcı artık okurla özdeşdir. Italo Calvino'nun *Eğer Bir Kış Gecesi Bir Yolcu*'sunda olduğu gibi, bu metin arayışı yolculuğu aynı zamanda bir okuma, hattâ düşleme

davetidir. Öykünün durduğu bu an, her türlü öyküye gebe bir andır çünkü. Çok geçmeden meraklı okur, ya da ilk anlatıcı, aradığı öykünün devamını bulur. Bulur da, sıkıntısı burada bitmez, çünkü bulduğu metin Arapça'dır ve o Arapça bilmez. Arapça metnin sahibi Seyyid Hâmid Badincani isminde bir yazardır. Meraklı okur çareyi bu metni çevirtmekte bulur. Artık ilk anlatıcıyla okur, asıl metne eşit uzaklıktadır. İkisi de öyküyü çeviriden izlemektedirler. Ve ikisi de araya karışması muhtemel sonsuz sayıda başka yazara hazırlıklıdır. Bunlar, diğer arşiv yazarları, Avellanada, Pi rre Menard, Italo Calvino, Orhan Pamuk olabilir. (*Beyaz Kale*'nin çıkış noktasının *Esirin Hikâyesi*'nin anlatılmamış kısmı olduğunu d ş nuyorum.)

Dolayısıyla, Vizcaya'lı kesintisinden sonra tamamlanan hermönetik daire, kapalı bir daire değildir. Sonsuz sayıda yorum ve yeni metin katmanlarının üzerine bina edileceği bir silindirin tabanını oluşturan daire gibi düşünebiliriz belki bunu.

Bu silindirin dairelerini tabandan tavana doğru izlersek kurmaca ve üst kurmaca katmanlarının her an birbiri üzerinde biriktiğini farkedebiliriz. Cervantes'in okuru kurmacanın içine çekip, onunla bu kurmacalığı paylaştığı, değişik taktik ve stratejilerini sergilediği, uydurduğu çeşitli yazar maskeleri ardına gizlendiği yerlerde anlatı üst kurmaca, bütün bu kurgunun sahibinin kendisi, Miguel de Cervantes Saavedra olduğuna dair ipuçları verdiği yerlerde de anlatı kurmaca olarak ilerler.

Üst Kurmaca Olarak Don Quijote

Kitabın ilk sayfalarında gerçekten şaşırtıcı, yaratıcı kahramanımızla tanışırız. O güne dek kendi halinde bir asılzade olarak yaşayan Alonso Quijana, okuduğu şövalye romanlarının etkisinde kalarak tek başına dünyayı değiştirmeye, haklıyı savunup haksızı cezalandırmaya, ama bu işi de kitabına, yani şövalye romanlarına, uygun bir biçimde yapmaya karar vermiştir. Gerçeği değil kurguyu taklit edecektir. Alonso Quijana'nın bu kararını uygulamaya karar verip Don Quijote'ye dönüşmesini betimleyen sayfalar bir tiyatro sahnesi gibi yazılmıştır; sanki başoyuncu, sahne ışıkları altında giysilerini değiştirip, oyundaki rolüne hazırlanmakta ve bunu da neredeyse Brechtvari bir biçimde, sahne arkasında değil de, seyircinin gözleri önünde yapmaktadır, B y kdedelerinden kalma, paslanmış, k f tutmuş zırhı bir güzel temizleyip parlatır ve giyer; miğferin kullanılamaz halde olduğunu görünce kendine kartondan bir miğfer yapar. Dayanıklılığını sınıadığında sonuçtan pek memnun kalmaz ama ikinci bir denemeye de girmez, elindekiyle yetinmeye karar verir. Bundan sonrası için de sözcüklerin büyüsüne başvurur. Karton miğferin g venilmezliğinin karşısına Don Quijote de La Mancha sözcüklerinin ritmini, Dulcinea del Toboso'nun sevdalı müziğini, Rocinante'nin kafiyesini diker. Artık "yaratıcı" şövalyemiz sözcüklerden kurulu oyununa hazırdır. Bu kost mden ve bu dilden hiç vazgeemeyecektir. O, defalarca gözlemlendiği gibi, yalnızca edebiyatın en tutarlı yanılısama ustası değil, sanal gerçekliğin de ilk sahneleyicisidir. Bu sanal gerçeklik sahnelerinde berber leğeni Mambrino'nun miğferi, eşek üstündeki köylü kızlar Dulcinea ve nedimleri, hanlar şato, hancılar prens, han hizmetçileri prenseslerdir.

Yeni kıyafetiyle köyünden çıkmaya hazırlanan Don Quijote, yaratılışı böyle okurun gözleri önünde gerçekleşen ilk kahramandır. Kendini yarattıktan sonra sahneden inen ve yollara düşen Yaratıcı Şövalye, aynı zamanda sürekli kendi metnini de üretecek ve bu metni başka metinlerin karşısına koyacaktır. Ona kim olduğunu anımsatmaya kalkan çiftçiye fena halde azarlar:

“Bakın saygıdeğer efendim, ne yazık ki ben Don Rodrigo de Narvaéz de değilim, Mantova Markisi de, ben komşunuz Pedro Alonso’yum. Zat-ı âliniz de ne Baudouin’siniz, ne İbn-is-Serrac; siz dürüst asilzade Señor Quijana’sınız.”

“Ben kim olduğumu biliyorum,” dedi Don Quijote. “Ne olabileceğimi de biliyorum; yalnız söylediklerim değil, Fransa’nın On İki Asilzadesinin hepsi, hattâ Meşhur Dokuzların hepsi; her birinin tek tek ve hepsinin birlikte gösterdiği kahramanlıkları geçecek benim kahramanlıklarım.”

On yıl sonra yazdığı *Don Quijote II*’de Cervantes okurla oynadığı oyunlarla anlatıyı tümüyle metnin içine hapseder. Bu kitapta çevirmene de daha aktif bir rol düşer, “sözümona” çevirmen sürekli okurla Badincani ve ilk anlatıcı arasına girer. (II, 8, 10)

Birinci Kitabın son fiyaskosundan sonra İkinci Kitabın başında Don Quijote’yi gene köyünde buluruz. Bir yandan dinlenmekte, bir yandan da, yeğeni ve bakıcısının önlemleriyle, şövalyelik sevdasından kurtarılmaya çalışılmaktadır. Bu arada ünü tüm İspanya’ya yayılmıştır. Üstelik Birinci Kitapta anlatılan serüvenlerin sahte devamları yazılmaktadır. Kendinin ve kendi metninin tek yaratıcısı olma iddiasındaki Don Quijote’yi bunları duymak çok rahatsız eder. Salamanca’da öğrenim görmüş Sansón Carrasco’yu çağırarak kulağına gelenlerin doğru olup olmadığını sorar. Don Quijote, Sancho, Sansón Carrasco birinci kitabı konuşmaya başlarlar; bu aynı zamanda metin içinde metin değerlendirmesidir. Cervantes bu fırsatı birinci kitapta yaptığı bazı dalgınlıkları düzeltmek için kullanır: Örneğin, Sancho’nun Karakaçanının kaybolduğunu unutması ve Sancho’nun eline geçen yüz altını ne yaptığını söylememesi gibi. Ayrıca kahramanlarımız Sancho ve Don Quijote birinci kitapta herşeyin anlatılmış olmasına da burkulurlar, çünkü serüvenlerinin içinde bilinmesi işlerine gelmeyenler vardır. Yanguaslardan yedikleri dayaklar, Sancho’nun battaniyeyle altı okka edilmesi gibi. Münasebetsiz Meraklı öyküsünün kitapta yer almasını tümüyle Seyyid Hâmid’in kaprisine bağlarlar; sırf canı çektiği için, uysa da uymasa da kitaba katmıştır bu öyküyü Badincani. Roman karakterlerinin yazarlarına karşı ayaklandıkları bu bölüm tam bir üst kurmaca oyunudur ve sonradan Pirandello’nun *Altı Karakter Yazarını Arıyor*, ya da belki Ahmet Mithat Efendi’nin *Müşahedat* gibi yapıtlarına ilham kaynağı olacaktır. Ayrıca Sancho Panza’nın ağzından kitabın birinci kısmına okurun tepkisini de dinleriz:

“Halk zat-ı âlinizi zırdeli, beni de en az o kadar sersem kabul ediyor. Asilzadeler, zat-ı âlinizin asilzadelik sınırları dışına çıkarak *Don* lâkabı aldığınızı, üç bağ kütüğü, iki dönüm arazi, sırtınızda bir çulla, şövalyeliğe kalkıştığınızı söylüyorlar. Şövalyeler ise, küçük

asilzadelerin, özellikle pabuçlarını isle parlatıp siyah çoraplarını yeşil ipekle onaran silahtar asilzadelerin, kendileriyle rekabete girmelerini istemediklerini söylüyorlar.”

Don Quijote'nin, yazarın bir ikinci kısım planlayıp planlamadığına ilişkin sorusuna Sansón olumlu yanıt verir. Oysa o ikinci kısım zaten o anda okuduğunuz kısımdır. Hapsedildiğimiz metinsellik içinde sanki merkezçek bir kuvvetin elinde bir metinler ve oyunlar girdabına sürükleniriz. Sancho'nun El Toboso'da Dulcinea'yı aramasıyla Salamanca'da Sansón Carrasco'yu araması arasındaki fark nedir? Böyle bir fark var mıdır? Bu arada anlatının duraksamaları sıklaşmış, sahte yazarlar (anlatıcı, çevirmen, Badincani) daha aktif ve oyunbaz bir ilişki içine girmişlerdir. Don Quijote ise ciddi kaygılar içindedir: Yaşamını kaleme almış olan tarihçi acaba dürüst bir yazar mıdır, yoksa o da düşmanı büyücülerle işbirliği halinde midir? Anlatıcının ona düzdüğü övgüleri hakeden biri midir, yoksa bir yerde Allah'a dua ederken, başka bir yerde katolik bir Hıristiyan olarak yemin eden üçkâğıtçının biri midir? Burada işleri daha da karıştırmak için araya çevirmen girer ve çelişkili gibi görünen bu iki ayrı yemin için pek de ikna edici olmayan bir açıklama getirir:

Bu müthiş hikâyenin yazarı . . . her şeyi olduğu gibi, gerçekten bir nebze olsun ayrılmadan, bir şey ekleyip çıkarmadan, kendisine yalancı diye yapılabilecek suçlamalara aldırmadan, yazmıştır; iyi de etmiştir, çünkü gerçek incelse de kopmaz ve zeytinyağının suyun üstüne çıktığı gibi, daima yalanın üstüne çıkar.

İkinci Kitabın ilk önemli serüveni Sancho ve Don Quijote'nin Dulcinea'yı bulmak üzere El Toboso'ya gitmeleridir. Bu yolculukta Sancho zor durumdadır, çünkü Dulcinea'yı görüp konuştuğuna dair evvelce uydurduğu yalanların ortaya çıkmasından korkmaktadır. Sonunda tek çıkar yolun yalanlarına devam etmek olduğuna karar veren Sancho Panza, ilk gördüğü köylü kızını Don Quijote'ye Dulcinea diye yutturarak bu işten yakasını sıyırmaya çalışır. Metinsellikte tümüyle yitmiş Don Quijote ise tombul, çirkin ve kaba köylü kızını bir prenses olarak, yani “gerçek”te olduğu gibi görememesinin şanssızlığını düşmanı büyücülere atfederken, kız katırından düştüğü zaman yerden kaldırmak üzere yanına yaklaştığında duyduğu ağır sarımsak kokusuna bile kulak asmaz. Duyuların askıya alındığı bu kurgu dünyasının bir sonraki misafirleri, Rönesans'ın en popüler kurgu türünün ustaları tiyatrocular olacaktır. Bu yanılsama üstatlarının işlevi “adım başı karşımıza bir ayna koyup insan hayatındaki olayları canlı olarak bize göstermek” olarak, yani kelimesi kelimesine Aristoteles'in mimesis kavramına göre tanımlandıktan sonra, izleyen serüvende, Cervantes bu munis yanılsama açısını genişletir; mimetik ayna metaforu yerini yaşamı değil durmaksızın kurgusallığı yansıtarak çoğaltan aynalar metaforuna bırakır. Çünkü tiyatrocuların hemen ardından Don Quijote'nin karşısına zırhına aynalar nakşolmuş Aynalar Şövalyesi kılığındaki Sansón Carrasco çıkacaktır. Sözümona amacı Don Quijote'yi teke tek dövüşte yenip köyüne dönmeye zorlamaktır. Ama beklediğinin aksine yenilen kendisi olur. Bundan sonraki serüvenler de Dük ve Düşes'in şatosunda baş döndürücü bir hız kazanacak donkişotluk oyunlarıdır.

Dük ve Düşes'in şatosunda sırf bu soyluların can sıkıntısı geçsin diye düzenlenen donkişotluk senaryoları giderek aşağılayıcı, anlamsız şakalara dönüşürken, kitabın baştan beri izlediği yanılsama/gerçeklik çatışması eksenini de yerini yalnızca yanılsama eksenlerine bırakır. Delice de olsa Don Quijote'nin savunduğu şövalyelik ahlâkı Dük ve Düşes'in oyuncağı haline gelir. Don Quijote'nin ikinci seferinin son seferi olacağını sezmeye başlarız, çünkü donkişotluğun getirdiği bu aynalar labirentinden tek çıkış yolu donkişotluğun terkedilmesiyle olabilir. Nitekim Don Quijote bu ikinci seferden köyüne üçüncü kez döndüğünde aklı başına gelir; Don Quijote değil İyi Yürekli Alonso Quijana olarak ruhunu teslim eder.

Don Quijote'yi bir daha sefere çıkamamak üzere köyüne döndüren, onunla bu kez Beyaz Ay Şövalyesi kılığına girip çarpışan Sansón Carrasco'dur. Bu başarısıyla övünmeye kalktığında Don Antonio ona şöyle cevap verir:

“Ah beyefendi,” dedi Don Antonio, “dünyadaki en hoş deliyi uslandırmak istemekle bütün dünyaya vermiş olduğunuz zarar yüzünden Tanrı sizi affetsin! Don Quijote'nin uslanmasının faydası, asla çılgınlıklarının verdiği zevk kadar büyük olamaz; bunu anlamıyor musunuz beyefendi?”

Bu elbette *okur*'un sesi, *okur*'un itirazıdır. Yazar (Cervantes/Badincani) ve okur'un da kitaptaki son diyalogudur. Hangi okur istemez ki Don Quijote ve Sancho Panza'nın donkişotluklarını daha bir bu kadar okumayı? Ama yazar “buraya kadar” demiştir ve bunu demek onun “yazarlık” önceliğidir:

Don Quijote sadece benim, ben de onun için yaratıldık; o yapabildi, ben yazabildim. Sadece ikimiz birbirimizle beraber olabiliriz; benim yiğit şövalyemin kahramanlıklarını kaba, yontulmamış devekuşu tüyüyle yazmaya cüret eden, bir daha cüret etmeye kalkabilecek sahte Tordesillas'lı yazar bozuntusuna rağmen. Bu onun omuzlarının taşıyabileceği bir yük, onun donuk hayalgücünün harcı değil. Olur da kendisiyle tanışırsan, söyle ona, Don Quijote'nin yorgun, artık çürümüş kemiklerini mezarında rahat bıraksın, ölümün bütün yasalarını çiğneyip onu Eski Kastilya'ya götürmeye kalkmasın. Gerçekten, üçüncü bir sefere çıkmasına imkân olmadan, boydan boya uzanmış yatmakta olduğu mezarından onu kaldırmamasın.

Bu son yazar/okur diyaloguyla Cervantes'in gerçekleştirdiği bütün kurgusal ironilerin sonuna geldiğimiz doğrudur. Ama tam bu noktada tarihin ironisi başlayacaktır; çünkü Cervantes ne derse desin, geçen dört yüz yıl bize onu izleyen romancıların Don Quijote'yi mezarında rahat uyumaya bırakmaya hiç de niyetli olmadıklarını kanıtlamıştır. Don Quijote kim bilir kaç kez ete kemiğe bürünüp, Fielding, Sterne, Lennox, Austen, Dickens, Stendhal, Dostoyevski, Flaubert, Mark Twain gibi yazarların (liste uzatılabilir) romanlarında karşımıza dikilmiştir.

Kurmaca Olarak Don Quijote

Don Quijote'nin birinci kitabının son kısmı bütün karakterlerin toplandığı bir handa geçer. Buradaki Hancı da en az diğerleri kadar renkli bir karakterdir; üstelik bir miktar da donkişotluk bulaşmıştır bu Hancı'ya, çünkü şövalye romanlarındaki olayların gerçek olduğuna inanmaktadır. Hancının bu tür kitaplardan oluşan bir de küçük hazinesi vardır. Rahip'in ısrarıyla asma kilitli eski bir valiz içinde sakladığı kitapları getirir. Bunlar, *Trakya'lı Don Cirongilio*, *Hirkanya'lı Felixmarte*, *Büyük Komutan Gonzale Fernández de Córdoba'nın Öyküsü* ve *Diego Garcia de Parédes'in Hayatı*'yla bir de el yazması olarak saklanmış olan *Münasebetsiz Meraklının Hikâyesi*'dir. İlk iki kitap abuk sabuk şövalye romanlarındandır, sonuncusu bir sonraki bölümde okuyacağımız öykü, yani elimizde tuttuğumuz metnin bir parçasıdır. Üçüncüsü ise Cervantes'in yazdığı bir öykü olup, metin dışı bir gerçeğe göndermedir. Kısacası, böyle bir metin gerçekten vardır ve elinizde tuttuğumuz kitabın yazarı tarafından yazılmıştır. İşte *Don Quijote*'nin en kayda değer yanı, bir yandan yukarda sözünü ettiğim türden metin içi oyunlarla ilerlerken, bir yandan da metin dışı toplumsal ve tarihsel gerçeklerle bağını sürdürmesidir. Anlatıcı-Çevirmen-Badincani üçlüsünün oluşturduğu yazar karakterlerin yanısıra, okura sık sık, bazan doğrudan, bazan dolaylı olarak, asıl yazar Miguel de Cervantes Saavedra'nın varlığı anımsatılır.

Bu anımsatmaların en bilineni Birinci Kitabın altıncı bölümündeki kitap yakma eylemindedir. *Don Quijote*'nin ruh sağlığını korumak için onun kütüphanesinde "titiz bir incelemeye" giren ve zararlı buldukları kitapları yakılmak üzere seçen Berber ve Rahip, belirli bazı kitapları korumak üzere bir kenara ayırırlar. Bu kitaplardan biri de Cervantes'in Platonik bir pastoral romans olarak yazılmış, ama henüz tamamlanmamış *La Galatea*'sıdır.

". . . Peki yanındaki bu kitap ne?"

"Miguel de Cervantes'in *La Galatea*'sı," dedi berber.

"Cervantes benim çok eski arkadaşımıdır; şiirden çok talihsizlikte tecrübeli olduğunu bilirim. Kitabı yenilik bakımından fena sayılmaz; ancak başlangıçta kendine koyduğu hedefe ulaşamamıştır. Yazacağını vaat ettiği ikinci bölümünü beklemek gerek, belki bu düzeltmeyle, şimdilik kendisinden esirgenen hoşgörüyü elde edebilir. Bu arada, evinizde saklı dursun sevgili dostum."

Cervantes'in yukarıdaki alıntıda Rahip'e söyledikleri, bildiğimiz kadarıyla, tümüyle otobiyografik gerçeklerdir.

Cervantes 1547 yılında, orta sınıf bir ailenin yedi çocuğundan biri olarak doğdu. Babası doktordu. Fakat pek hesap kitap bilmediği anlaşılan, bilse de düşük geliri ve dokuz kişilik ailesiyle iki yakası bir türlü bir araya gelmeyen Rodrigo de Cervantes'in çareyi borca girmekte, borçlarını ödeyemediği zaman da bir şehirden diğerine göçmekte bulunduğu anlaşılıyor. (Esir'in Hikâyesi'nde esirin babası da böyle hesap kitap bilmeyen bir adamdır. Bir de *Don Quijote*'nin Sancho ve Ginés de Pasamonte dışında hiç kimseye borç ödememekteki inadı, acaba hayalde olsun, borç yüzünden çok mihnet çeken babasının

intikamını alma arzusu mudur?) Bu yüzden Cervantes'in çocukluğu İspanya'da bir şehirden diğerine dolaşarak geçer. Sevilla'da bir Cizvit okulunda okuduktan sonra ailesiyle Madrid'e gelir, Burada üniversiteye devam ederken çağın büyük hümanisti Erasmus'un öğrencilerinden López de Hoyos'un öğrencisi olur. Bir çok Cervantesçinin onun Rönesans'ta Erasmus hümanizmasının son temsilcisi, *Don Quijote*'nin ise *Deliliğe Övgü*'nün son izleksel dönüşümü olduğunu söylemeleri boşuna değildir. Gerçekten de Don Quijote'nin Dulcinea del Toboso'ya olan platonik aşkı ("sırf gezgin şövalyelerin âşık olması zorunlu olduğu için âşığım; âşıkсам, ahlaksız âşıklardan değil, nefesine hâkim, platonik âşıklardanım") zayıfı savunmak ve zorbayı cezalandırmaktaki diğergâm kararlılığı, Rönesans hümanist geleneğinin önde gelen değerleridir, Üniversiteden sonra, zamanın sanat ve edebiyat merkezi İtalya'ya giden Cervantes, daha sonra İspanya ordusuna katılacak ve İspanyol donanmasıyla İnebahtı Savaşında savaşıacaktır. İtalya ve İnebahtı *Don Quijote*'ye askerlik mi kalem mi yararlıdır tartışmalarıyla yansır.

Ayrıca bu tartışma, Rönesansın önemli bir ikilem olarak gördüğü siyasi etkinlik mi, düşünürlük mü yararlıdır tartışmasıyla da örtüşür. İnebahtı Savaşı'nda aldığı yaradan ötürü sol eli felç olan Cervantes, üzerinde üstlerinden aldığı taltif mektuplarıyla kardeşi Rodrigo ile birlikte İspanya'ya dönerken Türk korsanlarına esir düşer. Mektuplar korsanlara onun önemli biri olduğu izlenimini verdiği için, fidye almak amacıyla beş yıl esir tutulur. Bu beş yıllık esaretten sonra onu bir Yunanlı satın alır. Birkaç başarısız kaçma girişimini tam on iki yıl sonra kurtarılarak vatanına dönüşü izler. Otuz iki yaşına gelmiştir ve artık başarı ve ün istemektedir. Önce oyun yazarlığı ve pastoral romans türünü (*La Galatea*'da) dener, ama beklediği üne kavuşamaz. Bu arada Catalina de Salazar ile mutsuz bir evlilik yapar, La Mancha'da yerleşirler ve Cervantes küçük bir mubayaa memuru olarak çalışmaya başlar. Bu sırada emanetindeki paraları kullandığı bir banker batınca zimmetine para geçirmekten hapse mahkûm olur ve Sevilla hapisanesinde yatar. Yaptığı küçük usulsüzlükler yüzünden bir kez daha hapse girer (1602) ve iki yıla yakın bir süre yatar. *Don Quijote*'nin Birinci Kitabının önemli bir kısmını bu sırada yazdığı düşünülür (Ginés de Pasamonte'nin hapisteyken yazdığı kitap buna bir atıftır). 1605 yılında, Cervantes unutulmuş bir asker, hayatın sillesini yemiş bir küçük memur, başarısız bir edebiyatçı, yani bir *desdichado* sayarken kendini, *Don Quijote*'nin yayımlanması ve bir anda İspanya'da (kısa süre sonra da Avrupa'da) en çok okunan kitap haline gelmesiyle, paraya olmasa da üne kavuşur. Cervantes'in *Don Quijote*'nin çeşitli baskılarından hemen hemen hiç para kazanamaması, o yüzyılda henüz önu alınamamış korsan yayıncılık yüzündendir.

Gerek İnebahtı Savaşı'ndan sonra esarete, gerekse La Mancha'ya yerleştikten sonra hapisanede geçirdiği yıllar *Don Quijote*'de Cervantes'in özgürlüğe verdiği özel önem ve değerinin nedenidir kuşkusuz. Diğergâm şövalyenin kürek mahkûmlarını serbest bırakmasının sebebi, bunların, "zorla, istemedikleri bir yere götürülüyor" olmalarıdır. Esirin Hikâyesi'nde Esir, birlikte yakalandıkları Don Pedro Aguilar'ın kurtulduğunu duyunca şöyle der: "Ona

bağışladığı lütuflar için Tanrı'ya şükürler olsun, . . . Bana sorarsanız, yeryüzünde, insanın kaybettiği hürriyetine kavuşması kadar büyük bir mutluluk yoktur.” Ayrıca Esir, kendi öyküsünü anlatırken, Türk efendisinin şerrinden kurtulabilen bir başka esirden sözeder. Bu esirin adı Saavedra'dır. “Bu adam, hürriyetine kavuşabilmek için, o insanların hatırında uzun yıllar kalacak olan şeyler yaptığı halde, sahibim ona asla sopa vurmadi, . . . Zamanımız olsaydı, o askerin yaptıklarını size anlatırdım; benim hikâyemden çok daha eğlenceli ve şaşırtıcı bulurdunuz.” Özgürlük izleği, *Don Quijote* boyunca sık sık karşımıza çıkacaktır; Sancho'nun özgürlük uğruna sonunda kazandığı valilikten vazgeçmesinden tutun da, Ricote'nin öyküsüne ve *Don Quijote*'nin özgürlük üzerine çektiği son nutka (II, 63) kadar bu izlek her vesileyle sürdürülmüştür.

La Mancha'lı Yaratıcı Asilzade *Don Quijote*'nin, hiç değilse başlangıçta, çağın şövalye romanlarını hicvetmeyi amaçlayan bir kitap olduğunu biliyoruz. Bu hicvin hedefi, İspanya'nın edebiyat sahnesi olduğu kadar, özel tarihsel konumudur da.

Cervantes'in İspanyası'nda şövalye romanlarına *libros de cabal-lerías* (şövalye kitapları) deniyordu. Bunlar macera romanlarıydı, ve efsanevi öykülerin tüm gerçek dışı özelliklerini taşırlardı. Cervantes'in gününde sayıları çok artmış bu romansların popülerliği onların iyice yozlaşmasına yol açmıştı. İşte *Don Quijote*'de alay edilen şövalye romansları bu ayağa düşmüş uyarlamalar, kısaca kötü edebiyattır.

Don Quijote'nin donkişotluğu ise biraz daha farklı bir hicvin aracıdır. Cervantes üç kral döneminde yaşadı; I. Carlos (V. Karl), II. Felipe ve III. Philip dönemlerinde. I. Carlos'un bazı donkişotça hayalleri vardı. Kendisini Hıristiyanlığın yenilmez koruyucusu ve Avrupa'nın Katolik bir kral altında birleşmesi idealinin uygulayıcısı olarak görüyordu. I. Carlos zamanında, İspanya sağladığı ticari üstünlük sayesinde böyle bir düş sahibi olabilirdi belki ama, tüccarlaşmakta olan, dolayısıyla da Kilise'nin hükmünün görece azalmaya başladığı bir Avrupa'da yeniden kilise çevresinde bütünleşmiş bir din imparatorluğu düşlemek, aynı *Don Quijote*'nin yaptığı gibi, değişen bir dünyayı görmezden gelip eski bir düzeni diriltmeye çalışmaktı.

Don Quijote'de komedi türüyle sunulan idealizm ve realizm karşıtlığı da aslında Cervantes'in çağının okur yazar herkesi ilgilendiren tartışma konusuydu. Çünkü Rönesans bir yandan neo-Platonik düşüncenin yeşerdiği, bir yandan da Aristotelesçi *mimesis* (gerçekçilik) kavramının pek çok taraftar bulduğu bir çağdır. Cervantes'in de, özellikle López de Hoyos'un öğrenciliği sırasında ve sonra İtalya'ya gittiğinde bu tartışmanın içinde olduğunu biliyoruz. *Don Quijote*'ye bu söylemin yansıması ise Birinci Kitabın sonunda Katedral Heyeti Üyesi'nin sanat ve edebiyata ilişkin fikirlerinin aktarılmasıyla gerçekleşir.

Yukarıda yaptığım analizden çıkan sonuca göre *Don Quijote* bir yandan kurgu oyunlarını (kurgusal zaman taktikleri, parodi, okur-yazar diyalogu, anlatının hep kendi içine dönmesi gibi) sergilerken, bir yandan da anlatının tarihselliğini yansıtarak hem stilistik hem de sosyolojik okumaları davet eden bir metindir. *Don Quijote*'yi bu iki temel boyutuyla romanın

öncüsü saymak için elbette yeterli neden vardır. Ama *Don Quijote*'nin bir de üçüncü boyutu vardır ki, Cervantes'ten sonraki bütün romancıların doğrudan ya da dolaylı onun başyapıtından esintiler taşıdığını düşünmemize neden olmuştur. Bu boyut ironidir.

Cervantes İronisi

Romanla ironi arasındaki ilişki bu önsözün kapsamına sığmayacak kadar geniş bir konudur. Cervantes'in *Don Quijote*'de sürdürdüğü çok katmanlı ironi ise modern romanın belirleyici unsuru olacaktır.

Don Quijote toplumla ters düşen modern roman başkişisinin öncüsüdür. Cesareti, azmi, adalet ve eşitlik duygusu, katıksız sadakati, kimliğini kendi kendine belirleme kararı, onu bekleneyeceği üzere destansı bir kahraman ya da efsanevi bir yiğit yapmaz. Tersine, sürekli yenilgiye uğrayan, dışlanan, anlaşılmayan, anlaşılırsa da alay edilen, kazandığı zaferlerde bile ardında buruk ya da acı bir tat bırakan, özetle, artık toplumla bütünleşmesine olanak olmayan, yabancılaşmış bireydir o.

Bir birey olarak da özgürce seçim yapabilecek konumdadır. Nitekim kendisi de her fırsatta şövalyeliğinin özgür iradesiyle yaptığı bir seçim olduğunu savunur. Ama daha Yanguaslardan dayak yediği ilk serüvenden başlayarak, yeldeğirmenleri, kürek mahkûmları, koyun sürüleri, un değirmenleri, ve aslanlar serüvenine kadar başından geçenler bizi ister istemez bu donkişotça seçimin bir seçim mi, yoksa saplantı mı olduğunu düşünmekten alıkoymaz. Yani Cervantes bize bu seçimi katıksız bir biçimde alkışlama fırsatı vermez.

Bir an için kahramanımızın çatışma anlarındaki başarısızlıklarına gözlerimizi kapayıp, kaybedeceğini bile bile uğruna savaştıklarına bakalım. Acaba yaşamını uğruna adadığı idealler, o ideallerin sembolü yenilgiye uğrasa bile, mutlak, kalıcı, ve katıksız mıdır?

Bir kez bu kutsal idealler, kendi tutarlı söylemleri içinde bir Altın Çağ'a özlemi dile getiriyor gibi görünseler de, bunları dile getirenin bir deli olduğunu unutmayalım. Demek ki, söz düzeyinde ne denli baştan çıkarıcı olursa olsun (*Don Quijote*'nin Altın Çağ övgüleriyle baştan çıkmamış okur var mıdır?) Altın Çağ bile mutlak, değişmez, sorgulanmaz değildir. İkinci olarak eşitlik ve adalet söylemlerine bakalım. Gerek Sancho, gerekse karısı Teresa Panza'nın sık sık sorguladığı gibi eşitlik de öyle bir ya da birkaç yürekli idealistin çabasıyla erişilecek bir düzen değildir. Kuvvetliye karşı zayıfın yanında olmaya gelince: Bu alicenap söyleme en iyi cevabı, *Don Quijote*'nin müdahalesi üzerine önce dayaktan kurtulan, ama o gittikten sonra iki misli dayak yiyen Andrés verir: Yeryüzündeki tüm şövalyeleri lanetleyerek.

Peki, son sözün hiç söylenmediği, hiçbir fikir ya da inancın diğeri üzerinde egemenlik kurmasına izin verilmediği bu metin, tüm değerleri yadsıyan, sonsuz bir görecelilik sistemi içinde her çeşit "anlam"landırma uğraşının altını oyan bir metin mi? Bence hayır. *Don Quijote* anlamsızlığı kanıtlamaya değil anlam arayışını desteklemeye yönelik bir metindir; arayışın hep sürecek olması, kitabın anlamsızlık karanlığına gömülmemesinin güvencesidir.

Nitekim, yaşamının sonunda *Don Quijote*'nin "akıllanması"ni "anlam" üzerine tartışmanın

devam etmesi olarak okuyabiliriz. Herhalde *Don Quijote*'nin sonunda "akıllanma"sından ötürü düş kırıklığına uğramamış hiçbir okur yoktur. Ama bu onun seçim özgürlüğünü yeniden uygulayışıdır. Daha biz onun La Mancha'lı Don Quijote olmak arzusunun bir seçim mi, yoksa saplantı mı olduğuna karar verememişken o başka bir şeyi, İyi İnsan Alonso Quijano olarak ölmeyi arzulayıp, saplantı savını çürütür. Arkasında en az birincisi kadar, bu ikinci seçiminin de anlamını çözmeye, anlamaya, tartışmaya çalışan bir okur/yazar dünyası bırakarak.

Don Quijote'de Cervantes hiçbir söz, söylem, fikir ve inancın mutlakiyetini savunmadığı, üstelik bunlardan herhangi biri bir üstünlük kazanacak gibi olduğunda onu yıktığı gibi, yaratıcı muhayyilenin ifade biçimi olan edebiyat türlerinin de hiçbirine üstünlük tanımaz. Bu yazının başında sözünü ettiğim türler içinde Cervantes'in gönlüne yakın olanları yok değildir: pastoral romans gibi. Ama onu bile, bir yolunu bulup, "ironize" eder; yani sonunda bunun da ancak *edebi* bir tür olma özelliklerini abartarak vurgular, ya gerçek dünyayla zorlama ilişkisini sergiler, ya da içine başka türlerin özelliklerini de katarak, hiçbir edebi türün karışmadan, melezleşmeden var olamayacağını gösterir. Bağlayıcı yazma biçimlerine ise hiç kulak asmaz. Kitapta sık sık yer verilen uzun edebiyat sohbetlerinden birinde Katedral Heyeti Üyesi destanların bile düzyazıyla yazılmamaları için bir neden olmadığını ileri sürer. Bunun anlamı yaratıcı muhayyilenin tür kurallarıyla sınırlanamayacağıdır. Edebiyat türleri hiçbir yer, zaman, ve kültürün tekelinde de değildir; biraz değişerek, biraz özelliklerini koruyarak yaratıcılığın coğrafyasında nüfuz etmedikleri bir karış alan bırakmayan gezginlerdir onlar. Cervantes hayranlarından ve ilk İngiliz romancılarından Henry Fielding'in *Tom Jones*'unun alt başlığı, "Düzyazıyla Yazılmış Komik bir Epik" nitelemesini kullanır. Böylece Katedral Heyeti Üyesi'nin "olabilir" dediği şey elli yıl içinde gerçekleşir. Bu edebiyat sohbetlerinin *asıl* konusu belirli kitaplar, edebiyat türleri, ya da yazarlar değildir. Asıl tartışma konusu iyi edebiyat ve kötü edebiyattır. Kötü edebiyat örnekleri konusunda tartışma çıkabilir, ama iyi örneklerde hemen herkes anlaşır.

Sonradan bütün dünyanın *La Mancha'lı Yaratıcı Asilzade Don Quijote*'nin bir başyapıt olduğunda anlaşacağı gibi.

LA MANCHA'LI YARATICI
ASILZADE
DON QUIJOTE

Bejar Dükü, Gibraleon Markisi, Benalcazar ve Bañares Kontu, Alcocer köyü Vikontu,
Capilla, Curiel ve Burguillos kentleri Senyörü'ne.

1605 yılı

NARH

Ben, Juan Gallo de Andrada, Kraliyet Hazinesi Yazmanı, Konsey Üyesi, Miguel de Cervantes Saavedra tarafından yazılmış, Konsey Senyörleri tarafından incelenen *La Mancha'lı Yaratıcı Asilzade* adlı kitabın her yaprağına üç buçuk *maravedi* fiyat biçildiğini; seksen üç yapraklık kitabın, bu fiyat üzerinden iki yüz doksan buçuk *maravedi* fiyatla, ciltlenmeden satılmasına izin verildiğini ve bu narhın, adı geçen kitabın başına konularak onsuz satılmamasının emredildiğini tasdik etmek üzere, işbu belgeyi, Valladolid'de, bin altı yüz dört yılının yirmi Aralık günü imzaladım.

Juan Gallo de Andrada

TASHİH BELGESİ

Bu kitapta, aslına uygun olmayan, kayda değer bir şey yoktur; düzelttiğime dair bu belgeyi, Alcalá Üniversitesi, Meryem Ana Teoloji Kürsüsünde, 1604 yılının bir Aralık günü imzaladım.

Doktor Francisco Murcia de la Llana

KRAL

Siz Miguel de Cervantes tarafından bize sunulan, *La Mancha'lı Yaratıcı Asilzade* adlı, çok faydalı kitabı, büyük uğraşlar sonucu yazdığımızı bildiren, basılması için gerekli izin ve yetkiyi, ve arzu ettiğimiz süre için hakkını vermemizi rica ettiğiniz dilekçeniz, Konseyimiz tarafından incelendi; kitapların basımıyla ilgili, tarafımızdan konulan kanunda aranan şartlar, adı geçen kitapta yerine getirildiğinden, size bu beratı vermemiz uygun bulundu. Bu sebeple, size veya yetkili kılacağınız kimseye, adı geçen *La Mancha'lı Yaratıcı Asilzade* adlı kitabı, Kastilya'nın bütün krallıklarında, beratın verildiği tarihten geçerli olmak üzere, on yıl boyunca basma iznini ve ayrıcalığını bağışlıyoruz. Sizin yetkinizi almadan kitabı basan veya satan, bastıran veya sattıran kişi veya kişilerden, ceza olarak, kalıpları ve levhalarıyla birlikte, yapılan basımın haricinde, her ayrı basım için, elli bin *maravedi* alınacaktır. Bu cezanın üçte biri dâvâcıya, üçte biri Hazinemize, üçte biri de hükmü veren hâkime ait olacaktır. Adı geçen kitabın, on yıllık süre içinde, tarafımızdan yapılacak her basımı, Hazinemiz yazmanı Juan Gallo de Andrada'nın her sayfasında parafını ve sonunda imzasını taşıyan incelenmiş aslıyla birlikte, sözkonusu basımın aslına uygun olup olmadığının incelenmesi için, Konseyimize sunulacaktır; veyahut, sözkonusu basımın, tarafımızdan tayin edilen bir düzeltmence, aslıyla karşılaştırılarak incelenip düzeltildiğine, aslına uygun olarak basıldığına, kaydedilenler haricinde yanlış bulunmadığına dair bir belge sunulacaktır. Bu şekilde basılacak her kitap için, almanız gereken fiyat belirlenecektir. Adı geçen kitabı basacak olan basımcı, kitap Konseyimiz tarafından düzeltilip fiyatı belirlenmeden önce, kitabın ilk yaprağını basmayacak, yazara veya yetki verdiği kişiye, aslıyla birlikte kitabın sadece bir nüshasını teslim edecektir. Ancak tashih belgesi ve narh verildikten sonra, kitabın ilk yaprağını basabilecek, beratımızı, tasdikimizi, narh ve tashih belgesini ekleyecektir. Bu şartları yerine getirmediği takdirde, krallıklarımızın kanunlarında öngörülen cezalar uygulanacaktır. Konseyimiz ve diğer adalet kurumları, bu beratımızı ve emirlerini gözetecek, yerine getirecektir. Valladolid'de, bin altı yüz dört yılının Eylül ayının yirmi altıncı günü imzalandı.

KRAL

Yüce Kralımızın emriyle:
JUAN DE AMEZQUETA

BEJARDÜKÜ

GIBRALEON MARKİSİ, BENALCAZAR VE BAÑARES KONTU, ALCOCER KÖYÜ VİKONTU, CAPILLA,
CURİEL VE
BURGUILLOS KENTLERİ SENYÖRÜNE

Güzel sanatları, özellikle de, soylulukları sayesinde bayağılığa hizmet ve yarar sağlama düşkünlüğü göstermeyenlerini korumaya eğilimli bir prens sıfatıyla, Ekselânslarının her tür kitaba verdiği pâyeye ve şerefe güvenerek, Ekselânslarının şanlı isminin himayesinde yayınlamaya karar verdiğim LA MANCHA'LI YARATICI ASİLZADE DON QUIJOTE'yi, âlimlerin evlerindeki eserlerin genellikle büründüğü, çok değerli zarafet ve bilgi süslerinden mahrum olmakla beraber, Ekselânslarının gölgesinde, cehaletlerinin sınırlarını bilmeyerek, başkalarının eserlerini adaletten çok sertlikle yargılayan bazı kimselerin karşısına güvenle çıkmaya cesaret edebilmesi için, himayesi altına alma lütfunu göstermesini, yüceliğine borçlu olduğum saygıyla, Ekselânslarından rica ediyorum; Ekselânslarının, bilgeliğiyle iyi niyetimi dikkate alıp, bu mütevazı hizmetimin değersizliğini aşağılamayacağına inanıyorum.

MIGUEL DE CERVANTES SAAVEDRA

ÖNSÖZ

Aylak okur: Bu kitabın, zihnini, düşünülebiyecek en güzel, en zarif, en akıllıca ürünü olmasını isterdim; buna yeminsiz inanabilirsin. Ancak, tabiat kanununa karşı çıkamadım; tabiat her şey, benzerini doğurur. Benim kısır, gelişmemiş dehâm da, her türlü rahatsızlığın hâkim olduğu, her türlü hazin sesin duyulduğu bir hapishanede doğmuşçasına kuru, kırışık, maymun iştahlı ve çok çeşitli, kimsenin aklına gelmeyecek düşüncelere boğulmuş bir evlâttan başka ne doğurabilir? Huzur, sakin bir yer, kırların hoşluğu, gökyüzünün duruluğu, pınarların şırıltısı ve ruhun dinginliği, en kısır ilham perilerinin bile verimli olup dünyayı hayranlık ve memnuniyete boğan çocuklar doğurmalarına fırsat verir. Olabilir ki, bir babanın çirkin, sevimsiz bir oğlu olur, ama oğluna karşı sevgisi, gözlerine bir perde çeker; onun kusurlarını kusur olarak görmeyip, akıllılık, güzellik gibi algılar ve dostlarına zekâ, zarafet olarak anlatır. Ama Don Quijote'nin babası gibi görünsem de, üvey babası olan ben, âdetlere uyup, başkalarının yaptığı gibi, neredeyse gözlerimde yaşlarla, oğlumda göreceğin kusurları affetmen veya görmezden gelmen için sana yalvarmayacağım, sevgili okur. Sen onun ne akrabasıydın, ne arkadaşı; ruhun kendi bedeninde; gayet yetenekli, hür bir iraden var; evindesin ve kralın vergilerin efendisi olduğu kadar, sen de evinin efendisisin; bilirsin, herkes kendi evinde kraldır. Bütün bunlar, seni her türlü saygı ve mecburiyetten azade kılıyor; kısacası, hikâyeye hakkında, kötü söylersen karalanmaktan, iyi söylersen ödüllendirilmekten korkmadan, istediğini söyleyebilirsin.

Ne var ki, sana onu saf ve çıplak halde, bir önsözle, kitapların başına konması âdet olan sayısız sone, epigram ve methiyeler listesiyle süslemeden vermek isterdim. Çünkü şunu söyleyebilirim ki, kitabı yazmak bana epeyce zahmete mal olduğu halde, şu okumakta olduğun önsözü yazmanın zahmeti kadar fazla olmadı. Bunu yazmak üzere birçok kez elime kalemi alıp, ne yazacağımı bilemeyerek bıraktım. Bir gün, önümde bir kâğıt, kalemim kulağымda, dirseğim masanın üstünde, yanağım avucumda, şaşkın bir halde, ne yazacağımı düşünürken, ansızın, çok esprili ve bilgili bir dostum geldi ve beni böyle düşüncelere dalmış görünce, sebebini sordu. Ben de saklamayıp, Don Quijote'nin hikâyesine yazacağım önsözü düşündüğümü, aslında yazmak istemediğimi, ama böyle soylu bir şövalyenin kahramanlıklarını önsözsüz yayınlamayı da arzu etmediğimi söyledim.

“Nasıl endişelenmeyeyim? Bunca yıldır unutuluşun sessizliği içinde uyduktan sonra, şimdi bütün bu yılların yüküyle, böyle bir hikâyeye karşısına çıktığımda, halk denilen eski kanun koyucu ne diyecek? Saman gibi kupkuru, yenilikten yoksun, üslûbu güdük, kavram yoksulu bir hikâyeye; bilgi ve doktrinden tamamen mahrum; sayfa kenarlarında notlar, kitabın sonunda açıklamalar yok; oysa diğer kitaplar öyle, görüyorum; uydurma ve acemice olsalar bile, okuru hayran bırakan, yazarlarına okumuş, bilgili, belâgatli adam şanı kazandıran alıntularla dolular; Aristoteles'ten, Platon'dan, bütün filozoflar gürûhundan. Hele Kutsal Kitap'tan alıntı

yaptıklarında! Kimi Aziz Tomas kesilir, kimi Kilise Babası; bu arada ustaca ciddiyetlerini korurlar, bir satırda dalgın bir âşığı tasvir etmişken, bir başkasında bir Hıristiyan vaazcığı verirler ki, okuması, duyması mutluluk ve zevk verir. Benim kitabım bütün bunlardan yoksun olacak; çünkü ne sayfa kenarına yazılacak notum var, ne kitabın sonuna yazılacak açıklamam; ne de kitapta hangi yazarları izlediğimi bildiğimden, bunları, herkes gibi başına, alfabe sırasına göre dizebiliyorum; Aristoteles'ten Xenophon'a, Zoilos veya Zeuksis'e – her ne kadar biri dedikoducu, öteki ressam idiyse de... Kitabım, baştaki sonelerden de yoksun olacak; hiç değilse dükler, markiler, kontlar, piskoposlar, çok ünlü hanımefendiler veya şairler tarafından yazılmış sonelerden. Gerçi meslekten iki üç dostumdan istesem, biliyorum yazarlar, hem de İspanya'mızın en ünlülerinin rekabet edemeyeceği soneler olur. Kısacası, saygıdeğer dostum," diye devam ettim, "Tanrı, eksikliklerini giderip onu süsleyecek birini ortaya çıkarıncaya kadar, Señor Don Quijote'nin, La Mancha'daki arşivlerinde, mezarda kalmasına karar verdim. Çünkü ben yetersizliğimle, cehaletimle, eksikliklerini gideremeyeceğim; mizaç olarak da tembel ve üşengeç olduğum için, benim kendi başıma söyleyebileceğim şeyleri söylesinler diye yazar arayamayacağım. İşte beni düşünceli ve dalgın bulmanızın sebebi bu, dostum; bu durumda olmam için, anlattıklarım yeterli bir sebep."

Bunu duyan arkadaşım, alına bir şaplak atıp kahkahaya boğularak dedi ki:

"Tanrı aşkına, kardeşim, sizi tanımış olduğum uzun süre boyunca içinde bulunduğum yanılığdan şimdi kurtuldum; ben sizi hep ölçülü, her hareketinizde tedbirli bilirdim. Ama şimdi görüyorum ki, gökyüzü topraktan ne kadar uzaksa, siz de öyle olmaktan o kadar uzaksınız. Nasıl olur da, bu kadar önemsiz, çaresi bu kadar kolay bulunur bir şey, sizinki kadar olgun, daha büyük zorlukları çiğneyip geçmeye muktedir bir dehâyi şaşırtıp kaygılandırabilir? Emin olun, bunun sebebi yetenek eksikliği değil, aşırı tembellek ve mantık kıtlığı. Söylediğimin doğru olup olmadığını merak ediyor musunuz? Öyleyse dikkat edin, bakın nasıl göz açıp kapayıncaya kadar, bütün zorluklarınızı yeniyorum; sizi şaşırtan ve ürküten, gezgin şövalyeliğin ışığı ve aynası, ünlü Don Quijote'nizin hikâyesini yayınlamaktan vazgeçiren bütün eksiklikleri nasıl gideriyorum."

Söylediklerini dinleyip, "Anlatın," dedim, "korkumun yarattığı boşluğu nasıl dolduracaksınız; şaşkınlığının yarattığı kargaşayı nasıl açıklığa kavuşturacaksınız?"

Buna şöyle cevap verdi:

"İlk eksiklik olarak düşündüğünüz, ciddî ve asalet unvanı taşıyan kişiler tarafından yazılmış, başlangıçta yer alacak soneler, epigramlar ve methiyelerin eksikliğini, siz biraz uğraşıp kendiniz yazarak giderebilirsiniz; sonra onlara istediğiniz ismi verirsiniz, ister Hint Kralı Keşiş Yohannes'e atfedin, ister Trabzon İmparatoru'na; ikisinin de ünlü şairler olduğunu duydum. Onlara ait olmadığını, birkaç ukalâ geveze, arkanızdan fısıldayıp dedikodu yaparsa da, metelik vermeyin; çünkü yalanınız ortaya çıksa bile, yazdığınız eli kesecek değiller. Sayfa kenarlarına, hikâyenize koyduğunuz cümleler ve deyişleri hangi kitap ve yazarlardan aldığımızı not etme meselesine gelince, yapılacak tek şey, uygun düşecek yerlere,

ezberden bildiğiniz, ya da en azından, fazla uğraşmadan bulabileceğiniz cümleler, Latinceler yerleştirmek; meselâ özgürlük ve kölelikten bahsederken:

Non bene pro toto libertas venditur auro

diye yazabilirsiniz, sonra sayfa kenarında Horatius' u, ya da kim söylemişse onu anarsınız. Ölümün gücünden bahsediyorsanız, şunu kullanabilirsiniz:

*Pallida mors aequo pulsat pede pauperum tabernas,
regumque turres.*⁽²⁾

Eğer Tanrı'nın, düşmana beslenmesini emrettiği sevgi ve dostluktan bahsediyorsanız, hemen Kutsal Kitaba başvurun, azıcık bir uğraşmayla, üstelik de Tanrı'nın kendi sözlerini aktarabilirsiniz: *Ego autem dico vobis: diligite inimicos vestros.*⁽³⁾ Kötü düşüncelerden bahsediyorsanız, İncil'den yararlanın: *De corde exeunt cogitationes malae.*⁽⁴⁾ Dostların dönekliğinden bahsederken, Cato size şu beyti verecektir:

*Donec eris felix, multos numerabis amicos,
tempora si fuerint nubila, solus eris.*⁽⁵⁾

Bu ve buna benzer Latincelerle, sizi dil âlimi bile sanırlar ki, günümüzde oldukça şerefli ve yararlı bir şeydir. Kitabın sonuna açıklamalar koyma meselesine gelince, eminim şu şekilde halledebilirsiniz: Kitabımızda bir devden sözederseniz, dev Golyat olsun; bu sayede, hemen hiçbir zahmete katlanmadan, önemli bir açıklamanız olur, şöyle diyebilirsiniz: *Golyat, çoban Davud'un, Ela Vadisinde sapanla taş atarak öldürdüğü Filistinli devdir; Krallar Kitabında anlatılır.* Hangi bölümde bulunduğunu da yazarsınız. Bunun ardından, edebiyatta ve kozmografyada bilgili olduğunuzu göstermek için, hikâyenizde Tajo nehrinin adını geçirin, o zaman yine mükemmel bir açıklamanız olur, şöyle dersiniz: *Tajo Irmağı, adını bir İspanya kralından alır; falanca yerden doğar, ünlü Lizbon kentinin surlarını yalayıp Atlas Okyanusu'na dökülür, kumlarının altın olduğuna inanılır,* vs. Hırsızlardan bahsederseniz, ben size ezbere bildiğim, Cacus'un hikâyesini anlatırım. Fahişe kadınlardan sözederseniz; Mondoñedo piskoposu size Lamia, Laida ve Flora'yı verecektir; bu açıklama size büyük değer kazandıracaktır. Zalimlerden bahsederken, Ovidius size Medeia'yı sunacaktır. Büyücü kadınlardan bahsederseniz, Homeros'un Kalypso'su, Vergilius'un Kirke'si var. Cesur denizcilerden bahsederseniz, Julius Caesar'ın kendisi, *Yorumlar*'ında, kendisini size sunacak, Plutarkhos size bin İskender verecektir. Aşktan bahsedecek olursanız, bildiğiniz iki kelime İtalyanca'yla, León Hebreo size geniş bir kaynak olur. Yabancı ülkelere gitmek istemezseniz, evinizde Fonseca var; *Tanrı Aşkına Dair*'de, sizin de, en büyük dâhinin de bu konuda isteyebileceği her şey özetlenmiştir. Kısacası, sizin yapacağınız tek şey, söylediğim bu isimleri anmak, veya bu hikâyelere hikâyenizde değinmek; notları, açıklamaları siz bana bırakın; yemin ederim, sayfa kenarlarını doldururum, kitabın sonunda da dört yaprak harcarım. Gelelim, öteki kitaplarda bulunup sizde eksik olan, yazarların sıralanmasına. Bunun çaresi

çok basit; tek yapacağınız şey, dediğiniz şekilde A'dan Z'ye hepsini sıralayan bir kitap bulmak. Aynı alfabeği siz kendi kitabınıza koyacaksınız; onlardan pek yararlanmayacağınızdan, yalanınız açıkça belli olsa bile, önemli değil. Belki, basit, sade hikâyenizde hepsinden yararlandığınıza inanacak kadar saf biri çıkar; başka bir işe yaramasa da, uzun yazarlar listesi, hiç değilse kitaba beklenmedik bir otorite kazandırır. Zaten, kimseyi ilgilendirmediğinden, kimse onları izleyip izlemediğinizi araştırmaz. Üstelik, yanılmıyorsam, sizin bu kitabınızın, eksik dediğiniz şeylerin hiçbirine ihtiyacı yok; çünkü zaten kitabın kendisi, Aristoteles'in aklından bile geçmeyen, Aziz Basileios'un sözünü etmediği, Cicero'nun hiç karşılaşmadığı şövalyelik kitaplarına karşı bir saldırı. Bunların hayalî saçmalıklarında gerçeğin titizliğine, astrolojinin gözlemlerine yer yoktur; geometrik ölçülerin, retorikte yararlanılan önermelerin çürütülmesinin, önemi yoktur; kimseyi kınayacak durumda da değildirler, çünkü hiçbir Hıristiyan aklına sığmayacak bir şekilde, dünyevî olanı ilâhî olanla karıştırırlar. Önemli olan tek şey, yazılanlarda taklitten yararlanmaktır; taklit ne kadar mükemmel olursa, yazılan da o kadar iyi olacaktır. Sizin bu kitabınızın amacı, şövalyelik kitaplarının dünyadaki ve halk üzerindeki otoritesini, etkisini kırmak olduğuna göre, filozoflardan cümleler, Kutsal Kitap'tan nasihatler, şairlerden efsaneler, retorikçilerden söylevler, azizlerden mucizeler dilenmenize gerek yok; aksine, cümlelerinizin, paragraflarınızın, sade bir şekilde, anlamlı, açık, yerinde kelimelerle, fikrinizi mümkün olduğunca canlandırması, düzgün ve renkli olması için uğraşın; kavramlarınızı karmaşık, karanlık hale getirmeden anlatın. Ayrıca, hikâyenizle hüznü kimseleri neşelendirmeye, neşelilerin neşesini artırmaya çalışın; saf kimseleri kızdırmayın, zekî kimseleri yeniliğine hayran bırakın, ciddî kimseler küçümsemesin, ihtiyatlı kimseler de övmeyi ihmal etmesin. Kısacası, amacınız, birçok kişinin nefret ettiği, daha da fazla kişinin övdüğü bu şövalyelik kitaplarının temelsiz sanat yapısını yıkmak olsun; bunu başarırsanız, az şey başarmış olmazsınız.”

Dostumun söylediklerini hiç ses çıkarmadan dinledim; sözleri öyle yer etti ki bende, hiç tartışmadan doğruluğunu kabul ettim ve önsöz olarak da bu konuşmayı yazmak istedim. Tatlı okur, bu önsözde, dostumun ne kadar zekî olduğunu; benim, onca ihtiyaç duyduğum bir zamanda böyle bir nasihat veren bulduğum için ne kadar talihli olduğumu; senin de Montiel Ovası civarının bütün sakinlerinin nezdinde, uzun yıllardır buralarda görülmüş en âşık ve en cesur şövalye olan La Mancha'lı ünlü Don Quijote'nin hikâyesini böyle içten ve dolambaçsız bulduğum için ne kadar ferahlayacağını göreceksin. Sana böyle soylu ve şerefli bir şövalyeyi tanıtmakla yaptığım iyiliği abartmak istemiyorum; ama silâhtarını meşhur Sancho Panza'yla tanışacağın için bana müteşekkir olmanı istiyorum; çünkü bence, bütün o kasıtlı şövalyelik kitapları güruhuna serpiştirilmiş olan silâhtarlık meziyetlerini, onun şahsında, özetlenmiş olarak sana veriyorum.

Haydi, Tanrı sana sıhhat versin, beni de unutmasın. *Vale.*(6)

LA MANCHA'LI DON QUIJOTE
KİTABINA
BİNBİR SURAT URGANDA'DAN

Dikkatli davran,
iyi bir kitap yaz, iyi olmak istiyorsan.
Ne yaptığını bilmiyorsun diyemez sana
akılsızlar o zaman.
Ama dikkatli davranmazsan,
kimin eline düştüğünü
uzun sürmez anlaman.
Hemen akıl vermeye kalkar
verecek akı olmayan.
Tecrübeyle sabit,
güzel bir gölge örter insanı
yaslanınca iyi bir ağaca.
Yaslanacak bir kraliyet ağacı sunuyor
talihin sana Bejar'la,
öyle bir ağaç ki birer prens meyveleri,
dük unvanı almış tomurcuklarından biri,
gövdesi ise yeni Büyük İskender.
Yanaş böyle bir ağacın gölgesine,
cesur olanlara gülüyor ancak talih.
Serüvenlerini anlatacaksın
La Mancha'lı bir asilzadenin,
delirmiş aylak aylak kitap okumaktan.
Öyle kışkırtmıştı ki onu
soylu hanımlar, zırhlar ve şövalyeler,
aşkla kendinden geçti
Çılgın Orlando misali
ve bileğinin gücüyle elde etti
Dulcinea del Toboso'yu.
Süsleme,
gereksiz resimler koyma kalkanına sakın,
eğer peşine takılırsan yapmacığın
kuru lâf yapmaktan bir yere varamazsın.
Fazla ileri gitme överken,
alaycı bir adam sanılırsın.
“Don Álvaro de Luna,

Kartaca'lı Hannibal,
İspanya'da kral François
talihten şikâyet etsin!”
Tıpkı zenci Juan Latino gibi
konuşmaya kalkma birden çok dili,
Latince döktürme boşuna,
gitmez bunlar Tanrı'nın hoşuna.
Bilgiçlik taslama bana,
dem vurma felsefeden,
ârif olan anlar sonra,
sorar dudağımı büküp:
“Nedir bu dalavera?”
Akıl satma,
dedikodu yapma,
uzağından geç aklın varsa
seni ilgilendirmeyen bir şeyin.
Nükte yapmaya çalışma,
verirler ağzının payını,
kendine iyi bir isim yap,
bunun için çalış durmadan,
çünkü beyhude masraf etmiş olur
iyi bir şey yayınlamayan.
Unutma, kendi çatısı camdansa eğer
delidir taş toplayan
komşuya atmak için.
Aklı olan tedbirli olsun
bırak yazdığı eserde biraz,
bulunmaz yazdıklarında bir değer
yalnızca genç kızları eğlendirmek için sayfa doldurmuşsa eğer.

GALYA'LI AMADIS'TEN
LA MANCHA'LI DON OUIJOTE'YE

Sone

Sen, acıklı hayatımı taklit ettin,
yaşadım ben Mahzun Kaya'nın geniş kıyısında,
küçümsendin bu yüzden, gözlerden uzakta,
sevinci cezaya değiştirdin,
gözlerinden akanı bol bol içtin

tadı biraz tuzlu olsa da,
gümüşün, teneken, bakırın kayboldu toprakta
ama yine topraktan geldi sana yemeğin,
şundan emin olarak yaşa dünya devam ettikçe,
hiç değilse bu çeyrek kürede,
seni herkes mutlaka bir yiğit diye anacak,
sarışın Apollon atlarını dürttüğçe,
ülken bütün ülkelerin önünde,
seni yazan bilge dünyada tek ve biricik kalacak.

YUNANLI DON BELIANIS'TEN LA MANCHA'LI DON QUIJOTE'YE

Sone

En çok bendim kıran, kesen, delen, yapıveren,
gezgin şövalyelik dünyasında,
becerikliydim, kibirli ve cesur da,
bendim alan intikamını haksızlığın, bendim engelleyen.
Ölümsüzleştirdiğim Ün'e başarılar kattım ben,
sevimli bir sevgiliydim, üstelik kibardım da,
bir cüce görürdüm herkesin dev sandığında
ve düelloya mutlaka sadık kalırdım ben.
Talih diz çöktü önümde,
tedbirimle huzursuz ettim
indirip zirveden kel Kader'i.⁽¹⁾
Ama talihimin yükseldiği bu yerde,
ayın boynuzu üzerinde çekemedim,
ey yüce Quijote, senin yiğitliklerini.

SEÑORA ORIANA'DAN DULCINEA DEL TOBOSO'ya

Sone

Ah, güzel Dulcinea, keşke,
Miraflores El Toboso'da olsaydı,
içim rahat ve huzur bulsaydı,
değişirdim Londra'yı senin köyünle!
Ah, arzuların ve süslü elbiselerinizle
ruhum ve bedenim donansaydı,

gözlerim eşitsiz bir savaşta bakakalsaydı
tehlikeye ittiğin o ünlü şövalyeye.
Ah, keşke öyle kaçsaydım
namusumla Señor Amadis'ten,
senin kibar asilzade Don Quijote'den kaçtığın gibi!
O zaman kıskanmaz, kıskanlırdım,
neşeyle sıyrılırdım mahzun olduğum vakitlerden,
tadardım kaygısızca bütün zevkleri.

GALYA'LI AMADIS'İN SİLÂHTARI GANDALIN'DEN
DON QUIJOTE'NİN SİLÂHTARI SANCHE PANZA'YA

Sone

Ünlü erkek, selâm sana,
Talih sana verdiğinde silâhtarlığını,
öyle yumuşak kullandın ki aklını,
hiçbir felâket gelmedi başına.
Silâh sayılır orak ve çapa meslek icabı dolaşana,
sade olur şövalyenin silâhtarı,
suçluyorum bu yüzden ben Ay'a saldıranları,
acıyorum boyundan büyük bir işe kalkışana.
şanı kıskanıyorum,
eşeğini ve heybelerini de,
onlar gösteriyor ne kadar ihtiyatlı olduğunu.
Sana tekrar selâm yolluyorum,
ey Sancho, o kadar iyi bir yürek var ki sende,
İspanyol Ovidius'umuz şaplağıyla gösteriyor yalnız sana
saygı duyduğunu.

ARAYA GİREN ZARİF şAİRDEN
SANCHE PANZA VE ROCINANTE'YE

Ben Sancho Panza,
La Mancha'lı Don Quijote'nin silâhtarı,
keyfime göre yaşamak için
yağladım tabanları,
kaçarak özetlemişti
ağzı sıkı Villadiego da
varoluş felsefesini,
öyle yazıyor *Celestina*'da,

bence ilâhî bir kitap olabilirdi,
insanî yanını biraz gizleseydi.

Rocinante'ye

Ben Rocinante,
müthiş Babieca'nın ünlü torunu,
zayıflık günahımı ondan devraldım,
şimdi Don Quijote diye birinin mülkiyetindeyim.
Çifte yarışlara girdim, son gelen kazanıyordu,
ama dörtnala giderken ben
kaptım kamışı Lazarillo'nun elinden,
bir saman çöpünü bile kaçırmadım,
verdim köre
elinden almak için içtiği şarabı.

ÇILGIN ORLANDO'DAN
LA MANCHA'LI DON QUIJOTE'YE

Sone

Kimseye benzemezsin, benzerin yoktur senin:
binlerce pîrin arasında bir benzerin olabilir,
ama geçtiğin yerlerde ne gören vardır benzerini ne de kimse bilir,
kimse yenmedi seni, yenemez, yenen hep sensin.
Bense Orlando'yum, Quijote, mahvolmuşum Angelica için,
İşte bendeniz Orlando uzak denizleri bilir,
benim cesaretime nisyân saygı gösterir,
ben de sunarım cesaretimi mihrabına Şöhret'in.
Sana borçluyum bana duyulan saygıyı,
sen de benim gibi aklını kaybettin,
o yüzden rakip olamam kahramanlıklarına, şöhretine.
Ama duyarsam sana yalvardığımı
bugün bizi beğenmeyen kibirli Magripli'yle azgın İskit'in,
eşit olur benim aşkım ve bahtsızlığım seninkine.

GÜNEŞ ŞÖVALYESİNDEN
LA MANCHA'LI DON QUIJOTE'YE

Sone

Denk olamadı kılıcım sizinkine,

ben İspanyol Güneşi, garip saraylı,
cesaretim de değildi sizinki gibi şanlı,
bir şimşekti sadece günün doğup öldüğü yerde.
Bakabilmek için Claridiana'nın soylu yüzüne,
boş yere bıraktım kızıl Doğu'nun bana sunduğu krallığı,
o benim güzel şafağımdı,
onun için burun kıvırdım imparatorlukların hepsine.
Onu eşsiz, tuhaf bir mucizeyle sevdim,
felâket içinde kaybolan cehennem bile
korktu öfkesini zapteden bileğimin gücünden.
Ama Got Quijote, senin aşkına erişemedim,
Dulcinea ünlü, namuslu biri yaptı seni dünya gözünde,
Dulcinea da ün, namus ve bilgelik toplayacak senin gölgenden.

SOLISDÁN'DAN LA MANCHA'LI DON QUIJOTE'YE

Sone

Size kimse sitem edemez Señor Quijote,
alçak olduğunuz için,
kirli işlerin adamı olduğunuz için,
saçmalıklarla kafayı yediğiniz halde.
Adalet olacaktır yaptığımız işlerde,
haksızlıkla mücadele ederek geçti ömrünüz sizin,
dayağınızı yediniz alçakların ve sefillerin
binlerce defa siz bu mücadelelerde.
Eğer kabalık ederse size,
acılarınızı hoşgörmeyerek,
o güzel Dulcinea'nız,
bu felâket karşısında sarılın tesellinize,
salaktı, kötü bir aracıydı Sancho Panza diyerek,
Dulcinea ise katıydı, o yüzden onun âşığı olamadınız.

BABIECA VE ROCINANTE ARASINDA KONUŞMA

Sone

B. Nasıl olur da bu kadar zayıfsınız, Rocinante?
R. Hiç yemek yok, hep çalışma var da ondan.
B. Bir kötülük mü gördünüz arpayla samandan?
R. Sahibim bir lokmayı bile benden esirgemekte.

B. Olur mu efendim hiç, terbiye kalmadı mı sizde?

Sizin eşek dilinizdir sahibinizi çileden çıkaran.

R. Eşek ölür mutlaka doğarken eşek doğan.

Bakın, dalmış gidiyor işte böyle aşk içinde.

B. Seven aptal mıdır sizce? R. Eh, tedbirsizlik yerinde bir deyim.

B. Oldukça metafiziksizsiniz. R. Yemek yemediğim içindir.

B. Silâhtarını şikâyet edin. R. Hayır, bu yeterli değil.

Ben kendi derdimden nasıl şikâyet edeyim?

Biri silâhtarını, öbürü sahibimdir,

birinden biri Rocinante'den tok değil.

LA MANCHA'LI YARATICI ASILZADE DON QUIJOTE'NIN
BIRINCI KISMI

BİRİNCİ BÖLÜM

La Mancha'lı ünlü asilzade Don Quijote'nin mizacına ve uğraşlarına dair

La Mancha'nın, adını hatırlamadığım bir köyünde, fazla uzun zaman önce sayılmaz, evde mızrağı, eski deri kalkanı asılı asilzadelerden biri yaşırdı; cılız bir beygiri, bir de tazısı vardı. İçinde koyundan ziyade sığır kaynayan çorba, çoğu gece yenen kıyma, cumartesileri yenen omlet, cuma yemeği mercimek ve bazı pazarlar fazladan yenen bir güvercin, gelirinin dörtte üçünü tüketti. Geri kalanı, bayramlık parlak siyah kumaştan ceket, kadife pantolon ve kadife ayakkabıya giderdi; hafta içinde sağlam kumaştan boz renkli giysilerini kuşanırdı. Evinde, kırkını aşkın bir kâhya kadın, henüz yirmisine basmamış bir kız olan yeğeni, bir de atını eyerleyen, ağaçları budayan, hem çiftlik, hem ev işlerine bakan bir delikanlı vardı. Asilzademizin yaşı, elliye yakındı; sağlam, zayıf yapılı, ince yüzlü, sabahları erkenden kalkan, ava düşkün bir adamdı. Soyadının Quijada ya da Quesada olduğu söylenir; yazarlar arasında bu konuda farklı görüşler bulunmaktaysa da, güvenilir kaynaklardan, soyadının Quejana olduğu anlaşılmaktadır. Ancak, hikâyemizde bunun pek önemi yok; önemli olan, hakikatten bir nebze olsun ayrılmamak.

Şunu söylemek gerekir ki, sözünü ettiğimiz asilzade, boş zamanlarında (yani yılın büyük bölümünde) şövalye romansları okumaya o kadar merak saldı ki, avlanmayı ve çiftliğini yönetmeyi neredeyse tamamen unuttu. Merakı ve bu konudaki aşırılığı öyle bir noktaya vardı ki, dönümlerce arazi satın, okumak üzere şövalyeliğe ilgili kitaplar aldı; bu konuda ne kadar kitap varsa evine yığıdı. Hiçbirini, ünlü Feliciano de Silva'nın kitapları kadar beğenmiyordu; çünkü onun o parlak üslûbu, karmaşık cümleleri birer inciye; hele sık sık karşısına çıkan iltifat ve düelloya davet mektupları: *Uğradığım haksızlıklar beni öylesine hâk ile yeksân ediyor ki, hakkım olarak güzelliğinizden yakınıyorum. İlâhî varlığınızı yıldızlarla güçlendiren ve yüceliğinizle haketmiş olduğunuz hakları size kazandıran yüce ilâhlar...*

Zavallı asilzade, bu cümlelerle aklını sıçratıyor, sırf bu iş için dirilecek olsa, Aristoteles'in bile kavrayamayacağı anlamlarını çözebilmek için uykularından oluyordu. Don Belianis'in başkalarında, başkalarının da Don Belianis'te açtığı yaralar, kafasını kurcalıyordu; her ne kadar büyük hekimler tarafından tedavi edilse de, hem yüzünün, hem bütün vücudunun yara izleriyle kaplı olacağını düşünüyordu. Buna rağmen, yazarın kitabı, o bitmez serüvenin devam edeceğini vaat ederek bitirmesine hayrandı; birçok defa, eline kalemi alıp vaat edildiği şekilde tamamlamak geldi içinden. Daha önemli bazı düşünceler sürekli kendisine engel olmasa, şüphesiz bunu yapar, hattâ becerirdi de. Sigüenza yüksek okulu mezunu olan köyün rahibiyle, İngiliz Palmerín'in mi, yoksa Galya'lı Amadis'in mi daha iyi bir şövalye olduğu konusunda birçok kez tartışmıştı. Ama köy berberi Üstat Nicolás hiçbirinin, Güneş Şövalyesine ulaşamayacağını, onunla bir tek, Galya'lı Amadis'in kardeşi Don Galaor'un karşılaştırılabileceğini söylüyordu; çünkü her duruma uyabilen bir yaratılışı vardı, ağabeyi gibi yapmacıklı ve sulugöz de değildi, üstelik yiğitlikte ondan aşağı kalmazdı.

Kısacası, asilzademiz okumaya kendini o kadar verdi ki, gecelerini baştan sona, gündüzlerini de sondan başa okuyarak geçirmeye başladı. Ve böylece, az uyuyup çok okumaktan beyni kurudu, aklını yitirdi. Hayali, kitaplarda okuduğu şeylerle, büyüler, savaşlar, düellolar, yaralar, iltifatlar, aşklar, işkenceler, inanılmaz saçmalıklarla doldu. Okuduğu hayal icadı âlemin gerçek olduğu, kafasına öyle bir yerleşti ki, onun gözünde, dünyada daha gerçek bir öykü olamazdı. Cid Ruy Díaz'ın çok iyi bir şövalye olduğunu, ama bir tek kılıç darbesiyle iki yırtıcı, canavar gibi devi ortadan ikiye bölen Kızgın Kılıçlı Şövalyenin yanına yaklaşamayacağını söylerdi. Bernardo del Carpio'yu daha çok beğeniyordu, çünkü elleriyle Toprağın oğlu Antaios'u boğan Hercules'in becerikliliğini örnek alarak, Roncesvalles'te, büyülenmiş olduğu halde Roland'ı öldürmüştü. Dev Morgante hakkında da olumlu konuşurdu; çünkü kibirli ve kaba devler soyundan olduğu halde, aralarında nazik ve terbiyeli olan bir tek oydu. Ama hepsinden çok, Renaud de Montauban'ı beğeniyordu, özellikle de şatosundan çıkıp herkesin yolunu kestiği, soygunculuk yaptığı zamanlar; hikâyede anlatıldığına göre, baştan aşağı altından yapılma Muhammed heykelini çaldığı zamanki gibi. Ganelon hainine elinin tersiyle bir tokat patlatabilmek için, kâhyasından, hattâ kâhyasıyla birlikte yeğeninden de vazgeçerdi.

Nitekim tamamen kaybettiği aklına dünyanın en çılgınca fikri geldi ve hem şerefini yüceltmek, hem de ülkesine hizmet etmek amacıyla, gezgin şövalye olmayı uygun ve hattâ gerekli buldu. Zırhını kuşanıp atına binerek dünyayı dolaşacak, serüven peşinde koşacak, okuduğu kitaplarda gezgin şövalyelerin yaptığı her şeyi yapacak, bütün haksızlıkları düzeltecek, tehlikeleri göğüsleyecek ve bu sayede, ebedî şan ve şöhrat kazanacaktı. Zavallılık, kendini şimdiden yiğitliği sayesinde en azından Trabzon İmparatorluğu tacıyla ödüllendirilmiş olarak hayal ediyordu. Böylece, kafasında bu tatlı düşlerle, bunlardan aldığı garip hazla kendinden geçerek, isteğini gerçekleştirmek için acele etmeye başladı. İlk işi, büyükdedelerinden kalma, paslanmış, küf tutmuş, yüzyıllardır bir köşede unutulmuş zırhları temizlemek oldu. Onları temizledi, elinden geldiğince onardı, ama büyük bir kusurları olduğunu gördü: Miğferlerin açılır kapanır siperliği yoktu, tek parçaydılar. Ama bu konuda kendi becerilerini kullanıp kartondan bir yarım siperlik yaparak miğferine bitıştirdi ve istediği miğfere yakın bir görüntü elde etti. Ne var ki dayanıklılığını, kılıç darbelerine karşı koyup koyamayacağını sınamak için kılıcını çekip iki hamle yapmaya kalkınca, ilk kılıç darbesiyle, bir haftada yaptığı şeyi bir anda parçaladı. Miğferin kolayca parçalanması hoşuna gitmediğinden, bu tehlikeye karşı koyabilmek için yeni baştan yaptı. Bu kez içine demirden şeritler de taktı ve yeterince sağlam olduğuna karar verdi. Bir deneme daha yapmayı kenara koydu; açılır kapanır siperliği, şahane bir miğferi olmuştu.

Sonra atına bakmaya gitti; gerçi beygirin toynakları yarıklarla doluydu, Gonella'nın bir deri bir kemik atından daha çok lekesi vardı ama, ona sanki ne İskender'in Bukephalus'u, ne de Cid'in Babiaca'sı, kendi atıyla yarışamazmış gibi geldi. Atına ne isim vereceğini dört gün boyunca düşündü; çünkü, kendi kendine diyordu ki, hem bu kadar ünlü bir şövalyenin atı, hem

de bu kadar iyi bir at, isimsiz olamazdı. Bir gezgin şövalye atı olmadan önceki ve sonraki durumunu belirtecek bir isim bulmaya çalışıyordu ona. Çünkü efendisinin mevkiî değiştiğinden sonra, onun da isminin değişmesi, ünlü bir ata yaraşır, şaşaalı, yeni tarikatına ve yeni mesleğine uygun bir isim olması çok mantıklıydı. Kafasında birçok isim buldu, vazgeçti, çıkardı, ekledi, bozdu, baştan kurdu ve sonunda *Rocinante*¹ isminde karar kıldı. Bu ad onca hem kulağa hoş geliyordu, hem önceki durumunu, bir beygir olduğunu, hem de beygirlerin en önde geleni olduğunu ifade ediyordu.

Atına bu çok beğendiği ismi verdikten sonra, kendine de bir isim bulmak istedi; bir sekiz gün de bunu düşünmekle geçti; sonunda *Don Quijote* dedi kendine. İşte, daha önce de belirtmiş olduğumuz gibi, bu gerçek öykünün yazarları, buradan yola çıkarak, soyadının, bazılarının iddia ettiği gibi Quesada değil, Quijada olması gerektiğine kanaat getirdiler. Ancak, yiğit Amadis'in kendisine kuru kuruya Amadis demekle yetinmeyip, vatanını da meşhur etmek için, krallığının adını ismine ekleyerek Galya'lı Amadis adını seçtiğini hatırladı ve iyi bir şövalye olarak, o da kendi vatanının adını ekleyip kendine *La Mancha'lı Don Quijote* adını taktı. Soyunu ve yurdunu çok canlı bir şekilde ifade ettiğini düşündüğü bu ismi taşıyarak, vatanını şereflendirdiği kanısındaydı.

Artık zırhı temizlenmiş, miğferine siperlik takılmış, atına isim verilmiş, kendi ismi bulunmuş olduğuna göre, âşık olacağı bir kadın bulmaktan başka bir eksiği kalmamıştı; çünkü sevdasız bir gezgin şövalye, meyvesiz bir ağaç, ruhsuz bir beden gibiydi. Şöyle diyordu kendi kendine:

“Diyelim ki günahlarımın bedeli olarak ya da şanslı olduğumdan, her gezgin şövalyenin sık sık karşılaştığı devlerden biri çıktı karşıma; ben de devi bir vuruşta yere yıktım, vücudunu ortadan ikiye böldüm ya da çarpışıp yendim, alt ettim, onu armağan olarak gönderebileceğim birinin bulunması iyi olmaz mı? Gider tatlı sevgilimin önünde diz çöker, alçakgönüllü, yenilgiyi kabul etmiş bir sesle der ki: Hanımefendi, ben Malindrania Ceziresi senyörü Dev Caraculiambro'yum; kahramanlıkları saymakla bitmez şövalye, La Mancha'lı Don Quijote, beni eşi benzeri görülmemiş bir çarpışmada yendi ve zat-ı âlinizin huzuruna çıkmamı emretti; emrinize âmadeyim!”

Ah, bu konuşma şövalyemizi nasıl sevindirdi! Sevgilisi diyebileceği birini bulunca daha da mutlu oldu. Bildiğimiz kadarıyla kendi köyüne yakın bir köyde, çok güzel bir çiftçi kızı vardı, ona bir süre âşık olmuş, ama anlaşılan, şövalyemiz hiç belli etmemiş, kızın da haberi olmamıştı. Adı Aldonza Lorenzo'ydu, hayalindeki sevgili sıfatını ona vermeyi uygun buldu. Asıl adıyla tamamen ilgisiz olmayacak, bir prensesi, soylu hanımefendiyi hatırlatacak bir isim aradı ve *Dulcinea del Toboso*'da karar kıldı; kız El Toboso'luydu. Bu isim de, kendisine ve kendine ait olan her şeye verdiği diğer isimler gibi, hem âhenkli, hem değişik, hem de anlamlı geliyordu şövalyemize.

¹ Kader, Latin yazarları tarafından kel olarak tasvir edilirdi. Sadece önünde, şanslı kişinin tutunduğu bir tutam saçı olurdu.

İKİNCİ BÖLÜM

Yaratıcı Don Quijote'nin köyünden ilk çıkışına dair

Bu ön hazırlıkları yaptıktan sonra, düşündüklerini gerçekleştirmek için daha fazla beklemek istemedi; gecikmesinin dünyada bir eksiklik doğurduğunu düşünerek acele ediyordu; karşı koyulacak saldırılar, düzeltilecek hatalar, giderilecek haksızlıklar, cezalandırılacak suçlar, ödenecek borçlar çoktu. Ve bir sabah güneş doğmadan (temmuz ayının sıcak günlerinden biriydi), niyetinden hiç kimseyi haberdar etmeden, kimseye görünmeden, zırhını kuşandı, Rocinante'ye bindi, başında iğreti miğferi, elinde kalkarıyla mızrağı, avlunun arka kapısından kırlara çıktı; tasarılarını ne kadar büyük bir kolaylıkla uygulamaya başladığını görmek, içini müthiş bir memnuniyet ve sevinçle doldurmuştu. Ama yola daha yeni koyulmuştu ki, korkunç bir düşünce geldi aklına; hattâ neredeyse başladığı işten vazgeçecekti: Şövalye unvanı taşımadığını hatırladı; şövalyelik yasalarına göre, herhangi bir şövalyeyle savaşmazdı, savaşmamalıydı. Şövalye unvanı olsaydı bile, acemi şövalye sıfatıyla, bileğinin gücüyle hak kazanıncaya kadar armasız kalkan taşıması, beyaz zırh giymesi gerekiyordu. Bu düşünceler kararlılığını biraz sarstı, ama çılgınlığı her tür mantıktan güçlü olduğundan, ilk rastladığı şövalyenin kendisine şövalye unvanı verebileceğini düşündü; okuduğu kitaplarda birçok şövalye aynı şeyi yapmıştı. Beyaz zırh meselesine gelince, zırhını ilk fırsatta öyle bir temizleyecekti ki, parıltısı göz kamaştıracaktı. Böylece sakinleşti ve yoluna devam etti; atı hangi yolu izlemek istiyorsa o yolu izledi, serüven denen şeyin anlamı bu diye düşünüyordu.

Çiçeği burnunda maceraperestimiz işte böyle yol alırken, kendi kendine konuşmaktaydı:

“Kimbilir, belki de ileride, kahramanlıklarımın gerçek öyküsü yayımlandığında, öykümü yazan bilge kişi, böyle sabah erkenden yola çıkışımı da şu şekilde nakleder: ‘Al yanaklı Apollon güzelim saçlarının altın tellerini dünyanın uçsuz bucaksız yüzeyine henüz sermiş, rengârenk küçük kuşlar, kıskanç kocasının yumuşak yatağından çıkıp La Mancha ufkunun kapılarından, pencerelerinden kendini ölümlülere gösteren altın parmaklı Şafak tanrıçasını tatlı ezgileriyle henüz selâmlamışlardı ki, ünlü şövalye La Mancha’lı Don Quijote, rahat kuştüylerinden kalkıp ünlü atı Rocinante’ye bindi ve eski, meşhur Montiel Ovasında yol almaya başladı.’ “

Gerçekten de burada yol alıyordu. Şöyle devam etti:

“Gelecekte hatırlanmak üzere tunca kazılmaya, mermere oyulmaya, tablolarla resmedilmeye lâıyk kahramanlıklarımın yayımlandığı yüzyıl, ne mutlu bir çağ olacak. Bu eşsiz öyküyü nakledecek olan ey bilge büyücü, kim olursan ol, sana yalvarırım, sevgili Rocinante’ mi, bütün yolculuklarımda bana eşlik eden ezelî dostumu unutma.”

Sonra da, (gerçekten âşıkmiş gibi) şöyle dedi:

“Ey Prenses Dulcinea! Bahtsız yüreğimin efendisi, beni kovmakla, şiddetle, acımasızca sitem etmekle, güzel huzurunuzla bir daha çıkmamı menetmekle, çok büyük haksızlık ettiniz. Lütfen hanımefendi, sizin aşkınız yüzünden acılara gömülen, köleniz olan bu yüreği hatırlayın.”

Bu gibi saçmalıkları art arda sıralıyordu; hep kitaplarından öğrendiklerini örnek alıyor, becerebildikçe, dillerini taklit ediyordu. Bu arada o kadar yavaş yürüyor, güneş de öyle hızla ve kızgın, yükseliyordu ki, bir beyni olsa, sulandırmaya yeterdi.

Neredeyse bütün gün, anlatmaya degecek bir şey olmadan yol aldı; umutsuzluğa kapılmaktaydı, çünkü bir an önce, bileğinin kuvvetini, cesaretini deneyebileceği biriyle karşılaşmak istiyordu. Bazı yazarlar, karşısına çıkan ilk serüvenin Puerto Lapice serüveni, bazıları da, yeldeğirmenleri serüveni olduğunu söylerler. Ancak benim öğrenebildiğim ve La Mancha yıllıklarında yazdığı kadarıyla, o gün bütün gün yol aldı; akşam olduğunda hem beygiri, hem de kendisi yorulmuşlar, açlıktan ölecek hale gelmişlerdi. Her yana baktı, sığınabileceği, açlığını giderebileceği, ihtiyaçlarını karşılayabileceği bir şato, bir çoban kulübesi aradı. Yoldan pek uzakta olmayan bir han gördü ve kurtuluşunun kapısını değil, kalesini işaret eden bir yıldız görmüş gibi oldu. Biraz hızlandı ve tam hava karardığı sırada hana vardı.

Kapıda tesadüfen, ortamalı denilen cinsten iki genç kadın duruyordu; katırcılarla birlikte Sevilla'ya gidiyorlardı, o gece handa konaklayacaklardı. Maceraperestimize her düşündüğü, gördüğü ve hayal ettiği şey gerçek gibi geldiğinden, kitaplarda okuduklarına benzettiği hanı görür görmez, onu, dört kulesi, parlak gümüşten sütun başlıklarıyla bir şato sandı; iner kalkar köprüsü, derin kale hendeği ve bu tür şatolarda tarif edilen öteki özelliklerin hiçbiri eksik değildi. Kendisine şato gibi görünen hana epeyce yaklaştığında, Rocinante'nin dizginlerine asıldı, mazgallar arasında beliren bir cücenin trompet çalıp şatoya bir atlı geldiğini haber vermesini bekledi. Ama geciktiklerini ve Rocinante'nin ahıra gitmek için sabırsızlandığını görünce, hanın kapısına gitti ve kapıda duran hafifmeşrep kadınları gördü; onları şatonun kapısına hava almaya çıkmış iki güzel soylu genç kız, ya da zarif hanımlar sandı. O sırada, hasattan sonra henüz ekilmemiş tarlalarda (af buyurmayın) domuz sürüsünü toplamakta olan bir çoban, boynuzunu öttürerek hayvanlara işaret verdi ve o anda Don Quijote istediği şeyin olduğunu, bir cücenin gelişini haber verdiğini sandı. Ve böylece, akıl almaz bir memnuniyetle hana ve hanımlara yaklaştı. Hanımlarsa, zırhlı, kalkanlı, mızraklı bir adamın bu şekilde gelişini görünce, korkuya kapılıp içeri girmeye yeltendiler. Ama kaçışlarından, korktuklarını anlayan Don Quijote, miğferinin kartondan siperliğini kaldırıp zayıf, toz içinde kalmış yüzünü açtı ve kibarca, sakin bir sesle dedi ki:

“Kaçmayın, soylu hanımlar, benden bir kötülük beklemeyin, zira mensubu olduğum şövalyelik tarikatına, hiç kimseye, hele sizin gibi saygıdeğer hanımefendilere kötülük etmek yakışmaz.”

Kızlar, Don Quijote'ye bakıyor, iğreti siperliğin örttüğü yüzünü görmeye çalışıyorlardı. Ama kendilerine soylu hanımefendi dendiğini duyunca, soylulukla hiç ilgileri olmadığından, kendilerini tutamayıp gülmeye başladılar. Bunun üzerine gururu incinen Don Quijote şöyle dedi:

“Güzele ölçülü olmak yakışır, üstelik en küçük hâdiseye gülmek sersemliktir, ama bunu sizi

üzmek veya kızdırmak için söylemiyorum, benim tek amacım, sizlere hizmet etmektir.”

Şövalyemizin hanımlar tarafından anlaşılmayan konuşması ve kılıksızlığı, onların daha çok gülmesine, şövalyemizin de daha çok kızmasına yol açıyordu; o sırada hancı çıkmasa, öfkesi sınırı aşacaktı. Çok şişman olduğu için çok sakın bir adam olan hancı, bu iğreti kılıklı adamı, birbirleriyle ilgisiz mızrağı, kalkanı, zırhı ve dizgin takımını görünce, kızlara katılıp neşesini açığa vurmak üzereydi ki, bütün bu derme çatma malzemenin harekete geçmesinden korkarak kibarca konuşmaya karar verdi ve şöyle dedi:

“Saygıdeğer şövalye, eğer zat-ı âliniz yatak dışında konaklayacak bir yer, bir hizmet istiyorsa (çünkü bu handa yatak yoktur) her arzunuzu yerine getirebiliriz.”

Don Quijote, şato sahibinin alçakgönüllülüğünü görünce (hanı şato, hancıyı da şatonun sahibi sanmıştı) şöyle cevap verdi:

“Saygıdeğer *Castellano*,² bana ne olsa yeter, çünkü zırhımla süslenirim, savaşıarak dinlenirim, vs.”

Hancı, şövalyenin, kendisini dürüst bir Kastilyalı³ sandığı için *Castellano* dediğini düşündü. Oysa Endülüs’lüydü, hem de Sanlucar sahilinden; hırsızlıkta *Cacus*’tan, alaycılıkta okuldan kovulmuş talebeden aşağı kalmazdı. Don Quijote’ye şöyle cevap verdi:

“Öyleyse zat-ı âlinizin yatağı sert kayalar, uykusu hep nöbet tutmak olmalı. Madem öyle, rahatlıkla inebilirsiniz atınızdan; bu barakada yalnız bir gece değil, bir yıl boyunca sizi uyutmayacak çok şey bulacağınızdan emin olabilirsiniz.”

Bunları söyleyerek Don Quijote’nin üzengilerine yapıştı; Don Quijote, bütün gün ağzına tek lokma koymamış olduğundan, büyük bir zorlukla attan indi. Sonra hancıya dönüp atına çok dikkat etmesini, çünkü dünya yüzünde saman yiyenlerin en iyisi olduğunu söyledi. Hancı ata bir baktı, Don Quijote’nin dediği kadar, hattâ yarısı kadar bile kıymetli gelmedi ona. Atı ahıra yerleştirdikten sonra, konuğunun bir isteği var mı diye bakmaya gitti. Hanımlar artık dost oldukları konuğun zırhını çıkarmaktaydılar. Göğüslüğüyle arkalığını çıkarmışlardı, ama boyunluğunu çözemiyor, yeşil şeritlerle bağlanmış iğreti miğferini çıkaramıyorlardı bir türlü; düğümleri çözmek mümkün olmadığından, kesmek gerekiyordu. Ama Don Quijote buna kesinlikle izin vermedi ve bütün gece miğferi başından çıkarmadı. Akla gelebilecek en gülünç ve tuhaf görüntüyü arz ediyordu. Zırhını çıkararak hoppa kadınları şatonun ileri gelen soylu hanımlarından sandığı için, büyük bir nezaketle konuştu:

“Hiçbir şövalye görmemiştir

Don Quijote’nin gördüğü hizmeti hanımlardan:

köyünden geldiğinde çevirdiler

soylu hanımlar etrafını,

prenselerse pek sevdi Don Quijote’nin atını.

Saygıdeğer hanımefendiler, atımın adı Rocinante, benim adım da, La Mancha’lı Don

Quijote'dir. Sizlerin hizmetinde, size yararlı kahramanlıklarımı ben size tanıtmadan önce kimliğimi açıklamak istemezdim; ne var ki, Lancelot'un bu eski romansını şu andaki duruma uyarlamak uğruna, henüz vakti gelmediği halde adımları sizlere açıklamış oldum. Ancak, zamanı gelince, siz saygıdeğer hanımlar emredeceksiniz, ben emirlerinizi yerine getireceğim; gücüm ve cesaretim sizlere hizmet etmeyi ne kadar arzu ettiğimi gösterecektir.”

Böyle konuşmalar duymaya alışık olmayan kızlar tek kelime karşılık vermeyip, sadece bir şeyler yemek isteyip istemediğini sormakla yetindiler.

“Ne olsa yerim,” diye cevap verdi Don Quijote. “Doğrusu hakkımda hayırlı olur gibi geliyor bana.”

Şansına, günlerden cumaydı ve koca handa Kastilya'da *abadejo*,⁴ Endülüs'te *bacallao*,⁵ bazı yörelerde *curadillo*,⁶ bazılarında da *truchuela*⁷ denilen balıktan birkaç tabak dışında hiçbir şey yoktu. Saygıdeğer şövalye acaba *truchuela* yer mi diye sorup başka verebilecekleri bir balık olmadığını söylediler.

“*Truchuela* eğer çoksa, doğrudan alabalık verin,” diye cevap verdi Don Quijote; “çünkü sekiz riyali tek sikke ya da bozukluk halinde almak benim için farketmez. Gerçi *truchuela* daha lezzetli olabilir; dananın inekten, oğlağın keçiden lezzetli olduğu gibi. Ama ne olursa olsun, çabuk gelsin, çünkü zırhın ağırlığı, zahmeti, mideye hâkim olunmadıkça, kaldırılmaz.”

Sofrasını serin olsun diye han kapısının önüne kurdular, hancı kötü tuzlanmış, daha da kötü pişirilmiş balıktan bir tabak ve zırhı kadar kara, pis bir ekmek getirdi. Yemek yiyişi pek gülünçtü, çünkü miğferi hâlâ başındaydı, siperliğini iki eliyle kaldırıncaya elleriyle ağzına bir şey götüremiyor, yemeğini başkasının vermesi gerekiyordu. Hanımlardan biri bu görevi yerine getiriyordu. Ama bir şey içirmesi mümkün olmuyordu; hancı bir kamışı delip bir ucunu ağzına soktuktan sonra öteki ucundan şarap dökmeseydi, mümkün olmayacaktı da. Siperliğinin kayışlarını koparmamak uğruna, bütün bunlara sabırla katlanıyordu. Bu sırada, hana bir domuz iğdişçisi geldi ve gelmesiyle birlikte, kamıştan düdüğünü dört beş kere öttürdü. Bunu duyan Don Quijote, ünlü bir şatoda olduğuna, kendisine müzik eşliğinde yemek sunduklarına, morinanın alabalık, ekmeğin buğday ekmeği, fahişelerin hanımefendi, hancının da şatonun sahibi olduğuna iyice kanaat getirdi ve kararlılığının, seferinin zahmete değdiğini anladı. Ama canını en çok sıkan, şövalye unvanı alamamış olmasıydı; çünkü şövalyelik unvanını kazanmadan, meşru olarak hiçbir serüvene atılamayacağı kanısındaydı.

² Kader, Latin yazarları tarafından kel olarak tasvir edilirdi. Sadece önünde, şanslı kişinin tutunduğu bir tutam saçı olurdu.

³ *Quijada* soyadının kökü ve İspanyolca'da gülünç bir çağrışımı olan *-ote* ekinin birleştirilmesiyle ortaya çıkan *quijote* sözcüğü, aynı zamanda zırhın, uylukları örten kısmına verilen addi.

⁴ *Dulcinea* adının kökü olan *dulce* (tatlı) ve *Aldonza*, eşanlamlıdır.

⁵ *Castellano*, hem şato sahibi, hem Kastilya'lı anlamına gelir.

⁶ Eski halk inanışına göre, Eski Kastilya'lılar dürüst, Endülüs'lüler namussuz olurdu.

⁷ 3, 4, 5) Morina türleri.

6) *Truchuela*'nın morina anlamına geldiğini bilmeyen Don Quijote, küçük alabalıktan (*trucha*) söz edildiğini sanır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Don Quijote'nin ne gülünç bir biçimde şövalyelik unvanı aldığına dair

Bu düşünceyle kendini yiyip bitiren Don Quijote, hanın birkaç lokmalık yemeğini hızla bitirerek hancıyı çağırdı ve onunla birlikte ahıra kapanıp önünde diz çöktü, konuşmaya başladı:

“Yiğit şövalye, şerefinize şeref katacak, insanoğlunun yararına katkısı olacak ricamı kabul etmediğiniz sürece, bu olduğum yerden kıpırdamayacağım.”

Konuğunu ayaklarının dibinde diz çökmüş halde gören ve bu sözleri duyan hancı, şaşkınlıkla Don Quijote'ye bakıyor, ne yapacağını, ne diyeceğini bilemiyor, ayağa kalkması için ısrar ediyordu. Don Quijote katiyen kalkmıyordu, sonunda hancı ricasını kabul ettiğini söylemek zorunda kaldı.

“Soylu efendim, ben de majestelerinden bunu bekliyordum,” dedi Don Quijote. “Cömertçe kabul ettiğiniz ricam şudur: Yarın bana şövalye unvanı bağışlayın; bu gece şatonuzun kilisesinde silâhların başında nöbet tutayım; yarın da, dediğim gibi, en büyük isteğim yerine gelsin ki, gerektiği şekilde dünyanın dört bir yanına serüven aramaya, şövalyeliğe, bir gezgin şövalyeye yakışır şekilde, yardıma muhtaç olanlara hizmet etmeye gideyim; istidadım bu yöndedir.”

Daha önce de dediğimiz gibi biraz hınzır olan ve konuğunun aklının pek yerinde olmadığını sezen hancı, bu sözleri duyunca tahmininde yanılmadığını anladı. O gece gülünecek bir şey olsun diye, istediğini yapmaya karar verdi ve isteklerinde, ricasında çok haklı olduğunu, heybetli görünümünden de belli olduğu üzere, onun gibi yiğit bir şövalye için bu arzusunun çok tabî olduğunu söyledi. Kendisi de gençlik yıllarını bu şerefli işe adanmış, dünyanın çeşitli yerlerinde serüven aramıştı; Malaga balıkhanesini, Riaran adalarını, Sevilla'nın Compas mahallesini, Segovia'nın meydanını, Valencia'nın zeytinliklerini, Granada'nın surlarını, Sanlucar kumsalını, Cordoba'nın at meydanını, Toledo'nun meyhanelerini atlamamıştı.⁸ Bu ve başka yerlerde yaptığı temrinler sayesinde adımları tüy gibi hafif, elleri becerikliydi. Çok üçkâğıt çevirmiş, çok dullara kur yapmış, genç kızları mahvetmiş, gençleri kandırmıştı. Sonunda, İspanya'nın neredeyse bütün mahkemelerinde boy göstermişti. Bütün bunlardan sonra, şatosuna çekilmişti, orada hem kendi geliriyle, hem başkalarınınkiyle yaşıyor, her cinsten, her yapıda gezgin şövalyeyi, sırf şövalyeliğe olan düşkünlüğünden, şatosuna topluyor, bu iyiliğine karşılık, mallarını onunla paylaşmalarını istiyordu.

Ayrıca şatosunda, silâhların başında nöbet tutulabilecek bir kilise olmadığını, çünkü yeniden yaptırmak üzere kiliseyi yıktırılmış olduğunu da söyledi. Ancak, böyle durumlarda, herhangi bir yerde silâh nöbeti tutulabileceğini biliyordu. O gece şatonun bir avlusunda nöbet tutabilir, sabah da Tanrı isterse, gerekli tören yapılır, şövalye unvanını alırdı, hem de dünyada benzeri olmayan bir şövalye olurdu.

Parası olup olmadığını sorunca, Don Quijote hiç parası olmadığını, çünkü okuduğu gezgin

şövalye hikâyelerinde para taşıyanına rastlamadığını söyledi. Bunun üzerine hancı yanıldığını söyledi; para ve temiz çamaşır gibi, taşınması gerektiği bu kadar açık olan şeyleri, yazar belirtmeye gerek görmediği için hikâyelerde yazılmasa da, taşınmaz sanmamalıydı. Kitapları dolduran bütün o gezgin şövalyelerin, başlarına ne geleceğini bilmediklerinden, keseleri dolu olurdu, bundan kesinlikle emin olabilirdi. Aynı şekilde çamaşır da taşırlardı yanlarında, bir de yaralarını sarmak için merhemlerle dolu küçük bir kutu; çünkü çarpışıp yaralandıkları ıssız kırlarda, her zaman onları tedavi edecek biri bulunmazdı. Şövalyenin, bilge bir büyücü arkadaşı varsa, o başkaydı tabii; derhal yardıma koşar, bir bulutun üzerinde bir hanım ya da cüceyle, bir şişe şifalı su gönderirdi. Şifalı su öyle etkiliydi ki, bir damlasını içer içmez şövalyenin bütün yaraları, bereleri iyileşirir, bir iz bile kalmazdı. Ama böyle bir dostları yoksa, bütün eski şövalyeler, silâhtarlarının yanında para, sargı bezi, merhem gibi gerekli şeylerin bulunmasını mutlaka sağlardı. Şövalyenin silâhtarı yoksa (ki çok ender rastlanan bir durumdu), her şeyini atının terkisine astığı bir heybede kendi taşırdı; incecik, neredeyse görünmez olan bu heybeler, sanki daha önemli bir şeymiş gibi görünürdü. Çünkü böyle bir sebep olmasa, gezgin şövalyelerin heybe taşıması pek onaylanan bir şey değildi. İşte bu sebeple nasihat ediyordu ona (gerçi vaftiz oğluymuşçasına emir bile verebilirdi, çok yakında öyle sayılacaktı çünkü): Bundan böyle yanında para ve saydığı ihtiyaç maddeleri olmadan yola çıkmamalıydı; görecekti ki, hiç beklemediği bir anda, bu önlemler işine yarayacaktı.

Don Quijote bu nasihatleri derhal yerine getirmeye söz verdi. Ardından, hanın yan tarafında bulunan büyük bir avluda silâh nöbeti tutmak üzere emir aldı. Bir kuyunun yanbaşındaki tekneye silâhlarını, zırhlarını yığdı; kalkanını kavradı, mızrağını kaptı; huzurlu bir ifadeyle teknenin önünde volta atmaya başladığında hava da tamamen kararmıştı.

Hancı, handa ne kadar insan varsa hepsine konuğunun çılgınlığını, silâh nöbetini ve beklediği şövalyelik unvanını anlattı. Dinleyenler, deliliğin bu tuhaf çeşidine şaşırıp uzaktan bakmaya gittiler. Don Quijote'nin sakin bir tavırla kâh volta attığını, kâh mızrağına yaslanıp gözlerini silâhlara diktiğini, uzun süre de öyle kaldığını gördüler. Artık gece olmuştu, ama ayın ışığı öyle parlaktı ki, ışığını aldığı güneşle rekabet bile edebilirdi. Öyle ki, acemi şövalye ne yapsa, herkes tarafından görülebiliyordu. Bu arada handaki katırcılardan birinin aklına, hayvanlarına su vermek geldi; bunun için teknenin içinde bulunan, Don Quijote'nin zırhını kaldırmak gerekiyordu. Katırcının geldiğini gören Don Quijote yüksek sesle dedi ki:

“Ey sen, her kimsen, bugüne kadar kılıç kuşanmış en yiğit şövalyenin silâhlarına dokunmak üzere yaklaşma cüretini gösteren korkusuz şövalye! Cesaretinin bedelini canınla ödemek istemiyorsan, hareketlerine dikkat et ve silâhlara dokunma.”

Katırcı bu söylenenlere kulak asmayıp (assaydı iyi ederdi, canını korumuş olurdu), kayışlarından tuttuğu gibi zırhı oldukça uzağa fırlattı. Bunu gören Don Quijote gözlerini havaya kaldırdı ve (görünüşe bakılırsa) sevgili Dulcinea'sını düşünüp şöyle dedi:

“Soylu sevgilim, size esir düşmüş göğsümü gereceğim ilk çatışmada yardım edin bana; bu ilk badirede iyiliğinizi, desteğinizi esirgemeyin benden.”

Bu ve buna benzer lâflar söyleyerek kalkanını bıraktı, mızrağını iki eliyle tutup havaya kaldırdı ve katırcının kafasına öyle kuvvetli indirdi ki, katırcı yere serildi. Bir kere daha vursaydı, hekime gerek kalmayacaktı. Sonra mızrağıyla kalkanını tekrar eline alıp daha önceki huzurlu tavrıyla volta atmaya koyuldu. Kısa bir süre sonra, olanlardan habersiz başka bir katırcı (ilk katırcı hâlâ baygındı) aynı niyetle, katırlarına su vermek üzere geldi. Tekneyi boşaltmak için zırhları çıkarmaya yeltendiğinde Don Quijote tek kelime konuşmadan, kimseden yardım istemeden tekrar kalkanını bıraktı, tekrar mızrağını havaya kaldırdı ve mızrağı parçalamadan, ikinci katırcının kafasını dört yerinden yararak paraladı. Bu gürültüye handaki herkes koşup geldi, aralarında hancı da vardı. Bunu gören Don Quijote kalkanını kavradı, kılıcını eline aldı ve dedi ki:

“Ey güzel sevgili, zavallı kalbimin gücü ve cesareti, şimdi merhametli gözlerini bahtsız şövalyene çevirmenin zamanıdır, çünkü kendisi büyük bir serüvene atılıyor.”

Bu sözler kendisini o kadar cesaretlendirdi ki, dünyanın bütün katırcıları birden saldırsa, geriye adım atmazdı. Katırcıların yaralı olduğunu gören arkadaşları, uzaktan Don Quijote'nin üstüne taş yağdırmaya başladılar. Don Quijote, elinden geldiğince kalkanıyla korunmaya çalışıyor, zırhını terk etmemek için, yalağın başından ayrılmaya cesaret edemiyordu. Hancı bıraksınlar diye bağırıp duruyordu; ne kadar deli olduğunu söylemişti zaten. Hepsini öldürse de, deliliği sayesinde kurtulacaktı. Don Quijote daha da fazla bağırıyor, alçaklar, hainler diye haykırıyordu. Şatonun sahibi de aşağılık, soysuz şövalyenin tekiydi, gezgin şövalyelere böyle muamele edilmesine izin verdiği için. Kendisi şövalye unvanını almış olsa, hainliğini gösterirdi ona.

“Ama siz aşağılık, bayağı heriflere aldırımıyorum. Gelin, vurun, durmayın, istediğiniz kadar saldırın, aptallığınızın ve terbiyesizliğinizin karşılığını alacaksınız.”

Bunları öyle bir cesaretle, pervasızca söylüyordu ki, adamların içine müthiş bir korku saldı. Adamlar hem korkularından, hem de hancının ısrarıyla, taş atmaktan vazgeçtiler. Don Quijote de yaralıları götürmelerine izin verip önceki kadar büyük bir sükûnet ve huzurla silâh nöbetine döndü.

Hancı konuşunun şakalarından hoşlanmamıştı; bu işi kısa kesmeye ve bir an önce, başka bir felâket olmadan, ona lânet olası şövalye unvanını bağışlamaya karar verdi. Don Quijote'ye yaklaştı, o aşağılık kimseler, kendisinden habersiz, böyle küstahça davrandıkları için özür diledi; bu arsızlığın cezasız kalmayacağını belirtti. Daha önce de söylemiş olduğu gibi, şatoda kilise yoktu; zaten yapılacak tören için kilise gereksizdi; bildiği kadarıyla, tarikat kurallarına göre, şövalye unvanının verilmesi için kılıçla ensesine ve sırtına dokunulması yeterliydi, bu da kırın ortasında bile yapılabilirdi. Silâh başında nöbet tutma görevini yerine getirmişti zaten, çünkü iki saatlik bir nöbet yeterliydi, hattâ o dört saat nöbet tutmuştu. Don Quijote bunların hepsine inandı ve her sözüne boyun eğmeye hazır olduğunu söyledi. Töreni bir an önce bitirmesini istedi, çünkü bir kez daha saldırıya uğrarsa, şövalye unvanını da almışsa, şatoda canlı bir tek kişi bırakmayı düşünmüyordu. Bir tek, ona olan saygısından, onun

emrettiği kişilere dokunmayacaktı.

Bu uyarıdan ürken şato sahibi, derhal katırcılara verdiği arpayla samanı kaydettiği defteri alıp getirdi; bir delikanlının tuttuğu mum ve daha önce sözü geçen iki hanımın eşliğinde, Don Quijote'nin yanına geldi. Ona diz çökmesini söyleyip kitabını açtı, dua okur gibi okumaya başladı. Okurken birden elini kaldırıp ensesine epey hızla vurdu, sonra Don Quijote'nin kendi kılıcıyla sırtına hafifçe dokundu (bu arada dua eder gibi mırıldanmaya devam ediyordu). Sonra, hanımlardan birine, şövalyeye kılıcı takmasını emretti. Kadın büyük bir beceri ve ciddiyetle bu işi yaptı; törenin her anında gülmekten patlamamak için çok ciddi olmaları gerekiyordu. Ama acemi şövalyenin marifetlerinden gördükleri kadarı, gülmelerini tutmalarına yardım ediyordu. Kılıcını takarken, genç kadın şu sözleri söyledi:

“Tanrı zat-ı âlinizi talihli bir şövalye yapsın, bütün çarpışmalarda talihini açık etsin.”

Don Quijote kadına adını sordu; çünkü bileğinin gücüyle kazanacağı şeref birazını, yardımları karşılığı, borçlu olduğu kişilere bağışlamak istiyordu. Kız alçakgönüllülikle cevap verdi: Adı La Tolosa'ydı, Toledo'lu bir ayakkabı tamircisinin kızıydı; Sancho Bienaya meydanındaki dükkânlara yakın bir yerde oturuyordu, nerede olursa olsun, ona hizmet edecek, onu efendisi kabul edecekti. Don Quijote, onun hatırı için, iyiliğini esirgemeyip soyluluk sanı almasını ve bundan böyle kendine Doña Tolosa demesini istedi; kız da söz verdi. Mahmuzlarını takan diğer kızla da, kılıcını takanla aşağı yukarı aynı konuşma geçti. Ona da adını sordu, kız adının La Molinera olduğunu, Antequera'lı dürüst bir değirmencinin kızı olduğunu söyledi. Don Quijote ondan da soyluluk sanı alıp kendine Doña Molinera demesini rica etti ve hizmetinde olduğunu bir kez daha bildirdi.

O güne kadar görülmemiş bu tören alelacele, apar topar tamamlandıktan sonra, Don Quijote atına binip serüven peşine düşmek için sabırsızlanmaya başladı. Hemen Rocinante'yi eyerleyip üstüne atladı ve hancıyı kucaklayıp kendisine şövalye unvanı verdiği için öyle garip sözlerle teşekkür etti ki, bunları tam olarak aktarmak mümkün olmaz. Hancı bir an önce handan çıkıp gitsin diye, daha kısa sözlerle de olsa, iltifatta kusur etmedi ve onu, konaklama parası istemeden, memnuniyetle gönderdi.

8 Serserilerin, hırsızların dolaştığı mahalle ve yerler.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Handan ayrıldıktan sonra şövalyemizin başına gelenlere dair

Şafak sökmek üzereyken handan ayrılan Don Quijote, şövalye unvanını almış olduğu için o kadar memnun, o kadar gururlu, o kadar sevinçliydi ki, neşesi atının kolanlarından fıskırıyordu. Ama hancının, yanında taşınması gereken şeyler, özellikle para ve çamaşır konusundaki nasihatleri hatırına gelince evine dönüp bütün ihtiyaçlarını karşılamaya, yanına bir de silâhtar almaya karar verdi. Komşusu olan, yoksul, çoluklu çocuklu, ama şövalye silâhtarlığına çok uygun bir çiftçiyi yanına almayı düşünüyordu. Bunları düşünerek Rocinante'yi köyüne doğru sürmeye başladı, at sanki gittikleri yeri bilirmiş gibi, öyle bir hevesle gidiyordu ki, ayakları yere değmiyor gibiydi.

Fazla gitmemişti ki, sağ tarafındaki sık bir ormandan, cılız bir ses duyar gibi oldu, birisi inliyordu sanki. Sesi duyar duymaz şöyle dedi:

“Lütuflarından dolayı Tanrı'ya şükrediyorum; mesleğimin gereklerini yerine getirebilmem, şerefli kararımın mevyesini toplayabilmem için önüme birbiri ardına fırsatlar çıkarıyor. Bu sesler, hiç şüphesiz, yardıma ihtiyacı olan zavallı bir adamdan ya da kadından çıkıyor.”

Hemen dizginlere asılıp Rocinante'yi seslerin geldiği yana sürdü. Ormana girdikten hemen sonra, bir meşe ağacına bağlı bir kısrağa bir başka meşeye bağlı bir delikanlı gördü. On beş yaşlarındaki çocuğun belden yukarısı çıplaktı, duyduğu inilti ondan geliyordu; haksız da sayılmazdı, çünkü iriyarı bir çiftçi, elindeki kayışla çocuğu kırbaçlayıp duruyordu. Her vuruşunda da bir azar, bir nasihat çıkıyordu ağzından.

“Dilini tutacaksın, gözlerini açacaksın,” diyor, oğlan cevap veriyordu:

“Bir daha yapmayacağım efendim, Tanrı aşkına, bir daha yapmayacağım, söz veriyorum, bundan böyle sürüye daha çok dikkat edeceğim.”

Olanları gören Don Quijote öfkeyle konuştu:

“Saygısız şövalye, savunmasız birine çatmanız hiç doğru değil. Atınıza binin, mızrağınızı elinize alın,” –kısrağın bağlı olduğu meşeye dayalı bir de mızrak vardı– “size yaptığımız şeyin ne kadar alçakça olduğunu göstereyim.”

Baştan aşağı zırlı bir adamın, mızrağını suratına doğru dürttüğünü gören çiftçi, ölümü görür gibi oldu ve kibar sözlerle karşılık verdi:

“Saygıdeğer şövalye, cezalandırmakta olduğum bu oğlan benim hizmetkârımdır, bu civarda bir koyun sürüm var, ona bakmakla görevlidir. O kadar dikkatsiz bir çocuk ki, her gün koyunlarımdan biri eksiliyor. Dikkatsizliğini, edepsizliğini cezalandırıyorum, o, cimriliğimden, parasını vermemek için yaptığımı söylüyor; Tanrı huzurunda, ruhum üzerine yemin ederim ki yalan söylüyor.”

“Benim karşımda yalanlıyorsunuz ha, edepsiz adam?”⁹ dedi Don Quijote. “Bizi aydınlatan bu güneş şahidim olsun, bu mızrakla sizi ortadan ikiye biçerim; daha fazla konuşmadan verin parasını; yoksa yüce Tanrı'nın huzurunda yemin ediyorum, sizi şu anda mahvederim,

yokederim. Hemen çözün çocuğu.”

Çiftçi başını önüne eğdi ve tek söz söylemeden hizmetkârını çözdü. Don Quijote oğlana, efendisinin ona ne kadar borcu olduğunu sordu. Çocuk ayda yedi riyalden dokuz aylık dedi. Don Quijote hesapladı, yetmiş üç riyal ettiği sonucuna vardı ve çiftçiye, bu yüzden ölmek istemiyorsa, derhal ödemesini söyledi. Korku içindeki çiftçi, içinde bulunduğu kötü durum üzerine, verdiği söz üzerine (henüz bir söz vermemişti) yeminler ederek borcunun o kadar olmadığını söyledi. Oğlana verdiği üç çift pabucu ve hastalandığında iki kere kan alınması için harcadığı bir riyali hesaptan düşmek gerekiyordu.

“Bütün bunlar iyi güzel de,” dedi Don Quijote, “pabuçlarla kan almalar da, haksız yere vurduğunuz kırbaçlara yazılsın. O, sizin ödediğiniz pabuçların derisini parçaladıysa, siz onun vücudunun derisini parçaladınız. Berber hasta olduğunda kanını akıttıysa, siz sağlığında akıttınız. Kısacası, bunlar yüzünden size bir borcu yok.”

“Saygıdeğer şövalye, işin kötü tarafı, yanımda para yok. Andrés benimle birlikte eve gelsin, son riyaline kadar tek tek ödeyeyim.”

“Onunla birlikte gitmek mi?” dedi oğlan. “Mümkün değil efendim, hayatta gitmem; çünkü tek başına kalınca, Aziz Bartolomeus gibi derimi yüzecektir.”

“Öyle bir şey yapmayacak,” diye cevap verdi Don Quijote. “Ona bir emir vermem yeterli, bana saygı gösterecek; aldığı şövalye unvanı üzerine yemin ettiği takdirde, onu serbest bırakacağım, paramı ödemesini de sağlayacağım.”

“Söylediklerinize dikkat edin, saygıdeğer beyefendi,” dedi oğlan. “Benim efendim şövalye değil, şövalyelik unvanı filan da yok. Zengin Juan Haldudo o, Quintanar’da oturur.”

“Bunun önemi yok,” dedi Don Quijote; “Haldudo ailesinde şövalyeler olabilir; üstelik insan yaptığıyla ölçülür.”

“Bu doğru,” dedi Andrés; “ama benim efendim, paramı, terimin, emeğimin karşılığını benden esirgediğine göre, neyle ölçülecek?”

“Esirgemiyorum, Andrés kardeş,” dedi çiftçi, “rica ederim benimle gel, dünyadaki bütün şövalyelik yasaları üzerine yemin ederim ki, dediğim gibi son riyaline kadar ödeyeceğim, hem de âlâsıyla.”

“Âlâsı kalsın,” dedi Don Quijote, “gümüş riyal olarak ödeyin, yeter. Yemininizi tutmaya bakın; çünkü aynı şekilde ben de yemin ediyorum, tutmazsanız, sizi tekrar bulup cezalandırırım; kertenkele gibi gizlenseniz de mutlaka bulurum. Bu emri yerine getirmeye kendinizi mecbur hissetmek için, emri kimin verdiğini bilmek isterseniz, şunu bilin ki ben La Mancha’lı yiğit Don Quijote’yim, kötülük ve haksızlıklara karşı savaşıyorum. Tanrı sizinle olsun, sözünüzü, yemininizi sakın unutmayın, yoksa cezasını çekersiniz.”

Bunları söyleyip Rocinante’yi mahmuzladı ve kısa sürede uzaklaştı. Çiftçi onu gözleriyle izledi, ormandan çıktığını ve geri gelmediğini görünce, hizmetkârı Andrés’e dönüp dedi ki:

“Gel buraya oğlum, sana o kötülük savaşçısının emrettiği şekilde, borcumu ödemek istiyorum.”

“Tanrı biliyor ya,” dedi Andrés, “o iyi yürekli şövalyenin (bin yıl yaşasın) emrini yerine getirseniz sizin için iyi olur saygıdeğer efendim. Çünkü yüce Tanrı adına, öyle cesur, öyle haksever bir şövalye ki, borcunuzu ödemezseniz, dönüp dediğini yapacak.”

“Tanrı şunu da biliyor ki,” dedi çiftçi, “seni çok sevdiğimden, ödemeyi artırabilmek için borcumu da artırmak istiyorum.”

Sonra çocuğu kolundan tutup tekrar ağaca bağladı ve öyle bir kırbaçladı ki, ölmesine ramak kaldı.

“Şimdi çağırın bakalım kötülük savaşçısını, Señor Andrés,” diyordu çiftçi. “Bu sefer bir şey yapamayacak, göreceksin; gerçi işim bitmedi henüz; çünkü korktuğun gibi, derini yüzmek istiyor canım.”

Ama sonunda oğlanı çözdü ve cezayı uygulasın diye haktanır şövalyeyi araması için izin verdi. Andrés biraz üzgün çıktı yola, La Mancha’lı yiğit Don Quijote’yi bulacağına, olanları bir bir ona anlatacağına, çiftçinin cezasını fazlasıyla çekeceğine yeminler ediyordu. Ama bütün bunlara rağmen, o ağlayarak gitti, efendisi gülerek geride kaldı.

Yiğit Don Quijote, haksızlığı işte bu şekilde düzeltmişti; kendisi olanlardan pek memnundu, şövalyeliğe gayet güzel ve soylu bir şekilde başladığını düşünerek, kendinden son derece hoşnut, köyüne doğru ilerliyor, kendi kendine mırıldanıyordu:

“Ey güzeller güzeli Dulcinea del Toboso, kendine dünyanın en mutlu kadını diyebilirsin, çünkü La Mancha’lı Don Quijote gibi cesur ve ünlü bir şövalyenin tamamen senin iradene ve isteğine esir olması, boyun eğmesi talihliliğine erdin. Kendisi (herkesin bildiği gibi), dün şövalye unvanını aldı ve bugün, haksızlıkların en büyüğünün, kötülüklerin en gaddarcasının üstesinden geldi. Kendisi bugün, o zavallı çocuğu yok yere kırbaçlayan zalim düşmanın elinden, kamçısını aldı.”

O sırada, bir dört yol ağzına geldi ve gezgin şövalyelerin, yol kavşaklarına geldiklerinde, durup hangi yolu seçeceklerini düşündüğünü hatırladı. Onları taklit ederek bir süre durdu, iyice düşündükten sonra, Rocinante’nin dizginini gevşetti, kararı beygirinin iradesine bıraktı. Atı başlangıçtaki niyetine uygun olarak, ahırının yolunu tuttu.

Yaklaşık iki bin adım gitmişlerdi ki, Don Quijote büyük bir insan kalabalığıyla karşılaştı. Sonradan öğrendiğine göre bunlar, Murcia’ya ipek almaya giden Toledo’lu tüccarlardı. Altı kişiydiler, yanlarında güneşe karşı şemsiyeleri, dört tane atlı hizmetkâr, üç tane de yaya katırcı çocuk vardı. Don Quijote kendilerini görür görmez, yeni bir serüvenle karşı karşıya olduğunu düşündü. Kitaplarında okumuş olduğu âdetleri elinden geldiğince taklit etmek isteğiyle, aralarından biri duruma çok uygun gibi göründü gözüne. Ve böylece, sakın bir tavırla, cesurca, ayaklarını üzenkilere iyice yerleştirdi, mızrağını sıkıca kavradı, kalkanını göğsüne yapıştırdı ve yolun ortasında durup gezgin şövalye olduklarına kanaat getirdiği adamların yaklaşmasını bekledi. Görülebilecek, işitilebilecek mesafeye geldiklerinde Don Quijote kibirli bir edayla, yüksek sesle, dedi ki:

“Dünya yüzünde La Mancha imparatoriçesi, eşsiz Dulcinea del Toboso’dan daha güzel bir

kadın olmadığını herkes itiraf etmedikçe, kimse kıpırdamasın.”

Bu sözleri duyan ve konuşan tuhaf adamı gören tüccarlar durdular. Hem görünüşünden, hem de sözlerinden, deliliğini hemen farkettiler, ama kendilerinden beklenen itirafı iyice anlamak istediler; aralarından biraz alaycı ve çok esprili olan bir tanesi konuştu:

“Saygıdeğer şövalye, sözünü ettiğiniz bu soylu hanımı biz tanımıyoruz. Onu bize gösterin, eğer dediğiniz kadar güzelse, hiç direnmeden, seve seve, bizden istediğinizi yapar, gerçeği itiraf ederiz.”

“Onu size gösterirsem,” dedi Don Quijote, “apaçık bir gerçeği itiraf etmiş olacaksınız. Önemli olan, kendisini görmeden inanmanız, itiraf etmeniz, onaylamanız, yemin etmeniz ve savunmanızdır. Aksi takdirde, benimle savaşıacaksınız, garip, kibirli beyler. Şimdi, ister şövalyelik yasalarının emrettiği şekilde teker teker gelin, ister sizin gibilerin yakışksız âdetleri uyarınca hep birlikte gelin; hakkın benden yana olmasına güvenerek, sizi burada bekliyorum.”

“Saygıdeğer şövalye,” dedi tüccar, “buradaki tüm prenslerin, hepimizin adına zat-ı âlinize yalvarıyorum, hiç görmediğimiz, duymadığımız bir şey konusunda, üstelik Alcarria ve Estremadura Kraliçe ve İmparatoriçelerinin aleyhinde bir itirafta bulunarak vicdanımıza bir ağırlık yüklemek istemeyiz; saygıdeğer şövalye, bize bu hanımın bir resmini gösterin hiç değilse, bir buğday tanesi büyüklüğünde bile olabilir, çünkü çilenin tamamı bir parça iplikten de anlaşılır. O zaman biz emin oluruz, zat-ı âliniz de isteğinize ve memnuniyete kavuşursunuz. Zaten şimdiden sizin tarafınızda sayılırız; şöyle ki, resminden bir gözünün kör olduğunu, ötekenden kanla irin aktığını görsek bile, zat-ı âlinizin isteğini yerine getirmiş olmak için, onu göklere çıkaracağız.”

Don Quijote öfkeyle cevap verdi:

“Alçak, şerefsiz! Onun gözünden sizin söylediğiniz şeyler değil, şişeleri pamuklara sarılan amber ve misk kokuları fıskırır. Tek gözü kör de değildir, kambur da; Guadarrama iğleri kadar düzgündür. Ama sizler benim sevgiliminki kadar muhteşem bir güzelliğe hakaret etmenin cezasını çekeceksiniz.”

Bunları söyledikten sonra, mızrağını, konuşmuş olan tüccara doğrultup öyle bir hiddetle saldırdı ki, şansına, Rocinante yolun ortasında tökezleyip düşmese, cüretkâr tüccarın durumu kötü olacaktı. Rocinante düştü, sahibi de epey bir süre kırlarda yuvarlandı; kalkmak istiyor ama kalkamıyordu; mızrağı, kalkanı, mahmuzları, miğferi, eski zırhının ağırlığı engel oluyordu. Doğrulamaya çabalayıp beceremedikçe, “Kaçmayın korkaklar,” diyordu, “bekleyin sefiller, böyle yere serili olmam kendi kabahatim değil, atımın kabahati.”

Adamların yanındaki katırcı çocuklardan biri, pek iyi niyetli olmasa gerek, zavallı adamın yerlerde sürünürken böyle kibirli sözler söylediğini duyunca dayanamayıp kaburgalarına karşılığını oturtmak istedi. Yanına yaklaşır mızrağını aldı ve birkaç parçaya böldükten sonra, bir tanesini eline alıp bizim Don Quijote’ye öyle bir vurmaya başladı ki, üstündeki zırha rağmen, canını çıkardı. Efendileri, o kadar vurmasın, bıraksın diye sesleniyorlardı, ama oğlan

sinirlenmişti bir kez, bütün sinirini boşaltmadan bırakmak istemedi. Mızrağın diğer parçalarından da yararlanıp hepsini zavallı düşkünün üstünde paramparça etti. Don Quijote ise, bu sopa yağmurunun altında bile çenesini tutmuyor, yere, göğe, haydutlara (onun gözünde adamlar öyleydi) tehdit yağdırıyordu.

Oğlan yorgun düşünce tüccarlar yollarına devam ettiler; zavallı adamın yediği dayak yol boyu konuşma malzemesi olmuştu onlara. Don Quijote yalnız kalınca tekrar ayağa kalkmayı denedi; ama sağ salimken kalkamadıktan sonra, dayak yemiş, neredeyse canı çıkmış halde, nasıl kalkacaktı? Her şeye rağmen kendisini mutlu sayıyor, olanları gezgin şövalyelere özgü bir talihsizlik kabul ediyor, bütün kabahati atına yüklüyordu. Bir türlü doğrulamıyordu, bütün vücudu paramparça gibiydi.

[9](#) Daha yüksek mevkiden birinin yanında bir başkasını yalanlamak, yüksek mevkideki kişiye yapılmış bir hakaret sayılırdı.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Şövalyemizin talihsizliği devam eder

Gerçekten kıpırdayamadığını görünce, çareyi her zamanki gibi, kitaplarında geçen olayları düşünmekte buldu. Çılgınlığı Mantova Markisi'yle Baudouin'i getirdi hatırına; Charles'ın Baudouin'i yaralayıp dağda bırakışını hatırladı. Çocukların bildiği, gençlerin tanıdığı, yaşlıların sevdiği, hattâ inandığı bir öyküydü bu; bununla birlikte, Muhammed'in mucizelerinden daha gerçek değildi. İşte bu hikâye, kendi durumuna tıpatıp uygun gibi geldi Don Quijote'ye. Bunun üzerine, yoğun acı gösterileriyle yerde yuvarlanmaya, nefes nefese konuşmaya, yaralı orman şövalyesinin söylediği nakledilen sözleri tekrarlamaya başladı:

“Soylu güzel, neredesin,
acım seni üzmüyor mu?
Aşkım, ya duymadın, ya sahtesin,
yoksa sende vefa yok mu?”

Bu şekilde romansın sözlerini tekrarlamaya devam etti ve şu dizeye geldi:

“Ey soylu Mantova Markisi
amcam benim ve efendim!”

Bu dizeye geldiğinde, talihi karşısına kendi köyünden, komşusu olan bir çiftçiyi çıkardı, çiftçi değirmene buğday götürmüş, geri dönüyordu. Yerde yatan adamı görünce yanına yaklaştı, kim olduğunu, onu böyle inleyen derdin ne olduğunu sordu. Don Quijote, gelenin, amcası Mantova Markisi olduğuna, en ufak bir kuşku duymadan inandığı için, cevap olarak romansın sözlerini tekrarlamaya devam etti; başına gelen felâketi, karısıyla İmparator'un oğlunun aşklarını anlattı, aynı romanstaki gibi.

Bu saçmalıkları duyan çiftçi şaşırılmıştı; sopa yemekten paramparça olmuş siperliğini çıkartıp toza bulanmış yüzünü temizledi. Temizler temizlemez de tanıdı ve dedi ki:

“Señor Quijana,” –aklı başındayken, sessiz sakın bir soyluyken, gezgin şövalyeliğe geçmeden önce adı bu olsa gerekti– “kim getirdi sizi bu hale?”

Ama o, her sorulana romansın dizeleriyle cevap veriyordu. Bunu gören adamcağız, elinden geldiğince, göğüslüğüyle arkalığını çıkardı, bir yarası var mı diye baktı. Ama ne kan gördü, ne de bir iz. Yerden kaldırmaya çalıştı, epeyce uğraştıktan sonra, eşeğin attan daha sakın yol alacağını düşünerek, eşeğine bindirdi. Zırhını, hattâ mızrağın parçalarını toplayıp Rocinante'ye bağladı ve onu dizgininden, eşeği de yularından tutup çekerek köye doğru yürümeye başladı. Don Quijote'nin saçmalıkları onu kaygılandırmaktaydı. Don Quijote de kaygılanmakta ondan aşağı kalmıyordu; yediği dayaktan öyle bitkin düşmüştü ki, eşeğin üstünde duramıyordu; arada bir öyle bir iç çekiyor, derinden inliyordu ki, çiftçi tekrar derdini sormak zorunda kaldı. Sanki şeytan, olan bitene uygun öyküleri hatırına getiriyordu. Çünkü o

sırada, Baudouin'ı unutup Magripli İbn-is-Serrac'ı hatırladı; Antequera valisi Rodrigo de Narváez, onu esir alıp kalesine götürmüştü. Çiftçi tekrar nasıl olduğunu, kendini nasıl hissettiğini sorunca, esir İbn-is-Serrac'ın Rodrigo de Narváez'e söylediklerini kelimesi kelimesine tekrarlardı, aynı Jorge de Montemayor'un *Diana* hikâyesinde okuduğu gibi.

Tam yeri gelmişken hikâyeden öyle yararlanıyordu ki, çiftçi bu abuk sabuk lâfları duydukça sinirleniyordu. Bunları işitince komşusunun delirdiğine karar verdi; Don Quijote'nin bitmek tükenmek bilmeyen lâflarının verdiği sıkıntıdan kurtulmak için, köye gitmekte acele ediyordu. Don Quijote sonunda şöyle dedi:

“Saygıdeğer efendim, Don Rodrigo de Narváez, şunu bilin ki, sözünü ettiğim güzel Şerife, şimdi güzel Dulcinea del Toboso'dur; dünyada görülüş, görülecek kahramanlıkların en ünlülerini onun için yaptım, yapıyorum ve yapacağım.”

Çiftçi buna şu cevabı verdi:

“Bakın, saygıdeğer efendim, ne yazık ki ben Don Rodrigo de Narváez de değilim, Mantova Markisi de, ben komşunuz Pedro Alonso'yum. Zat-ı âliniz de ne Baudouin'siniz, ne İbn-is-Serrac; siz dürüst asilzade Señor Quijana'sınız.”

“Ben kim olduğumu biliyorum,” dedi Don Quijote. “Ne olabileceğimi de biliyorum; yalnız söylediklerim değil, Fransa'nın On İki Asilzadesinin hepsi, hattâ Meşhur Dokuzların hepsi; her birinin tek tek ve hepsinin birlikte gösterdiği kahramanlıkları geçecek benim kahramanlıklarım.”

Bu ve buna benzer konuşmalarla, akşam olmak üzereyken köye vardılar. Ama çiftçi havanın biraz daha kararmasını bekledi; dayak yemiş asilzadeyi böyle eşeğe binmiş halde görsünler istemiyordu. Havanın yeterince karardığına kanaat getirince, köye girdiler, Don Quijote'nin evine gittiler; ev altüst durumdaydı. Don Quijote'nin yakın arkadaşı olan rahip ve köy berberi de oradaydılar; kâhya kadın bağıra çağıra konuşuyordu:

“Muhterem Señor Pero Pérez,” –rahibin adı buydu– “ne diyorsunuz efendimin başına gelen felâkete? Üç gündür ne kendisi, ne beygiri, ne kalkanı, ne mızrağı, ne de zırhı ortalıkta görünmüyor. Ben ne talihsiz kadınmişim! Şimdi anlıyorum, o hep okuduğu lânet olası şövalye kitapları yüzünden aklını oynattı, öleceğimden ne kadar eminsem, bundan da o kadar eminim. Şimdi hatırlıyorum da, kendi kendine konuşurken kaç kere duydum, gezgin şövalye olup dünyayı dolaşmak, serüven peşinde koşmak istiyordu. Şeytan alsın, İblis götürsün o kitapları; koca La Mancha'nın en keskin zekâsını mahvettiler.”

Yeğeni de aynı şeyi söylüyor, hattâ fazlasını ekliyordu:

“Üstat Nicolás,” –berberin adı da buydu– “şunu bilin ki, muhterem dayımın o zalim felâket kitaplarını iki gün, iki gece ara vermeden okuduğu olurdu; sonunda kitabı elinden atar, kılıcını çeker, duvarlara kılıç sallar, bitkin düştüğünde de, her biri birer kule boyunda dört devi öldürdüğünü, yorgunluktan akan terlerinin, çarpışmada aldığı yaralardan akan kanlar olduğunu söylerdi. Sonra koca bir sürahi soğuk suyu içer, durup dinlendikten sonra, o suyun, büyük bir sihirbaz olan arkadaşı, bilge Esquife'nin¹⁰ getirdiği çok değerli bir iksir olduğunu söylerdi.

Ama bütün kabahat bende, çünkü dayımın saçmalıklarını sizlere haber vermedim; işler bu noktaya varmadan bir çaresine bakardınız, sapkınların kitapları gibi yakılmaya lâîyk onca kitabı ateşe atardınız.”

“Ben de öyle düşünüyorum,” dedi rahip. “Gerçekten de, yarından tezi yok, bu kitaplar halkın gözü önünde yakılmalı ki, başkaları da okuyup sevgili dostumun yaptığını yapmasın.”

Çiftçi ve Don Quijote bütün bunları duydular ve böylece çiftçi, komşusunun hastalığını iyice anladı, yüksek sesle dedi ki:

“Señor Baudouin’e, fena halde yaralı Sayın Mantova Markisi’ne ve yiğit Antequera valisi Rodrigo de Narváez’in tutsak edip getirdiği Señor Magripli İbn-is-Serrac’a kapınızı açın.”

Bunu duyunca içeridekilerin hepsi dışarı çıktı ve kimi dostunu, kimi efendisini, dayısını tanıyarak, henüz eşeğinden inmediği, inemediği halde koşup kucakladılar. O ise şöyle konuştu:

“Hepiniz durun, çünkü atım yüzünden çok kötü yaralandım. Beni yatağıma götürün ve mümkünse Bilge Urganda’yı çağırın, yaralarımı sarsın, iyileştirsin.”

“Aman Tanrım,” dedi kâhya kadın, “bana yüreğim söylemişti zaten, efendimin başına bir iş geldiğini. Efendim, siz hele yukarı çıkın da, o Hurgada¹¹ gelmeden de biz yaralarınızı sararız. Tekrar söylüyorum, yüz kere de söylerim, efendimi bu hale getiren o şövalye kitaplarına lânet olsun.”

Don Quijote’yi hemen yatağına götürdüler, yaralarına baktılar, ama hiçbir yara göremediler. Don Quijote, atı Rocinante’yle birlikte pek kötü düştüğü için bu kadar ağrı çektiğini söyledi; dünyanın en küstah, en kocaman on deviyile çarpışırken olmuştu.

“Vay vay vay,” dedi rahip, “bir de devler mi çıktı şimdi? Yemin ederim, yarın akşam olmadan yakmış olacağım hepsini.”

Don Quijote’ye bin tane soru sordular, hiçbirine cevap vermedi; sadece kendisine yemek vermelerini ve uyuması için yalnız bırakmalarını, başka bir şeyin önemi olmadığını söyledi. Dediğini yaptılar; rahip çiftçiden, Don Quijote’yi nasıl bulduğı konusunda etraflı bilgi istedi. Çiftçi her şeyi anlattı, onu bulduğunda ve yolda gelirlerken söylediğı saçma sapan sözleri aktardı. Bunun üzerine rahip iyice ikna oldu ve ertesi gün, arkadaşı berber Üstat Nicolás’ı da alıp Don Quijote’nin evine geldi.

¹⁰ Yeğen, Urganda’nın kocası Alquife’den sözediyor.

¹¹ Urganda’dan sözediyor.

ALTINCI BÖLÜM

Rahip ile berberin, yaratıcı şövalyemizin kitaplığında yaptıkları titiz incelemeye dair

Şövalyemiz hâlâ uyuyordu. Rahip yeğeninden, olayın sorumlusu olan kitapların bulunduğu odanın anahtarını istedi, o da memnuniyetle verdi. Hepsi birlikte, kâhya kadın da aralarında olmak üzere, içeri girdiler ve irili ufaklı, gayet güzel ciltlenmiş, yüzden fazla kitap buldular. Kâhya kadın bunları görür görmez, alelacele odadan çıktı, sonra bir çanak kutsanmış su ve bir serpmişle geri gelerek dedi ki:

“Alın, saygıdeğer Peder, bu odayı temizleyin ki, bu kitapların içinde bulunan büyücülerden kimisi buradaysa, onları bu dünyadan kovmak istediğimiz için bizi büyülemeye kalkmasınlar.”

Kâhya kadının saflığı rahibi güldürdü ve berbere, kitapları birer birer kendisine vermesini söyledi; ne hakkında olduklarına bakacaktı, çünkü içlerinde yakılma cezasını haketmeyenler de olabilirdi.

“Hayır,” dedi yeğen, “hiçbirini affetmemek lâzım, çünkü hepsi suçlu; en iyisi, pencereden avluya atalım hepsini, üstüste yığalım, sonra da yakalım. Ya da arkadaki büyük avluya götürüp orada yakarız, dumanı da kimseyi rahatsız etmez.”

Kâhya kadın da söylenenlere katıldı, iki kadın o masumların ölmesi için can atıyorlardı. Ama rahip hiç değilse başlıklarını okumadan bunu kabul etmeye yanaşmadı. Üstat Nicolás’ın eline verdiği ilk kitap, *Galya’lı Amadis Dörtlüsü* oldu. Rahip dedi ki:

“Tuhaf bir şey bu, duyduğuma göre bu kitap, İspanya’da basılan ilk şövalyelik kitabıymış, ötekiler bundan yola çıkmışlar. Bana öyle geliyor ki, bu kadar kötü bir mezhebin önderi olduğu için, kesinlikle yakma cezası vermemiz lâzım.”

“Hayır efendim,” dedi berber, “ben bir şey daha duydum: Bu tür kitapların en iyisiymiş bu; onun için, benzeri olmayan bir sanat eseri olarak affedilmesi gerekir.”

“Bu doğru,” dedi rahip, “bu sebeple, şimdilik canını bağışlıyoruz. Şimdi, yanındakine bakalım.”

“Bu,” dedi berber, “Galya’lı Amadis’in meşru oğlu *Esplandián’ın İşleri*.”

“Doğrusu,” dedi rahip, “babasının iyiliğinin, oğlunu koruması gerekmez. Alın kâhya hanım, şu pencereyi açıp avluya atın bunu; yakılacak yığının ilk kitabı bu olsun.”

Kâhya kadın büyük bir sevinçle denileni yaptı ve zavallı Esplandián avluya uçarak büyük bir sabırla ateş belâsını beklemeye başladı.

“Devam edelim,” dedi rahip.

“Bu gelen,” dedi berber, “*Yunanlı Amadis*. Hattâ zannediyorum, şu taraftakilerin hepsi Amadis’in soyundan.”

“Öyleyse hepsi avluya,” dedi rahip. “Kraliçe Pintiquiniestra’yı, Çoban Darinel’le egloglarını ve yazarının şeytanca, sapıkça sözlerini yakmak uğruna, gezgin şövalye kılığında görsem, kendi babamı bile yakardım.”

“Ben de aynı fikirdeyim,” dedi berber.

“Ben de,” diye atıldı yeğen.

“Evet, öyle,” dedi kâhya kadın, “haydi hepsi avluya.”

Sayıları epeyce olan kitapları kadına verdiler; o da merdivenden inme zahmetine katlanmayıp pencereden aşağı atıverdi.

“Bu tuğla kim?” dedi rahip.

“*Don Olivante de Laura*,” dedi berber.

“Bu kitabın yazarı, *Çiçek Bahçesi*’nin yazarı,” dedi rahip. “Doğrusu bilemiyorum, bu kitapların hangisi daha doğru; daha doğrusu, hangisi daha az yalan. Tek bildiğim, saçma sapan ve kibirli olduğu için, bunun avluya gideceği.”

“Sıradaki, *Hirkanya’lı Florismarte*,” dedi berber.

“Ya, Señor Florismarte burada mı?” dedi rahip. “Kesinlikle derhal avluya gidiyor; ilginç doğumuna ve hayalî serüvenlerine rağmen; çünkü üslûbunun katılığı ve kuruluşu, başka bir ihtimale yer bırakmıyor. Bu da ötekilerin yanına, avluya, hanımefendi.”

“Memnuniyetle efendim,” diyordu kadın ve büyük bir sevinçle söyleneni yapıyordu.

“Bu da *Şövalye Platir*,” dedi berber.

“Eski bir kitap,” dedi rahip, “affedilmeye değer bir şey bulamıyorum bunda da; tartışmasız, ötekilerin yanına gider.”

Dediği yapıldı. Bir başka kitap açıldı ve adının *Haçlı Şövalyesi* olduğu görüldü.

“Böyle kutsal bir adı olduğu için bu kitabın cehaleti affedilebilirdi, ama ‘haçın arkasında şeytan vardır’ derler, o da ateşe.”

Berber bir kitap daha alıp dedi ki:

“Bu, *Şövalyeliğin Aynası*.”

“Gayet iyi tanıyorum,” dedi rahip, “Señor Renaud de Montauban ve arkadaşları; hırsızlıkta Cacus’tan aşağı kalmazlar. Ayrıca On İki Asilzade’yle birlikte gerçek tarihçi Turpin. Doğrusu onları ömür boyu sürgün cezasına çarptırmaktan yanayım, hiç değilse ünlü Matteo Boiardo’nun icadında onların da payı olduğu için. Hıristiyan şair Ludovico Ariosto da konusunu aynı yerden almıştır; kendisi şu anda karşıma çıksa, kendi dilinden başka bir dilde konuşsa hiç saygı duymam, ama kendi dilinden konuşsa, başımın üstünde yeri olur.”

“Bende İtalyanca’sı var,” dedi berber, “ama hiç anlamıyorum.”

“Anlarsanız iyi olmazdı zaten,” dedi rahip. “Sayın Kaptan¹² keşke onu hiç İspanya’ya getirip İspanyolca kılmasaydı, değerinden çok şey kaybettirdi. Şiir kitaplarını başka dile çevirmeye çalışan herkes de aynı şeyi yapacaktır; çünkü ne kadar büyük dikkat ve beceriyle çevrilseler de, doğdukları dilde taşıdıkları değere erişemezler. Hattâ ben diyorum ki, bu kitap ve Fransa olaylarıyla ilgili bütün kitaplar kurumuş bir kuyuya atılsın, sonra iyice düşünüp ne yapılacağına karar verilsin. Yalnız şu *Bernardo del Carpio* ve *Roncesvalles* hariç; onlar benim elime gelir gelmez, kâhya hanıma, oradan da ateşe gidecekler, kesinlikle affedilmeyecekler.”

Berber bütün bunları onayladı, doğru diye kabul etti; rahip o kadar iyi bir Hıristiyan ve

doğruluk meraklısıydı ki, hayatta yanlış bir şey söylemezdi. Bir kitap daha açtı, *Oliva'lı Palmerín* olduğunu gördü, yanındaki de *İngiliz Palmerín*'di. Bunu gören rahip, dedi ki:

“Bu zeytin¹³ hemen paramparça edilsin ve yakılsın, hattâ geriye külleri bile kalmasın. İngiliz palmyesi¹⁴ kalsın, saklansın, özel olarak ayrı bir kutu yapılsın ona; İskender'in, Darius'u yendikten sonra ganimetler arasında bulduğu ve Şair Homeros'un şiirlerinin saklanması için ayırdığı sandık gibi. Bu kitap, sevgili dostum, iki bakımdan üstün: Birincisi, kitap olarak iyi; ikincisi de, bu kitabı akıllı bir Portekiz kralının yazdığı söylenir. Miraguada kalesiyle ilgili bütün serüvenler çok iyidir ve sanat bakımından zengindir; konuşmalar kibar ve açık seçiktir, konuşanın mevki, gayet zekîce, titizce gözetilmiştir. Yani ben diyorum ki, siz de uygun görürseniz, Üstat Nicolás, bu ve *Galya'lı Amadis*, ateşe atılsın, ötekilerin hepsi, daha fazla sorup soruşturmadan yok edilsin.”

“Olmaz, saygıdeğer dostum,” dedi berber, “çünkü bu elimdeki, meşhur *Don Belianís*.”

Rahip şöyle cevap verdi:

“Bunun, ikinci, üçüncü ve dördüncü bölümleriyle birlikte biraz ravente ihtiyacı var, içlerindeki fazla öfkeyi boşaltmak için. Şöhret Kalesiyle ilgili şeylerin ve daha da önemli terbiyesizliklerin de atılması lâzım; bu yüzden onlara ek mühlet tanıyacağız; eğer yola gelirlerse, o zaman affedilirler, aklanırlar. Bu arada sevgili dostum, sizin evinizde dursunlar, ama kimsenin okumasına izin vermeyin.”

“Memnuniyetle,” dedi berber.

Şövalyelik kitaplarını okuyarak daha fazla yorulmak istemeyen rahip, kâhya kadına bütün büyük kitapları alıp avluya götürmesini söyledi. Kâhya kadın da zaten dünden razıydı, kitapları yakmaya can atıyordu, ne lâzımsa yapacaktı. Sekizini birden kucaklayıp pencereden fırlattı. O kadar fazla kitabı bir arada tutamayıp birini berberin ayaklarına düşürdü; o da neymiş acaba diye merak edip baktı ve şu başlığı gördü: *Ünlü Şövalye Beyaz Tirante'nin Öyküsü*.

“Yüce Tanrım!” diye haykırdı rahip. “Demek Beyaz Tirante burada! Verin şunu bana dostum, çünkü bu kitapta ben bir sevinç hazinesi, bir eğlence madeni buldum. İşte yiğit şövalye Don Tanrıbizikorusun de Montalbán, kardeşi Tomás de Montalbán, şövalye Fonseca ve korkusuz Tirante'nin danuyla boğuşması; soylu genç hanım Hayatımınneşesi'nin incelikleri, dul Sakin hanımın aşklarıyla yalanları ve silâhtarı Hipólito'ya âşık İmparatoriçe. Size doğrusunu söyleyeyim sevgili dostum, bu kitap, üslûbu açısından dünyanın en iyi kitabıdır. Bu kitapta şövalyeler yemek yer, uyur, yatağında ölür, ölmeden vasiyet eder, bu tür kitaplarda eksik olan her şeyi yaparlar. Kısacası diyorum ki, bu kitabın basımcısı, bu gülünçlükleri kasten basmadığına göre, ömür boyu kitap basmaya mahkûm edilmeliydi. Bunu evinize götürüp okuyun, söylediklerimin hepsinin doğru olduğunu göreceksiniz.”

“Öyle yaparım,” dedi berber, “ama kalan bu küçük kitapları ne yapacağız?”

“Bunlar şövalyelik kitabı değil, şiir kitabı olsa gerek,” dedi rahip.

Bir tanesini açtı, Jorge de Montemayor'un *Diana*'sı olduğunu görünce, ötekilerin hepsini de

aynı türden sanıp dedi ki:

“Bunlar yakılmayı haketmiyor, çünkü şövalyelik kitapları gibi zararlı değiller, olamazlar da; bunlar sağduyulu kitaplardır, ahlâka aykırı değillerdir.”

“Ah beyefendi!” dedi yeğen. “Bunları da ötekiler gibi ateşe mahkûm etseniz iyi olur; çünkü dayım şövalyelik hastalığından kurtulup bunları okuyarak çoban olmaya, ormanlarda, ovalarda çalıp söyleyerek dolaşmaya heves ederse hiç şaşmam. Daha da kötüsü, şair olmaya kalkışabilir; duyduğuma göre bu, tedavisi olmayan, bulaşıcı bir hastalıkmış.”

“Küçük hanım doğru söylüyor,” dedi rahip, “dostumuzun önünden bu ihtimali, bu tuzağı kaldırsak iyi olur. Madem Montemayor’un *Diana*’sıyla başlıyoruz işe, bana kalırsa yakılmasın da, büyücü Felicia’yla, afsunlu suyla ilgili kısımları ve uzun şiirlerin hemen hepsi atılsın; düzyazı kısmını memnuniyetle bırakır, ona bu tür kitapların en önde geleni olma şerefini bağışlarız.”

“Bu da,” dedi berber, “*İkinci Diana* denen, Salamanca’lının. Aynı adı taşıyan bir tane daha var, onun yazarı da Gil Polo.”

“Salamanca’lının,” dedi rahip, “avludaki mahkûmların yanına gider; Gil Polo’nunki ise, âdeta Apollon’muş gibi saklanır. Devam edin sevgili dostum, biraz acele edelim, geç oldu çünkü.”

Berber bir başka kitabı açıp, “Bu,” dedi, “Sardinya’lı şair Antonio de Lofraso’nun: *Aşkın Kaderine Dair On Kitap*.”

“Yemin ederim,” dedi rahip, “Apollon Apollon, Musa’lar Musa, şairler de şair olduğundan beri, bu kadar komik, bu kadar saçma bir kitap yazılmamıştır. Dünya yüzünde bu tür kitapların arasında, kendi tarzında en iyisi ve en kendine has olanı budur. Bunu okumamış kişi, kendini zevkli hiçbir şey okumamış saymalı. Verin onu bana, sevgili dostum, bu benim için, Floransa kumaşından dikilmiş bir cüppeden daha değerli.”

Kitabı büyük bir zevkle bir kenara ayırdı, berber de devam etti ve dedi ki:

“Sırada *İberya Çobanı, Henares Perileri ve Kıskançlığın İthamı* var.”

“Öyleyse yapılacak tek şey,” dedi rahip, “onları kâhyanın zalim kollarına teslim etmek; sebebini de sormayın, çünkü anlatmakla sonu gelmez.”

“Bu gelen, *Fílida Çobanı*.”

“O çoban değildir,” dedi rahip, “çok zekî bir saraylıdır, kıymetli bir mücevher gibi korunmalıdır.”

“Bu sıradaki büyük kitap,” dedi berber, “*Çeşitli Şiirler Hazinesi*.”

“Bu kadar fazla olmasalardı,” dedi rahip, “daha saygın olurlardı; bu kitabın ayıklanması, içinde bulunan bazı bayağılıkların temizlenmesi gerek; saklansın, çünkü yazarı dostumdur ve yazmış olduğu daha başka, daha kahramanca ve yüce eserlere saygım vardır.”

“Bu, López Maldonado’nun *Cancionero*’su,” diye devam etti berber.

“Bu kitabın yazarı da çok yakın arkadaşımıdır,” dedi rahip. “Dizelerini onun ağzından duyanlar büyülenirler, o kadar tatlı bir sesle söyler ki, büyüleyicidir. Eglogları biraz uzundur,

ama güzelliğın fazlası olmaz. Bu da seçilenlerle birlikte saklansın. Peki yanındaki bu kitap ne?”

“Miguel de Cervantes’in *La Galatea*’sı,” dedi berber.

“Cervantes benim çok eski arkadaşımıdır; şiirden çok talihsizlikte tecrübeli olduğunu bilirim. Kitabı yenilik bakımından fena sayılmaz; ancak başlangıçta kendine koyduğu hedefe ulaşamamıştır. Yazacağını vaat ettiği ikinci bölümünü beklemek gerek, belki bu düzeltmeyle, şimdilik kendisinden esirgenen hoşgörüyü elde edebilir. Bu arada, evinizde saklı dursun sevgili dostum.”

“Memnuniyetle,” dedi berber. “Sırada üç kitap var, hepsi bir arada: Don Alonso de Ercilla’nın *La Araucana*’sı, Cordoba hâkimi Juan Rufo’nun *La Austríada*’sı ve Valencia’lı şair Cristóbal de Virués’in *El Monserrato*’su.”

“Bu üç kitabın hepsi,” dedi rahip, “İspanyolca’da yazılmış en iyi kahramanlık şiirleridir ve İtalya’nın en ünlüleriyle yarışabilirler. İspanya’nın en zengin şiir örnekleri olarak saklansınlar.”

Rahip artık kitaplara bakmaktan sıkılarak, ötekilerin hepsinin ayırım yapılmadan yakılmasını emretti. Ama berber bir kitabın kapağını açmış bulundu; adı *Angélica’nın Gözyaşları*’ydı.

Rahip bu ismi duyunca, “Bu kitabın yakılmasını emretseydim, gözyaşlarını döken ben olurum,” dedi. “Çünkü bu kitabın yazarı yalnız İspanya’nın değil, bütün dünyanın en ünlü şairlerinden biriydi; Ovidius’un kimi fabllarını da çok iyi çevirmiştir.”

¹² Ariosto’nun *Çılgın Orlando*’sunu İspanyolca’ya çeviren kaptan Jerónimo de Urrea.

¹³ *oliva*: zeytin.

¹⁴ *palma*: palmiye, aynı zamanda zafer simgesi.

YEDİNCİ BÖLÜM

Sevgili şövalyemiz La Mancha'lı Don Quijote'nin ikinci defa yola çıkışına dair

Bu arada Don Quijote haykırmaya başlamıştı.

“Bu tarafa, bu tarafa, yiğit şövalyeler,” diyordu, “bileğinizin gücünü burada göstermeniz gerek, çünkü saraylılar yarışı kazanıyor.”

Bu gürültü patırtıya koşmak uğruna, geriye kalan kitapların incelenmesine devam edilmedi. Ve böylece, öyle sanıyoruz ki, *La Carolea, İspanya'nın Leon'u* ve Don Luis de Ávila'nın *İmparator'un İcraatı* adlı kitabı, kuşkusuz, saklanan kitaplar arasında olmaları gerektiği halde, gören, duyan olmadan, ateşe atıldılar. Belki rahip görmüş olsaydı, böyle ağır bir hüküm giyemezlerdi.

Don Quijote'nin yanına vardıklarında, kendisi yataktan kalkmış, haykırmaya, çılgınlıklarına devam ediyor, sağa sola kılıç sallıyordu. Sanki hiç uyumamışçasına uyanıktı. Onu kucakladılar ve zorla tekrar yatağına yatırdılar; biraz sakinleştikten sonra, rahiple konuşmaya başladı:

“Tabii ki sayın Başpiskopos Turpin, önceki üç günün galipleri biz maceracılar olduğumuz halde, bu yarışta zaferi damdan düşer gibi saraylı şövalyelere bıraktığımız için, biz On İki Asilzade'ye çok yazık.”

“Saygıdeğer dostum, lütfen susun,” dedi rahip. “Tanrı'nın yardımıyla talih döner, bugün kaybedilen, yarın kazanılır. Şimdilik siz sağlığınızla ilgilenin; çünkü bana öyle geliyor ki, yaralı değilseniz bile, fazlasıyla yorgun olmalısınız.”

“Yaralı değilim,” dedi Don Quijote, “ama bitkin düştüğüm kesin; çünkü Roland denen o namussuz, bir meşe kütüğüyle vurdu bana, üstelik de kışkandığandan; çünkü benim yiğitlikte tek rakibi olduğumun farkında. Ama istediği kadar büyülenmiş olsun, bu yataktan kalktığımda hepsini ödetmezsem, bana da Renaud de Montauban demesinler. Şimdi siz bana yemek getirin, şu anda bana en iyi gelecek şey o; intikam almayı da bana bırakın.”

Söylediğini yapıp yemek verdiler, o tekrar uykuya daldı, ötekiler de deliliği karşısında şaşkın kaldılar.

O gece kâhya kadın avluda ve bütün evde ne kadar kitap varsa hepsini yakıp kül etti. Sonsuza dek korunmayı, saklanmayı hakeden kitaplar da, talihsizliğe ve inceleyenin tembelliğine kurban gidip ateşte yanmış olmalı. Ve böylece, kurunun yanında yaş da yanar atasözü, bu kitaplar tarafından doğrulanmış oldu.

Rahip ve berberin, arkadaşlarının hastalığı için buldukları çarelerden biri, kitapların olduğu odanın kapısına bir duvar örüp kapatmaktı; böylece Don Quijote kalktığında kitapları bulamayacak, belki sebep ortadan kalkınca sonuç da ortadan kalkacaktı. Kendisine bir büyücünün gelip kitapları, odayla birlikte olduğu gibi alıp götürdüğünü söyleyeceklerdi. Büyük bir hızla kararlarını uyguladılar. Don Quijote iki gün sonra yatağından kalktı ve ilk işi, gidip kitaplarına bakmak oldu. Odayı bıraktığı yerde bulamadığı için, evin içinde dört

dönüyordu. Kapının olduğu yere gelip eliyle yokluyor, gözleri fır dönüyor, tek kelime konuşmuyordu. Uzunca bir süre sonra, kâhya kadına kitaplarının bulunduğu odanın nerede olduğunu sordu. Vereceği cevap konusunda önceden iyice uyarılmış olan kâhya kadın dedi ki:

“Ne odası, ne kitabı? Bu evde artık ne oda kaldı, ne kitap, hepsini şeytan aldı götürdü.”

“Şeytan değildi,” dedi yeğeni, “büyücüydü; zat-ı âliniz evden ayrıldıktan sonra bir gece, bir bulutun üstünde geldi; üstüne bindiği yılandan inip odaya girdi. İçeride ne yaptığını bilmiyorum, ama kısa bir süre sonra uçarak çatıdan çıktı gitti. Ev duman içinde kaldı. Acaba içeride ne yaptı diye bakmak aklımıza geldiğinde, ne kitap görebildik, ne de oda. Yalnız hem ben, hem de kâhya hanım, çok iyi hatırlıyoruz, o kötü yürekli ihtiyar giderken yüksek sesle, o kitapların ve odanın sahibine olan gizli düşmanlığı sebebiyle, sonradan ortaya çıkacak kötülüğü yaptığını söyledi. Adının Bilge Muñatón olduğunu da söyledi.”

“Frestón demiştir,” dedi Don Quijote.

“Adı Frestón mu Fritón mu bilmem,” dedi kâhya kadın, “ama *tón*’la bitiyordu.”

“Evet,” dedi Don Quijote, “bilge bir büyüçüdür o ve benim can düşmanımdır. Bana hıncı vardır, çünkü ilmi sayesinde biliyor ki, ilerideki bir tarihte, ben onun tuttuğu bir şövalyeyle büyük bir çatışmaya gireceğim ve kazanacağım, buna engel olamayacak. İşte bu yüzden, bana her türlü cefayı çektirmeye çalışıyor; ben de ona diyorum ki, Tanrı’nın emrine ne karşı gelebilir, ne engelleyebilir.”

“Ona hiç şüphe yok,” dedi yeğen, “ama sevgili dayıcığım, sizi bu kavgalara kim sokuyor? Ava giden avlanır diye düşünmeden, dünyayı dolaşp olmayacak şeyler peşinde koşacağınıza, sakın sakın evinizde otursanız daha iyi olmaz mı?”

“Sevgili yeğenim,” diye cevap verdi Don Quijote, “ne kadar yanılıyorsun; beni avlamak şöyle dursun, kılıma dokunmaya kalkanın derisini yüzerim ben.”

Kadınlar, Don Quijote’nin sinirlenmeye başladığını görünce, daha fazla konuşmak istemediler.

Don Quijote on beş gün boyunca gayet sakin, evinde oturdu, eski çılgınlıklarını tekrarlama isteği göstermiyordu; o günlerde, iki arkadaşı rahip ve berberle aralarında çok hoş konuşmalar geçti. Don Quijote, dünyadaki en gerekli şeyin, gezgin şövalyeler, gezgin şövalyelik geleneğinin şahsında canlanması olduğunu söylüyordu. Rahip buna bazen karşı çıkıyor, bazen de onaylıyordu; çünkü bu riyakârlığı yapmasa, arkadaşını ikna etmesine imkân da kalmazdı.

Bu arada, Don Quijote, komşusu olan dürüst (yoksul insana dürüst denebilirse) ama aklı pek kıt bir çiftçiden ricada bulundu. Sonuçta o kadar dil döktü, vaatlerde bulundu ki, zavallı köylü onunla yollara düşüp silâhtarını olmayı kabul etti. Don Quijote’nin adama söylediği şeylerden biri de, yolculuğa hevesle hazırlanması gerektiği; çünkü öyle bir serüven çıkabilirdi ki karşısına, bir çırpıda bir cezire fetheder, silâhtarını da vali tayin ederdi. Sancho Panza, yani çiftçi, bu ve benzeri vaatlerle karısını, çocuklarını bırakıp komşusunun silâhtarını aldı.

Don Quijote daha sonra, para bulma işine girişti; şunu satıp bunu rehine koyup, hepsini de yok pahasına elden çıkarıp hatırı sayılır bir miktar parayı topladı. Hazırlıklarını tamamlamak üzere, bir arkadaşından ödünç olarak küçük bir kalkan alıp kırık miğferini elinden geldiğince onardıktan sonra, silâhtarını Sancho'ya yola çıkacakları gün ve saati bildirdi ki, o da elzem olduğunu düşündüğü hazırlıkları yapsın. Yanına heybe almasını özellikle tembih etti. Sancho, yanına heybe alacağı gibi, dayanıklı bir de eşek alacağını söyledi; fazla yürümeye alışkın değildi. Don Quijote eşek konusunda biraz düşündü; silâhtarını eşekli herhangi bir gezgin şövalye var mıydı diye hatırlamaya çalıştı, ama aklına böyle biri gelmedi. Buna rağmen, ilk fırsatta daha uygun bir binek hayvanı ayarlayabileceğini, rastladığı ilk terbiyesiz şövalyenin atını alabileceğini düşünerek, eşeği yanına almasına karar verdi. Hancının verdiği öğütleri tutup çamaşır ve diğer ihtiyaçlarını da elinden geldiğince temin etti. Bütün bunlar tamamlandıktan sonra, Panza çocukları ve karısıyla, Don Quijote de kâhyası ve yeğeniyle vedalaşmadan, bir gece vakti, kimseye görünmeden yola çıktılar. O kadar çok yol aldılar ki, sabah olduğunda, arasalar da artık onları bulamayacaklarına kanaat getirdiler.

Sancho Panza, ilk peygamberler gibi eşeğinin üstünde heybeleriyle, tulumuyla yol alıyordu, efendisinin vaat ettiği gibi kendini cezirenin valisi olarak göreceği anı iple çekiyordu. Don Quijote, ilk yolculuğunda izlediği yolu tutmuştu; Montiel Ovasında eskisinden daha az sıkıntıyla yol alıyordu; sabah vakti olduğundan güneşin ışınları üzerlerine eğik vuruyor ve onları fazla yormuyordu. Böyle giderlerken Sancho Panza efendisine dedi ki:

“Saygıdeğer efendim, gezgin şövalye, bana vaat ettiğiniz cezireyi sakın unutmayın; büyük olsa bile, ben yönetmeyi beceririm.”

Don Quijote buna şöyle cevap verdi:

“Arkadaşım Sancho Panza, şunu bilmen gerekir ki, eski gezgin şövalyeler arasında, silâhtarlarını fethettikleri cezire veya krallıklara vali tayin etmek, çok yaygın bir gelenektir; ben de, bu kadar kabul görmüş bir geleneğe karşı gelmemeye kararlıyım. Hattâ ben daha da ileri gideceğim; çünkü onlar bazen, belki de çoğu zaman, silâhtarlarının yaşlanmasını bekler, artık hizmet etmekten bıktıktan, çok kötü günler, daha da kötü geceler geçirdikten sonra bir vâdinin, entipüften bir ilin kontluğunu ya da en fazla, markiliğini bahşederlerdi. Ama sen de, ben de hayatta kalırsak eğer, altı gün içinde, kendisine bağlı başka krallıkları da olan bir krallığı fethetmem çok mümkündür; o zaman da seni onlardan birine kral tayin ederim. Bunu da fazla gözünde büyütme, çünkü şövalyelerin başına öyle görülmedik, hayal edilmedik şeyler gelir ki, sana rahatlıkla vaat ettiğimden fazlasını da verebilirim.”

“O zaman,” dedi Sancho Panza, “ben zat-ı âlinizin söylediği gibi bir mucize eseri kral olursam, karım Juana Gutiérrez kraliçe, çocuklarım da veliaht olur.”

“Bundan kimin şüphesi olabilir?” dedi Don Quijote.

“Benim şüphem var,” diye cevap verdi Sancho Panza; “çünkü bana öyle geliyor ki, Tanrı yeryüzüne krallık yağdırsa bile, hiçbiri Mari Gutiérrez'e yakışmaz. Doğrusunu isterseniz efendim, kraliçe olarak metelik etmez, konteslik daha iyi olur ona, o da güç belâ.”

“Sen Tanrı’ya dua et, Sancho,” dedi Don Quijote, “o sana en uygun olanı bağışlar. Ama valilikten daha düşük bir şeyle yetinecek kadar da hevesini kırma.”

“Kırmam efendim,” dedi Sancho, “hele zat-ı âliniz gibi benim için hayırlı olacak, benim de becerebileceğim her şeyi bağışlayan, böyle mükemmel bir efendim olduktan sonra.”

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Yiğit Don Quijote'nin korkunç ve hayal edilemeyecek yeldeğirmenleri serüveninde kazandığı büyük başarıya ve memnuniyetle anılmaya lâayık diğler başarılarına dair

O sırada, o ovada bulunan otuz kırk yeldeğirmenine rastladılar; Don Quijote onları görür görmez, silâhtarına dedi ki:

“Talihimiz, olayları bizim isteyebileceğimizden de daha iyi bir şekilde yönlendiriyor. Bak şuraya, arkadaşım Sancho Panza, ileride otuz ya da biraz fazla, azman dev var. Onlarla savaşıp hepsini öldürmek niyetindeyim, elde edeceğimiz ganimetle zenginleşmeye başlarız. Bu kötü tohumları yeryüzünden silmek hayırlı bir savaştır, Tanrı'ya büyük hizmettir.”

“Hangi devler?” dedi Sancho Panza.

“İşte şu gördüklerin,” diye cevap verdi efendisi; “şu uzun kollu yaratıklar; kiminin kolları iki fersaha varır bunların.”

“Ama efendim,” dedi Sancho, “o görünenler dev değil, yeldeğirmeni; kola benzeyen şeyler de, kanatları; rüzgâr onları döndürdükçe, onlar da değirmen taşını hareket ettirir.”

“Serüven konusunda tecrübeli olmadığın belli,” dedi Don Quijote. “Bunlar dev; sen korkuyorsan kenara çekil, bu arada dua et; ben kıyasıya dövüşmeye gidiyorum tek başıma.”

Bunları söyleyip atı Rocinante'yi mahmuzladı; silâhtarı Sancho'nun, saldıracağı şeylerin kesinlikle dev değil, yeldeğirmeni olduklarına dair haykırışlarına kulak bile vermedi. Dev olduklarından o kadar emindi ki, ne silâhtarı Sancho'nun sesini duyuyor, ne de, epeyce yaklaştığı halde, ne olduklarını farkediyordu. Var gücüyle bağıyordu:

“Kaçmayın, korkak, alçak yaratıklar, size saldıran bir tek şövalye sadece.”

Bu arada hafif bir rüzgâr çıktı ve iri kanatlar hareket etmeye başladılar. Bunu gören Don Quijote dedi ki:

“Dev Briareus'tan daha çok kolunuz olsa bile, sizden hesap soracağım.”

Bunu söyleyip kendini bütün kalbiyle sevgili Dulcinea'sına teslim ettikten, tehlikeli bir durum olursa yardıma koşmasını rica ettikten sonra, kalkanını göğsüne yapıştırıp mızrağının ucunu zırhının desteğine yerleştirdi ve Rocinante'yi dört nala koşturarak saldırıya geçti. Önündeki ilk değirmene saldırdı; mızrağını kanadına saplayınca rüzgâr kanadı öyle bir döndürdü ki, mızrak parçalandı; ardından atı da, atlıyı da sürükledi; atlı fena halde yaralanarak yuvarlandı yerlerde. Sancho Panza eşeğini var gücüyle koşturarak yardımına yetişti; yanına geldiğinde, efendisinin kıpırdayamaz halde olduğunu gördü; Rocinante'yle birlikte çok kötü düşmüşlerdi.

“Yüce Tanrım!” dedi Sancho. “Efendim, ben zatı-ı âlinize söylememiş miydim, iyice bakın diye, onlar yeldeğirmeni diye; bunu ancak başında kavak yelleri esen biri farketmezdi.”

“Sus, arkadaşım Sancho,” dedi Don Quijote, “çünkü savaşa ait şeyler, başka olaylardan daha fazla sürekli değişime tâbidirler. Ayrıca düşünüyorum da –gerçek de bu zaten– odamı ve kitaplarımı çalan büyücü Frestón, bu devleri değirmene çevirdi; onları yenmenin şanı

elimden almak için. Bana olan düşmanlığı bu kadar büyük işte. Ama eninde sonunda, onun fesat ilmi benim kılıcımın iyiliği karşısında yenik düşecektir.”

“Tanrı nasıl isterse öyle olsun,” dedi Sancho Panza.

Efendisinin kalkmasına ve omzu yaralı Rocinante’ye binmesine yardım etti. Geçirdikleri serüvenden söz ederek Puerto Lapice yoluna devam ettiler; Don Quijote, çok işlek bir yol olması sebebiyle orada mutlaka hem bol, hem çeşitli serüvenlerle karşılaşacaklarını söylüyordu. Mızraksız kaldığı için üzüldüğünü söyledi silâhtarına.

“Bir yerde okumuştum,” dedi, “Diego Pérez de Vargas diye bir İspanyol şövalyenin bir çarpışma sırasında kılıcı kırılmış, o da kalın bir meşe dalını koparıp onunla o kadar çok şey yapmış, o kadar çok Magripli’yi pataklamış ki, adı Patakçı kalmış. Hattâ kendisinden sonra çocukları, torunları da Vargas soyadına Patakçı’yı eklemişler. Sana bunu anlatıyorum, çünkü karşıma çıkan ilk meşeden, tıpkı onun gibi güzel bir dal koparmaya ve onunla öyle başarılar kazanmaya niyetliyim ki, sen bunları göreceğin, inanılmaz şeylere tanık olacağın için kendini çok talihli saymalısın.”

“Tanrı şahidimdir,” dedi Sancho, “dediklerinize aynen inanıyorum; ama biraz doğrulun, düştüğünüz zaman acıdığından olsa gerek, yan yan gidiyorsunuz gibi geliyor bana.”

“Doğru söylüyorsun,” dedi Don Quijote, “ağrılarımın yakınmıyorsam, bağırsakları deşilmiş bile olsa, yaralarından şikâyet etmek gezgin şövalyelere yakışmadığı içindir.”

“Madem öyle, bana bir şey söylemek düşmez,” dedi Sancho, “ama Tanrı biliyor, zat-ı âlinizin bir tarafı ağrıdığında yakınsanız, benim içim daha rahat ederdi. Kendi adıma konuşayım, ben en hafif bir ağrıdan bile şikâyet ederim mutlaka; eğer bu şikâyet etmeme meselesi gezgin şövalyelerin silâhtarları için de geçerli değilse.”

Don Quijote, silâhtarının saflığına gülmekten kendini alamadı; istediği zaman, istediği şekilde, ister hevesle, ister hevessiz pekâlâ şikâyet edebileceğini bildirdi; şövalyelik yasalarında buna karşı hiçbir şey okumamıştı o güne dek. Sancho, yemek saatinin geldiğine dikkatini çekti. Efendisi, henüz yemesine gerek olmadığını, onun canı istediği zaman yiyebileceğini söyledi. İzni alan Sancho, eşeğinin üstünde mümkün olduğunca yerleşip heybelerine koymuş olduğu şeyleri çıkardı; hem yiyor, hem efendisinin peşinden ağır ağır gidiyordu; arasıra tulumunu öyle bir hazla kafasına dikiyordu ki, Malaga’nın en haz düşkünü meyhanecisi görse, kıskanırdı. Bu şekilde sık sık yudumlar alarak giderken, efendisinin vaatlerinden hiçbirini hatırlamıyor, macera peşinde koşmayı da, ne kadar tehlikeli olursa olsun, bir iş değil, eğlence kabul ediyordu.

O geceyi ağaçların arasında geçirdiler. Don Quijote ağaçların birinden, mızrak görevi yapabilecek kuru bir dal kopardı, kırılan mızrağının demirini dala taktı. Don Quijote bütün gece uyumayıp sevgili Dulcinea’sını düşündü; kitaplarda okuduğuna göre, şövalyeler birçok gece ormanlarda, çöllerde, hiç uyumayıp sevgililerini düşünerek oyalanırlardı, o da onlar gibi yaptı. Sancho Panza geceyi bu şekilde geçirmede; midesi doluydu, üstelik de hindiba suyuyla değil; bu sayede deliksiz bir uyku çekti. Efendisi seslenmese, ne yüzüne vuran güneş

ışınlarıyla, ne çok sayıdaki kuşun yeni günü neşeye selâmlayan şarkılarıyla uyanacağı yoktu. Uyandığında tulumdan bir yudum içti ve bir önceki geceye göre hafiflemiş bulunca yüreği sıkıştı; eksiğini bu kadar çabuk tamamlamak durumunda olmadıklarını düşünüyordu. Don Quijote kahvaltı etmek istemedi, çünkü dediğimiz gibi, tatlı anılarla beslenmeyi kafasına koymuştu. Tekrar Puerto Lapice yolunu tuttular ve öğleden sonra üç sularında varabildiler. Don Quijote görür görmez dedi ki:

“Kardeşim Sancho Panza, işte burada, serüven denen şeye boğazımıza kadar bataabiliriz. Ama haberin olsun, beni dünyanın en tehlikeli durumunda bile görersen, bana saldıranların aşağılık, soysuz kimseler olduğunu görmediğin takdirde, beni korumak üzere elini kılıcına atmayacaksın; ama eğer saldıranlar aşağılık adamlarsa, yardım edebilirsin. Eğer şövalye iseler, sen şövalye unvanı almadığın sürece, şövalyelik yasalarına göre bana yardım etmene kesinlikle izin yoktur.”

“Hiç merak etmeyin efendim,” dedi Sancho, “dediğiniz gibi yaparım, zaten ben barışsever bir insanım, kavgaya, gürültüye karışmaktan hiç hoşlanmam. Tabii ki, kendimi savunmak sözkonusu olduğunda, bu yasalara pek aldırmayacağım; hem ilâhî yasalar, hem insanların yasaları, herkesin saldırı karşısında kendini savunmasına izin verir.”

“Ben de aksini söylemiyorum,” dedi Don Quijote, “ama şövalyelere karşı bana yardım etme durumunda, doğal güdülerini dizginlemen gerek.”

“Dedim ya, öyle yapacağım,” diye cevap verdi Sancho; “bu kuralı pazar günü gibi kutsal bileceğim.”

Bunları konuşurken, yolda iki Benedikten keşişi görüldü; sanki hecin develerine binmiş gibilerdi; bindikleri iki katır, deveden ufak değildi. Toza karşı yol maskeleri ve şemsiyeleri vardı. Arkalarından bir arabayla dört beş atlı, iki de yaya katırcı oğlan geliyordu. Arabada, sonradan anlaşıldığına göre, Vizcaya’lı bir hanım vardı; çok önemli bir görevle Amerika’ya gidecek olan kocasının yanına, Sevilla’ya gidiyordu. Keşişler aynı yolda ilerledikleri halde, onunla birlikte değillerdi. Ama Don Quijote onları görür görmez, silâhtarına dedi ki:

“Ya ben yanıyorum, ya da bu, şimdiye dek görülmüş en muhteşem serüven, çünkü şu görünen kara kütleler, herhalde bir prensesi kaçırmış, götürmekte olan büyücüler, buna hiç şüphe yok. Bu haksızlığı benim düzeltmem şart.”

“Bu iş yeldeğirmenlerinden de beter olacak,” dedi Sancho. “Bakın efendim, o adamlar Benedikten keşişleri; arabada da yolcular olsa gerek. Aman efendim, ne yapacağınızı iyi düşünün, şeytan sizi yanıltmasın.”

“Sana söylemiştim Sancho,” dedi Don Quijote, “sen serüven konusunda pek bilgili değilsin. Benim dediğim doğru, şimdi göreceksin.”

Bunları söyleyip ilerledi ve yolun ortasında, keşişlerin karşısında durdu. Sesini duyurabileceği kadar yaklaştıklarına kanaat getirince, yüksek sesle dedi ki:

“Ey acayip, şeytanî varlıklar, derhal o arabada zorla kaçırdığınız prenses hazretlerini bırakın, ya da yaptığımız kötülüklerle hakettiğiniz cezaya, hızlı bir ölüme hazırlanın.”

Keşişler dizginlere asıldılar; hem Don Quijote'nin görünüşüne, hem de söylediklerine şaşırıp kaldılar ve şöyle cevap verdiler:

“Saygıdeğer şövalye, biz şeytanî de değiliz, acayip de; biz Benedikten tarikatından din adamlarıyız, kendi yolumuza gidiyoruz; arkamızdaki arabada kaçırılan bir prenses olup olmadığını da bilmiyoruz.”

“Beni tatlı sözlerle kandıramazsınız, ben sizin kim olduğunuzu gayet iyi biliyorum, riyakâr namussuzlar,” dedi Don Quijote.

Bir cevap beklemeden Rocinante'yi dürtüp mızrağını ileri doğrultarak ilk keşişe öyle bir öfke ve şiddetle saldırdı ki, keşiş katırından aşağı atlamasa, istemeyerek yere düşüp fena halde yaralanacak, belki de ölecekti. Arkadaşının başına gelenleri gören ikinci keşiş bacaklarını çam yarması katırına yapıştırıp öyle bir koşturmaya başladı ki, rüzgârdan hızlı yol alıyordu.

Keşişi yerde gören Sancho Panza eşeğinden atlayıp üzerine eğildi ve cüppesini çıkarmaya koyuldu. Bu sırada, keşişlerin katırcı oğlanları gelip keşişi niye soyduğunu sordular. Sancho, efendisi Don Quijote'nin kazandığı savaşın ganimeti olarak, bunun yasal hakkı olduğunu söyledi. Şakaya gelemeyen, ganimet, savaş lâflarını anlamayan oğlanlar, Don Quijote'nin oradan uzaklaşıp arabadakilerle konuştuğunu görünce, Sancho'nun üstüne saldırıp yere devirdiler, saçını sakalını yolup iyice tekmelediler ve yerde, öylece, nefesi kesilmiş, kendinden geçmiş halde bıraktılar. Keşiş hiç beklemeden, gözü korkmuş, sinmiş halde, yüzü bembeyaz, katırına bindi. Epeyce uzakta kendisini bekleyen, bu korkulu rüyayı izleyen arkadaşına doğru sürdü katırını. Olayın nasıl sonuçlanacağını görmek için beklemeden, sanki arkalarında şeytan varmış gibi boyuna haç çıkararak yollarına devam ettiler.

Don Quijote, dediğimiz gibi arabadaki hanımla konuşuyordu:

“Güzeller güzeli hanımefendi, artık ne isterseniz onu yapabilirsiniz; çünkü sizi kaçırانların küstahlığı yerlere serildi; bileğimin gücü sayesinde devrildi. Kurtarıcınızın kim olduğunu öğrenmek için zahmet etmeyiniz, adım La Mancha'lı Don Quijote'dir; maceraperest bir gezgin şövalyeyim ve eşi bulunmaz dilber Dulcinea del Toboso'nun esiriyim. Size yaptığım yardımın karşılığı olarak bir tek şey isteyeceğim sizden: El Toboso'ya gidin, bu hanımı bulun ve sizi özgürlüğüne kavuşturmak için yaptıklarımı ona anlatın.”

Don Quijote'nin bütün söylediklerini, arabaya eşlik eden Vizcaya 'lı bir hizmetkâr dinlemekteydi. Arabanın yolunu kestiğini görüp El Toboso'ya gitmelerini söylediğini duyunca, Don Quijote'ye doğru ilerledi, mızrağını kavrayıp kötü bir İspanyolca'yla ve daha da kötü bir Vizcaya lehçesiyle dedi ki:

“Hadi yoluna şövalye, boyun devrilsin; beni yaratan Tanrı adına yemin ederim, arabayı bırakmazsan bu Vizcaya'lı seni gebertir, haberin olsun.”

Dediğini çok iyi anlayan Don Quijote gayet sakin bir tavırla cevap verdi:

“Sen şövalye değilsin; olsaydın, aptallığımı ve küstahlığımı çoktan cezalandırmıştım, sefil yaratık.”

Vizcaya'lı buna şöyle cevap verdi:

“Ben mi şövalye değilim? Hıristiyan yemini ederim, yalan söylüyorsun. Mızrak atıp kılıca sarılırsan, görürsün dünyanın kaç bucak olduğunu. Vizcaya'lı karada da, denizde de şövalyedir, başka şey söylersen yalandır.”

“Agrajes'in dediği gibi, şimdi görürsün sen,”¹⁵ dedi Don Quijote.

Mızrağını yere atıp kılıcını kınından çıkardı ve kalkanını göğsüne yapıştırıp öldürmeye kararlı bir şekilde Vizcaya'lıya saldırdı. Vizcaya'lı bunu görünce, kiralık kötü katırlardan olduğu için güven olmayan katırından inmek istediye de, kılıcını eline almaktan başka bir şey yapamadı. Ama şansına, arabanın hemen yanındaydı, bir minder kapıp kalkan gibi kullandı ve ikisi, can düşmanıymışlar gibi birbirlerine giriştiler. Diğer yolcular ayırmak istediler ama ayıramadılar; çünkü Vizcaya'lı, bozuk konuşmasıyla, dövüşmesine izin vermezlerse, efendisini ve kendisini engelleyen herkesi bizzat öldüreceğini söylüyordu. Şaşırıp kalmış, gördüklerinden ürkmüş olan hanım, arabacıya biraz uzaklaşması için işaret etti ve uzaktan, zorlu çarpışmayı seyre koyuldu. Çarpışma sırasında Vizcaya'lı, Don Quijote'nin omzuna, kalkanın üzerinden öyle bir darbe indirdi ki, savunmasız olsa, beline kadar ikiye bölünürdü. Bu şiddetli darbenin acısını hisseden Don Quijote haykırdı:

“Ey ruhumun efendisi, güzelliğin çiçeği Dulcinea, sizin iyiliğinize mazhar olabilmek için kendini bu tehlikeye atan şu şövalyeye yardım edin!”

Bunu söylemesiyle, kılıcını kavrayıp kalkanını siper ederek Vizcaya'lıya saldırması bir oldu; her şeyi göze alıp tek darbeye bu işi halletmeye kararlıydı.

Bu şekilde üstüne geldiğini gören Vizcaya'lı, cesaretini atılganlığından anladı ve aynen Don Quijote'nin yaptığını yapmaya karar verdi. Minderinin arkasına iyice saklanıp Don Quijote'yi bekledi; katırını ne bir yana, ne ötekine kıpırdatamıyordu; katır hem bitkinlikten, hem de bu tür zırvalara alışkın olmadığından, tek adım atamaz haldeydi.

Don Quijote, dediğimiz gibi, kılıcı havada, ortadan ikiye bölmeye kararlı bir şekilde hazır bekleyen Vizcaya'lının üzerine geliyordu. Vizcaya'lı da aynı şekilde, kılıcı havada, minderi siper etmiş bekliyordu; durum çok korkunçtu, girişecekleri kıyasıya mücadelenin sonunun ne olacağı belli değildi. Arabadaki hanım ve hizmetçi kızlar, Tanrı hizmetkârı ve kendilerini kurtarsın diye, hiç durmadan, İspanya'nın bütün azizlerine ve tapınaklarına adaklar adıyorlardı.

Ama işin acıklı yanı şu ki; tam bu noktada ve bu yerde, bu hikâyenin yazarı, Don Quijote'nin bu kahramanlıklarıyla ilgili, aktardıkları dışında bir kayıt bulamadığından ötürü, özür dileyerek, bu çarpışmayı askıda bırakıyor. Gerçek şu ki, bu eserin ikinci yazarı, bu kadar ilginç bir öykünün, unutulmuşu terk edildiğine, La Mancha'lı dâhilerin bu kadar meraksız olup arşivlerinde, kütüphanelerinde, bu ünlü şövalyeye dair birtakım belgeler bulundurmadıklarına inanmadı ve bu düşünceyle, bu hoş öykünün sonunu bulmaktan umudunu kesmedi. Tanrı'nın yardımıyla, öykünün sonunu, ikinci kısımda aktarılacağı şekliyle buldu..

¹⁵ Galya'lı Amadis'in kuzeni Agrajes'in sürekli kullandığı tehdit.

LA MANCHA'LI YARATICI ASILZADE DON QUIJOTE'NIN İKİNCİ KISMI

Cesur Vizcaya'lı ile yiğit La Mancha'lı arasındaki muhteşem çarpışma noktaları

Bu öykünün birinci kısmında, korkusuz Vizcaya'lıyla ünlü Don Quijote'yi, kılıçları havada, öfkeyle inmeye hazır bir halde bırakmıştık; öyle ki, var güçleriyle karşılaşacak olsalar, baştan aşağı iki parçaya ayırıp bir nar gibi yaracaklardı birbirlerini. O ilginç öykü, böylesine tedirgin edici bir anda kesilmiş, yarım kalmıştı; üstelik öykünün yazarı, devamını nerede bulacağımızı da haber vermemişti.

Bu beni çok üzdü, çünkü bu kadar az bir kısmı okumanın zevki, bu kadar hoş bir öykünün kanımca çok olan eksikliğini tamamlamanın zorluğunu düşündükçe, sıkıntıya dönüşüyordu. Bu kadar iyi bir şövalyenin hiç görülmemiş kahramanlıklarını yazma görevini üstlenmiş bir bilginin olmaması, bana imkânsız ve geleneğe aykırı gibi geliyordu.

Serüven peşinde
koştukları söylenen

gezgin şövalyelerin hiçbiri bu durumda kalmamıştı; çünkü her birinin bir veya iki, âdeta özel bilgini olurmuş ki, yalnız yaptıklarını kaydetmekle kalmaz, kafalarından geçen en önemsiz, en gizli düşünceleri bile tarif ederlermiş. Bu kadar iyi bir şövalye, Platir ve benzerlerinin fazlasıyla buldukları şeyin eksikliğini çekecek kadar talihsiz olmamalıydı. Bu nedenle, böyle görkemli bir öykünün eksik, güdük kalmış olacağına inanamıyor, suçu, her şeyi yutan, tüketen zamanın acımasızlığına yüklüyordum; zaman bu öyküyü ya saklı tutuyordu, ya da yok etmişti.

Öte yandan, bana öyle geliyordu ki, kitapları arasında *Kıskançlığın İthamı* ve *Henares Perileri ve Çobanları* gibi çağdaş kitaplar bulunduğuna göre, kendi öyküsü de çağdaş olmalıydı ve yazılı olmasa bile, köyünün ve çevre köylerin insanların belleğinde kayıtlı olmalıydı. Bu düşünceler kafamı karıştırıyor ve bende bu ünlü İspanyol'un, La Mancha'lı Don Quijote'nin bütün hayatının ve mucizelerinin aslını öğrenme isteğini uyandırıyor. O, La Mancha şövalyelerinin ışığı ve aynasıydı; çağımızda, bu çalkantılı zamanda, gezgin şövalyelik serüvenine atılanların ilkiydi. Onun işi haksızlıkla savaşmak, dulların imdadına koşmak, kamçıları, atları ve bekâretlerinin yüküyle iki büklüm dolaşan, dağdan dağa, vâdiden vâdiye gezen genç kızları korumaktı. Eski zamanlarda öyle bakireler olmuştu ki, eli baltalı bir alçak, bir serseri veya bir dev zorlamamışsa, bir tek gece bir çatı altında uyumadan, seksen yaşına gelip, analarından doğdukları günkü gibi el değmemiş şekilde mezara girmişlerdi. Yani bu bakımdan ve başka birçok bakımdan, yiğit Don Quijote'miz sürekli ve unutulmadan övülmeyi hak etmiştir. Hattâ ben de bu hoş öykünün sonunu bulabilmek için gösterdiğim çabalardan ötürü övgüye hak kazandım. Yine de biliyorum ki, Tanrı'nın, talihimin ve şartların yardımını olmasa, dikkatli bir okurun yaklaşık iki saatlik eğlencesi ve zevki, bu dünyada eksik kalacaktı.

Öykünün sonunu şu şekilde buldum:

Bir gün Toledo'da, Alcana'da¹⁶ dolaşıyordum, bir delikanlı, bir ipek tüccarına birtakım eski defterler, kâğıtlar satmaya geldi. Ben, sokakta bulduğum yırtık kâğıtları bile olsa, okumaya çok meraklı olduğumdan, bu doğal güdüm beni delikanlının sattığı defterlerden birini almaya itti; baktığımda Arap harfleriyle yazılmış olduğunu gördüm. Arap harflerini tanıdığım halde, okumayı bilmediğim için, bunları okuyabilecek, İspanyolca bilen bir Magripli geçer mi diye bakınmaya başladım. Böyle bir tercüman bulmam zor olmadı; daha eski, zor bir dil bilenini arasaydım, onu da bulurdum.¹⁷ Talih karşıma böyle birini çıkardı; kendisine derdimi anlatıp defteri eline verdim. Ortasından açıp biraz okudu ve gülmeye başladı.

Niye güldüğünü sordum. Sayfa kenarına not olarak yazılmış bir şeye güldüğünü söyledi. Bunun ne olduğunu sordum, gülmeye devam ederek cevap verdi:

“Dediğim gibi, sayfanın kenarında şöyle yazıyor: ‘Bu öyküde adı sık sık geçen bu Dulcinea del Toboso’nun, koskoca La Mancha’da, domuz tuzlamakta en maharetli kadın olduğu söylenir.’ “

Ben Dulcinea del Toboso adını duyunca, şaşırdım kaldım; çünkü hemen aklıma, o defterlerde Don Quijote’nin öyküsü olduğu geldi. Bu düşünceyle, hemen başını okumasını istedim. O da okuyup, Arapça’yı anında İspanyolca’ya çevirdi ve şunları söyledi: *La Mancha’lı Don Quijote’nin Hikâyesi, yazarı: Arap tarihçi Seyyid Hâmid Badincani.*¹⁸ Kitabın adını duyunca hissettiğim mutluluğu gizlemek için çok çaba göstermem gerekti. Defteri ipekçinin elinden kapıp delikanlının elindeki bütün defter ve kâğıtları yarım riyale satın aldım. Uyanıklık etse ve benim için ne kadar önemli olduklarını bilse, bu alışverişten en az altı riyal kazanabilirdi. Sonra Magripli’yle birlikte büyük kilisenin avlusuna gidip kendisinden, Don Quijote’yle ilgili defterlerin hepsini hiçbir şey çıkarmadan, hiçbir şey eklemeyen, İspanyolca’ya çevirmesini rica ettim, istediği ücreti ödeyeceğimi söyledim. Yarım kantar kuru üzüm¹⁹ ve iki küp buğdayla yetindi ve çok kısa sürede, aslına sadık, iyi bir tercüme yapacağına söz verdi. Ama ben işi kolaylaştırmak ve bulduğum bu hazineyi elimden kaçırmamak için, adamı evime götürdüm. Bir buçuk aydan biraz daha uzun bir sürede, hepsini burada aktarıldığı şekliyle çevirdi.

Birinci defterde, Don Quijote’nin Vizcaya’lıyla çarpışması çok canlı bir şekilde resmedilmişti. Öyküde anlatıldığı şekilde, kılıçları havada, biri kalkanını, diğeri minderini önlerine siper etmişlerdi. Vizcaya’lının katırı o kadar gerçeğe benziyordu ki, kiralık katır olduğu çok uzaktan bile olsa belliydi. Vizcaya’lının ayaklarının dibinde şöyle bir yazı vardı: *Don Sancho de Azpetia*, herhalde adamın adıydı. Rocinante’nin ayaklarının dibinde de *Don Quijote* diye bir yazı vardı. Rocinante harikulâde bir şekilde resmedilmişti; o kadar ince, uzun, o kadar güçsüz ve zayıf, o kadar kemikli, tam bir veremli görünümündeydi ki, kendisine Rocinante adının verilmesinin ne kadar doğru ve yerinde olduğu açıkça görülüyordu. Yanında, eşeğini yularından tutmuş, Sancho Panza duruyordu. Onun da ayaklarında bir tabela vardı, üstünde *Sancho Zancas* yazıyordu. Herhalde, resimde görüldüğü kadarıyla, koca göbekli, kısa boylu ve bacakları uzun olduğundan kendisine Panza ve Zancas²⁰ adları verilmişti; öyküde

birkaç kere bu adlarla anılıyordu. Birkaç ayrıntı daha vardı, ama hepsi önemsiz ve hikâyenin aslına uygun anlatılması açısından ilgisiz şeyler – doğru olduğu sürece de, hiçbir öykü kötü diye nitelenemez.

Bu öykünün gerçekliği konusunda tek itiraz, yazarının Arap olması olabilir; çünkü bu milletin özelliklerinden biri, yalancılıktır. Ne var ki, bize düşman olduklarından, hikâyenin fazlası değil, eksigi olması beklenir. Öyle de yaptığı kanısındayım, çünkü bu kadar iyi bir şövalyeyi övmeye gelince, kalemini cimrilik etmeden kullanabileceken, kullanması gerekirken, galiba kasten sessiz kalmış. Kötü etmiş, daha da kötü düşünmüş. Tarihçilerin kesin ve doğru olmaları, taraf tutmamaları gerekir. Ne çıkarın, ne korkunun, ne hıncın, ne sevginin, tarihçiyi gerçekten saptırmaması gerekir. Gerçeğin kaynağı, tarihtir; zamana denk olan, olayları saklayıp koruyan, geçmişe tanıklık, şimdiki zamana örnek teşkil eden, geleceğin habercisi tarih. En hoş hikâyeden beklenebilecek her şeyin, bu öyküde bulunabileceğini biliyorum; eğer iyi bir şey eksik olursa, kendi adıma eminim ki, suç kahramanda değil, köpek²¹ yazarının anlayışsızlığındadır. Uzun lâfın kısası, tercümeyle göre, hikâyenin ikinci bölümü şöyle başlıyordu:

İki gözüpük ve öfkeli rakibin keskin kılıçları havaya kalkmıştı; sanki hem yeri, hem göğü, hem cehennemi tehdit ediyorlardı; öylesine korkusuzca bir tavır sergiliyorlardı. İlk hamleyi yapan, öfkeli Vizcaya'lı oldu. Öyle şiddetli ve hızlı bir darbeydi ki, kılıcı inerken yan dönmese, o tek darbe, şövalyemizin bu kıyasıya mücadelesini ve bütün serüvenlerini noktalamaya yeterdi. Ama kendisini daha büyük olaylara lâayık gören talihi, rakibinin kılıcını öyle bir şekilde döndürdü ki, sol omzuna isabet ettiği halde, zırhının sol yanını alıp götürmekten başka zarar vermedi. Miğferinin büyük bir bölümü ve kulağının yarısı uçtu gitti ve büyük bir patırtıyla yere düşerek şövalyemizi çok kötü bir durumda bıraktı.

Aman Tanrım, o halde kaldığını gören La Mancha'lı şövalyemizin yüreğini kaplayan gazabı, kolay kolay kim anlatabilir ki? Sözü uzatmayalım, üzengilerinin üzerinde tekrar yükseldi, kılıcı iki eliyle daha da sıkı kavradı, Vizcaya'lı'nın üzerine öyle bir hiddetle saldırıp mindere ve kafasına var gücüyle kılıcı indirdi ki, Vizcaya'lı sanki üzerine bir dağ devriliyormuşçasına, kendini savunmaya fırsat bulamadı ve burnundan, ağzından, kulaklarından kan fışkırmaya başladı. Katırın üstünden düşecekmiş gibi görünüyordu, boynuna sarılmasaydı, düşerdi de mutlaka. Bununla birlikte, ayakları üzengiden çıktı, sonra kollarını açtı, o korkunç darbeden korkan katır da kırdı koşmaya başladı ve bir iki kere arka ayakları üzerine kalkınca sahibi yere düştü.

Don Quijote büyük bir sükûnetle olanları seyrediyordu; Vizcaya 'lı'nın düştüğünü görünce atından aşağı atladı, hızla yanına gitti ve kılıcının ucunu iki gözünün arasına dayayarak teslim olmasını, yoksa kafasını keseceğini söyledi. Vizcaya'lı öyle allak bullak olmuştu ki, tek kelime konuşamıyordu; Don Quijote'nin de gözü bir şeyi görmediğinden, arabadaki hanımlar olmasa, adamın hali dumandı. O ana kadar ayılıp bayılarak kavgayı seyreden hanımlar, Don Quijote'nin yanına geldiler ve lütfedip hizmetkârlarının canını bağışlaması için yalvarıp

yakardılar. Don Quijote tumturaklı ve ciddî bir cevap verdi:

“Pek tabii, güzel hanımlar; ricanızı büyük memnuniyetle yerine getiririm; ama bir şartla: Bu beyefendinin bana söz vermesini istiyorum; El Toboso’ya gidecek, tarafımdan eşsiz Doña Dulcinea’nın huzuruna çıkacak ve kaderini onun keyfine teslim edecek.”

Korku ve üzüntü içindeki hanımlar, Don Quijote’nin ricasını pek anlamadan, Dulcinea’nın kim olduğunu sormadan, hizmetkârın bütün emirlerini yerine getireceğine söz verdiler.

“Bu sözünüze güvenerek, her ne kadar aslında fazlasıyla hakettiyse de, kendisine daha fazla bir zarar vermeyeceğim.”

[16](#) Toledo’da tuhafiyeci ve baharatçıların bulunduğu sokak.

[17](#) Alcana’da Yahudi kökenliler çok olduğundan, İbranice bilen birini de bulabilirdi anlamında.

[18](#) *Badincani*: patlıcan renginde. Toledo’luların patlıcanı çok sevdikleri söylenirdi.

[19](#) Magripliler kuru üzüm düşkünlükleriyle tanınırlardı.

[20](#) *panza*: karın, *zancas*: bacaklar.

[21](#) Hıristiyan ve Müslümanlar birbirlerine köpek diye hakaret ederdi.

Don Quijote'yle silâhtarı Sancho Panza arasında geçen hoş konuşmalara dair

Bu arada Sancho Panza, keşişlerin katırcı oğlanları tarafından epeyce hırpalanmış olarak ayağa kalkabilmiş, efendisi Don Quijote'nin çarpışmasını dikkatle seyretmişti. İçinden Tanrı'ya yakarıyordu, duasına kulak verip ona zafer kazandırısın, kendisi de vaat edildiği gibi bir cezireye vali olsun diye. Çarpışmanın bittiğini ve efendisinin tekrar Rocinante'nin üzerine binmekte olduğunu görünce, üzengisini tutmak üzere yanına gitti. O daha ata binmeden, önünde diz çöktü ve eline yapışıp öperek dedi ki:

“Saygıdeğer efendim Don Quijote, zat-ı âlinize yalvarıyorum, bu zorlu çarpışmada kazandığınız cezirenin valiliğini bana verin. Ne kadar büyük olursa olsun, onu dünyada hiçbir cezirenin yönetilmediği kadar iyi bir şekilde yönetebilecek gücü kendimde hissediyorum.”

Don Quijote buna şöyle cevap verdi:

“Kardeşim Sancho, şunu bil ki, bu ve buna benzer serüvenler, cezire serüvenleri değil, yol kavşağı serüvenleridir ve bunlarda kazanılan tek şey, insanın kafasının kırılması ya da bir kulağını kaybetmesidir. Sabırlı ol, sana sadece valilik değil, daha da yüksek mevkiler kazandıracak serüvenler çıkacaktır karşımıza.”

Sancho kendisine çok teşekkür etti ve bir kez daha elini ve zırh yeleşinin eteğini öpüp Rocinante'nin üzerine binmesine yardım etti. Kendisi de eşeğine bindi ve hızla, arabadakilerle vedalaşıp konuşmadan hemen yan taraftaki koruluğa giren efendisini takip etmeye başladı. Sancho eşeğinin gidebildiği kadar hızla izliyordu efendisini; ama Rocinante o kadar hızlı ilerliyordu ki, geride kaldığını görünce, beklesin diye efendisine seslenmek zorunda kaldı. Don Quijote de Rocinante'nin dizginlerini çekip yorgun silâhtarının yetişmesini bekledi. Sancho Panza geldiğinde dedi ki:

“Efendim, bana öyle geliyor ki, bir kiliseye sığınmamız yerinde olur; çarpıştığımız adam kötü bir durumda kaldığı için, olayı Santa Hermandad'a²² haber verip bizi tutuklatırlarsa, hiç şaşmam. Doğrusu böyle bir şey yaparlarsa, hapisten çıkana kadar çok ter dökeriz.”

“Sus,” dedi Don Quijote, “sen gezgin şövalyelerin, kaç kişiyi itlâf etmiş olursa olsun, adaletin karşısına çıkarıldığını nerede gördün, nerede okudun?”

“Ben israf etmeden anlamam,” dedi Sancho. “Tutumlu adamımdır ben; tek bildiğim, kırdaki kavgalara Santa Hermandad'ın baktığı; gerisine karışmam.”

“Sen merak etme dostum,” dedi Don Quijote; “ben seni Hermandad bir yana, Keldani'lerin elinden bile kurtarırım. Ama sen şimdi hayatın üzerine yeminle söyle, bu dünya yüzünde benden daha cesur bir şövalye gördün mü? Saldırıda benden cesur, sebatta benden üstün, yaralamakta benden becerikli, yıkmakta benden usta birini okudun mu hiçbir öyküde?”

“Doğrusunu isterseniz,” diye cevap verdi Sancho, “ben hayatımda hiç öykü okumadım; çünkü ne okumayı bilirim, ne de yazmayı. Ama bir konuda bahse girmeye cesaret ederim: Ömrüm boyunca zat-ı âlinizden atak bir efendiye hizmet etmedim; Tanrı vere de bu

ataklığınızın bedeli söylediğim yerde ödenmesin. Sizden ricam, yaranızı sarmanız; kulağınızdan çok fazla kan akıyor, benim heybemde sargı beziyle biraz beyaz merhem var.”

“Ben hatırlayıp da bir şişe Fierabras²³ balsamı hazırlasaydım, bütün bunlara gerek kalmazdı,” diye cevap verdi Don Quijote. “Onun bir tek damlasıyla, zamandan da, ilâçtan da tasarruf edilirdi.”

“Ne şişesi, ne balsamı bu?” dedi Sancho Panza.

“Reçetesini ezberlediğim bir balsam,” diye cevap verdi Don Quijote, “bu balsamla ölümden korkmaya, herhangi bir yara yüzünden öleceğini düşünmeye gerek yoktur. Balsamı hazırlayıp sana verdiğim zaman, yapacağın bir tek şey var. Bir çarpışmada vücudumu ortadan ikiye böldüklerini göreceksin (ki sık sık olan bir durumdur), vücudun yere düşen yarısını yavaşça, çok dikkatlice, kan pıhtılaşmadan, hâlâ eyerin üstünde olan yarısına bitiştireceksin; tam yerine denk gelecek şekilde. Sonra söylediğim balsamdan sadece iki damla içireceksin bana ve turp gibi olduğumu göreceksin.”

“Madem böyle bir şey var,” dedi Panza, “ben şu andan itibaren vaat edilen cezirenin valiliğinden vazgeçiyorum; üstün hizmetlerimin karşılığı olarak tek istediğim, bana bu olağanüstü sıvının reçetesini vermeniz. Bana sorarsanız, bunun on dirhemi, nerede olursa olsun, iki riyalden fazla eder; benim de bu ömrümü dürüstçe ve rahat geçirmek için başka bir şeye ihtiyacım yok. Ama bir şey soracağım: Hazırlanmasının maliyeti yüksek mi?”

“Dört riyale bir şinik balsam hazırlanabilir,” diye cevap verdi Don Quijote.

“Vay canına!” dedi Sancho. “Madem öyle, yapıp bana da öğretmek için neyi bekliyorsunuz?”

“Sus dostum,” dedi Don Quijote; “ben sana daha önemli sırları öğretmeye, daha büyük iyilikler etmeye niyetliyim. Şimdi şu yarayı saralım, çünkü kulağımın ağrısını hiç beğenmiyorum.”

Sancho heybeden sargı beziyle merhem çıkardı; ama Don Quijote miğferinin kırılmış olduğunu görünce, aklını kaybedeceğini sandı. Elini kılıcına atıp gözlerini gökyüzüne dikerek konuştu: “Bütün varlıkların yaratıcısına, en uzun şekilleriyle dört kutsal İncil üzerine yemin ediyorum; yüce Mantova Markisi’nin, yeğeni Baudouin’in ölümünün intikamını almaya yemin ettiği zaman sürdüğü hayatı süreceğim. Yani, sofrada ekmek yememek, karısıyla yatmamak ve hatırlamadığım, ama burada söylenmiş kabul ettiğim diğer şeyler. Ta ki bana bu münasebetsizliği yapandan kesin intikamımı alıncaya kadar.”

Bunu duyan Sancho dedi ki:

“Saygıdeğer efendim Don Quijote, unutmayın ki, o şövalye emredilene yapmışsa, yani Señora Dulcinea del Toboso’nun huzuruna çıkmışsa, üzerine düşeni yapmış demektir ve yeni bir suç işlemediği takdirde başka bir cezayı hakletmiyor demektir.”

“Çok güzel ve isabetli konuştun,” dedi Don Quijote. “Ondan intikam almak konusunda yeminimi iptal ediyorum. Ancak, bir şövalyeden bunun kadar iyi bir miğferi zorla alıncaya kadar, söylediğim hayatı sürme konusunda yeminim geçerlidir. Bunu lâf olsun diye yapıyorum

sanma Sancho; önümde çok iyi bir örnek var; Sacripante'ye çok pahalıya malolan Mambrino'nun tolgasıyla ilgili olarak, aynen böyle olmuştu.”

“Böyle yeminlerin canı cehenneme, efendim,” dedi Sancho. “Bunlar hem sağlığa zararlıdır, hem de vicdanı çok hırpalalar. Hem söyler misiniz bana, olur da günler boyunca miğferli, zırhlı birini bulamazsak, ne yapacağız? Onca zorluğa ve rahatsızlığa rağmen, yemine uyulacak mı? Meselâ giyinik yatmak, bir çatı altında uyumamak ve o Mantova Markisi denilen ihtiyar delinin yeminine dahil olan, zat-ı âlinizin de şimdi uygulamak istediğiniz daha binlerce cezaya? İyi düşünün efendim, bakın, bu yollarda zırhlı adamlar değil, katırcılarla arabacılar var; miğfer takmadıkları gibi, belki hayatlarında adını bile duymamışlardır.”

“Bu konuda yanılıyorsun,” dedi Don Quijote; “çünkü bu kavşaklarda iki saate varmadan, Güzel Angelica'yı kaçırmaya Albraca'ya gelenlerden daha fazla sayıda zırhlı adam göreceğiz.”

“Tamam, öyle olsun,” dedi Sancho. “Tanrı bize yardımcı olsun, her şey yolunda gitsin de, bana bu kadar pahalıya malolan şu cezireyi kazanma vakti gelsin, sonra da ben öleyim.”

“Sana söyledim ya Sancho, bu konuda hiç merak etme; cezire bulamazsak, Danimarka krallığı var, Soliadisa krallığı var, senin için biçilmiş kaftan bunlar; üstelik karada olduğu için daha da memnun olman lâzım. Ama onu zamanı gelince düşünüyoruz; sen şimdi bak bakalım, heybelerinde yiyebileceğimiz bir şey var mı? Sonra da bu gece kalabileceğimiz bir şato ararız; söylediğim balsamı da hazırlarız, çünkü Tanrı şahidimdir, kulağım çok acıyor.”

“Yanımda bir soğan, biraz peynir, birkaç parça da kuru ekme var,” dedi Sancho. “Ama bunlar zat-ı âliniz gibi gözüpek bir şövalyeye yaraşır yiyecekler değil.”

“Çok yanlıştı anladım!” diye cevap verdi Don Quijote. “Şunu bil ki Sancho, bir ay hiçbir şey yememek, yediği zaman da elinin altında ne bulursa onu yemek, bir gezgin şövalye için şereftir. Sen de benim kadar çok öykü okusaydın, gayet iyi bilirdin bunu. Çok öykü okudum ama, hiçbirinde gezgin şövalyelerin tesadüfen, şövalyelerin onuruna verilen kimi mükellef ziyafetler haricinde yemek yediğine rastlamadım. Diğer günler kıt kanaat idare ederlerdi. Her ne kadar, hiçbir şey yemeden, öteki tabii ihtiyaçlarını karşılamadan yaşayamayacakları açıksa da (çünkü onlar da bizim gibi insandı), şurası da açık ki, hayatlarının büyük bölümünü koruluklarda, çöllerde gezerek, aşçısız geçirdikleri için, en çok yedikleri yemekler, köy gıdaları olmalıydı, senin şimdi bana sundukların gibi. Kısacası, dostum Sancho, benim neyi seveceğimle üzme kendini, yeni âdetler çıkarmaya, gezgin şövalyeliği yolundan saptırmaya da kalkma.”

“Affedin efendim,” dedi Sancho, “daha önce de söylediğim gibi, ben okuma yazma bilmediğimden, şövalyelik mesleğinin kurallarını ne bilirim, ne anlarım. Bundan böyle şövalye olan zat-ı âliniz için heybelere her tür kuru meyve dolduracağım; şövalye olmayan kendim için de, tavuk gibi daha tok tutan şeyler dolduracağım.”

Don Quijote şöyle cevap verdi:

“Sancho, ben sana gezgin şövalyelerin o dediğin meyvelerden başka şey yememek

mecburiyetinde olduğunu söylemiyorum; sadece genel olarak yedikleri, onlar ve kırlarda bulunan, tanıdıkları, benim de tanıdığım otlardı.”

“O otları tanımak,” dedi Sancho, “bir meziyet. Bana öyle geliyor ki, bir gün bu bilgiyi kullanmak gerekecek.”

Ve sonra sözünü ettiği yiyecekleri çıkardı ve ikisi huzur içinde, dostça yemeklerini yediler. Ama o gece kalacakları bir yer aramak istediklerinden, kıt ve kuru yiyeceklerini çok kısa sürede bitirdiler. Sonra hayvanlarına binip akşam olmadan önce bir köye varabilmek için acele ettiler. Ama keçi çobanlarına ait kulübelere vardıklarında ne güneş kalmıştı, ne de bir köye varabilme umutları; onlar da orada konaklamaya karar verdiler. Bir köye varamamak Sancho’ya ne kadar sıkıntı verdiyse, göğün altında uyumak efendisine o kadar memnuniyet verdi; çünkü bu olayın her tekrarında, şövalyeliğini kanıtlamasını kolaylaştıran bir şey yapmış olduğunu düşünüyordu.

[22](#) Yasaları uygulamak ve düzeni sağlamak amacıyla Katolik Hükümdarlar II. Fernando ve I. Isabel tarafından 15. yüzyıl sonlarında oluşturulan polis örgütü.

[23](#) Şövalyelik kitaplarında adı geçen ünlü dev.

Don Quijote'yle keçi çobanları arasında geçenlere dair

Keçi çobanları kendisini candan karşıladılar; Sancho, Rocinante'yle eşeğini elinden geldiğince yerleştirdikten sonra, ateşteki iri bir tencerede kaynayan keçi etinin kokusuna seyirtti. Ona kalsa, o anda tencereden mideye aktaracak kıvamda olup olmadığına bakardı, ama yapmadı; çünkü çobanlar eti ateşten alıp yere koyun postu serdikten sonra, alelacele bir kır sofrası hazırladılar ve büyük bir iyi niyetle, ikisini, yemeklerini paylaşmaya davet ettiler. Ağıldaki altı adamın hepsi halka halinde postların çevresine oturdular; ama önce, köylü misafirperverlikleriyle Don Quijote'ye, ters çevirdikleri bir yem teknesinin üstüne oturmasını rica ettiler. Don Quijote oturdu; Sancho boynuzdan yapılmış kadehini doldurmak üzere ayakta kaldı. Efendisi onu ayakta görünce dedi ki:

“Sancho, gezgin şövalyeliğin meziyetlerini ve herhangi bir mertebesinde hizmet verenlerin ne kadar kısa sürede dünyanın saygısını kazandıklarını görmem için, bu iyi insanların arasına, yanıma oturmanı istiyorum; efendin ve senyörün olan benimle eşit olmanı, aynı tabaktan yiyip aynı kaptan içmeni istiyorum. Çünkü aşk için söylenen, gezgin şövalyelik için de söylenebilir: O, her şeyi eşit kılar.”

“Çok teşekkür ederim,” dedi Sancho, “ama zat-ı âlinize şunu söyleyebilirim ki, yiyecek bol olduktan sonra, ben ayakta, tek başıma yesem de, bir imparatorun yanında oturmuş kadar iyi, hattâ daha iyi yiyebilirim. Hattâ doğruyu söylemek gerekirse, kendi köşemde, merasimsiz, iltifatsız yediğim şey, ekmele soğan bile olsa, ağır ağır çiğnemek, az içmek, sık sık temizlenmek, hapşırık tutsa hapşırmamak, öksürük tutsa öksürmemek mecburiyetinde olduğum, yalnızlık ve özgürlüğün beraberinde getirdiği başka şeyleri yapamadığım sofralarda yediğim hindiden çok daha lezzetli gelir bana. Kısacası efendim, zat-ı âlinizin silâhtarı olarak gezgin şövalyeliğe bağlanmamın ve hizmet etmemin karşılığında bana vermek istediğiniz şerefi, benim için daha faydalı olacak şeylere çevirin. Çünkü bu şerefi bana verdiğiniz için, müteşekkir olmakla birlikte, bugünden itibaren, dünyanın sonuna kadar ondan vazgeçiyorum.”

“Bütün bunlara rağmen, oturman lâzım; çünkü kendini alçaltanı Tanrı yüceltir.”

Ve kolundan tutup zorla yanına oturttu.

Keçi çobanları, bu gezgin şövalye, silâhtar lâflarından bir şey anlamıyorlar, susup yemeklerini yemekle ve büyük bir nezaket ve iştahla kocaman et parçalarını midelerine indiren konuklarını seyretmekle yetiniyorlardı. Etler bittikten sonra, postların üzerine bol miktarda buruşuk fındık döktüler, yanına da taş gibi kaskatı yarım kalıp peynir koydular. Bu arada boynuz boş durmuyor, kuyu kovası gibi bir dolup bir boşalarak öyle hızlı dönüyordu ki, ortada görünen iki tulumdan biri mutlaka boşalmış olmalıydı. Don Quijote midelerini iyice doyurduktan sonra, eline bir avuç fındık alıp dikkatle bakarak, şu şekilde konuşmaya başladı:

“Eskilerin altın çağ dedikleri çağ ne mutlu bir çağmış, ne mutlu yüzyıllarmış. İçinde bulunduğumuz demir çağda bu kadar değerli olan altın, o talihli çağda kolaylıkla bulunabildiği

için değil; o çağda yaşayanlar *senin* ve *benim* kelimelerini bilmedikleri için. O kutsal çağda her şey ortaktı; günlük besinini elde etmek için, kimsenin, tatlı, olgun meyveleriyle kendisini davet eden sağlam meşelere elini uzatıp koparmaktan başka bir iş yapması gerekmezdi. Olağanüstü bolluktaki duru pınarlar, ırmaklar, insanlara lezzetli, berrak sular sunardı. Kayaların yarıklarında, ağaçların oyuklarında, çalışkan ve becerikli arılar cumhuriyetlerini kurarlar, hiçbir çıkar gütmenden, uzanan her ele, tatlı emeklerinin verimli mahsulünü bağışlardı. Ulu mantar meşeleri, hiçbir araç gerece ihtiyaç olmadan, geniş, hafif kabuklarını kendiliğinden, kibarca bırakıverirlerdi; bunlarla, sırf gökyüzünün gazabından korunmak için, kaba kazıklarla destek yapılarak evlerin üstü örtülmeye başlandı. O zamanlar sadece huzur, sadece dostluk, sadece uyum vardı; kıvrık sabanın ağır demiri, henüz ilk anamızın cömert karnını deşmeye cesaret etmemişti. O kendisi, verimli ve geniş göğsünün her yanından, o zamanlar kendisine sahip olan çocuklarını doyuracak, yaşatacak, sevindirecek şeyleri zorlanmadan sunardı. O zamanlar, saf, güzel bakireler vâdiden vâdiye, tepeden tepeye, başları açık, üstlerinde, namus gereği her zaman örtülmesi gerekenden fazla yerlerini örtecek giysilerden başka şey olmadan, gezerlerdi. Süsleri de, şimdikiler gibi, Sur firfiriyle, çeşitli şekillerde çarpıtılmış ipekle allanıp pullanmış süsler değildi; sarmaşıklarla örülmüş birkaç yeşil pıtrak yaprağından oluşurdu; belki de bu süslerle, günümüzde saraylı hanımların, aylıklık meraklarıyla öğrendikleri tuhaf, aşırı icatlarla dolaştıkları kadar gösterişli ve gururlu dolaşırlardı. O zamanlar, ruhun aşkla ilgili kavramları, tıpkı algılandıkları şekilde, basitçe, safça ifade edilir, daha şatafatlı olsun diye yapmacıklı, dolambaçlı lâflar aranmazdı. Gerçeğe ve içtenliğe hile, yalan ve kötülük karışmazdı. Adalet kendi amaçlarını güder, şimdi olduğu gibi çıkar ve iltimas amacıyla bulandırılmaya, lekelenmeye, hırpalanmaya cesaret edilemezdi. Gelişigüzel yargı alışkanlığı, henüz yargıçların kafasına yerleşmemişti, çünkü o zamanlar yargılamaya gerek yoktu, yargılanacak kişi yoktu. Bakireler ve namus, söylediğim gibi, istedikleri yerde, tek başlarına, yabancılardan arsızlığı ve şehveti tarafından lekelenme korkusu olmadan, dolaşırlardı; bakireliklerini kendi istek ve iradeleriyle yitirirlerdi. Oysa şimdi, iğrenç çağımızda, hiçbir bakire emniyette değil, Girit labirenti gibi bir labirentin içine kapanıp gizlense bile; çünkü orada, çatlaklardan ya da havadan, lânet olası ısrarın zoruyla aşk hastalığı içine sızar ve inzivada olmasına rağmen mahvına sebep olur. Onların emniyeti için, zaman geçtikçe ve kötülük arttıkça, gezgin şövalye tarikatları kuruldu; bakireleri kollamak, dulları korumak, yetim ve muhtaçlara yardım etmek için. İşte ben de bu tarikata bağlıyım, çoban kardeşlerim; bana ve silâhtarıma yaptığınız ikramlar ve gösterdiğiniz konukseverlik için sizlere teşekkür ederim. Gerçi tabiat kanunlarına göre bütün canlılar, gezgin şövalyeleri kayırmak mecburiyetindedir; ancak, sizlerin bu mecburiyetten haberiniz olmadan beni ağırlamanız ve ikramda bulunmanız, iyi niyetinize en derin iyi niyetimle teşekkür etmem için yeterli sebeptir.”

Şövalyemiz, pekâlâ kaçınabileceği halde bu uzun söylevi verdi, çünkü kendisine verilen fındıklar ona altın çağı hatırlatmış ve aklına, keçi çobanlarına bu gereksiz açıklamayı yapmak

esmişti. Çobanlar ise, tek kelime etmeden, şaşkına dönmüş, kafaları karışmış halde dinlediler. Sancho da susuyor, fındık yiyor ve şarap soğusun diye bir mantar meşesine astıkları ikinci tulumu sık sık ziyaret ediyordu.

Don Quijote'nin konuşması yemekten daha uzun sürmüştü; bittiğinde çobanlardan biri dedi ki:

“Saygıdeğer gezgin şövalye, hiç düşünmeden, canla başla ikramda bulunduğumuzu gerçekten söyleyebilmeniz için, birazdan buraya gelecek olan bir arkadaşımıza şarkı söyleterek sizi eğlendirmek, neşelendirmek istiyoruz. Kendisi pek bilgili, pek âşık bir delikanlıdır, üstelik okuma yazması da vardır ve çok güzel rebek çalar.”

Çoban tam sözünü bitirmişti ki, kulağına rebeğin sesi geldi ve çok geçmeden âleti çalan, yirmi iki yaşlarında, çok hoş görünümlü bir delikanlı görüldü. Arkadaşları yemek yiyip yemediğini sordular, evet deyince, teklifi yapan dedi ki:

“Madem öyle Antonio, lütfen bize biraz şarkı söyle de, konuğumuz olan bu beyefendi, dağlarda, ormanlarda da müzikten anlayanlar olduğunu görsün. Senin yeteneğinden sözettim kendisine; göster de yalancı çıkmayalım. Yalvarırım sana, otur da rahip amcanın bestelediği, köyde çok beğenilen, aşkını anlatan baladı söyle.”

“Memnuniyetle,” diye cevap verdi delikanlı.

Daha fazla yalvartmadan, kesilmiş bir meşenin tomruğuna oturdu ve rebeğini akort edip vakit geçirmeden çok hoş bir şekilde şarkıya başladı.

ANTONIO

“Hiç söylemediğin halde biliyorum Olalla
sen de beni seviyorsun,
gözlerin saklasa da aşkını,
aşkın dili yok biliyorsun.
Ağzın sıkı, söylemezsin biliyorum,
ama yemin ederim ki seviyorsun sen de,
farkediyorum senin de beni sevdiğini,
o yüzden küsmüyorum talihime.
Evet, doğru Olalla,
belki de bana göremediğimi gösterdin,
beyaz göğsün mermerden oyulmuş,
yüreğin taştanmış meğerse senin.
Bana haksız yere kızılıyorsun,
ama yılmıyorum yaptığın haksızlıktan,
kalbim yine aşkla doluyor,
güç alıyorum tekrar umuttan.
Ne küçüldüm beni çağırmadığın için,

tuzak kuruyorlar, inanma yalan,
ne çağırдыңın için yüceldim,
beceremem bunları ben hiçbir zaman.
Eğer aşk bir incelikse dendiği gibi,
o incelik fazlasıyla var sende,
umut ediyorum ki gerçek olacak
hayallerim bu incelik sayesinde.
Eğer yumuşadığı doğruysa yüreği
sevenin hizmet ederken sevdiğine,
umudumu nasıl da güçlendiriyor
verdiğim bu hizmetler sevgilime.
Eğer dönüp bana baktıysan hiç,
görmüşsündür çok kereler süsümü,
pazar kıyafetleriyle geçiririm
çoğu kez pazartesi günümü.
Çünkü el ele gider bence,
aşk ve zarafet sevgilide,
güzel olmak isterim her zaman
bana bakan gözlerinde.
Senin yüzünden vazgeçtim dansetmekten
olmadık saatlerde kollarında coşkunun,
artık o şarkıları söylemeyeceğim
geceyarıları pencereden duyduğun.
Bıraktım bir kenara,
güzelliğine yaptığım iltifatları,
hepsi doğru doğru olmasına,
ama kıskanıyor bizi bazıları.
Teresa del Berrocal dedi ki
senin güzelliğini övdüğümde:
'Bir meleği sevdiğini zannediyor,
bir maymunu sevdiğinde.
Sağolsun takılar, incik boncuklar,
Aşk'ı bile kandırıyor,
hepsi sahte bu güzelliğin,
takma saçlar göz boyuyor.'
Yalan dedim, bana kızdı,
amcaoğlu da katıldı ona.
Bana meydan okumaya kalktı,

ne oldu biliyorsun sonunda.

Kendimi kaybetmedim

nikâhsız sevişmek için seninle,

yok böyle bir niyetim, arzum,

benim niyetim seninle evlilikte.

Bağlar kilisenin evlilik bağları

ibrişim gibi sonsuza kadar bizi,

sen boyunduruğa geçir hele boynunu,

bak nasıl geçiriyorum ben de benimkini.

Hayır dersen, bir şartım var,

bir şartla terk ederim bu dağları,

burada ant içiyorum azizlerin en kutsalı adına,

benimdir artık dilenci keşiş yolları.”

Ve bu dizayle, çoban şarkısını bitirdi; Don Quijote bir şarkı daha söylemesi için yalvardıysa da, Sancho Panza ona katılmadı; çünkü şarkı dinlemekten çok uyumak eğilimindeydi. Efendisine dedi ki:

“Zat-ı âliniz bu gece yatacağınız yeri hemen ayarlasanız iyi olur; bu adamcağızlar bütün gün çalıştıklarından, gecelerini şarkı söylemekle geçiremezler.”

“Seni anlıyorum Sancho,” diye cevap verdi Don Quijote; “tuluma yapılan ziyaretlerin, müzikten çok uykuyla ödüllendirilmesi gerektiği, çok açık.”

“Hepimizin hoşuna gitti lezzeti, Tanrı’ya şükür,” dedi Sancho.

“İnkâr etmiyorum,” dedi Don Quijote. “Sen istediğin yerde yat, ama benim mesleğime, uykudan çok nöbet tutmak yakışır. Yalnız her şey bir yana, Sancho, şu kulağımı tekrar sarsan iyi olur, çünkü lüzumundan fazla acıyor.”

Sancho denileni yaptı; yarayı gören bir çoban, hiç merak etmemesini, hemen iyileştirecek bir ilâç süreceğini söyledi. Orada bol yetişen biberiyelerden birkaç yaprak koparıp ezdi ve tuzla karıştırıp kulağına sürdükten sonra güzelce sardı, başka ilâca gerek olmayacağı konusunda teminat verdi, öyle de oldu.

ON İKİNCİ BÖLÜM

Bir keçi çobanının, Don Quijote'nin yanındakilere anlattıklarına dair

Bu sırada, köyden yiyecek getiren oğlanlardan biri geldi ve dedi ki:

“Ne oldu, biliyor musunuz, arkadaşlar?”

“Nereden bilelim?” dedi aralarından biri.

“Anlatayım,” dedi oğlan. “Grisóstomo denen o meşhur öğrenci çoban bu sabah öldü; Marcela denen o şeytan kıza, zengin Guillermo'nun kızına olan aşkı yüzünden diyorlar. Buralarda çoban kılığıyla gezen kız.”

“Marcela yüzünden mi dedin?” diye sordu keçi çobanlarından biri.

“Onun yüzünden,” dedi oğlan. “İşin tuhafı, kendisini Magripliler gibi kıra gömmelerini vasiyet etmiş. Mantar meşesinin oradaki pınarın olduğu kayanın dibine; diyorlar ki, kendi de söylemiş zaten, kızı ilk gördüğü yer orasıymış. Başka şeyler de vasiyet etmiş; öyle şeyler ki, köyün papazları yapılması yakışık almaz, çünkü kâfirlerin âdetlerine benziyor diyorlar. Bütün bunlara, o yakın arkadaşı olan Ambrosio, öğrenci olup da onunla birlikte çoban kıyafeti giyen hani, diyor ki, her şeyin Grisóstomo'nun vasiyet ettiği şekilde, hiç eksiksiz yerine getirilmesi lâzımmış. Köy bu yüzden altüst oldu; ama söylenenlere bakılırsa, sonunda Ambrosio'yla arkadaşları olan bütün çobanların istediği yapılacaktı. Yarın büyük merasimle dediğim yere gömecekler. Bana sorarsanız, görmeye değer bir şey olacak; en azından ben, yarın köye dönemesem bile, mutlaka gidip göreceğim.”

“Hepimiz gideceğiz,” dedi keçi çobanları. “Kura çekeriz, birimiz kalıp herkesin keçilerini bekler.”

“İyi dedin Pedro,” dedi biri. “Ama kuraya lüzum yok, ben herkesin yerine kalırım. İyiliğime, meraklı olmayışına yorma; geçen gün ayağımı o ağaç köküne çarpmıştım ya, yürüyemiyorum da ondan.”

“Gene de teşekkür ederiz,” dedi Pedro.

Don Quijote Pedro'ya, ölen çocukla çoban kızının kim olduklarını söylesin diye rica etti. Pedro bildiği kadarını, yani ölen delikanlının zengin bir asilzade olduğunu, o dağlardaki bir köyde doğduğunu, uzun yıllar Salamanca'da okuduktan sonra çok okumuş, çok bilgili namıyla köyüne döndüğünü anlattı.

“Özellikle de, yıldızların, gökyüzünde olanların, güneşle ayın ilmini bilirmiş. Çünkü güneşle ay tutmalarının tam zamanını haber verirdi bize.”

“Güneşle ayın kararmasına *tutma* değil, *tutulma* denir, arkadaşım,” dedi Don Quijote.

Ama Pedro bu saçmalıklara kulak asmayıp hikâyesine devam etti:

“Aynı şekilde, o yıl beleketli mi olacak, beleketsiz mi, önceden söylerdi.”

“*Bereketli* demek istiyorsun, arkadaşım,” dedi Don Quijote.

“*Bereket, beleket*, hepsi aynı kapıya çıkar,” dedi Pedro. “Bu söyledikleri sayesinde, sözüne kulak veren babasıyla arkadaşları, çok zengin oldular. Çünkü onun öğütlerini tutarlardı. Derdi

ki: ‘Bu sene buğday değil, arpa ekin; bu sene arpa yerine nohut ekebilirsiniz; gelecek sene zeytinyağı bol olacak; önümüzdeki üç sene zeytinyağının damlası olmayacak.’ “

“Bu ilmin adı, astroloji,” dedi Don Quijote.

“Ben adını bilmem,” dedi Pedro, “ama bütün bunları, daha da fazlasını bildiğini biliyorum. Neyse, Salamanca’dan döneli pek uzun zaman olmamıştı ki, bir gün çoban kıyafetiyle çıkıverdi ortaya; değneği, kepeneğiyle. Uzun öğrenci cüppesini çıkarıp atmıştı. Onunla birlikte, okuldan yakın arkadaşı Ambrosio da çoban kıyafetine büründü. Neredeyse unutuyordum; Grisóstomo, rahmetli, şiir yazmakta da çok ustaydı; hattâ Noel ilâhilerini, Corpus Christi Yortusu piyeslerini o yazar, köyün çocukları oynardı, herkes mükemmel olduğunu söylerdi. Köylüler iki öğrenciyi, birdenbire çoban kıyafetiyle görünce, şaşırıp kaldılar; bu tuhaf değişikliğin sebebini bir türlü anlayamadılar. Bu arada bizim Grisóstomo’nun babası ölmüş, kendisine büyük bir miras kalmıştı; hem toprak, hem mal mülk, hatırı sayılır sayıda küçükbaş ve büyükbaş hayvan, epeyce de para. Delikanlı bütün bunlara tek başına sahip oldu, doğrusu hepsi de hakkıydı; çok iyi bir dosttu, merhametliydi, iyilerin dostuydu; nur yüzlü de bir delikanlıydı. Sonra anlaşıldı ki, meğer bizim oğlanın evvelce söylediği o çoban kızı Marcela’nın peşinden, bu bozkırlarda dolaşmak için kılık değiştirmiş; zavallı Grisóstomo kıza âşık olmuştu, rahmetli. Size bu kızın kim olduğunu söylemek istiyorum, çünkü bilerseniz iyi olur. Belki de, hattâ belkisi filan yok, sahradan daha uzun ömürlü olsanız da, böyle şey duymamışsınızdır.”

“Sara diyeceksin,” dedi Don Quijote, çobanın kelimeleri çarpıtmasına dayanamayarak.

“Sahra da uzun ömürlüdür,” diye cevap verdi Pedro. “Hem beyefendi, adım başı böyle lâflarıma kusur bulacaksanız, bir senede bitiremem bu hikâyeyi.”

“Afedersin arkadaşım,” dedi Don Quijote, “sahrayla Sara çok farklı olduğu için söylemiştim. Ama sen çok güzel cevap verdin; sahra Sara’dan daha uzun ömürlüdür; sen anlatmaya devam et, bir daha kesmeyeceğim sözünü.”

“Diyeceğim şu ki, canım efendim,” dedi keçi çobanı, “bizim köyde Grisóstomo’nun babasından da zengin bir çiftçi vardı, adı Guillermo’ydu, Tanrı ona o büyük servetinden başka, bir de kız çocuğu verdi; bu dolayların en namuslu kadını olan annesi, kızı doğururken öldü. Şimdi bile görür gibiyim yüzünü; bir yanı güneş, bir yanı ay gibiydi sanki; üstelik de çalışkandı, yoksulların dostuydu; eminim ruhu şimdi öbür dünyada Tanrı’nın yanbaşında dinleniyordur. İyi yürekli karısı ölünce, üzüntüsünden Guillermo da öldü ve küçük, zengin kızı Marcela, köyümüzde papaz olan amcasının himayesine kaldı. Kız büyüdükçe o kadar güzelleşiyordu ki, çok güzel olan annesini hatırlatıyordu bizlere. Hattâ kızın güzellikte annesini geçeceği sanılıyordu. Öyle de oldu; on dört, on beş yaşına geldiğinde, gören herkes, bu güzelliği yaratan Tanrı’ya şükrederdi; çoğunluk da kıza âşık olur, tutulurdu. Amcası kızın üzerine titrer, pek dışarı çıkarmazdı. Ama her şeye rağmen güzelliğinin ünü öyle yayıldı ki, hem bu yüzden, hem de serveti yüzünden, yalnız bizim köyden değil, fersah fersah uzaktaki köylerden de en iyi aileler, amcasına yalvarıp yakarıyor, kızı oğullarına versin diye ısrar

ediyorlardı. Ama iyi bir Hıristiyan olan amcası, yaşının geldiğini düşünüp kızı hemen evlendirmek istediği halde, kızın rızası olmadan evlendirmek istemiyordu. Evlenmesini geciktirerek topraklarından kazanacağı kârda, gelirdede gözü yoktu. Doğrusu iyi yürekli papaz, bu yüzden köyde birçok mecliste övülüyordu. Şunu bilmenizi isterim, sayın şövalye; böyle küçük yerlerde her şey hakkında konuşulur, herkes çekiştirilir. Siz de benim kadar emin olabilirsiniz ki, cemaatini, hakkında iyi konuşmaya mecbur bırakan papaz, hele köylerde, fazlasıyla iyi biri demektir.”

“Doğru söylüyorsun,” dedi Don Quijote. “Devam et, çok ilginç bir öyküymüş, sen de çok güzel anlatıyorsun, bulunmaz bir nimetsin Pedro.”

“Tanrı’nın nimeti eksik olmasın da, önemli olan o. Diyeceğim o ki, amcası kıza kendisini isteyenleri teklif ediyor, tek tek her birinin meziyetlerini sayıyor, istediği birini seçip evlensin diye yalvarıyordu; ama yeğeni her defasında henüz evlenmek istemediğini, daha çok küçük olduğunu, evliliğin yükünü kaldıracak gücü kendinde görmediğini söylüyordu. Görünürde haklı olan bu sebepleri ileri sürünce, amcası da daha fazla ısrar etmiyor, biraz daha büyüyüp gönlüne göre bir eş seçebileceği yaşa gelmesini bekliyordu. Ana babaların, çocuklarını rızaları olmadan evlendirmemeleri gerektiğini söylerdi, çok da doğru söylerdi. Ama şu işe bakın ki, hiç beklenmedik bir anda, cilveli Marcela, günün birinde çoban oluverdi. Amcası da, bütün köylüler de tasvip etmediği, yapmasın diye nasihat ettiği halde, köydeki öteki çoban kızlarla birlikte otlağa gidip kendi sürüsüne çobanlık yapmakta inat etti. Böyle ortalığa çıkıp güzelliğinin açıkta görülmesiyle birlikte, kaç zengin delikanlının, asilzade ve çiftçinin Grisóstomo gibi kılık değiştirip bu kırlarda onun peşinden koştuğunu size tam olarak söyleyemeyeceğim. Bunlardan biri de, dediğim gibi, bizim rahmetliydi; kızı sevmek değil, taptığı söylenirdi. Sanmayın ki Marcela o özgür, serbest hayata atıldı, eve neredeyse hiç girmez oldu diye, namusuna, iffetine en ufak bir gölge düştü. Aksine, ahlâkı konusunda o kadar dikkatlidir ki, gönlünü kazanmaya çalışan, onu isteyen o kadar delikanlıdan hiçbiri, en ufak bir umut verdiğini söyleyip böbürlenemedi, böbürlenemez de. Çobanlardan kaçmadığı, onlarla konuşmaktan kaçınmadığı, kibar ve dostça davrandığı halde, herhangi birinin niyeti açığa çıkınca, evlilik gibi doğru, kutsal bir niyet de olsa, mancınık gibi fırlatıp atar. Bu tavırlarıyla, buralarda veba bulaştırmaktan daha çok zarara yol açıyor; çünkü tatlı dili ve güzelliğiyle onu sevip gönlünü fethetmek isteyenlerin kalbini çeliyor, ama aşağılamalarıyla, hakaretleriyle onları intihara kadar sürüklüyor. Onlar da ne diyeceklerini bilemeyip zalim, nankör ve buna benzer sıfatları haykırıyorlar ki kızın huyu suyu, gerçekten öyle olduğunu gösteriyor. Burada olsaydınız beyefendi, bir gün bu dağların, vâdilerin, onun peşinden giden biçarelerin iniltileriyle nasıl yankılandığını görürdünüz. Buradan biraz ileride bir yerde, yirmi, yirmi beş tane ulu gürgen vardır; aralarında tek ağaç yoktur ki, pürüzsüz kabuğunun üstüne Marcela adı kazılmamış olsun. Bazılarının üzerine bir de taç resmi kazılmıştır; sevdalısı sanki Marcela’nın bir insanın sahip olabileceği tüm güzellikleri kendinde topladığını ve bu tacı hakettiğini açıkça söyler gibidir. Şurada bir çoban iç çeker, ötede bir başkası sızlanır; bir

yanda aşk şarkıları işitilir, öte yanda umutsuz ağıtlar. Kimileri bütün bir geceyi bir meşenin, bir kayanın dibinde oturup yaşlı gözlerini kırpmadan hayallere dalıp kaybolarak geçirmiş, doğan güneşi böyle karşılamıştır. Kimileri de aralıksız iç çekip yaz mevsimi tam öğle vakti, güneşin altında, kızgın kumların üzerine yatıp yana yakıla Tanrı'nın merhametine sığınır. Güzel Marcela, özgürlüğü ve aldırmaazlığıyla, bütün bunlardan galip çıkar. Onu tanıyan herkes, kibiri nerede son bulacak, korkunç kişiliğine hangi talihli delikanlı hâkim olup bu eşsiz güzelliğin tadına varacak diye bekliyor. Bütün bu anlattıklarım gerçekten doğru olduğundan, bizim çobanın anlattığı, Grisóstomo'nun ölüm nedeni hakkında söylenenlerin de doğru olduğuna inanıyorum. Size tavsiyem olsun efendim, yarın cenazesine gelmemelik etmeyin; görülmeye değer bir cenaze olacak; çünkü Grisóstomo'nun dostu çoktur; gömülmeyi vasiyet ettiği yer de buradan yarım fersah ötede.”

“Benim de niyetim o,” dedi Don Quijote. “Çok hoşuma giden bu güzel öyküyü bana anlattığın için de teşekkür ederim.”

“Ah!” dedi çoban. “Ben Marcela'nın sevdalılarının başlarına gelenlerin yarısını bile bilmiyorum. Ama belki yarın yolda, bize daha çok şey anlatacak bir çoban buluruz. Şimdi bir çatı altında yatsanız iyi olur, çünkü akşam serinliği yaranıza iyi gelmez; her ne kadar, sürülen ilâçla, bir terslikten korkmaya gerek yoksa da.”

Çobanın bu uzun konuşmasına lânetler yağdıran Sancho Panza, kendi adına, efendisinin Pedro'nun kulübesinde yatması için dua etti. Don Quijote öyle yaptı ve gecenin büyük kısmını, Marcela'nın sevdalılarını taklit ederek, Dulcinea'sının anılarıyla geçirdi. Sancho Panza ise, Rocinante'yle eşeğinin arasına yerleşip umutsuz âşık gibi değil, tekme tokat dayak yemiş gibi uyudu.

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çoban Marcela'nın öyküsü ve başka bazı olaylar noktalanır

Doğunun pencerelerinde gün görünmeye henüz başlamıştı ki, altı keçi çobanından beşi, kalkıp Don Quijote'yi uyandırmaya, Grisóstomo'nun benzeri görülmemiş cenazesine gitmeye hâlâ niyetli mi diye sormaya gittiler; kendileri de ona eşlik edeceklerdi. Zaten başka bir şey istemeyen Don Quijote kalktı ve Sancho'ya derhal atı eyerleyip eşeğe semer vurmasını emretti. Sancho denileni alelacele yaptı ve böylece hepsi birden hemen yola koyuldular. Daha çeyrek fersah yol almamışlardı ki, bir patıkayı geçerlerken, kara kepenekler giymiş, başlarına servi ve acı zakkum yapraklarından çelenkler takmış altı çobanın, kendilerine doğru geldiğini gördüler. Her birinin elinde, çobanpüskülü ağacından kalın bir baston vardı. Yanlarında ata binmiş, çok iyi giyimli, yol kıyafetleri içinde iki zarif adamla, onlara eşlik eden üç yaya oğlan vardı. Karşı karşıya gelince kibarca selâmlaştılar ve birbirlerine nereye gittiklerini sordular; hepsinin cenazeye gittiği anlaşılınca, birlikte yürümeye başladılar.

Atlılardan biri, arkadaşına dedi ki:

“Bana öyle geliyor ki, Señor Vivaldo, bu olağanüstü cenazede geçireceğimiz saatler boşa harcanmış olmayacak; çobanların hem ölen çobana, hem de katil çoban kızına ilişkin anlattıkları tuhaflıklara bakılırsa, olağanüstü bir cenaze olacağı kesin.”

“Bana da öyle geliyor,” dedi Vivaldo. “Üstelik bir günlük bir gecikmeden söz etmiyorum, bu cenazeyi görebilmek için, dört günlük gecikmeye razıyım ben.”

Don Quijote atlılara, Marcela ve Grisóstomo hakkında ne duyduklarını sordu. Yolcu, o gün şafak vakti bu çobanlara rastladıklarını, böyle yas giysileri içinde olduklarını görünce, sebebini sorduklarını, aralarından birinin de, Marcela adındaki çoban kızın güzelliğini ve garipliğini, onu isteyen sayısız gencin aşklarını ve cenazesine gittikleri Grisóstomo'nun ölümünü anlattığını söyledi. Kısacası, Pedro'nun Don Quijote'ye anlattığı her şeyi anlattı.

Bu sohbet bitince yenisi başladı; adı Vivaldo olan atlı, Don Quijote'ye bu barışçıl topraklarda niye öyle zırhlı dolaştığını sordu. Don Quijote şöyle cevap verdi:

“Mesleğimin icraatı başka türlü dolaşmama izin vermiyor. Zevk-ü safa, rahatlık, dinlenme, bunlar yumuşak saraylılar için icat edilmiş şeyler. Çalışma, tasa ve silâhlar ise, sadece, dünyanın gezgin şövalye dediği kimseler için icat edilmiş, yapılmış şeyler; ve ben de, lâıyk olmamakla birlikte, onların en küçük rütbelilerinden biriyim.”

Bunu duyar duymaz, hepsi deli gözüyle baktılar ona; deliliğini doğrulamak ve ne tür bir delilik olduğunu anlamak için, Vivaldo gezgin şövalyeliğin ne olduğunu sordu.

Don Quijote, “Zat-ı âlileriniz, Kral Arthur'un ünlü serüvenlerinin anlatıldığı İngiliz tarihlerini ve öykülerini okumadınız mı?” dedi. “Bizim İspanyol romanslarında Kral Artús olarak geçer; Büyük Britanya krallığının her yerinde, bu kralın ölmediği yolunda köklü ve yaygın bir inanç vardır. Bu geleneksel inanışa göre, büyü marifetiyle kargaya dönüşmüştür ve bir zaman sonra tekrar krallığının başına geçecek, asâsını yeniden eline alacaktır. Bu sebeple,

o zamandan bu zamana, hiçbir İngiliz'in bir kargayı öldürdüğü görülmemiştir. İşte bu mükemmel kralın zamanında, meşhur Yuvarlak Masa Şövalyelerinin tarikatı kurulmuş ve Göllü Sir Lancelot ile kraliçe Guinevere'nin romanslarda anlatılan aşkı, virgülüne kadar bu kralın zamanında geçmişti; saygıdeğer Lady Quinaña da onlara aracı ve sırdaş olmuştu. Herkes tarafından bilinen ve İspanya'mızda da çok söylenen şu balad, bu öyküden kaynaklanır:

Hiçbir şövalye görmemiştir
Lancelot'un gördüğü hizmeti hanımlardan:
Britanya'dan döndüğünde çevirdiler
soylu hanımlar etrafını

Aşkları ve kahramanlıkları, çok hoş, çok tatlı bir şekilde anlatılır. İşte o zamandan beri, bu şövalyelik tarikatı gelenek halinde dünyanın çok çeşitli yerlerine yayıldı. Bu tarikata bağlı yiğit Galya'lı Amadis, kahramanlıklarıyla şan ve şeref kazandı; torunları beş kuşak boyunca şanını sürdürdüler: korkusuz Hirkanya'lı Felixmarte, Beyaz Tirante –ki ne kadar övülse azdır– ve neredeyse görmeye, konuşmaya, iştimize yettiğimiz, yenilmez, gözüpek şövalye Yunanlı Don Belianís. İşte beyler, gezgin şövalye olmak budur, anlattıklarım da şövalyelik tarikatıdır. Daha önce de söylediğim gibi, bir günahkâr olmakla birlikte, ben de bunu meslek edindim ve adı geçen şövalyelerin icraatı, benim de icraatımdır. İşte bu ıssız, ücra yerlerde serüven peşinde, talihin karşıma çıkaracağı en tehlikeli durumda bile, bütün varlığımı feda etmeye hazırlıklı olarak, güçsüzlere, muhtaçlara yardım etmek için dolaşıyorum.”

Bu söylediği sözlerden sonra, yolcular Don Quijote'nin akli kıt olduğunu, ne tür bir deli olduğunu anladılar ve deliliğin bu türüyle ilk kez karşılaşan herkesin düştüğü şaşkınlığa düştüler. Vivaldo çok zekî ve neşeli bir insandı; cenaze yerine varıncaya kadar gidecekleri, kısa olduğu söylenen yolda sıkılmamak için, saçmalıklarına çanak tutmak istedi. Dedi ki:

“Saygıdeğer gezgin şövalye, bana öyle geliyor ki, zat-ı âliniz dünyanın en zor mesleklerinden birini seçmişsiniz, bana sorarsanız, Chartreuse tarikatı keşişliği bile bu kadar zor değildir.”

“Dediğiniz kadar zor olabilir,” diye cevap verdi Don Quijote. “Ama bu dünyada bir o kadar da gerekli olduğundan hiç şüphem yok. Çünkü, doğruyu söylemek gerekirse, yüzbaşının emrini yerine getiren askerinin yaptığı, emri veren yüzbaşının yaptığından daha önemsiz değildir. Demek istiyorum ki, din adamları, huzur ve barış içinde, Tanrı'ya dünyanın iyiliği için yakarılırlar; ama onların yakarısını, askerler ve biz şövalyeler uygulamaya geçirir, bileğimizin gücü ve kılıcımızın keskinliğiyle savunuruz; bir çatı altında değil, gökyüzünün altında, yazın güneşin acımasız ışınlarına, kışın dondurucu soğuklara maruz kalarak. Yani bizler, Tanrı'nın dünya üzerindeki temsilcileri ve Tanrı adaletinin dünya üzerindeki uygulayıcılarıyız. Savaş ve savaşa ilişkin her şey, terlemeksizin, uğraşıp didinmeksizin

gerçekleştirilmediği için de, bu mesleği icra edenlerin işi, şüphesiz, rahat rahat, huzur içinde, Tanrı'ya, muhtaçlara yardım etmesi için dua edenlerin işinden daha zordur. Gezgın şövalyeliğın, mevki olarak inzivadaki din adamlığından daha üstün olduğunu söylemek istemiyorum, bunu söylemek aklımdan bile geçmez; sadece kendi çektiklerimden yola çıkarak, şüphesiz daha zor, daha zahmetli, aç ve susuz, sefil ve yoksul olduğu sonucuna varıyorum; çünkü geçmişteki gezgın şövalyelerin, hayatları boyunca başlarına birçok felâket geldiği, su götürmez bir gerçektir. Aralarından bazıları yüreklilikleriyle imparatorluğa kadar yükselbildilerse, hiç şüphesiz yok ki, bu mevkie gelebilmek için epeyce kan ve ter döktüler; ayrıca onlara yardım eden âlimler ve büyücüler olmasaydı, çok hayal kırıklığına uğrarlar, istekleri, umutları boşa çıkardı.”

“Ben de aynı fikirdeyim,” diye cevap verdi yol arkadaşı. “Ama gezgın şövalyelerle ilgili birçok şey, özellikle de bir şey var ki, bana çok kötü geliyor. O da şu: Büyük ve tehlikeli bir serüvene atılacakları anda, hayatlarını kaybetme tehlikesi açıkça ortada görüldüğünde, her Hıristiyan'ın böyle bir tehlike karşısında yapması gerektiği şekilde Tanrı'ya sığınmıyorlar da, sevgililerine sığınmıyorlar, sanki o Tanrı'yımışçasına bir şevk ve teslimiyetle. Ben bunda bir kâfirlik kokusu alıyorum.”

“Beyefendi,” dedi Don Quijote, “bu kesinlikle böyle olmak zorundadır, başka bir şey yapan bir gezgın şövalyenin itibarı sarsılır. Önemli bir çarpışmaya girişen gezgın şövalyenin, gözlerinin önüne sevgilisini getirip baygın, âşık bakışlarla, atılacağı bu tehlikeli savaşta ona yardım etmesini, korumasını rica etmek, gezgın şövalyeliğın geleneğinde vardır. Kimse işitmese de, mırıldanarak da olsa, birkaç söz söylemek, bütün kalbiyle ona teslim olduğunu ifade etmek zorundadır; öykülerde sayısız örneği vardır bunun. Üstelik de bundan, kendilerini Tanrı'ya emanet etmedikleri sonucunu çıkarmamak gerekir; olayın akışı içinde bunun da bir yeri ve zamanı mutlaka bulunur.”

“Her şeye rağmen,” dedi yolcu, “aklıma takılan bir şey var. Birçok yerde okuduğuma göre, iki gezgın şövalye münakaşa ederler; derken, öfkeleri kızışır, atlarını sürüp kırdı epeyce koşturduktan sonra, bir anda, dörtnala giderken tekrar karşı karşıya gelirler ve bu koşunun ortasında sevgililerine sığınır. Karşılaşmanın sonucunda da genellikle biri, rakibinin mızrağı bir tarafından girip öteki tarafından çıkmış olarak, atın sağrısından aşağı yuvarlanır; öteki de ancak atının yelesine tutunarak yere düşmekten kurtulur. Bu süratli olayda, ölenin Tanrı'ya dua edecek vakti nasıl bulduğunu ben anlamıyorum. Yolun başında, sevgilisine sığınırken sarfettiği sözleri, bir Hıristiyan olarak yapmak mecburiyetinde olduğu şeye harcarsa, daha iyi olurdu. Üstelik, bence bütün gezgın şövalyelerin kendilerini teslim edecekleri bir hanım yoktur, çünkü hepsi âşık değildir.”

“İşte bu imkânsız,” diye cevap verdi Don Quijote. “Yani, sevdiği bir hanım olmayan bir gezgın şövalye olması imkânsız; çünkü onlar için âşık olmak, gökyüzünde yıldızların olması kadar doğal bir şeydir ve aşksız bir gezgın şövalyeye doğrusu hiçbir öyküde rastlanmamıştır. Aynı nedenle, âşık olmayan bir gezgın şövalye, zaten meşru değil, gayrimeşru şövalye sayılır

ve şövalyeliğin kalesine kapısından değil, bir eşkıya, bir hırsız gibi duvardan atlayarak girmiştir.”

“Buna rağmen,” dedi yolcu, “yanlış hatırlamıyorsam, yiğit Galya’lı Amadis’in kardeşi Don Galaor’un, okuduğuma göre, hiçbir zaman, sığınabileceği bir sevgilisi yoktu; buna rağmen değeri azalmadı; son derece yiğit ve ünlü bir şövalyeydi.”

Don Quijote buna şöyle karşılık verdi:

“Beyefendi, bir gülle bahar olmaz. Ayrıca, ben o şövalyenin gizliden gizliye pekâlâ âşık olduğunu da biliyorum. Onun önüne çıkan bütün kadınları sevmesi tabiatı icabıydı, engel olamadığı bir şeydi, o başkadır. Ama her şey bir yana, iradesinin efendisi kabul ettiği bir tek sevgilisi olduğu kanıtlanmıştır; ona da sık sık kendini emanet ederdi, ama gizlice, çünkü o, esrarengiz şövalye olmakla övünürdü.”

“Madem bütün gezgin şövalyelerin âşık olması gerekiyor,” dedi yolcu, “zat-ı âlinizin de, bu meslekten olduğunuza göre, âşık olduğunuzu varsayabiliriz. Eğer zat-ı âliniz de Don Galaor gibi esrarengiz olmakla övünmüyorsanız, sizden bütün bu topluluk ve şahsım adına bütün içtenliğimle rica ediyorum, sevgilinizin adını, memleketini, özelliklerini, güzelliklerini söyleyin bize; sizin gibi bir şövalye tarafından sevildiğini ve sayıldığını herkesin bilmesi, onun için bir mutluluk olsa gerek.”

Don Quijote bunun üzerine derin derin iç çekti ve dedi ki:

“Benim tatlı düşmanım, hizmetinde olduğumu bütün dünyanın bilmesinden hoşlanır mı, hoşlanmaz mı, onu bilemem; ancak benden bu kadar nazıkçe rica edilen şeye cevap verebilirim; adı Dulcinea’dır, memleketi El Toboso, La Mancha’da bir köy; özelliği, en azından prenses olmaktır, o benim kraliçem ve sevgilimdir; güzelliğiye, olağanüstüdür, şairlerin hanımlara atfettikleri bütün o imkânsız ve hayalî güzellik sıfatları, onun şahsında gerçek olurlar. Onun saçları altın, alını cennet bahçesi, kaşları gökkuşağı, gözleri birer güneş, yanakları gül, dudakları mercan, dişleri inci, boynu kaymaktaşı, göğsü mermerden, elleri fildişinden, teni kar kadar beyazdır.²⁴ Namusunun yabancı bakışlardan sakladığı yerleri de, benim anladığım ve düşündüğüm kadarıyla, öyledir ki, ancak hayal edilerek övülebilir ve kıyaslanamazlar.”²⁵

“Soyunu, sopunu, atalarını da öğrenmek isterdik,” dedi Vivaldo.

Don Quijote cevap verdi:

“Eski Roma ’lı Curti’lerden, Cai’lerden, Scipio’lardan değil, çağdaş Colonna ve Orsini ’lerden de değil, Katalan Moncada ’lar ve Requesene ’lerden olmadığı gibi, Valencia’lı Rebella ve Villanova ’lardan, Aragon ’lu Palafoxe’lerden, Nuza’lardan, Rocaberti ’lerden, Corella ’lardan, Luna’lardan, Alagone’lerden, Urrea ’lardan, Foce’lerden ve Gurrea ’lardan, Kastilya ’lı Cerda’lardan, Manrique ’lerden, Mendoza ’lardan ve Guzman ’lardan, Portekiz’li Alencastro ’lardan, Palla ’lardan ve Menes ’lerden de değil; kendisi La Mancha ’lı del Toboso ’lardandır; çağdaş olmakla birlikte, gelecek yüzyılların en ünlü ailelerine cömertçe kaynaklık edebilecek bir soy. Buna ancak, Orlando’nun zırhından yaptığı zafer âbidesinin

altına Cervino'nun koyduğu koşulla itiraz edilsin:

Hiç kimse Roland'la rekabet edemeyen,
kımlıdatamaz bunları yerinden.”

“Ben, Laredo'lu Cachopine'lerden olduğum halde,” dedi yol arkadaşı, “soyumu La Mancha'lı del Toboso'larla aynı kefeye koymaya cüret edemem. Her ne kadar, doğruyu söylemek gerekirse, bu soyadını bugüne dek duymadıysam da.”

“Nasıl olur da duymazsınız!” dedi Don Quijote.

Ötekilerin hepsi, ikisinin konuşmasını büyük bir dikkatle dinliyorlardı; hattâ çobanlar bile bizim Don Quijote'nin ne kadar şuuruz olduğunu anlamışlardı. Sadece kim olduğunu bilen, doğduğundan beri kendisini tanıyan Sancho Panza, efendisinin bütün söylediklerinin doğru olduğunu düşünüyordu. Onun inanmakta biraz güçlük çektiği tek şey, güzel Dulcinea del Toboso konusunda söyledikleriydi; çünkü El Toboso'ya çok yakın bir yerde oturduğu halde, bu ismi, böyle bir prensesi hiç duymamıştı.

Böyle konuşarak yol alırlarken, iki yüksek tepenin arasındaki bir vâdiden aşağı, yirmi kadar çobanın inmekte olduğunu gördüler. Hepsinin üzerlerinde siyah yünden kepenekler, başlarında çelenkler vardı; sonradan anlaşıldığına göre, bazıları porsukağacı yapraklarından, bazıları servi dalındandı. Altı tanesi, çeşit çeşit çiçekler ve dallarla kaplı bir tabut taşıyorlardı.

Bunu gören keçi çobanlarından biri dedi ki:

“Şu gelenler Grisóstomo'nun cesedini taşıyorlar, şu dağın eteği de, gömsünler diye vasiyet ettiği yer.”

Bunun üzerine acele ettiler; vardıklarında, gelenler tabutu yere bırakmışlardı, aralarından dördü, sivri kazmalarla, sarp bir kayanın yan tarafında mezarı kazmaktaydılar.

Birbirleriyle kibarca selâmlaştılar; Don Quijote'yle yanındakiler derhal tabuta baktılar ve üstünde çoban kıyafetiyle, otuz yaşlarında görünen, çiçeklerle kaplı bir ceset gördüler. Ölü olduğu halde, hayattayken güzel bir yüzü ve alımlı bir görünümü olduğu belliydi. Tabutun içinde, cesedin çevresinde, kimi açık, kimi kapalı birtakım kitaplar ve çok sayıda kâğıt vardı. Tabutu seyredenler de, mezarı kazanlar da, orada bulunan diğer herkes de olağanüstü bir sessizlik içindeyken, ölüyü getirenlerden biri ötekine dedi ki:

“İyi bak Ambrosio, Grisóstomo'nun söylediği yer burası mı? Madem vasiyetini tam olarak yerine getirmek istiyorsun..”

“Burası,” diye cevap verdi Ambrosio. “Zaten talihsiz arkadaşım, başına gelen felâketi birçok kere burada anlatmıştı bana. İnsan soyunun o ölümcül düşmanını ilk kez burada görmüş; ona olan temiz aşkını ilk kez burada kendisine açıklamış. Yine burada, Marcela onu son defa aşağılayıp reddettikten sonra da, ıstırap dolu hayatına son verdi. Bunca felâketin anısına, ebedî uykuya burada gömülmek istedi.”

Don Quijote'ye ve öteki yolculara dönerek sözlerine devam etti:

“Beyler, acıyan gözlerle baktığınız bu beden, Tanrı’nın sayısız zenginlikle donattığı bir ruhun taşıyıcısıydı. Bu beden, dehâda benzersiz, nezakette eşsiz, güzellikte rakipsiz, dostlukta biricik, sınırsız bir mükemmeliyete, kendini beğenmişlikten uzak bir ciddiyete, bayağılık nedir bilmeyen bir neşeye sahip, iyi olan her şeyde birinci, talihsizlikte bir eşi daha olmayan Grisóstomo’ya aitti. Sevdi, sevilmedi; taptı, aşağılandı; yırtıcı bir hayvana yalvardı, ısrarıyla bir mermeri usandırdı, rüzgârın ardından koştu, yalnızlığa haykırdı, nankörlüğe hizmet etti, ödül olarak, ömrünün baharında ölüme kurban gitti. İnsanların hâturasında yaşasın diye ölümsüzleştirmeye çalıştığı bir çoban kızı, onun hayatına son verdi. Şu bakmakta olduğunuz kâğıtlar, eğer bedenini toprağa teslim ederken onları da ateşe atmamı tembihlememiş olsaydı, bunu kanıtlayabilirdi.”

“Siz onlara karşı, sahibinden de daha sert ve acımasız davranmış olacaksınız,” dedi Vivaldo. “Verdiği emir her türlü mantığa aykırı olan kişinin isteğinin yerine getirilmesi doğru değildir; uygunsuzdur. İlâhî Mantua’lının vasiyetindeki emrini yerine getirseydi,(2) Augustus Caesar iyi etmiş olmayacaktı. Kısacası, Señor Ambrosio, arkadaşınızın bedenini toprağa teslim edin, ama yazılarını unutuşa mahkûm etmeyin;

o bunu emrecek kadar aşağılandıysa da, sizin bu emri yerine getirecek kadar mantıksız olmamanız gerekir. Bunun yerine, bu kâğıtlara hayat vererek, Marcela’nın zalimliğini sonsuza dek yaşatın ki, gelecekte de yaşayanlara örnek olsun, böyle uçurumlara düşmekten kaçınınsınlar. Ben de, yanımdakiler de, bu âşık ve umutsuz arkadaşınızın öyküsünü biliyoruz; sizin dostluğunuzu, ölüm sebebini, hayatının sonunda bıraktığı vasiyeti de biliyoruz. Bu acıklı öyküden, Marcela’nın ne kadar zalim, Grisóstomo’nun ne kadar âşık, sizin dostluğunuzun ne kadar vefalı olduğu, çılgınca aşkın gösterdiği yolda dizginsiz koşanların sonunun ne olacağı, anlaşılıyor. Dün gece, Grisóstomo’nun öldüğünü ve buraya gömüleceğini öğrendik; hem meraktan, hem de acıduğumuzdan, yolumuzdan sapıp, duyduğumuzda bizi bu kadar üzen şeyi gelip gözlerimizle görmeye karar verdik. Bu merhametimize ve elimizden gelen bir şey varsa yapma isteğimize karşılık, sana yalvarıyoruz, ey akıllı Ambrosio, hiç değilse ben kendi adıma yalvarıyorum, bu kâğıtları yakmaktan vazgeç, birkaçını yanımda götürmeme izin ver.”

Çobanın cevabını beklemeyip elini uzattı ve en yakınındaki kâğıtlardan birkaçını aldı. Bunu gören Ambrosio dedi ki:

“Beyefendi, kibarlık olsun diye, aldıklarınızın sizde kalmasına izin vereceğim, ama geri kalanları yakmaktan vazgeçeceğimi düşünmek nafil olur.”

Kâğıtlarda yazılı olanları merak eden Vivaldo hemen birini açtı ve başlığının *Umutsuz Şarkı* olduğunu gördü. Ambrosio bunu duydu ve dedi ki:

“Zavallının son yazdığı şey buydu; talihsizliğinin onu hangi noktaya getirdiğini görmeniz için, herkesin duyacağı şekilde okuyun beyefendi; mezar kazıldığı sırada buna vaktiniz olacak.”

“Memnuniyetle okurum,” dedi Vivaldo.

Hazır bulunanların hepsi aynı arzuyu paylaştığından, çevresine halka oldular; o da yüksek

sesle okumaya başladı:

[24](#) Bu bölüm, 1624'te Portekiz Enkizisyonu'nun sansürüne uğradı.

[25](#) Eski biyografilere göre, Vergilius, *Aeneis*'in, bitiremediği gerekçesiyle yakılmasını vasiyet etmişti.

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Rahmetli çobanın umutsuz dizeleri ve başka beklenmedik olaylar aktarılır

GRISÓSTOMO'NUN ŞARKISI

Merhametsiz, madem ki dolaşsın istiyorsun
senin bu haşın ve sert tavrın
dilden dile, ağızdan ağıza,
öyleyse gelip yerleşsin cehennemden göğsüme
acı dolu bir ses,
çarpılsın göğsüm her konuşmak istediğimde.
Zorlasın bu ses beni,
anlatsın yaptıklarından duyduğum acıyı,
bir nağme olmasın o korkunç seste
ve sefil bağırsaklarım parçalanıp bu sese karışsın
bana daha fazla acı versin diye.
Dinle, iyice kulak ver,
ahenkle çıkan sese değil,
beni mutlu, seni mutsuz eden ahenksiz sese,
şiddetli bir deli gibi fırlıyor
acılı göğsümün derinliklerinden.
Alsın göğsümden ıstıraplı ruhumu,
söylesin ağıtını cehennemî kara müfrezenin:
kükresin aslan,
korcu versin yırtıcı kurdun uluması
ve pullu yılanın tıslaması,
sarsarak haykırsın bir canavar,
çatlasın sesi tekinsiz karganın,
fırtınalı denizde kükreyişi rüzgârın,
amansız böğürmesi yenilen boğanın,
dul kalmış kumrunun acısı,
hüzünlü şarkısı kiskanılan baykuşun,
hepsi, hepsi tek bir ses olsun birleşsin,
birbirine karışsın bütün anlamlar,
çünkü bana yeni bir üslûp lâzım
anlatmak için içimdeki bu zalim acıyı.
Acıklı yankılarını bu karışık sesin
duymayacak ne Tajo babanın kumları,
ne de ünlü Betis'in zeytinleri,

yaşayan kelimeleri arasında ölü bir dilin
dağılıp gidecek benim büyük acılarım,
yüksek uçurumlarda, dipsiz çukurlarda,
insan temasından yoksun, kimse duymadan,
ya karanlık vâdilerde ya تنها kumsallarda,
ya güneşin hiç parlamadığı yerlerde,
ya Libya düzlüklerinde
vahşî hayvanların zehirli kalabalığı arasında,
madem senin rakipsiz gücünle yükseliyor
ıstırabımın kararsız ve boğuk yankıları
ıssız ve çorak çöllerde,
yayılsın o zaman uçsuz bucaksız dünyaya,
benim de bir ayrıcalığım olsun bu kadar
şu kısacık ömrümün bana verdiği.
Reddedilmek öldürür,
sabırsız yapar doğru da yanlış da çıksa bir şüphe,
kıskançlık şiddetli bir ölüm getirir,
hayatı karıştırır uzun süren bir hasret,
unutulma korkusuna iyi gelmez
talihe umut bağlamak.
Kesin ve kaçınılmaz ölüm var bunların hepsinde,
ama ben yaşıyorum yine de
kıskandığım, hasret duyduğum, reddedildiğim halde
ve emin olarak beni öldüren şüphelerden,
ne görülmemiş bir mucize!
En ufak bir umut bile yok asla
ama unutuldukça artıyor yine de hevesim,
sonsuz kadar umutsuz kalmaya yemin ediyorum,
bu da benim şikâyet etme şeklim:
umut aramadan işkence çekmek.
Aynı anda hem umut edip
hem korkabilir mi acaba insan,
ne zaman başlamalı umut etmeye,
belki en iyi zaman
neden korktuğundan emin olduğun an.
Gözlerimi kapasam ne olur,
eğer göreceksen önümde duran zalim kıskançlığı
ruhumun yaraları arasından?

İyice anlayınca reddedildiğimi
ve gerçek olduğunu şüphelerimin
ve temiz aşk bir yalana dönüştüğünde,
ah, bu ne acı bir dönüşümdür,
kim teslim olmaz güvensizliğe?
Ah kıskançlık, aşk saltanatının zalim zorbası,
şu ellerimi kelepçeyle bağla!
Ah reddediliş, bana bükülmüş bir ip ver.
Fakat, vay halime!
Hâtıralar ıstırabı boğuyor,
acımasız bir zaferle.
Ben ölüyorum, nihayet,
ama hayalim inat edecek
sevmeye karşılık beklemeden.
Seven başarı
ve özgürdür teslim eden ruh
kendini aşkın malûm zorbalığına.
Diyeceğim ki güzeldir ruhu da bedeni gibi
bana hep düşman olan kadının
ve ben unutturdum ona kendimi
ve bize yaptığı kötülüklerle korur kendini
âdil bir huzur içinde aşkın saltanatı.
Bu düşüncelerle sıkacağı boynumdaki düğümü,
bedenimi ve ruhumu rüzgâra teslim edeceğim,
şan ve şeref peşinde değilim,
onun beni mecbur ettiği vakit geldi, gideceğim.
Sen ki, yaptığın onca haksızlıkla
bitirmeye mecbur ediyorsun beni
nefret ettiğim bu kötü hayatı,
görürsün kötücül kanıtlar sunuyor
sana kalbimin derin yarası,
kendimi nasıl teslim ettiğime dair acımasızlığına.
Eğer üzülürsen ölümüne,
bulandırma güzel gözlerinin aydınlık göğünü,
sakın yapma, asla tatmin bulmak istemem
ruhumdan kalanları sana vererek.
Aksine bu senin için bir bayram olsun,
cenazede gül benim sonuma,

tabii biliyorum zaten ağlamayacaksın
çünkü bu erken ölümden geliyor senin şanın.
Gelsin, artık zamanıdır,
derin uçurumdan susuzluğuyla Tantalos,
Sisyphos gelsin kayasının korkunç ağırlığıyla,
Tityos akbabasını getirsin aynı şekilde,
Egion tekerleğiyle oyalanmasın,
durmadan çabalayan kızkardeşler de.
Hepsi birlikte aktarsınlar göğsüme
ölümcül kederlerini,
–buna lââyık görülürse eğer benim gibi umutsuz biri–
acıklı cenaze ilâhileri söylesinler,
alçak sesle hüznü,
kefenin bile lââyık görülmediği bedene.
Bin ejderha ve bin canavarla
hazin besteyi seslendirsin
üç suratlı cehennem bekçisi,
bence lââyık değildir ölü bir âşık
bundan büyük bir törene.
Umutsuz şarkı, şikâyet etme
hüznü beraberliğimiz bittiğinde,
mezarda bile hüznlenme
ben bahtsız oldukça senin talihin açıldı diye.

Dinleyenler, Grisóstomo'nun şarkısını beğendiler, ama okuyan, Marcela'nın namusu ve iyiliği konusunda anlatılanlara uygun olmadığı görüşündeydi; Grisóstomo şarkısında kıskançlıktan, şüphelerden ve ayrılıktan yakınıyordu, bütün bunlar Marcela'nın şanına, şerefine gölge düşürüyordu. Ambrosio, arkadaşının en gizli düşüncelerini bile iyi bilen biri olarak şöyle cevap verdi:

“Bu şüpheden kurtulmanız için, beyefendi, şunu bilmeniz gerekir ki, bu zavallı, bu şarkıyı yazdığında Marcela'dan ayrıydı; kendi isteğiyle ayrı kalmıştı ondan, bakalım ayrı kalmanın her zaman yarattığı sonuçlar onun durumunda da ortaya çıkacak mı diye; ayrı düşen âşığa ıstırap vermeyen bir şey, kendini hissettirmeyen bir korku olmadığı için, Grisóstomo'ya da hayalî kıskançlıklar ve şüpheler, gerçekmişçesine ıstırap veriyordu. Yani, şanının Marcela'ya attığı iyilik, lekelenmiş değil; Marcela'ya, zalim, biraz kibirli, epeyce de aldırışsız olmanın haricinde, kıskançlığın kendisi bile bir kusur bulamaz.”

“Bu doğru,” dedi Vivaldo.

Ateşten kurtardığı kâğıtlardan bir tanesini daha okumaya niyetlenirken birden gözünün önünde beliren harikulâde bir hayal –Marcela öyle görünüyordu– ona engel oldu; dibine

mezarın kazılmakta olduğu kayanın tepesinde, çoban kızı Marcela görüldü; güzelliği şöretini bile gölgede bırakıyordu. Daha önce kendisini görmemiş olanlar, afallamış, sessizce seyrediyorlardı. Onu görmeye alışkın olanlar da, hiç görmemiş olanlardan daha az şaşkın değildi. Ama Ambrosio onu görür görmez, öfkesini belli ederek dedi ki:

“Ey bu dağların, bakışıyla insanı öldüren ejderi! Acaba, zalimliğinle canını aldığın bu zavallının yaraları, seni görünce tekrar kanayacak mı diye bakmaya mı geldin? Yoksa mizacının zalim zaferleriyle böbürlenmeye mi geldin? Ya da o yüksek yerden, yanan Roma’sını seyreden merhametsiz bir Neron gibi seyre mi? Nankör kızın, babası Tarquinius’un cesedini çiğnediği gibi, kibirle bu zavallı cesedi çiğnemeye mi geldin? Çabuk söyle bize niye geldiğini, en çok neden hoşlandığını; Grisóstomo hayattayken her düşüncesinin sana itaat ettiğini bildiğimden, o ölü de olsa, bütün arkadaşlarının düşüncelerinin sana itaat etmesini sağlayayım.”

“Ey Ambrosio, söylediğin şeylerden hiçbiri için gelmedim,” diye cevap verdi Marcela. “Kendimi savunmaya geldim; çektikleri acılar ve Grisóstomo’nun ölümü yüzünden beni suçlayan herkesin, ne kadar mantıksız davrandığını anlatmaya geldim. Burada olan herkese yalvarıyorum, dikkatle dinleyin beni; zaten akılı başında kimseleri doğru bir şeye inandırmak için ne fazla zaman gerekecek, ne de fazla söz. Söylediğinize göre, Tanrı beni güzel yaratmış, öyle yaratmış ki, güzelliğimden etkileniyor, elinizde olmadan beni seviyorsunuz. Bana gösterdiğiniz sevgiye karşılık olarak da, diyorsunuz ki, hattâ istiyorsunuz ki, ben de sizi sevmek zorunda olayım. Tanrı’nın bana verdiği anlayış gücüyle, güzel olan her şeyin sevilebileceğini biliyorum; ama güzel olduğu için sevilenin, kendisini seveni, sevildiği için sevmek zorunda olmasını anlayamıyorum. Üstelik, güzeli seven çirkin de olabilir; çirkin olan da sevilmemeye lâıyk olduğuna göre, ‘Güzel olduğun için seni seviyorum; çirkin olduğum halde senin de beni sevmen lâzım,’ demesi, çok saçma olur. Ama güzellikler eşit olsa bile, sırf bu yüzden isteklerin de eşit olması gerekmez; her güzellik âşık etmez; bazılarına bakmaktan hoşlanılır ama istek uyandırmazlar; her güzellik âşık etse, istek uyandırsa, kalpler karmakarışık olur, yolunu şaşırır, nerede duracaklarını bilemezlerdi; çünkü sayısız güzel insan olduğundan, istekler de sayısız olurdu. Oysa derler ki, gerçek aşk bölünmez, kendiliğinden olur, zorla olmaz. Madem öyle, ki ben böyle olduğunu düşünüyorum, niye benim, sırf sevdiğinizi söylüyorsunuz diye, zorla sevmemi istiyorsunuz? Söyleyin, Tanrı beni güzel değil de çirkin yaratmış olsaydı, beni sevmiyorsunuz diye size sitem etmeye hakkım olur muydu? Üstelik şunu da düşünmeniz gerekir ki, sahip olduğum güzelliği ben seçmedim; onu bana olduğu gibi Tanrı bahşetti, ben istemedim, ben seçmedim. Tıpkı yılan, onunla öldürse bile, tabiat vermiş olduğu için, sahip olduğu zehir yüzünden suçlanamayacağı gibi, ben de güzel olduğum için azarlanmayı haketmiyorum. Namuslu kadında güzellik, tecrit edilmiş ateş, keskin kılıç gibidir; yaklaşmayı birincisi yakmaz, ikincisi de kesmez. Şeref ve meziyetler, ruhun süsüdürler, onlar olmazsa, beden güzel olsa bile, güzel görünmemesi gerekir. Dürüstlük, bedeni ve ruhu en çok süsleyen, güzelleştiren meziyetlerden biriyse, güzel olduğu için sevilen

kişi, sırf kendi zevki uğruna var gücüyle bu meziyetini kaybettirmeye uğraşan kişinin isteğine boyun eğerek, niçin bu meziyetini kaybetsin? Ben hür doğdum ve hür yaşayabilmek için, kırların ıssızlığını seçtim. Bu dağların ağaçları benim dostlarım, bu derelerin berrak suları benim aynalarımıdır. Ben düşüncelerimi ve güzelliğimi ağaçlarla, sularla paylaşıyorum. Ben tecrit edilmiş ateş, uzakta duran kılıcım. Görünüşümle âşık ettiklerimi, sözlerimle yanılığdan kurtardım. İsteği besleyen eğer umutsa, ben ne Grisóstomo'ya, ne başkasına umut vermediğime göre, onlardan herhangi birini, benim zalimliğim değil, kendi ısrarı öldürdü denebilir. Onun düşüncelerinin namuslu olduğu söylenip bana sitem edilecek olursa, bu yüzden karşılık vermek zorunda olduğum ileri sürülürse, derim ki, şu anda mezarımın kazıldığı bu yerde, niyetinin temizliğini bana ilk kez açıkladığında, ben de kendi niyetimin sonsuza dek yalnız yaşamak olduğunu, iffetimin meyvelerini, güzelliğimin kalıntılarını sadece toprağın tadacağını söyledim ona. Eğer o, bütün bunlara rağmen, umuda karşı ısrar etmek, rüzgâra karşı ilerlemek istediye, çılgınlığının denizinde boğulmasında şaşılacak ne var? Ben ona umut vermiş olsam, riyakârlık etmiş olurum; memnun etmiş olsam, iyi niyetime ve kararlarımaya aykırı davranmış olurum. O, uyarıldığı halde ısrar etti, kendisinden nefret edilmediği halde umutsuzluğa kapıldı. Şimdi onun ıstırabının suçunu bana yüklemek doğru olur mu? Aldatılmış olan yakınsın; verilen umutların, vaatlerin boş çıktığını gören, umutsuzluğa kapılsın; kıskırttığım biri varsa, söylesin; kabul ettiğim biri varsa övünsün; ama söz vermediğim, aldatmadığım, kıskırtmadığım, kabul etmediğim kimseye karşı zalimlikle, katillikle suçlamayın beni. Tanrı bugüne dek benim alınyazımla sevmemi istemedi; seçerek sevmemi düşünmek ise sözkonusu değil. Bu ortaya söylediklerim, beni isteyen tek tek herkes için bir uyarı olsun. Bundan böyle, şunu bilin ki, biri benim için ölecek olursa, kıskançlıktan ya da bahtsızlıktan ölmüş olmayacak; çünkü kimseyi sevmeyen, kimseyi kıskandıramaz; yanılığdan kurtarmak, aşağılamak değildir. Bana bakışıyla insan öldüren ejder diyen, kötü, zararlı bir şey olarak sırt çevirsin bana; nankör diyen, hizmet etmesin; kadir bilmez diyen, tanımasın; zalim diyen izlemesin; çünkü bu ejder, bu nankör, bu zalim ve bu kadir bilmez, onları kesinlikle aramayacak, hizmet etmeyecek, tanımayacak ve izlemeyecek. Grisóstomo'yu sabırsızlığı ve cüretkâr arzusu öldürdüyse, neden benim dürüst tutumum ve namusum suçlansın? Ben iffetimi ağaçların dostluğuyla koruyorsam, erkeklerle dost olmamı isteyenler neden onu kaybetmemi istiyor? Benim, bildiğiniz gibi kendi servetim var, başkalarının servetinde gözüüm yok; hürriyete düşkün bir mizacım var, baskıdan hoşlanmıyorum; ne kimseyi seviyorum, ne de kimseden nefret ediyorum. Şunu aldatıp bunu kıskırtmıyorum; şununla alay edip bununla eğlenmiyorum. Benim eğlencem, bu köylerin dürüst çoban kızlarıyla sohbet etmek ve keçilerime bakmak. Benim isteklerim, bu dağlarla sınırlı; bu sınırı sadece, gökyüzünün güzelliğini seyretmek için aşıyorlar, ki bu da, ruhun ilk barınağına doğru adım atmasıdır.”

Bunları söyledikten sonra, cevap beklemeden sırtını döndü ve yakındaki bir koruluğun en sık yerinden içeri girdi; orada bulunan herkesi, güzelliğiyle olduğu kadar akıllılığıyla da şaşırtmıştı. Aralarından bazıları –güzel gözlerindeki bakışların sivri oklarıyla yaralanmış

olanlar– onu izlemeye niyetlendiler; işittikleri açık seçik uyarıdan ders almamışlardı. Bunu gören Don Quijote, şövalyeliğini bu durumda kullanmanın uygun düşeceğini, yardıma muhtaç genç kızların imdadına koşmak gerektiğini düşünerek, elini kılıcına attı ve yüksek sesle, rahatça anlaşılacak şekilde, dedi ki:

“Konumu ve durumu ne olursa olsun, hiç kimse, güzel Marcela’nın peşinden gitmeye kalkmasın, yoksa karşısında benim öfkemi, gazabımı bulur. Kendisi, Grisóstomo’nun ölümünde ne kadar az suçu olduğunu, hattâ hiç suçu olmadığını, sevdalılarının herhangi birinin isteklerine boyun eğmekten ne kadar uzak olduğunu açıkça, yeterince gösterdi; bu sebeple, izlenmeye, baskı altında tutulmaya değil, dünyanın bütün iyi insanları tarafından sayılmaya, takdir edilmeye hak kazandı; çünkü dünyada böyle namuslu yaşayan tek kadın olduğunu gösterdi.”

Ya Don Quijote’nin tehditleri yüzünden, ya da Ambrosio, iyi yürekli arkadaşlarına karşı görevlerini tamamlamaları gerektiğini söylediğinden, çobanlardan hiçbiri, mezar kazılıp Grisóstomo’nun kâğıtları yakılarak cesedi hazır bulunanların gözyaşlarıyla mezara konmadan önce yerinden kıpırdamadı, oradan ayrılmadı. Mezar geçici olarak iri bir kayayla örtüldü; yaptırılacak olan mezartaşında, Ambrosio’nun dediğine göre, şu sözler yer alacaktı:

Burada yatmaktadır
zavallı, soğuk bedeni bir inek çobanının,
kayıtsızlık yüzünden mahvolmuş,
ölmüş bir sevdalının.
Merhametsizliği öldürdü onu
nankör, nazlı bir dilberin,
saltanatını genişletti onunla
zorbalığı aşkın, sevginin.

Sonra mezarın üstüne bol bol çiçek ve dal atıldılar; herkes tek tek arkadaşı Ambrosio’ya başsağlığı dileyerek ondan ayrıldı. Vivaldo’yla arkadaşı da öyle yaptılar; Don Quijote kendisini ağırlayan keçi çobanlarıyla ve yolcularla vedalaşırken, yolcular kendileriyle birlikte Sevilla’ya gitsin diye yalvardılar; serüven bulmaya çok uygun bir yer olduğunu, her sokakta, her köşe başında, diğer şehirlere göre çok daha fazla serüven olduğunu söylediler. Don Quijote, kendisine bunu haber verdikleri ve ona iyilik etmeye hevesli oldukları için teşekkür etti, ama henüz Sevilla’ya gitmek istemediğini, gitmemesi gerektiğini söyledi; önce hırsızlarla, haydutlarla dolu olduğu söylenen o dağları, bu namussuzlardan temizleyecekti. Kararlılığını gören yolcular onu daha fazla rahatsız etmek istemediler; tekrar vedalaşıp ayrıldılar. Yollarına devam ederken, konuşacak konuları eksik olmadı: hem Marcela’yla Grisóstomo’nun öyküsü, hem de Don Quijote’nin çılgınlıkları. Don Quijote ise, çoban kızı Marcela’yı arayıp bulmaya ve elinden gelen her türlü hizmeti kendisine sunmaya karar vermişti. Ama ikinci kısmı burada biten bu gerçek öyküde anlatıldığına göre, düşündüğü gibi

olmadı.

LA MANCHA'LI YARATICI ASILZADE DON QUIJOTE'NIN
ÜÇÜNCÜ KISMI

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

Kalpsiz bazı Yanguas'lılarla karşılaşan Don Quijote'nin başından geçen bahtsız serüvene dair

Bilge Seyyid Hâmid Badincani'nin anlattığına göre, Don Quijote, kendisine ev sahipliği yapan keçi çobanlarından ve çoban Grisósto-mo'nun cenazesine katılanlardan ayrılır ayrılmaz, silâhtarıyla birlikte, çoban kızı Marcela'yı girerken gördükleri koruluğa girdi. Ormanda iki saatten fazla yol alıp, her tarafta boş yere kızı aradıktan sonra, taze çimenlerle kaplı bir çayırdaki durdular; yanda, sakin, serin bir dere akıyordu; öyle ki, kızgın güneşiyle kendini hissettirmeye başlayan öğle saatlerini orada geçirmeye insanı davet ediyor, zorluyordu.

Don Quijote'yle Sancho, hayvanlarından indiler; eşekle Rocinante'yi, orada bol bol yetişen çimenlerde otlasınlar diye serbest bıraktıktan sonra, heybelerini talan ederek, merasime gerek duymadan, efendi ve hizmetkârı, dostça, huzur içinde bulduklarını yediler.

Sancho, Rocinante'ye bukağı vurma zahmetine katlanmamıştı; son derece uysal ve ateşsiz olduğundan o kadar emindi ki, Cordoba otlaklarının bütün kısrakları gelse onu azdıramaz kanaatindeydi. Ama talih ve sürekli uykuda olmayan şeytan, Galicia'lı birtakım katırcılara ait bir Galicia at sürüsünün o vâdide otlamasını emretmişti. Öğlenleri sürüleriyle birlikte çimenlik ve sulak yerlerde dinlenmek, katırcıların âdetidir; Don Quijote'nin mola vermeye karar kıldığı yer de Galicia'lılara çok uygundu.

Nasıl olduysa, Rocinante'nin canı kısraklarla gönül eğlendirmek istedi ve kokularını alır almaz, her zamanki halinden çıkıp sahibinden izin istemeden ihtiyacını kısraklara iletmek üzere hızla koşmaya başladı. Ama görünüşe bakılırsa, canları otlamaktan başka bir şey istemeyen kısraklar, Rocinante'yi nalları ve dişleriyle öyle bir karşıladılar ki, kısa bir süre içinde kolanları koptu, eysersiz, çırılçıplak kaldı. Ama onun için asıl acı olan, herhalde, katırcıların kısraklarına zor kullanıldığını görünce iri sopalarla yetişip iyice dövmeleri oldu; Rocinante yediği dayakla yere serildi.

Bu arada, Rocinante'nin yediği dayağı gören Don Quijote ve Sancho, nefes nefese yetişmişlerdi; Don Quijote Sancho'ya dedi ki:

“Gördüğüm kadarıyla, arkadaşım Sancho, bunlar şövalye değil, kaba ve aşağılık insanlar. Bunu söylememin sebebi şu: Gözlerimizin önünde Rocinante'ye yapılan saldırının haklı intikamını almama pekâlâ yardım edebilirsin.”

“Ne intikamı alacağız?” dedi Sancho. “Onlar yirmi kişiden fazla, bizse sadece iki kişiyiz, hattâ belki de bir buçuk.”

“Ben yüz kişiye bedelim,” dedi Don Quijote.

Sözü daha fazla uzatmadan elini kılıcına attı ve Galicia'lılara saldırdı; efendisinden etkilenen Sancho Panza da onu örnek alıp aynı şeyi yaptı. İlk anda Don Quijote bir tanesine bir darbe indirdi, adamın deri üstlüğüne biçti ve sırtında derin bir yara açtı.

Kendileri o kadar kalabalıkken, topu topu iki adamın saldırısına uğradıklarını gören Galicia'lılar, sopalarına sarıldılar ve ikisini ortaya alıp var güçleriyle dövmeye başladılar. Doğruyu söylemek gerekirse, ikinci darbeye Sancho'yu yere devirdiler; Don Quijote'nin de başına aynı şey geldi; ustalığının ve cesaretinin bir faydası olmadı. Talihi, onu hâlâ yerde olan Rocinante'nin ayaklarının dibine düşürdü. İşte, kızgın köylülerin eline verilen sopanın ne büyük bir şiddetle indiği de buradan belli.

Galicia'lılar ne kötü bir iş yaptıklarını görünce, alelacele hayvanlarını yükleyip yollarına devam ettiler; iki maceracıyı kötü bir durumda ve daha da beter bir ruh halinde bıraktılar.

İlk yakınmaya başlayan, Sancho Panza oldu; kendisini efendisinin yanında bulunca; boğuk, acıklı bir sesle dedi ki:

“Señor Don Quijote! Ah, Señor Don Quijote!”

“Ne istiyorsun, kardeşim Sancho?” diye karşılık verdi Don Quijote, Sancho'yla aynı ince, inleyen tonda.

“Eğer mümkünse,” dedi Sancho Panza, “çirkin Blas'ın o iksirinden iki yudum vermenizi rica edecektim, elinizin altındaysa eğer. Belki yaralara iyi geldiği gibi kırık kemiklere de iyi gelir.”

“Ah zavallı ben, yanımda olsaydı, daha ne isterdik ki?” dedi Don Quijote. “Ama sana gezgin şövalye sözü veriyorum Sancho Panza, iki güne kalmadan, kader başka türlü emretmezse, mutlaka elimde olacak; yoksa beceriksizin tekiyim demektir.”

“Sizce ayaklarımızı kaç gün sonra hareket ettirebilir hale geliriz?” dedi Sancho Panza.

“Kendi adıma diyebilirim ki,” dedi, pestili çıkmış olan Don Quijote, “şu günlerin geçmesini ipele çekeceğim. Ama ben bütün kabahati kendimde buluyorum; benim gibi şövalye olmayan o adamlara kılıç çekmemeliydim. Yani sanıyorum ki, şövalyelik yasalarını çiğneyerek, savaşlar tanrısının bana bu cezayı vermesine sebep oldum. Bu nedenle, Sancho Panza, sana söyleyeceğim şeyden haberdar olmanda fayda var; çünkü ikimizin de sağlığı açısından çok önemli. Böyle alçakların bize bir saldırıda bulunduğunu gördüğün zaman, benim kılıcımı çekmemi bekleme, çünkü ben kesinlikle böyle bir şey yapmayacağım; sen davran kılıcına ve istediğin şekilde cezalandır onları. Eğer onları korumaya, yardıma, şövalyeler koşacak olursa, ben seni korumayı, bütün gücümle onlara saldırmayı bilirim; cesaretimin nereye kadar gidebileceğini sen de yüzlerce tecrübeyle, örnekle anlamışsındır.”

Cesur Vizcaya'lıya karşı kazandığı zafer, zavallı şövalyeyi böyle kibirli hale getirmişti. Ama efendisinin uyarısı, Sancho Panza'nın pek aklına yatmamıştı; şöyle cevap vermekten kendini alamadı:

“Efendim, ben barışsever, uysal, sakın bir insanım; besleyip büyütmem gereken çocuklarım ve karım olduğu için, her türlü hakareti sineye çekmeyi bilirim. Yani, sizin de haberiniz olsun –emir vermek bana düşmez– kesinlikle kılıç çekmem; ne eşkıyaya, ne de şövalyeye. Şu andan, Tanrı huzuruna çıkıncaya kadar, bana yapılmış ve yapılacak olan bütün saldırıları affediyorum; yapan veya yapacak olan, ister soylu olsun ister soysuz, ister zengin olsun ister

yoksul, ister efendi olsun ister serf; istisnasız her koşulda, her durumda.”

Bunu duyan efendisi şöyle cevap verdi:

“Biraz daha rahat konuşabilmek için soluğum olsun, sana ne kadar yanıldığını anlatabilmek için, şu kaburgamdaki ağrı biraz hafiflesin isterdim Panza. Dinle beni, ey günahkâr! Şu ana kadar hep bize karşı esmiş olan talih rüzgârı bizden yana dönse, arzularımızın yelkenlerini şişirse, hiç kuşkuyla yer bırakmayacak şekilde, sana vaaat ettiğim cezirelerden birine demir attırsa, ben onu kazanıp seni başına geçirsem ne olacak? Şövalye olmadığın, olmak da istemediğin için, yapılan hakaretlerin intikamını almaya, topraklarını korumaya cesaretin de, niyetin de olmadığı için, her şeyi mahv mı edeceksin? Şunu bilmen gerekir ki, yeni fethedilen krallık ve illerde, yerlilerin ruhu asla rahat durmaz; yeni efendilerinden yana degillerdir pek; öyle ki, olayları tekrar değiştirmek ve şanslarını denemek için bir yenilik yapmalarından korkulur; bu nedenle, fatihin yönetim bilgisi olması ve herhangi bir duruma karşı saldıracak veya kendini savunacak cesareti olması gerekir.”

“Bu başımıza gelen olayda,” dedi Sancho, “zat-ı âlinizin söylediği bilgiye ve cesarete sahip olmayı isterdim; ama yoksul adam yemini ediyorum size, bana şimdi lâzım olan sohbet değil, yakı. Bir bakın bakalım efendim, kalkabilecek misiniz; Rocinante’ye de yardım edelim, gerçi haketmiyor ya, bu dayağın asıl sebebi oydu. Rocinante’den bunu hiç beklemezdim; ben onu namuslu ve benim kadar barışsever biri sanıyordum. Her neyse, insanları tanımak için çok zaman gerekir, bu hayatta hiçbir şeyden emin olunmaz derler, doğruymuş. Kim derdi ki, sizin o bahtsız gezgin şövalyeye indirdiğiniz kılıç darbelerinden hemen sonra, omuzlarımıza böyle yağmur gibi sopalar yağacak?”

“Yine seninkiler,” dedi Don Quijote, “bu tür kara bulutlara alışık olmalı, oysa tülbentlere, tüllere alışkın olan benim omuzlarım hiç şüphesiz bu felâketin acısını daha çok hissetmekte. Bütün bu sıkıntıların, şövalyelik mesleğinin bir parçası olduğunu düşünmesem... düşünmek ne kelime, kesinlikle bilmesem, sırf öfkemden ölür kalırdım burada.”

Silâhtarı buna şöyle cevap verdi:

“Efendim, madem bu felâketler şövalyeliğin ürünü, lütfen söyleyin, sık mı olurlar, yoksa belirli zamanları mı vardır? Çünkü bana öyle geliyor ki, iki hasadın sonunda, eğer merhameti sonsuz olan Tanrı imdadımıza yetişmezse, üçüncüsüne halimiz kalmayacak.”

“Şunu bil ki, arkadaşım Sancho,” dedi Don Quijote, “gezgin şövalyelerin hayatı, binlerce tehlikeye ve felâkete açıktır; gezgin şövalyelerin kral ya da imparator olma ihtimali de, bundan ne azdır, ne fazla; çeşitli şövalyelerin sayısız tecrübeleri bunu göstermiştir; onların öyküleri de tarafımdan hatmedilmiştir. Acılarım izin verse, sırf cesaretleriyle, söylediğim mertebelere yükselen birkaç tanesini sana anlatabilirdim; bunlar da, hem önce, hem daha sonra, çeşitli felâketlere, belâlara uğramışlardır. Yiğit Galya’lı Amadis, can düşmanı, büyücü Arcalaus’un eline düşmüştü; büyücünün onu bir avluda direğe bağlayıp atının kolanlarıyla iki yüzden fazla kırbaç indirdiği kesin olarak bilinmektedir. Hattâ oldukça tanınmış, esrarengiz bir yazar vardır ki, şöyle der: Güneş Şövalyesi kalenin birinde tuzağa düşürülür; ayaklarının

altında bir kapak açılır ve kendini yerin altında, derin bir kuyuda, elleri ayakları bağlı bulur. Orada kendisine, kar suyu ve kumla, lavman denilen şeyden yapılır, ölüme çok yaklaşmışken, çok yakın arkadaşı olan bir bilgin yardımına koşar. Arkadaşı o fecî durumda imdadına yetişmese, zavallı şövalyenin hali duman olurdu. Yani, bunca iyi insanın arasında ben de ıstırap çeksem olur; asıl büyük hakaret, bizim uğradıklarımız değil, bu insanların uğradıkları. Şunu bilmeni istiyorum ki Sancho, tesadüfen elde bulunan âletlerle açılan yaralar, insanı aşılamaz; bu, düello yasasında açıkça belirtilmiştir. Bir ayakkabıcı, elindeki kalıpla bir başkasına vurursa, elindeki kalıp odundan olsa bile, vurduğu kişi odun yemiş sayılmaz. Bu kavgada dayak yedik diye, hakarete uğradığımızı sanmaman için söylüyorum bunu; çünkü o adamların ellerindeki, bizi dövdükleri silâhlar, kendi sopalarından başka bir şey değildi; hatırladığım kadarıyla, hiçbirinde meç, kılıç ya da hançer yoktu.”

“Ben o kadarına bakmaya vakit bulamadım,” dedi Sancho. “Ben kılıcıma el atar atmaz, adamlar sopalarını omuzlarıma indirdiler; ne gözlerimde görecektim, ne ayaklarımda yürüyecek hal kaldı; şimdi yattığım yere devirdiler. Şu anda, yediğim sopa hakaret miydi, değil miydi diye düşünmek beni üzmüyor da, yediğim dayağın acısı üzüyor. İzi omuzlarımda olduğu kadar hâfızamda da kazılı kalacak sanıyorum.”

“Yine de şunu bil ki, Panza kardeşim,” dedi Don Quijote, “zamanın silmediği anı, ölümün dindirmediği acı yoktur.”

“Zamanın silmesine, ölümün dindirmesine kalmış bir felâketten daha kötüsü olabilir mi?” dedi Panza. “Başımıza gelen felâket, iki yakıyla iyileşecek olsa, yine o kadar kötü olmazdı. Ama görüyorum ki, bir hastanedeki bütün yakılar bizi doğrultmaya bile yetmeyecek.”

“Şimdi bunları bırak da, iyi kötü gücünü toparla Sancho,” dedi Don Quijote. “Ben de öyle yapacağım; bakalım Rocinante ne durumda. Bana öyle geliyor ki, zavallıcık bu felâketten epeyce pay aldı.”

“Bunda şaşılacak bir şey yok,” diye cevap verdi Sancho. “Kendisi çok iyi bir gezgin şövalye olduğuna göre. Benim şaşırduğum, bizim sağlam kaburgamız kalmamışken, eşeğimin bu işten tüy gibi sıyrılmış olması.”

“Talih her felâkette, çare olarak açık bir kapı bırakır,” dedi Don Quijote. “O hayvan şimdi Rocinante’nin yerini doldurabilir, beni buradan, yaralarımın sarılacağı bir şatoya götürebilir diye söylüyorum bunu. Üstelik, eşeğe binmekte utanılacak bir şey de yok; çünkü şöyle bir şey okuduğumu hatırlıyorum: İyi yürekli ihtiyar Silenos, neşeli kahkaha tanrısının²⁶ eğitmeni, yüz kapılı kente girdiğinde, çok güzel bir eşeğin üzerine oturmuş, memnun mesut gidiyormuş.”

“Zat-ı âlinizin dediği gibi o oturmuştur,” dedi Sancho. “Ama oturmakla çöp çuvalı gibi yığılmak arasında çok büyük fark var.”

Don Quijote buna şöyle cevap verdi:

“Savaşta alınan yaralar insana şeref verir, şerefsizleştirmez. Artık bana karşılık verme, arkadaşım Panza; onun yerine, dediğim gibi ayağa kalkmaya çalış ve beni en beğendiğin şekilde eşeğinin üstüne yerleştir ki, akşam bizi bu ıssız yerde bulmadan buradan gidelim.”

“Sizin ağzınızdan duymuştum,” dedi Panza, “yılın büyük çoğunluğunda bozkırlarda, çöllerde uyumak, tam gezgin şövalyelere göreymiş, bunu talih sayarlarmış.”

“O başka çareleri olmadığında, ya da âşık olduklarında öyledir,” dedi Don Quijote. “O kadar doğrudur ki, iki yıl boyunca, sevgilisinin hiç haberi olmadan, bir kayanın üzerinde gece gündüz demeden, gökyüzünün gazabına maruz kalarak durmuş şövalyeler vardır. Bunlardan biri de, Galya’lı Amadis’tir. Adı Beltenebros olduğu sırada, Mahzun Kaya’nın üzerinde barınmıştır; sekiz ay mı, sekiz yıl mı, bilmiyorum, hesabını şaşırılmışım. Önemli olan, Señora Oriana’nın bilmem hangi zalimliği yüzünden, orada ceza çekmiş olmasıdır. Ama şimdi bunları bırakalım da Sancho, Rocinante gibi eşeğin de başına bir belâ gelmeden gidelim.”

“O zaman yandığımızın resmidir işte,” dedi Sancho.

Otuz kere ah vah çekip, altmış kere iç geçirdikten, onu oraya getirene yüz yirmi kere lânet okuduktan sonra kalktı; yolun ortasında Türk yayı gibi iki büklüm kaldı; bir türlü doğrulamıyordu. Güç belâ, günün aşırı özgürlüğüyle başıboş dolaşmış olan eşeğine semer vurabilirdi. Sonra Rocinante’yi ayağa kaldırdı; Rocinante’nin yakınacak dili olsa, hiç şüphesiz Sancho’yu da, efendisini de geride bırakırdı.

Sonunda Sancho, Don Quijote’yi eşeğin üstüne yerleştirdi, peşine Rocinante’yi taktı ve eşeği yularından çekerek, anayolun aşağı yukarı nereye düşeceğini kestirmeye çalışıp o tarafa yöneldi. Olayları giderek iyiye doğru yönlendiren talih, daha bir fersah bile gitmemişlerdi ki, önlerine anayolu çıkardı. Yolda bir han gördü ki, Sancho’ya rağmen, Don Quijote’nin arzusuyla şato olmak zorundaydı. Sancho han diye ısrar ediyordu; efendisi hayır, şato diye; tartışma o kadar uzun sürdü ki, bitirmeye vakit bulamadan kapısına vardılar. Sancho ne olduğuna bakmadan, alayıyla birlikte içeri girdi.

ON ALTINCI BÖLÜM

Kale sandığı handa, yaratıcı asilzadenin başına gelenlere dair

Don Quijote'yi eşeğin üzerine yığılmış halde gören hancı, nesi olduğunu sordu Sancho'ya. Sancho bir şeyi olmadığını, bir kayanın tepesinden düşüp kaburgalarını biraz incittiğini söyledi. Hancının, genellikle bu meslekten olanların karılarına benzemeyen bir karısı vardı; çünkü merhametli bir kadındı ve yakınlarının dertlerine üzülmüdü. Hemen Don Quijote'yle ilgilendi; güzel ve genç kızını da yardıma çağırıp, konuğunu iyileştirmeye koyuldu. Handa hizmet eden bir de Asturias'lı kız vardı; geniş yüzlü, düz enseli, yassı burunlu, bir gözü kör, öteki de pek sağlam değildi. Doğrusu, vücudunun alımlılığı, diğer kusurlarını telâfi ediyordu. Boyu ayaklarından başına yedi karışı bulmuyordu, kendisine fazlasıyla ağır gelen omuzları yüzünden, ister istemez yere bakıyordu. İşte bu güzel kız, hancının kızına yardım etti ve ikisi birlikte Don Quijote'ye, eskiden, uzun yıllar boyunca samanlık olarak kullanıldığını açıkça belli eden bir ardiyede, pek kötü bir yatak hazırladılar. Handa kalan bir de katırcı vardı, onun yatağı, Don Quijote'mizinkinden biraz ötedeydi. Katırlarının semerleriyle örtülerinden oluştuğu halde, Don Quijote'ninkinden çok daha iyiydi. Onunki, eşit yükseklikte olmayan iki peyke üzerine konmuş, pürüzlü dört tahtayla, kimi yırtıklardan yün olduğu görünmese, sertliğinden, dokununca taş sanılacak topaklarla dolu, yorgan inceliğinde bir şilteden ve kalkanların yapıldığı deriden iki çarşafı, iplikleri sayılmaya kalkılsa, teki bile atlanmadan sayılabilecek, sert yünden bir örtüden oluşuyordu.

Don Quijote bu uğursuz yatağa uzandı ve Maritornes (Asturias'lı kızın adı buydu) ışık tutarken, hancının karısıyla kızı da, tepeden turnağa bütün vücuduna yakı yapıştırdılar. Hancının karısı yakaları yapıştırırken, Don Quijote'nin kimi yerlerinin çok kötü morarmış olduğunu görünce, düşüşten çok dayağa benzediğini söyledi.

“Dayak yemedi,” dedi Sancho. “Kaya çok girintili çıkıntılıydı.” Her birinin ayrı bir yerini çürüttüğünü söyleyip sonra ekledi: “Hanımefendi, bir zahmet birkaç yakı da fazladan yapıverin, nasılsa lâzım olur; benim de zaten belim biraz ağrıyor.”

“Demek ki,” dedi hancının karısı, “sen de düştün.”

“Düşmedim,” dedi Sancho Panza. “Efendimin düşüşünü görünce birden öyle korktum ki, sanki sopa yemiş gibi her tarafım ağrıyor.”

“Olabilir,” dedi hancının kızı. “Ben birçok kere rüyamda bir kuleden aşağı düştüğümü gördüm; bir türlü yere varamıyordum. Rüyadan uyandığımda, sanki gerçekten düşmüş gibi her tarafım ağrıyordu.”

“İşin garip yanı hanımefendi,” dedi Sancho Panza, “ben rüya filan görmeden, şimdikinden daha uyanık olduğum halde, neredeyse efendim Don Quijote kadar çürüğüm var.”

“Bu beyin adı ne?” diye sordu Asturias'lı Maritornes.

“La Mancha'lı Don Quijote,” dedi Sancho Panza. “Kendisi maceracı şövalyedir, hem de gelmiş geçmiş en büyük, en güçlü şövalyelerden biri.”

“Maceracı şövalye ne demek?” dedi kız.

“Sen bunu bilemeyecek kadar yeni misin bu dünyada?” dedi Sancho Panza. “Şunu bil ki, kardeşim, maceracı şövalye, bir anda dayak da yenebilecek, imparator da olunabilecek bir şeydir. Bugün dünyanın en bahtsız, en muhtaç yarattığıyken, yarın silâhtarına verebileceği iki üç krallığın tacına sahip olur.”

“Öyleyse, sen bu iyi yürekli beyefendinin silâhtarı olduğuna göre,” dedi hancının karısı, “görünüşe bakılırsa, niye bir kont bile değilsin?”

“Henüz çok erken,” diye cevap verdi Sancho. “Çünkü daha bir aydır talihimizi deniyoruz, şimdilik bir fırsat yakalayamadık. Bazen insan bir şeyi ararken başka şey buluyor. Ama işin doğrusu, efendim Don Quijote’nin bu düşüşte aldığı yaralar bereler iyileşir, ben de sakat kalmazsam, umutlarımı İspanya’nın en yüksek mevkiyle değiştirmem.”

Don Quijote bütün bu konuşmaları büyük bir dikkatle dinliyordu; elinden geldiğince yataкта doğrulup oturarak, hancının karısının elini tuttu ve dedi ki:

“İnanın bana, güzel hanımefendi, şatonuzda beni ağırladığınız için kendinizi talihli sayabilirsiniz, kendimi methetmiyorsam, insanın kendini övmesi değerini azaltır dedikleri içindir; ama silâhtarım size kim olduğumu anlatacaktır. Sadece şunu söyleyeceğim: Ömrüm oldukça size minnet edebilmek için, bana yaptığınız iyilikleri sonsuza kadar hâfızamda tutacağım; Tanrı beni böylesine aşka esir etmeseydi, aşkın yasalarına ve adını ancak mırıldanmaya cesaret edebildiğim o nankör dilberin gözlerine bağlamasaydı, bu güzel kızınızın gözleri, özgürlüğüme hükmederdi.”

Gezgin şövalyenin sözlerini dinleyen hancının karısıyla kızının ve saf Maritornes’in, kafaları karışmıştı; konuştukları, onlar için Çince’den farksızdı; yine de bütün sözlerinin minnet ve iltifat yollu olduğunu anlayabildiler. Bu tür konuşmalara alışkın olmadıklarından, bakıyorlar, şaşıyorlardı, bu adam, normal insanlardan değişik görünüyordu gözlerine. Hancı diliyle kendisine teşekkür edip yanından ayrıldılar; Asturias’lı Maritornes de, bakıma efendisi kadar ihtiyacı olan Sancho’nun yaralarını sardı.

²⁷ Katırcı, o gece birlikte eğlenmek üzere Maritornes’le anlaşmış, kız da konuklar rahat ettikten, efendileri de uyuduktan sonra, yanına gidip canı istediğinde onu memnun etmeye söz vermişti. Bu iyi yürekli kızın, her ne kadar dağ başında ve bir şahit bulunmadan da söz vermiş olsa, bu tür sözlerini her zaman tuttuğu söylenirdi. Kendisi soylu olmakla övünürdü; handa hizmet etmekten utanmıyordu, çünkü onu bu duruma, başından geçen felâketlerin, kötü olayların getirdiğini söylüyordu.

Don Quijote’nin sert, dar, külüstür ve iğreti yatağı, yıldızlı ahırın ortasındaki ilk yataktı; sonra, onun hemen yanına Sancho kendi yatağını kurdu; bu ise, sadece sukamışından bir hasırla yünden çok çaputa benzer bir örtüden oluşuyordu. Bu iki yataktan sonra, katırcının yatağı geliyordu. Dediğimiz gibi semerlerden ve yanındaki en iyi iki katırın bütün süslerinden oluşuyordu. Aslında on iki katırı vardı; hepsi de parlak, besili, güzel hayvanlardı; çünkü katırcı, kendisini çok iyi tanıyan, hattâ biraz akrabalığı da olduğu söylenen, bu öykünün

yazarının özel olarak belirttiğine göre, Arevalo'nun zenginlerinden biriydi. Ayrıca Seyyid Hâmid Badincani, çok meraklı ve her konuda titiz bir tarihçiydi ve görüldüğü gibi, ne kadar küçük ve önemsiz olsa da, hiçbir ayrıntıyı atlamaz, her şeyi kaydedirdi. Olayları bize kısa ve öz şekilde anlatan, biz daha tadına varmaya başlarken, dikkatsizliklerinden, kötülüklerinden ya da cehaletlerinden, meselenin önemli kısmını es geçen ciddî tarihçiler, kendisini örnek almalıdır. *Taulat de Rogimont*'un yazarı ve Kont Tomillas'ın kahramanlıklarının anlatıldığı kitabın yazarı, bin yaşasın! Her şeyi ne kadar titizlikle tasvir ederler.

Hikâyemize dönelim: Katırcı, sürüsünün yanına gidip ikinci defa yemlerini verdikten sonra, semerlerinin üzerine uzandı ve gayet dakik olan Maritornes'ini beklemeye koyuldu. Sancho yakılarını yakıp yatmıştı, ama uyumaya çalıştığı halde, kaburgalarındaki ağrı izin vermiyordu. Don Quijote'nin de kendi kaburgalarındaki ağrılar yüzünden, tavşan gibi gözleri açıktı. Bütün han sessizliğe gömülmüştü ve tek ışık, girişte asılı lâmbanın ışığıydı.

Bu harikulâde sessizlik ve şövalyemizin, mahvına sebep olan kitaplarda sık sık anlatılan olaylarla ilgili, aklından çıkmayan düşünceler, kolaylıkla tahmin edilebilecek tuhaf çılgınlıklardan birini hayaline getirdi: Hayalinde, ünlü bir şatoya gelmişti –daha önce de söylediğimiz gibi, kaldığı bütün hanlar ona şato gibi görünüyordu– ve hancının kızı, şato sahibinin kızıydı. Kibarlığından etkilenmiş, kendisine âşık olmuş ve o gece, anne babasından gizlice gelip epeyce bir süre onun yanında yatmaya söz vermişti. Kendi uydurması olan bu boş hayalleri kesin gerçek sanarak endişelenmeye ve dürüstlüğüne tehlikede olduğunu düşünmeye başladı. Sonunda, Kraliçe Guinevere'yle nedimesi Quinañaona karşısına gelse, sevgilisi Dulcinea del Toboso'ya ihanet etmemeye içinden yemin etti.

Kendisi bu saçmalıkları düşünürken, Asturias'lı kızın saati geldi ve Don Quijote için uğursuz bir saat oldu. Kız, üstünde bir gömlek, yalınayak, saçlarını pamuklu bir filenin içine toplamış olarak, sessiz, dikkatli adımlarla katırcıyı bulmak üzere, üç adamın kaldığı odaya girdi. Ama daha kapıya geldiğinde, Don Quijote onu işitti ve yakılarına, kaburgalarındaki ağrıya rağmen yatağında doğrularak güzel bakireyi karşılamak üzere kollarını uzattı. Çekine çekine, hiç ses çıkarmadan, ellerini öne uzatmış sevgilisini arayan Asturias'lı, Don Quijote'nin kollarıyla karşılaştı. Don Quijote kızın bileğinden sıkıca kavrayıp kendine doğru çekti ve kız tek kelime konuşmaya cesaret edemedi, yatağın üzerine oturttu. Sonra gömleğine dokundu ve gömlek çuval bezinden olduğu halde, ona incecik ipek gibi geldi. Bileklerinde camdan boncuklar vardı, ama Don Quijote onlarda değerli doğu incilerinin ışıltısını gördü. Daha çok yeleyi andıran saçlarını, o, güneşi bile gölgede bırakan incecik, parıltılı Arabistan altınından teller olarak gördü. Hiç şüphesiz ekşimiş, pörsümüştü salata kokan nefesi ise, ona ağzından dışarı tatlı, ıtırly bir koku yayıyormuş gibi geldi. Sonuçta, kız hayalinde, tıpkı kitaplarda okuduğu, yaralı şövalyeyi görmeye gelen, aşkına yenik düşmüş prensesin özellikleriyle canlandırdı; en ufak süsüne, ayrıntısına kadar. Zavallı asilzadenin körlüğü öyle bir noktadaydı ki, ne dokunması, ne nefesi, ne de kızcağzın katırcı olmayan birini kusturabilecek diğer özellikleri, onu yanılgıdan kurtaramıyordu. O, kollarının arasında

güzellik tanrıçasını tuttuğunu sanıyordu. Kızı sıkıca kavrayarak, alçak, sevdalı bir sesle konuşmaya başladı:

“Güzeller güzeli, soylu hanımefendi, güzelliğinizi gözlerimin önüne sererek bana göstermiş olduğunuz sınırsız iyiliğe karşılık verebilecek durumda olmayı çok isterdim. Ancak, iyilerin peşini asla bırakmayan talih, beni bu yatağa yatırmayı uygun buldu; bu paramparça halimle, isteklerinizi karşılamaya gönüllü olsaydım bile, imkânsız olacaktı. Ayrıca bu imkânsızlığa, daha büyük bir başkası da ekleniyor; o da, en gizli hayallerimin biricik efendisi olan eşsiz Dulcinea del Toboso’ya vermiş olduğum sadakat sözüdür. Aksi takdirde, sınırsız iyiliğinizin karşıma çıkardığı talihi teperek, budala bir şövalye durumuna düşmezdim.”

Don Quijote’nin kendisini böyle sımsıkı tuttuğunu gören Maritornes bunalmış, ter içinde kalmıştı; söylediği sözleri ne anlıyor, ne dinliyor, hiç konuşmadan kurtulmaya çalışıyordu. Kirli arzuların uyanık tuttuğu katırcı ise, aşiftesi kapıdan içeri girdiği anda işitmiş, Don Quijote’nin bütün söylediklerini dikkatle dinlemişti. Asturias’lının, bir başkası uğruna, verdiği sözü tutmamasını kıskanarak, Don Quijote’nin yatağına iyice yaklaştı ve anlayamadığı bu sözler nereye varacak diye beklemeye başladı. Ama kızın kurtulmak için çırpındığını, Don Quijote’nin de onu tutmaya çalıştığını görünce, bu şakayı tatsız buldu. Kolunu havaya kaldırdı ve sevdalı şövalyenin kemikli çenesine öyle korkunç bir yumruk indirdi ki, ağzını kan içinde bıraktı. Bununla da yetinmeyip, kaburgalarının üstüne çıktı ve ayaklarını büyük bir hızla hareket ettirerek, hepsini tek tek bir güzel çiğnedi.

Biraz çürük olan ve iğreti temellere oturan yatak, katırcının fazladan yükünü kaldıramayıp yere çöktü; çıkan büyük patırtı hancıyı uyandırdı. Hemen Maritornes’in kavga ettiğini düşündü; çünkü yüksek sesle çağırdığı halde cevap alamıyordu. Bu şüpheyi yatağından kalktı ve bir kandil yakıp kavgayı işittiği yere doğru gitti. Patronunun geldiğini gören ve ne kadar sinirli olduğunu bilen kız, dehşet içinde, altüst halde, hâlâ uyumakta olan Sancho Panza’nın yatağına sığındı ve yatağın içinde büzüşüp tortop oldu. Hancı içeri girip dedi ki:

“Neredesin orospu? Bunlar mutlaka senin başının altından çıkmıştır.”

Bu sırada Sancho uyandı ve neredeyse üstüne binmiş olan kütleyi hissedince, kâbus gördüğünü sanıp sağa sola yumruk atmaya başladı. Bunların, bilemiyorum kaç tanesi, Maritornes’e isabet edince, o da acısından gözü namus filan görmeyip Sancho’ya o kadar çok yumrukla karşılık verdi ki, maalesef uykusunu kaçırdı. Bu muameleye maruz kaldığını gören, üstelik kim olduğunu da bilmeyen Sancho, mümkün olduğunca doğrulup Maritornes’e sarıldı ve ikisinin arasında dünyanın en zorlu ve en komik boğuşması başladı.

Katırcı, hancının kandilinin ışığında sevgilisinin halini görünce, Don Quijote’yi bırakıp gerekli yardımı yetiştirmeye koştu. Hancı da aynı şeyi yaptı, ama onun niyeti başkaydı; o, kızını cezalandırmaya gidiyordu; çünkü bu patırtının tek sorumlusunun o olduğundan emindi. Böylece masaldaki gibi, kedi fareye, fare ipe, ip sopaya misali, katırcı Sancho’ya, Sancho kıza, kız ona, hancı kıza vuruyor, hepsi o kadar hızlı hareket ediyordu ki, bir an durup ara vermiyorlardı.²⁸ En güzeli de, hancının kandilinin sönmesi oldu; karanlıkta kalınca, hiç

acımadan, rasgele vurmaya başladılar; ellerini attıkları yerde sağlam bir şey bırakmıyorlardı.

Tesadüf, o gece handa Eski Toledo Santa Hermandad kolluklarından biri kalıyordu. Kavganın tuhaf gürültülerini duyunca, kısa değneğiyle belgelerinin bulunduğu kutuyu²⁹ kapıp karanlıkta odaya girdi ve dedi ki:

“Kanun namına durun! Santa Hermandad namına durun!”

İlk önce, çökmüş yatağında, yediği yumruklardan kendini kaybetmiş, sırtüstü yatan Don Quijote’yle çarpıştı; el yordamıyla ilerlerken yapıştığı sakalını tutuyor, bir yandan da, “Kanun namına,” diye tekrarlıyordu.

Ama yakaladığı adamın kıpırdamadığını görünce ölü olduğunu, içeridekilerin de onun katili olduğunu sandı ve bu şüphe üzerine sesini iyice yükselterek bağırdı:

“Hanın kapısını kapatın! Kimseyi dışarıya salmayın, adam öldürülmüş burada!”

Bu haykırıyla herkes yerinden sıçradı ve her biri sesi duyduğu anda kavgayı kesti. Hancı odasına, katırcı semerlerine, kız da odasına çekildi; sadece bahtsız Don Quijote ve Sancho, oldukları yerden kıpırdayamadılar. Bu arada kolluk, Don Quijote’nin sakalını bıraktı ve suçluları bulup tutuklamak üzere bir ışık aramaya çıktı; ama bulamadı, çünkü hancı odasına giderken lâmbayı mahsus söndürmüştü. Mecburen şömineye gidip uzun uğraşlar sonunda başka bir kandil yakabildi.

²⁷ Buradan başlayıp 2 no.lu dipnotta biten bölüm, 1624’te Portekiz Enkizisyonu’nun sansürüne uğradı.

²⁸ 1 no.lu dipnotla başlayan sansürlü bölümün sonu.

²⁹ Santa Hermandad’ın kolluk kuvvetleri, yetkilerinin göstergesi olarak yeşil renkli, kısa değnek taşır, belgelerini teneke kutuda yalarında bulundururlardı.

ON YEDİNCİ BÖLÜM

Korkusuz Don Quijote'nin maalesef şato sandığı handa, sadık silâhtarı Sancho Panza'yla birlikte geçirdiği bitmek bilmeyen sıkıntılara dair

Don Quijote bu arada buhranı atlatmış, bir gün önce, sopalar vâdisinde yatarken silâhtarına seslenmek için kullandığı ses tonuyla Sancho'yu çağtırmaya koyulmuştu:

“Sancho, arkadaşım, uyuyor musun? Uyuyor musun, Sancho arkadaş?”

“Ne uyuması? Zavallı ben,” diye cevap verdi Sancho, sıkıntıyla, küskünlükle. “Bu gece bütün şeytanlar beni buldu ya.”

“Böyle düşünmekte şüphesiz haklısın,” dedi Don Quijote. “Çünkü ya ben bir şey bilmiyorum, ya da bu şato perili. Bilmen gereken bir şey var... Ama bu söyleyeceğimi, ben ölünceye kadar bir sır olarak saklayacağına yemin etmen gerekiyor.”

“Tamam, ediyorum,” dedi Sancho.

“Herhangi bir kimsenin,” dedi Don Quijote, “şerefının lekelenmesine karşı olduğum için söylüyorum.”

“Tamam, yemin ediyorum dedim ya,” diye cevap verdi Sancho. “Zat-ı âliniz ölünceye kadar söylemeyeceğim; Tanrı kısmet etse de yarın söyleyebilsem.”

“Sana o kadar mı kötülük ediyorum ki çabucak ölmemi istiyorsun Sancho?” diye sordu Don Quijote.

“Ondan değil,” dedi Sancho, “ben hiçbir şeyi pek fazla saklamaktan hoşlanmam, saklaya saklaya çürümelerini de istemem.”

“Ne için olursa olsun,” dedi Don Quijote. “Ben senin sevgine ve saygına daha çok güveniyorum. Şunu bilmen gerekiyor: Bu gece başıma öyle tuhaf bir serüven geldi ki, ne söylesem azdır. Kısaca anlatayım: Biraz önce, bu şatonun sahibinin, bu dünyada benzeri az bulunur güzellikteki kızı bana geldi. Güzelliğini sana nasıl söylesem? Keskin zekâsını nasıl anlatsam? Kalbimin efendisi Dulcinea del Toboso'ya olan sadakatimi korumak için, hiç değinmeden geçmek zorunda olduğum diğer gizli şeyleri nasıl ifade etsem? Sana bir tek şey söylemek istiyorum: Ya talihin avucuma koyduğu bu lütufları Tanrı kıskandı, ya da –ki bu herhalde daha doğru– dediğim gibi bu şato perili; çünkü ben kendisiyle tatlı ve sevdalı bir sohbeta dalmışken, nereden, nasıl geldiğini görmediğim, dağ gibi bir devin koluna yapışık bir el, çeneme öyle bir yumruk oturttu ki, ağzım kan içinde kaldı. Sonra da öyle bir ezdi ki beni, dün Rocinante'nin küstahlığı yüzünden, Galicia'lılar senin de bildiğin saldırıyı yaptıktan sonraki halimden daha kötüyüm. Buradan şu sonucu çıkarıyorum: Bu kızın güzelliğinin hazinesini, Magripli bir büyücü saklıyor, üstelik de benim için değil.”

“Benim için de değil,” dedi Sancho. “Çünkü beni dört yüzden fazla Magripli, öyle bir dövdü ki, dünkü sopalar yanında balla kaymak kalır. Ama söyler misiniz efendim, bizi bu hale getiren bu garip serüvene ne diyorsunuz? Zat-ı âlinizin durumu o kadar kötü değil, çünkü kollarınızda o anlattığınız eşsiz güzelliği tutmuşsunuz. Peki ben; hayatımda görüp göreceğim

en sağlam dayağı yemekten başka ne geçti elime? Ah ben de, beni doğuran anam da ne bahtsızmıșız! Gezgin şövalye değilim, olmayı da asla düşünmüyorum, ama bütün felâketlerde en büyük pay bana düşüyor.”

“Yani sen de mi dayak yedin?” dedi Don Quijote.

“Öyle dedim ya, soyuma lânet etmedim mi?” dedi Sancho.

“Üzülme dostum,” dedi Don Quijote, “ben şimdi o nâdide balsamı hazırlarım, göz açıp kapayıncaya kadar iyileşiriz.”

Bu arada kolluk, kandili yakmayı başarıp ölü zannettiği adama bakmaya geldi. O içeri girdiği anda Sancho, adamın üzerinde gömlek, başında gecelik takkesi, elinde kandiliyle, pek asık bir suratla geldiğini görünce, efendisine sordu:

“Efendim, acaba büyücü Magripli bu mu, eksik bıraktığı bir şey olmuştur diye bizi tekrar cezalandırmaya mı geliyor?”

“Magripli bu olamaz,” dedi Don Quijote, “çünkü büyücüler kimseye görünmezler.”

“Görünmeseler de hissettiriyorlar,” dedi Sancho, “omuzlarıma sorun, söylesinler.”

“Benimkiler de söyleyebilir,” diye cevap verdi Don Quijote. “Ama bu, şu gördüğümüz adamın Magripli büyücü olduğunu düşünmemiz için yeterli bir sebep değil.”

Kolluk gelip ikisinin böyle sakin sakin konuştüğünü görünce şaşırıldı. Bu arada Don Quijote, yediği dayaktan ve yakılardan, hâlâ kıpırtısız, sırtüstü yatmaktaydı. Kolluk yaklaşıp sordu:

“Nasılsın, zavallı adam?”

“Senin yerinde olsam daha terbiyeli konuşurdum,” dedi Don Quijote. “Bu memlekette gezgin şövalyelerle böyle mi konuşuluyor, sersem?”

Bu kadar kötü durumda bir adamın kendisiyle böyle konuşmasına dayanamayan kolluk, içindeki yağla birlikte kandili havaya kaldırıp Don Quijote'nin tepesine indirdi ve kafasını güzelce yardı. Ortalık karanlığa gömüldüğü için de hemen dışarı çıktı. Sancho Panza dedi ki:

“Efendim, bu adam hiç kuşku yok, Magripli büyücü. Herhalde hazineyi başkalarına, yumruklarla kandilleri de bize saklıyor.”

“Doğru,” dedi Don Quijote. “Bu büyü işlerine hiç aldırmamak, kızıp sinirlenmemek gerekiyor. Bunlar görünmez ve hayalî olduklarından, ne kadar arasak da, intikam alacak birini bulamayız. Sancho, sen kalkabiliyorsan kalk da, bu şatonun sahibini çağır, sağaltıcı balsamı yapmak için biraz yağ, şarap, tuz ve biberiye versinler bana. Bu sefer sahiden ihtiyacım var galiba, o hayaletin açtığı yaradan çok kan akıyor.”

Sancho, kemikleri sızım sızım sızlayarak kalkıp karanlıkta hancıyı bulmaya gitti. Düşmanı ne durumda diye dinlemekte olan kollukla karşılaşıncaya, dedi ki:

“Beyefendi, kim olursanız olun, lütfedip bize birazcık biberiye, yağ, tuz ve şarap verin; dünyanın en büyük gezgin şövalyelerinden birini iyileştirmek için lâzım bunlar. Kendisi bu handa bulunan Magripli büyücü tarafından ağır yaralanmış halde, şu yatakta yatıyor.”

Kolluk bunları duyunca, adamın aklından zoru olduğuna kanaat getirdi. Şafak sökmekteydi, hanın kapısını açıp hancıya seslenerek adamcağzın istediklerini söyledi. Hancı bütün

istediklerini verdi, Sancho da alıp Don Quijote'ye götürdü. Don Quijote başını ellerinin arasına almış, kandilin acısından yakınıyordu; aslında büyükçe iki şişten başka bir zararı olmamıştı; onun kan sandığı, çektiği işkencenin sıkıntısıyla döktüğü terdi.

Neyse, malzemeleri aldı, hepsini karıştırıp uzunca bir süre, kıvamının uygun olduğuna kanaat getirinceye kadar kaynatarak bir bileşim yaptı. Bileşimi içine koyacağı bir tüp istedi; handa tüp bulunamayınca, bir yağ şişesine ya da teneke yağdanlığa koymaya karar verdi; hancı kendisine ücretsiz armağan etti bunu. Sonra şişeyi kutsamak için seksen Rabbin Duası, bir o kadar da Ave Maria, Meryem Ana ve amentü duası okudu, her sözcükte de haç çıkardı.³⁰ Bütün bunlarda Sancho, hancı ve kolluk da hazır bulundular; katırcı ise, huzur içinde katırlarının bakımıyla ilgileniyordu.

Bu iş bittikten sonra, Don Quijote çok değerli olduğuna inandığı balsamın etkisini hemen kendi üzerinde denemek istedi ve şişeye sığmayan, kaynadığı tencerede kalan sıvıdan, dört beş bardak içti. İçer içmez de, kusmaya başladı, sonunda midesinde hiçbir şey kalmadı. Kusmanın verdiği sıkıntı ve kalp sıkışması yüzünden oluk oluk terliyordu; üstünü örtüp kendisini yalnız bırakmalarını istedi. Dediğini yaptılar; üç saatten fazla uyudu. Uyandığında bedeni öyle hafiflemiş, ağırları o kadar azalmıştı ki, iyileştiğini sandı. Gerçekten de Fierabras'ın balsamını bulduğunu sandı ve bu ilâçla, artık hiç korkmadan, ne kadar tehlikeli olursa olsun, her tür belâya, savaşa ve kavgaya girebileceğini düşündü.

Sancho Panza da efendisinin iyileşmesini mucize kabul etti ve tencerede kalan hatırı sayılır miktarda ilâcı kendisine vermesi için yalvardı. Don Quijote izin verince, tencereyi iki eliyle tutup büyük bir inançla, daha da büyük bir hevesle kafasına dikti ve neredeyse efendisi kadar bir miktarı yuvarladı. Ne var ki, zavallı Sancho'nun midesi efendisinininki kadar hassas olmasa gerek, kusmadan önce öyle daraldı, öyle bunaldı, ter bastı, baygınlık geçirdi ki, gerçekten son saatinin geldiğini sandı. Bu sıkıntılar, ağırlar yüzünden balsama ve onu kendisine veren hayduta lânetler yağdırıyordu. Onu bu halde gören Don Quijote dedi ki:

“Bence bütün bunlar şövalye unvanı taşımadığın için başına geldi Sancho; çünkü öyle sanıyorum ki, bu iksir, şövalye olmayanlara iyi gelmiyor.”

“Zat-ı âliniz bunu biliyorduydu,” dedi Sancho, “bana da, soyuma da lânet olsun, niye tatmama izin verdiniz?”

Bu arada bileşim yapacağını yaptı ve zavallı silâhtar, hem alttan, hem üstten öyle bir hızla çıkarmaya başladı ki, tekrar üzerine uzandığı sukamışından hasır ve üzerine örttüğü çaput işe yaramaz hale geldi. Öyle terliyor, nöbetler, baygınlıklar geçiriyordu ki, yalnız kendisi değil, herkes öleceğini sandı. Bu fırtına, bu musibet, yaklaşık iki saat sürdü, sonunda da efendisi gibi rahatlamayıp, ayakta duramayacak kadar bitkin, harap kaldı.

Ama dediğimiz gibi hafiflemiş, iyileşmiş olan Don Quijote, hemen oradan çıkıp serüven peşine düşmek istiyordu; orada harcanan vakit, dünyayı ve dünyadaki muhtaçları kendi iyiliğinden, yardımından mahrum etmekmiş gibi geliyordu ona; hele balsamının verdiği güven olduktan sonra. Böylece, bu isteğe karşı koyamayarak, Rocinante'yi kendisi eyerleyip

silâhtarının eşeğine semer vurdu; Sancho'nun giyiniş eşeğine binmesine de yardım etti. Sonra atına binip hanın bir köşesine gitti ve orada bulunan bir kargıyı, mızrak olarak kullanmak üzere aldı.

Handa bulunan herkes onu seyretmekteydi, yirmi kişiden fazlaydılar; hancının kızı da seyrediyor, Don Quijote de gözlerini kızıdan ayırmıyordu; arasıra öyle bir iç çekiyordu ki, ciğerleri sökülüyormuş gibi oluyordu; herkes de, kaburgalarındaki ağrıdan sanıyordu, en azından bir önceki gece yakılar yakılırken görenler öyle düşünüyordu.

İkisi de hayvanlarına bindikten sonra, Don Quijote kapının önünde durup hancıya seslendi ve sakin, ciddî bir sesle konuştu:

“Şatonuzda gördüğüm iyilikler saymakla bitmez; size ömrüm boyunca müteşekkîr kalacağım. Eğer iyiliklerinizin karşılığını, size hakarete bulunmuş olan bir küstahtan intikam alarak ödeyebilirim, bilin ki benim görevim, güçsüz olanları savunmak, haksızlığa uğrayanların intikamını almak ve hainleri cezalandırmaktan başka bir şey değildir. Hâfızanızı yoklayın, benden isteyebileceğiniz bu tür bir şey bulursanız, söylemeniz yeterlidir; şövalyelik unvanım üzerine yemin ederim ki, her istediğinizi yapacağım, dileklerinizi yerine getireceğim.”

Hancı da aynı sükûnetle cevap verdi:

“Saygıdeğer şövalye, benim adıma herhangi bir hakaretin intikamını almanıza gerek yok; çünkü hakaret yapıldığında ben uygun bulduğum intikamı kendim almayı bilirim. Tek istediğim, zat-ı âlinizin gece handa yaptığı masrafı ödemenizdir; hayvanlara verilen saman ve arpanın yanısıra yemek ve yatak parası.”

“Yani burası han mı?” dedi Don Quijote.

“Şanıyla şerefiyle,” diye cevap verdi hancı.

“Ben şu ana kadar yanılmışım,” dedi Don Quijote. “Gerçekten şato sanıyordum burayı; hem de büyük bir şato. Ama madem şato değil, hanmış, şimdilik yapabileceğimiz, ücret konusunda beni mazur görmeniz. Gezgin şövalyeliğin kurallarına karşı gelemem; kesin olarak biliyorum ki (bugüne kadar tersi olduğuna dair tek bir şey okumadım), onlar, kaldıkları hanlarda asla yatak veya başka bir şeye para ödememişlerdir; çünkü, gece gündüz, yaz kış demeden, kâh yaya, kâh at üstünde, aç susuz, soğuğa sıcağa aldırmadan, gökyüzünün bütün şiddetine, yeryüzünün bütün sıkıntılılarına maruz kalarak, serüven peşinde koşmanın dayanılmaz zorluklarına katlanmalarına karşılık, en iyi şekilde ağırlanma ayrıcalığını hak etmişlerdir.”

“Benim bütün bunlarla hiç ilgim yok,” dedi hancı. “Borcunuzu ödeyin, masalları, şövalyeleri bir yana bırakalım; benim geçimimi kazanmaktan başka şeyle hesabım yok.”

“Sen sersemin tekisin, aşağılık bir hancısın,” diye cevap verdi Don Quijote.

Ve Rocinante'yi mahmuzlayıp kargısını sapından tutarak kimse durduramadan handan ayrıldı; silâhtarı arkadan geliyor mu diye bakmadan uzun bir süre gitti.

Para ödemediğini gören hancı, parayı Sancho Panza'dan almak istedi; ama o, efendisi vermek istemediğine göre, kendisinin de vermeyeceğini söyledi. Kendisi gezgin şövalye

silâhtarı olduğuna göre, hanlarda hiçbir şeye para ödememe kuralı ve mantığı, efendisi için olduğu kadar, kendisi için de geçerliydi. Hancı buna çok kızdı ve ödemezse zorla ödeteceğini, pişman edeceğini söyleyerek tehdit etti. Sancho buna, efendisinin şövalye unvanının kuralları uyarınca, hayatı pahasına da olsa, tek metelik ödemeyeceği cevabını verdi. Gezgin şövalyeliğin köklü ve yüce geleneğini çiğneyecek değildi; böyle âdil bir ayrıcalığı bozup, ileride dünyaya gelecek olan şövalye silâhtarlarının kendisinden yakınmasına yol açacak da değildi.

Zavallı Sancho'nun kara bahtına, handa bulunanlar arasında, Segovia'lı dört hallaç, Cordoba At Meydanından üç iğneci ve Sevilla Panayır mahallesinden iki adam vardı; neşeli, iyi niyetli, şakacı, eğlenmeyi seven insanlardı. Sanki aynı anda hepsini şeytan dürtmüş gibi, Sancho'nun yanına gidip eşeğinden indirdiler. Sonra aralarından biri hana girip hancının yatağındaki battaniyeyi aldı, Sancho'yu üstüne attılar, ama havaya bakıp tavanın yapacakları şey için biraz alçak olduğunu görünce, avluya çıkmaya karar verdiler; orada sınır gökyüzüydü. Avluda Sancho'yu battaniyenin ortasına koyup havaya atmaya, karnaval köpeğiyle oynar gibi oynamaya başladılar.

Zavallılık, hoplatılırken öyle çığlıklar atıyordu ki, efendisi duydu, yeni bir serüven ayağına geliyor sarp dikkatle dinledi, sonunda çığlıkların silâhtarına ait olduğundan kuşkusu kalmadı. Dizginleri çekip dönerek zahmetli bir şekilde, dörtlü hana gitti. Kapıyı kapalı görünce, girecek bir yer bulma umuduyla çevresini dolandı. Avlunun pek yüksek olmayan duvarına geldiği an, silâhtarına oynanan tatsız oyunu gördü. Havaya fırlayıp inmesi o kadar komik, o kadar hızlıydı ki, öfkesinden kurtulabilse, bence gülerdi. Atından duvarın üstüne geçmeye çalıştı ama yediği dayaklardan öyle bitkin bir haldeydi ki, atından inmeyi bile beceremedi. Bunun üzerine, olduğu yerden, Sancho'yu hoplatanlara öyle hakaretler, lânetler yağdırmaya başladı ki, yazıya geçirmek mümkün olamaz. Ama adamlar hiç aldırmayıp gülmeye, oynamaya devam ediyorlar, havalarda uçan Sancho da, kâh tehditlerle, kâh yakarılarla süslediği yakınmalarını kesmiyordu. Ama bütün bunların hiç faydası yoktu, sonunda adamlar yorgun düşüp Sancho'yu bıraktılar. Eşeğini getirip Sancho'yu üstüne bindirdiler, paltosunu üstüne örttüler. Merhametli bir kız olan Maritornes, Sancho'nun ne kadar bitkin düştüğünü görüp bir sürahi suyla yardımına koşmanın iyi olacağını düşündü ve daha soğuk olsun diye kuyudan su getirdi. Sancho suyu alıp ağzına götürdüğü an, efendisinin haykırışlarını işitip durdu.

“Sancho, oğlum,” diyordu, “su içme! Evlâdım, içme, ölürsün! Bak! Kutsal balsam elimde.” Balsamla dolu şişeyi gösteriyordu. “Bundan iki yudum içtin mi, kesinlikle iyileşirsin.”

Sancho bu lâfları duyunca gözlerini devirdi; sonra efendisinden daha çok bağırarak dedi ki: “Yoksa zat-ı âliniz unuttunuz mu? Ben şövalye değilim. Dün gecedен artakalan organlarımı da mı çıkarmamı istiyorsunuz? İksirinizi şeytan götürsün, beni rahat bırakın.”

Bunları söyler söylemez hiç beklemeden suyu içmeye başladı. Ama ilk yudumda su olduğunu anlayınca, daha fazla içmek istemedi ve Maritornes'ten şarap getirmesini rica etti. Kız istediğini seve seve yaptı, parasını da kendi ödedi; çünkü, böyle bir işte çalışmakla

birlikte, iyi bir Hıristiyan hamuru da olduğu söylenirdi.

Sancho şarabını içip eşeğine bir topuk vurdu ve hanın kapısını ardına kadar açıp dışarı çıktı. Hiçbir şey ödemediği ve kendi dediği olduğu için çok memnundu; bedelini her zamanki gibi omuzları ödemiş olduğu halde. Evet, heybeleri, borçlarına karşılık hancıya kalmıştı, ama Sancho telâş içinde çıktığından, heybelerin yokluğunu farketmedi. O dışarı çıkar çıkmaz, hancı kapıyı ardından iyice sürgülemek istedi; ama altı okkacılar izin vermediler; çünkü Don Quijote gerçekten Yuvarlak Masa Şövalyelerinden biri olsa bile, umursamayacak tipte adamlardı.

[30](#) Bu bölüm, 1624'te Portekiz Enkizisyonu'nun sansürüne uğradı.

ON SEKİZİNCİ BÖLÜM

Sancho Panza'nın efendisi Don Quijote'yle yaptığı konuşmalara ve anlatmaya değer başka serüvenlere dair

Sancho efendisinin yanına vardığında o kadar bezgin, o kadar baygındı ki, eşeğini bile süremez haldeydi. Don Quijote onu böyle görünce dedi ki:

“Şimdi artık eminim, zavallı Sancho'm benim, o şato ya da han, kesinlikle perili; çünkü seninle öyle korkunç bir şekilde eğlenen adamlar, hayaletten, öbür dünya insanlarından başka ne olabilirler? Bunu kesin olarak söyleyebiliyorum, çünkü avlunun duvarından senin başına gelen hazin olayı seyrederken, duvara tırmanamadım, Rocinante'den de inemedim; herhalde büyü yapmışlardı bana. Şövalyeliğim üzerine yemin ederim sana, tırmanabilseydim ya da yere inebilseydim, intikamımı öyle bir alırdım ki, o alçaklar, o serseriler, bu şakayı ömür boyu hatırlarlardı. Üstelik şövalyelik yasalarına da karşı gelmem gerekecekti; sana çok kereler söylediğim gibi, bu yasalara göre, bir şövalye, kendi hayatını ve canını savunmak gibi âcil ve kaçınılmaz durumlar dışında, şövalye olmayan birine el kaldıramaz.”

“Elimde olsa, ben de intikam alırdım, şövalye mi, değil mi aldırılmazdım; ama yapamadım. Gerçi bana sorarsanız, benimle alay edenler, zat-ı âlinizin dediği gibi hayalet ya da büyücü değil, bizim gibi etten, kemikten adamlardı. Beni hoplatırlarken duyduğum kadarıyla da, hepsinin adı vardı. Birinin adı Pedro Martínez'di, birinin de Tenorio Hernández; hancının adı da Solak Juan Palomeque'ymiş. Yani efendim, duvara tırmanamayışınız, attan inemeyişiniz, büyüden daha başka bir şey yüzünden olmuş. Benim bütün bunlardan çıkardığım kesin sonuç şu: Bu peşinde koştuğumuz serüvenler, sonunda o kadar çok felâket açacak ki başımıza, sağ ayağımızı sol ayağımızdan ayıramayacak hale geleceğiz. Benim kıt aklımla düşünebildiğim kadarıyla, böyle tabanı yanmış it gibi dağ bayır dolaşacağımıza, bu hasat zamanında, işimize bakmamız gerekirken, köyümüze gitsek daha iyi, daha doğru olurdu.”

“Şövalyelik konusunda hiçbir şey bilmiyorsun Sancho,” diye cevap verdi Don Quijote. “Sus ve sabret, bir gün gelecek, kendi gözünle göreceksin, bunun ne kadar şerefli bir iş olduğunu. Söylesene, dünyada bir savaşı kazanmak, düşmanını yenmek kadar büyük bir mutluluk var mıdır? Hiç şüphesiz, yoktur.”

“Öyledir herhalde,” dedi Sancho, “gerçi ben bilemiyorum ama.. Benim tek bildiğim, gezgin şövalye olduğumuzdan beri, daha doğrusu zat-ı âliniz olduğundan beri (ben kendimi bu kadar şerefli bir zümreye dahil edemem), kazandığımız bir savaş olmadığı; Vizcaya'lıyla savaşınız hariç; ondan da zat-ı âliniz yarım kulağınızla miğferinizin yarısını kaybetmiş olarak çıktınız. Ondandır varsa yoksa sopa, varsa yoksa yumruk; bana fazladan bir de altı okka düştü. Üstelik de bunu yapanlar tekinsiz adamlar; intikam alamam, zat-ı âlinizin söylediği düşmandan intikam almanın mutluluğunu tadamam.”

“Ben buna üzülüyorum işte, senin de buna üzülmen gerekir Sancho,” dedi Don Quijote. “Ama şimdiden sonra, ben böyle bir marifeti olan bir kılıç bulmaya çalışacağım; taşıyan

kişiyi büyümenin işlemlerini engellesin. Hattâ talih Amadis'in kılıcını çıkarabilir karşıma; adı *Kızgın Kılıçlı Şövalye* iken taşıdığı kılıç, bu dünyadan gelmiş geçmiş şövalye kılıçlarının en iyilerinden biriydi. Çünkü, söylemiş olduğum özelliğinden başka, ustura gibi keskindi ve ne kadar sağlam olursa olsun, isterse büyülü olsun, hiçbir zırh, karşısında duramazdı.”

“Ben o kadar talihliyim ki,” dedi Sancho, “zat-ı âliniz böyle bir kılıç bulduğunda, bir tek şövalyelere faydası olur, balsam gibi; silâh-tarlar da dertlerine yansınlar.”

“Ondan korkun olmasın, Sancho,” dedi Don Quijote, “Tanrı sana daha iyi davranacaktır.”

Don Quijote'yle silâhtarını böyle sohbet ederlerken, Don Quijote yolun karşısından kendilerine doğru, iri ve koyu bir toz bulutunun gelmekte olduğunu gördü ve Sancho'ya dönüp dedi ki:

“Ey Sancho! Talihim, beni ne büyük bir saadetin beklediğini işte bugün gösterecek. Yani bugün, herhangi bir günde olabileceği gibi, bileğimin gücü ortaya çıkacak ve bugün yapacaklarım, Şöhret kitabına yazılarak yüzyıllar boyunca silinmeyecek. Şu kalkan toz bulutunu görüyor musun Sancho? O koca bulutu kaldıran, yürümekte olan, çeşitli milletlerden sayısız insandan oluşmuş, kalabalık bir ordu.”

“Bu hesaba göre, iki ordu olmalı,” dedi Sancho. “Çünkü aksi yönden de aynı şekilde, ona benzer bir toz bulutu yükseliyor.”

Don Quijote dönüp baktı ve doğru olduğunu gördü; aşırı bir sevinçle, hiç şüphesiz iki ordunun, o geniş düzlüğün ortasında birbirlerine saldırmak üzere ilerlediklerini düşündü. Hayali, her saat, her dakika, şövalyelik kitaplarında anlatılan savaşlarla, büyülerle, olaylarla, çılgınlıklarla, aşklarla ve düellolarla dolu olduğundan, her konuştuğu, düşündüğü ve yaptığı da, benzer şeylere yöneliyordu. Gördüğü toz bulutlarını kaldıran, aynı yol üzerinde, iki ayrı yönden gelen, iki büyük koyun sürüsüydü. Tozdan, yakına gelene kadar hayvanları seçmek mümkün olmuyordu. Don Quijote öyle bir inatla ordu olduklarında ısrar ediyordu ki, Sancho da inanıp sordu:

“Efendim, bizim ne yapmamız lâzım peki?”

“Ne mi?” dedi Don Quijote. “Muhtaç olanlara ve zavallılara yardım etmemiz lâzım. Bak Sancho, şu karşıımızdan gelen ordunun başında, büyük Serendib Adasının hükümdarı yüce İmparator Alifanfaron var. Benim arkamdan gelen ordu ise, düşmanı, Garmantes'lerin kralı, Kolu Sıvanmış Pentapolin'in ordusu. Böyle denmesinin sebebi, savaşa daima sağ kolu çıplak olarak girmesidir.”

“Peki bu iki hükümdar niye birbirlerine bu kadar düşman?” diye sordu Sancho.

“Düşmanlar,” dedi Don Quijote, “çünkü bu Alifanfaron, hırslı bir putperesttir ve Pentapolin'in kızına âşıktır. Çok güzel ve çok da zarif bir hanım olan kızı, Hıristiyan. Babası da onu, yalancı peygamber Muhammed'in dininden vazgeçip kendi dinini kabul etmedikçe, putperest krala vermek istemiyor.”

“Pentapolin çok iyi ediyormuş doğrusu!” dedi Sancho. “Ona elimden gelen yardımı yapmam lâzım.”

“Bu durumda ne gerekirse yapacaksın Sancho,” dedi Don Quijote. “Çünkü böyle savaşlara girmek için şövalye unvanının olması şart değil.”

“Gayet iyi anlıyorum,” dedi Sancho. “Ama şu eşeği nereye koysak da savaş bittikten sonra bulacağımızdan emin olsak? Çünkü savaşa böyle bir hayvanla girme âdeti yok, bildiğim kadarıyla.”

“Evet, doğru,” dedi Don Quijote. “Yapabileceğin tek şey, onu kaderine bırakmak; kaybolursa kaybolur; savaşı kazandıktan sonra o kadar çok atımız olacak ki, Rocinante’yi bile başka bir atla değiştirebilirim. şimdi beni iyi dinle ve seyret; sana bu orduların belli başlı şövalyelerini saymak istiyorum. Daha iyi görüp anlamam için, şu ilerideki tepeciğe çıkalım, oradan iki orduyu da görebiliriz.”

Öyle yaptılar ve tepeye ıktılar. Kaldırdıkları toz bulutları görüşü engellemese, Don Quijote’nin ordu sandığı iki sürü açıkça görülecekti. Ama o, her şeye rağmen, görmediği, zaten olmayan şeyi hayalinde görerek, yüksek sesle konuşmaya başladı:

“şu gördüğün, zırhı yaldızlı, kalkanında, bir genç kızın ayaklarının dibinde talı bir aslan olan şövalye, Gümüş Köprü senyörü yiğit Laurcalco’dur. şu öteki, zırhı altın iekli, kalkanı mavi zemin üstüne üç gümüş ta armalı şövalye, Quirocia Grandükü, korkunç Micocolembo’dur. Onun saçındaki, uzun kollu bacaklı olan, üç Arabistan’ın hükümdarı Boliche’li korkusuz Brandabarbaran; zırhı yılan derisinden, kalkanı da bir kapı; söylentiye göre, ölererek düşmanlarından intikamını alan Samson’un yıktığı tapınağın kapılarından biriymiş. şimdi gözlerini öteki tarafa çevir, karşında, öteki ordunun başında, Nueva Vizcaya prensi, daima muzaffer, asla yenilmez, Carcajona’lı Timonel’i göreceksin; zırhı dört parçadan oluşuyor: mavi, yeşil, beyaz ve sarı; kalkanında koyu sarı zemin üstüne altından bir kedi ve *Miau* diye bir yazı var; sevgilisinin adının ilk harfleri; söylentiye göre, Dük Alfeñiquen del Algarbe’nin kızı, eşsiz Miulina. şu güçlü, iri kısrağın sırtını ökerten, zırhı kar beyazı, kalkanı düz beyaz olanı, acemi bir şövalye, milliyeti Fransız, adı Pierre Papin, Utrique baronlukları senyörü. şuradaki, benekli, hızlı koşan küheylanın böğrünü demirli topuklarıyla deşen, zırhı mavi kupalı şövalye, Nerbia Dükü Espartafilardo del Bosque; kalkanında arma olarak bir kuşkonmaz tarhı ve İspanyolca bir yazı var: *Talihim sürüp gidiyor.*”

Don Quijote bu şekilde, her iki süvari birliğinden birçok hayalî şövalyeyi saydı, her birinin zırhlarını, renklerini, arma ve yazılarını, görülmemiş deliliğinin hayaline kendini kaptırarak irticalen söyledi ve hiç ara vermeden devam etti:

“Öndeki süvari alayını oluşturanlar, çeşitli milletlerden insanlar. İşte, ünlü Ksanthos ırmağının tatlı sularını içenler; Massili’lerin arazilerini çiğneyen dağlılar; Arabia Felix’in³¹ saf, incecik altınını eleyenler; berrak Thermodon’un ünlü, serin kıyılarında yaşayanlar; altın Paktolos’u çok çeşitli şekillerde kurutanlar; sözlerine güvenilmez Numidya’lılar; Persler, ünlü okçular; Partlar, kaçarak savaşan Medler; yerleşik evleri olmayan Araplar; beyaz ve zalim İskitler; dudakları delik Etiyopya’lılar ve yüzlerini tanıyıp gördüğüm, adlarını hatırlayamadığım daha sayısız millet. Öteki süvari alayında ise, zeytinlik Betis’in billur

sularını içenler; daima bereketli, altın Tajo'nun suyuyla yüzlerini cilâlayıp parlatanlar; Kutsal Genil'in şifalı sularını tadanlar; çimenlikleri Bol Tartesos kırlarında gezenler; Jerez çayırlarının cennet bahçelerinde mutluluğu bulanlar; altın başaklarla taçlanmış, zengin La Mancha'lılar; Got'ların son mirasçıları, demir giysili adamlar; tatlı akıntısıyla ünlü, dolambaçlı Guadiana'nın geniş çayırlarında sürülerini otlatanlar; ormanlık Pirene'nin soğuşunda, yüce Apeninler'in beyaz karlarında titreyenler; kısacası, Avrupa sınırları içinde bulunan bütün milletler.”

Yüce Tanrım, ne çok eyalet, ne çok millet saydı, her birinin özelliklerini harikulâde bir hızla sıraladı; yalancı kitaplarında okuduklarına dalmış gitmişti!

Sancho Panza tek kelime etmeden, can kulağıyla söylediklerini dinliyordu; araya başını çevirip efendisinin saydığı şövalyeleri, devleri görmeye çalışıyordu; hiçbirini göremeyince dedi ki:

“Efendim, zat-ı âlinizin söylediği lânet olası adamlardan, devlerden, şövalyelerden hiçbiri görünmüyor ki; en azından ben görmüyorum; belki bütün bunlar, dün geceki hayaletler gibi büyüdür.”

“Nasıl böyle söylersin?” dedi Don Quijote. “Atların kişnemesini, borazanların sesini, trampetlerin gürültüsünü duymuyor musun?”

“Ben bol bol koyun melemesinden başka bir şey duymuyorum,” dedi Sancho.

Dediği doğrudu; sürüler yaklaşmaktaydı.

“Sen korkundan ne doğru dürüst görüyorsun, ne de işitiyorsun Sancho,” dedi Don Quijote. “Korkunun etkilerinden biri, duyarları bulandırmak ve nesnelere olduğundan farklı göstermektir. Eğer bu kadar korkuyorsan, bir kenara çekilip beni yalnız bırak; ben tek başıma da, yardım ettiğim tarafa galibiyet kazandırmaya yeterim.”

Bunları söyleyip Rocinante'yi mahmuzladı ve mızrağını zırhındaki desteğe geçirip bayırdan aşağı ok gibi indi. Sancho arkasından bağırdı:

“Señor Don Quijote, dönün efendim. Yemin ederim, koyunlara saldıracaksınız! Dönün; doğduğum güne lânet olsun! Bu nasıl bir delilik? Bakın, ne dev var, ne şövalye, ne kedi, ne zırh, ne parçalı ne de parçasız kalkan, ne lânet olası mavi kupa. Ne yapıyorsunuz? Tanrım, günahlarımı affet!”

Don Quijote bu lâfları duyup döneceğine, yüksek sesle şöyle diyordu:

“Haydi, yiğit imparator Kolu Sıvanmış Pentapolin'in sancağı altında ilerleyip savaştan şövalyeler, hepiniz beni izleyin; göreceksiniz, düşmanımız Serendib'li Alifanfaron'dan intikam almam ne kadar kolay olacak.”

Bunu söyleyip koyunlar ordusunun ortasına daldı ve sanki gerçekten can düşmanlarını mızraklar gibi, cesaret ve atılganlıkla mızrak sallamaya başladı. Sürüyü güden çobanlar ve yetiştiriciler vazgeçirmek için haykırıyorlardı; ama faydası olmadığını görünce, bellerindeki sapanları çözüp haykırışlarına yumruk büyüklüğünde taşlarla karşılık vermeye başladılar. Don Quijote taşlara aldırıyor, dört bir yana koşup diyordu ki:

“Neredesin, kibirli Alifanfaron? Bana gel, tek bir şövalyeyim ben ve seninle teke tek hesaplaşıp öldürmek istiyorum; yiğit Garmantes Pentapolin’e yaptıklarının cezasını çekeceksin.”

Bu sırada, dere kenarından bir çakıl gelip yan tarafına isabet ederek iki kaburgasını bedenine gömdü. Kendini o kadar kötü hissetti ki, mutlaka öldüğünü ya da ağır yaralandığını düşündü. O anda iksirini hatırlayarak şişesini çıkardı ve ağzına götürüp midesine boşaltmaya başladı. Ama henüz yeterli miktarı içtiğine kanaat getirmeden, bir taş daha gelip eline ve şişeye çarparak paramparça etti. Bu arada üç dört dişi gittiği gibi, elinin iki parmağı da fena halde zedelendi.

Hem birinci, hem de ikinci darbe, o kadar şiddetli oldu ki, zavallı şövalye atından aşağı devrildi. Çobanlar yanına geldiler, öldü sandılar. Sonra alelacele hayvanlarını topladılar, sayıları yediyi geçen ölü hayvanları yüklendiler ve başka bir şeyle ilgilenmeden gittiler.

Sancho bütün bu süre boyunca, tepenin üzerinden efendisinin yaptığı çılgınlıkları seyrediyor, sakallarını yolarak talihin onu karşısına çıkardığı ana lânet ediyordu. Efendisinin yere düştüğünü, çobanların da gittiğini görünce, tepeden inip yanına gitti; Don Quijote kendini kaybetmemişti ama, çok kötü durumdaydı.

“Don Quijote, efendim,” dedi Sancho, “ben size dönün demedim mi? Saldırdığımız ordu değil, koyun sürüsü demedim mi?”

“Düşmanım olan o kurnaz büyücü işte böyle yok oluverir, kılık değiştirir. Şunu bil ki Sancho, bu gibiler için, bizim gözümüze istedikleri şekilde görünmek, çok kolay bir şeydir. Peşimi bırakmayan o açığız, bu savaşta kazanacağım galibiyeti görüp kıskandı ve düşman ordusunu koyun sürüsüne dönüştürdü. İnanmıyorsan, yalvarırım dediğimi yap Sancho, o zaman söylediklerimin doğru olduğunu göreceksin. Eşeğine bin ve usulca peşlerinden git; göreceksin, buradan biraz uzaklaşınca eski hallerine dönecekler, koyun olmaktan çıkıp sana tarif ettiğim gibi, etten kemikten adamlar olacaklar... Ama hemen gitme, çünkü yardımına ihtiyacım var. Gel de bak bakalım, kaç dişim eksik, bana ağzımda hiç diş kalmamış gibi geliyor.”

Sancho o kadar yaklaştı ki, neredeyse gözleri ağzına girecekti. Tam o sırada, balsam Don Quijote’nin midesini harekete geçirdi ve Sancho ağzına baktığı anda, midesi, içinde ne varsa, tüfek şiddetiyle dışarı, merhametli silâhtarın sakalının ortasına fırlattı.

“Yüce Meryem,” dedi Sancho. “Ne oldu bana böyle? Zavallı günahkâr, ölümcül yara aldı herhalde, ağzından kan geliyor.”

Ama biraz daha dikkat edince, renginden, tadından ve kokusundan, kan değil, şişeden içerken gördüğü balsam olduğunu anladı. O kadar iğrendi ki, midesi altüst olup içini dışını efendisinin üstüne kustu; her ikisi de çiçek gibi oldular. Sancho heybelerde temizlenmek ve efendisini tedavi etmek için bir şey bulmak üzere eşeğine döndü; heybeleri bulamayınca, aklını kaçıracak gibi oldu. Tekrar kendi kendine küfredip, içinden, efendisini bırakıp memleketine dönmeye karar verdi. Yaptığı hizmetin ücretinden ve vaat edilen cezirenin valisi olma umutlarından vazgeçmeye razıydı.

Bu arada Don Quijote ayağa kalktı ve daha fazla dışı dökülmesini diye sol elini ağzına götürüp öbür eliyle Rocinante'nin dizginlerinden tuttu (Rocinante bu zaman zarfında efendisinin yanından hiç ayrılmamıştı, öylesine sadık ve iyi huyluydu) ve silâhtarının yanına gitti. Sancho göğsünü eşeğine dayamış, eli şakağında, fazlasıyla düşünceli adam konumundaydı. Don Quijote onu bu kadar kederli görünce dedi ki:

“Şunu bil ki Sancho, insan ancak başkasından fazla bir şey yaparsa başkasından üstün olabilir. Bütün bu atlattığımız fırtınalar, yakında havanın sakinleşeceğine ve olayların bizim için hayırlı olacağına işaret ediyor; çünkü ne kötülükler, ne de iyilikler, daimî olamaz; kötülük uzun sürdüğüne göre de, iyilik yakında demektir. Kısacası, benim başıma gelen felâketlere üzülme, senin payın yok onlarda.”

“Nasıl yok?” dedi Sancho. “Dün altı okka ettikleri, babamın oğlundan başkası mıydı? Bugün kayıp olan, neyim var neyim yoksa içine koyduğum heybeler, başkasının mıydı?”

“Heybelerin mi kayıp Sancho?” dedi Don Quijote.

“Evet, kayıp,” diye cevap verdi Sancho.

“Demek ki bugün yenecek bir şeyimiz yok,” dedi Don Quijote.

“Bu çayırlarda zat-ı âlinizin bildiğini söylediği otlar olmasa, olmazdı,” dedi Sancho. “Zat-ı âliniz gibi bahtsız gezgin şövalyeler, bu durumlarda o otlara başvurur.”

“Yine de,” dedi Don Quijote, “şu anda, Dioskorides'in tarif ettiği, Doktor Laguna'nın da resimlerini çizdiği bütün otlar yerine, çeyrek ya da bir somun ekmekle iki ringa balığı kafası yemeyi tercih ederdim. Her neyse, şimdi eşeğine bin, sevgili Sancho ve peşimden gel. Her şeyi yaratan Tanrı, bizi aç bırakacak değil ya, hele bu şekilde onun hizmetindeyken; O, havadaki sivrisinekleri, topraktaki böcekleri, sudaki iribaşları bile aç bırakmaz. O kadar merhametlidir ki, güneşini kötülerin ve iyilerin üzerine doğdurur; ve salih olanlar ile olmayanların üzerine yağmur yağdırır.”

“Vâizlik zat-ı âlinize gezgin şövalyelikten daha uygunmuş,” dedi Sancho.

“Gezgin şövalyeler her şeyi bilirdi, bilmeleri de gerekir, Sancho,” dedi Don Quijote.

“Geçmiş yüzyıllarda öyle gezgin şövalyeler olmuştur ki, konakladıkları yerin ortasında durup, Paris Üniversitesi'nden mezun olmuş gibi vaaz vermişlerdir. Bundan da şu sonucu çıkarabiliriz: Ne kılıç kalem, ne de kalem kılıcı asla köreltememiştir.”

“Pekâlâ, sizin dediğiniz gibi olsun,” dedi Sancho, “ama şimdi buradan gidelim de bu gece kalacak bir yer bulalım. Tanrı vere de, battaniye, altı okka, hayalet, büyücü Magripli olmayan bir yer olsun; varsa, ben her şeyden vazgeçeceğim.”

“Tanrı'ya dua et de olmasın evlâdım,” dedi Don Quijote. “Nereye istersen oraya gidelim; bu sefer kalacağımız yerin seçimini sana bırakmak istiyorum. Ama önce şu elini ver bana, parmağınla iyice bir yokla bakalım, şu sağ tarafta, üst çenemde kaç dişim eksik; ağırı o tarafta çünkü.”

Sancho parmağıyla yoklayarak sordu:

“Bu tarafta kaç azı dişiniz vardı?”

“Dört,” dedi Don Quijote. “Yirmilik dişim hariç. Hepsi de sapasağlamdı.”

“İyi düşünüp söyleyin efendim,” dedi Sancho.

“Dört diyorum ama beş bile olabilir,” diye cevap verdi Don Quijote. “Çünkü hayatım boyunca ağzımdan ne bir azı dişi çekildi, ne de başka bir diş. Düşen dişim de olmadı, çürüyüp kararan da.”

“Alt çenenizde sadece iki buçuk azı dişiniz var,” dedi Sancho. “Üstte ise yarım bile yok, hiç yok, avuç içi gibi dümdüz.”

“Ah kara bahtım!” dedi Don Quijote, silâhtarının verdiği acı haberi duyunca. “Keşke bir kolumu kesselerdi, kılıç kullandığım kolum olmadıktan sonra... Sana bir şey söyleyeyim mi Sancho? Dişsiz ağız, taşsız değirmen gibidir; bir diş bir pırlantadan çok daha değerlidir. Ama bu zor şövalyelik mesleğini icra eden bizler, bütün bunlara katlanmak zorundayız. Bin eşeğine de yolu göster arkadaşım, ben seni takip edeceğim.”

Sancho dediğini yaptı ve bir barınak bulabileceklerini düşündüğü yönde, dümdüz uzanan anayolda ilerlemeye başladı.

Ağır ağır ilerliyorlardı, çünkü Don Quijote'nin diş ağrısı huzur vermiyor; acele etmesine imkân tanımıyordu. Sancho onu oyalayıp eğlendirmek için bir şeyler anlatmaya başladı; anlattığı şeylerden bazıları da, bundan sonraki bölümde anlatılanlardı.

[31](#) Mutlu ya da Serpilen Arabistan: Arabistan'ın güneydoğu ve güney kesimi.

ON DOKUZUNCU BÖLÜM

Sancho'nun efendisine söylediği akıllıca sözlere, bir cesetle serüvenine ve başka garip olaylara dair

“Bana öyle geliyor ki efendim, bugünlerde başımıza gelen bütün bu felâketler, hiç şüphesiz, zat-ı âlinizin şövalyelik tarikatının yeminini tutmayarak işlediği günah yüzünden oldu. Malandrino muydu, adı neyse, o Magripli'nin miğferini alıncaya kadar, sofrada ekmek yememe, hanımıyla yatmama ve diğer şeyleri yapmama sözü vermişsiniz.”

“Çok haklısın Sancho,” dedi Don Quijote. “Ama doğruyu söylemek gerekirse, unuttuğum; ayrıca şundan emin olabilirsiniz ki, sen bana zamanında hatırlatmadığın için o altı okka olayı geldi başına; ama ben gereğini yapacağım, şövalyelik tarikatında her şeyi düzeltmenin bir yolu vardır.”

“Canım, ben herhangi bir yemin ettim mi?” dedi Sancho.

“Yemin edip etmemen önemli değil,” dedi Don Quijote. “Suç ortaklığı bakımından çok temiz olmadığını ben biliyorum, bu yeter. Ne olur ne olmaz diye bir çaresine baksak, fena olmaz.”

“Madem öyle,” dedi Sancho, “bari bunu da yemini unuttuğunuz gibi unutmayın. Olur da hayaletlerin canı tekrar benimle eğlenmek ister, hattâ bu kadar ısrarlı olduğunuzu görürlerse, sizinle de.”

Bu ve benzeri konuşmalarla giderlerken yolun ortasında, o gece kalacak yer bulamadan, akşam karanlığı bastırdı. İşin kötüsü, açlıktan ölüyorlardı; heybeleri de olmadığından, ağızlarına koyacak bir şeyleri yoktu. Bu felâket yetmiyormuş gibi, öyle bir serüvenle karşılaştılar ki, hilesiz, gerçek bir serüven gibi görünüyordu. Akşam olmuş, hava kararmıştı, ama onlar yine de yollarına devam ediyorlardı; Sancho, anayolda olduklarına göre, haklı olarak, bir iki fersah sonra bir han bulacaklarını düşünüyordu.

İşte böyle karanlıkta, silâhtar aç, efendisi gözünde yemek tüterek yol alırlarken, aynı yolun üstünde, kendilerine doğru gelen ve hareketli yıldızlara benzeyen çok sayıda ışık gördüler. Sancho ışıkları görünce afalladı, Don Quijote de endişeye kapıldı. Biri eşeğinin yularını, öteki beygirinin dizginlerini çekti ve kıpırdamadan durup, dikkatle, nedir diye baktılar. Işıkların giderek yaklaştığını ve yaklaştıkça büyüdüğünü gördüler. Bunun üzerine Sancho zangır zangır titremeye başladı; saçları diken diken olan Don Quijote, cesaretini biraz toparlayarak dedi ki:

“Sancho, hiç şüphe yok, bu çok müthiş ve tehlikeli bir serüven; bütün cesaretimi ve gücümü şimdi göstermem gerekecek.”

“Ah benim kara bahtım!” diye cevap verdi Sancho. “Eğer bu, gerçekten tahmin ettiğim gibi hayaletlerle ilgili bir serüvense, kaburgalarımın vay haline!”

“Hayalet de olsalar,” dedi Don Quijote, “kılına bile dokunmalarına izin vermeyeceğim. Geçen defa seninle alay edebildilerse, ben avlunun duvarından atlayamadığım için

becerebildiler; ama Őimdi dűz arazideyiz, istediĐim gibi kılıç oynatabilirim.”

“Peki ya geçen defaki gibi sizi bűyűlerlerse, hareketsizleŐtirirlerse,” dedi Sancho, “dűz arazide olmanın ne faydası olur?”

“Her Őeye raĐmen,” dedi Don Quijote, “rica ederim cesaretini kaybetme Sancho. Tecrűbe sana bendeki cesareti gűsterecek.”

“Kaybetmem; Tanrı’nın izniyle,” diye cevap verdi Sancho.

Bunun űzerine ikisi birlikte yolun kenarına çekilip dikkatle yűrűyen ıŐıkların ne olabileceĐine bakmaya baŐladılar. Çok kısa bir sűre sonra, bunların çok sayıda beyaz gűmleklili³² olduĐunu gűrdűler. Bu korkunç gűrűntű karŐısında cesareti tamamen kırılan Sancho Panza’nın diŐleri, sıtma nűbetine tutulmuŐ gibi takırdamaya baŐladı. Gűrűntű belirginleŐtikçe, diŐlerinin takırtısı iyice arttı; űnkű gűrdűkleri, hepsi at űstűnde, ellerinde yanan meŐaleleriyle, yirmi kadar beyaz gűmlekliliydi. Arkalarından da, űzeri siyah űrtűyle kaplı bir sedye ve katırlarının ayaklarına kadar kara matem giysilerine bűrűnműŐ altı kiŐi geliyordu; hayvanların aĐır yűrűyűŐnden, at olmadıkları belliydi. Beyaz gűmlekliler, çok alçak ve merhamet dolu seslerle mırıldanarak ilerliyorlardı. Bu saatte ve bűyle ıŐsız bir yerde, bu garip gűrűntű, Sancho’nun, hattâ efendisinin de yűreĐine korku salmaya yeterdi. Sancho’da cesaretin kırıntısı kalmamıŐtı zaten; Don Quijote’nin baŐına da aynı Őey gelebilirdi. Ama tam tersi oldu; tam o sırada, hayalinde, bunun kitaplarındaki serűvenlerden biri olduĐu canlanıverdi.

Sedyede aĐır yaralı ya da űlű bir Őűvalye olduĐunu sandı; intikamını almak da kendisine dűŐűyordu. KonuŐmaya gerek duymadan kargısını desteĐine taktı, eyere iyice yerleŐti ve inanılmaz bir cesaret ve ciddiyetle yolun ortasına, beyaz gűmleklilerin mecburen geçecekleri bir yere dikildi. YaklaŐtıklarında yűksek sesle dedi ki:

“Durun Őűvalyeler, ya da her kimseniz! Sűyleyin, kimsiniz, nereden gelip nereye gidiyorsunuz ve o sedyede taŐıdığınız nedir? GűrűnűŐe bakılırsa, ya siz bir saldırıda bulunmuŐsunuz ya da saldırıya uĐramıŐsınız. Bunu da benim bilmem gerekiyor; yaptığınız kűtűlűĐűn cezasını vermek veya uĐradığınız haksızlıĐın intikamını almak için.”

“Acelemiz var,” dedi beyaz gűmleklilerden biri. “Han da uzakta; bűtűn bu sorduklarınıza cevap verecek kadar oyalanamayız.”

Bunları sűyleyip katırını dűrterek ilerledi. Don Quijote bu cevaba műthiŐ içerledi ve katırın geminden çekerek dedi ki:

“Durun ve daha terbiyeli olun; sorduklarıma cevap verin, yoksa hepinize karşı savaş ilân ederim.”

ŐaŐkın katır, geminden çekilince korkuya kapılıp arka ayakları űzerine kalktı ve sahibini kıűstű yere devirdi. Beyaz gűmleklinin dűŐtűĐűnű gűren yaya bir oĐlan, Don Quijote’ye sűvmeye baŐladı. Zaten űfkelenmiŐ olan Don Quijote, daha fazla beklemeyerek kargısını destekledi ve kara giysililerden birine saldırıp fena halde yaralayarak yere devirdi. Sonra űtekilere dűnűp nasıl bir hızla saldırdığı, bozguna uĐrattığı, gűrűlecek Őeydi. Rocinante sanki

o anda kanatlanıvermişti, öylesine uçarcasına ve gururla ilerliyordu.

Beyaz gömleklilerin hepsi ürkek, silâhsız kimselerdi; bu yüzden bir anda savaşı bırakıp kaçmaya başladılar. Yanan meşaleleriyle, tören geceleri koşan maskelilere benziyorlardı. Matemdekiler ise, topuklarına kadar inen rahip giysilerine sarınıp sarmalanmış halde, kıpırdayamıyorlardı. Böylece Don Quijote hepsini rahatça dağıtıp istemeye istemeye orayı terk etmelerini sağladı; çünkü adamlar onu insan değil, sedyede taşıdıkları cesedi almaya gelmiş bir cehennem zebanisi sanıyorlardı.

Sancho, efendisinin gözüpekliliğine hayret ederek olup biteni seyrediyor, kendi kendine, “Benim efendim gerçekten de dediği kadar cesur ve kuvvetli,” diyordu.

Katırın yere devirdiği ilk adamın yanında, yerde yanmakta olan bir meşalenin ışığında adamı gören Don Quijote yanına gitti, kargısının ucunu suratına dayadı ve teslim olmazsa kendisini öldüreceğini bildirdi. Yerdeki adam buna şöyle cevap verdi:

“Teslim olacağım kadar olmuşum zaten; kıpırdayamıyorum, bir bacağım kırık. Zat-ı âlinize yalvarıyorum, Hıristiyan bir şövalyeyseniz beni öldürmeyin; büyük bir günah işlemiş olursunuz; çünkü ben lisans talebesiyim ve ilk yeminimi ettim.”

“Peki, madem kilise mensubusunuz, sizi buraya kim getirdi?” dedi Don Quijote.

“Kim olacak beyefendi?” dedi yerdeki adam. “Kara bahtım.”

“Başta sorduğum bütün sorulara cevap vermezseniz, sizi daha büyük bir tehlike bekliyor,” dedi Don Quijote.

“İsteddiğiniz cevapları alacaksınız,” dedi lisans talebesi, “şunu da öğrenmiş olacaksınız: Daha önce lisans talebesiyim dediysem de, aslında bakalorya talebesiyim,³³ adım Alonso López, Alcobendas’lıyım. On bir rahiple birlikte Baeza kentinden geliyorum; yani şu meşalelerle kaçanlarla. Segovia kentine gidiyoruz; bir ceset götürüyoruz oraya; o sedyede taşıdığımız, Baeza’da ölen bir şövalyenin cesedi, dediğim gibi, yerlisi olduğu Segovia’daki mezarına gömülmek üzere, kemiklerini götürüyoruz.”

“Peki kim öldürdü onu?” diye sordu Don Quijote.

“Tanrı; bulaşıcı veba humması aracılığıyla,” diye cevap verdi bakalorya talebesi.

“Bu durumda,” dedi Don Quijote, “bir başkası öldürmüş olsa, bana düşecek olan intikam alma görevinden, Efendimiz beni esirgemiş oluyor. Madem ölümü bu şekilde olmuş, susup boyun eğmekten başka yapılacak bir şey yok; çünkü beni de öldürse, aynı şeyi yapardım. Zat-ı âlinizin şunu bilmesini isterim ki, ben La Mancha’lı bir şövalyeyim, adım Don Quijote’dir; dünyayı dolaşıp haksızlıklarla mücadele etmek, yanlışları düzeltmek, benim işim ve mesleğimdir.”

“Bu yanlışları düzeltmek nasıl oluyor anlamadım,” dedi bakalorya talebesi; “ben doğruydum, eğriktiniz, bir bacağım kırıldı, ömür boyu da düzelmeyecek. Benim uğradığım haksızlıkla mücadeleniz ise, temelli haksız durumda kalacak şekilde haksızlık etmek oldu. Serüven arayan sizinle karşılaşmak, benim için talihsizliğin dik âlâsı oldu.”

“Her olay aynı şekilde cereyan etmez,” dedi Don Quijote. “Sayın bakalorya talebesi

Alonso López, sizin hatanız, gece vakti bu şekilde beyaz üstlülere bürünmüş, elinizde meşalelerle, dua ederek, matem örtüleriyle yürümenizdi; öteki dünyadan gelmiş uğursuz yaratıklardan farkınız yoktu. Ben de görevimi yaparak size saldırmak zorunda kaldım; cehennemden çıkıp gelmiş şeytanların ta kendisi olduğunuzu bilsem de saldırdım; sizi kesinlikle öyle sandım.”

“Madem kaderim buymuş,” dedi bakalorya talebesi, “zat-ı âlinize yalvarıyorum, sayın gezgin şövalye (ki bana çok kötü bir gezinti yaptırdınız), şu katırın altından çıkmama yardım edin; bacağımla üzenlikle eyer arasında sıkıştı kaldı.”

“Daha önce söyleseydiniz ya!” dedi Don Quijote. “Derdinizi söylemek için ne bekliyordunuz?”

Sancho Panza’ya gelsin diye seslendi; ama o, zahmet edip gelmedi, çünkü adamcağızların erzaklarını taşıyan epeyce yüklü bir katırı yağmalamakla meşguldü. Ceketini çuval gibi yapıp sığdırabileceği her şeyi içine doldurdu, eşeğine yükledi ve sonra efendisinin seslenişine kulak verip bakalorya talebesini katırın altında ezilmekten kurtarmaya, yardıma gitti; katırına bindirip eline meşalesini verdi. Don Quijote ona arkadaşlarının peşine düşmesini, kendi adına, mecburen giriştiği saldırıdan ötürü onlardan özür dilemesini söyledi. Sancho da dedi ki:

“Beyefendiler kendilerini bu hale getiren korkusuz adamın kim olduğunu merak edecek olurlarsa, meşhur La Mancha’lı Don Quijote, nam-ı diğer *Mahzun Yüzlü Şövalye* deyin.”

Bakalorya talebesi bunun üzerine yanlarından ayrıldı; Don Quijote de Sancho’ya niye, özellikle de o sırada, *Mahzun Yüzlü Şövalye* dediğini sordu.

“Söyleyeyim,” dedi Sancho. “Çünkü o zavallının elindeki meşalenin ışığında size bir süre baktım; gerçekten de yüzünüz son zamanlarda hayatta gördüğüm en çökük yüz; ya bu mücadelenin yorgunluğundan, ya da dişlerinizin dökülmüş olmasından herhalde.”

“Ondan değil,” dedi Don Quijote. “Herhalde benim kahramanlığımın öyküsünü yazmakla yükümlü bilge, benim de eski şövalyeler gibi bir lâkap edinmemi uygun bulmuş olacak. Birinin lâkabı *Kızgın Kılıçlı Şövalye*’ydi, bir diğerininki *Tekboynuz Şövalyesi*, ötekininki *Bakireler Şövalyesi*, birininki *Anka Kuşu Şövalyesi*, bir başkasınıninki *Kartal Başlı Aslan Şövalyesi*, bir diğerininki de *Ölüm Şövalyesi*. Bütün dünyada bu lâkaplarıyla, simgeleriyle tanınırlardı. Bu yüzden diyorum ki, sözünü ettiğim bilge, *Mahzun Yüzlü Şövalye* lâkabını senin diline ve düşüncene şu anda sokmuş olmalı; bundan böyle de kendime bu lâkabı vereceğim. İyice uygun olsun diye de, ilk fırsatta, kalkanıma çok mahzun bir yüz resmi çizdirmeyi düşünüyorum.”

“Resim için zaman ve para harcamaya gerek yok,” dedi Sancho. “Zat-ı âlinizin yüzünüzü açıp bakanlara göstermeniz yeterli. Zaten hiç tereddütsüz, resme, kalkana bakmadan *Mahzun Yüzlü* diyeceklerdir. İnanın bana, doğruyu söylüyorum efendim; şaka ettiğime bakmayın, yemin ederim, açlık ve dişsizlik yüzünüzü öyle çökertti ki, dediğim gibi mahzun yüz resmine hiç gerek yok.”

Don Quijote, Sancho'nun şakasına güldü, ama her şeye rağmen, düşündüğü şekilde, kalkanına resmi yaptırır yaptırmaz kendine bu ismi vermeyi kararlaştırdı.

Bunun üzerine bakalorya öğrencisi dönüp Don Quijote'ye dedi ki:

“Söylemeyi unutuyordum; kutsal bir şeye el uzattığınız için aforoz edildiğinizi bilin. *Juxta illud: Si quis suadente diabolo, vs.*”³⁴

“Ben bu Latince'yi anlamam,” diye cevap verdi Don Quijote. “Ama el değil, bu kargıyı uzattığımı biliyorum. Üstelik ben dini bütün bir Hıristiyan ve Katolik olarak, saydığım, tapığım rahiplere, kiliseyle ilgili herhangi bir şeye değil, öbür dünyadan gelme hayaletlere, canavarlara saldırdığımı sanıyordum. Ayrıca öyle de olsa, Cid Ruy Díaz'ın başına gelenler hatırımda: Papa Hazretleri'nin önünde, kralın elçisinin koltuğunu kırdığında, aforoz edilmişti ve Rodrigo de Vivar o gün şerefli ve cesur bir şövalye olmayı bilmişti.”

Bunu duyan bakalorya talebesi, dediğimiz gibi, tek kelime etmeden gitti. Don Quijote sedyede taşınan şeyin gerçekten kemik olup olmadığına bakmak istediye de, Sancho izin vermedi, dedi ki:

“Efendim, zat-ı âliniz bu tehlikeli serüveni, şimdiye kadar gördüklerim arasında en zararsız şekilde noktalandınız. Bu insanlar, yenilip bozguna uğradıkları halde, kendilerini bir kişinin tek başına mağlûp ettiğini farkedebilirler ve bundan utanıp şereflerini kurtarmak için geri dönebilirler, peşimize düşüp haddimizi bildirmek isteyebilirler. Eşek iyi durumda, dağ yakın, açlık bastırdı; en iyisi, usulca geri çekilelim ve büyüklerimizin dediği gibi ölümler mezara gitsin, diriler ekmek peşine.”

Sonra eşeğini önden sürerek efendisinden, kendisini izlemesini rica etti; o da, Sancho'nun haklı olduğunu düşünüp bir cevap vermeden izledi. İki küçük tepenin arasında az bir yol gitmişlerdi ki, kendilerini geniş, gizli bir vâdide buldular. Hayvanlardan indiler, Sancho eşeğin yükünü boşalttı, yeşil çimenlerin üstüne uzandılar ve açlığın verdiği iştahla hem sabah kahvaltısı ettiler, hem öğle yemeği yediler, hem akşamüzeri kahvaltısı ettiler, hem de akşam yemeği yediler. Midelerini, (genellikle kendilerini ihmal etmeyen) matemdeki din adamlarının, erzak katırına yüklediği sepetlerden birkaçıyla doldurdular.

Ama başlarına başka bir felâket geldi ki, Sancho'nun gözünde hepsinden beterdi. O da, içecek şarapları, hattâ ağızlarını ıslatacak suları bile olmamasıydı, susuzluktan öleceklerdi; Sancho, buldukları düzlüğün yemyeşil, sık çimenlerle kaplı olduğunu görüp, bundan sonraki bölümde anlatılanları söyledi.

³² Askerler anî gece baskınlarında kendilerini düşmandan ayırt etmek için üniformalarının üzerine beyaz gömlek giyerlerdi.

³³ Üniversitedeki dereceler arasında birincisi *bakalorya*, ikincisi *lisans*, üçüncüsü *doktoraydı*.

³⁴ “Buna göre: Şeytan tarafından aklı çelinerek, birisi...” Bir rahip ya da keşiş el kaldırımın aforoz edileceğini bildiren dinî kuraldan alıntı.

YİRMİNCİ BÖLÜM

Dünyanın ünlü şövalyelerinin, La Mancha'lı yiğit Don Quijote'den daha az tehlikeyle atlabileceği, görülmemiş, duyulmamış serüvene dair

“Saygıdeğer efendim, bu çimenlerin, bu yakınlarda otları sulayan bir pınar ya da dere olduğuna işaret etmemesi mümkün değil. Biraz ileri gitsek iyi olur; bizi mahveden, hiç şüphesiz açlıktan daha beter olan bu korkunç susuzluğumuzu giderecek bir yer buluruz.”

Bu nasihat Don Quijote'nin aklına yattı, o Rocinante'yi dizgininden, Sancho da eşeğini yularından tuttu ve akşam yemeğinden kalan artıkları eşeğe yükledikten sonra, otlakta el yordamıyla ilerlemeye başladılar, çünkü gecenin karanlığında hiçbir şey göremiyorlardı. Ama daha iki yüz adım gitmemişlerdi ki, kulaklarına, büyük, yüksek kayalardan dökülürmüşçesine gürültülü bir su sesi geldi. Bu ses onları çok sevindirdi; nereden geldiğini anlamak için durdular ve birden, özellikle korkak ve ürkek mizaçlı Sancho'nun su sevincini buz gibi donduran, başka bir patırtı duydular. Düzenli darbelerden gelen bir gümbürtüydü, buna demir ve zincir gıcırıtıları karışıyordu ki, suyun şiddetli çağlmasına eklendiğinde, Don Quijote haricinde herhangi bir insanın yüreğine korku salacak bir sestti.

Dediğimiz gibi geceydi, her yer karanlıktı; onlar da yüksek ağaçların arasına sığınmaya karar verdiler. Ağaçların hafif esintide kıpırdayan yaprakları, alçak ama ürktütücü sesler çıkarıyordu. Yalnızlık, buldukları mekân, karanlık, suyun sesi ve yaprakların hışırtısı, hepsi dehşet ve korku uyandırıyor ve bu, darbelerin kesilmediğini, rüzgârın dinmediğini, sabahın gelmediğini gördükçe, daha da artıyor, bütün bunlara, nerede bulduklarını bilmeyişleri ekleniyordu. Ama Don Quijote, korkusuz yüreğiyle Rocinante'nin üstüne atladı, kalkanına sarılıp kargısını kavradı ve dedi ki:

“Dostum Sancho, şunu bilmen gerekir ki, Tanrı beni bu demir çağında, altın çağı dediğimiz çağı geri getirmem için yarattı. Benim kaderim tehlikeler, büyük kahramanlıklar, yiğitliklerdir. Tekrar söylüyorum, ben Yuvarlak Masa Şövalyelerini, Fransa'nın On İki Asilzade'sini, Meşhur Dokuzlar'ı canlandıracak, Platir'leri, Taulat'ları, Olivante ve Tirante'leri, Güneş Şövalyelerini ve Belianis'leri unutturacak olan kişiyim. Yaşadığım bu çağda öyle büyük, akla sığmaz kahramanlıklar göstereceğim ki, geçmiş çağlarda yaşamış bütün o gezgin şövalyeler gürhunun yaptığı en parlak işler, gölgede kalacak. Sadık ve başarılı silâhtarım, bu gecenin karanlığını, garip sessizliğini, bu ağaçların boğuk, ahenksiz gürültüsünü, buluruz umuduyla geldiğimiz, yüksek Ay tepelerinden³⁵ çağlayıp dökülüyormuş hissi veren suyun korkunç sesini ve kulaklarımızı tırmalayan sürekli darbeleri dikkatle izle; bütün bunlar, tek tek ve bir arada, değil böyle olaylara ve serüvenlere alışık olmayanların, Mars'ın bile yüreğine korku, dehşet, kaygı salmaya yeter. Oysa bütün bu tarif ettiğim şeyler, benim cesaretimi uyandıran, körükleyen şeylerdir; öyle ki, kalbim, ne kadar zorlu görünse de, bu serüvene atılmak arzusuyla göğsümü delmek istemekte. Yani, şimdi sen Rocinante'nin kolanlarını biraz sık, Tanrı'ya emanet ol ve en fazla üç gün, beni burada bekle; o zaman zarfında dönmezsem,

köyümüze dön ve benim için bir hayır işle: El Toboso'ya git, benim eşsiz sevgilim Dulcinea'ya, zavallı şövalyesinin, ona lâıık olabilmek için uğraşırken öldüğünü söyle.”

Sancho efendisinin bu sözlerini duyunca dünyada görülmemiş bir kederle ağlamaya başladı ve dedi ki:

“Efendim, bu korkunç serüvene niye atılmak istiyorsunuz, anlamıyorum. Vakit gece, burada bizi gören yok; pekâlâ yolumuzu değiştirip tehlikeden kaçabilir, üç gün susuz kalmayı göze alabiliriz; üstelik bizi gören olmadığına göre, kimse korkak da diyemez. Ayrıca, zat-ı âlinizin de yakından tanıdığı köyümüzün rahibi hep der ki, tehlike peşinde koşan, tehlike içinde mahvolur. Kısacası, ancak mucizeyle kurtulabileceğiniz böyle bir işe kalkışıp, Tanrı'ya meydan okumak, doğru değil. Hele Tanrı onca mucizeyle, rahmetliye eşlik eden düşmanların elinden sizi muzaffer, sağ salım, benim gibi altı okka edilmeden kurtarmışken. Bütün bunlar katı yüreğinizi yumuşatmaya yetmiyorsa, inanın ki, zat-ı âliniz buradan uzaklaştığı an, ben korkumdan, ruhumu isteyene teslim etmeye hazır olacağım. Ben zat-ı âlinize hizmet etmek için memleketimden ayrıldım, çocuklarımı, karımı bıraktım; durumum daha kötü değil, daha iyi olur diye düşündüm. Ama az tamah çok ziyan getirirmiş derler; benim de umudum kırıldı. Zat-ı âlinizin kaç kere vaat ettiği o lânet olası, uğursuz cezireye varmayı umut ederken, görüyorum ki, onun yerine, beni böyle ıssız bir yerde bırakmak istiyorsunuz. Tanrı aşkına, yüce efendim, bu haksızlığı bana reva görmeyin. Eğer bu işi yapmaktan tamamiyle vazgeçmek istemiyorsanız, hiç değilse sabaha kadar erteleyin; çünkü çobanlık mesleğinden öğrendiğim kadarıyla, şafağa en fazla üç saat var; küçük ayının ağzı, kafasının tepesinde; geceyarısı sol ayağının hizasında olur.”

“Sancho, sen hangi hizada olduğunu, o dediğin ayının, ağzının yerini nasıl görüyorsun?” dedi Don Quijote. “Gece o kadar karanlık ki, koca gökyüzünde tek bir yıldız görünmüyor.”

“Doğru,” dedi Sancho, “ama korkunun gözleri çoktur; değil gökyüzündeki, toprağın altındaki şeyleri bile görür. Kısacası, düşünülecek olursa, sabaha az kaldığı rahatça söylenebilir.”

“Ne kadar kalırsa kalsın,” dedi Don Quijote. “Hakkımda ne şimdi, ne de başka bir zaman, gözyaşlarıyla yalvarmaların, beni şövalyeliğin gereklerini yerine getirmekten alıkoyduğu, söylenmeyecektir. Yani senden susmanı rica ediyorum Sancho. Bu görülmedik, korkunç serüvene atılma isteğini yüreğime yerleştiren Tanrı, bana gözkulak olacak, seni de teselli edecektir. Senin yapacağın, Rocinante'nin kolanlarını iyice sıkıp burada kalmak; ben ölü veya diri, dönmekte gecikmeyeceğim.”

Sancho, efendisinin kararlılığını, gözyaşlarının, nasihat ve yalvarmalarının onu hiç etkilemediğini görünce, kurnazlığından yararlanmaya ve mümkünse onu sabaha kadar bekletmeye karar verdi. Atın kolanlarını sıkarken, hiç farketmeden, usulca, eşeğinin yularıyla Rocinante'nin iki ayağını bağladı; böylece, Don Quijote hareket etmek istediğinde, gidemedi, çünkü at ancak zıplayarak hareket edebilirdi. Sancho Panza yaptığı hilenin başarılı olduğunu görünce, dedi ki:

“Bakın efendim, gözyaşlarımdan, dualarımdan etkilenen Tanrı, Rocinante’ye kıpırdamamasını buyurdu; siz ısrar etmeye, kamçılamaya, zorlamaya yeltenirseniz, Kader’i kızdırmış olursunuz; mahmuza tekmeyle karşı koymak olur.”

Don Quijote bu arada umutsuzluğa kapılıyor, atını ne kadar mahmuzlasa da, yerinden kıpırdatamıyordu. Bağlandığını farketmeden, sakinleşip ya sabah olmasını, ya da Rocinante’nin harekete geçmesini beklemenin daha iyi olacağını düşündü; Sancho’nun hilesinden hiç kuşkulandıktan dedi ki:

“Madem ki Rocinante kıpırdamıyor, Sancho, ben geciktikçe ağlasam da, şafağın gülüşünü beklemeye razıyım.”

“Ağlamaya gerek yok,” diye cevap verdi Sancho. “Ben sabaha kadar hikâyeler anlatıp zat-ı âlinizi oyalarım. Tabii, gezgin şövalyelerin âdeti olduğu üzere yeşil çimenlere uzanıp biraz uyumayı, sabah olduğunda sizi bekleyen bu benzersiz serüvene atılmak üzere daha dinlenmiş ve hazırlıklı olmayı tercih ederseniz, o başka.”

“Ne diyorsun, ne dinlenmesi, ne uyuması?” dedi Don Quijote. “Ben tehlike anında huzur bulacak şövalyelerden miyim? Sen uyu, sen uyumak için yaratılmışsın, ne istersen yap; ben kendi mesleğime en uygun neyse, onu yapacağım.”

“Kızmayın, saygıdeğer efendim,” diye cevap verdi Sancho, “sizi kızdırmak istemedim.”

Don Quijote’nin yanına gidip bir elini eyerinin önüne, ötekini arkasına koydu ve efendisinin sol bacağını kucaklamış oldu; azıcık olsun uzaklaşmaya cesaret edemiyordu; hâlâ düzenli olarak işitilen darbelerden o kadar korkuyordu. Don Quijote, onu oyalamak için anlatmaya söz verdiği hikâyelerden birine başlamasını isteyince, Sancho işittiği şeyin korkusu izin verse, hemen anlatacağını söyledi.

“Ama her şeye rağmen, kendimi zorlayıp bir hikâye anlatacağım ki, anlatmayı becerebilirim, bölen olmazsa, hikâyelerin en güzelidir. Kulak verin efendim, başlıyorum. ‘Ne olursa olsun, iyilik herkesin üstüne, kötülük, peşinde koşana olsun...’³⁶ Dikkat ederseniz, saygıdeğer efendim, eskiler mesellerine istedikleri gibi başlamazlar, Romalı Cato Zonzorino’nun³⁷ kararıyla, ‘kötülük, peşinde koşana olsun,’ diye başlardı, ki bu durum için biçilmiş kaftan âdeti; zat-ı âlinizin sakin olması gerek, kötülük peşinde koşmamalısınız, onca korkunun önümüze çıktığı bu yolu izlemeye bizi kimse zorlamadığına göre, başka bir yol seçebiliriz kendimize.”

“Sen hikâyene devam et Sancho,” dedi Don Quijote, “hangi yolu izleyeceğimizle ben ilgilenirim.”

“Pekâlâ, anlatayım,” dedi Sancho. “Extremadura’nın bir köyünde, keçilere çobanlık eden bir delikanlı, yani bir keçi çobanı varmış. Hikâyemdeki bu keçi çobanının adı Lope Ruiz’miş. Bu Lope Ruiz, Torralba adında bir çoban kızına âşıkmiş. Adı Torralba olan bu çoban kızı, zengin bir hayvan yetiştiricisinin kızıymış; bu zengin hayvan yetiştiricisi...”

“Sancho, hikâyeni bu şekilde, her lâfı iki kere tekrarlayarak anlatırsan,” dedi Don Quijote, “iki günde bitiremezsin; uzatmadan, aklı başında bir adam gibi anlat, yoksa hiç anlatma.”

“Benim memleketimde,” dedi Sancho, “bütün hikâyeler benim anlattığım şekilde anlatılır. Ben başka türlü anlatmayı bilmiyorum, zat-ı âlinizin benden yeni âdetler edinmemi istemeniz doğru değil.”

“Nasıl istiyorsan öyle anlat,” dedi Don Quijote. “Madem kader beni dinlemeye mecbur ediyor, devam et.”

“Dediğim gibi, canım efendim,” diye devam etti Sancho, “söylemiştim zaten, bu keçi çobanı, Torralba’ya âşıkmiş. Çoban kızı ise, güçlü kuvvetli, vahşî bir kızmış; biraz erkeksiymiş, çünkü hafif bıyıklıymış, gözümün önüne gelir gibi şu an.”

“Yani sen tanıdın mı onu?” dedi Don Quijote.

“Ben tanımadım,” dedi Sancho, “ama bu hikâyeyi bana anlatan, o kadar doğru ve gerçek olduğunu söyledi ki, başkasına anlatırken her şeyi gördüğüme yemin edebilirim. Her neyse, günler gelip geçmiş, hiç uyumayan ve her işi karıştıran şeytan, çobanın çoban kızına olan aşkını nefrete, hınca dönüştürmüş. Kötü dillerin söylediğine göre, bunun sebebi de, kızın oğlanı azıcık kiskandırması olmuş; ölçüyü biraz kaçırmış ve yasakları çiğnemiş. Çoban bu yüzden kızıdan o kadar nefret etmiş ki, ondan uzaklaşmak için, memleketini terk edip bir daha onu hiç görmeyeceği bir yere gitmek istemiş. Lope’nin kendisine böyle sırt çevirdiğini gören Torralba, derhal onu eskisinden de çok sevmiş.”

“Kadınların tabiatı öyledir,” dedi Don Quijote. “Kendilerini seveni küçümsemek, nefret edeni ise sevmek. Devam et Sancho.”

“Ne var ki,” dedi Sancho, “çoban kararından vazgeçmemiş ve keçilerini önüne katıp, Extremadura kırlarını aşarak Portekiz krallığına geçmek üzere yola düşmüş. Bunu öğrenen Torralba da peşine düşmüş; yalınayak, yürüyerek, uzaktan izliyormuş onu, elinde bir değnek, boynunda bir heybeyle. Söylentiye göre, heybesinde bir ayna parçasıyla kırık bir tarak, yüzüne sürmek için bir şişe merhem varmış. Heybesinde ne olursa olsun, şu anda onun doğruluğunu tartışmak istemiyorum; bildiğim şu ki, çoban hayvanlarıyla birlikte Guadiana ırmağına varmış, karşı kıyıya geçmek istemiş, o mevsimde ırmak kabarık, neredeyse yatağından taşmış haldeymiş; vardığı yerde ne bir kayık, ne bir tekne, ne de kendisiyle hayvanlarını karşıya geçirecek biri varmış. Buna çok canı sıkılmış; çünkü Torralba’nın artık çok yaklaştığını görüyor, yalvarmalarıyla, gözyaşlarıyla çok üstüne varacağını düşünüyormuş. Ama o kadar çok bakınmış ki, sonunda bir balıkçı görmüş; yanında o kadar küçük bir sandal varmış ki, ancak bir insanla bir keçi sığarmış içine. Her şeye rağmen, balıkçıyla konuşmuş ve hem kendisini, hem üç yüz keçisini karşıya geçirmesi için anlaşmış. Balıkçı sandala binip bir keçiyi karşıya geçirmiş; sonra dönüp bir keçiyi daha geçirmiş; tekrar dönüp bir keçiyi daha geçirmiş. Balıkçının karşıya geçirdiği keçilerin hesabını tutunuz efendim; çünkü bir tanesini olsun atlarsanız, hikâyeye biter, tek kelime bile anlatmam mümkün olmaz. Hikâyeye devam ediyorum; karşı kıyı balıklı ve kaygan olduğu için, balıkçının gidip dönmesi çok uzun sürüyormuş. Buna rağmen, dönüp bir keçi daha almış, bir tane daha, bir tane daha..”

“Hepsini karşıya geçirdiğini farzet,” dedi Don Quijote. “Bu şekilde gidip gelmeye devam

edersen, bir yılda bile geçiremezsin hepsini.”

“Şu ana kadar kaç tanesi geçti?” diye sordu Sancho.

“Ben ne bileyim?” dedi Don Quijote.

“Ben size söylemiştim ya, hesabı şaşırmanın diye. Tanrı biliyor, hikâye bitti işte, devam etmek imkânsız artık.”

“Nasıl olur canım?” dedi Don Quijote. “Kaç keçinin karşıya geçtiğini tam olarak bilmek hikâyenin özüyle o kadar ilgili mi ki, bir sayı şaşsa hikâyeye devam edemiyorsun?”

“Hayır efendim, katiyen devam edemem,” diye cevap verdi Sancho. “Ben zat-ı âlinize kaç keçi geçtiğini sorup da bilmediğinizi söylediğiniz an, anlatacaklarımın hepsi aklımdan silinip gitti. Üstelik de çok hoş, çok eğitici bir hikâyeydi.”

“Yani,” dedi Don Quijote, “öldü bitti mi hikâye?”

“Annem kadar,” dedi Sancho.

“Doğrusu,” dedi Don Quijote, “masal ya da gerçek, dünyanın en tuhaf hikâyelerinden birini anlattın; kimsenin düşünemeyeceği bir hikâyeye. Böyle bir anlatış veya yarım bırakış, hayat boyu görülmemiştir. Gerçi ben senin keskin zekândan da onu beklerdim, ama şaşırılmıyorum; bu aralıksız darbe sesleri aklını bulandırmış olmalı.”

“Her şey olabilir,” diye cevap verdi Sancho. “Benim bildiğim, hikâyemle ilgili söylenecek bir şey kalmadığı. Keçilerin karşıya geçmesinin hesabında bir hata olunca, hikâyeye biter.”

“Nerede biterse, hayırlısıyla bitsin,” dedi Don Quijote, “bakalım Rocinante hareket edebiliyor mu?”

Tekrar mahmuzlarıyla atı dürttü, at da tekrar sıçrayıp olduğu yerde kaldı; çok iyi bağlanmıştı.

Bu arada, ya yaklaşan sabah serinliğinden, ya Sancho bağırsakları yumuşatan bir şeyler yediğinden, ya da –en mantıklı olanı– doğal olarak, başkasının kendisi için yapamayacağı şeyi yapmak istedi canı. Ama yüreğindeki korku öyle büyüktü ki, efendisinden bir gıdım bile ayrılmaya cesaret edemiyordu. İçinden geleni yapmamayı düşünmesi de imkânsızdı; o da, çareyi, eyerin arkasını tutan sağ elini bırakıp usulca, hiç ses çıkarmadan, pantolonunu tutan tek düğümü çözmekte buldu; çözünce, pantolon aşağı düşüp pıranga gibi bileklerinde kaldı. Sonra, gömleğini becerebildiğince yukarı çekip, pek de küçük olmayan poposunu havaya açtı. O korkunç sıkıntıdan, dertten kurtulmak için tek yapması gereken şey sandığı bu işlemi bitirdikten sonra, daha büyük bir sıkıntıyla karşılaştı; o da, gürültü patırtı etmeden bağırsaklarını boşaltamayacağı hissine kapılmasıydı. Dişlerini sıkıp omuzlarını büzerek elinden geldiğince nefesini tuttu, ama bütün bu gayretlerine rağmen, talihsizliği yüzünden, en sonunda biraz ses çıkardı. Çıkan ses, kendisini öyle korkutan sestten çok farklıydı. Don Quijote işitti ve sordu:

“Bu ses ne Sancho?”

“Bilmiyorum efendim,” dedi Sancho. “Yeni bir şey herhalde; serüvenlerle felâketler hep peşlerinden yenilerini getirir zaten.”

Bir kez daha talihini denedi ve o kadar başarılı oldu ki, önceki gibi ses çıkarmadan, zorlanmadan, canını öylesine sıkkan ağırlıktan kurtuluverdi. Ama Don Quijote'nin burnu da kulakları kadar keskin olduğundan, Sancho da tam dibinde, kendisine yapışık olduğu için buharlar dik bir çizgi halinde yükseldiğinden, bazılarının burnuna ulaşmaması imkânsızdı. Ulaştığı anda da, burnunun imdadına yetişip iki parmağıyla tutarak, hafif genizden bir sesle dedi ki:

“Bana öyle geliyor ki çok korkuyorsun Sancho.”

“Evet, korkuyorum,” dedi Sancho, “ama zat-ı âliniz neden özellikle şu anda farkettiliz?”

“Çünkü özellikle şu anda kokuyorsun, koku dediysem amber kokusu değil,” dedi Don Quijote.

“Olabilir,” dedi Sancho, “ama suç bende değil, zat-ı âlinizde, olmadık bir saatte beni bu acayip yere getirdiğiniz için.”

“Üç dört adım öteye gidiver, arkadaşım,” dedi Don Quijote, burnunu tutmaya devam ederek. “Ve bundan böyle, kendine ve benimle ilişkiye daha çok dikkat et. Seninle çok konuştuğumdan oldu bu lâubalilik.”

“Bahse girerim ki,” dedi Sancho, “zat-ı âliniz, benim yapmamam gereken bir şeyi yaptığımı düşünüyorsunuz.”

“Hiç karıştırma, daha iyi, arkadaşım Sancho,” dedi Don Quijote.

Efendi ve hizmetkârı, geceyi bu ve benzeri konuşmalarla geçirdiler. Ama Sancho, sabahın süratle yaklaşmakta olduğunu görünce, Rocinante'yi büyük bir dikkatle çözüp kendi pantolonunu bağladı. Rocinante serbest kalınca, genelde huysuz olmamakla birlikte, sinirlendi herhalde ve eşelenmeye başladı; çünkü –kusura bakmayın– şahlanmayı bilmiyordu. Don Quijote Rocinante'nin kıpırdadığını görünce iyiye yordu, o tehlikeli serüvene atılması gerektiğinin işareti olarak yorumladı.

Bu sırada şafak sökmüş, nesnelere açıkça görünmeye başlamıştı; Don Quijote, yüksek ağaçların arasında olduğunu gördü; koyu gölgeli kestane ağaçlarıydı bunlar. Darbelerin de kesilmediğini duydu, ama sesi çıkaranı göremedi. Bunun üzerine, daha fazla oyalanmayıp, mahmuzlarını Rocinante'ye dokundurdu ve Sancho'yla vedalaşmak üzere dönüp daha önce de dediği gibi, en fazla üç gün orada bekleyip, o zaman zarfında dönmemişse, Tanrı'nın, günlerinin o tehlikeli serüvende sona ermesini istediğinden emin olabileceğini söyledi. Sevgili Dulcinea'sına tarafından iletmesi gereken haberi tekrar hatırlattı ve hizmetlerinin karşılığı konusunda merak etmemesini, kendisinin, köyünden ayrılmadan önce vasiyetini hazırlamış olduğunu, hizmetinde bulunduğu süreyle orantılı olarak, bütün çalışmasının karşılığını alacağını, ama Tanrı onu bu tehlikeden sağ salim kurtarırsa, vaat edilen cezireden kesinlikle emin olabileceğini söyledi.

Sancho, zavallı efendisinin acıklı konuşmalarını tekrar dinleyince yine ağlamaya koyuldu ve onu sonuna kadar, bu iş bitinceye kadar terk etmemeye karar verdi.

Sancho Panza'nın bu gözyaşlarından ve son derece şerefli kararından, bu hikâyenin yazarı,

iyi bir soydan geldiğini, hiç değilse eski Hıristiyan³⁸ olduğu sonucunu çıkarıyor. Onun bu duygulu hali, efendisini biraz yumuşattı, ama, herhangi bir zayıflık gösterecek kadar değil. Aksine, elinden geldiğince göstermemeye çalışarak, su sesinin ve darbelerin hangi yönden geldiğini kestirerek, o tarafa doğru ilerlemeye başladı.

Sancho da peşinden yürüyor, âdeti olduğu üzere, iyi ve kötü günlerinin ezeli yoldaşı eşeğini, yularından çekiyordu. O kestanelerin, sık yapraklı ağaçların arasında epeyce yol aldıktan sonra, yüksek kayalıkların eteğindeki küçük bir düzlüğe çıktılar; kayalardan aşağı çok büyük bir çağlayan dökülüyordu. Kayaların eteğinde de, evden çok harabeye benzeyen, pek derme çatma birkaç kulübe vardı. Hâlâ devam eden darbelerin de oradan geldiğini farkettiler.

Rocinante, su ve darbelerin gürültüsünden ürkünce, Don Quijote onu yatıştırarak ağır ağır evlere yaklaştı.³⁹ Bütün kalbiyle kendisini sevgilisine emanet ediyor, o korkunç yolculukta, girişimde kendisini koruması için yalvarıyor, bu arada kendisini unutmaması için(5) Tanrı'ya da dua ediyordu. Sancho yanından ayrılmıyor, arasıra boynunu uzatıp Rocinante'nin bacaklarının arasından, o kadar korkuyla merak ettiği şeyi görebilir mi diye bakıyordu.

Herhalde bir yüz adım daha gittikten sonra, bir köşeyi döndüler ve o korkunç, onlar için dehşet verici, bütün gece merak ve korku içinde kendilerini uyutmayan sesin kaynağı açık seçik, şüpheye yer bırakmayacak şekilde, ortaya çıktı. Sesin kaynağı, –kızma lütfen, ey okur!– sırayla indikçe, o gürültüyü çıkaran altı tokaçtı.

Don Quijote ne olduğunu görünce sustu kaldı, tepeden tırnağa ürperdi. Sancho efendisine baktı ve başının göğsüne düşmüş, görünüşe bakılırsa utanmış olduğunu gördü. Don Quijote de Sancho'ya baktı ve yanaklarının şişmiş, ağzında patlamaya hazır bir kahkaha olduğunu, kendini zor tuttuğunu görünce, Sancho'nun haline gülme isteği, üzüntüsünü bastırdı. Sancho efendisinin başladığını görünce, makarayı öyle bir bıraktı ki, gülmekten patlamamak için yumruklarıyla ciğerlerini bastırmak zorunda kaldı. Dört kere sakinleşti ve dört kere tekrar gülmeye başladı, ilk seferindeki kadar coşkuyla. Don Quijote zaten sinirlenmeye başlamıştı, bir de Sancho'nun alay olsun diye söylediklerini duyunca, iyice sinirlendi:

“Şunu bilmen gerekir ki, dostum Sancho, Tanrı beni bu demir çağında, altın çağı geri getirmem için yarattı! Benim kaderim tehlikeler, büyük kahramanlıklar, yiğitliklerdir...”

Sancho bu şekilde, Don Quijote'nin sesleri ilk işittiklerinde söylediği sözlerin hepsini ya da çoğunu tekrarladı.

Don Quijote, Sancho'nun kendisiyle alay etmesine öyle kızdı, sinirlendi ki, kargısını kaldırıp sopa niyetine iki kere öyle şiddetle indirdi ki, omuzları yerine kafasına indirseydi, ücretini ödemekten kurtulur, ancak mirasçılara öderdi. Sancho şakalarının çok kötüye yorulduğunu görünce, efendisinin meseleyi daha da ileri götürmesinden korkup, büyük bir alçakgönüllülükle dedi ki:

“Kızmayın saygıdeğer efendim, yemin ederim, şaka ediyordum.”

“Siz şaka ediyorsanız, ben şaka etmiyorum,” dedi Don Quijote. “Söyleyin bakalım, neşeli beyefendi: Sizce bunlar tokaç olacağına, başka bir şey, tehlikeli bir serüven olsaydı, ben

gerektiği şekilde, cesaretle atılıp halletmez miydiniz? Acaba ben, bir şövalye olarak, sesleri tanıyıp ayırt etmek, hangilerinin tokaç olup olmadığını bilmek mecburiyetinde miyim? Üstelik şu da olabilir –ki gerçekten de öyle– ben hayatımda tokaç görmedim; siz görmüşsünüzdür, çünkü sefil bir köylü olarak, onların arasında doğup büyüdünüz. İsterseniz, bu altı tokacı altı deve dönüştürüp teker teker veya hep birlikte üstüme salın; hepsinin nallarını havaya dikmezsem, istediğiniz gibi alay edin benimle.”

“Daha fazla söylemeyin, sevgili efendim,” dedi Sancho. “İtiraf ediyorum ki, biraz fazla güldüm. Ama şimdi lütfen söyleyin, huzura kavuşmuşken (Tanrı sizi bütün serüvenlerden, bundan olduğu gibi sağ salim çıkarсын), geçirdiğimiz o müthiş korku, gülünecek şey değil miydi, anlatılacak şey değil mi? Hiç değilse benim geçirdiğim, çünkü zat-ı âliniz, biliyorum, korku nedir, dehşet nedir bilmezsiniz.”

“Ben başımıza gelenin gülünecek bir şey olduğunu inkâr etmiyorum,” diye cevap verdi Don Quijote. “Ama anlatılacak bir şey değil; çünkü herkes olayları gerektiği gibi değerlendirecek kadar akıllı değildir.”

“En azından,” dedi Sancho, “zat-ı âliniz kargınızı değerlendirdiniz, kafama doğrultup omzuma vurdunuz; Tanrı’ya şükür ki hızla eğildim. Ama aldırmayın, gelip geçer, ‘insan sevdiğini sever de, döver de,’ derler. Üstelik iyi bir efendi, bir hizmetkârına kötü bir söz söyledikten sonra, hemen bir pantolon verir. Ama sopa çektikten sonra ne verilir, bilemiyorum; belki de gezgin şövalyeler, sopadan sonra bir cezire veya karada bir krallık veriyorlardır.”

“Talihimiz yaver giderse,” dedi Don Quijote, “bütün söylediklerin gerçek olabilir. Olanlar için de kusura bakma, sen akıllı adamsın, ilk hareketin insanın elinde olmadığını bilirsin. Ayrıca bundan böyle, benimle fazlaca konuşmaktan kaçınman ve kendini tutman için, şunu bilmeni isterim ki, okuduğum sayısız şövalyelik kitabının hiçbirinde, efendisiyle senin kadar çok konuşan bir silâhtara rastlamadım. Bunu gerçekten de her ikimizin büyük bir kusuru olarak görüyorum; senin kusurun, bana saygı göstermemek; benimki de, daha saygın olmamak. Galya’lı Amadis’in silâhtarı Gandalin, Firme Ceziresinin kontu olmuştu; buna rağmen, efendisiyle daima şapkası elinde, Türk usulü, başı önünde, iki büklüm eğilerek konuştuğu yazılıdır. Peki, Don Galaor’un silâhtarı Gasabal’a ne demeli? O kadar sessiz bir silâhtardı ki, olağanüstü sessizliğini bize anlatmak için, bütün o gerçek olduğu kadar müthiş hikâyede, adı bir tek kere anılır. Bütün bu söylediklerimden çıkarman gereken sonuç şu Sancho: Efendiyle hizmetkârı, senyörle hizmetçisi, şövalyeyle silâhtarı arasında bir ayırım yapmak lâzımdır. Kısacası, bundan böyle birbirimize daha saygılı davranmamız, şakalaşmamamız gerekiyor. Çünkü ben size hangi sebeple olursa olsun, kızdığım da, cezasını siz çekersiniz. Size vaat ettiğim armağanların, bağışların da zamanı gelecek; olmazsa da, daha önce dediğim gibi hiç değilse hizmetinizin bedeli ödenecek.”

“Zat-ı âlinizin söyledikleri iyi güzel de,” dedi Sancho, “benim merak ettiğim, olur da bağışların zamanı gelmez, ücrete başvurmak zorunda kalınırsa, o zamanlar bir gezgin şövalye

silâhtarını ne kadar kazanıyordu? Bir de, aylık mı hesaplanıyordu, duvarcılar gibi gündelik mi?”

“Ben o silâhtarların hiçbir zaman ücretli olmadıklarını, karşılık olarak daima bağış aldıklarını sanıyorum,” dedi Don Quijote. “Ben sana evde bıraktığım vasiyetnamede bir hizmet bedeli bıraktıysam, olabilecek şeylere karşı yaptım; çünkü bu karışık zamanlarda, şövalyeliğin durumu nedir, henüz bilemiyorum; öteki dünyada ufak tefek şeyler için canımın sıkılmasını da istemem. Çünkü, şunu bilmeni isterim ki Sancho, bu dünyada maceraperestlik kadar tehlikeli bir meslek yoktur.”

“Bu doğru,” dedi Sancho, “nitekim, tokaç sesleri bile, zat-ı âliniz kadar yiğit bir gezgin maceraperestin huzurunu kaçırabilirdi. Ama şundan emin olabilirsiniz ki, bundan böyle zat-ı âlinizle ilgili konularda şaka etmek için ağzımı açmayacağım, sizi efendim ve senyörüm olarak sayacağım.”

“Böylece,” dedi Don Quijote, “yeryüzünde çok yaşarsın, çünkü babalarımızdan başka, efendilerimize de babamızımişçasına saygı göstermemiz gerekir.”

³⁵ Eskiden, Nil ırmağının, Etiyopya’daki Ay Dağı’ndan doğduğuna inanılırdı.

³⁶ Eski halk hikâyelerinin başlangıç şekli.

³⁷ Censor Cato’nun atasözleri kitabı; ortaçağda kendisini bu konuda uzman katına çıkarmış, hattâ okullarda okuma kitaplarına adı verilmişti.

³⁸ Eski Hıristiyan: Soyunda Magripli ya da Yahudi olmayan temiz kimse.

³⁹ Bu bölüm 1624’te Portekiz Enkizisyonu’nun sansürüne uğradı.

YİRMİ BİRİNCİ BÖLÜM

Büyük serüvene, müthiş ganimet Mambrino'nun tolgasına ve yenilmez şövalyemizin başına gelen diğer şeylere dair

Bu arada hafiften yağmur yağmaya başladı; Sancho tokaçların oraya sığınmak istiyordu, ama Don Quijote'nin alaylar yüzünden tokaçlara canı öyle sıkılmıştı ki, katiyen içine girmek istemedi. Bunun üzerine, sağa dönüp, bir önceki gün geçtikleri yola benzer bir yola girdiler.

Biraz gitmişlerdi ki, Don Quijote at üstünde bir adam gördü. Başının üzerinde altın gibi parlayan bir şey vardı; bunu görür görmez Sancho'ya dönüp, dedi ki:

“Bana öyle geliyor ki Sancho, doğru olmayan bir atasözü yok; çünkü hepsi, bütün ilimlerin anası olan tecrübeden çıkmıştır. Özellikle de bir tanesi: ‘Bir kapının kapandığı yerde, bir başkası açılır.’ Şunun için söylüyorum: Kader dün gece aradığımız talih kapısını kapatıp bizi tokaçlarla aldattıysa da, şu anda başka bir kapıyı, daha güzel ve kesin bir serüvenin kapısını ardına kadar açmakta. Kapıdan içeri girmeyi başaramazsam suç benim olur; tokaçlar hakkındaki bilgimin kıtlığına, gecenin karanlığına yüklenemez. Bunu söylememin sebebi şu: Yanılmıyorsam, bize doğru gelen adamın kafasında, bildiğin gibi üzerine yemin ettiğim, Mambrino'nun tolgası var.”

“Efendim, söylediklerinize, yaptıklarınıza çok dikkat edin,” dedi Sancho. “Bunlar da aklımızı iyice dövüp çarpıtacak tokaçlar olmasın.”

“Ne adamsın Sancho!” dedi Don Quijote. “Tolganın tokaçla ne ilgisi var?”

“Hiç bilmiyorum,” diye cevap verdi Sancho. “Ama inanın, eskisi kadar konuşabilseydim, zat-ı âlinizi söylediklerinde yanıldığına inandırabilecek sebepler gösterebilirdim.”

“Söylediklerimde nasıl yanılırım, korkak hain?” dedi Don Quijote. “Söyle, şu baklakırı at üzerinde bize doğru gelen şövalyeyi görmüyor musun? Başında altın bir tolga var.”

“Benim görüp görebildiğim,” dedi Sancho, “benimki gibi boz bir eşeğe binmiş bir adam, kafasında parıltılı bir şey var.”

“İşte o Mambrino'nun tolgası,” dedi Don Quijote. “Bir kenara çekil ve beni onunla yalnız bırak; göreceksin, tek kelime konuşup vakit kaybetmeden bu serüveni nasıl sonuçlandırıyorum, o kadar istediğim tolga nasıl benim oluyor.”

“Kenara çekilmeyi ihmal etmem,” dedi Sancho, “ama Tanrı'ya dua ediyorum,” diye devam etti, “kaş yaparken tokaç çıkmasın.”

“Daha önce de söyledim, kardeşim, bana bu tokaç meselesinden hiçbir şekilde bahsetmeyin,” dedi Don Quijote. “Beddua ettirmeyin bana... ruhunuzu tokaçlasın diye.”

Sancho, efendisi ortaya savurduğu bedduanın tamamını söyler korkusuyla sustu.

Doğrusu şu ki, Don Quijote'nin gördüğü tolga, at ve şövalye aslında şuydu: O civarda iki köy vardı; biri o kadar küçüktü ki, ne eczanesi vardı, ne de berberi, öteki de onun yanındaydı. Bu durumda, büyük köyün berberi küçüğüne de hizmet veriyordu; küçük köyde bir hastadan kan alınacak, birinin de sakalı tıraş edilecekti; berber bunun için geliyor, yanında da pirinçten

bir leğen getiriyordu. Kader bu ya, gelirken yağmur yağmaya başlamış, o da, herhalde yeni olan şapkası lekelenmesin diye, leğeni kafasının üstüne koymuştu. Leğen temiz olduğu için de, ışıltısı yarım fersah öteden görünüyordu. Sancho'nun dediği gibi boz bir eşeğe binmişti. İşte Don Quijote'ye baklakırı at, şövalye ve tolga gibi görünen şey, buydu. Gördüğü her şeyi büyük bir kolaylıkla, çılgınca şövalyeliklerine ve lânet olası hayallerine uyarlıyordu. Zavallı adamın yaklaştığını görünce hiç konuşmadan, Rocinante'yi dörtlüye kaldırıp kargısı ileride, ortadan ikiye bölmek niyetiyle üzerine saldırdı. Ama tam yaklaştığı sırada, öfkesini tutamayıp dedi ki:

“Koru kendini, sefil yaratık, ya da hakkım olan şeyi bana kendi isteğinle teslim et.”

Hiç beklemediği bir anda bir hayaletin üstüne geldiğini gören berber, kargıdan kendini korumak için eşeğinden atlamaktan başka çare bulamadı. Yere değer değmez de, sincap hafifliğiyle sıçrayıp düzlükte öyle bir koşmaya başladı ki, rüzgâr bile yetişemezdi. Leğeni yerde bırakmıştı; Don Quijote bununla yetinip kâfirin kurnazlık ettiğini, avcılar tarafından sıkıştırılınca, doğal içgüdüsüyle neyin peşinde olduklarını bilip, onu dişleriyle kemirerek koparan kunduzu taklit ettiğini söyledi.⁴⁰ Sancho'yu tolgayı alıp getirsin diye gönderdi; Sancho da eline aldığı anda dedi ki:

“Leğen çok iyi bir leğen, sekiz gümüş riyal eder, kalıbımı basarım.”

Sonra efendisine verdi, o da kafasına geçirdi; bir o tarafa, bir bu tarafa çevirdi, siperliğini aradı, bulamayınca dedi ki:

“Hiç kuşkusuz, bu meşhur miğfer, hangi kâfirin kafasına göre yapıldıysa, dev bir kafası vardı; işin kötüsü, yarısı da eksik.”

Sancho leğene miğfer dendiğini duyunca gülmelerini tutamadı; ama aklına efendisinin öfkesi gelince, yarıda kesti.

“Neye gülüyorsun Sancho?” dedi Don Quijote.

“Bu miğferin sahibi olan kâfirin ne kadar büyük bir kafası olduğunu düşünüp gülüyorum,” dedi Sancho. “Tıpkı berber leğenine benziyor.”

“Ne düşünüyorum, biliyor musun Sancho? Bu meşhur sihirli miğfer parçası, tuhaf bir tesadüfle, değerini bilemeyen, takdir edemeyen birinin eline geçmiş olmalı. O da saf altın olduğunu görünce, ne yaptığını bilmeden, altını için diğer yarısını eritmiş, yarısından da, dediğin gibi berber leğenine benzeyen bu nesneyi yapmış olmalı. Ama ne olursa olsun, ben ne olduğunu bildiğim için, geçirdiği değişim önemli değil, ben demircisi olan ilk köyde düzelttiririm onu. Hem de demirciler tanrısının savaşlar tanrısı için yaptığını aratmayacak, hattâ onu gölgede bırakacak şekilde. Bu arada da bu şekliyle idare ederim, hiç yoktan iyidir yine de; bir taşlamaya karşı filan koruyabilir beni. “

“Evet,” dedi Sancho, “sapanla taş atılmazsa eğer, iki ordunun çarpışmasında olduğu gibi; sizin dişlerinizi dökmüşler, benim içimi dışıma çıkartan o kutsanmış iksirin olduğu şişeyi de kırmışlardı.”

“Onu kaybetmiş olmama pek üzülmiyorum Sancho, biliyorsun tarifi ezberimde,” dedi Don Quijote.

“Benim de ezberimde,” diye cevap verdi Sancho. “Ama ömrüm boyunca bir daha yapar veya tadarsam, şuracıkta ölüvereyim. Ayrıca, ona ihtiyacım olacak bir duruma düşmeye de niyetim yok; çünkü beş duyumu harekete geçirip hem yaralanmaktan, hem de birilerini yaralamaktan kaçınmayı düşünüyorum. Altı okka konusunda bir şey demiyorum; bu gibi felâketleri önlemek imkânsızdır; tek yapılacak şey, omuzlarımızı büzüp nefesimizi tutmak, gözlerimizi kapatıp kendimizi talihin kollarına ve battaniyeye bırakmaktır.”

“Kötü bir Hıristiyan’ın Sancho,” dedi, bunu duyan Don Quijote. “Çünkü sana yapılan hakareti hiç unutmuyorsun. Ama şunu bil ki, soylu ve cömert gönüller, çocuklukların üzerinde durmaz. Ayağın mı topal kaldı, kaburgan mı kırıldı, kafan mı yarıldı da o şakayı unutmuyorsun? İyi düşünenecek olursan, bir şakaydı, eğlenceydi sadece. Ben böyle düşünmesem, oraya döner, senin intikamını öyle bir alırdım ki, Yunanlılar’ın kaçırılan Helena’nın intikamını almalarını gölgede bırakırdı. Helena da, bu çağda yaşasa, ya da benim Dulcinea’m o çağda yaşasa, güzelliği şimdiki kadar dillere destan olamazdı.”

Bu noktada, uzun uzun, havaya bakarak iç çekti. Sancho dedi ki:

“Şaka diyelim öyleyse, madem intikam gerçekleşmiyor. Ama ben neyin gerçek, neyin şaka olduğunu biliyorum; aklımdan da, sırtımdan da hiç silinmeyeceğini biliyorum. Neyse, bunu bir yana bırakalım; zat-ı âlinizin yere yıktığı o Martino’nun burada bırakıp gittiği o boz eşeğe benzeyen baklakırı atı ne yapacağız? Tabanları nasıl yağladığına bakılırsa, hiç de almaya geri gelecekmiş gibi görünmüyordu. Doğrusu baklakırı da pek güzel!”

“Dize getirdiklerimi yağmalamak âdetim değildir,” dedi Don Quijote. “Atlarını çalıp yaya bırakmak da şövalyeliğe sığmaz; galip gelenin, savaşırken kendi atını kaybetmiş olduğu durumlar hariç. Bu durumda, yenilenin atını almaya hakkı vardır; savaşta hakkı olduğu gibi. Kısacası Sancho, o atı ya da eşeği, ya da sen ne olsun istiyorsan onu, yerinde bırak; sahibi buradan uzaklaştığımızı görünce, almak için geri döner.”

“Tanrı biliyor ya, onu almayı çok isterdim,” dedi Sancho. “Ya da hiç değilse kendiminkiyle değiştirmeyi; benimki o kadar iyi değil. Şövalyelik yasaları gerçekten de çok katıymış; bir eşeği başkasıyla değiştirmeye bile izin verecek kadar esneklikleri yokmuş. Koşumları değiştirebilir miyim bari?”

“Ondan pek emin değilim,” dedi Don Quijote, “ama şüphede olduğumuza göre, daha fazla bilgi edininceye kadar, eğer çok ihtiyacın varsa, değiştir derim.”

“O kadar ihtiyacım var ki,” dedi Sancho, “kendim için olsa, bu kadar ihtiyacım olmazdı.”

Sonra, bu izinle harekete geçip *mutatio caparum*⁴¹ yaptı ve eşeğini süsleyip püsleyerek, eskisinden çok daha iyi hale getirdi.

Bu işi bitirdikten sonra, yük katırından aldıkları ganimetten artakalanlarla öğle yemeği yediler, tokaçların oradaki derenin suyunu içtiler, ama tokaçlara bir kez olsun dönüp bakmadılar. Kendilerini öyle korkuttukları için tokaçlardan nefret ediyorlardı.

Böylece açlıklarını, öfkelerini ve hattâ hüznelerini bastırdıktan sonra, hayvanlarına bindiler ve gezgin şövalyelerin âdeti olduğu üzere, belirli bir yön seçmeden, Rocinante’nin canının

istediği yolda ilerlemeye koyuldular. Rocinante'nin iradesi, peşinden sahibininkini, hattâ eşeğinkini sürüklüyordu. Eşek, nereye giderse gitsin, Rocinante'yi canı gönülden takip ediyordu. Böylece, tekrar anayola geldiler ve belli bir amaçları olmadan, gelişigüzel, yollarına devam ettiler.

Böyle yol alırlarken, Sancho efendisine dedi ki:

“Saygıdeğer efendim, sizinle biraz konuşmama izin verir misiniz? Bana o sert sessizlik kuralını koyduğunuzdan beri, kursağımda kalan bazı şeyler oldu; aralarından biri var ki, dilimin ucunda şu an, boşa gitmesini istemem.”

“Söyle,” dedi Don Quijote. “Sözünü uzatma, hiçbir söz, uzarsa güzel olmaz.”

“Diyeceğim şu ki, efendim,” dedi Sancho, “birkaç günden beri düşünüyorum da, zat-ı âlinizin bu ıssız yerlerde, yol kavşaklarında peşine düştüğü bu serüvenlerin ardında koşmak, pek az kazançlı. Buralarda, en tehlikeli serüvenleri başarıyla atlatıp zafer kazansanız bile, ne gören var, ne duyan; bu yüzden de ebediyen karanlığa gömülmek zorundalar; bu da, zat-ı âlinizin amacına ve hakettikleri karşılığa aykırı düşüyor. Bu sebeple, bence, zat-ı âliniz itiraz etmezseniz, gidip savaş halindeki bir imparatorun ya da büyük bir prensin hizmetine girmemiz daha iyi olur. Onun hizmetinde, zat-ı âliniz cesaretinizi, kuvvetinizi ve sonsuz zekânınızı gösterebilirsiniz. Hizmetine girdiğiniz kişi, bunu görünce mecburen bizleri ödüllendirecektir; her birimizi hakettiği oranda. O zaman zat-ı âlinizin kahramanlıklarını, ebediyen hatırlanmak üzere kaydedecek kişiler eksik olmaz. Benimkiler konusunda bir şey demiyorum; çünkü silâhtarlık sınırlarının dışına taşmayacaklar; buna rağmen şunu diyebilirim ki, şövalyelikte silâhtarların kahramanlıklarını yazma geleneği varsa, benimkiler de unutulmamalıdır.”

“Fena konuşmadın, Sancho,” dedi Don Quijote. “Ama o aşamaya gelmeden önce, sınav verir gibi serüven peşinde dünyayı dolaşmak lâzımdır; bunlardan bazılarını kazanıp şan şöret salmak lâzımdır ki büyük bir kralın sarayına gittiğinde şövalye yaptıklarıyla tanınıyor olsun; şehrin kapısından içeri girdiğini görür görmez, çocuklar peşine düşsün, etrafını sarsın, ona seslensin diye: ‘İşte bu, Güneş Şövalyesi’ ya da ‘Yılan Şövalyesi’, ya da kahramanlıklarını hangi işaret altında göstermişse. ‘İşte,’ desinler, ‘bu, o inanılmaz savaşta, Zorlu Brocabruno adlı devi yenen şövalye; yaklaşık dokuz yüz yıldır büyü etkisi altında olan İranlı Memlûk Sultanı’ nı büyüden kurtaran şövalye.’ Böylece, kahramanlıkları dilden dile yayılır ve sonra, çocukların, diğer insanların gürültüsünü duyan kral, sarayının pencerelerine çıkar ve şövalyeyi görür görmez, ya zırhından ya da kalkanındaki armadan tanıyarak, mecburen der ki: ‘Haydi, şövalyeler, sarayımda bulunan bütün şövalyeler, çıkın da şu geleni, şövalyelerin hasını selâmlayın.’ Bu emir üzerine herkes çıkar ve kral, merdivenin yarısına kadar inip kendisini sımsıkı kucaklayarak yanağından öpüp selâmlar; sonra elinden tutup kraliçenin huzuruna götürür. Şövalye kraliçeyi kızıyla bulur; prenses ise, koca yeryüzünde zor rastlanır güzellikte, mükemmel bir genç kızdır. Ve o anda, prenses gözlerini şövalyeye, şövalye de prensese diker; ikisi de birbirlerini insanüstü varlıklar olarak görürler. Ellerinden bir şey gelmeyerek, dolambaçlı aşk tuzağına esir düşerler, sıkıntılarını, duygularını ifade etmek için nasıl

konuşacaklarını bilemediklerinden, kalplerine büyük bir keder çöker. Daha sonra, şövalyeyi muhtemelen sarayın zengin döşenmiş odalarından birine götürürler; burada, zırhını üstünden çıkarıp üstüne giymesi için güzel bir kırmızı pelerin verirler. Zırhlıyken iyi görünüyordu ise, zırhının altındaki pamuklu ceketle daha da iyi görünür. Akşam olduğunda, kral, kraliçe ve prensesle yemek yerken, gözlerini bir an bile prensesten ayırmaz; gizlice onu seyreder. Prenses de, aynı şekilde, belli etmeden onu seyreder; çünkü dediğim gibi, çok ağırbaşlı bir genç kızdır. Sofralar kaldırılır ve birdenbire, kapıdan içeriye çirkin, ufacık bir cüce girer. Cücenin arkasından, iki devin arasında, güzel bir nedime gelmektedir. Çok eski bir bilgenin ortaya çıkarmış olduğu bir serüveni sunacaktır; bu serüvenden başarıyla çıkabilen kişi, dünyanın en iyi şövalyesi kabul edilecektir. Kral herkesin talihini denemesini emreder; başarıyla bu serüvenden çıkabilen tek kişi, konuk şövalye olur ve böylece şanına şan katar. Prenses bu durumdan çok hoşnut kalır ve böyle yüce bir kişiye gönül vermenin karşılığını, fazlasıyla aldığını düşünür. İşin en güzel yanı, bu kralın, ya da prensin, ya da her neyse onun, kendisi kadar güçlü biriyle, arasında çok çekişmeli bir savaş olmasıdır. Konuk şövalye, (sarayda birkaç gün geçirdikten sonra), bu sözü geçen savaşta kendisine hizmet edebilmek için izin ister. Kral izni seve seve verir, şövalye de bu lütfu karşısında kibarca elini öper. O gece, sevgilisi prensesle, yattığı odanın baktığı bahçenin parmaklıkları ardından vedalaşır. Daha önce de, prensesin çok güvendiği, her şeyini bilen soylu bir genç kız aracılığıyla, birçok kere aynı parmaklıkların ardından konuşmuştur zaten. Şövalye iç çeker, prenses bayılır, aracı genç kız su getirir, çok telâşlanır; çünkü sabah vakti yaklaşmıştır ve prensesin namusu adına, görülmelerini istemez. Prenses nihayet kendine gelir ve beyaz ellerini parmaklıktan şövalyeye uzatır; şövalye onları binlerce kere öper ve gözyaşlarıyla yıkar. İyi ve kötü haberleri birbirlerine nasıl iletceklerini, ikisi aralarında kararlaştırırlar ve prenses mümkün olduğu kadar çabuk dönmesi için yalvarır. Şövalye de yeminler ederek söz verir; sonra tekrar prensesin ellerini öper ve öyle acıklı veda eder ki, ölmek üzere gibidir. Oradan odasına gider, kendini yatağının üzerine atar, ayrılık acısından uyuyamaz; sabah çok erken kalkar, kral, kraliçe ve prensesle vedalaşmaya gider. Kral ve kraliçeyle vedalaştıktan sonra, prensesin rahatsız olduğunu, misafir kabul edemeyeceğini söylerler şövalyeye. O da, ayrılık acısından olduğunu düşünür, yüreği burkular, üzüntüsünü belli etmemek için çok zorlanır. Aracı genç kız oradadır; her şeyi farkeder, gidip hanımına söyler, prenses bu haberi gözyaşlarıyla karşılar ve en büyük üzüntülerinden birinin de, şövalyenin kim olduğunu, kral soyundan olup olmadığını bilmemek olduğunu söyler. Nedimesi, şövalyesinin sahip olduğu kibarlığın, soyluluğun ve yiğitliğin ancak kral soyundan birinde bulunabileceği konusunda onu temin eder. Zavallıcık, bununla teselli bulur; anne ve babasına bir şey belli etmek istemediğinden, kendini toparlamaya çalışır ve iki gün sonra, insan içine çıkar. Şövalye gitmiştir bile; savaşır, kralın düşmanını yener, birçok şehri fetheder, birçok çarpışmayı kazanır, saraya döner, her zamanki buluşma yerinde sevgilisini görür; kahramanlıklarına karşılık prensesi babasından istemesini kararlaştırırlar. Kral, şövalyenin kim olduğunu bilmediği için, kızını vermek istemez. Ama

bütün bunlara rağmen, prenses ya kaçırılmak suretiyle veya başka bir şekilde, şövalyeyle evlenir; babası, sonunda çok talihli olduğu kanısına varır, çünkü şövalyenin, yiğit bir kralın oğlu olduğunu öğrenir. Hangi krallık olduğunu bilmiyorum, haritada yer almasa gerek. Baba ölür, prenses tahta geçer, kısacası, şövalye kral olur. İşte o zaman, silâhtarına ve bu kadar yüksek bir mevkie gelmesine yardımcı olan herkese lütufta bulunmaya sıra gelir. Silâhtarını, prensesin bir nedimesiyle evlendirir; muhtemelen kendi aşklarında aracılık yapan kızdır bu, büyük bir dükün kızıdır.”

“Ben de bunu isterim, hilesiz hurdasız,” dedi Sancho. “Buna güveniyorum, çünkü zat-ı âlinizin adı *Mahzun Yüzlü Şövalye* olduğuna göre, her şey aynen dediğiniz gibi olmak zorunda.”

“Hiç şüphelen olmasın Sancho,” diye cevap verdi Don Quijote. “Çünkü gezgin şövalyeler aynen bu şekilde, bu anlattığım aşamalardan geçerek, kral veya imparator olurlar, olmuşlardır. Şimdi tek yapılacak şey, kendisi savaşta, güzel de bir kızı olan Hıristiyan veya kâfir bir kral bulmak. Ama daha bunu düşünecek zamanımız var; çünkü, dediğim gibi, saraya gitmeden önce, başka yerlerde şöhret kazanmak gereklidir. Bir eksiğim daha var: Diyelim ki güzel bir kızı olan, savaş halinde bir kral bulundu; ben de bütün dünyada inanılmaz bir şöhret yaptım; benim kral soyundan gelmem, veya hiç değilse bir imparatorun ikinci göbekten kuzeni olmam nasıl sağlanabilir, bilemiyorum. Çünkü kral, bu konuda etraflıca bilgi toplamadan, kızını bana vermek istemeyecektir; meşhur kahramanlıklarımınla çoktan haketmiş olsam bile. İşte bu noksan yüzünden, bileğimin gücüyle hakettiğim şeyi kaybedeceğimden korkuyorum. Aslında, şeceresi belli bir asilzadeyim, malım mülküm, beş yüz *sueldo*'luk tazminatım⁴² var; hikâyemi yazan bilge, beşinci ya da altıncı göbekten kral torunu olduğumu ortaya çıkaracak şekilde belirleyebilir soyumu. Şunu bilmeni isterim ki Sancho, dünyada iki tür soy vardır: Bazılarının kaynağı prensler ve hükümdarlardır; zaman onları yavaş yavaş çökertmiş ve tıpkı ters bir piramit gibi sipsivri bir noktayla son bulmuşlardır. Bazılarıysa alçak tabakadan insanlarla başlar, kademe kademe yükselirler ve sonunda büyük hükümdarlar olurlar. Yani fark, bazılarının eskiden olup şimdi olmaması, bazılarının da şimdi olup eskiden olmamasıdır. Ben de bunlardan olabilirim; araştırıldıktan sonra, soyumun başlangıçta yüksek ve şöhretli olduğu ortaya çıkabilir; kayınpederim olacak kralın bununla yetinmesi gerekir. Yetinmezse de, prensesin beni o kadar çok sevmesi gerekir ki, babasına rağmen, benim bir suçunun oğlu olduğumu açıkça bilse bile, beni kocası ve efendisi olarak kabul etsin. Bu da olmazsa, o zaman kaçırıp canımın istediği yere götürmek uygun düşer; babasının öfkesi zamanla ya da ölümle geçer nasılsa.”

“Uygun düşecek bir başka şey de, bazı vicdansızların dediği gibi, ‘Zorla alabileceğin şeyi iyilikle isteme,’ olabilir,” dedi Sancho. “Ama, ‘Tabanları yağlamak, iyi insanların duasından daha çok işe yarar,’ demek daha yerinde olur. Bunu söylememin sebebi şu: Eğer zat-ı âlinizin kayınpederi olan sayın kral, kızı sayın prensesi vermek istemezse, sizin de dediğiniz gibi, zorla kaçırmaktan başka çare yok. Bunun da kötü tarafı şu: Barışılıp da huzur içinde

hükümdarlığın keyfi sürülünceye kadar, zavallı silâhtar, lütuflar konusunda avucunu yalayacaktır. Tek çare, karısı olacak aracı nedimenin de prensesle kaçması ve Tanrı'nın yeni bir emrine kadar, silâhtarın kara bahtını nedimeyle paylaşması. Sanıyorum efendisi, hemen meşru karısı ilân edebilir onu.”

“Buna hiç kimse mani olamaz,” dedi Don Quijote.

“Madem öyle,” dedi Sancho, “kendimizi Tanrı'ya emanet edip talihin istediği yolu seçmesini beklemekten başka yapacağımız bir şey yok.”

“Tanrı benim istediğim, senin de ihtiyacın olan şeyleri yerine getirsin, Sancho,” dedi Don Quijote. “Kendini kötü bilen de kötü olsun.”

“Tanrı'nın izniyle öyle olsun,” dedi Sancho. “Ben eski Hıristiyan'ım, kont olmak için de bu yeter.”

“Yeter de artar bile,” dedi Don Quijote. “Olmasaydın da önemli olmazdı; çünkü ben kral olarak sana soyluluk bahşedebilirim, satın almana, bana karşılık olarak bir şey vermene gerek kalmadan. Çünkü kont olduğun an, asilzade olursun, kim ne derse desin; canları istemese de, sana senyör demek zorundadırlar.”

“Ataletimi taşımayı çok iyi becereceğim, göreceksiniz,” dedi Sancho.

“Asalet denir, atalet değil,” dedi efendisi.

“Öyle olsun,” dedi Sancho Panza. “Beceririm diyorum, çünkü yemin ederim, bir keresinde bir cemiyetin teşrifatçısı olmuştum, teşrifatçı kıyafeti o kadar yakışmıştı ki, herkes, aynı cemiyetin kıdemlisi olabilecek görünüşe sahip olduğumu söylemişti. Bir de omuzlarıma kürklü dük pelerini aldığımda, ya da yabancı dükler gibi altınlara, incilere büründüğümde nasıl olacağımı düşünün. Bana kalırsa, yüzlerce fersah ötelere görmeye gelirler beni.”

“İyi görüneceksin,” dedi Don Quijote. “Yalnız sakalını sık sık tıraş etmen gerekecek; çünkü sakalın o kadar sık, dağınık ve bakımsız ki, hiç değilse iki günde bir usturayla kesmezsen, ne olduğun bir tüfek atımı mesafeden anlaşılır.”

“Kolayı var,” dedi Sancho. “Eve maaşlı bir berber alırım. İcabında, büyük soyluların hizmetkârları gibi hep peşimde taşırım.”

“Peki sen büyük soyluların hizmetkârlarını peşlerinde taşıdıklarını nereden biliyorsun?” diye sordu Don Quijote.

“Söyleyeyim,” dedi Sancho. “Birkaç yıl önce, bir ay sarayda kalmıştım; orada gördüm; çok büyük olduğu söylenen çok ufak bir adam vardı; gezinirken, peşinde bir adam, at üstünde her adımını sanki kuyruğuymuş gibi izliyordu. O adamın niye hiç ötekinin yanına gitmediğini, hep arkasından gittiğini sordum. Hizmetkârı olduğunu ve büyük soyluların, hizmetkârlarını peşlerinde taşımalarının âdetten olduğunu söylediler. O zamandan beri o kadar iyi bilirim ki bunu, hiç unutmadım.”

“Hakkın var, kabul ediyorum,” dedi Don Quijote. “Sen de aynı şekilde berberini peşinde taşıyabilirsin; bütün âdetler bir arada, bir anda icat edilmemiş ya; sen de peşinde berberini taşıyan ilk kont olabilirsin. Sakal tıraşı, at eyerlemekten bile daha çok güven isteyen bir iştir.”

“Berber meselesini siz bana bırakın,” dedi Sancho. “Zat-ı âlinize de kral olup beni kont yapmak düşünüyor.”

“Öyle de olacak,” dedi Don Quijote.

Ve gözlerini kaldırınca, bu bölümde anlatılacakları gördü.

[40](#) Eski ve yanlış bir inanişaya göre, erkek kunduz, cinsel organındaki kimyevî madde için avlandığını bilir ve avcılar sıkıştırdığında, ısıarak koparırdı.

[41](#) *mutatio caparum*: kardinallerin İsa'nın Dirilişi ortusunda yaptıkları pelerin değişimi.

[42](#) Asilzadelerin bir saldırı karşılığında aldıkları tazminat beş yüz *sueldo*, asilzade olmayanların aldığı tazminat üç yüz *sueldo* idi. (*sueldo*: değeri bölgelere göre değişen para birimi)

YİRMİ İKİNCİ BÖLÜM

Don Quijote'nin, zorla, istemedikleri bir yere götürülen birçok zavallıyı özgürlüğe kavuşturmasına dair

La Mancha'lı Arap yazar Seyyid Hâmid Badincani'nin bu son derece ciddî, tumturaklı, özenli, tatlı ve hayalî hikâyede anlattığına göre, La Mancha'lı meşhur Don Quijote'yle silâhtarı Sancho Panza arasında, yirmi birinci bölümün sonunda aktarılan konuşmalar geçtikten sonra, Don Quijote gözlerini kaldırdı ve yolun karşı tarafından, on, on beş adamın yürüyerek gelmekte olduklarını gördü. İri bir zincire, tespih taneleri gibi boyunlarından dizilmişlerdi, hepsinin de elleri kelepçeliydi. Yanlarında iki atlıyla iki de yaya vardı. Atlıların arkebüzleri, yayalarına mızrak ve kılıçları vardı. Sancho Panza onları görür görmez dedi ki:

“Kürek mahkûmları bunlar, kralın zorla kürek cezasına gönderdiği mahkûmlar.”

“Nasıl zorla?” diye sordu Don Quijote. “Kralın herhangi bir insana zor kullanması mümkün mü?”

“Onu demiyorum,” dedi Sancho. “Bunlar suç işledikleri için hüküm giyip krala hizmet vermek üzere zorla küreğe götürülen adamlar.”

“Sonuçta,” dedi Don Quijote, “ne şekilde olursa olsun, bu adamlar, götürülüyorlar ama, kendi istekleriyle değil, zorla gidiyorlar.”

“Evet, öyle,” dedi Sancho.

“Madem öyle,” dedi efendisi, “benim meslek alanıma girer bu; zorbalığa karşı savaşmak, zavallılara yardım edip kurtarmak.”

“Zat-ı âlinizin dikkatini çekerim,” dedi Sancho, “adalet, yani kral, bu insanlara zorbalık, kötülük etmemekte, suçlarının cezasını vermektedir.”

Bu arada kürek mahkûmları yaklaştılar ve Don Quijote muhafızlarıyla gayet kibarca konuşarak kendilerine bilgi vermelerini, bu adamları böyle götürmelerinin sebebini veya sebeplerini söylemelerini rica etti.

Atlı muhafızlardan biri, bunların Majestelerinin kürek mahkûm-ları oldukları, kürek cezasına götürüldükleri, söylenecek, öğrenilecek başka şey olmadığı cevabını verdi.

“Yine de,” dedi Don Quijote, “her birinin ayrı ayrı başına gelen felâketin sebebini öğrenmek isterdim.”

Ve öyle kibarca sözlerle, istediğini söylesinler diye rica etti ki, öteki atlı muhafız şöyle dedi:

“Yanımızda bu talihsizlerin her birinin kaydı, hüküm kâğıdı var ama, şimdi durup onları açmanın, okumanın sırası değil. Zat-ı âliniz buyrun kendilerine sorun, isterlerse söylesinler; nasılsa isterler, çünkü bunlar düzenbazlığı hem yapmaktan, hem de anlatmaktan hoşlanan adamlardır.”

Don Quijote, vermeseler de alacağı bu izinden sonra, zincire yaklaştı ve ilk mahkûma,

hangi günahı işleyip bu hale düştüğünü sordu. O da, âşık olduğu için o halde olduğunu söyledi.

“Sırf onun için mi?” dedi Don Quijote. “Âşık oldu diye insanı küreğe mahkûm ediyorlarsa, ben günlerdir kürek çekiyor olmalıydım.”

“Sizin düşündüğünüz gibi bir aşk değil,” dedi mahkûm. “Ben beyaz çamaşır ile dolu bir çamaşır leğeni öyle sevdim ki, sımsıkı sarıldım ona; adalet zorla elimden almasa, kendi rızamla hâlâ bırakmamış olurum. Suçüstü oldu, işkenceye lüzum kalmadı; mahkeme yapıldı, sırtıma yüz kırbağı güzelce indirdiler, üstüne de tam üç sene peksimete talim, işte bu kadar.”

“Peksimet nedir?” diye sordu Don Quijote.

“Yani kürek cezası,” diye cevap verdi mahkûm.

Yirmi dört yaşlarında bir gençti, aslen Piedrahita’lı olduğunu söyledi. Don Quijote aynı soruyu ikinci mahkûma sorduğunda hiçbir cevap alamadı; ikinci mahkûm çok dertli, elemliydi; onun yerine ilk mahkûm cevap verdi:

“Beyefendi, bu öttüğünden gidiyor. Yani bülbül gibi şakıdığı için.”

“Nasıl olur?” dedi Don Quijote. “Şarkıcıları da mı kürek cezasına çarptırıyorlar?”

“Evet beyefendi,” dedi mahkûm, “dertliyken ötmek kadar kötü şey yoktur.”

“Halbuki benim duyduğuma göre,” dedi Don Quijote, “şarkı söylemek insana derdini unutturmuş.”

“Burada tam tersi,” dedi mahkûm. “Bir kere şarkı söyleyen, hayat boyu ağlar.”

“Anlamıyorum,” dedi Don Quijote.

Muhafızlardan biri dedi ki:

“Sayın şövalye, bu uğursuz adamların arasında, dertliyken şakımak demek, işkence altında suçunu itiraf etmek demektir. Bu günahkâra işkence yapıldı, o da suçunu itiraf etti. Suçu, hayvan hırsızlığı; itiraf edince altı yıl kürek cezası yedi; ayrıca da sırtına iki yüz kırbaç. Hep böyle dertli, mahzundur; çünkü orada kalan ve şimdi onunla giden diğer hırsızlar, buna kötü davranıyor, eziyor, alay ediyor, aşağılıyor; itiraf etti diye, inkâr edecek kadar cesur değil diye. Onların arasında bir lâf vardır, *hayır* da, *evet* de iki hecedir derler. Yaşamayı veya ölmesi şahitlere, delillere değil, kendi diline bağlı olan suçlunun çok talihli olduğunu söylerler. Bana sorarsanız, pek de yanılıyor sayılmazlar.”

“Ben de öyle düşünüyorum,” dedi Don Quijote.

Sonra üçüncü mahkûma geçip, ilk ikisine sorduğu soruyu tekrarladı. Mahkûm hemen, büyük bir rahatlıkla konuşarak cevap verdi.

“Ben on duka altınını ödeyemediğim için beş yıl küreğe talim edeceğim.”

“Ben sizi bu dertten kurtarmak için seve seve yirmi duka altını veririm,” dedi Don Quijote.

“Denizin ortasında parası olup açlıktan ölen birinin durumuna benziyor bu,” dedi mahkûm, “ihtiyaçlarını alabileceği bir yer olmadığı için. Neden öyle diyorum, biliyor musunuz? Zat-ı âlinizin şimdi bana teklif ettiği yirmi duka altını, zamanında olsaydı, o altınlarla kâtibin kalemini satın alır, vekilimin zekâsını öyle bir canlandırırdım ki, bugün köpek gibi bağlanıp bu yolda gideceğime, Toledo’nun Zocodover meydanında olurum. Ama Tanrı büyüktür;

sabretmekten başka çare yok.”

Don Quijote, nur yüzlü, beyaz sakalı göğsüne kadar inen bir adam olan dördüncü mahkûma geçti. Niçin bu durumda olduğu sorulunca, adam ağlamaya başladı ve tek kelime etmedi. Beşinci mahkûm ona sözcülük edip dedi ki:

“Bu şerefli adam, dört yıl kürek cezası yedi; daha önce de, giyinmiş kuşanmış halde, at üstünde bütün şehri dolaştı.”

“Bana öyle geliyor ki,” dedi Sancho Panza, “ibret olsun diye dolaştırılmış.”

“Evet, öyle,” dedi mahkûm. “Bu cezayı vermelerinin sebebi de, mekacılık yapması. Yani demek istediğim, bu beyin suçu tefecilik, ayrıca büyücülük emareleri de göstermiş.”

“Bu büyücülük emareleri eklenmeseymiş,” dedi Don Quijote, “sırf aracılık yaptığı için, kürek mahkûmlarından biri olmayı değil, onların başına geçip idareci olmayı hakederdi. Çünkü aracılık rasgele bir meslek değildir; akli başında kişilerin işidir ve düzenli bir devlette son derece gereklidir; bu mesleği sadece soyu temiz insanların icra etmesi doğru olurdu. Hattâ başka meslekleri olduğu gibi, bunları da denetleyenler, inceleyenler olmalıydı. Ticaret komisyoncuları gibi belirli sayıda olmaları gerekirdi. Böylece, bu mesleğin, bu işin, aptal, anlayışsız kişiler tarafından yapılmasından kaynaklanan birçok zarar da önlenirdi. Meselâ düşük ahlâklı kadınlar, genç, tecrübesiz uşak parçalarıyla serseriler; bunlar en gerekli anda, önemli bir iş halletmeleri lâzımken, yok yere işi berbat ediverirler; beceriksiz ve şaşkıncıdır. Bu konuya devam edip, devlette böyle bir mesleği icra edecek olanları niye seçmek gerektiğini açıklamak isterdim, ama şimdi sırası değil. Bir gün bunu, bu meseleyi inceleyip düzeltebilecek birine anlatacağım. Şimdi söyleyeceğim tek şey şu: Bu ak saçları ve nurlu yüzü, aracılık yüzünden böyle dertli görmenin üzüntüsünü, büyücü olması, alıp götürdü. Üstelik de bazı aptalların zannettiği gibi, iradeyi zorlayabilecek, etkileyebilecek büyüünün, dünyada var olmadığını bildiğim halde. İrademiz hürdür ve onu zorlayabilecek ne bir ot vardır ne bir afsun. Kimi basit kadınların ve yalancı kurnazların yaptığı şey, birtakım karışımlar, zehirler hazırlayıp insanları delirtmektir. İnsanları sevdirmeye güçleri olduğunu ileri sürerlerse de, dediğim gibi, iradeyi zorlamak imkânsızdır.”

“Doğru,” dedi zavallı ihtiyar; “aslında, beyefendi, büyücülük konusunda benim bir suçum yok; aracılık konusunu inkâr edemem. Ama hiçbir zaman kötülük ettiğimi düşünmedim; tek niyetim, herkesin iyi vakit geçirmesi, kavgasız, dertsiz, huzur içinde yaşamasıydı. Ama bu iyi niyetim hiçbir işe yaramadı; gittiğim yerden geri döneceğimi sanmıyorum; yaşım çok ilerledi, üstelik böbreklerim de hasta, bir an bile rahat vermiyorlar.”

Bunları söyledikten sonra, yeni baştan ağlamaya koyuldu; Sancho adama o kadar acıdı ki, göğsünden dört riyallik bir altın çıkarıp sadaka olarak verdi.

Don Quijote bir sonraki mahkûma geçip suçunu sordu. Mahkûm bir öncekinden aşağı kalmayıp, daha da büyük bir gururla cevap verdi:

“Ben bu cezaya, iki kuzinimle ve akrabam olmayan iki kızkardeşle fazlaca alay ettiğim için çarptırıldım. Sonuçta, hepsiyle o kadar alay ettim, bunun sonunda akrabalık o kadar karışık

bir hale girdi ki, şeytan bile içinden çıkamaz. Bütün suç üstüme kaldı; iltimas yapan olmadı, param yoktu, neredeyse asacaklardı beni. Altı yıl kürek cezasına çarpturdular, kabul ettim; suçumun cezası bu. Henüz gencim, hayat devam ettikten sonra, her işin içinden çıkılır. Saygıdeğer şövalye, eğer bu zavallılıklara bir yardım yapabilirseniz, Tanrı sizi cennette ödüllendirecektir; biz de yeryüzünde, zat-ı âlinizi dualarımızdan eksik etmeyiz, lâyük olduğunuz şekilde, uzun ve rahat bir ömrünüz olması için Tanrı'ya yakarırız.”

Bu mahkûmun üstünde öğrenci kıyafeti vardı; muhafızlardan biri çok iyi hatip olduğunu, Latince âlimi olduğunu söyledi.

Bütün bunların ardından, otuz yaşlarında, çok yakışıklı bir adam geliyordu; yalnız tek gözü biraz şaşkı bakıyordu. Ötekilerden farklı bir şekilde bağlanmıştı; ayağında upuzun bir zincir vardı, bütün vücuduna dolanıyordu; boynundaki iki halkadan biri zincire bağlanıyor, dost ayağı denen ötekiden ise, aşağıya, beline iki demir parçası iniyordu. Bu demirlere bağlı, ellerinin geçtiği kelepçeler, iri bir asma kilitle birleşiyordu; böylece mahkûm ne ellerini ağzına götürebiliyor, ne de başını ellerine eğebiliyordu. Don Quijote, bu mahkûmun niçin ötekilerden çok zincire vurulmuş olduğunu sordu. Muhafız da, onun suçlarının, diğerlerinininkilerin toplamından daha fazla olduğunu ve adamın son derece cüretkâr ve müthiş kurnaz olduğunu, hattâ o şekilde zincirlendiği halde güvenemediklerini, kaçır diye korktuklarını söyledi.

“Kürek cezasından daha büyük bir ceza verilmediğine göre, ne suçu olabilir ki?” dedi Don Quijote.

“On yıla hüküm giydi,” dedi muhafız. “Yani manevî ölüm⁴³ gibi bir şey. Kim olduğunu söylemem yeterli zaten; bu adamcağız, meşhur Ginés de Pasamonte'dir; bir adı da Ginesillo de Parapilla.”

“Sayın komiser,” dedi o zaman mahkûm, “ağır olun, şimdi isimler, lâkaplar saymaya başlamayalım. Benim adım Ginesillo değil, Ginés. Soyum da dediğiniz gibi Parapilla değil, Pasamonte. Herkes önce kendine baksa hiç fena olmaz.”

“Pek o kadar iddialı konuşma, hırsızlar kralı,” dedi muhafız. “Yoksa, ben zorla sustururum.”

“İnsanın hali,” dedi mahkûm, “Tanrı nasıl isterse öyle oluyor herhalde. Ama gün gelecek, öğrenecekler adımın Ginesillo de Parapilla olup olmadığını.”

“Sana öyle demiyorlar mı, yalancı?” dedi muhafız.

“Diyorlar,” dedi Ginés. “Ama ben dedirtmeyeceğim; yoksa sakalımı yolacağım; haberiniz olsun. Sayın şövalye, bize verilecek bir şeyiniz varsa, verin artık, sonra da Tanrı yolunuzu açık etsin. Başkalarının hayatını bu kadar merak etmek sıkıcı bir şey; benimkini merak ediyorsanız, adım Ginés de Pasamonte'dir ve hayatım bu parmaklarla yazılmıştır.”

“Doğru söylüyor,” dedi komiser, “kendi hikâyesini kendisi yazdı, baştan sona; kitabı da hapisanede iki yüz riyale rehin bıraktı.”

“İki yüz altın bile vermem gerekse, geri alacağım,” dedi Ginés.

“O kadar mı güzel?” dedi Don Quijote.

“O kadar güzel ki,” dedi Ginés, *Lazarillo de Tormes* de, o türden yazılmış ve yazılacak olan bütün kitaplar da yanında halt etmiş. Size şunu söyleyebilirim ki, benim kitabım gerçekleri anlatıyor; bunlar o kadar güzel, o kadar hoş gerçekler ki, hiçbir yalan onlarla yarışamaz.”

“Peki, kitabın adı ne?” diye sordu Don Quijote.

“*Ginés de Pasamonte'nin Hayatı*,” diye cevap verdi adam.

“Bitti mi peki?” diye sordu Don Quijote.

“Nasıl bitmiş olabilir?” dedi mahkûm. “Benim hayatım bitmedi ki. Doğumumdan, bu son kürek mahkûmiyetime kadar olan kısmı yazılı.”

“Yani daha önce de kürek cezası çektiniz mi?” dedi Don Quijote.

“Daha önce de dört yıl, kürekte, Tanrı'ya ve krala hizmet ettim,” dedi Ginés. “Peksimetin de, kırbacın da tadını çok iyi bilirim. Fazla üzülüyorum gittiğime, çünkü kitabımı bitirme fırsatı bulacağım orada, daha söyleyecek çok şeyim var. İspanyol kadırgalarındaki huzur, bunun için yeter de artar; zaten benim yazacaklarım için fazla huzura da gerek yok, çünkü ezbere biliyorum.”

“Becerikli birine benziyorsun,” dedi Don Quijote.

“Ve talihsiz,” dedi Ginés. “Çünkü talihsizlik, yeteneğin peşini hiç bırakmaz.”

“Düzenbazların peşini bırakmaz,” dedi komiser.

“Size daha önce de söyledim sayın komiser, ağır olun,” dedi Pasamonte. “O beyefendiler, size elinizdeki değneği, biz zavallılara kötü davranın diye vermediler. Bize yol gösterin, Majestelerinin emrettiği yere götürün diye verdiler. Yoksa, bakın.. neyse yeter! Belki bir gün handa yaptıklarınız ortaya çıkar. Herkes sussun, doğru otursun, doğru konuşsun, biz de yolumuza devam edelim, bu kadar eğlence yeter.”

Komiser, tehditlerine cevap olarak Pasamonte'ye vurmak üzere değneğini havaya kaldırdı, ama Don Quijote aralarına girerek ona kötü davranmamasını rica etti komiserden. Elleri böyle bağlı bir insanın, dilinin serbest olmasının anlaşılır bir şey olduğunu söyledi. Sonra mahkûmlara dönerek dedi ki:

“Sevgili kardeşlerim, bana anlattıklarınızdan şunu anladım ki, sizi suç işlediğiniz için cezalandırdıkları halde, çekeceğiniz ceza pek hoşunuza gitmiyor; istemeye istemeye gidiyorsunuz cezalarınızı çekmeye. Belki de birinizin işkenceye dayanamaması, diğerinin parasının, ötekinin çevresinin olmaması ve son olarak da yargıcın haksız kararı, sizin mahvınıza, haklı olmanıza rağmen cezalandırılmanıza sebep oldu. Bütün bunlar, şu anda kafamda o kadar belirgin ki, beni etkiliyor, ikna ediyor, hattâ zorluyor; Tanrı'nın beni bu dünyaya gönderme sebebini, icra etmekte olduğum şövalyelik mesleğini, sizin durumunuza uygulamaya, güçsüzlere ve ezilenlere yardım edeceğime dair verdiğim sözü yerine getirmeye itiyor. Ancak, iyilikle yapılabilecek olan şeyin kötülükle yapılmaması, tedbirliliğin bir gereği olduğundan, sayın muhafızlarla komiserden, sizleri çözüp serbest bırakmalarını rica etmek

istiyorum. Nasılsa krala hizmet edecek, daha uygun başkaları olacaktır. Tanrı'nın ve tabiatın özgür yarattığı kimseleri köle yapmak, bana çok ağır geliyor. Ayrıca, sayın muhafızlar," diye ekledi Don Quijote, "bu zavallıların size bir zararı dokunmamış. Öteki dünyada herkes kendi günahının hesabını verir. Yukarıda Tanrı var; o kötülere cezalandırmayı, iyileri ödüllendirmeyi ihmal etmez, dürüst insanların, kendilerini hiç ilgilendirmediği halde, başkalarının celladı olması doğru değil. Bunu sizden böyle iyilikle, tatlılıkla rica ediyorum; ricamı yerine getirirseniz, size minnet duyacağım. Eğer kendi isteğinizle yapmazsanız, bu mızrak ve bu kılıç, bileğimin gücüyle birleşip, zorla yaptıracaktır size."

"Saçmalığın daniskası!" dedi komiser. "Durup durup yumurtladığı espriye bakın! Kralın forsalarını serbest bırakmamızı istiyor; sanki bizim onları bırakmaya ya da kendisinin bunu emretmeye hakkı varmış gibi! Beyefendi, siz güzel güzel yolunuza devam edin, şu kafanızdaki lâzımlığı da düzeltin, öküz altında buzağı da aramayın."

"Öküz de sensin, buzağı da, düzenbaz da!" dedi Don Quijote.

Ve söylediği anda, öyle bir hızla saldırdı ki, adama kendini savunacak zaman bırakmadan, mızrağıyla ağır yaralayarak yere devirdi. İyi de oldu, çünkü tüfeği olan muhafız buydu. Öteki muhafızlar, bu beklenmedik olay karşısında şaşırıp kaldılar. Ama kendilerine gelince, atlılar kılıçlarını, yaya olanlar da mızraklarını kavrayıp, büyük bir sükûnetle kendilerini beklemekte olan Don Quijote'ye saldırdılar. Mahkûmlar özgürlüğe kavuşma fırsatının önlerine çıktığını görüp, dizildikleri zinciri kırmaya çalışarak bu imkânı değerlendirmeselerdi, Don Quijote'nin durumu kötü olurdu. İsyân karşısında, muhafızlar kâh kurtulmaya çalışan mahkûmlarla ilgilenip kâh üstlerine atılan Don Quijote'ye saldırmaktan, işe yarar bir şey yapamadılar.

Sancho ise, Ginés de Pasamonte'yi çözmeye yardım etti; zincirlerinden kurtulup serbestçe ortaya fırlayan ilk mahkûm olan Ginés, yere düşen komiserin üstüne atıldı ve kılıcıyla tüfeğini ele geçirdi. Tüfeği hiç ateşlemeden, bir birine bir ötekine doğrultarak ortalığı muhafızdan temizledi; muhafızların hepsi, Pasamonte'nin tüfeği sayesinde serbest kalan mahkûmların yağdırdıkları taşlardan koşarak kaçtılar.

Sancho bu olaya çok üzüldü; çünkü kaçanların Santa Hermandad'a haber vereceklerini ve suçluların çan çalınarak aranacağını düşünüyordu. Bunu efendisine söyledi ve oradan ayrılıp yakındaki dağlarda pusuya yatmaları için yalvardı.

"Pekâlâ", dedi Don Quijote, "ama ben şimdi ne yapmak gerektiğini biliyorum."

Sonra, bütün mahkûmları çağırdı; ne yapacaklarını şaşırılmış halde komiseri soyup soğana çevirmiş olan mahkûmlar, söyleyeceklerini dinlemek üzere Don Quijote'nin etrafında halka oldular; o da dedi ki:

"Soyu temiz insanlar, kendilerine yapılan iyiliğe müteşekkir olurlar; Tanrı'yı en çok kızdıran günahlardan biri, nankörlüktür. Bunu söylememin sebebi, beyler, benden açıkça bir iyilik görmüş olmanızdır. Bunun karşılığında sizden istediğim şu: Boynunuzdan çıkardığım zinciri de yanınıza alıp, derhal yola düşün ve El Toboso kentine gidin; orada Señora Dulcinea del Toboso'nun huzuruna çıkın ve Mahzun Yüzlü Şövalyesinin hürmetlerini sunun; sizi

arzuladığımız özgürlüğe kavuşturan bu müthiş serüveni, baştan sona anlatın kendisine; ondan sonra, istediğiniz yere gidebilirsiniz, yolunuz açık olsun.”

Ginés de Pasamonte hepsinin adına cevap verdi ve dedi ki:

“Sayın efendimiz ve kurtarıcımız, bize emrettiğiniz şeyi yapmamız kesinlikle imkânsız; çünkü biz yollarda hep birlikte gidemeyiz, ayrılıp tek tek, her birimiz kendi yolumuza gitmek zorundayız; hiç şüphesiz peşimize düşecek olan Santa Hermandad bulamasın diye, yerin dibine girmeye çalışacağız. Zat-ı âliniz şunu yapabilirsiniz, yapsanız da iyi olur: Şu Señora Dulcinea del Toboso vergisini değiştirin, belli sayıda Ave Maria ve amentü duasına çevirin, biz zat-ı âliniz için dua edelim; hem bu, gece gündüz, kaçarken, dinlenirken, barışta, savaşta, her an yapılabilecek bir şey. Ama şimdi bizim Mısır diyarındaki et kazanlarının başına geri döneceğimizi,⁴⁴ yani elimize zincirimizi alıp El Toboso yoluna düşeceğimizi düşünmek, daha sabahın onu bile olmadığı halde, gece olduğunu düşünmeye benzer; bizden bunu istemek, karaağaçtan armut istemek gibi bir şey olur.”

“Bak hele!” dedi Don Quijote öfkeyle. “Don orospu çocuğu, Don Ginesillo de Paropillo, adın her neyse, sen tek başına gideceksin öyleyse; kuyruğunu bacaklarının arasına kıştırıp zinciri de olduğu gibi omzuna yükleyeceksin.”

Pek sabırlı bir adam olmayan Pasamonte, Don Quijote'nin kendilerini kurtarmak gibi bir saçmalığı yaptığına göre, fazla akıllı sayılmayacağını anladığından, arkadaşlarını bir göz işaretiyle biraz öteye çekti ve Don Quijote'yi öyle bir taş yağmuruna tuttular ki, kalkanyla korunmaya ancak vakit bulabildi. Zavallı Rocinante ise sanki tunçtandı; efendisinin mahmuzlarına hiç aldırılmıyordu. Sancho, eşeğinin ardına saklanarak üzerlerine yağın taşlardan korunmaya çalışıyordu. Don Quijote korunmayı pek iyi beceremedi ve bilemiyorum kaç taş, vücuduna öyle şiddetle isabet etti ki, yere devrildi. Yere değdiği anda, öğrenci mahkûm tepesine çıkıp başındaki leğeni alarak üç dört defa omuzlarına, sonra da birkaç kere yere vurarak leğeni paramparça etti. Don Quijote'nin zırhının üstüne giymiş olduğu kısa ceketini çıkarıp aldılar, zırhın bacaklıkları engel olmasa, çoraplarını da alacaklardı. Sancho'nun da ceketini alıp çamaşırıyla bıraktılar. Sonra diğer savaş ganimetlerini aralarında paylaştılar ve her biri kendi yoluna gitti. Dertleri, zinciri yüklenip Señora Dulcinea del Toboso'nun huzuruna çıkmak değil, korktukları Santa Hermandad'dan kaçmaktı.

Eşek ve Rocinante, Sancho ve Don Quijote, yalnız başlarına kaldılar. Eşek boynu bükük, hüznü duruyor, kulaklarını tırmalayan taş fırtınası hâlâ dinmedi zannıyla, arada bir kulaklarını oynatıyordu. Taşlarla yere devrilen Rocinante, efendisinin yanında yatıyordu. Sancho ceketsiz ve Santa Hermandad korkusu içindeydi. Don Quijote ise, o kadar büyük iyilik ettiği insanların kendini ne hale düşürdüğüne bakıp, müthiş üzülüyordu.

⁴³ maneî ölüm: mahkûm ölmüşçesine, bütün haklarının elinden alınması.

⁴⁴ Mısır diyarındaki et kazanlarının başına dönmek: Eski Ahit (Çıkış 16.3); eski zamandaki rahata, bolluğa dönmek.

YİRMİ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Don Quijote'nin Morena Dağlarında başına gelenlere, yani bu gerçek öyküde anlatılan serüvenlerin en gariplerinden birine dair

Kendini böyle kötü bir durumda bulan Don Quijote, silâhtarına dedi ki:

“Hep söylerler Sancho, alçaklara iyilik etmek, denize su dökmek gibidir. Bana söylediklerine kulak verseydim, bu belâ başıma gelmeyecekti. Ama oldu bir kere; sabredip bundan sonrası için ders alacağız.”

“Ben ne kadar Türk'sem, siz de o kadar ders alırsınız,” diye cevap verdi Sancho. “Ama madem bana kulak verseniz bu belâ başımıza gelmezdi diyorsunuz, şimdi kulak verin söyleyeceklerime de, daha büyük bir belâ gelmesin başımıza. Şunu söylemek istiyorum ki, Santa Hermandad'a şövalyelik sökmez; dünyanın bütün gezgin şövalyeleri gelse, onların umurunda olmaz. Şunu bilin ki, okların⁴⁵ vızıltısını duyar gibi oluyorum.”

“Sen doğuştan korkaksın Sancho,” dedi Don Quijote. “Ama inatçı olduğumu ve hiçbir zaman senin tavsiyene uymadığımı söyleme diye, bu sefer nasihatini tutup bu kadar korktuğun gazaptan uzaklaşmak istiyorum. Yalnız bir şartım var: Asla, ne diriyken, ne de ölüyken, benim bu tehlikeden, senin ricanı yerine getirmek için değil, korkudan kaçtığımı, geri çekildiğimi söylemeyeceksin. Aksi takdirde, yalan söylemiş olursun; şimdiden sonsuza kadar yalanlıyorum; bunu her düşündüğünde ya da söylediğinde, yalan söylemiş olursun. Şimdi başka bir şey söyleme bana; çünkü sırf bir tehlikeden, özellikle de belli belirsiz bir korku gölgesi barındıran bu tehlikeden kaçtığımı, geri çekildiğimi düşünmek bile, kalma isteği veriyor bana. Kalıp tek başıma, yalnız senin korktuğun Santa Hermandad'ı değil, İsrail'in on iki kavminin kardeşlerini de, yedi Makabi'leri de, Kastor ve Polluks'u da, hattâ dünyadaki bütün kardeşleri ve kardeşlikleri⁴⁶ de beklemek geliyor içimden.”

“Saygıdeğer efendim,” dedi Sancho, “tehlike umudu aşınca, geri çekilmek kaçmak sayılmaz, beklemek de akıllılık olmaz. Yarını beklemek ve her serüvene bugünden atılmamak ise, bilgelerin işidir. Şunu bilin ki, ben kaba bir köylü olduğum halde, aklıselim denen şeyden biraz payımı aldım; kısacası, nasihatimi tuttuğunuza pişman olmayın, Rocinante'ye binin – becerebilerseniz, yoksa ben size yardım ederim– ve beni izleyin. Sağduyum, şu anda ellerimizden çok ayaklarımıza ihtiyacımız olduğunu söylüyor.”

Don Quijote daha fazla konuşmadan atına bindi; Sancho eşeğinin üstünde önde, o arkada, hemen yanbaşlarında bulunan Morena Dağlarının bir tepesine yöneldiler. Sancho'nun niyeti, dağ sırasını aşıp Viso'ya ya da Almodovar del Campo'ya çıkmak ve Hermandad peşlerine düşecek olursa, bulunmamak için birkaç gün o ıssız yerlerde gizlenmekti. Bunun için kendisine cesaret veren şey, eşeğinin üstündeki azığın, mahkûmlarla çarpışmadan kurtulabilmiş olmasıydı, mahkûmların ne kadar çok şeyi alıp götürdükleri düşünülecek olursa, bunu mucize sayıyordu.⁴⁷

Don Quijote dağların arasına girer girmez yüreği şenlendi; buraları, aradığı serüvenlere

uygun gibi gelmişti kendisine. Buna benzer ıssız, vahşî yerlerde gezgin şövalyelerin başına gelen harikulâde olaylar hatırına geliyordu. Bu düşüncelere öylesine dalmış, kendinden geçmişti ki, başka düşünce yoktu kafasında. Sancho'nun da tek derdi –emin bir yerde olduklarına kanaat getirdikten sonra– rahiplerin yağmasından artakalanlarla karnını doyurmaktı. Eşeğine kadınlar gibi yanlamasına binmiş, efendisinin ardından gidiyor, çuvaldan çıkardığını midesine atıyordu. Bu şekilde yol alırken bir serüven daha bulmak, onun umurunda bile değildi.

Bu arada, başını kaldırdı ve efendisinin durmuş, kargısının ucuyla, yere düşmüş olan bir nesneyi kaldırmaya çalıştığını gördü. Gerekirse yardım edebilmek için aceleyle yanına gitti. Tam yetiştiği sırada, efendisi kargının ucuyla, bir çıkın ve ona bağlı bir bavulu kaldırmaktaydı; ikisi de yarı yarıya, hattâ tamamen çürümüş, parçalanmıştı. Ama o kadar ağırdı ki, Sancho'nun inip alması gerekti; efendisi bavulun içinde ne olduğuna bakmasını söyledi.

Sancho bu işi hızla yaptı; bavul zincirli ve kilitli olduğu halde, yırtığından, söküğünden, içindekileri gördü. Bunlar, ince Hollanda bezinden dört gömlek ve temiz oldukları kadar zarif, başka çamaşırlardı; bir mendilin içinde de epeyce miktarda altın buldu ve bunları görür görmez dedi ki:

“Tanrı’ya şükürler olsun, faydalı bir serüven çıkardı karşımıza.”

Biraz daha arayıp çok süslü bir not defteri buldu. Bunu Don Quijote istedi; parayı kendisine saklamasını söyledi. Sancho bu iyiliği için ellerini öpüp bavuldaki çamaşırları boşaltarak erzak çuvalına doldurdu. Bütün bunları gören Don Quijote dedi ki:

“Bana öyle geliyor ki Sancho –başka türlü olması da mümkün değil– yolunu şaşırان bir yolcu, bu dağlardan geçerken, hırsızların saldırısına uğramış; adamı öldürüp bu gizli saklı yere getirerek gömmüş olmalılar.”

“Bu imkânsız,” dedi Sancho. “Çünkü hırsız olsalar, bu parayı burada bırakmazlardı.”

“Doğru söylüyorsun,” dedi Don Quijote. “Bu durumda, ne olabileceğini kestiremiyorum, tahmin edemiyorum. Ama dur, bakalım bu defterde iz sürebileceğimiz, merak ettiğimiz şeyi öğrenebileceğimiz bir şey yazılı mı?”

Defteri açtı ve ilk bulduğu, çok güzel bir yazıyla kaleme alındığı halde, müsvedde gibi görünen bir sone oldu. Sancho da duysun diye yüksek sesle soneyi okudu:

Aşk ya cahil, hiçbir şey bilmiyor,
ya da fazlasıyla merhametsiz olmalı,
ya da öyle az buluyor ki acımı
beni daha kötüsüne mahkûm ediyor.
Eğer tanrıysa Aşk, o zaman her şeyi biliyor
ve yaptığı gaddarlığın bir sebebi olmalı.
Öyleyse kimin işi bu, madem biliyor aşka taptığımı,
bu korkunç acı beni neden eziyor?

Senin yüzünden demek doğru değil, Fili,
çünkü sığmaz bu kadar kötülük senin iyi yüreğine,
hayır bu felâket emri gelmiyor Tanrı'dan.
Bir mucize beklemiyorum, bu galiba en iyisi,
çünkü ilâç bulunmaz sebebi bilinmeyene,
yakında öleceğim herhalde bu hastalıktan.

“Bu şiirden bir şey öğrenemeyiz,” dedi Sancho. “Ama o ipliği çekince yumak çözülürse, o başka.”

“Hangi ipliği?” dedi Don Quijote.

“İplik dediniz gibi geldi biraz önce,” dedi Sancho.

“Hayır, *Fili* dedim,” diye cevap verdi Don Quijote. “O da herhalde, bu soneyi yazanın yakındığı hanımın adı. Gerçekten de iyi bir şair, ya da ben sanattan anlamıyorum.”

“Zat-ı âliniz şiirden de mi anlıyorsunuz yani?” dedi Sancho.

“Hem de sandığından fazla,” diye cevap verdi Don Quijote. “Sevgili Dulcinea del Toboso'ma, baştan aşağı manzum yazılmış mektubumu götürdüğünde, göreceksin. Şunu bilmeni isterim ki Sancho, geçmiş çağdaki gezgin şövalyelerin hepsi ya da çoğu, büyük şair ve müzisyendiler. Bu iki yetenek, daha doğrusu Tanrı lütfu, âşık şövalyelerin ayrılmaz bir parçasıdır. Ancak, eski şövalyelerin dizelerinde ustalıktan çok ruh olduğu da doğrudur.”

“Biraz daha okuyun efendim,” dedi Sancho, “merakımızı giderecek bir şey bulalım.”

Don Quijote sayfayı çevirip dedi ki:

“Bu düzyazı, mektuba benziyor.”

“Sıradan mektup mu efendim?” diye sordu Sancho.

“Başlangıcı aşk mektubuna benziyor,” diye cevap verdi Don Quijote.

“Öyleyse yüksek sesle okuyun efendim,” dedi Sancho. “Ben bu aşk meselelerine bayılırım.”

“Memnuniyetle,” dedi Don Quijote.

Sancho'nun ricasına uyarak, yüksek sesle okumaya başladı:

Yalan yere verdiğin söz ve benim talihsizliğim, beni öyle bir yere götürüyor ki, yakınmalarımın önce ölüm haberim gelecek kulağına. Nankör! Benden daha değerli değil, daha varlıklı biri uğruna, beni reddettin; oysa fazilet, değer verilen bir varlık olsa, ne başkalarının talihini kıskanır, ne kendi talihsizliğime ağlardım. Güzelliğinin yücelttiği şeyi, yaptıkların yerle bir etti; birincisinden melek olduğunu anladım, ikincisinden kadın olduğunu anlıyorum. İçimdeki savaşın sebebi, sen barış içinde yaşa; Tanrı'dan dilerim ki, kocanın ihanetleri hep gizli kalsın; hem sen yaptığına pişman olma, hem de ben istemediğim bir intikamı almayayım.

Don Quijote mektubu bitirdikten sonra dedi ki:

“Bundan da, şiirden olduğu gibi, yazanın reddedilen bir âşık olduğundan başka bir şeyi çıkarmak mümkün değil.”

Ve bu şekilde, defterin hemen bütün sayfalarını çevirerek, başka şiirler ve mektuplar buldu; kimini okuyabildi, kimini okuyamadı. Ama hepsinde, yakınmalar, sitemler, şüpheler, özlemler, üzüntüler, lütuflar, küçümsemeler vardı; bazıları kutlanıyor, bazılarının yası tutuluyordu.

Don Quijote defteri tararken, Sancho da bavulu tarıyordu; bavulda da, çıkında da aramadığı, didiklemediği, kurcalamadığı köşe, sökmediği dikiş, tiftmediği bir tutam yün kalmamıştı. Dikkatsizlik veya tembellik yüzünden bir şey kalsın istemiyordu; bulduğu yüzü aşkın altın, onda böyle bir açgözlülük yaratmıştı. Daha önce bulduklarından başka bir şey bulamamakla birlikte, efendisinin hizmetindeyken maruz kaldığı altı okkayı, iksirin kusulmasını, sopaların hayır duasını, katırcının yumruklarını, heybelerin çalınmasını, ceketinin aşırılmasını, bütün açlık, susuzluk ve yorgunlukları, telâfi edilmiş saydı. Bulunanların kendisine verilmesi lütfuyla, hepsinin karşılığını fazlasıyla aldığını düşünüyordu.

Mahzun Yüzlü Şövalye, bavulun sahibinin kim olduğunu çok merak ediyor, soneyle mektuptan, altın paralarla güzel gömleklerden, soylu bir âşık olduğunu tahmin ediyordu. Sevdiğinin aşâğılamaları ve kötü muamelesi, onu umutsuzca bir sona sevketmiş olmalıydı. Ama o kimselerin yaşamadığı, sarp yerlerde bilgi alabileceği hiç kimse olmadığından, yoluna devam etmekle ilgilendi. Rocinante'nin keyfinin istediği yoldan başkasını seçmedi (at zaten yürüyebileceği yolları seçiyordu); hayalinde hep, o çalılıklarda mutlaka karşısına tuhaf bir serüven çıkacağı vardı.

İşte bu düşüncelerle yol alırken, tam karşısında dikilen bir tepeciğin üstünde, bir adamın kayadan kayaya, çalıdan çalıya, garip bir çeviklikle atlamakta olduğunu gördü. Seçebildiği kadarıyla çıplaktı; sık siyah bir sakalı, gür, darmadağınık saçları vardı; yalınayaktı, bacakları da çıplaktı. Uyluklarını örten pantolon, pas rengi kadifeden gibi görünüyordu, ama o kadar paramparçaydı ki, çeşitli yerlerinden eti görünüyordu. Başu açıktı. Söylendiği gibi çevik hareketlerle geçip gittiği halde, Mahzun Yüzlü Şövalye bütün bu ayrıntılara baktı ve farketti. İsteddiği halde adamı izleyemedi, çünkü Rocinante'nin zayıflığı, o sarp yerlerden geçmesine elvermezdi, ayrıca zaten kendinden ağır kanlıydı, adımları kısıydı. Sonra Don Quijote, adamın çıkınla bavulun sahibi olduğunu düşündü ve kendi kendine, o dağlarda bir yıl dolaşması gerekse bile, adamı arayıp bulmaya karar verdi. Sancho'ya eşeğinden inmesini ve dağın bir tarafına doğru yönelmesini emretti. Kendisi ters yönde ilerleyecekti; böylelikle belki alelacele önlerinden geçip giden adamı bulabilirlerdi.

“Bunu yapamam,” dedi Sancho, “çünkü zat-ı âlinizden ayrıldığım an, korku bin türlü hayalle, sıçratmalarla yakama yapışır. Bu da size bir uyarı olsun, bundan böyle beni yanınızdan bir parmak boyu ayırmayın.”

“Öyle olsun,” dedi Mahzun Yüzlü. “Benim cesaretimden yararlanmak istemene çok sevindim, ruhun bedeninden çıksa bile, yeterli cesaretin olacak böylece. Şimdi arkamdan ağır ağır ya da nasıl gelebilirsen gel, gözlerini fener gibi aç. Şu tepenin etrafını dolaşalım; belki o gördüğümüz adamı buluruz; hiç şüphe yok, bulduklarımızın sahibi o.”

Sancho buna şöyle cevap verdi:

“Aramasak çok daha iyi olur; çünkü bulursak ve tesadüfen adam paranın sahibiyse, belli ki geri vermem gerekecek. Onun için, işgüzarlık yapmadan, gerçek sahibi daha az tuhaf ve zahmetli bir yoldan ortaya çıkıncaya kadar, ben parayı namusumla tutsam daha iyi olur. Belki de o zamana kadar harcamış olurum; hesap kendiliğinden temizlenir.”

“Bu konuda yanılıyorsun Sancho,” diye cevap verdi Don Quijote. “Sahibinin kim olduğundan şüpheleniyoruz zaten, neredeyse burnumuzun dibinde; adamı arayıp parasını iade etmek zorundayız. Aramazsak, sahibinin o olabileceği konusundaki keskin şüphemiz, gerçekten oymuş kadar suçlu durumuna düşürür bizi. Kısacası, dostum Sancho, onu arayacağız diye canın sıkılmasın; bulursak benim sıkıntım geçecek çünkü.”

Sonra Rocinante’yi mahmuzladı, Sancho da her zamanki gibi eşeğiyle onu izledi. Tepenin bir bölümünü dolandıktan sonra, bir dereye, düşüp ölmüş, yarısı köpekler tarafından yenip dağkargaları tarafından gagalanmış, semerli, gemli bir katır buldular. Bu da, kaçan adamın katırın ve bavulun sahibi olduğu konusundaki şüphelerini pekiştirdi.

Katıra bakarken, hayvan güden bir çobanın ıslığına benzer bir ıslık sesi duydular ve birden, sol taraflarında, çok sayıda keçi gördüler. Keçilerin ardından, dağın tepesinde çoban göründü, yaşlı bir adamdı. Don Quijote seslenip buldukları yere inmesini rica etti. Çoban bağırarak, keçilerle kurtlardan, oralarda dolaşan vahşî hayvanlardan başka kimselerin ayak basmadığı bu yere, onları kimin getirdiğini sordu. Sancho aşağı inmesini, her şeyi açıklayacaklarını söyledi. Çoban indi ve Don Quijote’nin bulunduğu yere gelince, dedi ki:

“Bahse girerim, şu çukurda ölen kiralık katıra bakıyorsunuz. İnan olsun, altı aydır orada. Söyleyin bakalım, sahibini buldunuz mu buralarda?”

“Kimseyi bulamadık,” dedi Don Quijote. “Bir tek, buradan biraz ötede bir çıkınla bavul bulduk.”

“Ben de bulmuştum,” dedi keçi çobanı, “ama hiç yaklaşmak, alıp bakmak istemedim; bir terslik olur, hırsızlıkla suçlarlar diye. Şeytan kurnazdır; ne olduğunu anlayamadan, insanın ayağının altında bir şey çıkarır, tökezleyip düşer.”

“Ben de aynen öyle diyorum,” dedi Sancho. “Ben de buldum, bir taş atımı kadar olsun yaklaşmak istemedim, orada bıraktım, olduğu gibi duruyor; çingiraklı köpeklerle karşılaşmak istemem.”

“Arkadaşım,” dedi Don Quijote, “bu eşyaların sahibi kim, siz biliyor musunuz?”

“Benim bildiğim şu;” dedi keçi çobanı, “aşağı yukarı altı ay kadar oluyor, buradan üç fersah filan uzakta bir çoban ağılı vardır, oraya pek hoş, kibar bir delikanlı geldi. Şu ölü katırın üstüne binmişti, yanında da o bulup dokunmadığınızı söylediğiniz çıkınla bavul vardı. Bu dağların en sarp, en gizli yeri neresidir diye sordu bize; biz de şu anda bulunduğumuz yer olduğunu söyledik, öyledir de. Yarım fersah daha içerilere girerseniz, belki de bir daha hiç çıkamazsınız. Buraya nasıl gelebildiğinize de şaşıyorum, çünkü buranın ne yolu vardır, ne patikası. Neyse, delikanlı bizim cevabımızı duyunca, dizginlere asılıp gösterdiğimiz yere doğru gitti. Hepimiz boyuna bosuna hayran olmuş, sorusuna ve öyle alelacele dağlara

vurmasına şaşırmiştık. Sonra onu bir daha görmedik. Birkaç gün sonra, bizim çocuklardan birinin yoluna çıkmış, hiçbir söz söylemeden kıyasıya yumruklamış, tekmelemiş; sonra sürünün başındaki eşeğe gidip üstündeki bütün ekmeği, peyniri almış, ardından da uçarcasına uzaklaşıp tekrar dağda pusuya yatmış. Biz bunu öğrenince, birkaç çoban, aramaya çıktık, hemen hemen iki gün boyunca, bu dağın en geçit vermez yerlerinde aradık; sonunda kalın, ulu bir mantar meşesinin oyuğunda bulduk. Tatlılıkla yanaştı bize; giysileri yırtılmış, yüzü güneşten kavrulmuş, çarpılmıştı, tanımakta zorluk çektik. Ama üstü başı yırtık olduğu halde, evvelden bildiğimiz için, giysilerinden o olduğunu anladık. Bizi kibarca selâmladı, öz ve güzel sözlerle, kendisini o şekilde görüp şaşırılmamızı, günahları yüzünden kendisine verilen cezayı bu şekilde çekmesi gerektiğini söyledi. Kim olduğunu söylesin diye yalvardık; ama katiyen söyletmedik. Ayrıca, yaşaması için şart olan besine ihtiyaç duyduğunda kendisini nerede bulabileceğimizi bize söylemesini, seve seve götüreceğimizi söyledik. Onu da yapmak istemiyorsa, hiç değilse çobanlardan çalmak yerine istemesini söyledik. Teklifimize teşekkür etti, önceki saldırılar için özür diledi ve bundan böyle Tanrı aşkına isteyeceğini, kimseye rahatsızlık vermeyeceğini söyledi. Barınak meselesine gelince, akşam olduğunda nerede bir yer bulursa orada yattığını söyledi. Sözlerini öyle acıklı bir ağlamayla noktaladı ki, biz dinleyenler, onu ilk defa nasıl gördüğümüzü şimdiki haliyle karşılaştırınca, taştan bile olsak, gözyaşlarına katılırdık. Çünkü dediğim gibi, çok hoş, çok kibar bir delikanlıydı, terbiyeli ve düzgün konuşması, iyi bir aileden geldiğini, çok soylu olduğunu gösteriyordu. Biz dinleyenler, köylü olduğumuz halde, o kadar kibardı ki, köylü aklımızla bile kibarlığını anlayabiliyorduk. Konuşmasının en güzel yerine geldiğinde durdu, susup kaldı. Gözleri uzun bir süre yere çakıldı. Bu arada hepimiz sessiz, merak içinde bekliyorduk, bu vecd nasıl bitecek diye; çok acıyorduk haline; çünkü gözlerini açıp uzun süre hiç kırpmadan yere bakmasından, sonra gözlerini kapatıp dudaklarını büzerek kaşlarını çatmasından, bir delilik buhranına kapıldığını kolayca anlamıştık. Nitekim düşüncelerimizin doğru olduğunu az sonra kendi gösterdi: Uzanmış olduğu yerden büyük bir öfkeyle kalkarak, yanındaki ilk adama öyle bir hırsıyla, sinirle saldırdı ki, elinden almasak, yumruklarıyla, ısırıklarıyla öldürecekti. Bunları yaparken de şöyle diyordu: Ah, hain Fernando! Bana yaptığın haksızlığı burada ödeyeceksin. Bu eller, bütün kötülüklerin, özellikle sahtekârlıkla ihanetin bir arada yaşadığı kalbini sökecek! Başka sözler de söyledi; hepsi o Fernando'yu kötüleyen, hain, melûn olduğu yolunda sözlerdi. Neyse, epey sıkıntıyla adamı elinden aldık; o da, tek kelime daha etmeden bizden ayrıldı ve koşarak bu çalıların arasına girip gizlendi, takip edemedik onu. Bu olaydan şu sonuca vardık ki, deliliği bazı zamanlarda tutuyordu ve nasıl bir etki yaptığına bakılırsa, Fernando adında biri ona çok büyük bir kötülük etmişti. Ondandır birçok kere yolumuza çıkarak bunları doğruladı; bazen çobanlardan yanlarındaki yiyecekleri kendisine vermelerini rica eder, bazen de zorla alır. Delilik buhranı tuttuğu zaman, çobanlar kendileri vermek istese de kabul etmez, yumrukla alır. Akli başında olduğu zamanlardaysa, kibar ve ölçülü bir şekilde, Tanrı aşkına rica eder, sonra da çok teşekkür eder, hattâ gözyaşları eksik olmaz. Size

doğru söylüyorum beyler,” diye devam etti keçi çobanı, “dün, dört genç çobanla karar verdik, ikisi ırgat, ikisi arkadaşım, onu arayıp bulalım, bulunca da, güzellikle olmazsa zorla alıp, buradan sekiz fersah uzaktaki Almodovar kasabasına götürelim, orada hastalığının tedavisi varsa tedavi ettirelim diye. Ya da aklı başındayken kim olduğunu, bu derdini haber verebileceğimiz akrabaları olup olmadığını öğrenelim dedik. İşte beyler, bana sorduğunuzla ilgili söyleyebileceklerim bunlar. O bulduğunuz eşyaların sahibi de, gördüğünüz çıplak, çevik adamdır.” (Don Quijote dağda atlarken gördüğü adamı anlatmıştı.)

Keçi çobanının anlattıkları, Don Quijote’yi hayrete düşürmüştü; talihsiz delinin kim olduğunu daha da çok merak ediyordu şimdi. Daha önce düşünmüş olduğu şeyi yapmaya karar verdi kendi kendine: O dağların her yerinde adamı arayacak, bakılmadık köşe, mağara bırakmayacak, sonunda bulacaktı. Ama talihi onun düşündüğünden, umduğundan daha iyisini yaptı; çünkü tam o anda, dağın, buldukları yerde başlayan bir vâdisinden, aradığı delikanlı çıktı ortaya. Kendi kendine bir şeyler söyleyerek yürüyordu; söyledikleri değil uzaktan, yakından bile anlaşılamıyordu. Kıyafeti tasvir edildiği gibiydi, yalnız yaklaştığında, Don Quijote, üstündeki paramparça olmuş deri yeleğin, amberle tabaklanmış olduğunu gördü ve bundan da, böyle giysileri olan bir kişinin aşağı tabakadan biri olamayacağını, kesin olarak anladı.

Delikanlı, yanlarına geldiğinde onları çatlak, boğuk bir sesle, fakat çok kibarca selâmladı. Don Quijote de kibarlıkta geri kalmayarak selâm verdi ve Rocinante’den inip dostça, sevgiyle kucakladı; kendisini çok uzun zamandır tanırmış gibi uzun bir süre kollarının arasında sıktı. Adına (Don Quijote’ye *Mahzun Yüzlü* dediğimiz gibi) *Asık Yüzlü Hırpanî* diyebileceğimiz delikanlı, bir süre kucaklandıktan sonra biraz çekildi ve elleri Don Quijote’nin omuzlarında, tanıyıp tanımadığını anlamak ister gibi baktı. Don Quijote onu görünce ne kadar şaşırılmışsa, o da Don Quijote’nin görünüşüne, zırhına, herhalde daha az şaşırılmamıştı. Sonuçta, kucaklaşmadan sonra ilk konuşan, Hırpanî oldu ve ileride aktarılacak sözleri söyledi.

⁴⁵ Santa Hermandad’ın ölüme mahkûm ettiği kişiler, kırık bir alana götürülüp bir direğe bağlanır ve oklarla öldürülürdü.

⁴⁶ Santa Hermandad’ın kelime anlamı, Kutsal Kardeşlik’tir.

⁴⁷ Kitabın 1605 tarihli ikinci basımına, aşağıdaki paragraf eklenmiştir:

“O gece, Morena Dağlarının derinliklerinin ortasına vardılar; Sancho’ya o geceyi ve birkaç günü, hiç değilse yanlarındaki erzak bitinceye kadarki süreyi, orada geçirmeleri uygun olur gibi geldi. Böylece iki kayanın ve çok sayıda mantar meşesinin arasında gecelediler. Ama, gerçek inancın ışığına sahip olmayanlara göre, her şeyi kendi keyfine göre yöneten, şekillendiren ve ayarlayan, kaçınılmaz kader, Don Quijote’nin iyiliği ve deliliği sayesinde zincirden kurtulmuş olan meşhur yalancı ve hırsız Ginés de Pasamonte’nin, haklı olarak korktuğu Santa Hermandad’dan kaçarak o dağlara sığınmasını emretmişti. Kader ve korku, onu Don Quijote’yle Sancho Panza’yı götürdüğü yere götürdü; onları görüp tanıyabileceği ve onların uyuduğu bir saatte. Kötüler her zaman nankör olduğundan, ihtiyaç insanı mecbur ettiğinden ve o an bulunan çare, geleceğe üstün tutulduğundan, ne minnet duygusuna, ne de iyi niyete sahip olan Ginés, Sancho Panza’nın eşeğini çalmaya karar verdi. Rocinante’yle ilgilenmedi; çünkü ne rehine vermeye, ne satmaya gelir bir parçaydı. Sancho Panza uyukuyordu; eşeğini çaldı ve sabah olmadan, bulunamayacağı kadar uzak bir yere gitti. Şafağın sökmesi dünyayı şenlendirdi, ama Sancho Panza’yı üzdü; çünkü eşeği yoktu. Karakaçanının olmadığını görünce, dünyanın en acıklı, en kasvetli ağtını tutturdu. Don Quijote bu seslerle uyandı ve Sancho’nun şöyle dediğini duydu: “Ah, kendi evimde doğmuş, çocuklarımın mücevheri, karımın gözbebeği, komşularımı kiskandıran, benim yükümü hafifleten ve ayrıca geçimimin yarısını sağlayan öz çocuğum benim; onun günde kazandığı yirmi altı *maravedi* benim masrafımın yarısını karşıladı.” Ağtı dinleyip sebebini anlayan Don Quijote, Sancho’yu elinden geldiğince teselli etti, sabırlı olması için yalvardı ve evde bıraktığı beş sıpadan üçünün Sancho’ya verilmesi için kendisine bir talimat mektubu vermeyi vaat etti. Sancho bununla teselli bulup gözyaşlarını sildi, hıçkırıkları dindi ve Don Quijote’ye iyiliği için teşekkür etti.

YİRMİ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Morena Dağları serüveni devam eder

Hikâyede anlatıldığına göre, Don Quijote, Dağlar Şövalyesini çok büyük bir dikkatle dinlemekteydi; o ise konuşmasına şöyle devam etti:

“Beyefendi, her kimseniz, çünkü sizi tanımıyorum, bana karşı gösterdiğiniz nezakete gerçekten çok teşekkür ederim. Bana lütfettiğiniz güzel karşılamaya, iyi niyetten fazlasıyla karşılık verebilecek durumda olmayı isterdim. Ne var ki talihim, yapılan iyilikler karşılığında, karşımdakini memnun etmek isteğinden başka bir şey vermiyor bana.”

“Benim isteğimse,” dedi Don Quijote, “size hizmet etmektir; hattâ sizi buluncaya ve bu garip yaşayışımızla ortaya koyduğunuz ıstıraba herhangi bir çare bulunup bulunamayacağını bizzat sizden öğreninceye kadar bu dağlardan ayrılmamaya, bir çare aramak gerekiyorsa, canla başla aramaya karar vermiştim. Talihsizliğinizin, kapıları her türlü ilâca kapalı olan cinsten olduğu takdirde de, elimden geldiğince, yanıp yakılmanıza katılmayı düşünüyordum; çünkü her felâkette, üzülen birini bulmak yine de tesellidir. Eğer iyi niyetim, herhangi bir nazik teşekkür lâyıkça, şahsınızda bulunduğunu gördüğüm onca nezaket adına, ayrıca bu hayatta en çok sevmiş olduğunuz, sevdiğiniz şey adına yalvarırım size, beyefendi, bana kim olduğunuzu ve sizi bu ıssız yerlerde vahşî bir hayvan gibi yaşayıp ölmeye, kıyafetinizin ve şahsınızın ortaya koyduğu gibi, kendinize bile yabancı bir şekilde buralarda yaşamaya neyin sevkettiğini söyleyin. Lâyık olmadığım halde bu günahkâra verilen şövalyelik unvanı adına ve gezgin şövalyelik mesleği adına yemin ederim ki,” diye ekledi Don Quijote, “bu isteğimi yerine getirirseniz, mümkünse bahtsızlığınızın çaresini bularak, değilse dediğim gibi acınızı paylaşarak, konumumun gerektirdiği şevkle size hizmet edeceğim.”

Mahzun Yüzlü Şövalye'nin bu şekilde konuştuğunu duyan Orman Şövalyesi, tekrar tekrar bakmaktan, baştan aşağı tekrar bakmaktan başka bir şey yapamıyordu; iyice baktıktan sonra dedi ki:

“Bana verebileceğiniz bir yiyecek varsa, Tanrı aşkına verin; yedikten sonra, bana gösterilen bu kadar iyi niyete teşekkür olarak, her istediğinizi yaparım.”

Derhal, Sancho çuvalından, keçi çobanı da ekmek torbasından bir şeyler çıkardılar, Hırpanî de açlığını giderdi. Verdiklerini sersemlemiş biri gibi, hızlı hızlı, iki lokma arasında ara vermeden, yemekten ziyade yutarak yiyordu. Yerken de ne o, ne de seyredenler, tek kelime konuşmuyordu. Yemeğini bitirdikten sonra, onu izlemeleri için işaret etti, izlediler; onları az uzaktaki bir kayayı dönünce varılan, küçük, yeşil bir çimenliğe götürdü. Oraya vardıklarında yere, otların üzerine uzandı, diğerleri de aynı şeyi yaptılar; bu arada hiç kimse konuşmuyordu, nihayet Hırpanî, rahatça yerleştikten sonra dedi ki:

“Beyler, sonsuz bahtsızlığımı, kısaca sizlere anlatmamı istiyorsanız, ne bir soruyla, ne de başka şekilde, hazin hikâyemin seyrini bölmeyeceğinize söz vermeniz gerekiyor; çünkü böldüğünüz noktada, anlattıklarım sona erer.”

Hırpanî'nin bu sözleri, Don Quijote'nin hatırına, silâhtarının anlattığı hikâyeyi, nehri geçen keçilerin sayısını bilemeyince öykünün yarım kalışını getirdi. Neyse, Hırpanî sözlerine şöyle devam etti:

“Bahtsızlıklarımın hikâyesini kısaca anlatıp geçmek istediğimden bu tedbiri alıyorum; çünkü onları hatırlamak, yenilerini eklemekten başka işe yaramıyor. Siz ne kadar az soru sorarsanız, ben de o kadar çabuk bitiririm. Buna rağmen, isteğinizi yerine getirmiş olmak için, önemli hiçbir şeyi atlamayacağım.”

Don Quijote, diğerlerinin de adına, istenilen sözü verdi; o da, bu güvenceyle, şöyle başladı anlatmaya:

“Adım Cardenio'dur; memleketim, Endülüs'ün en güzel şehirlerinden biri; atalarım soylu, ailem zengindir. Bahtsızlığım öyle büyüktür ki, ailem ağlamış, akrabalarım üzülmüş, zenginlikleriyle hafifletememişlerdir; çünkü Tanrı'nın verdiği mutsuzluğa çare bulmakta, servetin yararı pek olmaz. Yeryüzünde bir cennette yaşıyordum; aşk, isteyebileceğim bütün mutluluklarla donatmıştı orayı. Luscinda bu kadar güzeldir çünkü; benim kadar soylu ve zengin bir genç kız olmakla birlikte, daha talihlidir ve dürüst niyetlerimin hakettiği kadar mert değildir. Çocukluk yıllarımdan itibaren, işte bu Luscinda'yı sevdim, âşık oldum, taptım ona; o da genç yaşının verdiği saflıkla, ciddiyetle beni sevdi. Ailelerimiz duygularımızdan haberdardı ve bundan rahatsız olmuyorlardı; çünkü duygularımız geliştikçe, evlenmekten başka bir sonucu olmayacağını açıkça görüyorlardı; asaletimizin ve zenginliğimizin eşit olması da bu durumu neredeyse gerektirmekteydi. Yaşlarımız ilerledikçe ikimizin aşkı da arttı; Luscinda'nın babası, namus gereği, evlerine girmemi yasaklamak mecburiyetini hissetti; şairlerin göklere çıkardığı Thisbe'nin ailesini taklit eder gibi. Bu yasak, ateşi körükledi, arzuyu kat kat artırdı; çünkü dilleri susturdularsa da, kalemleri durduramadılar; onlar, dillerden daha serbest bir şekilde, ruhun gizlediklerini, sevenlere anlatabilirler; çünkü çoğu zaman, sevilen şeyin varlığı, en kararlı iradeyi, en cüretkâr dili susturur, çaresiz bırakır. Yüce Tanrım, ne çok mektup yazdım! Ne tatlı, dürüst cevaplar aldım! Kaç şarkı, kaç aşk şiiri yazdım; hepsinde kalbim duygularını ilân etti, aktardı, ateşli arzularını dile getirdi, hâtıralarını canlandırdı, tutkusunu yeniledi. Nihayet, sabrım tükendi, kalbim onu görme isteğiyle eridi; ben de, arzuladığım ve hakettiğim ödülü kazanmak için en uygun bulduğum şeyi gerçekleştirmeye ve noktalamaya karar vererek, kızı babasından resmen istemeye gittim. O da bana, kendisine bu şerefi verdiğim ve gözbebeğiyle şerefendirilmek istediğim için teşekkür etti; ancak babam sağ olduğuna göre, bu istekte bulunmanın ona düştüğünü, çünkü o seve seve razı olmadığı takdirde, Luscinda'nın kaçırılacak, kaçamak verilecek bir kız olmadığını söyledi. Ben de, söylediklerinde haklı olduğunu, durumu anlattığımda babamın da kabul edeceğini düşünerek, iyi niyetine teşekkür ettim. Ve bu niyetle, hiç vakit kaybetmeden, babama isteğimi iletmeye gittim. Bulunduğu odaya girdiğimde, onu elinde açılmış bir mektupla buldum; ben daha tek kelime söylemeden mektubu bana verdi ve dedi ki: ‘Cardenio, Dük Ricardo'nun sana bahşetmek istediği lütfu, bu mektuptan anlayacaksın.’ Sizin de şüphesiz

bildiğiniz gibi, beyler, bu Dük Ricardo, Endülüs'ün en güzel arazilerine sahip bir asilzadedir. Mektubu alıp okudum; o kadar övgü doluydu ki, bana bile, babamın mektupta rica edilen şeyi yapmaması, doğru olmaz gibi geldi; Dük babamdan, beni hemen yanına göndermesini rica ediyordu. Büyük oğluna, hizmetkârlık değil, arkadaşlık etmemi istiyor, beni, şahsıma verdiği değere yakışır bir mevkie getirmeyi, kendisi üzerine alıyordu. Mektubu okudum; okurken, özellikle de babam, 'İki gün sonra, dükün isteğini yerine getirmek üzere yola çıkacaksınız Cardenio. Lâyık olduğunuzu bildiğim şeylere ulaşabileceğiniz yolu sana açtığı için Tanrı'ya şükret,' dediğinde, dilim tutuldu. Buna başka baba nasihatleri de ekledi. Yola çıkma vakti geldi; bir gece Luscinda'yla konuştum, bütün olanları anlattım, aynı şekilde babasıyla da konuştum; birkaç gün beklemesini, ben Ricardo'nun benden ne istediğini öğreninceye kadar kızını evlendirmeyi ertelemesini rica ettim. Babası söz verdi, Luscinda da bin yeminle, ayılıp bayılarak onayladı. Neyse, Dük Ricardo'nun olduğu yere gittim. Beni o kadar iyi karşıladı, o kadar iyi davrandı ki, hemen kıskançlıklar başgösterdi; eski hizmetkârlar, dükün bana karşı gösterdiği lütfkârlığın kendi zararlarına olacağını sanıyorlardı. Ama oraya gittiğime en çok sevinen, dükün küçük oğlu Fernando oldu; yakışıklı, sevimli, cömert, tutkulu bir delikanlıydı. Kısa sürede, arkadaşı olmamı o kadar istedi ki, dedikodulara yol açtı. Dükün büyük oğlu beni sevmekle ve iyi davranmakla birlikte, Don Fernando gibi sevgisinde ve davranışlarında aşırılığa kaçmadı. Arkadaşlar arasında söylenmeyen sır olmadığından, Don Fernando'nun bana karşı lütfkârlığı da arkadaşlığa dönüştüğünden, her düşüncesini bana açıyordu; özellikle de, kendisini biraz huzursuz eden bir aşk macerasını. Babasının vasalı olan bir çiftçinin kızını seviyordu; kızın ailesi çok zengindi; kendisi de o kadar güzel, alçakgönüllü, akıllı ve dürüsttü ki, onu tanıyanlar, bu meziyetlerin hangisinde daha üstün olduğuna karar veremiyorlardı. Güzel çiftçi kızının bu meziyetleri, Don Fernando'nun arzularını öyle bir noktaya getirdi ki, isteğine kavuşabilmek ve kızın ilgisini çekebilmek için, onunla evleneceğine söz vermeyi kararlaştırdı; çünkü başka türlü, imkânsızın peşinde koşmak olurdu. Ben, arkadaşlığına duyduğum minnetle, bulabildiğim en iyi sebepleri, en canlı örnekleri göstererek, onu bu kararından vazgeçirmeye çalıştım. Yararı olmadığını görünce, durumu babasına, Dük Ricardo'ya anlatmaya karar verdim. Ama zekî ve kurnaz olan Don Fernando, bundan şüphelenip korktu; çünkü benim iyi bir hizmetkâr olarak, efendim olan dükün şerefini böylesine lekeleyecek bir şeyi, gizlememek zorunda olduğum kanısındaydı. Böylece, beni yanıltmak ve aldatmak amacıyla, kölesi olduğu güzelliği aklından uzaklaştırabilmek için, birkaç aylığına yer değiştirmekten başka bir çare bulamadığını söyledi. İkimiz birlikte benim babamın evine gidelim istiyordu; düke, dünyanın en iyi atlarının yetiştiği şehrimde, birtakım atlara bakmaya, satın almaya gittiğini söyleyecekti. Ben bunu duyduğum an, pek doğru bir karar olmasaydı bile, kendi duygularımdan etkilenerek, Luscinda'yı tekrar görmek için ne kadar iyi bir fırsat ve mazeret olduğunu düşünüp, akla gelebilecek en doğru kararmış gibi onayladım. Bu duygu ve düşüncelerle, fikrini onayladım, kararını destekledim, en kısa zamanda gerçekleştirmesini, ayrılığın, en sarsılmaz duyguları bile gerçekten etkilediğini

söyledim. O gelip bana bunları söylediğinde, sonradan öğrendiğime göre, çiftçinin kızını evlenme sözüyle baştan çıkarmıştı bile; başına bir dert gelmeden olaydan sıyrılmak için fırsat kolluyordu, çünkü yaptığı çılgınlığı babası öğrenirse, yapacaklarından korkuyordu. Delikanlıların aşkı çoğu kez aşk olmayıp şehvet olduğundan, haz elde edildiği an biter. Ve aşk gibi görünen şey, mecburen söner, çünkü tabiatın koyduğu sınırı geçemez, oysa tabiat gerçek aşka bu sınırı koymamıştır... Söylemek istediğim şu ki, Don Fernando çiftçinin kızına sahip olur olmaz, arzuları dinmiş, tutkusu sönmüştü; başlangıçta bunlara çare olarak ayrılmak istediğini bahane ettiyse de, artık gerçekleştirmemek için, sahiden gitmek istiyordu. Dük kendisine izin verdi, bana da onunla birlikte gitmemi emretti. Memleketime gittik, babam onu gerektiği şekilde karşıladı; ben derhal Luscinda'yla görüştim ve zaten sönmemiş, azalmamış olan duygularım yine canlandı. Ne yazık ki, gösterdiği yakın dostluğun gereği, kendisinden hiçbir şeyi gizlemem gerektiğini düşünerek, duygularımdan Don Fernando'ya sözettim. Luscinda'nın güzelliğini, sevimliliğini ve zekâsını öyle methettim ki, övgülerim, onda böyle meziyetlerle donanmış bu genç kıızı görme arzusunu uyandırdı. Ben de, ne yazık ki isteğini yerine getirdim ve bir gece, mum ışığında, ikimizin hep konuştuğu bir pencerede, Luscinda'yı ona gösterdim. Onu, üzerinde bedenine yapışan bir elbiseyle gördü ve o güne kadar gördüğü bütün güzellikleri unuttu. Dili tutuldu, kendinden geçti, hayran kaldı; kısacası, ne kadar âşık olduğunu, talihsiz hikâyemin devamında göreceksiniz. Benden gizlediği, sadece yalnızken Tanrı 'ya açtığı duygularını daha da körüklemek üzere, kader bir gün eline Luscinda'nın bana yazmış olduğu bir mektubu geçirdi. Luscinda 'nın kendisini babasından istememi rica eden mektubu o kadar akıllıca, dürüst ve aşk doluydu ki, onu okuyunca, dünyanın diğer bütün kadınlarında bulunan güzellik ve zekânın toplamına Luscinda 'nın tek başına sahip olduğunu söyledi bana. Şunu itiraf etmek isterim ki, Don Fernando Luscinda'yı haklı nedenlerle övdüğü halde, bu övgüleri onun ağzından duymak canımı sıkmaya başlamıştı. Ondan korkmaya, çekinmeye başladım; çünkü Luscinda hakkında konuşmak istemediği bir an geçmiyor, bin dereden su getirip konuyu açıyordu. Bu da bende, açıklayamadığım bir kıskançlık yaratıyordu; Luscinda'nın iyiliğinin ve inancının tersine döneceğinden korktuğumdan değil, ama yine de, talihim kendi yol açtığı şeyden korkmamı emrediyordu. Don Fernando, sürekli benim Luscinda'ya gönderdiğim mektupları ve onun cevaplarını okumak istiyordu; bahanesi de, ikimizin ifade kabiliyetinden çok hoşlanmasıydı. Bir gün, Luscinda benden, okumak üzere bir şövalye kitabı istemişti, çok sevdiği *Galya'lı Amadis*'i..."

Don Quijote, şövalyelik kitabı lâfını duyar duymaz dedi ki:

"Zat-ı âliniz, hikâyeyizin başında saygıdeğer Señora Luscinda'nın şövalyelik kitaplarına meraklı olduğunu söyleseydiniz, ne keskin bir zekâsı olduğunu uzun uzun anlatmanız gerekmezdi. Çünkü böyle güzel bir hikâyeden hoşlanmasaydı, zat-ı âlinizin anlattığı kadar akıllı olamazdı. Kısacası, benim açımdan, güzelliğini, cesaretini ve zekâsını anlatmak için daha fazla söz sarfetmenize gerek yok; sırf bu merakını öğrenmekle, kendisinin dünyanın en güzel ve en zekî kadını olduğunu onaylıyorum. Zat-ı âlinizin kendisine *Galya'lı Amadis*'le

birlikte *Yunanlı Don Rugel*'i de göndermiş olmanızı arzu ederdim; eminim Señora Luscinda, Daraida'dan ve Geraya'dan, çoban Darinel'in zekâsından, müthiş bir zarafet, hoşluk ve rahatlıkla söylediği ve canlandırdığı şarkılarından harikulâde mısralardan çok hoşlanırdı. Ama bu eksiği gidermenin de sırası gelir; zat-ı âliniz benimle birlikte köyüme gelmek lütfunda bulunduğunuz an, bu eksiği giderebiliriz. Orada size, ruhumun en değerli hazinesi, hayatımın en büyük eğlencesi olan, üç yüzden fazla kitap verebilirim; yalnız bana öyle geliyor ki, kötü ve kiskanç büyücüler yüzünden, şu anda hiçbiri yok. Konuşmanızı bölmeyeceğimiz konusunda verdiğimiz sözü bozduğum için beni affedin; ancak, nasıl ki ısıtmamak güneş ışınlarının elinde değilse, nemlendirmemek ayın ışınlarının elinde değilse,⁴⁸ şövalyeliğe, gezgin şövalyelerle ilgili bir şey duyup konuşmamak da benim elimde değildir. Özür dilerim, buyrun devam edin, şu anda önemli olan o.”

Don Quijote bunları söylerken, Cardenio'nun başı göğsüne düşmüş, derin düşüncelere dalmış gibiydi. Don Quijote, iki kere öyküsüne devam etmesini söylediği halde, ne başını kaldırmış, ne bir cevap vermişti. Epeyce bir süre sonra kafasını kaldırıp dedi ki:

“Aklımdan bir türlü çıkmıyor, dünyada hiç kimse de, bunu ne aklımdan çıkarabilir, ne başka şeye inandırabilir; tersini düşünen, aksine inanan kişi de ahmağın tekidir: Üstat Elisabat denen o hergele, Kraliçe Madásima'nın âşığıydı.”

“Ne münasebet, katiyen!” diye cevap verdi Don Quijote öfkeyle; âdeti olduğu üzere, bir de küfür savurdu. “Çok büyük bir kötülük bu, daha doğrusu kalleslik.. Kraliçe Madásima çok soylu bir hanımefendiydi; böyle soylu bir prensesin, bir baytarla ilişki kurmuş olması düşünülemez; tersini iddia eden, yalancı düzenbazın tekidir. Bunu size yerde veya at üstünde, silâhlı veya silâhsız, gece veya gündüz, ne şekilde isterseniz anlatırım.”

Cardenio büyük bir dikkatle ona bakıyordu; deliliği yine tutmuştu; hikâyesine devam edecek durumda değildi. Don Quijote de Madásima konusunda duyduğu şeyden öyle rahatsız olmuştu ki, dinleyemezdi zaten. Tuhaf şey, sanki gerçekten kendi efendisiymiş gibi Madásima'ya savunmaya koyulmuştu; uğursuz kitapları işte bu hale getirmişti onu! Her neyse, Cardenio'nun deliliği tuttuğundan, kendisine yalancı, düzenbaz dendiğini ve buna benzer hakaretler edildiğini duyunca, şakadan hoşlanmadı ve yanında bulunduğu bir taşı alıp Don Quijote'nin göğsüne öyle bir şiddetle fırlattı ki, sırtüstü yere devirdi. Efendisini o halde gören Sancho Panza, yumruğunu sıkıp deliye saldırdı, Hırpanî de bir yumrukla onu yere devirip sonra üstüne çıkararak, kaburgalarını keyfince çiğnedi. Sancho'yu korumak isteyen keçi çobanı da aynı kaderi paylaştı. Cardenio hepsini yere yıkıp çiğnedikten sonra, orada bırakıp huzur içinde dağlara, gizlenmeye gitti.

Sancho ayağa kalktı ve hiç haketmediği halde, kendini böyle hırpalanmış bulmanın verdiği öfkeyle, keçi çobanından intikam almaya kalktı. Adamın arasına deliliği tuttuğunu kendilerine haber vermediği için kabahatin onda olduğunu, bilseler, kendilerini savunmaya hazırlıklı olacaklarını söylüyordu. Keçi çobanı, kendisinin söylediği, Sancho duymamışsa onun suçu olmadığı cevabını verdi. Sancho Panza buna bir cevap daha verdi, keçi çobanı da tekrar

karşılık verdi, bu tartışma, ikisinin birbirlerinin sakallarına yapışıp yumruklaşmalarıyla son buldu. Don Quijote araya girip barıştırmasa, birbirlerini parçalayacaklardı. Sancho, keçi çobanına yapışmış, diyordu ki:

“Saygıdeğer Mahzun Yüzlü Şövalye, lütfen beni bırakınız; bu da benim gibi köylü, şövalye değil; şerefli bir adam gibi teke tek dövüşerek, rahatlıkla bana yaptıklarının karşılığını verebilirim.”

“Doğru,” dedi Don Quijote, “ama bu olayda onun hiçbir suçu olmadığını ben biliyorum.”

Böylece ikisini yatıştırdıktan sonra, Don Quijote, Cardenio’yu bulmanın mümkün olup olmayacağını tekrar sordu keçi çobanına; çünkü öykünün sonunu çok merak ediyordu. Keçi çobanı daha önce söylediği şeyi tekrarladı; barınağının yeri tam olarak bilinmiyordu, ama oralarda uzun boylu dolaşırsa, aklı başında veya delirmiş halde, mutlaka bulurdu.

[48](#) Ayın nemli bir gezegen ve suyla ilgili her şeyin kaynağı olduğuna inanılırdı.

YİRMİ BEŞİNCİ BÖLÜM

La Mancha'lı yiğit şövalyenin Morena Dağlarında başına gelen tuhaflıklara ve Beltenebros'un kefaretinin taklit edişine dair

Don Quijote, keçi çobanıyla vedalaştıktan sonra, tekrar Rocinante'ye binip Sancho'ya kendisini izlemesini emretti; o da hiç canı istemeyerek eşeğiyle izledi. Yavaş yavaş dağların daha sarp yerlerine doğru giriyorlardı; Sancho efendisiyle konuşmaya can atıyor, emrine karşı gelmemek için, konuşmayı onun başlatmasını istiyordu. Sonunda bu kadar sessizliğe dayanamayarak dedi ki:

“Señor Don Quijote, bana hayır duanızla birlikte izin verin; ben buradan evime, karıma, çocuklarıma dönmek istiyorum; onlarla hiç değilse her istediğimi konuşur, paylaşırım. Çünkü zat-ı âlinizin, gece gündüz bu ıssız yerlerde sizinle birlikte yol alıp, canım çektiğinde konuşmamamı istemesi, diri diri gömülmek gibi bir şey. Hayvanlar Ezop'un zamanındaki gibi konuşsalar, o kadar kötü olmazdı, o zaman canımın istediğini eşeğimle paylaşır, talihsizliğimi unutturdum. Böyle ömür boyu serüven peşinde koşup tekmeden, altı okkadan, tuğla ve yumruk yemekten başka şey bulamamak, zor iş, sabredilecek gibi bir şey değil. Üstüne üstlük, dilsiz gibi, içimizden geçeni söyleyemeden dilimizi bağlamamız gerekiyor.”

“Seni anlıyorum Sancho,” dedi Don Quijote. “Diline koyduğum yasağı kaldırayım diye can atıyorsun. Kalkmış kabul et, ne istiyorsan söyle; yalnız bir şartla: Yasak sadece bu dağlarda olduğumuz süre için kalkacak.”

“Öyle olsun,” dedi Sancho. “Ben şimdi konuşayım da, sonrasını Tanrı bilir. Şimdi iznimin keyfini sürmeye başlayıp soruyorum: Zat-ı âlinize ne oldu da, Magimasa mıdır, nedir, o kraliçeyi öyle savundunuz? O Abat onun dostu olmuş, olmamış, ne farkedirdi? Zat-ı âliniz onun hâkimi olmadığına göre, üstünde durmasaydınız, eminim deli, hikâyesine devam ederdi, taştan da kurtulurduk, tekmeden de, sekiz tokattan da.”

“Emin ol Sancho,” dedi Don Quijote, “Kraliçe Madásima'nın ne kadar şerefli ve soylu bir hanımefendi olduğunu benim gibi sen de bilseydin, bu iftiraların çıktığı ağzı yırtmadığım için çok sabırlı davrandığımı söyledin, bundan eminim. Bir kraliçenin, bir cerrahla aşk yaşadığını söylemek, düşünmek, küfürlerin en büyüğüdür. İşin doğrusu şu ki, o delinin bahsettiği Üstat Elisabat, çok tedbirli bir adamdı ve çok sağlam nasihatler verirdi; kraliçeye öğretmen ve doktor olarak hizmet etmişti; dostu olduğunu düşünmekse, büyük ceza gerektiren, abes bir iddiadır. Cardenio'nun da ne dediğini bilmediği, bunu söylerken aklının başında olmadığından belli.”

“Ben de onu diyorum,” dedi Sancho. “Bir delinin sözlerine önem vermenin anlamı yoktu. Zat-ı âlinizin talihi yaver gitmeyip de o taşı göğsünüze değil, başınıza isabet ettirseydi, o lânet olası hanımefendiyi savunmanın bedelini pek güzel ödemiş olacaktık doğrusu. Cardenio da deli diye kurtuldu üstelik!”

“Gezgin şövalyeler, ister akıllı olsun, ister deli, herkese karşı kadınların şerefini savunmak

zorundadır; hele bu kadın Kraliçe Madá-sima gibi soylu ve şerefliyse; ben kendisine meziyetlerinden ötürü özel bir yakınlık duyarım. Çünkü güzelliğinin yanısıra, başına gelen onca felâket karşısında çok tedbirli ve dayanıklı olmayı bilmiştir. Üstat Elisabat'ın nasihatleri ve desteği de, dertlerine ihtiyatla ve sabırla katlanmasına çok yardım etmiş, ona ferahlık vermiştir. Cahil ve kötü niyetli halk da, buradan yola çıkıp onun âşığı olduğunu söylemiş, iddia etmiştir. Tekrar söylüyorum, yalan söylüyorlar; böyle düşünüp söyleyen herkes de, bin kere yalan söylemiş olacaktır.”

“Ben ne öyle düşünüyorum, ne öyle söylüyorum,” diye cevap verdi Sancho. “Ben bulaşmam, ne halleri varsa görsünler; aşk yaşayıp yaşamadıklarının hesabını Tanrı'ya vermişlerdir; ben görmedim, duymadım, haberim yok; başkalarının hayatı beni ilgilendirmez; her koyun kendi bacağından asılır. Üstelik ben üryan doğdum, üryan gezerim; ne kazanırım, ne kaybederim, başkasından bana ne? Dereyi görmeden paçaları sıvamanın âlemi yok. Göğe direk, denize kapak olmaz. Üstelik su uyur, düşman uyumaz.”

“Aman Tanrım!” dedi Don Quijote. “Ne saçmalıklar yumurtluyorsun böyle Sancho? Konuştuğumuz şeyle, peşpeşe dizdiğin bu atasözlerinin ne ilgisi var? Tanrı aşkına Sancho, sus, bundan böyle de, eşeğini dürtmekle ilgilen, üstüne vazife olmayan şeylerle değil. Şunu da beş duyunla birden iyice anla ki, benim her yaptığım, her yapacağım, son derece haklıdır ve şövalyeliğin kurallarına tamamen uygundur; çünkü bunları dünyanın gelmiş geçmiş bütün şövalyelerinden daha iyi bilirim.”

“Efendim,” dedi Sancho, “bu ıssız dağlarda yol iz bilmeden bir deliyi aramamız da şövalyelik kuralı mı? Adam deli, belki de bulduğumuzda, başladığı şeyi bitirmek eser aklına; hikâyesini demiyorum, zat-ı âlinizin kafasıyla benim kaburgalarımı parçalamayı diyorum.”

“Bir daha söylüyorum, sus, Sancho,” dedi Don Quijote. “Şunu bil ki, buralara gelmemin tek sebebi, deliyi bulmak değil. Burada öyle bir kahramanlık göstermek istiyorum ki, bütün dünyada ebedî şan ve şöhret kazandırsın bana ve bir gezgin şövalyeyi mükemmel ve meşhur kılan her şeyi temsil etsin.”

“Bu kahramanlık çok mu tehlikeli peki?” diye sordu Sancho Panza.

“Hayır”, dedi Mahzun Yüzlü. “Ama kader bu, kazanmak yerine kaybedebiliriz de. Her şey sana bağlı.”

“Bana mı bağlı?” dedi Sancho.

“Evet,” dedi Don Quijote. “Seni göndermeyi düşündüğüm yerden çabuk dönersen, üzüntüm çabuk biter, saadetim çabuk başlar. Sözlerimin nereye varacağını merak ederek seni daha fazla şüphe içinde tutmam doğru olmayacağından, şunu söylemek istiyorum ki Sancho, ünlü Galya'lı Amadis, dünyanın en mükemmel gezgin şövalyelerinden biriydi. *Biriydi* demek doğru değil; tekti, ilkti, biricikti, kendi zamanında, dünyadaki bütün şövalyelerin efendisiydi. Don Belianís de, kendilerini herhangi bir konuda Galya'lı Amadis'le bir tutan herkes de halt etmiş, yanıldıklarına yemin ederim. Ayrıca diyorum ki, bir ressam sanatında ünlenmek istiyorsa, bildiği en büyük ressamların orijinal eserlerini taklit etmeye çalışır; aynı kural, ülkeleri

güzelleştirmeyi amaçlayan bütün diğer meslekler ve işler için de geçerlidir. Sağduyulu ve sağlam olarak isim yapmak isteyen herkes de öyle yapmalıdır, öyle yapar, Odysseus’u taklit eder; Homeros onun şahsında ve işlerinde, sağduyuyla sağlamlığın canlı bir tablosunu çizmiştir bize. Vergilius da Aineias’ın şahsında, saygılı bir evlâdın cesaretini, yiğit ve akıllı bir denizcinin anlayışını göstermiş, oldukları gibi değil, faziletleri gelecek nesillere örnek olsun diye, olmaları gerektiği gibi çizmişler, tasvir etmişlerdir. Aynı şekilde, Amadis de, yiğit ve âşık şövalyelerin pusulası, yolgösterici yıldızı, güneşi olmuştur; aşk ve şövalyelik sancağı altında savaşan hepimiz, onu taklit etmeliyiz. Hal böyleyken, ki öyledir, dostum Sancho, bence onu en çok taklit eden gezgin şövalye, şövalyelikte mükemmeliyete ulaşmaya en çok yaklaşan kişi olacaktır. Bu şövalyenin de, sağduyusunu, yiğitliğini, cesaretini, dayanıklılığını, kararlılığını ve aşkını en çok gösterdiği olaylardan biri, Señora Oriana tarafından reddedildiğinde, inzivaya çekilip Mahzun Kaya’nın üzerinde kefaret ödemesidir. Adını Beltenebros olarak değiştirmiştir; şüphesiz, kendi iradesiyle seçtiği hayat için çok anlamlı ve uygun bir isim. Benim için, onu bu konuda taklit etmek, devleri parçalamakta, yılanların kafasını koparmakta, ejderhaları öldürmekte, orduları dağıtmakta, donanmaları batırmakta ve büyüleri bozmakta taklit etmekten daha kolay. Üstelik buraları böyle bir amaca o kadar uygun yerler ki, şu anda talihin bana sunduğu bu fırsatı kaçırmam için bir sebep yok.”

“Sahi,” dedi Sancho, “zat-ı âlinizin bu ıssız yerde yapmak istediği nedir?”

“Söylemedim mi sana,” dedi Don Quijote, “Amadis’i taklit etmek istiyorum diye? Burada çaresizi, sersemi, çılgını oynayacağım, aynı zamanda yiğit Roland’ı taklit edeceğim. Güzel Angelica’nın Medoro’yla kahtelik ettiğine dair işaretleri bir pınarda bulduğunda, üzüntüden çıldırmış, ağaçları söküp koparmış, berrak pınarların suyunu bulandırmış, çobanları öldürmüş, sürüleri mahvetmiş, kulübeleri yakmış, evleri yıkmış, kısrakları sürüklemiş ve ebediyen hatırlanmayı, anılmayı hakedecek daha yüz bin küstahlık yapmıştı. Gerçi ben Roland’ı, Orlando’yu, ya da Rotolando’yu (bu üç isme de sahipti çünkü) yaptığı, söylediği ve düşündüğü bütün deliliklerde harfiyen taklit etmeyi düşünmüyorum ama, en temel saydığım yönleriyle, elimden geldiğince bir taslak çizeceğim. Belki de sadece Amadis’in taklidiyle yetinirim; o, zarar verecek çılgınlıklarla değil, gözyaşı ve duygu çılgınlığıyla, benzersiz bir ün kazanmıştı.”

“Bana öyle geliyor ki,” dedi Sancho, “bunları yapan şövalyeleri, bu delilikleri, kefaretleri yapmaya iten sebepler vardı. Ama zat-ı âlinizin delirmek için ne sebebi var? Sizi hangi hanım reddetti, Señora Dulcinea del Toboso’nun, bir Magripli ya da Hıristiyan’la oynaştığına dair hangi işareti buldunuz ki?”

“Mesele de bu işte,” dedi Don Quijote. “Benim tasarımın inceliği burada. Belli bir sebeple çıldıran gezgin şövalye, özel bir övgüyü haketmez; mesele sebepsiz delirmek ve sevgilime, sebepsiz yere bunu yapıyorsam, sebebi olunca ne yapacağımı düşündürmek. Ayrıca, ebedî sevgilim Dulcinea del Toboso’dan uzun ayrılığım, yeterli bir sebep. O çobanın, Ambrosio’nun da geçen gün dediği gibi; sen de duydun; ayrı düşen, her derde tutulur, her

dertten korkar. Kısacası, dostum Sancho, bu kadar ender rastlanır, mutlu ve görülmemiş bir taklitten vazgeçmem için nasihat vermekle vakit kaybetme. Deliyim, deli olmak zorundayım; sen, senin aracılığınla sevgilim Dulcinea'ya göndereceğim mektubun cevabıyla dönünceye kadar. Benim inançlılığıma lâıyk bir cevap olursa eğer, çılgınlığımın ve kefaretimin sona ermesi gerekir; tersi olursa, gerçekten deliririm, delirince de, hiçbir şey hissetmem. Yani, nasıl bir cevap verirse versin, beni içinde bıraktığın çatışma ve sıkıntıdan çıkacağım; ya aklım başımda, bana getirdiğin iyiliklere sevinecek, ya delirip, getirdiğin kötülükleri hissetmeyeceğim. Söylesene Sancho, Mambrino'nun tolgasını iyi sakladın mı? O serseri parçalamaya kalktığında yerden aldığı görmüştüm. Parçalayamadı ama, bu da ne kadar iyi işlendiğini gösteriyor.”

Sancho buna şöyle cevap verdi:

“Tanrı aşkına, saygıdeğer Mahzun Yüzlü Şövalye, zat-ı âlinizin söylediği bazı şeylere dayanamıyorum, sabırla dinleyemiyorum. O zaman da, şövalyelik hakkında, krallıklar, imparatorluklar fethetmek, cezireler bahşetmek, gezgin şövalyelerin âdeti olduğu üzere başka lütüflarda ve büyüklüklerde bulunmak konusunda söylediğiniz her şeyin hikâye, yalan, hepsinin uydurma, uydurmaca olduğunu düşünüyorum; ne dersenez deyin adına. Zat-ı âlinizin berber leğene Mambrino'nun tolgası dediğini ve bu yanılgıdan dört gün boyunca kurtulmadığını duyan biri, ne düşünebilir; bunu söyleyip ısrar eden insanın kafasının boş olduğundan başka? Leğeni yamru yumru halde çuvala koydum; eve götürüp düzeltmek, sonra sakalımı içinde tıraş etmek üzere; Tanrı izin verir de bir gün karımla çocuklarıma kavuşabilirsem eğer.”

“Bak Sancho, senin daha önce yemin ettiğin gibi ben de yemin ediyorum,” dedi Don Quijote, “bu dünyadaki gelmiş geçmiş en kıt zekâlı silâhtarsın. Benimle birlikte olduğun bütün bu süre boyunca, gezgin şövalyelere ait her şeyin kuruntu, çılgınlık, saçmalık gibi görünüp tam tersi olduğunu farketmemiş olman mümkün mü? Aslında böyle olduğu için değil; aramızda daima bir büyücüler güruhu olduğundan ve her şeyimizi değiştirip, canlarının istediği şekilde, bize iyilik mi, kötülük mü etmek istediklerine bağlı olarak çevirdikleri için. Böylece, sana berber leğeni gibi görünen şey, bana Mambrino'nun tolgası gibi görünüyor, başkasına da başka şey gibi görünürdü. Aslında Mambrino'nun tolgası olan şeyi herkese leğen gibi göstermek, benden yana olan bilgenin eşsiz bir ilerigörüslülüğüydü; çünkü yoksa, bu kadar değerli bir şeyi elimden almak için herkes peşime düşecekti. Ama berber leğeninden başka bir şey olmadığını görünce, peşine düşmüyorlar, kırmaya çalışıp da sonra yerde bırakan, alıp götürmeyen adam gibi; inan bana, bilseydi, katiyen bırakmazdı. Onu iyi sakla dostum; şimdilik ona ihtiyacım yok. Benim şimdi bütün bu zırhları çıkarıp anamdan doğduğum gibi çıplak kalmam gerekiyor, kefaretimde Amadis'ten çok Roland'ı izlemek istiyorsam eğer.”⁴⁹

Böyle konuşurlarken, yüksek bir dağın eteğine vardılar; neredeyse yontulmuş bir kaya gibi, çevresindeki birçok dağın arasında tek başına yükseliyordu. Eteğinde sakın bir derecik akıyor, bütün çevresinde öyle yeşil ve verimli bir çayır uzanıyordu ki, gören gözlere mutluluk

veriyordu. Ormanda yetişen türlerden çok sayıda ağacı, bitkileri, çiçekleriyle, huzurlu bir yerdi. Mahzun Yüzlü Şövalye kefareti için burayı seçti ve görünce, yüksek sesle, aklını kaybetmiş gibi konuşmaya başladı:

“Ey tanrılar! Sizin bana verdiğiniz mutsuzluğa ağlamak için seçtiğim yer, işte burası. Burada, gözlerimdeki yaşlar, bu küçük derenin sularına katılacak; burada aralıksız, derin iç çekişlerim, dertli yüreğimdeki ıstırabın şahidi ve işareti olarak, bu ulu ağaçların yapraklarını hiç durmadan kıpırdatabilecek. Sizler, kim olursanız olun, ey bu ıssız yerde yaşayan kır tanrıları! Bu bahtsız âşığın yakınmalarına kulak verin; uzun bir ayrılık ve hayalî kıskançlıklar yüzünden bu yabanî yerlere, ağlamaya, insan güzelliğinin doruk noktası olan o nankörün acımasızlığından yakınmaya geldi. Ey Napai’ler ve Dryad’lar! Siz ki, sık ormanlarda yaşar, böylece sizi umutsuzca seven, çevik, şehvetli Satyr’lerin tatlı huzurunuzu bozmalarına izin vermezsiniz, bahtsızlığıma ağlarken bana katılın, ya da hiç değilse dinlemekten kaçınmayın. Ey Dulcinea del Toboso, gecemin gündüzü, ıstırabımın mutluluğu, yollarımın pusulası, kaderimin yıldızı! Tanrı sana isteyeceğin her şeyi versin; sende ayrı olmanın beni getirdiği yeri ve durumu düşün, sadakatimin lâıyk olduğu iyi niyetli karşılığı ver. Ey bundan böyle yalnızlığımı paylaşacak olan yalnız ağaçlar! Dallarınızın tatlı kımıltılarıyla, varlığımın sizi rahatsız etmediğine dair işaret verin bana. Ey silâhtarım! İyi ve kötü günlerimin cana yakın yoldaşı, burada yapacağım şeyleri iyice hatırla tut ki, hepsinin sebebi olan kişiye bir bir anlataşın.”

Bunları söyleyip Rocinante’den indi ve çabucak dizginleriyle eyerini çıkartıp sağrısına bir şaplak atarak dedi ki:

“Kendi özgürlüğünü kaybeden sahibin, sana özgürlük bağışlıyor, ey başarıda üstün, talihsizlikte birinci atım! İstedığın yere git; alnında, ne Astolfo’nun kartal başlı atının, ne de Bradamante’ye o kadar pahalıya malolan ünlü Frontino’nun, çeviklikte sana yetişemediği yazılı.”

Bunu gören Sancho dedi ki:

“Şimdi eşeğin semerini çıkarma derdinden bizi kurtaran sağolsun; doğrusu alkışa da, övgüye de lâıyktı karakaçanım; ama o şimdi burada olsaydı, kimsenin semerini çıkarmasına izin vermezdim, gerekmediği için. Âşıkların ve umutsuzların kuralları, onun için geçerli olmazdı; Tanrı izin verdiği sürece sahibi olan ben, âşık ve umutsuz olmadığım için. Aslında, saygıdeğer Mahzun Yüzlü Şövalye, benim gidişimle zat-ı âlinizin çılgınlığı gerçekse, Rocinante’yi tekrar eyerlemek iyi olur, eşeğin eksikliğini telâfi eder. Gidip dönerken zamandan tasarruf etmiş olurum; yaya gidip gelirim, ne zaman varırım, ne zaman dönerim, bilemiyorum, çünkü yürüyüşe pek alışkın değilimdir.”

“Pekâlâ Sancho,” dedi Don Quijote, “nasıl istersen öyle olsun; fena fikir gibi gelmedi bana. Üç gün sonra yola çıkacaksın; çünkü bu arada, onun için yaptıklarımı ve söylediklerimi görmeni istiyorum ki kendisine anlataşın.”

“Gördüklerimden başka ne görmem gerekiyor ki?” dedi Sancho.

“Çok biliyorsun da meseleyi!” dedi Don Quijote. “Daha giysilerimi yırtacağım, zırhlarımı dağıtacağım, kafamı bu kayalara vuracağım, buna benzer daha başka şeyler yapacağım, sen de şaşıracaksın.”

“Tanrı aşkına,” dedi Sancho, “kafanızı nasıl vurduğunuza dikkat edin efendim. Öyle bir kayanın öyle bir yerine rastlarsınız ki, ilk vuruşta bu kefaret meselesi son bulur. Bana soracak olursanız, madem başınızı vurmak zat-ı âlinize gerekli gibi geliyor, bu iş de başka türlü yapılamıyor, bütün bunlar oyun, düzmece, şakadan olduğuna göre, diyorum ki, başınızı suya ya da pamuk gibi yumuşak bir şeye vurmakla yetinseniz. Siz bu işi bana bırakın, ben hanımefendiye, zat-ı âlinizin başını bir kayanın, elmastan daha sert, sivri bir köşesine vurduğunu söylerim.”

“İyi niyetine teşekkür ederim, dostum Sancho,” dedi Don Quijote. “Ama şunu bilmeni isterim ki, bütün bu yaptıklarım şaka değil, çok gerçek; çünkü aksi takdirde, şövalyeliğin yasalarına karşı gelmiş olurum. Bu yasalar bize yalan söylemememizi emreder, yalan söyleyen, sabıkalı sayılır; bir şey yerine başka şey yapmaksa, yalan söylemekle aynı şeydir. Yani başımı vurma hareketinin hakîkî, kesin ve geçerli olması, safsatadan, hayalden iz taşımaması şart. Ayrıca, bana yaralarım için biraz sargı bezi bırakman gerekiyor; çünkü kader kaybettiğimiz balsamdan mahrum kalmamı istedi.”

“Eşeği kaybetmek daha kötü oldu,” dedi Sancho. “Çünkü onunla birlikte, sargı bezleri de gitti, her şey de. Zat-ı âlinize yalvarıyorum, o lânet olası iksiri hatırlamayın artık; sırf adını duymak bile yalnız midemi değil, bütün ruhumu altüst ediyor. Ayrıca size yalvarıyorum, yaptığımız delilikleri görmem için bana tanıdığınız üç günlük mühleti doldu farzedin; ben görmüş kabul ediyorum kendimi, kesin olarak; hanımefendiye de şahane şeyler anlatacağım. Hemen mektubu yazıp beni gönderin; çünkü bir an önce dönüp, zat-ı âlinizi bu çileden kurtarmak istiyorum.”

“Sen buna çile mi diyorsun Sancho?” dedi Don Quijote. “Cehennem azabı desen daha iyi edersin, hattâ beteri; beteri varsa eğer.”

“*Cehennemde marifet yoktur*⁵⁰ derler,” dedi Sancho.

“*Marifet yoktur* ne demek, anlamadım,” dedi Don Quijote.

“*Marifet yoktur*,” dedi Sancho, “yani cehenneme düştünüz mü, ne yapsanız nafiyledir, marifetler işe yaramaz, kurtulamazsınız. Ama zat-ı âlinizin durumunda tam tersi olacak; topuklarımı paralamak pahasına da olsa (Rocinante’yi dürtükleyecek mahmuzları takarsam tabii). Ben hele bir El Toboso’ya varayım, Señora Dulcinea’nın huzuruna çıkayım, zat-ı âlinizin yaptığı ve yapmakta olduğu zırvalıklar ve çılgınlıklar hakkında (hepsi bir aslında) öyle şeyler anlatacağım ki, kendisini meşe kadar sert bulsam da, eldiven gibi yumuşatacağım. Onun bal gibi tatlı cevabını alır almaz, büyücüler gibi uçarcasına dönüp, zat-ı âlinizi cehennem azabına benzeyen, ama olmayan bu çileden kurtaracağım; çünkü buradan kurtulma umudu var, oysa daha önce de dediğim gibi, cehenneme düşen bir daha kurtulamaz; sizin de buna bir şey diyeceğinizi sanmıyorum.”

“Doğru söylüyorsun,” dedi Mahzun Yüzlü, “ama mektubu nasıl yazacağız?”

“Sıpalarla ilgili talimatı da,” diye ekledi Sancho.

“Hepsi içinde olacak,” dedi Don Quijote. “Kâğıdımız olmadığına göre, eskiler gibi, ağaçların yapraklarına ya da balmumu levhalara yazmak durumundayız; gerçi şimdi bunu bulmak da, kâğıt bulmak kadar zor olur. Ama aklıma daha iyi, hattâ mükemmel bir şey geldi: Cardenio’nun not defteri. Sen onu güzel bir yazıyla kâğıda, temize çektirirsin, öğretmeni olan ilk köyde; olmazsa bir kilise görevlisi temize çeker. Sakın bir mahkeme kâtibine filan çektirme, onlar bitişik elyazısı yazarlar, şeytan bile çıkamaz içinden.”

“Peki, imza ne olacak?” dedi Sancho.

“Amadis’in hiçbir mektubunda imza yoktur,” diye cevap verdi Don Quijote.

“Tamam,” dedi Sancho. “Ama talimatın mutlaka imzalanması lâ-zım, onu temize çektirirsek imza sahte derler, ben de sıpasız kalırım.”

“Talimatın kendisi, not defterinde olacak; yeğenim onu gördüğünde, yerine getirmek için güçlük çıkarmayacak. Aşk mektubuna gelince, imza olarak şunu yazdırırsın: ‘Ölünceye dek, sizin, Mahzun Yüzlü Şövalyeniz.’ Başkasının yazısı olması da önemli değil; çünkü hatırladığım kadarıyla, Dulcinea okuma yazma bilmez; ayrıca hayatında benim ne yazımı görmüştür, ne bir mektubumu; çünkü benim aşkı da, onun aşkı da, hep platonik olmuş, temiz bakışlardan öteye gitmemiştir. O da öyle ender olmuştur ki, onu sevdiğim, bir gün toprağın yutacağı bu canımdan çok sevdiğim, on iki yıl boyunca, kendisini en fazla dört kere görmüş olduğuma yemin etsem, yalan olmaz. Hattâ o benim baktığımı, bu dört kerenin ancak birinde farketmiş olabilir. İşte babası Lorenzo Corchuelo ve annesi Aldonza Nogales onu böyle çekingen, kapalı yetiştirmişlerdir.”

“Vay vay,” dedi Sancho. “Demek Señora Dulcinea del Toboso Lorenzo Corchuelo’nun kızı, yani diğer adıyla, Aldonza Lorenzo.”

“Evet, o,” dedi Don Quijote. “Bütün dünyanın hanımefendisi olmaya lâyıktır.”

“Onu iyi tanırım,” dedi Sancho. “Köyün en kuvvetli delikanlısı kadar iyi cirit attığını söyleyebilirim size. Tanrı hakkı için, kusursuz bir kızdır, kanlı canlı, sağlam yapılıdır, sevgilisi olduğu gezgin şövalyeyi her dertten kurtarır. Yüce Tanrım, ne kas vardır onda, ne ses vardır! Derler ki bir gün, babasının tarlasında çalışan oğlanları çağırarak için, köyün çan kulesinin tepesine çıkmış; yarım fersah ötede oldukları halde, kulenin dibindeymiş gibi duymuşlar. En iyi tarafı da, hiç nazlı olmamasıdır, çok hoş sohbetir; herkesle şakalaşır, her şeyle alay eder, eğlenir. Şimdi diyebilirim ki, saygıdeğer Mahzun Yüzlü Şövalye, zat-ı âliniz onun uğruna delilikler yapabilirsiniz, yapmalısınız da, hattâ umutsuzluğa kapılıp kendinizi asmaya bile hakkınız var; çünkü herkes, sonunda şeytan alıp götürse bile, çok iyi ettiğinizi söyleyecektir. Ben bir an önce yola düşmek istiyorum, sırf onu görebilmek için; günlerdir görmedim kendisini, çok değişmiş olmalı; çünkü sürekli kırlarda, güneşte, rüzgârda dolaşmak, kadınları çok yıpratır. Zat-ı âlinize bir itirafta bulunacağım, Don Quijote efendim; şu ana kadar müthiş bir cehalet içindeydim. Ben Señora Dulcinea’yı, zat-ı âlinizin âşık olduğu bir

prenses sanıyordum; ya da zat-ı âlinizin gönderdiği değerli armağanlara lâıyk biri; meselâ Vizcaya'lı, meselâ mahkûmlar ve zat-ı âlinizin daha ben silâhtarınız olmadan şüpheşiz kazanmış olduğu birçok zaferde yenmiş olduğunuz daha birçokları. Ama, düşünecek olursak, zat-ı âlinizin yenip ona gönderdiğiniz, göndereceğiniz adamlar, gidip Señora Aldonza Lorenzo'nun, yani Señora Dulcinea del Toboso'nun önünde diz çökseler ne olacak? Çünkü onlar geldiğinde, o keten taraklıyor, ya da ekin biçiyor olabilir; onlar kendisini görünce kızarıp bozarabilirler, o da armağana gülebilir, kızabilir.”

“Sana daha önce de çok söyledim Sancho,” dedi Don Quijote, “çok gevezesin; doğuştan kabasın, çoğu zaman da kaş yapayım derken göz çıkarıyorsun. Ama senin ne kadar sersem, benim ne kadar akılı başında olduğumu anla diye, sana kısa bir hikâye anlatacağım. Güzel, genç, serbest, zengin, hepsinden önemlisi de, rahat bir dul kadın, iriyarı, güçlü kuvvetli, manastır hizmeti gören bir delikanlıya âşık olmuş. Delikanlının hizmetinde olduğu rahip, bunu öğrenmiş ve bir gün kadını dostça ayıplayarak demiş ki: ‘Haklı olarak şaşırıyorum hanımefendi; zat-ı âliniz kadar soylu, güzel ve zengin bir kadın, bu manastırda onca hoca, onca dinbilim öğrencisi, onca din bilgini varken, zat-ı âliniz onların arasından birini armut seçer gibi seçip, onu değil, bunu istiyorum, diyebileceksen, falanca gibi kaba saba, seviyesiz ve aptal bir adama nasıl âşık olursunuz?’ Kadınsa, çok rahat, utanmadan cevap vermiş: ‘Zat-ı âliniz çok yanılıyorsunuz efendim; aptal gibi görünse de, falancayı seçmekle hata ettiğimi düşünüyorsanız, çok eski kafalısınız demektir. Çünkü benim onu istediğim iş için, Aristo kadar, hattâ ondan fazla felsefe biliyor.’ Kısacası Sancho, benim Dulcinea del Toboso'm, ondan istediğim iş için, dünyanın en soylu prensesi kadar iş görür. Tabii, çünkü hanımları istedikleri isimle öven bütün şairler, onlara sahip değildirler. Sen sanıyor musun ki, kitapları, romansları, berber dükkânlarını ve tiyatroları dolduran bütün o Amaryllis'ler, Phyllis'ler, Silvia'lar, Diana'lar, Galateia'lar, Alida'lar ve diğerleri, gerçekten, etten, kemikten kadınlardılar ve onları övenlere aittiler? Tabii ki hayır, çoğu uydurmaydı; şiirlere konu olsun diye, şairi âşık, âşık olabilecek tıynette bir adam olarak tanınsın diye uydurulmuştu. Aynı şekilde, benim de Aldonza Lorenzo'nun güzel ve namuslu olduğunu düşünmem, buna inanmam yeterli; soyluluk meselesi pek önemli değil, rütbe vermek üzere gidip soruşturalacak değiller ya; ben dünyanın en soylu prensesi kabul ediyorum onu. Eğer bilmiyorsan öğren Sancho: İnsanı sevmeye sevkeden, her şeyden önemli iki şey vardır; güzellik ve iyi şöhet; bunların ikisi de Dulcinea'da bol bol var; çünkü güzellikte kimse onunla rekabet edemez, şöhetine de ulaşan az bulunur. Sonuç olarak, ben bütün söylediklerimin doğru olduğunu hayal ediyorum, ne bir eksik, ne bir fazla; onu hayalimde istediğim şekilde canlandırıyorum, güzelliğini de, soyluluğunu da; onunla ne Helena rekabet edebilir, ne Lucretia, ne de geçmiş çağların ünlü Yunanlı, barbar ve Latin kadınlarının herhangi biri. Kim ne derse desin; cahiller bu yüzden beni kınasa da, akılı başında kimseler suçlamayacaktır.”

“Her konuda zat-ı âliniz haklısınız,” dedi Sancho, “ben eşeğin tekiyim. Ama ne diye eşek diyorum, bilmem ki; asılmış adamın evinde ip lâfı edilmez. Neyse, şu mektubu bana verin de,

ben Tanrı'nın izniyle yola koyulayım.”

Don Quijote not defterini çıkardı ve biraz öteye çekilip büyük bir sükûnetle mektubu yazmaya başladı; bitirdiğinde Sancho'yu çağırıp, mektubu ezberlesin diye okumak istediğini söyledi; olur da yolda kaybeder korkusuyla; onda o bahtsızlık olduktan sonra, her şey beklenirdi. Sancho buna şöyle cevap verdi:

“Siz mektubu iki üç kere o deftere yazıp bana verin; ben saklarım, kaybetmem. Ezberlemeye kalkmam çok saçma olur, çünkü benim hâfızam o kadar zayıftır ki, adımları bile çoğu kez hatırlayamam. Yine de siz okuyun efendim, dinlemek çok hoşuma gidecek, kitap gibidir mutlaka.”

“Dinle bak,” dedi Don Quijote:

DON QUIJOTE'DEN DULCINEA DEL TOBOSO'YA MEKTUP

Asil ve âlicenap hanımefendi;

Ayrılığın hançeriyle yaralanan, en zayıf noktasından vurulan ben, kendimde olmayan sağlığı sana diliyorum, tatlılar tatlısı Dulcinea del Toboso. Güzelliğinle beni aşıyalıyorsan, bana değer vermiyorsan, ıstırabımı küçümsüyorsan, ne kadar dayanıklı olsam da, beni kahreden bu sonsuz kedere katlanamayacağım. Sadık silâhtarım Sancho sana, senin yüzünden, ey nankör dilber, sevdiğim düşmanım, ne hallere düştüğümü anlatacak; beni kurtarmak istersen, seninim; istemezsen, istediğini yap; ben hayatıma bir son vermekle, hem senin zalimliğini, hem kendi isteğimi tatmin etmiş olacağım.

Ölene kadar senin,

MAHZUN YÜZLÜ ŞÖVALYEN.

“Babamın şerefi üzerine yemin ederim,” dedi Sancho, mektubu dinledikten sonra, “hayatımda duyduğum en müthiş şey! Vay canına, zat-ı âliniz her söylemek istediğinizi nasıl da söylemişsiniz, *Mahzun Yüzlü Şövalye* de imzaya ne güzel oturmuş! Gerçekten söylüyorum, zat-ı âliniz şeytanın ta kendisisiniz, bilmediğiniz şey yok sizin.”

“Benim mesleğimde,” dedi Don Quijote, “her şeyi bilmek gerekir.”

“Öyleyse,” dedi Sancho, “arka sayfaya da üç sıpayla ilgili talimatı yazıp açık seçik imzalayın ki, görünce tanısinlar.”

“Memnuniyetle,” dedi Don Quijote.

Yazdıktan sonra da okudu:

Sevgili yeğenim, işbu birinci sıpa talimatına istinaden, evde, size emanet bırakmış olduğum beş sıpadan üçünün, silâhtarım Sancho Panza'ya verilmesini sağlayınız. Sözkonusu üç sıpa, burada bana yapılan ödeme ve kendisinin size takdim edeceği makbuz karşılığında verilecektir. İşbu talimat, Morena Dağlarının doruklarında, içinde bulunduğumuz yılın yirmi iki Ağustos'unda tanzim edilmiştir.

“Tamam, oldu,” dedi Sancho, “imzalayınız efendim.”

“İmzalamaya gerek yok,” dedi Don Quijote. “Parafım yeterli, imzayla aynı şey; üç eşek için, hattâ üç yüz eşek için yeterlidir.”

“Ben zat-ı âlinize güveniyorum,” dedi Sancho. “İzin verirsiniz ben gidip Rocinante’yi eyerleyeyim, siz de bana hayır duanızı vermeye hazır olun; hemen yola çıkmayı düşünüyorum; zat-ı âlinizin yaptığı çılgınlıkları görmeden. Ama ona o kadar çok çılgınlığınızı gördüğümü söyleyeceğim ki, daha fazlasına gerek duymayacak.”

“Sancho, böyle gerektiği için söylüyorum: Hiç değilse çıplak halde on beş, yirmi çılgınlığımı seyretmeni istiyorum, yarım saat bile sürmez. Çünkü kendi gözlerinle gördükten sonra, eklemek istediklerin konusunda gönül rahatlığıyla yemin edebilirsin; zaten emin ol, benim yapmayı düşündüğüm kadar çılgınlığı sen sayamazsın.”

“Tanrı aşkına, saygıdeğer efendim, zat-ı âlinizi çıplak görmeyeyim, çok üzülürüm, gözyaşlarımı tutamam. Dün gece eşeğime ağlamaktan başım öyle bir hale geldi ki, tekrar ağlamaya duracak halde değilim. Birkaç çılgınlığınızı görmemi istiyorsanız, giyinik olarak, acele ve en önemli olanlarını yapın. Ayrıca bunların hiçbirine gerek yoktu benim açımdan; dediğim gibi, dönüşümü hızlandırmış olurdu; ki herhalde zat-ı âlinizin istediği ve hakettiği haberlerle olacak. Aksi takdirde, vay haline Señora Dulcinea’nın; çünkü gereken cevabı vermezse, resmen yemin ediyorum, doğru cevabı tekmeyle, tokatla, bağırsaklarından söker alırım. Nerede görülmüş, zat-ı âliniz gibi ünlü bir gezgin şövalyenin yok yere delirdiği, bir şey uğruna... Hanımefendi beni söyletmesin, çünkü Tanrı biliyor, dilimi tutamayabilirim, bir çuval inciri berbat etmek pahasına da olsa. Benim âdetimdir, yaparım! O beni tanımıyor! Tanısa, haddini bilirdi!”

“Baksana Sancho,” dedi Don Quijote, “görünüşe bakılırsa, sen benden daha akli başında değilsin.”

“O kadar deli değilim,” diye cevap verdi Sancho. “Ama daha öfkeliyim. Neyse, onu bırakalım da şimdi, ben dönünceye kadar zat-ı âliniz ne yiyeceksiniz? Cardenio gibi çobanların yolunu kesip, ellerinden yemeklerini zorla mı alacaksınız?”

“Sen onun için hiç kaygılanma,” dedi Don Quijote, “çünkü yiyecek bir şey olsa bile, bu çayırın, bu ağaçların bana vereceği ot ve meyvelerden başka şey yemezdim. Zaten benim istediğim, yemek yememek, buna benzer mahrumiyetler çekmek. Haydi güle güle.”

“Ben neden korkuyorum, biliyor musunuz efendim? Bu sizi bıraktığım yer o kadar gizli saklı ki, ya döndüğümde bulamazsam?”

“Sen yerini iyice belle, ben buralardan uzaklaşmamaya dikkat ederim,” dedi Don Quijote. “Hattâ şu yüksek kayalara çıkıp dönüşünü beklerim. Aslında en iyisi, yanılıp kaybolma diye, bu civarda çok yetişen şu katırtırnaklarından kesip düzlüğe çıkıncaya kadar belli aralıklarla işaret koy; döndüğünde beni bulmanı kolaylaştırır, tıpkı Perseus’un labirentindeki iplik gibi.”

“Tamam, öyle yaparım,” diye cevap verdi Sancho Panza.

Birkaç dal kestikten sonra, efendisinden hayır duasını istedi ve karşılıklı epeyce gözyaşı

dökmeyi ihmal etmeyerek vedalaştılar. Don Quijote'nin kendisine emanet ettiği ve kendi camı gibi bakmasını tembihlediği Rocinante'ye binen Sancho, efendisinin öğütlediği şekilde belli aralıklarla katırturnaklarını serpererek düzlüğe doğru yola koyuldu. Ve böylece, Don Quijote'yi, hâlâ iki deliliğini bile seyretmeyişine hayıflanır halde bırakıp gitti. Ama daha yüz adım bile gitmemişti ki, dönüp şöyle dedi:

“Aslında saygıdeğer efendim, çok güzel söylediniz; vicdan azabı duymadan, sizi delilikler yaparken gördüğüme yemin edebilmem için, hiç değilse bir tanesini görsem iyi olurdu; gerçi sizin burada kalışınızla âlâsını gördüm ama, neyse.”

“Ben sana dememiş miydim?” dedi Don Quijote. “Dur Sancho, bir çırpıda yapıveririm.”

Alelacele pantolonunu çıkartıp don gömlek kaldı, sonra birdenbire bacaklarını iki kere havaya savurup başı yerde, ayakları havada iki takla attı ve öyle bir gösteri yaptı ki, Sancho bir daha görmemek için Rocinante'nin dizginlerine asılıp döndürdü ve efendisinin delirdiğine yemin edebileceğine kanaat getirdi. Bırakalım yoluna gitsin, dönüşü uzun sürmeyecek.

[49](#) Yirmi üçüncü bölüm, 3 no.lu dipnotta aktarılan, Sancho'nun eşeğinin çalınmasıyla ilgili paragrafı, bazı editörler buraya eklemiştir.

[50](#) Cehennemde muafiyet yoktur.

YİRMİ ALTINCI BÖLÜM

Don Quijote'nin Morena Dağlarında, bir âşık olarak yaptığı inceliklere dair

Mahzun Yüzlü'nün, tek başına kaldıktan sonra ne yaptığını anlatan hikâyeye göre, Don Quijote, belden aşağısı çıplak, belden yukarısı giyinik olarak taklalar attıktan sonra, Sancho'nun daha fazla çılgınlık görmek için beklemeyip gittiğini görünce, yüksek bir kayanın tepesine çıkarak daha önce çok düşündüğü ve hiçbir sonuca varamadığı konuyu tekrar düşünmeye koyuldu. Acaba hangisi daha iyi, daha uygun olurdu: Yaptığı aşırı çılgınlıklarla Roland'ı mı, yoksa kederiyle Amadis'i mi taklit etmeliydi? Kendi kendine konuşuyor, şöyle diyordu:

“Roland herkesin dediği kadar iyi ve cesur bir şövalye idiyse, bunda şaşılacak ne var? Eninde sonunda koruyucu büyü vardı, onu öldürebilmenin tek yolu, ayağının tabanına uzun bir iğne batırmaktı; daima yedi kat demir tabanlı ayakkabı giyerdi. Ama Bernardo del Carpio karşısında, bunların hiçbiri fayda etmedi; o her şeyi anlayarak Roncesvalles'te elleriyle boğdu Roland'ı. Neyse, şimdi onun cesaretini bir kenara bırakalım da, aklını kaybetmesi meselesine gelelim. Aklını kaybettiği kesin. Sebebi de, pınarda bulunduğu ipuçları ve çobanın verdiği haberdirdi: Angelica en az iki öğle sonrası uykusunu, kıvrıkcık saçlı küçük bir Magripli ve Agramante'nin paji olan Medoro'yla uyumuştur. Bunun doğru olduğunu ve sevgilisinin ona ihanet ettiğini anladıysa, çıldırması çok da şaşılacak bir şey değil. Ama ben onun çılgınlıklarımı nasıl taklit edebilirim, sebeplerini de taklit etmezsem? Çünkü ben rahatlıkla yemin edebilirim ki, benim Dulcinea del Toboso'm hayatında Magripli kıyafeti içinde, gerçek bir Magripli görmemiştir ve bugün de, annesinden doğduğu gündeki kadar saftır. Kendisinden başka bir şey bekleyip Çılgın Orlando gibi delirsem, açıkça hakaret etmiş olurum. Öte yandan, Galya'lı Amadis'in aklını kaybetmeden, delilikler yapmadan da, âşık olarak büyük bir şöhret yaptığını görüyorum. Çünkü hikâyeye göre onun yaptığı, sadece şuydu: Sevgilisi Oriana onu reddedip, kendisi istemedikçe huzuruna çıkmamasını emrettikten sonra, bir keşişle birlikte Mahzun Kaya'ya çekildi ve orada ağlayıp Tanrı'ya yakarmakla yetindi. Sonunda Tanrı, en kederli, en muhtaç olduğu anda yardım etti ona. Bu doğruysa, ki doğru, ben şimdi niye tutup soyunayım, bana hiçbir kötülüğü dokunmamış olan bu ağaçları rahatsız edeyim? Susadığımda bana içecek su verecek olan bu derelerin berrak suyunu niçin bulandırayım? Amadis'in hâtrası yaşasın ve La Mancha'lı Don Quijote tarafından, mümkün olan her alanda taklit edilsin; onun hakkında da, öteki hakkında söylenen şey söylenecektir: Büyük işler yapamadıysa da, yapmak uğruna öldü. Dulcinea del Toboso tarafından reddedilmesem, küçümsenmesem bile, dediğim gibi, ondan ayrı olmam yeterli. Haydi bakalım, iş başına: Amadis'le ilgili şeyler, aklıma gelin ve sizi taklit etmeye nereden başlayacağımı bana gösterin. Ama en çok yaptığı şeyin, dua edip Tanrı'ya yakarmak olduğunu biliyorum. Peki ama tesbihim yok, ne yapacağım?”

Biraz sonra aklına bir çare geldi; sallanan gömleğinin eteğinden iri bir şerit koparıp biri

diğerlerinden daha iri olmak üzere on bir düğüm attı ve bir milyon Ave Maria duası okuduğu o yerde kaldığı süre boyunca, bu ona tesbih vazifesi gördü. Canını çok sıkan bir şey, orada, günah çıkarabileceği, onu teselli edecek bir keşiş bulunmamasıydı. Ve bu şekilde, çayırdaki gezinerek, ağaç kabuklarına, ince kumlara şiirler yazarak, kazıyarak vakit geçiriyordu. Şiirlerinin çoğu hüznünü anlatıyor, bir kısmı Dulcinea'sını övüyordu. Ama tamamı bulunabilen ve kendisi orada bulunduktan sonra okunabilenler, sadece aşağıdakilerdi:

Burada filizlenen
ağaçlar, otlar ve bitkiler,
yüksek, yeşil ve bolsunuz,
derdime gülmüyorsunuz,
o zaman ilâhî yakınmalarımı dinleyin.
Istrabım üzmesin sizi,
ne kadar korkunç olsa da,
yediklerinin bedeli olarak
burada ağladı Don Quijote
Dulcinea del Toboso'nun yokluğuna.
Burası saklandığı yerdir
sevgilisine en sadık âşığı,
çok felâketler gördü geçirdi
nasıl, nereden geldiğini anlamadan.
Aşk en kötü şeyi yaptı,
durmadan huzursuz etti onu,
böylece ağladı Don Quijote burada
piposunu doldururken bile
Dulcinea del Toboso'nun yokluğuna.

Macera peşinde koştu
sarp kayalıkların arasında,
zalim doğasına küfretti
bahtsızlığa uğradığı için
uçurumlar, çalılıklar arasında,
aşk kamçısıyla yaraladı onu,
yumuşak bağlarıyla değil,
kırbaç ensesine dokunduğunda
ağladı Don Quijote burada
Dulcinea del Toboso'nun yokluğuna.

Şiirleri bulanlar, Dulcinea'nın ismine *del Toboso*'nun eklenmesine epeyce güldüler; çünkü Don Quijote'nin, Dulcinea'yı anarken *del Toboso*'yu eklemese, şiirin anlaşılmayacağını

sandığını düşündüler. Kendisinin sonradan itiraf ettiğine göre, gerçekten de öyle olmuştu. Daha birçok şiir yazdı; ama evvelden de dediğimiz gibi, bu üç kıtanın haricinde okunur halde ya da tamamlanmış olan bir şiir bulunamadı. İşte bunlarla ve iç çekerek, ormanlardaki hayvanlara, yarı-tanrılara, derelerdeki perilere, cevap versin diye, kederli ve uysal Ekho'ya seslenip onu dinlemelerini, teselli etmelerini isteyerek vakit geçiriyordu. Bir de, Sancho dönünceye kadar hayatta kalmasını sağlayacak otlar arıyordu. Sancho üç gün yerine üç hafta sonra gelse, Mahzun Yüzlü Şövalye öyle perişan olurdu ki, onu doğuran anası bile tanıyamazdı.

Onu iç çekerek, şiirlerine gömülmüş halde bırakıp, Sancho Panza'ya görevi sırasında neler olduğunu anlatsak iyi olur. Sancho anayola çıktıktan sonra, El Toboso'yu aramaya başladı ve ertesi gün, altı okka felâketinin başına geldiği hana vardı. Görür görmez, tekrar havada hoplatılıyormuş gibi oldu ve hana girmek istemedi; oysa girebileceği, girmesi gereken bir vakitte varmıştı; tam yemek saatiydi ve canı sıcak bir şeyler yemek istiyordu; günlerdir hep soğuk şeylerle karın doyurmuştu.

Bu ihtiyaç, onu hana yaklaştırmaya zorladı, yine de girip girmemekte kararsızdı. Bu arada handan çıkan iki kişi, onu hemen tanıdılar. Biri ötekine dedi ki:

“Muhterem Peder, şu at üstündeki adam, bizim maceraperestin kâhyasının, efendisinin yanında silâhtar olarak yola çıktığını söylediği, Sancho Panza değil mi?”

“Evet o,” dedi peder. “At da bizim Don Quijote'nin atı.”

Onu gayet iyi tanıyorlardı; çünkü bu ikisi, köyünün rahibiyle berberiydi; kitapları inceleyip yakarak cezalandıranlar. Sancho Panza'yla Rocinante'yi tanır tanımaz, Don Quijote'den haber almak umuduyla yanına gittiler ve rahip, adıyla seslenerek dedi ki:

“Dostum Sancho Panza, efendiniz nerede?”

Sancho Panza onları hemen tanıdı ve efendisinin olduğu yeri ve içinde bulunduğu durumu söylememeye karar verdi. Efendisinin başka bir yerde olduğunu, çok önemli bir konuyla ilgilendiğini ve kendisinin de bunu katıyen açıklayamayacağını söyledi.

“Yo, olmaz,” dedi berber. “Sancho Panza, nerede olduğunu söylemezseniz, biz sizin onu öldürüp varını yoğunu çaldığınızı düşüneceğiz, düşünüyoruz da; onun atının üzerindesiniz. Gerçekten, beygirin sahibini bize getirmezseniz gerek, yoksa karışmayız bakın.”

“Beni tehdit etmenize gerek yok, ben kimseyi ne soyacak, ne öldürecek adamım. Herkes kendi kaderiyle, yani Tanrı'nın isteğiyle ölür. Efendim şu dağın ortasında kefareti çekiyor, keyfi yerinde.”

Sonra birbiri ardına, hiç ara vermeden, efendisinin içinde bulunduğu durumu, başından geçen serüvenleri ve sıırıslam âşık olduğu Señora Dulcinea del Toboso'ya, yani Lorenzo Corchuelo'nun kızına, kendisiyle bir mektup gönderdiğini anlattı.

Adamlar, Sancho Panza'nın anlattıklarına şaşırıp kaldılar; Don Quijote'nin deliliğini de, deliliğinin türünü de bildikleri halde, her duyduklarında yeniden şaşırıyorlardı. Sancho Panza'dan, Señora Dulcinea del Toboso'ya götürdüğü mektubu göstermesini rica ettiler. O da

mektubun bir not defterine yazılmış olduğunu, efendisinin, ilk varacağı köyde, kâğıda, temize çektiğini emrettiğini söyledi. Rahip de mektubu göstermesini, kendisinin gayet güzel temize çekeceğini söyledi. Sancho Panza elini bağına soktu, defteri aradı, ama bulamadı; şu ana kadar da arasa bulamazdı zaten, çünkü defter Don Quijote’de kalmıştı; Sancho’ya vermemiş, Sancho da istemeyi unutmuştu.

Sancho mektubu bulamayınca yüzü ölü beyazına döndü; hızla her tarafını yokladı, yine bulamadı ve birdenbire iki yumruğuyla sakalına yapışıp yarısını yoldu. Sonra hiç ara vermeden, yüzüne, burnuna beş altı yumruk indirdi; her tarafı kan içinde kaldı. Bunu gören rahiple berber, ne olduğunu, niye bu hale geldiğini sordular.

“Ne olacak?” dedi Sancho. “Göz açıp kapayıncaya kadar üç sığa kaybettim, her biri bir kaleydi âdeta.”

“Nasıl yani?” dedi berber.

“Dulcinea’nın mektubunun yazılı olduğu not defterini kaybettim,” dedi Sancho. “İçinde bir de yeğenine talimat vardı, imzalı; evdeki dört ya da beş sıpanın üçü bana verilecekti.”

Sonra eşeğin kayboluşunu anlattı onlara. Rahip onu teselli etti; efendisini bulduğunda, kendisinin bizzat, talimatı tekrar, bu kez kâğıda yazdıracağını söyledi; âdet öyleydi, not defterine yazılan talimat kesinlikle kabul edilmez, yerine getirilmezdi.

Sancho bununla teselli buldu ve öyle olduğuna göre, Dulcinea’nın mektubunun kaybolmasına pek üzülmeyeceğini söyledi; çünkü neredeyse ezber biliyordu, istedikleri anda, istedikleri yerde temize çekilebilirdi.

“Söyleyin öyleyse Sancho,” dedi berber, “sonra temize çekeriz.”

Sancho Panza, mektubu hatırına getirebilmek için kafasını kaşımaya başladı; kâh bir ayağının, kâh diğerinin üstünde duruyor, bir yere, bir göğe bakıyordu, bir parmağını kemire kemire çürüttükten, kendisini bekleyenleri merakla boğduktan sonra, epeyce uzun bir sürenin sonunda dedi ki:

“Tanrı şahidimdir, sayın rahip, mektubun tek kelimesini hatırlıyorsam şeytan alsın götürsün; yalnız en başında, ‘Asil ve cenabet hanımefendi,’ diyordu.”

“Cenabet değildir,” dedi berber, “cevanbaht veya âlicenap hanımefendidir.”

“Evet, doğru,” dedi Sancho. “Sonra, yanlış hatırlamıyorsam, şöyle devam ediyordu: ‘Aşağılık, uykusuz ve yaralı şövalyeniz, zat-ı âlinizin ellerinden oper, nankör ve hiç değer bilmez güzel.’” Sonra da ona gönderdiği sıhhat ve hastalıkla ilgili bir şeyler söylüyor, öyle devam ediyor, sonunda da ‘Ölünceye dek sizin, Mahzun Yüzlü Şövalye,’ diye bitiriyordu.”

Rahiple berber, Sancho Panza’nın hâfızasının ne kadar kuvvetli olduğunu görünce çok memnun oldular, onu övdüler ve kendileri de ezberleyip sonra temize çekebilirler diye, iki kere daha tekrarlamasını rica ettiler. Sancho üç kere tekrarladı ve üçünde de, üç bin saçmalık uydurdu. Ondandır, efendisiyle ilgili şeyler de anlattı; ama girmemekte inat ettiği handa başına gelen altı okka olayı hakkında tek kelime söylemedi. Ayrıca efendisinin, kendisi Señora Dulcinea del Toboso’dan güzel haberlerle döner dönmez, yola düşüp, imparator ya da

en azından kral olmanın yolunu arayacağını da söyledi. İki aralarında öyle kararlaştırmışlardı; çok da kolay bir şeydi, çünkü efendisi çok cesur, çok güçlü bir kimseydi. O işi halledince de, kendisini evlendirecekti; çünkü o dul kalmış olacaktı, başka türlü imkânsızdı; onu imparatoriçenin nedimelerinden biriyle, zengin ve büyük bir arazinin mirasçısıyla evlendirecekti; cezire mezire istemiyordu artık.

Sancho bunları, arasıra burnunu temizleyerek, öyle bir rahatlıkla söylüyor, öyle mantıksız konuşuyordu ki, rahiple berber yine afalladılar; Don Quijote'nin deliliğinin vahim boyutlarda olduğunu düşündüler; bu zavallı adamcağızın da aklını başından almıştı. İçinde bulunduğu yanılığdan onu kurtarma zahmetine katlanmadılar; madem vicdanı rahat, kendi haline bırakmak daha iyi diye düşündüler; saçmalıklarını dinlemek onlar için daha eğlenceli olacaktı. Sancho'ya, efendisinin sağlığı için Tanrı'ya dua etmesini söylediler; zamanla, kendisinin de söylediği gibi, imparator ya da en azından başpiskopos olması ya da ona denk bir mevkie gelmesi çok mümkün, olabilir bir şeydi. Sancho buna şöyle cevap verdi:

“Beyler, kader bu, olur da efendimin aklına imparator değil de başpiskopos olmak eserse, şimdiden bilmek isterim, acaba gezgin başpiskoposlar silâhtarlarına ne bahşederler?”

“Genellikle,” dedi rahip, “yüksek gelirli bir papazlık mevki verirler; rahiplik görevi olabilir de, olmayabilir de. Veya âyin eşyaları bakıcılığı, ki bunun da sabit geliri yüksektir. Bunların haricinde de, ayrıca hesaplanan ek ücretler vardır.”

“Bunun için,” dedi Sancho, “silâhtarın evli olmaması ve en azından âyinlerde yardımcılık yapmayı bilmesi gerekir herhalde. Eğer öyleyse, ben ne bahtsız adamım! Hem evliyim, hem de alfabenin ilk harfini bile bilmem. Efendimin canı, gezgin şövalyelerin âdeti olduğu üzere imparator değil de, başpiskopos olmak isterse, benim halim ne olacak?”

“Üzülmeysin, dostum Sancho,” dedi berber. “Biz başpiskopos değil, imparator olması için efendinize yalvarırız, nasihat ederiz, hattâ vicdan meselesi haline getiririz; onun için de daha kolay olur, tahsilden çok cesaret var çünkü kendisinde.”

“Bana da öyle gelmişti,” dedi Sancho. “Ama yine de, her konuda yetenekli olduğunu biliyorum. Ben kendi adıma, Yüce Tanrımıza dua edeceğim, onu en büyük hizmetleri yapabileceği, bana da bağışta bunabileceği şeylere yöneltsin diye.”

“Sözleriniz akıllı bir adama yakışır sözler,” dedi rahip. “Yaptıklarınız da, bir Hıristiyan'a yakışır şeyler olacak. Ama şimdi yapılacak şey, efendinizi o anlattığımız lüzumsuz kefarettan kurtarmak için bir yol bulmak. Bunu düşünmek ve karnımızı doyurmak için (yemek saati geldi çünkü), şu hana girsek iyi olur.”

Sancho onlara girmelerini, kendisinin dışarıda bekleyeceğini, sonra da niye girmedini, niye giremeyeceğini açıklayacağını söyledi. İçeriden, kendisine sıcak bir yemekle Rocinante'ye arpa göndertmelerini rica etti. Onu dışarıda bırakıp girdiler; kısa bir süre sonra berber yemek getirdi. Rahiple berber, aralarında, istedikleri şeyi nasıl becereceklerini iyice düşündükten sonra, rahip, Don Quijote'nin zevkine ve kendi istediklerine çok uygun bir fikirle ortaya atıldı. Berbere düşündüğü şeyi anlattı: Kendisi gezgin bakire kıyafetine girecek, berber

de elinden geldiğince, onun silâhtarı rolünü üstlenecekti. Bu şekilde Don Quijote'nin olduğu yere gidecekler, dertli ve yardıma muhtaç bakire, ondan bir ricada bulunacak, Don Quijote de yiğit bir gezgin şövalye olarak ricasını yerine getirmemezlik edemeyecekti. Rica etmeyi düşündüğü şey de, kendisine gideceği yere kadar eşlik edip, kötü yürekli bir şövalyenin ona yaptıklarının intikamını almasıydı. Ayrıca maskesini çıkarmasını istememesini ve kötü kalpli şövalyenin intikamı alınıncaya kadar, bu konuda hiçbir şey sormamasını da rica edecekti. Rahip, bu şekilde, Don Quijote'nin her isteneni yapacağına inanıyordu; böylelikle onu olduğu yerden alıp köyüne götürecekler, orada, bu tuhaf deliliğine bir çare arayacaklardı.

YİRMİ YEDİNCİ BÖLÜM

Rahip ile berberin tasarılarının sonucuna ve bu müthiş hikâyede anlatılmaya değer başka olaylara dair

Rahibin icadı, berbere fena fikir gibi gelmedi, hattâ o kadar iyi geldi ki, hemen uygulamaya koyuldular. Hancının karısından bir elbiseyle bir peçe istediler ve karşılığında, rahibin yeni bir cüppesini bıraktılar. Berber, hancının tarağını astığı kula bir öküz kuyruğundan,⁵¹ kocaman bir sakal yaptı. Hancının karısı bütün bunları niçin istediklerini sordu. Rahip ona kısaca Don Quijote'nin çılgınlığını ve o sırada bulunduğu dağlardan onu çıkarmak için kıyafet değişikliği gerektiğini anlattı. Hancıyla karısı, bu delinin, konukları, balsamı yapan adam, altı okka edilen silâhtarın efendisi olduğunu hemen anladılar ve Sancho'nun özenle gizlediği şeyi de saklamadan, Don Quijote oradayken başlarına gelen her şeyi, rahibe anlattılar. Sonuçta, hancının karısı rahibi kusursuz biçimde giydirdi: bir karış eninde siyah kadife şeritlerle, ince, renkli biyelerle süslü, yünlü kumaştan bir eteklik, beyaz satenlerle bezenmiş yeşil kadifeden bir üstlük. Herhalde hepsi Kral Wamba'nın zamanından kalmaydı. Rahip başının kadın tülleriyle örtülmesini istemedi; geceleri yatarken kullandığı pamuk dolgulu takkeyi takıp alınına siyah taftadan bir şerit bağlayarak bir başka şeritle de, sakallarını ve yüzünü güzelce örten bir maske yaptı. Şemsiye vazifesi görebilecek kadar büyük olan şapkasını da kafasına geçirip pelerinine sarındıktan sonra, katırına kadınlar gibi yan oturdu. Berber de kendi katırına bindi; daha önce de dediğimiz gibi kula bir öküzün kuyruğundan yapılan, kızilla kır arası sakalı, beline kadar uzanıyordu.

Herkesle vedalaştılar; zavallı Maritornes de, günahkâr olduğu halde, tesbih çekip dua edeceğine söz verdi; Tanrı, giriştikleri bu zorlu ve Hıristiyanlığa yakışır işte onlara kolaylık versin diye.

Ama handan ayrılır ayrılmaz, rahibin aklına bir şey geldi: O kılığa girmekle kötü etmişti; bir rahibin, çok önemli bir sebeple de olsa, bu şekilde dolaşması ahlâksızca bir şeydi. Bunu berbere söyleyip kıyafet değiştirmelerini rica etti; berberin, yardıma muhtaç bakire kılığına girmesi daha doğru olurdu; kendisi de silâhtar olur, böylece itibarı sarsılmazdı; berber istemezse de, devam etmemeye kararlıydı; Don Quijote'yi şeytan alıp götürse bile.

Bu arada Sancho geldi ve ikisini o kılıkta görünce gülmesini tutamadı. Sonuçta berber rahibin her isteğine uydu, roller değiştirildi; rahip berbere Don Quijote'yi etkilemek, kendisiyle gelip o lüzumsuz kefareti için seçtiği sığınağı bırakmaya zorlamak için, nasıl davranması, neler söylemesi gerektiğini anlattı. Berber, eğitime gerek olmadan da meseleyi gayet iyi halledebileceğini söyledi. Don Quijote'nin olduğu yere yaklaşmadan önce giyinmek istemeyip elbisesini katladı, rahip de sakalını düzeltilti ve Sancho Panza önde, yollarına devam ettiler. Sancho onlara dağda karşılaştıkları deliyle başlarından geçenleri anlattı; ne var ki, buldukları bavulu ve içindekileri söylemedi; aptaldı ama, biraz haristi.

Ertesi gün, Sancho'nun, efendisini bıraktığı yeri bulabilmek için dallarla işaret koyduğu

yere vardılar; işareti tamıyınca geldiklerini, içeriye oradan girildiğini ve efendisinin kurtuluşu için gerekliyse, giyinebileceklerini söyledi. Çünkü onlar daha önce kendisine, bu kılıklarla gitmelerinin, efendisini seçtiği kötü hayattan kurtarmak için çok önemli olduğunu söylemişler, efendisine kim olduklarını, onları tanıdığını söylememesini sıkı sıkı tembih etmişlerdi. Efendisi mektubu Dulcinea'ya verip vermediğini sorarsa, ki mutlaka soracaktı, evet diyecek, okuma bilmediği için Dulcinea'nın cevabını sözlü olarak gönderdiğini, Don Quijote'ye, hoşnutsuzluğunun cezası olarak, derhal gelip kendisini görmesini emrettiğini, bu durumun kendisini çok üzdüğünü söyleyecekti. Buna kendi söyleyecekleri de eklenince, berberle rahip onu daha iyi bir hayat sürmeye ikna edeceklerinden emindiler; imparator ya da kral olmak üzere derhal yola düşmesini sağlayacaklardı; başpiskopos olma konusundaysa, endişe edilecek bir şey yoktu.

Sancho bütün söylenenleri dinledi; güzelce ezberledi ve efendisine başpiskopos değil de imparator olmasını öğütleyecekleri için, kendilerine teşekkür etti; çünkü ona kalırsa, silâhtarlarına bağışta bulunmak konusunda, imparatorlar, gezgin başpiskoposlardan daha yetkiliydiler. Ayrıca kendisinin, önden gidip efendisini bulmasının ve sevgilisinin cevabını iletmesinin daha iyi olacağını da söyledi; bu zaten onu olduğu yerden çıkarmaya yeterdi, bu zahmete katlanmalarına gerek yoktu. Sancho Panza'nın dedikleri onların da aklına yattı; böylece, efendisini bulduğu haberini getirmesini beklemeye karar verdiler.

Sancho dağın geçitlerinden birine dalıp onları, küçük, sakin bir derenin aktığı, kayalarla ağaçların gölge ve serinlik verdiği bir geçitte bıraktı. Oraya vardıkları gün, aylardan, oralarda çok şiddetli geçen ağustos ayıydı, sıcak da ağustos sıcağıydı; saat ise öğleden sonra üçtü. Bütün bunlar, buldukları yeri daha da cazip kılıyor ve Sancho'nun dönüşünü orada beklemeye davet ediyordu kendilerini; onlar da öyle yaptılar.

İkisi sakin sakin gölgede dururlarken kulaklarına, bir âletin eşlik etmediği, tatlı, hoş bir şarkı geldi. Buna epeyce şaşırdılar; çünkü bu kadar güzel şarkı söyleyen birinin bulunabileceği bir yer değildi orası. Her ne kadar ormanlarda, kırlarda, olağanüstü güzel sesli çobanlar olduğu söylenirse de, bunlar gerçekten ziyade, şairlerin mübalâğasıdır. Duydukları şarkının, köylü çobanlara değil, zekî saraylılara ait dizeler olduğunu farkedince, daha da çok şaşırdılar. Aşağıdaki dizeler, düşündüklerini pekiştiriyordu:

Kim küçültür meziyetlerimi?

Aşağılama.

Ya kim artırır acılarımı?

Kıskançlık.

Ya kim sınıar benim sabrımı?

Hasret.

Hiçbir çare bulunamaz elbet

böylece ıstırabıma,

öldürüp yokeder beni

umut, aşığılama, kıskançlık ve hasret.

Kim verir bana bu ıstırabı?

Aşk.

Ya kim isyan eder şanıma?

Talih.

Ya kim izin verir bu acıma?

Tanrı.

Korkarım ki ben böyle

öleceğim bu garip hastalıktan,

çünkü aşk, talih ve tanrı

yüceliyor kederimle.

Kim düzeltir talihimi?

Ölüm.

Ya kim erişebilir aşkın iyiliğine?

Değişim.

Ya kim tedavi eder hastalıklarımı?

Delilik.

Kazanamaz bir başarı

tutkuyu tedavi etmek isteyen,

ölüm, değişim ve delilikse

eğer tutkunun ilâçları.

Saat, hava, ıssızlık, şarkıyı söyleyenin sesi ve yeteneği, iki dinleyicide hayranlık ve mutluluk uyandırmıştı; başka bir şey duyacaklar mı diye sessizce bekliyorlardı. Ama sessizliğin epey uzun sürdüğünü görünce, bu kadar güzel bir sesle şarkı söyleyen bu müzisyeni arayıp bulmaya karar verdiler. Tam kararlarını uygulamaya geçirecekken, aynı ses onları yerlerinde kıpırtısız bıraktı; bu kez kulaklarına gelen ses, şu soneyi söylüyordu:

SONE

Kutsal dostluk, tanrıların katına çıktın

hafif kanatlarınla uçarak sevinçle,

hayalini bıraktın sen yeryüzüne,

çekildin arasına kutsanmış ruhların,

Orada örtüsünü kaldırdın âdil barışın,

istediğin zaman hemen bir işaretle,

böylece tanrıyı gördük bazen iyi işlerde,

ama sonu yine kötü bitecek barışın.

Ey dostluk, bırak gökyüzünü,
ya da izin verme yalanın dostluk elbiseleri giymesine,
samimî niyetleri yok etmesine,
savaş kaplayacak yakında yeryüzünü,
barbarlar vuracak senin hayaline,
muhtacız sana, in artık yeryüzüne.

Şarkı derin bir iç çekişle bitti; iki dinleyici, başka bir şarkı söyler mi diye dikkatle beklemeye koyuldular tekrar. Ama müziğin hıçkırıklara ve acıklı vahlanmalara dönüştüğünü duyunca, bu kederli, güzel sesli olduğu kadar inlemeleri acıklı kişinin, kim olduğunu öğrenmeye karar verdiler. Fazla gitmemişlerdi ki, bir kayayı dönünce, Sancho Panza'nın, Cardenio'nun hikâyesini anlatırken tarif ettiği boyda, bosta bir adam gördüler. Adam onları görünce ürkmeyip sustu, düşünen bir adam gibi başını önüne eğdi; beklemediği bir anda karşısına çıktıklarında bir kez baktıktan sonra, bir daha başını kaldırıp kendilerine bakmadı.

İyi bir hatip olan rahip, kim olduğunu anladığından ve ıstırabını bildiğinden, yanına gitti ve kısa, ama çok akıllıca konuşarak, bu sefil hayattan vazgeçmesi, oralarda kendini ölüme terk etmemesi için yalvardı, bunun felâketlerin en büyüğü olacağı konusunda onu ikna etmeye çalıştı. Cardenio'nun aklı o sırada tamamen yerindeydi; sık sık kendisini kendi olmaktan çıkaran o çılgınlık buhranından bir iz bile yoktu. Karşısındaki iki kişinin, o ıssız yerlerde hiç rastlanmayan kıyafetlerini görünce epeyce şaşırmıştı, kendi durumundan, bildikleri bir şey gibi sözettiklerini duyunca –rahibin söylediği sözlerden anlamıştı bunu– daha da çok şaşıırıp şöyle cevap verdi:

“Beyler, her kimseniz, görüyorum ki, iyilerin, hattâ çoğu kez kötülerin de yardımına koşan Tanrı, ben haketmediğim halde, insanların gelip geçtiği yerlere bu kadar uzak, bu kadar sapa olan burada bile, bu hayatı sürmekle ne kadar mantıksızca yaşadığımı, can alıcı, çeşitli sebepler göstererek gözlerimin önüne seren, buradan ayrılıp daha iyi bir yere gitmem için uğraşan kişiler gönderiyor bana. Ama benim, bu sefaletten çıkınca daha büyüğüne düşeceğimi bildiğimi bilmediğinizden, belki de beni saçma sapan konuşan biri, hattâ, daha da kötüsü, bir deli olarak görüyorsunuzdur. Aklımı tamamen kaybetmem çok da şaşırtıcı olmaz; çünkü ben de farkediyorum, ıstırabımın hayal gücü o kadar yoğun ve beni mahvetmekte o kadar başarılı ki, kendim müdahale edip mani olamadan taş kesiliyor, akıl ve mantıktan mahrum kalıyorum. Bu gerçeği, birileri bana o korkunç buhranın hâkimiyetindeyken yaptığım şeyleri anlatıp delillerini gösterince anlayabiliyorum. Nafile üzülüp boş yere kaderime lânet etmekten, deliliklerim için özür dilemek adına, dinlemeye razı olan herkese sebebini anlatmaktan başka şey yapamıyorum. Aklı başında insanlar, sebebini öğrenince sonuca şaşırmazlar, bir çare bulamasalar da, hiç değilse suçlamazlar, terbiyesizliğime karşı öfkeleri, bahtsızlığıma karşı acımaya dönüşür diye düşünüyorum. Beyler, eğer siz de başkaları gibi aynı niyetle geldiyseniz, mantıklı, ikna edici sözlerinize devam etmeden önce, yalvarırım benim sonsuz bahtsızlığımın hikâyesini dinleyin. Belki dinledikten sonra, tesellisi mümkün olmayan bir

derde teselli arama zahmetinden vazgeçersiniz.”

Zaten derdinin sebebini kendi ağzından duymaktan başka bir şey istemeyen rahiple berber, anlatmasını rica ettiler; çare veya teselli bulmak için, onun istediğinden başka bir şey yapmayacaklarını söylediler. Bunun üzerine kederli asilzade, birkaç gün önce Don Quijote’yle keçi çobanına anlattığı ve hikâyemizde anlatıldığı gibi, Üstat Elisabat yüzünden ve Don Quijote’nin şövalyeliğin onurunu koruma konusunda gösterdiği titizlik sebebiyle yarım kalmış olan acıklı öyküsüne, aşağı yukarı aynı sözler ve olaylarla başladı. Ama bu kez talihi yaver gitti ve delilik buhranı gelmeyip, ona öyküsünü sonuna kadar anlatma fırsatı verdi. Böylece, Don Fernando’nun *Galya’lı Amadis* kitabının içinde bulunduğu mektup olayına geldiğinde, Cardenio mektubun tam olarak ezberinde olduğunu ve şöyle dediğini söyledi:

[51](#) Yoksul insanlar, taraklarını temizlemek için öküz kuyruğuna asarlardı.

LUSCINDA'DAN CARDENIO'YA

Her geçen gün, sizde, sizi daha fazla takdir etmeye beni mecbur eden, zorlayan meziyetler keşfediyorum. Onurumu zedelemekten beni bu borçtan kurtarmak isterseniz, pekâlâ yapabilirsiniz. Sizi tanıyan ve beni seven bir babam var; kendisi, eğer sizin söylediğiniz, benim de inandığım gibi, beni takdir ediyorsanız, haklı olarak ondan isteyeceğiniz şeyi, beni zorlamadan kabul edecektir.

“Bu mektup, anlattığım şekilde, Luscinda’yı babasından istemek üzere beni harekete geçirdi ve yine bu mektup, Don Fernando’nun zihninde Luscinda’nın, zamanının en akıllı ve bilge kadınlarından biri olarak yer etmesine sebep oldu. Ben niyetimi gerçekleştirmeden önce, Don Fernando’nun beni mahvetmeye niyetlenmesinin sebebi de bu mektup oldu. Ben Don Fernando’ya, Luscinda’nın babasının, kızını babamın istemesi konusunda ısrar ettiğini, benimse bunu söylemeye cesaret edemediğimi anlattım. Babamın kabul etmeyeceğinden korkuyordum; Luscinda’nın asaletini, iyiliğini, faziletini, güzelliğini ve İspanya’nın herhangi bir ailesini onurlandıracak kadar meziyeti olduğunu tam olarak bilmediğinden değil; babamın, Dük Ricardo’nun beni ne yapacağını görmeden, bu kadar çabuk evlenmemi istemediğini anladığım için. Sonuç olarak, Don Fernando’ya, meseleyi babama açmaya çekindiğimi söyledim; hem söylediğim sebeple, hem de ne olduğunu bilmediğim, beni ürküten birçok şey yüzünden, isteğimin asla gerçekleşmeyeceği hissine kapılıyordum. Don Fernando bütün bunlara cevap olarak, babamla konuşup onu Luscinda’nın babasıyla konuşmaya ikna etme sorumluluğunu üstleneceğini söyledi. Ah hırslı Marius, ah zalim Catilina, ah vicdansız Sulla, ah yalancı Ganelon, ah hain Vellido, ah kindar Iulianus, ah açgözlü Yahuda! Hain, zalim, kindar, yalancı! Kalbinin sırlarını ve mutluluklarını sana içtenlikle açan bu zavallı, sana hizmette ne kusur etmişti? Sana nasıl zarar verdim? Seni şerefli yapacak, sana yarar sağlayacak sözlerin ve nasihatlerin dışında ne söyledim sana? Ama zavallı ben, niye yakınıyorum? Yıldızların akışı, felâketleri yukarıdan aşağıya, hiddetle, şiddetle yağdırdığında yeryüzünde hiçbir kuvvet onları durduramaz, hiçbir insan engellemeyi beceremez. Ünlü ve zekî bir asilzade olan, hizmetlerime müteşekkire ve aşk konusunda her isteğini elde etmeye muktedir Don Fernando’nun, tamah edip de, benim henüz sahip bile olmadığım, deyim yerindeyse tek koyunumu elimden alacağı, kimin aklına gelirdi ki? Ama bu faydasız, nafîle düşünceleri şimdi bir yana bırakıp talihsiz hikâyemin kopuk zincirini birleştirelim. Don Fernando, sahtekârca, kötücül düşüncelerini uygulamaya geçirmesinde, benim varlığımın sakıncalı olacağını düşünerek, beni ağabeyine göndermeye karar verdi. Bahanesi de, kasten, sırf benim ortadan kaybolmam için (kötü niyetini başarıyla uygulayabilsin diye), babamla konuşmayı teklif ettiği gün satın aldığı altı atın bedeli olan parayı, ağabeyimden alıp getirmemdi. Ben ihaneti önleyebildim mi? Hattâ hayal edebildim mi? Kesinlikle hayır; aksine, yapılan bu iyi alışverişten memnun, hemen yola çıkmayı teklif ettim. O gece Luscinda’yla konuştum; Don Fernando’yla kararlaştırdığımız şeyi anlattım ve temiz, haklı isteklerimizin

gerçekleşeceği konusunda temin ettim onu. O da, benim gibi Don Fernando'nun ihanetine ihtimal vermeyerek, çabuk dönmemi, benim babam onunkiyle konuşur konuşmaz, isteklerimizin gerçekleşeceğine inandığını söyledi. Neden bilmem, bu son sözleri söylerken, gözleri yaşlarla doldu, boğazına bir yumruk tıkanmışçasına, bana, söylemek istediği daha çok şey varmış gibi geldiği halde, başka bir şey söyleyemedi. Daha önce kendisinde hiç görmediğim bu yeni hale şaşırdım; çünkü iyi talihimizin ve benim çabalarımın sonucunda ne zaman görüşsek, hep neşeyle, mutlulukla konuşurduk; konuşmalarımıza asla gözyaşları, iç çekişler, kıskançlıklar, şüpheler, korkular karışmazdı. Ben, Tanrı sevgili olarak bana onu bağışladığı için, hep talihime şükrederdim; güzelliğini över, faziletine, zekâsına hayran olurum. O da bana, bunların iki katıyla karşılık verir, bana olan aşkıyla, bende övgüye değer bulduğu şeyleri överdi. Bu arada birbirimize çocukça şeyler, komşularımızla, tanıdıklarımızla ilgili olaylar anlatırdık; benim cesaretimin gidebildiği en aşırı nokta, onun güzel, beyaz ellerinden birini zorla elime alıp bizi ayıran alçak çitin dar aralıklarının izin verdiği ölçüde, dudaklarıma götürmekti. Ama benim hazin ayrılışımdan önceki gece, Luscinda ağladı, inledi, iç çekti, gitti ve beni karmakarışık duygularla, korkularla başbaşa bıraktı; Luscinda'da böyle alışılmadık ve kederli ıstırap ve duygu belirtileri görmek, beni ürkütmüştü. Ama ben umudumu kırmak istemeyerek, hepsini, bana olan aşkın gücüne ve birbirlerini sevenlerde, ayrılığın yarattığı acıya yordum. Sonunda, kederli ve düşünceli bir halde, kalbim vehim ve şüphelerle dolu, neye vehmettiğimi, neden şüphelendiğimi bilmeden, yola çıktım; beni bekleyen hazin olayın ve kara talihin açık göstergeleriydi bunlar. Gönderildiğim yere gittim; mektupları Don Fernando'nun ağabeyine verdim; iyi karşılandım, ama iyi uğurlanmadım. Hiç istemediğim halde, sekiz gün beklememi emretti bana, üstelik de babasının, dükün beni görmeyeceği bir yerde; çünkü kardeşi, babasından habersiz para göndermesini istemişti. Bunların hepsi, sahtekâr Don Fernando'nun uydurmasıydı, ağabeyinin beni hemen gönderebilecek parası vardı aslında. Bu emre itaat etmemek istedim; bu kadar zaman boyunca Luscinda'dan ayrı yaşamak bana imkânsız gibi geliyordu; özellikle de, onu anlattığım gibi, kederli bıraktığım için. Ama her şeye rağmen, sağlığım pahasına olacağını bildiğim halde, iyi bir hizmetkâr olarak itaat ettim. Oraya vardığımın dördüncü günü, bir adam, elinde bir mektupla gelip beni sordu, mektubu verdi. Üstündeki yazıdan, mektubun Luscinda'dan geldiğini anladım, onun yazısıydı. Mektubu korkuyla, irkilerek açtım; ben varken bile ender olarak mektup yazdığına göre, yokken yazması için çok önemli bir sebep olmalıydı. Okumadan önce, adama mektubu ona kimin verdiğini ve ne kadar sürede geldiğini sordum. Öğle saati tesadüfen şehrin sokaklarından birinden geçerken, çok güzel bir hanımın kendisine seslendiğini ve gözleri yaşlarla dolu, alelacele şöyle dediğini söyledi: 'Kardeş, eğer görüdüğünüz gibi Hıristiyan biriyseniz, Tanrı aşkına, yalvarırım, bu mektubu hemen üstünde yazılı yere ve kişiye götürün, kolaylıkla bulursunuz; böylelikle yüce Tanrı'ya hizmet etmiş olacaksınız. Bunu yapmakta zorlanmamak için de, şu mendilin içindekileri alın.' 'Bunları söyledikten sonra, pencereden, düğümlemiş bir mendil attı, içinde size verdiğim mektupla birlikte, yüz riyal ve bu elimdeki

altın yüzük vardı. Sonra, benden cevap beklemeden, pencereden çekildi; ama önce, benim mektupla mendili aldığımı gördü, ben de işaretlerle, dediklerini yapacağımı anlattım. Bunun üzerine, mektubu size getirmek için katlanacağım zahmetin karşılığını bol bol aldığımı görünce, mektubun üstündeki yazıdan da size gönderildiğini anlayınca, (çünkü sizi gayet iyi tanıyorum efendim), o güzel hanımın gözyaşlarından da etkilenerek, güvenip başka biriyle göndermemeye, kendim getirip size ulaştırmaya karar verdim. Bildiğiniz gibi on sekiz fersah olan yolu, mektup bana verildiğinden beri geçen on altı saatlik sürede aldım.’ “

“Minnettar yeni ulak bana bunları anlatırken, ben sözlerini yutarcasına, bacaklarım titreyerek, ayakta zor durarak dinliyordum. Nihayet mektubu açtım ve şu sözleri okudum:

Don Fernando, babamla konuşması için babanızla konuşacağına dair verdiği sözü, sizin yararınızdan çok kendi keyfine uygun şekilde yerine getirdi. Şunu bilin ki efendim, beni kendisine istedi, babam da, Don Fernando’yu sizden üstün bulup bundan etkilenerek razı oldu. Üstelik öyle bir hevesle ki, düğün iki gün sonra, gizlice, çok az kişiyle, sadece Tanrı’nın ve aileden birkaç kişinin şahit olacağı şekilde yapılacaktır. Benim ne halde olduğumu siz tahmin edin; isterseniz gelin görün; sizi sevip sevmediğimi bu olayın gidişatı gösterecektir. Benim elim, verdiği sözü böyle tutan kişinin eliyle birleşmeden, bu mektup sizin elinize geçsin diye, Tanrı’ya dua ediyorum.

“İşte mektupta yazılan, herhangi bir cevap veya para beklemeden, hemen yola koyulmama sebep olan sözler, özetle bunlardı. Don Fernando’nun beni ağabeyine göndermesinin sebebinin, atların alımı değil, kendi isteğinin alımı olduğunu açıkça anlamıştım. Don Fernando’ya karşı kızgınlığım ve bunca yıldır sevgimle, bağlılığım ile kazandığım aşkı kaybetme korkusu, beni kanatlandırdı ve uçarcasına gidip ertesi gün, Luscinda’yla konuşmaya uygun bir saatte köyüme vardım. Köye gizlice girip katırım, mektubu bana getiren iyi yürekli adamın evine bıraktım. Talihim o kadar yaver gitti ki, Luscinda’yı, aşkımızın şahidi olan çitin orada buldum. Luscinda beni hemen tanıdı, ben de onu; ama ne o beni tanıması gerektiği gibi, ne ben onu. Bu dünyada, bir kadının karışık düşüncelerini, değişken mizacını anlayıp çözebildiğini iddia edebilecek kimse var mıdır? Kesinlikle yoktur. Her neyse, Luscinda beni görür görmez dedi ki: ‘Cardenio, düğün kıyafetim üzerimde; hain Don Fernando’yla açgözlü babam, diğer şahitlerle birlikte salonda beni bekliyorlar; ama düğünüm şahit olacaklarına ölümüm şahit olsunlar, daha iyi. Üzülme dostum; bu kurban töreninde hazır bulunmaya çalış. Bu töreni sözlerimle engelleyemezsem, daha kararlı güçleri de engelleyebilecek gizli hançerim hayatıma son verecek ve sana olan aşkıma anlamı sağlayacak.’ Büyük bir telâşla, aceleyle, cevap verme fırsatı bulamamaktan korkarak, dedim ki: ‘Sevgilim, davranışın sözlerini hakikat kılsın; sen kendini ispat üzere hançer taşıyorsan, ben de seni savunmak veya kader bize karşı gelirse, kendimi öldürmek üzere, kılıç taşıyorum.’ Bu sözlerimin hepsini duyabildiğini sanmıyorum; çünkü aceleyle kendisini çağırdıklarını işittim, nişanlısı onu bekliyordu. Böylece kederimin gecesi çöktü, neşemin güneşi battı; gözlerimde fer, zihnimde

düşünce kalmadı. Evine giremiyor, herhangi bir yere kıpırdayamıyordum; ama o durumda olabilecek şeyler karşısında, benim varlığımın ne kadar önem taşıdığını düşünerek, elimden geldiğince cesaretimi toplayıp evine girdim. Hem evin her köşesini gayet iyi bildiğimden, hem de gizliden gizliye süren kargaşa yüzünden, kimse beni farketmedi. Böylece, kimseye görünmeden, salondaki bir pencere boşluğuna yerleşme imkânı buldum; boşluğu kapatan iki halının kıvrımları arasından, kimse tarafından görünmeden, salonda olup biten her şeyi görebiliyordum. Orada kaldığım süre boyunca, kalbimin nasıl yerinden hopladığını, aklıma gelenleri, yürüttüğüm fikirleri kim anlatabilir? Öyle çok ve çeşitliydi ki, ne anlatılabilirler, ne de anlatılmaları doğru olur. Damadın, salona gündelik kıyafetleriyle girmiş olduğunu bilmeniz yeterli. Sağdııcı, Luscinda'nın bir kuzeniydi ve koca salonda, evin hizmetkârlarından başka, aileden olmayan tek kişi yoktu. Kısa bir süre sonra, bir giyinme odasından, yanında annesi ve iki nedimesiyle, Luscinda çıktı; asaletine ve güzelliğine yaraşır şekilde giyinip süslenmişti, saray zarafetinin ve ihtişamının mükemmel bir örneğiydi. Gerginliğim ve şaşkınlığım yüzünden, kıyafetinin ayrıntılarına bakıp inceleyemedim; sadece kırmızı ve beyaz renklerde olduğunu, bir de saçlarındaki, elbisesindeki taşların, mücevherlerin yansımalarını farkedebildim; her şeyden çok dikkati çeken, sarı saçlarının olağanüstü güzelliğiydi; öyle ki, kıymetli taşların ve salondaki dört avizenin ışıltuları, onun güzelliğinin yanında sönük kalıyordu. Ah hâfıza, huzurumun can düşmanı! Şu anda, taptığım düşmanımın rakipsiz güzelliğini zihnimde canlandırmanın bana ne faydası var? Zalim hâfıza, o sırada yaptıklarını hatırlatman, canlandırman, daha iyi olmaz mıydı? Bu kadar açık bir hakaret karşısında, intikam almaya değilse bile, hayatımı sona erdirmeye çalışırdım o zaman. Hikâyemi anlatırken yaptığım bu sapmalar sizi sıkmasın beyler; benim derdim, kısaca, bir çırpıda anlatılamaz, anlatılmamalı; çünkü derdimin her ayrıntısı, uzun bir söyleve lââyık bence.”

Rahip buna cevaben, dinlemekten sıkılmadıkları gibi, anlattığı her ayrıntıdan zevk aldıklarını, her bir ayrıntının, atlanmayıp hikâyeye-nin ana hatları kadar önemsenmeye lââyık olduğunu söyledi.

“Herkes salonda toplandıktan sonra,” diye devam etti Cardenio, “köyün papazı içeri girdi ve törenin gereğini yerine getirmek üzere, ikisini ellerinden tuttu. ‘Señora Luscinda, burada hazır bulunan Señor Don Fernando’yu, Kutsal Kilise’nin emrettiği şekilde, meşru kocanız olarak kabul ediyor musunuz?’ dediğinde, ben boynumu uzatıp kafamı halıların arasından çıkartarak kulak kesildim, kalbim çarparak, Luscinda'nın cevabını beklemeye koyuldum. Vereceği cevap ya ölüm fermanım olacaktı, ya da hayatımın bağışlanması. Ah, keşke o anda cesaret edip ortaya çıksaydım, var gücümle haykırsaydım: ‘Ah Luscinda, Luscinda! Ne yapacağına dikkat et, bana olan borcunu düşün! Sen benimsin, başkasının olamazsın! Haberin olsun, senin evet demenle, benim hayatımın noktalanması aynı anda olup bitecektir. Ey hain Don Fernando, mutluluğumun hırsız, hayatımın katili! Ne istiyorsun? Niyetin nedir? İstedığın amaca bir Hıristiyan’a yakışır şekilde ulaşamazsın, bunu unutma; çünkü Luscinda benim karımdır, ben de onun kocası!’ diye. Ah ben ne aptalım! Şimdi burada, tehlikeden uzakta,

yapmadığım şeyi yapmam gerektiğini söylüyorum! Değerli servetimin çalınmasına izin verdikten sonra, hırsıza lânet okuyorum; şimdi yakındığım şiddetle o sırada harekete geçseydim, intikamımı alabilirdim! Kısacası, o sırada korkaklık, sersemlik ettiğime göre, şimdi utanç içinde, pişman ve deli olarak ölmem yerinde olur. Rahip Luscinda'nın cevabını bekliyordu; Luscinda cevap vermekte epey gecikti; ben onun kendini kanıtlamak için hançerini çıkarmasını ya da benim lehime bir gerçeği veya itirazı haykırmasını beklerken, baygın, kısık bir sesle, 'Evet, kabul ediyorum,' dediğini duydum. Don Fernando da aynı cevabı verip yüzüğü takınca, ikisi çözülmez bir bağla birleşmiş oldular. Damat karısını kucaklamak üzere yaklaştığında, Luscinda elini kalbinin üzerine koyup annesinin kollarında bayıldı kaldı. Geriye anlatılacak tek şey kalıyor; o da, o duyduğum evet'te, umutlarımın boşa çıkarılışını, Luscinda'nın sözlerinin, vaatlerinin yalan olduğunu, o anda kaybettiğim şeyi hiçbir zaman geri alamayacağımı gördüğümde, ne hale geldiğim. Çaresiz kaldım, sanki Tanrı beni tamamen terk etmiş, beni yaşatan toprağa düşman kılmıştı; iç çekişlerim için havayı, gözlerimi yaşlandıracak suyu bile esirgiyordu benden. Sadece ateş arttı, her şey öfke ve kıskançlıkla alev almış gibiydi. Luscinda'nın bayılması herkesi telâşa düşürdü; annesi hava alabilsin diye göğsünü çözdüğünde, ortaya katlanmış bir kâğıt çıktı; Don Fernando hemen kâğıdı alıp avizelerden birinin ışığında okumaya koyuldu; bitirince, bir sandalyeye çöktü ve düşüncelere dalmış bir adam gibi, yüzünü eline dayayıp oturdu; karısının ayılması için gösterilen çabalara katılmadı. Bütün ev telâşa boğulduğundan, ben görülsem de, görülmesem de, olduğum yerden çıkmayı göze aldım. Görürlerse, karar vermişim, öyle bir çılgınlık yapacaktım ki, sahtekâr Don Fernando'nun bana verdiği cezanın ve hattâ baygın hainin dönecliğinin, içimde haklı olarak yarattığı öfkeyi herkes anlayacaktı. Ama talihim beni daha büyük dertlere lâyük görmüş olacak ki (daha büyük bir dert olabilirse), şimdi olmayan aklımın, o anda fazlasıyla hâkim olmasını emretti; böylece, o anda beni akıllarından bile geçirmeyen can düşmanlarımdan kolayca intikam alabilecekken, bunu yapmayı intikamı kendimden almak, onların hakettiği cezayı kendime vermek istedim. Belki de onları hemen öldürsem, kendime uyguladığım ceza kadar ağır bir ceza olmazdı; çünkü anî gelen ölümün acısı kısa sürer; oysa işkencelerle geciktirilen ölüm, hayata son vermeden öldürür. Neyse, o evden çıkıp katırı bırakmış olduğum eve gittim; katırı eyerlettim ve adamlarla vedalaşmadan, tıpkı Lût Peygamber gibi dönüp arkama bakmaya cesaret edemeyerek, şehirden ayrıldım. Kırılarda tek başıma kalınca, akşam karanlığı beni sarıp, yakınmaya davet ettiğinde, işitilme, tanınma korkusu, kaygısı duymadan, haykıra haykıra Luscinda'ya ve Don Fernando'ya lânetler yağdırdım; sanki bu şekilde, bana yaptıkları kötülüğün intikamını alabilecekmişim gibi. Luscinda'ya zalim, nankör, riyakâr, hain, özellikle de açgözlü diyordum; çünkü düşmanımın zenginliği aşkını köreltmış, onu benden alıp, talihin daha cömert davrandığı bir başkasına vermişti. Bu lânetlerin, sitemlerin en şiddetli anında onu affediveriyordum; onun gibi ailesine itaat etmeye alışık, kapalı yetiştirilmiş bir genç kızın, ailesinin isteğine razı olması şaşılacak bir şey değil diyordum; koca olarak öyle soylu, öyle zengin ve öyle kibar bir adam teklif ediyorlardı ki, kabul etmese, ya deli olduğu

düşünülecekti, ya da başkasını sevdiği; bu da onun iffetli şöhretini lekeleyecek bir şeydi. Sonra tekrar diyordum ki kendi kendime, koca olarak beni seçtiğini söylese, o kadar kötü bir seçim yapmamış olduğunu görüp affederlerdi; çünkü Don Fernando'nun teklifinden önce, kendileri de kızlarına koca olarak, benden iyisini isteyemezlerdi; isteklerinde ölçülü oldukları sürece. Evlilik bağına zorla kabul etmeden önce, pekâlâ benimle evlenmeye söz verdiğini söyleyebilir, ben o zaman ortaya çıkıp istediği her şeyi doğrulardım, diye düşünüyordum. Sonunda, aşkının ve aklının kıtlığıyla hırsının ve büyüklük arzusunun fazlalığının, ona verdiği sözleri unutturduğuna, beni bu vaatlerle kandırduğuna, umutlarımı, dürüst arzularımı boş yere beslediğine karar verdim. Böyle haykırarak ve bu huzursuzlukla, gecenin geri kalan bölümünde yoluma devam ettim, şafakla birlikte, bu dağlardaki geçitlerden birine vardım. Üç gün boyunca, yolu, patikası olmayan bu dağlarda dolaştım; sonunda, dağın ne tarafına düştüğünü bilmediğim bir çayırılığa geldim; orada çobanlara, bu dağların en geçit vermez yeri neresidir diye sordum. Burayı söylediler. Derhal buraya doğru geldim; niyetim burada hayatıma son vermektir. Gelirken, katırım yorgunluktan ve açlıktan düşüp öldü; aslında daha çok, benim gibi lüzumsuz bir yükten kurtulmak için gibi geliyor bana. Ben yaya kaldım; tabiata yenik düşmüştüm; açlıktan ölüyordum; yardım edecek kimse yoktu; aramayı düşünmedim bile. O halde, ne kadar süre yere uzanmış kaldığımı bilmiyorum; kalktığımda aç değildim, yanımda keçi çobanları vardı. İhtiyaçlarımı herhalde onlar karşılamıştı; beni nasıl bulduklarını anlattılar; öyle abuk sabuk konuşuyor, saçmalıyormuşum ki, aklımı kaybettiğim açıkça belli oluyormuş. O zamandan beri de aklımın sağlam olmadığını hissediyorum; o kadar cılız, zayıf ki, binlerce çılgınlık yapıyorum, giysilerimi yırtıp bu ıssız dağlarda haykırıyor, talihime lânetler yağdırıyor, sevgili düşmanımın adını boş yere tekrarlıyorum; böyle anlarda haykırarak ölmekten başka şey düşünmüyor, istemiyorum. Kendime geldiğimde öyle yorgun ve halsiz oluyorum ki, yerimden zor kıpırdıyorum. Genellikle uyuduğum yer, bu sefil vücudumu barındırabilen bir mantar meşesi oyuğu. Bu dağlardaki çobanlar bana acıyıp besliyorlar beni; geçebileceğim yollara, kayalara, bulurum diye yemek bırakıyorlar. Böylece, o sırada aklım başımda olmasa bile, tabii ihtiyacımla, besini tanıyorum ve içimde ona karşı iştah ve yeme isteği uyanıyor. Bazen de, çobanlar beni aklım başımda bulduklarında diyorlar ki, köyden ağıla giden çobanların yoluna çıkıp, kendileri isteyerek verseler bile, yanlarındaki yiyecekleri zorla alıyormuşum. İşte sefil hayatımı böyle sürdürüyorum; Tanrı hayatıma son verinceye veya Luscinda'nın güzelliğiyle ihanetini, Don Fernando'nun kötülüğünü hatırlamayayım diye hâfizamı durduruncaya kadar. Eğer canımı almadan bunu yaparsa, düşüncelerimi daha iyi bir yöne çevireceğim; aksi takdirde, sonsuz merhametini ruhumdan esirgememesi için dua etmekten başka yapılacak bir şey yok; çünkü ben, bedenimi kendi isteğimle getirdiğim bu dağlardan kurtarmak için, kendimde yeterli gücü ve cesareti bulamıyorum. İşte beyler, kara bahtımın acı hikâyesi. Söyleyin, bende gördüğünüz duygulardan daha azıyla anlatılabilir mi bu öykü? Mantığınızın size benim için göstereceği çareleri sayıp beni ikna etme, nasihat etme zahmetine de katlanmayın; çünkü ilâcı almak istemeyen hastaya, ünlü bir doktorun yazdığı

reçetenin ne kadar faydası olursa, bana da o kadar faydası olur. Luscinda'sız sağlığı istemiyorum ben; madem o, benimken, benim olması gerekirken, başkasının olmayı tercih etti, ben de talihli olabileceksen, bahtsız olmayı tercih ediyorum. O döneğiyle benim mahvımı sabitleştirmek istedi; ben mahvolmaya çalışarak onun arzusunu yerine getirmek isteyeceğim. Diğer bahtsızların, fazlasıyla sahip oldukları şeyden bir tek benim mahrum oluşum, gelecek kuşaklara örnek olacak; onlar için teselli bulmanın imkânsızlığı teselliyken, benim için daha büyük kederlerin ve dertlerin kaynağıdır, çünkü ölümle bile sona ermeyeceklerini düşünüyorum.”

Cardenio böylece uzun konuşmasını, talihsiz aşk hikâyesini noktaladı. Tam rahip birkaç teselli sözü etmeye hazırlanırken, kulağına gelen bir ses onu durdurdu; acıklı sesin söyledikleri, bu hikâyenin dördüncü kısmında anlatılacaktır; bilgili ve ölçülü tarihçi Seyyid Hâmid Badincani üçüncü kısma bu noktada son vermiştir.

LA MANCHA'LI YARATICI ASILZADE DON QUIJOTE'NIN
DÖRDÜNCÜ KISMI

YİRMİ SEKİZİNCİ BÖLÜM

Rahip ile berberin aynı dağlarda başından geçen yeni ve hoş serüvene dair

Yiğitler yiğidi şövalye La Mancha'lı Don Quijote'nin dünyaya geldiği çağ, ne mutlu ve talihli bir çağmış ki, onun artık kaybolup gitmiş, neredeyse ölmüş olan gezgin şövalyelik tarikatını canlandırmak, geri getirmek konusundaki şerefli kararlılığı sayesinde, şimdi, neşeli eğlencelerin ihtiyacı içinde olduğumuz bu çağda, yalnız gerçek öyküsünün değil, içindeki tek tek öykülerin ve olayların da tadına varıyoruz; onlar da, bir bakıma öykünün kendisi kadar hoş, ince ve gerçek. Öykü düzenli akışına devam ediyor ve tam rahip Cardenio'yu teselliye hazırlanırken, kulağına gelen ve konuşmasını engelleyen acıklı sesin, şöyle dediğini anlatıyor:

“Ah Tanrım! Hiç istemediğim halde taşıdığım bu bedenin ağır yüküne gizli mezar vazifesi görebilecek bir yer mi buldum yoksa? Bu dağların vaat ettiği yalnızlık yalan değilse, buldum, evet! Bu kayalar ve çalılar, tam benim istediğim bahtsız yoldaşlarım olacaklar; çünkü yakınmalarımı Tanrı'ya derdimi anlatmama izin verecekler. Herhangi bir insandan daha çok hoşuma gidecek onların varlığı, çünkü yeryüzünde, şüphelerime teselli verebilecek, yakınmalarımı hafifletebilecek, dertlerime çare bulabilecek insan yok!”

Rahip ve yanındakiler, bütün bu sözleri duydular; ses çok yakından geliyor diye düşündüklerinden –gerçekten de öyleydi– sahibini bulmak üzere ayağa kalktılar. Daha yirmi adım atmamışlardı ki, iri bir kayanın ardında, bir dişbudak ağacının altına oturmuş, çiftçi kıyafeti giymiş bir delikanlı gördüler. Orada akan bir dereye ayaklarını yıkadığından, başını eğmişti, henüz yüzünü göremiyorlardı. O kadar sessizce yaklaştılar ki, delikanlı onları duymadı; zaten bütün dikkatini, derenin taşlarına ikizmiş gibi yakışan, iki beyaz kristal parçasına benzeyen ayaklarını yıkamaya vermişti. Bu ayakların beyazlığı ve güzelliği, onları oldukları yerde durdurdu; sahibinin kıyafetinin işaret ettiği gibi toprağa basmak, saban ve öküz peşinde koşmak için yaratılmamışlardı sanki. Delikanlının kendilerini işitmediğini görünce, önden yürüyen rahip, diğer ikisine saklanmaları, kayaların arkasına çökmeleri için işaret etti; hepsi gizlenip dikkatle delikanlıyı seyretmeye koyuldular. Delikanlının üstünde, boz, iki yanı yırtmaçlı, vücuduna yapışık bir ceket, belinde beyaz bir kuşak vardı. Yine boz renkte tozluk ve boz yünlü kumaştan, dizine kadar inen bir pantolon giymişti, başında da boz bir bere vardı. Tozluklarını sıvamıştı, bacakları tıpkı beyaz kaymaktaşıdan yapılmış gibiydi. Güzel ayaklarını yıkadıktan sonra, beresinin altından çıkardığı bir mendille kuruladı. Mendili alırken başını kaldırdı, yüzü görüldü; onu seyredenler öyle eşsiz bir güzellikle karşılaştılar ki, Cardenio alçak sesle rahibe şöyle dedi:

“Bu, Luscinda olmadığına göre, insan değil, ilâhî bir yaratık.”

Delikanlı beresini çıkarıp başını iki yana sallayınca dağılıp dökülen saçları, güneşi kuskandıracak güzellikteydi. Böylece, çiftçi zannettikleri kişinin bir kadın olduğunu anladılar. Berberin de, rahibin de, hattâ Luscinda'yı görmemiş, tanımamış olsa Cardenio'nun da, o güne kadar gördüğü en zarif, en güzel kadındı. Nitekim Cardenio daha sonra, ancak Luscinda'nın

güzelliğinin bu güzellikle yarışabileceğini kabul etti. Uzun sarı saçları, yalnız sırtını değil, her yanını örtüyordu; ayakları haricinde vücudunun hiçbir yeri görünmüyordu; öyle uzun ve gürdüler. Bu arada tarak yerine ellerini kullanarak saçlarını taramaya başladı; ayakları suda kristal parçalarını andırıyorduydu, elleri saçlarında, sıkıştırılmış kar parçalarını andırıyordu. Bütün bunlar, kendisini seyreden üç kişiyi daha büyük bir şaşkınlığa ve kim olduğu konusunda daha büyük bir merakla düşürüyordu.

Bu yüzden, kendilerini göstermeye karar verdiler; ayağa kalkmak üzere hareket ettiklerinde, güzel kız başını kaldırıp iki eliyle gözünün önündeki saçları aralayarak gürlüğü çıkaranlara baktı. Görür görmez de ayağa fırlayıp ayakkabılarını giymeden, saçlarını toplamadan, yanındaki, giysiye benzer çıkını kaptı ve telâşla, ürkerek kaçmak istedi. Ama daha beş, altı adım atmıştı ki, narin ayakları taşların sertliğine dayanamadı, yere düştü. Bunu görünce, üçü birden ortaya çıktılar; önce rahip konuştu:

“Her kimseniz hanımefendi, durun; bizim tek amacımız, size yardımcı olmak. Böyle telâşla kaçmanıza hiç gerek yok; çünkü ne ayaklarınız dayanabilir buna, ne de biz izin verimiz.”

Kız bütün bunlara hiç cevap vermeden, şaşkın, ne yapacağını bilemeden duruyordu. Yanına geldiler; rahip kızın elini tutarak dedi ki:

“Hanımefendi, kıyafetinizin gizlediği şeyi saçlarımız ortaya çıkardı. Güzelliğinizi böyle yakışık almayan bir kılığa sokup sizi bu ıssız yerlere getiren sebeplerin, geçici şeyler olmadığı açık. Burada bize rastladığınız için talihli sayılırsınız; dertlerinize çare bulamasak da hiç değilse nasihat verebiliriz; çünkü can çıkmadıkça, hiçbir dert, iyi niyetle verilecek öğüdü bile dinlememeyi gerektirecek kadar ıstırap veremez; o kadar aşırı olamaz. Kısacası, hanımefendi, ya da beyefendi, siz nasıl istiyorsanız, bizi görünce kapıldığımız telâştan kurtulup, bize bahtsızlığınızı ya da talihinizi anlatın. Bizler hepimiz ve her birimiz, derdinizi sizinle paylaşacağız.”

Rahip bu sözleri söylerken, kılık değiştirmiş olan genç kız, büyülenmiş gibi onları seyrediyor, ne ağzını açıyor, ne tek kelime ediyordu; birdenbire, hiç görmediği, tuhaf bir şey görmüş köylüler gibiydi. Ancak rahip aynı tarzda sözler söylemeye devam edince, derin derin iç geçirerek sessizliğini bozdu ve dedi ki:

“Madem ki bu dağların ıssızlığı, gizlenmem için yeterli olmadı, saçlarımı dağıtıp salmam, dilimin yalan söylemesine izin vermedi, tekrar rol yapmam nafile olur; bana inansanız da, başka şeyden ziyade, kibarlığınızdan inanırsınız. Bu durumda, beyler, bana yaptığınız teklife teşekkür ediyor, benden rica ettiğiniz her şeyi yerine getirmek mecburiyetini hissediyorum; her ne kadar, dertlerimi anlatmakla size merhametin yanısıra üzüntü de vereceğimden korksam da; çünkü dertlerimi ne giderecek çare bulunabilir, ne de hafifletecek teselli. Ama bütün bunlara rağmen, benim kadın olduğumu anlamış ve bir genç kız olarak tek başıma, bu kıyafetle görmüş olduğunuza göre, bunların hepsi ve ayrı ayrı her biri, herhangi birinin namusunu zedeleyeceğinden, nezdinizde şerefimi sarsmamak için, mümkün olsa söylememeyi tercih edeceğim şeyi, size anlatmam gerekecek.”

Bu eşsiz güzellikteki kadın, bütün bu sözleri bir çırpıda, öyle akıcı bir konuşmayla, öyle tatlı bir ses tonuyla söyledi ki, dinleyenler, güzelliği kadar aklına da hayran oldular. Verdiği sözü tutsun diye tekrar tekliflerde bulunup yalvardılar; o da kendisini daha fazla naza çekmeden, tevazuyla ayakkabılarını giyip saçlarını topladıktan sonra, bir taşın üzerine oturdu ve gözlerine dolan yaşları tutmaya çalışarak, çevresinde halka olmuş üç kişiye, sakin, duru bir sesle hayat hikâyesini anlatmaya başladı:

“Burada, Endülüs’te, bir düke adını vermiş bir köy vardır; dük, İspanya’da *grande* denilen asilzadelerdendir. İki oğlu vardır; büyüğü, babasının servetinin ve görünüşe bakılırsa, iyi huylarının mirasçısıdır. Küçüğünün ise, Vellido’nun ihanetleri ve Ganelon’un yalanları haricinde, neyin mirasçısı olduğunu bilemiyorum. Benim ailem, bu senyörün vasalıdır, soylu değildir ama o kadar zengindir ki, mevki servetine denk olsa, ne ailem daha başka bir şey isterdi, ne de ben bu bahtsızlığa düşerdim; belki de benim talihsizliğim, ailemin soylu doğmamış olmasından kaynaklanıyor. Doğrusu şu ki, servetlerinden utanacak kadar soysuz da değiller, bana, bahtsızlığımın soylu olmayışlarından kaynaklandığını düşündürmeyecek kadar soylu da değiller. Kısacası, ailem çiftçidir, sade insanlardır; şerefsiz bir ırkın kanı kanımıza karışmamıştır; eski Hıristiyan’ızdır. Ama ailem o kadar zengindir ki, serveti ve ihtişamlı yaşayışı, yavaş yavaş kendisine asilzade, hattâ şövalye şanı kazandırmaktadır. Yine de, onların en çok değer verdikleri servet ve soyluluk, benim gibi bir kızları olmasıydı; mirasçıları olacak, sevecekleri başka çocukları da olmadığından, ben dünyanın en çok şımartılan kızıydım. Benim gözümün içine bakarlardı; ben yaşlılıklarının güvencesi, sınır tanımayan sevgilerinin tek merkeziydim. Benim sevgim de onlarınkinden bir gıdım aşağı kalmazdı. Kalplerinin sahibi olduğum gibi, varlıklarının da sahibi bendim; hizmetkârları ben işe alır, ben işten atardım; her ekilenin, her biçilenin hesabı benim elimden geçerdi; yağ değirmenleri, şarap presleri, küçükbaş ve büyükbaş hayvanların hesabı, kovanların hesabı. Kısacası, babam kadar zengin bir çiftçinin sahip olabileceği, olduğu her şeyin hesabını ben tutardım; kâhya da bendim, efendi de; ben bütün bunları öyle isteyerek yapardım, onlar da öyle memnun kalırlardı ki, ne kadar anlatsam azdır. Günün boş kalan zamanlarında, ustabaşı, başçoban ve diğer gündelikçilerle gereğince ilgilendikten sonra, genç kızlara yakışan ve gerekli olan şeyleri yapardım; dikiş, nakış, sık sık da iplik eğirmek gibi. Biraz eğlenmek isteyip bu işlerden birini bıraktığımda da, ya dinî bir kitap okur, ya da harp çalardım; çünkü tecrübelerim bana, müziğin dağınık ruhları toparladığını, ruhun sıkıntılarını hafiflettiğini göstermişti. İşte aile evindeki hayatım buydu; onu böyle ayrıntılı anlatmamın sebebi, gösteriş ya da zengin olduğumu anlatma merakı değil, o iyi durumdan, bu içinde bulunduğum mutsuzluğa gelişimde hiç suçum olmadığını göstermektir. Dediğim gibi, hayatımı bu işlerle ve manastır hayatına benzer bir kapalılık içinde geçiriyordum; evdeki hizmetkârlar dışında beni kimsenin görmediğini sanıyordum; çünkü kiliseye gittiğim günler, sabah çok erken saatte, yanımda annem ve hizmetkârlarla gider, öyle kapanır, saklanırdım ki, gözlerim ayağımı bastığım yerden başka bir şey görmezdi. Bütün bunlara rağmen, aşkın gözleri, daha doğrusu

vaşak gözünden bile keskin olan aylaklığın gözleri, Don Fernando'nun, yani dükün küçük oğlunun gayretiyle beni görmüş.”

Hikâyeyi anlatan kız, Don Fernando'nun adını söylediği an, Cardenio'nun yüzünün rengi değişti, terlemeye başladı, öyle telâşlandı ki, bunu gören rahiple berber, zaman zaman etkisine girdiğini söylediği delilik buhranının geldiğini sandılar. Ama Cardenio terleyip kıpırtısız durmaktan başka bir şey yapmadı; gözlerini kızdan hiç ayırmıyor, kim olduğunu düşünüyordu. Kız ise, Cardenio'daki değişikliğin farkına varmayarak hikâyesine devam etti:

“Görür görmez de, kendisinin sonradan söylediğine göre, aşkımın kölesi olmuş; bunu sonraki davranışlarıyla kanıtladı. Ama bitmeyen dertlerimin öyküsünü çabuk bitirmek için, Don Fernando'nun aşkını bana kanıtlamak amacıyla yaptıklarını anlatmadan geçmek istiyorum. Evimdeki herkese rüşvet verdi; akrabalarımaya bağışlarda, vaatlerde bulundu. Sokağımızda her gün bayram, her gün kutlama vardı; geceleri çalgıcılar kimseyi uyutmuyordu. Nasıl olduğunu ben anlayamadan elime geçen mektupların sonu gelmiyordu; sevgi sözleriyle, tekliflerle doluydular; vaatlerin, yeminlerin sayısı, kelimelerinkinden fazlaydı. Bütün bunlar beni yumuşatmadığı gibi, sanki can düşmanımışçasına sertleştiriyordu; beni razı etmek için yaptığı her şeyi, sanki aksine bir amaçla yapıyor gibiydi; Don Fernando'nun iltifatlarından hoşlanmadığım, ilgisini fazla bulduğum için değil. Bu kadar büyük bir asilzadenin beni böyle sevip takdir etmesi, açıklayamadığım bir memnuniyet veriyor, mektuplarında beni methetmesi, beni rahatsız etmiyordu; çünkü bana kalırsa, biz kadınlar, çirkin de olsak, bize güzel denmesinden daima hoşlanırsınız. Ama namusum ve ailemin sürekli nasihatleri, bütün bunların karşısındaydı. Don Fernando aşkını herkesin bilmesine aldırmış etmediğinden, ailem durumdan açıkça haberdardı. Annemle babam, şan ve şereflerini tamamen benim faziletime ve iffetime teslim ettiklerini söylüyorlar, Don Fernando'yla benim aramdaki eşitsizliğe dikkatimi çekiyorlardı. Bunu düşünürsem, kendisi aksini iddia etse de, niyetlerinin benim iyiliğime değil, kendi hazzına yönelik olduğunu anlayacağımı söylüyorlardı. Yersiz isteğinden vazgeçmesi için ben bir engel koymak istiyorsam, beni istediğim biriyle hemen evlendirmeye razıydılar; bu, bizim köyün ya da civar köylerin en belli başlı kişilerinden biri olabilirdi; çünkü ailemin serveti ve benim şöhretim, buna elveriyordu. Bu vaatler ve söylediklerinin doğruluğu, benim de kararlılığımı güçlendiriyordu; Don Fernando'ya çok küçük de olsa, isteğine ulaşabileceği umudunu verebilecek tek cevap vermedim hiçbir zaman. Onun herhalde küçümseme gibi gördüğü bu direncim, şehvetini daha da kamçılammış olmalı; bana gösterdiği ilgiye bu ismi vermek istiyorum, çünkü yakışık alır bir ilgi olsa, şu anda siz bunu öğrenmiş olmazdınız, size söylememe fisat olmazdı. Sonuçta, Don Fernando, bana sahip olma umudundan vazgeçsin diye, ya da hiç değilse beni koruyacak biri olsun diye, ailemin beni evlendireceğini öğrendi. Bu haber veya şüphe de, şimdi işiteceğiniz şeyi yapmasına sebep oldu.⁵² Bir gece, odamda bana hizmet eden bir nedimemle yalnızdım; dikkatsizlik yüzünden namusum tehlikeye girmesin diye, korkumdan kapıları sıkıca kapamıştım; nasıl oldu bilmiyorum, düşünemiyorum, bu kadar kapanmaya ve tedbire rağmen, o sessizliğin, yalnızlığın

ortasında, birden karşımda buluverdim kendisini. Onu görünce öyle altüst oldum ki, gözlerim bulandı, dilim tutuldu. Öyle ki, bağırarak güç bulamadım kendimde, zaten bulsaydım da, o izin vermeyecekti; çünkü derhal yanıma gelip beni kollarına aldı (ben, dediğim gibi, o kadar altüst olmuşum ki, kendimi savunamadım), ve bana öyle sözler söylemeye başladı ki, yalanın nasıl bu kadar becerikli olabildiğini, kelimeleri nasıl bu kadar gerçekmiş hissi verecek şekilde bir araya getirdiğini aklım almıyor. Namussuz, gözyaşlarıyla, hıçkırıklarla sözlerini doğruluyordu. Ailemin yanında yapayalnız, bu konularda tecrübesiz yetişmiş zavallı ben, nasıl oldu bilmem, bütün bu sahtekârlıkları hakikat zannetmeye başladım; yine de, gözyaşları ve hıçkırıkları, bende ancak namuslu bir merhamet uyandırdı. Böylece, ilk andaki korkum geçince, kaybettiğim cesaretimi bir ölçüde toparlayıp kendimden beklediğimden daha fazla bir yüreklilikle dedim ki: ‘Saygıdeğer efendim, senin kollarında değil de, vahşî bir aslanın pençeleri arasında olsaydım ve kurtulmam, namusumu zedeleyecek bir hareket veya sözle mümkün olsaydı, olmuş olanı olmamış kılmak ne kadar mümkünse, o hareketi yapmam, o sözü söylemem de o kadar mümkün olurdu. Senin, benim bedenimi kollarınla kavradığın gibi, ben de kalbimi temiz hislerle bağladım; beni zorlamaya niyetliysen, senin hislerinden ne kadar farklı olduklarımı kendin de göreceksin. Ben senin vasalınım, ama kölen değilim; senin asaletin, benim mütevazı soyumun şerefini lekeleme, aşağılama yetkisini sana vermiyor, vermemeli. Bir köylü, bir çiftçi olmama rağmen, kendime bir senyör, bir soylu olan sen kadar değer biçiyorum. Benim karşımda senin gücünün etkisi, servetinin değeri olamaz; sözlerin beni kandıramaz, gözyaşların, iç çekişlerin beni yumuşatamaz. Ailemin bana koca olarak seçeceği kişide bütün bu saydıklarımın birini görsem, sevgimle sevgisine karşılık verirdim, iradem onun iradesinden çıkmazdı. Namusumu koruyabildiğim sürece, hoşuma gitmese de, senin şimdi zorla almak istediğini, o zaman kendi isteğimle verirdim. Bütün bunları şunun için söyledim: Benim meşru kocam olmayan kişinin, benden herhangi bir şey elde etmesi düşünülemez.’ Bunun üzerine hain asilzade dedi ki: ‘Güzeller güzeli Dorotea,’ (karşınızda gördüğünüz bahtsızın adı bu), ‘eğer tek düşündüğün buysa, işte sana evlilik sözü veriyorum; her şeyi gören Tanrı ve şu Meryem Ana tasviri, şahidim olsun.’ “

Cardenio, kızın adının Dorotea olduğunu duyunca, yine telâş-landı ve ilk andaki düşüncesi doğrulandı; ama hikâyeyi bölmeyip, kendisinin önceden bildiği olayın nasıl sonuçlanacağını öğrenmek istediğinden, sadece şunları söyledi:

“Hanımefendi, demek adın Dorotea. Ben aynı isimde bir başkasından sözedildiğini duymuştum; onun da bahtsızlığı seninkiyle yarışabilir. Sen devam et, sırası gelince sana öyle şeyler anlatacağım ki, üzüleceğin kadar şaşırabilirsin de.”

Dorotea, Cardenio’nun sözlerine kulak verdi; garip, paramparça kıyafetine baktı ve eğer kendisiyle ilgili bir şey biliyorsa, hemen söylemesini rica etti; talihi bir tek iyi şeyi elinden almamıştı, o da başına gelebilecek her felâkete katlanabilme cesaretiydi; çünkü zaten içinde bulunduğu durumu, bir nebze olsun kötüleştirebilecek bir felâket yoktu onun gözünde.

“Hanımefendi,” dedi Cardenio, “düşündüğüm şey doğru olsa, bir an bile geçirmeden,

aklımdan geçeni söyledim; ama henüz fırsat kaçırılmış değil, bilmenin de sana bir yararı olmaz.”

“Her neyse,” dedi Dorotea, “ben hikâyeme devam edeyim; Don Fernando sonra odada bulunan tasviri alıp, evliliğimize şahit gösterdi. Çok etkileyici sözlerle, olağanüstü yeminlerle, kocam olacağına söz verdi; ben, daha o sözlerini tamamlamadan önce, dikkatli olmasını, bir köylüyle, kendi vasalıyla evlendiğini öğrendiğinde, babasının ne kadar öfkeleneyeceğini düşünmesini söyledim. Güzelliğimin kendisini kör etmesine izin vermemesini, çünkü hatasına mazeret olamayacağını, beni seviyorsa, bana iyilik etmek istiyorsa, beni soyumun gerektirdiği, bana eşit bir kismete terk etmesini, bu kadar eşitsiz evliliklerin asla başladığı şekilde mutlu devam etmediğini söyledim. Size anlattıklarımın hepsini, daha başka, hatırlamadığım birçok şey söyledim, ama hiçbiri onu niyetinden vazgeçiremedi; tıpkı para ödemeyi düşünmeyen alıcının pazarlıktan çekinmediği gibi. Ben bu arada kendi kendimle tartışıyor, şöyle diyordum içimden: ‘Evlilik yoluyla, mütevazı bir mevkiden soyluluğa yükselen ilk kadın ben olmayacağım, Don Fernando da güzelliğin, daha büyük ihtimalle, körü körüne aşkın, asaletine denk olmayan bir eş seçmeye sevkettiği ilk erkek değil. Eski köye yeni âdet getirmediğime göre, talihin bana sunduğu bu şerefi kabul etmem doğru olur; her ne kadar bana gösterdiği sevgi, arzusunu tatmin edinceye kadar sürse de, Tanrı nezdinde onun karısı olacağım. Eğer onu aşağılayacak olursam, kovmaya kalkarsam, görüyorum ki zora başvuracak, benim de şerefim lekelenecek; hiç suçum olmadığı halde bu duruma düştüğümü bilmeyen birinin gözünde mazeretim olmayacak. Ailemi ve başkalarını, bu adamın, odama benim iznim olmadan girdiğine inandırmaya hangi sözler yeter ki?’ Bütün bu soruları ve cevapları bir anda kafamdan geçirdim; ayrıca, Don Fernando’nun yeminleri, gösterdiği şahitler, döktüğü gözyaşları, bunca gerçek sevgi gösterisiyle birlikte, benimki gibi serbest ve masum bir yüreği bile kazanabilecek inceliği ve iltifatları, sonunda üzerimde etkili olmaya başladı ve mahvım olacağını düşünemediğim şeye beni sevketti. Tanrı’nın şahitliğine yeryüzünde bir şahit eklemek için, nedimemi çağırdım; Don Fernando yeminlerini tekrarladı, teyit etti; ilk gösterdiği şahitlere yeni azizler ekledi; sözünü yerine getirmesse diye, kendine bin türlü lânet yağdırdı; tekrar gözleri doldu, iç çekişleri arttı; zaten hiç gevşetmediği kollarıyla beni daha da sıkı sarmaladı, ve böylece, nedimem odadan çıktığında benim genç kızlığım sona erdi, onun da hainliği ve alçaklığı tamamlandı. Felâketimin gecesi sona ermişti; sabah olmak üzereydi; ama sanıyorum Don Fernando daha da çabuk sabah olmasını isterdi; çünkü şehvetin tatmin olmasıyla birlikte, en büyük haz, tatminin bulunduğu yerden ayrılmaktır. Şunun için söylüyorum: Don Fernando benden aceleyle ayrıldı; nedimem sayesinde, (onu içeri getiren de nedimemdi), şafak sökmeden kendini sokağa attı. Benimle vedalaşırken, geldiğindeki kadar şevkle olmasa da, sözüne güvenmemi, yeminlerinin kesin ve doğru olduğunu söyledi; sözlerini teyit etmek için de, parmağından kıymetli bir yüzük çıkarıp benim parmağıma taktı. Sonuçta, o gitti, ben kaldım, hüznü mü, sevinçli mi, bilmem. Şunu biliyorum ki, bu olay aklımı karıştırdı;

düşüncelere daldım, neredeyse kendimden geçtim. Don Fernando'yu odama almakla bana ihanet ettiği için nedimemi azarlamaya yanaşmadım, ya da unuttum; çünkü başıma gelen şeyin iyi mi, kötü mü olduğuna hâlâ karar veremiyordum. Don Fernando giderken kendisine, artık onun olduğuma göre, o bunu açıklamaya karar verinceye kadar, başka gecelerde de beni aynı şekilde görebileceğini söyledim. Ertesi gece haricinde bir daha da gelmedi; bir aydan uzun bir süre boyunca, kendisini sokakta veya kilisede de göremedim. Şehirde olduğunu ve çoğu gün, çok sevdiği bir uğraş olan ava çıktığını öğrendiğim halde, onu boş yere bekledim.⁵³ O günlerin, saatlerin benim için ne kadar uğursuz olduklarını çok iyi biliyorum; o günlerde Don Fernando'nun yeminlerinden şüphe etmeye, hattâ inanmamaya başladım. Nedimem, cüreti yüzünden daha önce işitmediği azarı, yine o sırada işitti. Şunu da biliyorum ki, annemle babam niye mutsuz olduğumu sormasınlar, beni yalan uydurmak zorunda bırakmasınlar diye, gözyaşlarımı tutmak, yüzümdeki ifadeye hâkim olmak mecburiyetindeydim. Ama bütün bunlar bir anda sona erdi; öyle bir an geldi ki, mantık tökezledi, şerefli sözler sona erdi, sabır tükendi ve gizli düşüncelerim açığa çıktı. Çünkü birkaç gün sonra, Don Fernando'nun yakındaki bir şehirde, eşsiz güzellikte, soylu, ancak çeyizi sayesinde bu kadar soylu bir evliliği umabilece kadar zengin olmayan bir ailenin kızıyla evlendiği, köyde konuşulmaya başladı. Kızın adının Luscinda olduğu söyleniyor, düğünde olan şaşırtıcı olaylar anlatılıyordu.”

Cardenio Luscinda'nın adını duyunca, omuzlarını büzdü, dudaklarını ısırды, kaşları çatıldı ve birazdan, gözlerinden iki çeşme gibi gözyaşları akmaya başladı. Ama Dorotea bu yüzden hikâyesini kesmeyip devam etti:

“Bu elim haber kulağıma geldiğinde, yüreğim buz keseceği yerde, öfkeyle öyle bir tutuştu ki, sokaklara çıkıp haykırmama, uğradığım ihaneti, kalleşliği herkese ilân etmeme ramak kaldı. Ama öfkem, tasarladığım ve gerçekten de uyguladığım şeyi o gece yapacağımı düşünerek, bir süreliğine dindi. Babamın hizmetkârı olan genç bir çobandan aldığım bu kıyafeti giydim; ona başıma gelen felâketi anlatıp düşmanımın bulunduğu haberini aldığım şehre kadar, benimle gelmesini rica ettim. O, önce cüretimden dolayı beni azarladı, kararımı kınadı; ama fikrimi değiştirmeyeceğimi anlayınca, bana, kendi sözleriyle, dünyanın öbür ucuna kadar eşlik edeceğini söyledi. Hemen o anda, bir yastık kılıfının içine, ne olur ne olmaz diye, bir kadın elbisesi, birkaç mücevher, biraz da para doldurdum. Gecenin sessizliğinde, hain nedimeme haber vermeden, genç çobanın ve sayısız düşüncelerimin eşliğinde evimden çıkıp, yürüyerek şehrin yolunu tuttum. Bir an önce varma isteğiyle, uçarcasına gidiyordum; artık olup bitmiş olanı engelleyemeyeceğime göre, hiç değilse Don Fernando'ya vicdanının buna nasıl izin verdiğini soracaktım. Gideceğim yere iki buçuk günde vardım; şehre girdiğimde, Luscinda'nın ailesinin evini sordum; ilk sorduğum kişi, benim duymak istediğimden de fazlasını söyledi. Evi tarif etti, kızın düğününde olanların hepsini anlattı; olanları bütün şehir biliyordu, insanlar bir araya gelip bunu konuşuyorlardı. Adamın anlattığına göre, Don Fernando'yla Luscinda evlendikleri gece, Luscinda evet deyip karısı olmayı kabul ettikten

sonra, düşüp bayılmış; kocası hava alması için göğsünü çözdüğünde, Luscinda'nın yazısıyla kaleme alınmış bir not bulmuş; yazıda Luscinda, Don Fernando'nun karısı olamayacağını, çünkü Cardenio'nun karısı olduğunu açıklıyormuş. Bana bunları anlatan adamın dediğine göre, Cardenio, o şehrin ileri gelen soylu ailelerinden birine mensupmuş; Luscinda'nın Don Fernando'ya evet demesinin tek sebebi, ailesine itaatsizlik etmemekmiş. Kısacası, kâğıtta öyle şeyler yazılmış ki, evlendikten sonra kendini öldürmeye niyeti olduğu anlaşılıyormuş; canına niçin kıydığını açıklıyormuş; bütün bunlar da, giysisinin bilmem neresinde buldukları hançer tarafından doğrulanmış. Bunları gören Don Fernando, Luscinda'nın kendisini alaya aldığı, rezil ettiğini, aşağıladığını düşünerek, kız ayılmadan üstüne atılmış ve üzerinde bulunan hançerle öldürmek istemiş; kızın ailesi ve diğer hazır bulunanlar engellemese, yapacaktı da. Bir de şunu anlattılar: Don Fernando hemen oradan ayrılmış; Luscinda kendine ancak ertesi gün gelebilmiş; o zaman da, ailesine, gerçekten o dediğim Cardenio'nun karısı olduğunu söylemiş. Bir şey daha öğrendim: Cardenio, düğünde hazır bulunmuş ve asla tahmin edemeyeceği halde, Luscinda'nın evlendiğini görünce, çaresizlik içinde şehirden ayrılmış. Gitmeden önce yazıp bıraktığı mektupta, Luscinda'nın kendisine yaptığı haksızlığı anlatıyor, kimsenin onu görmeyeceği yerlere gittiğini söylüyormuş. Bunların hepsi, bütün şehir tarafından biliniyor, herkes bunu konuşuyordu; Luscinda'nın aile evinden ve şehirden kaybolduğu öğrenilince (her yerde aranmış, bulunamamıştı), daha da çok konuşuldu; annesiyle babası akıllarını kaybetmek üzereymişler, Luscinda'yı bulmak için ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Bunu öğrenince, umutlarım ayaklandı; Don Fernando'yu evli bulmaktansa, hiç bulmamanın daha iyi olduğunu düşündüm. Bütün kapıların henüz kapanmadığını düşünüyordum; belki de, diyordum, Tanrı ikinci evliliğini, birincisine karşı yükümlülüğünü anlasın diye engellemiştir; Hıristiyan olduğunu hatırlasın, dünyevî değerlerden çok, vicdanına karşı sorumlu olduğunu farket sin diye. Bütün bunları zihnimden geçiriyor, kendi kendimi teselli etmeye çalışıyor, teselli bulamıyor, artık nefret ettiğim bu hayatı sürdürebilmek için uzak, boş, yalan umutlar besliyordum. Don Fernando'yu bulamayınca, şehirde ne yapacağımı bilemez halde kalmıştım; bir çığırtkanın, beni bulana büyük mükâfat verileceğini ilân ettiğini duydum, yaşım ve üzerimdeki kıyafet de tarif ediliyordu; ayrıca, bana eşlik eden delikanlının beni ailemin evinden kaçırdığı dedikodusunu da duydum. İtibarımla ne kadar düştüğünü görmek, bana çok dokundu; oraya giderek itibarımı kaybetmem yetmiyordu, bir de kiminle gittiğim eklenmişti; böyle düşük seviyeli, bana yakışmayacak biriyle. Çığırtkanı duyar duymaz, bana verdiği sadakat sözünde kararsızlık göstermeye başlamış olan hizmetkârımla birlikte, şehirden ayrıldım. Aynı gece, bulunma korkusuyla, geçit vermeyen bu dağlara sığındık. Ama her felâket yenisini davet eder, her felâketin sonu, daha büyük bir diğerinin başlangıcıdır derler; bana da öyle oldu; o ana kadar sadık ve güvenilir olan hizmetkârım, beni bu ıssızlığın ortasında görünce, güzelliğimden çok kendi edepsizliğinin kışkırtmasıyla, kendi gözünde bu yalnızlığın sunduğu fırsattan faydalanmak isteyip, utanmadan, Tanrı'dan korkmadan, bana saygı duymadan, bana kur yaptı. Utanmazca sözlerine benim kınayan, dürüst

cevaplar verdiğimi görünce de, önce faydası olur sandığı ricaları bir yana bırakıp, zor kullanmaya başladı. Ama dürüstçe niyetleri daima gören ve kayıran âdil Tanrı, beni kayırdı ve bu azıcık kuvvetimle, fazla uğraşmadan, onu bir uçurumdan aşağı yuvarladım; oracıkta bıraktım; ölü mü, diri mi bilmiyorum. Sonra yorgunluğuma ve korkuma rağmen, hızla dağların içlerine doğru ilerledim; tek düşüncem, tek amacım, buralarda gizlenmek, ailemden ve ailem adına beni arayanlardan kaçmaktı. İşte bu niyetle, bilmiyorum kaç ay önce, buraya geldim; bir çobana rastladım, bu dağın içlerindeki bir köye hizmetkâr olarak götürdü beni; bütün bu süre boyunca kendisine çobanlık ettim; hiç beklemediğim bir anda beni eleveren bu saçlarımı gizlemek için, hep kırlarda olmaya çalıştım. Ama bütün çabalarım, dikkatim fayda etmedi; çünkü efendim benim erkek olmadığımı anladı ve onda da, hizmetkârımda olduğu gibi, kötü düşünceler uyandı. Kader her derdin çaresini de bulmadığı için, efendimi, hizmetkârım gibi yuvarlayıp kurtulabileceğim bir uçurum, bir çukur bulamadım; ona karşı kuvvetimi ya da ikna gücümü denemektense, kaçıp tekrar bu ıssız yerlerde gizlenmeyi daha uygun buldum. İşte böyle, yine pusuya yattım; karşıma bir engel çıkmadan, iç çekerek, ağlayarak Tanrı'ya yalvarabileceğim bir yer aramaya başladım; bahtsızlığıma acısın, kurtulmam için bana güç versin, yardım etsin diye. Veya bu ıssız yerde can vereyim; kendi suçu olmadan, hem kendi memleketinde, hem yabancı illerde, dedikoduya meydan veren bu zavallıdan bir anı kalmasın geriye.”

[52](#) Buradan 2 no.lu dipnota kadar olan bölüm, 1624'te Portekiz Enkizyonu'nun sansürüne uğradı.

[53](#) 1 no.lu dipnotta başlayan, sansürlü bölümün sonu.

YİRMİ DOKUZUNCU BÖLÜM

Âşık şövalyemizi, kendine reva gördüğü ağır kefareten kurtarmak için tasarlanan kurnazca düzene dair

“İşte beyler, başıma gelen felâketin gerçek öyküsü bu; duyduğunuz hıçkırıklarla dinlediğiniz sözlerin, gözlerimden akan yaşların bolluğu sebepsiz miymiş, siz karar verin. Derdimin nasıl bir dert olduğunu düşünecek olursanız, tesellinin nafile olduğunu göreceksiniz; çünkü bu derdin çaresi yok. Sizden tek ricam var– bunu kolaylıkla yapabilirsiniz, yapmalısınız da– beni arayanlar tarafından bulunma korkusu yüzünden ölmeden, nerede yaşayabileceğim konusunda nasihat verin bana. Ailemin beni çok sevdiğini ve beni iyi karşılayacaklarını bildiğim halde, onların karşısına, kendilerinin düşündüğü şekilde çıkmayacağımı, benden bekledikleri dürüstlüğü, yüzüme baktıklarında bulamayacaklarını düşünmek bile, öyle utanç veriyor ki bana, bir daha yüzlerini görmemek pahasına, temelli sürgün hayatı yaşamaya razıyım.”

Bunları söyleyip sustu ve yüzü, ruhunu kaplayan keder ve utancı açıkça gösteren bir renge büründü. Onu dinlemiş olanların ruhunu ise, kızın bahtsızlığı karşısında hem merhamet, hem de şaşkınlık kaplamıştı. Rahip hemen kızı avutmak, nasihat etmek istediye de, Cardenio önce davrandı ve dedi ki:

“Demek ki, sen zengin Clenardo’nun tek kızı, güzel Dorotea’sın.”

Dorotea, babasının adını duyunca ve söyleyenin sefil halini görünce şaşırıldı; Cardenio’nun kılığını daha önce tarif etmişti. Dedi ki:

“Peki, kardeşim, siz kimsiniz ki babamın adını biliyorsunuz? Ben, yanlış hatırlamıyorsam, kara bahtımın hikâyesini sizlere anlatırken, babamın adını söylememiştim.”

“Ben,” dedi Cardenio, “sizin anlattığınıza göre, Luscinda’nın, kocası olduğunu söylediği talihsizim, hanımefendi. Ben bahtsız Cardenio’yum; sizi bu hale getiren kişinin kötü niyeti, beni de bu gördüğünüz hale getirdi: sefil, çıplak, teselli bulmaz ve en kötüsü de, şuursuz bir hale; çünkü Tanrı’nın şuurumu bana iade etmeyi uygun bulduğu kısa süreler haricinde, aklımı da kaybettim. Ben, Don Fernando’nun yaptığı haksızlıklara şahit olan, Luscinda’nın, karısı olmaya evet deyişini duyan adamım, Dorotea. Luscinda’nın baygınlığının nereye varacağını, göğsünden çıkan kâğıdın ne sonuç vereceğini bekleme cesaretini gösteremedim; çünkü ruhum bu kadar felâketi bir arada görmeye dayanamadı. Bunun üzerine, o evden sabırsızlıkla ayrılıp beni evinde misafir eden adama, Luscinda’ya verilmek üzere bir mektup bıraktım ve bu ıssız yerlere geldim. Niyetim, o andan itibaren nefret ettiğim, can düşmanım saydığım hayatıma, burada son vermektir. Ama kaderim, hayatıma son vermek istemeyip aklımı başımdan almakla yetindi; belki de sizi bulma saadetine beni kavuşturmakta niyeti. Anlattıklarınız doğruysa –ki öyle olduğuna inanıyorum– Tanrı her ikimizin de bahtsızlığını, düşündüğümüzden daha iyi bir şekilde sonuçlandırmayı tasarlıyor olabilir. Luscinda benim olduğundan Don Fernando’yla evlenemeyeceğine, Don Fernando da sizin olduğundan onunla evlenemeyeceğine ve Luscinda da bunu açıkça belirtmiş olduğuna göre, Tanrı’nın, her birimize, kendimize ait olan şeyi geri

vereceğini umabiliriz; çünkü onlar hâlâ bizim, kaybedilmiş bir şey yok. Madem ki böyle bir tesellimiz var, üstelik de çok uzak umutlardan ya da çılgınca hayallerden doğmuş değil, size yalvarırım hanımefendi, dürüst düşüncelerinizi yeni bir karara yöneltin, ben de öyle yapacağım. Daha iyi bir talihe hazırlayın kendinizi. Size bir asilzade ve Hıristiyan olarak yemin ediyorum; sizi Don Fernando'nun eşi olarak görünceye kadar terk etmeyeceğim. Size olan borcunu, ikna ederek kabul ettiremezsem de, asilzade olarak hakkımı kullanıp size yaptığı haksızlığa karşı, kendisini düelloya davet edeceğim; bana yapılan hakareti unutup, intikamını gökyüzündeki Tanrı'ya bırakarak, yeryüzünde sizin intikamınızı almakla ilgileneceğim.”

Cardenio'nun sözleri, Dorotea'nın şaşkınlığını daha da artırdı; bunca teklife nasıl teşekkür edeceğini bilemeyerek ayaklarına uzanıp öpmek istedi; ama Cardenio buna izin vermedi. Rahip ikisinin de yerine konuşarak Cardenio'nun güzel sözlerini onayladı ve ikisinin de kendisiyle birlikte, köyüne gitmeleri için yalvardı, nasihat verdi, ikna etti. Orada ihtiyaçları karşılanır, Don Fernando'nun nasıl bulunacağı, Dorotea'nın ailesine nasıl götürüleceği veya en uygun bulunan şeyin nasıl yapılacağı düşünülür, kararlaştırılırdı. Cardenio ve Dorotea teşekkür ederek yardım teklifini kabul ettiler. Bütün bu süre boyunca sessizce, merak içinde dinlemiş olan berber de kibar bir konuşma yaptı ve kendilerine yardım etmeyi, rahip kadar büyük bir hevesle teklif etti.

Ayrıca, oraya gelmelerinin sebebini ve Don Quijote'nin garip deliliğini kısaca anlatarak onu almaya gitmiş olan silâhtarını beklediklerini söyledi. Cardenio, Don Quijote'yle kavgasını bir rüya gibi hatırlayıp diğerlerine anlattı; ama kavganın sebebini hatırlayamadı.

Bu sırada, birinin seslendiğini duydular; Sancho Panza'nın sesini tanıdılar. Onları bıraktığı yerde bulamadığından, sesleniyordu. Oldukları yerden çıkıp Sancho'yu buldular; Don Quijote'yi sordular. Sancho efendisini don gömlek, zayıflamış, sararmış, açlıktan ölmek üzere bir halde bulduğunu anlattı; sevgili Dulcinea'sını düşünüp iç çekiyormuş; Sancho sevgilisinin orayı terk edip El Toboso'ya gitmesini emrettiğini, kendisini orada beklediğini söylediği halde, Don Quijote ona lâyük olduğunu kanıtlayacak kahramanlıklar yapmadan önce, güzel huzuruna çıkmamaya kararlı olduğu cevabını vermiş. Böyle giderse, icap ettiği gibi imparator, hattâ en azından başpiskopos olamama tehlikesi başgösterdiğinden, Sancho efendisini oradan çıkarmak için bir şey yapmalarını istedi.

Rahip merak etmemesini, efendisi istemese de kendisini oradan çıkaracaklarını söyledi. Sonra Cardenio'yla Dorotea'ya, Don Quijote'nin durumuna çare olarak, hiç değilse evine götürebilmek için düşündükleri şeyi anlattı. Bunun üzerine Dorotea, yardıma muhtaç genç kız rolünü berberden daha iyi oynayabileceğini söyledi; üstelik yanında buna uygun bir kıyafet de vardı; rolü gereği söyleyeceği şeyleri ona bırakabilirlerdi, çünkü kendisi epeyce şövalye kitabı okumuştü ve yardıma muhtaç bakirelerin, gezgin şövalyelerden bir ihsan istediklerinde kullandıkları üslûbu gayet iyi biliyordu.

“Öyleyse,” dedi rahip, “hemen harekete geçmekten başka yapılacak şey kalmadı; talihin

bizden yana olduğuna hiç şüphe yok. Sizlere, hiç beklemediğiniz halde bir çare görüldü; bizim de işimiz kolaylaştı.”

Dorotea derhal yastık kılıfından, çok güzel, yünlü kumaştan bir elbiseyle gösterişli yeşil kumaştan bir başörtüsü çıkardı. Küçük bir kutudan çıkardığı kolye ve diğer mücevherleri de takıp bir çırpıda süslendi ve varlıklı, soylu bir hanımefendiye benzedi. Bütün bunları ve daha başkalarını, ne olur ne olmaz diye evden ayrılırken yanına aldığını ve o ana kadar da ihtiyaç olmadığını söyledi. Hepsi zarafetine, kibarlığına ve güzelliğine hayran oldular ve böyle bir güzelliği reddeden Don Fernando'nun zevksiz olduğuna hükmettiler.

Ama en çok şaşırان, Sancho Panza oldu; hayatında hiç bu kadar güzel bir insan görmemiş gibi geliyordu ona –gerçekten de öyleydi. Rahibe bu harikulâde güzellikteki hanımın kim olduğunu ve o sapa yerde ne yaptığını sordu, heyecan içinde.

“Sancho kardeşim,” dedi rahip, “bu güzel hanımefendi, kısaca söylemek gerekirse, büyük Micomicon krallığının, baba tarafından doğrudan mirasçısı. Kendisi, efendinizden bir ihsan isteyecek; o da, büyük bir devin kendisine yapmış olduğu kötülüğün intikamını alması. Efendiniz bütün dünyada öyle iyi bir şövalye olarak ün yapmış ki, bu prenses onu aramaya, Gine'den gelmiş buraya.”

“Ne hayırlı bir arayış, ne hayırlı bir buluş,” dedi bunun üzerine Sancho Panza. “Hele efendime talih yardım eder de o kötülüğün intikamını alır, zat-ı âlinizin söylediği o orospu çocuğu devi öldürürse. Bulursa ve hayalet değilse, mutlaka öldürür, ama efendimin hayaletler karşısında hiçbir gücü yok. Yalnız ben zat-ı âlinizden özellikle bir şey rica edeceğim; muhterem Peder: Efendim korktuğum gibi başpiskopos olmaya kalkmasın diye, lütfen zat-ı âliniz hemen bu prensesle evlenmesini öğütleyin ona. Böylece başpiskopos olamaz, kolayca imparator olabilir, benim de arzularım gerçekleşir. Ben iyice düşündüm, kendi adıma, efendimin başpiskopos olmasının iyi olmayacağına karar verdim. Ben Kilise'nin işine yaramam, evliyim çünkü; şimdi kalkıp da karım, çocuklarım varken, Kilise mensubu olabilmek için özel izin peşinde koşmam, pek uzun bir iş olur. Kısacası, muhterem Peder, her şey efendimin derhal bu hanımla evlenmesine bağlı; henüz adını bilmediğim için, hanım diyorum sadece.”

“Adı,” dedi rahip, “Prensес Micomicon; krallığının adı Micomicon olduğuna göre, belli ki adının bu olması gerek.”

“Buna hiç şüphe yok,” dedi Sancho. “Soyadı olarak, doğdukları yerin adını alan çok kişi biliyorum ben; Pedro de Alcalá, Juan de Ubeda, Diego de Valladolid gibi. Herhalde Gine'de de aynı âdet var, kraliçeler krallıklarının adını alıyorlar.”

“Herhalde,” dedi rahip. “Efendinizin evlenmesi konusunda da, elimden geleni yapacağım.”

Sancho buna ne kadar memnun olduysa, rahip de onun saflığına o kadar şaşırdı; efendisinin imparator olacağından hiç şüphesi olmadığına göre, onun da hayali aynı zırvalıklarla dolmuştu.

Bu arada Dorotea rahibin katırına binmiş, berber de öküz kuyruğundan yapılmış sakalı

takmıştı. Sancho'ya kendilerini Don Quijote'nin olduğu yere götürmesini söylediler ve rahiple berberi tanıdığını söylememesini tembih ettiler; çünkü efendisinin imparator olması, tamamen onları tanımamasına bağlıydı. Rahiple Cardenio, onlarla birlikte gitmek istemediler; Cardenio, Don Quijote aralarındaki kavgayı hatırlamasın diye, rahip de henüz kendi varlığına gerek olmadığı için. Ve böylece, onları önden gönderip kendileri de yürüyerek, ağır ağır izlediler. Rahip Dorotea'ya yapması gereken şeyi hatırlatmayı ihmal etmedi; o da hiç merak etmemelerini, her şeyin kusursuz biçimde, tıpkı şövalye kitaplarında tasvir edildiği şekilde yapılacağını söyledi.

Herhalde üç çeyrek fersah yol almışlardı ki, birbirine girmiş kayaların arasında Don Quijote'yi gördüler; giyinikti ama zırhsızdı. Dorotea kendisini görüp de Sancho'dan Don Quijote olduğunu öğrendiği anda, küheylânını mahmuzladı, muhteşem sakallı berber de onu izledi. Yanına geldiklerinde, silâhtar kendini katırından aşağı atıp Dorotea'yı kucakladı. Dorotea da, zarif bir şekilde aşağı inip Don Quijote'nin önünde diz çöktü. Don Quijote ayağa kaldırmak için uğraştığı halde, Dorotea kalkmadı ve şöyle konuştu:

“Ey korkusuz, yiğit şövalye! Sonsuz iyiliğiniz ve nezaketinizle, isteyeceğim ihsanı kabul edinceye kadar buradan kalkmayacağım; ricamı yerine getirirseniz, sizin şanınıza şan, şerefimize şeref katılacak, güneşin şimdiye dek aydınlatmış olduğu en kederli, en bahtsız genç kız da huzura kavuşacak. Eğer bileğinizin gücü, ebedî şöhretinize denkse, irak diyarlardan, derdine çare bulmanız için, şanınızı duyup gelen bu bahtsız yardım etmeye mecbursunuz.”

“Güzel hanımefendi,” dedi Don Quijote, “siz ayağa kalkmadıkça, ne size bir cevap vereceğim, ne de söylediklerinizi dinleyeceğim.”

“Siz sonsuz nezaketinizle ricamı kabul etmedikçe kalkmayacağım beyefendi,” dedi dertli bakire.

“Kralıma, vatanıma ve kalbimin, özgürlüğümün anahtarının sahibine bir zarar gelmeden isteğinizi yerine getirebileceksem, ricanızı kabul ediyorum,” dedi Don Quijote.

“Saydıklarınız kesinlikle hiçbir zarar görmeyecek, iyi yürekli şövalye,” diye cevap verdi elemli genç kız.

Bu arada Sancho Panza, efendisinin kulağına eğilerek çok alçak sesle dedi ki:

“Ricasını rahatlıkla kabul edebilirsiniz efendim; matah bir şey değil, bir devi öldürmekten ibaret. Ricada bulunan ise, yüce Prenses Micomicona, büyük Etiyopya Micomicon krallığının kraliçesi.”

“Kim olursa olsun,” dedi Don Quijote, “ben mecbur olduğum, vicdanımın emrettiği şeyi, yeminime uygun şekilde yapacağım.”

Sonra genç kıza dönüp dedi ki:

“Kalkınız eşsiz güzel; benden istediğiniz neyse, yapacağıma söz veriyorum.”

“İstediğim ihsan şu,” dedi genç kız; “lütfen derhal benimle, sizi götüreceğim yere gelin ve hem Tanrı'nın, hem insanların yasalarına karşı gelerek krallığımı gasp eden hainden intikamımı alıncaya kadar, başka bir serüvene girmeyeceğinize, başka bir ihsan ricasını kabul

etmeyeceğinize söz verin.”

“Ricanızı aynen kabul ediyorum,” diye cevap verdi Don Quijote. “Şu andan itibaren, hanımefendi, sizi üzen bu derdi unutun ve sönmüş olan umutlarınızı canlandırın, güçlendirin. Tanrı’nın ve cesaretimin yardımıyla, göreceksiniz ki, kısa bir süre sonra, size karşı gelmek isteyen alçaklara rağmen, tekrar krallığınızın başında, köklü ve büyük hükümdarlığınızın tahtında oturuyor olacaksınız. Şimdi iş başına; çünkü tehlikenin büyüğü gecikmektir derler.”

Çaresiz bakire inatla ellerini öpmek için uğraştıysa da, daima nazik, kibar bir beyefendi olan Don Quijote, kesinlikle izin vermedi; onu ayağa kaldırıp büyük bir nezaket ve saygıyla kucakladıktan sonra, Sancho’ya Rocinante’nin kolanlarını kontrol etmesini ve hemen zırhını giydirmesini emretti. Sancho, zafer abidesi gibi bir ağaca asılmış olan zırhları indirdi ve kolanları gözden geçirip efendisinin zırhını çabucak giydiriverdi. Don Quijote, hazır olunca dedi ki:

“Haydi gidelim ve Tanrı’nın yardımıyla bu yüce hanımefendinin ricasını yerine getirelim.”

Berber hâlâ diz çökmüş durumdaydı; gülmesini tutmak için büyük gayret sarfediyor, sakalı düşmesin diye dikkatle, tek eliyle tutuyordu; sakalın düşmesi, niyetlerini de suya düşürebilirdi. Ricanın kabul edildiğini ve Don Quijote’nin ricayı yerine getirmek için acele ettiğini görünce, ayağa kalkıp hanımını bir elinden tuttu ve ikisi birlikte katora bindirdiler. Sonra Don Quijote Rocinante’ye bindi; berber de katırına yerleşti; Sancho ise yaya kaldı ve eşeğinin eksikliğini hissederek, kayboluşunu hatırladı tekrar. Ama keyfini bozmadı, çünkü efendisinin artık doğru yolda olduğunu, imparator olmasına ramak kaldığını düşünüyordu. O prensesle evleneceğinden ve en azından Micomicon kralı olacağından hiç kuşkusu yoktu. Canını sıkın tek şey, bu krallığın zenciler ülkesinde olması, dolayısıyla kendisine verilecek vasalların hepsinin, mecburen zenci olacağıydı. Buna hemen kafasından bir çare buldu ve kendi kendine dedi ki:

“Vasallarımın zenci olmasından bana ne? Hepsini alıp İspanya’ya getirir, anında satıveririm; o parayla da bir soyluluk unvanı ya da mevki satın alır, hayatımın geri kalanını huzur içinde geçiririm. Bundan ötesi var mı? Yok; ben uyanık adamım, becerikliyim de, ister otuz, ister on bin vasalı göz açıp kapayıncaya kadar satıveririm. Yaşlısını gencini şıpınışi uçuruveririm; istedikleri kadar siyah olsunlar, çil çil altına çeviririm ben onları. Enayi değilim ya!”

Bu düşüncelerle öyle hız kazanıp öyle memnun yürüyordu ki, yaya kalmanın sıkıntısını unutmuştu.

Cardenio’yla rahip bütün bunları çalılıkların arasından seyrediyor, yanlarına nasıl gideceklerini bilemiyorlardı. Ama müthiş kurnaz olan rahip, amaçlarına ulaşmak için derhal bir yol buldu ve yanındaki bir kutuda bulunan makasla, çabucak Cardenio’nun sakalını kesti; üstündeki kısa gri ceketle siyah pelerini ona giydirdi; kendisi de çamaşırlarıyla kaldı. Cardenio eski halinden o kadar farklıydı ki, aynaya baksa, kendisini tanıyamazdı. Bu iş bitince, ikisi kılık değiştirdikleri sırada ötekiler öne geçmiş oldukları halde, kolaylıkla

onlardan önce anayola çıktılar; çünkü inişli çıkışlı arazide hayvanlar yayalardan daha zor ilerliyordu. Dağın çıkışındaki düzlükte durdular; Don Quijote'yle arkadaşları ortaya çıktığında, rahip uzun uzun baktı, tanır gibi olduğunu gösteren hareketler yaptı ve epeyce baktıktan sonra, kollarını açıp haykırarak yanına gitti:

“Şükür kavuşturana, şövalyeliğin aynası, hemşerim La Mancha'lı Don Quijote, asaletin kaymağı, muhtaçların kurtarıcısı, koruyucusu, gezgin şövalyelerin hası.”

Bu sözleri söylerken, Don Quijote'nin sol dizine sarılmıştı. Adamın yaptıklarına, söylediklerine şaşırın Don Quijote dikkatle baktı ve sonunda tanıdı; ama şaşkınlığı geçmedi. Attan inmeye çalışıp çabalıyor, rahip izin vermiyordu. Don Quijote şöyle diyordu:

“Muhterem Peder, bırakınız lütfen, benim at üstünde, zat-ı âliniz gibi muhterem bir şahsiyetin ise yaya olması yakışık almaz.”

“Buna kesinlikle izin veremem,” dedi rahip. “Zat-ı âliniz at üzerinde kalınız, çünkü çağımızda görülmuş en büyük kahramanlıkları at üzerindeyken yapıyorsunuz; ben değersiz bir rahip olarak, zat-ı âlinizle birlikte olan bu beylerden birinin katırına, arkasına binmekle yetinirim, bir mahzuru yoksa eğer. Hattâ o zaman kendimi Pegasos'un üzerine ya da bugün hâlâ Compluto yakınındaki büyük Zulema tepesinin yamacında, büyü etkisinde uyuyan ünlü Magripli Mustarık'ın küheylânına binmiş sayarım.”

“Ben bunu düşünmedim, muhterem Peder,” dedi Don Quijote. “Fakat biliyorum ki, sayın prenses, benim hatırım için, silâhtarına katırının eyerini size bırakmasını seve seve emredecektir; eğer katır dayanırsa, silâhtar da terkisine biner.”

“Katır dayanır bence,” diye cevap verdi prenses. “Ayrıca sayın silâhtarına emretmeme gerek olmayacağını da biliyorum; kendisi o kadar kibar ve terbiyelidir ki, binek hayvanı varken bir din adamının yürümesine razı olmayacaktır.”

“Doğru,” dedi berber.

Çabucak katırdan inip rahibi eyere oturmaya davet etti; o da fazla yalvartmadan oturdu. Ne var ki, berber katırın terkisine binerken, kiralık olan katır (ne kadar kötü olduğunu belirtmek için bunu söylemek yeter), arka tarafını hafifçe havaya kaldırıp havaya öyle iki çifte attı ki, Üstat Nicolás'ın göğsüne ya da kafasına isabet etse, Don Quijote'nin peşinden geldiklerine lânet ederdi. Yine de korkusundan sıçrayıp yere düştü ve sakalına dikkat etmediğinden, o da yerinden çıktı. Sakalsız kaldığını gören berber, çareyi, iki eliyle yüzünü kapatıp dişlerinin döküldüğünden yakınmakta buldu. Don Quijote, yere düşen silâhtarın epey uzağında koca sakalın kansız, çenesiz durduğunu görünce, dedi ki:

“Yüce Tanrım, bu ne büyük mucize! Sakalı sanki mahsus kesilmiş gibi yüzünden ayrılıp düştü!”

Yalanının ortaya çıkma tehlikesi altında olduğunu gören rahip, hemen koşup sakalı alarak, yattığı yerde hâlâ feryat eden Üstat Nicolás'ın yanına gitti ve başını göğsüne yapıştırıp sakalı yerine taktı. Bir yandan da bir şeyler mırıldanıyordu; sakal yapıştırmak için hususî bir dua okuyup üflediğini, birazdan görececeklerini söyledi. Sakalı taktıktan sonra da geriye çekildi;

silâhtarın sakalı öyle güzel yapışmış, eski haline dönmüştü ki, Don Quijote afallayıp kaldı. Rahibe bu duayı uygun bir vakitte kendisine öğretsin diye yalvardı. Duanın sakal yapıştırmaktan öte marifetleri olduğunu anlamıştı; çünkü sakalın koptuğu yerde etin de yaralanması gerektiği açıktı; bu dua bütün yaraları iyileştirdiğine göre, sakaldan başka şeylere de faydası var demektir.

“Öyledir,” dedi rahip ve ilk fırsatta öğretmeye söz verdi.

İlk önce katır üzerinde rahibin gitmesine ve yaklaşık iki fersah uzaktaki hana varıncaya kadar, üçünün dönüşümlü olarak binmelerine karar verildi. Böylece üçü, yani Don Quijote, prenses ve rahip hayvanların üzerinde, üçü, Cardenio, berber ve Sancho Panza da yaya olarak yola çıkmaya hazır olunca, Don Quijote genç hanıma dedi ki:

“Zat-ı âliniz hangi yoldan gitmek istiyorsanız, buyrun seçin.”

O daha cevap veremedi, rahip dedi ki:

“Majesteleri hangi krallığa gitmek istiyorlar? Acaba Micomicon krallığına mı? Öyle olmalı, yoksa ben krallıklar hakkında hiçbir şey bilmiyorum demektir.”

Zekî bir kız olan Dorotea, evet demesi gerektiğini anlayarak dedi ki:

“Evet efendim; o krallığa gitmek istiyorum.”

“Madem öyle,” dedi rahip, “bizim köyün ortasından geçmeniz gerekiyor; oradan zat-ı âliniz Kartaca yoluna saparsınız, talihiniz varsa, Kartaca’dan kalkan bir gemi bulursunuz. Rüzgâr sizden yana olursa, deniz sakınse, fırtına da çıkmazsa, dokuz yılı bulmadan, büyük Meona, pardon, yani Meotides Gölü görünecektir. Majestelerinin krallığı ise, oradan yüz günü biraz aşkın bir mesafededir.”

“Maalesef yanılıyorsunuz efendim,” dedi prenses. “Ben krallığımdan ayrılalı henüz iki yıl olmadı; üstelik de havalar hiç iyi gitmedi; buna rağmen, işte en büyük arzuma kavuştum; yani saygıdeğer La Mancha’lı Don Quijote’yi buldum. Methini İspanya’ya ayak bastığım anda duydum ve onu aramak için yollara düştüm; nezaketine sığınmak ve kaderimi yenilmez bileğinin gücüne teslim etmek için.”

“Yeter, beni methetmeyin artık,” dedi Don Quijote. “Ben her türlü iltifata karşıyım; bunlar iltifat olmasa bile, bu tür sözler yine de saf kulaklarımı incitmekte. Bir tek şey söylemek istiyorum hanımefendi, gücüm olsa da, olmasa da, olduğu kadarını, ölünceye dek hizmetinize sunmak mecburiyetindeyim. Şimdi bunu sırası gelinceye kadar bir yana bırakalım da, muhterem Peder lütfedip bize söylesin, böyle yalnız, hizmetkârsız, beni korkutacak kadar incecik giyinmiş olarak buralara gelmesinin sebebi nedir?”

“Buna kısaca cevap vermek istiyorum,” dedi rahip. “Sayın Don Quijote, ben ve berber dostumuz Üstat Nicolás, Sevilla’ya, benim uzun yıllar önce Amerika’ya yerleşmiş olan bir akrabamın gönderdiği parayı almaya gidiyorduk; oldukça da yüklü bir miktar para, altmış bin pesonun üzerinde. Dün buradan geçiyorduk ki, yolumuza çıkan dört haydut, sakallarımıza varıncaya kadar her şeyimizi aldılar; öyle ki, berber takma sakal takmak zorunda kaldı. Bu delikanlıyı da,” dedi Cardenio’yu göstererek, “tanınmayacak hale getirdiler. İşin ilginç yanı

şu ki, bize saldıran adamların kürek mahkûmu oldukları bu civarda herkes tarafından biliniyor. Bu mahkûmları, başkalarıyla birlikte, aşağı yukarı aynı yerde, yanlarındaki komiser ve muhafızlara aldırmayacak kadar korkusuz bir adam serbest bırakmış. Hiç şüphesiz, adam ya deliydi, ya mahkûmlar kadar azılı bir hayduttu, ya da vicdansızın tekiydi; çünkü kurdu koyunların arasına, tilkiyi tavukların arasına, sineği balın ortasına salmış; adalete meydan okumuş; haklı emirlerine karşı gelerek kralına, senyörüne başkaldırmış. Kadırgaları kürekçilerden mahrum bırakarak, yıllardır dinlenen Santa Hermandad'ı ayağa kaldırmış; kısacası, bedenine faydası olmadığı gibi, ruhunu kaybetmesine sebep olacak bir iş yapmış.”

Sancho, rahiple berbere, efendisinin büyük şeref duyduğu kürek mahkûmları serüvenini anlatmıştı; rahip de bu yüzden, Don Quijote ne yapacak, ne diyecek diye bu konuda ısrar ediyordu. Don Quijote ise, onun her sözüyle renkten renge giriyor, o adamcağızları kendisinin serbest bıraktığını söylemeye cesaret edemiyordu.

“İşte,” dedi rahip, “bu adamlar soydu bizi. Merhameti sonsuz olan Tanrı, hakettikleri cezayı çekmelerini engelleyen kişiyi affetsin.”

Güzel Dorotea'nın zekâsına ve daha başka çok hoş, eğlenceli şeylere dair

Rahip daha sözünü yeni bitirmişti ki, Sancho atıldı:

“Aman, muhterem Peder, bu kahramanlığı yapan, benim efendim. Üstelik de ben ona önceden söyledim; dikkat edin dedim; onları serbest bırakmak günah, hepsi azılı haydut oldukları için küreğe gidiyor dedim.”

“Aptal,” dedi bunun üzerine Don Quijote. “Yollarda rastladıkları dertli, zincire vurulmuş, ezilen kimselerin, suçları yüzünden mi, yetenekleri yüzünden mi o halde, o belâda olduklarını araştırmak, gezgin şövalyelere düşmez. Gezgin şövalyelere düşen tek şey, onların haydutluklarına değil, kederlerine bakıp, muhtaç kimseler olarak onlara yardım etmektir. Ben tesbih gibi dizilmiş bir alay elemli, bahtsız insanla karşılaştım ve tarikatımın emrettiği şekilde hareket ettim; hesabı öbür dünyada verilir. Saygıdeğer rahibin kutsal şahsı için söylemiyorum; yaptığımı beğenmeyen diğerleri, şövalyelikten hiçbir şey anlamıyorlar demektir; soysuz bir orospu çocuğu gibi yalan söylüyorlar demektir; bunu da kılıcımla ispat etmeye hazırım, yemin ederim.”

Bunları söyleyip üzengilere iyice yerleşti, miğferini aşağı çekti; Mambrino'nun tolgası sandığı, forsaların yamultmuş olduğu berber leğenini, düzelttirmek üzere, eyerin önüne asılı olarak taşıyordu.

Zekî ve esprili bir kız olan Dorotea, Don Quijote'nin çılgınlığını ve Sancho Panza haricinde herkesin onunla alay ettiğini anlayarak onlardan geri kalmak istemedi ve onun böyle öfkelenişini görünce dedi ki:

“Saygıdeğer şövalye, lütfen bana vermiş olduğunuz sözü ve buna göre, ne kadar âcil olursa olsun, başka bir serüvene atılamayacağınızı hatırlayın. Zat-ı âliniz merak etmeyiniz, sayın rahip, forsaların bu yenilmez savaşçı tarafından serbest bırakıldığını bilseydi, ağzına üç dikiş atar, hattâ üç kez dilini ısırır da, zat-ı âliniz aleyhinde tek kelime söylemezdi.”

“Yemin ederim ki öyle,” dedi rahip. “Hattâ bıyığımın yarısını yolardım.”

“Susacağım hanımefendi,” dedi Don Quijote. “Göğsümde yükselen haklı öfkeyi bastırıp size verdiğim sözü yerine getirinceye kadar sessiz ve sakin olacağım. Ama buna karşılık, size yalvarıyorum, eğer sizi üzmeyecekse, bana talihsizliğinizi anlatın, tam ve kesin intikam alacağım kişilerin sayısını, kimliğini bana söyleyin.”

“Memnuniyetle söylerim,” dedi Dorotea, “eğer dert ve felâket dinlemek sizi rahatsız etmeyecekse.”

“Rahatsız etmez hanımefendi,” diye cevap verdi Don Quijote.

Bunun üzerine Dorotea söze başladı:

“Madem öyle, anlatacaklarımı dikkatle dinleyiniz.”

Bu sözleri söyler söylemez, akıllı Dorotea'nın uyduracağı hikâ-yeyi merak eden Cardenio'yla berber, yanibaşına geldiler. Dorotea konusunda efendisi kadar yanılığ içinde

olan Sancho da öyle yaptı. Dorotea da eyerine iyice yerleştikten, öksürdükten ve diğer hazırlıklarını yaptıktan sonra, büyük bir zarafetle anlatmaya koyuldu:

“Her şeyden önce, şunu bilmenizi isterim ki, saygıdeğer beyefendiler, benim adım..”

Rahibin kendisine taktığı adı unuttuğu için sözlerine ara verdi; ama neyi düşündüğünü anlayan rahip, hemen imdadına yetişerek dedi ki:

“Saygıdeğer hanımefendi, bahtsızlığınızı anlatırken zat-ı âlinizin kafasının karışmasında şaşılacak bir şey yok. Felâketler çoğu kez, başına geldikleri kimsenin hâfızasını mahvederler; öyle ki, kendi adını bile unutturabilirler. Zat-ı âlinize de aynı şey oldu; büyük Micomicon krallığının meşru vârisi Prens Micomicon olduğunu unuttunuz. Zat-ı âliniz bu hatırlatmayla, anlatmak istediğiniz her şeyi, incinmiş hâfızanızdan şimdi kolaylıkla bulup çıkartabilirsiniz.”

“Gerçekten de öyle,” diye cevap verdi prenses. “Bundan böyle herhangi bir hatırlatmaya gerek olacağını sanmıyorum; gerçek öykümü sağ salım sona erdireceğim. Kral babamın adı Bilge Tinacrio’ydu ve büyü âlimiydi; ilmi sayesinde, Kraliçe Jaramilla’nın, yani annemin, kendisinden önce öleceğini, kendisinin de kısa bir süre sonra hayata gözlerini kapayacağını ve benim de, öksüz ve yetim kalacağımı öğrenmişti. Ama kendisi buna üzülmekten ziyade, başka bir konuda, kesin olarak bildiği şeyin, onu çok endişelendirdiğini söylerdi. Bizim krallığımıza neredeyse bitişik olan bir büyük cezire vardır; hükümdarı olan azman devin adı, Karanlık Bakışlı Pandafilando’dur. Gözleri yerli yerinde ve düzgün olduğu halde, hep şaşıymış gibi ters baktığı ve bunu da kötülüğünden, karşısındakini korkutmak, ürkütmek için yaptığı, herkesçe bilinen bir gerçektir. Babam, bu devin, benim öksüz kaldığımı öğrendiğinde, büyük bir orduyla krallığıma saldırıp tümünü fethedeceğini, bana sığınabileceğim küçük bir köy bile bırakmayacağını biliyordu. Kendisiyle evlenmeye razı olursam, bu belâ, bu felâket ortadan kalkabilirdi; ama babam benim kesinlikle böyle eşitsiz bir evlilik yapmak istemeyeceğimi düşünüyordu. Gerçekten de öyleydi; benim aklımdan asla o devle, veya istediği kadar iri olsun, bir başkasıyla evlenmek geçmemiştir. Babam, ayrıca, kendisi öldükten sonra, Pandafilando’nun krallığıma girdiğini gördüğüm an, savunmaya kalkışmamamı da söylemişti; çünkü bu mahvıma sebep olurdu. İyi yürekli, sadık vasallarımın ölümünü, mahvını engellemek istiyorsam, krallığı bütünüyle ona bırakmam gerekiyordu; çünkü devin şeytanî gücü karşısında kendimi savunmam imkânsızdı. Yapmam gereken şey, derhal birkaç adamımla birlikte İspanya’ya doğru yola çıkmaktı; orada bulacağım bir gezgin şövalye, bütün dertlerimin çaresi olacaktı; bu şövalyenin şöhreti, o sırada bütün krallığa yayılmış olacaktı; adı da, yanılmıyorsam, Don Azote veya Don Gigote’ydi.”

“Don Quijote demiştir, hanımefendi,” diye atıldı Sancho Panza, “nam-i diğer, Mahzun Yüzlü Şövalye.”

“Evet, doğru,” dedi Dorotea. “Babam şunu da söyledi: Bu şövalye uzun boylu, ince yüzlüymüş ve sol omzunun alt sağ tarafında, ya da buna yakın bir yerinde, üstünde fırça gibi kıllar bulunan koyu renkli bir beni varmış.”

Don Quijote bunu duyunca silâhtarına dedi ki:

“Sancho, evlâdım, gel de soyunmama yardım et; o bilge kralın kehanetindeki şövalye ben miyim, bakmak istiyorum.”

“Zat-ı âliniz niye soyunmak istiyorsunuz?” dedi Dorotea.

“Babanızın söylediği ben, bende var mı diye bakmak istiyorum da ondan,” diye cevap verdi Don Quijote.

“Soyunmanıza gerek yok,” dedi Sancho. “Ben zat-ı âlinizin belkemiğinin ortasında bu tarife uygun bir ben bulunduğunu biliyorum; güçlü erkek olmanın işaretidir bu.”

“Bu kadarı yeterli,” dedi Dorotea. “Dostlar arasında böyle önemsiz şeylere bakılmaz; omuzda veya belkemiğinde olmasının hiçbir önemi yok; bir ben olması yeterli, nerede olursa olsun, beden aynı beden. Hiç şüphe yok, sevgili babam her şeyi doğru bilmiş; ben de Señor Don Quijote’ye başvurmakla doğru hareket etmişim. Babamın söylediği şövalye odur; hem yüzünün, hem de şöhretinin işaret ettiği gibi. Yalnız İspanya’da değil, La Mancha’nın tamamında öyle bir şöhreti var ki bu şövalyenin, ben Osuna’da gemiden indiğim anda, o kadar çok kahramanlığını duydum ki, hemen aradığım kişinin o olduğu içime doğdu.”

“Zat-ı âliniz nasıl olup da Osuna’da gemiden indiniz, hanımefendi?” diye sordu Don Quijote. “Osuna liman kenti değildir.”

Ama Dorotea cevap veremedi, rahip atıldı:

“Saygıdeğer prenses, herhalde Malaga’da gemiden indikten sonra, zat-ı âliniz hakkında ilk haberleri Osuna’da aldığını söylemek istiyor.”

“Öyle demek istedim,” dedi Dorotea.

“Şimdi oldu,” dedi rahip. “Buyrun devam edin Majesteleri.”

“Devam edilecek bir şey yok,” dedi Dorotea. “Nihayet talih yüzüme güldü, Señor Don Quijote’yi buldum. Artık kendimi bütün krallığının kraliçesi ve hükümdarı sayıyorum; çünkü kendisi sonsuz nezaketi ve yüce gönüllülüğüyle, götüreceğim yere gelmeye söz verdi; yani Karanlık Bakışlı Pandafilando’nun karşısına çıkıp onu öldürmeyi ve böyle haksızca elimden aldığı şeyi bana iade etmeyi vaat etti. Bütün bunların harfiyen olması gerekiyor; çünkü sevgili babam Bilge Tinacrio’nun kehaneti böyleydi. Babam ayrıca bir şey daha söyledi ve Keldani ya da Yunan harfleriyle yazdı (ben okuyamıyorum); o da şu: Kehanetteki bu şövalye, devi öldürdükten sonra benimle evlenmek isterse, ben hiç düşünmeden meşru karısı olmayı kabul etmeli ve şahsımla birlikte krallığının da mülkiyetini ellerine teslim etmeliymişim.”

Bunun üzerine Don Quijote, “Ne diyorsun, dostum Sancho?” dedi. “Duydun mu? Ben sana dememiş miydim? İşte bak, hem hükmedecek krallığımız, hem de evlenecek kraliçemiz oldu.”

“Tanrı hakkı için oldu!” dedi Sancho. “Pandahilado Bey’in boğazını yardıktan sonra evlenmeyen, orospu çocuğudur. Kraliçe de müthiş! Keşke benim yatağımdaki bitler de böyle olsa!”

Bunları söyledikten sonra, sevinçten havaya zıpladı ve derhal gidip Dorotea’nın katırının dizginlerini tutarak durdurdu. Önünde diz çöküp ellerini uzatması için yalvardı; onu kraliçesi,

efendisi olarak kabul ettiğini göstermek için, ellerini öpmek istiyordu. Efendinin çılgınlığını, hizmetkârın saflığını görüp de gülmek elde miydi? Dorotea ellerini uzattı ve Tanrı'nın lütfuyla krallığını tekrar ele geçirip keyfini sürdüğü zaman, Sancho'ya da büyük bir soyluluk sanı bahşedeceğine dair söz verdi. Sancho öyle sözlerle teşekkür etti ki, yine herkesi gülmek tuttu.

“İşte beyler,” dedi Dorotea, “benim öyküm bu. Sizlere anlatacağım bir şey daha var; o da krallığımdan alıp yanımda getirdiğim iyi yürekli insanlardan, geriye bir tek bu sakallı silâhtarımın kaldığıdır. Diğerlerinin hepsi, liman görüldüğünde çıkan büyük fırtınada boğuldular. Sadece ikimiz, iki tahta parçasına tutunarak, mucize kabilinden karaya çıkabildik. Zaten, dikkatinizi çekmiştir, benim bütün hayatım mucizeler ve esrarengiz olaylardan ibaret. Eğer herhangi bir konuda aşırıya kaçtıysam, hata yaptıysam, kabahatini, muhterem rahibin öykümün başında söylediği şeye yükleyin. Birbiri ardına gelen olağanüstü felâketler, bunlara maruz kalan kişinin hâfızasını alıp götürüyor.”

“Ey yüce, cesur prenses!” dedi Don Quijote. “Sizin hizmetinizde başıma gelecek olan felâketler, ne kadar çok, ne kadar büyük ve görülmedik olurlarsa olsunlar, benim hâfızamı alıp götürmeyecekler. Size verdiğim sözü yineliyorum ve sizinle birlikte dünyanın sonuna kadar gitmeye yemin ediyorum. Yeter ki zalim düşmanınızla karşı karşıya geleyim ve Tanrı'nın lütfuyla, bileğimin gücüyle, o kibirli kafasını uçurayım, bu... kılıcımla demek istemiyorum, çünkü Ginés de Pasamonte çaldı kılıcımı.”

Mırıldanarak söylediği bu sözlerden sonra, şöyle devam etti:

“Kafasını kesip sizi barış içindeki devletinizin başına geçirdikten sonra da, canınız ne istiyorsa yapmakta tamamen serbest olacaksınız. Çünkü benim zihnime hâkim olan, irademi tutsak eden, aklımı başımdan alan o... daha fazla söylemeyeceğim; ben Anka Kuşu'yla bile olsa, evlenmeyi hayal dahi edemem.”

Sancho'ya efendisinin evlenmek istemeyişiyle ilgili son söyledikleri, o kadar kötü geldi ki, büyük bir öfkeyle sesini yükselterek dedi ki:

“Yemin ederim Señor Don Quijote, zat-ı âlinizin akli başında değil. Böyle soylu bir prensesle evlenmek konusunda zat-ı âliniz nasıl tereddüt edersiniz? Talih adım başı karşınıza buna benzer bir fırsat mı çıkaracak sanıyorsunuz? Señora Dulcinea bundan daha mı güzel sanki? Katiyen değil, yarısı kadar bile güzel değil; hattâ önde giden hanımın kesip attığı tırnak kadar bile olamaz bence. Siz böyle çoban kulübesinde padişah rüyası görmeye devam ederseniz, ben kontluğu zor görürüm. Evlenin, hemen evlenin, şeytanın hakkı için; bedavadan kucağınıza düşen bu krallığı alın; kral olunca da, beni marki veya vali yapın; gerisinin canı cehenneme!”

Sevgilisi Dulcinea'ya böyle sövüldüğünü işiten Don Quijote, buna dayanamadı ve kargısını havaya kaldırıp Sancho'ya tek kelime söylemeden, ağzını bile açmadan, iki defa vurarak yere devirdi. Dorotea artık vurmasın diye haykırmasa, hiç şüphe yok, oracıkta öldürecekti.

Bir süre sonra, “Sefil yaratık,” dedi, “benimle daima böyle enseye tokat olabileceğinizi mi

sanıyorsunuz? Siz daima kusur işleyeceksiniz, ben de affedeceğim, öyle mi? Hayır efendim, aşağılık haydutun tekisin sen, eşsiz Dulcinea'ya nasıl dil uzatırsın? Hödük, dangalak, kaz kafalı, sizin haberiniz yok mu ki, o bana cesaret vermese, ben bir pireyi bile öldürecek gücü bulamam? Söyleyin, yılan dilli açığöz, bu krallığı fetheden, bu devin kafasını kesen, sizi marki yapan –bunların hepsini olmuş bitmiş kabul ediyorum– benim bileğimin gücünü kahramanlıklarında aracı olarak kullanan, Dulcinea'nın cesareti değil de kim sanıyorsunuz? O benim aracılığımla savaşıyor, galibiyet kazanıyor; ben de onun aracılığıyla yaşıyor, nefes alıyorum. Aşağılık orospu çocuğu! Ne kadar nankörsünüz; hem yerlerde sürünürken soyluluk sanı alıp senyör oluyorsunuz, hem de böyle bir iyiliğe, bu lütfu size göstereni kötüyerek karşılık veriyorsunuz!”

Sancho, efendisinin bütün bu söylediklerini duyamayacak kadar kötü durumda değildi. Aceleyle yerden kalkıp Dorotea'nın küheylâ-nının arkasına geçti ve oradan efendisine cevap verdi:

“Bir şey soracağım efendim; zat-ı âliniz bu yüce prensesle evlenmemeye kararlıysanız, krallığın da sizin olamayacağı çok açık; bu durumda bana ne bağışında bulunacaksınız? Benim şikâyetim bu; zat-ı âliniz, hazır bu kraliçe gökten zembille inmiş gibi karşımıza çıkmışken, onunla evlenin de, sonra Señora Dulcinea'yı cariye olarak alırsınız; dünyada nikâhsız evlilik yaşayan krallar olmuştur mutlaka. Güzellik meselesine ben karışmam; doğrusu ikisi de güzel bence; gerçi Señora Dulcinea'yı hiç görmedim, ama olsun.”

“Nasıl görmedin, hain, kâfir?” dedi Don Quijote. “Sen biraz önce ondan bana cevap getirmedi mi?”

“Yani,” dedi Sancho, “güzelliklerine tek tek bakıp göreceğ kadar vaktim olmadı demek istiyorum. Ama genel hatlarıyla güzel bence.”

“Şimdi affettim seni,” dedi Don Quijote. “Seni üzdüğüm için de kusura bakma, biliyorsun ilk hareket insanın elinde değildir.”

“Evet, görüyorum,” diye cevap verdi Sancho. “Aynı şekilde, konuşma isteği de benim için hep ilk hareket oluyor; dilimin ucuna geleni bir kerecik olsun, söylemeden edemiyorum.”

“Yine de,” dedi Don Quijote, “söylediklerine dikkat et Sancho. Biliyorsun su testisi su yolunda... gerisini söylemiyorum.”

“Hadi bakalım,” dedi Sancho. “Yukarıda Tanrı var, o her şeyi görür. O karar verecek hangimizin daha kötü ettiğine; kötü konuşmalarımın benim mi, kötü hareketlerinizle sizin mi.”

“Bu kadarı yeter,” dedi Dorotea. “Hadi Sancho, koşun efendinizin elini öpüp özür dileyin. Bundan böyle de, hem övgülerinizde, hem sitemlerinizde daha dikkatli olun; o Señora Tobosa hakkında da kötü konuşmayın. Ben kendisini tanımamakla birlikte, hizmetinde kabul ediyorum kendimi. Tanrı'ya güvenin, o size prensler gibi yaşayabileceğiniz bir mevki bağışlayacaktır.”

Sancho boynunu büküp gitti, efendisine elini uzatmasını rica etti; o da sakın bir tavırla uzattı. Eli öpüldükten sonra hayır duasını verip Sancho'ya kendisiyle birlikte biraz önden gitmesini, sorulacak, konuşulacak çok önemli şeyleri olduğunu söyledi. Sancho dediğini yaptı;

ikisi biraz öne geçtiler; Don Quijote dedi ki:

“Sen geldikten sonra, götürdüğün haberle, getirdiğin cevapla ilgili birçok hususu sormaya ne vakit oldu, ne fırsat. Şimdi talih bu vakti ve fırsatı bize verdiğine göre, bu güzel haberlerle bana verebileceğin saadeti benden esirgeme.”

“Ne isterseniz sorun efendim,” diye cevap verdi Sancho. “Başladığım gibi başarıyla bitiririm hepsini. Yalnız zat-ı âlinizden rica ediyorum efendim, bundan böyle bu kadar kindar olmayın.”

“Niye öyle söylüyorsun Sancho?” dedi Don Quijote.

“Şunun için söylüyorum: Biraz önceki sopaların asıl sebebi, şeytanın geçen gece aramıza nifak sokmasıydı; Señora Dulcinea hakkında söylediklerim değil. Ben kendisini kutsal bir yadigârmişçasına sever, sayarım; öyle olduğundan değil, sırf zat-ı âlinize ait olduğu için.”

“Canını seviyorsan, bu konuya dönme, Sancho,” dedi Don Quijote. “Canım sıkılıyor; o sırada affettim seni, ama sen de bilirsin, her yeni günahın yeni bir cezası olur.”⁵⁴

İkisi böyle konuşurlarken, rahip Dorotea’ya çok zekîce davrandığını, hikâyeyi çok güzel anlattığını, güzel özetlediğini ve şövalye kitaplarına çok benzettiğini söyledi. Dorotea şövalye kitapları okumakla çok vakit geçirdiğini, ama illerin, limanların yerini bilmediğinden, Osuna’da gemiden indiğini uydurduğunu söyledi.

“Ben de öyle tahmin ettim,” dedi rahip. “O yüzden hemen müdahale ettim, her şey yoluna girdi. Bu talihsiz asilzadenin bütün bu uydurmalara, yalanlara, sırf kitaplarındaki saçmalıklarla aynı üslûpta oldukları için böyle kolayca inanıvermesi, şaşılacak şey değil mi?”

“Evet, öyle,” dedi Cardenio. “Öyle garip ve görülmemiş bir şey ki, böyle bir şey uydurulmak istense, bu kadar başarıyla icat edebilecek kadar keskin bir zekâ bulunabilir mi, bilmiyorum.”

“İşin ilginç yanı,” dedi rahip, “bu zavallı asilzade, deliliğiyle ilgili konularda söylediği saçmalıkların haricinde, başka konulardan sözedecek olursanız, son derece mantıklı konuşur ve her konuda berrak, duru bir anlayışı olduğunu görürsünüz. Şövalyelikten sözedilmediği sürece, kendisiyle konuşup da çok akıllı demeyecek kimse yoktur.”

Onlar böyle konuşurlarken, Don Quijote de kendi konuşmasına devam ederek Sancho’ya dedi ki:

“Şu aramızdaki kavgaları bırakıp barışalım da, dostum Panza, öfkeyi, hıncı unutup söyle bakalım: Dulcinea’yı nerede, nasıl, ne zaman buldun? Ne yapıyordu? Ona ne dedin? O ne cevap verdi? Mektubumu okurken yüzü nasıldı? Mektubu kim temize çekti? Bu konuyla ilgili öğrenilmeye, sorulmaya, cevaplandırılmaya değer her şeyi anlat; benim hoşuma gider diye bir şey ekleme, uydurma; hoşuma gitmez diye de hiçbir şeyi atlama.”

“Saygıdeğer efendim,” dedi Sancho, “doğruyu söylemek gerekirse, mektubu kimse temize çekmedi; çünkü ben mektup falan götürmedim.”

“Dediğin doğru,” dedi Don Quijote. “Çünkü mektubu yazmış olduğum not defterini sen gittikten iki gün sonra ben buldum ve çok üzüldüm; mektubun olmadığını görünce ne

yapacaksın diye düşündüm; yokluğunu farkettiğin yerden geri döneceğini sandım.”

“Zat-ı âliniz mektubu bana okuduğunda ezberlemeseydim, öyle yapardım,” dedi Sancho. “Ezberden bir kilise görevlisine okudum, o da ezberimden aynen kâğıda geçirdi. Ömrü boyunca o kadar çok aforoz mektubu okuduğu halde, hiç bu kadar güzel bir mektup görmediğini, okumadığını söyledi.”

“Hâlâ ezberinde mi Sancho?” dedi Don Quijote.

“Hayır efendim,” diye cevap verdi Sancho. “Bir kez söyledikten sonra, artık faydası olmayacağını görüp unuttuverdim. Hatırımda kalan tek şey, *cenabet*, pardon, *âlicenap hanımefendi*, bir de sonu: *Ölünceye kadar sizin, Mahzun Yüzlü Şövalyeniz*. Bu ikisinin arasına da, üç yüzden fazla canım, hayatım, gözbebeğim koydum.”

[54](#) Kitabın ikinci basımına, eşeğin bulunmasıyla ilgili aşağıdaki bölüm eklenmiştir:

Bunlar olup biterken, yolun karşısından, eşek sırtında bir adamın gelmekte olduğunu gördüler; yaklaştığında çingene sandılar adamı. Ama nerede bir eşek görse gözünü alamayan, içi giden Sancho Panza, adamı görür görmez Ginés de Pasamonte olduğunu anladı. Çingeneden yola çıkarak kendi boz eşeğini de tanıdı; gerçekten de öyleydi; Pasamonte, Sancho'nun eşeğine binmişti. Tanınmamak ve eşeği satabilmek için çingene kılığına girmişti; daha birçok dilin yanısıra, çingene lisanını da anadili gibi konuşurdu. Sancho görüp tanıdı ve tanır tanımaz da, haykırarak dedi ki:

“Seni hırsız Ginesillo! Bırak benim sevgilimi, canımı, benim gözbebeğime bulaşma, bırak eşeğimi, bırak bir tanemi! Kaç git, pezevenk; yok ol, hırsız, sana ait olmayan şeyi bırak!”

Bu kadar söze, hakarete gerek yoktu; çünkü daha ilk kelimeyi söylediğinde, Ginés yere atlayıp yarışa çıkmış gibi koşarak uzaklaşmıştı. Sancho eşeğinin yanına gitti, sarıldı ve dedi ki:

“Nasılın güzelim, karakaçanım benim, can yoldaşım?”

Bunları söyleyerek, insanmışçasına öpüp okşuyordu eşeği. Eşek susuyor, tek kelime etmeden Sancho'nun öpüp okşamasına izin veriyordu. Herkes yanına gelip eşeğini bulduğu için tebrik etti; özellikle de Don Quijote; ayrıca bu yüzden üç sıpayla ilgili talimatı iptal etmeyeceğini de söyleyince, Sancho teşekkür etti.

OTUZ BİRİNCİ BÖLÜM

Don Quijote'yle silâhtarı Sancho Panza arasında geçen hoş konuşmalara ve başka olaylara dair

“Bütün bunlar hoşuma gitmedi diyemem; devam et,” dedi Don Quijote. “Vardığında o güzeller güzeli ne yapıyordu? Herhalde onu inci dizerken ya da bu bedbaht şövalyesi için altın iplikle arma işlerken buldun.”

“Hayır, evinin avlusunda iki küp buğdayı kalburdan geçirirken buldum,” diye cevap verdi Sancho.

“O buğday tanelerinin, onun eli değince inciye dönüştüğünden emin olabilirsin,” dedi Don Quijote. “Pekâlâ dostum, dikkat ettin mi, buğday ekmeklik miydi, yazlık mıydı?”

“Esmer buğdaydı,” diye cevap verdi Sancho.

“Emin ol ki,” dedi Don Quijote, “onun elinden geçip kalburlanınca, hiç şüphe yok, beyaz ekmek olmuştur. Neyse, devam et; mektubumu verdiğinde öptü mü? Alıp başının üstüne koydu mu? Böyle bir mektuba yakışır bir merasim yaptı mı, ne yaptı?”

“Ben mektubu uzattığımda,” dedi Sancho, “kalburda epeyce buğday vardı, onunla meşguldü, dedi ki: ‘Arkadaşım, o mektubu şu çuvalın üstüne bırakıverin, şunu kalburdan geçirip bitirmeden okuyamam.’”

“Ne akıllı kadın!” dedi Don Quijote. “Rahat rahat okuyabilmek, tadını çıkarabilmek için öyle yapmış olmalı. Devam et Sancho. O işini görürken seninle neler konuştu? Benim hakkımda ne sordu? Sen ne cevap verdin? Haydi, her şeyi anlat. En ufak bir şeyi bile atlama.”

“O hiçbir şey sormadı,” dedi Sancho. “Ama ben zat-ı âlinizin onun için nasıl kefarete ödediğinizi, belden yukarınız çıplak, vahşîler gibi bu dağlarda, toprağın üstünde uyuyup sofrada yemek yemediğinizi, sakalınızı taramadığınızı, ağlayıp kaderinize lânet ettiğinizi anlattım.”

“Kaderime lânet ettiğimi söylemekle iyi etmemişsin,” dedi Don Quijote. “Çünkü aksine, Dulcinea del Toboso gibi yüce bir hanımefendiyi sevmeye beni lâyıık gördüğü için, kaderime şükrediyorum, ömrüm boyunca da edeceğim.”

“O kadar yüce ki,” dedi Sancho, “gerçekten de boyu benimkinden bir karış fazla.”

“Nasıl yani Sancho?” dedi Don Quijote. “Sen onunla boy mu ölçüştün?”

“Şöyle ölçtüm,” dedi Sancho; “bir çuval buğdayı eşeğin üzerine yüklemesine yardım ederken, yanyana geldik, bir karıştan fazla fark olduğunu gördüm aramızda.”

“Bu yüceliğe de ruhunun bin türlü zarafeti eşlik etmiyor, süslemiyor mu?” dedi Don Quijote. “Sancho, benden bir şeyi esirgeme: Onunla yanyana durduğunuzda, Seba diyarından bir koku, bir rayiha, adını koyamadığım, ıtırılı bir koku gelmedi mi burnuna? Ne bileyim, garip bir eldivenci dükkânındaymışsın gibi, alışılmadık bir koku?”

“Doğrusunu isterseniz,” dedi Sancho, “biraz erkeksi bir koku aldım. Herhalde çok çalıştığından, terlemişti; biraz yağlı bir kokuydu.”

“Ondan değildir,” dedi Don Quijote. “Herhalde senin burnun tıkalıydı, ya da sen kendi kokunu almışsındır; çünkü ben o dikenli gülün, o kır zambağının, o amberin nasıl koktuğunu gayet iyi biliyorum.”

“Her şey olabilir,” diye cevap verdi Sancho. “Saygıdeğer Señora Dulcinea’dan çıkıyormuş gibi gelen koku, benden çok çıkar çünkü; ama bunda şaşılacak bir şey yok, bütün şeytanlar birbirine benzer.”

“Pekâlâ,” dedi Don Quijote, “buğdayı kalburdan geçirdi, değirmene gönderdi. Mektubu okuyunca ne yaptı?”

“Mektubu okumadı,” dedi Sancho. “Çünkü okuma yazma bilmiyormuş. Alıp yırttı, ufacık parçalara ayırdı. Köydekiler sırlarını öğrenmesin diye kimseye okutmak istemediğini, zat-ı âlinizin ona olan aşkı ve onun yüzünden çektiğiniz olağanüstü kefaret konusunda, benim anlattıklarımın yeterli olduğunu söyledi. Son olarak da, zat-ı âlinizin ellerinden öptüğünü, yazmaktansa görmeyi arzu ettiğini size söylememi istedi. Ayrıca haberini alır almaz bu çalıları bırakıp saçma sapan şeyler yapmaktan vazgeçerek, daha önemli bir şey çıkmazsa, derhal El Toboso yoluna koyulmanızı rica etti, emretti; çünkü zat-ı âlinizi görmeye can atıyormuş. Zat-ı âlinizin *Mahzun Yüzlü Şövalye* unvanını aldığını söylediğimde çok güldü. Şu bizim Vizcaya’lının oraya gidip gitmediğini sordum; gittiğini, çok iyi bir adam olduğunu söyledi. Kürek mahkûmlarını da sordum, ama hiçbirini görmemişti henüz.”

“Şimdilik her şey yolunda,” dedi Don Quijote. “Peki, söylesene, ayrılırken, benden götürdüğün haberlere karşılık nasıl bir mücevher verdi sana? Çünkü gezgin şövalyelerle soylu hanımlar arasında çok yaygın ve eski bir âdet vardır; hanımdan şövalyeye, şövalyeden hanıma haber götüren silâhtar, nedime veya cüceye, getirdiği habere teşekkür mahiyetinde, değerli bir mücevher hediye edilir.”

“Öyle olabilir, bence çok da iyi bir âdet; ama herhalde geçmiş zamanlarda öyleydi; şimdi âdet, sadece bir parça peynirle ekmek vermek. Señora Dulcinea da ben giderken avlu duvarının üstünden peynir ekmek verdi bana; hattâ peynir koyun peyniriydi.”

“Son derece cömerttir kendisi,” dedi Don Quijote. “Sana altın bir mücevher vermediyse, hiç şüphesiz, elinin altında bulunmadığından vermemiştir. Neyse, geç olsun da güç olmasın, ben onunla görüştüğüm zaman her şeyi hallederiz. Ben neye şaşıyorum, biliyor musun Sancho? Sen uçarak gidip döndün gibi geliyor bana. Üç günden biraz fazla sürdü El Toboso’ya gidip gelmen; buradan orası otuz fersahtan fazla olduğu halde. Bundan da anlıyorum ki, benimle ilgilenen ve dostum olan bilge büyücü (böyle biri kesinlikle olmak zorunda, yoksa ben iyi bir gezgin şövalye olamazdım), sana farketmeden, hızlı gitmene yardım etmiş olmalı. Öyle büyücüler vardır ki, yatağında uyuyan gezgin şövalyeyi alır ve şövalye, nasıl olduğunu anlayamadan, ertesi sabah, yattığı yerden bin fersah uzakta uyanır. Böyle bir şey olmasa, gezgin şövalyeler tehlike anlarında öyle ikide birde birbirlerinin imdadına koşamazlardı. Meselâ bir tanesi Ermenistan dağlarında bir ejderhayla, yırtıcı bir canavarla veya başka bir şövalyeye çarpışmaktadır, çarpışma aleyhine gelişmektedir, ölmek üzeredir; birdenbire, hiç

beklenmedik bir anda, bir bulutun veya ateş arabasının üzerinde, dostu olan bir başka şövalye, biraz önce İngiltere’de olduğu halde yetişir, yardım eder ve ölümden kurtarır arkadaşını. Akşama da kendi odasında huzur içinde yemeğini yer; oysa iki yer arasında iki, üç bin fersah vardır. Bütün bunlar, bu cesur şövalyeleri kollayan bilge büyücülerin marifeti ve ilmi sayesinde başarılır. İşte bu yüzden, dostum Sancho, bu kadar kısa sürede buradan El Toboso’ya gidip gelmiş olmana inanmak güç gelmiyor bana; çünkü dediğim gibi, dost bir büyücü, sana hissettirmeden, çabucak götürüp getirmiş olmalı seni.”

“Öyle oldu herhalde,” dedi Sancho. “Çünkü gerçekten de Rocinante kulağına cıva doldurulmuş çingene eşeği gibi gidiyordu.”

“Cıva olsa gene iyi!” dedi Don Quijote. “Hiç yorulmadan yürüyüp önüne geleni de yürüten bir cinler ordusu doldurulmuş gibi. Neyse, şimdi bunu bir yana bırakalım da, sence sevgilimin gidip onu görmeme dair verdiği emir konusunda ne yapmalıyım ben? Her ne kadar emrine itaat etmem gerektiğinin farkındaysam da, yanımdaki prensese verdiği söz, bunu imkânsız kılıyor. Şövalyelik yasaları ise, kendi canımın istediği şeyden önce sözümü tutmaya mecbur ediyor beni. Bir yandan, sevgilimi görme arzusuyla kıvranıyorum; öte yandan, ettiğim yemin ve bu girişimde kazanacağım şöhretin heyecanı ile yerimde duramıyorum. Yapmayı düşündüğüm şey, acele edip o devin olduğu yere çabucak varmak. Varınca, kafasını kesip prensesi huzur içinde ülkesinin başına geçireceğim; sonra da hemen dönüp yüreğimi alevlendiren ateşi görmeye gideceğim. Kendisine öyle mazeretler sunacağım ki, gecikmemi tasvip edecek; çünkü bütün bunların, kendi şanını ve şerefini yücelttiğini anlayacak. Çünkü benim bu hayatta şövalye olarak kazanmış, kazanmakta ve kazanacak olduğum bütün şan ve şeref, onun bana bahsettiği lütuflardan ve benim ona ait olmamdan kaynaklanmaktadır.”

“Ay!” dedi Sancho. “Zat-ı âliniz aklınızı oynattınız herhalde! Söyler misiniz efendim, bütün bu yolları boş yere gidip bunun kadar kârlı ve soylu bir evliliği kaçırmayı mı düşünüyorsunuz? Zat-ı âlinize çeyiz olarak bir krallık veriyorlar; üstelik de duyduğuma göre çevresi yirmi bin fersaktan fazlaymış, insanların yaşaması için gerekli her şey de bol bol bulunuyormuş ve Portekiz’le Kastilya’nın toplamından daha büyükmüş. Tanrı aşkına susun ve söylediğinizden utanın; benim nasihatime kulak verin lütfen ve papazı olan ilk köyde evlenin. Olmazsa kendi rahibimiz var, o gayet güzel becerir. Dikkat ederseniz, ben nasihat verebilecek yaşta bir adamım ve çok yerinde bir nasihat veriyorum. Bugünkü tavuk, yarınki kazdan iyidir; iyisi varken kötüyü seçenin, sonra başına gelenden şikâyete hakkı olmaz.”

“Bak Sancho,” dedi Don Quijote, “eğer evleneyim diye nasihat etmenin sebebi, devî öldürür öldürmez kral olup sana bağışlarda bulunabilmem, vaat ettiklerimi verebilmemse, şunu bilmeni isterim ki, evlenmeden de isteğini kolaylıkla yerine getirebilirim. Çünkü ben savaşa girmeden önce, savaşı kazandığımda, evlenmesem bile krallığın bir bölümünü bana vermelerini şart koşacağım; onu da istediğim kişiye veririm; sana vermeyip de kime vereceğim?”

“Orası öyle,” diye cevap verdi Sancho. “Ama lütfen dikkat edin, deniz kıyısında olsun ki,

oradaki hayattan memnun kalmazsam, zenci vasallarımı gemiye bindirip daha önce dediğimi yapabileyim. Siz şimdilik Señora Dulcinea'yı görmeyi bir yana bırakın efendim; gidip devi öldürün de, şu işi bitirelim. Tanrı şahidimdir, çok şerefli ve yararlı olacağı içime doğdu benim.”

“Haklısın Sancho,” dedi Don Quijote. “Dulcinea'yı görmeye gitmeden önce, prensesle ülkesine gitmek konusunda öğüdünü tutacağım. Seninle bu konuştuklarımızı sakın kimseye söyleme, yanımızdakilere bile. Madem Dulcinea bu kadar ketum davranıyor, hislerinin bilinmesini istemiyor, benim veya benden dolayı bir başkasının açık etmesi doğru olmaz.”

“Madem öyle,” dedi Sancho, “zat-ı âliniz, bileğinizin gücüyle yendiğiniz herkesi niye Señora Dulcinea'nın huzuruna gönderiyorsunuz? Bu sizin onu sevdiğinizi ve âşığı olduğunuzu imzanızla bildirmek gibi bir şey. Gidenlerin onun huzurunda diz çöküp zat-ı âliniz tarafından emrine gönderildiklerini söylemeleri zorunlu olunca, her ikinizin de hisleri nasıl gizlenebilir?”

“Ah, ne kadar aptal ve safsın!” dedi Don Quijote. “Bütün bunların, onun için büyük iltifat olduğunu anlamıyor musun? Şunu bilmen gerekir ki, bizim şövalyelik geleneğimizde, hizmetinde birçok gezgin şövalye bulunması, bir hanım için büyük şereftir. Bu şövalyeler, sırf onun meziyetlerinden dolayı ona hizmet etmeyi amaçlar ve sınırsız sevgilerine, hanımın kendilerini şövalyesi olarak kabul etmesinden başka karşılık beklemezler.”

“Yüce Tanrı'mızı da böyle sevmemiz gerekiyormuş diye duydum,” dedi Sancho. “Sırf sevmek adına, bir lütuf ummadan, cezadan korkmadan. Yine de ben, benim için yapabileceği şeyler adına sevmek eğilimindeyim onu.”

“Sen ne garip köylüsün Sancho!” dedi Don Quijote. “Bazen ne kadar akıllıca sözler söylüyorsun! Okula gitmiş gibi âdeta.”

“Yemin ederim okumayı bilmiyorum,” diye cevap verdi Sancho.

O sırada Üstat Nicolás biraz beklesinler diye seslendi; durup yol üstündeki bir pınardan su içmek istiyorlardı. Don Quijote durdu; Sancho da buna çok sevindi; çünkü yalan söylemekten sıkılmıştı; efendisinin kendisini faka bastırmasından korkuyordu. Gerçi Dulcinea'nın El Toboso'lu bir çiftçi kızı olduğunu biliyordu, ama hayatında görmemişti.

Bu arada Cardenio, karşılaştıklarında Dorotea'nın üzerinde olan kıyafeti giymişti; pek güzel olmasa da, kendi giysilerinden iyiydi. Pınarın orada hayvanlarından indiler ve rahibin handan aldığı yiyeceklerle, kıt kanaat da olsa, müthiş açlıklarını bastırdılar.

Bu arada, yoldan geçen bir delikanlı, durup pınar başındakilere dikkatle baktıktan sonra, Don Quijote'nin üzerine atladı ve bacaklarına sarılıp bile isteye ağlamaya başladı. Şöyle diyordu:

“Aman efendim! Zat-ı âliniz beni hatırlamadınız mı? İyi bakın; ben Andrés'im, hani beni bağlı olduğum meşeden çözdürmüştünüz.”

Don Quijote kendisini tanıdı ve elinden tutup diğerlerinin yanına götürerek dedi ki:

“Dünyada yaşayan terbiyesiz, kötü yürekli insanların yaptıkları haksızlıkları düzeltmek için

gezgin şövalyelerin varlığının ne kadar önemli olduğunu kavramanızı istediğimden, bir şey anlatacağım: Geçtiğimiz günlerde, bir ormandan geçerken, birtakım haykırışlar, çok acıklı feryatlar işittim; dertli, yardıma muhtaç birinden gelir gibiydi. Kendimi buna mecbur hissederek, derhal acıklı seslerin geldiğini tahmin ettiğim yere doğru gittim ve şu karşınızda gördüğünüz delikanlıyı bir meşeye bağlanmış halde buldum. Onu burada görmek beni çok mutlu etti; çünkü anlatacaklarımın şahidi olarak, yalan söylememe izin vermeyecektir. Dediğim gibi, bir meşe ağacına bağlıydı; belden yukarısı çıplaktı ve köylünün biri, bir kısırağın kayışıyla kırbaçlayıp duruyordu onu; sonradan efendisi olduğunu öğrendim. Ben bu durumu görür görmez, bu korkunç dayağın sebebini sordum. Acımasız herif, hizmetkârı olduğu için ve ihmalleri aptallıktan ziyade hırsızlıktan ileri geldiği için kırbaçladığını söyledi. Bu çocuk da, ‘Beyefendi, ücretimi istediğim için kırbaçlıyor beni,’ dedi. Efendisi uzun uzun dil döktü, mazeretler ileri sürdü; hepsini dinledim, ama kabul etmedim. Sonuçta çocuğu çözdürdüm ve köylüden, çocuğu yanında götürüp ücretini son riyaline kadar, âlâsıyla ödeyeceğine dair söz aldım. Bütün bunlar doğru değil mi, oğlum Andrés? Farketmedin mi, ne kadar kesin emir verdim, o da ne kadar büyük bir tevazuyla, benim istediğim, emrettiğim, şart koştuğum her şeyi yapacağına söz verdi? Cevap ver; sakın çekinme, tereddüt etme; olanları bu beylere anlat ki, yollarda gezgin şövalyeler olmasının dediğim kadar yararlı olduğu anlaşılsın.”

“Zat-ı âlinizin bütün söyledikleri çok doğru,” diye cevap verdi oğlan. “Ama olayın sonu, zat-ı âlinizin düşündüğünün tam tersi oldu.”

“Nasıl tersi?” dedi Don Quijote. “Yani adam paranı ödemedi mi?”

“Ödemediği gibi,” dedi oğlan, “zat-ı âliniz ormandan çıkıp da biz yalnız kalınca, beni tekrar aynı meşeye bağlayıp öyle bir kırbaçladı ki, derisi yüzülmüş Aziz Bartolomeus gibi oldum; her kırbaçta da, sizinle alay ediyor, bir taş savuruyordu; o kadar acıtmasa, ben de gülerdim söylediklerine. Kısacası beni öyle kötü dövdü ki, bu aradaki süreyi hastanede, tedavi görerek geçirdim. Bütün bunların kabahati de zat-ı âlinizde; çünkü yolunuza devam edip çağrılmadığınız yere gitmeseydiniz, başkalarının işine karışmasaydınız, efendim bana on beş yirmi kırbaç vurmakla yetinir, sonra serbest bırakıp borcunu öderdi. Ama zat-ı âliniz onu öyle yersiz şekilde aşağılayınca, o kadar kötü sözler söyleyince, çok sinirlendi; sinirini zat-ı âlinizden çıkaramadığı için de, yalnız kalınca kabak benim başıma patladı. Bana öyle geliyor ki, ömrüm boyunca erkek olamayacağım bu yüzden.”

“Bütün bunlar, ben oradan ayrıldığım için olmuş,” dedi Don Quijote. “Senin paran ödeninceye kadar orada kalmalıydım; onca tecrübeden, şunu bilmeliydim ki, hiçbir köylü, kendi çıkarı olmadıkça verdiği sözü tutmaz. Ama hatırlıyorsundur Andrés, paranı vermezse onu arayacağıma ve balinanın karnına saklansa bile bulacağıma yemin etmişim.”

“Doğru,” dedi Andrés, “ama bir işe yaramadı.”

“Şimdi görürsün yarayıp yaramayacağını,” dedi Don Quijote.

Bunun üzerine aceleyle kalktı ve Sancho’ya, onlar yemek yerken otlamakta olan

Rocinante'ye gem vurmasını emretti.

Dorotea ne yapmak niyetinde olduğunu sordu. Don Quijote de gidip köylüyü bulmak ve dünyadaki bütün köylülere inat, fena halde cezalandırıp Andrés'in parasını son meteliğine kadar ödetmek istediğini söyledi. Bunun üzerine Dorotea, verdiği söz yüzünden kendisini kurtarıncaya kadar hiçbir serüvene katılamayacağını hatırlattı; bunu herkesten iyi onun bildiğini, bu sebeple krallığını kendisine iade edinceye kadar öfkesini yatıştırmasını söyledi.

“Doğru,” dedi Don Quijote. “Dediğiniz gibi, hanımefendi, Andrés'in benim dönüşüme kadar sabretmesi gerekiyor. Ben kendisine tekrar söz veriyor, yemin ediyorum: İntikamını alıp parasını ödetmeden pes etmeyeceğim.”

“Ben bu yeminlere inanmıyorum,” dedi Andrés. “Dünyadaki bütün intikamlar yerine, şu anda beni Sevilla'ya kadar idare edecek bir şeyleri tercih ederim. Varsa bana yenecek, yanımda götürecektir bir şeyler verin; zat-ı âliniz ve bütün gezgin şövalyeler de Tanrı'ya emanet olun. Ceza olarak da bana ne kadar faydaları olduysa, kendilerine de o kadar olsun.”

Sancho çuvalından bir parça ekmekle bir parça peynir çıkarıp oğlana verdi ve dedi ki:

“Alın, Andrés kardeş; başımıza gelen felâketten hepimize bir pay düşüyor.”

“Size ne pay düşüyor ki?” diye sordu Andrés.

“Size verdiğim bu peynirle ekmeğin payı,” diye cevap verdi Sancho. “Tanrı bilir, eksikliğini hisseder miyim, etmez miyim; çünkü şunu bilin ki arkadaşım, biz gezgin şövalye silâhtarları çok açlığa ve bahtsızlığa maruz kalırız; anlatılmaktan çok yaşanan başka şeylere de.”

Andrés peynir ekmeğini aldı; başka kimsenin bir şey vermediğini görünce, başını önüne eğip yola koyuldu. Yalnız, giderken, Don Quijote'ye dedi ki:

“Tanrı aşkına, sayın gezgin şövalye, bir daha bana rastlayacak olursanız, beni paramparça ettiklerini görseniz bile, imdadıma koşmayın, yardım etmeyin; kara bahtıma bırakın beni. Nasılsa zat-ı âlinizin yardımından gelecek felâketten büyüğü olamaz; size de, dünyadaki bütün gezgin şövalyelere de lânet olsun.”

Don Quijote onu cezalandırmak üzere kalkıyordu ki, Andrés koşmaya başladı ve kimse peşine düşmeye cesaret edemedi. Don Quijote, Andrés'in anlattıkları yüzünden çok utanmıştı; ötekiler, iyice utandırmamak için, gülmemeye büyük bir özen göstermek zorunda kaldılar.

OTUZ İKİNCİ BÖLÜM

Don Quijote ve takımının handa başlarına gelenlere dair

Mükellef yemek biter bitmez, hayvanlar eyerlendi ve anlatmaya değecek başka bir olayla karşılaşmadan, ertesi gün, Sancho Panza'nın korkulu rüyası olan hana vardılar. Sancho içeri girmek istemediği halde, mecbur kaldı. Don Quijote'yle Sancho'nun geldiğini gören hancı, karısı, kızı ve Maritornes, büyük bir sevinç gösterisiyle karşılamaya çıktılar. Don Quijote ağırbaşlı, ciddî bir edayla karşılık verdi ve geçen seferkinden daha iyi bir yatak ayarlamalarını söyledi. Hancının karısı, geçen seferkinden daha iyi bir ücret öderse, prenlere lâıyk bir yatak hazırlayacağı cevabını verdi. Don Quijote ödeyeceğini söyleyince, aynı eski ardiyede makul bir yatak hazırladılar; çok yorgun ve sersem olduğu için hemen yattı.

Kapısı kapanır kapanmaz, hancının karısı, berberin üstüne saldırıp sakalına yapışarak dedi ki:

“Tanrı hakkı için, artık kuyruğumu sakal olarak kullanamazsınız; geri verin bana kuyruğumu. Kocamınki yerlerde sürünüp duruyor, rezil oldu; tarağını diyorum; ne güzel kuyruğuma takardı.”

Kadın asılıp çektiği halde, berber kuyruğu vermek istemiyordu; sonunda rahip vermesini söyledi. Artık bu oyunu sürdürmesine gerek yoktu; kendi halinde ortaya çıkıp Don Quijote'ye, kürek mahkûmu hırsızlar tarafından soyulduktan sonra, kaçıp bu hana geldiğini söyleyebilirdi. Prensesin silâhtarını soracak olursa, onu önden, krallığındakilere haberci olarak, hem kendi gelişini, hem de yanında hepsinin kurtarıcısını getirdiğini müjdelemek üzere gönderdiğini söyleyeceklerdi. Bunun üzerine berber, içi rahatlayarak kuyruğu hancının karısına verdi; Don Quijote'yi kurtarmaları için ödünç verdiği diğer her şeyi de iade ettiler. Handakilerin hepsi, Dorotea'nın güzelliğine ve çoban Cardenio'nun boyuna bosuna şaşırđılar. Rahip handa ne yemek varsa hazırlamalarını söyledi; hancı da iyi bir ücret umarak çabucak iyi kötü bir sofraya hazırladı. Bütün bunlar olurken, Don Quijote hep uyuyordu; uyandırmamayı tercih ettiler; çünkü o sırada yemekten çok uykuya ihtiyacı vardı.

Yemekten sonra, hancı, karısı, kızı, Maritornes ve sofradaki bütün yolcular, Don Quijote'nin tuhaf çılgnılığını, onu ne halde bulduklarını konuştular. Hancının karısı, onlara, Don Quijote'yle katırcının başlarına gelenleri anlattı; sonra acaba Sancho etrafta mı diye bakıp göremeyince, Sancho'nun altı okka edilişini anlattı; bu herkesi epeyce güldürdü. Rahip, Don Quijote'nin okuduğu şövalye kitaplarının aklını başından aldığını söyleyince, hancı dedi ki:

“Böyle bir şey nasıl oluyor, anlamıyorum; doğrusu benim anladığım kadarıyla, dünyada bunlardan güzel kitap yok. Bende burada iki üç tanesi var, birtakım başka kâğıtlarla birlikte; gerçekten de hem bana, hem daha birçoklarına hayat verdiler. Hasat zamanı, bayramlarda, buraya çok sayıda çiftçi toplanır; aralarında her zaman okumayı bilen birileri bulunur; bir tanesi, bu kitaplardan birini eline alır, otuz kişi etrafına halka olur, dinleriz. O kadar

hoşumuza gider ki, bin tel beyaz saçtan kurtuluruz. En azından ben, kendi adıma şunu söyleyebilirim ki, şövalyelerin indirdiği o korkunç, öfkeli darbeleri dinledikçe, benim de içimden aynı şeyi yapmak gelir; gece gündüz bunları dinlemek ister canım.”

“Ben de aynen öyle,” dedi hancının karısı. “Evde siz o kitapları dinlerken huzur buluyorum ancak; o kadar dalıyorsunuz ki, azarlamayı unutuyorsunuz.”

“Evet, doğru,” dedi Maritornes. “Doğrusu benim de çok hoşuma gidiyor o kitapları dinlemek; çok güzel. Hele hanımın biri portakal ağaçlarının altında şövalyesine sarılmışken, bir nedime de hem kıskançlıktan ölüp hem de korku içinde nöbet tutarken. Balla kaymak sanki, diyorum ben.”

“Siz nasıl buluyorsunuz peki, küçük hanım?” dedi rahip, hancının kızına dönerek.

“İnanın bilemiyorum efendim,” diye cevap verdi kız. “Ben de dinliyorum, aslında, anlamadığım halde dinlemek hoşuma gidiyor. Ama babamın sevdiği kavgaları sevmiyorum ben; şövalyelerin, sevgililerinden ayrı olduklarında yakınmaları hoşuma gidiyor. Hattâ bazen öyle acıyorum ki, ağlıyorum.”

“Peki, sizin için ağlasalar, teselli eder miydiniz?” dedi Dorotea.

“Ne yapardım, bilemiyorum,” diye cevap verdi kız. “Ama o hanımlardan bazıları öyle zalim ki, şövalyeleri onlara kaplan diyor, aslan diyor, daha bin türlü hakaret ediyorlar. Yüce İsa hakkına, anlamıyorum, bunlar ne kadar kalpsiz, vicdansız insanlar ki, şerefli bir adama bir kere bakmamak için ölmesine, delirmesine razı oluyorlar. Bu kadar naz niye, ben anlamıyorum; iffetli olduklarından yapıyorlarsa, evlensinler, zaten şövalyelerin istediği o.”

“Sus kız,” dedi hancı. “Sanki bu işleri çok bilirmişsin gibi konuşuyorsun. Genç kızların bu kadar çok bilmesi de, konuşması da doğru değildir.”

“Bu beyefendi sordu,” dedi kız, “ben de cevap verdim mecburen.”

“Neyse,” dedi rahip hancıya dönerek, “bana şu kitapları getirin de bir bakayım.”

“Memnuniyetle,” diye cevap verdi hancı.

Odasına gidip asma kilitli eski bir valiz getirdi; açıp içinden üç büyük kitap ve çok güzel el yazısıyla yazılmış birtakım kâğıtlar çıkardı. İlk açtığı kitap, *Trakya’lı Don Cirongilio*, ikincisi *Hirkanya’lı Felixmarte*, üçüncüsü de, *Büyük Komutan Gonzalo Fernández de Córdoba’nın Öyküsü ve Diego García de Paredes’in Hayatı* idi. Rahip ilk iki kitabın adlarını görür görmez berbere dönüp dedi ki:

“Şimdi burada arkadaşımın kâhyasıyla yeğeni olmalıydı.”

“Gerek yok,” dedi berber. “Onları ben de götürebilirim avluya veya şömineye; hem şöminede çok güzel bir ateş yanıyor.”

“Yani kitapları yakmak mı istiyorsunuz?” dedi hancı.

“Sadece iki tanesini,” dedi rahip. “*Don Cirongilio*’yla *Felixmarte*’yi.”

“Ne yani?” dedi hancı. “Benim kitaplarım dinsiz mi, sapık mı ki yakmak istiyorsunuz?”

“*Sapkın* demek istiyorsunuz dostum,” dedi berber, “*sapkık* değil.”

“Öyle,” dedi hancı. “Ama yakmak istiyorsanız, şu Büyük Komutan’la Diego García’nın

kitabı olsun; ötekilerden birinin yakılmasındansa, kendi çocuğumun yakılmasına izin veririm, daha iyi.”

“Kardeşim,” dedi rahip, “bu iki kitap yalancıdır; saçmalıklarla, sayıklamalarla doludurlar. Bu Büyük Komutan’ın kitabıysa gerçek bir öyküdür; Gonzalo Fernández de Córdoba’nın yaptıklarını anlatır. Kendisi, çok sayıdaki büyük kahramanlığı sayesinde bütün dünyada Büyük Komutan olarak isim yapmıştır; bu şanlı, şerefli unvanı hakeden tek kişidir. Bu Diego García de Paredes ise, Estremadura’nın Trujillo kentinde doğmuş bir soyluydu; çok cesur bir askerdi; o kadar kuvvetliydi ki, hareket halindeki bir değirmen çarkını tek parmağıyla durdururdu. Bir köprüünün başında durup, elinde palasıyla, koca bir ordunun köprüden geçmesini engellemişti. Buna benzer öyle şeyler yapmıştır ki, yaptıklarını kendisi, bir şövalye ve tarihçi alçakgönüllülüğüyle yazacağı yerde, başkası serbestçe yazsaydı, Hektor’lar, Akhilleus’lar, Roland’lar unutulur giderdi.”

“Siz onu külâhıma anlatın,” dedi hancı. “Şu şaşırduğunuz şeye bakın: Bir değirmen çarkını durdurmuş. Tanrı aşkına, zat-ı âlinizin, Hirkanya’lı Felixmarte’nin yaptıklarını okumanız lâzım; tek kılıç darbesiyle, beş devi ortadan ikiye bölmüştü; sanki çocukların bakladan yaptıkları bebeklermişçesine. Başka bir seferinde de, çok büyük, çok kuvvetli bir orduya saldırmış, hepsi tepeden turnağa zırhlı, bir milyon altı yüz binden fazla askeri, koyun sürüsü gibi dağıtmıştı. Peki ya Trakya’lı Don Cirongilio’ya ne demeli? Kitapta da görüleceği gibi, o kadar cesur, o kadar gözüpekti ki, nehirde giderken suyun ortasından ateşten bir yılan çıkmış, o da gördüğü anda üstüne atlamış, pullu sırtına ata biner gibi oturup boğazını öyle bir sıkmıştı ki, boğulacağını anlayan yılan, mecburen nehrin dibine dalmış, ellerini bir türlü gevşetmeyen şövalyeyi de peşinden sürüklemişti. Dibe vardıklarında ise, şövalye kendini şahane güzellikte bir saray ve bahçede bulmuştu. Sonra yılan bir ihtiyara dönüşmüş, işitilmedik güzellikte şeyler anlatmıştı. Susun beyefendi, bunu duymuş olsaydınız, bayılırdınız. Büyük Komutan’la o dediğiniz Diego García halt etmişler!”

Bunu duyan Dorotea, alçak sesle Cardenio’ya dedi ki:

“Hancımız da neredeyse ikinci bir Don Quijote.”

“Bana da öyle geliyor,” diye cevap verdi Cardenio. “Görünüşe bakılırsa, bütün o kitaplarda yazılanların aynen olduğundan son derece emin; yalınayak keşişler bile aksine inandıramaz onu.”

“Bakın kardeşim,” dedi rahip. “Bu dünyada Hirkanya’lı Felixmarte, Trakya’lı Don Cirongilio ve şövalye kitaplarında anlatılan diğer şövalyeler yaşamadı. Bunların hepsi uydurma, kurmaca, aylâk zihinlerin ürünü; sizin dediğiniz gibi eğlenceli vakit geçirtmek için yazılmışlar; sizin çiftçilerin okuyarak vakit geçirdikleri gibi. Size yemin ederim, böyle şövalyeler katiyen olmamıştır dünyada, böyle kahramanlıklar ve saçmalıklar da olmamıştır.”

“Siz bunları anlatacak başka birini bulun!” diye cevap verdi hancı. “Benim alnımda enayi mi yazıyor, ağzım süt mü kokuyor? Benimle dalga geçmeye kalkmayın efendim, ben dünkü çocuk değilim. O değerli kitaplarda anlatılan her şeyin saçma, yalan olduğunu söylüyorsunuz

ama, onlar Kraliyet Konseyi senyörlerinin izniyle basılıyor; yalan olsa, insanın aklını başından alan o kadar savaşın, büyüün basılmasına izin verirler mi?”

“Söyledim ya, arkadaşım,” dedi rahip. “Bunlar, boş vakitlerimizde oyalanmamız için yazılan şeyler. Nasıl ki iyi yönetilen devletlerde işi olmayanların, çalışması gerekmeyenlerin ve çalışamayanların eğlenmesi için satranç, top ve bilardo oynanmasına izin verilirse, aynı şekilde, bu tür kitapların da basılmasına izin veriliyor; bu kitapların herhangi birinin gerçek olduğunu zannedecek kadar cahil bir insanın olamayacağı düşünülüyor – ki öyledir de. Şu anda izin verilse ve dinleyiciler istese, şövalyelik kitaplarının iyi olmaları için ne gibi özelliklere sahip olmaları gerektiğini anlattırdım; belki kimileri için yararlı, hattâ zevkli de olurdu. Ama ben, buna çare bulabilecek kişilere görüşlerimi aktarma fırsatının çıkacağını umuyorum. Bu arada sayın hancı, lütfen söylediklerime inanın; alın kitaplarınızı, kendiniz karar verin yalan mı gerçek mi olduklarına; umarım yararlı olur size; Tanrı korusun, siz de konuğunuz Don Quijote’yle aynı dertten muztarib olmayın.”

“O olmaz,” dedi hancı. “Ben gezgin şövalye olacak kadar deli değilim. Bu meşhur şövalyelerin dünyayı dolaştığı zamandaki âdetlerin şimdi kalmadığını görüyorum ben.”

Bu konuşmanın ortasında Sancho geldi ve artık gezgin şövalyelik âdetinin olmadığını, bütün şövalye kitaplarının saçma ve yalan olduğunu duyunca, çok şaşırды, kafası karıştı. Kendi kendine karar verdi; efendisinin bu yolculuğunun sonu nereye varacak diye bekleyecek, düşündüğü gibi mutlu bir son olmazsa, onu bırakıp karısıyla çocuklarının yanına, eski işine dönecekti.

Hancı valizle kitapları götürüyordu ki, rahip şöyle dedi:

“Durun, şu kâğıtlara bakmak istiyorum; çok güzel bir el yazısıyla yazılmışlar.”

Hancı kâğıtları çıkardı, okusun diye verdi. El yazısıyla kaleme alınmış, sekiz kadar yapraklı bunlar; başında da iri bir başlık vardı: *Münasebetsiz Meraklının Hikâyesi*. Rahip üç dört satırı içinden okuyup dedi ki:

“Doğrusu bu hikâyenin başlığı hiç de fena değil gibi geldi bana; hepsini okumak istedi canım.”

Buna hancı şöyle cevap verdi:

“Pekâlâ okuyabilirsiniz efendim; şunu söyleyeyim ki, burada bunu okuyan kimi konuklar çok beğendiler, ısrarla istediler benden; ama ben vermek istemedim; içinde bu kitaplarla bu valizi burada unutan kişiye geri veririm diye. Belki sahibi bir ara tekrar gelir; gerçi kitapları çok arayacağımı biliyorum ama, yine de geri vermek zorundayım. Hancıyı ama Hıristiyan’ım.”

“Çok haklısınız dostum,” dedi rahip. “Ama yine de, hikâyeyi beğenirsem, suretini çıkarmama izin verirsiniz.”

“Memnuniyetle,” dedi hancı.

İkisi konuşurlarken Cardenio hikâyeyi alıp okumaya başlamıştı. O da rahip gibi ilgilendi ve herkesin duyması için yüksek sesle okumasını rica etti.

“Bu zamanı okuyarak geçirmektense uyuyarak geçirmek daha iyi olmasa, okurdum,” dedi rahip.

“Vakti bir hikâye dinleyerek geçirmek benim için dinlenmek olacak,” dedi Dorotea. “Çünkü içim, makul bir saatte uyuyabilecek kadar huzura kavuşmadı henüz.”

“Madem öyle,” dedi rahip, “meraktan da olsa okumak istiyorum; belki hoş bir hikâyedir.”

Üstat Nicolás da aynı şeyi rica etti, Sancho da; bunun üzerine rahip kendisi de dahil herkesin hoşuna gideceğini görerek dedi ki:

“Pekâlâ öyleyse, hepiniz dikkatle dinleyin; hikâyeye şöyle başlıyor:”

Münasebetsiz Meraklının hikâyesi anlatılır

İtalya'nın Toscana bölgesinde, zengin ve meşhur Floransa şehrinde, iki varlıklı ve soylu genç, Anselmo'yla Lotario yaşardı. O kadar yakın arkadaşlıklar ki, kendilerini tanıyan herkes, onlardan *iki arkadaş* diye sözedirdi. İkisi de bekârdı, aynı yaşıydılar, aynı alışkanlıklara sahiptiler; bütün bunlar, karşılıklı dostlukları için yeterli sebepti. Anselmo'nun, ava çok düşkün olan Lotario'ya göre, gönül eğlencelerine biraz daha eğilimli olduğu, bir gerçektir; ama gerektiğinde, Anselmo kendi zevklerini bir kenara bırakıp Lotario'nunkilere katılır, Lotario da aynı şekilde Anselmo'yu izlerdi. Böylece, zihinleri öyle bir uyum içinde çalışırdı ki, bu kadar düzgün işleyen bir saat bile olamazdı.

Anselmo, aynı şehirde yaşayan soylu ve güzel bir genç kıza âşıktı; kız o kadar iyi bir aileden geliyordu ve kendi de öyle meziyetlere sahipti ki, Anselmo, fikrini almadan hiçbir iş yapmadığı Lotario'nun da onayıyla, kızı ailesinden istemeye karar verdi ve kararını uygulamaya koydu. Aracılığı Lotario yaptı ve bu işi tam arkadaşının istediği şekilde noktalarak kısa sürede arzusunun kavuşmasını sağladı. Camila da Anselmo'yla evlendiğine o kadar memnundu ki, sürekli Tanrı'ya ve sayesinde bu kadar saadet bulduğu Lotario'ya şükreliyordu. Her düğünde olduğu gibi eğlenceyle geçen ilk günlerde, Lotario eskisi gibi arkadaşı Anselmo'yu evinde ziyaret ediyor, onu onurlandırmak, eğlendirmek ve sevindirmek için ne mümkünse yapıyordu. Ama düğün eğlenceleri sona erip ziyaretlerin, tebriklerin sıklığı azaldığında, Lotario kasıtlı olarak Anselmo'nun evine gidişlerini seyrekletirdi. Her akılı başında insan gibi, o da, evli arkadaşların evine, bekârlık günlerindeki sıklıkta gidilmemesi gerektiğini düşünüyordu. İyi ve gerçek bir dostlukta hiçbir şüpheye yer olmamakla birlikte, evli adamın namusu o kadar hassastır ki, arkadaşlar bir yana, öz kardeşi tarafından bile zedelenebilir.

Anselmo, Lotario'daki uzaklaşmayı farkettiler ve hararetili sitemlerde bulundu; evlenmesinin eskisi gibi görüşmemelerine yol açacağını bilse, katiyen evlenmeyeceğini söylüyor, o bekâren aralarında bulunan uyum sayesinde kazandıkları *iki arkadaş* gibi hoş bir ismi, sırf ölçülülük uğruna kaybetmelerine izin vermemesini rica ediyordu. Evini kendi evi kabul ederek yine eskisi gibi girip çıkması için –ilişkilerinde böyle bir kelime kullanılabilirse– yalvarıyor, eşi Camila'nın arzusunun da kendisinininkinden farklı olmadığı, ikisinin birbirlerini ne kadar içtenlikle sevdiklerini bildiğinden, Lotario'daki bu soğukluğa şaşıtı konusunda ısrar ediyordu.

Anselmo'nun, Lotario'yu evine eskisi gibi gelip gitmeye ikna etmek için sarfettiği bu ve buna benzer daha birçok söze, Lotario o kadar ihtiyatlı, akıllı ve ileri görüşlü cevaplar verdi ki, Anselmo arkadaşının iyi niyetinden emin oldu. Haftada iki gün ve tatil günlerinde, Lotario'nun öğle yemeğine Anselmo'ya gitmesini kararlaştırdılar. İkisi aralarında böyle kararlaştırdıkları halde, Lotario, kendi namusundan daha fazla değer verdiği arkadaşının

namusuna ne uygun olacaksa, onu yapmaya karar verdi. Lotario'ya göre, Tanrı'nın güzel bir kadın bahsettiği evli erkek, karısının görüştüğü hanım arkadaşları kadar eve hangi erkek arkadaşlarını getireceğine de dikkat etmek zorundaydı – doğru da düşünüyordu. Çünkü kocanın karısına yasaklayamayacağı meydanlarda, tapınaklarda, bayramlarda, kilise ziyaretlerinde yapılmayan, ayarlanmayan şey, en güvenilen arkadaşın ya da akrabanın evinde daha kolay ayarlanır.

Lotario ayrıca, evli erkeklerin, gösterebilecekleri dikkatsizlikler konusunda kendilerini uyaracak bir dostları olması gerektiğini de söylerdi. Çünkü erkek, karısını çok sevdiğinden, onu kızdırmamak için, bazı şeyleri yapmasını ya da yapmamasını söylemeyebilir; oysa bunların yapılması veya yapılmaması, namus veya yüzkarası demek olabilir. Bütün bunlar konusunda, dostu kendisini uyarırsa, çare de kolayca bulunur. Ama Lotario'nun dediği kadar akıllı, vefalı ve gerçek bir dost nerede bulunur? Ben bunu kesinlikle bilmiyorum; ancak Lotario böyle bir dosttu. Arkadaşının namusunu müthiş bir özenle, üzerine titreyerek kolluyor; zengin, soylu, kibar ve kendisinde bulunduğunu düşündüğü özelliklere sahip bir gencin, Camila gibi güzel bir kadının evine gitmesi, işsiz güçsüz, fesat gözlere kötü görünmesin diye, kararlaştırılan ziyaret günlerini eksiltmeye, azaltmaya, kısaltmaya gayret ediyordu. İyiliği ve cesareti sayesinde kötü söz söyleyen dillere gem vurabileceği halde, yine de kendi şerefini de, arkadaşının şerefini de şüphe altında bırakmak istemiyordu. Bu yüzden de, kararlaştırılan günlerin çoğunda başka meşguliyetler ve eğlenceler buluyor, bunların kaçınılmaz olduğunu söylüyordu. Böylece görüşmelerinin büyük bölümü, birinin şikâyetleri, öbürününse mazeretleriyle geçiyordu.

Bir gün, ikisi şehir dışındaki bir kır yerinde gezinirlerken, Anselmo Lotario'ya şunları söyledi:

“Sevgili arkadaşım Lotario, Tanrı'nın bana böyle bir aile vermekle, hiç cimrilik etmeden, hem tabii, hem de maddî zenginliklerle donatmakla yapmış olduğu lütfâ, özellikle de gereğince olmasa bile, elimden geldiğince değer verdiğim iki hazineyi, dost olarak seni ve eş olarak Camila'yı bana sunmakla göstermiş olduğu cömertliğe ne kadar şükretsem azdır diye düşünüyorsundur herhalde. Oysa, insanların memnun mesut yaşamaları için yeterli olan, olması gereken bütün bu lütuflarla ben, dünyanın en küskün, en tatsız adamı olarak yaşıyorum. Çünkü bilemiyorum ne kadar zamandır, kafamı kurcalayan, beni huzursuz eden bir arzum var; öyle tuhaf, öyle alışılmadık bir şey ki, kendime şaşıyor, yalnızken kendimi suçlayıp azarlıyor, isteğimi susturmaya, kendi zihnimden gizlemeye çalışıyorum. Bütün bunların hiçbir faydası olmadı, mahsus herkese ilân etmek istesem, aynı sonuç olurdu. Madem ortaya çıkması gerekiyor, senin sırlarının arşivine girsin istiyorum; bu şekilde, gerçek dostum olarak derdime bir çare bulmak için göstereceğin özene olan güvenimle, bu üzüntüden kısa zamanda kurtulacağımı umuyor, deliliğimin beni getirdiği mutsuzluk kadar büyük bir saadete, senin ilgin sayesinde ulaşacağımı düşünüyorum.”

Anselmo'nun sözleri Lotario'yu şaşırtmıştı; bu uzun girişin nereye varacağını bilemiyordu.

Arkadaşımı böyle üzen bu arzunun ne olabileceğini hayal etmeye çalıştıysa da, gerçeğe hiç yaklaşmadı. Bu merakın kendisinde yarattığı kaygıdan bir an önce kurtulmak isteyerek, en gizli düşüncelerini bile söylemek için böyle lâfi dolaştırmasının, dostluğuna ciddî bir hakaret olduğunu belirtti; kendisine, teselli etmek için nasihat vermesi veya halletmek için çare bulması konusunda kesinlikle güvenebilirdi.

“Evet, doğru,” diye cevap verdi Anselmo. “Sana güvenerek şunu söyleyeceğim ki, dostum Lotario, beni kıvrandıran şey, eşim Camila ’nın gerçekten benim düşündüğüm kadar iyi ve mükemmel olup olmadığını bilmek arzusudur. Bu gerçeği öğrenmenin tek yolu ise, iyiliğinin ayarını ortaya çıkaracak şekilde onu sınamak; altının ayarının ateşle ölçüldüğü gibi. Çünkü bence, sevgili arkadaşım, bir kadının namusu, ne kadar peşine düşülüp düşülmediğiyle ilgilidir; faziletli kadın, peşine düşen sevdalılarının vaatleri, armağanları, gözyaşları ve sürekli ısrarları karşısında yumuşamayan kadındır. Kimse onu kötü olmaya teşvik etmedikten sonra,” diye devam etti, “bir kadının iffetli olmasına niçin teşekkür edilsin? Serbest kalma fırsatı verilmeyen, en ufak bir hafifliğini yakaladığında kendisini öldürecek bir kocasının olduğunu bilen kadının çekingen, ürkek olmasında şaşılacak ne var? Yani, korktuğu ya da fırsat olmadığı için iffetli olan kadına ben, peşine düşülen, ardından koşulan ve galip gelen kadına verdiğim değeri veremem. İşte bu sebeple ve düşüncemi pekiştirmek, seni ikna etmek için sayabileceğim daha pek çok sebeple, eşim Camila’ın bu zorluklardan geçmesini, kendisinde istek uyandıracak değerde birisinin ısrarlarının ateşinde arınıp ayarının ölçülmesini istiyorum. Eğer düşündüğüm gibi bu savaştan galip çıkarsa, talihimin bir benzeri olamayacağına hükmedeceğim; bütün isteklerimin gerçek olduğunu söyleyebileceğim; Bilge’nin⁵⁵ ‘kim bulabilir?’ dediği faziletli kadını, talihin bana bağışladığını düşüneceğim. Düşündüğümün tersi olursa, fikrimin doğrulandığını görmenin zevki, bana bu kadar pahalıya malolan bu tecrübemin, haklı olarak getireceği ıstıraba katlanmamı sağlayacak. Bu arzumdaki beni vazgeçirmek için söyleyeceğin şeylerin hiçbiri bu tecrübeyi yapmama engel olamayacağı için de, bu isteğimi yerine getirecek kişinin sen olmanı istiyorum, dostum Lotario! Ben sana bu tasarımı uygulama fırsatı yaratacağım; dürüst, şerefli, çekingen ve kayıtsız bir kadına kur yapabilmen için gerekli göreceğim hiçbir şeyi ihmal etmeyeceğim. Bu zor görev için sana güvenmeye beni sevkeden birçok sebepten biri de, Camila sana mağlûp düşerse, galibiyetin son noktasına götürülmeyeceğini, sadece tecrübenin sonucu alınarak, saygı sınırları içinde kalınacağını bilmemdir. Böylece, uğradığım hakaret istek düzeyinde kalacak ve senin faziletli sessizliğine gömülecek; bu sessizliğin, benimle ilgili olarak, ölüm sessizliği kadar ebedî olacağını gayet iyi biliyorum. Kısacası, eğer benim hayatıma hayat diyebilmemi istiyorsan, hiç vakit kaybetmeden bu gönül savaşına girmen gerekiyor; isteksiz, gevşek bir şekilde değil, istediğim şevkle, gayretle ve dostluğumuzun gerektirdiği güvenle.”

Anselmo’nun Lotario’ya söylediği sözler, işte bunlardı. Lotario hepsini öyle büyük bir dikkatle dinledi ki, burada yazılı olan birkaç söz dışında, arkadaşı konuşmasını bitirinceye kadar, ağzını açıp da tek kelime etmedi. Konuşmasının bittiğini görünce, arkadaşımı uzunca bir

süre, hiç görmediği, kendisini şaşırtan, korkutan bir şeye bakar gibi seyrettikten sonra, dedi ki:

“Bu sözlerinin şaka olmadığına bir türlü inanamıyorum, arkadaşım Anselmo! Söylediklerinin ciddî olduğunu düşünsem, bu kadar çok konuşmana izin vermez, dinlemeyerek bu uzun nutkuna mani olurum. Doğrusu, ya senin beni tanımadığını, ya da benim seni tanımadığımı düşünüyorum. Ama hayır! Ben senin Anselmo olduğunu gayet iyi biliyorum; sen de benim Lotario olduğumu biliyorsun. İşin kötüsü, ben senin eski Anselmo olmadığını düşünüyorum; herhalde sen de benim eski Lotario olmadığımı düşünmüş olacaksın; çünkü ne bana söylediğin şeyler benim arkadaşım Anselmo’nun sözleri, ne de benden istediğin şey, senin tanıdığın Lotario’dan isteyebileceğin bir şey. İyi dostlar, dostluklarını bir şairin söylediği gibi, ancak *usque ad aras*⁵⁶ sınamak, kullanmak zorundadırlar; yani Tanrı’yı kızdıracak şeyler için kullanmamalıdırlar dostluklarını. Bir pagan, dostluk konusunda bunu düşünmüşse, hiçbir insanoğlu uğruna ilâhi sevgiden vazgeçmemesi gerektiğini bilen bir Hıristiyan’ın, bunu daha da çok düşünmesi gerekmez mi? Bir dost, arkadaşının isteğini yerine getirmek için Tanrı’nın isteklerini gözardı edecek kadar ileri gidiyorsa, geçici, değersiz şeyler için değil, dostunun şerefine ve hayatının sözkonusu olduğu bir durumda bunu yapmalıdır. Söyleseniz Anselmo, bu iki şeyden hangisi tehlikede ki, ricanı kabul edip benden istediğin iğrenç şeyi yapmak için kendimi feda edeyim? Kuşkusuz hiçbiri; aksine, bana kalırsa sen benden, hem senin şerefine hayatına, hem de benim kendi şerefime hayatıma son vermemi istiyorsun. Eğer şerefini elinden alırsam, hiç kuşkusuz hayatını da elinden almış olacağım; çünkü şerefsiz adam, ölüden beterdir. Senin isteğini yerine getirip sana böyle bir kötülük yaptığım takdirde, ben de şerefimi, dolayısıyla hayatımı kaybetmiş olmayacak mıyım? Dinle dostum Anselmo; benden istediğin şey konusunda sana bütün söyleyeceklerimi bitirinceye kadar sabredip, cevap verme. Ben bitirdikten sonra, sen istediğin kadar konuşursun, ben de dinlerim.”

“Memnuniyetle,” dedi Anselmo, “istediğini söyle.”

Lotario da sözlerine devam etti:

“Bana öyle geliyor ki Anselmo, senin şu andaki düşünme biçimin, Magripliler’in her zamanki düşünme biçimine benziyor. Onlara inançlarının yanlış olduğunu Kutsal Kitap’tan alıntılarla, zihinsel muhakeme yoluyla, Tanrı kelâmını temel alarak anlatmak mümkün değildir; elle tutulur, basit, anlaşılır, ispatlayıcı, kesin örnekler göstermek gerekir; reddedilemeyecek matematik ispatları gibi; meselâ: ‘Birbirine eşit iki nicelikten eşit nicelikler çıkarırsak, kalan nicelikler de birbirine eşit olur.’ Bunu kelimelerle anlamadıkları takdirde de –ki anlamazlar– ellerle gösterip canlandırmak gerekir; bütün bunlara rağmen, kutsal dinimizin doğruluğuna kimse ikna edemez onları. Benim de seninle bu yöntemi, bu dili kullanmam gerekiyor; çünkü istediğin şey o kadar sapıkça ve mantıktan uzak ki, sana aptallığını –şimdilik başka bir isim vermek istemiyorum– anlatmak için sarfedeceğim vakit, boşuna harcanmış olur gibi geliyor bana. Hattâ bu çirkin isteğini cezalandırmak için seni

sersemliğine terk etmek eğilimindeyim; ama seninle dostluğum sana karşı böyle sert davranmama, seni kendini mahvetme tehlikesiyle başbaşa bırakmama izin vermiyor. Bunu iyice anlaman için, bir soru soracağım Anselmo. Sen bana, çekingen bir kadının peşine düşmem, namuslu bir kadını ikna etmem, kayıtsız bir kadını baştan çıkarmam, ihtiyatlı bir kadına kur yapmam gerektiğini söylemedin mi? Evet, söyledin. Madem ki çekingen, namuslu, kayıtsız ve ihtiyatlı bir karın olduğunu biliyorsun, neyin peşindesin? Madem benim bütün saldırılarımdan karının galip çıkacağını düşünüyorsun –kuşkusuz öyle de olacak– şu andakinden üstün hangi sıfatları vermeyi düşünüyorsun kendisine? Şu andakinden ne fazlalığı olacak? Ya sen onu dediğin gibi görmüyorsun, ya da ne istediğinin farkında değilsin. Eğer dediğin gibi görmüyorsan, niye sınavacağın yerde namussuzluğu sebebiyle canının istediğini yapmıyorsun? Eğer düşündüğün kadar iffetliyse, sonuç baştaki takdiri değiştiremeyeceğine göre, bu gerçeği tecrübeye tâbi tutmak münasebetsizlik olur. Buradan da şu sonuç çıkıyor: Yarardan ziyade zarar getirecek bir şeye girişmek, mantıksız, basiretsiz kafaların işidir; hele mecburî veya şart olmayan, girişmenin açıkça delilik olacağını uzaktan belli eden bir şeye girişmek. Zor işlere ya Tanrı adına, ya dünya adına, ya her ikisi adına girişilir. Tanrı adına girişilenler, insan bedeninde melek gibi yaşamaya girişen azizlerin işleridir. Dünya adına girişilenler, maddî zenginlik denen şeyleri elde etmek için, uçsuz bucaksız deryaları, çeşitli iklimleri, yabancı ülkeleri aşan insanların işleridir. Hem Tanrı, hem dünya adına girişilenler de, cesur askerlerin işidir ki, karşılarındaki duvarda tek bir top güllesinin açtığı boşluğu gördükleri anda, her tür korkuyu bir kenara bırakıp, önlerindeki tehlikeyi hiç düşünmeden, farketmeden, inançlarını, ülkelerini ve krallarını savunma arzusuyla kanatlanırlar ve kendilerini bekleyen bin türlü ölümün ortasına, pervasızca atılırlar. İşte girişilen zor işler bunlardır; bu kadar tehlikeli ve mahzurlu oldukları halde bu işlere girişmek, şanlı, şerefli ve yararlıdır. Ama senin girişmek istediğin iş, sınamak istediğin şey, sana ne Tanrı'nın lütfunu, ne maddî zenginlik, ne de insanların nezdinde şöhrat kazandıracak; çünkü istediğin sonuca ulaşsan bile, şimdikinden ne daha şanlı, ne daha varlıklı, ne de daha şerefli olacaksın. İstediğin sonuca ulaşamadığın takdirde ise, düşünülebilecek en büyük sefaletin içinde bulacaksın kendini; çünkü o zaman, başına gelen felâketi kimsenin bilmediğini düşünmenin sana bir yararı olmayacak; senin kendinin bilmesi seni kahretmeye, mahvetmeye yetecek. Bunun doğruluğunu göstermek için, sana, ünlü şair Luigi Tansillo'nun, *Aziz Petrus'un Gözyaşları* adlı şiirinin ilk bölümünün sonunda yer alan bir kıtayı okumak istiyorum.

Gün kendini gösterdiğinde
acıısı artar Petrus'un,
utanır yine de kimseler görmediği halde
kendi günahını kendisi gördüğünden,
çünkü kendinin görmesi yeter
yüce bir gönüle utanmak için,
gökyüzü ve toprakla yalnızken bile

utanır bir hata işlediğinde.

Yani sır olması, seni ıstıraptan kurtarmayacak; aksine, sürekli ağlayacaksın, gözlerinden yaş akmasa da, yüreğinden kan akacak. Şairimizin anlattığına göre, ihtiyatlı Rinaldo'nun düşüncelilik ederek yapmadığı kadeh denemesini yapan o saf doktorun akıttığı kanlı yaşlar gibi. Bu, her ne kadar şiirsel, hayalî bir öykü olsa da, dikkate değer, anlaşılması ve örnek alınması gereken gizli ahlâk dersleri içeriyor. Ayrıca, sana şimdi söyleyeceğim şey, yapmaya niyetlendiğin şeyin ne büyük bir hata olduğunu sana gösterecek. Söyle bana, Anselmo, Tanrı ya da talih, seni çok mükemmel bir elmasın meşru sahibi yapmış olsa, elması gören bütün mücevherciler değeri konusunda hemfikir olsa ve hepsi, tabiatta bulunabilecek en değerli, en mükemmel elmas olduğu konusunda birleşse, sen de buna kesinlikle inansan ve aksine bir görüş duymamış olsan, senin bu elması alıp bir örsün üzerine koyarak, çekiçle, vargücünle vurarak söylendiği kadar sert ve değerli olup olmadığını sınamak istemen, doğru olur muydu? Diyelim ki bu tecrübeyi yaptın ve elmas böyle saçma bir denemeye dayandı; bu yüzden ne değeri artacaktı, ne şöhreti. Kırılabilirdi de; o zaman her şey kaybedilmiş olmaz mıydı? Olurdu tabii, sahibi de herkesin gözünde aptal durumuna düşerdi. Dostum Anselmo, Camila'yı hem kendi gözünde, hem de başkalarının gözünde çok değerli bir elmas olarak düşün ve onu kırılma tehlikesine maruz bırakmanın mantıksızlığını anla; çünkü kırılmasa bile, şu andaki değerinin artması sözkonusu olamaz. Dayanamayıp kırıldığı takdirde de, onsuz kalınca ne hale düşeceğini, hem onun, hem de kendi mahvına sebep olduğun için kendini ne kadar suçlayacağını düşün. Şunu bil ki, bu dünyada namuslu ve şerefli bir kadın kadar değerli bir mücevher yoktur ve kadınların şerefi, iyi şöhretleriyle ölçülür. Senin karının şöhreti, düşünülebilecek en yüksek seviyede olduğuna göre, bu gerçeği niye sınamak istiyorsun? Bak dostum, kadınlar kusurlu yaratıklardır ve önlerine, takılıp düşecekleri engeller koymamak gerekir; aksine, önlerindeki engelleri kaldırmak, yollarını açmak gerekir ki, kendilerinde eksik olan mükemmeliyete, yani faziletliliğe rahatça ulaşabilsinler. Doğa bilimcileri, kakımın bembeyaz kürklü, küçük bir hayvan olduğunu anlatırlar; avcılar kakımı avlamak için şöyle bir tuzak kullanırlarmış: Hayvanın genellikle geçtiği, sığındığı yerleri öğrenip çamurla tıkar, sonra sıkıştırıp o yöne doğru kovalarlarmış. Kakım çamura gelince durur, balçığa bulanıp hürriyetinden ve canından çok değer verdiği beyazlığını kirletmemek uğruna, avlanmaya razı olurmuş. Dürüst ve namuslu kadın, kakım gibidir; namus ise, kardan daha beyaz, daha temizdir. Kadının bunu kaybetmesini istemeyen, aksine, korumasını, gözetmesini isteyen kişi, kakım avında kullanılan yöntemden farklı bir yöntem kullanmalıdır; önüne, ısrarlı âşıkların armağanlarının ve vaatlerinin çamuru koyulmamalıdır; çünkü kendi başına bu engelleri aşıp geçecek fazilete ve tabii kuvvete sahip olmayabilir, değildir de. Aksine bu engelleri önünden kaldırıp yerine, faziletin temizliğini, iyi şöhretin güzelliğini koymak gerekir. İffetli kadın, tıpkı berrak, pırıl pırıl bir ayna gibidir; bir nefesin dokunuşuyla bile donuklaşıp kararabilir. İffetli kadın, değerli bir yadigâr muamelesi görmelidir: sevilmeli, ellenmemelidir. İffetli kadın,

çiçeklerle, güllerle dolu, sahibinin kimsenin çiğnemesine, ellemesine izin vermediği güzel bir bahçeymişçesine korunmalı, takdir edilmelidir. Kokusunun ve güzelliğinin uzaktan, demir parmaklıklar arkasından takdir edilmesi yeterlidir. Son olarak, hatırıma gelen birkaç mısraı sana okumak istiyorum; yeni bir oyunda duydum; bence konuştuğumuz konuyla yakından ilişkili. Öngörülü bir ihtiyar, genç bir kızı olan bir başka ihtiyara, kızını kollamasını, korumasını, kapatmasını nasihat ediyordu, söylediklerinden bazıları da şunlardı:

Kimse deneyemez kırılıp kırılmadığını,
çünkü candan yapılmıştır kadın.
Ya kırılırsa kolayca,
göze almaz kırma tehlikesini
insan tedbirli olunca
tekrar lehimleyemeyeceği şeyi.
Bana inansın herkes,
ben doğru söylüyorum,
dünyada Danae'ler varsa eğer,
altın yağmurları da vardır mutlaka.

Anselmo, şu ana kadar söylediklerimin hepsini, seninle ilişkili olduğu için söyledim. Şimdi de benimle ilgili bir şeyler söylesem iyi olur; uzun olursa kusura bakma; ama senin içine girdiğin ve benim seni çıkarmamı istediğin labirent, bunu gerektiriyor. Sen beni dost sayıyor ve şerefimi lekelemek istiyorsun; bu hiçbir dostluğa sığmaz. Üstelik bununla da kalmayıp, benim de, senin şerefini lekelememi istiyorsun. Benim şerefimi lekelemek istediğin açık; çünkü Camila, senin istediğin şekilde kendisine kur yaptığımı görünce, hiç şüphesiz, beni şerefsiz ve kötü niyetli bir adam olarak yargılayacak; çünkü bana ve dostluğa hiç yakışmayan bir şeye niyetlenmiş, yapmış olacağım. Benim, senin şerefini lekelememi istediğine de hiç şüphe yok; çünkü Camila ona kur yaptığımı görünce, kendisinde, kötü niyetimi açığa vurma cesaretini bana verecek bir hafiflik gördüğümü düşünecek; onun şerefinin lekelenmesi, sen de ona ait olduğuna göre, aynı şekilde senin de şerefini zedeleyecek. İşte genellikle yaygın olan kanı da buradan kaynaklanıyor: Aldatan kadının kocası, bunu bilmese de, karısının hatasına fırsat vermiş olmasa da, başına gelen felâketi engellemek elinde olmasa da, bu felâket kendi dikkatsizliğinden, gevşekliğinden kaynaklanmış olmasa da, her şeye rağmen, kendisine aşağılayıcı, küçültücü sıfatlar verilir. Karısının kötülüğünü bilenler, bu bahtsızlığa kendi kabahati yüzünden değil de, iffetsiz karısının zevki yüzünden düştüğünü görüp ona acıyarak bakacaklarına, küçümseyerek bakarlar nedense. Ama kötü kadının kocasının, kendisi bilmese de, suçu olmasa da, olayda rol oynamamış ve buna fırsat yaratmamış olsa da, niye haklı olarak şerefsiz sayıldığını anlatmak istiyorum. Beni dinlemekten sıkılma; çünkü bütün bunlar senin yararına olacak. Tanrı, yeryüzü Cennet'inde ilk babamızı yarattığında, Kutsal Kitap'ta

yazılanlara göre, Âdem'i uyutmuş ve uyurken sol kaburgalarından birini alıp, bundan annemiz Havva'yı yaratmış. Âdem uyanıp Havva'ya bakmış ve 'Bu benim etimden et ve kemiklerimden kemiktir,' demiş. Tanrı da, 'Bunun için insan anasını ve babasını bırakacak ve ikisi bir beden olacaklardır,' demiş. Ve sonra, sadece ölümün çözebileceği kutsal evlilik bağı oluşturulmuş. Bu mucizevî evlilik bağı o kadar kuvvetli ve faziletlidir ki, iki ayrı insanın bir beden olmasını sağlar; iyi evliliklerde daha da fazlasını yapar ve iki ayrı ruhun tek bir iradesi olmasını sağlar. İşte buradan yola çıkarak da, kadının eti, kocasının etiyle bir olduğundan, ona düşen gölge veya leke, koca, dediğim gibi bu suça fırsat yaratmamış olsa da, onun da etine yansır. Nasıl ki ayaktaki veya insan vücudunun herhangi bir uzvundaki acıyı, aynı beden olduğu için bütün vücut duyar, ayak bileğinin ağrısını, o yaratmamış olduğu halde, baş da duyarsa, aynı şekilde, koca da karısıyla bir olduğundan, karısının şerefine lekelenmesinde payı vardır. Dünyadaki her şeref ve şerefsizlik, etten ve kandan doğduğuna göre, iffetsiz kadının şerefsizliği de bu cinsten olduğu için, bir bölümünün kocasına düşmesi ve kendisinin haberi olmadan şerefine lekelenmiş kabul edilmesi kaçınılmazdır. İffetli karın Camila'nın içinde yaşadığı huzuru bozmak istemekle, nasıl bir tehlikeye kendini attığını düşün, Anselmo! Namuslu karının gönlünde şu anda sessiz yatan tutkuları ayaklandırma isteğinin ne kadar boş, münasebetsiz bir merak olduğunu düşün. Atılacağı macerada kazancının az, kaybının ise, kelimelere sığdıramayacağım kadar büyük olduğunu düşün. Eğer bütün bu söylediklerim, çirkin niyetinden seni vazgeçirmeye yetmiyorsa, şerefsizliğine ve bahtsızlığına âlet etmek üzere bir başkasını bul; çünkü ben, düşünebileceğim en büyük kayba uğrama, dostluğunu kaybetme pahasına da olsa, âlet olmayı düşünmüyorum.”

Faziletli ve sağgörülü Lotario bunları söyledikten sonra sustu. Anselmo'nun kafası karışmış, düşüncelere dalmıştı; uzun bir süre, tek kelime cevap veremedi; nihayet dedi ki:

“Arkadaşım Lotario, bana söylemek istediğin her şeyi, gördüğün gibi büyük bir dikkatle dinledim. Sözlerinden, örneklerinden, kıyaslamalarından, ne kadar akıllı olduğunu, dostluğunun sınırsız samimiyetini anladım. Senin fikrini kabul etmeyip kendi düşündüğüm yolu izlediğim takdirde, iyilikten kaçıp kötülük peşinde koşmuş olacağımı da anlıyor ve itiraf ediyorum. Buna rağmen, şunu düşünmen gerekir ki, ben şu anda canları toprak, kireç, kömür ve değil yemesi, bakması bile iğrenç olan daha kötü şeyler yemek isteyen kimi kadınların tutulduğu hastalığa yakalanmış durumdayım. Yani benim iyileşmem için bir yol bulmak gerekiyor; bunu da sen kolaylıkla yapabilirsin. Gevşek bir şekilde ve ciddîye almadan da olsa, Camila'ya kur yapmaya başlaman yeterli. Daha ilk hareketlerde namusundan vazgeçecek kadar yumuşak olamaz. Ben sırf bu kadarıyla tatmin olurum; sen de hem hayatımı bana kazandırarak, hem de şerefimi lekelememek konusunda beni ikna ederek, dostluğumuza olan borcunu ödemiş olursun. Bunu bir tek sebepten dolayı yapmak mecburiyetindeyim; o da şu: Ben bu tecrübeyi yapmaya kararlı olduğuma göre, bu çılgınlığımı başka birisine açık etmeme sen izin vermemelisin; o zaman, kaybetmemi istemediğin şerefimi tehlikeye atmış olurum. Sen Camila'ya kur yaptığında, senin şerefine, onun gözünde azalmasının ise pek önemi yok; çünkü

kısa bir müddet sonra, beklediğimiz ilgiyi kendisinde gördüğümüzde, ona, yaptığımız oyunun gerçeğini olduğu gibi anlatırsın; gözünde eski itibarını tekrar kazanırsın. Kendini bu tehlikeye atarak bana çok az zarar ve çok fazla saadet verebileceğine göre, önüne ne kadar engel çıksa da, bunu yapmaktan kaçınma; çünkü dediğim gibi, başlaman, konuyu kapatmam için yeterli olacak.”

Lotario, Anselmo'nun kararlılığını görünce, niyetinden vazgeçmesi için gösterilecek başka örnek, başka sebep bulamayarak ve çirkin niyetini başkasına açıklamakla kendisini tehdit ettiği için, daha büyük bir felâketi önlemek amacıyla, razı olup istediği şeyi yapmaya karar verdi. Niyeti, Camila'nın düşüncelerinde bir değişiklik yaratmadan, Anselmo'yu memnun edecek şekilde meseleyi yürütmekti. Bunun üzerine Anselmo'ya, başka kimseye bu düşüncelerinden söz etmemesini, kendisinin bu işi üstleneceğini, ne zaman isterse başlayabileceğini söyledi. Anselmo onu sevgiyle, coşkuyla kucaklayıp büyük bir lütuf yapılmış gibi teşekkür etti. Tecrübeye hemen ertesi gün başlanmasını kararlaştırdılar; Lotario'nun Camila'yla başbaşa konuşabilmesi için Anselmo fırsat yaratacak, aynı şekilde, ona hediye etmek üzere para ve mücevherleri de kendisi sağlayacaktı. Camila'ya serenatlar yapmasını, onu öven şiirler yazmasını tavsiye etti; bu zahmete katlanmak istemediği takdirde de, kendisinin yapabileceğini söyledi. Lotario, Anselmo'nun düşündüğünden çok farklı bir niyetle her şeyi kabul etti.

Bu karar üzerine Anselmo'nun evine gittiler ve Camila'yı telâş ve kaygı içinde kocasını bekler buldular; o gün her zamankine göre gecikmişti.

Lotario evine gitti; Anselmo kendi evinde kaldı; o ne kadar memnunsaydı, Lotario da o kadar endişeliydi; bu münasebetsiz işten başarıyla sıyrılmak için ne yapacağını bilemiyordu. O gece, Camila'yı gücendirmeden Anselmo'yu nasıl kandırabileceğini düşündü; ertesi gün, öğle yemeğine arkadaşına gittiğinde Camila onu çok iyi karşıladı; kocasının, arkadaşına ne kadar düşkün olduğunu bildiği için, ona daima çok candan davranırdı.

Yemek bitti, sofraya kaldırıldı; Anselmo kendisinin bir işi halletmek üzere çıkmak zorunda olduğunu, bir buçuk saat sonra döneceğini söyleyip Lotario'dan Camila'nın yanında kalmasını rica etti. Camila gitmesin diye yalvardı, Lotario da birlikte gitmeyi teklif etti, ama hiçbir şey Anselmo'yu etkileyemedi. Kendisiyle çok önemli bir şey konuşacağını söyleyerek, kalıp beklemesi için Lotario'ya ısrar etti. Camila'ya da, kendisi dönünceye kadar Lotario'yu yalnız bırakmamasını söyledi. Gerçekten de, gitmesi gerektiği yalanını o kadar iyi kıvırdı ki, rol yaptığını kimse anlayamazdı. Anselmo gitti, Camila ve Lotario da masa başında yalnız kaldılar; evdeki herkes yemeğe gitmişti. Lotario, arkadaşının istediği şekilde kendisini savaş alanında, düşmanla karşı karşıya buldu; öyle bir düşman ki, sırf güzelliğiyle, koca bir zırlı süvari birliğini yenebilirdi; Lotario düşmandan korkmakta haklı mıydı, siz karar verin.

Lotario, dirseğini koltuğun kenarına dayayıp başını avucuna yasladı ve bu nezaketsizliğinden ötürü Camila'dan özür dileyerek, Anselmo dönene kadar biraz dinlenmek istediğini söyledi. Camila, divanda koltuktan daha rahat edeceğini söyleyerek uzanıp

uyumasını rica etti. Lotario istemedi ve Anselmo dönünceye kadar olduğu yerde uyudu. Anselmo döndüğünde Camila'yı odasında, Lotario'yu da uykuda bulunca, bu kadar geciktiği için, ikisinin konuşmaya, hattâ uyumaya bile fırsat bulduklarını düşündü. Lotario'yla tekrar dışarı çıkıp neler olduğunu sorabilmek için sabırsızlıkla uyanmasını bekledi.

Her şey istediği gibi oldu; Lotario uyandı; ikisi hemen evden çıktılar. Ne olduğunu sorduğunda, Lotario daha ilk seferde her şeyi büsbütün açık etmesinin doğru olmayacağını düşündüğünü, bu sebeple, Camila'nın güzelliğini methedip bütün şehirde bir tek onun güzelliğinin ve akıllılığının konuşulduğunu söylemekle yetindiğini bildirdi. Başlangıçta sadece gönlünü kazanmak, gelecek sefere kendisini daha büyük zevkle dinlemesini sağlamak daha iyi olur gibi gelmişti ona; bunun için de, şeytanın tetikteki kişileri kandırmak istediği zaman kullandığı hileye başvurmuştu. Şeytan, karanlıklar meleği olduğu halde, ışık meleği kılığına girer, kişinin karşısına güzel görüntüler çıkarır ve hilesi baştan açığa çıkmamışsa, sonunda gerçek kimliğini göstererek amacına ulaşır. Bütün bunlar Anselmo'yu çok memnun etti ve kendisine her gün aynı fırsatı tanıyacağını, evden çıkmasa da, bir şeyle meşgul olup Camila'nın bu hileyi farketmemesini sağlayacağını söyledi.

Bunun üzerine geçen günler boyunca, Lotario Camila'ya tek kelime etmediği halde, Anselmo'ya onunla konuştuğunu, ancak ne en ufak bir ahlâksızlık göstergesi, ne de bir umut kıvılcımı göremediğini, Camila'nın, aksine, aklından bu kötü düşünceleri kovmazsa, durumu kocasına bildirmekle kendisini tehdit ettiğini söylüyordu.

“Pekâlâ,” dedi Anselmo. “Camila şu ana kadar kelimelere direndi; şimdi harekete karşı nasıl direneceğini görmemiz lâzım. Yarın sana iki bin altın vereceğim, kendisine teklif etmen, hattâ vermen için, ayrıca bir o kadar altın daha veririm, mücevherler alırsın ona. Kadınlar, özellikle de güzel kadınlar, ne kadar namuslu olurlarsa olsunlar, süse düşkündürler. Eğer buna da direnebilirse, ben tatmin olacağım, senin canını daha fazla sıkmayacağım.”

Lotario, cevaben, artık başladığına göre, sonunda bitkin düşüp yenilse bile, bu işi sonuna kadar götüreceğini söyledi. Ertesi gün, dört bin altını, dört bin altınla birlikte dört bin derdi de aldı; artık ne yalan uyduracağını bilemiyordu. Sonunda, Camila'nın, armağanlar ve teklifler karşısında da, kelimeler karşısında olduğu kadar dirençli kaldığını, daha fazla zahmete gerek olmadığını, bütün bunların zaman kaybı olduğunu söylemeye karar verdi.

Ama olayları başka şekilde yöneten kaderin emriyle, Anselmo daha önceki seferlerde yaptığı gibi Lotario'yla Camila'yı yalnız bıraktıktan sonra, bu kez bir odaya kapandı; anahtar deliğinden, ikisini seyredip dinlemeye koyuldu. Yarım saatten fazla bir zaman geçip de, Lotario'nun Camila'ya tek kelime söylemediğini görünce, orada bir asır da dursa söylemeyeceğini anlayınca, Camila'nın cevapları konusunda arkadaşının kendisine söylediği her şeyin uydurma, hepsinin yalan olduğunu idrak etti. Bunun gerçekliğinden emin olmak için, odadan çıkıp Lotario'yu çağırdı ve bir kenara çekerek yeni gelişmeleri, Camila'nın ne durumda olduğunu sordu. Lotario bu konuda artık tek adım atmaya niyeti olmadığını söyledi; Camila öyle sert ve kaba cevap vermişti ki, bundan sonra bir kelime daha söylemeye cesareti

kalmamıştı.

“Ah Lotario, Lotario!” dedi Anselmo. “Bana olan borcuna ve sana olan aşırı güvenime ne kötü karşılık veriyorsun. Biraz önce şu anahtar deliğinden seni seyrettim ve Camila’ya tek kelime bile söylemediğini gördüm. Buradan da anlıyorum ki, daha önce de hiç konuşmamışsın. Gerçekten öyleyse –ki şüphesiz öyle– beni niye kandırıyorsun, benim amacıma ulaşmak için bulabileceğim vasıtaları niçin elimden almaya gayret ediyorsun?”

Anselmo daha fazla bir şey söylemedi; ama söyledikleri, Lotario’yu utanç ve sıkıntı içinde bırakmaya yetti. Yalan söylerken yakalanmış olmayı gururuna yediremeyen Lotario, bundan böyle istediğini yapacağına ve yalan söylemeyeceğine yemin etti; merak edip kendisini gözetlediği takdirde, bunu görebileceğini söyledi Anselmo’ya. Ayrıca, Anselmo’nun herhangi bir zahmete katlanmasına da gerek olmayacaktı; çünkü Lotario’nun yapmayı düşündüğü şey, bütün şüphelerini silecekti. Anselmo bu sözlere inandı ve Lotario’nun daha rahat, korkusuz hareket edebilmesi için, sekiz günlüğüne evden ayrılmaya, bir arkadaşının şehre yakın bir köydeki evine gitmeye karar verdi. Gidişini Camila’ya haklı gösterebilmek için, bu arkadaşıyla, kendisini ısrarla çağırması konusunda anlaştı.

Bedbaht, düşüncesiz Anselmo! Nedir bu yaptığın? Ne tasarlıyorsun? Neler çeviriyorsun? Dikkat et, yaptığın şey kendi aleyhinde; kendi şerefsizliğini tasarlıyor, kendi mahvını hazırlıyorsun. Eşin Camila namuslu; güven ve huzur içinde sahiptin ona; zevklerine kimse karışmıyor; onun düşünceleri, evinin dört duvarının dışına çıkmıyor; sen onun yeryüzündeki tanrısı, arzularının hedefi, zevklerinin tatminisin; iradesi her konuda sadece sana ve Tanrı’ya bağlı. Bu namus, güzellik, dürüstlük ve sadakat madeni, sahip olduğu, senin de isteyebileceğin bütün zenginlikleri hiç zahmetsiz sana bağışlamışken, ne diye toprağı kazmaya, hiç görülmemiş servet damarları aramaya kalkıyorsun? Zaten kadının zayıf tabiatının cılız dayanakları üzerinde duran her şeyin yıkılıvermesi tehlikesini niye göze alıyorsun? Dikkat et; imkânsızın peşine düşersen, imkânı olan bile, haklı olarak senden esirgenebilir. Şair bunu daha güzel söylemiş:

Ölümde hayatı arıyorum,

hastalıkta sağlığı,

hapiste özgürlüğü,

kapalı yerde çıkışı

ve hainde sadakatı.

Ama anlaşmış tanrıyla kaderim,

zaten ondan asla iyilik beklemedim,

imkânsızı istiyorum diye

imkânı olanı bile vermeyecek bana.

Ertesi gün Anselmo köye gitti; yola çıkmadan önce Camila’ya, yokluğunda Lotario’nun gelip eve göz kulak olacağını, yemeklerini onunla yiyeceğini söyledi; Lotario’ya, kendisine

davrandığı gibi davranmasını tembihledi. Akıllı ve iffetli bir kadın olan Camila, kocasının bu sözleri üzerine telâşlandı; onun yokluğunda hiç kimsenin, sofradaki yerini işgal etmesinin doğru olmayacağı konusunda Anselmo'yu uyardı. Eğer bunu, kendisinin evine bakabileceğine güvenemediğinden yapıyorsa, bir kere denemesini, çok daha büyük sorumlulukların bile üstesinden gelebileceğini tecrübeyle anlayacağını söyledi. Anselmo cevaben, kendisinin böyle istediğini, Camila'ya, başını eğip sözünü dinlemek düştüğünü söyledi. Camila da, istemediği halde öyle yapacağını belirtti.

Anselmo gitti, ertesi gün Lotario eve geldi. Camila kendisini içtenlikle, candan karşıladı. Lotario'yla asla yalnız kalmamaya özen gösteriyor, erkek ve kadın hizmetkârlarını, özellikle Leonela adındaki nedimesini yanından hiç ayırmıyordu. Camila Leonela'yı çok severdi; ikisi, Camila'nın ailesinin evinde birlikte büyümüşler, Camila Anselmo'yla evlendiğinde, Leonela'yı da yanına almıştı. İlk üç gün boyunca, Lotario tek kelime bile söylemedi; oysa istese, sofraya kaldırılıp hizmetkârlar Camila'nın emri uyarınca acele bir yemek yemeye gittiklerinde, konuşabilirdi. Aslında Camila Leonela'ya, yemeğini kendisinden önce yiyip yanından bir an bile ayrılmamasını tembihlemiştir; ama akıllı başka yerde olan ve keyfini tatmin edebilmek için bu zamana ve fırsata ihtiyacı olan Leonela, hanımının emrine her zaman itaat etmiyordu. Aksine, sanki öyle emredilmiş gibi, onları yalnız bırakıyordu. Ama Camila'nın iffetli davranışları, yüzündeki ciddiyet ve ağırbaşlı kişiliği, Lotario'nun dilini frenliyordu.

Ne var ki, Camila'nın faziletlerinin, Lotario'nun diline gem vurmakla sağladığı yarar, sonuçta ikisi için de daha zararlı oldu; çünkü dil susmakla birlikte, düşünce durmuyor, Camila'nın, değil bir insan kalbini, mermerden bir heykeli bile kendine âşık etmeye yetecek iffetini, güzelliğini, hiçbir ayrıntıyı atlamadan inceleme fırsatı buluyordu.

Lotario, onunla konuşması gereken zamanlarda ve fırsatlarda onu seyrediyor, sevilmeye ne kadar lâıyk olduğunu düşünüyordu. Bu düşünce, yavaş yavaş Anselmo'ya olan saygısını zedelemeye başladı; binlerce kere, şehirden ayrılmak, Anselmo'nun bir daha kendisini, kendisinin de Camila'yı görmeyeceği bir yere gitmek istedi; ama artık Camila'yı seyretmekten aldığı zevk, onu engelliyordu. Camila'ya bakmanın kendisine verdiği mutluluğu reddetmeye, hissetmemeye gayret ediyor, kendiyle mücadele ediyordu. Yalnız başınayken, çılgınlığı yüzünden kendini suçluyor, kötü bir dost, hattâ kötü bir Hıristiyan olduğunu düşünüyordu. Uzun uzun düşünüyor, kendisiyle Anselmo arasında karşılaştırmalar yapıyor, her defasında, kendi sadakatsizliğinden çok Anselmo'nun deliliği ve güveni yüzünden böyle olduğu, yapmayı düşündüğü şeyin, hem insanlar, hem de Tanrı nezdinde bir mazereti olduğuna göre, bu suçunun cezasından korkmaması gerektiği sonucuna varıyordu.

Sonunda, Camila'nın güzelliğiyle iffetliliği, düşüncesiz kocanın sunduğu fırsatla birleşerek, Lotario'nun sadakatini yıktı. Anselmo gittikten sonraki üç günü, isteklerine karşı koyabilmek için sürekli mücadeleyle geçirdiği halde, bu sürenin sonunda, kendi isteğinden başka hiçbir şeyle ilgilenmeyerek Camila'ya kur yapmaya başladı. Öyle hararetli, şevkli, aşkla dolu sözler sarfediyordu ki, Camila şaşırıyor, olduğu yerden kalkıp, tek kelime cevap vermeden odasına

girdi. Ne var ki, aşkla birlikte daima doğan umut, bu soğuk tavır yüzünden Lotario'da ölmedi; aksine Camila gözünde daha fazla değer kazandı. Camila ise, Lotario'yu hiç düşünemeyeceği bu durumda görünce, ne yapacağını şaşırılmıştı. Ona bir daha konuşma fırsatı vermesinin doğru olmayacağını düşünerek, hemen o gece, hizmetkârlarından biriyle Anselmo'ya bir mektup göndermeye karar verdi ve şu sözleri yazdı:

[55](#) Bilge: Hz. Süleyman

[56](#) *usque ad aras*: sunaklara kadar

Münasebetsiz Meraklının hikâyesi devam eder

Nasıl ki, eskilerin dediği gibi, generalsiz ordu ve senyörsüz şato yakışık almazsa, bence, çok geçerli sebepler engellemediği sürece, evli bir genç kadının da, kocasız kalması hiç yakışık almıyor. Sensiz o kadar kötü durumdayım ve bu yokluğa dayanamamaktan öyle korkuyorum ki, acele gelmezsen, senin evini sahipsiz bırakmak pahasına da olsa, babamın evine gitmek zorunda kalacağım; çünkü senin evini emanet ettiğin şahıs –eğer burada bu sıfatla kaldıysa– bence senden çok kendi zevkini düşünüyor. Akıllı bir adam olduğun için, daha fazla bir şey söylememe gerek yok, söylemem de doğru olmaz zaten.

Anselmo bu mektubu alınca, Lotario'nun harekete geçtiğini ve Camila'nın da herhalde, Anselmo'nun istediği şekilde karşılık verdiğini anladı. Bu habere müthiş sevinerek Camila'ya sözlü bir cevap gönderdi ve kesinlikle evden taşınmamasını, kendisinin acele döneceğini söyledi. Camila Anselmo'nun cevabına şaşırıp ve kafası iyice karıştı. Ne kendi evinde kalmaya cesaret edebiliyordu, ne de babasının evine gitmeye; çünkü kalmakla namusunu tehlikeye atmış, gitmekle de kocasının emrine karşı gelmiş olacaktı.

Nihayet, kendisi için kötü sonuçlar doğuracak bir karar verip evinde kaldı. Hizmetkârların dedikodu yapmalarına mahal vermemek için Lotario'dan kaçmamaya kararlıydı; öte yandan da kocasına gönderdiği mektubu yazdığına şimdi pişmandı; çünkü kocasının, Camila'nın bir hafifliği yüzünden Lotario'nun saygısızlık etme cesareti bulduğunu düşünmesinden korkuyordu. Ama kendi iffetliliğine güvenerek Tanrı'ya ve kendi namuslu düşüncelerine kendini teslim etti; Lotario'nun söyleyeceği her şeye susarak direnmeye ve kocasını üzmemek için ona artık hiçbir şey söylememeye karar verdi. Hattâ Anselmo o mektubu niye yazdığını sorduğunda Lotario'yu nasıl mazur gösterebileceğini düşünüyordu. Doğru ve yararlı olmaktan ziyade şerefli olan bu düşüncelerle, bir gün daha, Lotario'yu dinledi. Lotario öyle ısrarlıydı ki, Camila'nın kararlılığı zayıflamaya başladı; namusu, gözlerini denetim altında tutabilmek için çok zorlandı; çünkü Lotario'nun gözyaşları ve sözleriyle içinde uyanan sevgi ve merhamet hislerinin gözünde okunmasını istemiyordu. Lotario bütün bunları fark ediyor ve daha da alevleniyordu.

Sonuç olarak, Lotario, Anselmo'nun yokluğunun sağladığı fırsatı kullanıp kale kuşatmasını iyice daraltmaya karar vererek, Camila'nın gururuna saldırdı ve güzelliğini övmeye başladı; çünkü güzel kadınların gururlarının yüksek kulelerini en hızlı teslim alıp deviren şey, bu gururun, iltifatın diline düşmesidir. Gerçekten de Lotario Camila'nın iffetliliğinin kayasını öyle cephanelerle oydu ki, Camila tunçtan da olsa, ayakta kalamazdı, Lotario öyle duygulu ve samimî şekilde ağladı, yalvardı, vaatlerde bulundu, övdü ve ısrar etti ki, Camila'nın ahlâklılığını yenerek en ihtimal vermediği ve en çok istediği şeyi kazandı.

Teslim oldu Camila; Camila teslim oldu, ama Lotario'nun dostluğu ayakta kalmadıktan

sonra, bunda şaşılacak ne var? Bu açık seçik örnek, aşk tutkusunun sadece kendisinden kaçarak yenilebileceğini, kimsenin bu kadar kuvvetli bir düşmanla mücadeleye girişmemesi gerektiğini gösteriyor bize; çünkü tenin gücüne ancak ilâhi bir güç karşı koyabilir. Hanımının zayıflığından bir tek Leonela haberdar oldu; çünkü iki kötü dost, yeni âşıklar, durumu ondan gizleyemediler. Lotario Camila'ya, Anselmo'nun planından ve bu noktaya gelme imkânını onun verdiğinden sözetmek istemedi; Camila'nın aşkını küçümsemesinden, ona kasten değil, tesadüfen, koşullar gereği kur yaptığını düşünmesinden korkuyordu.

Birkaç gün sonra Anselmo evine döndü ve evindeki eksikliği, kıymetini hiç bilmediği, ama en çok değer verdiği şeyin eksikliğini farketmedi. Derhal Lotario'yu görmeye gitti; onu evinde buldu. İki kucaklaştıktan sonra, Anselmo ölüm kalım meselesi olan haberi öğrenmek istedi.

“Sevgili dostum Anselmo!” dedi Lotario. “Sana verebileceğim tek haber, karının bütün namuslu kadınlara örnek teşkil etmeye lâıyk olduğudur. Ona söylediğim sözler rüzgârla savrulup gitti; vaatlerime değer verilmedi; armağanlarım kabul edilmedi; benim birkaç yalancı gözyaşımınla açıkça alay edildi. Kısacası, Camila nasıl bütün güzellikleri kendinde toplamışsa, dürüstlüğü, ölçülülüğü, terbiyeyi, şerefli bir kadını övgüye değer ve talihli kılacak bütün faziletleri de kendinde toplamış. Bana verdiğin parayı geri al arkadaşım; işte hepsi burada, dokunmaya gerek olmadı; çünkü Camila'nın iffeti, armağan ve vaatler gibi aşağılık şeylere teslim olmuyor. Bununla yetin Anselmo; gerçekleri bir daha sınamaya kalkma. Kadınların genellikle uyandırdığı şüphelerin ve zorlukların denizini, ayakların bile ıslanmadan aştığına göre, yeni dertlerin deryasına dalmaya kalkma; Tanrı'nın sana bu dünyanın denizlerini aşman için bağışladığı teknenin sağlamlığını ve gücünü, başka bir kaptanla deneme. Güvenli bir limanda olduğunu anla, güzel düşüncelerin çapasıyla demir at ve en soylu insanın bile muaf olmadığı borcunu ödemen isteninceye kadar, öyle kal.”

Anselmo Lotario'nun sözlerinden çok memnun kaldı ve bir kâhinin ağzından çıkmış sözlermişçesine inandı. Buna rağmen, sırf meraktan ve eğlence için de olsa, başladığı işi yarım bırakmamasını rica etti. Bundan böyle, eskisi kadar ısrarlı ve gayretli davranmasına gerek yoktu; tek istediği, Clori adı altında Camila'yı öven birkaç mısra yazmasıydı. Kendisi Camila'ya Lotario'nun soylu bir hanıma âşık olduğunu, namusuna saygıda kusur etmemek için de, Clori adını kullanarak onu övdüğünü söyleyecekti. Lotario şiir yazma zahmetine katlanmak istemiyorsa, kendisi yazacaktı.

“Buna gerek yok,” dedi Lotario. “İlham perisi arasına ziyaretime gelmeyecek kadar düşman değildir bana. Sen Camila'ya benim âşık olduğum konusunda uydurduğun hikâyeyi anlat, şiiri ben yazarım. Yazıldığı kişiye lâıyk olamasa da, hiç değilse benim yazabileceğim en güzel şiir olacaktır.”

Münasebetsizle hain arkadaşı, böylece anlaştılar. Anselmo evine döndüğünde, Camila'nın daha önce sormamasına şaşırıldığı soruyu sordu; gönderdiği mektubu yazmasının sebebini söylemesini istedi. Camila, Lotario'nun Anselmo evde olduğu zamanlardakine göre kendisine daha serbestçe baktığı hissine kapıldığını, ama daha sonra bunun bir yanılgı, kendi hayalinin

bir oyunu olduğunu anladığını, çünkü Lotario'nun onu görmekten, onunla yalnız kalmaktan kaçındığını söyledi. Anselmo da bundan emin olabileceğini söyledi; kendisi, Lotario'nun şehrin soylu genç kızlarından birine âşık olduğunu ve Clori adını vererek ona methiyeler düzdüğünü biliyordu; öyle olmasa bile, Lotario'nun ve ikisinin arasındaki dostluğun samimiyetinden kuşku duyması yersizdi. Lotario, Clori'ye olan aşkının uydurma olduğunu, bu yalanı Anselmo'ya sırf kendisini arasına övebilmek için söylemiş olduğunu Camila'ya haber vermiş olmasaydı, Camila hiç kuşkusuz, kıskançlığın umutsuz ağına düşerdi; ama haberdar olduğu için bu korkuyu sıkıntısız atlatabildi.

Ertesi gün, üçü sofrada otururlarken Anselmo, Lotario'dan, sevgili Clori'sine yazdığı şiirlerden birini okumasını rica etti; nasılsa Camila kızı tanımıyordu; istediği şiiri okuyabilirdi.

“Tanısa bile hiçbirini gizlemezdin,” diye cevap verdi Lotario. “Çünkü bir âşık, sevdiğinin güzelliğini övüp onu zalimlikle suçladığında, onun şerefine leke sürmüş olmaz. Her neyse, dün Clori'nin nankörlüğüyle ilgili bir sone yazdım, onu okuyayım:

SONE

Gece sessizdir bilirim,
tatlı uyku örter fanilerin üstünü,
anlatırım dertlerimin öyküsünü,
dinler beni Tanrı'm ve Clori'm.
Hıçkırırım, inlerim,
güneş gösterdiğinde yüzünü,
doğunun kapıları gerer pembe tülünü,
şikâyetimi bir kez daha yenilerim.
Öğlen olduğunda,
güneş yıldızlı tahtından oklarını fırlatır dünyaya,
ağlarım, çoğaltırım inlemeleri.
Dönerim tekrar gece olduğunda
hüzünlü hikâyeme kahredici bir ısrarla
ve daima sağırdır bana Tanrı ve Clori.

Camila soneyi beğendi; ama Anselmo daha da çok beğendi; şiiri övdü, bu kadar açık bir gerçeğe karşılık vermeyen kadının çok zalim olması gerektiğini söyledi. Bunun üzerine Camila şöyle dedi:

“Yani, âşık şairlerin her söylediği doğru mudur?”

“Şair sıfatıyla doğruyu söylemezler,” diye cevap verdi Lotario. “Ama âşık sıfatıyla söyledikleri, doğru olduğu ölçüde beceriksizcedir.”

“Buna hiç şüphe yok,” dedi Anselmo, Lotario'nun düşüncelerini Camila nezdinde

desteklemek amacıyla. Camila ise, Lotario'ya ne kadar âşıkça, Anselmo'nun oyunundan da o kadar habersizdi.

Bu sebeple, Lotario'ya ilişkin her şeyi beğendiğinden ve aşkının, şiirlerinin kendisine yöneldiğini, gerçek Clori'nin kendisi olduğunu bilerek, başka yazmış olduğu soneler, şiirler varsa, onları da okumasını rica etti.

“Var,” dedi Lotario, “ama birincisi kadar güzel olduğunu sanmıyorum, daha doğrusu, en az onun kadar kötü diye düşünüyorum. En iyisi okuyayım, kendiniz karar verin:

SONE

Ey nankör güzel, öldüğüm kesin,
öldüğümü biliyorum, bana inan,
pişman olacağıma sana tapmaktan
önünde diz çökmüş öleceğim kesin.
Beni unutulmuş, cansız bulabilirsin,
yoksun kalmış şandan ve şanstan,
yarılmış göğsüme bak işte o zaman,
orada güzel yüzünün heykelini görebilirsin.
Sen merhametsiz olduğun
katı bir son hazırlıyor bana güçlenen ısrarım,
işte o güne saklıyorum ben bu heykeli.
Vay haline ilerleyen karanlıkta,
ıssız sulara, tehlikeli yollarda, adım adım,
ne yön gösterir ona pusula, ne de sığınacağı liman belli.”

Anselmo bu ikinci soneyi de birincisini övdüğü gibi övdü; böylece, kendi şerefsizlik zincirine halka üzerine halka ekliyordu; Lotario şerefini en çok lekelediği anda, kendisine çok şerefli olduğunu söylemekteydi. Bu şekilde, Camila ahlâksızlığın dibine doğru indiği her basamakta, kocasının gözünde, iffet ve namusluluğun doruğuna doğru bir basamak daha yükselmiş oluyordu.

Camila nedimesiyle yalnız kaldığı zamanlardan birinde ona dedi ki:

“Sevgili Leonela, kendime ne kadar düşük bir değer biçtiğimi gördükçe utanıyorum; Lotario'ya kendi isteğimle o kadar çabuk verdiğim şeyin tam mülkiyetini zamanla kazanmasını bile gerekli bulmadım. Benim üzerimdeki gücünün, direncimi kırdığını anlamayarak beni kolay ve hafif bir kadın olarak görmesinden korkuyorum.”

“Bu yüzden kendini üzme, sevgili hanımım,” diye cevap verdi Leonela. “Çünkü verilen şey iyi bir şeyse ve kendi başına değerliyse, çabuk verilmesi önemli değildir, değerini azaltmaz. Hattâ hemen veren, iki katını vermiş sayılır derler.”

“Ama ucuza malolan şeyin değeri azalır da derler,” dedi Camila.

“O senin için geçerli değildir,” diye cevap verdi Leonela. “Çünkü duyduğuma göre, aşk bazen uçar, bazen yürürmüş; kimininki koşar, kimininki ağır ağır ilerlermiş; bazılarını hafif ısıtır, bazılarını yakarmış; birini yaralar, ötekini öldürürmüş; bir anda tutku yarışını başlatır, aynı anda bitirirmiş; sabah kuşattığı kaleyi akşamına düşürürmüş; çünkü hiçbir kuvvet aşka direnemez. Böyle olduğuna göre, niye korkuyorsun? Lotario’nun da başına aynı şey gelmiş, aşk, kaleyi teslim almak için efendimin yolculuğunu kullanmış olmalı. Aşkın karar verdiği şeyin o sürede sonuçlanması zorunluymuş; Anselmo’nun dönüşüne ve gelişine işin yarım kalmasına zaman tanımak olmazdı. Çünkü aşkın, amacına ulaşmak için kullanabileceği en iyi vasıta, fırsattır; aşk her işinde, özellikle de başlangıçta, fırsattan yararlanır. Ben bütün bunları çok iyi bilirim; duyduklarımın değil, tecrübeyle öğrendim; bir gün sana anlatırım; ben de etten kemikten bir genç kızım. Üstelik sevgili hanımcığım, sen o kadar da çabuk teslim olmuş sayılmazsın; önce Lotario’nun gözlerinde, hıçkırıklarında, sözlerinde, vaatlerinde ve armağanlarında bütün ruhunu gördün; Lotario’nun ruhu ve meziyetleri, sana sevilmeye ne kadar lâıyk olduğunu gösterdi. Böyle olduğuna göre, bu kuruntularla, dolambaçlı düşüncelerle kafanı yoracağına, senin Lotario’ya değer verdiğin kadar onun da sana değer verdiğinden emin ol; madem aşkın tuzağına düştün, tuzağa düşürenin değerli, saygıdeğer biri olduğuna sevin. O, yalnız her iyi âşıkta olması gereken dört d’ye⁵⁷ değil, koca bir alfabeyle sahip; istersen dinle bak, hepsini ezberden sayayım sana. Lotario, benim gördüğüm kadarıyla, âşık, bilgili, cömert, herkesin bildiği dört d, sonra erdemli, fedakâr, genç, hakikatli, iyi, kararlı, lütüfkâr, minnettar, nazik, olgun, paralı, romantik, soylu, şerefli, tek, uyumlu, vefalı, yüce gönüllü ve zarif.”

Camila nedimesinin alfabesine güldü ve aşk meselelerinde, söylediğinden daha usta olduğu kanaatine vardı. Kendisi de bunu itiraf etti ve aynı şehrin yerlisi olan, iyi bir ailenin genç oğluyla aşk yaşadığını anlattı. Camila, bu sebeple şerefine lekelenmesinden korkarak telâşa kapıldı. Aralarındaki ilişkinin konuşmalardan ileri gidip gitmediğini sorarak sıkıştırdı. Leonela utanmadan, rahatlıkla, daha ileri gittiğini söyledi. Hanımların dikkatsizliği, hiç şüphe yok ki, hizmetçilerinin utanmasını azaltır; hanımının ayağının sürçtüğünü gören hizmetçi, sendelemekten çekinmez, bilinmesine de aldırılmaz.

Camila, Leonela’ya, âşığı olduğunu söylediği delikanlıya, hanımının meselelerinden söz etmemesi ve kendi işlerinde, Anselmo’yla Lotario’nun öğrenmemesi için dikkatli davranması için yalvarmaktan başka bir şey yapamadı. Leonela öyle yapacağını söyledi, ama hareketleriyle, Camila’nın, onun yüzünden şerefine lekeleneyeceği korkusunu haklı çıkardı. Ahlâksız ve cüretkâr Leonela, hanımının artık eskisi gibi davranmadığını görünce, âşığını eve almaya cesaret etti; hanımı görse bile, nasılsa bir şey söylemeye cesaret edemeyeceğine güveniyordu. İşte, hanımların günahlarının zararlarından biri de budur; hizmetçilerinin kölesi olur, onların ahlâksızlıklarını, alçaklıklarını örtbas etmek zorunda kalırlar. Camila’nın da başına aynı şey geldi; Leonela’nın, âşığıyla birlikte kendi evinin bir odasında olduğunu, bir değil, birçok kere gördüğü halde, onu azarlamaya cesaret edemediği gibi, gizlemesine fırsat

tanıdı; kocası görmesin diye, yolundaki engelleri kaldırdı.

Ama bütün engelleri kaldıramadığından, bir keresinde Lotario, şafak sökerken adamın evden çıkışını gördü. Kim olduğunu bilmediğinden, önce onu hayalet sandı; ama sonra, yürüdüğünü, dikkatle örtünüp gizlendiğini görünce, safça düşüncesinden vazgeçip bir başka ihtimale yöneldi; Camila bir çare bulmasaydı, hepsinin mahvına sebep olacaktı bu düşüncesi. Lotario, Anselmo'nun evinden o olmadık saatte çıkan adamın, eve Leonela için girmiş olduğunu düşünmedi; hattâ Leonela'nın varlığını bile hatırlamadı. Aklına gelen tek şey, Camila'nın, kendisine gösterdiği kolaylığı ve hafifliği, bir başkasına da gösterdiği oldu. Ahlâksız kadının namussuzluğu, işte bunları da beraberinde getirir; yalvarmalar, ısrarlar sonucu kendini teslim ettiği kişinin gözünde şerefi lekelenir; erkek, başkalarına kendini daha da kolay teslim ettiğine inanır ve bu konuda her şüpheye kesin gözüyle bakar. Öyle anlaşılıyor ki, o anda sağduyusu Lotario'yu tamamen terk etti, bütün o zekîce düşünceleri hatırandan çıkıp gitti. Doğru dürüst düşünmeden, mantığını hiç kullanmadan, vakit kaybetmeyerek, sabırsızca, içini kemiren kıskançlık ve öfkeyle kör olmuş halde, kendisine hiçbir kötülük yapmış olmayan Camila'dan intikam almaya can atarak, Anselmo daha uyanmadan yanına gitti ve dedi ki:

“Şunu bilmeni istiyorum ki Anselmo, günlerdir kendimle mücadele ettim, bunu sana söylememek için kendimi zorladım; ama daha fazla gizlememe imkân yok, gizlemem doğru da değil zaten. Camila'nın kalesi teslim olmuş ve her isteğime boyun eğmiş durumda. Sana bu gerçeği açıklamakta geciktim, çünkü bunun geçici bir heves olabileceğini, veya beni denemek için, senin izninle kendisine söylediğim aşk sözlerinde kararlı olup olmadığını anlamak için böyle davranmış olabileceğini düşündüm. Aynı zamanda, onun ikimizin düşündüğü ve olması gerektiği gibi bir kadınsa, benim ısrarlarımdan sana sözetmesi gerektiğini de düşündüm. Ama bunun geciktiğini görünce, bana verdiği sözün gerçek olduğunu anladım; sen evden bir daha ayrıldığında, senin mücevherlerini sakladığın küçük odada, benimle buluşup konuşacak.” Camila gerçekten de Lotario'yla hep orada buluşurdu. “İntikam almakta aceleci davranmanı istemiyorum; çünkü henüz düşünce haricinde bir günah işlenmiş değil; belki de olay gerçekleşinceye kadar geçecek süre içinde, Camila'nın düşüncesi değişir ve yerini pişmanlığa bırakır. Şimdiye kadar daima, nasihatlerimi tümüyle ya da kısmen tutmuş olduğuna göre, şimdi vereceğim öğüdü tut ve bir hataya yer bırakmadan ne yapman gerektiğini anla. Daha önce yaptığın gibi, iki üç günlüğüne gidiyormuşsun gibi yap ve o küçük odaya saklan. Orada bulunan halı ve diğer eşyalar, rahatlıkla gizlenebilmeni sağlayacaktır; o zaman sen de, ben de, Camila'nın ne istediğini kendi gözümüzle görmüş oluruz. Eğer niyeti ahlâksızlıkta –ki beklemesek de mümkündür– sessizce, akıllıca ve gizlice, uğradığın hakaretin intikamını alabilirsin.”

Lotario'nun sözleri Anselmo'yu şaşırtdı, afallattı, dehşete uğrattı; hiç beklemediği bir anda duymuştu bu sözleri; artık Camila'yı, Lotario'nun uydurma ısrarlarına galip gelmiş olarak görüyordu ve galibiyetin keyfini sürmeye başlamıştı. Uzun bir süre sessizce, gözünü kırpmadan yere baktıktan sonra, konuştu:

“Sen, dostluğundan beklediğim her şeyi yaptın Lotario; her konuda senin tavsiyelerine uymak zorundayım; ne istersen yap ve bunu bir sır olarak sakla; gördüğün gibi, bu hiç beklenmedik durumda en uygunu o olacak.”

Lotario Anselmo’ya söz verdi ve ondan ayrılırken, bütün söylediklerine pişman oldu. Ne kadar aptalca hareket ettiğini anlamıştı; Camila’dan kendisi intikam alsın, hem bu kadar zalimce, hem de şerefsizce hareket etmiş olmazdı. Aklına lânet ediyor, kararsızlığını suçluyor, attığı adımı geri alabilmek veya mantıklı bir çıkış yolu bulmak için ne yapacağını bilemiyordu. Sonunda, her şeyi Camila’ya anlatmak geldi aklına. Bunun için fırsat eksik olmadığından, aynı gün, yalnızken yanına gitti; Camila, konuşabileceklerini gördüğü anda dedi ki:

“Sevgili Lotario, içimi kemirip duran bir şey var; kalbim çatlayacakmış gibi sıkışıyor, hattâ çatlamaması mucize olur. Leonela’nın utanmazlığı öyle bir noktaya vardı ki, her gece âşığını bu eve alıyor, sabaha kadar onunla birlikte oluyor. Bu durum benim şerefime büyük bir gölge düşürebilir, çünkü onun benim evimden olmadık bir saatte çıktığını gören herhangi biri, istediği şekilde yorum yapabilir. Benim en çok canımı sıkan da, Leonela’yı cezalandıramamak, hattâ azarlayamamak; bizim ilişkimizde aracı olduğu için, ben onun ilişkisi konusunda ağzımı açamıyorum; bu meselenin kötü bir olaya yol açmasından korkuyorum.”

Camila konuşmaya başladığında, Lotario, evden çıkarken gördüğü erkeğin kendi âşığı değil, Leonela’nın âşığı olduğuna kendisini inandırmak için uydurulmuş bir yalan olduğunu düşünmüştü; ama Camila’nın ağladığını, üzüldüğünü, kendisinden yardım istediğini görünce, doğru olduğuna inandı; inanınca da, kafası iyice karıştı; pişmanlığı arttı. Her şeye rağmen, Camila’ya üzülmemesini, Leonela’nın küstahlığına son vermek için bir çare düşüneceğini söyledi. Ayrıca, kıskançlığın verdiği öfkeyle tutuşarak Anselmo’ya söylediklerini ve Camila’nın sadakatsizliğini açıkça görebilmesi için küçük odaya gizlenmesini kararlaştırdıklarını da anlattı. Bu çılgınlığı yüzünden Camila’dan özür diledi ve bir çare aramak, düşüncesizliğinin yarattığı bu dolambaçlı çıkmazdan kurtulmanın bir yolunu bulmak için kendisine yardım etmesini rica etti.

Lotario’nun söyledikleri Camila’yı dehşete düşürdü; büyük bir öfkeyle, uzun uzun konuştu ve akıllıca sözlerle onu azarladı; düşüncesizliği, basit ve hatalı kararı yüzünden sitem etti. Ama kadın, bilerek akıl yürütmeye koyulduğunda zekâsı giderek azaldığı halde, hem iyiliğe, hem de kötülüğe, zekâsı erkeğe kıyasla daha hızlı çalıştığı için, Camila, görünürde çaresiz olan bu meseleye anında bir çare buldu. Lotario’ya, Anselmo’nun ertesi gün kararlaştırılan yere gizlenmesini sağlamasını söyledi. Kendisi bu gizlenmeden, bundan böyle ikisinin korkusuzca görüşebilmelerini sağlayacak bir sonuç çıkarmayı düşünüyordu. Ne düşündüğü hakkında hiçbir açıklamada bulunmadan, Lotario’ya, Anselmo gizlendiği sırada tetikte olmasını, Leonela kendisini çağırdığında gelmesini ve Camila’nın bütün söyleyeceklerine, Anselmo’nun dinlediğini bilmese ne cevap verirse öyle cevap vermesini söyledi. Lotario ne

yapmak gerekiyorsa daha emniyetli şekilde ve bilerek yapabilmek için, niyetini açıklasın diye ısrar etti.

“Söyledim ya,” dedi Camila, “sana soracaklarıma cevap vermekten başka yapılacak bir şey yok.” Yapmayı düşündüğü şeyi önceden anlatmak istemiyordu; çünkü Lotario’nun, kendisine bu kadar iyi gibi görünen tasarısını izlemek istememesinden ve başka, bu kadar iyi olmayan tasarımlara yönelmesinden korkuyordu.

Bunun üzerine Lotario gitti; ertesi gün Anselmo, arkadaşının köyüne gitme bahanesiyle evden ayrıldı; sonra dönüp saklandı. Camila ve Leonela’nın bilerek sağladıkları kolaylık sayesinde rahatça gizlenebildi.

Anselmo’nun gizlenirken nasıl bir tedirginlik içinde olduğu tahmin edilebilir; kendi şerefine didiklenmesini kendi gözleriyle görecekti birazdan; sevgili Camila’sıyla sahip olduğunu sandığı müthiş servet, sulara gömülme üzereydi. Camila’yla Leonela, Anselmo’nun gizlendiğinden emin olduktan sonra, küçük odaya girdiler; Camila içeri adım atar atmaz, derin derin iç çekerek dedi ki:

“Ah, sevgili Leonela! Engel olursun diye sana söylemek istemediğim şeyi gerçekleştirmeden önce, senden istemiş olduğum Anselmo’nun hançerini alıp benim şu aşağılık böğrümüne sapsan daha iyi olmaz mıydı? Yok, yok, yapma; başkasının günahı yüzünden benim ceza çekmemin anlamı yok. Önce, Lotario’nun cüretkâr, namussuz gözlerinin bende ne görüp de dostunun itibarını, benim namusumu çiğneme pahasına böyle çirkin bir arzuyu bana açıklama cesareti bulduğunu öğrenmek istiyorum. Leonela, şu pencereye çık da çağırır onu; hiç şüphesiz sokakta, kötü emellerine ulaşmak için bekliyordur. Ama önce benim şerefli ve acımasız emelim gerçekleşecek.”

“Ah hanımefendi!” dedi, her şeyden haberdar olan, uyanık Leonela. “O hançerle ne yapmayı düşünüyorsun? Yoksa kendini veya Lotario’yu öldürmeye mi niyetlisin? Öyle bir şey yaparsan, namusun, şerefine iyice lekelenir. Uğradığın hakareti gizli tutsan, o kötü yürekli adamın şimdi bu eve girip ikimizi yalnız bulmasına fırsat vermesen, daha iyi olur. Beni dinle hanımcığım; biz güçsüz kadınlarız; o ise kararlı bir erkek; üstelik kötü bir niyetle, gözü kör, tutkulu geleceğinden, sen niyetini gerçekleştirilmeden, o seni öldürmekten daha kötü bir şey yapabilir. Hep Señor Anselmo’nun kabahati! O terbiyesiz herife evinde bu kadar serbestlik tanımayacaktı. Peki ama, tahmin ettiğim gibi onu öldürdün diyelim, sonra ne yapacağız?”

“Ne mi yapacağız?” dedi Camila. “Bırakacağız Anselmo gömsün; kendi yüz karasını toprağın altına gömmeye tesellisini ona bırakmamız doğru olur. Hadi çağır onu; bana yapılan alçaklığın intikamını almakta geciktikçe, kocama borçlu olduğum sadakate gölge düşürüyormuşum gibi geliyor bana.”

Anselmo bütün bunları dinliyor, Camila’nın her sözüyle düşünceleri değişiyordu; ancak, Lotario’yu öldürmeye kararlı olduğunu anlayınca, engel olmak için gizlendiği yerden çıkmak istedi; fakat bunca cesaretin ve bu iffetli kararın nereye varacağını merak ederek, son anda çıkıp engellemek niyetiyle, olduğu yerde kaldı.

Bu arada Camila baygınlık geçirince, Leonela odada bulunan yatağın üstüne kendini atarak, hüngür hüngür ağlamaya başladı, şöyle diyordu:

“Ah ben ne bahtsız kızmışım; dünyanın gelmiş geçmiş en namuslu kadını, bu iffet timsali, ya şimdi kollarımın arasında ölüverirse...!”

Sarfettiği bu ve buna benzer sözleri kim duysa, Leonela’yı dünyanın en kederli, en vefalı nedimesi, hanımını da, baskı altında ezilen bir Penelope zannederdi. Camila’nın baygınlığı uzun sürmedi; kendine geldiğinde dedi ki:

“Leonela, neden gidip bu dünyada güneşin gördüğü, gecenin örttüğü dostların en vefalısını çağırılmıyorsun? Haydi koş, çabuk ol, durma, gecikme ki, öfkemin ateşi sönmessin, beklediğim haklı intikam, tehdit ve lânetlere dönüşmesin.”

“Gidiyorum sevgili hanımcığım,” dedi Leonela. “Ama önce şu hançeri bana ver de, ben yokken seni sevenleri ömür boyu ağlatacak bir şey yapma.”

“Merak etme sevgili Leonela,” dedi Camila. “Senin gözünde şerefimi korumak için cesur ve atak davransam da, Lucretia kadar olamam; onun hiçbir hata işlemediği halde, önce kendisini lekeleyen kişiyi öldürmeden kendi canına kıydığı söylenir. Ölmem gerekiyorsa ölürüm; ama önce, benim hiç suçum olmadığı halde cüretkârlığıyla beni burada, şu anda ağlatan adamdan intikamımı almam şart.”

Leonela çıkıp Lotario’yu çağırarak için Camila’yı uzun uzun yalvarttı; sonunda çıktı; o dönünceye kadar, Camila kendi kendine konuşur gibi, şu sözleri söyledi:

“Yüce Tanrım! Lotario’yu daha önce birçok kez yaptığım gibi başımdan savsam, daha iyi olmaz mıydı? Şimdi ona, gerçeği öğreninceye kadar geçecek olan kısacık süre için de olsa, beni şerefsiz, iffetsiz bir kadın olarak görme fırsatı vermiş oldum. Hiç şüphesiz, daha iyi olurdu; ama kötü düşüncelerinin onu götürdüğü yerden böyle kolayca, rahatça sıyrılıverseydi, ne ben intikam alabilirdim, ne de kocamın şerefi kurtulabilirdi. Hain, şehvetli arzularıyla niyetlendiği şeyin bedelini hayatıyla ödesin; Camila’nın kocasına sadık kalmakla yetinmeyip, onu lekeleyen cüretkârdan intikam aldığını, gerekirse bütün dünya bilsin. Ama her şeye rağmen, bunu Anselmo’ya anlatmam daha iyi olurdu sanıyorum; gerçi köye yazdığım mektupta değinmişim, ama herhalde sözünü ettiğim tehlikeye bir çare bulmamasının sebebi, iyi kalpliliği ve güven duygusuyla, yakın dostunun, kendi şerefini lekeleyecek bir düşünce besleyeceğine inanmak istememesi, inanamaması oldu. Hattâ sonra ben bile günler boyunca inanmadım; terbiyesizliği bu boyutlara ulaşıp açıkça, hediyelerle, sonsuz vaatlerle, sürekli gözyaşlarıyla niyetini gözlerimin önüne sermese, hiçbir zaman da inanmazdım. Peki ama, şu anda bunları niçin düşünüyorum? Şerefli bir kararın, herhangi bir nasihate ihtiyacı var mıdır? Kesinlikle yoktur. Öyleyse defolun, hainler, şimdi intikam zamanıdır! Gelsin o sahtekâr, girsin içeri, ölsün, bitsin bu iş, ne olacaksa olsun! Tanrı’nın bana bağışladığı kocaya vardığımda tertemizdim, ayrılırken de tertemiz olmalıyım; her ne kadar kendi temiz kanıma ve dünyanın en sahtekâr arkadaşının pis kanına bulanmış olarak ayrılısam da.”

Bu sözleri söylerken, hançer elinde, bir aşağı, bir yukarı yürüyor, öyle iri, dengesiz adımlar

atıyor, öyle hareketler yapıyordu ki, aklımı kaybetmiş gibiydi; sanki zarif bir kadın değil, umutsuzluğa kapılmış bir hayduttu.

Anselmo bütün bunları gizlendiği yerden, ağır perdelerin ardından seyrediyor, şaşırıyordu. Gördüklerinin, duyduklarının, daha büyük şüpheleri bile ortadan kaldırmaya yeterli olduğuna kanaat getirmişti; anî bir felâket olmasından korkuyor, Lotario'nun gelişiyile olayın kanıtlanmasına gerek duymuyordu. Tam dışarı çıkıp kendini göstermeye, karısını kucaklayıp gerçeği anlatmaya hazırlanırken, Leonela'nın, Lotario'yu elinden tutmuş getirdiğini görüp durdu. Camila Lotario'yu görür görmez hançeriyle yere, önüne uzun bir çizgi çekip dedi ki:

“Lotario, söyleyeceklerime dikkat et: Şu gördüğün çizgiyi aşmaya, hattâ ona yaklaşmaya kalkarsan, hemen o anda, elimdeki bu hançeri göğsüme saplarım. Bu söylediklerime cevap vermeden önce, dinlemeni istediğim birkaç şey daha söyleyeceğim; sonra istediğin gibi cevap verirsin. Her şeyden önce, Lotario, şunu söylemeni istiyorum: Kocam Anselmo'yu tanıyor musun, onun hakkındaki fikrin nedir? İkincisi de: Beni tanıyor musun? Bu sorduklarıma cevap ver, merak etme, cevabını da fazla düşünme, sorduğum sorular zor değil.”

Lotario, Camila'nın Anselmo'yu saklamasını söylediği anda, ne yapmayı düşündüğünü anlamayacak kadar aptal değildi. Sorduklarına öyle akıllıca ve yerinde cevaplar verdi ki, ikisi bu yalanı en doğru gerçek diye yutturabilirlerdi. Camila'ya şöyle cevap verdi:

“Güzeller güzeli Camila, buraya gelirkenki niyetime bu kadar aykırı sorular sormak üzere beni çağırdığını düşünmemiştim. Eğer bana vaat ettiğin lütfu ertelemek için böyle yapıyorsan, beni daha uzaktan oyalayabilirdin; çünkü elde etme umudu ne kadar yakınsa, arzu insanı o kadar perişan eder. Ama, sorularına cevap vermediğimi söyleme diye, işte cevap veriyorum: Kocam Anselmo'yu tanıyorum; ikimiz, birbirimizi çocukluğumuzdan beri tanıyoruz. Dostluğumuz hakkında senin de çok iyi bildiğin şeyleri söyleyip, daha büyük hataların geçerli mazereti olan aşkın beni yapmaya mecbur ettiği kötülüğe şahitlik etmek istemiyorum. Seni de tanıyor ve hakkında, onun düşündüğü şeylerin aynısını düşünüyorum. Öyle olmasaydı, senin kadar değerli olmayan biri için, ne kendi kişiliğime aykırı hareket eder, ne de aşk denen güçlü düşman yüzünden çiğnediğim kutsal dostluk yasalarına karşı gelirdim.”

“Madem bunu itiraf ediyorsun,” dedi Camila, “sevgiye lâıyk her şeyin ölümcül düşmanı olan sen, hangi yüzle benim karşıma çıkıyorsun? Gayet iyi biliyorsun ki, ben, onun aynasıyım; sen de bana bakıp, ona yaptığın alçaklığın hiçbir dayanağı olmadığını anlamalıydın. Ah zavallı ben! Senin kendine borçlu olduğun sadakati çiğnemenin sebebini şimdi anlıyorum; herhalde benim bir serbestliğim olmalı. Ahlâksızlık adını vermek istemiyorum; çünkü kasıtlı bir kararla ortaya çıkmadı; olsa olsa, kadınların, karşılarındaki kişiden çekinmelerine gerek duymadıkları zaman, farketmeden yaptıkları dikkatsizliklerden biri olabilir. Söyle bana, ey hain! Yalvarmalarına, sende aşağılık arzularının gerçekleşeceğine dair bir umut kıvılcımı uyandırabilecek, herhangi bir kelime veya işaretle cevap verdim mi hiç? Senin sevgi sözlerinin, tarafımdan şiddetle, sertçe reddedilmediği, kınanmadığı oldu mu? Bitmez tükenmez vaatlerine inandığım, sayısız armağanlarını kabul ettiğim oldu mu? Ne var ki, kimsenin bir

umudu olmadıkça uzun süre ısrarla kur yapmayacağını düşündüğüm için, senin terbiyesizliğinin suçunu kendimde arıyorum; bunca zamandır peşimde koşmana benim bir dikkatsizliğim sebep oldu herhalde. Bu nedenle, senin suçunun hakettiği cezayı ben kendime vermek istiyorum. Kendime karşı bu kadar acımasızken, sana karşı acımasız olmamamın imkânsızlığını anlaman için de, seni buraya şahit olarak çağırdım. Senin, mümkün olan en kasıtlı şekilde, benim de, senin kötü niyetlerine dayanak olabilecek bir imkân yarattıysam, bundan kaçınma dikkatini göstermeyerek aşağıladığımız, şerefli kocamın lekelenen şerefi uğruna bir kurban vereceğim. Tekrar söylüyorum, beni en çok üzen şey, benim bir dikkatsizliğimin, senin bu çılgınca düşüncelerine sebep olduğundan şüphelenmemdir. Kendi ellerimle cezalandırmayı en çok istediğim de bu; çünkü cezayı bir başkası verse, suçum daha alenî olabilir. Ama ölmeden önce öldürmek, intikam alma arzumu tatmin edecek kişiyi de yanımda sürüklemek istiyorum; öteki dünyada, ne şekilde olursa olsun, tarafsız ve şaşmaz adalet, beni bu çaresiz duruma getiren adama cezasını verdiğinde, intikamım tamamlanmış olacak.”

Camila bu sözleri söyledikten sonra, inanılmaz bir güç ve çeviklikle, elinde hançeri, Lotario’ya saldırdı. Hançeri göğsüne saplamaya o kadar istekli görünüyordu ki, neredeyse Lotario bile, bu isteğin sahte mi, gerçek mi olduğundan şüpheye düştü ve Camila’nın hançeri batırmasına engel olmak için bütün kuvvetini kullanması gerekti. Camila bu garip yalanı, oyunu öyle ustalıkla oynuyordu ki, daha da gerçeklik kazandırmak için, kendi kanıyla renklendirmek istedi; Lotario’yu yaralayamadığını görünce, ya da yaralayamamış gibi yapıp, dedi ki:

“Kader bu haklı arzumu tam olarak yerine getirmek istemiyorsa da, en azından kısmen gerçekleştirmemi engelleyecek kadar da güçlü olamaz.”

Lotario’nun kavramış olduğu, hançeri tutan elini bütün gücünü kullanarak kurtardı ve ucunu fazla derin bir yara açamayacak bir yerine doğrultarak, sol koltukaltının biraz yukarısına, omzuna yakın bir yerine sapladı. Sonra baygın bir halde yere yığıldı.

Leonela’yla Lotario, olanlara şaşmış, afallayıp kalmışlardı; Camila’yı yere uzanmış, kanlar içinde gördükleri halde, hâlâ olayın gerçekliğinden şüpheleniyorlardı. Lotario dehşet içinde, nefesi kesilerek derhal yanına koşup hançeri çıkardı; yaranın küçüklüğünü görünce, güzel Camila’nın zekâsına, tedbirliliğine ve bilgeliğine bir kez daha hayran oldu. Kendine düşen görevi yerine getirmek için, Camila ölüymüş gibi üzerine kapanarak uzun ve acıklı bir ağlama tutturdu; yalnız kendine değil, onu bu duruma sokan kişiye de lânetler yağdırıyordu. Arkadaşı Anselmo’nun dinlediğini bildiği için, dinleyenin, Camila’yı ölü zannetse bile Lotario’ya daha çok acımasına sebep olacak şeyler söylüyordu.

Leonela Camila’yı kucaklayıp yatağa yatırdıktan sonra, Lotario’ya, onu gizlice tedavi edecek birini bulması için yalvardı. Anselmo, Camila iyileşmeden dönecek olursa bu yara hakkında ne gibi bir açıklama yapabilecekleri konusunda da ona akıl danıştı. Lotario istedikleri açıklamayı yapabileceklerini, kendisinin işe yarar bir nasihat verecek durumda

olmadığını söyledi. Yalnız, kanamayı durdurmaya çalışmasını tembih etti; çünkü kendisi, kimsenin onu göremeyeceği bir yere gidiyordu. Büyük bir ıstırap ve üzüntü içinde evden çıktı; tek başına kalıp kimsenin kendisini görmediğinden emin olunca, hiç durmadan haç çıkarmaya koyuldu; Camila'nın dehasına, Leonela'nın usta oyunculuğuna şaşıyordu hâlâ. Anselmo'nun, karısının ikinci bir Portia olduğuna kanaat getireceğini düşünüyor, akla gelebilecek en riyakârca yalanı ve gerçeği birlikte kutlayabilmek için onunla görüşmek istiyordu.

Leonela söyleneni yaparak hanımının, olayı inandırıcı kılmaya yetecek kadar süren kanamasını durdurdu; yarayı biraz şarapla temizleyip elinden geldiğince sardı. Bu arada öyle şeyler söylüyordu ki, daha önce hiçbir söz söylenmemiş bile olsa, Camila'nın bir dürüstlük timsali olduğuna Anselmo'yu inandırmaya yeterdi.

Leonela'nınkilere Camila'nın da sözleri eklendi; kendi kendine korkak, ödle diyordu, bu iğrenç hayatına son vermek için en çok ihtiyacı olduğu anda yeterli cesareti bulamadığı için kendini suçluyordu. Bütün olanları sevgili kocasına anlatıp anlatmamak konusunda nedimesine akıl danışıyordu. Leonela anlatmamasını tavsiye etti; çünkü anlattırsa, onu Lotario'dan intikam almak zorunda bırakacaktı. Bu da, Anselmo'nun kendini tehlikeye atması anlamına geliyordu; oysa iyi bir eşin görevi, kocasının kavgaya girmesine fırsat vermemek, elinden geldiğince bütün kavgaları önlemektir.

Camila bu düşünceye katıldığını, öyle yapacağını söyledi; ama yine de, Anselmo'ya nasıl yaralandığı konusunda söyleyecek bir şey bulmak gerekiyordu; görmemesi imkânsızdı. Leonela buna cevap olarak, kendisinin şakadan bile olsa, yalan söylemeyi beceremeyeceğini belirtti.

“Peki ben nasıl becereceğim, canım kardeşim?” dedi Camila. “Ben, hayatım buna bağlı olsa bile bir yalan uyduramam, sürdüremem. Bu işten sıyrılmamanın bir yolunu bulamıyorsak, yalan söyleyip yakalanmaktansa, gerçeği açık açık söyleyelim, daha iyi.”

“Sen merak etme hanımcığım,” diye cevap verdi Leonela. “Ben yarına kadar söylenecek bir şey bulurum; belki de yarayı gizlemeyi başarabilirsin, görünür bir yerde değil; Tanrı bu haklı ve dürüst düşüncelerimizi görüp bize yardım eder. Sen şimdi sakinleşmeye çalış, beyefendi seni telâşlı görmesin; gerisini bana ve iyi niyetlilere daima yardım eden Tanrı'ya bırak.”

Anselmo, şerefının ölüşünü temsil eden bu trajedi oynanırken dikkatle dinleyip seyretmişti. Oyuncular öyle şaşırtıcı ve etkileyici rol yapmışlardı ki, sanki temsil ettikleri şeyin gerçeğine dönüşmüşlerdi. Anselmo bir an önce akşam olsun istiyor, evinden çıkma fırsatı bulup sevgili arkadaşı Lotario'yla görüşerek, karısının namusunun kanıtlanmasıyla keşfettiği serveti kutlamak için can atıyordu. İki kadın, Anselmo'nun rahatça çıkabilmesi için uygun koşullar yaratmayı ihmal etmediler; o da bu fırsatı kaçırmayıp çıktı ve derhal Lotario'yu aramaya gitti. Bulduğunda onu nasıl kucakladığını, mutluluğunu nasıl ifade ettiğini, Camila'yı nasıl övdüğünü hakkıyla anlatmak mümkün olmaz. Lotario hepsini bir sevinç belirtemeden dinledi; çünkü aklına arkadaşının ne büyük bir yanılgı içinde bulunduğu ve kendisinin ona ne kadar haksız bir şekilde kötülük ettiği geliyordu. Anselmo ise, Lotario'nun sevinmediğini gördüğü

halde, Camila yaralandığı, buna da Lotario sebep olduğu için sevinmediğini sanıyordu. Lotario'ya Camila'nın başına gelenlere üzülmemesini, iki kadın yarayı kendisinden gizlemeye karar verdiklerine göre, kuşkusuz hafif bir yara olduğunu söyledi. Yani korkulacak bir şey yoktu; artık o da kendisiyle birlikte sevinebilirdi; çünkü Anselmo onun gayretleri sayesinde arzu edilebilecek en yüce mutluluğa erişmişti. Bundan böyle tek eğlenceleri, Camila'yı öven, onu gelecek asırlarda ölümsüzleştirecek şiirler yazmak olsun istiyordu. Lotario bu güzel kararını tebrik etti ve bu soylu anıtın dikilmesine yardımcı olacağını söyledi.

Böylece Anselmo dünyanın en zevkli şekilde kandırılmış adamı oldu. Mahvına sebep olan adamı bizzat elinden tutup mutluluğunu ona borçlu olduğunu zannederek evine götürüyor, Camila Lotario'yu görünürde ekşi bir yüzle, ama kalbi mutlulukla dolarak karşılıyordu. Bu yanılğı bir süre devam etti; birkaç ay sonra, Talih çarkını döndürdü; o zamana kadar onca yalanla gizlenmiş olan kötülük ortaya çıktı ve münasebetsiz merakı, Anselmo'nun hayatına mal oldu.

OTUZ BEŞİNCİ BÖLÜM

Münasebetsiz Meraklının hikâyesi son bulur

Hikâyenin bitmesine fazla bir şey kalmamıştı ki, Don Quijote'nin yatmakta olduğu ardiyeden Sancho Panza telâş içinde çıkıp haykırmaya başladı:

“Beyler imdat, koşun efendime yardım edin; bugüne kadar gördüğüm en çetin, en zorlu kavgaya girişti. Tanrı şahidimdir, saygıdeğer Prenses Micomicona'nın düşmanı olan deve öyle bir kılıç darbesi indirdi ki, devin kafası şalgam gibi ortadan ikiye ayrıldı!”

Rahip hikâyenin geri kalanını bir yana bırakarak, “Ne diyorsun kardeşim?” dedi. “Kendinde misin Sancho? Nasıl olur, imkânı var mı? Dev buradan iki bin fersah uzakta.”

Bu sırada odadan büyük bir gürültü ve Don Quijote'nin şu haykırışları işitildi:

“Kolla kendini, haydut, alçak, rezil herif! Elimdesin artık, o palanın bir faydasını göremeyeceksin!”

Kılıcıyla duvarlara saldırıyor olmalıydı. Sancho dedi ki:

“Durup dinlemenize lüzum yok; ya içeri girip kavgayı ayırın, ya da efendime yardım edin. Gerçi artık buna da lüzum kalmayacak; çünkü herhalde dev artık ölmüş, Tanrı'ya ahlâksız hayatının hesabını veriyordur. Ben yere akan kanları da gördüm, kafasının kesilip düştüğünü de; büyüklüğü iri bir şarap tulumu kadar.”

“Aman Tanrım!” dedi bunun üzerine hancı. “Don Quijote ya da Don Şeytan, yatağın başucunda duran kırmızı şarap dolu tulumlardan birini kılıçtan geçirdi mutlaka; dökülen şarap da bu adamcağıza kan gibi görünmüş.”

Bunları söyleyip odaya girdi; diğerleri de peşinden girdiler ve Don Quijote'yi dünyanın en tuhaf kılığında buldular. Üzerinde, önü uyluklarını tam örtmeyen, arkası altı parmak daha kısa olan gömleği vardı. Bacakları çok uzun, sıska ve kılıydı; pek temiz de sayılmazdı. Başında hancıya ait kırmızı, yağlı bir takke vardı. Sol koluna, Sancho'nun, gayet iyi bildiği sebepten ötürü hınç beslediği battaniyeyi sarmıştı; sağ elindeki çıplak kılıcı ise dört bir yana sallıyor, gerçekten bir devle savaşıyormuş gibi konuşuyordu. İşin en garip yanı da, gözlerinin açık olmamasıydı; çünkü uyuyor ve rüyasında devle savaştığını görüyordu. Giriştiği serüvenin hayali o kadar güçlü olmuştu ki, rüyasında Micomicon krallığına vardığını, düşmanla savaşa tutuştuğunu görmüştü. Deve kılıç salladığı zannıyla tulumlara o kadar çok kılıç indirmişti ki, bütün oda şarapla dolmuştu. Bunu gören hancı o kadar kızdı ki, Don Quijote'nin üstüne saldırıp yumruklamaya başladı; Cardenio'yla rahip elinden almasalar, devle savaşa hancı son verecekti. Zavallı şövalye bütün bunlara rağmen uyanmıyordu; sonunda berber kuyudan iri bir kazan soğuk su getirip başından aşağı boşalttı; Don Quijote de uyandı. Ama içinde bulunduğu durumu farkedecek kadar uyanamadı.

Koruyucusunun ne kadar az ve hafif giyimli olduğunu gören Dorotea, içeri girip rakibiyle savaşmasını görmek istemedi.

Sancho, yerlerde devin kafasını arayıp duruyordu; bulamayınca dedi ki:

“Ben burada her şeyin büyüü olduğunu biliyorum artık. Geçen sefer, aynı şimdi olduğum yerde, bol bol sille tokat yedim; kimin vurduğunu anlayamadım, kimseyi göremedim. Şimdi de kendi gözlerimle kesildiğini gördüğüm kafa yok ortada; kan vücudundan, çeşmeden akar gibi akıyordu.”

“Ne kanı, ne çeşmesi, Tanrı’nın düşmanı, azizlerin düşmanı!” dedi hancı. “Serseri, görmüyor musun? Kanla çeşme, işte bu delinmiş tulumlarla bu yerde yüzen kırmızı şarap. Tulumları delenin ruhu da cehennemde yüzün istiyorum.”

“Ben onu bilmem,” dedi Sancho. “Benim tek bildiğim, ne kadar bahtsız olduğum. Bu devin kafasını bulamazsam, benim kontluk da suda tuz gibi eriyip gidecek.”

Sancho uyanık haliyle, efendisinin uykudaki halinden daha beterd; efendisinin kendisine verdiği sözler, onu işte bu hale getirmişti. Hancı, silâhtarın inadını, efendisinin onu nasıl büyülediğini gördükçe çileden çıkıyordu; geçen seferki gibi para ödemedi çekip gidemeyeceklerine yeminler ediyordu; şövalyelik ayrıcalıkları bu sefer işe yaramayacak, ikisinin de parasını, hattâ deşilen tulumlara yapılacak yamaların masrafını da ödeyecekti.

Rahip, Don Quijote’nin ellerini tutuyordu; Don Quijote de serüvenin sona erdiğini, Prenses Micomicona’nın karşısında olduğunu zannederek rahibin önünde diz çöktü ve şöyle konuştu:

“Soylu ve yüce hanımefendi, zat-ı âliniz bundan böyle bu soysuz yaratığın bir kötülük yapmayacağından emin olarak yaşayabilirsiniz. Ben de, bundan böyle, size vermiş olduğum sözü, yüce Tanrı’nın ve uğruna nefes alıp yaşadığım dilberin yardımıyla, başarıyla yerine getirmiş olmanın huzuruyla yaşayabilirim.”

Bunu duyan Sancho, “Ben dememiş miydim?” dedi. “Sarhoş değildim işte. Efendim devî tuzlamış belli ki. Bu iş tamam; benim kontluk sağlam!”

Her ikisinin de, efendinin de, hizmetkârın da saçmalıklarına gülmemek mümkün müydü? Hancı haricinde hepsi gülüyordu; hancı ise küplere binmekteydi. Sonunda berber, Cardenio ve rahip, epeyce uğraştıktan sonra Don Quijote’yi yatağa yatırabildiler; o da müthiş yorgunluk belirtileri göstererek uyuyakaldı. Onu uyur halde bırakıp, devin kafasını bulamayan Sancho Panza’yı teselli etmeye, hanın kapısına çıktılar. Ama tulumlarının anî ölümüyle çaresizliğe düşen hancıyı sakinleştirmeleri daha zor oldu. Hancının karısı ise, çığlık çığlığa şöyle diyordu:

“Lânet olsun bu gezgin şövalyenin evime ayak bastığı ana, saate; öyle pahalıya mal oldu ki bana, hiç görmez olaydım yüzünü. Geçen sefer, maceracı şövalye olduğunu söyleyip kendisiyle silâhtarının, bir beygirle bir de eşeğin bir gecelik yemek, yatak, arpa ve saman ücretini ödemedi gitti. Tanrı onun da, dünyadaki bütün maceracıların da talihini kurutsun! Maceracı olduğu için hiçbir para ödemek zorunda değilmiş; gezgin şövalyeliğin kitabında öyle yazıyormuş. Sonra bu beyefendi geldi; onun yüzünden kuyruğumu aldı gitti; kel halde geri getirdi; iki çeyreklik hasar var en azından; artık kocamın işine yaramaz. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi bir de tulumlarımı delik deşik edip şarabımı döktü. Dökülen kendi kanı olsaydı keşke! Babamın kemikleri, anamın ruhu üzerine yemin ediyorum, tek tek ödeteceğim

hepsini; ödetmezsem, ben de babamın kızı değilim.”

Hancının karısı büyük bir öfkeyle bu ve buna benzer sözler söylüyor, sevgili hizmetçisi Maritornes de ona yardımcı oluyordu. Kızı ise susuyor, arasıra gülümsüyordu. Rahip ortalığı yatıştırdı ve zararlarını elinden geldiğince telâfi edeceğine, hem tulumların, hem şarabın, hem de bu kadar önem verdikleri kuyruğun masrafını ödeyeceğine söz verdi. Dorotea, efendisinin devin kafasını kestiği kesinleşir kesinleşmez, krallığına barış içinde vardığı an, krallığın en güzel kontluğunu kendisine bağışlayacağına söz vererek Sancho Panza'yı teselli etti. Sancho bununla teselli buldu ve prensese, kendisinin devin kafasını gördüğünden emin olabileceğini söyledi; hattâ kanıtlamak üzere, beline kadar uzanan bir sakalı olduğunu da ekledi. Ortalıkta görünmeyişinin sebebi, o evde her şeyin büyü yoluyla cereyan etmesiydi; kendisi daha önce de orada bulunduğunda aynı şeyi yaşamıştı. Dorotea öyle olduğuna inandığını, merak etmemesini, her şeyin yoluna gireceğini ve istediği gibi olacağını söyledi.

Herkes yatıştıktan sonra, rahip hikâyenin sonuna az kaldığını görerek, bitirmek istedi. Cardenio, Dorotea ve diğer herkes, bitirmesini rica ettiler. Rahip de hem herkesi memnun etmek istediğinden, hem de kendisi de okumayı arzu ettiğinden, hikâyeye devam etti:

Anselmo Camila'nın iffetliliğinden artık emin olduğu için, mutlu ve fütursuz bir hayat sürüyor, Camila da, Anselmo duygularını tam ters zannetsin diye, kasten Lotario'ya surat asıyordu. Lotario bunu pekiştirmek için, evine gelmemesine izin vermesini rica etti Anselmo'dan; Camila'nın onu görünce ne kadar sıkıldığı açıktı. Ama yanılığ içindeki Anselmo, kesinlikle böyle bir şey yapmamasını söyledi. Anselmo bu şekilde, binlerce yoldan, mutluluğunu artırdığını zannederek, şerefsizliğini artırıyordu.

Bu arada, Leonela, aşk macerasının kabullenilişinden öyle memnundu ki, hiçbir şeyle ilgilenmeden, hanımının kendisini kollamasına ve hattâ şüphelere yol açmadan sürdürebilmesi için tavsiyede bulunmasına güvenerek, dolu dizgin aşk macerasına dalmıştı. Sonunda, bir gece Anselmo Leonela'nın odasından ayak sesleri geldiğini işitti ve kim olduğunu görmek için içeri girmek istedi. Kapı kendisine açılmayınca, girme isteği de arttı. O kadar zorladı ki, açmayı başardı ve tam açtığı sırada, bir erkeğin pencereden sokağa atladığını gördü. Hızla koşup adama yetişmeye, kim olduğunu görmeye çalıştıysa da, ne yetişebildi, ne görebildi; çünkü Leonela kendisine sarılarak şöyle dedi:

“Sevgili efendim, sakın ol, telâşlanma, aşağı atlayan adamı takip etme; bu benim meselem, o adam benim kocam.”

Anselmo buna inanmayarak, öfkeden gözü dönmüş bir halde hançerini çıkarıp Leonela'yı yaralamaya kalktı; doğruyu söylemesini, yoksa onu öldüreceğini söyledi. Leonela korkudan, ne dediğini bilmeden, şöyle konuştu:

“Beni öldürme sevgili efendim; sana hayalinden bile geçmeyecek, çok önemli şeyler anlatacağım.”

“Derhal söyle,” dedi Anselmo. “Yoksa kendini ölmüş bil.”

“Şu anda o kadar altüst oldum ki, imkânsız anlatamam,” dedi Leonela. “Bana yarına kadar

izin ver, yarın çok şaşıracağın şeyler öğreneceksin. Pencereden atlayanın da, bu şehrin yerlisi bir delikanlı olduğundan ve benimle evleneceğine söz verdiğiinden emin ol.”

Anselmo bu sözler üzerine sakinleşti ve istenen mühleti vermeye razı oldu; çünkü Camila aleyhinde bir şey duyacağı hiç aklına gelmiyordu; iffetliliğinden o kadar emindi. Böylece Leonela’ya, anlatacaklarını anlatıncaya kadar dışarı çıkamayacağını söyleyip odadan çıktı ve kızı içeri kilitledi.

Hemen Camila’ya gidip nedimesiyle ilgili olayı baştan sona anlattı; kendisine çok önemli şeyler anlatmaya söz verdiğini söyledi. Camila’nın telâşa kapılıp kapılmadığını söylemeye gerek yok; Leonela’nın Anselmo’ya sadakatsizliği hakkında bildiği her şeyi anlatacağına gerçekten inanarak –inanılmayacak gibi de değildi– öyle bir korkuya kapıldı ki, şüphelerinde haklı çıkıp çıkmayacağını beklemeye cesaret edemedi. O gece, Anselmo’nun uykuya daldığına kanaat getirince, en değerli mücevherleriyle bir miktar parayı yanına alıp, kimseye işittirmeden evden çıkarak, Lotario’nun evine gitti. Olanları ona anlatıp kendisini güvenli bir yere yerleştirmesini ya da birlikte Anselmo’dan korkmalarına gerek olmayacak bir yere gitmelerini istedi. Camila Lotario’yu öyle telâşlandırdı ki, ne tek kelime edebiliyor, ne de ne yapılacağına karar verebiliyordu.

Sonunda, Camila’yı ablalarından birinin, başrahibesini olduğu manastıra götürmeyi akıl etti. Camila buna razı oldu ve Lotario durumun gerektirdiği hızla onu manastıra götürüp bıraktı. Kendisi de hiç kimseye haber vermeden derhal şehirden ayrıldı.

Sabah olduğunda, Anselmo Camila’nın yanında olmadığını farketmeden, Leonela’nın söyleyeceklerini merak ederek, kalkıp onu kapattığı odaya gitti. Kapıyı açıp odaya girdiğinde, Leonela’yı içeride bulamadı; bir tek, pencereye bağlanmış çarşaflar vardı; bu da, Leonela’nın oradan aşağı inerek kaçtığını gösteriyordu. Büyük bir üzüntü içinde hemen dönüp Camila’ya anlatmak istedi; onu önce yatakta, sonra da bütün evde bulamayınca, afallayıp kaldı. Evdeki hizmetçilere sordu; ama kimse sorusuna cevap veremedi.

Sonra Camila’yı ararken, tesadüfen çekmecelerinin açık olduğunu ve mücevherlerinin çoğunun da olmadığını gördü. Böylece başına gelen felâketi ve talihsizliğinin sebebinin Leonela olmadığını anladı. Ve olduğu halde, üzerine bir şey giymeden, kederli ve düşünceler içinde, derdini arkadaşı Lotario’ya anlatmaya gitti. Lotario’yu bulamayıp hizmetkârları bir önceki gece evde olmadığını, bütün parasını da yanında götürdüğünü söylediklerinde, aklını oynatacağını sandı. Bütün bunların üzerine evine döndüğünde de, onca erkek ve kadın hizmetkârının hiçbirinin olmadığını, evin terk edilmiş, bomboş olduğunu gördü.

Ne düşüneceğini, ne diyeceğini, ne yapacağını bilemiyor, yavaş yavaş aklını kaçıırıyordu. Bir anda karısından, arkadaşından, hizmet-kârlarından olduğunu düşünüyor, gökyüzündeki tanrılar kendisini terk etmiş gibi geliyordu ona; her şeyden önemlisi de, şerefini kaybetmesiydi; Camila’nın yokluğunda kendi mahvını görüyordu.

Nihayet, oldukça uzun bir sürenin sonunda, bütün bu felâketin tezgâhlanmasına fırsat verdiği zaman yanında kaldığı arkadaşının köyüne gitmeye karar verdi. Evinin kapılarını kapattı, atına

bindi ve kalbi kırık, yola koyuldu; yolun daha yarısını gitmişti ki, düşüncelerinin ağırlığı altında ezilerek atından inmeye mecbur kaldı. Atı bir ağaca bağladı, kendisi de dibine çöktü; acıklı acıklı iç çekerek neredeyse akşam oluncaya kadar, orada kaldı. Akşama doğru, şehirden, ata binmiş bir adamın geldiğini görerek selâmladı, Floransa'dan haber sordu. Adam şöyle cevap verdi:

“Son zamanların en garip olayı oldu. Herkes San Giovanni’de oturan zengin Anselmo’nun yakın arkadaşı Lotario’nun, dün gece Anselmo’nun karısı Camila’yı kaçırdığını konuşuyor; Anselmo da ortalıkta yok. Bütün bunları anlatan, Camila’nın bir hizmetçisi; vali dün gece kendisini Anselmo’nun evinin bir penceresinden, çarşaflara tutunup inerken yakalamış. Aslında olayın tam olarak nasıl cereyan ettiğini bilmiyorum; tek bildiğim, bütün şehrin bu olay karşısında hayrete düştüğü; çünkü kimse bu iki adam arasındaki yakın dostluktan böyle bir şey beklemedi; o kadar yakın dostmuşlar ki, herkes onlara *iki arkadaş* dermiş.”

“Lotario’yla Camila’nın ne tarafa gittikleri biliniyor mu peki?” dedi Anselmo.

“Hiç kimse bilmiyor,” dedi adam. “Vali bulmak için çok uğraştı, ama nafiye.”

“Tanrı’ya emanet olun, beyefendi,” dedi Anselmo.

Adam, “Siz de,” diye cevap verip gitti.

Bu felâket haberleri üzerine, Anselmo yalnız aklını kaybetme değil, canına kıyma raddesine geldi neredeyse. Kendini zorlayıp ayağa kalktı ve henüz talihsizliğinden haberi olmayan arkadaşının evine vardı. Ama arkadaşı onun sapsarı bir yüzle, bitkin, perişan halde geldiğini görünce, büyük bir dertten muztarib olduğunu anladı. Anselmo kendisini hemen yatırmalarını ve yazı malzemesi vermelerini rica etti. Dediklerini yapıp onu yatakta uzanmış halde, kendi isteği üzerine yalnız bıraktılar; hattâ kapıyı da kapattılar. Tek başına kaldığında, başına gelen felâketin kederi üzerine öyle çöktü ki, hayatının sona ermekte olduğunu açıkça anladı. Bunun üzerine, garip ölümünün sebebini anlatan bir mektup bırakmaya karar verdi. Yazmaya başladı, ama bütün yazmak istediklerini bitiremeden nefesi tükendi ve münasebetsiz merakının sebep olduğu ıstıraba canını teslim etti.

Ev sahibi geç olduğunu ve Anselmo’dan ses çıkmadığını görünce, rahatsızlığı arttı mı acaba diye bakmak için içeri girmeye karar verdi. Onu yüzüstü uzanmış halde, vücudunun yarısı yatakta, yarısı yazı masasının üzerinde yığılıp kalmış olarak buldu. Masanın üzerinde, yazılı kâğıt açık duruyordu; kalem hâlâ elindeydi. Ev sahibi ona seslendikten sonra yanına gitti; elinden tutup çekti, tepki göstermediğini ve vücudunun soğuk olduğunu görünce, ölmüş olduğunu anladı. Müthiş şaşırıp telâşlandı, Anselmo’nun başına gelen felâketi görsünler diye evdekileri çağırdı; sonunda arkadaşının, tanıdığı el yazısıyla yazdığı kâğıdı okudu. Kâğıtta şunlar yazılıydı:

Sersemce, münasebetsiz bir arzu hayatıma son verdi. Eğer ölüm haberim Camila’nın kulağına giderse, onu affettiğimi bilsin; çünkü ne o mucize yaratmak zorundaydı, ne de benim ondan mucize beklememe gerek vardı. Şerefimin iki paralık olmasına kendim sebep olduğuma göre...

Anselmo bu kadar yazabilmişti; o noktada, sözünü bitirmeden can verdiği anlaşıldı. Arkadaşı, ertesi gün Anselmo'nun öldüğünü ailesine haber verdi. Ailesi, Anselmo'nun başına gelen felâketi ve Camila'nın bulunduğu manastırı biliyordu. Camila neredeyse o mecburî yolculukta kocasına eşlik edecek haldeydi; kocasının ölüm haberi yüzünden değil, ortadan kaybolan arkadaşısıyla ilgili aldığı haberler yüzünden. Dediklerine göre, dul kaldığı halde, manastırdan ayrılmak istememiş, rahibe olmayı da kabul etmemişti. Bir süre sonra, Lotario'nun Napoli krallığında, Lautrec Vikontuyla Büyük Komutan Gonzalo Fernández de Córdoba arasındaki savaşta öldüğü haberini aldı; geç pişman olan dost, Napoli krallığına gitmişti. Camila bu haberi alınca rahibelik yemini etti ve kısa bir süre sonra, keder ve elemin zalim ellerine canını teslim etti. İşte üçünün, böyle sersemce bir başlangıçtan kaynaklanan sonları böyle oldu.

“Bu hikâyeyi beğendim,” dedi rahip. “Ama doğru olduğuna ikna olamıyorum. Eğer uydurmaysa, yazarı kötü uydurmuş; çünkü bu kadar pahalıya mal olacak bir deney yapmak isteyecek kadar aptal bir koca olabileceğine inanmak mümkün değil. Olay bir âşıkla sevgilisi arasında geçse, olabilirdi; ama karı koca arasında, imkânsız gibi geliyor bana. Anlatım şekline gelince, beğenmedim diyemem.”

Don Quijote'yle kırmızı şarap tulumları arasındaki şiddetli ve müthiş savaşa ve handa başına gelen diğer tuhaf olaylara dair

Bu sırada, hanın kapısında duran hancı dedi ki:

“Şu gelen, iyi bir yolcu kafilesi; burada dururlarsa şenlik yaparız.”

“Nasıl insanlar?” dedi Cardenio.

“Dört adam,” diye cevap verdi hancı. “Hepsi atlı, kısa üzengili, mızrakları, kalkanları ve yol peçeleri var. Yanlarında bir de beyaz giysili kadın var, tahtırevan üstünde; onun da yüzü örtülü. İki tane de yaya hizmetkâr var.”

“Yakına mı geliyorlar?” diye sordu rahip.

“O kadar yakın ki, buraya geldiler sayılır,” dedi hancı.

Bunu duyan Dorotea yüzünü örttü; Cardenio da Don Quijote'nin odasına girdi. Hemen ardından da, hancının saydığı bütün yolcular hana girdiler. Çok alımlı, iyi giyimli olan dört atlı atlarından inip tahtırevandaki kadını indirmeye gittiler. Aralarından biri, kadını kucaklayarak Cardenio'nun saklandığı odanın önünde duran bir sandalyeye oturttu. Bütün bu süre boyunca, kadın da, adamlar da yol peçelerini çıkarmamışlar, tek kelime konuşmamışlardı. Yalnız kadın sandalyeye oturduğunda derin bir iç çekti ve hasta, cansız bir insan gibi kollarını iki yana sarkıttı. Hizmetkârlar atları ahıra götürdüler.

Bunu gören rahip, böyle kıyafetlere bürünmüş bu suskun insanların kim olduğunu merak ederek hizmetkârların yanına gitti ve birine sordu. Hizmetkâr şöyle cevap verdi:

“Beyefendi, ben de bilmiyorum kim olduklarını; yalnız çok soylu kimseler olduklarını sanıyorum; özellikle o gördüğünüz hanımı kucaklayan adam. Ötekilerin hepsi ona hürmet ediyor, hep onun emirleri yerine getiriliyor da ondan söylüyorum.”

“Peki hanım kim?” diye sordu rahip.

“Onu da bilmiyorum,” dedi hizmetkâr. “Yol boyunca yüzünü hiç görmedim; ama iç çektiğini, inlediğini çok duydum; hem de ruhunu teslim etmek istercesine. Bu söylediklerim haricinde bir şey bilmememizde şaşılacak bir şey yok; arkadaşım ben, iki gündür onlarla birlikteyiz. Yolda karşılaştık kendileriyle; Endülüs'e kadar onlara eşlik edelim diye ısrar ettiler; çok iyi ücret teklif ettiler; biz de kabul ettik.”

“Herhangi birinin adını duydunuz mu?” diye sordu rahip.

“Hayır, katiyen,” diye cevap verdi hizmetkâr. “Hepsi o kadar sessiz gidiyor ki, inanılır gibi değil. Zavallı hanımın inlemeleriyle hıçkırıklarından başka bir şey duyulmuyor; çok acıyoruz ona. Gittiği yere zorla götürüldüğünden şüphemiz kalmadı artık. Kıyafetine bakılırsa, ya rahibe ya da daha büyük ihtimalle rahibe aday. Belki de rahibe olmayı kendisi istemediği için bu kadar üzgündür.”

“Her şey olabilir,” dedi rahip.

Sonra onlardan ayrılıp Dorotea'nın yanına gitti. Yüzü peçeli kadının iç çektiğini duyup

acıyan yufka yürekli Dorotea, yanına gitmiş onunla konuşuyordu.

“Hanımefendi, derdiniz nedir? Eğer bir kadının yardım edebileceği bir şeyse, size seve seve yardımcı olurum.”

Kederli hanım bu sözlere cevap vermedi; Dorotea daha da ısrar ettiği halde, sessizliğini hiç bozmadı. Sonunda, hizmetkârın, diğerlerinin itaat ettiğini söylediği peçeli adam gelip Dorotea’ya dedi ki:

“Hanımefendi, bu kadına herhangi bir teklifte bulunma zahmetine katlanmayın; çünkü kendisi için yapılan şeylere teşekkür etmek gibi bir âdeti yoktur. Eğer bazı yalanlar işitmek istemiyorsanız, soru da sormayın ona.”

Bunun üzerine, o ana kadar sessiz kalmış olan kadın, “Asla yalan söylemedim ben,” dedi. “Aksine, hep doğruyu söylediğim, yalan dolana hiç başvurmadığım için geldi bu felâket başıma. Buna da sizin şahit olmanızı istiyorum; çünkü benim dürüstlüğüme, sizin sahtekârlığınızı, yalancılığınızı ortaya çıkarıyor.”

Cardenio bu sözleri açık seçik bir biçimde, konuşanın yanibaşındaymış gibi işitti; aralarında bir tek Don Quijote’nin odasının kapısı vardı. Duyar duymaz da haykırdı:

“Yüce Tanrım! Nedir bu duyduğum? Bu kulağıma gelen ses, kimin sesi?”

Bu haykırmaları duyan hanım, telâş içinde başını çevirdi; kimseyi göremeyince, ayağa kalkıp odaya girmek istedi. Bunu gören beyefendi, kendisine engel oldu ve tek adım atmasına izin vermedi. Kadın telâşından yüzünü örten peçeyi düşürünce, ortaya eşsiz, mucizevî güzellikte bir yüz çıktı. Ama yüzü çok solgun ve korku içindeydi; gözleriyle dört bir yanı tarıyor, telâşı ona aklını kaybetmiş bir insan görünümü veriyordu. Bu hareketlerini gören ve sebebini bilmeyen Dorotea ve kendisini seyreden diğerleri, derin bir acıma hissine kapıldılar. Adam bu sırada kadını omuzlarından sımsıkı kavramaktaydı; bununla meşgul olduğundan, düşmekte olan peçesini tutamadı, peçe tamamen düştü. Kadına sarılmış olan Dorotea, kafasını kaldırıncaya kadını kavramakta olan adamın, kocası Don Fernando olduğunu gördü. Tanır tanımaz da, derinden uzun, acıklı bir ay! koparıp sırtüstü düşerek bayıldı. Berber yanibaşında olup kucaklamasa, yere düşecekti.

Rahip hemen yetişip Dorotea’nın yüzüne su serpebilmek için peçesini kaldırıncaya, yüzü açığa çıktı ve öteki kadını kucaklamış olan adam, yani Don Fernando, kendisini tanıyıp vurulmuşa döndü. Buna rağmen, kollarından kurtulmaya çalışan kadını, yani Luscinda’yı bırakmadı. Luscinda, haykırışından Cardenio’yu, Cardenio da Luscinda’yı tanıdı. Cardenio, Dorotea’nın bayılırken ay! diye inlediğini de işitip, bunu Luscinda’sı zannederek, dehşet içinde odadan çıktı. İlk gördüğü, Luscinda’ya sarılmış olan Don Fernando oldu. Don Fernando da Cardenio’yu hemen tanıdı ve her üçü de, Luscinda, Cardenio ve Dorotea, başlarına gelenleri kavrayamadan, hayretler içinde, sessiz kaldılar.

Herkes susuyor ve birbirine bakıyordu: Dorotea Don Fernando’ya, Don Fernando Cardenio’ya, Cardenio Luscinda’ya, Luscinda da Cardenio’ya. Sessizliği ilk bozan Luscinda oldu ve Don Fernando’ya şunları söyledi:

“Bırakın beni, Señor Don Fernando; başka bir sebeple bırakmıyorsanız, soyluluğunuz hatırına bırakın. Bırakın sarmaşığı olduğum duvara, ısrarlarınızla, tehditlerinizle, vaatlerinizle, armağanlarınızla beni ayıramadığınız desteğe tutunayım. Bakınız, Tanrı ne bilinmez, bizim için gizli yollardan, gerçek kocamı karşıma çıkardı. Binlerce masraflı tecrübeden de gayet iyi bildiğiniz gibi, onu aklımdan sadece ölüm silebilir. Madem başka bir şey yapamıyorsunuz, bu açık itirafım aşkınızı öfkeye, sevginizi umutsuzluğa dönüştürsün; öldürün beni. Ben canımı sevgili kocamın karşısında teslim edeceğim için, mutlu bir son sayacağım böylesini. Belki benim ölümüm, son nefesime kadar ona sadık kaldığım konusunda kendisini ikna eder.”

Dorotea bu arada kendine gelmiş, Luscinda'nın bütün söylediklerini dinlemiş, kim olduğunu bu sözlerden anlamıştı. Don Fernando'nun hâlâ Luscinda'yı bırakmadığını ve sözlerine cevap vermediğini görünce, bütün gücünü toparlayıp ayağa kalktı ve gidip önünde diz çöktü. Bütün güzelliğiyle, bol bol gözyaşı dökerek, merhamet uyandıran bir halde dedi ki:

“Sevgili efendim, kollarının arasında tuttuğun bu güneş, senin gözlerindeki ışığı söndürüp karartmadıysa, önünde diz çöken bu kadının, bahtsızlığı senin arzuna bağlı, talihsiz Dorotea olduğunu farketmişsindir. Ben senin, iyiliğinden ya da zevkin uğruna, sana ait olduğunu söyleyebileceği mevkie çıkardığın, mütevazı çiftçi kızıyım. Ben, namusun sınırları içinde, kapalı, mutlu bir hayat sürüyordum; sonra senin ısrarlı haykırışların, görünürde samimî ve sevgi dolu hislerin karşısında, sığınağımın kapılarını açtım; özgürlüğümün anahtarını sana teslim ettim. Ama beni bulduğun bu yere gelmek zorunda kalmamdan, benim seni bu şekilde görmemden de açıkça anlaşıldığı gibi, sen bu armağanın değerini hiç bilmedin. Yine de, bütün bunlara rağmen, şerefsizliğimden geldiğimi düşünmeni istemem; beni buraya, senin tarafından unutulmanın verdiği acı ve keder getirdi. Sen benim, sana ait olmamı istedin, öyle bir şekilde istedin ki, şimdi bunu arzu etmesen de, bana ait olmaman mümkün değil. Düşün ki, sevgili efendim, sana olan benzersiz aşkım, uğruna beni bıraktığın kişinin güzelliğini ve asaletini telâfi edebilir. Sen güzel Luscinda'ya ait olamazsın, çünkü benimsin; o da senin olamaz, çünkü Cardenio'ya ait. Düşünürsen göreceksin ki, sana tapan birini sevmeye çalışmak, senden nefret eden birine kendini sevdirmekten daha kolay olacak senin için. Sen benim saflığımın peşine düştün, namusuma yalvarıp yakardın, mevkimden habersiz değildin; her isteğine nasıl kendimi teslim ettiğimi gayet iyi biliyorsun; kandırıldığını söylemen mümkün değil. Bu böyle olduğuna göre, sen de soylu olduğun kadar Hıristiyan'san, beni başlangıçtaki gibi mutlu etmeyi niçin şimdi bu kadar dolambaçlı yollarla erteliyorsun? Beni olduğum gibi, yani gerçek ve meşru karın olarak istemiyorsan da, hiç değilse kölen olarak kabul et; ben senin emrinde olduğum sürece kendimi mutlu ve talihli sayacağım. Beni terk edip giderek utancımı dedikodu vesilesi yapma. Annemle babama, yaşlılıklarını zehir etme; onlar buna lâıyk değiller; ailene daima sadık vasallar olarak hizmet ettiler. Kanının benim kanımla karışması sonucu, soysuzlaşacağını düşünüyorsan eğer, düşün ki dünyada bu yoldan geçmemiş soy yok denecek kadar azdır ve kadından alınan kan, soylu ailelerde önemli sayılmaz. Ayrıca, gerçek asalet,

fazilettir; eğer sen bana olan borcunu reddederek, bu fazileti göstermezsen, ben senden daha asil sayılırım. Son olarak söyleyeceğim de şu ki, sen istesen de, istemesen de, ben senin karınım; senin kendi sözlerin bunun kanıtıdır; beni aşağılamana sebep olan kendi asaletinle övünüyorsan, sözlerin yalan olamaz. Söylediklerime senin kendi imzan ve bana verdiğin söze şahit gösterdiğin Tanrı tanıktır. Bütün bunlar fayda etmezse, mutluluğunda susan kendi vicdanın, haykırmak, söylediğim gerçekleri desteklemek, bütün zevklerinin ve mutluluklarının tadını kaçırmak zorunda kalacaktır.”

Kederli Dorotea bu sözleri öyle büyük bir acıyla, gözyaşları içinde söyledi ki, Don Fernando’ya eşlik edenler ve diğer hazır bulunanların hepsi, ona katıldılar. Don Fernando tek kelime karşılık vermeden dinledi; Dorotea’nın konuşması bitip yerini hıçkırıklar ve inlemelere bıraktığında, bunca ıstırap işareti karşısında yumuşamayacak bir yürek, ancak tunçtan bir kalp olabilirdi. Luscinda da ona bakıyordu; hem derdine üzülmüş, hem de zekâsına ve güzelliğine hayran olmuştu. Dorotea’ya yaklaşıp birkaç teselli sözü söylemek isterdi, ama Don Fernando’nun kendisini sımsıkı kavrayan kolları, buna izin vermiyordu. Altüst olan, afallayan Don Fernando, uzun bir süre dikkatle Dorotea’ya baktıktan sonra kollarını açtı ve Luscinda’yı serbest bırakarak dedi ki:

“Kazandın, güzel Dorotea, kazandın; bunca gerçeğin hepsini birden reddetmeye kimsenin gönlü razı olmaz.”

Don Fernando Luscinda’yı bıraktığında, kızın üzerine öyle bir baygınlık çöktü ki, yere yığılıverecekti; ama kendisini tanımasın diye Don Fernando’nun arkasına geçmiş olan Cardenio yakındaydı; korkuyu bir yana bırakıp her türlü tehlikeyi göze alarak yetişip Luscinda’yı tuttu ve kollarının arasına alarak şöyle dedi:

“Benim vefalı, kararlı, güzel, soylu sevgilim, Tanrı merhametini esirgemeyip senin nihayet biraz huzura kavuşmana razı olursa, şimdi seni kucaklayan, daha önce de, talih sana benimsin dememe izin verdiğinde sana açılmış olan bu kollar kadar güvenli bir yer bulacağını sanmıyorum.”

Bu sözler üzerine Luscinda Cardenio’ya baktı; önce sesinden tanıdığı Cardenio’yu şimdi de görerek emin oldu ve neredeyse kendinden geçerek, doğru olur mu diye hiç düşünmeden kollarını boynuna dolayıp yanağını Cardenio’nun yanağına yapıştırarak dedi ki:

“Evet, siz, bu kölenin gerçek sahibisiniz; kör talih istediği kadar engellesin, sizinkine bağlı olan hayatım, istediği kadar tehdit edilsin.”

Bu sahne, Don Fernando ve bütün hazır bulunanlar için çok şaşırtıcıydı; hepsi bu görülmedik olay karşısında hayrete düştüler. Dorotea’ya, Don Fernando’nun yüzünün rengi kaçmış ve Cardenio’dan intikam almak üzere harekete geçecekmiş gibi geldi; çünkü elini kılıcına götürdüğünü görmüştü; bu düşünce aklından geçer geçmez, görülmemiş bir hızla dizlerine sarıldı, öpmeye başladı; sımsıkı tutuyor, hareket etmesine izin vermiyordu. Gözyaşlarına bir an olsun ara vermeden konuşuyordu:

“Benim tek sığınağım, bu hiç beklenmedik durumda ne yapmayı düşünüyorsun? Senin karın

ayaklarının dibinde; karın olmasını istediğin kadınsa, kendi kocasının kollarında. İyi düşün, Tanrı'nın yaptığını bozman iyi olur mu, mümkün mü? Her türlü engeli bir yana itip sadakatle, kararlılıkla gözlerini gözlerine diken, gerçek kocasının yüzünü, göğsünü sevgi dolu bir gözyaşı seline boğan kadını kendi seviyene yükseltmen daha iyi olmaz mı? Sana Tanrı aşkına yalvarıyorum, kim olduğunu unutma, gerçeğin böyle açıkça ortaya çıkması öfkeni bilemesin; aksine, hafifletsin ki, bu iki sevgili, Tanrı'nın kendilerine bağışlayacağı ömrü sen engel olmadan, barış ve huzur içinde yaşasınlar. Böylece soylu kalbinin cömertliğini kanıtlamış olursun, bütün dünya senin için aklın tutkudan daha önemli olduğunu görür.”

Dorotea bu sözleri söylerken, Cardenio Luscinda'ya sarılmış olduğu halde, gözlerini Don Fernando'dan ayırmıyordu; kendisine karşı bir harekette bulunduğunu görürse kendini savunmaya, kendisine karşı gelecek herkese, hayatı pahasına da olsa, bütün gücüyle saldırmaya kararlıydı. Ama o sırada Don Fernando'nun arkadaşları yetiştiler, bütün olayı izlemiş olan rahiple berber ve bizim saf Sancho Panza, Don Fernando'nun etrafını çevirmişler, Dorotea'nın gözyaşlarını görmezden gelmemesi için yalvarıyorlar, bütün söyledikleri, hiç şüphesiz doğru olduğuna göre, bu haklı umutlarını boşa çıkarmaması için yakarıyorlardı. Hepsinin, bu kimsenin beklemediği yerde bir araya gelmesinin, ilk bakışta sanıldığı gibi tesadüf değil, Tanrı'nın bir lütfu olduğuna dikkatini çekiyorlardı. Rahip, Luscinda'yı Cardenio'dan bir tek ölümün ayırabileceğini, onları ayıran, keskin bir kılıç olsa da, kendilerinin bunu mutlu bir ölüm kabul edeceklerini söyledi. Böyle çaresiz bir durumda da, kendini zorlayıp yenerek cömertliğini göstermesi, Tanrı'nın bağışladığı mutluluğu yaşamaları için bu iki sevgiliye kendi isteğiyle izin vermesi, büyük bir bilgelik olacaktı. Gözlerini Dorotea'nın güzelliğine çevirirse, çok az sayıda kadının, bu güzelliğe değil üstün gelmek, ulaşabileceğini görecekti. Üstelik bu güzelliğe alçakgönüllülüğü ve ona beslediği büyük aşk da ekleniyordu; hepsinden önemlisi de, kendisini soylu ve Hıristiyan olarak görüyorsa, verdiği sözü tutmaktan başka bir şey yapamayacağını düşünmeliydi. Verdiği sözü tutmakla Tanrı'ya karşı görevini de yerine getirmiş ve bütün akıllı insanları memnun etmiş olacaktı. Her akıllı kişi bilirdi ki, herhangi bir mevkie yükselebilmek, kişi soylu olmasa bile, dürüstlikle birleştiği takdirde, güzelliğe tanınan bir imtiyazdı ve onu kaldırıp kendi seviyesine yücelten kişinin değerini katıyen azaltmazdı. Araya günah girmediği sürece, tutkunun güçlü yasalarını yerine getiren kişi suçlanamazdı.

Bu ve buna eklenen daha birçok konuşmayla, Don Fernando'nun yiğit kalbi –nihayet, soylu bir kanla besleniyordu– yumuşadı ve istese de inkâr edemeyeceği gerçeğe boyun eğdi. İleri sürülen yerinde düşünceleri kabul edip teslim olduğunun işareti olarak, eğilip Dorotea'yı kucakladı ve dedi ki:

“Ayağa kalkın, sevgili Dorotea; kalbimdeki kadının, ayaklarımın dibinde diz çökmesi doğru değil. Şu ana kadar, söylediklerimin doğru olduğunu belirtecek bir şey yapmadıysam, belki de Tanrı'nın emriyle böyle olmuştur; ben sizin beni ne büyük bir sadakatle sevdiğinizi görüp size lâıyk olduğunuz değeri verebileyim diye. Yanlış tutumum ve ihmalim yüzünden, yalvarırım

beni kınamayın. Sizi kendime ait kılmaya beni hangi kuvvet ittiyse, sizin olmaktan kaçmaya da aynı kuvvet itti. Bunun doğruluğunu anlamak için, dönüp şimdi mutlu olan Luscinda'nın gözlerine bakın. O gözlerde, benim bütün hatalarımın mazeretini bulacaksınız. O artık isteğine kavuştuğuna, ben de sizde aradığımı bulduğuma göre, o uzun yıllar Cardenio'suyla huzurlu ve mutlu yaşasın; ben de Tanrı'ya, Dorotea'mla birlikte yaşamama izin vermesi için yalvaracağım.”

Bu sözleri söyleyip Dorotea'yı tekrar kucakladı, yüzünü öyle duygulu bir şekilde yüzüne yaklaştırdı ki, gözyaşlarının aşkına ve pişmanlığına tanıklık etmesine engel olmak için, büyük bir çaba harcamak zorunda kaldı. Luscinda'yla Cardenio, hattâ hazır bulunanların hemen hepsi, böyle bir çaba göstermediler ve kimi kendi mutluluğuyla, kimi başkasının mutluluğuyla, öyle çok gözyaşı döktüler ki, hepsinin başına çok ciddî bir dert gelmiş gibiydi. Sancho Panza bile ağlıyordu; ama daha sonra, Dorotea'nın kendi zannettiği gibi, onca lütuf beklediği Kraliçe Micomicona olmadığını anladığı için ağladığını söyledi. Gözyaşlarıyla birlikte hepsinin şaşkınlığı da epeyce bir süre devam etti; sonra Cardenio'yla Luscinda, Don Fernando'nun önünde diz çöküp kendilerine bağışladığı lütfâ öyle kibarca sözlerle teşekkür ettiler ki, Don Fernando ne cevap vereceğini bilemedi. Bunun üzerine, ikisini ayağa kaldırıp büyük bir sevgiyle, kibarca kucakladı.

Daha sonra Dorotea'ya bu ücra yere nasıl geldiğini sordu. Dorotea akıllıca sözlerle, daha önce Cardenio'ya anlattıklarını kısaca anlattı. Anlattıkları Don Fernando'nun ve yanındakilerin öyle hoşuna gitti ki, hikâyeye keşke daha uzun sürse diye düşündüler; Dorotea başına gelen felâketleri o kadar güzel anlatıyordu. Hikâyeyi bitirdiğinde, Don Fernando, Luscinda'nın göğsünden çıkan, Cardenio'nun karısı olduğunu, kendi karısı olamayacağını belirten mektubun bulunmasından sonra, şehirde olanları anlattı. Luscinda'yı öldürmek istemiş; ailesi engel olmasa, öldürecekmiş de. Böylece, çaresizlik ve utanç içinde, daha uygun koşullarda intikam almaya kararlı bir şekilde, evden ayrılmış. Ertesi gün, Luscinda'nın ailesinin evinden kaçtığını, nereye gittiğini kimsenin bilmediğini öğrenmiş. Birkaç ay sonra, bir manastırda bulunduğu, Cardenio'yla birlikte olamadığına göre, ömrünü manastırda geçirmeye kararlı olduğu haberini almış. Haberi alır almaz, yanına bu üç atlıyı alıp, bulunduğu yere gitmiş; kendisinin geldiği haber alınırca manastır daha sıkı gözetim altında tutulur korkusuyla, Luscinda'yla konuşmamış. Bir gün, girişin açık olduğu bir anı kollayıp, iki arkadaşını kapıda bırakarak, kendisi diğer arkadaşıyla manastıra girmiş. Luscinda'yı aramışlar, avluda bulmuşlar, bir rahibeyle konuşuyormuş. Bir şey yapmasına fırsat vermeden kaçırıp yolculuk için gerekli malzemeleri sağlayabilecekleri bir yere götürmüşler. Bütün bunları rahatlıkla yapabilmüşler, çünkü manastır kırdâ, köyden oldukça uzaktaymış. Luscinda kendisini onun emri altında bulunca kendini kaybetmiş; kendine geldikten sonra da, tek kelime konuşmamış, ağlayıp iç çekmekten başka bir şey yapmamış. Böylece sessizlik içinde, gözyaşlarıyla o hana varmışlar; kendisi için bu, dünyanın bütün dertlerinin sona erdiği cennete varmak gibiymiş.

Ünlü Prenses Micomicona'nın hikâyesinin devamına ve başka gülünç serüvenlere dair

Sancho bütün bunları dinliyor, yüreğinde yabana atılamayacak bir ağrı belirliyordu; soyluluk unvanı umutları buhar olup uçmaktaydı; güzel Prenses Micomicona, Dorotea'ya, dev, Don Fernando'ya dönüşmüştü; efendisiyse, bütün olup bitenden bihaber, derin uykudaydı. Dorotea, mutluluğunun rüya olup olmadığından kuşku duyuyordu; Cardenio da aynı şeyi düşünüyor, Luscinda da aynı hissi paylaşıyordu. Don Fernando, kendisine bağışladığı lütuf için, şerefini ve ruhunu kaybetme noktasına geldiği o dolambaçlı labirentten kendisini kurtardığı için, Tanrı'ya şükrediyordu. Son olarak da, handa bulunan herkes, bunca karışık ve çaresiz meselenin böyle iyi sonuçlanmasından pek hoşnuttu.

Rahip, akıllı bir adam olarak her şeyi yerli yerine oturtuyor, her birini, mutluluğa kavuştuğu için tebrik ediyordu. Ama en çok sevinen, en memnun olan, hancının karısıydı; çünkü Cardenio'yla rahip, Don Quijote'nin yaptığı bütün masrafları ve hasarı kendisine ödeyeceklerine söz vermişlerdi. Daha önce de belirtildiği gibi, dertli, mutsuz, kederli olan, bir tek Sancho'ydu; böyle hüznü bir halde efendisinin odasına girdi ve yeni uyanmış olan Don Quijote'ye şöyle dedi:

“Sayın Mahzun Yüzlü Şövalye, istediğiniz kadar uyuyabilirsiniz; herhangi bir dev öldürmekle, prensesi krallığına geri götürmekle ilgilenmenize gerek yok; her şey oldu bitti.”

“Herhalde öyledir,” diye cevap verdi Don Quijote, “çünkü devle, hayatımda yaptığım, yapacağım en zorlu, en çetin savaşı yaptım. Bir ters kılıç darbesi, vınn! kafası yere düştü. O kadar çok kanını döktüm ki, dere gibi, su gibi yerlerde aktı.”

“Kırmızı şarap gibi deseniz daha doğru olur,” dedi Sancho. “Zat-ı âlinizin, henüz bilmiyorsanız, şunu bilmenizi isterim ki, öldürdüğünüz dev, parçalanmış bir tulum; kan, tulumun içindeki sekiz şinik kırmızı şarap; kesilen kafa, anam olacak orospu; hepsini de şeytan aldı götürdü.”

“Ne diyorsun sen, deli?” dedi Don Quijote. “Aklın başında mı senin?”

“Kalkın da, marifetinizi görün,” dedi Sancho. “Ne kadar borcunuz olduğunu da görün, kraliçenin Dorotea adlı sıradan bir hanıma dönüştüğünü de. Diğer göreceklelerinizi de farkedebilirsiniz, çok şaşıracaksınız.”

“Bunların hiçbiri beni şaşırtmaz,” diye cevap verdi Don Quijote. “Hatırlayacak olursan, geçen sefer buraya geldiğimizde, ben sana burada olup biten her şeyin büyü olduğunu söylemiştim; bu sefer de öyle olmasında şaşılacak bir şey yok.”

“Benim altı okka olayı da bu cins bir şey olsaydı, her şeye inanırdım,” dedi Sancho. “Ama öyle değildi, gerçektir. Şu anda da burada bulunan hancının, battaniyenin bir köşesini tuttuğunu gördüm ben; heyecanla, neşe içinde havaya fırlatıyordu beni; kahkahaları kuvvetinden aşağı kalmıyordu. Ben basit bir günahkârım ama, bana kalırsa, bir işe karışan insanları tanıyorsanız

eğer, o işte büyü filan yoktur; bol bol yara bere ve talihsizlik vardır.”

“Neysel, Tanrı onun icabına bakar,” dedi Don Quijote. “şimdi bana giysilerimi ver de dışarı çıkayım; şu söylediğin olayları, değişimleri görmek istiyorum.”

Sancho giysilerini verdi; o giyinirken, rahip Don Fernando’yla diğerlerine Don Quijote’nin deliliklerini, sevgilisinin kendisini reddetmesi yüzünden gittiği, Mahzun Kaya sandığı yerden onu kurtarabilmek için uydurdukları hikâyeyi anlattı. Sancho’nun anlattığı serüvenlerin de hemen hepsini anlattı; dinleyenler hem çok şaşırdılar, hem de çok güldüler. Onlar da herkes gibi, hayal edilebilecek en tuhaf delilik türü olarak görmüşlerdi bunu. Rahip ayrıca, Señora Dorotea’nın talihinin dönmesi sebebiyle, eski tasarılarına devam edemeyeceklerine göre, Don Quijote’yi köyüne götürebilmek için başka bir şey icat etmek gerektiğini de söyledi. Cardenio başladıkları gibi devam etmeyi teklif etti; Dorotea’nın yerini Luscinda alırdı.

“Hayır,” dedi Don Fernando, “buna gerek yok; ben Dorotea’nın rolüne devam etmesini istiyorum; bu zavallı şövalyenin köyü buradan çok uzakta değilse, derdine bir çare bulunması beni de sevindirir.”

“Buradan en fazla iki gün sürer.”

“Daha uzun da sürse, böyle hayırlı bir iş uğruna, memnuniyetle giderim.”

Bu sırada Don Quijote bütün zırhlarını kuşanmış olarak odadan çıktı. Mambrino’nun tolgası, eğri büğrü olmakla birlikte, başındaydı; kalkanını siper etmiş, ağaç dalına, yani kargısına yaslanmıştı. Don Fernando ve arkadaşları, Don Quijote’nin tuhaf görünümü karşısında afalladılar; yarım fersah uzunluğundaki, sapsarı, kupkuru yüzünü, birbirini tutmayan zırhlarını ve ciddî ifadesini görünce, susup onun konuşmasını beklediler. Don Quijote ise, gözlerini güzel Dorotea’ya dikip ağır ağır, büyük bir ciddiyetle konuştu:

“Saygıdeğer hanımefendi, silâhtarımdan öğrendiğime göre, zat-ı âliniz devrilmiş, benliğiniz dağılmış; eskiden bir kraliçe, soylu bir hanımefendiyken, şimdi sıradan bir genç kıza dönüşmüşsünüz. Eğer bu, büyücü kral babanızın emriyle, benim size gerekli yardımı yapamayacağım korkusuyla olduysa, şunu ifade etmem gerekir ki, kendisi bu işten hiç mi hiç anlamamış, anlamıyor da. Ayrıca şövalyelik hikâyeleri konusunda da tecrübesiz; çünkü eğer onları benim gibi dikkatle, titizce okuyup incelemiş olsaydı, benden daha az şöhet yapmış başka şövalyelerin, nasıl adım başı daha büyük güçlüklerin üstesinden geldiğini görürdü; istediği kadar kibirli olsun, bir dev parçasını öldürmek o kadar matah bir iş değildir. Daha birkaç saat önce, ben kendisiyle hesaplaştım ve... daha fazla konuşmak istemiyorum, yalancılıkla suçlayanlar olabilir. Ama her şeyi açığa çıkaran zaman, hiç beklemediğimiz bir anda benim söyleyeceğim şeyi meydana çıkaracaktır.”

Bunun üzerine hancı, “Siz bir devle değer, iki tulumla hesaplaştınız,” dedi.

Don Fernando hancıya susmasını ve Don Quijote’nin konuşmasını kesinlikle bölmemesini emretti. Don Quijote de konuşmasına devam etti:

“Kısacası, ey soylu ve mirasından mahrum edilmiş hanımefendi, eğer babanız sizdeki değişikliği, söylediğim sebepten ötürü yaptıysa, ona hiç aldırmayın; çünkü yeryüzünde, benim

kılıcımı durdurabilecek bir tehlike yoktur; ben kılıcımınla kısa sürede düşmanınızın kafasını yere devirecek, sizin başınıza memleketinizin tacını geçireceğim.”

Don Quijote daha fazla konuşmayıp prensesin cevap vermesini bekledi; o da, Don Fernando'nun, oyunun Don Quijote'yi köyüne götürünceye kadar sürdürülmesine karar verdiğini bildiği için, tuntuaklı ve ciddi bir cevap verdi:

“Ey yiğit Mahzun Yüzlü Şövalye, benim değişip başka bir kimliğe büründüğümü size kim söylemişse, doğru söylememiş, çünkü ben dün kim idiysem, bugün de oyum. Evet, birtakım talihli olayların bende bir değişiklik yarattığı ve en çok isteyebileceğim şeye kavuşturduğu doğru. Ancak, bu yüzden, eski benliğimi kaybetmiş, sizin cesaretinize ve yenilmezliğinize daima verdiğim değeri unutmuş değilim. Kısacası, saygıdeğer efendim, büyüklük gösterip beni hayata getiren babama şerefini iade ediniz; onu ileri görüşlü, ihtiyatlı bir adam olarak görünüz; çünkü o ilmi sayesinde, başıma gelen felâketten kurtulmam için böylesine kolay ve gerçek bir yol buldu. Bence siz olmasaydınız, kavuştuğum mutluluğa asla kavuşamazdım. Söylediklerimin ne kadar doğru olduğuna buradaki diğer beyefendiler de şahittir. Kısacası, yapılacak tek şey, yarın yola koyulmak; çünkü bugün artık fazla yol alamayız; beklediğim başarının geri kalan kısmını ise, Tanrı'ya ve sizin korkusuz yüreğinize bırakıyorum.”

Akıllı Dorotea'nın bu sözlerini duyan Don Quijote, Sancho'ya döndü ve çok öfkeli bir ifadeyle dedi ki:

“Sana bir tek şey söyleyeceğim sefil Sancho, sen İspanya'nın en alçak herifisin. Söyle bakalım, serseri haydut, sen biraz önce bu prensesin Dorotea adında sıradan bir genç kıza dönüştüğünü, benim bir devin kafası diye kestiğim kafanın, seni doğuran orospuya ait olduğunu söylemedin mi? Birtakım başka saçmalıklarla, hayatım boyunca yaşadığım en büyük şaşkınlığı yaşatmadın mı bana? Yemin ederim...” diyerek havaya bakıp dişlerini sıktı, “seni öyle bir pataklayacağım ki, bundan böyle dünyanın bütün yalancı gezgin şövalye silâhtarlarına ders olacak.”

“Lütfen sakın olun, saygıdeğer efendim,” diye cevap verdi Sancho. “Sayın Prenses Micomicona'nın değişimi konusunda benim yanılmış olmam çok mümkün. Ama devin kafası konusunda, hiç değilse tulumların deşilmesi ve kanın kırmızı şarap olması konusunda, Tanrı biliyor, yanılmıyorum; tulumlar deşilmiş halde zat-ı âlinizin başucunda duruyor, kırmızı şarap da odayı göle çevirmiş halde. İnanmıyorsanız, dananın kuyruğu koptuğunda, yani saygıdeğer hancı bütün hasarın karşılığını istediğinde görürsünüz. Diğer meseleye, saygıdeğer kraliçenin eskisinden farksız olmasına gelince, ben daha memnun olurum, çünkü herkes gibi benim de işime gelir.”

“Sana şunu söylemem gerekir ki Sancho, kusura bakma ama, salağın tekisin, bu kadarı yeter,” dedi Don Quijote.

“Yeter,” dedi Don Fernando, “bu konu kapansın artık. Madem ki sayın prenses bugün geç oldu, yola yarın çıkılsın diyor, öyle olacak. Bu geceyi, sabaha kadar güzel güzel konuşarak geçirebiliriz; yarın da hepimiz Señor Don Quijote'ye eşlik ederiz; çünkü üstlendiği bu büyük

görev sırasında göstereceği yiğitliklere, eşsiz kahramanlıklara biz de şahit olmak istiyoruz.”

“Asıl ben size hizmet ve eşlik edeceğim,” diye cevap verdi Don Quijote. “Bana gösterilen lütuflara ve hakkımdaki olumlu izlenime teşekkür ederim; bu izlenimin doğru çıkması için çabalayacağım; hayatıma, hattâ daha değerli bir şey varsa daha fazlasına da malolsa bile.”

Don Quijote’yle Don Fernando karşılıklı nezaket sözleri sarfettiler, iltifatlarda bulundular, ama o sırada hana giren bir yolcu, hepsini susturdu. Kıyafetinden, Magripliler ülkesinden yeni gelmiş bir Hıristiyan olduğu anlaşılıyordu: Üstünde eteği kısa, yarım kollu, yakasız, mavi kumaştan bir palto vardı; pantolonu da mavi kumaştandı; yine aynı renk bir takkesi⁵⁸ vardı, hurma rengi, bağlı çizmeler giymiş, palasını göğsüne çapraz takılı kayışa geçirmişti. Onun hemen arkasından, eşeğe binmiş, Magripli kıyafeti giymiş bir kadın girdi içeri. Yüzü peçeyle örtülüydü; başında brokardan bir başlık, üzerinde omuzlarından ayaklarına kadar inen, zengin Magripliler’in giydiği türden, geniş bir palto vardı.

Adam, güçlü kuvvetli ve alımlı, yaşı kırkın biraz üzerindeydi, yüzü esmerceydi, uzun bıyıkları, biçimli bir sakalı vardı. Kısacası, kıyafeti yerinde olsa, alımlı görünüşünden, soylu ve iyi bir aileden geldiği sanılırdı.

İçeri girdiğinde bir oda istedi; handa oda olmadığı söylenince, canı sıkıldı. Kıyafetinden Magripli gibi görünen kadına gidip kucaklayarak eşekten indirdi. Bu yeni, hiç görmedikleri kıyafetten etkilenen Luscinda, Dorotea, hancının karısı, kızı ve Maritornes, Magripli kadının etrafına toplandılar. Daima sevimli, nazik ve akıllı olan Dorotea, hem kadının, hem de onu getiren adamın, oda olmamasından ötürü sıkıldıklarını görerek konuşmaya başladı:

“Hanımefendiciğim, burada konfor olmamasına üzülmeyin, hanlar hep böyledir; yine de, geceyi bizlerle geçirmek isterseniz,” dedi Luscinda’yı işaret ederek, “sizi yolda karşılaşmış olabileceğinizden daha iyi bir şekilde ağırlayabiliriz belki.”

Yüzü örtülü kadın buna bir cevap vermedi, sadece oturduğu yerden kalkıp iki elini göğsünde kavuşturarak, başı önünde, iki büklüm eğildi ve böylece müteşekkir olduğunu ifade etti. Suskunluğundan, hiç şüphesiz Magripli olduğuna ve İspanyolca bilmediğine kanaat getirdiler. Bunun üzerine, o arada başka işlerle ilgilenmiş olan esir geldi ve bütün kadınların, yanında getirdiği kadının çevresine toplanmış olduğunu, onunsa, söylenenlere sessizlikle karşılık verdiğini görerek dedi ki:

“Hanımefendiler, bu hanım dilimizi pek anlamaz, kendi lisanından başka dil de bilmez, sorulan sorulara bu yüzden cevap veremiyor.”

“Kendisine bir tek şey sorduk,” dedi Luscinda. “Bu gece için yatacağımız yeri bizimle paylaşmasını teklif ettik kendisine, fazla rahat bir yer sunamasak da, ihtiyacı olan yabancılara, özellikle kadınlara elimizden gelen yardımı memnuniyetle yaparız.”

“İkimizin de adına, elinizi öperim hanımefendi,” diye cevap verdi esir. “Böyle bir durumda, üstelik de sizin gibi kimselerden gelen bu büyük iyiliğe, lâıyk olduğu değeri verdiğimi bilmenizi isterim.”

“Beyefendi, bu hanım Hıristiyan mıdır, Magripli mi?” diye sordu Dorotea. “Çünkü kıyafeti

ve sessizliđi, bize istemeyeceđimiz milletten olduđunu dűşündürüyor.”

“Kıyafeti, bedeni Magripli’dir; ama ruhu gayet Hıristiyan’dır; çünkü Hıristiyan olmayı çok arzu ediyor.”

“Yani vaftiz edilmemiş mi?” dedi Luscinda.

“Memleketi olan Cezayir’den ayrıldığından beri fırsat olmadı,” dedi esir. “şimdiye kadar ciddî bir ölüm tehlikesiyle karşılaşmadığı için de, Kutsal Kilisemizin emrettiği törenler yerine getirilmeden vaftiz etme mecburiyeti doğmadı. Ama Tanrı isterse, yakında, lâıyk olduğu iyi koşullarda –ki onun da, benim de kıyafetlerimizin işaret ettiğinden daha iyi koşullardır– vaftiz edilecek.”

Bu sözleri, kendisini dinleyen herkeste, Magripli kadınla esirin kim oldukları hakkında bir merak yarattı; ama o sırada hayat hikâyelerini sormanın değil, biraz dinlenmeleri için yardım etmenin daha yerinde olacağını dűşünerek, kimse sormadı. Dorotea kadını elinden tutup götürerek yanına oturttu ve peçesini çıkarmasını rica etti. Kadın, ne dediklerini, kendisinin ne yapması gerektiğini sormak ister gibi esire baktı. O da Arapça konuşarak, peçesini çıkarmasını rica ettiklerini, çıkarmasını söyledi. Böylece kadın peçesini çıkardı ve ortaya o kadar güzel bir yüz çıktı ki, Dorotea Luscinda’dan, Luscinda da Dorotea’dan daha güzel buldu. Diđer hazır bulunanlar da Dorotea’yla Luscinda’ya güzellikte ancak Magripli kadının ulaşabileceğinde birleştiler, hattâ bazıları onu daha güzel buldu. Güzelliđin bir imtiyazı ve meziyeti, ruhları barıştırmak, sevgi uyandırmak olduğu için de, bir anda hepsi birden güzel Magripli’ye hizmet etmek, onu memnun etmek arzusuna kapıldılar.

Don Fernando esire Magripli kadının adını sorunca, o da *Lâlâ*⁵⁹ Süreyya olduğunu söyledi. Kadın bunu duyar duymaz, Hıristiyan esire sorulan soruyu anladı ve aceleyle, telâş içinde atıldı:

“Yok, yok Süreyya; Maria, Maria!” diyerek adının Süreyya değil, Maria olduğunu ifade etmek istedi.

Bu sözler ve Magripli kadının bunları söylerken kapıldığı heyecan, onu dinleyenlerin, özellikle doğuştan şefkatli ve merhametli olan kadınların gözlerinden yaşlar süzölmesine sebep oldu. Luscinda kadını sevgiyle kucaklayarak dedi ki:

“Evet, evet, Maria, Maria.”

Magripli kadın buna şöyle cevap verdi:

“Evet, evet, Maria! Süreyya *mahiya!*” Yani Süreyya *değil*.

Bu arada akşam olmaktaydı; hancı, Don Fernando’nun yanındakilerin emri üzerine, elinden geldiğince iyi bir sofraya hazırlamak için gayret gösteriyordu. Yemek saati gelince, hepsi birlikte uzun, mutfak masasına benzer bir masaya oturdular, çünkü handa yuvarlak veya kare bir masa yoktu. Masanın başındaki şeref sandalyesini, kendisi itiraz etmesine rağmen, Don Quijote’ye verdiler; o da, koruyucusu olduğu Señora Micomicona’nın, yanına oturmasını istedi. Sonra Luscinda’yla Süreyya, karşılarına Don Fernando’yla Cardenio, yanlarına esirle diğer beyler, hanımların yanına da rahiple berber oturdular. Akşam yemeğini zevkle yediler;

Don Quijote yemeyi bırakıp keçi çobanlarıyla yemek yerken olduğu gibi bol bol konuşma hevesine kapılınca, daha da memnun oldular. Şöyle bir konuşma yaptı:

“Saygıdeğer beyler, düşünülecek olursa, gezgin şövalyelik mesleğini yapanlar, gerçekten de çok müthiş, inanılmayacak şeyler görmekte dirler. Söyler misiniz, şimdi şu kalenin kapısından içeri girip bizi bu halde görünce, bizim kim olduğumuzu anlayabilecek, tahmin edebilecek bir tek kişi var mıdır bu dünyada? Yanımda oturan şu hanımın, hepimizin bildiği büyük kraliçe, benimse ünü her yere yayılmış Mahzun Yüzlü Şövalye olduğumu kim bilebilir? Artık hiç şüphe yok ki, bu sanat, bu meslek, insanoğlunun icat etmiş olduğu bütün sanat ve mesleklerden üstün ve ne kadar tehlikeye maruz ise, o kadar takdire şayandır. Kalemin silâhtan üstün olduğunu söyleyebilecek biri varsa, çıksın karşıma; kendisine, her kim olursa olsun, ne dediğini bilmediğini söylerim. Çünkü bu tür kimselerin genellikle ileri sürdüğü ve tutunduğu gerekçe, zihin faaliyetlerinin, vücut faaliyetlerinden üstün olduğudur. Silâhşörlük mesleğinin de, sanki hamallıkla birmiş gibi, sadece vücutla yapıldığını söylerler. Sanki bu işi yapmak için güç ve kuvvetten başka bir şey lâzım değilmiş gibi, bu mesleğin erbabı olan bizlerin, icaplarını yerine getirebilmek için keskin bir zekâyâ ihtiyaç gösteren cesurca hareketleri yerine getirmemiz gerekmiyormuş, bir ordunun ya da kuşatılmış bir şehrin başında olan savaşıncının, vücuduyla birlikte zihni de çalışmazmış gibi. Söylesinler bakalım, beden gücüyle düşmanın niyeti, tasarıları, stratejileri, tuzakları bilinebilir, kestirilebilir mi, korkulan tehlikeler önlenebilir mi? Bütün bunlar, bedenin hiç rolü olmayan, zihnin faaliyetleridir. Böyle olduğuna, silâhşörlük de kalemşörlük gibi zihin gerektirdiğine göre, şimdi bakalım hangisinin zihni daha çok çalışır, edebiyatçının mı, savaşıncının mı. Bunu anlamak, her birinin yöneldiği amaca ve sonuca bakarak mümkün olabilir; çünkü hangisinin hedefi daha soylu bir amaçsa, ona daha büyük bir değer biçilmesi gerekir. Tahsilin... burada amacı ruhları cennete yöneltmek ve ulaştırmak olan ilâhi bilimlerden söz etmiyorum; hiçbir amaç, bu kadar ilâhi olamaz; benim sözünü ettiğim, edebiyattır; bunun da amacı, adaletin dağıtımını mükemmelleştirmek, herkese hakkını vermek, iyi yasalar yapmak ve bunların kollarını sağlamaktır. Hiç şüphesiz, yüce, soylu ve övgüye lâyık bir amaç. Ne var ki, amacı, hedefi selâmet, yani insanların bu hayatta isteyebileceği en büyük servet olan silâhşörlüğün amacı kadar övgüye lâyık değil. Unutmayalım ki, bu dünyada, insanoğlunun duyduğu ilk müjde, bize gün doğduğunu işaret eden gecede, gökyüzündeki meleklerin söylediği şarkıdır: ‘En yücelerde Tanrı’ya izzet ve yeryüzünde razı olduğu adamlara selâmet.’ Yeryüzünün ve gökyüzünün en büyük öğretmeni, kendisini izleyen havarilerine, bir eve girdiklerinde şöyle selâm vermelerini söylemişti: ‘Bu eve selâmet.’ Kendilerine birçok kere şöyle demiştir: ‘Size selâmet bırakıyorum, benim selâmetimi size veriyorum; size selâmet.’ Böyle bir el tarafından verildiğinde, bu bir mücevher, bir servettir; öyle bir mücevher ki, ne yeryüzünde, ne de gökyüzünde, onsuz mutluluk olamaz. Savaşın gerçek amacı, işte bu selâmettir; silâhşörlük de savaş demektir. Bu gerçek, yani savaşın amacının selâmet olduğu ve bu amacın, edebiyatın amacından daha üstün olduğu anlaşıldıktan sonra, gelelim edebiyatçının ve silâh adamının

bedensel zorluklarına, hangisi daha büyükmüş, görelim.”

Don Quijote konuşmasını bu şekilde, öyle güzel sözlerle sürdürüyordu ki, dinleyenlerin hiçbiri henüz kendisine deli gözüyle bakamamıştı. Aksine, çoğu silâhlara âşina şövalyeler olduklarından, büyük bir zevkle dinliyorlardı. Don Quijote sözlerine şöyle devam etti:

“Eğitim gören bir talebenin karşılaştığı zorluklar şunlardır: Her şeyden önce yoksulluk; hepsi yoksul olduğu için değil de, meseleyi en aşırı şekliyle ortaya koyabilmek için söylüyorum bunu; talebenin yoksulluk çektiğini söylemekle, bence bahtsızlığı konusunda daha fazla bir şey söylemeye gerek kalmıyor; çünkü yoksul olan, iyi olan her şeyden yoksundur. Talebe bu yoksulluğu çeşitli şekillerde çekebilir: açlık, soğuk, çıplaklık, ya da hepsi birden. Ama bütün bunlara rağmen, her zamankine göre biraz gecikerek de olsa, hiç yemek yiyemeyecek kadar da yoksul değildir; yediği, zenginlerin artıkları bile olsa –ki bu, talebelerin, aralarında *çorbaya talim etmek*⁶⁰ dedikleri, en büyük sefalettir. Isıtmasa da, hiç değilse soğuğu kıracak bir mangal ya da şömine bulurlar daima; son olarak da, geceleri bir çatı altında uyurlar. Birtakım başka sıkıntıların ayrıntısına girmek istemiyorum; meselâ gömlek ve ayakkabı eksikliği, giysilerin kıtlığı ve yetersizliği, talih önlerine bir ziyafet çıkardığında büyük bir iştahla karınlarını tıkabasa doyurmaları. İşte bu tarif ettiğim çetin ve dikenli yolda, kimi zaman sendeleyip kimi zaman düşerek, sonra kalkıp tekrar düşerek, istedikleri mertebeye ulaşırlar. Bu mertebeye ulaştıktan sonra da, nicelerini görmüşüzdür ki, bu sığılıkları, Skylla ve Kharybdis’leri, iyi talihin rüzgârları sayesinde aştıktan sonra, bir tahttan dünyaya emretmişler, dünyayı yönetmişlerdir; açlıkları tokluğa, üşümeleri gönül ferahlığına, çıplaklıkları tören giysilerine, hasır üzerindeki uykuları Hollanda bezleri ve damaskolar üzerinde dinlenmeye dönüşmüştür; faziletleriyle hakettikleri mükâfatı almışlardır. Ne var ki, katlandıkları zorluklar, savaşçının katlandığı zorluklarla kıyaslanıp karşılaştırıldığında, şimdi anlatacağım gibi, her bakımdan çok geride kalır.”

⁵⁸ Mavi, esirlerin giydiği renkti.

⁵⁹ *Lâlâ*: Bayan

⁶⁰ çorbaya talim etmek: manastırlarda yoksullara dağıtılan çorbayla beslenmek.

Don Quijote'nin silâh ve kalem konusundaki ilginç konuşmasına dair

Don Quijote konuşmasına şöyle devam etti:

“Madem talebenin çeşitli yoksulluklarıyla başladık, bakalım asker daha mı zengindir. Yoksullar arasında en yoksulunun asker olduğunu göreceğiz; çünkü o, ya geç gelen, ya hiç gelmeyen sefil maaşına veya hayatını ve vicdanını ciddî şekilde tehlikeye atarak kendi eliyle yağmalayabileceği ganimete bağımlıdır. Bazen çıplaklığı öyle bir noktaya varır ki, delik deşik bir üstlük, hem üniforma, hem gömlek yerine geçer; karda kışta, kırım ortasında, tabiatın bütün şiddetine maruz kaldığında, kendisini ısıtacak tek şey, ağzından çıkan nefesidir; ki bu da, eminim boş bir yerden çıktığı için, tabiatın bütün yasalarına aykırı şekilde soğuk çıkar. Bütün bu rahatsızlıklardan kurtulmak için gecenin gelmesini bekler; kendisini bekleyen yatak, kendi kabahati yüzünden olmadığı sürece, asla fazla dar olmakla suçlanamaz; çünkü toprağın üzerinde istediği kadar alanı ölçüp yatak tayin edebilir, çarşafı dolanma korkusu olmadan keyfince dönebilir yattığı yerde. Bütün bunların üzerine, sabah olur ve mesleğinde istediği mertebeye ulaşacağı saat gelir: Doğan gün, savaş günüdür; o zaman da başına sargı bezinden yapılmış mezuniyet kepi oturtulur; belki şakaklarını delip geçen, belki de kolunu veya bacağını sakat bırakan bir kurşun yarasını iyileştirmek için. Böyle bir şey olmayıp da merhametli Tanrı tarafından korunmuş, sağ salim kalmışsa, eski yoksulluğuna dönebilir; bir kazanç sağlayabilmesi için, daha birçok çarpışmaya, birçok savaşa girmesi ve hepsinden galip çıkması gerekebilir; ama bu tür mucizeler ender olarak görülür. Peki, beyler, hiç düşündünüz mü, savaş tarafından ödüllendirilenler, savaşta yok olup gidenlere kıyasla, ne kadar azdır? Kuşkusuz cevabınız, ikisinin kıyaslanamayacağı olacaktır; ölümlerin sayısı hesaplanamaz; oysa sağ kalıp ödüllendirilenlerin sayısı bini bile bulmaz. Bütün bunlar, kalem adamları için tam tersinedir; çünkü hepsinin ücretleri –bahşişlerden hiç bahsetmeyelim– refah içinde yaşamalarına yeter; yani askerin işi çok daha zor olduğu halde, ödülü çok daha azdır. Buna, iki bin kalem erbabının, otuz bin askerden çok daha kolay ödüllendirilebileceği cevabı verilebilir; çünkü birinciler, bu meslekten olanlara mecburen verilen görevlerle ödüllendirilirler; ikinciler ise, ancak hizmet ettikleri senyörün mülküyle ödüllendirilebilirler; işte bu imkânsızlık, benim iddiamı daha da pekiştirmektedir. Neyse, çıkışı çok karmaşık olan bu labirenti bir kenara bırakalım da, silâhın kaleme üstünlüğü meselesine geri dönelim. Her birinin kendi adına ileri sürdüğü savunmalar o kadar çoktur ki, bu mesele henüz bir çözüme kavuşmamıştır. Söylediğim savunmaların biri şudur: Edebiyatçılar, kendileri olmasa, savaşçıların bir dayanağı olmayacağını söylerler; çünkü savaşın da kendi yasaları vardır, yasalara bağlıdır, yasalarsa, edebiyatın ve edebiyatçıların alanına girer. Savaşçılar ise buna cevaben, kendileri olmasa, yasaların bir dayanağı olmayacağını söylerler; çünkü devletler silâhla korunur, krallıklar silâhla ayakta durur, şehirler silâhla savunulur, yolların emniyeti silâhla sağlanır, denizler korsanlardan silâhla temizlenir; kısacası, silâhlar olmasa, devletler,

krallıklar, hükümdarlıklar, şehirler, kara ve deniz yolları, savaş devam ettiği ve ayrıcalıklarını, gücünü kullanabildiği sürece, savaşın beraberinde getirdiği zorluklara ve karmaşaya maruz kalırlardı. Pahalıya malolan şeyin ise, daha değerli olduğu, olması gerektiği, bilinen bir gerçektir. Kişinin edebiyat alanında yükselmesi, zamana, uykusuzluğa, açlığa, çıplaklığa, başağrılarına, hazımsızlığa ve buna bağlı, bir kısmına değindiğim şeylere malolur; oysa iyi bir asker olma mertebesine yükselmek, talebeye malolan her şeye, çok daha ileri derecede malolur; öyle ki, aralarında karşılaştırma yapmak mümkün değildir; çünkü asker her an hayatını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Kuşatma altındaki bir kalede, surlarda veya bir kulede nöbet tutarken, düşmanların kendi bulunduğu yeri çökertmekte olduğunu gören, ne olursa olsun yerinden ayrılamayan, kendisini yakından tehdit eden bu tehlikeden kaçamayan askerin hissettiği korkuya, talebenin herhangi bir mahrumiyet veya yoksulluk korkusu ulaşabilir mi? Bu durumdaki askerin yapabileceği tek şey, karşı saldırıya geçebilmek için komutanına haber vermektir; kendisi sessizce, korkuyla, birden kanatsız bir şekilde gökyüzüne çıkacağı, sonra istemeyerek çukurun dibine düşeceği anı beklemek zorundadır. Bu tehlike büyük bir tehlike gibi görünmüyorsa, bakalım, uçsuz bucaksız denizin ortasında iki kadırganın pruvadan birbirlerine saldırmaları ona ulaşır mı, yoksa ondan daha mı büyük bir tehlikedir. İki gemi kenetlenip birleştiğinde, askere, burunda kalas üzerinde iki ayaklık bir mesafe kalır sadece. Bütün bunlara rağmen, en fazla bir mızrak uzunluğu mesafedeki düşman toplarının sayısına eşit sayıda ölüm meleğinin, kendisini tehdit ettiğini gördüğü halde, ayaklarının en ufak bir dikkatsizliğinde Neptün'ün derin bağına yollanacağını gördüğü halde, her şeye rağmen, korkusuzca, kendisini harekete geçiren şerefin gücüyle, onca arkebüze hedef olarak, o dar kalastan düşman gemisine geçmeye çalışır. İşin en şaşırtıcı yanı da şudur ki, birisi, ebediyen kalkmamak üzere düştüğü anda, bir başkası onun yerini alır. Eğer o da, düşmanı bekler gibi kendisini bekleyen denize düşerse, bir başkası, sonra bir başkası gelir; ölümleri arasında hiç vakit geçirilmez. İşte bu, savaşın her tür badiresinde rastlanabilecek en büyük cesaret ve yiğitlik örneğidir. O şeytanca âletlerin, yani topların korkunç gazabından mahrum olan yüzyıllar, ne mutlu çağlarmış! Mucidi, bana kalırsa, şeytanca icadının mükâfatını cehennemde görüyordur; onun yüzünden, korkak, sefil bir yaratık, yiğit bir şövalyenin canını alabiliyor; cesur yürekleri tutuşturan, canlandıran heyecanın ortasında, nasıl, nereden geldiği belli olmadan, isyankâr bir mermi, belki de lânet olası âlet ateşlenirken çıkan parıltıdan korkup kaçan biri tarafından gönderilerek, bir anda, uzun yıllar yaşamayı hak etmiş birinin düşüncelerini kesiveriyor, ömrünü nokt alıyor. Bunu düşündüğüm zaman, şu yaşadığımız iğrenç çağda, gezgin şövalyelik mesleğini seçmiş olmam, neredeyse yüreğimi sıkıştırıyor. Her ne kadar hiçbir tehlike beni korkutmasa da, acaba barutla kurşun, bütün dünyada bileğimin gücü ve kılıcımın keskinliğiyle ün yapma fırsatını elimden alacak mı düşüncesi, yine de beni ürkütüyor. Her neyse, Tanrı nasıl isterse öyle olsun; amacıma ulaşırsam eğer, geçmiş çağlarda yaşamış gezgin şövalyelerden daha büyük tehlikelere atılmış olacağımdan, daha çok takdir edilirim.”

Don Quijote bu uzun konuşmayı diğerleri yemek yerken yapmış, Sancho Panza birkaç kere yemesini, daha sonra istediği kadar konuşmaya fırsat bulacağını söylediği halde, ağzına tek lokma götürmeyi akıl edememişti. Kendisini dinleyenler, görünürde zekî, her konuda bilgili konuşan adamın, lânet olası şövalyelik konusuna gelince aklını tamamen kaybettiğini görüp tekrar acımışlardı. Rahip, silâhlar lehinde söylediği her şeyde çok haklı olduğunu, kendisi bir edebiyat adamı olduğu halde, onunla aynı fikirde olduğunu belirtti.

Yemek bitince sofrayı kaldırdı; hancının karısı, kızı ve Maritornes, o gece kadınlara ayrılması kararlaştırılan La Mancha'lı Don Quijote'nin odasını hazırladıkları sırada, Don Fernando esirden, hayat hikâyesini anlatmasını rica etti. Süreyya'yla birlikte gelişinden de anlaşıldığına göre, ilginç ve hoş bir hikâye olmaması mümkün değildi. Esir, emredileni memnuniyetle yapacağını, tek korkusunun, hikâyenin onları istediği şekilde hoşnut etmemesi olduğunu söyledi; buna rağmen, emrine karşı gelmiş olmamak için anlatacaktı. Rahip ve diğerleri kendisine teşekkür edip tekrar yalvardılar; o da bunca kişinin kendisine yalvardığını görünce, ricalarının emir olduğu cevabını verdi.

“Beni dikkatle dinleyecek olursanız, öyle bir gerçek hikâye duyacaksınız ki, sanıyorum özenle, düşünülerek uydurulmuş hikâyelere taş çıkartacaktır.”

Bu sözleri üzerine herkes yerine yerleşip sessizce beklemeye başladı; o da, herkesin susup söyleyeceklerini beklediğini görerek, tatlı, sakın bir sesle anlatmaya başladı:

OTUZ DOKUZUNCU BÖLÜM

Esir hayatını ve başına gelen olayları anlatır

“Ailemin kökü, Leon dağlarında bir köydedir; o yoksul köylerde babama zengin gözüyle bakılmakla birlikte, tabiat aileme kaderden daha cömert davranmıştı; yine de babam, servetini harcamakta gösterdiği başarıyı tasarrufta gösterseydi, gerçekten zengin olurdu. Bu cömert ve müsrif mizacı, gençlik yıllarında asker olmasından kaynaklanıyordu; askerlik öyle bir okuldur ki, cimriler cömert, cömertler müsrif olur; arasına cimri askerlere rastlansa da, bunlar ender olarak görülen canavarlar gibidirler. Babam cömertlik sınırını aşıp müsrif sınıfına girmişti; bu da evli, ismini, varlığını sürdürecekt evlâtları olan kişiye hiçbir yarar getirmez. Babamın, üçü de erkek üç evlâdı vardı; hepsi de mesleklerini seçebilecek yaşlardaydılar. Babam, kendi deyimiyle can çıkar huy çıkmaz diye düşünerek, bu kadar müsrif ve savurgan olmasına yol açan şeyi ortadan kaldırmak, yani servetinden vazgeçmek istedi; servet olmayınca, İskender’e bile cimri denilebilirdi. Bir gün üçümüzü bir odaya çağırıp bizimle başbaşa konuşarak şu aktaracağım sözleri söyledi: ‘Evlâtlarım, sizi ne kadar sevdiğimi belirtmek için, oğullarım olduğunuzu söylemem yeterlidir; sizi ne kadar sevmediğimi anlamak için de, servetinizi korumak için ölçülü davranmadığımı bilmek yeterlidir. Bundan böyle sizi bir baba olarak sevdiğimi ve bir üvey baba gibi mahvetmek istemediğimi anlamanız için, günlerdir düşündüğüm ve karara bağladığım şeyi bugün sizinle yapmak istiyorum. Siz artık mevki sahibi olacak, hiç değilse ileride size şeref kazandıracak, faydalı olacak birer meslek seçebilecek yaşa geldiniz. Benim düşündüğüm şey, servetimi dörde bölmek; hiçbirinizi kayırmadan her birinize eşit bir pay verdikten sonra, kalanıyla da ben, Tanrı’nın yeryüzünde bana bağışlayacağı günleri geçireceğim. Benim sizden istediğim, her birinizin, servetinden payına düşeni aldıktan sonra, söyleyeceğim yollardan birini izlemenizdir. İspanya’ımızda bir deyiş vardır; bence uzun, bilgece tecrübelerden çıkarılmış bütün özlü deyişler gibi bu da çok doğrudur; der ki: Ya kilise, ya deniz, ya da saray. Daha açıkça söylemek gerekirse, «Güçlü ve zengin olmak istiyorsan, ya Kilise’ye gir, ya denizlere açılıp tüccarlık sanatını icra et, ya da sarayda krala hizmet et.» Çünkü derler ki, «Kralın bir kırıntısı, senyörün lütfundan değerlidir.» Kısacası, benim istediğim, aranızdan birinin tahsil görmesi, birinin tüccar olması, birinin de savaşta krala hizmet etmesidir; çünkü sarayda kralın hizmetine girmek çok zordur; savaş büyük servet kazandırmasa da, büyük şöhret kazandırır. Size sekiz gün içinde paylarınızın karşılığını para olarak son meteliğine kadar ödeyeceğim, göreceksiniz. Şimdi söyleyin bakalım, size yaptığım teklifi kabul ediyor musunuz, nasihatlerimi tutacak mısınız?’ En büyük ben olduğum için, önce benim cevap vermemi istedi; ben de servetinden vazgeçmemesini, istediği gibi harcamasını, bizim daha genç olduğumuzu, kendi paramızı kazanabileceğimizi söyledikten sonra, isteğini yerine getireceğimi, kendi adıma, askerlik mesleğini seçerek Tanrı’ya ve kralıma asker olarak hizmet edeceğimi bildirdim. Kardeşlerimden büyük olanı, aynı teklifi yaptıktan sonra payına düşen serveti kullanarak

Amerika'ya gitmeyi seçti. En küçüğümüz ve bence en akıllımız, Kilise'ye girmek istediğini, tahsilini Salamanca'da tamamlayacağını söyledi. Biz anlaşıp mesleklerimizi seçtikten sonra, babamız hepimizi kucakladı ve söylemiş olduğu gibi, vakit geçirmeden verdiği sözü yerine getirdi. Her birimiz payımıza düşeni, yanlış hatırlamıyorsam, üçer bin altını alıp (amcalarımızdan biri, mülk ailede kalsın diye hepsini satın alıp karşılığını nakit olarak ödemişti), aynı gün hepimiz sevgili babamızla vedalaştık. Ben o gün, babamın yaşlılığında bu kadar az parası kalmasının zalimlik olduğunu düşünerek, üç bin altınımın iki binini ona bıraktım; geri kalanı benim bir asker olarak ihtiyacımı karşılamaya yeterdi. Kardeşlerim de beni örnek alıp biner altın verdiler; böylece babama dört bin altın ve kendi payına düşen, satmak istemediği, üç bin altın değerindeki bir arazi kaldı. Böylece babamızla ve sözünü ettiğim amcamızla vedalaştık; hepimiz çok heyecanlıydık, bol bol gözyaşı döktük; her fırsatta, iyi, kötü, başımıza gelen bütün olayları kendilerine bildireceğimize söz verdik. Babam bizi kucaklayıp hayır duasını verdikten sonra, birimiz Salamanca, ötekimiz Sevilla, ben de Alicante yolunu tuttuk. Alicante'de, Cenova'ya gitmek üzere yün yüklenen bir Cenova gemisi olduğunu öğrendim. Baba evinden ayrılalı yirmi iki yıl oluyor; bütün bu süre zarfında, birkaç mektup yazdığım halde, ne babamdan, ne de kardeşlerimden hiçbir haber alamadım. Bu süre içinde olanları size kısaca anlatacağım. Alicante'den gemiye binip rahat bir yolculuk yaparak Cenova'ya vardım; oradan Milano'ya gidip silâh ve askerî uniformalar temin ettim. Oradan Piemonte'ye geçip orduya katılmak istiyordum; Alessandria della Paglia yolunda, Alba dükünün Flandre'a yürüdüğü haberini aldım. Fikrimi değiştirip onun ordusuna katılarak, seferlerinde kendisine hizmet ettim; Egmond ve Hoorne kontlarının ölümünde bulundum; Guadalajara 'lı ünlü bir albayın, Diego de Urbina'nın teğmeni oldum. Flandre'a vardığımdan kısa bir süre sonra, Papa Hazretleri V. Pius'un, ortak düşman Osmanlılar'a karşı, Venedik ve İspanya'yla ittifak yaptığı müjdesi geldi. Osmanlı donanması o sırada Venedikliler'in yönetimindeki meşhur Kıbrıs adasını ele geçirmişti; çok acı, hazin bir kayıp. Kutsal Birlik donanmasının başına, sevgili kralımız II. Felipe'nin üvey kardeşi Prens Don Juan de Austria'nın getirildiği kesindi. Büyük savaş hazırlıkları yapıldığı konuşuluyordu; bütün bunlar beni etkiledi, harekete geçirdi, beklenen sefere katılmaya heveslendirdi; ilk fırsatta yüzbaşılığa terfi edeceğime dair işaretler, hattâ neredeyse kesin sözler verilmesine rağmen, her şeyi bırakıp İtalya'ya gitmek istedim ve öyle yaptım. Talihim varmış, Señor Don Juan de Austria, Cenova'ya yeni gelmişti, Venedik donanmasıyla birleşmek üzere Napoli'ye geçiyordu, daha sonra donanmalar Messina'da toplandı. Kısacası, o şanlı seferde ben de, başarılarımdan ziyade talihim sayesinde, şerefli piyade yüzbaşısı rütbesine getirilerek yer aldım. Bütün dünya milletlerinin, Osmanlılar'ın denizde yenilmez oldukları yanılığısından kurtuldukları, Osmanlılar'ın kibir ve küstahlığının kırıldığı, Hıristiyan âleminin o mutlu gününde, orada bulunan onca talihli insan arasında (orada ölen Hıristiyanlar, sağ ve galip çıkanlardan daha talihliydi), bir ben talihsizdim. Romalılar çağında olsa, bir madalya bekleyebileceken, o şanlı günün gecesinde, kendimi ayaklarım zincirli, ellerim kelepçeli

buldum. Olay şöyle cereyan etti: Cesur ve talihli bir korsan olan, Cezayir beylerbeyi Uluç Ali Paşa, Malta amiral gemisine saldırıp yenmiş, sadece üç şövalyeyi sağ bırakmıştı; onlar da ağır yaralıydılar. Benim de bölüğümle beraber içinde bulunduğum, Giovanni Andrea'nın amiral gemisi imdada yetişti; böyle bir durumda yapmam gereken şeyi yapıp düşman kadirgasına atladım; gemi o sırada, kendisine saldıran bizim gemiden uzaklaşarak askerlerimin beni izlemesini engelledi; böylece, düşmanlarımın arasında kendimi tek başıma buldum ve sayıları çok fazla olduğu için karşı koyamadım; sonunda, çeşitli yerlerimden yaralayıp teslim aldılar beni. Herhalde sizlerin de duymuş olacağınız gibi, Uluç Ali Paşa bütün filosuyla kurtulunca, ben de ona esir düştüm ve onca mutlu insan arasında bir ben kederli, onca hür insan arasında bir ben tutsak kaldım; çünkü o gün, Osmanlı donanmasında kürek çeken ve özlemini çektikleri hürriyetlerine kavuşan on beş bin Hıristiyan vardı. Beni Konstantinopolis'e götürdüler; orada Osmanlı Padişahı Selim, savaşta üzerine düşeni yapmış olduğundan, sahibimi kaptanıderyalığa getirdi; Uluç Ali Paşa, cesaretinin kanıtı olarak Malta Şövalyeleri tarikatının sancağını ele geçirmişti. Ertesi yıl, yani yetmiş ikide, Navarin'de üç fenerli amiral gemisinde kürek çekiyordum. Orada, bütün Osmanlı donanmasını limanda ele geçirme fırsatının nasıl kaçırıldığını gördüm; bütün Osmanlı levent ve yeniçerileri, limanda saldırıya uğrayacaklarına kesin gözüyle bakıyorlardı; karaya ayak bastıkları an, yenilmeyi beklemeden kaçabilmek için, hepsi giysilerini ve paşmaklarını, yani ayakkabılarını hazırlamışlardı; donanmamız işte bu kadar korkutmuştu onları. Ama Tanrı başka türlü olmasını emretti; bizim donanmamızın başındaki amiralin suçu ya da dikkatsizliği yüzünden değil, Hıristiyan âleminin günahları yüzünden ve Tanrı daima bizi cezalandıracak bir kırbaç olmasını istediğinden. Sonunda Uluç Ali Paşa, Navarin'e yakın bir ada olan Modon'a sığındı ve askeri karaya çıkarıp limanın ağzını tahkim ederek sessizce Don Juan'ın çekilmesini bekledi. Bu seferde, ünlü korsan Barbaros'un oğlunun komutasındaki *Ganimet* adlı kadirga ele geçirildi. Ele geçiren, yıldırım savaşçı, bütün askerlerin babası, yürekli, yenilgi nedir bilmez denizci, Santa Cruz Markisi Don Álvaro de Bazán komutasındaki *Dişikurt* adlı Napoli amiral gemisiydi. *Ganimet*'in ele geçirilişi sırasında olanları atlamak istemiyorum. Barbaros'un oğlu o kadar zalimdi, esirlerine o kadar kötü davranıyordu ki, kürektekiler *Dişikurt*'un yetiştiğini görür görmez, hep birlikte kürekleri ellerinden fırlatıp, tente bastonunun tepesine çıkmış, daha hızlı kürek çeksinler diye bağırarak komutanın üzerine atılarak sıradan sıraya, pupadan pruvaya geçirdiler ve bu arada öyle ısırıldılar ki, direği geçtiğinde, ruhu cehenneme yollanmıştı bile; dediğim gibi, esirlerine karşı zulmü, onların da kendisinden nefreti, bu noktaya varmıştı. Konstantinopolis'e döndük; ertesi yıl, yani yetmiş üçte, Señor Don Juan'ın Tunus'u ele geçirip yönetimini Osmanlılar'ın elinden alarak, başına Mevlay Muhammed'i getirdiğini ve dünyanın en zalim, en gözüpek Magripli'si olan Mevlay Ahmed'in tekrar başa geçme umutlarına son verdiğini öğrendik. Osmanlı padişahı bu kayba çok üzüldü ve soyuna özgü ileri görüşlülükle, barışa kendisinden çok daha hevesli olan Venedikliler'le barış yaptı. Ertesi yıl, yetmiş dördte, Halkü'l-Vadi'ye ve Tunus yakınında Señor Don Juan'ın

yaptırđı, yarım kalmış kaleye saldırdı. Ben bütün bu saldırılarda krekteydim, hürriyetime kavuşma umudum da yoktu; en azından fidye vererek kurtulma umudum yoktu; çünkü başıma gelen felâketin haberini babama yazmamaya karar vermiştim. Sonunda Halk'l-Vadi de, kale de düştü; saldırıda yetmiş beş bin maaşlı Osmanlı askeri, dört yüz binden fazla Magripli ve Afrika'nın her yerinden Arap vardı. Bunca sayıda askerle birlikte o kadar çok cephanesi ve savaş malzemesi ve o kadar çok kazmacı vardı ki, sırf elleriyle, yumruklarıyla, Halk'l-Vadi'yi ve kaleyi toprağa gmebilirlerdi. nce, o güne kadar ele geçirilemez sanılan Halk'l-Vadi düştü; ama savunanların yüzünden değil; onlar savunmak için gereken ve ellerinden gelen her şeyi yaptılar. Ne var ki, tecrübe, o kum çölünde ne kadar kolay siper kurulabileceğini gösterdi; iki karış derinlikte su olduğu halde, Osmanlılar altı ayak dipte suya rastlamıyorlardı. Böylece, bol bol kum uvalıyla siperleri o kadar yükselttiler ki, surlardan daha yükseğe ulaşıp tepeden ateş açtılar; surların üzerinde kimse kalamıyor, savunmaya katılamıyordu. Genel kanı, bizimkilerin Halk'l-Vadi'ye kapanmayıp çıkartmayı açık arazide beklemeleri gerektiğiydi; bunu söyleyenler, uzaktan, benzer durumlarda tecrübeleri olmadan konuşan kimselerdir. Çünkü Halk'l-Vadi'de ve kaledeki toplam asker sayısı yedi bin olunca, bu kadar az sayıdaki asker, ne kadar cesur olsalar da, düşmanın çokluğu karşısında açık arazide nasıl ayakta kalabilirdi? Ayrıca, yardım gelmeyen bir kale, üstelik de çok sayıda, inatçı düşman tarafından, hem de kendi topraklarında kuşatılmışsa, nasıl düşmez? Ama ben de dahil, birçok kişi, o kötülük yuvasının yıkılmasına izin vermekle, Tanrı'nın İspanya'ya büyük bir iyilikte, lütufta bulunduğunu düşündü; boş yere oraya harcanan sonsuz parayı yutan, bir türlü doymayan bu süngerin, dipsiz kuyunun tek işlevi, yenilmez şarlken'in şanlı bir zaferle burayı fethetmiş olmasının anısını korumasıydı; sanki zaten ebedî olan şöhretini pekiştirmek için o taşlara gerek varmış gibi. Kale de düştü; ama Osmanlılar kaleyi almak için karış karış mücadele etmek zorunda kaldılar; kaleyi savunan askerler o kadar cesurca dövüştüler ki, toplam yirmi iki saldırıda yirmi beş binden fazla düşman askerini öldürdüler. Sağ kalan üç yüz asker esir alındıklarında, aralarında yaralı olmayan bir kişi bile yoktu; bu da, cesaretlerinin, ne kadar güçlü bir savunmada bulduklarının, açık ve kesin bir göstergesidir. Gln ortasında bulunan, Valencia'lı şövalye, ünlü asker Don Juan Zanoquera komutasındaki küçük bir hisar, ya da kule de, şartlı teslim oldu. Kalesini savunmak için elinden geleni yapan Halk'l-Vadi generali Don Pedro Puertocarrero esir düştü; uğradığı yenilgi kendisini öyle çökertti ki, esir olarak Konstantinopolis'e götürülürken, kederinden yolda öldü. Kalenin generali, büyük bir mühendis ve cesur bir asker olan Milano'lu şövalye Gabrio Cervellon da esir alındı. Bu iki kalede çok sayıda önemli kişi öldü; bunlardan biri, St. Jean tarikatı şövalyesi Pagan Doria'ydı; kardeşi nl Giovanni Andrea Doria'ya karşı gösterdiği cömertlik, ne kadar ycegnll olduğunu kanıtlamıştır. lmn en acıklı kılan da, güvendiği birtakım Araplar'ın elinde ölmüş olmasıdır; kale düşünce, Araplar kendisini Magripli kıyafeti içinde, mercan avcılığıyla uğraşan Cenovalılar'ın sahilde kurduğu küçük bir liman olan Teberke'ye götürmeyi teklif etmişlerdi. İşte bu Araplar, kafasını kesip Osmanlı ordusunun komutanına

götürdüklerinde, komutan kendilerine bizim İspanyol atasözündeki gibi karşılık vermişti: ‘İhanet hoş gitse de, hain sevilmez.’ Dediklerine göre, komutan kendisine bu armağanı getirenlerin, diri getirmediği gerekçesiyle, asılmasını emretmiş. Kalede esir düşen Hıristiyanlar arasında, Endülüs’ün adını bilmediğim bir köyünden, bir teğmen Don Pedro de Aguilar vardı; çok iyi bir askerdi ve ender rastlanır bir zekâyâ sahipti; özellikle de şiir alanında çok özel bir yeteneği vardı. Onu anmamın sebebi, talihin onu benim bulduğum kadırgaya, benim sırama, benim sahibimin kölesi olarak getirmiş olmasıdır. Limandan ayrılmadan önce, mezartaşı yazısı biçiminde iki sone yazmıştı; biri Halkü’l-Vadi’ye, öbürü kaleye. Onları size okumak istiyorum; çünkü ikisi de ezberimde; sıkılmayacağınızı, aksine çok hoşunuza gideceğini sanıyorum.”

Esir, Don Pedro de Aguilar’ın adını söylediğinde Don Fernando arkadaşlarına baktı; üçü birden gülümsediler; sonelerden sözettiğinde de, aralarından biri dedi ki:

“Devam etmeden önce, zat-ı âlinizden rica ediyorum, bu sözünü ettiğiniz Don Pedro de Aguilar’ın ne olduğunu söyleyin bize.”

“Bildiğim kadarıyla,” dedi esir, “Konstantinopolis’te iki yıl kaldıktan sonra Arnavut kılığına girip bir Yunan casusuyla kaçtı. Hürriyetine kavuşup kavuşmadığını bilmiyorum; herhalde kavuşmuş olacak; çünkü ben bir yıl sonra Yunanlı’yı Konstantinopolis’te gördüm; ama firarın neticesini sormadım.”

“Evet, kavuştu,” diye cevap verdi adam, “çünkü o Don Pedro, benim ağabeyimdir; şu anda köyümüzde, sağ salım, zengin, evli ve üç çocuk babası.”

“Ona bağışladığı lütuflar için Tanrı’ya şükürler olsun,” dedi esir. “Bana sorarsanız, yeryüzünde, insanın kaybettiği hürriyetine kavuşması kadar büyük bir mutluluk yoktur.”

“Ayrıca,” dedi şövalye, “ağabeyimin yazdığı soneleri de biliyorum.”

“Öyleyse siz okuyun,” dedi esir, “zat-ı âliniz benden güzel okursunuz.”

“Memnuniyetle,” dedi şövalye. Önce Halkü’l-Vadi sonesini okudu:

KIRKINCI BÖLÜM

Esirin hikâyesi devam eder

SONE

Yeryüzünden gökyüzüne çıktınız,
vazgeçip fani bedenden kurtulan talihli ruhlar,
en yüksek, en iyi katta size ait bir yer var,
siz bu yeri hakedecek çok iyilikler yaptınız.
Bedenden gücü çekip aldınız,
öfkeyle, ateşle yandı ne çok kırgınlıklar,
hem sizden hem başkalarından aktı kanlar,
komşu denizleri, kumlu toprakları suladınız.
Can tükendi cesareten önce,
yorgun kollarda kalmadı derman,
ölürken yenildiniz ama galip kaldınız.
Elem vardı, keder vardı siz düşünce
surlarla mızrak arasından,
dünyada şöret, cennette şeref kazandınız.

“Benim de bildiğim aynen böyle,” dedi esir.

“Kaleye yazdığı sone de yanlış hatırlamıyorsam şöyleydi,” dedi şövalye:

SONE

Bu verimsiz, harap olmuş topraklardan
daha iyi bir yer buldu yaşamak için,
takdis edilmiş ruhları üç bin askerin
yükseldi bu dökük harabelerin arasından.
Kimsenin kolunda kalmadı derman,
boş yere savaştılar kazanmak için,
teslim oldukları kılıçlar keskin,
yoruldular sonra sayılarının azlığından.
İşte bu toprak
beslendi binbir kederle,
geçmiş yüzyıllardan bugüne kadar.
Kimi uğurladı bu toprak
berrak gökyüzüne daha büyük bir şerefle,
var mı üstünde taşıyabildiği başka kahramanlar?

Soneler dinleyenlerin hoşuna gitti; esir, arkadaşıyla ilgili verilen haberlere sevindi ve hikâyesine şöyle devam etti:

“Halkü'l-Vadi ve kale ele geçirildikten sonra, Osmanlılar Halkü'l-Vadi'nin surlarının yıkılması emrini verdiler; çünkü kalede yıkılacak bir şey kalmamıştı. Daha hızlı ve kolay olsun diye, üç ayrı yerden havaya uçurdular; ama en zayıf gibi görünen eski surlar, hiçbirinde yıkılmadı; oysa Keşiş'in⁶¹ yaptığı yeni surların ayakta kalabilmiş olan kısımları, kolayca yerle bir edildi. Sonuçta, donanma Konstantinopolis'e muzaffer döndü ve birkaç ay sonra, sahibim Uluç Ali öldü. Kendisine *Kel Uluç Ali* derlerdi, kel dönme anlamında; gerçekten de keldi. Türkler'de, sahip oldukları kusur veya meziyetlere göre isim takmak âdetidir. Çünkü onlarda Osmanlı hanedanından gelen sadece dört soyadı vardır; diğerleri, dediğim gibi bedensel kusurlarına veya ruhsal meziyetlerine göre isimlendirilirler. Bu Kel de, padişahın esiri olarak on dört yıl kürek çekmişti; otuz dört yaşından sonra, kürek çekerken, bir Türk'ün kendisine tokat atması üzerine sinirlenip, intikam alabilmek için dinini değiştirmişti. O kadar cesurdu ki, padişahın çoğu gözdesinin başvurduğu ahlâksızca yollara başvurmadan Cezayir beylerbeyi olmuş, sonra da hükümdarlığın en yüksek rütbelerinin üçüncüsü olan kaptanıderyalığa getirilmişti. Aslen Calabria'lıydı, ahlâklı ve iyi bir adamdı, esirlerine çok insanca davranırdı. Öldükten sonra, geriye kalan üç bin esiri, vasiyetnamesine uygun şekilde, her ölenin mirasçısı kabul edilen ve ölenin diğer çocuklarıyla birlikte mirası paylaşan padişahla dönmeleri arasında paylaştırıldı. Ben Venedikli bir dönmeye düştüm; kendisi bir gemide miçoluk yaparken Uluç Ali'ye esir düşmüş; Uluç Ali onu o kadar sevmiş ki, en çok şımarttığı gözdelere olmuş. O da gelmiş geçmiş en zalim dönme olmuştu; adı Hasan Ağa'ydı; çok zengin oldu, Cezayir beylerbeyliğine getirildi. Ben de onunla birlikte Konstantinopolis'ten Cezayir'e gittim. İspanya'ya yakın olduğum için seviniyordum; başıma gelen felâketi kimseye yazmaya niyetim olduğundan değil, belki Cezayir'de, talihim Konstantinopolis'te olduğundan daha yaver gider diye. Orada kaçmak için bin türlü yol denemiş, hiçbirinden sonuç alamamıştım. Cezayir'de, bu güçlü arzuma ulaşabilmek için başka yollar aramak niyetindeydim; hürriyetime kavuşma umudumu hiçbir zaman yitirmemişim. Bir şeyler tasarlayıp, düşünüp, gerçekleştirdiğimde sonuç amaca denk düşmediği zaman da, derhal, vazgeçmeden beni ayakta tutacak yeni bir umut yaratıyordum; her ne kadar zayıf ve sönük olsa bile. İşte bu şekilde, Türkler'in *bina* dedikleri, ev şeklindeki bir hapishanede hayatımı geçiriyordum. Hıristiyan esirleri buraya kapatıyorlardı; hem beylerbeyine, hem başkalarına ait esirleri, hem de *mahzen* esiri dedikleri esirleri. Bunlar *belediye esiri* diyebileceğimiz, şehrin çeşitli işlerinde çalıştırılan esirlerdir ve hürriyetlerine kavuşmaları çok zordur; çünkü kamuya ait olduklarından, belli bir sahipleri olmadığından, ödeyecek paraları olsa bile, fidye verilecek kimseleri yoktur. Şehirdeki esir sahipleri, özellikle fidye bekleyen esirlerini bu dediğim binalara götürürler; esirler orada fidyelerini beklerken emniyette, aylâk aylâk otururlar. Beylerbeyinin fidye bekleyen esirleri de, fidyeleri gecikmemişse, diğer forsalarla birlikte işe koşulmazlar. Fidye gecikmişse, bu konuda gayret

göstersinler diye, ötekilerle birlikte çalıştırıp odun kesmeye gönderirler ki, pek kolay bir iş değildir. Ben de fidye bekleyenler arasındaydım; yüzbaşı olduğumu öğrendiklerinde, imkânlarımın kısıtlı olduğunu, mülküm olmadığını söylediğim halde fayda etmemiş, beni de soyluların, fidye bekleyenlerin arasına katmışlardı. Kaçmamı önlemekten ziyade, fidye beklediğimin işareti olarak beni zincire vurdular; böylece, çok sayıda fidye bekleyen, işaretli soyluyla birlikte o binada hayatımı geçirmeye başladım. Açlık ve çıplaklık bazen, hattâ her zaman bizi üzdüğü halde, sahibimin Hıristiyanlar'a karşı görülmedik, duyulmadık zulümlerini sürekli görüp duymak kadar canımızı sıkan başka bir şey yoktu. Her gün birini asıyor, bir başkasını kazığa vuruyor, bir diğersinin kulağını kesiyordu; üstelik bunları öyle sebepsiz yere yapıyordu ki, Türkler bile sırf yapmış olmak için, bütün insanlığın katili olmak onun mizacında olduğu için yaptığını kabul ediyorlardı. Şerrinden kurtulabilen tek kişi, Saavedra adında bir İspanyol askeriydi. Bu adam, hürriyetine kavuşabilmek için, o insanların hatırında uzun yıllar kalacak olan şeyler yaptığı halde, sahibim ona asla sopa vurmadı, vurdurtmadı, kötü bir söz de söylemedi. Yaptığı onca şeyden en ufağında bile, bizler kazığa vurulmasından korkardık, kendisi de çeşitli olaylarda aynı korkuya kapılmıştı. Zamanımız olsaydı, o askerin yaptıklarını size anlatırdım; benim hikâyemden çok daha eğlenceli ve şaşırtıcı bulurdunuz. Her neyse, hikâyemize dönelim; zengin ve soylu bir Magripli'nin evinin pencereleri bizim hapishanenin avlusuna bakıyordu; bunlar, bütün Magripliler'in evlerindeki pencereler gibi, pencereden çok delik sayılabilecekleri halde, kalın, sık kafeslerle örtülürlerdi. Bir gün, hapishanenin avlusunda, üç arkadaşımınla birlikte vakit geçirmek için zincirlerimizle atlama yarışı yapıyorduk. Diğer Hıristiyanlar'ın hepsi işe götürüldüğünden, yalnızdık. Tesadüfen kafamı kaldırdığımda, dediğim o küçük, kapalı pencerelerden birinden, bir değneğin uzandığını gördüm; ucuna bir mendil bağlanmıştı; değnek, sanki gidip mendili alalım diye işaret eder gibi hareket ediyordu. Değneğe baktık, sonra arkadaşlarımdan biri, acaba bırakılacak mı, ne olacak diye merak edip değneğin altına gitti, orada durdu. Ama gider gitmez, değnek yukarı çekilip iki yana sallandı; birisi kafasıyla hayır diye işaret edermiş gibi. Arkadaşım yanımıza döndü; değnek tekrar indirildi, eskisi gibi hareket etmeye başladı. Bir başka arkadaşım gitti; onun da başına aynı şey geldi. Sonra üçüncü arkadaşım gitti; ilk iki arkadaşın başına gelen şey, onun da başına geldi. Bunu görünce ben de şansımı denemek istedim; değneğin altına varır varmaz, değnek avluya, ayaklarımın dibine düştü. Hemen alıp mendili çözdüm; mendile bir düğüm atılmıştı; içinde on zeyyani vardı; Magripliler'in kullandığı, altın alaşımından yapılan bu para, bizim on riyalimiz değerindedir. Bu olaya sevinip sevinmediğimi söylemeye bile gerek yok; sevindiğim kadar şaşırmıştım da; bu armağanın bize, daha doğrusu bana kimden geldiğini merak ediyordum; değneğin sadece benim önüme düşürülmesi, lütfun bana yapıldığını gösteriyordu. Paramı alıp değneği kırdım; arkadaşlarımdan yanına dönüp pencereye bakınca, bembeyaz bir elin pencereyi hızla açıp kapadığını gördüm. Buradan, bize bu yardımı, o evde oturan bir kadının yaptığını anladık, tahmin ettik. Müteşekkir olduğumuzu belirtmek için, başımız önümüzde, kollarımızı

göğsümüzde kavuşturup iki büklüm eğilerek Magripli selâmı verdik. Birazdan, aynı pencereden, kamıştan yapılmış küçük bir haç uzatılıp sonra geri çekildi. Bu işaretten, o evde Hıristiyan bir köle kadın bulunduğunu ve bize bu iyiliği onun yaptığını çıkardık. Ama elinin beyazlığı ve taktığı bilezikler, bizi bu düşünceden vazgeçirdi; dönme bir Hıristiyan olduğuna kanaat getirdik. Efendilerin bu kadınlarla meşru evlilik yapmaları çok yaygındır; hattâ bunu seve seve yaparlar, çünkü onlara kendi kadınlarından daha çok değer verirler. Bütün tahminlerimiz, gerçekten çok uzaktı; o andan itibaren bütün vaktimizi o pencereye bakmakla geçirir olduk; o değnek yıldızının görüldüğü pencere, bizim pusulamız olmuştu. Aradan on beş gün geçtiği halde, ne kadını, ne elini, ne de herhangi bir işaret görmüştük. Bu süre boyunca ısrarla o evde kimin oturduğunu, dönme bir Hıristiyan kadın olup olmadığını öğrenmeye çalıştıysak da, tek öğrenebildiğimiz, evde Hacı Murad adında, soylu ve zengin bir Magripli'nin oturduuydu; onlarda çok önemli bir mevki kabul edilen Mersü'l-Kebir valiliğinde bulunmuştu. Artık o pencereden daha fazla zeyyani yağacağını hiç beklemediğimiz bir anda, birden değnek tekrar görüldü; ucunda yine bir mendil, bu sefer daha büyük bir düğüm vardı. Binada yine geçen seferki gibi kimse yoktu, yalnızdık. Yine aynı denemeyi yaptık, benden önce yine aynı üç arkadaşım teker teker gittiler; ama değnek hiçbirine uzatılmadı, ben gittiğimde, bana atıldı. Düğümü çözünce, kırk İspanyol altınıyla Arapça yazılmış bir mektup buldum; mektubun sonuna iri bir haç çizilmişti. Haçı öptüm, altınları aldım, yerime döndüm; hepimiz selâm verdik, el tekrar görününce ben mektubu okuyacağımı işaretlerle anlattım; pencere kapandı. Olanlar hepimizi şaşırtmış, sevindirmişti; aramızda Arapça bilen olmadığı için, mektupta ne yazdığını çok merak ediyorduk; ama okuyabilecek birini bulmamız da çok zordu. Sonunda, aslen Murcia'lı olan, bana yakın dostluk gösteren bir dönmeye güvenmeye karar verdim; karşılıklı ettiğimiz yeminlerden ötürü ona söyleyeceğim sırrı saklamak zorundaydı. Hıristiyan ülkelerine dönmeye niyeti olan kimi dönmeler, yanlarında soylu esirlerden imzalı belgeler götürürler; bu belgelerde, filanca dönmenin dürüst bir insan olduğuna, Hıristiyanlar'a daima iyilik ettiğine, önüne çıkan ilk fırsatta kaçmaya istekli olduğuna, bir şekilde tanıklık edilir. Bazıları bu belgeleri iyi niyetle alırlar, bazıları ise, gerekirse kullanırlar; bir Hıristiyan ülkesinde yağmaya katıldıklarında, tesadüfen kaybolur veya esir düşerlerse, belgelerini çıkarıp bu belgelerden asıl geliş niyetlerinin belli olacağını, aslında Hıristiyan ülkesinde kalmak istediklerini, bu yüzden diğer Türkler'le birlikte korsanlık yaptıklarını söylerler. Böylelikle kendilerini yakalayanların ilk anda şiddet uygulamasından kurtulup Kilise'yle barışarak zarar görmezler; bir fırsat bulduklarında, tekrar Berberistan'a, eski hayatlarına dönerler. Bazılarıysa bu belgeleri iyi niyetle alıp Hıristiyan ülkesinde kalırlar. Benim bu arkadaşım da, işte bu dönmelerdendi; hepimizden imzalı belgeler almıştı; bu belgelerde kendisine her konuda kefalet ettiğimizi belirtiyorduk; Magripliler bu belgeleri bulsalar, onu diri diri yakarlardı. Kendisinin çok iyi Arapça bildiğini öğrendim; yalnız konuşmayı değil, yazmayı da. Ama sırrımı ona tam olarak açmadan önce, kâğıdı hücredeki bir delikte, tesadüfen bulduğumu söyleyip, okumasını istedim. Açıp uzun bir süre

inceledi, dişlerinin arasından mırıldanarak heceledi. Anlayıp anlamadığımı sordum; gayet iyi anladığımı, kelimesi kelimesine tercüme etmesini istiyorsam, mürekkep ve kalem vermemi, daha iyi olacağını söyledi. İstediklerini hemen verdik; ağır ağır tercüme etti, bitirdiğinde dedi ki: ‘Bu Arapça yazıdaki her şeyi harfi harfine İspanyolca yazdım; şunu bilmeniz gerekir ki, *Lâlâ Meryem* demek, *Meryem Ana* demektir.’ Tercüme yi okuduk, şöyle diyordu: *Ben çocukken, babamın bir kadın kölesi vardı; kendisi bana Hıristiyan dualarını kendi dilimde öğretti ve Lâlâ Meryem hakkında çok şey anlattı. Hıristiyan kadın öldü; onun ateşe değil, Allah’ın yanına gittiğini biliyorum; çünkü sonra kendisini iki kere gördüm ve bana Hıristiyanlar’ın ülkesine gidip Lâlâ Meryem’i görmemi, onun beni çok sevdiğini söyledi. Nasıl gideceğimi bilmiyorum; ben bu pencereden çok Hıristiyan gördüm; senin dışında hiçbirisi soylu görünmedi bana. Ben çok genç ve güzelim; yanıma alabileceğim çok param var. Sen birlikte gitmemiz için bir çare bulmaya çalış; istersen orada kocam olursun; istemezsen de önemli değil; Lâlâ Meryem bana evlenecek birini bulur. Ben bu mektubu yazdım; kime okutacağına dikkat et. Sakın bir Magripli’ye güvenme; onların hepsi sahtekârdır. Beni çok endişelendiren bir şey var: Sırrını kimseye açmanı istemiyorum; çünkü babam öğrenirse beni derhal bir kuyuya atıp üstümü taşlarla örter. Değneğe bir iplik bağlayacağım, cevabını o ipliğe bağla. Arapça yazacak kimseyi bulamazsan işaretle anlat; Lâlâ Meryem anlamama yardım eder. Lâlâ Meryem, Allah ve esir kadının tembihlediği gibi defalarca öptüğüm bu haç, seni korusun.* Bu kâğıtta yazılı sözlerin bizi nasıl şaşırtıp sevindirdiğini düşünün beyler; o kadar şaşırdık, o kadar sevindik ki, dönme o kâğıdı tesadüfen bulmadığımızı, aramızdan birine yazılmış olduğunu anladı. Şüphelerinde haklıysa, kendisine güvenip söyleyelim diye yalvardı; bizim hürriyetimiz uğruna kendi hayatını tehlikeye atacağını söyledi. Bu sözleri söyledikten sonra, göğsünden madenî bir haç çıkarıp bol bol gözyaşı dökerek, günahkâr ve kötü olduğu halde sadakatle bağlı olduğunu söylediği, o haçın temsil ettiği Tanrı adına yeminler etti; ona açıklayacağımız her şeyi bir sır olarak saklayacağını, çünkü tahminine göre o mektubu yazan kadın sayesinde kendisinin de, bizlerin de hürriyetimize kavuşacağımızı, en büyük isteğinin, cehaleti ve günahı yüzünden yoz bir mensubu olarak uzaklaştırıldığı Kutsal Kilise’ye tekrar kabulü olduğunu söyledi. Dönme bunları o kadar çok ağlayarak ve pişmanlık göstererek söyledi ki, hepimiz kabul edip olayın aslını kendisine açıkladık; hiçbir şeyi gizlemeden her şeyi anlattık. Değneğin uzatıldığı küçük pencereyi gösterdik; o da pencereden evi belledi ve içinde kimin oturduğunu ne yapıp edip öğreneceğine söz verdi. Magripli kadının mektubuna cevap vermemizin yerinde olacağı konusunda da anlaştık. Bunu yapabilecek biri olduğu için de, hemen o anda benim söylediğim sözleri dönme kâğıda aktardı. Size şimdi o sözleri harfiyen aktaracağım; çünkü başımdan geçen bu olayların önemli hususlarından hiçbirini unutmadım; ömrüm boyunca da unutmayacağım. İşte Magripli kadına yazdığımız mektup şöyleydi: *Sevgili hanımefendi, gerçek Allah ve Tanrı’nın gerçek annesi olan, seni sevdiği için gönlüne Hıristiyan topraklarına gitme arzusunu yerleştiren kutsal Meryem seni korusun. Sana emrettiklerini*

*nasıl gerçekleştirebileceğini sana anlatması için ona dua et; kendisi o kadar iyidir ki, dualarına cevap verecektir. Kendi adıma ve benimle birlikte bulunan bütün Hıristiyanlar adına, ölünceye kadar senin için elimizden geleni yapacağımıza söz veriyorum. Bana yazmayı, ne yapmayı düşündüğünü haber vermeyi ihmal etme; ben daima sana cevap vereceğim; çünkü yüce Allah bize, bu mektuptan da anlayacağın gibi, senin dilini çok iyi konuşup yazan bir Hıristiyan esir bağısladı. Yani hiç korkmadan bize istediğin haberi ulaştırabilirsin. Hıristiyan ülkesine gittiğimizde benim karım olma konusuna gelince, inançlı bir Hıristiyan olarak sana bu konuda söz veriyorum; şunu da bilmeni isterim ki, Hıristiyanlar verdikleri sözleri Magripliler'den daha iyi tutarlar. Allah ve annesi Meryem seni korusun, sevgili hanımefendi. Mektup yazılıp kapatıldıktan sonra, binanın önceki seferlerde olduğu gibi boş kalması için iki gün bekledim; sonra avluda her zamanki yere gidip değneğin görünmesini bekledim; fazla geçmeden göründü. Değneği görür görmez, kimin uzattığını göremediğim halde, iplik bağlamasını istediğimi anlatmak için kâğıdı gösterdim. Ama zaten değneğin ucunda iplik vardı; mektubu bağladım; kısa bir süre sonra, yıldızımız, barış bayrağı beyaz mendille tekrar göründü. Değnek bırakıldı, ben aldım ve mendilin içinde elli İspanyol altını değerinde çeşitli gümüş ve altın paralar buldum; bu paralar memnuniyetimizi elli kat artırdı; hürriyete kavuşma umudumuzu pekiştirdi. Aynı gece, bizim dönme geldi ve o evde, bize söyledikleri, Hacı Murad adlı Magripli'nin oturduğu haberini getirdi; adam son derece zenginmiş, bir tek kızı varmış ve bütün servetinin tek vârisi oymuş, Berberistan'ın en güzel kızı olduğunda bütün şehir halkı hemfikirmiş. Oraya gelen valilerin çoğu, kızı babasından istemişler, kız katiyen evlenmek istememiş. Bir zamanlar Hıristiyan bir kadın köleleri varmış, ama artık yaşamıyormuş. Bütün bunlar, mektupta yazılı olanlara uyuyordu. Magripli kızı da alıp, hep birlikte Hıristiyan topraklarına gelebilmek için ne yapacağımızı hemen dönmeyle tartışmaya başladık; sonunda, önce Süreyya'nın ikinci haberini beklemeye karar verdik –şimdi Maria olmak istediği halde, adı Süreyya'ydı– çünkü karşımıza çıkacak güçlülere, ondan başkasının çare bulamayacağını anlamıştık. Bu kararı verdikten sonra, dönme merak etmememizi, hayatı pahasına da olsa, bizi hürriyetimize kavuşturacağını söyledi. Bina dört gün boyunca insanlarla dolu olduğu için değneğin görünmesi de dört gün gecikti; dört gün sonra, her zamanki gibi bina boş kaldığında göründü; mendil o kadar şişkindi ki, mutlu bir doğum vaat ediyordu. Değnek ve mendil bana doğru eğildi; içinde ikinci bir mektup ve yüz İspanyol altını vardı, başka para yoktu. Dönme yanımızdaydı; hücremize girip okuması için mektubu kendisine verdik, tercüme etti: *Sevgili efendim, İspanya'ya nasıl gideceğimizi bilmiyorum; sorduğum halde Lâlâ Meryem de söylemedi. Şöyle yapabiliriz: Ben size bu pencereden bol bol altın veririm; siz o paralarla hem kendinizin, hem arkadaşlarınızın fidyelerini ödersiniz. Biriniz Hıristiyan ülkesine gidip bir gemi satın alırsınız ve diğerlerini almak için dönersiniz. Beni babamın Bab- ez-Züvvar 'da, limanın bitişiğindeki yazlık evinde bulursunuz; yaz boyunca babam ve hizmetkârlarımla birlikte orada olacağım. Beni oradan gece vakti rahatça alıp gemiye götürebilirsiniz; unutma, kocam olmak**

mecburiyetindedin, yoksa Meryem'den seni cezalandırmasını isterim. Gemiye aldirmek için kimseye güvenemiyorsan kendi fidyeni ödeyip kendin git; soylu ve Hıristiyan olduğun için, senin döneceğinin bir başkasından daha kesin olduğunu biliyorum. Yazlık evin yerini öğren; sen avluda dolaştığında binanın boş olduğunu anlar, sana bol para veririm. Allah seni korusun sevgili efendim. İkinci mektupta işte bunlar yazılıydı; okunduktan sonra, herkes fidyesi ödenecek kişi olmaya gönüllü oldu; hiç vakit kaybetmeden gidip dönmeye söz verdi; ben de gönüllüydüm. Dönme bütün bunlara itiraz etti; herkes bir arada olmadıkça, hiçbirimizin hürriyetine kavuşmasını onaylamayacağını söyledi; çünkü hür insanların, esirken verdikleri sözleri tutmadıklarını tecrübeyle öğrenmişti. Soylu esirlerin birçoğu bu çareye başvurmuş, aralarından birinin fidyesi ödenip, Valencia veya Mayorka'ya, dönüp fidyesini ödeyenleri kurtarmak üzere bir gemi ayarlaması için yanında parayla gönderilmiş, giden geri gelmemişti. Çünkü, diyordu dönme, hürriyetine kavuşmak ve tekrar kaybetme korkusu, her türlü mecburiyeti siliyordu kafalarından. Söylediklerini pekiştirmek için de, aşağı yukarı o sıralarda, birtakım Hıristiyan soylularının başına gelen bir olayı kısaca anlattı; şaşırtıcı ve dehşet verici olayların sık sık yaşandığı o yerde görülmüş en garip olaydı. Kendi teklifi şuydu: Aramızdan bir Hıristiyan'ı kurtarmak için verilecek fidyeyi kendisine verecektik; kendisi, Tetuan'da ve o sahil şeridinde ticaret yapma bahanesiyle, Cezayir'den bir gemi alacaktı; geminin sahibi olduktan sonra da, herkesi binadan çıkarıp gemiye bindirmenin yolu rahatlıkla bulunacaktı. Hele Magripli kız, dediği gibi herkesin fidyesinin ödenmesi için para verirse, hürriyetlerine kavuştuktan sonra, gün ortasında bile gemiye binmeleri gayet kolay olurdu. Asıl zorluk, dönmelerin büyük korsan gemisi haricinde gemi satın almalarına, gemi sahibi olmalarına Magripliler'in izin vermemesiydi; çünkü gemiyi alanın, özellikle İspanyollar'ın, Hıristiyan ülkelerine gitmeye niyetli olmalarından korkuyorlardı. Kendisi bu zorluğun üstesinden şu şekilde gelecekti: Geminin satın alınması ve ticaretten elde edilecek kârda bir *Tagarin*'le⁶² ortak olacak, bu bahaneyle tekneye sahip olduktan sonra, geri kalan her şeyi halledecekti. Arkadaşlarımla ben, Magripli kızın da demiş olduğu gibi, geminin Mayorka'dan alınmasını daha uygun bulduğumuz halde, bu öneriye karşı çıkmaya cesaret edemedik; onun dediğini yapmazsak, hepimizin, uğruna hayatımızı feda etmeye hazır olduğumuz Süreyya'nın planını ortaya çıkarır, hepimizin hayatı tehlikeye düşer diye korkuyorduk. Böylece, kendimizi Tanrı'nın ve dönmenin ellerine teslim etmeye karar verdik; hiç vakit geçirmeden Süreyya'ya cevap yazarak bütün tavsiyelerine uyacağımızı, çünkü her şeyi *Lâlâ* Meryem söylemişçesine iyi düşündüğünü, bu işi ertelemenin veya derhal gerçekleştirmenin, tamamen kendisine bağlı olduğunu söyledik. Kendisiyle evleneceğime tekrar söz verdim; sonra, bina tekrar boşaldığı bir gün, değnekle mendili birkaç kere uzatarak bize iki bin İspanyol altınıyla bir mektup verdi; mektupta ertesi cuma günü babasının yazlığına gideceğini, gitmeden önce bize yine para vereceğini, verdiği para yetmezse haber vermemizi, istediğimiz kadarını temin edebileceğini söylüyordu; babasının o kadar çok parası vardı ki, eksikliğini duymazdı; üstelik her şeyin anahtarı kendisindeydi. Dönmeye hemen gemiyi satın

alması için beş yüz altın verdik; ben sekiz yüz altınla kendi fidyemi ödedim. Parayı o sırada Cezayir’de bulunan Valencia’lı bir tüccara verdim; o da fidyeyi beylerbeyine ödemek üzere, bana kefil oldu; Valencia’dan ilk gemi geldiğinde fidyemi ödeyeceğine söz verdi. Parayı hemen verseydi, beylerbeyi fidyemin uzun zamandır Cezayir’e ulaşmış olduğunu düşünür, tüccarın kendi çıkarı için ses çıkarmadığından şüphelenirdi. Zaten sahibim o kadar şüpheliydi ki, paranın hemen verilmesine kesinlikle cesaret edemedim. Güzel Süreyya, yazlığa gideceği cumadan önceki perşembe günü, bize bin altın daha vererek gidişinden haberdar etti; benim fidyem ödendiğinde hemen babasının yazlığını bulmamı, mutlaka bir fırsat yaratıp oraya giderek kendisini görmemi rica etti. Kendisine kısa bir cevap yazıp dediklerini yapacağımı, esir kadının öğrettiği şekilde, *Lâlâ Meryem*’e, bize yardımcı olması için dua etmesini söyledim. Bunun üzerine, binadan çıkışımızı kolaylaştırmak için, üç arkadaşımızın fidyelerinin ödenmesi işini ele aldık; ayrıca, para olduğu halde, benim fidyemin ödenip kendilerininkini ödenmediğini görünce telâşlanır-lar, şeytan onları Süreyya aleyhinde bir şey yapmaya ikna eder diye korktuk. Gerçi arkadaşlarım böyle bir korkuya kapılmama yer verecek insanlar değillerdi, ama yine de işi tehlikeye atmak istemedim ve kendi fidyemi ödediğim şekilde onlarınkini de ödedim; korkmadan, rahatlıkla kefil olabilmesi için, bütün parayı tüccara teslim ettim. Planımızı ve sırrımızı, tehlikeli olur düşüncesiyle tüccara hiç açmadık.”

⁶¹ Keşiş: Giacomo Paleazzo, İtalyan mimar.

⁶² *Tagarin*: Aragon’lu Müslüman

KIRK BİRİNCİ BÖLÜM

Esirin hikâyesi hâlâ devam eder

“Aradan on beş gün geçmemişti ki, bizim dönme, otuz kişiden fazlasını alabilecek büyüklükte, gayet iyi bir gemi satın aldı. İşi emniyete almak ve daha gerçek gösterebilmek için, Cezayir’den, Oran yönünde otuz fersah uzaklıkta, Şerşel adında, kuru incir ticaretinin gelişmiş olduğu bir yere gitti. Bu yolculuğu, sözünü ettiğim *Tagarin*’le birlikte iki üç kere yaptı. Berberistan’da Aragon’lu Magripliler’e *Tagarin*, Granada’lı Magripliler’e de *Mudejar* adı verilir; Fas krallığında da, *Mudejar*’lara *Elche* denir ve bunlar kralın savaşta en çok yararlandığı kimselerdir. Hikâyemize devam edelim; dönme bu yolculuğu her yaptığında, Süreyya’nın bizi beklediği evden en fazla iki ok atımı mesafedeki küçük bir koyda demir atıyormuş. Orada kasıtlı olarak, kürek çeken genç Magripliler’le birlikte namaz kılıyor veya daha sonra yapacaklarının provasını yapıyormuş. Süreyya’ların evine gidip meyve istiyor, babası da kim olduğunu bilmeden veriyormuş. Bana daha sonra anlattığına göre, Süreyya’yla konuşup, benim emrimle kendisini Hıristiyan ülkesine götürecek kişi olduğunu, merak etmemesini söylemek istediği halde, buna hiç imkân bulamamış; çünkü Magripli kadınlar, kocalarının veya babalarının emri olmadan, hiçbir Magripli veya Türk erkeğine görünmezler. Esir Hıristiyan erkekleriyle ise, konuşup görüşürler, hattâ yersiz denecek derecede. Dönme onunla konuşmuş olsa, ben meselenin dönmelerin diline düşmesinin Süreyya’yı telâşlandırabileceğini düşünüp üzülürdüm. Ama öyle olmasını istemeyen Tanrı, bizim dönmenin, iyi niyetli arzusunu gerçekleştirmesine fırsat tanımadı. Dönme de, Şerşel’e emniyet içinde gidip geldiğini, istediği zaman, istediği şekilde, istediği yerde demir atabildiğini, *Tagarin* ortağının her şeyi onun arzusuna bıraktığını, benim fidyemin verildiğini ve bir tek kürek çekecek birkaç Hıristiyan’ın eksik olduğunu görüp, bana fidyesi ödenenler dışında yanıma kimleri almak istediğime karar vermeme söyledi; yola çıkış tarihi olarak kararlaştırdığı ertesi cuma gününe herkesi ayarlamamı tembih etti. Ben de bunun üzerine on iki İspanyol’la konuştum; hepsi güçlü kuvvetli kürekçiler ve şehirden kolaylıkla ayrılacak adamlardı. O sırada bu kadar adamı bulmak da kolay iş değildi; çünkü yirmi tane gemi korsanlığa çıkmış, bütün kürekçileri götürmüşlerdi; bulduğum kürekçilerin efendisi, tersanedeki bir kadırgasının yapımını tamamlamak üzere o yaz korsanlık yapmaktan vazgeçmiş olmasa, bu adamları bulamayacaktım. Kürekçilere sadece ertesi cuma öğleden sonra birer birer, belli etmeden çıkıp Hacı Murad’ın yazlık evine doğru yürümelerini, beni orada beklemelerini söyledim. Bu talimatı her birine ayrı ayrı verip orada başka Hıristiyanlar görececek olurlarsa, beni orada beklemelerini emrettiğimden başka bir şey söylememelerini tembihledim. Bu iş bittikten sonra, benim için çok önemli bir tek şey kalıyordu geriye; o da, işlerin ne merkezde olduğunu Süreyya’ya haber vermektir. Haberdar olması gerekiyordu; çünkü Hıristiyan gemisinin gelebileceğini tahmin ettiği zamandan önce, ansızın ortaya çıkarsak, telâşa kapılabilirdi. Bunun üzerine, kendisiyle konuşma fırsatı elde edebilir miyim diye

denemeye, yazlığa gitmeye karar verdim. Yola çıkışımızdan önce, bir gün ot toplama bahanesiyle oraya gittim; ilk karşılaştığım kişi babası oldu. Benimle bütün Berberistan'da, hattâ Konstantinopolis'te, esirler ve Magripliler arasında konuşulan, ne Magrip dili, ne İspanyolca, ne de başka bir milletin dili olan, hepimizin anlayabildiği, bütün dillerin karışımı olan dilde konuştu; evinde ne işim olduğunu ve kime ait olduğumu sordu. Arnavut Memed'in kölesi olduğumu (çok yakın arkadaşı olduğumu kesin olarak biliyordum) ve salata yapmak için her çeşit ot aradığımı söyledim. Bunun üzerine fidyelik olup olmadığını ve sahibimin benim için kaç para istediğini sordu. Ben sorularına cevap verirken, evden, uzun zamandır beni görmemiş olan güzel Süreyya çıktı. Daha önce söylediğim gibi, Magripli kadınlar kendilerini Hıristiyan'lara göstermekten kesinlikle utanmayıp saklanmadıklarından, babasıyla benim olduğumuz yere doğru gelmeye çekinmedi. Zaten babası da onu görür görmez, uzaktan çağırdı, gelmesini söyledi. Sevgili Süreyya'nın gözüme ne kadar güzel, zarif, süslü göründüğünü anlatmama gerek yok; şu kadarını söylemem yeterli: O güzel boynundan, kulaklarından ve saçlarından sarkan inciler, saçındaki tellerden fazlaydı; Magripli geleneğine uygun şekilde açık olan ayak bileklerinde, saf altından, üzeri elmaslarla kaplı iki halhal vardı; kendisinin sonradan bana söylediğine göre, babası on bin altın değerinde olduklarını tahmin ediyordu; bileklerindeki bilezikler de bir o kadar değerliydi. Üstündeki inciler hem çok, hem de kıymetliydi; Magripli kadınların başlıca süsü ve gurur kaynağı, kıymetli incilerle ve ırmak incileriyle bezenmektir; bu yüzden de, Magripliler, diğer bütün milletlerin sahip olduğundan daha fazla inciye sahiptirler. Süreyya'nın babası da, çok sayıda inciye, üstelik Cezayir'dekilerin en güzellerine sahip olmakla ün yapmıştı; ayrıca iki yüz binden fazla İspanyol altını olduğu söyleniyordu; şimdi benim eşim olan bu kız da, bunların hepsinin sahibiydi. Katlandığı bunca zorluktan sonra güzelliğinden artakalanlara bakın ve refah içindeyken, bütün bu süslerle, güzel görünüp görünmeyeceğine siz karar verin. Bazı kadınların güzelliği, bilindiği gibi, gününe, mevsimine bağlıdır, olaylara göre azalır veya artar; şiddetli duyguların bu güzelliği artırması, azaltması, hattâ çoğu kez yok etmesi de tabiidir. Kısacası, o sırada, o kadar süslü ve o kadar güzeldi ki, bana o güne kadar gördüğüm en güzel kadın gibi geldi. Bir de verdiğim sözü düşününce, karşımda beni kurtarmak, mutlu etmek için gökten inmiş bir tanrıça bulunduğunu sandım. Yanımıza gelir gelmez, babası ona kendi dillerinde, benim, arkadaşı Arnavut Memed'in kölesi olduğumu ve salata için ot toplamaya geldiğimi anlattı. Bunun üzerine o söze girip dediğim o karışık dilde, soylu olup olmadığını, niçin fidyeyle hürriyetime kavuşmadığımı sordu. Ben de fidyemin ödendiğini, miktarından da, efendimin bana ne kadar değer verdiğini anlayabileceğini, bin beş yüz sultani ödediğimi söyledim. O buna şöyle cevap verdi: 'Doğrusu benim babama ait olsaydın, bunun iki katına bile bırakmazdım seni; çünkü siz Hıristiyanlar hep yalan söyler, biz Magripliler'i kandırmak için kendinizi yoksul gösterirsiniz.' Ben de, 'Olabilir,' dedim, 'ama ben efendime karşı dürüst davrandım; dünyadaki herkese karşı da dürüst davranırım.' 'Peki ne zaman gidiyorsun?' dedi Süreyya. 'Herhalde yarın,' dedim, 'yarın yelken açacak olan bir Fransız gemisi var, onunla

gitmeyi düşünüyorum.’ ‘İspanya’dan bir gemi gelmesini bekleyip onunla gitsen daha iyi olmaz mı?’ dedi Süreyya. ‘Fransızlar sizin dostunuz değil.’ ‘Hayır,’ dedim ben. ‘Gerçi İspanya’dan bir gemi geldiği haberini alsam, beklerdim, ama herhalde yarın yola çıkarım; çünkü memleketime ve sevdiğime kavuşmayı o kadar çok istiyorum ki, gecikme pahasına daha iyi bir imkân beklemeye dayanamayacağım.’ ‘Şüphesiz memleketinde bir karın var,’ dedi Süreyya, ‘onun için gitmek, onu görmek istiyorsun.’ ‘Evli değilim, ama oraya vardığımda evlenmeye söz verdim,’ dedim. ‘Söz verdiğin hanım güzel mi?’ dedi Süreyya. ‘O kadar güzel ki,’ diye cevap verdim, ‘doğrusunu söylemek gerekirse, sana çok benziyor.’ Bunun üzerine babası içtenlikle güldü ve dedi ki: ‘*Vallahi* Hıristiyan, kızına benziyorsa, çok güzel olmalı; kızım bu ülkenin en güzel kızıdır. Kendisine dikkatle bakarsan doğru söylediğimi anlarsın.’ Bu konuşmalarımızın çoğuna, daha fazla İspanyolca bildiği için Süreyya’nın babası tercümanlık ediyordu; Süreyya sözünü ettiğim, orada kullanılan uydurma lisanı bildiği halde, daha çok işaretlerle derdini anlatıyordu. Biz bu ve benzeri konuşmalara dalmışken, bir Magripli koşarak geldi ve bağıra çağıra, bahçe duvarından içeri dört Türk’ün atladığını ve ham meyveleri topladıklarını söyledi. Hem babası, hem de Süreyya telâşlandılar; çünkü Magripliler genellikle Türkler’den, özellikle askerlerden korkarlar; bu korku neredeyse mizaçlarında vardır. Türk askerleri o kadar küstaktır, kendi yönetimleri altındaki Magripliler’i o kadar ezerler ki, köleden daha kötü muamele ederler onlara. Her neyse, Süreyya’nın babası kızına dönüp, ‘Sen eve girip kapan kızım,’ dedi. ‘Ben şu köpeklerle konuşayım. Hıristiyan, sen de otlarını toplayıp hayırlısıyla git, Allah yolunu açık etsin.’ Ben eğilerek selâm verdim, o da Türkler’in peşine gidip beni Süreyya’yla yalnız bıraktı. Süreyya babasının emrettiği şekilde, gidermiş gibi yaptı. Ama babası bahçedeki ağaçların arasında kaybolduğu anda, bana dönüp gözlerinde yaşlarla, ‘*Tımşi*, Hıristiyan, *tımşi*?’ dedi. ‘Gidiyor musun Hıristiyan, gidiyor musun?’ demekti bu. Ben de, ‘Evet, hanımefendi, ama kesinlikle sensiz gitmiyorum,’ dedim. ‘Gelecek cuma beni bekle, bizi gördüğünde telâşlanma; Hıristiyan ülkesine mutlaka gideceğiz.’ Bunu öyle bir şekilde söyledim ki, aramızda geçen bütün konuşmaları gayet iyi anladı; kolunu boynuma dolayarak, titrek adımlarla eve doğru yürümeye başladı. Ama şansımıza –Tanrı yardım etmese, bizim için çok kötü olabilirdi– biz ikimiz bu anlattığım şekilde, onun kolu benim boynumda yürürken, Türkler’i göndermiş olan babası döndü ve bizi bu halde gördü; biz de onun bizi gördüğünü gördük. Ama uyanık ve akıllı olan Süreyya kolunu çekmedi; aksine bana daha çok yaklaşıp başını göğsüme yasladı, dizlerini büktü, bayılıyormuş gibi yaptı; ben de mecburen onu tutuyormuş gibi yaptım. Babası koşarak yanımıza geldi ve kızını o halde görünce nesi olduğunu sordu. Süreyya cevap vermeyince, babası, ‘O köpeklerin gelişinden korkup bayıldı mutlaka,’ dedi. Kızını benim kollarımdan alıp kendi göğsüne yasladı; Süreyya içini çekti, gözleri hâlâ yaşlı, tekrar, ‘*İmşi*, Hıristiyan, *ımşi*,’ dedi. ‘Git Hıristiyan, git.’ Babası buna şöyle cevap verdi: ‘Hıristiyan’ın gitmesi önemli değil kızım; o sana bir kötülük etmedi; Türkler de gittiler zaten. Sen telâşlanma, korkulacak bir şey yok; Türkler dediğim gibi ricam üzerine geldikleri yerden gittiler.’ ‘Dediğin gibi,

Türkler korkuttu onu,' dedim babasına. 'Ama madem bana gitmemi söyledi, canını sıkmayayım. Hoşça kal, izin verirsen, lâzım olduğunda tekrar ot toplamaya bu bahçeye gelirim. Efendimin söylediğine bakılırsa, en güzel salata otları senin bahçendeymiş.'

'İstediğin zaman gelebilirsin,' dedi Hacı Murad. 'Kızım, sana veya herhangi başka bir Hıristiyan'a kızdığı için öyle söylemedi; Türkler gitsin anlamında sana söylemiştir, ya da artık ot toplamanın vakti gelmiştir diye öyle demiştir.' Bunun üzerine ikisiyle de hemen vedalaştım. Süreyya, kalbi parçalanırmış gibi bir halde, babasıyla gitti; ben de ot toplama bahanesiyle bahçenin her yanını istediğim gibi dolaştım. Girişleri çıkışları, evin korunma durumunu, işimizi kolaylaştırmak için kullanılabilir bütün imkânları iyice inceledim. Daha sonra geri gidip, dönmeye ve arkadaşlarıma bütün olanları anlattım. Kaderin güzel Süreyya'yı bana vererek sunduğu nimetlerin tadını korkusuzca çıkarabileceğim anı ipe çekiyordum. Sonunda zaman geçti ve beklediğimiz gün geldi; uzun uzun düşünüp tartışarak yaptığımız planı izledik ve istediğimiz sonuca ulaştık. Benim Süreyya'yla bahçedeki konuşmamı izleyen cuma günü, akşam olurken, dönme, gemiyi güzeller güzeli Süreyya'nın evinin neredeyse karşısına demirledi. Kürek çekecek olan Hıristiyan'lara haber verilmişti; yakınlarda çeşitli yerlere gizlenmişlerdi. Hepsi tedirgin ve telâşlıydılar; gözlerinin önündeki gemiyi ele geçirmek için sabırsızlanıyorlardı; çünkü onlar dönmenin tasarladıklarını bilmiyorlar, hürriyetlerine bilek gücüyle, gemide bulunan Magripliler'i öldürerek kavuşacaklarını sanıyorlardı. Ben ve arkadaşlarım boy gösterir göstermez, gizlenenlerin hepsi yanımıza geldiler. Şehrin kapıları o saatte kapanmıştı, ortalıkta kimsecikler yoktu. Bir araya toplandığımızda, önce gidip Süreyya'yı almanın mı, yoksa gemideki Magripli kürekçileri etkisiz kılmanın mı daha iyi olacağı konusunda şüpheye düştük. Biz böyle kararsızlık içindeyken, dönme geldi ve neyi beklediğimizi sorup vaktin tamam olduğunu, bütün Magripliler'in köşelerine çekilmiş, çoğunun uykuda olduğunu söyledi. Düşündüğümüzü ona da söyledik; o da önce geminin ele geçirilmesi gerektiğini, bunu büyük kolaylıkla, tehlikesizce yapabileceğimizi, sonra gidip Süreyya'yı alabileceğimizi söyledi. Söyledikleri hepimizin aklına yattı; bunun üzerine daha fazla oyalanmayıp o önde, gemiye gittik. Gemiye ilk o atladı ve elini palasına atarak Magripli dilinde, 'Ölmek istemiyorsanız hiçbiriniz yerinizden kıpırdamayın,' dedi. Bu arada Hıristiyanlar'ın hemen hepsi gemiye atlamışlardı. Pek yürekli olmayan Magripliler, reislerinin böyle konuştuğunu duyunca korktular. Yok denecek kadar az sayıdaki silâhlarına bir teki bile el atmayarak, tek kelime etmeden, Hıristiyanlar'ın ellerini kelepçelemelerine izin verdiler. Onlar da, seslerini yükseltecek olurlarsa anında hepsini bıçaklayacaklarını söyleyip Magripliler'i tehdit ederek, çabucak bu işi bitirdiler. Daha sonra, yarımız onların başında nöbetçi kaldı; diğerlerimiz de, önde dönme olmak üzere, Hacı Murad'ın bahçesine gittik. Şansımıza, kapı sanki kapalı değilmişçesine, kolayca açıldı; böylece büyük bir sükûnet ve sessizlik içinde, kimse farketmeden eve vardık. Güzel Süreyya bir pencerede bizi bekliyordu; seslerimizi duyunca alçak sesle, Nasrani, yani Hıristiyan olup olmadığımızı sordu. Ben de evet deyip aşağı inmesini söyledim. Beni tanıyınca, bir an bile tereddüt etmedi; tek kelime

etmeden, anında indi, kapıyı açtı ve karşımıza o kadar güzel, süslü püslü çıktı ki, istesem de tasvir edemem. Ben onu görür görmez, bir eline sarılıp öpmeye başladım; dönme ve iki arkadaşım da aynı şeyi yaptılar. Durumu bilmeyen diğerleri de, bunu görünce, bizi hürriyetimize kavuşturduğu için ona teşekkür ediyoruz sanıp aynı şeyi yaptılar. Dönme, Magripli dilinde, babasının evde olup olmadığını sordu. O da evde olduğunu, uyuduğunu söyledi. ‘Öyleyse uyandırmamız gerekecek,’ dedi dönme. ‘Onu ve bu güzel evdeki değerli her şeyi, yanımıza almamız lâzım.’ ‘Hayır,’ dedi Süreyya, ‘babama kesinlikle dokunulmayacak; bu evde benim yanıma aldıklarımın başka bir şey de yok zaten; aldıklarım hepinizi zengin ve mutlu edecek kadar çok; birazdan göreceksiniz.’ Bunun üzerine çabucak döneceğini, hiç ses çıkarmadan beklememizi söyleyerek, tekrar içeri girdi. Dönmeye Süreyya’yla ne konuştuklarını sordum; o da anlattı. Ben de ona, Süreyya ne istiyorsa onu yapacağımızı söyledim. Tam o sırada, Süreyya elinde zor taşıdığı, altınlarla dolu küçük bir sandıkla dönüyordu ki, kör talih babasını uyandırdı. Bahçedeki sesleri işitip pencereye çıkınca, aşağıdakilerin hepsinin Hıristiyan olduğunu hemen anladı. Avazı çıktığı kadar, Arapça, ‘Hıristiyanlar, Hıristiyanlar! Hırsızlar, hırsızlar!’ diye bağırmağa başladı. Bu haykırışlar hepimizi korkutup telâşa düşürdü. Ama içinde bulunduğumuz tehlikeyi ve yakalanmadan bu işi bitirmemizin ne kadar önemli olduğunu gören dönme, adamlarımızdan birkaçıyla birlikte, hızla Hacı Murad’ın odasına çıktı. Ben, baygın halde kollarıma yığılan Süreyya’yı bırakmaya cesaret edemiyordum. Sonuçta, yukarı çıkanlar pek becerikli davranıp bir çırpıda Hacı Murad’ı elleri bağlı, ağzına bir mendil tıklanmış, konuşamaz halde aşağı indirdiler; sesini çıkarırsa öldüreceklerini söyleyip tehdit ediyorlardı. Kızı onu görünce, görmemek için gözlerini kapadı; Süreyya’nın nasıl kendi isteğiyle kendini bizlere teslim ettiğini bilmeyen babası, dehşete kapıldı. Ama o sırada en çok ayaklarımıza ihtiyacımız olduğu için, hızla hareket edip gemiye bindik; gemide kalanlar, başımıza kötü bir şey gelmiş olmasından korkmuş, bizi beklemekteydiler. Hepimiz gemiye bindiğimizde, akşam olalı iki saat ancak geçmişti. Gemide Süreyya’nın babasının elleri çözüldü, ağzındaki mendil çıkarıldı. Ama dönme tekrar tek kelime konuşmamasını, yoksa öldüreceklerini söyledi. Hacı Murad kızına bakınca derin derin iç çekmeye başladı; benim kızını sımsıkı kucakladığımı, onun da itirazsız, şikâyetsiz, kaçmayıp sakin sakin durduğunu görünce iç çekişleri daha da derinleşti. Ama bütün bunlara rağmen, dönme sık sık savurduğu tehditlerini yerine getirir korkusuyla, susuyordu. Süreyya artık gemide ve küreklere asılmak üzere olduğumuzu görünce, babasına ve diğer bağlı Magripliler’e bakıp, dönmeye benden o Magripliler’le babasını serbest bırakmamı rica etmesini söyledi. Kendisini bu kadar çok seven babasının, gözlerinin önünde, üstelik kendi yüzünden esir alındığını görmektense, denize atlamayı tercih ediyordu. Dönme söylediklerini tercüme etti; ben de memnuniyetle dedim. Ama dönme buna itiraz etti; Magripliler’i orada bırakırsak, anında adam toplayıp şehri ayağa kaldıracaklarını, hafif teknelerle hemen peşimize düşüp denizden, karadan yolumuzu keseceklerini, kaçamayacağımızı söyledi; yapabileceğimiz tek şey, ilk vardığımız Hıristiyan toprağında serbest bırakmaktı onları. Hepimiz bu fikirde

birleştik; Süreyya'ya da durum anlatıldı; isteğini neden hemen yerine getiremeyeceğimiz açıklandı; o da ikna oldu. Sonra, mutlu bir sessizlik içinde, cesur kürekçilerimiz neşeyle, hızla küreklere sarıldılar ve kendimizi yürekten Tanrı'ya teslim ederek, en yakın Hıristiyan toprağı olan Mayorka Adaları'na doğru yol almaya başladık. Ama rüzgâr kuzeyden estiği ve deniz biraz çalkantılı olduğu için, Mayorka rotasını izleyemedik; mecburen Oran yönünde, kıyı kıyı ilerliyorduk. O sahil şeridinde, Cezayir'den altmış mil uzaklıktaki Şerşel'den görünme korkusu içindeydik. Ayrıca, bu arada Tetuan'dan mal getiren kadırgalardan biri karşımıza çıkar diye de korkuyorduk; ama her birimiz kendi adına ve hep birlikte, korsan gemisi olmadığı sürece, bir ticaret gemisine rastladığımız takdirde, saldırıya uğramayacağımız gibi, yolculuğumuza daha güvenli devam edebileceğimiz bir gemiye el koyabileceğimiz kanısındaydık. Yol aldığımız sürece Süreyya'nın başı, babasını görmemek için benim ellerime gömülüydü; bize yardım etsin diye *Lâlâ* Meryem'e dua ettiğini duyuyordum. Bir otuz mil kadar yol almış olmalıydık ki, şafak söktü; karanın, aşağı yukarı üç tüfek atımı açığındaydık; kıyı ıssızdı, bizi görebilecek kimse yoktu. Buna rağmen, küreklere asılıp biraz açıldık; deniz sakinleşmişti. Yaklaşık iki fersah açılmıştık ki, nöbetleşe kürek çekme emri verildi; bir şeyler yiyecektik; gemide yiyecek boldu. Ama kürekçiler mola vermenin sırası olmadığını, kürek çekmeyenlerin çekenlere yemek yedirebileceğini, kürekleri kesinlikle bırakmak istemediklerini söylediler. Dedikleri gibi yaptık; bu arada rüzgâr bordadan esmeye başlayınca, derhal yelken açıp kürekleri bırakmak, Oran'a yönelmek zorunda kaldık; başka bir rota tutmamız mümkün değildi. Bütün bunlar alelacele yapıldı ve bu şekilde, yelkenle, saatte sekiz milden fazla yol almaya başladık; tek korkumuz, bir korsan gemisine rastlamaktı. Magripli kürekçilere yemek verdik; dönme onları, esir olmadıklarını, ilk fırsatta serbest bırakılacaklarını söyleyerek teselli etti. Aynı şey Süreyya'nın babasına söylendiğinde şöyle cevap verdi: 'Ey Hıristiyanlar, cömertliğinizden ve iyiliğinizden, başka herhangi bir şeyi bekleyebilir, inanabilirdim; ama bana hürriyetimi geri vereceğinize inanacak kadar saf değilim. Bana hürriyetimi böyle cömertçe geri vermek üzere kendinizi bu kadar büyük bir tehlikeye atmış olamazsınız; özellikle de kim olduğumu, beni serbest bırakmanın karşılığında ne büyük bir çıkar sağlayabileceğinizi bilerek. Eğer bir fiyat biçmek isterseniz, benim ve bu talihsiz kızım için her istediğinizi vermeyi teklif ediyorum size; kabul etmezseniz de, sırf kızım için vermeye razıyım; o benim ruhumun en değerli parçasıdır.' Bunları söyledikten sonra öyle acı acı ağlamaya başladı ki, hepimizde merhamet uyandırdı, Süreyya'yı da kendisine bakmak zorunda bıraktı. Süreyya babasının ağladığını görünce dayanamayıp ayaklarımın dibinden kalktı, gidip babasına sarıldı; ikisi yanak yanağa verip o kadar acıklı bir ağlama tutturdular ki, çoğumuz gözyaşlarımızı tutamadık. Ama babası Süreyya'yı bayramlık kıyafetler, mücevherler içinde görünce, kendi dillerinde dedi ki: 'Bu ne kızım? Dün akşam, bu korkunç felâket başımıza gelmeden önce, seni günlük ev kıyafetinle görmüştüm; oysa şimdi, giyinmeye vaktin olmadığı, süslenip püslenerek kutlanacak sevinçli bir haber almadığın halde, seni, talihin yüzümüze güldüğü zamanlarda sana verebilmiş olduğum en güzel kıyafetler içinde

görmekteyim. Buna cevap ver; bu, beni içinde bulunduğum felâketten daha çok şaşırtıyor.’ Magripli’nin kızına bütün söylediklerini dönme bize açıklıyor, Süreyya tek kelime etmiyordu. Ama babası, geminin bir yanında, kızının mücevherlerinin bulunduğu ve Cezayir’de bırakıp yazlığa getirmediğini gayet iyi bildiği küçük sandığı görünce, iyice şaşırdı ve kızına o sandığın bizim elimize nasıl geçtiğini, içinde ne olduğunu sordu. Bunun üzerine dönme, Süreyya’nın cevap vermesini beklemeden şöyle konuştu: ‘Beyefendi, kızın Süreyya’ya bu kadar çok soru sorma zahmetine katlanma; ben tek cevapla bütün sorularına karşılık vereceğim. Şunu bil ki, kızın Hıristiyan’dır; bizim zincirimizi kıran, esaretten kurtulup hürriyete kavuşmamızı sağlayan odur. Süreyya kendi isteğiyle geliyor yanımızda; bana kalırsa bu durumdan, karanlıktan aydınlığa, ölümden hayata, ıstıraptan saadete geçen kişi kadar memnun.’ ‘Bu adamın dedikleri doğru mu, kızım?’ dedi Magripli. ‘Evet, doğru,’ dedi Süreyya. ‘Yani sen gerçekten Hıristiyan mısın, babanı düşmanın kucağına sen mi attın?’ dedi ihtiyar. Süreyya buna şöyle cevap verdi: ‘Hıristiyan olan benim, evet; ama seni bu duruma sokan ben değilim; çünkü ben asla sana kötülük etmek istemedim; tek isteğim kendime iyilik etmektir.’ ‘Peki ne iyilik ettin kendine kızım?’ ‘Bunu *Lâlâ Meryem*’e sor,’ dedi kızı, ‘o sana benden daha iyi cevap verir.’ Magripli bunu duyar duymaz, inanılmaz bir hızla kendini başaşağı denize attı; üzerindeki uzun ve bol kıyafet, bir süre suyun üstünde tutmuş olmasa, hiç kuşkusuz boğulacaktı. Süreyya babasını denizden çıkarmamız için haykırınca, hepimiz hemen koşup cüppesinden tuttuk, yarı boğulmuş, baygın halde sudan çıkardık. Süreyya o kadar üzülmedi ki, sanki babası ölmüş gibi üstüne kapanıp hıçkırarak ağlamaya başladı. Adamı başaşağı tuttuk; bol bol su çıktı ağzından; iki saat sonra, kendine geldi. Bu arada rüzgâr yön değiştirmiş, bizi karaya doğru götürmeye başlamıştı; karaya bindirmemek için küreklere asılmamız gerekiyordu. Ama talihimiz varmış, Magripliler’in *Rum Kahpe* dedikleri küçük bir burnun yanındaki küçük koya geldik; bizim dilimizde *Hıristiyan Kahpe* demektir; Magripliler arasında yaygın olan efsaneye göre, İspanya’nın, uğruna kaybedildiği kahpe, orada gömülüdür. Hattâ oraya demirlemeye mecbur olduklarında, kötüye yorarlar; mecbur kalmadan asla orada demir atmazlar. Ama bizim için bu koy, kahpe barınağı değil, güvenli bir sığınak oldu; deniz fırtınalıydı. Karaya nöbetçiler yerleştirip kürekleri elden bırakmadık; dönmenin temin etmiş olduğu yiyecekleri yedik, bu talihli başlangıcın mutlu bir sona ermesine yardımcı olmaları için, Tanrı’ya ve Meryem Ana’ya bütün kalbimizle dua ettik. Süreyya’nın yalvarmaları üzerine, babasını ve diğer bağlı Magripliler’i ne şekilde karaya çıkaracağımızı kararlaştırdık; gözünün önünde babasını bağlı, memleketlilerini esir alınmış görmeye, Süreyya’nın cesareti kalmamıştı, yufka yüreği dayanmıyordu. Onları gitmeden önce serbest bırakacağımıza söz verdik; orada bırakmanın bir tehlikesi yoktu; ıssız bir yerdi. Dualarımız boşa gitmemiş, Tanrı tarafından işitilmiş olacak ki, rüzgâr hemen döndü, deniz duruldu ve bizi, sevinçle başladığımız yolculuğa devam etmeye çağırdı. Bunu görünce, Magripliler’i çözüp birer birer karaya çıkardık; kendileri buna şaşırdılar. Ancak, Süreyya’nın babasına sıra geldiğinde, artık tamamen kendinde olarak dedi ki: ‘Hıristiyanlar, beni serbest bırakmanıza bu kötü kadın niye

seviniyor sanıyorsunuz? Bana acıdığı için mi? Hayır, kesinlikle değil; kötü niyetlerini gerçekleştirmeye kalktığında, benim varlığım onu engelleyeceği için. Din değiştirmesinin sebebini de, sizin dininizin bizimkinden üstün olduğunu anlaması sanmayın; sebebi, sizin ülkenizde, ahlâksızlığın, bizimkine göre daha serbest olduğunu bilmesidir.’ Ben ve bir başka Hıristiyan, bir çılgınlık yapmasın diye iki kolundan tutuyorduk; Süreyya’ya dönüp dedi ki: ‘Rezil, namussuz kız! Böyle kör gibi, deli gibi, can düşmanımız olan bu köpeklerin emrinde nereye gidiyorsun? Doğduğun güne lânet olsun; sana verdiğim sevgi, şefkat haram olsun.’ Ben babasının uzatmaya niyetli olduğunu görünce karaya çıkarmakta acele ettim; olduğu yerden haykırarak lânetlerine, şikâyetlerine devam etti; Tanrı’ya bizi mahvetmesi, gebertmesi için yalvarsın diye Muhammed’e yakardı. Yelken açıp sesini duyamaz olduktan sonra da, sakalını, saçlarını yolduğunu, yerlerde süründüğünü gördük. Yalnız bir ara o kadar bağırdı ki, şöyle dediğini işittik: ‘Dön, sevgili kızım, geri gel; her şeyi affediyorum; parayı o adamlara ver; zaten onların artık; gel de bu zavallı babanı teselli et; sen onu bırakırsan o da canını bu kumluk çölde bırakacak.’ Süreyya bunların hepsini duydu; üzüldü, ağladı, şu sözleri söylemekten başka bir şey yapamadı: ‘Babacığım, Allah’a dua et, Hıristiyan olmama sebep olan *Lâlâ* Meryem seni teselli etsin. Allah biliyor, başka türlü yapamazdım; bu Hıristiyanlar’ın kararında payı yoktur; onlarla gitmeyip evimde kalmak isteseydim de kalamazdım; sevgili babacığım, sana kötü geldiği kadar bana iyi gelen bu işi gerçekleştirmem için kalbim beni sıkıştırıyordu.’ Bunları söylediğinde ne babası onu duyabiliyor, ne de biz kendisini görebiliyorduk artık. Ben Süreyya’yı teselli ettim; hepimiz yolculukla ilgilendik; rüzgâr işimizi kolaylaştırıyordu; ertesi sabah şafak sökerken İspanya kıyılarında olacağımıza kesin gözüyle bakıyorduk. Ama iyilik nadiren, hattâ hiçbir zaman tek başına gelmediğinden, her iyiliğin yanında veya ardından, korkunç bir kötülük geldiğinden, talihimiz kötü gitti; belki de Magripli’nin kızına yağdırdığı lânetler etkili oldu – bir babanın lânetlerinden daima korkulmalıdır. Neyse, iyice açılmıştık, akşam olalı üç saat geçmişti; pupa yelken gidiyorduk; kürekleri bırakmıştık; rüzgâr bizi kürek zahmetinden kurtarıyordu; her yeri aydınlatan ayışığında, birden, yakınımızda tam armalı bir yelkenli gördük; bütün yelkenleri fora edilmiş, rüzgârı kıçın hafifçe yan tarafından alarak önümüzde yol alıyordu. O kadar yakındı ki, bindirmemek için yelken indirmek zorunda kaldık; onlar da bize yol vermek için dümen kırdılar. Güverteden bize kim olduğumuzu, nereye gittiğimizi, nereden geldiğimizi soruyorlardı. Ama bunu Fransızca sordukları için, dönme bize dedi ki: ‘Sakın cevap vermeyin; bunlar hiç şüphesiz hırsız Fransız korsanları.’ Bu ikaz üzerine kimse bir karşılık vermedi; biraz ilerlemiş, gemiyi rüzgâraltına almıştık ki, birdenbire iki top güllesi fırlattılar. Görünüşe bakılırsa, ikisi de zincirliydi; bir tanesi bizim geminin direğini ortadan ikiye böldü; direk de, yelken de devrildi. O anda bir gülle daha fırlattılar; bizim geminin tam ortasına isabet ederek ikiye ayırdı, başka bir zarar vermedi. Biz batmakta olduğumuzu görünce, hepimiz bağıra çağıra yardım istemeye, bizi alsınlar diye gemidekilere yalvarmaya başladık, yoksa boğulacaktık. Bunun üzerine yelken indirdiler; denize kayık indirildi; on, on iki silâhli,

arkebüzlü Fransız, ellerinde yanan fitillerle kayığa bindiler ve gemiye yanaştılar. Sayımızın azlığını ve geminin battığını görünce bizi aldılar ve onlara cevap vermemek gibi bir terbiyesizlik ettiğimiz için bunların olduğunu söylediler. Bizim dönme, Süreyya'nın mücevher sandığını alıp kimseye farketirmeden denize attı. Sonuçta, hepimiz Fransızlar'ın gemisine bindik. Fransızlar bizimle ilgili merak ettikleri her şeyi öğrendikten sonra, can düşmanlarımızmışçasına her şeyimizi çaldılar; Süreyya'nın ayaklarındaki halhalları bile aldılar. Ama beni asıl sıkan, Süreyya'yı soymaları değil, o çok değerli mücevherlerini aldıktan sonra, en değerli, onun en çok değer verdiği şeye sıra geleceğinden korkmamdı. Gerçi o adamların arzuları paradan öteye geçmez; ama bu para arzuları da doymak bilmez. O sırada bu hırsları öyle bir noktaya gelmişti ki, işlerine yarasa, esir giysilerimizi bile üstümüzden alacaklardı. Aralarından bazıları, hepimizi bir yelkene sarıp denize atmaktan yanaydılar; çünkü bazı İspanyol limanlarında Breton olduklarını söyleyip ticaret yapmaya niyetleri vardı; bizi diri götürürlerse, soygun açığa çıkacak, cezalandırılacaklardı. Ama sevgili Süreyya'nın varını yoğunu almış olan kaptan, kendisinin ganimetiyle yetineceğini, İspanya'da hiçbir limana uğramayıp, Cebelitarık boğazını gece veya nasıl geçebilirse öyle geçmek, yola çıktığı liman olan La Rochelle'e gitmek niyetinde olduğunu söyledi. Bunun üzerine, bize kayıklarımızı ve yapacağımız kısa yolculuk için gerekli şeyleri vermeyi kararlaştırdılar. Ertesi gün, İspanya kıyıları görüldüğünde, gerçekten de öyle yaptılar. İspanya kıyısını gördüğümüzde, bütün sıkıntılarımızı ve sefaletimizi tamamen unuttuk, bizim başımızdan geçmemiş gibi; insanın kaybettiği hürriyetine kavuşmasının mutluluğu çok büyüktür. Herhalde öğlene doğruydı, bizi kayıkla denize bırakıp iki fıçı su ve biraz peksimet verdiler. Kaptan, bilmem nasıl olup da merhamet duyarak, güzel Süreyya kayığa binerken, ona kırk kadar İspanyol altını verdi ve askerlerinin şu anda üzerinde bulunan giysileri almalarına izin vermedi. Kayığa bindik; bize yaptıkları iyilik için teşekkür ettik; şikâyetçi değil, müteşekkirdik. Onlar boğaza doğru açıldılar; bizse, karşımızda görünen karadan gözümüzü ayırmadan, hızla kürek çekmeye koyulduk; güneş batarken karaya o kadar yaklaştığımız ki, ortalık tamamen kararmadan varabileceğimizi düşünüyorduk. Ama o gece ayışığı olmadığı ve gökyüzü karanlık olduğu için, ayrıca bulunduğumuz yeri bilmediğimizden, karaya çıkmak pek emniyetli gelmedi bize. Yine de birçoğumuz, kayalık, ıssız bir yer bile olsa, karaya çıkmak istiyorduk; çünkü o zaman, Tetuan'dan gelen bir korsan gemisi oradan geçer diye korkmamıza gerek kalmazdı. Haklıydık böyle bir şeyden korkmakta; çünkü bu gemiler akşam Berberistan'dan yola çıkar, şafak sökerken de İspanya kıyılarına varırlar; genellikle burada bir yağma yapıp, yatmaya evlerine dönerler. Bir süre tartıştıktan sonra, deniz yeterince sakin olursa yavaş yavaş karaya doğru ilerleyip, yaşayabileceğimiz bir yere yaşmaya karar verdik. Öyle yaptık; herhalde geceyarısından az önceydi, pek biçimsiz, yüksek bir tepenin eteğine vardık; rahatça yaşmamıza izin vermeyecek kadar denize bitişik de değildi. Kayıkla kumluk sahile çıktık, karaya basıp yeri öptük ve hepimiz, gözlerimizde mutluluk gözyaşlarıyla, yüce Tanrı'mıza bu büyük lütfundan dolayı şükrettik. Kayıkta kalan erzağı alıp karaya çektik;

tepeye epeyce tırmandık. Orada olduğumuz halde, bir türlü emin olamıyor, Hıristiyan topraklarına bastığımızı tam inanamıyorduk. Şafağın sökmesi, bana kalırsa, gecikmiş gibi gelmişti bizlere. Dağın tepesine kadar tırmandık; oradan bir köy veya çoban kulübesi görebilir miyiz diye baktık. Ama ne kadar baktıysak da, ne bir köy, ne bir insan, ne bir patika, ne bir yol görebildik. Buna rağmen, karanın içlerine doğru yürümeye karar verdik; bir süre sonra bize nerede olduğumuzu söyleyebilecek birilerine rastlamamamız mümkün değildi. Beni en çok üzen, Süreyya'nın bu sarp yerlerde yaya olmasıydı; onu bir ara omuzlarıma aldırıysam da, dinlenmekten çok benim yorulmama üzülmediğinden, bir daha böyle bir şey yapmamamı istedi. Büyük bir sabırla, mutlulukla, benimle elele yürüyordu. Çeyrek fersah gitmemiştik ki, küçük bir çanın sesi geldi kulağımıza; civarda bir sürü olduğunun açık işaretiydi bu. Hepimiz dikkatle bakındık ve bir mantar meşesinin dibinde, genç bir çobanın, rahat rahat, kaygısızca, bir bıçakla bir sopayı yontmakta olduğunu gördük. Biz seslenince başını kaldırdı, hafifçe doğruldu ve sonradan öğrendiğimize göre, ilk gördüğü, dönme ve Süreyya oldu. Onların Magripli kıyafetleri içinde olduklarını görünce, Berberistan'da ne kadar Magripli varsa hepsi üstüne geliyor zannederek, inanılmaz bir hızla, ilerideki ormana doğru koşmaya, avazı çıktığı kadar bağırmağa başladı. 'Magripliler!' diyordu. 'Magripliler karaya çıktı! Magripliler, Magripliler! Silâh başına, silâh başına!' Biz bunu duyunca şaşkına döndük; ne yapacağımızı bilemiyorduk. Ama çobanın haykırışlarının ortalığı telâşa vereceğini, sahil muhafızlarının derhal gelip ne olduğuna bakacağını düşündük ve dönmenin Osmanlı giysilerini çıkarıp esir üniforması giymesine karar verdik. Aramızdan biri hemen ceketini ona verdi; kendisi gömleğiyle kaldı. Böylece Tanrı'ya dua edip çobanın yürüdüğü yolu tuttuk; sahil muhafızlarının yolumuzu kesmesini bekliyorduk. Düşüncemizde yanılmadık; aradan iki saat geçmeden, çalılıklardan düzlüğe çıkmıştık ki, elli kadar atlının, dörtnala bize doğru geldiğini gördük. Onları görür görmez, olduğumuz yerde durup yaklaşmalarını bekledik. Ama onlar gelip aradıkları Magripliler yerine bu sefil Hıristiyanlar'ı bulunca, şaşkırdılar; aralarından biri, çobanın ortalığı telâşa vermesine bizim mi sebep olduğumuzu sordu. 'Evet,' dedim ben; başımıza gelenleri, nereden geldiğimizi, kim olduğumuzu anlatmaya başlayacakken, aramızdaki Hıristiyanlar'dan biri, bize soruyu soran atlıyı tanıdı ve benim tek kelime söylemememe fırsat bırakmadan, 'Beyler,' dedi, 'bizi bu kadar iyi bir yere getirdiği için Tanrı'ya şükürler olsun. Çünkü, eğer yanılmıyorsam, bu bastığımız toprak, Velez-Malaga toprağı; esaret yıllarım hâfızamı köreltmediyse, sen, bize kim olduğumuzu soran, dayım Pedro de Bustamante'sin.' Esir Hıristiyan bunları söyler söylemez, atlı atından yere atlayıp delikanlıya sarıldı, dedi ki: 'Benim canım yeğenim, tanıdım seni; ben seni öldü sanıp matemini tutmuştum; ablam, yani annen ve bütün ailen de. Hepsi hayatta; onlara seni görüp sevinecek kadar ömür veren Tanrı'ya şükürler olsun. Senin Cezayir'de olduğunu haber almıştık; kıyafetine ve bütün arkadaşlarının haline bakılırsa, mucize kabilinden kurtulmuşsunuz.' 'Öyle oldu,' dedi delikanlı. 'Sonra her şeyi uzun uzun anlatırım.' Atlılar bizim Hıristiyan esirler olduğumuzu anlayınca atlarından indiler, bize atlarını verdiler; Velez-

Malaga şehri bir buçuk fersah ilerideydi. Aralarından bazıları, kayığı nerede bıraktığımızı sorup şehre götürmek üzere onu almaya gittiler; bazıları da bizim atların terkisine oturdular; Süreyya da, Hıristiyan delikanlının dayısının atına bindi. Bütün köy halkı bizi karşılamaya çıktı; önden giden biri, gelişimizi haber vermişti. Köylüler, hürriyete kavuşmuş esirler, esir Magripliler gördüklerine şaşırmamışlardı; çünkü o sahilde oturanlar, her ikisini de görmeye alışıktır. Ama Süreyya'nın güzelliğine şaşırmışlardı; Süreyya, hem yolun yorgunluğuyla, hem artık tehlike ihtimali olmadan Hıristiyan topraklarında bulunduğunu bilmenin sevinciyle, güzelliğinin doruğundaydı. Yanaklarına öyle bir renk vermişti ki bu mutluluğu, o sırada aşkım beni yanıltmadıysa, diyebilirim ki, dünyada ondan güzel bir yaratık olamazdı; varsa da ben görmemiştim. Tanrı'ya bize bağışladığı lütuf için şükretmek üzere, doğru kiliseye gittik. Süreyya içeri girer girmez, orada *Lâlâ* Meryem'inkine benzeyen yüzler olduğunu söyledi. Ona bunların Meryem Ana'nın resimleri olduğunu söyledik; dönme bu resimlerin anlamını, her birine, kendisiyle konuşan *Lâlâ* Meryem'in kendisiymiş gibi tapınabileceğini, elinden geldiğince anlattı. Akıllı, sevgili bir kız olan Süreyya, resimlerle ilgili anlatılan her şeyi hemen anladı. Oradan bizi alıp köyün çeşitli evlerine dağıttılar. Dönme, Süreyya ve ben, bizim Hıristiyan delikanlının evine gittik; oldukça refah içinde yaşayan ailesi, bizi kendi oğullarına gösterdikleri sevgiyle ağırladı. Velez'de altı gün kaldık; sonra dönme, gerekli bilgileri almış olarak Granada şehrine, Kutsal Enkizisyon aracılığıyla Kutsal Kilise'ye kabul edilmeye gitti. Diğer hürriyetine kavuşan Hıristiyan esirlerin her biri, beğendiği yere gitti; bir tek Süreyya'yla ben kaldık; Fransız'ın acıyıp Süreyya'ya verdiği altınlardan başka şeyimiz yoktu. O parayla Süreyya'nın bindiği hayvanı aldım; şimdiye kadar kendisine kocalık değil, babalık ve silâhtarlık ettim. Niyetimiz, eğer hayattaysa babamı veya talih kardeşlerimden birinin yüzüne benden çok güldüyse, onu bulmak. Yine de ben, Tanrı'nın bana Süreyya'yı eş olarak vermesinden sonra, hiçbir servete daha fazla değer veremeyeceğimi düşünüyorum. Süreyya yoksulluğun beraberinde getirdiği zorluklara öyle bir sabırla katlanıyor, artık Hıristiyan olmak için öyle sabırsızlanıyor ki, beni şaşırtıyor, ona hayatım boyunca hizmet etme isteği veriyor. Ne var ki, memleketimde onun başını sokabileceğim bir yer bulup bulamayacağımı, zaman ve ölümün, babamın ve kardeşlerimin durumlarında, hayatlarında ne gibi değişiklikler yaptığını, onları bulamazsam beni tanıyan birini bile bulup bulamayacağımı bilmemek, benim Süreyya'ya, onun da bana ait olduğunu bilmemin sevincini bulandırıyor, siliyor. İşte beyler, hikâyem bu kadar; hoş ve ilginç bir hikâyeye olup olmadığına siz değerli aklınızla karar verin; ben size bir tek şunu söyleyebilirim: Sizi sıkma korkusuyla birçok olayı anlatmadığım halde, hikâyemi daha kısaca anlatmış olmayı isterdim.”

KIRK İKİNCİ BÖLÜM

Handaki yeni olaylara ve öğrenilmeye değer birçok başka şeye dair

Esir bu sözleri de söyleyip sustu; Don Fernando dedi ki:

“Emin olun yüzbaşı, bu garip hikâyeyi anlatış biçiminiz de, olayların ilginçliğini, değişikliğini aratmayacak nitelikteydi. Hepsi çok ilginç, çok tuhaf, dinleyenleri şaşırta, hayran bırakan serüvenlerle dolu. Hikâyeniz o kadar hoşumuza gitti ki, dinlerken güneş doğacak da olsa, baştan dinlemek isterdik.”

Bu sözlerden sonra, Don Fernando ve diğerlerinin hepsi, yardım etmek için ellerinden geleni yapmayı o kadar sevgi ve içtenlikle teklif ettiler ki, yüzbaşı samimiyetlerinden emin oldu. Don Fernando, kendisiyle birlikte gitmek isterse, marki olan ağabeyinin, Süreyya'nın vaftiz babalığını üstlenebileceğini, kendisinin de, yüzbaşının memleketine, kendine yakışır mevki ve rahatlıkla gitmesini sağlayabileceğini söyledi. Esir hepsine kibarca teşekkür etti, fakat cömert tekliflerinden hiçbirini kabul etmedi.

Bu arada akşam olmaktadır; karanlık çökerken hana bir arabayla at üzerinde birkaç adam geldi. Yatacak yer sordular; hancının karısı bir karış boş yeri kalmadığını söyledi.

“Öyle bile olsa,” dedi gelen atlılardan biri, “sayın Hâkim için bir yer bulunabilir mutlaka.”

Bunu duyan hancının karısı telâşlanarak dedi ki:

“Beyefendi, mesele şu: Yatağımız yok. Eğer beyefendi hazretlerinin yanında yatak varsa, ki vardır, buyursunlar. Kocamla ben, sayın Hâkime kendi odamızı veririz.”

“Pekâlâ öyleyse,” dedi silâhtar.

Bu arada arabadan bir adam çıkmıştı; görevi, mevkii, kıyafetinden hemen belli oluyordu; kolları volanlı, uzun cüppesi, hizmetkârının da belirttiği gibi, hâkim olduğunu gösteriyordu. Yanında da, elinden tuttuğu bir genç kız vardı; kız on altı yaşlarında gösteriyordu; yol kıyafeti giymişti; o kadar alımlı, o kadar güzel ve zarıftı ki, görenlerin hepsi hayran oldular. Handa bulunan Dorotea, Luscinda ve Süreyya'yı görmemiş olsalar, bu genç kız kadar güzelinin zor bulunabileceğini düşünürlerdi. Hâkimle genç kızın girişlerinde Don Quijote de orada bulundu ve onları görür görmez dedi ki:

“Zat-ı âliniz pek tabii ki, girip bu şatoda konaklayabilirsiniz; biraz küçük ve pek rahat olmamakla birlikte, dünyada silâha ve kaleme yer açamayacak bir darlık, bir rahatsızlık olamaz; hele hele silâh ve kaleme, yol gösteren ve emreden, güzellikse. Kalem sahibi zat-ı âlinizin kolundaki bu güzel genç kıza, şatolar açılıp emrine sunulduğu gibi, kayalar yarılmalı, dağlar yıkılıp devrilmeli, ona yer açılmalıdır. Bu cennete hoşgeldiniz efendim; burada zat-ı âlinizin yanında getirdiği tanrıçaya eşlik edecek yıldızlar ve güneşler bulacaksınız. Burada silâhları mükemmel, güzelliği dorukta bulacaksınız.”

Hâkim, Don Quijote'nin konuşmasına şaşırılmıştı; gözlerini ondan ayıramıyor, sözleri kadar görünüşü de onu hayretlere düşürüyordu. Kendisine verilecek bir cevap bulamadan, karşısında

Luscinda, Dorotea ve Süreyya'yı görüp yine şaşı kaldı. Hanımlar, yeni konuklar geldiğini haber alıp, hancının karısından genç kızın güzelliğini dinleyince, kendisini görüp ağırlamaya gelmişlerdi. Don Fernando, Cardenio ve rahip ise, daha sade, daha kibar sözlerle karşıladılar konukları. Saygıdeğer hâkim hem gördüklerine, hem duyduklarına şaşarak içeri girdi; hanın güzel hanımları da güzel genç kızı ağırladılar.

Sonuçta, hâkim orada bulunanların hepsinin soylu kimseler olduklarını anladı; ama Don Quijote'nin görüntüsü, yüzü, hali, onu afallatmıştı. Karşılıklı kibar sözler edilip hanın olanakları tartışıldıktan sonra, önce kararlaştırıldığı şekilde yapmaya karar verildi; bütün kadınlar, daha önce sözü edilen odaya girecek, erkekler de dışarıda kalıp, bir bakıma nöbet tutacaklardı. Hâkim kızının, yani güzel genç kızın, hanımların yanında gitmesine sevindi; kız da seve seve gitti. Hancının dar yatağına hâkimin yanındakinin yarısını da ekleyince, o gece düşündüklerinden çok daha rahat yattılar.

Esir hâkimi gördüğü anda yüreği hoplamış, bu adamın, kardeşi olduğunu hissetmişti; yanındaki hizmetkârlardan birine, adını ve memleketini sordu. Hizmetkâr, adının Üstat Juan Pérez de Viedma olduğunu, Leon dağlarında bir köyde doğmuş olduğunu işittiğini söyledi. Bu sözler ve gördükleriyle, bunun, babasının nasihatine uyup tahsiline devam eden kardeşi olduğundan kesinlikle şüphesi kalmadı. Heyecan ve mutluluk içinde, Don Fernando, Cardenio ve rahibi çağırıp, başkalarına duyurmadan durumu anlattı, o hâkimin kendi kardeşi olduğunu söyledi. Hizmetkâr ayrıca, efendisinin Amerika'ya, Meksika Mahkemesine tayin edildiğini söylemiş, yanındakinin kızı olduğunu, annesinin onu doğururken öldüğünü ve kızıyla birlikte hâkime büyük bir servet bıraktığını anlatmıştı. Esir, kendisini nasıl tanıtacağı, kardeşinin, kendisini tanıttığında yoksulluğundan utanacağını mı, yoksa kollarını mı açacağını önceden nasıl öğrenebileceği konularında onlara akıl danıştı.

“Siz onu öğrenmeyi bana bırakın,” dedi rahip. “Zaten, çok iyi karşılanacağınızdan kuşku yok, sayın yüzbaşı; kardeşiniz iyi ve akıllı bir insan olduğunu, görünüşüyle ortaya koyuyor; kibirli, nankör veya talihin getirdiği olayları gereğince değerlendirmeyi bilemeyecek bir kişi izlenimini vermiyor.”

“Buna rağmen,” dedi yüzbaşı, “ben kendimi birden değil, dolambaçlı yoldan tanıtmayı tercih ederdim.”

“Size söz veriyorum,” diye cevap verdi rahip, “herkesi memnun edecek şekilde bu işi halledeceğim.”

Bu arada, akşam yemeği hazırlanmıştı; esir ve yemeklerini odalarında, ayrı yiyen hanımlar dışında herkes masaya oturdu. Yemeğin ortasında, rahip dedi ki:

“Sayın hâkim, benim, esir olarak birkaç yılını geçirdiğim Konstantinopolis'te zat-ı âlinizle aynı soyadını taşıyan bir arkadaşım vardı. Kendisi İspanyol topçularının en cesur askerlerinden, yüzbaşılardan biriydi; ama yiğit ve cesur olduğu kadar talihsizdi de.”

“Bu yüzbaşının adı neydi, beyefendi?” diye sordu hâkim.

“Adı Ruy Pérez de Viedma'ydı,” diye cevap verdi rahip. “Leon Dağlarında bir köyde

doğmuş; bana babası ve kardeşleri arasında geçen bir olayı anlatmıştı. Onun kadar doğru sözlü birisi anlatmamış olsa, yaşlı kadınların kışın ateş başında anlattıkları masallardan biri diye dinlerdim. Anlattığına göre, babası servetini üç oğlu arasında paylaşmış ve onlara Cato'nun nasihatlerinden daha iyi öğütler vermiş. Arkadaşımın seçtiği, savaşa katılma nasihatinin başarılı olduğunu söyleyebilirim doğrusu; birkaç yıl içinde, sırf kendi cesareti ve gayreti sayesinde, faziletinden başka bir şeye sırtını dayamadan, topçu yüzbaşılığına yükseldi; yakın zamanda da albay olacağı belliydi. Ama şansı yaver gitmedi; talihin yüzüne gülmesini en bekleyebileceği anda, talih ona sırt çevirdi; onca kişinin hürriyetine kavuştuğu mutlu bir günde, İnebahtı Savaşında esir düştü. Ben de Halkü'l-Vadi'de esir düştüm; sonra, ayrı ayrı serüvenler yaşayıp Konstantinopolis'te karşılaştık. Oradan Cezayir'e gitti; o şehirde, dünyanın en garip olaylarından biri gelmiş başına.”

Rahip hikâyeye devam etti; az ve öz konuşarak, Süreyya'yla ağabeyinin başlarından geçenleri anlattı. Hâkim bütün bunları, hayatında hiçbir şeye göstermemiş olduğu bir dikkatle dinledi. Rahip, Fransızlar'ın teknedeki Hıristiyan'ları soyduğu, arkadaşıyla güzel Magripli kadının büyük bir yoksulluk ve sefalet içine düştüğü noktada, hikâyeyi kesti; başlarına ne geldiğini, İspanya'ya varıp varamadıklarını, Fransızlar'ın onları Fransa'ya götürüp götürmediklerini bilmediğini söyledi.

Rahibin bütün anlattıklarını, yüzbaşı biraz uzaktan dinliyor, kardeşinin bütün hareketlerini izliyordu; rahip hikâyeyi bitirince hâkim içini çekti ve gözleri yaşlarla dolarak, dedi ki:

“Ah, beyefendi, bu anlattıklarınızın beni ne kadar yakından ilgilendiren haberler olduğunu bir bilerseniz! Her ne kadar kendimi tutmaya çalışsam da gözümünden fışkıran bu yaşlarla, duygularımı ifade etmek zorunda kaldım! Bu anlattığınız cesur yüzbaşı, benim büyük ağabeyimdir; o benden ve küçük ağabeyimden daha güçlü, daha yüce düşüncelere sahip olduğu için, şerefli ve itibarlı savaşçılık mesleğini seçmişti. Arkadaşınızın anlattığı, sizin masala benzettiğiniz gibi, babamızın bize öğütlediği üç yoldan biri de buydu. Ben tahsil yolunu seçtim ve hem Tanrı'nın, hem çalışkanlığımın yardımıyla, bu gördüğünüz mevkie ulaştım. Küçük ağabeyim Peru'da; o kadar zengin ki, bana ve babama gönderdiği paralarla, çoktan yanına aldığı sermayeyi telâfi etti; hattâ babamın savurgan mizacını tatmin edebileceği kadar çok şey verdi ona. Ben de bu sayede tahsilimi çok daha iyi ve rahat koşullarda tamamlayıp bu mevkie gelebildim. Babam hâlâ hayatta, büyük oğlundan haber alma isteği içinde kavruluyor; oğlunu sağ görmeden kendi canını almasın diye sürekli Tanrı'ya dua ediyor. O kadar akıllı bir adam olan ağabeyimin nasıl olup da onca dert ve felâketi veya başarıyı babasına haber vermeyi ihmal ettiğine şaşıyorum. Babamın veya bizlerden birinin haberi olsaydı, fidyesini ödeyebilmek için değnek mucizesini beklemesine gerek kalmazdı. Benim şimdi merak ettiğim, acaba o Fransızlar serbest bıraktılar mı ağabeyimi, yoksa soygun ortaya çıkmasın diye öldürdüler mi? Bunları duyduktan sonra, yolculuğuma başlangıçtaki mutlulukla değil, hüznle, kederle devam edeceğim. Ah sevgili ağabeyim, şimdi nerede olduğunu bir bilen olsa! Ne pahasına olursa olsun, seni bulur, dertlerinden kurtarırdım. Ah, Berberistan'ın en karanlık

zindanlarında bile olsan, yaşlı babamıza senin hayatta olduğun haberini verebilseydim! Onun, ağabeyimin ve benim servetlerimiz, seni oradan kurtarırdı! Ah güzel, cömert Süreyya, ağabeyime yaptığın iyiliklerin karşılığını sana ödeyebilseydim! Ruhunun yeniden doğuşunda, hepimizi mutlu edecek düğününüzde bulunabilseydim!”

Hâkim, bu ve buna benzer sözleri, ağabeyiyle ilgili aldığı haberlerden ötürü öyle bir kederle söylüyordu ki, kendisini dinleyenlerin, üzüntüsüne katıldıkları belliydi.

Rahip amacına ulaştığını ve her şeyin, yüzbaşının istediği gibi olduğunu görünce, hepsini bu üzüntüden artık kurtarmak istedi ve sofradan kalkıp Süreyya'nın odasına giderek elinden tutup getirdi; arkalarından da Luscinda, Dorotea ve hâkimin kızı geliyordu. Yüzbaşı, rahibin ne yapacağını bekliyordu; rahip onu da elinden tutup ikisini birlikte hâkimin ve diğer soyluların yanına götürerek dedi ki:

“Saygıdeğer hâkim, gözyaşlarınızı silin, bütün istedikleriniz, isteyebileceğiniz bütün mutluluk gerçek oldu; işte sevgili ağabeyiniz ve sevgili yengeniz. Bu gördüğünüz, yüzbaşı Viedma; bu da kendisine onca iyilik eden güzel Magripli'dir. Bahsettiğim Fransızlar, sizin, yüce gönlünüzün cömertliğini gösterebileceğiniz bu badireye atmış kendilerini.”

Yüzbaşı kardeşine sarılmak üzere yaklaştı; o da iki elini göğsüne koyup iyice baktı; ama tanıyınca öyle sımsıkı kucakladı, öyle acıklı mutluluk gözyaşları döktü ki, hazır bulunanların çoğu kendisine katıldı. İki kardeşin arasından geçen konuşmaları, karşılıklı duygularını, değil yazmak, hayal bile etmek mümkün değildir sanırım. Birbirlerine kısaca başlarından geçenleri anlattılar; iki kardeşin dostluğunun doruğa ulaşmasını sergilediler; hâkim Süreyya'yı kucaklayıp bütün servetini hizmetine sundu; kızıyla da Süreyya'yı kucaklaştırdı; güzel Hıristiyan kızla güzel Magripli, herkesin gözyaşlarını tazelediler.

Don Quijote de tek kelime konuşmadan dikkatle olanları izleyip bu tuhaf olayları değerlendiriyor, hepsini gezgin şövalyeliğin sihrine yoruyordu. Yüzbaşının Süreyya ve kardeşiyle birlikte Sevilla'ya gitmesine, hayatta ve hür olduğunun babasına bildirilmesine karar verdiler. Böylece babası gelip düğünde ve Süreyya'nın vaftizinde hazır bulunurdu; hâkim yolculuğuna devam etmek zorundaydı; çünkü bir ay sonra Sevilla'dan Yeni İspanya'ya bir filonun hareket edeceğini haber almıştı; bu imkânı kaçırmak kendisi için iyi olmayacaktı.

Sonuçta, esirin başına gelen bu talihli olay herkesi mutlu etmişti; gecenin de neredeyse üçte ikisi geçtiğinden, geri kalanını dinlenerek geçirmeye karar verdiler. Don Quijote, kale nöbeti tutmaya gönüllü oldu; kaledeki büyük servete, onca güzelliğe göz diken bir dev veya kötü niyetli haydut, saldırıda bulunabilirdi. Don Quijote'yi tanıyanlar kendisine teşekkür ettiler ve hâkime Don Quijote'nin garip takıntısını anlattılar; o da bundan çok hoşlandı.

Yatma saatinin gecikmesi, bir tek Sancho Panza'yı üzüyordu; kendine herkesten rahat bir yatak ayarlayan da yine oydu; eşeğinin semerinden yaptığı yatak, ileride anlatacağımız gibi, kendisine çok pahalıya mal oldu.

Hanımlar odaya, diğerleri de bulabildikleri yerlere yerleştikten sonra, Don Quijote söz verdiği gibi kale nöbeti tutmak üzere hanın dışına çıktı.

Şafağın sökmesine az bir şey kalmıştı ki, hanımların kulağına gelen tatlı, güzel ses, hepsini dikkatle dinlemeye mecbur etti; özellikle uyanık olan Dorotea'yı; Dorotea'ın yanında, hâkimin kızı Doña Clara de Viedma, uyumaktaydı. Bu kadar güzel şarkı söyleyen kişinin kim olabileceğini kimse düşünemiyordu; tek başına bir sestî, bir müzik âleti eşlik etmiyordu. Şarkının kâh avludan geldiğini sanıyorlardı, kâh ahırdan; onlar dikkatle bu karışıklığı çözmeye çalışırken, Cardenio odanın kapısına gelip konuştu:

“Uyumuyorsanız dinleyin; bir katırcı oğlanın sesini duyacaksınız; harikulâde şarkı söylüyor.”

“Duyduk zaten efendim,” dedi Dorotea.

Cardenio bunun üzerine gitti; Dorotea bütün dikkatini toplayarak dinledi ve şu şarkının sözlerini duydu:

KIRK ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Katırcı oğlanın tatlı hikâyesine ve handa meydana gelen diğer garip olaylara dair

Ben bir gemiciyim,
yok artık uzakta bir liman,
yine de yol alıyorum her an
aşkının derin sularında onun.
Daha güzel, daha parlaktır
Palinurus'un gördüklerinden mutlaka,
benim bu gördüğüm yıldız uzakta,
ben işte böyle bir yıldızı izlerim.
Nereye götürdüğünü bilmiyorum,
bu yolda ben karmakarışık ilerlerim,
hem itina edip hem önem vermiyor kalbim,
dikkatle yolunu izliyor onun.
Dürüstlüğü kimsede yok,
işin sonunu düşünüp kalbimi kırar,
bunlar işte onu benden gizleyen bulutlar,
ben onu en çok aradığımda.
Ah Clara, parlak yıldız,
parıltın beni eritiyor,
ölümüm gittikçe yaklaşıyor
sen benden gizlendikçe.

Şarkının burasında, Dorotea Clara'nın bu güzel sesi kaçırmasını istemedi ve sarsarak uyandırdı:

“Seni uyandırdığım için kusura bakma canım; ama belki de hayatında duyabileceğin en güzel sesi dinle diye uyandırıyorum.”

Clara mahmur uyandı ve ilk anda Dorotea'nın söylediklerini anlayamadı. Tekrarlamasını rica edince, o da tekrar etti; Clara dikkat kesildi. Daha şarkının iki dizesini duymuştu ki, tuhaf bir titremeye tutuldu; humma geçirir gibiydi; Dorotea'ya sıkı sıkı sarılarak dedi ki:

“Ah, sevgili hanımefendiciğim! Beni niye uyandırdınız? Kaderin bana şu anda yapabileceği en büyük iyilik, bu talihsiz müzisyeni görmeyeyim, duymayayım diye, gözlerimi de, kulaklarımı da kapalı tutmaktı.”

“Sen ne diyorsun canım? Şarkıyı bir katırcı oğlan söylüyormuş dediler.”

“Hayır, birçok mülkü olan bir senyördür o,” diye cevap verdi Clara. “Kalbimde de öyle bir yeri var ki, o bırakmak istemezse, ebediyen onun olacak.”

Dorotea kızın bu duygulu sözlerine şaşırды; yaşının küçüklüğüne rağmen, çok akıllıca sözler

gibi gelmişti bunlar kendisine; dedi ki:

“Señora Clara, söylediklerinizi anlayamıyorum; biraz daha açık konuşun; kalbinizle, mülklerle, sizi bu kadar etkileyen bu müzisyenle ilgili söylediklerinizi açıklayın bana. Ama şu anda bir şey söylemeyin; sizin derdinize yardım etmek isterken, bu şarkıyı dinleme zevkinden mahrum olmak istemiyorum. Yeni mısralar ve yeni bir melodiyle şarkısına devam ediyor gibi geldi bana.”

“Pekâlâ, öyle olsun,” dedi Clara.

Sonra duymamak için iki eliyle kulaklarını kapattı; Dorotea buna şaşırıp dikkatle aşağıdaki şarkıyı dinledi:

Aşarsın imkânsızlıkları, çalıları,
ah benim tatlı umudum,
devam edersin bildiğin gibi
kendi keyfince açtığın yolda.
Korkmazsın ölümü görmekten
her adım başı yanında.
Bir zafer elde edemez tembeller,
ya da şerefli bir başarı,
mutlu olamaz hiçbir zaman
çaresiz teslim edenler duygularını,
yüzleşmeyen kendi talihiyle
yumuşak bir tembelliğe açar kollarını.
Çok doğrudur, adaletlidir,
pahalıya satması aşkın şöhretini,
çünkü daha değerlisi yoktur
onun paha biçtiği mücevherden,
herkesin bildiği açık bir şey bu,
ucuz şey nasibini alamaz değerden.
İmkânsız işler başarı
aşkın inadı bazen,
inat edip izlesem de
en zorlu yolları aşktan,
korkacak değilim
göğe uzanamamaktan.

Burada şarkı kesildi, Clara'nın hıçkırıkları başladı; bütün bunlar, bu tatlı şarkının ve bu acıklı gözyaşlarının sebebini bilmek isteyen Dorotea'nın merakını artırıyordu. Bunun üzerine, daha önce ne demek istediğini tekrar sordu Clara'ya. Clara da, Luscinda'nın işitmesinden korkarak Dorotea'ya sımsıkı sarıldı ve konuştuklarını kimsenin duyamayacağından emin

olacak şekilde, ağzını Dorotea'nın kulağına yapııştırarak anlatmaya başladı:

“Hanımefendiciğim, bu şarkıyı söyleyen, Aragon krallığı soylularından birinin oğludur; iki köyün senyörüdür. Sarayda, babamın evinin karşısında otururdu. Babamın evinde pencereler kışın perdelerle, yazın da kepenklerle örtüldüğü halde, bilmiyorum ne oldu, nasıl oldu, tahsiline devam eden bu soylu genç beni gördü; kilisede mi, başka bir yerde mi, bilmiyorum. Sonunda bana âşık oldu ve bunu bana evinin penceresinden işaretlerle anlattı; o kadar gözyaşı döktü ki, ben de, benden ne istediğini bilmediğim halde, ona inandım, hattâ sevdim. Yaptığı işaretlerden biri de, iki elini kavuşturarak benimle evleneceğini anlatmasıydı; böyle bir şey beni çok mutlu edeceği halde, annem olmadığı, tek başıma olduğum için, kime söyleyeceğimi bilemedim. Bu yüzden de, babalarımızın evde olmadığı zamanlarda, perde veya kepengi hafifçe aralayıp kendimi göstermenin dışında, hiçbir şey yapmadım. Kendisine gösterdiğim bu lütfâ o kadar seviniyordu ki, işaretlerle, delirmek üzere olduğunu anlatırdı. Bu arada babamın yola çıkma vakti geldi, bunu kendisi öğrendi, ama benden değil; ben hiç söyleyemedim. Anladığım kadarıyla, üzüntüsünden hastalandı ve böylece, yola çıktığımız gün, kendisini göremedim, gözlerimle bile olsa, vedalaşamadım. Ama yola çıktığımızdan iki gün sonra, buradan bir günlük yoldaki bir köyde, hana girerken, han kapısında gördüm kendisini. Katırcı oğlan kılığına girmiş, rolünü öyle iyi yapıyordu ki, resmi kalbime kazanmış olmasa, onu tanımam mümkün olmazdı. Onu tanıdım, şaşırdım ve sevindim; o da babama farketirmeden bana baktı. Yolda, gittiğimiz hanlarda benim önümden geçtiği zamanlarda, babamdan hep gizleniyor. Ben kim olduğunu bildiğim ve benim aşkımdan böyle yaya, bin zahmetle geldiğini düşündüğüm için, üzüntümden ölüyorum; onun ayak bastığı yere gözlerimi dikiyorum. Ne gibi bir niyetle geldiğini, kendisini, tek vârisi olduğu ve zat-ı âlinizin de onu gördüğünde anlayacağı gibi, buna lâıyk olduğu için, canı gibi seven babasından nasıl kaçabildiğini bilmiyorum. Bir şey daha söyleyeyim: O söylediği şarkıların hepsini kendi kafasından uyduruyor; duyduğuma göre çok iyi bir talebe, büyük bir şairmiş. Bir de şu var: Onu her gördüğümde, şarkısını her duyduğumda, tir tir titriyor, telâşlanıyorum; babam onu tanır, duygularımı öğrenir diye korkuyorum. Hayatımda tek kelime konuşmadım onunla; buna rağmen, o kadar çok seviyorum ki, onsuz yaşayamıyorum. İşte hanımefendiciğim, sesini bu kadar beğendiğiniz müzisyen hakkında size söyleyebileceklerim bu kadar. Sırf sesinden bile, dediğiniz gibi katırcı bir oğlan değil, benim dediğim gibi kalplerin ve köylerin efendisi olduğunu anlayabilirsiniz.”

Bunun üzerine Dorotea kızı binlerce kere öperek, “Daha fazla konuşmayın, Doña Clara,” dedi; “daha fazla konuşmayıp yeni günü bekleyin. Ben Tanrı'nın, meselenizi, bu temiz başlangıcın hakettiği mutlu sona ulaşacak şekilde yürüteceğini umuyorum.”

“Ah hanımefendiciğim!” dedi Doña Clara, “Nasıl bir mutlu son beklenebilir ki? Babası o kadar soylu ve zengin ki, benim, oğlunun karısı değil, hizmetçisi bile olamayacağımı düşünür. Babamdan gizli evlenmeyi ise, ben dünyada hiçbir şey için yapamam. Tek istediğim, bu delikanlının dönüp beni bırakması; belki onu görmeyince, gideceğimiz uzak yerlerde, şimdi

hissettiğim acı biraz hafifler; her ne kadar, bu düşündüğüm çarenin, derdime ilâç olamayacağını bilsem de. Hangi şeytanın işi, ona karşı hissettiğim bu aşk nereden geldi, bilemiyorum; ben de, o da, çok genciz; hattâ zannederim aynı yaştayız, ben daha on altımı bitirmedim; babam gelecek Aziz Mikâil yortusunda bitireceğimi söylüyor.”

Doña Clara'nın bu çocukça konuşmasını duyunca, Dorotea gülmeden edemedi ve dedi ki: “Gecenin bitmesine çok az kaldı sanıyorum; biraz dinlenelim; Tanrı'nın izniyle sabah olduğunda her şeyi halledemeyecek kadar beceriksiz olacağımı sanmıyorum.”

Bu sözlerden sonra sakinleşip sustular; handa büyük bir sessizlik hüküm sürüyordu. Bir tek uyumayanlar, hancının kızıyla hizmetçisi Maritornes'ti. İkisi kafa kafaya verdiler, Don Quijote'yi kemiren düşünceleri ve hanın dışında, zırhlarını kuşanmış, at üzerinde nöbet tuttuğunu bildiklerinden, ona bir oyun oynamayı ya da hiç değilse saçmalıklarını dinleyerek biraz vakit geçirmeyi kararlaştırdılar.

Bütün handa, kıra açılan tek pencere yoktu; sadece, samanlıkta, samanları dışarı atmak için kullandıkları bir delik vardı. İki yarı-bakire, bu deliğe yerleştiler ve Don Quijote'nin atına binmiş, kargısına yaslanmış, arada bir, yüreği parçalanıyormuş gibi acıklı acıklı, derin derin iç çektiğini gördüler. Yumuşak, mesut, sevgi dolu bir sesle söylediği şu sözleri duydular:

“Ey sevgili Dulcinea del Toboso, güzelliğin doruğu, zekânın varabileceği en yüksek nokta, zarafet hazinesi, iffet timsali, dünyada var olan her türlü iyiliğin, namusun ve letafetin ülkesi! Şu anda zat-ı âliniz ne yapıyor acaba? Acaba, sırf sana hizmet etmek için, kendi isteğiyle bunca tehlikeye atılan zavallı şövalyen geliyor mu aklına? Ey üç yüzlü ışık topu, sen bana sevgilimden haber ver! Belki de şu anda onu seyrediyor, onun yüzünün parlaklığını kıskanıyorsundur; belki de o, şu anda görkemli sarayının bir galerisinde gezinerek ya da bir balkona göğsünü yaslamış, namusunu, soyluluğunu tehlikeye atmadan, zavallı kalbimin, onun uğruna çektiği bu işkenceyi nasıl azaltabileceğini, ıstırabımı nasıl ödüllendireceğini, merakımı nasıl dindireceğini, ölümüne hangi canla, hizmetlerime hangi mükâfatla karşılık vereceğini düşünüyor. Ey güneş, sen de şu anda, günü doğurup sevgilimi görmek üzere atlarını eyerliyor olmalısın; sana yalvarırım, onu görünce benim selâmımı söyle. Ama sakın onu görüp selâmladığında yüzünü öpeyim deme; öyle kıskanırım ki, senin, uğruna onca ter döktüğün, Tesalya ovalarında mı, Peneus'un kıyılarında mı, tam hatırlamıyorum, kıskançlıkla, aşkla kavrulmuş peşinden koştuğun o havaî, nankör dilberi kıskanmanı bile geçer.”

Don Quijote acıklı konuşmasının bu noktasına geldiğinde, hancının kızı seslenip dedi ki: “Zat-ı âlinizden rica ederim, buraya geliniz.”

Bu sesi duyan Don Quijote, başını çevirdi ve o sırada en parlak halinde olan ayın ışığında, ona pencere gibi görünen delikten kendisine seslenildiğini farketti; üstelik de o hanın hayalindeki karşılığı olan şatoya yakışır, altın parmaklıklı bir pencereydi bu. Ve hemen o anda, çılgın hayalinde, güzel bakirenin, şatonun sahibinin kızının, tıpkı geçen sefer olduğu gibi onun aşkına karşı koyamayıp kendisini çağırdığı canlandı. Bu düşünceyle, terbiyesizlik, kıymet bilmezlik etmiş olmamak için, Rocinante'nin dizginlerine asılarak deliğin önüne geldi

ve iki kızı görüp dedi ki:

“Güzel hanımefendi, aşkınızı, arzularınızı, yüceliğimize ve asaletinize yaraşır bir karşılığın mümkün olamayacağı bir yöne sevketmiş olmanıza üzülüyorum. Bu zavallı gezgin şövalyeyi suçlamayın; aşk, onun, gördüğü anda ruhunun efendisi olan kişi dışında, kimseye iradesini teslim etmesine izin vermiyor. Beni affedin saygıdeğer hanımefendi ve odanıza çekilin; duygularınızı bana daha fazla belli ederek benim nankörce davranmama sebep olmayın. Bana olan sevginizle, aşkın kendisinden başka, size hizmet edebileceğim bir şey buluyorsanız bende, isteyin. Size, o uzaktaki tatlı düşmanım üzerine yemin ediyorum, isteğinizi derhal yerine getiririm; benden Medusa'nın yılan saçlarından bir tutam da isteyebilirsiniz, bir şişe içinde güneşin ışınlarını da.”

Maritornes bu noktada söze girip, “Benim hanımımın bütün bunlara ihtiyacı yok sayın şövalye,” dedi.

“Öyleyse hanımınızın neye ihtiyacı var, akıllı nedime?” dedi Don Quijote.

“Sadece o güzel ellerinizden bir tanesine,” dedi Maritornes. “Bu deliğe, namusunu büyük bir tehlikeye atarak, sırf bu arzusunu yatıştırmak için geldi; babası, yani efendim duysa, en azından bir kulağını keserdi.”

“Öyle bir şey yapsın da göreyim!” diye cevap verdi Don Quijote. “Sevdalı kızının nazik bedenine el uzatıp bir babanın can verebileceği en korkunç şekilde ölmek istemiyorsa eğer, öyle bir şey yapmaktan kaçınacaktır.”

Maritornes, Don Quijote'nin mutlaka onları kırmayıp elini uzatacağını düşündü ve ne yapacağını kafasında tasarlayarak delikten inip ahıra gitti. Ahırdan Sancho Panza'nın eşeğinin yularını alıp alalecele deliğine döndü; tam Don Quijote'nin, Rocinante'nin eyerine basıp deliğe uzandığı anda yetişti. Don Quijote, yaralı bakirenin bulunduğu kafesli pencere olarak hayal ettiği deliğe uzandı, elini verdi ve dedi ki:

“Hanımefendi, alın bu eli, daha doğrusu, dünyadaki bütün alçakların cellâdını; hiçbir kadının, bütün bedenime sahip olan kadının bile elinin değmediği bu eli alın. Onu size, öpün diye değil, sinirlerin bağlantılarına, kasların birleşmesine, damarların genişliğine bakın ve böyle bir ele sahip olan kolun kuvvetini tahmin edin diye veriyorum.”

“Birazdan göreceğiz,” dedi Maritornes.

Yulara bir akar düğüm atıp Don Quijote'nin bileğine geçirdi; delikten aşağı inip yuların ucunu samanlık kapısının sürgüsüne sıkıca bağladı. Bileğinde ipin sertliğini hisseden Don Quijote, dedi ki:

“Zat-ı âliniz elimi okşamıyor, rendeliyorsunuz âdeta. Ona bu kadar kötü muamele etmeyiniz; irademin size yaptığı kötülükte onun payı yok; öfkenizin tamamını bu küçük şeyden çıkarmanız doğru olmaz. Bu kadar seven bir kalp, böyle acı bir intikam almamalı.”

Ama Don Quijote'nin bu sözlerini duyan yoktu; Maritornes onu bağlar bağlamaz, iki kız gülmekten katılarak gitmişler, onu kurtulması mümkün olmayan bir şekilde asılı bırakmışlardı.

Don Quijote, daha önce de söylediğimiz gibi, Rocinante'nin üzerinde ayağa kalkmış, kolunu

deliğe uzatmış, bileği kapının sürgüsüne bağlı haldeydi; Rocinante bir yana kıpırdayacak olursa kolundan asılı kalacağını düşünüp çok korkuyordu. Rocinante'nin sabrından ve sükûnetinden, bir asır boyunca kıpırdamadan durması beklenebileceği halde, en ufak bir hareket yapmaya cesaret edemiyordu.

Sonuçta, Don Quijote bağlı olduğunu, hanımların gittiğini anlayınca, bütün bunların yine büyü marifetiyle olduğunu hayal etti; geçen sefer de, aynı şatoda, katırcı denen o Magripli büyücü, pestilini çıkarmıştı. Kendi aptallığına, düşüncesizliğine lânet ediyordu; o şatodan ilk çıkışı o kadar kötü olduğu halde, ikinci kez gitme tehlikesini göze almıştı. Oysa her gezgin şövalye bilir ki, bir serüveni bir kere deneyip başaramamak, bu serüvenin kendisine değil, başkalarına ayrılmış olduğuna işaret eder; bu durumda da, aynı serüveni ikinci kere denemesine gerek yoktur. Bu arada kolunu çekip kurtulmaya çalışıyordu; ama öyle sağlam bağlanmıştı ki bütün denemeleri boşa gitti; tabii, Rocinante hareket eder korkusuyla dikkatli davranıyordu. Eyere oturmak istiyordu, ama mecburen ya ayakta duracak, ya elini koparacaktı.

Kâh hiçbir büyüünün işlemediği Amadis'in kılıcına özendi; kâh kaderine lânet etti; kâh orada büyülenmiş kaldığı süre boyunca dünyada yaratacağı eksikliği kafasında abarttı; büyülenmiş olduğundan en ufak bir şüphesi yoktu. Kâh sevgili Dulcinea del Toboso'sunu hatırladı; kâh uykuya gömülmüş, eşeğinin semeri üzerine uzanmış, o sırada kendisini doğuran anayı bile hatırlamayan vefalı silâhtar Sancho Panza'ya seslendi. Kâh bilge Lirgandeo'yla Alquife'den yardım istedi; kâh sevgili arkadaşı Urganda'yı imdada çağırdı. Sonunda şafak onu umutsuz, perişan, boğalar gibi kükrer halde buldu; günışığının derdine bir çare bulmasını beklemiyordu; büyülenmişti o; ebedî bir dertti bu. Rocinante'nin hiç kıpırdamadığını görmek, bu düşüncesini pekiştiriyordu; kendisinin ve atının, yıldızların kötü etkisi geçinceye veya daha bilge bir büyücü büyüü bozuncaya kadar, böyle yemeden, içmeden durmak zorunda kalacaklarını düşünüyordu.

Ama bu düşüncesinde çok yanıldı; çünkü şafak daha yeni sökmüştü ki, hana giyim kuşamları gayet düzgün, eyerlerinde tüfekleriyle, dört tane atlı geldi. Henüz kapalı olan han kapısını sertçe yumrukladılar. Hâlâ olduğu yerde nöbet tutan Don Quijote bunu görünce, kibirli ve yüksek bir sesle dedi ki:

“Ey şövalyeler, silâhtarlar veya her kimseniz, bu şatonun kapısını çalmaya hakkınız yok; bu saatte ya içeridekilerin uyuduğu, ya da kapıların güneş bütün yeryüzünü aydınlatmadan önce açılmadığı besbelli. Uzaklaşın ve havanın aydınlanmasını bekleyin, o zaman kapının size açılması doğru olur mu, olmaz mı, karar verilir.”

Adamlardan biri, “Bu hangi şeytanın şatosu ki böyle tören bekliyoruz?” dedi. “Siz hancıysanız, söyleyin de açsınlar kapıyı. Yolcuyuz; hayvanlarımıza arpa verip yola devam etmek istiyoruz; acelemiz var.”

“Benim hancıya benzer bir yanım var mı sizce, beyler?” dedi Don Quijote.

“Neye benzer yanınız olduğunu bilemem,” diye cevap verdi öteki; “ama hana şato diyerek saçmaladığınızı biliyorum.”

“Burası şatodur,” dedi Don Quijote; “üstelik bu ilin en önemli şatolarından biridir; içeride, eli hükümdar asâsı, başı taç görmüş kimseler bulunmaktadır.”

“Tersi olsa daha iyi olurmuş,” dedi yolcu; “başî asâ, eli taç görmüş olsa. Belki de içeride bir tiyatro kumpanyası vardır; onlar dediğiniz o asâları, taçları çok kullanırlar. Bence bu kadar küçük ve bu kadar sessiz bir handa, taca, asâyâ lâıyk kimseler olamaz.”

“Dünyayı pek az tanıdığımız belli,” diye cevap verdi Don Quijote. “Gezgin şövalyelikte olabilecek şeylerden haberdar bile değilsiniz.”

Diğer yolcular, arkadaşlarının Don Quijote’yle konuşmasından sıkılmışlar, tekrar kapıyı yumruklamaya başlamışlardı. Seslere hancı ve hattâ handaki herkes uyandı; hancı kalkıp kimin geldiğine bakmaya gitti. Bu arada, yolcuların atlarından biri, kulakları düşmüş, üzgün üzgün, kıpırdamadan havada asılı efendisine destek olan Rocinante’nin yanına gidip kokladı. Rocinante de, odundan gibi görünmekle birlikte etten kemikten olduğu için, mecburen huylanıp kendisini okşayan hayvanı kokladı. Azıcık hareket etmişti ki, Don Quijote’nin bitişik duran ayakları eyerden kaydı; kolundan asılı kalmasa, yere düşecekti. O kadar acı çekiyordu ki, ya bileği kesiliyor, ya kolu kopuyor sandı. Yere o kadar yakındı ki, parmak uçları hafifçe yere değiyor, bu da onun için çok kötü oluyordu; çünkü ayaklarını toprağa basmasına çok az bir şey kaldığını hissederek, yetişebilmek için didiniyor, gerilebildiği kadar geriliyordu. Tıpkı makara işkencesi gören insanlar gibiydi; ayakları yere ne değer, ne değmez yükseklikte, biraz daha gerilseler yere yetişebilecekleri yanlıgısıyla, parçalanırcasına gerinerek kendi acılarını artıran insanlar gibi.

KIRK DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Handaki görülmemiş olaylar devam eder

Sonunda Don Quijote öyle bir patırtı kopardı ki, hancı korku içinde, kimin böyle bağırdığını görmek için alelacele kapıyı açıp çıktı; dışarıdakiler de o tarafa yöneldiler. Aynı seslerle uyanan Maritornes, seslerin sebebini tahmin ederek samanlığa gitti; kimseye görünmeden, Don Quijote'yi tutan yuları çözüverdi. Don Quijote, kendisine doğru yaklaşarak nesi olduğunu, niye öyle bağırdığını soran hancı ve yolcuların gözü önünde, bir anda yere düştü. Tek kelime cevap vermeden yuları bileğinden çıkardı ve ayağa kalkıp Rocinante'nin üzerine bindi; kalkanını kucaklayıp kargısını destekledi ve kırdaki geniş bir daire çizerek dörtnala geri dönüp dedi ki:

“Bana haklı olarak büyü yapıldığını her kim iddia ederse, efendim Prenses Micomicona'nın izniyle kendisini yalanlar, itiraz eder ve amansız bir düelloya davet ederim.”

Yeni yolcular, Don Quijote'nin sözlerine şaşırıldılar; ama hancı onun Don Quijote olduğunu, ona aldırılmalarını, aklının yerinde olmadığını söyleyerek kendilerini bu şaşkınlıktan kurtardı.

Yolcular hancıya, hana on beş yaşlarında, katırcı oğlan kıyafetinde bir delikanlının gelip gelmediğini sordular; Doña Clara'nın sevgilisine tıpatıp uyan bir tarif verdiler. Hancı, han çok kalabalık olduğundan, sordukları çocuğu farketmediğini söyledi. Ama aralarından biri, hâkimi getiren arabayı görüp dedi ki:

“Mutlaka buradadır; takip ettiği söylenen araba bu; birimiz kapıda beklesin, diğerleri girip arasınlar; hattâ birimiz de hanı çepeçevre dolaşsa iyi olur; avlu duvarından kaçmasın.”

“Tamam, öyle yaparız,” dedi aralarından biri.

İkisi içeri girdiler, biri kapıda kaldı, öteki de hanın çevresini dolaşmaya gitti. Hancı bütün bunları görüyor, ne diye bu önlemleri aldıklarını kestiremiyordu; muhtemelen o tarif ettikleri delikanlıyı arıyorlardır diye düşündü.

Bu arada hava da aydınlanmaktaydı; hem bu yüzden, hem de Don Quijote'nin çıkardığı patırtı yüzünden, herkes uyanmış, kalkmaktaydı. Özellikle Doña Clara ve Dorotea, biri sevgilisinin bu kadar yakında olmasının heyecanı ile, öteki de onu görmeyi isteyerek, gece pek az uyuyabilmişlerdi. Dört yolcunun kendisine hiç aldırmadıklarını, cevap bile vermediklerini gören Don Quijote, öfkeden, hırstan kuduruyordu. Şövalyelik kuralları, verdiği sözü tamamlayınca kadar başka bir serüvene girişmemeye yemin etmiş, teminat vermiş bir gezgin şövalyenin, meşru olarak başka serüvene girmesine, girişmesine olanak tanısa, hepsine saldırır, istemeseler de cevap alırdı kendilerinden. Fakat Micomicona'yı krallığının başına getirinceye kadar başka bir serüvene girmenin doğru olmayacağını düşündüğünden, mecburen susup bekledi. Yolcuların aramaları bakalım ne sonuç verecekti. Aralarından biri, aradığı delikanlıyı, bir katırcı oğlanın yanında uykuda buldu; birilerinin onu arayacağını, hele hele bulacağını hiç beklemediği bir anda. Adam çocuğun kolundan çekip dedi ki:

“Doğrusu Señor Don Luis, bu kılığınız mevkiinize, bu yattığınız yatak da, annenizin sizi yetiştirme tarzına pek uygun.”

Delikanlı mahmur gözlerini ovuşturup kolunu tutan adama uzun uzun baktıktan sonra babasının hizmetkârını tanıdı ve öyle korktu ki, uzun bir süre tek kelime konuşmadı; hizmetkâr da sözüne devam etti:

“Señor Don Luis, yapabileceğiniz tek şey var: uysallıkla eve dönmek. Tabii, efendimin, babanızın öbür dünyaya göçmesini istemiyorsanız eğer; sizin yokluğunuza o kadar üzülmüyor ki, öyle olacağına hiç şüphe yok.”

“Peki ama babam benim bu yolda, bu kıyafetle olduğumu nereden öğrenmiş?” dedi Don Luis.

“Tasarılarınızı açtığınız bir talebe söylemiş,” dedi hizmetkâr. “Babanız yokluğunuz farkedildiğinde öyle üzülmüş ki, o da acımış. Bunu öğrenince babanız sizi aramaları için dört hizmetkârını görevlendirdi. Hepimiz hizmetinizdeyiz, babanıza böyle iyi bir haberle, sizi o kadar seven gözlerin karşısına sizinle gideceğimiz için, hayal edilemeyecek kadar mutluyuz.”

“O benim isteğime ve Tanrı’nın emrine bağlı,” diye cevap verdi Don Luis.

“Dönmeye razı olmaktan başka ne isteyebilirsiniz, Tanrı ne emredebilir? Başka bir şey mümkün olamaz ki.”

İkisinin arasında geçen bu konuşmaların hepsini, Don Luis’in yanındaki katırcı oğlan duydu; yerinden kalkıp olanları Don Fernando, Cardenio ve diğerlerine haber vermeye gitti. Herkes giyinmişti; katırcı oğlan onlara adamın çocuğa *Don* dediğini, aralarında geçen konuşmaları, adamın çocuğu babasının evine geri götürmek istediğini, delikanlının dönmek istemediğini anlattı. Bu anlatılanlara, delikanlı hakkındaki diğer bilgileri, yani Tanrı’nın ona ne güzel bir ses bağışladığı da eklenince, hepsi kim olduğunu merak ettiler; hattâ çocuğa karşı zor kullanılıyorsa, yardım etmek istediler. Ve böylece, hâlâ hizmetkârlarıyla konuşup tartışmakta olan delikanlının yanına gittiler.

Bu arada Dorotea odadan çıktı; peşinden de telâş içinde Doña Clara geliyordu. Dorotea Cardenio’yu bir kenara çekip müzisyen oğlanla Doña Clara’nın hikâyesini kısaca anlattı. Cardenio da ona, babasının hizmetkârlarının oğlanı almaya geldiklerini, sesini pek alçaltmadan söyleyince, Clara da duydu. Bunun üzerine kendinden geçerek, yetişip yere düşmesini engelleyen Dorotea’nın kollarına yığıldı. Cardenio Dorotea’ya odaya dönmelerini, kendisinin her şeyi halletmenin bir çaresini arayacağını söyledi; kızlar da öyle yaptılar.

Don Luis’i aramaya gelmiş olan dört hizmetkâr, hanın içinde delikanlının çevresini sarmış, derhal, hiç vakit kaybetmeden dönüp babasını avutsun diye ikna etmeye çalışıyorlardı. O da, canını, şerefini, ruhunu teslim ettiği bir meseleyi halletmeden, kesinlikle dönemeyeceğini söyledi. Bunun üzerine, hizmetkârlar ısrar edip kesinlikle onsuz dönmeyeceklerini, istese de, istemese de götüreceklerini söylediler.

“Benim ancak ölümü götürebilirsiniz,” dedi Don Luis. “Zaten nasıl götürürseniz götürün, ölümü götürmüş olacaksınız.”

Bu arada, handaki diğerk herkes de tartışmayı dinlemeye gelmişti; başta Cardenio, Don Fernando, arkadaşları, hâkim, rahip, berber ve artık kale nöbeti tutmaya gerek kalmadığına karar veren Don Quijote olmak üzere. Oğlanın hikâyesini bilen Cardenio, götürmek isteyenlere, çocuğu istemediği halde niye götürmek için ısrar ettiklerini sordu.

Aralarından biri cevap verdi:

“Bu delikanlının gidişiyle hayatını kaybetme tehlikesi geçiren babasını hayata kavuşturabilmek için ısrar ediyoruz.”

Bunun zerine Don Luis konuştu:

“Burada benim yaptıklarımın hesabının verilmesine gerek yok; ben hrm; canım isterse dönerim; istemezse, hiçbiriniz zorlayamazsınız beni.”

“Sizi mantığınız zorlayacaktır,” dedi adamlardan biri. “Eğer bu, zat-ı âliniz için yeterli değilse de, bizim yapmak üzere geldiğimiz ve yapmak zorunda olduğumuz şeyi yapmamız için yeterli olacaktır.”

Bu sırada hâkim, “şu işi başından sonuna bir öğrenelim,” dedi.

Hâkimin komşusu olan adam, kendisini tanıyarak cevap verdi:

“Saygıdeğer hâkim, zat-ı âliniz bu delikanlıyı tanımadınız mı? komşunuzun oğlu; babasının evinden, zat-ı âlinizin de görebileceği gibi, mevkiine hiç yakışmayan bir kılıkta ayrıldı.”

Bunun zerine hâkim daha dikkatli bakıp delikanlıyı tanıdı ve kucaklayıp dedi ki:

“Señor Don Luis, sizi bu şekilde, mevkiinize hiç yakışmayan bu kılıkla dolaşmaya iten, ne gibi bir çocukluk veya hangi güçlü sebeptir?”

Delikanlının gözleri yaşlarla doldu ve tek kelime karşılık veremedi. Hâkim dört hizmetkâra merak etmemelerini, her şeyin yoluna gireceğini söyledi. Sonra Don Luis’in elinden tutup bir kenara çekti ve oraya niye geldiğini sordu.

O böyle sorular sorarken, han kapısından haykırışlar işitildi; sebebi de, o gece handa kalan yolculardan ikisinin, herkesin o dört adamın ne istediğini öğrenmekle meşgul olduğunu görüp, borçlarını ödemeden gitmeye kalkmış olmalarıydı. Başkalarının içlerinden çok kendi işiyle ilgilenen hancı, adamları kapıdan çıkarken yakaladı ve parasını istedi. Adamların kötü niyetini öyle sözlerle kınadı ki, adamlar da yumrukla karşılık verdiler. Öyle bir pataklamaya koyuldular ki, zavallı hancı avaz avaz bağırıp imdat istemek zorunda kaldı. Hancının karısıyla kızı, Don Quijote’den başka, işi olmayan, yardım edebilecek birini göremediler; hancının kızı Don Quijote’ye dedi ki:

“Saygıdeğer şövalye, Tanrı’nın size verdiği gle zavallı babamı kurtarın lütfen. İki kötü adam, değerimde ğtr gibi dövüyorlar babamı.”

Don Quijote buna ağır ağır, ciddî bir ifadeyle cevap verdi:

“Güzel hanımefendi, isteğinizi yerine getirmem şu anda mümkün değil; çünkü sonuçlandırmaya söz verdiğim bir serüveni bitirmeden, bir başkasına atılmam yasak. Ama size şu şekilde hizmet edebilirim: Koşup babanıza söyleyin, savaşı elinden geldiği kadar sürdürsün, kesinlikle teslim olmasın; ben bu arada Prens Micomicona’dan, babanızı bu

dertten kurtarmak için izin isteyeceğim; izin verirse, babanızı kurtaracağımdan emin olabilirsiniz.”

“Vah başımıza gelenler!” dedi yakında duran Maritornes. “Zat-ı âliniz o izni alıncaya kadar, efendim öteki dünyaya göçmüş olacak.”

“Hanımefendi, izin verin, sözünü ettiğim izni alayım,” diye cevap verdi Don Quijote. “Ben izni aldıktan sonra, onun öteki dünyada olması önemli değil. Bütün dünya karşı gelse, kurtarırım onu oradan. En azından, onu öteki dünyaya yollayanlardan öyle bir intikam alırım ki, fazlasıyla memnun olursunuz.”

Daha fazla konuşmayarak gidip Dorotea'nın önünde diz çöktü ve şövalyece, gezgince kelimelerle, majestelerinden, ciddî tehlike altında bulunan şato sahibinin yardımına koşup kurtarması için izin vermelerini rica etti. Prenses istediği izni hemen verdi; o da derhal kalkanını kavrayıp elini kılıcına atarak hanın kapısına seyirtti. İki yolcu hâlâ hancıyı dövmekteydiler; ama Don Quijote gelir gelmez şaşkın bir halde kaldı. Maritornes'le hancının karısı niye durduğunu sorup, efendilerine yardım etmesini söyledikleri halde, yerinden kıpırdamıyordu.

“Duruyorum,” dedi Don Quijote, “çünkü silâhtarlar kılıç çekmem kurallara aykırı. Silâhtarım Sancho'yu çağırın buraya; bu savunma, bu intikam, ona düşüyor.”

Bütün bunlar hanın kapısında oluyor, yumruklar, silleler giderek artıyor, hancının durumu kötüleşiyor, Maritornes, hancının karısı ve kızı da kızıyor, Don Quijote'nin korkaklığına ve biri efendisinin, biri kocasının, biri babasının ne duruma düştüğüne baktıkça, öfkeleniyorlardı.

Neyse, onu orada bırakalım; nasılsa kurtaracak biri bulunur; bulunamazsa da, kendine fazla güvenen, susup cezasını çeker. Biz elli adım geri gidip, bir kenarda Don Luis'e böyle yaya ve kötü bir kılıkta dolaşmasının sebebini sorarken bıraktığımız hâkime, delikanlının ne cevap verdiği bakalım. Delikanlı bu soru üzerine hâkimin ellerine sımsıkı sarılıp kalbini büyük bir derdin sıkıştırdığını ifade etmek istercesine, bol bol gözyaşı dökerek dedi ki:

“Efendim, size bir tek şey söyleyebilirim, o da şu ki, Tanrı bizim komşu olup benim Señora Doña Clara'yı görmemi istediği anda, kızınız kalbimin efendisi oldu. Saygıdeğer efendim ve babam kabul ettiğim siz, mani olmazsanız, hemen bugün evlenmek istiyorum. Babamın evinden onun uğruna ayrıldım; bu kılığa onun uğruna girdim; nereye giderse peşinden gidebilmek için; hedefi izleyen ok, kuzey yıldızını izleyen denizci gibi. Kendisi benim duygularıyla ilgili olarak, birkaç kere uzaktan ağladığımı görünce anlayabildiğinden fazlasını bilmiyor. Ailemin ne kadar zengin ve soylu olduğunu, benim tek vâris olduğumu biliyorsunuz efendim. Bunlar size, beni mutluluğa kavuşturmanız için yeterli sebep gibi görünüyorsa, lütfen beni hemen evlâtlığa kabul edin. Babam kendine ait düşüncelerle, benim bulduğum bu mutluluğu tasvip etmese de, olayları değiştirmek, insanların isteğinden çok zamana bağlıdır.”

Âşık delikanlı bu sözleri söyledikten sonra sustu; hâkim, Don Luis'in düşüncelerini böyle akıllıca açıklamasına şaşırmış, bu anî ve beklenmedik olayda nasıl davranacağını bilemeyerek kararsız kalmıştı. Bu yüzden de çocuğa merak etmemesini, hizmetkârlarını

bekletip o gün göndermemesini, böylece herkes için en iyi olacak çözümü düşünmeye vakit olacağını söylemekle yetindi. Don Luis zorla ellerine sarılıp öptü, hattâ gözyaşlarıyla yıkadı. Bu durumda, mermerden bir kalp bile yumuşardı; hâkim ise, akıllı bir adam olarak, bu evliliğin kızı için çok iyi olacağını anlamıştı. Yalnız, mümkünse bunu Don Luis'in babasının rızasıyla gerçekleştirmek istiyordu; babasının Don Luis'e bir unvan verilmesine çalıştığını biliyordu.

Bu arada yolcular hancıyla barışmışlar, Don Quijote'nin tehditlerinden çok, ikna edici, güzel sözleri sayesinde, hancıya istediği bütün parayı vermişlerdi. Don Luis'in hizmetkârları da, efendilerinin hâ-kimle konuşmasının sona ermesini ve bir karar vermesini bekliyorlardı ki, hiç uyumayan şeytan, o anda handan içeriye, Don Quijote'nin Mambrino'nun tolgasını aldığı, Sancho Panza'nın da, eşeklerinin semerlerini değiş tokuş ettiği berberin girmesini emretti. Berber eşegini ahıra götürürken, semerin kimbilir neresini onaran Sancho Panza'yı gördü. Görür görmez de tanıyarak, büyük bir cüretle Sancho'nun üstüne atıldı, bağırmağa başladı:

“Vay hırsız bey, işte yakaladım sizi! Verin bakalım leğenimi, semerimi, çaldıklarınızın hepsini!”

Böyle birdenbire üstüne saldırıldığını görüp kendisine iftira edildiğini duyan Sancho, bir eliyle semeri tutup öteki eliyle berbere öyle bir sille indirdi ki, ağzını kan içinde bıraktı. Ama bu, berberin semeri elinden bırakmasına yetmedi; aksine öyle bir yaygara kopardı ki, handaki herkes gürültüye, kavgaya koştu. Şöyle bağırıyordu:

“Kral adına, adalet adına! Bu hırsız, bu yol kesen, malımı aldığı gibi canımı da almak istiyor!”

“Yalan!” dedi Sancho. “Ben yol kesen değilim; efendim Don Quijote bu ganimetleri hakkıyla savaşıp kazandı.”

Don Quijote yakındaydı; silâhtarının, savunma ve saldırıdaki başarısını görmekten çok memnundu. Bundan böyle onu cesur bir adam olarak görecekti; şövalyelik tarikatına yakışır nitelikte olduğunu düşündüğünden, ilk fırsatta ona şövalyelik unvanı vermeye içinden ant içti. Berberin kavga sırasında söylediklerinden biri de şuydu:

“Beyler, Tanrı'nın benim canımı alacağı ne kadar kesinse, bu semerin benim olduğu da o kadar kesin; onu kendim doğurmuşçasına iyi tanırım. İşte eşğim de ahırda, yalanım varsa o ortaya çıkarsın, üstüne bir koyun bakalım, tıpatıp uymazsa, ben de alçağın tekiyim. Bir şey daha var; onun çalındığı gün, bir de yepyeni, hiç kullanılmamış, pirinçten leğenimi de çaldılar; bir altın ederci.”

Don Quijote bu noktada tepkisiz kalamadı ve ikisinin arasına girip ayırdıktan sonra, gerçek ortaya çıkıncaya kadar kanıt olarak durması için, semeri yere koydu ve dedi ki:

“Saygıdeğer beyefendiler, bu zavallı silâhtarın içinde bulunduğu yanlışlığı açık seçik görebilirsiniz; kendisi, Mambrino'nun tolgası olan ve daima öyle kalacak olan şeye, leğen demektedir. Onu kendisinden savaşarak, hakkıyla kazandım ve meşru, gerçek sahibi oldum!

Semer konusuna karışmam; tek söyleyebileceğim, silâhtarım Sancho'nun, yenilen bu alçağın atının koşumlarını alıp, kendisinininkine takmak için benden izin istediği, benim izni verdiğim, onun da koşumları aldığıdır. Koşumların semere dönüşmüş olmasına gösterebileceğim tek sebep, her zamanki sebeptir: Şövalyeliğe ilişkin olaylarda, böyle dönüşümler görülür. Bunu ispat edebilmek için, Sancho evlâdım, koş bu zavallı adamın leğen dediği tolgayı al getir.”

“Tanrı aşkına efendim,” dedi Sancho, “zat-ı âlinizin söylediğinden başka kanıtımız yoksa, bu zavallı adamın koşumları ne kadar semerse, Malino'nun tolgası da o kadar leğendir!”

“Sen ne emrediyorsam onu yap!” dedi Don Quijote. “Bu şatodaki her şey de büyülü olamaz.”

Sancho gidip leğeni aldı getirdi; Don Quijote leğeni görür görmez eline alıp dedi ki:

“Buyrun bakın beyefendiler; siz söyleyin, bu silâhtar, bunun söylediğim tolga değil de leğen olduğunu hangi yüzle söyleyebilir? Şövalyelik tarikatı adına yemin ederim ki, kendisinden aldığım tolga budur; hiçbir şeyi eksilmemiş, hiçbir fazlalık eklenmemiştir.”

“Buna hiç şüphe yok,” dedi bunun üzerine Sancho. “Çünkü efendim bunu kazandığından şu ana kadar bir tek savaşa katıldı; o da talihsiz forsaları hürriyetlerine kavuşturduğunda. Bu tolgaleğen olmasa, hali pek iyi olmazdı; çünkü o olayda sıkı taş yağmıştı.”

KIRK BEŞİNCİ BÖLÜM

Mambrino'nun tolgası ve semerle ilgili şüphelerin ortadan kalkışı ve başka serüvenler, bütün gerçekliğiyle anlatılır

“Saygıdeğer beyefendiler,” dedi berber, “ne diyorsunuz? Bu sayın baylar hâlâ bunun leğen değil, tolga olduğunu iddia ediyorlar.”

“Aksini iddia eden çıkarsa,” dedi Don Quijote, “şövalyeyse, yalanını itiraf ettiririm; silâhtarsa, bin kere itiraf ettiririm.”

Bütün bunlara şahit olan bizim berberimiz, Don Quijote'nin saplantısını çok iyi bildiğinden, saçmalığı artırıp herkesi güldürmek isteyerek, diğer berbere şöyle dedi:

“Sayın berber, her kimseniz, şunu bilin ki, ben de aynı meslektenimdir; yirmi yılı aşkın süredir lonca üyesiyim ve berberlik mesleğinin bütün gereçlerini, tek tek, gayet iyi bilirim. Ayrıca, gençliğimde bir süre askerlik de yaptığımdan, tolganın, miğferin, siperliğin ve askerlikle, yani askerlerin zırhlarıyla ilgili diğer şeylerin ne olduğunu da bilirim. Ben naçizane fikrimi söyleyeyim: Şu karşımızda gördüğümüz, şu beyefendinin elinde gördüğümüz şey, berber leğeni olmadığı gibi, beyaz siyahtan, gerçek yalandan ne kadar uzaksa, leğen olmaktan o kadar uzaktır. Ayrıca şunu da söyleyeyim: Bu bir tolga olmakla birlikte, tam bir tolga da değildir.”

“Tabii değil,” dedi Don Quijote. “Yarısı eksik çünkü, çeneliği yok.”

“Doğru,” dedi, arkadaşı berberin niyetini anlamış olan rahip.

Cardenio, Don Fernando ve arkadaşları da onayladılar; hattâ hâkim bile, kafası Don Luis meselesiyle meşgul olmasa, oyuna katılacaktı; ama düşündüğü şeylerin ciddiyeti, kendisini o kadar meşgul ediyordu ki, bu şakalaşmalara pek dikkat etmiyordu.

“Yüce Tanrım!” diye haykırdı oyuna gelen berber. “Bunca şerefli insan, bunun leğen değil tolga olduğunu nasıl söyler, mümkün mü bu? Bu iş, ne kadar akıllı olursa olsun, koca bir üniversiteyi bile şaşırır. Tamam! Bu leğen tolgaysa, bu semer de koşum olmalı, bu beyefendinin dediği gibi.”

“Bana semer gibi görünüyor,” dedi Don Quijote; “ama dediğim gibi, ben o meseleye karışmıyorum.”

“Semer mi, koşum mu olduğunu Señor Don Quijote söyleyebilir,” dedi rahip. “Şövalyeliğe ilişkin her şeyde, bütün bu beyler de, ben de, onu yetkili buluyoruz.”

“Tanrı şahidimdir, sayın baylar,” dedi Don Quijote, “bu şatoda kaldığım iki seferde de başıma öyle garip olaylar geldi ki, şatodaki herhangi bir şeye ilişkin bir soruya, kesin cevap vermeye cesaret edemem; çünkü bu şatoda her şeyin, büyüyle olup bittiği kanısındayım. İlk seferinde, şatoda bulunan bir Magripli büyücü, çok canımı sıktı; Sancho'nun da onun çömezleriyle başı derde girdi. Dün gece ise, böyle bir belâyaya nereden, nasıl düştüğümü anlayamadan, yaklaşık iki saat boyunca, tek kolumdan asılı kaldım. Kısacası, bu kadar karışık bir meselede fikrimi belirtmeye kalkmam, düşünüp taşınmadan karar vermeye benzer. Bunun

tolga değil de leğen olduğu iddia edildiğinde, cevabımı verdim; ancak şunun semer mi, koşum mu olduğu konusunda, kesin hüküm vermeye cüret edemem. Siz saygıdeğer beyefendilerin değerli yargılarına bırakıyorum bunu. Sizler belki benim gibi şövalye unvanı taşımadığınız için, buradaki büyülerin de sizinle ilgisi yoktur, iradeniz hürdür; bu şatoyla ilgili olayları bana göründükleri gibi değil, gerçekte oldukları gibi algılayabilirsiniz.”

Don Fernando, buna cevaben, “Hiç şüphe yok ki,” dedi, “Don Quijote bu meseleyi tanımlamanın bize düştüğünü söylemekle, bugün çok güzel bir konuşma yapmış oldu. Sağlam bir karar olabilmesi için, bu beyefendilerin oylarını gizlice toplayıp, sonucu açık seçik bildireceğim.”

Don Quijote'nin aklî durumundan haberdar olanlar için, bütün bunlar gülme malzemesiydi; ama haberdar olmayanlar, dünyanın en büyük saçmalığı olarak görüyorlardı; özellikle Don Luis'in dört hizmetkârı, Don Luis'in kendisi ve tesadüfen hana gelmiş bulunan, kolluk gibi görünen, gerçekten de öyle olan üç yolcu. En çaresiz durumdaki kişi ise, leğeni gözlerinin önünde Mambrino'nun tolgasına dönüşen, semerinin de şüphesiz, zengin at koşumlarına dönüşeceğini düşünen berberdi. Hepsi, Don Fernando'nun, tek tek herkese gidip oylarını almasına gülüyorlardı; gizlilik adına, kulaklarına fısıltıyla soruyordu, onca kavgaya sebep olan nâdide parçanın semer mi, koşum mu olduğunu. Don Quijote'yi tanıyanların oylarını aldıktan sonra, yüksek sesle dedi ki:

“Kardeşim, doğrusunu isterseniz, ben oy toplamaktan sıkıldım; çünkü kime sorduysam, hepsi bunun at, hattâ safkan at koşumu değil, eşek semeri olduğunu iddia etmenin, abes olduğunu söyledi. Yani boyun eğmekten başka çaremiz yok; çünkü siz ve eşeğiniz istemeseniz de, bu semer değil, koşumdur. Ayrıca, siz de kendi görüşünüzü hiç iyi savunamadınız.”

“Saygıdeğer beyler, eğer hepiniz yanılmıyorsanız, cehennemde yanayım!” dedi zavallı berber. “Bu bana nasıl koşum değil, semer gibi görünüyorsa, ruhum da Tanrı'nın karşısına öyle çıksın! Ama kral ne derse, kanun odur tabii, her neyse; inanın sarhoş değilim; bugün oruç açmadım; günah işlemek sayılmazsa.”

Berberin saçma sapan konuşmaları da, Don Quijote'nin çılgınlıkları kadar güldürüyordu herkesi. Don Quijote bu sırada dedi ki:

“Artık herkesin kendi eşyasını alıp gitmesinden başka yapılacak bir şey kalmadı. Tanrı'nın verdiği Aziz Petrus kutsasın.”

Dört hizmetkârdan biri dedi ki:

“Eğer bu önceden tasarlanmış bir şaka değilse, burada bulunan bu kadar akıllı kişinin, nasıl olup da bunun leğen, şunun da semer olmadığını söylemeye cesaret edebildiklerini anlamıyorum. Ama öyle dediklerini, iddia ettiklerini de görünce, gerçeğin ve tecrübenin gösterdiği şeye bu kadar aykırı bir ısrarda, kimi muammalar olduğunu anlıyorum. Yemin ederim,” dedi hizmetkâr ve bir küfür savurdu, “dünyada yaşayan insanların hepsi gelse, beni bunun berber leğeni, bunun da eşek semeri olmadığını inandıramaz.”

“Bir katra ait olabilir pekâlâ,” dedi rahip.

“Farketmez!” dedi hizmetkâr. “Mesele o değil, mesele şu: semer mi, yoksa sizin dediğiniz gibi değil mi?”

İçeri giren kolluklardan biri, tartışmayı ve meseleyi duymuştu; öfkeyle söze karıştı:

“Babam nasıl babamsa, bu da semerdir; başka bir şey söyleyen de zom olmuş demektir.”

“Alçakça yalan söylüyorsunuz,” dedi Don Quijote.

Ve elinden hiç eksik etmediği kargısını kavrayarak, kafasına doğru öyle bir hamle yaptı ki, kolluk çekilmese, upuzun yere serilecekti. Kargı yerde paramparça oldu; arkadaşlarına kötü muamele edildiğini gören diğer kolluklar, seslerini yükseltip Santa Hermandad’a yardım çağrısında bulundular.

Kolluk kuvvetleri mensubu olan hancı, hemen koşup kısa değneğiyle kılıcını kaptı ve arkadaşlarının yanında yerini aldı. Don Luis’in hizmetkârları, o kargaşada ellerinden kaçmasın diye Don Luis’in çevresini sardılar. Hanın altının üstüne geldiğini gören berber, tekrar semerine el attı; Sancho da aynı şeyi yaptı. Don Quijote de elini kılıcına atıp kolluklara saldırdı. Don Luis hizmetkârlarına bağırarak kendisini bırakmalarını, Don Quijote’ye ve onun tarafındaki Cardenio’yla Don Fernando’ya yardım etmelerini söylüyordu. Rahip sesleniyor, hancının karısı bağırıyor, kızı inliyor, Maritornes ağlıyordu; Dorotea’nın kafası karışmıştı; Luscinda afallamış, Doña Clara bayılmıştı. Berber Sancho’ya vuruyor, Sancho berberi pataklıyor; Don Luis, hizmetkârlarından biri, kaçmasın diye kolundan tutmaya cüret edince, çenesine bir yumruk indirdi; adamın ağzı kan içinde kaldı. Hâkim onu koruyordu; Don Fernando, kolluklardan birini ayaklarının altına almış, boylu boyunca, keyfince çiğniyordu; hancı tekrar sesini yükseltip Santa Hermandad adına yardım istedi. Kısacası, bütün han, çığlıklara, haykırırlara, feryatlara, kargaşaya, korkuya, endişeye, felâkete, kılıç darbelerine, yumruklara, sopalara, tekmelere ve fıskıran kanlara boğulmuştu. Bütün bu karışıklığın, hengâmenin ve dolambacın ortasında, Don Quijote’nin hayalinde, Agramante’nin ordugâhındaki çatışmaya balıklama daldığı canlandı ve hanı çınlatan bir sesle dedi ki:

“Hepiniz durun! Hepiniz kılıçlarınızı kınlarına sokun! Hepiniz sakin olun! Hepiniz, sağ kalmak istiyorsanız, beni dinleyin!”

Bu haykırış karşısında herkes durdu; o da devam etti:

“Beyler, ben size bu şatonun büyüğü olduğunu, içinde bir şeytan ordusunun barındığını söylememiş miydim? Bunu kanıtlamak için de, Agramante’nin ordugâhındaki çatışmanın nasıl aramızda geçtiğini kendi gözlerinizle görmeyi istiyorum. Bakınız, nasıl burada kılıç için, şurada at için, orada kartal için, ileride tolga için savaşıyor; hepimiz savaşıyor, birbirimizi anlamıyoruz. Saygıdeğer Hâkim, lütfen buraya gelin; siz de lütfen, saygıdeğer Peder. Biriniz Kral Agramante olun, öbürünüz de Kral Sobrino; barıştırın bizi. Yüce Tanrı adına yemin ederim, burada bulunan bunca soylu insanın, böyle sudan sebeplerle birbirlerini öldürmeleri olur şey değil.”

Don Quijote’nin dilini anlamayan ve Don Fernando, Cardenio ve arkadaşları tarafından hırpalanan kolluklar sakinleşmiyorlardı; berber sakinleşti, çünkü kavgada sakalı da, semeri de

yolunmuştu; Sancho sadık bir silâhtar olarak, efendisi ağzını açtığı an emirlerine boyun eğmişti; Don Luis'in dört hizmetkârı da, sakinleşmemenin kendilerine bir yararı olmayacağını görüp sustular. Bir tek hancı, ikide birde hanı ayağa kaldıran o delinin terbiyesizliklerini cezalandırmak gerektiğinde ısrar ediyordu. Sonuç olarak, patırtı bir süreliğine durduruldu; karar gününe kadar semer koşum olarak, Don Quijote'nin hayalinde de, leğen tolga, han şato olarak kaldı.

Ortalık durulduktan, hâkim ve rahibin ikna etmeleri üzerine herkes barıştıktan sonra, Don Luis'in hizmetkârları tekrar, derhal kendileriyle gitmesi için ısrar etmeye koyuldular. O onlarla anlaşmaya çalışırken, hâkim de, Don Fernando, Cardenio ve rahiple, bu durumda ne yapması gerektiğini konuştu; Don Luis'in kendisine söylediği sözleri anlattı. Sonunda, Don Fernando'nun, kim olduğunu Don Luis'in hizmetkârlarına açıklayıp Don Luis'in kendisiyle birlikte Endülüs'e gitmesini istediğini söylemesi kararlaştırıldı; Endülüs'te, marki olan ağabeyi, Don Luis'i lâıyk olduğu şekilde ağırlayacaktı. Don Luis'in, paramparça edilme pahasına da olsa, o sırada babasının karşısına çıkmayacağı gayet iyi biliniyordu. Dört hizmetkâr, Don Fernando'nun kim olduğunu ve Don Luis'in niyetini anlayınca, aralarında bir karara vardılar: Üçü dönüp olanları Don Luis'in babasına anlatacak, biri de kalıp Don Luis'e hizmet edecek, ötekiler dönünceye ya da babasının emirleri belli oluncaya kadar, yanından ayrılmayacaktı.

İşte o kavga gürültü, bu şekilde, Agramante'nin otoritesi ve Kral Sobrino'nun ihtiyatlılığı sayesinde yatıştı. Ancak, uyumun düşmanı ve barışın rakibi, aşağılandığını, alaya alındığını görüp hepsini bu karışıklığın içine sokmanın bir fayda sağlamadığını farkedince, şansını bir daha denemeye, yeni kavgalar ve huzursuzluklar yaratmaya karar verdi.

Bu arada kolluklar, savaştıkları adamların mevki sahibi olduklarını duyunca, sakinleşip kavgadan çekildiler; sonuç ne olursa olsun, kavgadan kendilerinin zarar göreceğini düşünmüşlerdi çünkü. Ama aralarından biri, Don Fernando'nun dövüp ayaklarıyla çiğnediği adam, yanındaki tutuklama emirlerinin arasında, Don Quijote'ninkinin de olduğunu hatırladı; Santa Hermandad, Sancho'nun çok haklı olarak korktuğu gibi, forsaları serbest bırakmış olmasından ötürü, Don Quijote'nin tutuklanmasını emretmişti.

Kolluk bunu düşünüp Don Quijote'nin tarife uyup uymadığına bakmak istedi; göğsünden bir parşömen çıkarıp aradığını buldu ve yavaş yavaş okumaya koyuldu; çünkü okuması pek kuvvetli değildi. Okuduğu her kelimedede gözlerini Don Quijote'ye diyor, emirdeki tarifle Don Quijote'nin yüzünü karşılaştırıyordu; emirde tarif edilen adamın kesinlikle o olduğunu gördü. Emin olur olmaz da, parşömeni topladı; sol eline emri alıp sağ eliyle Don Quijote'yi nefes aldirmamacasına yakasından yakalayıp haykırdı:

“Santa Hermandad adına yardım edin! Yardımı gerçekten istediğimi kanıtlamak için şu emri gösteriyorum; burada bu yol kesenin tutuklanması için emir veriliyor.”

Rahip emri alıp okudu ve kolluğun bütün söylediklerinin doğru olduğunu, tarifin Don Quijote'ye tıpatıp uyduğunu gördü. Don Quijote ise, o pis haydutun kendisine kötü muamele

ettiğini görünce, küplere binerek, vücudundaki kemikler gıcırdayarak, iki elinin bütün gücüyle kolluğun boğazına yapıştı. Kolluğun arkadaşları imdadına koşmasa, Don Quijote ellerini çekinceye kadar ölmüş olacaktı. Kendi görevini paylaşanların tarafında savaşmak mecburiyetinde olan hancı, hemen adamın yardımına koştu. Kocasının tekrar kavgaya karıştığını gören hancının karısı, tekrar çılgınlık atmaya başladı; bunun üzerine Maritornes ve hancının kızı da derhal ona katıldılar; Tanrı'dan, oradakilerden yardım istiyorlardı. Sancho, olanları görünce dedi ki:

“Yüce Tanrım, efendimin bu şatodaki büyülerle ilgili bütün söyledikleri doğruymuş! Burada huzur içinde bir saat geçirmek mümkün değil!”

Don Fernando kollukla Don Quijote'yi ayırdı ve birini yakasına, diğerini de boğazına sımsıkı yapışmış ellerden kurtardı. Ama kolluklar Don Quijote'yi tutuklamakta ısrarlarını sürdürüyorlar, bağlanıp kendilerine teslim edilmesi için yardım istiyorlardı herkesten; krala ve Santa Hermandad'a hizmet etmeleri gerekiyordu; onlar adına bu hırsızın, yol kesenin tutuklanmasına yardım etmelerini istiyorlardı tekrar. Don Quijote bu konuşmaları duyunca güldü ve büyük bir rahatlıkla dedi ki:

“Söyler misiniz, aşağılık, soysuz herifler: Siz zincire vurulmuş insanları hürriyete kavuşturmaya, esirleri kurtarmaya, zavallılara yardım etmeye, düşeni ayağa kaldırmaya, çaresizlere çare bulmaya, yol kesmek mi diyorsunuz? Ey reziller, siz, aşağılık, kıt zekânız yüzünden Tanrı'nın sizi aydınlatmamasına lâıksınız; gezgin şövalyeliğin değerini anlayamazsınız; herhangi bir gezgin şövalyenin değil şahsına, gölgesine bile saygı göstermemekle ne büyük bir günah ve cehalet içine düştüğünüzü kavrayamazsınız! Ey haydut sürüsü, siz kolluk değil, Santa Hermandad'ın izniyle yol kesensiniz; söyler misiniz, benim gibi bir şövalyenin tutuklanma emrini imzalayan cahil kim? Gezgin şövalyelerin her türlü yargıdan muaf olduklarını, onların kanunlarının kılıç, mahkemelerinin cesaret, kurallarının irade olduğunu bilmeyen kim? Tekrar sorarım, bir gezgin şövalyenin, şövalyelik unvanını aldığı ve çetin şövalyelik mesleğine kendini adadığı gün elde ettiği imtiyaz ve muafiyetlere hiçbir soyluluk unvanının sahip olmadığını bilmeyen ahmak kim? Hangi gezgin şövalye serflik, rant, saray düğünü, kralın senyörlüğünü tanıma, karada veya nehirde geçiş vergisi vermiştir? Hangi terzi, bir şövalyeye diktiği kıyafetin faturasını çıkarmıştır? Hangi şato sahibi, şatosunda ağırlayıp ücret almıştır? Hangi kral sofrasına oturtmamıştır? Hangi genç kız ona âşık olmamış, kendisini bütünüyle onun istek ve iradesine teslim etmemiştir? Son olarak da, dünyada bir tek gezgin şövalye var mıdır, olmuş mudur, olacak mıdır ki, karşısına çıkacak dört yüz kolluğa, tek başına dört yüz sopa indirecek cesarete sahip olmasın?”

Büyük kolluklar serüvenine ve sevgili şövalyemiz Don Quijote'nin müthiş yırtıcılığına dair

Don Quijote bu sözleri söylerken, rahip kollukları ikna etmeye çalışıyor, Don Quijote'nin şuurunun yerinde olmadığını, bunu yaptıklarından da, konuşmalarından da anlayabileceklerini, bu işi daha ileriye götürmelerine gerek olmadığını söylüyordu; çünkü tutuklayıp götürseler bile, deli olduğu için hemen bırakmaları gerekecekti. Buna cevaben, emri okuyan kolluk, görevinin Don Quijote'nin deliliğini yargılamak değil, üstlerinin emirlerini yerine getirmek olduğunu, tutuklandıktan sonra isterlerse üç yüz defa serbest bırakabileceklerini söyledi.

“Bütün bunlara rağmen,” dedi rahip, “bu seferlik götürmeseniz olur; zaten anladığım kadarıyla kendisi de buna izin vermeyecek.”

Sonuçta, rahip o kadar çok konuştu, Don Quijote de o kadar çok delilik yaptı ki, kollukların Don Quijote'nin şuurunun yerinde olmadığını kabul etmemeleri için, ondan daha deli olmaları gerekirdi. Böylece, sakinleşmelerinin daha doğru olacağına, hattâ hâlâ hınçla kavga etmekte olan berberle Sancho Panza'yı da barıştırmaya karar verdiler. Sonuçta, adaletin temsilcileri olarak onlar dâvaya bakıp hakemlik yaptılar ve her iki taraf da, tamamen olmasa bile, hiç değilse kısmen memnun oldu; semerler değiştirildi, kolanlarla başlıklar kaldı. Mambrino'nun tolgası meselesine gelince, rahip gizlice, Don Quijote'ye farketirmeden leğene karşılık sekiz riyal verdi; berber de aldığına dair makbuz imzalayıp, bundan böyle asla dolandırılma dâvası açmayacağına yemin etti, âmin.

En önemli ve büyük kavgalar olan bu iki kavga yatıştırıldıktan sonra, geriye Don Luis'in hizmetkârlarından üçünün dönmeye, birinin de kalıp Don Fernando onu nereye götürmek isterse eşlik etmeye razı olmaları kalıyordu. İyi tesadüfler ve daha iyi bir talih, artık engelleri kırıp handaki sevgililer ve kahramanlar lehine güçlükleri çözmeye başladığı için, işi sonuna kadar götürüp herkesi mutlu etmek istedi; hizmetkârlar Don Luis ne istiyorsa razı oldular. Doña Clara buna o kadar memnun oldu ki, o sırada yüzüne kim baksa, ruhundaki sevinci görürdü.

Süreyya, gördüğü olayları pek iyi anlamadığı halde, sezgileriyle bir üzülüyor, bir seviniyordu; herkesin yüzünde gördüğü ifadelere uygun şekilde duygulanıyordu; özellikle de, gözlerini hiç ayırmadığı, kalbinin efendisi olan İspanyol'unun. Rahibin berbere verdiği tazminatı gözden kaçırmamış olan hancı, Don Quijote'den masraflarının ve tulumlarla şarabın uğradığı zararın karşılığını istedi; son meteliğine kadar hepsi ödenmeden ne Rocinante'nin, ne de Sancho'nun eşeğinin handan çıkamayacağına yeminler etti. Rahip ortalığı yatıştırdı; hâkim de büyük bir iyi niyetle ödemeyi teklif ettiği halde, Don Fernando masrafı ödedi. Herkes o kadar memnun ve huzurluydu ki, han artık Don Quijote'nin dediği gibi Agramante'nin ordugâhındaki anlaşmazlığı değil, Octavius döneminin barış ve sükûnetini hatırlatıyordu. Bunların hepsi için, sayın rahibin iyi niyetiyle müthiş hatipliğine ve Don Fernando'nun eşsiz

cömertliğine şükredilmesi gerektiğinde, herkes birleşti.

Don Quijote kendini serbest bulup silâhtarının ki dahil bunca kavgadan kurtulduğunu görünce, başladığı yolculuğa devam edip özel olarak seçildiği, çağrıldığı büyük serüveni tamamlamasının iyi olacağını düşündü. Ve böylece, büyük bir kararlılıkla gidip Dorotea'nın önünde diz çöktü. Dorotea, ayağa kalkmadan tek kelime etmesine izin vermeyince, Don Quijote de onun emrini yerine getirmek için ayağa kalktı ve dedi ki:

“Güzel hanımefendi, herkesin bildiği bir atasözü vardır: Çalışkanlık, iyi talih doğurur. Tecrübe de, birçok ciddî olayda ısrarın, şüpheli bir meseleyi mutlu bir sonla noktalandırıldığını göstermiştir. Ancak, bu gerçeğin en açık şekilde görüldüğü savaşa ait meselelerde, hız, düşmanın tasarılarının önüne geçerek, daha rakip savunmaya geçmeden, zaferin kazanılmasını sağlar. Yüce, soylu hanımefendi, bütün bunları, bu şatoda bulunmamızın bize artık bir yarar sağlamayacağını düşündüğüm için söylüyorum. Hattâ bir gün farkedeceğimiz şekilde, çok zararlı olabilir. Kim bilebilir, ya düşmanınız olan dev, gizli ve çalışkan casuslar sayesinde, benim kendisini mahvedeceğimi haber almışsa? Zaman da imkân tanıyacağından, benim gayretlerim, yorulmaz bileğimin gücü etkisiz kalacak şekilde, alınması mümkün olmayan bir kaleye kendini kapatırsa? Kısacası, sevgili hanımefendi, dediğim gibi biz çalışkanlığımızla onun tasarılarının önüne geçelim ve sonra başarıya doğru yol alalım. Zat-ı âliniz istediği zaman bu başarıya ulaşmamız, benim rakibinizle karşılaşmama bağlıdır sadece.”

Don Quijote sustu, daha fazla bir şey söylemedi. Büyük bir sükûnetle, güzel prensesin cevabını bekledi. Prens, hükümdarlara ve Don Quijote'nin üslûbuna yakışır bir tavırla, şöyle cevap verdi:

“Saygıdeğer şövalye, bu büyük felâket karşısında bana yardım etmeye bu kadar istekli olduğunuz için size teşekkür ederim; görevi, arzusu, öksüzlere, muhtaçlara yardım etmek olan bir şövalyeye yakışır şekilde davrandınız. Tanrı'ya dua ediyorum, sizin de, benim de isteklerimiz gerçekleşsin; o zaman bu dünyada değer bilen kadınlar olduğunu göreceksiniz. Yola çıkma konusuna gelince, derhal çıkılsın. Sizin isteğiniz, benim de isteğimdir; siz nasıl isterseniz, öyle emredin. Şahsımın korunmasını, krallığının geri alınmasını sizin ellerinize teslim ettikten sonra, bilgeliğinizin emirlerine karşı gelemem.”

“Tanrı'nın izniyle,” dedi Don Quijote, “bir hanımefendi benim karşımda kendini altçaltmışsa, bu imkânı kaçırmayıp onu kaldırmalı, vârisi olduğu tahta oturtmalıyım. Yola derhal çıkılsın, çünkü tehlikenin büyüğü geciktirir deyişi, yola çıkma isteğimi kamçulamakta. Beni korkutacak, ürkütecek bir tehlike, ne Tanrı tarafından yaratılmış, ne cehennemde görülmüş olduğuna göre, Sancho, sen Rocinante'yi eyerleyip eşeğini ve kraliçenin küheylânını hazırla; şato sahibisiyle ve bu beylerle vedalaşalım ve hemen harekete geçelim.”

Her şeyi izlemiş olan Sancho, başını iki yana sallayarak dedi ki:

“Ah efendim, efendim, hanımlardan özür dileyerek söylüyorum, köydeki belâ dedikoduyla geçmiş gerçekten de.”

“Sen ne diyorsun, hangi köyde, hattâ dünyanın hangi şehrinde benim aleyhimde dedikoduya yol açacak bir belâ olabilir, sersem?”

“Kızacaksınız susayım,” dedi Sancho. “Susarım; iyi bir silâhtar, iyi bir hizmetkâr olarak efendime söylemem gereken şeyleri gizlerim.”

“Ne istiyorsan söyle,” dedi Don Quijote. “Yeter ki söyleyeceklerin beni korkutmaya yönelmesin. Sen korkuyorsan, ona göre hareket edersin; ben korkmuyorum, ona göre hareket ediyorum.”

“Hey ulu Tanrım, mesele bu değil,” dedi Sancho. “Benim kesin olarak bildiğim bir şey var: Büyük Micomicon krallığının kraliçesi olduğunu söyleyen bu hanım, benim annem ne kadar kraliçeyse, o kadar kraliçe. Çünkü gerçekten kraliçe olsa, biri kafasını çevirdiği an, köşede bucakta, aramızdakilerden biriyle öpüşüp koklaşmazdı.”

Sancho'nun sözleri üzerine Dorotea kıpkırmızı kesildi; çünkü kocası Don Fernando bazen, diğerlerinden gizli olarak, sevgisinin hakettiği mükâfatın bir kısmını, dudaklarıyla almıştı. Sancho da bunu görmüş ve bu pervasızlığın, böyle büyük bir kraliçeye değil, kibar bir fahişeye yakıştığını düşünmüştü. Dorotea Sancho'ya tek kelime cevap veremedi, vermek istemedi; konuşmasını sürdürmesine izin verdi. Sancho sözlerine şöyle devam etti:

“Şunun için söylüyorum efendim: O kadar yollar gittikten, kötü geceler, daha da kötü günler geçirdikten sonra, bizim gayretlerimizin meyvesini bu handa eğlenen kişi toplayacaksa, Rocinante'yi eyerleyip eşeğe semer vurmamak, küheylâm hazırlamak için acele etmem gerekmiyor; sakın sakın otursak daha iyi; orospular çalışsın, hep birlikte yiyelim.”

Yüce Tanrım! Don Quijote silâhtarının bayağı konuşmalarını duyunca öyle bir öfkelenmişti ki! Öyle sinirlendi ki, boğuk sesle, kekeleyerek, gözlerinden alevler fışkırarak, şöyle dedi:

“Ey alçak rezil, terbiyesiz, ahlâksız, cahil, ağzı bozuk, küfürbaz, küstah, dedikoducu, iftiracı herif! Demek benim ve bu soylu hanımefendilerin huzurunda böyle kelimeler kullanmaya, karmakarışık zihnine böyle ahlâksızlıklar, cüretkârlıklar yerleştirmeye cesaret ediyorsun ha? Yıkıl karşımdan, hilkat garibesini, yalan kumkuması, sahtekârlık mucidi, edepsizlik uzmanı, kötülük makinesi, iftira çıkırtkanı, hükümdarlara gösterilecek saygının düşmanı! Yıkıl, bir daha çıkma karşıma, gazabımdan kork!”

Bunları söyleyip kaşlarını çatı, yanaklarını şişirdi, dört bir yana baktı ve sağ ayağını hızla yere vurdu; bütün bunlar, göğsünü kavuran gazabın işaretleriydi. Bu sözler ve öfkeli tavırlar karşısında, Sancho öyle utandı, öyle korktu ki, o an ayaklarının altındaki yer yarılıp onu yutsa, sevinecekti. Sırtını dönüp efendisinin öfkeli huzurundan çekilmekten başka yapacak bir şey bulamadı. Ama Don Quijote'nin mizacını gayet iyi anlamış olan akıllı Dorotea, gazabını yatıştırmak için dedi ki:

“Saygıdeğer Mahzun Yüzlü Şövalye, vefalı silâhtarınızın söylediği saçmalıklara üzülmeyin. Belki de tamamen dayanaksız konuşmamıştır; herhangi birine haksız suçlamalarda bulunacağını da, sağduyusundan, Hıristiyan vicdanından bekleyemeyiz. Bu sebeple şuna hiç kuşku duymadan inanmamız gerekir ki, bu şatoda, sizin de söylediğiniz gibi sayın şövalye, her

şey büyüyle olup bittiğinden, belki Sancho bu şeytanî yoldan, söylediği, benim ahlâkımı müthiş lekeleyen şeyi görmüş olabilir.”

Bunun üzerine Don Quijote, “Her şeye kadir Tanrı adına yemin ederim,” dedi, “majesteleri çok doğru söylediniz. Bu günahkâr Sancho’nun karşısına fesat bir hayal çıkmış, büyü haricinde görünmesi mümkün olamayacak bir şey görmesine sebep olmuş. Ben de bu zavallının iyi yürekliliğini, saflığını gayet iyi bilirim; kimseye iftira etmeyeceğini de bilirim.”

“Evet, öyle; öyle de olacak,” dedi Don Fernando. “Bu yüzden de Señor Don Quijote, sizin kendisini affedip, bu görüntüler yüzünden aklını kaybetmeden, itibarını iade etmeniz gerekiyor; *sicut erat in principio*.⁶³”

Don Quijote affettiğini söyleyince rahip gidip Sancho’yu aldı. Sancho büyük bir alçakgönüllülükle gelip diz çökerek, efendisine elini uzatmasını rica etti; efendisi de elini uzatıp öptürdükten sonra, hayır duasını verdi ve dedi ki:

“Evlâdım Sancho, sana daha önce çok kereler söylemiş olduğum gibi, bu şatoda her şeyin gerçekten büyüyle olup bittiğini şimdi iyice anlayacaksın.”

“Ben de öyle düşünüyorum,” dedi Sancho. “O battaniye olayı hariç; o sıradan bir olaydı.”

“Sen beni dinle, değil,” dedi Don Quijote. “Öyle olsaydı, ben o zaman, hattâ şimdi, senin intikamını alırdım. Ama uğradığın hakaretin intikamını alabileceğim birini, ne o zaman görebildim, ne de şimdi görüyorum.”

Herkes battaniye olayının ne olduğunu merak edince, hancı baştan sona anlattı. Sancho Panza’nın havada uçuşuna herkes epeyce güldü; efendisi tekrar büyü olduğunda ısrar etmese, Sancho çok utanacaktı. Yine de Sancho’nun çılgınlığı hiçbir zaman, kendisini, efendisinin dediği gibi hayal edilmiş hayaletlerin değil, etten kemikten insanların hoplattığının, hiçbir yanılığa yer bırakmayan, ispatlanmış bir gerçek olmadığına inanabileceği bir noktaya gelmedi.

O seçkin topluluğun hana gelmesinin üzerinden iki gün geçmişti; artık yola çıkma zamanı geldiğine karar verip, şöyle bir yol çizdiler: Dorotea’yla Don Fernando, Don Quijote’yle birlikte, Kraliçe Micomicona’nın kurtarılması bahanesiyle köyüne gitme zahmetine katlanmadan, rahiple berber Don Quijote’yi istedikleri gibi köyüne götürecekler, çılgınlığının çaresini memleketinde arayacaklardı. Tesadüfen oradan geçmeye karar veren bir öküz arabacısıyla, Don Quijote’yi şu şekilde götürmesi için anlaştılar: Çapraz sopalardan, Don Quijote’nin rahatlıkla sığabileceği büyüklükte, kafes benzeri bir şey yaptılar. Sonra Don Fernando’yla arkadaşları, Don Luis’in hizmetkârlarıyla kolluklar, hancı, yani hepsi, rahibin talimatıyla yüzlerini örtüp şu veya bu şekilde kılık değiştirdiler; amaç, Don Quijote’ye, handa bulunanlardan farklı kimseler gibi görünmeleriydi.

Bu işi tamamladıktan sonra, gayet sessizce, Don Quijote’nin, geçirdiği çarpışmaların yorgunluğunu atmak üzere uyuduğu yere geldiler. Böyle bir olaya ihtimal bile vermeyerek uyumakta olan Don Quijote’nin yanına yaklaşp, sımsıkı tuttuktan sonra, ellerini ve ayaklarını güzelce bağladılar. Öyle ki, sıçrayarak uyandığında hiç kıpırdıyamadı, karşısındaki bunca

yabancı yüze şaşırıp kalmaktan başka bir şey yapamadı. Sonra, hep hareket halindeki sapkın hayalinde canlanan şeyi kavradı; karşısındakilerin, o büyülü şatonun hayaletleri olduklarını düşünüp kendisine de büyü yapılmış olduğundan hiç kuşku kalmadı; çünkü ne kıpırdayabiliyor, ne kendini savunabiliyordu. Her şey, bütün bu olayı tasarlayan rahibin düşündüğü şekilde olmuştu. Hazır bulunanlar arasında bir tek Sancho'nun aklı yerinde ve kendi halindeydi. O da, efendisiyle aynı hastalığı paylaşmasına pek az kaldığı halde, bütün o maskeli insanların kim olduklarını anlayabildi; ama ağzını açmaya cesaret edemeyerek efendisine saldırılmasının, bağlanmasının sonu nereye varacak diye bekledi. Efendisi de tek kelime konuşmuyor, bu talihsizliğin nereye varacağını merak ediyordu. Şuraya vardı: Kafesi oraya getirip Don Quijote'yi içine kapattılar; kalasları kolayca yıkılmayacak şekilde, sağlamca çivilediler.

Kafesi omuzlarına alıp odadan çıkarırken, ürkütücü bir ses işitildi. Berber –semerin sahibi değil, öteki berber– elinden geldiğince korkunç bir sesle, dedi ki:

“Ey Mahzun Yüzlü Şövalye! Bu içine kapatıldığın hapis seni üzmesin; çünkü müthiş cesaretle giriştiğin serüveni daha önce bitirebilmen için, böylesi daha uygun. Bu serüven, La Mancha'nın öfkeli aslanıyla El Toboso'nun beyaz güvercini bir araya geldikten, gururlu boyunlarını, evliliğin tatlı boyunduruğuna alçakgönüllülükle geçirdikten sonra bitecek. Bu görülmemiş birleşmeden dünyaya gelecek olan cesur yavrular, yiğit babalarının şaha kalkışını taklit edecekler. Bu da, kaçak *nymphanın* takipçisi, her zamanki hızlı koşusuyla, parlak burçları iki defa ziyaret etmeden önce olacaktır. Sana gelince, ey dünyada kılıç kuşanmış, sakal uzatmış, burnu koku almış silâhtarların en soylusu, en itaatkârı! Gezgin şövalyeliğin en iyi temsilcisinin, gözlerinin önünde bu şekilde götürülmesi, seni mutsuzluğa ve umutsuzluğa sevketmesin. Yakında, dünyanın yaratıcısı isterse, kendini o kadar yüksek ve üstün bir mevkide bulacaksın ki, kendini tanıyamayacaksın; sevgili efendinin sana verdiği sözler boşa çıkmayacak. Seni bilge Mentironiana⁶⁴ adına temin ederim ki, senin de göreceğin gibi, ücretin ödenecek. Yiğit ve büyülenmiş şövalyenin adımlarını izle; ikinizin de kalacağı yere senin de gitmen, yerinde olur. Daha fazla bir şey söylemem yasak olduğundan, Tanrı'ya emanet olun; ben bildiğim yere dönüyorum.”

Kehanetin sonuna geldiğinde berber sesini önce yükseltip sonra öyle yumuşak bir şekilde düşürdü ki, oyundan haberdar olanlar bile, neredeyse duyduklarının gerçek olduğuna inanacaklardı.

Don Quijote kehaneti duyunca teselli buldu; çünkü anlamını derhal, kesin olarak kavradı. Sevgili Dulcinea del Toboso'suyla, kutsal ve gerekli evlilik bağıyla birleşeceğine ve bu mutlu birleşmeden çıkan yavruların, yani çocuklarının, La Mancha'ya ebedî şöhret kazandıracaklarına söz verildiğini anladı. Buna kesinlikle inanarak sesini yükseltti; önce derin bir iç geçirdikten sonra dedi ki:

“Ey sen, kim olursan ol, bana çok güzel kehanetlerde bulundun! Sana yalvarırım, benim meselelerimle ilgilenen bilge büyücüden benim adıma rica et, bana burada yapılan eşsiz,

mutlu vaatlerin gerekleŖtiđini gormeden, bu goturolduğuğum hapiste telef olmama izin vermesin. yle olursa, hapisteki acılarımı Ŗeref, beni bağlayan bu zincirleri ferahlık, beni yatırdıkları bu yatağı da sert bir savaŖ alanı değil, yumuŖak bir yatak, kutlu bir doŖek sayacağım. Silahtarım Sancho Panza'nın tazmin edilmesine gelince, iyiliğine ve durustluğune guveniyor, iyi veya kotu zamanda beni terk etmeyeceğini biliyorum. Onun veya benim talihsizliğimiz yuzunden kendisine vaat ettiğim cezireyi veya bunun dengini veremezsem, hiç değilse ücreti geçerli olacak. unku hazırlamıŖ olduğum vasiyetnamemde, kendisine, sayısız iyi hizmetlerine layık olmasa da, benim imkanlarıma uygun bir karŖılılık verilmesini ngordum.”

Sancho Panza efendisinin nunde buyuk bir nezaketle eğilip, iki elini birden ptu; ikisi birbirine bağlı olduğundan, tek elini pemezdi.

Sonra hayaletler, kafesi omuzlarına alıp kuz arabasına yerleŖtirdiler.

[63](#) BaŖlangıta olduğu gibi.

[64](#) *mentira*: yalan

La Mancha'lı Don Quijote'ye yapılan tuhaf büyüye ve başka ilginç olaylara dair

Don Quijote kafesin içinde öküz arabasına bindirildiğini görünce, dedi ki:

“Gezgin şövalyelerle ilgili çok sayıda ciddî kitap okudum; ama büyü etkisindeki bir şövalyenin bu şekilde, bu tembel, ağır hayvanların vaat ettiği sürede götürüldüğünü asla ne okudum, ne gördüm, ne de işittim. Büyü etkisindeki şövalyeler, daima havadan, inanılmaz bir hızla, koyu ve karanlık bir bulutun içerisinde, bir ateş arabasında veya kartal başlı bir atın ya da ona benzer bir hayvanın üzerinde götürülürler. Şimdi beni tutmuş bir öküz arabasında götürüyorlar; Tanrı yardım etsin, kafam karıştı! Ama belki de bizim çağımızda şövalyelik ve büyü, eskilerden farklı bir yol izlemek zorundadır. Şu da mümkün: Nasıl ben dünyada yeni bir şövalyeysem, unutulmuş maceracı şövalyelik mesleğini canlandıran ilk şövalyeysem, farklı büyü çeşitleri ve büyü etkisindekileri taşımanın farklı yolları da, yeni icat edilmiş olabilir. Ne diyorsun buna, oğlum Sancho?”

“Ne dediğimi bilmiyorum,” diye cevap verdi Sancho. “Gezginlik kitaplarını zat-ı âliniz gibi okumadım ben. Ama yine de korkmadan yemin ederim ki, şu giden hayaller hiç mi hiç Katolik değil.”

“Katolik mi? Aman Tanrım!” dedi Don Quijote. “Nasıl Katolik olsunlar? Onların hepsi, bu işi yapıp beni bu hale sokmak için hayalî bedenler edinmiş şeytanlar. Bu gerçeği anlamak istiyorsan, elle, dokun onlara, havadan başka bedenleri olmadığını, görüntüden başka bir şey olmadıklarını göreceksin.”

“Yemin ederim efendim,” dedi Sancho, “dokundum ben onlara. Şu çabuk çabuk yürüyen şeytan, oldukça etli butlu; şeytanların duyduğum özelliklerinden çok farklı bir özelliği daha var: Bütün şeytanların kükürt ya da başka kötü kokuları olduğu söylenir; ama bu, yarım fersahtan amber kokuyor.”

Sancho bunları, büyük bir senyör olduğundan, muhtemelen dediği gibi kokan Don Fernando için söylüyordu.

“Buna şaşırma, dostum Sancho,” dedi Don Quijote. “Şunu bil ki, şeytanlar çok bilgilidir. Koku yaysalar bile, kendi kokuları yoktur; çünkü onlar ruhtur. Kokuları varsa da, iyi bir koku olamaz, kötü, pis bir kokuları olabilir ancak. Sebebi de şu: Onlar nerede olurlarsa olsunlar, cehennemi beraberlerinde taşıdıklarından ve işkenceleri hiçbir şekilde hafiflemediğinden, güzel koku da hoşça giden, mutluluk veren bir şey olduğundan ötürü, onların güzel bir kokuları olması mümkün değildir. Sana bu sözünü ettiğin şeytan, amber kokuyor gibi geliyorsa, ya sen yanıyorsun, ya da o seni kandırmaya, şeytan olmadığına inandırmaya çalışıyor.”

Efendiyle hizmetkârı arasında bütün bu konuşmalar geçtikten sonra, Don Fernando'yla Cardenio, gerçeğe epeyce yaklaşmış olan Sancho'nun her şeyi anlamasından korkup, bir an önce yola çıkılmasına karar verdiler. Hancıyı bir kenara çekip Rocinante'yi eyerlemesini, Sancho'nun eşeğine semer vurmasını söylediler; hancı da bunları büyük bir hızla yaptı.

Bu arada rahip, belli bir günlük ücret karşılığında, kendisine köye kadar eşlik etmeleri için, kolluklarla anlaşmıştı. Cardenio, Rocinante'nin eyerinin bir yanına kalkanı, öbür yanına leğeni astı ve işaretlerle, Sancho'ya eşeğine binmesini ve Rocinante'nin dizginlerini tutmasını emretti. Arabanın iki yanına da tüfekli ikişer kolluk yerleştirdi. Araba tam yola çıkmadan, hancının karısı, kızı ve Maritornes, Don Quijote'yle vedalaşmak üzere çıktılar; başına gelen felâkete ağlayıp üzülürmüş gibi yapıyorlardı. Don Quijote onlara şöyle dedi:

“Ağlamayın, iyi yürekli hanımefendiler; bütün bu felâketler, benim icra ettiğim mesleğin birer parçasıdır. Bütün bu belâlar başıma gelmeseydi, kendimi ünlü bir gezgin şövalye saymazdım; pek şan şöret yapamamış şövalyelerin başına asla böyle şeyler gelmez; çünkü yeryüzünde kimse onları hatırlamaz. Oysa yiğit şövalyelerin başına gelir böyle olaylar; çünkü fazilet ve cesaretlerini kıskanan birçok prensler ve başka şövalyeler vardır; bunlar da kötü yollardan, iyileri yok etmeye çalışırlar. Ama bütün bunlara rağmen, fazilet o kadar güçlüdür ki, tek başına, Zerdüşt'ün icat ettiği bütün büyülere rağmen, her badireden galip çıkacak ve güneşin göğü aydınlattığı gibi yeryüzüne ışık saçacaktır. Güzel hanımefendiler, dikkatsizliğimden ötürü size karşı herhangi bir kabalıkta bulduysam, beni affedin; çünkü bilerek ve isteyerek yaptığım görülmemiştir. Tanrı'ya dua edin, kötü niyetli bir büyücünün beni tıktığı bu hapisten beni kurtarsın. Kurtulduğum takdirde, bu şatoda bana bağışladığınız lütufları unutmayıp, hakettiğiniz şekilde size teşekkür, hizmet ve mukabele edeceğim.”

Şatonun hanımlarıyla Don Quijote arasında bu konuşma geçerken, rahip ve berber, Don Fernando ve arkadaşlarıyla, yüzbaşı ve kardeşiyle, bütün o mutlu hanımlarla, özellikle Dorotea ve Luscinda'yla vedalaştılar. Hepsi birbirleriyle kucaklaştılar ve haberleşmeye karar verdiler. Don Fernando rahibe, Don Quijote'nin durumunu haber vermek için nereye yazması gerektiğini söyledi; bu konuda haber almaktan büyük bir mutluluk duyacağını belirtti. Kendisi de, hoşuna gideceğini sandığı her şeyden, rahibi haberdar edeceğine söz verdi; kendi evliliği, Süreyya'nın vaftizi, Don Luis'in meselesi ve Luscinda'nın evine dönüşü gibi. Rahip de haberleri hiç vakit geçirmeden göndereceğini söyledi. Tekrar kucaklaştılar; tekrar iltifatlarda bulundular.

Hancı, rahibin yanına gidip kendisine birtakım kâğıtlar verdi; bunları, *Münasebetsiz Meraklının Hikâyesi*'nin bulunduğu valizin astarının içinde bulduğunu, sahibi bir daha ortalarda görünmediğine göre, rahibin hepsini alıp götürebileceğini söyledi; kendisi okuma bilmediği için istemiyordu. Rahip teşekkür etti ve hemen açıp, şu başlığı okudu: *Rinconete ve Cortadillo'nun Hikâyesi*. Buradan, bir hikâye olduğunu anladı ve *Münasebetsiz Meraklı* iyi bir hikâye olduğuna göre, bunun da iyi olabileceğini düşündü; çünkü ikisi aynı yazara ait olabilirdi. Uygun bir zamanda okumak niyetiyle kâğıtları sakladı.

Rahip de, arkadaşı berber de, Don Quijote hemen tanımasın diye yüzlerinde maskelerle hayvanlarına binerek, arabanın peşinden gitmeye başladılar. Sıra şöyleydi: Önde, sahibinin yönetiminde, araba gidiyordu; iki yanda, belirtildiği şekilde tüfekleriyle kolluklar yer alıyordu; hemen ardından, eşeğinin üstünde Sancho Panza geliyor, Rocinante'yi dizginlerinden

çekiyordu. Hepsinin arkasında da, rahiple berber, iri katırlarının üzerinde, belirtildiği gibi yüzleri örtülü, ciddî ve ağır, ilerliyorlardı; öküzlerin ağır adımlarının izin verdiği hızda yol alınmaktaydı. Don Quijote kafesin içinde oturmuş, elleri bağlı, ayaklarını uzatmış, parmaklıklara dayanmış, öyle sessiz ve sabırlı duruyordu ki, sanki etten kemikten bir insan değil, taştan bir heykeldi.

Bu şekilde, bu yavaşlık ve sessizlikle, iki fersah kadar gitmişlerdi ki, bir vâdiye geldiler; arabacı, dinlenip öküzleri otlatmak için uygun bir yer olduğunu düşündü. Bu düşüncesini rahibe söyledi; ama berber, biraz daha ilerlemek taraftarıydı; çünkü yakında görünen bir yamacın ardında, çimeni daha bol, durmak istenen yerden çok daha iyi bir vâdi olduğunu biliyordu. Berberin fikri benimsendi ve böylece tekrar yollarına devam ettiler.

Rahip bir ara başını arkaya çevirdi ve arkalarından altı, yedi atlının geldiğini gördü; hepsi iyi giyimliydi. Adamlar kısa bir süre sonra yetiştiler; çünkü öküzlerin ağır, uyuşuk hızıyla değil, katedral heyeti üyelerinin katırlarına binmiş, en fazla bir fersah ileride görülen hana bir an önce varıp dinlenmek isteyen kimselerin hızıyla ilerliyorlardı. Çalışkanlar tembelle yetiştiler ve kibarca selâmlaştılar. Aralarından biri, gerçekten Toledo katedral heyeti üyesi ve diğerlerinin efendisiydi; araba, kolluklar, Sancho, Rocinante, rahip ve berberden oluşan düzenli kafileyi ve bir de kafese hapsedilmiş olan Don Quijote'yi görünce, o adamı o şekilde götürmelerinin ne anlamı olduğunu sormadan edemedi. Aslında kollukların alâmetlerinden, ip kaçkını bir soyguncu veya cezalandırılması Santa Hermandad'a düşen bir başka suçlu olduğunu tahmin etmişti. Sorunun sorulduğu kolluklardan biri şöyle cevap verdi:

“Beyefendi, bu adamın bu şekilde götürülmesinin anlamını, kendisi söylesin, çünkü biz bilmiyoruz.”

Don Quijote bu konuşmayı duydu ve dedi ki:

“Acaba, saygıdeğer şövalyeler, gezgin şövalyelik konusunda tecrübeli ve bilgili misiniz? Çünkü öyleyseniz, dertlerimi sizlere söyleyeceğim; değilseniz, anlatma zahmetine katlanmama gerek yok.”

Bu arada rahiple berber, yolcuların La Mancha'lı Don Quijote'yle konuşmakta olduğunu görüp, olay açığa çıkmayacak şekilde cevap vermek üzere, yanlarına gittiler.

Katedral heyeti üyesi, Don Quijote'nin söylediklerine şöyle karşılık verdi:

“Doğrusunu isterseniz kardeşim, şövalyelik kitaplarını, Villalpando'nun *Mantık*'ından daha iyi bilirim. Yani, bir tek buna bağlıysa, kesinlikle her istediğinizi anlatabilirsiniz.”

“Tanrı hakkına,” dedi Don Quijote. “Madem öyle, saygıdeğer şövalye, şunu bilmenizi isterim ki, ben kötü büyücülerin kıskançlığı ve hileleri sonucu, büyü altında bu kafeste hapis gidiyorum; fazilet, iyilerin takdirinden çok, kötülerin nefretini toplar. Ben gezgin şövalyeyim; üstelik, şöhretin hâfızasında ölümsüzleştirmeyi aklından bile geçirmedeği gezgin şövalyelerden değil, bütün kıskançlıklara, İran'ın bütün sihirbazlarına, Hindistan'ın bütün Brahmanlarına, Etiyopya'nın bütün çıplak filozoflarına rağmen, adını ölümsüzlük tapınağına yazdıracak, gelecek kuşaklara örnek teşkil edip, gezgin şövalyelerin, şövalyeliğin şerefli

doruğuna erişebilmek için izlemeleri gereken adımları gösterecek gezgin şövalyelerdenim.”

Rahip araya girip, “La Mancha’lı Señor Don Quijote doğru söylüyor,” dedi. “Bu arabada büyü zoruyla gitmesi, kendi suç ve günahlarının sonucu değil, fazilete kızanların, yiğitliğe sinirlenenlerin kötü niyetinin sonucudur. Beyefendi, bu gördüğünüz, Mahzun Yüzlü Şövalye’dir; belki adını duymuşsunuzdur; kıskançlıklarla karartılmaya, kötülüklerle gizlenmeye çalışılsa da, korkusuz kahramanlıkları ve büyük başarıları, sert tunçlara, ebedî mermerlere yazılacaktır.”

Katedral heyeti üyesi, hem esirin, hem hür adamın benzer üslûpta konuştuklarını duyunca, neredeyse şaşkınlıktan haç çıkaracaktı; bu olayı bir türlü anlayamıyordu. Yanındakilerin hepsi de aynı hayrete düşmüşlerdi. Bu arada, konuşmayı duyabilmek için yaklaşmış olan Sancho Panza, her şeyi açıklamak üzere, dedi ki:

“Beyler, söyleyeceklerim hoşunuza gitse de, gitmese de, gerçek şu ki, anneme ne kadar büyü yapıldıysa, efendim Don Quijote’ye de o kadar büyü yapıldı. Aklı başında, her insan gibi yiyor, içiyor, ihtiyaçlarını yapıyor, tıpkı dün kafese sokulmadan önce olduğu gibi. Bu böyle olduğuna göre, ona büyü yapıldığına benim inanmam mümkün mü? Çok kişiden duydum ben; büyü yapılan insan ne yer, ne uyur, ne konuşmuş. Halbuki benim efendim, durduran olmazsa, otuz dâva vekilinden daha çok konuşur.”

Sonra dönüp rahibe bakarak devam etti:

“Ah sayın Peder, sevgili Peder! Zat-i âlinizi tanımadığımı mı sanıyordunuz? Bu yeni büyülerin nereye doğru yol aldığını sezmiyorum, tahmin etmiyorum mu sanıyorsunuz? Şunu bilin ki, yüzünüzü ne kadar örtseniz de, sizi tanıdım; yalanlarınızı ne kadar gizleseniz de ben anlıyorum. Zaten, kıskançlığın hüküm sürdüğü yerde fazilet, pintiliğin olduğu yerde de cömertlik barınmaz. Lânet olsun! Muhterem Peder, siz olmasanız, şu anda efendim, Prenses Micomicona’yla evli olacaktı; ben de en azından kont olacaktım; çünkü Mahzun Yüzlü efendimin iyiliğinden de, benim büyük hizmetlerimden de daha aşağısı beklenemezdi. Ama şimdi anlıyorum ki, gerçekten doğruymuş, Kaderin çarkı değirmen çarkından hızlı dönermiş; dün kral olan bugün yerde sürünürmüş. Ben çocuklarıma ve karıma üzülüyorum; babalarının kapıdan içeri bir cezire veya krallığın valisi olarak girmesini bekleyebilecekken, beklemeleri gerekirken, seyis olarak girdiğini görecekler. Bütün bunları, efendime yapılan kötü muameleden vicdanınız sızlasın diye söylüyorum, saygıdeğer Peder; dikkat edin, Tanrı öteki dünyada sizden efendimin böyle hapsedilmesinin hesabını sormasın; efendim Don Quijote’nin hapiste kaldığı sürece yapamayacağı yardımlar ve iyilikler size yüklenmesin.”

Berber bu sırada araya girip, “Lâfügüzaf!” dedi. “Ne o Sancho, siz de mi efendinizin tarikatındansınız? Yüce Tanrım! Bana öyle geliyor ki, sizin de kafeste ona eşlik etmeniz gerekecek; size de onun şövalyeliği ve saplantısı bulaşmış olduğuna göre, size de onun gibi büyü yapılmış olmalı! Onun vaatlerine gebe kaldığınız, bu çok istediğiniz cezireyi kafanıza soktuğunuz an, ne talihsiz bir anmış!”

“Ben kimseye gebe filan kalmadım,” diye cevap verdi Sancho. “Ben krala bile gebe

kalacak adam değilim. Yoksulum ama, eski Hıristiyan'ım; kimseye de bir borcum yok. Ben cezire istiyorsam, başkaları daha kötü şeyler istiyorlar. Herkes yaptığıyla ölçülür; ben de bir insan olarak, değil bir cezireye vali, papa bile olabilirim; hele efendim kime vereceğini şaşırarak kadar çok cezire kazanabilecekken. Konuşmalarınıza dikkat edin sayın berber; her iş sakal tıraşına benzemez; her sakallı dedeniz değildir. Hepimiz birbirimizi tanıdığımız için söylüyorum; beni kimse kandıramaz. Efendime yapılan büyüye gelince, Tanrı doğrusunu biliyor; bu kadarı yeter, daha fazla kurcalamanın âlemi yok.”

Berber Sancho'ya cevap vermedi; çünkü kendisiyle rahibin onca gayretle gizlemeye çalıştığı şeyi, Sancho saflığıyla ortaya çıkaracak diye korkuyordu. Rahip de aynı korkuya kapılarak, katedral heyeti üyesine, birlikte biraz önden yürümeyi önermişti; kendisine, kafesteki adamın muammasıyla, hoşuna gidecek daha başka şeyler anlatacaktı. Heyet üyesi kabul etti; hizmetkârları ve rahiple birlikte öne geçti ve rahibi dikkatle dinlemeye koyuldu. Rahip ona Don Quijote'nin mizacını, hayatını, deliliğini ve alışkanlıklarını anlattı; çıldırmasının başlangıcıyla sebebini, başına gelenleri, o kafese koyuluşunu özetledi; onu memleketine götürüp deliliğine bir çare aramaya niyetli olduklarını söyledi. Don Quijote'nin tuhaf hikâyesini duyunca, hizmetkârlarla heyet üyesi daha da çok şaşırıldılar; hikâye bitince heyet üyesi dedi ki:

“Doğrusunu isterseniz muhterem Peder, ben bu şövalye kitabı denen kitapların devlet için zararlı olduğunu düşünüyorum kendi adıma. Tembelce ve yalancı bir hevesle, basılmış olan şövalye kitaplarının hemen hepsinin başını okuduğum halde, hiçbirini baştan sona okumayı beceremedim; çünkü bana öyle geliyor ki, biraz eksik, biraz fazlasıyla, hepsi birbirinin aynı; hiçbirinde diğerinden fazla bir şey yok. Bana sorarsanız, bu yazı ve edebiyat türü, Miletos öyküleri denen türe girer; bunlar saçma sapan, eğitmeyi değil, sadece eğlendirmeyi amaçlayan masallardır. Ders alınacak masallar ise aksine hem eğlendirir, hem eğitirler. Bu tür kitapların başlıca amacı eğlendirmek olduğu halde, ben bunu nasıl başardıklarını anlamıyorum; çünkü sayısız zırvayla dolular. Oysa ruhu eğlendirecek olan, gözlerin ya da hayalin, önüne koyduğu şeylerde gördüğü, bulduğu güzellik ve uyum olmalıdır. Bir çirkinlik, özensizlik içeren hiçbir şey, bize zevk veremez. Öyleyse, on altı yaşında bir oğlanın, kule boyunda bir devi tek kılıç darbesiyle, sanki badem ezmesinden yapılmış gibi iki parçaya böldüğü bir masal kitabında, ne gibi bir güzellik, parçaların bütünle, bütünü parçalarla ne gibi bir uyumu olabilir? Bir savaş tasvir etmek istenildiğinde, düşman tarafta bir milyon savaşçı olduğu söylendikten sonra, kitabın kahramanı onlara karşıysa, mecburen, istemesek de, bu şövalyenin, zaferi, sadece yenilmez bileğinin gücüyle kazandığına inanmamız gerekir. Peki ya tahtın vârisi olan bir kraliçe veya imparatoriçenin, gezgin ve tanımadığı bir şövalyenin kollarına büyük bir kolaylıkla teslim olmasına ne demeli? Tamamen vahşî ve cahil olmayan hangi zihin, şövalyelerle dolu bir kulenin, pupa yelken gemi gibi denizde ilerlediğini, gece Lombardiya'ya varıp sabah Hint kralı Keşiş Yohannes'in memleketinde veya ne Batlamyus'un tarif ettiği, ne Marco Polo'nun gördüğü başka bir ülkede olduğunu okuyup, bundan zevk alabilir? Buna

cevaben, bu kitapları yazanların, bunları uydurma olarak yazdıkları, bu sebeple de, inceliklere, gerçekliğe dikkat etmek zorunda olmadıkları söylenirse, ben de derim ki, bir yalan, gerçeğe ne kadar benziyorsa o kadar iyidir; muhtemel ve mümkün olana ne kadar yakınsa, o kadar hoşta gider. Uydurma masalların, okuyanların zihniyle uyuşmaları gerekir; öyle bir şekilde yazılmalıdırlar ki, imkânsızı kolaylaştırarak, aşırılıkları düzleştirerek, zihinleri şaşırtarak, hayranlık uyandırsınlar, afallatsınlar, neşelendirsinler ve eğlendirsınler; şaşkınlık ve neşe hep elele gitsin. Gerçeğe benzemekten ve yazılanın mükemmelini taklitten kaçınan bir kitapsa, bütün bunları yapamaz. Ben bütün uzuvlarıyla bir vücut teşkil eden, ortası başına, sonu başına ve ortasına uyan bir şövalye kitabı görmedim. Aksine o kadar çok uzuvları olur ki, niyetleri orantılı bir vücuttan çok bir ejderha ya da bir canavar yaratmış gibi görünür. Bunun dışında, üslûpları serttir; kahramanlıkları inanılmazdır; aşkları şehvetlidir; terbiyeleri kıttır; savaşları uzun, konuşmaları saçma, seyahatleri zırva ve nihayet, her tür akıllıca sanattan mahrumdurlar; işte bu yüzden de, gereksiz kimseler gibi Hıristiyan topraklarından kovulmaya lâyıktırlar.”

Rahip kendisini büyük bir dikkatle dinledi ve akıllı bir adam olduğu, söylediklerinde haklı olduğu kanaatine vardı. Bunun üzerine, kendisi de aynı fikirde olduğu ve şövalye kitaplarına çok hınç beslediği için, Don Quijote'nin çok sayıdaki kitabını yaktığını söyledi. Kitapları nasıl incelediğini, hangilerini ateşe mahkûm ettiğini, hangilerini affettiğini anlattı. Katedral heyeti üyesi buna epeyce güldü ve bu kitaplar hakkında ettiği bütün kötü lâflara rağmen, bir tek yanını beğendiğini söyledi. O da, parlak bir zekânın kendini gösterebileceği bir imkân yaratmalarıydı; çünkü hiçbir şeyden çekinmeden kalem oynatılabilecek geniş bir alan açıyorlardı; gemilerin batışı, fırtınalar, karşılaşmalar, savaşlar tasvir edilebilir, gerekli bütün öğeleriyle cesur bir komutan çizilebilirdi: Düşmanın kurnazlıklarını önceden görerek ihtiyatlı, askerlerini ikna ederken iyi bir hatip olduğunu gösteren, nasihatleri bilgece, kararları hızlı, saldırıda olduğu kadar beklerken de cesur bir komutan. Kâh acıklı ve hazin bir olay anlatılırdı, kâh neşeli ve beklenmedik bir olay; çok güzel, dürüst, akıllı ve namuslu bir hanım, sonra cesur ve kibar bir Hıristiyan soylusu, ardından canavar gibi, vahşî bir sahte kabadayı, kibar, korkusuz bir prens tasvir edilir, vasalların iyiliği ve sadakati, senyörlerin yüceliği ve lütufkârlığı gösterilirdi. Yazar ister astrolog, ister mükemmel bir coğrafyacı, ister müzisyen, ister devlet işlerinde uzman olur, hattâ önüne isterse büyücülüğünü gösterme fırsatı da çıkardı. Odysseus'un kurnazlıklarını, Aineias'ın merhametini, Akhilleus'un cesaretini, Hektor'un felâketlerini, Sinon'un ihanetlerini, Euryalos'un dostluğunu, İskender'in cömertliğini, Caesar'ın yiğitliğini, Traianus'un iyiliğini ve doğruluğunu, Zopyrus'un sadakatini, Cato'nun bilgeliğini, kısacası, ünlü bir erkeği mükemmel kılan şeyleri, kâh bir kahramanda toplayıp, kâh birkaç tanesine paylaştırarak, gösterebilirdi.

“Bu da, hoş bir üslûp ve yaratıcı bir zekâyla, mümkün olduğu kadar gerçeğe yakın şekilde yapılırsa, hiç şüphesiz ortaya çeşitli güzel ipliklerden dokunmuş bir kumaş çıkacaktır ki, tamamlandığında öyle bir mükemmeliyete ve güzelliğe ulaşacaktır ki, bir kitaptan

beklenebilecek en iyi sonuç alınacak, yani dediğim gibi hem eğlendirici, hem eğitici olacaktır. Çünkü bu kitaplarda serbest anlatım, yazarın epik, lirik, trajik, komik olabilmesine, şiir ve hitabet ilimlerinin bütün o hoş ve tatlı sanatlarında yeteneğini göstermesine imkân verir; çünkü destanlar, manzum olabilecekleri gibi, mensur da olabilirler.”

KIRK SEKİZİNCİ BÖLÜM

Katedral heyeti üyesi, şövalye kitapları konusuna devam eder ve dehasına uygun başka konulara eğilir

“Zat-ı âlinizin dedikleri çok doğru, sayın heyet üyesi,” dedi rahip. “Bu sebeple de, şimdiye kadar bu tür kitapları, düşünceye, sanata ve kurallara aldırmandan yazmış olanlar, daha da çok kınanmayı hak ediyorlar. Oysa bunlara dikkat etseler, Yunan ve Latin şiirinin iki prensinin şiirde yaptığını, onlar nesirde yapıp parlayabilirlerdi.”

“Meselâ ben,” dedi heyet üyesi, “saydığım özelliklerin hepsine yer verecek bir şövalye kitabı yazmaya heveslenmişim. İtiraf etmek gerekirse, yüz sayfadan fazlasını yazdım da. Benim sandığım kadar değerli olup olmadığını ölçmek için, bu kitaplara düşkün, bilgili ve akıllı adamlara da okuttum, sırf saçma sapan şeyler duymaktan hoşlanan cahillere de; hepsinden de olumlu tepki aldım. Ama bütün bunlara rağmen, devam etmedim; hem mesleğime aykırı bir şey yaptığımı düşündüğümünden, hem de cahillerin sayısının, bilgelere fazla olduğunu gördüğümünden. Her ne kadar, az sayıda bilge tarafından övülmek, çok sayıda sersem tarafından alay edilmekten daha iyiyse de, genelde bu kitapları okuyan ukalâ yığınların bulanık zihinlerine kendimi sunmak istemiyorum. Ama kitabı bitirmeye bir daha girişmememin, hattâ vazgeçmememin asıl sebebi, kendi kendimle yaptığım, şu aralar temsil edilen oyunlardan çıkardığım şu tartışma oldu: ‘Şu anda rağbet edilenlerin, ister uydurulmuş, ister tarihî olsunlar, hepsi, ya da çoğu, ipe sapa gelmez zıvalıklar ve başı sonu olmayan şeylerse ve bütün bunlara rağmen, yığınlar bunları zevkle dinliyor, takdir edilecek yanları olmadığı halde beğeniyor, değer veriyorsa, bunları yazan yazarlar ve temsil eden oyuncular, yığınların başka şey değil, bunu istediğini, onun için böyle olmaları gerektiğini söylüyorlarsa, hikâyeyi sanatın gerektirdiği şekilde, bir düzen içinde geliştirenler, ancak dört beş akıllı kişi tarafından anlaşılıyorsa, geri kalanların hepsi, içerdikleri sanatı anlamaktan mahrum kalıyorsa, sanatçılar da çoğunluk sayesinde ekmek parası kazanmayı, azınlığın takdirine tercih ediyorsa, ben dediğim kuralları gözetmek için canımı çıkaracağım ve kitabımın kaderi de bu olacak; dikişe para almadığı gibi, iplik masrafını da kendi yapan terzi gibi olacağım.’ Birkaç kere oyuncular, bu fikirlerinde yanıldıklarına, saçma oyunlar yerine sanat içeren oyunlar temsil etseler, hem daha çok kişiye hitap edeceklerine, hem de daha büyük şöhret kazanacaklarına ikna etmeye çalıştım; fakat fikirleri o kadar sabit ki, değiştirebilecek söz veya delil bulmak imkânsız. Hatırlıyorum da, bir gün bu inatçılardan birine dedim ki: ‘Hatırlamıyor musunuz? Birkaç yıl önce İspanya’nın ünlü bir şairinin üç trajedisi temsil edilmişti; izleyenlerin hepsi, akıllılar da, aptallar da, seçkinler de, yığınlar da, takdir etmiş, hayran olmuş, şaşırılmıştı; oyuncular, sırf o üç oyundan, ondan sonra temsil edilen oyunlardan en iyi otuz tanesinin toplam kazancından daha fazla kazanç elde etmişlerdi.’ Sözünü ettiğim yazar, ‘Şüphesiz, *Isabela, Filis ve Alejandra*’yı kastediyorsunuz,’ dedi. ‘Onları kastediyorum,’ dedim, ‘dikkat ederseniz sanatın kurallarına bağlıydılar; ama bu onların

başarısını, herkesin hoşuna gitmelerini engellemedi. Yani kabahat zırvalık isteyen yığınlarda değil, başka şey temsil etmeyi bilmeyenlerde. Bakın, *Nankörlüğün İntikamı*, *La Numancia*, *Âşık Tacir*, *Koruyucu Düşman* ve kimi akıllı şairlerin yazdığı, onlara şan ve şöhret kazandıran, temsil eden oyuncular için kârlı olan bazı oyunlar, zırva değildi.’ Buna benzer başka şeyler de söyledim ve bana kalırsa, kafasını biraz karıştırdım; ama yanlış düşüncesinden kurtaracak kadar da ikna edemedim.”

Bunun üzerine rahip, “Zat-ı âliniz öyle bir konuya değindiniz ki,” dedi, “şimdi rağbet gören oyunlara eskiden duyduğum, şövalye kitaplarının bende yarattığına eşit olan hınç, yeniden canlandı. Tiyatro, Tullius’a göre, insan hayatının aynası, davranış örneği, gerçeğin resmi olmalıdır; oysa şimdi temsil edilenler, zırvalığın aynası, aptallık örneği ve şehvetin resmi. Meselâ, birinci perdenin birinci sahnesinde gördüğümüz kundaktaki bebeğin, ikinci sahnede sakallı bir adam olmasından daha büyük zırvalık olur mu? Bize cesur bir ihtiyar, korkak bir delikanlı, konuşkan bir uşak, nasihat veren bir paj, hamal bir kral, bulaşıkçı bir prenses çizmekten daha büyük bir saçmalık olur mu? Peki, temsil edilen olayların geçebileceği süreye gösterilen dikkate ne demeli? Ben öyle bir oyun gördüm ki, ilk perde Avrupa’da açılıyordu, ikincisi Asya’da, üçüncüsü de Afrika’da kapanıyordu. Dört perdelik olsaydı, dördüncüsü de Amerika’da son bulacak, böylece dünyanın dört bir yanı tamamlanmış olacaktı. Eğer tiyatrodaki olması gereken en önemli şey taklitse, kral Pépin ve Charlemagne zamanında geçen bir olayda, baş kahramanı, Haç’la Kudüs’e giren ve Godefroi de Bouillon gibi Kutsal Kabri ele geçiren imparator Herakleios yaparlarsa, iki olay arasında sayısız yıllar varken, ortalama bir zihin bile, tatmin olabilir mi? Oyun uydurma bir hikâyeye dayandığı durumlarda ise, nasıl oluyor da tarihî olayları katıyorlar, başka çağlarda başka insanların başına gelmiş olaylardan parçalar ekliyorlar? Üstelik de gerçeğe benzerlik gözetilmeden, affedilmesi mümkün olmayan, bariz hatalar yaparak. İşin kötüsü, öyle cahiller var ki, buna mükemmel diyorlar, gerisi boş şeylerdir diyorlar. Peki, ya dinî oyunlara ne demeli? Bunlarda da ne sahte mucizeler uydurulur, ne düzmece, yanlış anlaşılabilir olaylar anlatılır, bir azizin mucizeleri bir başkasına atfedilir. Hattâ dinî olmayan oyunlarda bile mucizeler yaratmaya cüret ediyorlar; tek düşündükleri, filanca mucizenin, onların deyimiyle dekorun, oraya yakışacağı, cahil insanların hayran olup oyuna gelecekleri. Bütün bunlar, gerçeğe zarar verir, tarihi yıpratır, hattâ İspanyol dehaları için utanç vericidir. Çünkü tiyatronun kurallarına titizlikle bağlı olan yabancılar, oyunlarımızdaki saçmalıkları, zırvalıkları görünce, bizi barbar ve cahil yerine koymaktadırlar. Buna mazeret olarak, düzenli devletlerde halka açık temsillerin oynanmasına izin verilmesindeki başlıca amacın, toplumu namuslu bir eğlenceyle oyalamak, aylaklığın yarattığı kötü düşüncelerden uzaklaştırmak olduğu, bunun da iyi veya kötü herhangi bir oyunla sağlanabileceği, kanunlar koymaya, oyunu yazıp temsil edenleri, şu veya bu şekilde yapılması için sıkıştırmaya gerek olmadığı, çünkü dediğim gibi her oyunun bu amaca hizmet ettiği söylenemez. Böyle bir mazerete ben şöyle cevap veririm: Bu amaca, iyi oyunlar kötü oyunlardan çok daha iyi hizmet ederler; aralarında bir karşılaştırma bile yapılamaz; çünkü

sanatkârane, iyi yazılmış bir oyundan çıkan seyirci, şakalarla neşelenmiş, gerçeklerle eğitilmiş, olaylara hayran kalmış, konuşmalarla akıllanmış, hilelerle uyarılmış, örneklerden ders almış, kötülüğe kızmış, fazilete âşık olmuş halde çıkacaktır. Çünkü iyi bir oyun, ne kadar kaba ve aptal olurlarsa olsunlar, seyircilerin ruhunda bu duyguları uyandırmalıdır. Bütün bu özelliklere sahip olan bir oyunun, günümüzün çoğu oyunu gibi bu özelliklerden mahrum bir oyundan çok daha fazla eğlendirip neşelendireceği, memnun edeceği çok kesindir. Bunun kabahati de oyun yazarlarında değil; çünkü bazıları, yanlışlarını da, ne yapmaları gerektiğini de gayet iyi biliyorlar; ancak, oyunlar artık satılık meta olduğundan, bu türden olmayanları oyuncuların satın almayacağını söylüyorlar, doğru da söylüyorlar. Bu yüzden yazarlar, eserlerine para verecek olan oyuncunun isteğine uymak zorunda kalıyorlar. Bunun doğruluğu, bu memleketin doğurduğu en büyük dehalardan birinin yazdığı sayısız oyunla da kanıtlanmıştır; bunlar öyle zarif, öyle hoştur, öyle güzel dizeler ve konuşmalarla, ciddî cümlelerle doludur, öyle akıcıdır ve öyle zengin bir üslûba sahiptirler ki, ünü bütün dünyaya yayılmıştır. Oyuncuların zevkine uymak zorunda olduklarından, bu oyunların bazılarının ulaşmış olduğu mükemmeliyete, hepsi ulaşabilmiş değildir. Diğer yazarlar ise, o kadar dikkatsizce oyun yazıyorlar ki, oyuncular oyundan sonra kaçıp gizlenmek zorunda kalıyorlar; bir krala hakaret niteliğindeki veya bir aileyi aşağılayan sahnelerde oynadıkları için, birçok kez olduğu gibi cezalandırılmaktan korkuyorlar çünkü. Sarayda, oynanmadan önce bütün oyunları inceleyecek akıllı bir kişi olsa, bu ve daha saymadığım birçok hata, ortadan kalkabilirdi; yalnızca sarayda oynanacak oyunlar değil, bütün İspanya’da oynanacak olanlar incelenir, bu kişinin onayı, mührü ve imzası olmadan, hiçbir oyunun oynanmasına, kentlerdeki görevliler izin vermezdi. O zaman da, oyuncular oyunlarını saraya göndermeyi ihmal etmezler, korkmadan oynayabilirlerdi. Oyunları yazanlar da, anlayan birisi tarafından titizlikle inceleneceği korkusuyla, işlerini daha büyük bir dikkatle yaparlardı. Böylece iyi oyunlar ortaya çıkar, oyunlarla amaçlanan şey, başarılıydı: hem halkın eğlenmesi, hem İspanya’nın dâhileri hakkında iyi bir fikir edinilmesi, hem de oyuncuların çıkarları ve güvenliğiyle cezalandırılmaları gereğinin ortadan kalkması. Bir başkasına veya yine aynı kişiye, yeni yazılan şövalye kitaplarının incelenmesi görevi verilse, hiç kuşkusuz zat-i âlinizin sözünü ettiği mükemmeliyette bazı kitaplar çıkardı; dilimiz, zevkli ve çok değerli edebiyat hazinesiyle zenginleşir, yeni çıkan kitapların parlaklığı, eski kitapların karanlığa gömülmesini sağlar, bunlar yalnız aylaklar için değil, en meşgul kimseler için bile namuslu bir eğlence teşkil ederdi; çünkü bir yay her zaman gergin duramaz, insanın zayıf bünyesi de, meşru bir eğlencesi olmadan ayakta kalamaz.”

Heyet üyesi ve rahip, konuşmanın bu noktasına geldiklerinde, berber öne geçerek yanlarına geldi ve rahibe dedi ki:

“Muhterem Peder, biz dinlenirken öküzlerin de taze ve bol çimen bulabileceğini söylediğim yer, işte burası.”

“Ben de beğendim,” dedi rahip.

Heyet üyesine niyetlerini söyleyince, o da, karşılardaki güzel vâdinin görüntüsünden etkilenip, onlarla birlikte mola vermek istedi. Hem vâdinin, hem de hoşlandığı rahibin sohbetinin keyfini çıkarmak ve Don Quijote'nin kahramanlıklarını ayrıntılarıyla öğrenmek arzusuyla, hizmetkârlarından bazılarına, pek uzakta olmayan hana gidip herkese yiyecek getirmelerini, öğleden sonrayı orada geçirmeye karar verdiğini söyledi. Bunun üzerine hizmetkârlardan biri, hana varmış olması gereken erzak katırının yeterince yüklü olduğunu, handan arpa dışında bir şey almalarına gerek olmadığını söyledi.

“Madem öyle,” dedi heyet üyesi, “bütün hayvanları oraya götürün, erzak katırını da buraya gönderin.”

Bu sırada, Sancho, şüpheyle baktığı rahip ve berber sürekli yanlarında olmadan, efendisiyle konuşabileceğini görüp, kafesin yanına gitti ve dedi ki:

“Saygıdeğer efendim, vicdanımı rahatlatmak için, size yapılan büyüyle ilgili bir şey söylemek istiyorum. Şu yüzleri örtülü iki kişi, bizim köyün rahibiyle berberi. Bana kalırsa, zat-i âliniz kahramanlıklar gösterip meşhur olmakta onları geride bıraktığımız için, sırf kıskançlıklarından, sizi böyle oyuna getirip hapsedtiler. Eğer bu doğruysa, demek ki size büyü yapılmadı, hile yapıldı. Bunu kanıtlamak için de, size bir şey sormak istiyorum; eğer tahmin ettiğim cevabı verirseniz, bu aldatmacayı açıkça göreceksiniz, size büyü yapılmadığını, aklınızın karıştırıldığını anlayacaksınız.”

“Ne istersen sor, evlâdım Sancho,” dedi Don Quijote. “Ben her soruna cevap veririm. Şu bizimle gelenlerin rahiple berber, hemşerilerimiz ve ahbablarımız olduğu meselesine gelince, onlar gibi görünmeleri pekâlâ mümkün, ama gerçekten onlar olduklarına sakın inanma. Şunu anlamaman lâzım ki, senin dediğin gibi onlara benziyorlarsa, bana büyü yapanlar, onların kılığına girmişler demektir; çünkü büyücüler kolaylıkla istedikleri kılığa girerler. Herhalde sana bunları düşündürtmek ve elinde Theseus'un yumağı bile olsa içinden çıkamayacağın bir labirente sokmak için, arkadaşlarımızın kılığına girdiler. Ayrıca benim de zihnimi karıştırmak istemişlerdir; bu felâketin başıma nereden geldiğini çıkartamayayım diye. Bir yandan, sen diyorsun ki yanımızdakiler bizim köyün rahibiyle berberi; öte yandan, ben kendimi kafese tıklmış buluyorum; tabiatüstü olmayan bir insan gücünün beni hapsedmeye yeterli olamayacağını da bildiğim için, bana yapılan büyüün, okuduğum gezgin şövalyelere yapılan büyülerin hepsini aştığını söyleyebilirim, düşünebilirim ancak. Yani, bu adamların kim olduğu konusunda için kesinlikle rahat etsin; ben ne kadar Türk' sem, onlar da o kadar rahip ve berber. Bana soracağın soruya gelince; sor, cevap vereyim, istersen sabaha kadar.”

“Yüce Meryem!” diye haykırdı Sancho. “Zat-i âliniz dediklerimin kesinlikle doğru olduğunu, başımıza gelen bu felâketin asıl sebebinin büyü değil, kötülük olduğunu anlamayacak kadar kalın kafalı ve beyinsiz olabilir misiniz? Madem öyle, size büyü yapılmadığını açıkça ispat edeceğim. Lütfen doğruyu söyleyin; Tanrı sizi bu işkenceden kurtarsın, hiç beklemediğiniz bir anda Señora Dulcinea'nın kollarına atsın..”

“Lâfı uzatma,” dedi Don Quijote, “ne soracaksan sor; söyledim ya, istediğin her şeye cevap

vereceğim.”

“Lütfen bana doğruyu söyleyin,” dedi Sancho. “Size soracağım soruya, hiçbir şey eklemeden, çıkarmadan, dosdoğru cevap verin; zat-i âliniz gibi gezgin şövalye unvanı taşıyan herkesin söylemesi gerektiği gibi, söylediği gibi...”

“Söyledim ya, hiçbir konuda yalan söylemeyeceğim,” dedi Don Quijote. “Sor artık şu soruyu; bu kadar merasim, dua, tedbir canımı sıktı doğrusu Sancho.”

“Ben efendimin iyiliğinden ve doğruluğundan eminim; bu yüzden de, konumuzla ilgili olduğu için şunu sormak istiyorum; özür dileyerek soruyorum efendim: Acaba zat-ı âliniz hapsedildiğinden, size kalırsa büyülendiğinizden beri, küçüğünüz veya büyüğünüz geldi mi?”

“Bu küçük, büyük ne demek anlamıyorum Sancho; doğru dürüst cevap vermemi istiyorsan daha açık konuş.”

“Küçüğü veya büyüğü gelmeyi zat-ı âlinizin anlamaması mümkün mü? Okula yeni başlayan çocuklara öğretirler bunu. Şunu demek istiyorum: Karşılama mecbur olduğunuz ihtiyacınız geldi mi hiç?”

“Tamam, anladım şimdi Sancho! Hem de çok kere, şu anda da var. Beni bu felâketten kurtar, çünkü işler pisleşti!”

Sancho Panza'nın, efendisi Don Quijote'yle yaptığı zekîce konuşmaya dair

“Hah!” dedi Sancho. “Yakaladım işte sizi. Ben de canı gönülden bunu öğrenmeyi istiyordum. Bakınız efendim; bir insan rahatsız olduğu zaman herkesin söylediği şey yanlış olabilir mi? ‘Falancanın nesi var bilmiyorum, ne yiyor, ne içiyor, ne uyuyor, ne de sorulana doğru dürüst bir cevap verebiliyor, sanki büyülenmiş,’ denir. Buradan da anlıyoruz ki, yemeyen, içmeyen, uyumayan ve söylediğim tabii ihtiyaçları yapmayanlar, büyülenmiştir; zat-ı âlinizde olan ihtiyacı hissedenler, verildiğinde su içen, olduğunda yemek yiyen ve bütün sorulara cevap verenler ise, büyülenmiş değillerdir.”

“Doğru söylüyorsun Sancho,” dedi Don Quijote. “Ama sana söylediğim gibi, büyüün birçok çeşidi vardır; belki de zamanla büyüler değişmiştir; artık büyü etkisindekiler, eskiden yapmadıkları halde, şimdi benim yaptığım her şeyi yapıyorlardır. Yani, zamanın âdetlerine karşı tartışmanın, sonuç çıkarmanın anlamı yok. Ben bana büyü yapıldığını kesinlikle biliyorum, bu sayede de vicdanım rahat. Bana büyü yapılmadığını düşünsem ve bu kafeste tembel tembel, korkak korkak otursam, şu anda eminim benim yardımına, korumama, âcilen, çok ciddî ihtiyaç duyan birçok zavallıyı bu yardımdan mahrum etsem, çok büyük vicdan azabı duyardım.”

“Bütün bunlara rağmen,” dedi Sancho, “vicdanınızın daha da rahatlaması için, zat-ı âlinizin şu kafesten çıkmaya çalışması, iyi olurdu bence. Ben elimden gelen yardımı yapmaya söz veriyorum, hattâ sizi buradan kurtarmaya da. Sonra tekrar sevgili Rocinante'nize binmeye çalışırsınız; o kadar hüznü, o kadar üzgün ki, âdeta o da büyülenmiş. Ondan sonra da, tekrar yeni serüvenler peşinde talihimizi deneriz; başarılı olamazsak da, tekrar kafese döneriz; o zaman, size iyi ve sadık bir silâhtar olarak söz veriyorum, ben de zat-i âlinizle birlikte girerim kafese; eğer ki, siz bu dediğimi başaramayacak kadar talihsizseniz, ya da ben aptalsam.”

“Ben senin dediğini yapmaya razıyım Sancho kardeşim,” dedi Don Quijote. “Sen benim kurtulmam için uygun bir fırsat bulduğunda, her konuda, her istediğine boyun eğeceğim; ama sen, başıma gelen felâket hakkındaki düşüncelerinde ne kadar yanıldığını anlayacaksın, Sancho.”

Gezgin şövalyeyle talihsiz silâhtar, böyle konuşa konuşa, rahip, katedral heyeti üyesi ve berberin hayvanlardan inmiş, onları beklemekte oldukları yere geldiler. Arabacı öküzleri hemen çözdü ve yeşilliğiyle, Don Quijote gibi büyülenmiş insanları değil, silâhtarları gibi uyanık ve akıllı insanları davet eden o yemyeşil, huzurlu yerde, keyiflerince dolaşsınlar diye saldı. Sancho rahibe gidip efendisinin kafesten birazcık çıkmasına izin vermesini rica etti; çünkü çıkmasına izin vermezlerse, kafesi, efendisi gibi bir şövalyenin terbiyesinin gerektirdiği temizlikte kalamayacaktı. Rahip Sancho'yu anladı ve efendisinin serbest kaldığını gördüğünde, yine her zamanki gibi bir oyun oynayarak kaçıp gitmesinden korkmasa, ricasını memnuniyetle yerine getireceğini söyledi.

“Ben kaçmayacağına kefil olurum,” dedi Sancho.

“Ben de olurum,” dedi heyet üyesi, “hele kendisi, bizim rızamız olmadan yanımızdan ayrılmamaya şövalye sözü verirse.”

“Veririm,” dedi, her şeyi dinlemekte olan Don Quijote. “Zaten benim gibi büyü yapılmış bir insan, istediğini yapmakta serbest değildir; çünkü büyüü yapmış olan, üç asır boyunca yerinden kıpırdamasını bile engelleyebilir, kaçarsa da havada uçarak geri döndürür.” Böyle olduğuna göre, kendisini rahatlıkla serbest bırakabileceklerini, zaten bunun herkesin yararına olacağını, bırakmazlarsa da, oradan uzaklaşmadıkları takdirde, mecburen kötü kokularla onları rahatsız edeceğini söyledi.

Heyet üyesi, bağlı olduğu halde, Don Quijote’nin bir elini tuttu ve verdiği söz üzerine serbest bıraktılar. Don Quijote kafesten dışarı çıkınca müthiş sevindi; ilk yaptığı şey, bütün vücudunu germek oldu; sonra Rocinante’nin yanına gitti ve sağrısına iki şaplak atıp dedi ki:

“Ey atların en mükemmeli, Tanrı’ya ve kutsal annesine güvenimi hâlâ yitirmedim; yakında ikimiz de istediğimiz durumda olacağız; sen efendini sırtına almış, ben de senin üzerinde, Tanrı’nın beni bu dünyaya getirmesinin sebebi olan mesleğimi icra eder halde.”

Bunları söyledikten sonra, Don Quijote Sancho’yla birlikte oradan uzaklaştı ve hafiflemiş, silâhtarının söyleyeceklerini yapmaya daha hevesli olarak geri döndü.

Heyet üyesi onu seyrediyor, bu müthiş deliliğin tuhaflığına şaşıyordu. Don Quijote, konuşmaları, cevaplarıyla, keskin bir zekâsı olduğunu gösteriyor, dizginleri, daha önce de belirtildiği gibi sadece şövalyelik konusunda konuşurken kaçırıyordu. Heyet üyesi, hepsi yeşil çimenlere oturup gelecek erzağı beklerlerken, merhamet hissiyle Don Quijote’ye dedi ki:

“Saygıdeğer beyefendi, boş, tatsız şövalye kitaplarını okumak, zat-ı âlinize bu kadar zarar vermiş olabilir mi? Size büyü yapıldığına ve buna benzer, yalanın kendisi doğrudan ne kadar uzaksa, gerçekten o kadar uzak şeylere inanacak kadar aklınızı bulandırmış olabilir mi? Mümkün mü, insan aklı, şövalye kitaplarını dolduran o sayısız Amadis’lerin, meşhur şövalyeler güruhunun, onca Trabzon imparatorunun, onca Hirkanya’lı Felixmarte’nin, onca küheylânın, gezgin bakirenin, yılanın, ejderhanın, devin, görülmedik serüvenin, çeşit çeşit büyüünün, savaşın, çaresiz çarpışmanın, tuhaf giysinin, âşık prensesin, kont silâhtarın, sevimli cücenin, aşk mektubunun, flörtün, cesur kadının ve onca saçma sapan olayın dünyada var olduğuna inanabilir mi? Kendi adıma şunu söyleyebilirim: Ben bu kitapları okurken, hepsinin yalan ve saçma olduğunu düşünmeye koyulmadığım sürece, belli bir zevk alıyorum. Ama ne olduklarını düşündüğümde, en iyisini bile duvara fırlatırım, hattâ yakında bir ateş olsa, ateşe de atardım. Bu kitaplar bu cezaya lâyıktır; çünkü sahte ve yalancıdırlar, sağduyudan uzaktırlar; çünkü yeni tarikatlar ve yaşama biçimleri yaratırlar ve çünkü cahil halkın, içerdikleri onca saçmalığa inanmasına, gerçek sanmasına fırsat verirler. Hattâ akıllı ve soylu kimselerin zihinlerini bulandırma cüretini bile gösterirler; zat-ı âlinize verdikleri zarar, bunun açık bir örneği. Sizi öyle bir noktaya getirmişler ki, bir kafese kapatılıp öküz arabasının üzerinde taşınmanız zorunlu olmuş; bir aslan veya kaplanı, ücret karşılığı seyrettmek üzere, köyden

köye götürür gibi. Señor Don Quijote, gelin kendinize acıyın, mantığın kanatları altına girin, Tanrı'nın size bağışladığı keskin zekânızı kullanmayı bilin, dehanızı ve yeteneğinizi, ruhunuza faydalı olacak, şerefimize şeref katacak başka şeyler okumak için kullanın. Tabii eğiliminiz sebebiyle, mutlaka kahramanlık ve yiğitlik kitapları okumak isterseniz de, Kutsal Kitap'tan Hâkimler'i okuyun; orada muazzam doğrular ve cesurca oldukları kadar gerçek de olan kahramanlıklar bulacaksınız. Lusitania'nın Viriathus'u vardı, Roma'nın Caesar'ı, Kartaca'nın Hannibal'i, Yunanistan'ın İskender'i, Kastilya'nın kont Fernán González'i, Valencia'nın Cid'i, Endülüs'ün Gonzalo Fernández'i, Estremadura'nın Diego García de Paredes'i, Jerez'in Garcı Pérez de Vargas'ı, Toledo'nun Garcilaso'su, Sevilla'nın Don Manuel de León'u; bunların yiğitliklerini okumak, en parlak dehaları bile eğlendirebilir, eğitebilir, haz verebilir, şaşırtabilir. Sevgili Señor Don Quijote, işte zat-ı âlinizin keskin zekâsına bunları okumak yakışır; bunları okuyarak tarih konusunda uzman, fazilete âşık, iyilikte bilgili, terbiyede gelişmiş, düşüncesiz olmadan cesur, korkusuzca cüretkâr olabilirsiniz; bütün bunlar hem Tanrı'ya şükran, hem zat-i âlinizin yararına olur, hem de öğrendiğime göre doğum yeriniz, memleketiniz olan La Mancha'nın ününe ün katar.”

Don Quijote, heyet üyesinin sözlerini büyük bir dikkatle dinledi; bitirdiğini görünce, uzun bir süre baktıktan sonra, dedi ki:

“Bana öyle geliyor ki, sayın beyefendi, zat-i âliniz bu konuşmanızla, beni dünyada gezgin şövalyeler olmadığına, bütün şövalye kitaplarının sahte, yalan, zararlı ve toplum için yararsız olduğuna, benim de onları okumakla kötü ettiğime, inanmakla daha da kötü ettiğime, bu kitaplarda öğretilen, son derece çetin gezgin şövalyelik mesleğini icra etmeye koyularak, onları taklit etmekle de, en kötüsünü yaptığımı inandırmak istediniz; dünyada ne Galya'lı, ne Yunanlı Amadis'lerin, ne de kitapları dolduran bütün diğer şövalyelerin, olmadığını iddia ettiniz.”

Heyet üyesi bu sırada, “Hepsi harfiyen zat-i âlinizin dediği gibi,” dedi.

Don Quijote şöyle devam etti:

“Zat-ı âliniz ayrıca, bu kitapların bana çok zararı dokunduğunu, aklımı bulandırıp kafese tıktığını, bunu düzeltmemin, başka kitaplar, daha gerçek, daha çok haz verecek, eğitecek şeyler okumamın, daha iyi olacağını da söylediniz.”

“Evet, doğru,” dedi heyet üyesi.

“Bana sorarsanız,” dedi Don Quijote, “aklı başında olmayan, büyülenmiş olan, zat-ı âliniz; çünkü bütün dünyada kabul görmüş, gerçek olarak bilinen bir şeye karşı küfür ediyorsunuz; öyle bir şeyi inkâr ediyorsunuz ki, bunu inkâr eden, zat-ı âlinizin kitapları okuyup beğenmediğinizde, kızdığınızda, verdiğinizizi söylediğiniz cezanın aynısını hakeder. Çünkü birini dünyada Amadis'in de, kitapları dolduran diğer maceracı şövalyelerin de olmadığına inandırmaya çalışmak, güneşin aydınlatmadığına, buzun soğutmadığına, toprağın doyurmadığına inandırmaya çalışmaya benzer. Bir başkasını, Prenses Floripes'le Burgonya'lı Guy olayının, Fierabras'ın Mantible köprüsü olayının doğru olmadığına inandırabilecek bir

deha bulunabilir mi? Bunlar Charlemagne zamanında olmuştur ve şu anda gündüz olduğu ne kadar gerçekse, o kadar gerçek olduklarına yemin ederim. Eğer bunlar yalansa, Hektor da, Akhilleus da, Truva savaşı da, Fransa’da On İki Asilzade de, hâlâ kargaya dönüşmüş halde gezen ve her an krallığında beklenen İngiliz Kral Arthur da var olmamış demektir. Hattâ Guerrin Meschino’nun öyküsünün, Kutsal Kâse’yi Arayış öyküsünün de yalan olduğunu, Tristan’la Kraliçe Isolde’nin, Guinevere’yle Lancelot’un aşklarının uydurma olduğunu bile söylemeye cüret edeceklerdir; oysa büyük Britanya’nın en iyi şarap sâkisi olan nedime Quinaña’ya gördüğünü hatırlayanlar vardır neredeyse. Öyle ki, babaannemin, süslü, heybetli bir saç şekli olan bir hanım gördüğünde, ‘Bak evlâdım, bu kadın nedime Quinaña’ya benziyor,’ dediğini hatırlarım. Buradan da anlıyorum ki, ya kendisini tanımış, ya da en azından bir resmini görmüş olmalı. Pierre ve güzel Magalona öyküsünün doğruluğunu kim inkâr edebilir? Cesur Pierre’in üzerine binip havada uçtuğu tahta atı kurduğu, araba okundan biraz daha büyük olan takoz, bugün bile kralların zırhlarında görülebilir. Takozun yanında da Babieca’nın eyeri vardır; Roncesvalles’te, Roland’ın koca bir kalas iriliğindeki boynuzu bulunmaktadır. Bütün bunlardan da, On İki Asilzade’nin, Pierre, Cid ve

serüven peşinde
koştukları söylenen

diğer şövalyelerin var olduğu anlaşılmaktadır. İsterseniz, cesur Lusitania ’lı Juan de Merlo’nun gezgin şövalye olmadığını da iddia edin; Burgonya’ya gidip Arras kentinde meşhur Charny senyörü Mestre Pierre’le, daha sonra da Basel’de Mestre Henri de Remestan’la çarpışmadığını, her iki çatışmadan da muzaffer çıkıp şanına şan katmadığını da söyleyin. Yine Burgonya’da, iki yiğit İspanyol’un, Pedro Barba ve benim de soyundan geldiğim Gutierre Quijada’nın, Saint-Pol kontunun oğullarını yenerek kazandıkları zaferleri, kahramanlıkları da inkâr edin. Don Fernando de Guevara’nın macera peşinde Almanya’ya gitmediğini, Avusturya Dükünün şövalyelerinden Messire George’la çarpışmadığını iddia edin. Suero de Quiñones’in Geçit mücadelesinin şaka olduğunu söyleyin; Mestre Luis de Falces’in, İspanyol şövalyesi Don Gonzalo de Guzmán’la çarpışmasını da yalanlayın. Bunlar ve hem bizim memleketimizden, hem de yabancı memleketlerden Hıristiyan şövalyelerin, buna benzer daha nice kahramanlıkları, o kadar gerçek ve doğrudur ki, burada tekrar söylerim; bunları inkâr eden, akıl ve mantıktan tamamen yoksun demektir.”

Heyet üyesi, Don Quijote’nin gerçeğe yalanı bu şekilde karıştırmasına, gezgin şövalyelik olaylarına ilişkin her şeyde ne kadar bilgili olduğuna şaşırıldı ve dedi ki:

“Señor Don Quijote, zat-ı âlinizin söylediklerinden bazılarının, özellikle İspanyol gezgin şövalyelerine ilişkin kısmının doğru olduğunu, inkâr edemem. Aynı şekilde, Fransa’da On İki Asilzade’nin olduğunu da kabul ederim; ancak, Başpiskopos Turpin’in kendileriyle ilgili yazdığı her şeyi yaptıklarını, kabul edemem. Çünkü aslında onlar Fransız kralları tarafından

seçilmiş şövalyelerdi ve hepsi eşit derecede yiğit, soylu ve cesurdular; olmasalar bile, olmaları gerekirdi. O da, şimdiki Santiago ve Calatrava tarikatları gibi bir tarikattı; bu tarikatların üyesi olanların, cesur, yiğit ve soylu şövalyeler olmaları gerekmektedir. Nasıl şimdi Saint-Jean şövalyesi, Alcántara şövalyesi diyorsak, o zaman da On İki Asilzade şövalyesi denirdi; çünkü bu savaşçı tarikata seçilenler on iki asilzadeydi. Cid'in ve Bernardo del Carpio'nun gerçek olduğuna hiç şüphe yok; ama bence yaptıkları söylenen bütün kahramanlıkları yapmış olmaları, epeyce şüphe götürür. Zat-ı âlinizin değindiği, Kont Pierre'e ait, kralların zırhlarında Babieca'nın eyerinin yanında yer alan takoza gelince, günahımı itiraf ediyorum; o kadar cahilim, veya gözlerim o kadar kötü görüyor ki, eyeri görmüş olduğum halde, takozu görememişim; üstelik de zat-ı âlinizin dediği irilikte olduğu halde.”

“Orada olduğu kesin,” dedi Don Quijote. “Hattâ ve hattâ, paslanmasın diye meşin bir kılıfta saklandığı söylenir.”

“Olabilir,” dedi heyet üyesi. “Ama ben tarikat yemini edebilirim ki, böyle bir şey gördüğümü hatırlamıyorum. Olduğunu kabul etsek bile, bu, benim onca Amadis'in, o anlatılan şövalyeler alayının öykülerine inanmamı gerektirmez; zat-ı âliniz gibi şerefli, yetenekli, zekî bir insanın, saçma sapan şövalye kitaplarında yazılı bütün o tuhaf deliliklerin doğru olduğuna inanması için de bir sebep teşkil etmez.”

Don Quijote'yle heyet üyesi arasında geçen akıllıca tartışmalara ve başka olaylara dair

“Bu da iyi doğrusu!” diye cevap verdi Don Quijote. “Kralların izniyle, ithaf edildikleri kişilerin onayıyla basılan, büyük, küçük, fakir, zengin, okumuş, cahil, serf, soylu, kısacası hangi mevki ve nitelikte olursa olsun her türlü insan tarafından büyük bir zevkle okunan ve beğenilen kitaplar yalan, öyle mi? Üstelik de o kadar gerçek göründükleri, falanca şövalyenin veya şövalyelerin babasını, annesini, memleketini, akrabalarını, zamanını, yerini ve kahramanlıklarını ince ince, günü gününe anlattıkları halde? Lütfen susunuz efendim, söylediğiniz şey bir küfürdür; benim nasihatimi tutun; yapılacak en akıllıca şey, bu kitapları okumaktır; ne kadar zevk alacağınızı göreceksiniz. Söyleyiniz efendim; şu anlatacağımdan daha büyük bir mutluluk olabilir mi? Farzedin ki hemen önümüzde, kocaman, fokur fokur kaynayan bir katran gölü görünür; içinde bir sürü yılan, kertenkele ve daha çeşit çeşit vahşi, korkunç hayvan yüzmektedir; bu sırada, gölün ortasından, uğursuz bir ses duyulur: ‘Ey bu korkunç gölü seyreden şövalye, her kim olursan ol, bu kara suların altında gizlenen hazineye ulaşmak istiyorsan, yüreğinin ne kadar korkusuz olduğunu göster ve bu kara, kaynayan iksirin ortasına at kendini. Eğer bunu yapmazsan, bu karanlıkların altında yatan yedi cadının yedi şatosunun içindeki harikaları görmeye hak kazanamazsın.’ Şövalye bu irkiltici sesin söylediklerini duyar duymaz, bir hesaplaşmaya girmeden, nasıl bir tehlikeye atıldığını düşünmeden, hattâ üzerindeki zırhların ağırlığından bile kurtulmadan, kendisini Tanrı’ya ve sevgilisine emanet ederek, kaynayan gölün ortasına atlar. Hiç beklemediği bir anda, tamamen kaybolmuşken, kendini, Cennet bahçesini gölgede bırakacak güzellikteki çiçekli kırlarda bulur. Orada sanki gökyüzü daha şeffaf, güneş daha parlaktır; biraz ilerisinde yemyeşil, sık yapraklı ağaçlardan oluşan, yeşilliğiyle gözlere mutluluk veren bir koruluk görür; birbirlerine dolanan dalların arasında uçuşan sayısız küçük, rengârenk kuşun, içten gelen tatlı şarkıları, kulaklarını okşamaktadır. Bu korulukta küçük bir dere çıkar karşısına; sıvı kristale benzeyen serin suları, elenmiş altın ve saf incileri andıran incecik kumların, küçük beyaz çakılların üzerinden akmaktadır. Biraz ileride, alacalı akikle düz mermerden yapılmış, gösterişli bir çeşme görür; ötedeyse, daha kabaca süslenmiş bir başka çeşme vardır; dağınık yerleştirilmiş minik istiridye kabuklarıyla salyangozların sarı-beyaz, kıvrım kıvrım evlerinin arasına serpiştirilmiş parlak kristal ve sahte zümrüt parçacıklarından oluşan alacalı nakış, tabiatı taklit eden sanatın, burada galip geldiğini kanıtlar gibidir. Sonra birden, sağlam bir şato ya da görkemli bir saray görünür karşısında; duvarları som altından, mazgalları elmastan, kapıları yementaşındandır; öyle mükemmel bir yapıdır ki, yapıldığı malzeme elmas, lâltaşı, yakut, inci, altın ve zümrüitten aşağı kalmadığı halde, işçiliği daha büyük hayranlık uyandırmaktadır. Peki bütün bunları gördükten sonra, şundan daha güzel bir görüntü düşünülebilir mi? Şatonun kapısından dışarı, çok sayıda genç kız çıkmaktadır; süslü, gösterişli kıyafetlerini şimdi

kitaplarda anlatıldığı gibi saymaya kalksam, hiç bitmez. Genç kızların en soylusu gibi görüneni, kızgın göle kendini atan gözüpek şövalyeyi elinden tutup, tek kelime söylemeden, zengin şato veya sarayın içine götürür. Anadan doğma soyduktan sonra, ılık sularla yıkar, ardından güzel kokulu yağlar sürer, incecik tül den, mis gibi kokan bir gömlek giydirir. Sonra bir başka genç kız gelip, omuzlarına en azından bir şehir değerinde bir pelerin atar. Bütün bunların ardından, bize anlatıldığına göre, kendisini bir başka odaya götürürler; burada kurulu sofraların güzelliği nefes kesicidir. Ellere, amber ve güzel kokulu çiçeklerden damıtılmış sular serperler; fildişinden bir koltuğa oturturlar. Bütün genç kızlar, olağanüstü bir sessizlik içinde kendisine hizmet ederler. Hepsi o kadar lezzetli pişirilmiş, o kadar çeşitli yiyecekler getirirler ki önüne, iştahı nereye yöneleceğini şaşırır. Yemeğini yerken, kimin söylediği, nerede çalındığı belli olmayan şarkılar dinler. Yemek bitip sofralar kaldırıldıktan sonra, şövalye koltuğunda kaykılır, belki de, âdeti olduğu üzere dişlerini karıştırırken, ansızın kapıdan içeri, öncekilerin hepsinden çok daha güzel bir genç kız girip, şövalyenin yanına oturur ve ona, içinde bulunduğu şatonun neresi olduğunu, kendisinin büyü etkisi altında oraya getirildiğini ve daha başka şeyler anlatır; bütün bunlar, şövalyeyi şaşırır, onun hikâyesini okuyan okurları da hayran bırakır. Daha fazla uzatmak istemiyorum; bu kadarından da anlaşılıyor ki, herhangi bir gezgin şövalye öyküsünün herhangi bir bölümü okunduğunda, okuyan kim olursa olsun, haz ve hayranlık duyar. Rica ederim bana inanın ve daha önce de dediğim gibi bu kitapları okuyun efendim; göreceksiniz, hüznünlüyseniz hüznünüz dağılacak, canınız sıkınsa keyfiniz yerine gelecek. Kendi adıma şunu söyleyebilirim; ben gezgin şövalye olduğumdan beri, cesur, kibar, cömert, terbiyeli, yardımsever, nazik, korkusuz, yumuşak ve sabırlıyım; güçlülere, hapislere, büyülere katlanıyorum. Bir deli misali kafese kapatılalı henüz fazla zaman geçmediği halde, ben bileğimin gücü ve Tanrı'nın yardımıyla, kader bir oyun oynamazsa, birkaç gün sonra bir krallığın hükümdarı olmayı ve o zaman, içimdeki minneti, cömertliği kanıtlamayı düşünüyorum. Doğrusunu isterseniz efendim, yoksul kişi, herhangi birine cömertlik meziyetini gösteremez, her ne kadar fazlasına sahip olsa bile; sadece dilekten ibaret kalan teşekkür ise, fiile dökülmeyen inanç gibi, ölü sayılır. İşte bu yüzden, kaderin bir an önce karşıma imparator olma fırsatı çıkarmasını istiyorum; gönlümün yüceliğini, dostlarıma lütuflar yaparak göstermek istiyorum; özellikle de şu zavallı Sancho Panza'ya, dünyanın en iyi insanı olan silâhtarıma, kendisine uzun zaman önce vaat etmiş olduğum kontluğu vermek istiyorum; tek korkum, kontluğunu yönetecek kabiliyete sahip olmaması.”

Sancho efendisinin bu son sözlerini işitir işitmez dedi ki:

“Señor Don Quijote, zat-ı âliniz tarafından çok vaat edilen, benim tarafımdan da çok arzulanan şu kontluğu siz bana vermeye gayret edin; ben size yemin ediyorum, yönetecek kabiliyetim olur. Olmazsa da, duyduğuma göre senyörlerin mülklerini kiralayan adamlar varmış; her yıl belli bir kira karşılığında yönetimi üstlerine alıyorlarmış; senyör de ayağını uzatıp hiçbir şeyle ilgilenmeden, aldığı kiranın keyfini sürüyormuş. Ben de öyle yaparım; ufak

tefek hesabı yapmayıp, derhal her şeyden vazgeçer, dükler gibi gelirim keyfini sürerim, kim ne yaparsa yapsın.”

“Kardeşim Sancho,” dedi heyet üyesi, “bu söylediğin, gelirin harcanmasıyla ilgili tarafı. Bunun yanısıra, senyör adalet işleriyle de ilgilenmek zorundadır; işte burada, kabiliyet ve sağduyu, her şeyden önemlisi de, doğruluk ve dürüstlük devreye girer. Eğer başlangıçta bunlar eksik olursa, ortası da, sonu da hatalı gider. Tanrı ise, saf insanların iyi niyetine yardım eder, akıllı insanların kötü niyetini baltalar.”

“Ben bu felsefelerden anlamam,” dedi Sancho Panza. “Tek bildiğim şu ki, ben kontluğu elde eder etmez, yönetmeyi de beceririm. Ben de herkes kadar ruha, herkes kadar bir cüsseye sahibim, ben de herkes kadar kendi mülkümün hükümdarı olabilirim. Olunca da, ne istersem onu yaparım. İstediğimi yapınca da, mutlu olurum. İnsan mutlu oldu mu başka bir şey istemez; madem başka bir şey istemez, tamam öyleyse, gelsin şu kontluk, Tanrı’ya emanet olun, görüşürüz; bir körün diğerine dediği gibi.”

“Senin deyimle bu felsefeler, kötü felsefeler değil Sancho. Bununla birlikte, bu kontluk meselesi üzerine söylenecek çok şey var.”

Don Quijote bunun üzerine atıldı:

“Daha fazla söylenecek ne olabilir, bilemiyorum. Ben sadece yüce Galya’lı Amadis’in bana sunmuş olduğu örneği izliyorum; o, silâhtarını Firme Ceziresi kontluğuna getirmişti. Aynı şekilde ben de, hiçbir tereddüt duymadan, gelmiş geçmiş en iyi gezgin şövalye silâhtarlarından biri olan Sancho Panza’yı kont yapabilirim.”

Heyet üyesi, Don Quijote’nin gayet iyi ifade edilmiş saçma sapan sözlerine, Göl Şövalyesi serüvenini tasvirine, okuduğu kitaplardaki kasıtlı yalanların, onun üzerindeki etkisine şaşır kalmıştı; bir yandan da, efendisinin vaat ettiği kontluğu elde etmeyi hararetle isteyen Sancho’nun sersemliğine şaşıyordu.

Bu arada heyet üyesinin hizmetkârları, erzak katırını handan alıp dönmüşlerdi; bir halıyla çayırın yeşil çimenlerini sofraya yapıp, ağaçların gölgesine oturdular ve daha önce de söylendiği gibi, arabacı öküzleri rahatça otlatılabilsin diye, yemeklerini orada yediler. Yemeklerini yerken, birdenbire kuvvetli bir gürültüyle bir çingirak sesi duydular; ses hemen yanlarındaki böğürtlenlerle sık çalılıkların arasından gelmişti; aynı anda, çalılıkların arasından siyah, beyaz, boz benekli güzel bir keçinin çıktığını gördüler. Arkasından da bir keçi çobanı geliyor, dursun, sürüye dönsün diye kendine has kelimelerle sesleniyordu. Kaçak keçi, korku içinde, yardım ister gibi insanların yakınına gelip durdu. Çoban da peşinden geldi ve iki boynuzundan tutup, sanki düşünebilir, anlayabilirmiş gibi dedi ki:

“Ah yaramaz, ah Benekli! Günlerdir sekip duruyorsun! Hangi kurt korkuttu seni kızım? Söylesene, neyin var güzelim? Herhalde dışısın, ondan rahat duramıyorsun! Lânet olsun senin bu hallerine, senin gibilerin de! Hadi gel, gel canım; ağılında, arkadaşlarının yanında, bu kadar mutlu olmasan da, daha emniyette olursun. Sözümona onları sen koruyacaksın, yol göstereceksin; sen böyle yolunu şaşırırsan, onlar ne yapsın?”

Keçi çobanının sözleri, dinleyenlerin, özellikle heyet üyesinin pek hoşuna gitmişti; çobana dedi ki:

“Tanrı aşkına, kardeşim, sakinleşin biraz; keçiyi hemen sürüsüne götürmek için telâş etmeyin. Sizin de dediğiniz gibi, dişi olduğundan, siz ne kadar engellemeye çalışsanız da, tabii içgüdülerine uyacaktır mecburen. Gelin bir lokma yiyin, bir yudum şarap için, telâşınız geçsin, bu arada keçi de dinlensin.”

Daha sözlerini bitirmeden, bıçağın ucuyla bir soğuk tavşan budu uzattı. Çoban alıp teşekkür etti; şarap içip biraz yatıştı, sonra dedi ki:

“Bu hayvanla, böyle ciddî ciddî konuştuğuma bakıp da beni saf bir adam sanmanızı istemem, saygıdeğer beyefendiler. Söylediklerim tamamen anlamsız da sayılmaz aslında. Köylüyüm ama, insanlarla ve hayvanlarla nasıl konuşulacağını anlamayacak kadar da değil.”

“Buna rahatlıkla inanırım,” dedi rahip. “Ben de tecrübemden bilirim; dağlarda bilginler, çoban kulübelerinde filozoflar yetişir.”

“En azından beyefendi,” dedi çoban, “tecrübeden ders almış insanları barındırırlar. Bu gerçeği kendi gözünüzle görüp inanmanız için, gerçi davetsiz misafir gibi oldum ama, sıkılmaz ve kısa bir süre bana kulak verirseniz, size bu beyefendiyi de, beni de haklı çıkaracak bir şey anlatacağım,” deyip rahibi gösterdi.

Don Quijote buna şöyle cevap verdi:

“Bu olayda gizli bir şövalye serüveni kokusu aldığım için, ben kendi adıma sizi seve seve dinlerim kardeşim. Bütün bu beyefendiler de dinler; onlar da çok akıllı kimselerdir ve şaşırtıcı, sevindirici, duygulandırıcı, ilginç şeylere meraklıdırlar; sizin anlatacaklarınızın da öyle olduğundan hiç şüphem yok. Başlayın dostum; hepimiz sizi dinliyoruz.”

“Benden pas,” dedi Sancho. “Ben şu böreği alıp dere kenarına gidiyorum; karnımı üç günlük doyurmaya niyetliyim. Çünkü efendim Don Quijote bana der ki, gezgin şövalye silâhtarına yemek verildi mi, tıkabasa yemelidir; çünkü tesadüfen öyle vahşî bir ormana düşebilir ki, altı günde zor çıkar. İnsan tok değilse ya da heybeleri yüklü değilse, temelli orada kalabilir; kalıp mumyaya dönüşen çok olmuştur.”

“Evet, haklısın Sancho,” dedi Don Quijote. “İstediğin yere git, yiyebildiğin kadar ye. Ben doydum, sadece ruhumun gıdası eksik; onu da bu adamcağızın hikâyesini dinleyerek doyuracağım.”

“Hepimiz aynı şeyi yapacağız,” dedi heyet üyesi.

Sonra da çobandan hikâyesine başlamasını rica etti. Çoban boynuzlarından tuttuğu keçinin butlarına iki şaplak vurup dedi ki:

“Gel, yanıma uzan Benekli; daha sonra döneriz sürümüzün yanına.”

Keçi anlamış gibi, sahibi oturduğunda sessizce yanına uzandı ve sanki söyleyeceklerine kulak kesildiğini anlatmak ister gibi, yüzüne baktı. Keçi çobanı hikâyesine şöyle başladı:

ELLİ BİRİNCİ BÖLÜM

Keçi çobanının, Don Quijote'yi götürönlörün hepsine anlattıklarına dair

“Bu vâdiden üç fersah uzakta bir köy vardır; küçüktür ama bütün bu dolayların en zengin köylerindendir. Bu köyde çok saygın bir çiftçi yaşardı; her zenginlik, peşinden saygınlığı getirdiği halde, o servetinden çok meziyetleriyle itibar görürdü. Ama kendisine sorulduğunda en büyük talihinin, olağanüstü güzel, akıllı, zarif ve iffetli kızı olduğunu söylerdi; kızı gören herkes, Tanrı'nın ve tabiatın bağışladığı bu niteliklerine hayran olurdu. Çocukken güzeldi, büyüdükçe daha da güzelleşti ve on altı yaşında, güzelliğın doruğuna ulaştı. Güzelliğının şöhreti bütün civar köylere yayılmaya başladı. Ben ne diyorum? Başka şehirlere bile yayıldı; hattâ kralların saraylarına ve her türden insanın kulağına bile ulaştı. Garip bir yaratığı ya da mucize yaratan resmi görmeye gelir gibi, dört bir yandan onu görmeye geliyorlardı. Babası onu bu gözlerden gizliyor, kendi de gizleniyordu; zaten bir genç kızı kendi namusu kadar koruyabilecek kilit, muhafız veya sürgü yoktur. Babasının zenginliği ve kızın güzelliği, hem köyden, hem dışarıdan birçok kişinin, kızı babasından istemesine sebep oldu. Ama o, bu kadar değerli bir mücevheri verecek olan kişi sıfatıyla, kararsızdı; sayısız talip arasından hangisine teslim edeceğini bilemiyordu. Onu isteyenlerden biri de bendim; olumlu bir cevap alacağımdan da epeyce umutluydum; çünkü babası beni tanıyordu, aynı köydeydik, soyum temizdi, gençtim, varlıklıydım, Tanrı akıl da vermişti. Yine aynı köyden, bütün bu özelliklere sahip birisi daha vardı talipler arasında; bu da babasını kararsız, askıda bırakıyordu; ikimiz de kızına iyi birer eş olabiliriz gibi geliyordu ona. Bu karışık durumu çözebilmek için, Leandra'ya söylemeye karar verdi. (Beni sefil eden zengin kızın adı Leandra'dır.) İkimiz eşit olduğumuza göre, seçimi sevgili kızına bırakmanın uygun olacağını düşünmüştü. Bence, çocuklarını evlendirmek isteyen bütün babaların örnek alması gereken bir davranış. Kötü insanlar arasından seçim yapmalarına izin versinler demiyorum; iyi insanlar önersinler, bunların arasından, çocuk kendi zevkine göre birini seçsin. Leandra'nın nasıl bir seçim yaptığını bilmiyorum; tek bildiğim şu ki, babası kızının yaşının küçük olduğunu söyleyerek, yuvarlak lâflarla ikimizi de oyaladı; ne o bir mecburiyet altına giriyor, ne biz reddediliyorduk. Rakibimin adı Anselmo'dur, benimki de Eugenio; sonu henüz belli olmayan, ama felâket olacağı açıkça anlaşılan bu trajedide yer alan kişilerin adlarını bilin diye söylüyorum. Bu arada, köyümüze Vicente de la Rosa diye biri geldi; bizim köyün yoksul çiftçilerinden birinin oğluydu. Bu Vicente, İtalya'da, başka ülkelerde askerlik yapmış, dönmüştü. Daha on iki yaşındayken, birliğiyle tesadüfen oradan geçen bir yüzbaşı, onu köyden alıp götürmüştü. Delikanlı, on iki yıl sonra, rengârenk askerî üniformalar, kristalden süsler, incecik çelik zincirlerle döndü. Bir gün bir kıyafet giyiyordu, ertesi gün bir başkasını; hepsi ince, alacalı, yükte hafif, pahada daha da hafifti. Zaten kötücül mizaçlı olan, aylıklık imkân tanıdığında kötülüğün ta kendisi kesilen köylüler, bunu farkedip tören üniformalarını ve süslerini tek tek saydılar. Üniformaların, hepsi değişik renklerde üç takım olduğu anlaşıldı,

askıları ve çoraplarıyla birlikte. Ama o bunları öyle çeşitli şekillerde birleştiriyordu ki, saymasalar, on takım elbise ve yirmiden fazla sorguç tüyü sergilendiğine yemin eden çıkardı. Kıyafetlerle ilgili bu anlattıklarım, sizlere lüzumsuz bir sapma gibi gelmesin; çünkü bu öyküde önemli bir yeri var. Köyümüzün meydanında, ulu bir kavağın altındaki taş sıraya oturur, hepimiz, ağzımız açık, anlattığı kahramanlıkları dinlerdik. Yeryüzünde görmediği ülke, bulunmadığı savaş yoktu; öldürdüğü Magripliler'in sayısı, Fas ve Tunus'ta bulunanlardan fazlaydı; kendi söylediğine göre, Gante'yle Luna'dan, Diego Garcia de Paredes ve isimlerini saydığı daha bin kişiden fazla sayıda teke tek çarpışmaya girmiş, hepsinden de muzaffer, tek damla kanı akmadan çıkmıştı. Sonra yara izlerini gösterirdi bize; biz seçemediğimiz halde, o bunların, çeşitli çarpışmalarda ve savaşlarda aldığı arkebüz yaraları olduğunu söylerdi. Bununla da kalmayıp, görülmedik bir kibirle, kendi eşitlerini, hattâ kendisini tanıyanları aşağılıyor, babasının, bileğinin gücü, yaptıklarının da soyu olduğunu ve bir asker olarak, krala bile bir şey borçlu olmadığını söylüyordu. Bu kurumlarına, bir de biraz müzisyen olup, kimilerinin, gitarı konuşturuyor diye tarif ettikleri şekilde gitar da çalması eklendi. Fakat marifetleri bununla da bitmedi; şairlik yeteneği de vardı; köyde geçen en küçük bir olayı, bir buçuk fersah uzunluğunda bir romansa döküyordu. İşte bu tarif ettiğim askeri, bu Vicente de la Rosa'yı, bu kahramanı, bu yakışıklıyı, bu müzisyeni, bu şairi, evinin meydana bakan bir penceresinden, Leandra birçok kere gördü, seyretti. Gösterişli kıyafetlerinin yıldızlarına âşık oldu; her birinden yirmişer nüsha çıkarıp dağıttığı romanslarına hayran kaldı; kendi anlattığı kahramanlıklarını duydu ve sonunda, şeytan öyle emretmiş olacak ki, ona kur yapmak gibi bir haddini bilmezlik adamın aklına bile gelmeden, Leandra ona âşık oldu. Bir aşk macerasının olmasını en çok kolaylaştıran şey, kadının isteği olduğu için de, Leandra'yla Vicente, kolaylıkla anlaştılar. Çok sayıdaki taliplerinden hiçbiri, daha onun hislerinden haberdar değilken, Leandra işi bitirmiş, sevgili babasının evini bırakıp –annesi yoktur– askerle birlikte köyden kaçmıştı. Asker, bu olaydan, böbürlendiği bütün diğer olaylardan çok daha muzaffer çıkmıştı. Bu olay, bütün köyü ve haber alan herkesi hayrete düşürdü. Ben şaşkındım, Anselmo afallamıştı, Leandra'nın babası kederli, akrabaları utanç içinde, adalet harekete geçmiş, kolluklar hazırdu. Yollar tutuldu, ormanlar, her yer didik didik arandı ve üçüncü günün sonunda, düşüncesiz Leandra'yı, dağda bir mağarada, üzerinde bir tek gömleğiyle, evinden getirmiş olduğu epeyce para ve değerli mücevherleri de elden gitmiş halde buldular. Onu kederli babasının yanına götürdüler; başına gelenleri sordular; çekinmeden itiraf etti: Vicente de la Rosa onu kandırmış; evleneceğine söz verip babasının evinden kaçmaya ikna etmiş; dünyanın en zengin, en hoş şehrine, Napoli'ye götüreceğini söylemiş. Leandra da saf, aldanmış, inanmış; babasının servetini de çalıp kaçtığı gece, serveti teslim etmiş ona. Vicente sonra kendisini sarp bir dağa götürüp, o buldukları mağaraya kapatmış. Askerin, namusunu lekelemeden her şeyini çaldığını ve o mağarada bırakıp gittiğini söylemişti; herkes yeniden hayrete düştü. Delikanlının kendini tuttuğuna inanmamız güçtü; ama Leandra doğru olduğu konusunda o kadar ısrar etti ki, teselli bulmaz haldeki babası, biraz avundu. Çalınmış servetin

hesabını bile yapmadı; çünkü bir kez çalındı mı geri gelme umudu olmayan servetini, kızına bırakmışlardı. Leandra köye döndüğü gün, babası onu tekrar gözlerimizden gizleyip, bu yakındaki bir kasabanın manastırına kapattı; kızın kalbinde oluşan kötü düşüncelerin zamanla silineceğini düşünüyordu. Leandra'nın yaşının küçüklüğü, hiç değilse namuslu veya namussuz olmasının ilgilendirmeyeceği kişilerin gözünde, kabahatini hafifletiyordu. Fakat ne kadar akıllı, ne kadar zekî olduğunu bilenler, günahını cahilliğine değil, serbestliğine ve kadınların genellikle deli dolu, kusurlu olan tabii eğilimlerine atfettiler. Leandra manastıra kapatılınca, Anselmo'nun gözleri kör oldu; en azından, bakmaktan hoşlanacağı bir şey kalmadı. Benim gözlerim karardı; herhangi bir zevke onları yönlendirebilecek ışıktan mahrum kaldılar. Leandra'nın yokluğu kederimizi artırıyor, sabrımızı azaltıyordu; askerın üniformalarına lânet ediyor, Leandra'nın babasının ihtiyatsızlığını kınıyorduk. Sonunda, Anselmo'yla ben, köyden ayrılıp bu vâdiye gelmeye karar verdik; o çok sayıdaki koyununu, ben de kalabalık keçi sürümü otlatarak, ağaçların arasında ömrümüzü geçiriyoruz. Tutkularımızı dile getiriyor, kâh birlikte güzel Leandra'yı öven, sitem eden şarkılar söylüyor, kâh ayrı ayrı iç çekip her birimiz şikâyetimizi Tanrı'ya iletiyoruz. Leandra'nın diğer taliplerinden birçoğu da, bizi örnek alıp bu sarp dağlara, bizim yaptığımızı yapmaya geldiler. Sayıları o kadar çok ki, burası pastoral Arkadia'ya dönüştü; çobanlarla, ağıllarla doldu; güzel Leandra'nın adının duyulmadığı bir yer yok. Kimi ona lânet yağıdırıyor, kaprisli, dönek, namussuz diyor; kimi kolay ve hafif diye hüküm giydiriyor; kimi akılıyor, affediyor; kimi de yargılayıp kınıyor; bazısı güzelliğine tapıyor; bazısı mizacından nefret ediyor; sonuçta herkes kötülüyor ve tapıyor. Hepsinin çılgınlığı öyle boyutlara ulaşmış ki, kendisiyle hiç konuşmamış oldukları halde, aşağılandıklarından şikâyet edenler, hattâ kendisi meydan vermediği halde, kıskançlığın kavurucu hummasıyla yakınanlar var; oysa hislerinden önce günahı ortaya çıkmıştı. Tek bir kaya oyuğu, dere kenarı, ağaç gölgesi yok ki, havaya bahtsızlığını anlatan bir çoban tarafından işgal edilmiş olmasın. Yankı, olabildiği her yerde Leandra adını tekrarlamakta; dağlar Leandra diye çınıyor, dereler Leandra diye mırıldanıyor; Leandra hepimizi sersem, büyülenmiş halde bıraktı; umutsuz bekliyor, neden korktuğumuzu bilmeden korkuyoruz. Bütün bu çılgınlar arasında, akli en kıtmış gibi görünüp en fazla olanı, rakibim Anselmo; o, şikâyet edilecek daha onca şey varken, sadece hasretten yakınıyor; çok güzel çaldığı rebeğinin eşliğinde, zekâsını ortaya koyan mısralarla şikâyetini dile getiriyor. Ben daha kolay bir yol izliyorum; bence daha doğru olanı da bu; ben kadınların hafifliğini, değişkenliğini, ikili oynamalarını, tutulmayan sözlerini, kırılmış inançlarını ve son olarak da, sevgilerini, arzularını yönlendirirken akıllı davranmayışlarını kötülüyorum. İşte saygıdeğer beyler, buraya geldiğimde bu keçiyle böyle konuşmuş olmamın sebebi budur; ağılımın en iyi keçisi olduğu halde, dişi olduğu için küçümsüyorum onu. İşte size anlatmaya söz verdiğim hikâyeye buydu; sözü uzattıysam da, ikramda kusur etmek istemem; ağılım buraya yakın, taze sütüm, çok lezzetli peynirim ve damağa olduğu kadar, göze de hoş gelecek çeşitli mevsim meyvelerim var.”

ELLİ İKİNCİ BÖLÜM

Don Quijote'nin keçi çobanıyla kavgasına ve alinteriyle başarılı sonuca ulaştırdığı, tövbe-kârlarla garip serüvenine dair

Keçi çobanının hikâyesi, dinleyen herkesin hoşuna gitmişti; özellikle katedral heyeti üyesi, hikâyenin köylü bir çobandan çok, akıllı bir soyluya yakışır bir dille anlatılmasıyla, yakından ilgilenmiş, çok hoşlanmıştı. Rahibin, dağların bilginler yetiştirdiğini söylemekte çok haklı olduğunu belirtti. Hepsi Eugenio'ya iltifatta bulundular; ama bu konuda en cömert davranan, Don Quijote oldu ve şunları söyledi:

“Çoban kardeşim, hiç kuşkunuz olmasın ki, ben bir serüvene atılabilecek durumda olsaydım, sizin serüveninize mutlu bir son verebilmek için, derhal yola koyulurdum. Leandra'yı, şüphesiz istemeyerek bulunduğu manastırdan, başrahibeye ve engellemeye çalışan herkese karşı koyarak kurtarır, sizin kollarınıza teslim ederdim. Siz keyfiniz nasıl istiyorsa öyle yapardınız; tabii hiçbir bakireye zarar verilmemesini buyuran şövalyelik kurallarına uyulması şartıyla. Yine de, yüce Tanrı'dan umudumu kesmiş değilim; iyi niyetli bir büyücünün, kötü bir büyücüye üstün geleceğini umuyorum. İşte o zaman, size yardım etmeye ant içiyorum; amacı zayıflara, muhtaçlara yardım etmek olan mesleğim, bunu gerektiriyor.”

Keçi çobanı Don Quijote'ye baktı ve korkunç kıyafetine, yüzüne şaşırıp yanındaki berbere sordu:

“Beyefendi, bu tuhaf görüntülü, tuhaf konuşan adam kim?”

“Kim olacak?” dedi berber. “Meşhur La Mancha'lı Don Quijote; kötülük ve haksızlığın düşmanı, genç kızların koruyucusu, devlerin korkusu ve savaşların galibi.”

“Bu bana tıpkı gezgin şövalyelerle ilgili kitaplardaki gibi geldi,” dedi keçi çobanı. “Zat-ı âlinizin bu adam için söylediğiniz her şeyi yapardı onlar. Doğrusunu isterseniz, bana öyle geliyor ki, ya zat-i âliniz şaka ediyorsunuz, ya da bu beyefendinin kafasından birkaç tahta eksilmiş.”

“Seni alçak!” dedi bunun üzerine Don Quijote. “Tahtası eksik olan da sensin, sakat olan da. Benim tahtalarım, seni doğuran orospunun anası olan orospudan daha yerinde.”

Bu sözleri söylerken, yanında duran bir ekmek somununu alıp çobanın yüzünün ortasına öyle bir öfkeyle vurdu ki, burnunu yamulttu. Şakaya gelemeyen çoban, böyle kötü bir muameleye maruz kalınca halıya, örtülere, yemek yiyen onca insana aldırılmayıp, Don Quijote'nin üzerine atıldı ve iki eliyle birden boğazına yapıştı. Neyse ki Sancho Panza o anda yetişip omuzlarından yakaladı ve birlikte sofranın üzerine yuvarlandılar; tabaklar kırıldı, fincanlar parçalandı, her şey dağılıp saçıldı; yoksa Don Quijote kuşkusuz boğulacaktı. Serbest kalan Don Quijote, çobanın tepesine bindi; yüzü kana bulanmış, Sancho tarafından tekme tokat dövülmüş olan çoban, yerde emekleyerek, kanlı bir intikam almak üzere sofradan bir bıçak bulmaya çalışıyordu ki, heyet üyesiyle rahip engel oldular. Buna rağmen, çoban, berberin yardımıyla Don Quijote'yi altına almayı başardı ve öyle bir yumruk yağmuruna tuttu ki,

zavallı şövalyenin yüzü de, kendininki gibi kana bulandı.

Heyet üyesiyle rahip, gülmekten patlıyorlar, kolluklar neşeyle tepiniyorlar, hepsi köpek dövüşündeymiş gibi ortalığı kızıştırıyorlardı. Bir tek Sancho Panza kıvranıyordu; çünkü efendisine yardım etmesin diye kendisini tutan, heyet üyesinin hizmetkârından bir türlü kurtulamıyordu.

Sonunda, birbirlerini tırmalayan iki dövüşçü dışında herkes neşelenmiş eğlenirken, o kadar hüznü bir trompet sesi duydular ki, başlarını sesin geldiği yöne çevirdiler. Ama trompet sesine en çok heyecanlanan, Don Quijote oldu; hâlâ hiç istemediği halde çobanın altında ve epeyce de hırpalanmış olmasına rağmen, dedi ki:

“Şeytan kardeşim; şeytan olduğundan eminim, çünkü benim gücümü ve cesaretimi bastırarak gücün ve cesaretin var. Sana yalvarırım, hiç değilse bir saatliğine çarpışmaya ara verelim; çünkü kulağımıza gelen bu hüznü trompet sesi, beni yeni bir serüvene çağırıyor zannedirim.”

Dayak atmaktan da, yemekten de bıkmış olan keçi çobanı, hemen Don Quijote’yi bıraktı; o da ayağa kalkıp başını sesin geldiği yöne çevirdi ve birden, tövbekârlar gibi beyazlar giymiş, çok sayıda adamın, bir yamaçtan aşağı inmekte olduklarını gördü.

O yıl, bulutlar nemlerini topraktan esirgediklerinden, yörenin bütün köylerinde âyinler, dualar düzenleniyor, kefarete cezaları çekiliyor, Tanrı’ya merhametini gösterip yağmur yağdırması için yakarılıyordu. İşte bu sebeple, yakındaki bir köyün ahalisi, vâdinin bir yamacındaki kutsal keşiş kulübesine, âyine geliyorlardı.

Tövbekârların tuhaf giysilerini gören Don Quijote, kimbilir kaç kere gördüğü bu kıyafetleri hatırlamayıp, bunu serüvene dair bir şey sandı ve bir gezgin şövalye olarak bu serüvene atılmanın, sadece kendisine düştüğüne kanaat getirdi. Adamların matem örtülerine sarılmış halde taşıdıkları tasviri, o alçak, küstah haydutların zorla kaçırdıkları soylu bir hanımefendi zannetmesi de, bu kanaatini pekiştirdi. Bunları düşünür düşünmez de, otlamakta olan Rocinante’ye uçarcasına yetişip eyerine takılı gemi ve kalkanı aldı; çabucak gem vurdu ve Sancho’dan kılıcını isteyip Rocinante’nin üstüne binerek, kalkanını kavradı; hazır bulunanların hepsine, yüksek sesle dedi ki:

“Şimdi cesur beyefendiler, bu dünyada, gezgin şövalyelik tarikatına bağlı şövalyelerin varlığının, ne kadar önemli olduğunu göreceksiniz. İşte şimdi, şu esir götürülen zavallı hanımefendinin kurtarılmasıyla, gezgin şövalyelerin takdir edilmesi gerekiyor mu, gerekmiyor mu, anlayacaksınız.”

Bunları söyleyip, mahmuzları olmadığından topuklarıyla Rocinante’yi dürttü ve dörtnala, tövbekârlarla çarpışmaya gitti; zaten bu gerçek öykünün hiçbir yerinde, Rocinante’nin eşkin gittiğine rastlanmamıştır. Rahip, heyet üyesi ve berber, Don Quijote’yi tutmaya çalıştırsa da beceremediler; Sancho’nun haykırışları da onu durduramadı.

“Nereye gidiyorsunuz, Señor Don Quijote?” diyordu Sancho. “Kalbinize hangi şeytan girdi de, Katolik dinimize karşı gelmeye kıskırttı sizi? Baksanıza, yüce Tanrım! Bunlar âyine giden

tövbekârlar; o kaidenin üstünde taşıdıkları hanım da, lekesiz Meryem Anamızın kutsal tasviri. Ne yapacağınıza dikkat edin efendim, bakın bu sefer hata yapıyorsunuz.”

Sancho boşuna uğraşıyordu; çünkü efendisi çarşafılara yetişip mateme gömülmüş hanımefendiyi kurtarmayı kafasına koyduğundan, tek kelime bile işitmedi. İşitseydi bile, kral emretse dahi geri dönmezdi. Âyin alayına yetişince zaten biraz yavaşlamak isteyen Rocinante’yi durdurdu ve sert, boğuk bir sesle dedi ki:

“Ey siz, belki iyi niyetli olmadığınız için yüzlerinizi örtenler, size söyleyeceklerimi dikkatle dinleyin.”

İlk duranlar, tasviri taşıyanlar oldu; ilâhileri okuyan dört rahipten biri, Don Quijote’nin tuhaf görüntüsüne, Rocinante’nin sıskalığına ve Don Quijote’de farketmediği diğer gülünçlüklere bakıp, şöyle cevap verdi:

“Saygıdeğer kardeşim, bize bir şey söylemek istiyorsanız, çabuk söyleyin; çünkü bu kardeşlerimiz kendilerini kırbaçlayarak yürüyorlar; iki kelimeyle söylenecek kadar kısa olmayan bir şeyi dinleyip oyalanamayız.”

“Tek kelimeyle söyleyeceğim,” dedi Don Quijote. “O da şu: Derhal, şu anda, bu güzel hanımefendiyi serbest bırakın. Gözyaşları ve hazin görünüşü, onu zorla götürdüğünüzü ve kendisine korkunç bir kötülük yaptığınızı açıkça belli ediyor. Ben bu dünyaya bu tür kötülüklerle savaşmak için geldim; ona hakkı olan hürriyetini iade etmeden, tek adım ilerlemenize izin vermeyeceğim.”

Bu sözleri duyanların hepsi, Don Quijote’nin deli olduğuna kanaat getirip kahkahalarla gülmeye başladılar. Bu gülmeler, Don Quijote’nin öfkesini körükledi ve tek kelime söylemeden, kılıcını çekip tasvirin taşıdığı kaideye saldırdı. Taşıyanlardan biri, yükü arkadaşlarına bırakıp, dinlenirken kaideyi dayadıkları çatal sopayla, Don Quijote’nin önünü kesti. Don Quijote bir kılıç darbesiyle sopayı ortadan bölünce, elinde kalan üçüncü parçayla Don Quijote’nin kılıcı tutan tarafındaki omzuna öyle bir vurdu ki, kalkanı, bu köylü kuvvetini engelleyemedi ve zavallı Don Quijote, perişan bir halde yere serildi.

Soluk soluğa efendisini takip eden Sancho Panza, düştüğünü görünce bağırarak sopalı adama seslendi, vurmamasını, onun zavallı, büyülenmiş bir şövalye olduğunu, ömrü boyunca kimseye kötülük etmediğini söyledi. Ama köylüyü durduran, Sancho’nun bağırıları değil, Don Quijote’de el ayak kıpırdamadığını farketmesi oldu. Onu öldürdüğünü sanıp aceleyle eteklerini beline topladı ve geyik gibi kıra doğru kaçtı.

Bu arada Don Quijote’nin kafilesindekilerin hepsi, onun olduğu yere geldiler; ama onların koşarak geldiğini ve yanlarında kundaklı yaylarıyla kollukları gören âyin alayındakiler, kötü bir şey olmasından korkarak, tasvirin etrafına toplandılar. Külâhlarını kaldırıp kırbaçlarını kavradılar; rahipler şamdanlarını hazırladılar ve kendilerini savunmaya, hattâ mümkün olursa saldırganlara saldırmaya kararlı bir şekilde, saldırıyı beklemeye koyuldular. Ama talih umulandan daha iyi bir şekilde sonuçlandırdı işi; çünkü Sancho efendisinin öldüğünü zannedip üzerine kapanarak dünyanın hem en acıklı, hem en gülünç ağıtını tutturmaktan başka bir şey

yapmadı.

Bizim rahibi, âyin alayından bir başka rahip tanıdı ve böylece iki tarafın da içine düşen korku, ortadan kalktı. Bizim rahip, ötekine iki üç cümleyle Don Quijote'nin kim olduğunu anlattı ve hem o, hem de bütün tövbekârlar alayı, zavallı şövalye öldü mü diye bakmaya gittiler. Sancho Panza'nın, gözlerinde yaşlarla, şöyle konuştuğunu duydular:

“Ah, şövalyelerin hası! Değerli hayatının çizgisi bir tek sopa darbesiyle kesildi. Ey soyunun şanı, bütün La Mancha'nın, hattâ dünyanın şeref ve övünç kaynağı! Sen bu dünyadan eksik olunca, dünya, kötülüklerinin cezasını çekmekten korkmayan namussuzlarla dolup taşacak. Ah cömertliği İskender'lere taş çıkartan şövalye! Sadece sekiz ay hizmet karşılığında bana denizlerin en güzel ceziresini vermiştin. Ey, kibirlilere karşı alçakgönüllü, alçakgönüllülere karşı kibirli, tehlikeye gözü kapalı atılan, saldırılara karşı koyan, sebepsiz yere âşık, iyilerin taklitçisi, kötülerin kırbacı, hainlerin düşmanı, tek kelimeyle, gezgin şövalye!”

Don Quijote, Sancho'nun yakınmalarıyla, inlemeleriyle kendine geldi ve ilk söylediği şu oldu:

“Tatlılar tatlısı Dulcinea, sizden ayrı yaşayan, bundan çok daha büyük işkencelere katlanır. Sancho, dostum, bana yardım et de, büyüdü arabaya bineyim; Rocinante'nin eyerini işgal edecek durumda değilim, omzum paramparça oldu.”

“Seve seve yardım ederim size, sevgili efendim,” diye cevap verdi Sancho. “İyiliğinizi isteyen bu beylerle birlikte köyümüze dönelim; sonra, oradan, bize daha fazla fayda ve şöhret kazandıracak bir sefere çıkarız.”

“Güzel konuştun Sancho,” dedi Don Quijote. “Yıldızların şu andaki kötü etkisinin geçmesini beklemek, yerinde olur.”

Katedral heyeti üyesi, rahip ve berber, dediğini yapmasının çok iyi olacağını söylediler ve böylece, Sancho'nun saflığı da çok hoşlarına giderek, Don Quijote'yi eskisi gibi arabaya bindirdiler. Âyin alayı tekrar nizama girdi ve yoluna devam etti; keçi çobanı herkesle vedalaştı; kolluklar daha fazla devam etmek istemeyince rahip ücretlerini ödedi. Heyet üyesi, Don Quijote'nin durumunu, deliliğinin geçip geçmediğini kendisine haber vermesini rahipten rica edip, yoluna devam etmek için izin istedi. Sonunda herkes ayrılıp gitti; rahip, berber, Don Quijote, Panza ve bütün bu olanları efendisi kadar sabırla karşılayan zavallı Rocinante, yalnız kaldılar.

Arabacı öküzleri arabaya koşup Don Quijote'yi bir saman yığınının üstüne yerleştirdi; her zamanki ağırlığıyla, rahibin söylediği yolda ilerledi ve altı günün sonunda, Don Quijote'nin köyüne vardılar. Köye gün ortasında girdiler; günlerden pazardı ve bütün köy halkı meydandaydı; işte Don Quijote'nin arabası, bu meydanın ortasından geçti. Herkes, arabada ne var diye bakmaya koştu; hemşerilerini tanıyınca hepsi şaşırdılar. Bir oğlan çocuğu, koşup kâhya kadına ve yeğenine, birinin dayısının, ötekinin efendisinin, zayıf ve sapsarı bir halde, öküz arabasında, saman yığınının üzerinde yatar vaziyette geldiğini haber verdi. Zavallı iki

kadının çığlıkları, dövünmeleri, lânet olası Şövalyelik kitaplarına bir kez daha yağdırdıkları lânetler, yürekler acısıydı. Bütün bunlar, Don Quijote evin kapısından girdiğinde, baştan tekrarlandı.

Don Quijote'nin döndüğü haberi zerine, Sancho Panza'nın karısı çıkıp geldi; kocasının silâhtarlık yapmak üzere onunla gittiğini biliyordu; Sancho'yu görür görmez, her Şeyden önce, eşeğin iyi olup olmadığını sordu. Sancho, efendisinden daha iyi olduğu cevabını verdi.

“Tanrı'ya Şükürler olsun,” dedi kadın, “bana bu günleri de gösterdi. Şimdi anlat bakalım arkadaşım, silâhtarlıkta ne kazandın? Bana bir elbise getirdin mi? ocuklarına pabuç getirdin mi?”

“Hiç yle Şeyler getirmediğim,” dedi Sancho. “Ama daha önemli, daha değerli Şeyler getirdim.”

“Buna çok memnun oldum,” dedi karısı. “Şu daha önemli, daha değerli Şeyleri göster bakalım, arkadaşım. Greyim de, senin olmadığın bunca zamandır kederli, mutsuz olan gönlüm Őenlensin.”

“Evde gösteririm karıcığım,” dedi Panza. “Şimdilik bu kadarıyla yetin. Tanrı'nın yardımıyla bir daha sefere serüven aramaya yola düŐtüđümüzde, kısa bir sürede beni ya bir kont ya da bir cezirenin valisi olarak bulacaksın karşında; hem de öyle entipüften bir cezire değil, en âlâsından.”

“Tanrı yardım etsin de, kocacığım; çok ihtiyacımız olduğu malûm. Yalnız Şu cezire nedir, anlamadım.”

“EŞek hoŐaftan ne anlar?” dedi Sancho. “Zamanı gelince göreceksin karıcığım; bütün vasalların sana hanımefendi deyince ŐaŐacaksınız.”

“Ne bu hanımefendi, cezire, vasal lâfları Sancho?” dedi Juana Panza. Sancho'nun karısının adı buydu; ama akraba oldukları için değil, La Mancha'da, kadınların, kocalarının soyadını almaları âdet olduğundan.

“Bütün bunları hemen öğrenmek için acele etme Juana; sana doğruyu söylediğimi bil, yeter; ağzını da açma. Sana bir tek Şey söyleyeceğim bu arada: Şerefli bir adam için, yeryüzünde, serüven arayan bir gezgin Şövalyenin silâhtarı olmaktan daha zevkli bir Şey yok. Evet, rastlanılan serüvenlerin çoğu, tam insanın istediği gibi sonuçlanmıyor; yüz maceranın doksan dokuzu kötü, bozuk çıkıyor. Bunu tecrübeden biliyorum; kiminde altı okka edildim, kiminde sopa yedim. Ama her Şeye rağmen, dağları aşarak, ormanları tarayarak, kayalara tırmanarak, Őatoları ziyaret ederek, tek metelik bile vermeden, keyfince hanlarda kalarak serüven aramak, güzel bir Şey.”

Sancho Panza'yla karısı Juana Panza arasında bütün bu konuşmalar geçerken, kâhya kadınla yeğeni, Don Quijote'yi karşıladılar, soydular, eski yatağına yatırdılar. Don Quijote onlara kaymış gözleriyle bakıyor, nerede olduğunu anlayamıyordu. Rahip, dayısına çok iyi bakmasını ve tekrar kaçmasını diye tetikte olmalarını yeğene tembih etti; onu eve getirmek için neler çektiklerini anlattı. Bunun zerine iki kadın, tekrar çığlığı bastılar; tekrar Şövalye kitaplarına

lânetler yağdırdılar; bütün bu yalan ve zırvaları yazanları, cehennem dibine batırsın diye Tanrı'ya dua ettiler. Sonra da, birinin efendisinin, ötekinin dayısının, biraz iyileşir iyileşmez tekrar kaçacağı korkusuna kapıldılar; korktukları da başlarına geldi.

Ne var ki, bu hikâyenin yazarı, merakla, gayretle, Don Quijote'nin üçüncü seferinde yaptıklarını aradığı halde, özgün kaynaklarda onlara ilişkin bilgi bulamadı. Şöhret'in La Mancha'lı hâfızalara yerleştirdiği tek şey, Don Quijote'nin evinden üçüncü ayrılışında, Zaragoza'ya gittiği, o şehirde yapılan birtakım yarışmalara katıldığı ve başından, cesaretine, zekâsına yakışır şeyler geçtiği. Sonuna dair bir bilgi bulamadı; talih karşısına yaşlı bir hekimi çıkarmasaydı, bir şey bulup öğreneceği de yoktu. Bu yaşlı doktorun, söylediğine göre yenilenmekte olan eski bir tapınağın yıkıntıları arasında bulunduğu, kurşundan bir kutusu vardı. Bu kutunun içinde, Gotik harflerle, ancak İspanyol dilinde yazılmış şiirlerin olduğu parşömenler bulunmuştu; Don Quijote'nin birçok kahramanlığını, Dulcinea del Toboso'nun güzelliğini, Rocinante'nin görünüşünü, Sancho Panza'nın sadakatini ve hattâ Don Quijote'nin mezarını anlatıyorlardı; çeşitli mezartaşı yazıları, hayatına ve alışkanlıklarına dair methiyeler de yer almaktaydı.

Bunların okunup anlaşılabilenlerini, bu değişik, hiç görülmemiş hikâyenin güvenilir yazarı, ileride aktarmıştır. Yazar, hikâyenin okurlarından, hikâyeyi yayınlatabilmek için La Mancha'nın bütün arşivlerini arayıp taramanın muazzam zahmetine karşılık, bir tek şey rica ediyor: O da, bütün dünyada geçerli olan şövalye kitaplarına, akıllı kişilerin gösterdiği inancı, bu hikâyeye göstermeleri. Kendisi o zaman zahmetinin karşılığını bulmuş olacak, bu hevesle, bunun kadar gerçek olmasalar da, hiç değilse aynı derecede ilginç ve eğlenceli başka hikâyeler bulup yayınlayacaktır.

Kurşun kutudan çıkan parşömenlerin üzerinde yazılı ilk kelimeler, şunlardı:

*La Mancha kasabası Argamasilla'nın akademisyenlerinden,
La Mancha'lı yiğit Don Quijote'nin hayatı ve ölümü üzerine*

ARGAMASILLA AKADEMİSYENİ MANİKONGO'DAN
DON QUIJOTE'NİN MEZARINA

Kitabe

Mezbeleye çeviren La Mancha'yı,
Girit'li İasion'u geride bırakan kazkafa,
kayıtsız olması gereken yerde çok defa,
lüzumundan fazla çalıştıran kafayı,
cesaretiyle uzatan yolları,
vasıl olan ta Çin'den Gaeta'ya,
şiirler kazıyan tunç levhaya,
veren en acıklı, en akıllı ilhamları,

gölgede bırakan Amadis'leri,
yetişen çabucak Galaor'lara,
aşkıdan, cesaretinden destek alıp da
susturan Belianis'leri,
gezgin dolaşan atlayıp Rocinante'nin sırtına,
yatıyor şimdi bu soğuk taşın altında.

ARGAMASILLA AKADEMİSYENİ YARDAKÇI'DAN

Dulcinea del Toboso'ya övgü

Sone

Şu gördüğünüz çevik kadın,
ablak yüzlü, dik göğüslü,
büyük Quijote'nin aşkıyla ünlü,
El Toboso kraliçesi Dulcinea bu kadın.
Dolaştı etrafını yüce Kara Dağların,
büyük Quijote onun uğruna bitkin düştü,
hattâ Aranjuez düzlüklerine yürüdü,
gezdi topraklarını ünlü Montiel Ovasının.
Rocinante'nin suçu!
La Mancha'lı bu hanımın kara bahtı,
kara bahtı bu yenilmez gezgin şövalyenin!
Biri hayatının baharında öldü, kayboldu,
diğeri aşktan, gazaptan, yalandan kaçamadı,
ama adı mermerlere yazıldı bu şövalyenin.

ARGAMASILLA'NIN EN ZEKİ AKADEMİSYENİ KAPRİSLİ'DEN LA MANCHA'LI DON QUIJOTE'NİN ATI ROCINANTE'YE ÖVGÜ

Sone

Dalgalandırır sancağımı
kızgın La Mancha'lı muhteşem kuvvetiyle,
Mars kanlı topuklarıyla çiğnemişti vaktiyle
üstünde oturduğu elmaslı, muhteşem tahtını.
Asar zırhını, keskin kılıcını,
meşhurdu parçalaması, kesip biçmesiyle.
Yeni kahramanlıklar, yeni şövalye!
Bekliyor sanatın yeni bir üslûp yaratmasını.

Galya nasıl Amadis' iyle övünüyorsa,
nasıl binlerce zafer kazandırdıysa Yunanistan'a
onun cesur torunları, nasıl yayılıyorsa ünü,
bugün Bellona'nın tacı Quijote'nin başında
ve onun sayesinde bugün La Mancha,
Yunanistan'dan, Galya'dan daha ünlü.
Şanı unutulmasın asla,
Rocinante bile cesurlukta
Brilladoro ve Bayardo'yu geçmiştir çünkü.

ARGAMASILLA AKADEMİSYENİ ALAYCI'DAN
SANCHO PANZA'YA

Sone

Sancho Panza huzurlarınızda,
küçük vücut, büyük cesaret, tuhaf mucize!
Hiç şüpheniz olmasın, yemin ederim ki size,
dünyanın en saf, en dürüst silâhtarı karşınızda.
Kont olacaktı, kaçırdı o fırsatı da,
çünkü yolu çıkmadı hiçbir zaman düze,
katlandı haksızlıklara, terbiyesizliklere,
bir eşeği bile affetmekten âciz bu miskin çağda.
Özür dilerim ama eşeğe binerdi,
takip ederdi uysal at Rocinante ve efendisini,
kendisi de uysal olan bu sadık silâhtar.
Ah, insanların boş boş ümitleri!
Nasıl durmadan huzur vaat eder, çağırır seni,
sonra da hayal olur gider, elinden kaçar.

ARGAMASILLA AKADEMİSYENİ CİN'DEN
DON QUIJOTE'NİN MEZARINA

Kitabe

Burada yatıyor,
o perişan, o sefil,
o gezgin şövalye,
Rocinante'nin sırtında gezen patikaları.
Yanında yatan Sancho Panza,
o gıcık,

o en vefalı
gelmiş geçmiş bütün silâhtarların.

ARGAMASILLA AKADEMİSYENİ TİKTAK'TAN
DULCINEA DEL TOBOSO'NUN MEZARINA

Kitabe

Burada Dulcinea yatıyor,
iyiydi, balıketiydi eskiden,
ama eritti, bitirdi onu
korkunç ve çirkin bir ölüm.
O bir küçük hanımefendiydi,
geliyordu soylu bir aileden,
yakınca büyük Quijote'nin ateşini
köyü iftihar etti onunla.

Okunabilen şiirler bunlardı; geri kalanlar, yazıları silindiğinden, incelenip yorumlanmak üzere bir akademisyene teslim edildi. Gecelerce uykusuz kalarak, büyük zahmetlerle bu işi başardığı ve yayınlamaya niyetli olduğu öğrenildi; böylece Don Quijote'nin üçüncü seferi için de umut doğmuş oldu.

*Forsi altro canterà con miglior plectio*⁶⁵

SON

⁶⁵ Daha iyi söyler belki başkası daha iyi bir mızrapla.

LA MANCHA'LI YARATICI ŞÖVALYE DON QUIJOTE'NİN İKİNCİ KISMI

Yazan: İlk kısmın yazarı Miguel de Cervantes Saavedra.

Lemos, Andrade ve Villalba Kontu, Sarria Markisi, Majestelerinin nedimi, Peñafiel Komandör'ü, Alcantara Tarikatı üyesi, Napoli Krallığı Genel Valisi ve Genel Komutanı, İtalya Yüksek Meclisi Başkanı Don Pedro Fernandez de Castro'ya.

1615 yılı

NARH

Ben, Hernando de Vallejo, Kraliyet Hazinesi yazmanı, Konsey üyesi, Miguel de Cervantes Saavedra tarafından yazılmış, Konsey senyörleri tarafından incelenen *La Mancha'lı Don Quijote, İkinci Kısım* adlı kitabın, Majestelerinin izniyle basıldığını; her yaprağına dört *maravedi* fiyat biçildiğini; yetmiş üç yapraklık kitabın, bu fiyat üzerinden iki yüz doksan iki *maravedi* fiyatla satılmasına izin verildiğini; kitabın başına konulacak bu narhın, imzama taşıyan kitapla ilgili hükme uygun şekilde, kitaptan elde edilecek geliri belirleyeceğini, bunun katiyen üzerine çıkılmayacağını tasdik etmek üzere, işbu belgeyi, Konsey senyörlerinin emri ve adı geçen Miguel de Cervantes'in ricasıyla, Madrid'de, bin altı yüz on beş yılının yirmi bir Ekim günü imzaladım.

Hernando de Vallejo.

TASHİH BELGESİ

Miguel de Cervantes Saavedra tarafından yazılmış, *La Mancha'lı Don Quijote'nin İkinci Kısım* adlı bu kitabı inceledim; aslına uygun olmayan, kayda değer bir şey yoktur. Bu belge, Madrid'de, yirmi bir Ekim, bin altı yüz on beşte imzalanmıştır.

Doktor Francisco Murcia de la Llana.

TASDİK

Konsej senyörleri tarafından bana verilen görev ve emre uygun olarak, bu lütuf dilekçesinde bulunan kitabı inceledim; dine ve genel ahlâka aykırı bir yanı yoktur, aksine, temiz ve eğlenceli, birçok ahlâkî görüşe yer veren bir kitaptır; basılmasına izin verilebilir. Madrid, beş Kasım, bin altı yüz on beş.

Doktor Gutierre de Cetina.

TASDİK

Konsej senyörleri tarafından bana verilen görev ve emre uygun olarak, Miguel de Cervantes'in *La Mancha'lı Don Quijote'nin İkinci Kısmı* adlı kitabını inceledim; Kutsal Katolik dinimize ve genel ahlâka aykırı hiçbir şey içermemektedir; aksine, namuslu ve lâtif bir eğlence sunmaktadır. Eski Yunanlılar bu tarz eğlenceyi devletlerinde uygun görmüşlerdi; Bozio'nun, *De Signis Ecclesiae*'nin ikinci cilt, onuncu bölümünde alıntı yaptığı Pausanias'ın dediği gibi, Sparta'lıların katı devletinde bile kahkahaya heykeller dikilmiş, Tesalya'lılar, kahkaha adına bayramlar yapmışlardı. Tullius'un birinci *Yasalar Üzerine*'de değindiği ve

Interpone tuis interdum gaudia curis

diyen şairin anlattığı gibi, küskün gönülleri ve hüznü ruhları ferahlatan bir kitaptır. Yazar bunu, gerçeğe şakayı, hoş olanla yararlı olanı, maneviyatla gülünçlüğü karıştırarak, ders vermeyi zarafete dönüştürerek başarmış, şövalye kitaplarının çökertilmesi yolundaki haklı amacına ulaşmış, başarılı bir şekilde, büyük bir beceriyle, krallıklarımızı bu bulaşıcı hastalıktan temizlemiştir. Yazarın dehasına, milletimizin şanına ve şerefine yakışır, yabancı milletlerde hayranlık ve gıpta uyandıracak bir eserdir. Benim görüşüm budur. Madrid, 17 Mart 1615.

Felsefe doktoru Joseph de Valdivielso.

TASDİK

Madrid şehri, Majestelerinin sarayı piskopos naibi Señor Doktor Gutierre de Cetina tarafından bana verilen göreve uygun olarak, Miguel de Cervantes Saavedra'nın, *La Mancha'lı Yaratıcı Şövalye Don Quijote'nin İkinci Kısmı* adlı kitabını inceledim; içinde Hıristiyanlığa yakışmayan, örnek alınacak bir ahlâklılığa, manevî değerlere aykırı düşecek bir şey bulamadım; aksine bilgili ve yararlı şeylerle dolu olduğunu gördüm. Kitap hem amacına ulaşmada başarılı olmuş, haddinden fazla salgın haline gelmiş olan, boş ve yalan şövalye kitaplarının kökünü kazımıştır, hem de İspanyolca dilinde, bilgili kişilerin haklı olarak nefret ettiği sıkıcı sahteliğe yer vermeyen, dâhice bir ifade örneğidir. Kitapta sık sık değinilen, zekîce düşüncelerle ortaya konan, kötü huyların düzeltilmesi konusunda, Hıristiyanlığın cezaî kuralları o kadar akıllıca korunmaktadır ki, tedavi edilmesi amaçlanan hastalığa yakalanmış biri, hiç düşünmediği bir anda, irkilmeden, çekinmeden, zevkle içtiği bu tatlı ve lezzetli ilâçla, kötü huyuna lânet ederek tedavi olacak, başarılması en zor olanı da, hem zevk, hem ders almış olacaktır.

Birçokları vardır ki, faydalı olanı zevkli olanla gereği gibi karıştıramamış, yumuşatamamış, bu yüzden bütün o yorucu çalışmalarını ziyan etmişlerdir; Diogenes'in filozofluğunu ve bilgeliğini taklit edemediklerinden, küstahça, lâubali bir şekilde, yalan yanlış, kynik'liğini taklit etmeye kalkmışlar, kendilerini dedikoducu dillere teslim etmişler, ele aldıkları kötü huyun sert bir tekdiri hakettiğini göstermek için, olmayan olaylar icat etmişler, tesadüfen, o güne kadar bilinmeyen bir yol bulmuşlar ve bu şekilde, kötü huyu düzeltmeseler de, hocalığını yapmışlardır. Bilgili kişilerin nefretini kazanmışlar, halkın da, eğer varsa, inancını kaybetmişlerdir; reçetelerinin ve fütursuzca, tedbirsizce düzeltmek istedikleri kötü huyların, eskisinden çok daha kötü durumda olması, bütün çıbanların aynı anda reçete veya ilâçları kabul etmeye hazır olamayacağını göstermiştir. Aksine bazı çıbanlara yumuşak, hafif ilâçlar çok daha iyi gelir; dikkatli ve bilgili bir hekim, bu ilâçlarla istenen sonucu alır; bu sonuç da çoğu kez, bıçağın sertliğiyle sağlanandan çok daha iyidir.

Miguel de Cervantes'in yazıları ise, hem milletimizde, hem de yabancı milletlerde çok farklı bir etki uyandırmıştır; hepsi bir mucizeyi görmek ister gibi, İspanya, Fransa, İtalya, Almanya ve Flandre'ın, hem saflığını, hem temizliğini, hem de düşüncelerindeki yumuşaklığı, alkışlarla karşıladığı kitapların yazarını görmek istiyor. Gerçekliğine şahadet ederek bir olay anlatacağım: İçinde bulunduğumuz bin altı yüz on beş yılının yirmi beş Şubat günü, Toledo başpiskoposu saygıdeğer Kardinal Señor Don Bernardo de Sandoval y Rojas, Fransız büyükelçisinin yaptığı ziyareti iade ediyordu; büyükelçi, Fransız prensiyle İspanya prensesinin düğünüyle ilgili konuları konuşmak üzere gelmişti. Büyükelçiye eşlik eden, kibar ve zekî oldukları kadar, edebiyata da meraklı, çok sayıda Fransız soylusu, bana ve diğer başpiskopos yardımcılara gelip, o sırada revaçta olan iyi kitapları sordular. Ben, incelemekte olduğum bu kitaba, tesadüfen değindiğimde, Miguel de Cervantes adını duyar duymaz, göklere

çıkardılar; hem Fransa’da, hem de Fransa’ya komşu krallıklarda eserlerinin, hem aralarından birinin, birinci kısmını neredeyse ezbere bildiği *La Galatea*’nın, hem de *Hikâyeler*’inin gördüğü büyük takdiri vurguladılar. O kadar methettiler ki, kendilerini bu kitabın yazarıyla tanışmaya davet ettim; davetimi büyük bir heyecan ve istekle karşıladılar. Yaşını, mesleğini, soyunu, mevkiini tek tek sordular. Yaşlı, asker, asilzade ve yoksul olduğunu söylemek zorunda kaldım; aralarından biri, şu can alıcı sözlerle cevap verdi: ‘Yani böyle bir adamı İspanya çok zengin etmiyor, devlet hazinesi geçimini sağlamıyor mu?’ Aynı düşünceyi paylaşan bir başka soylu atıldı ve büyük bir incelikle dedi ki: ‘Eğer ihtiyaç onu yazmaya zorlayacaksa, Tanrı vere de hiçbir zaman fazla refaha ermese; böylece, kendisi yoksulken, eserleriyle herkesi zengin eder.’ Öyle sanıyorum ki, bu yazdıklarım bir sansür raporu için fazla uzun; dalkavukça bir methiyenin sınırında gezdiğini söyleyenler olabilir; ancak, kısaca anlattıklarımın gerçek oluşu, eleştirmenlerin şüphesini, benim endişelerimi ortadan kaldıracaktır. Ayrıca, yalandan, yapmacık ve sahte konuştuğu halde gerçek bir karşılık görmeyi amaçlayan dalkavuğa verebileceği bir şeyi olmayana, bu zamanda dalkavukluk yapılmaz. Madrid, yirmi yedi Şubat, bin altı yüz on beş.

Doktor Márquez Torres.

BERAT

Siz Miguel de Cervantes Saavedra tarafından bize sunulan, *La Mancha'lı Don Quijote'nin İkinci Kısmı* adlı, eğlenceli ve ahlâklı hikâyeye kitabını, büyük uğraşlar sonucu yazdığınızı bildiren, basılması için gerekli izin ve yetkiyi ve yirmi sene ya da arzu ettiğimiz süre için hakkını vermemizi rica ettiğiniz dilekçeniz, Konseyimiz tarafından incelendi; tarafımızdan konulan kanunda aranan şartlar, adı geçen kitapta yerine getirildiğinden, size bu beratı vermemiz uygun bulundu. Bu sebeple, size veya yetkili kılacağınız kimseye, yukarıda adı geçen kitabı, beratın verildiği tarihten geçerli olmak üzere, on yıl boyunca basma ve satma iznini ve ayrıcalığını bağışlıyoruz. Kitabın, krallıklarımızın basımcılarından sizin seçeceğiniz herhangi birinin, tarafımızdan verilen izin ve yetkiyle yapacağı her basımı, Hazinemiz yazmanı Hernando de Vallejo'nun paraflarını ve sonunda imzasını taşıyan, Konseyimiz tarafından incelenmiş aslıyla birlikte, sözkonusu basımın aslına uygun olup olmadığının incelenmesi için, Konseyimize sunulacaktır; veyahut, sözkonusu basımın tarafımızdan tayin edilen bir düzeltmece, aslıyla karşılaştırılarak incelenip düzeltildiğine dair bir belge sunulacaktır. Adı geçen kitabı bu şekilde basacak olan basımcı, kitap Konseyimiz tarafından düzeltilip fiyatı belirlenmeden önce, kitabın ilk yaprağını basmayacak, yazara veya yetki verdiği kişiye, aslıyla birlikte kitabın sadece bir tek nüshasını teslim edecektir. Ancak tashih belgesi ve narh verildikten sonra, kitabın ilk yaprağını basabilecek, beratımızı, tasdikimizi, narh ve tashih belgesini ekleyecektir. Kitap yukarıda belirtilen şekli almadan önce, sizin veya başkasının kitabı satması yasaktır; satıldığı takdirde, adı geçen kanunda ve krallığımızın bu konudaki diğer kanunlarında öngörülen cezalar uygulanacaktır. Verilen süre içinde, sizden yetki almadan kitabı basan veya satan kişilerden, ceza olarak, kalıpları ve levhalarıyla birlikte, yapılan basımın haricinde, her ayrı basım için, elli bin *maravedi* alınacaktır. Bu cezanın üçte biri Hazinemize, üçte biri hükmü veren hâkime, üçte biri de dâvacıya ait olacaktır. Konseyimiz, Mahkemelerimizdeki başkan ve yargıçlar, Sarayımız ve Yüksek Mahkemelerimizdeki, krallıklarımızın ve senyörlüklerimizin bütün şehir, kasaba ve köylerindeki yargıçlar, şimdikiler ve bundan böyle bu görevlere gelecek olanlar, her biri kendi yetki alanında, sizi koruyacak, bu beratımızı ve lütfumuzu yerine getirecektir. Beratımıza aykırı herhangi bir hareketiniz, lütfumuzun geri alınması ve Hazinemize gidecek on bin *maravedi*'yle cezalandırılacaktır. Madrid'de, bin altı yüz on beş yılının Mart ayının otuzuncu günü imzalandı.

KRAL

Kralımızın emriyle,

PEDRO DE CONTRERAS.

LEMOS KONTUNA İTHAF

Geçtiğimiz günlerde, temsil edilmeden önce basılan komedilerimi Ekselânslarına gönderdiğimde, yanlış hatırlamıyorsam, Don Quijote'nin, Ekselânslarına el öpmeye gitmek üzere, mahmuzlarını kuşandığını söylemiştim; şimdi de mahmuzlarını kuşanıp yola koyulduğunu söylüyorum. Eğer oraya varırsa, Ekselânslarına bir hizmette bulunmuş olacağı kanısındayım; çünkü ikinci bölüm adı altında ortaya çıkıp kılık değiştirerek dünyayı dolaşan bir başka Don Quijote'nin yarattığı tatsızlığı ve bulantıyı gidermek üzere, asıl Don Quijote'yi yola çıkarmam için her taraftan ısrarlar geliyor. Bunu en çok ister gibi görünen ise, büyük Çin imparatoru oldu; kendisi bir ay kadar önce, bir ulakla gönderdiği, Çince yazılmış mektubunda, Don Quijote'yi ona göndermemi rica ediyor, hattâ yalvarıyor, İspanyolca dilinin okutulduğu bir okul açmak istediğini ve okulda okutulacak kitabın da Don Quijote'nin hikâyesi olmasını arzu ettiğini belirtiyordu. Ayrıca benim de, okulun müdürü olarak oraya gitmemi istiyordu.

Majestelerinin bana, masraflarımın bir kısmını karşılamak üzere para gönderip göndermediğini ulağa sordum. Kesinlikle göndermediğini söyledi.

“Madem öyle kardeşim,” diye cevap verdim, “siz tekrar Çin'e, günde on, yirmi fersah giderek, ya da geldiğiniz hızda yol alarak dönün; çünkü ben bu kadar uzun bir yolculuğa çıkacak kadar sağlıklı durumda değilim. Üstüne üstlük, hasta olduğum yetmiyormuş gibi, çok parasızım. Bütün imparatorlar, krallar bir yana; benim Napoli'de yüce Lemos Kontum var ki, böyle okullar, müdüriyetler olmadan da beni geçindiriyor, koruyor, benim isteyebileceğinden çok daha fazla lütufta bulunuyor.”

Kendisini böylece gönderdim, ben de Ekselânslarına, Tanrı'nın izniyle dört ay içinde bitireceğim *Persiles ve Sigismunda'nın İşleri* adlı kitabı sunmak üzere, huzurlarından ayrılıyorum; bu kitap, dilimizde eğlendirmek amacıyla yazılmış kitapların ya en kötüsü olacak, ya da en iyisi; *en kötüsü* dediğime de pişmanım, çünkü dostlarımdan kanaatine göre, mükemmeliyetin doruğuna ulaşacak. Ekselânsları dilerim sıhhatte olsunlar, *Persiles* ellerini, ben de Ekselânslarının hizmetkârı olarak, ayaklarını öpmeye hazır olacağız. Madrid, bin altı yüz on beş Ekiminin son günü.

Ekselânslarının hizmetkârı,

Miguel de Cervantes Saavedra.

OKURA ÖNSÖZ

Aman Tanrım! İster soylu ol, ister halktan, sevgili okur, şu anda bu önsözü kimbilir ne büyük bir hevesle bekliyor, bu önsözde ikinci *Don Quijote*'nin yazarından, yani Tordesillas'ta filizlenip Tarragona'da doğduğu söylenen adamdan, intikam alacağımı, onunla atışacağımı, onu kınayacağımı sanıyorsundur. Doğrusunu istersen, sana bu tatmini veremeyeceğim; çünkü her ne kadar haksızlık, en alçakgönüllü yüreklerde bile öfke uyandırır da, benimkinde bu kural bir istisnaya uğrayacak. Sen ona eşek, geri zekâlı, küstah dememi isterdin; ama benim aklımdan bile geçmiyor böylesi. Onun cezası, günahı olsun; ne hali varsa görsün, benden uzak olsun. Benim yine de üzüldüğüm bir şey oldu; o da bana yaşlı ve çolak demesi; sanki ben zamanı durdurup benim için geçmesini engelleyebilmişim gibi; sanki çolaklığım, geçmiş yüzyıllarda görülmüş, gelecek yüzyıllarda görülebilecek en yüce savaşta değil de, bir meyhanede olmuş gibi. Yaralarım, bakanların gözünde parlamasa da, hiç değilse nerede alındıklarını bilenler tarafından takdir edilir; savaşta ölen asker görüntüsü, kaçan hür askerden daha iyidir. Bu benim için o kadar doğrudur ki, bana şimdi imkânsız bir şeyi teklif edip mümkün kılsalar, o savaşta çarpışmayıp, yaralanmayıp, sağlıklı olmaktansa, o olağanüstü çarpışmada bulunmuş olmayı tercih ederim. Askerin yüzünde, göğsünde görünen yaralar, başkalarını şeref katına yükselten ve hakettiği övgüye yönelten yıldızlardır. Şunu da unutmamak gerekir ki, insan saçındaki aklarla değil, yıllar geçtikçe gelişen zihniyle yazar.

Ayrıca bana kıskanç demesine ve cahil birine anlatır gibi bana kıskançlığın ne olduğunu anlatmasına da üzüldüm. İşin tam doğrusu şu ki, ben kıskançlığın değil, kutsal, soylu ve iyi niyetli olan imrenmenin ne olduğunu bilirim. Ve bu sebeple de, benim herhangi bir rahibe, özellikle de Enkizisyon rahibine⁶⁶ saldırmam, sözkonusu değildir. Eğer bu sözü, tahmin edilen kişi için söylediye, tamamen yanılıyor; çünkü o kişinin dehasına taparım, eserlerini, kesintisiz ve faziletli çalışmalarını takdir ederim. Bütün bunlara rağmen, hikâyelerimin örnek alınacak hikâyelerden çok, hicivli olduklarını, ama iyi hikâyeler olduklarını söylediği için, sayın yazara teşekkür ederim; içlerinde her şey olmasa, iyi hikâyeler olmazlardı.

Bana öyle geliyor ki, kendimi çok kısıtladığımı, alçakgönüllülüğümün sınırları içine hapsettiğimi söylüyorsun, sevgili okur. Ben kederli insanın acısına acı katmamak gerektiğini biliyorum; bu beyefendinin kederi de, şüphesiz çok büyük olmalı; çünkü apaçık ortalığa çıkmaya cesareti yok; asıl adını, memleketini gizliyor; Majestelerine karşı ağır ihanet suçu işlemiş gibi sanki. Tesadüfen onunla karşılaşacak olursan, tarafımdan söyle, kendimi hakarete uğramış saymıyorum; şeytanın kışkırtmalarını çok iyi biliyorum; en büyüklerinden birinin, bir insanın kafasına, kendisine para kadar şöhret, şöhret kadar para kazandırabilecek bir kitap yazıp bastırabileceği fikrini sokmak olduğunu biliyorum. Bunun doğruluğunu göstermek için de, kendisine esprili ve hoş anlatımınla şu hikâyeyi aktarmanı istiyorum:

Sevilla'da bir deli varmış, dünyada hiçbir delinin aklına gelmeyecek kadar gülünç ve saçma bir fikre aklını takmış. Kamıştan, bir ucu sivri bir boru yapmış; sokakta veya başka bir

verde bir köpek gördüğünde, bir ayağını köpeğin arka ayaklarından birinin üstüne bastırır, öteki ayağını eliyle tutup kaldırır ve boruyu köpeğin uygun yerine yerleştirip üfleyerek, top gibi yusuvarlak hale getirir. Ondan sonra da, karnına iki şaplak atıp bırakır, her zaman etrafına biriken çok sayıda seyirciye de, şöyle dermiş:

“Saygıdeğer beyefendiler, bir köpeği şişirmek kolay iş mi sanıyorsunuz yoksa?” Zat-ı âliniz, bir kitabı yazmak kolay iş mi sanıyorsunuz yoksa?

Bu hikâyeden hoşlanmazsa, sevgili okur, yine deli ve köpekle ilgili olan şu hikâyeyi anlatırsın:

Cordoba’da bir başka deli varmış, alışkanlık halinde, kafasının üstünde bir mermer veya ağır bir taş parçası taşımış. Başboş bir köpek gördü mü, yanına yanaşır, ağırlığı dimdik üzerine düşürürmüş. Köpek dehşete kapılır, havlayarak, uluyarak, hiç durmadan üç sokak koşarmış. Yükünü boşalttığı köpeklerden bir tanesi, bir şapkacının, sahibi tarafından çok sevilen köpeği çıkmış. Taş düşüp köpeğin kafasına isabet etmiş; canı yanan köpek ulumaya başlamış; sahibi görüp sinirlenerek bir cetvel kapmış; delinin peşine düşmüş ve vücudunda sağlam kemik bırakmamış. Her vuruşta da diyormuş ki:

“Seni haydut, benim spanyelime ha? Gaddar herif, köpeğimin spanyel olduğunu görmedin mi?”

Spanyel kelimesini sık sık tekrarlayıp, deliyi pestili çıkmış halde bırakmış. Deli bu olaydan ders alıp gitmiş ve bir aydan uzun bir süre, hiç ortalığa çıkmamış; ama sonra, daha ağır bir taşla, eski icadına dönmüş. Köpeğin yanına kadar gidip gözünü dikerek bakıyor, taşı düşürmeden, düşürmeye cesaret edemeyerek, diyormuş ki:

“Spanyel bu, aman ha!”

Aslında, bütün karşılaştığı köpeklere, danua da olsalar, fino da olsalar, spanyel diyormuş ve bir daha da taşını hiç düşürmemiş. Belki böylece bu hikâyeci de dehasının yükünü, kötülere kayadan sert olan kitaplara boşaltma cüretini göstermez.

Ayrıca kendisine söyle, kitabıyla benim kazancımı elimden alacağına dair tehdidi, hiç umurumda değil. *La Perendenga*’nın meşhur satırlarıyla cevap veriyor, başkanım, efendim çok yaşasın, huzur herkesin üzerine olsun diyorum. Herkesçe bilinen Hıristiyanlığı ve cömertliğiyle, kara bahtımın bütün sillelerine rağmen beni ayakta tutan yüce Lemos kontu çok yaşasın; Toledo muhterem başpiskoposu Don Bernardo de Sandoval y Rojas’ın sonsuz merhameti çok yaşasın; isterse dünyada matbaa kalmasın, isterse aleyhimde Mingo Revulgo’nun mısralarındaki harflerin sayısından çok kitap yazılsın. Bu iki prens, benim iltifatlarımın veya başka bir alkışın ısrarı olmadan, sırf iyiliklerinden, bana lütuf ve yardımda bulunmayı görev edindiler; talih beni olağan yollardan doruğa yükseltse, kendimi bu kadar talihli, bu kadar zengin saymazdım. Yoksul insan şerefli olabilir, kötü insan olamaz; yoksulluk, soyluluğa gölge düşürebilir, ama tamamen karartamaz. Oysa fazilet, yokluğun zorlukları ve dar aralıklarından bile olsa, kendi ışığını gösterdiğinde, yüce ve soylu ruhların takdirini ve dolayısıyla lütfunu kazanır.

Başka da bir şey söyleme kendisine; ben de sana başka bir şey söylemeyip sadece şuna dikkatini çekmek istiyorum: Sana sunduğum *Don Quijote*'nin bu ikinci kısmı, birincisiyle aynı kumaştan, aynı zanaatkâr tarafından kesilmiştir ve bu kısımda sana Don Quijote'yi daha geniş biçimde ve sonunda ölü, mezarında sunuyorum ki, hiç kimse kendisine yeni olaylar atfetmeye kalkmasın; geçmiştekiler yeterli çünkü. Şerefli bir insanın bu dâhiyane çılgınlıkları aktarmış olması da yeterli; bir daha bu konuya girmek istemiyorum; çünkü bir şey, iyi de olsa, bol oldu mu, değer verilmez; oysa kötü şeylerin bile kıtlığı, değerini artırır. Unutmadan söyleyeyim, bitirmekte olduğum *Persiles*'i ve *La Galatea*'nın ikinci kısmını bekle.

BİRİNCİ BÖLÜM

Don Quijote'nin hastalığı konusunda rahiple berberin arasında geçen konuşmalara dair

Seyyid Hâmid Badincani'nin, bu hikâyenin ikinci kısmı ve Don Quijote'nin üçüncü seferinde anlattığına göre, rahiple berber, geçmiş olayları canlandırıp hatırına getirmemek için, Don Quijote'yi yaklaşık bir ay görmediler. Ama yeğeniyle kâhya kadını ziyaret etmekten geri durmadılar; onlara Don Quijote'ye iyi bakmalarını, kalbini ve beynini sakinleştirecek, faydalı gıdalarla beslemelerini tembih ettiler; bütün dertlerinin kalbinden ve beyninden kaynaklandığına şüphe yoktu. Kadınlar öyle yaptıklarını, seve seve, büyük bir dikkatle yapmaya devam edeceklerini, çünkü efendilerinin, zaman zaman, aklının tamamen yerinde olduğunu gösterir işaretler verdiğini söylediler. Rahiple berber, buna çok memnun oldular; bu muazzam ve gerçek hikâyenin birinci kısmının son bölümünde anlatıldığı gibi, Don Quijote'yi öküz arabasıyla, büyülenmiş halde getirmekle, iyi ettiklerini düşündüler. Bunun üzerine, iyileşmesine hemen hemen imkânsız gözüyle baktıkları halde, onu ziyaret edip durumundaki düzelmeyi kendi gözleriyle görmeye karar verdiler. Kabuğu henüz çok taze olan yarasını deşmemek için de, gezgin şövalyelik konusuna hiçbir şekilde değinmemeyi kararlaştırdılar.

Ziyaretine gittiklerinde, kendisini üzerinde yeşil, kısa kollu bir fanila, başında kırmızı bir Toledo beresiyle, yatağında oturur halde buldular; o kadar zayıf ve süzgündü ki, mumya gibiydi. Kendilerini çok iyi karşıladı; sağlığının nasıl olduğunu sorduklarında, kendisi ve sağlığı hakkında çok mantıklı, güzel kelimelerle bilgi verdi. Sohbet sırasında söz, hikmeti hükümet ve yönetim biçimleri konusuna geldi; şu yolsuzluğu düzeltiyor, buna hüküm giydiriyorlar, bir âdette reform yapıp bir başkasını yasaklıyorlar, her biri yeni bir kanun koyucu, çağdaş bir Lykurgos, yepyeni bir Solon kesiliyordu. Devleti, sanki bir demirci ocağına atıp, bambaşka bir şey çıkartır gibi yenilediler. Don Quijote, değindikleri bütün konularda o kadar mantıklı konuştu ki, iki denetçi, hiç kuşkuyla yer bırakmayacak şekilde, tamamen iyileşmiş ve şuurunun da yerinde olduğuna kanaat getirdiler.

Sohbette hazır bulunan yeğen ve kâhya kadın, efendilerini böyle akıllı gördükçe, durmadan Tanrı'ya şükrediyorlardı. Ne var ki, rahip, başlangıçtaki, şövalyelikle ilgili hiçbir şeye değinmeme kararından vazgeçip, Don Quijote'nin akıllılığının gerçek mi, sahte mi olduğunu tam olarak sınamak istedi ve sözü saraydan gelen haberlere getirdi. Osmanlılar'ın büyük bir filoyla çıkartma yapacaklarına kesin gözüyle bakıldığını, ama amaçlarının kesin olarak bilinmediğini, bu korkunç fırtınanın nerede patlayacağını belli olmadığını ve neredeyse her yıl duyulan, düşmanın bastıracağı tehdidiyle, bütün Hıristiyan âleminin seferber olduğunu, Majestelerinin, Napoli ve Sicilya kıyılarıyla Malta Adasını tahkim ettirdiğini söyledi. Don Quijote buna şöyle cevap verdi:

“Majesteleri, düşmana gafil avlanmamak için önceden eyaletlerini tahkim ettirmekle, tam tedbirli bir savaşçıya yakışır şekilde davranmış. Ancak, benim fikrim sorulacak olsa, ben

Majestelerinin, Şu anda aklından bile geçmeyen bir önlemi almasını tavsiye ederdim.”

Rahip bunu duyar duymaz, kendi kendine dedi ki:

“Zavallı Don Quijote, Tanrı seni elinden tutsun! Bana öyle geliyor ki, kendini deliliğinin yüksek zirvesinden, saflığının derin uçurumuna atıyorsun.”

Rahiple aynı Şeyi düşünmüş olan berber, Don Quijote’ye, alınması gereken önlemin nasıl bir önlem olduğunu sordu; prenlere genellikle sunulan, çok sayıdaki münasebetsiz önerinin arasına katılabilir türden olabilirdi.

“Benimki,” dedi Don Quijote, “münasebetsiz değil, yerinde olacak, sayın tıraşçı.”

“Ben de onu demek istemedim,” dedi berber, “ama Majestelerine sunulan önerilerin hepsinin, ya da çoğunun, ya imkânsız, ya saçma ya da kralın veya krallığın aleyhine olduğu, tecrübeyle sabittir.”

“Ama benimki ne imkânsız, ne de saçma,” dedi Don Quijote. “Benimki akla gelebilecek en basit, en doğru, en etkili ve en kısa öneri.”

“Señor Don Quijote, bir türlü söylemiyorsunuz ne olduğunu,” dedi rahip.

“Şimdi önerimi burada ifade edip, yarın sabah sayın Konsey üyelerinin dilinde gezmesini ve benim çabalarımın hakettiği teşekkür ve mükâfatları başkasının toplamasını istemem,” dedi Don Quijote.

“Ben kendi adıma,” dedi berber, “sizlerin ve Tanrı’nın huzurunda yemin ediyorum, zat-ı âlinizin söyleyeceklerini ne krala, ne kula söylemeyeceğim. Bu yemini Rahibin Masalı’ndan öğrendim; en başında, krala, yüz altınını ve katırını çalan hırsızın ihbar etmiştir.”

“Ben masal filan bilmem,” dedi Don Quijote. “Ama bu yeminin doğruluğuna inanıyorum; çünkü sayın berberin dürüst bir kimse olduğunu biliyorum.”

“Olmasa bile,” dedi rahip, “ben bu konuda bir dilsizden daha fazla konuşmayacağına, cezasının tamamını ödemeyi üzerime alarak, kefil olurum.”

“Peki size kim kefil olacak, muhterem Peder?” dedi Don Quijote.

“Sır saklamak olan mesleğim,” dedi rahip.

Don Quijote bunun üzerine, “Tanrı aşkına!” dedi. “Tek yapılacak Şey, Majestelerinin çığırkanlarla, İspanya’da dolaşan bütün gezgin şövalyeleri, belli bir günde sarayda toplanmak üzere çağırması; sadece beş altı gezgin şövalye gelse bile, Osmanlılar’ın bütün gücüne tek başına karşı koyabilecek bir tanesi olabilir aralarında. Beni dikkatle dinleyin, izleyin lütfen. Bir tek gezgin şövalyenin, iki yüz bin kişilik bir orduyu, tek bir boğazmışçasına, badem ezmesinden yapılmışçasına yok etmesi, duyulmamış bir Şey mi? Söyler misiniz, kaç öykü böyle mucizelerle doludur? Meşhur Don Belianis veya Galya’lı Amadis’in soyundan gelen onca gezgin şövalyeden biri bugün yaşasaydı –ki bir tek benim için kötü olurdu– bugün yaşasa ve Osmanlılar’la karşılaşsaydı, emin olun düşmanı pişman ederdi. Ama Tanrı milletini koruyacak ve geçmişteki gezgin şövalyeler kadar mükemmel olmasa da, en azından cesareti onlardan aşağı kalmayan bir tanesini bulacaktır. Tanrı dediklerimi anlıyor; daha fazla konuşmayacağım.”

Bunun üzerine yeğen, “Eyvah!” dedi. “Efendim tekrar gezgin şövalye olmak istemiyorsa, canım çıksın!”

Don Quijote şöyle konuştu:

“Ben gezgin şövalye olarak öleceğim; Osmanlı ne zaman isterse, istediği güçle, çıkartma da yapabilir, indirme de. Tekrar söylüyorum: Tanrı dediklerimi anlıyor.”

Berber bunun üzerine dedi ki:

“Sizlerden rica ediyorum, Sevilla’da cereyan eden bir olayı kısaca anlatmama izin veriniz; şu anda öyle yerine oturacak ki, anlatmak istiyorum.”

Don Quijote izin verdi; rahip ve diğerleri de dikkat kesilince, berber anlatmaya başladı:

“Sevilla tımarhanesinde, akrabaları tarafından, aklından zoru olduğu için oraya kapatılmış bir adam varmış. Osuna Yüksek Okulu hukuk mezunuymuş; ama birçoklarının görüşüne bakılırsa, Salamanca mezunu da olsa, deli olurmuş. Bu hukuk mezunu, birkaç yıl tımarhanede yattıktan sonra, akıllandığına, iyileştiğine kanaat getirmiş ve bu düşünceyle, başpiskoposa bir mektup yazarak, güzel kelimelerle ve samimî bir ifadeyle, bu içinde bulunduğu sefaletten kendisini kurtarması için yalvarmış; Tanrı’nın kendisine acıyıp, kaybettiği aklını geri verdiğini, fakat akrabalarının, servetine konmak amacıyla onu orada tuttuklarını, doğru olmadığı halde, ölünceye kadar onu deli saymak istediklerini belirtmiş. Başpiskopos, aldığı çok sayıdaki güzel ve akıllıca yazılmış mektuptan etkilenerek, bir yardımcısına, gidip tımarhane müdüründen, hukuk mezununun yazdıklarının doğru olup olmadığını öğrenmesini, ayrıca deliyle de konuşup akılı başında olduğuna kanaat getirirse, oradan çıkarıp hürriyetine kavuşturmasını emretmiş. Başpiskopos yardımcısı, emredilene yapmış; tımarhane müdürü, o adamın hâlâ deli olduğunu söylemiş kendisine; çoğu kez gayet akıllıca konuştuğu halde, kendisiyle konuşarak da tecrübe edebileceği gibi, sonunda saçmalıyor, zırvaları baştaki zekîce konuşmalarını gölgede bırakıyormuş. Başpiskopos yardımcısı, tecrübe etmek istemiş ve delinin yanına gidip bir saatten fazla konuşmuş; bütün bu süre zarfında, deli saçma veya mantıksız tek kelime etmemiş. Aksine, o kadar ölçülü konuşmuş ki, başpiskopos yardımcısı, delinin akıllandığına inanmak zorunda kalmış. Deli bu arada, tımarhane müdürünün kendisine düşman olduğunu, çünkü akrabalarının, hâlâ deli olduğunu, sadece arada bir akıllandığını söylesin diye verdikleri armağanları kaybetmek istemediğini de belirtmiş; başına gelen bu felâkette, servetinin en büyük engel olduğunu düşünüyormuş; çünkü düşmanları bu servetten yararlanabilmek için bu dolabı çeviriyor, yüce Tanrı’nın onu bir hayvanken tekrar insana dönüştürmekle gösterdiği lütfâ şüphe düşürüyorlarmış. Kısacası, öyle şeyler söylemiş ki, müdürü şüpheli bir şahıs, akrabalarını haris ve vicdansız, kendini de son derece akılı başında bir adam gibi göstermiş ve böylece, başpiskopos yardımcısı, onu alıp başpiskopos kendi gözleriyle görsün, meselenin aslını kendisi anlasın diye yanında götürmeye karar vermiş. İyi yürekli başpiskopos yardımcısı, bu dürüst düşünceyle, müdürden, hukuk mezununa oraya gelirken üzerinde bulunan giysilerin verilmesini rica etmiş; müdür tekrar yaptığı şeyi iyi düşünmesini, hukuk mezununun kesinlikle hâlâ deli olduğunu söylemiş. Fakat müdürün bütün

itirazları ve uyarıları, başpiskopos yardımcısını, adamı götürmekten vazgeçirememiş; müdür, başpiskoposun emri olduğu için itaat etmek zorunda kalmış. Hukuk mezununa yeni ve düzgün durumdaki kıyafetini giydirmişler; o da kendisini delilikten kurtulmuş, akıllı kıyafeti giymiş halde görünce, başpiskopos yardımcısına, gidip deli arkadaşlarıyla vedalaşmasına izin versin diye, Tanrı aşkına yalvarmış. Başpiskopos yardımcısı da, onunla birlikte gidip, tımarhanedeki delileri görmek istediğini söylemiş. Orada bulunan birkaç kişiyle birlikte yukarıya çıkmışlar; hukuk mezunu, o sırada sakin ve sessiz olmakla birlikte, aslında tehlikeli olan bir delinin hüccesine geldiklerinde, demiş ki: ‘Kardeşim, benden bir istediğin varsa söyle, ben evime dönüyorum; ben haketmediğim halde, Tanrı sonsuz iyilik ve merhametiyle bana aklımı geri verme lütfunda bulundu. Ben akıllandım, iyileştim; Tanrı’nın gücü her şeye yeter. O’na güven, umudunu kaybetme, beni eski halime döndürdüyse, O’na güvendiğin takdirde, seni de döndürür. Ben sana yiyecek bir şeyler göndermeyi ihmal etmeyeceğim; onları mutlaka ye; ben de geçirdiğim için söylüyorum; bana kalırsa bütün deliliklerimiz, midelerimizin boş, kafalarımızın havayla dolu olmasından ileri geliyor. Gayret et, gayret et; çünkü ıstırap çekerken zayıflık, sağlığı bozar, ölümü hızlandırır.’ Hukuk mezununun bütün bu sözlerini, tehlikeli delinin karşısındaki hüccrede bulunan bir başka deli de dinlemiş ve çırılçıplak yatmakta olduğu eski hasırdan kalkarak, bağıra çağıra, akıllanıp, iyileşip gidenin kim olduğunu sormuş. Hukuk mezunu cevap vermiş: ‘Giden benim kardeşim; artık burada kalmama gerek yok; bunun için de, bana böyle büyük bir lütufta bulunan Tanrı’ya durmadan şükrediyorum.’ Deli şöyle konuşmuş: ‘Aman konuşmalarınıza dikkat edin sayın hukukçu; şeytan sizi yanıltmasın; ayaklarınızı uzatın, evinizde sakin sakin oturun ki geri dönme zahmetinden kurtulun.’ ‘Ben iyi olduğumu biliyorum,’ demiş hukuk mezunu, ‘bir daha zahmete katlanmama gerek olmayacak.’ ‘Siz iyi ha!’ demiş deli. ‘Pekâlâ, göreceğiz. Tanrı’ya emanet olun; ama yeryüzünde temsilcisi olduğum Jüpiter adına yemin ediyorum, Sevilla’ya, sırf bugün sizi bu tımarhaneden çıkarıp akıllı saymakla işlediği günah yüzünden, öyle bir ceza vermek zorundayım ki, yüzyıllar boyunca herkes tarafından hatırlansın, âmin. Sen benim bunu yapabileceğimi bilmiyor musun, hukukçu parçası? Dediğim gibi, ben Gök Gürleten Jüpiter’im; dünyayı tehdit edebileceğim, yok edebileceğim yakıcı yıldırımlar var benim elimde. Ama bu cahil şehri bir tek şekilde cezalandırmaya niyetim var. Bu sözler söylendiği andan başlamak üzere, tam üç yıl boyunca, ne şehre ne de etrafına hiç yağmur yağdırmayacağım. Sen hürsün, sen iyisin, sen akıllısın, ben deliyim, ben hastayım, ben hapisim ha?... Yağmur yağdıracağıma kendimi asarım.’ Delinin bağıra çağıra söylediği bu sözleri, etraftakiler dikkatle dinlemiş; bizim hukuk mezunu ise, başpiskopos yardımcısına dönüp ellerini tutarak demiş ki: ‘Sakin üzülme, saygıdeğer efendim, bu delinin sözlerine de kulak asmayın; o Jüpiter’se ve yağmur yağdırmak istemiyorsa, ben de suların babası ve tanrısı Neptün’üm ve canım ne zaman isterse, ne zaman gerekirse yağmur yağdırırım.’ Başpiskopos yardımcısı buna şöyle cevap vermiş: ‘Her şeye rağmen, Señor Neptün, Señor Jüpiter’i kızdırmak doğru olmaz. Zat-ı âliniz şimdilik burada kalın; biz daha rahat bir günde tekrar gelip alırız sizi.’ Tımarhane müdürüyle diğer

hazır bulunanlar gülmüşler; başpiskopos yardımcısı biraz utanmış; hukuk mezununu soymuşlar, tımarhanede kalmış; hikâye de burada bitmiş.”

“Şu anda yerine oturacak diye anlatmaktan kendinizi alamadığınız hikâye bu mu, sayın berber?” dedi Don Quijote. “Ah sayın tıraşçı, sayın tıraşçı, insan burnunun ucunu göremeyecek kadar kör olabilir mi? Zekâlar, cesaretler, güzellikler ve soylar arasında yapılan karşılaştırmaların daima nefretle karşılandığını, zat-ı âlinizin bilmemesi mümkün mü? Sayın berber, ben sular tanrısı Neptün değilim; akıllı olmadığım halde kimsenin beni akıllı sanması için de uğraşmıyorum. Ben sadece, dünyaya, gezgin şövalyelik tarikatının sancaklarının dalgalandığı o mutlu çağı canlandırmamakla düştüğü büyük hatayı anlatmak için uğraşıyorum. Fakat bizim yoz çağımız, gezgin şövalyelerin krallıkların savunmasını, bakirelerin korunmasını, öksüzlerle yetimlere yardımı, kibirlilerin cezalandırılmasını ve alçakgönüllülerin mükâfatlandırılmasını üstlendiği, görev bildiği çağların sahip olduğu mutluluğu yaşamayı hak etmiyor. Şimdiki şövalyelerin çoğunu, örme zırhlarının halkaları değil, giydikleri damasko, brokar ve diğer zengin kumaşlar okşuyor; kırlarda, gökyüzünün bütün şiddetine maruz, tepeden tırnağa zırhlı uyuyan şövalye yok; gezgin şövalyelerin yaptığı gibi, ayakları üzengide, mızrağına yaslanıp sadece bir şekerleme yapan da yok. Bir ormandan çıkıp dağa girecek, oradan ıssız, bomboş, muhtemelen fırtınalı, dalgalı bir deniz kıyısına varıp, sahilde ne küreği, ne yelkeni, ne direği, ne de donanımı olan küçük bir sandal bulunca gözünü budaktan sakınmadan içine atlayacak, derin denizlerin kendisini kâh gökyüzüne yükseltip kâh uçurumlara düşüren, dinmeyen dalgalarına teslim edecek, göğsünü karşı koyulmaz fırtınaya karşı gerip hiç beklemediği bir anda, kendini kayığa bindiği yerden üç bin fersah uzakta bulunca bu uzak, bilinmedik toprağa atlayıp değil parşömene, tunca kazılmaya lâıyk kahramanlıklar gösterecek şövalye yok. Artık tembellik çalışkanlıktan, aylâklık gayretten, kötülük iyilikten, kibir cesaretten ve şövalyelik teorisi, sadece altın çağda ve gezgin şövalyelerde yaşayıp parlayan şövalyelik pratiğinden daha üstün. Söyler misiniz bana, kim meşhur Galya’lı Amadis kadar dürüst ve cesur olabilir? Kim İngiliz Palmerin kadar akıllı olabilir? Kim Beyaz Tirante kadar uysal ve ılımlı olabilir? Kim Yunanlı Lisuarte kadar mert olabilir? Kim Don Belianís kadar kılıç yarası almış, kılıçla yaralamış olabilir? Kim Galya’lı Periön kadar gözüpek, kim Hirkanya’lı Felixmarte kadar tehlikeye girişmiş, kim Esplandián kadar samimî olabilir? Kim Trakya’lı Don Cirongilio kadar atılgan olabilir? Kim Rodamonte kadar mükemmel olabilir? Kim Renaud kadar korkusuz olabilir? Kim Kral Sobrino kadar ihtiyatlı olabilir? Kim Roland kadar yenilmez olabilir? Kim, Turpin’in Kozmografya’sına göre, şimdiki iki Ferrara dükünün atası olan Ruggiero’dan daha kibar ve terbiyeli olabilir? İşte bütün bu şövalyeler ve sayabileceğim daha birçokları, gezgin şövalyeydiler, şövalyeliğin şanı ve şerefliyidiler, muhterem Peder. Ben önerimdeki şövalyelerin bunlardan bazıları ya da bunlara benzer şövalyeler olmalarını isterdim; o zaman Majesteleri hem büyük masraflardan tasarruf eder, hem de iyi hizmet görür, Osmanlılar da saçlarını, sakallarını yolarlardı. İşte bu sebeple evimde kalmak istemiyorum; fakat başpiskopos yardımcısı beni çıkartmıyor. Berberin

dediği gibi, Jüpiter yağmur yağdırmazsa, ben buradayım, istediğim zaman yağdırırım. Sayın Leğen kendisini anladığımı bilsin diye söylüyorum.”

“Señor Don Quijote,” dedi berber, “ben gerçekten onu demek istemedim; Tanrı şahidimdir, art niyetim yoktu; gücenmeniz için bir sebep yok.”

“Gücenip gücenmeyeceğimi ben bilirim,” diye cevap verdi Don Quijote.

Rahip bunun üzerine dedi ki:

“Ben şu ana kadar tek kelime konuşmadığım halde, Señor Don Quijote’nin biraz önce söylediklerinden dolayı vicdanımı kemiren, didikleyen bir vehimden kurtulmak istiyorum.”

“Muhterem Peder’in daha önemli konularda da yetkisi olduğuna göre,” dedi Don Quijote, “vehmini söyleyebilir; kişinin vicdanını vehimlerin kemirmesi hoş değildir.”

“Öyleyse, izninizle bu vehmimi açıklayacağım: Señor Don Quijote, zat-ı âlinizin değindiği bütün o gezgin şövalyeler gürhununun, yeryüzünde yaşamış etten kemikten, gerçek insanlar olduklarına bir türlü inanamıyorum; aksine, hepsinin uydurma, masal, yalan olduğunu, uyanık, daha doğrusu yarı uykuda adamlar tarafından anlatılmış rüyalar olduğunu düşünüyorum.”

“İşte birçok kişinin düştüğü bir başka yanılgı da bu,” dedi Don Quijote; “yeryüzünde böyle şövalyelerin var olduğuna inanmamak. Ben birçok kez, çeşitli durumlarda, çeşitli kişileri, yaygın denebilecek bu yanılgı konusunda aydınlatmaya çalıştım; amacıma ulaşamadığım zamanlar da oldu, gerçeğin omuzlarıyla destekleyerek ulaştığım da. Bu o kadar kesin bir gerçek ki, neredeyse kendi gözlerimle Galya’lı Amadis’i gördüğümü söyleyebilirim; uzun boylu, beyaz yüzlü, siyah ama biçimli sakallı, yarı yumuşak yarı sert görünümlü, az konuşan, zor öfkelenen, kolay yatışan bir adamdı. Amadis’i çizdiğim gibi, sanıyorum dünyanın anlatılan bütün gezgin şövalyelerini çizip tasvir edebilirim; çünkü anlatıldıkları gibi olduklarını bildiğimden ve gösterdikleri kahramanlıklardan, mizaçlarından, sağlam bir felsefeyle, hatlarını, tenlerini ve cüsselerini çıkarmam mümkün.”

“Señor Don Quijote,” dedi berber, “dev Morgante sizce ne kadar büyüktü acaba?”

“Devler konusunda, yeryüzünde var olup olmadıkları konusunda değişik görüşler vardır,” diye cevap verdi Don Quijote. “Ancak, gerçekten bir nebze dahi ayrılması mümkün olmayan Kutsal Kitap, devlerin var olduğunu kanıtlamakta; bize Golyat denen Filistinli’nin hikâyesini anlatırken, yedi buçuk arış boyunda olduğunu söylemektedir; ki bu da aşırı uzundur. Ayrıca Sicilya Adasında o kadar büyük kol, bacak ve sırt kemikleri bulunmuştur ki, irilikleri, sahiplerinin yüksek kuleler boyunda devler olduğunu göstermektedir; geometri bu gerçeği şüphe götürmez şekilde kanıtlamaktadır. Bütün bunlara rağmen, Morgante’nin iriliğini tam olarak söylemem mümkün değil; yine de, fazla uzun olmadığı kanısındayım. Böyle düşünmemin sebebi, kahramanlıklarına özel olarak değinilen hikâyede, çoğu zaman bir çatı altında yattığının belirtilmesidir. Sığabileceği evler bulduğuna göre, aşırı bir irilikte olmadığı açıktır.”

“Doğru,” dedi rahip.

Don Quijote’nin bu zırvalarını dinlemekten çok hoşlanan rahip, Renaud de Montauban ve

Roland'ın ve hepsi gezgin şövalye olan On İki Asilzade'nin geri kalanlarının yüzleri konusunda ne düşündüğünü sordu.

“Renaud'nun geniş ve kırmızı yüzlü, gözlerinin fıldır fıldır ve biraz patlak, fazlasıyla alıngan ve sinirli, hırsızların ve düşkünlerin dostu olduğunu rahatlıkla söyleyebilirim,” diye cevap verdi Don Quijote. “Roland, Rotolando ya da Orlando'ya gelince –ki bu isimlerin hepsi tarihlerde geçer– kanaatim odur ki, orta boylu, geniş omuzlu, biraz çarpık bacaklı, esmer yüzlü, sarı sakallı, vücudu kıllı, tehditkâr bakışlı, az konuşan fakat çok kibar ve terbiyeli bir adamdı.”

“Roland zat-ı âlinizin anlattığından daha soylu değildiyse,” dedi rahip, “Güzel Angelica'nın onu küçümseyip sakalı yeni çıkan genç Magripli'nin zarafeti, parlaklığı, inceliği uğruna terk etmesine şaşmamak gerekir; Roland'ın sertliğini değil, teslim olduğu Medoro'nun yumuşaklığını tutkuyla sevmekle akıllılık etmiş.”

“Muhterem Peder,” diye cevap verdi Don Quijote, “bu Angelica, dalgın, havaî ve biraz maymun iştahlı bir genç kızdı; dünyaya, güzelliğinin şöhreti kadar münasebetsizlikler de bıraktı; binlerce soylu, cesur, akıllı erkeği küçümsedi; bıyığı yeni terleyen, arkadaşına gösterdiği sadakatın kendisine kazandırdığı kadirşinas sıfatından başka bir ismi, serveti olmayan bir pajla yetindi. Güzelliğini şarkısıyla öven büyük Ariosto, cesaret edemediğinden ya da bu hanımefendinin, kendini aşağılık biçimde teslim edişinden sonra başına gelen ve herhalde pek namusluca olmayan olayları anlatmak istemediğinden, şu dizelerde bırakmıştı:

O nasıl becerdiyse Çinli'nin kılıcıyla,
daha iyi söyler belki başkası daha iyi bir mızrapla.

Hiç şüphesiz, bu da bir çeşit kehanetti; şairlere aynı zamanda vates, yani kâhin denirdi. Bu gerçek açıkça ortaya çıkmıştır; çünkü daha sonra, ünlü bir Endülüslü şair, Angelica'nın gözyaşlarının şarkısını söylemiş, bir başka benzersiz ünlü İspanyol şair de güzelliğini övmüştür.”

“Söyler misiniz, Señor Don Quijote,” dedi bunun üzerine berber, “bu Señora Angelica'ya öven onca şair arasında, ona hiciv yazan biri olmamış mı?”

“Doğrusunu isterseniz,” diye cevap verdi Don Quijote, “bence Sacripante veya Roland şair olsalardı, hanımefendiyi mutlaka yerin dibine geçirirlerdi; çünkü sahte sevgilileri –veya hayallerinin sevgilisi olarak seçtikleri kadınların taklitleri– tarafından küçümsenen, reddedilen şairlerin hicivlerle, yergilerle intikam almaları çok rastlanan, tabii bir şeydir; kuşkusuz, cömert gönüllere yakışmayan bir intikam. Ama bugüne kadar dünyanın altını üstüne getiren Señora Angelica'nın aleyhinde, küçültücü bir şiir gelmedi kulağıma.”

“Mucize!” dedi rahip.

Bu sırada, sohbeti bırakıp gitmiş olan kâhya kadınla yeğenin avludan gelen çığlıklarını duydular ve hepsi gürültüye koştular.

İKİNCİ BÖLÜM

Sancho Panza'nın, Don Quijote'nin yeğeni ve kâhya kadınla müthiş kavgasına ve başka gülünç konulara dair

Hikâyede anlatıldığına göre, Don Quijote, rahip ve berberin duydukları çılgınlık, yeğenle kâhya kadından geliyordu; girip Don Quijote'yi görmek için mücadele eden Sancho Panza'ya bağıyorlar, kapıyı tutuyorlardı.

“Ne işi var bu sersemin bu evde? Hadi kendi evine git kardeşim; efendimin aklını çelip fitneleyen, o dağ başlarına sürükleyen, senden başkası değil.”

Sancho buna şöyle cevap verdi:

“Seni şeytanın kâhyası! Aklı çelinen de, fitnelenen de, o dağ başlarına sürüklenen de benim, efendin değil; beni götürüp dolaştıran o; siz fena halde yanıyorsunuz. O beni oyuna getirip evimden ayırdı; bir cezire vaat etti, hâlâ bekliyorum.”

“Cezireler götürsün seni, lânet olası Sancho,” dedi yeğen. “Cezire ne ki? Yenecek bir şey mi, seni obur, pisboğaz?”

“Yenecek bir şey değil,” diye cevap verdi Sancho. “Yönetilecek bir şey; hem de dört şehrin valiliğiyle dört saray hâkimliğinden daha iyi bir şey.”

“Ne olursa olsun,” dedi kâhya kadın. “Sen yine de içeri giremeyeceksin, fesat kumkuması, kötülük yuvası. Sen git evini yönet, tarlanı sür, cezire mezire peşinde koşacağına.”

Rahiple berber, üçünün konuşmasını büyük bir zevkle dinliyorlardı; ama Sancho'nun çenesini tutamayıp bir yığın saçma sapan, ters lâf etmesinden ve hakkında hayırlı olmayacak konulara girmesinden korkan Don Quijote, kendisini çağırdı ve iki kadına, susup Sancho'nun girmesine izin vermeleri için işaret etti. Sancho içeri girdi; rahiple berber Don Quijote'ye veda ettiler. Don Quijote'nin mantıksız düşüncelerine kendini ne kadar kaptırdığını, lânet olası şövalyeliklerinin aptallığıyla nasıl kendinden geçtiğini görünce, sağlığı konusunda umutsuzluğa kapılmışlardı; rahip berbere dedi ki:

“Göreceksiniz dostum, hiç beklemediğimiz bir anda, bizim asilzade tekrar maceraperestliğe dönecek.”

“Ondan hiç şüphem yok,” dedi berber. “Ama ben asıl şövalyenin deliliğine değil, silâhtarın saflığına şaşırıyorum; o cezire meselesine öyle inanmış ki, yanılığdan kurtarmak için ne yapılsa, kafasından söküp atmak mümkün olmayacak.”

“Tanrı ikisini de kurtarsın,” dedi rahip. “Biz de gözümüzü açık turalım; bakalım bu şövalyeyle silâhtarın zırvaları nereye varacak; sanki ikisi de aynı kalıptan çıkmışlar; hizmetkârın sersemliği olmasa, efendisinin deliliği metelik etmezdi.”

“Doğru,” dedi berber. “Şu anda ikisinin neler konuştuklarını duyabilmeyi çok isterdim.”

“Yeğen veya kâhya kadın sonra bize anlatır, bundan eminim,” dedi rahip; “dinlemeyi ihmal edecek kadınlar değil.”

Bu arada Don Quijote, Sancho'yla birlikte odasına kapandı ve yalnız kaldıklarında, dedi

ki:

“Seni evinden benim ayırdığımı söylemen, beni çok üzdü Sancho; benim de kendi evimde kalmadığımı biliyorsun; birlikte ayrıldık, birlikte gittik ve birlikte dolaştık; ikimiz aynı kaderi, aynı talihi paylaştık; seni bir kere altı okka ettilerse, beni yüz kere dövdüler; benim sana üstünlüğüm de bu zaten.”

“Bunda bir adaletsizlik yok,” diye cevap verdi Sancho. “Zat-ı âlinizin söylediğine göre, felâketler, silâhtarlıktan çok, gezgin şövalyeliğin bir parçası çünkü.”

“Yanıyorsun Sancho,” dedi Don Quijote. “Unutma ki, quando caput dolet... vesaire.”

“Ben kendiminkinden başka dili anlamam,” dedi Sancho.

“Demek istiyorum ki,” dedi Don Quijote, “baş ağrırken, bütün organlar ağrır; ben, senin efendin ve senyörün olarak, senin başınım; sen de hizmetkârım olarak benim bir parçamsın. İşte bu sebeple, benim başıma gelen, sana da dokunur; senin başına gelen de bana dokunur.”

“Öyle olması gerekirdi,” dedi Sancho. “Ama bir organ olarak beni altı okka ettiklerinde, başım, duvarın arkasından benim havalarda uçuşumu seyrediyor, hiçbir acı hissetmiyordu. Madem ki organlar başın ağrısını çekmek zorunda, baş da organların ağrısını çekmek zorunda olmalıydı.”

“Sancho,” dedi Don Quijote, “sen şimdi, seni altı okka ederlerken ben acı duymuyordum demek istiyorsun? Öyle diyorsan sakın söyleme, hattâ düşünme bile; çünkü o sırada benim ruhumda hissettiğim acı, senin vücudunda hissettiğin acıdan büyüktü. Neyse, şimdi bunu bir kenara bırakalım; sonra uzun uzun düşünüp bir sonuca bağlayacak vaktimiz olur nasılsa. Sen şimdi söyle bakalım, Sancho, dostum, köyde benim hakkımda ne deniyor? Halk ne düşünüyor hakkımda, asilzadeler, şövalyeler ne düşünüyor? Yiğitliğim, kahramanlıklarım, kibarlığım hakkında neler söyleniyor? Unutulmuş olan şövalyelik tarikatını canlandırma, dünyaya geri getirme kararım hakkında neler konuşuluyor? Kısacası Sancho, bu konuda kulağına gelen her şeyi söylemeni istiyorum; iyi şeyleri çoğaltmadan, kötü şeyleri eksiltmeden söyle; sadık bir vasal, senyörüne gerçeği olduğu gibi, iltifatla büyütmeden, veya temelsiz bir başka düşünceyle küçültmeden söylemek zorundadır. Şunu da bilmeni isterim ki Sancho, gerçek bütün çıplaklığıyla, iltifatlara bürünmeden prenslerin kulağına gitse, şimdi yaşadığımız çağ, çok farklı bir çağ olurdu; başka çağlar, bizimkinden daha fazla demir çağı kabul edilirdi; ben yaşadığımız çağı altın kabul ediyorum. Bu söylediklerimi dikkate al Sancho ve sana sorduklarıma dürüstçe, akıllıca cevap ver.”

“Bunu seve seve yaparım, sevgili efendim,” dedi Sancho. “Ama söyleyeceklerime kızmamanız şartıyla; madem olduğu gibi, kulağıma geldiği şekliyle, süslemeden söylememi istiyorsunuz.”

“Kesinlikle kızmayacağım,” diye cevap verdi Don Quijote. “Rahat rahat, lâfi hiç dolaştırmadan konuşabilirsin Sancho.”

“Öyleyse ilk söyleyeceğim şu,” dedi Sancho. “Halk zat-ı âlinizi zırdeli, beni de en az o kadar sersem kabul ediyor. Asilzadeler, zat-ı âlinizin asilzadelik sınırları dışına taşarak Don

lâkabı aldığımızı, üç bağ kütüğü, iki dönüm arazi, sırtınızda bir çulla, şövalyeliğe kalkıştığımızı söylüyorlar. Şövalyeler ise, küçük asilzadelerin, özellikle pabuçlarını isle parlatıp siyah çoraplarını yeşil ipekle onaran silâhtar asilzadelerin, kendileriyle rekabete girmelerini istemediklerini söylüyorlar.”

“Bunun benimle bir ilgisi yok,” dedi Don Quijote. “Ben her zaman iyi giyinirim; katiyen yamalı giyinmem; yırtık olabilir tabii⁶⁷, o da, zamanın değil, zırhların aşındırmasından.”

“Zat-ı âlinizin yiğitliğine, kibarlığına, kahramanlıklarına ve kararına gelince,” diye devam etti Sancho, “bu konuda değişik görüşler var: Kimi ‘deli ama hoş’ diyor, kimi ‘cesur ama talihsiz’, kimi de ‘kibar ama münasebetsiz’. İşte bu şekilde, o kadar çok şey söylüyorlar ki, zat-ı âlinizde de, bende de tek sağlam kemik bırakmıyorlar.”

“Bak Sancho,” dedi Don Quijote. “Fazilet, nerede olursa olsun, yüksek derecede bulunduğu zaman, ezilmeye çalışılır. Geçmişteki ünlü kahramanların pek azı, belki de hiçbiri, kötülerin iftirasından kurtulamamıştır. Son derece cesur, ihtiyatlı ve yiğit bir komutan olan Julius Caesar, hırslı diye nitelendirilmiş, üstünün başının da, alışkanlıklarının da pek temiz olmadığı söylenmiştir. Kahramanlıklarıyla Büyük lâkabını kazanmış olan İskender’in, enikonu ayyaş olduğu söylenir. Zorlukların adamı Hercules’in şehvet ve zevk düşkününü olduğu anlatılır. Galya’lı Amadis’in kardeşi Don Galaor’un fazlasıyla ateşli, ağabeyininse sulugöz olduğu dedikodusu vardır. Kısacası sevgili Sancho, bu iyi insanlar bu kadar karalandıktan sonra, benim hakkımda söylenenler, anlattığın kadarsa, sayılmaz bile.”

“Mesele de o ya, lânet olsun,” dedi Sancho.

“Yani daha başka şeyler de mi var?” diye sordu Don Quijote.

“Bu daha hiçbir şey değil,” dedi Sancho. “Buraya kadar olanlar nohut çekirdek, ama zat-ı âliniz size yapılan iftiralar konusunda her şeyi bilmek istiyorsanız, tek kelime atlamadan hepsini söyleyecek birini hemen getireyim buraya. Dün gece Bartolomé Carrasco’nun oğlu Salamanca’dan, tahsilden döndü; bakalorya sahibi olmuş; ben de hoşgeldine gittim; zat-ı âlinizin hikâyesinin kitabı çıkmış, öyle söyledi; adı da La Mancha’lı Yaratıcı Asilzade Don Quijote’ymiş. Benden de kitapta kendi adımla, Sancho Panza diye bahsediliyormuş; Señora Dulcinea del Toboso da, ikimizin yalnız başımıza yaşadığımız olaylar da anlatılıyormuş. Yazan tarihçi bunları nasıl öğrenmiş diye şaşım kaldım; haç çıkardım şaşkınlıktan.”

“Emin ol Sancho,” dedi Don Quijote, “hikâyemizin yazarı bilge bir büyücüdür mutlaka; böylelerinden yazacakları şeylerin hiçbiri gizlenmez.”

“Ama nasıl olur!” dedi Sancho. “Bilge ve büyücüyse, Sansón Carrasco’nun dediğine göre - dediğim delikanlının adı bu - hikâyenin yazarının adı nasıl Seyyid Hâmid Patlıcan olur?”

“Bu bir Magripli ismi,” dedi Don Quijote.

“Öyledir herhalde,” dedi Sancho, “çünkü duyduğuma göre, Magripliler’in çoğu patlıcanı çok severmiş.”

“Sen herhalde bu Seyyid’in -Seyyid Arapça beyefendi demektir- soyadını yanlış hatırlıyorsun Sancho,” dedi Don Quijote.

“Olabilir,” dedi Sancho, “ama zat-ı âliniz adamı getirmemi isterseniz, hemen alıp getiririm.”

“Çok memnun olurum dostum,” dedi Don Quijote. “Söylediklerin beni merak içinde bıraktı; her şeyi öğreninceye kadar, ağızıma koyacağım tek lokmanın tadını alamayacağım.”

“Öyleyse ben onu almaya gidiyorum,” dedi Sancho.

Efendisinin yanından ayrılıp bakalorya sahibini bulmaya gitti ve kısa bir süre sonra, birlikte döndüler; üçünün arasında çok hoş bir konuşma geçti.

[67](#) Küçük asilzadeler yırtık giysilerle dolaşabilirler, ancak yamalı giyinemezlerdi; yama, çalışan yoksullara özgüydü.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Don Quijote, Sancho Panza ve bakalorya sahibi Sansón Carrasco arasında geçen gülünç konuşmaya dair

Don Quijote, derin düşüncelere dalarak bakalorya sahibi Carrasco'yu beklemeye başladı; Sancho'nun sözünü ettiği, kitaba geçen kendi hi-kâyesini dinlemek istiyordu. Böyle bir hikâyenin varlığına bir türlü inanamıyordu; daha öldürdüğü düşmanların kılıcında kalan kanı kurumamışken, soylu kahramanlıklarının kitap haline geldiği ileri sürülüyordu. Yine de, dost veya düşman bir bilgenin, büyü marifetiyle onları matbaaya vermiş olacağını düşündü; dostsa, yüceltip gezgin şövalyelerin en ünlü kahramanlıklarının da üstüne çıkarmak amacıyla; düşmansa, alçaltıp hikâyesi yazılmış olabilecek en aşağılık silâhtarın bayağılıklarının da dibine batırmak amacıyla. Gerçi –diye düşünüyordu– silâhtarların kahramanlıklarının yazıldığı olmamıştı hiç; böyle bir hikâyenin olduğu gerçekse eğer, gezgin şövalye hikâyesi olduğuna göre, tumturaklı, seçkin, çarpıcı, görkemli ve doğru olmak zorundaydı.

Bu düşünceyle biraz teselli buldu; ama Seyyid adına bakılırsa, yazarının Magripli olması onu üzüyordu; Magripliler'in hepsi düzenbaz, sahtekâr ve palavracı olduklarından, doğru herhangi bir şey beklenemezdi kendilerinden. Aşkını uygunsuzca, sevgili Señora Dulcinea del Toboso'sunun namusunu lekeleyecek, zedeleyecek şekilde anlatmış olmasından korkuyordu; sadakatini ve ona karşı saygısını daima koruduğunu, kraliçelere, imparatoriçelere ve her mevkiden soylu genç kızlara değer vermediğini, tabii arzularının coşkusu dizginlediğini açıklamış olmasını isterdi. Sancho ve Carrasco, kendisini işte bu ve buna benzer birçok düşünceye dalmış, aralarında kaybolmuş halde buldular; Don Quijote onları büyük bir nezaketle karşıladı.

Bakalorya sahibi, adı Sansón⁶⁸ olduğu halde fazla iriyarı değildi; ama hinoğlühindi; teni pek solgun, ama zekîydi; herhalde yirmi dört yaşlarındaydı; yuvarlak yüzlü, yassı burunlu ve büyük ağızlıydı; bunların hepsi fesat mizaçlı, şakaya, alaya meraklı olduğunun işaretleriydi; öyle olduğunu da gösterdi: Don Quijote'yi görünce, önüne gidip diz çökerek, dedi ki:

“Saygıdeğer La Mancha'lı Don Quijote, bana ellerinizi lütfediniz; henüz rahipliğin ilk dört aşamasını geçmiş olmakla birlikte, şu giydiğim rahip cüppesi adına yemin ederim, zat-ı âliniz, bütün dünyanın gelmiş geçmiş, hattâ gelecek en büyük gezgin şövalyelerinden birisiniz. Yüce kahramanlıklarınızın hikâyesini yazan Seyyid Hâmid Badincani çok yaşasın; Arapça'dan bizim gündelik İspanyolca'mıza çevirtme zahmetine katlanan, bütün dünyaya eğlence sağlayan meraklı, daha da çok yaşasın.”

Don Quijote onu yerden kaldırarak dedi ki:

“Yani benim hikâyemin yazıldığı ve yazanın da Magripli bir bilge olduğu, doğru mu?”

“O kadar doğru ki efendim,” dedi Sansón, “bana kalırsa bugüne kadar on iki binden fazla kitap basılmıştır; olmazsa, Portekiz, Barcelona ve Valencia'ya sorulsun; buralarda basıldılar; hattâ Anvers'te bile basıldığı söyleniyor; bana öyle geliyor ki, tercüme edilmediği bir ülke,

bir dil olmamalı.”

Bunun üzerine Don Quijote, “Erdemli ve seçkin bir insanı en çok mutlu etmesi gereken şeylerden biri,” dedi, “hayattayken, kendini kitap halinde basılmış ve iyi şöhreti insanların dilinde gezer görmektir. İyi şöhreti dedim, çünkü aksi olursa, her türlü ölümden beter olur.”

“Mesele iyi şöhretse,” dedi bakalorya sahibi, “zat-ı âliniz tek başınıza bütün gezgin şövalyelere galip gelirsiniz. Çünkü hem Magripli, hem Hıristiyan, kendi dillerinde, zat-ı âlinizin yiğitliğini, tehlikelere atılmadaki büyük cesaretini, aksilikler karşısında sabrını, dertlere ve yaralara katlanmışını, zat-ı âlinizle Señora Doña Dulcinea del Toboso’nun platonik aşklarının dürüstlüğünü, ölçülülüğünü büyük bir özenle, çok canlı bir şekilde bize tasvir etmişler.”

Bunun üzerine Sancho Panza, “Señora Dulcinea’nın Doña sanıyla anıldığını hiç duymadım,” dedi. “Sadece Señora Dulcinea del Toboso’dur, hikâyede bu yanlış meselâ.”

“Bu önemli bir mesele değil,” dedi Carrasco.

“Değil tabii,” dedi Don Quijote; “peki, saygıdeğer Carrasco, söyler misiniz, bu hikâyede en çok övülen kahramanlıklarım hangileri?”

“Bu konuda,” dedi bakalorya sahibi, “değişik fikirler var; değişik zevkler olduğu gibi. Kimileri, zat-ı âlinize Briareus gibi, devler gibi görünen yeldeğirmenleri serüveni üzerinde duruyor; kimileri tokaçlar serüveni üzerinde, kimileri de, sonra iki koyun sürüsü olduğu görülen iki ordunun tarifi üzerinde; bazıları Segovia’ya gömülmeye götürülen ölüyle ilgili serüveni göklere çıkarıyor; bazıları kürek mahkûmlarının serbest bırakılışı serüvenini hepsinden üstün tutuyor; bazılarıysa iki Benedikten devi ve yiğit Vizcaya’lıyla çarpışması serüveniyle, hiçbirinin kıyaslanamayacağını savunuyor.”

“Söyler misiniz, sayın Sansón Carrasco,” diye araya girdi Sancho, “bizim Rocinante’nin, çoban kulübesinde padişah rüyası gördüğü Yanguas’lılar serüveni de yer alıyor mu?”

“Bilge hiçbir şeyi atlamamış,” diye cevap verdi Sansón; “her şeyi anlatmış, her şeyi yazmış; zavallı Sancho’nun battaniyede attığı taklalara varıncaya kadar.”

“Ben battaniyede takla atmadım,” dedi Sancho. “Havada attım, hem de isteyebileceğimden fazlasını.”

“Bence,” dedi Don Quijote, “dünyada inişli çıkışlı olmayan bir hayat hikâyesi yoktur; özellikle de şövalyelikle ilgili olanlar; bunlar hiçbir zaman, sadece mutlu olaylarla dolu olamazlar.”

“Yine de,” dedi bakalorya sahibi, “hikâyeyi okuyanlardan bazıları, yazarlar çeşitli çarpışmalarda Señor Don Quijote’nin yediği sayısız sopanın bazılarını unutmuş olsa, sevinceklerini söylüyorlar.”

“İşte hikâyenin gerçekliği de burada,” dedi Sancho.

“Hakkaniyet adına da anlatmayabilirlerdi,” dedi Don Quijote, “çünkü hikâyenin gerçekliğini değiştirmeyen olayların, hikâye edilen kişiyi değerden düşürüyorlarsa, yazılmasına gerek yoktur. Aslında, ne Aineias, Vergilius’un tasvir ettiği kadar saygılı, ne de

Odysseus, Homeros'un tarif ettiği kadar sağduyuluydu.”

“Doğru,” diye cevap verdi Sansón; “ama şair olarak yazmak başka şey, tarihçi olarak yazmak başka. Şair, olayları oldukları gibi değil, olmaları gerektiği gibi anlatabilir; tarihçi ise, olmaları gerektiği gibi değil, gerçeğe hiçbir şey eklemeyen, çıkarmadan, oldukları gibi yazmak zorundadır.”

“Bu Magripli beyefendi, gerçekleri anlatmaya koyulmuşsa,” dedi Sancho, “efendimin yediği dayakların yanında, benim yediklerim de vardır mutlaka; çünkü zat-ı âlinizin sırt ölçüsünü alıp da benim boyumun ölçüsünü almadıkları hiç olmadı. Ama bunda şaşılacak bir şey yok; çünkü efendimin bizzat söylediği gibi, başın ağrısını organlar da çekmek zorundadır.”

“Çok uyanıksınız Sancho,” diye cevap verdi Don Quijote. “Doğrusu hatırlamak istediğiniz zaman, hiçbir şeyi unutmuyorsunuz.”

“Ben yediğim sopaları unutmak istesem bile,” dedi Sancho, “kaburgalarımın izi hâlâ duran çürükler izin vermezdi.”

Don Quijote, “Susunuz Sancho, sayın Carrasco'nun sözünü kesmeyin,” dedi ve Sansón'a döndü. “Buyrun efendim, lütfen şu hikâyede, hakkımda neler yazıldığını anlatmaya devam edin.”

“Benim hakkımdakileri de anlatın,” dedi Sancho. “Hikâyedeki şahsiyetlerden biri de benmişim diyorlar.”

“Şahsiyet değil, şahsiyet, dostum Sancho,” dedi Sansón.

“Bir kelime düzelten daha mı çıktı?” dedi Sancho. “Böyle giderse ömür boyu sürer bu.”

“Tanrı şahidimdir Sancho,” dedi bakalorya sahibi, “hikâyedeki ikinci önemli şahsiyet sizsiniz. Hattâ bazıları var ki, hikâyenin en akıllı kişilerinin konuşmalarına bile, sizinkileri tercih ediyorlar. Ama bazıları da, yanımızda bulunan Señor Don Quijote'nin vaat ettiği o cezire valiliğinin gerçek olabileceğine inanmakla, fazlasıyla saf davrandığınızı söylüyor.”

“Henüz iş işten geçmiş değil,” dedi Don Quijote. “Sancho yaşı ilerledikçe, yılların tecrübesiyle, valiliğe şimdikinden daha uygun, daha yatkın olacaktır.”

“Tanrı aşkına efendim,” dedi Sancho. “Ben bu yaşta yönetemeyeceğim adayı Metuşelah'ın yaşında da yönetemem. Mesele bu cezirenin kimbilir nerede oyalanması; bende onu yönetecek akıl olmaması değil.”

“Tanrı'ya dua edin Sancho,” dedi Don Quijote, “her şey iyi sonuçlanacak; belki de sizin düşündüğünüzden daha iyi; Tanrı'nın rızası olmadan, ağaçtaki yaprak bile kıpırdayamaz.”

“Doğru,” dedi Sansón; “Tanrı'nın rızası olursa, Sancho'nun yönetecek bir değil, bin adası olur.”

“Ben öyle valiler gördüm ki,” dedi Sancho, “bana sorulursa, benim kesip attığım turnak olamazlar, ama yine de kendilerine senyör deniyor, gümüş tabaklarda yemek sunuluyor.”

“Onlar cezire valisi değil,” diye cevap verdi Sansón, “daha kolay yönetilen yerlerin valileri. Cezire valilerinin, en azından dilbilgisi bilmeleri gerekir.”

“Dil kısmını ben hallederim,” dedi Sancho, “ama bilgisine bulaşmam, anlamam çünkü.”

Neysel, valilik meselesini Tanrı'ya emanet edelim, o beni en iyi hizmet verebileceğim yere götürsün; ben diyorum ki, Señor bakalorya sahibi Sansón Carrasco, hikâyenin yazarının, benle ilgili şeylerin insanları kızdırmayacağı şekilde benden bahsetmesine çok sevindim. İyi bir silâhtar olarak yemin ederim, benim gibi bir eski Hıristiyan'a yakışmayan şeyler söyleseydi hakkımda, sağır sultana bile duyururdum sesimi.”

“İşte bu mucize olurdu,” dedi Sansón.

“Mucize olsun, olmasın,” dedi Sancho, “herkes şahsiyetleri nasıl anlattığına veya yazdığına dikkat etsin, aklına geleni yalan yanlış karalamasın.”

“Bu hikâyeye bulunan kusurlardan biri,” dedi bakalorya sahibi, “yazarın, içine Münasebetsiz Meraklı adında bir öykü sokmuş olması; öykü güzel olmadığından, ifadesi kötü olduğundan değil de, hem o yere ait olmadığı, hem de siz saygıdeğer Señor Don Quijote'nin hikâyesiyle ilgisiz olduğu için.”

“Bahse girerim ki,” dedi Sancho, “itoğluit her şeyin akını bokuna karıştırmıştır.”

“Şimdi anlıyorum ki, hikâyenin yazarı bir bilge değil, cahil bir gevezeymiş,” dedi Don Quijote. “Elyordamıyla, düşünmeden oturup yazmış, ne çıkarsa çıksın diye. Tıpkı Ubeda ressamı Orbaneja'nın yaptığı gibi; ne resmi yaptığını sormuşlar, ‘Ne çıkarsa,’ demiş. Bazen bir horozu öyle çirkin çizermiş, horoza o kadar benzemezmiş ki, yanına Gotik harflerle ‘Bu bir horozdur,’ diye yazması gerekirmiş. Benim hikâyem de böyle olmalı; anlamak için yorum yapmak gerekiyor herhalde.”

“Hayır,” dedi Sansón, “o kadar açık ki, zorluk çıkarabilecek hiçbir tarafı yok. Çocuklar karıştırıyor, gençler okuyor, yetişkinler anlıyor, yaşlılar alkışlıyor. Her tür insan tarafından o kadar tanınıyor, okunuyor ve biliniyor ki, zayıf bir beygir gördüler mi, ‘İşte Rocinante,’ diyorlar. Kitaba en düşkün olanlar da genç hizmetkârlar; bir tek senyör evi yoktur ki, sofasında bir Don Quijote bulunmasın; biri alıyor, biri bırakıyor; biri kapıyor, öteki yalvarıyor. Kısacası, bugüne kadar görülmuş en zevkli ve zararsız eğlence bu hikâyeye; çünkü koca kitapta ne yakışık almaz tek kelimeye rastlanıyor, ne de Katolik olmayan bir düşünceye.”

“Başka türlü yazılmış olsa,” dedi Don Quijote, “gerçekler değil, bazı yalanlar yazılmış olurdu. Yalana başvuran tarihçiler ise, kalpazanlar gibi yakılmalıydı aslında. Yazarın hangi sebeple başka öykülere ve olaylara başvurduğunu anlamıyorum; benim anlatılacak o kadar olayım varken. Herhalde, ‘Heybem dolu olsun da, ister samanla, ister otlarla dolsun,’ atasözüne istinaden öyle yaptı; çünkü aslında sırf benim düşüncelerimi, benim iç çekişlerimi, benim gözyaşlarımı, iyi dileklerimi, girişimlerimi aktarsa, Tostado'nun bütün eserlerinden daha kalın, en azından o kalınlıkta bir kitap çıkardı ortaya. Benim anladığım şu, saygıdeğer Carrasco: Ne türden olursa olsun, hikâyeler, kitaplar yazabilmek için, gelişmiş bir sağduyu ve olgun bir zekâ şart. Esprili, gülünç şeyler yazmak, büyük deha işidir; tiyatrodan en çok zekâ gerektiren rol, aptalın rolüdür, çünkü başkalarını saf olduğuna inandırmak isteyen kişi, kesinlikle saf olmamalıdır. Tarih âdeta kutsal bir şeydir; çünkü doğru olmak zorundadır; doğrunun olduğu yerde de Tanrı vardır; ama buna rağmen, öyleleri vardır ki, nohut çekirdek

gibi kitap çırpıştırırlar.”

“İyi hiçbir tarafı olmayacak kadar kötü kitap yoktur,” dedi Sansón.

“Buna hiç şüphe yok,” dedi Don Quijote, “ne var ki, yazılarıyla, haklı olarak büyük şöhret kazanmış kişilerin, bunları matbaaya verdiklerinde şöhretlerini tamamen kaybettikleri veya bir miktar değerden düştükleri de çok görülmüştür.”

“Bunun sebebi,” dedi Sansón, “basılı eserlere ağır ağır bakıldığından, kusurlarının kolayca görülebilmesidir; üstelik yazarın şöhreti ne kadar büyükse, o kadar didiklenirler. Dehalarıyla ün yapmış kişiler, büyük şairler, meşhur tarihçiler, daima ya da çoğu zaman, kendileri bir eser yayınlamadıkları halde başkalarının yazdıkları hakkında hüküm vermeyi özel zevk ve eğlence edinmiş kişiler tarafından kiskanılırlar.”

“Bunda şaşılacak bir şey yok,” dedi Don Quijote; “çünkü birçok dinbilgini vardır ki, kürsüde başarılı değillerdir; fakat vaaz verenlerin eksikliklerini, fazlalıklarını görmede çok başarılıdırlar.”

“Bütün bu dedikleriniz doğru, Señor Don Quijote,” dedi Carrasco; “ama ben bu sansürcülerin daha merhametli, daha az titiz olmalarını, çekiştirdikleri eserin aydınlık güneşindeki zerrecikler üzerinde durmamalarını isterdim. Aliquando bonus dormitat Homerus⁶⁹ ise de, eserinin ışığını bize en gölgesiz halde verebilmek için, ne kadar uyanık kaldığını düşünmeleri gerekir. Ayrıca, onlara kusur gibi görünen şey, bazen bir yüzün güzelliğini daha da artıran benler olabilir. Kısacası, bence kitap yayınlayan yazar, büyük bir tehlikeye atılmış oluyor; çünkü okuyan herkesi memnun ve tatmin edecek bir kitap yazmak, kesinlikle mümkün değildir.”

“Benden sözeden kitap çok az kişiyi memnun etmiş olmalı,” dedi Don Quijote.

“Tam tersine; stultorum infinitus est numerus;⁷⁰ bu yüzden de bu hikâyeden hoşlananların sayısı sonsuz. Bazıları, Sancho’nun eşeğini çalan hırsızın kim olduğunu anlatmayı unuttu diye yazarın hâfızasına kusur bulup aşağıladılar; hikâyede eşeğin çalınması anlatılmıyor, sadece yazılanlardan çalındığı anlaşılıyor; bir süre sonra kendisini nereden çıktığı belli olmadan, aynı eşeğin üstünde buluyoruz. Ayrıca, Sancho’nun Morena Dağlarındaki bavulda bulduğu o yüz altını ne yaptığını da yazmayı unuttuğunu söylüyorlar; bir daha altınların sözü edilmiyor; birçok kişi, o altınları ne yaptığını, nereye harcadığını merak ediyor; eserde eksik olan belli başlı hususlardan biri bu.”

Sancho dedi ki:

“Señor Sansón, ben şu anda hesap verecek halde değilim; mideme bir ağrı girdi; ilâcımdan iki yudum almazsam, bir deri bir kemik kalırım. İlâç evde, karım beni bekliyor; yemekten sonra tekrar gelirim; zat-ı âlinizin ve bütün dünyanın, hem eşeğin kayboluşu, hem de yüz altının harcanması konusundaki sorularını cevaplandırırım.”

Ve cevap beklemeden, tek kelime daha söylemeden, evine gitti.

Don Quijote, bakalorya sahibine, kalıp Tanrı ne verdiyse kendisiyle paylaşması için yalvardı. Bakalorya sahibi teklifi kabul etti, yemeğe kaldı; her zamanki yemeğe iki güvercin

eklendi; sofrada şöalyelikten sözedildi, Carrasco ev sahibinin suyuna gitti, ziyafet bitti; öğleden sonra uykusu uyundu; Sancho döndü ve önceki konuşmaya devam edildi.

[68](#) Sansón: Efsanevî gücü Eski Ahit'te anlatılan Samson (Şimşon).

[69](#) "Homeros arasıra uyuklar."

[70](#) "Aptalların sayısı sonsuzdur."

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Sancho Panza'nın, bakalorya sahibi Sansón Carrasco'nun şüpheleriyle sorularını cevaplayışına ve bilinmeye, anlatılmaya değer başka olaylara dair

Sancho, Don Quijote'nin evine döndü ve daha önceki konuşmaya devam etti:

“Señor Sansón, eşeğimin kimin tarafından, nasıl, ne zaman çalındığının, merak konusu olduğunu söylemişti; işte cevap veriyorum: Talihsiz forsalar serüveninden ve Segovia'ya götürülen ölü serüveninden sonra, Santa Hermandad'dan kaçarak Morena Dağlarına girdiğimiz gece, efendim ve ben, ağaçlık bir yerde durduk. Efendim mızrağına yaslanmış halde, ben de karakaçanımın üzerinde, girdiğimiz çatışmaların yorgunluğu ve sızılılarıyla, dört kat kuştüyü yatak üstünde uyur gibi uykuya daldık. Hele ben, o kadar derin bir uykuya daldım ki, hırsız her kimse, gelip semerin dört köşesine dört sopayı destek yaparak, bana hiç hissettirmeden, altımdan karakaçanımı çekip almayı başarabildi.”

“Kolay bir numaradır bu; yeni de sayılmaz; Sacripante'nin de başına aynı şey gelmişti; Brunelo denen o meşhur hırsız, Albraca kuşatmasında, Sacripante'nin atını bacaklarının arasından aynı numarayla çekivermişti.”

“Sabah olduğunda,” diye devam etti Sancho, “kıpırdanmamla birlikte sopalar kaydı ve güm diye yere düştüm. Eşeğe bakındım; göremeyince gözlerim yaşlarla doldu ve öyle bir ağıt tutturdum ki, hikâyemizin yazarı yazmamışsa, yazdıkları metelik etmez demektir. Bilemiyorum kaç gün sonraydı, saygıdeğer Prenses Micomicona'yla yol alırken, eşeğimi görüp tanıdım; Ginés de Pasamonte, efendimle benim zincirden kurtardığımız o yalancı haydut, çingene kılığına girmiş, eşeğime binmişti.”

“Hata orada değil,” dedi Sansón. “Eşek daha ortaya çıkmadan önce, yazar Sancho'nun aynı boz eşek üzerinde olduğunu söylüyor.”

“O konuda bir cevap veremem,” dedi Sancho; “yazar yanılmış olmalı veya basımcının bir dikkatsizliğidir.”

“Öyledir herhalde,” dedi Sansón. “Peki ama, o yüz altın ne oldu? Yok mu oldu?”

Sancho şöyle cevap verdi:

“Onları kendime, karıma ve çocuklarıma harcadım; benim, efendim Don Quijote'nin hizmetinde yollara düşmeme, karım bu sayede sabırla katlandı. O kadar zaman sonra, eve hem beş parasız, hem de eşeksiz dönseydim, sonum kötü olurdu. Benimle ilgili, merak edilen başka bir şey varsa, işte buradayım; şahsan kral gelse, ona da cevap veririm; ne getirdiğime, ne getirmediğime, ne harcadığıma, ne harcamadığıma kimse karışamaz. O yollarda yediğim sopaların karşılığı parayla ödense, her birine sadece dört maravedi fiyat biçilse de, yarısını ödemeye bile bir yüz altın daha yetmezdi. Herkes elini kendi vicdanına koysun ve siyaha beyaz, beyaza siyah demesin. Tanrı nasıl yarattıysa, insan öyledir; çoğu zaman da daha kötüdür.”

“Ben hikâyenin yazarını ikaz ederim,” dedi Carrasco, “kitabı bir daha bastırırsa, sevgili

Sancho'nun bu söylediklerini unutmamasın; şimdiki haline göre epeyce düzelir, bunları eklerse.”

“Señor Carrasco, hikâyede düzeltilecek başka şeyler var mı?” diye sordu Don Quijote.

“Vardır herhalde,” diye cevap verdi Sansón, “ama hiçbir söylediğim kadar önemli değildir.”

“Peki, yazar acaba ardından ikinci kısmın da geleceğini müjdeliyor mu?” dedi Don Quijote.

“Müjdeliyor,” diye cevap verdi Sansón; “ama ikinci kısmı bulamadığını, kimde olduğunu da bilmediğini söylüyor; bu yüzden, ikinci kısmın çıkıp çıkmayacağı şüpheli. Hem bu yüzden, hem de bazıları, ‘İkinci kısımlar hiçbir zaman iyi olmaz,’ bazıları da, ‘Don Quijote’yle ilgili yazılmış olanlar yeter,’ dediğinden, ikinci bir kısım olmayacağı düşünülüyor. Yine de, Satürn’ün etkisi altında doğan hüznü kimseler değil de, Jüpiter’in etkisi altında doğan neşeli insanlar, ‘Quijote’likler devam etsin; Don Quijote saldırсын, Sancho Panza konuşsun; ne olursa olsun, biz memnun oluruz,’ diyorlar.”

“Yazar ne düşünüyor?”

“Ne düşünecek?” dedi Sansón. “Olağanüstü çabalarla aradığı hikâyeyi bulur bulmaz, baskıya vermeyi düşünüyor. Alacağı övgüleri değil, kazanacağı parayı düşünüyor.”

Sancho dedi ki:

“Yazar paraya, kazanca mı bakıyor? Bunu başarması, mucize olur; çünkü acele acele yazmak zorunda kalacak, Paskalya arifesindeki terzi gibi; acele yapılan iş ise, hiçbir zaman iyi olmaz. Bu beyefendi, Magripli mi, neyse, ne yaptığına dikkat etsin; efendimle ben, o kadar çok serüven, o kadar çok ilginç olay vereceğiz ki eline, değil yalnız ikinci kısmı, yüz kısım daha yazabilir. Adamcağız herhalde bizi burada yan gelip yatıyoruz sanıyor; methetmeden önce kusurlarımızı öğrensın de, nasıl insanlar olduğumuzu anlasın. Benim diyeceğim şu: Efendim benim nasihatimi tutsa, şimdiye çoktan yollardaydık; iyi bir gezgin şövalyeye yakışır şekilde, haksızlıkları düzeltiyor, kötülükle mücadele ediyorduk.”

Sancho daha sözünü yeni bitirmişti ki, kulaklarına Rocinante'nin kişnemeleri geldi. Don Quijote bu kişnemeleri hayra alâmet saydı ve üç, dört gün sonra, yeni bir sefere çıkmaya karar verdi. Niyetini bakalorya sahibine açıklayarak, yolculuğuna nereden başlayacağı konusunda akıl danıştı. O da, Aragon krallığına, Zaragoza şehrine gitmesini öğütledi; orada, birkaç gün sonra, Aziz George yortusu sebebiyle, büyük mızrak dövüşleri düzenlenecekti. Bu turnuvada bütün Aragon'lu şövalyeleri yenerek şöhret yapabilir, bu da dünyanın bütün şövalyelerine üstün gelmek sayılırdı. Carrasco, Don Quijote'yi son derece şerefli ve cesur kararından ötürü övdü; tehlikelere atılırken daha dikkatli olması konusunda uyardı; çünkü onun hayatı, canı, kendisine değil, dertlerinden kurtarması için ona ihtiyacı olan çok sayıda insana aitti.

Sancho bunun üzerine, “Benim de şikâyetim bu, Señor Sansón,” dedi. “Efendim, silâhlı yüz adama öyle bir saldırır ki, obur bir oğlan yarım düzine kavuna saldırıyor sanırsınız! Tanrı aşkına, Señor Sansón! Saldırılacak zaman vardır, geri çekilecek zaman vardır; her zaman, ‘Yaşasın İspanya!’ deyip saldırılmaz ki! Üstelik de, birinden duymuştum, hattâ yanlış hatırlamıyorsam efendim kendisi söylemişti; korkaklıkla pervasızlık arasında bir orta yol,

cesaret vardır; madem öyle, sebepsiz yere kaçmasını da, durum başka türlü icap ettirdiğinde saldırmamasını da istemem. Ama her şey bir yana, efendime şunu söylemek istiyorum ki, beni yanında götürecekse, bir tek şartla giderim: Savaşların hepsini kendisi halledecek; ben sadece onun bakımıyla, temizliğiyle, hizmetiyle ilgileneceğim. O konuda ne lâzımsa yaparım; ama eli baltalı aşağılık haydutlara bile kılıç çekeceğimi düşünüyorsa, boş yere umutlanıyor. Señor Sansón, ben cesaretimle şöhret yapmak istemiyorum; gelmiş geçmiş en iyi ve en sadık gezgin şövalye silâhtarı olarak ün yapmak istiyorum. Efendim Don Quijote eğer, sayısız iyi hizmetimin karşılığında, bol bol bulunduğunu söylediği cezirelerden birini vermek isterse, büyük bir lütufta bulunmuş olur. Vermezse de, dünyaya gelmişim bir kere; insan bu dünyada başkalarına değil, bir tek Tanrı'ya güvenerek yaşamalıdır. Üstelik, vali olmasam da, olsam da, ekmeğin tadı bir, hattâ vali değilken daha iyi. Hem ayrıca, o valiliklerde şeytanın bana bir tuzak kurmayacağı, düşüp dişlerimi kırmayacağım ne malûm? Ben Sancho olarak doğdum, Sancho olarak ölmeye niyetliyim; ama bütün bunlara rağmen, Tanrı bana külfetsiz, fazla uğraşmadan, pek tehlikeye atılmadan, bir cezire veya ona benzer bir şey bahşederse, reddecek kadar da enayi değilim. Ne demişler: 'Su akarken testiye doldur.' 'Gelene git denilmez.'"

"Kardeşim Sancho," dedi Carrasco, "tıpkı bir âlim gibi konuştunuz. Siz yine de, Tanrı'ya ve Señor Don Quijote'ye güvenirsiniz, değil cezire, krallığımız bile olur."

"Hangisi olsa olur, farketmez," diye cevap verdi Sancho. "Ama şundan emin olabilirsiniz, Señor Carrasco, efendim bana verdiği krallığı boşa atmış olmayacak; ben kendi nabzımı ölçtüm; krallıkları yönetecek, cezireleri idare edecek kadar sağlıklıyım. Bunu efendime daha önce de söylemişim."

"Dikkatli olun Sancho," dedi Sansón, "mevki değişince huy da değişir; vali olduğunuzda belki sizi doğuran anayı bile tanımayabilirsiniz."

"O, soyu soppu belli olmayan insanlar için öyle olabilir," dedi Sancho, "benim gibi kalbi dört parmak eski Hıristiyan yağıyla kaplı insanlar için olamaz. Benim huyuma suyuma bakarsanız, anlarsınız nankörlük edip etmeyeceğimi!"

"Tanrı'ya dua edelim, dediğin gibi olsun," dedi Don Quijote. "Valilik bir gelsin, o zaman anlaşılır; ben şimdiden görür gibiyim zaten."

Bunları söyledikten sonra, bakalorya sahibinden, eğer şairliği varsa, bir şey yapmasını rica etti: Sevgili Dulcinea del Toboso'suyla vedalaşması üzerine birkaç mısra yazmasını, her dizenin, sevgilisinin adının bir harfiyle başlamasını, yani sonunda, dizelerin baş harflerinden, Dulcinea del Toboso adının ortaya çıkmasını istiyordu.

Bakalorya sahibi, İspanya'nın, sayıları zaten üç buçuğu geçmediği söylenen meşhur şairlerinden olmamakla birlikte, dediği şiiri yazabileceğini söyledi. Gerçi şiirin yazımı büyük bir zorluk arz ediyordu; sevgilinin ismi on yedi harften oluşmaktaydı; yani dörder mısralık dört kıta olsa, bir harf artacak, beşer mısralık dört kıta olsa, üç harf eksik olacaktı; ama her şeye rağmen, harflerden birini elinden geldiğince yedirmeye çalışacak, dörder mısralık dört kıtaya, Dulcinea del Toboso adını sığdıracaktı.

“Böyle olması kesinlikle şart,” dedi Don Quijote; “ismi açık seçik okunmadıkça, hiçbir kadın, o şiirin kendisi için yazıldığına inanmaz.”

Böylece anlaştılar ve sefere sekiz gün sonra çıkılmasını kararlaştırdılar. Don Quijote, bunu gizli tutmasını tembihledi bakalorya sahibine; özellikle rahip, Üstat Nicolás, yeğeni ve kâhya kadından saklı tutulması gerekiyordu; çünkü haberleri olursa, şerefli ve cesur kararını engelleyebilirlerdi. Carrasco kesin söz verdi. Sonra veda etti ve Don Quijote’ye, başına gelen iyi, kötü her olayı, fırsat oldukça kendisine haber vermesini rica etti. Böylece vedalaştılar; Sancho sefer için gerekli hazırlıkları yapmak üzere gitti.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Sancho Panza'yla karısı Teresa Panza arasında geçen akıllıca, hoş sohbet ve neşeye hatırlanacak başka olaylara dair

(Bu hikâyenin tercümanı, bu beşinci bölüme geldiğinde, gerçekliğinden şüphe ettiğini, çünkü bu kısımda, Sancho Panza'nın, kıt aklından beklenemeyecek bir üslûpla konuştuğunu ve bunca inceliği bilmesinin mümkün olmadığını, ancak, görevi böyle gerektirdiği için, yine de tercüme ettiğini belirtir ve hikâyeye devam eder.)

Sancho eve öyle büyük bir sevinç ve neşeye gitti ki, sevincini bir ok atımı mesafeden farkedene karısı, sebebini sormaktan kendini alamadı:

“Ne o, arkadaşım Sancho, niye bu kadar sevinçlisin?”

Sancho şöyle cevap verdi:

“Sevgili karıcığım, Tanrı razı olsaydı da, ben görüdüğüm kadar sevinçli olmasaydım, daha memnun olurum.”

“Dediklerini anlamıyorum kocacığım,” dedi karısı. “Ne demek, Tanrı razı olsa sevinmemeye memnun olmak? Ne kadar aptal olsam da, sevindiğine memnun olmayacak insan görmedim.”

“Bak Teresa,” dedi Sancho, “ben tekrar efendim Don Quijote'ye hizmet etmeye karar verdiğim için sevinçliyim; kendisi, üçüncü seferine çıkıp serüven aramayı istiyor. Ben de yine onunla gideceğim; fakirlik böyle gerektiriyor; ayrıca, harcadığım o yüz altını bulduğum gibi, yüz altın daha bulma umudum da var; bu da beni sevindiriyor; yine de, senden ve çocuklarımdan ayrılacağıma üzülüyorum. Tanrı bana başım ağrımadan, evimde ekmeğimi verse, patikalara, dört yol ağzlarına düşürmese –ki bunu hiç zahmetsiz yapabilirdi, istemesi yeterdi– tabii ki sevincim çok daha büyük olacaktı; çünkü şimdi sevincime seni bırakmanın üzüntüsü karışıyor. İşte bu yüzden, Tanrı razı olsaydı da sevinmeseydim daha memnun olurum demekte haklıydım.”

“Bak Sancho,” dedi Teresa; “sen gezgin şövalye mensubu olduğundan beri o kadar dolambaçlı konuşuyorsun ki, ne dediğini kimse anlamıyor.”

“Tanrı anlasın yeter, karıcığım,” diye cevap verdi Sancho. “O her şeyi anlar; bu konu da burada kapansın. Şunu da unutma kardeşim: Bu üç gün boyunca eşeğe iyi bak, sefere hazırlıklı olsun; iki misli yem ver, semerini, takımlarını gözden geçir. Biz düğüne değil, dünyayı dolaşmaya gidiyoruz; işimiz devlerle, ejderhalarla, canavarlarla; ıslıklar, kükremeler, hırıltılar, ulumalar duymaya gidiyoruz; bunlar hiçbir şey değil; bir de Yanguas'lılar, büyücü Magripliler çıkıyor başımıza.”

“Bana da sorarsan kocacığım,” dedi Teresa, “gezgin silâhtarlar bedava ekme yemiyorlar. Seni bunca felâketten bir an önce kurtarsın diye Tanrı'ya dua edeceğim.”

“Söyledim ya karıcığım,” diye cevap verdi Sancho, “fazla zaman geçmeden kendimi bir cezirenin valisi olarak göreceğimi düşünmesem, şuracıkta düşüp ölürdüm.”

“Öyle deme kocacığım,” dedi Teresa; “tavuğun dilinin altında kurbağacık olsa da öldürülmez. Sen ayakta kal da, dünyanın bütün valiliklerini şeytan alsın. Ananın karnından çıktığında vali değildin; şimdiye kadar vali olmadan yaşadın; Tanrı istediği zaman mezara da gittiğinde, götürdüklerinde vali olmayacaksın. Dünyada vali olmadan yaşayan çok insan var; gene yaşıyorlar, gene diğer insanlarla birlikte insan diye sayılıyorlar. Bu dünyada en güzel katık açlıktır; yoksullarda açlık hiçbir zaman eksik olmadığı için de, her yedikleri lezzetli olur. Ama bak Sancho, olur da vali filan olursan, beni ve çocuklarını unutma. Bak Sanchico on beş yaşını bitirdi, okula gitmesi lâzım; papaz amcası onu kilise adamı yapacaksa eğer. Kızın Mari Sancha’yı da, evlendirsek fena olmaz; sen vali olmayı ne kadar istiyorsan, o da kocaya varmayı o kadar istiyor gibi geliyor bana. Zaten kız evlâda kötü koca, iyi âşıktan yeğdir.”

“Yemin ederim,” dedi Sancho, “Tanrı bana bir valilik kısmet ederse, Mari Sancha’yı öyle soylu biriyle evlendireceğim ki karıcığım, Señora diyecekler kendisine.”

“Olmaz Sancho,” diye cevap verdi Teresa; “kendisine denk biriyle evlendir; öylesi daha iyi. Kızı çarıktan iskarpine, çuldan atlasa, ipeğe, Marica, sen’den, Doña Filanca’ya, Señora’ya geçirirsen, kız ne yapacağını bilemez; adım başı bin tane kusur işler; kendi kaba dokuması ortaya çıkar.”

“Sus, aptal,” dedi Sancho; “iki üç senede alışır; sonra doğuştan senyör, doğuştan soyluymuş gibi olur. Olmazsa da ne farkeder? O Señora olsun da, sonra ne olursa olsun.”

“Sancho, mevkin kadar konuş,” dedi Teresa. “Senden üstün mevkilere ulaşmaya çalışma; şu atasözünü de unutma: ‘Komşuya kız vermek kalaylı kaptan su içmek gibidir.’ Bizim Maria’yı bir kontla, bir şövalyeyle evlendirmek pek hoş olur doğrusu! Sonra canı istediğinde kıza hakaret etsin, ırgatın kızı, çamaşırcının kızı desin! Ölürüm de evlendirmem! Ben kızımı bunun için yetiştirmedim! Sen parayı getir Sancho, kız evlendirmeyi bana bırak. Juan Tocho’nun oğlu Lope Tocho var; güçlü kuvvetli bir oğlan, sıhhati yerinde, tanıdık üstelik; bizim kızda gözü olduğunu da biliyorum. Bize denk bir oğlan, kıza uygun bir koca olur; hep gözümüzün önünde olurlar; çoluk, çocuk, torun, damat, hep bir arada huzur içinde yaşarız Tanrı’nın izniyle. Sen şimdi kalkıp kızı o koca saraylara, konaklara vermeye kalkarsan, oralarda kızın halinden anlamazlar; o da şaşırır kendini.”

“Bana bak, hayvan, şeytanın karısı!” dedi Sancho. “Sen şimdi hiç sebepsiz yere, kızımı, bana Senyör diye anılacak torunlar vereceği biriyle evlendirmeme niye mani olmaya çalışıyorsun? Bak Teresa, büyüklerimden çok duyduğum bir lâf vardır; önüne fırsat çıktığında faydalanamayan, fırsatı kaçırdıca şikâyet etmemeli derler. Talih şimdi kapımızı çalmışken kapıyı yüzüne kapatmamız doğru olmaz. Bırakalım bu esen talih rüzgârı bizi alıp götürsün.”

(İşte bu konuşma şekli ve Sancho’nun ileride söyleyecekleri yüzünden, bu hikâyenin tercümanı, bu bölümün gerçekliğinden şüphe ettiğini söylemiştir.)

“Söylesene hayvan,” diye devam etti Sancho, “bizi sefaletten kurtaracak kârlı bir valiliğe toslasam iyi olmaz mı? Mari Sancha benim istediğim biriyle evlensin, görürsün bak, sana

nasıl Doña Teresa Panza diyecekler, kilisede minderler, yastıklar, kaplamalar üstünde oturacaksın, köyün asilzadelerinin karıları çatlayacak. Ama yok, sana kalsa hep aynı kalırsın, artmadan, eksilmeden, halıdaki resim gibi! Bu konuyu daha fazla uzatmayalım; Sanchica kontes olacak, sen istediğin kadar söylen.”

“Ne çok konuşuyorsun kocacığım,” dedi Teresa. “Sen ne dersen de, ben bu kontesliğin bizim kızı mahvedeceğinden korkuyorum. Sen ne istiyorsan onu yap; ister düşes yap kızı, ister prenses; ama bil ki ben istemiyorum, razı değilim. Ben her zaman eşitlikten yana oldum arkadaşım; temeli olmayan büyüklüklere gelemem. Ben vaftiz olurken adımları Teresa koymuşlar; Don’larla, Doña’larla allanıp pullanmamış, sade, dümdüz bir isim. Benim babamın soyadı Cascajo’ydu; bana da, senin karın olduğum için Teresa Panza deniyor; halbuki Teresa Cascajo denmesi lâzımdı. Ama kanun ne derse kral odur⁷¹; ben de bu isimle yetinirim, tepesine Don koymalarına lüzum yok; ben onun ağırlığını taşıyamam. Beni kontes, vali karısı kıyafetinde görenlere sonra arkamdan, ‘Şu bitli karının kibrine bakın! Daha dün, iplik eğiriyor, kiliseye giderken başını eteğiyle örtüyordu; bugün jüponlarla, broşlarla, kibirle gidiyor, sanki onu tanımıyoruz,’ dedirtmem. Tanrı yedi, beş veya kaç tane varsa o kadar duyumu korusun; kendimi bu duruma düşürmeye niyetim yok. Sen git vali ol, cezireci ol, istediğin gibi böbürlen kardeşim; annemin ruhu üzerine yemin ederim, kızım da, ben de, köyümüzden tek adım atmayacağız. Namuslu kadın bacağını kırar evde oturur; namuslu genç kızın eğlencesi çalışmaktır. Sen Don Quijote’ne serüvenlerine git; bizi kendi kara bahtımızla başbaşa bırak; biz namuslu olduktan sonra Tanrı talihimizi düzeltir. Bu arada efendinin ismine o Don’u da kim ekledi bilmem; babası da Don değildi, dedeleri de.”

“Bana bak,” dedi Sancho, “senin içine cin girmiş. Tanrı aşkına be kadın, birbirini tutmayan bunca şeyi peşpeşe nasıl dizdin? Cascajo’nun, broşların, atasözlerinin, kibirin benim dediklerimle ne alâkası var? Beni dinle sersem, cahil –lâflarımı anlamadığına, iyi talihi teptiğine göre, sersemsin, cahilsin– ben sana kızım bir kulenin tepesinden aşağı atlasın, Prenses Doña Urraca gibi dünyayı dolaşmaya kalksın desem, benim isteğime boyun eğmemekte haklı olurdun; ama ben şipşak, kaşla göz arasına kızı bir Doña, bir Señora yapıştırıyorsam, sefaletten kurtarıyorsam, tahtlara, Fas’ta, Atlas Dağlarında yaşayan ne kadar Muvahhid varsa, o kadar atlas minder üstüne oturtuyorsam, sen neden razı olmayasın, benim isteğime boyun eğmeyesin?”

“Neden, biliyor musun kocacığım?” dedi Teresa. “Çünkü bir atasözü vardır; ‘Al gömlek gizlenemez,’ derler. Yoksula herkes şöyle bir bakar geçer; zengine bütün gözler dikilir. Zengin bir zamanlar yoksul olmuşsa, çekiştirmeler, beddualar başlar; bu sokaklarda kovanda kaynayan arılar gibi kaynayan dedikoducuların sonu gelmez.”

“Bak Teresa,” diye cevap verdi Sancho, “söyleyeceklerimi iyi dinle; hayatta hiç duymamış olabilirsin. Şimdi söyleyeceğim şeyleri kendi kafamdan uydurmadım; bütün söyleyeceklerim, geçen yıl Büyük Perhiz’de bu köyde vaaz veren rahibin sözleridir. Yanlış hatırlamıyorsam, demişti ki: Gözümüzle gördüğümüz her şey, hâfızamıza, geçmişteki olaylardan çok daha iyi,

çok daha canlı bir şekilde yerleşir, kazınır.”

(Sancho'nun burada söylediği bütün bu sözler, tercümanı bu bölümün gerçekliğinden şüpheye düşüren, Sancho'nun zekâsını aşan ikinci konuşmadır. Sancho konuşmasına şöyle devam etti:)

“Bu yüzden de, iyi giyimli, zengin kıyafetlere bürünmüş, peşinde hizmetkârlarıyla birini gördüğümüzde, hâfızamızda o anda, o kişiyi daha önce içinde gördüğümüz sefalet canlansa bile, âdeta elimizde olmadan, saygı duyarız bu kişiye; o sefalet, ister yoksulluktan olsun, ister soysuzluktan, geçmişte kaldığı için artık yoktur; sadece karşımızda gördüğümüz şey vardır. Talihin, sefaletin paçavralarından kurtarıp (rahip aynı bu sözleri kullanmıştı) refahın kucağına oturttuğu bu kişi, eğer herkese karşı terbiyeli, cömert ve kibar olursa, eskiden beri soylu olanlara bulaşmazsa, emin ol Teresa, hiç kimse onun eskiden ne olduğunu hatırlamaz, herkes saygı gösterir; kıskanç insanlar hariç, zaten onların karşısında hiçbir iyi talih emniyette değildir.”

“Ben seni anlamıyorum kocacığım,” diye cevap verdi Teresa. “Ne istiyorsan onu yap; nutuklarınla, tımtırlıklı lâflarınla başımı daha fazla ağrıtm. Dediğini mahakkak yapacaksan...”

“Mahakkak denmez, muhakkak denir,” dedi Sancho.

“Kavga çıkarma, adam,” diye cevap verdi Teresa. “Ben Tanrı nasıl konuşturuyorsa öyle konuşuyorum; haddimi bilip küstahlık etmiyorum. Sen eğer vali olacağım diye inat ediyorsan, bari oğlun Sancho'yu da yanında götür; şimdiden valiliği ona da öğretirsin. Erkek evlâdın, baba mesleğini öğrenmesi iyidir.”

“Ben vali olunca,” dedi Sancho, “onu da hemen aldırırım. Sana da para gönderirim; paradan yana derdim olmayacak nasılsa, valinin parası olmasa bile, borç verecek biri mutlaka bulunur. Ne olduğunu belli etmeyecek, olması gerektiği gibi gösterecek şekilde giydirirsin oğlanı.”

“Sen parayı gönder hele,” dedi Teresa, “ben onu tasvir gibi giydiririm.”

“Anlaştık öyleyse,” dedi Sancho, “kızımız da kontes olacak.”

“Onu kontes gördüğüm gün,” dedi Teresa, “benim gözümde, cenazesini gömdüğüm gün olacak. Ama dediğim gibi, ne istiyorsan onu yap. Biz kadınlar bunun için doğmuşuz; hödük de olsalar, kocalarımıza boyun eğmek için.”

Teresa bu sözleri söyledikten sonra, sanki Sanchica gerçekten ölmüş, mezara girmiş gibi ağlamaya başladı. Sancho, kızı kontes yapmak zorunda olsa da, elinden geldiğince geciktireceğini söyleyerek karısını teselli etti. Sohbet böylece sona erdi ve Sancho sefer hazırlıklarını konuşmak üzere, tekrar efendisi Don Quijote'yi görmeye gitti.

[71](#) Aslı: “Kral ne derse kanun odur.”

Don Quijote'yle, yeğeni ve kâhya kadın arasında geçenlere dair: hikâyenin en önemli bölümlerinden biri

Sancho Panza'yla karısı Teresa Cascajo arasında bu anlatılan münasebetsiz konuşmalar geçerken, Don Quijote'nin yeğeniyle kâhya kadın da boş oturmadılar. Birinin dayısının, ötekinin efendisinin, üçüncü defa kaçmak ve kendilerine göre uğursuz olan şövalyelik mesleğine dönmek istediğini, bin türlü işaretten anlıyorlar, onu bu kötü düşüncelerden vazgeçirmek için her türlü yolu deniyorlardı; ama ne yapsalar nafileydi; çölde vaaz vermek, soğuk demiri dövmek gibiydi. Her şeye rağmen, kendisiyle yaptıkları birçok konuşmadan birinde, kâhya kadın dedi ki:

“Bakın efendim, zat-ı âliniz rahat durup evinizde oturmaz, azapta ruh gibi dağ bayır dolaşır, sizin serüven dediğiniz, benim felâket dediğim şeylerin peşinde koşarsanız, ben Tanrı'ya da, krala da, yana yakıla şikâyet edeceğim, bu işe bir çare bulsunlar diye.”

Don Quijote buna şöyle cevap verdi:

“Tanrı'nın, şikâyetlerine nasıl bir cevap vereceğini bilemem; Majestelerinin de ne cevap vereceğini bilemem. Tek bildiğim şu ki, ben kral olsam, her gün krala sunulan bitmez tükenmez münasebetsiz dilekçelerin hiçbirine cevap vermem. Kralların onca işinin arasında en zahmetlilerinden biri de, herkesi dinleyip herkese cevap vermek zorunda olmalarıdır. Bu yüzden de, benim meselelerimle kralın rahatsız edilmesini istemem.”

Kâhya kadın şöyle cevap verdi:

“Söyler misiniz efendim, Majestelerinin sarayında hiç şövalye yok mudur?”

“Vardır,” dedi Don Quijote, “hem de çok; prenslerin ihtişamına ihtişam katmak, krallığın debdebesini artırmak için olması da gereklidir.”

“Peki, zat-ı âliniz de ayağını uzatıp sarayda kralına, senyörüne hizmet eden şövalyelerden biri olamaz mısınız?” dedi kadın.

“Bak arkadaşım,” dedi Don Quijote, “bütün şövalyeler saraylı olamaz; bütün saraylılar da gezgin şövalye olamaz, olmamalıdır zaten; dünyada her şeyden biraz olmalı. Hepimiz şövalye olsak da, aramızda çok fark vardır. Saraylı şövalyeler, odalarından, saraylarının kapısından dışarı çıkmadan, bir haritaya bakarak, hiç masrafsız, sıcak, soğuk, açlık, susuzluk nedir bilmeden bütün dünyayı gezerler; halbuki bizler, yani gerçek gezgin şövalyeler, güneş, soğuk, rüzgâr, tabiatın her türlü şiddeti, gece, gündüz demeden, kâh yaya, kâh at sırtında, bütün dünyayı kendi adımlarımızla arşınlarız. Düşmanın sadece resmini değil, kendisini tanır, her şartta, her durumda saldırırız. Saçma sapan şeylere, düello kurallarına aldırmayız; mızrağı veya kılıcı daha mı kısa, üzerinde gizli bir uğur, bir hile var mı, iki taraf güneşe karşı eşit durumda mı, değil mi diye bakmayız; iki kişilik düellolarda gözetilen, senin bilmediğin, benim bildiğim buna benzer birtakım merasimlerin üzerinde durmayız. Ayrıca şunu da bil ki, iyi bir gezgin şövalye, başları bulutlara değen, hattâ geçen, bacakları koca birer kule olan, kolları iri,

sağlam gemilerin direklerine benzeyen, gözleri iri birer değirmen çarkını andıran ve bir cam ocağından daha çok alev çıkartan, on tane devle karşı karşıya gelse bile, kesinlikle korkmaması gerekir. Aksine, serinkanlılıkla, korkmadan üzerlerine saldırmalı, mümkünse bir dakikada yenip dağıtılmalıdır hepsini; elmastan daha sert olduğu söylenen deniz kabuklarıyla zırhlanmış olsalar, kılıç yerine Şam çeliğinden keskin bıçaklar, benim de bir değil, birkaç kere gördüğüm, yine çelikten çivileri olan gürzler kullansalar bile. Bütün bunları, şövalyeler arasındaki farkı anla diye anlattım. Bu ikinci, daha doğrusu birinci türden gezgin şövalyeler, tabii ki bütün prenslerin gözünde çok daha değerlidir; tarihlerde okuduğumuza göre, öyleleri vardır ki aralarında, bir değil, birçok krallığın selâmeti olmuşlardır.”

“Ah efendim!” dedi bunun üzerine yeğen. “Zat-ı âlinizin gezgin şövalyeler hakkında bütün bu anlattıkları uydurma, yalan aslında; onları anlatan kitaplar da, yakılgılar bile, her birine tövbekâr hırkası giydirilmeli veya aşağılık olduklarını, ahlâkı bozduklarını gösteren bir işaret konmalı.”

“Yüce Tanrı adına,” dedi Don Quijote, “öz yeğenim, kendi ablamın kızı olmasaydın, bu ettiğin küfürler yüzünden öyle bir ceza verirdim ki sana, bütün dünyanın haberi olurdu. On tane iği bir arada kullanmayı zor beceren bir kız çocuğu, gezgin şövalyelerin hikâyelerine dil uzatmaya, karalamaya nasıl cüret eder? Señor Amadis bunu duysa ne derdi? Ama o mutlaka affederdi seni; çünkü o, çağının en mütevazı, en kibar şövalyesiydi; üstelik de genç kızların koruyucusuydu. Ama başka bazı gezgin şövalyeler, söylediklerini iştmiş olsalar, hakkında pek hayırlı olmazdı, çünkü hepsi kibar, hepsi nazik değildir, kaba ve terbiyesiz olanları da vardır. Her şövalye de her bakımdan şövalye değildir; bazıları altındandır, bazıları kaplama, ama hepsi şövalye gibi görünür; hepsi saflık sınavına dayanamaz. Şövalye gibi görünmek için çatlayan aşağılık adamlar da vardır, aşağılık görünmek için âdeta can atan soylu şövalyeler de. Birinciler hırs veya faziletleriyle yükselirler, ikinciler de zaafı veya kötü alışkanlıklarıyla alçalırlar. İsimleri bu kadar benzer, hareketleri ise birbirinden bu kadar farklı olan bu iki tür şövalyeyi birbirinden ayırabilmek için, aklımızı çok iyi kullanmamız gerekir.”

“Yüce Tanrım!” dedi yeğen. “O kadar çok şey biliyorsunuz ki saygıdeğer dayıcığım, bir gün icap ederse kürsüye çıkabilir veya sokak sokak dolaşıp vaaz verebilirsiniz. Buna rağmen gözleriniz öyle körelmiş, o kadar aşikâr bir sersemliğe kapılmışsınız ki, yaşlı olduğunuz halde cesur, hasta olduğunuz halde güçlüymüşsünüz, kendi vücudunuz yaşlılıktan eğilmişken, eğileri doğrultmuş, en önemlisi de, şövalye olmadığınız halde şövalyemiş gibi yapıyorsunuz; şövalye değilsiniz, çünkü asilzadeler şövalye olabilir ama yoksullar olamaz...!”

“Söylediklerin çok doğru sevgili yeğenim,” diye cevap verdi Don Quijote. “Ben sana soy konusunda çok şaşıracağı şeyler söyleyebilirim; ama ilâhiyatla maddiyatı karıştırmamak için söylemiyorum. Bakınız hanımlar, söylediklerime dikkat edin; dünyadaki bütün soylar, dört tür altında toplanabilir; onlar da şunlardır: Bir, mütevazı bir başlangıcı olan, zamanla yayılıp genişleyerek yüceliğin doruğuna ulaşanlar; iki, başlangıçta parlak olup bu parlaklığı

koruyanlar ve başlangıçtaki benliklerine hâlâ sahip olanlar; üç, başlangıçta büyük olup piramit gibi küçülerek, azalarak bir nokta, bir sıfır halinde son bulanlar, ki tabanına kıyasla piramidin ucu da bir hiçtir; dört, ki en çok görülenler bunlardır, ne başlangıcı iyi, ne ortası düzgün, sonu da böyle bitecek olanlar; yani serfler ve sıradan insanlar gibi isimsiz soydan olanlar. Mütevazı bir başlangıçtan, şu anda buldukları doruğa yükselmiş olan birincilere iyi bir örnek, Osmanlı hanedanıdır; başlangıcı, mütevazı, basit bir çoban olduğu halde, bugün gördüğümüz zirveye ulaşmıştır. Parlak bir başlangıcı olup bunu muhafaza eden ikinci türün örneği, prenslikleri soydan gelen çok sayıdaki prenstir; bunlar soylarını yüceltmeden, alçaltmadan muhafaza eder, mülklerinin sınırlarını barış içinde korurlar. Büyük başlayıp bir nokta halinde son bulanlara binlerce örnek sayılabilir; Mısır'ın bütün firavunları ve Ptolemaios'ları, Roma'nın Caesar'ları ve Medler'in, Asurlular'ın, Persler'in, Yunanlılar'ın ve barbarların bütün o prenslerinin, hükümdarlarının ve senyörlerinin oluşturduğu, tabir caizse güruh, bütün bu soylar, bir nokta, bir hiç olarak sona ermişlerdir; hem kendileri, hem de bu soyların başlangıcı yok olmuştur; çünkü şu anda bu soylardan gelen kimseyi bulmak mümkün değildir; bulunsalar da, basit, alçak mevkilerde bulunurlar. Sıradan soylar hakkında söyleyeceğim pek bir şey yok; bunlar sadece nüfusu artırmaya yarar, başka bir şöhreti, övgüyü haketmezler. Bütün bu söylediklerimden şunu anlamamızı istiyorum, akılsız hanımlar: Soylar meselesi çok karışık bir meseledir ve sadece faziletleri, zenginlikleri ve cömertlikleriyle soyluluklarını ortaya koyan insanların ait oldukları soylar yüce ve parlaktır. Fazilet, zenginlik ve cömertlik dedim; çünkü ahlâksız bir soylu, ahlâksızların kralı, cömert olmayan zengin de, pinti bir dilenci sayılır; zengini talihli kılan, bir servete sahip olmak değil, o serveti harcamak, üstelik de keyfine göre değil, doğru bir şekilde harcamayı bilmektir. Yoksul şövalyeye, şövalyeliğini göstermek için tek yol kalır, o da faziletli olmak: nazik, terbiyeli, kibar, tatlı dilli ve ince olmak, kurumlu, kibirli, dedikoducu olmamak, her şeyden önemlisi de, merhametli olmak. Çünkü bir fakire yürektekenden verdiği iki metelik, çan sesine sadaka vermek kadar cömertliğini gösterecek, bu sayılan meziyetlerini gören herkes, kendisini tanımasa bile, onun iyi bir soydan geldiğine hükmedecektir; zaten iyi bir soydan gelmemesi imkânsızdır. Fazilet daima övgüyle ödüllendirilir; faziletli kimseler daima övülür. İnsanlar, iki yoldan zengin ve şerefli olabilirler hanımlar; birincisi kalem, ikincisi silâh. Ben kalemden çok silâha meyilliyim; silâhlara olan eğilimime bakılırsa, Mars gezegeninin etkisi altında doğmuşum. İşte bu yüzden, bu yolu izlemeye neredeyse mecburum; bütün dünyayı karşıma alsam da bu yolda ilerlemeliyim; tanrıların istediği, kaderin emrettiği, mantığın gerektirdiği ve hepsinden önemlisi, gönlümün arzuladığı şeyi istemeyeyim diye beni ikna etmeye çalışmanız, boş yere zahmet etmek olacaktır. Gezgin şövalyeliğe mahsus zorlukları gayet iyi bildiğim halde, bu yoldan ulaşılan sonsuz zenginlikleri de biliyorum; fazilet yolunun daracık bir patika, ahlâksızlık yolunun geniş, ferah bir yol olduğunu da biliyorum. İki yolun vardığı sonların farklı olduğunu da biliyorum; geniş ve ferah ahlâksızlık yolu ölümle, dar ve zahmetli fazilet yolu ise hayatla son bulur; üstelik ölümlü değil, ölümsüz hayatla. Ayrıca şunu da biliyorum ki,

İspanya'mızın büyük şairinin dediği gibi:

Bu çetin yollardan varılır ancak
ölümsüzlüğün yüce tahtına,
reddeden bu yolu, oraya asla ulaşamayacak.

“Vay benim başıma gelenler!” dedi yeğen. “Efendim üstüne üstlük şair de! Her şeyi biliyor, her şeyi beceriyor; bahse girerim, duvarcı olmaya kalksa, kafes yapar gibi hemencecik bir ev yapar.”

“Emin ol ki sevgili yeğenim,” diye cevap verdi Don Quijote, “bu şövalyece düşünceler bütün duyularıma hâkim olmasaydı, benim yapmadığım şey, elimden çıkmadık nâdide eşya kalmazdı; özellikle de kafes ve kürdan.”

Bu sırada kapı çalındı; kim geldi diye sorduklarında, Sancho Panza cevabını aldılar. Kâhya kadın kim olduğunu öğrenir öğrenmez koşup saklandı; Sancho'dan o kadar nefret ediyordu ki, yüzünü görmek istemiyordu. Yeğen kapıyı açtı; efendisi Don Quijote, kollarını iki yana açarak kapıya çıkıp Sancho'yu karşıladı. İkisi odaya kapandılar ve bir öncekini aratmayacak bir konuşma geçti aralarında.

YEDİNCİ BÖLÜM

Don Quijote'nin silâhtarıyla konuştuklarına ve çok ilginç başka olaylara dair

Kâhya kadın, Sancho Panza'nın efendisiyle birlikte odaya kapandığını görür görmez, meseleyi anladı. O görüşmeden, üçüncü sefere ait kararın çıkacağını düşünerek, şalını aldı, telâş ve kaygı içinde, bakalorya sahibi Sansón Carrasco'yu bulmaya gitti; hem güzel konuştuğu, hem de efendisinin yeni bir arkadaşı olduğu için, onu bu çılgınca niyetinden vazgeçirebileceğini düşünüyordu.

Carrasco'yu evinin avlusunda dolaşırken buldu ve görür görmez, ter içinde, pürtelâş, ayaklarının dibine çöktü. Carrasco onun bu dertli, kaygılı halini görünce, dedi ki:

“Ne oldu, kâhya hanım? Nedir bu haliniz? Yüreğiniz parçalanıyormuş gibisiniz.”

“Yok bir şey, sevgili Señor Sansón; efendim gidici, eminim gidici!”

“Nasıl gidici kâhya hanım?” diye sordu Sansón. “Bir tarafına bir şey mi oldu?”

“Bir tarafına bir şey olduğu yok,” dedi kâhya kadın, “deliliğinden başka. Sevgili Señor Sansón, yani demek istiyorum ki, tekrar, yani üçüncü defa, serüven peşinde dünyayı dolaşmaya niyeti var; kendisi serüven diyor ama bana sorarsanız dert peşinde. Birinci defasında, bir eşeğin üstüne yığılmış, sopa yemekten pestili çıkmış halde geri getirdiler. İkinci defasında, öküz arabasında, kafese tıklmış halde geldi; kendisi büyü yapıldığını sanıyordu. Öyle zavallı bir haldeydi ki, onu doğuran anası bile tanıyamazdı; zayıf, sapsarı, gözleri ta beyninin çukuruna göçmüş. Onu biraz kendine getirebilmek için, altı yüzden fazla yumurta harcadım; Tanrı da, herkes de, tavuklarım da şahidimdir.”

“Buna inanırım doğrusu,” dedi bakalorya sahibi. “Tavuklarınız öyle güzel, öyle besili ve iyi yetişmiş ki, ölseler yalan söylemezler. Gerçekten kâhya hanım, başka bir şey yok mu? Señor Don Quijote'nin bu şüphelendiğiniz niyetinin dışında bir felâket olmadı mı?”

“Hayır efendim,” diye cevap verdi kadın.

“Öyleyse üzülme,” dedi Sansón. “Rahat rahat evinize dönüp bana öğle yemeği için sıcak bir şeyler hazırlayın; yolda da, biliyorsanız, Azize Apollonia duasını okuyun. Ben hemen geliyorum; size ne mucizeler göstereceğim.”

“Vah zavallı ben!” dedi kâhya kadın. “Azize Apollonia duasını mı söyleyeyim dediniz? Efendimin dişlerinden derdi olsa, o dua iyi gelirdi; ama kafasından zoru var.”

“Ben ne dediğimi biliyorum, kâhya hanım; siz gidin, benimle münakaşaya kalkışmayın; biliyorsunuz Salamanca'dan mezunum, mevzu edilecek başka bir şey yok,” diye cevap verdi Carrasco.

Bunun üzerine kâhya kadın gitti; bakalorya sahibi de derhal rahibi bulup, zamanı gelince aktarılacak olan görüşmeyi yapmak üzere çıktı.

Don Quijote ve Sancho'nun kapandıkları odada, hikâyede bütün ayrıntıları ve gerçekliğiyle anlatılan bir konuşma geçti.

Sancho efendisine dedi ki:

“Efendim, zat-ı âliniz beni nereye götürmek isterseniz, gitmeme izin vermesi için karımı ihya ettim.”

“İkna ettim diyeceksin Sancho,” dedi Don Quijote, “ihya değil.”

“Yanlış hatırlamıyorsam,” diye cevap verdi Sancho, “bir iki kere zat-ı âlinizden ne demek istediğimi anlıyorsanız, lâflarımı düzeltmemenizi, anlamayınca da, ‘Sancho, kör şeytan, ne dediğini anlamıyorum,’ demenizi rica etmişim. Ben ne dediğimi anlatamıyorsam, düzeltin, ben müsayim adamımdır.”

“Ne dediğini anlamıyorum Sancho,” diye atıldı hemen Don Quijote. “Müsayim adamım ne demek, ben bilmiyorum.”

“Müsayim adamım demek, işte böyle bir adamım demektir,” diye cevap verdi Sancho.

“Şimdi hiç anlamadım,” dedi Don Quijote.

“Anlamıyorsanız, ben de başka nasıl söyleyeceğimi bilemiyorum,” diye cevap verdi Sancho. “Benim bildiğim bu kadar, Tanrı yardımcım olsun.”

“Tamam, tamam, anladım şimdi,” dedi Don Quijote. “Mülayim, uysal, yumuşakbaşı olduğun için, benim dediğimi kabul edeceğine, öğrettiğim gibi yapacağını söylemek istiyorsun.”

“Bahse girerim ki,” dedi Sancho, “aslında ta başından beri anlamıştınız ne demek istediğimi; iki yüz çam daha devireyim diye kafamı karıştırmak istediniz.”

“Olabilir,” dedi Don Quijote, “neyse, Teresa ne diyor peki?”

“Teresa diyor ki, zat-ı âlinize karşı gözümü açık tutmalıymışım,” dedi Sancho. “Âlim unutmuş, kalem unutmamış; önceden pazarlık yapan sonra pişman olmaz; bugünkü tavuk yarınki kazdan iyidir, diyor. Ben de diyorum ki, kadının nasihati bellidir, tutmayan da delidir.”

“Ben de öyle diyorum,” diye cevap verdi Don Quijote. “Devam et konuşmaya, dostum Sancho; bugün inciler döktürüyorsun.”

“Mesele şu: Zat-ı âlinizin benden daha iyi bildiği gibi,” dedi Sancho, “hepimiz ölüme mahkûmuz; bugün varız, yarın yokuz; koyun ne kadar çabuk giderse, kuzu da o kadar çabuk gider ve bu dünyada hiç kimse, Tanrı’nın vermek isteyeceğinden daha uzun bir ömür vaat edemez kendine. Çünkü ölüm sağırdır; kapımızı çaldığında hep acelesi vardır ve yalvararak, zor kullanarak, kılıçla, duayla oyalamak mümkün değildir; bunu herkes söyler, kürsülerden vaaz edilir.”

“Bütün bunlar doğru,” dedi Don Quijote, “ama nereye bağlayacağını anlayamadım.”

“Şuraya bağlayacağım,” dedi Sancho: “Zat-ı âliniz bana, size hizmet edeceğim her ay için belli bir ücret tesbit edin; aylığım sizin gelirinizden ödensin. Ne zaman, nasıl verileceği, verilip verilmeyeceği belli olmayan lütuflara bağımlı olmak istemiyorum ben; Tanrı yardımcım olsun. Az da olsa, çok da, ne kazandığımı bilmek istiyorum; yok büyümeyiz, arık büyür; damlaya damlaya göl olur; aza kanaat etmeyen, çoğu hiç bulamaz. Ama tabii, olur da zat-ı âliniz bana vaat ettiğiniz cezireyi verirseniz –ki hiç sanmıyorum, ummuyorum– cezirenin

geliri her neyse hesaplanıp maaşımdan tebdil edilsin demeyecek kadar da nankör ve haris değilim.”

“Arkadaşım Sancho,” dedi Don Quijote, “bazı zaman tenzil de tebdil kadar iyidir.”

“Anladım,” dedi Sancho. “Bahse girerim, tebdil değil, tenzil demem gerekiyordu; ama önemli değil, zat-ı âliniz anlamışsınız.”

“O kadar iyi anladım ki,” diye cevap verdi Don Quijote, “en derin düşüncelerine bile nüfuz ettim; o bitmez tükenmez, ok gibi atasözlerinle hangi hedefe nişan aldığını da biliyorum. Bak Sancho, gezgin şövalye kitaplarının herhangi birinde, silâhtarların aylık veya yıllık kazançlarının ne olduğuna dair en ufak bir ipucu veren bir örneğe rastlamış olsam, seve seve bir maaş tayin ederdim sana. Ama ben gezgin şövalye hikâyelerinin hepsini olmasa da çoğunu okuduğum halde, herhangi bir gezgin şövalyenin, silâhtarına belli bir maaş tayin ettiğini hatırlamıyorum. Benim bildiğim, hepsi lütuf karşılığı hizmet ederdi; efendilerinin şansı yaver gitmişse, hiç beklemedikleri bir anda, bir cezireyle veya buna denk bir şeyle ödüllendirilir, en azından mevki sahibi, senyör olurlardı. Eğer siz bu umut ve ilâvelerle tekrar hizmetime girmek isterseniz, buyrun girin Sancho; ama benim köklü gezgin şövalyelik geleneğini tepetaklak edeceğimi düşünmek, abes olur. Kısacası, sevgili Sancho, evinize dönün ve Teresa’nıza niyetimi açıklayın; benim lütfuma bağlanmak isterse, siz de isterseniz, ne âlâ; istemezseniz, eskisi gibi dost kalırız; güvercinlikte yem eksik olmazsa, güvercin de eksik olmaz. Ne demişler: Alacağım olsun da, alakargada olsun. Benim de sizin gibi atasözlerini peşpeşe dizebileceğimi anlayın diye bu şekilde konuşuyorum Sancho. Son olarak da, şunu söylemek istiyorum: Benimle lütuf karşılığı gelip kaderimi paylaşmak istemiyorsanız, Tanrı’ya emanet olun, aziz mertebesine yükselin. Ben nasılsa sizden daha itaatkâr, daha çalışkan, hem de sizin kadar sersem ve geveze olmayan bir silâhtar bulurum.”

Sancho efendisinin kesin kararını duyunca dünyası karardı, yüreği daraldı; efendisinin, kendisi olmadan dünyada yola çıkmayacağını sanıyordu halbuki. O böyle kaygıya, düşünceye dalmışken, Sansón Carrasco’yla yeğen ve kâhya kadın içeri girdiler; Carrasco’nun efendilerini, tekrar serüven aramaya çıkmaması için nasıl ikna edeceğini duymak istiyorlardı. Hinoğluhin Sansón içeri girdi ve ilk defa da yaptığı gibi Don Quijote’yi kucaklayarak, yüksek sesle konuştu:

“Ey, gezgin şövalyelerin hası! Ey, silâhşörlerin parlak ışığı! Ey, İspanyol milletinin şanı, şerefi! Yüce Tanrı’ya yakarıyorum, üçüncü seferini engellemeye, kösteklemeye çalışan kişi veya kişiler, kendi arzularının çıkmazına hapsolsunlar, çirkin arzuları asla gerçekleşmesin.”

Sonra kâhya kadına dönüp dedi ki:

“Kâhya hanım, artık Azize Apollonia duasını okumanıza gerek yok; ben biliyorum ki Señor Don Quijote’nin şerefli tasarılarını yeniden uygulamaya geçirmesi, yıldızların kesin kararıdır. Ben bu şövalyeyi, bileğinin gücüyle korkusuz yüreğinin şevkini daha fazla bekletmemesi için ikna etmesem, büyük bir vicdan azabı duyardım; çünkü geciktikçe, haksızlığa uğrayanları haklarından, öksüzleri yardımdan, genç kızları namustan, dulları dayanaktan, evlileri destekten

mahrum bırakmaktadır; bunlara, gezgin şövalyelik tarikatıyla ilişkili, bağlantılı, onun bir parçası ve gereği olan başka şeyler de eklenmektedir. Haydi durmayın, yakışıklı ve cesur Señor Don Quijote, zat-ı âliniz yarın değil, hemen bugün yola koyulun; harekete geçmenizi engelleyecek bir eksiğiniz varsa, ben bizzat, bütün imkânlarımla emrinizdeyim; zat-ı muhteremlerine silâhtar olarak hizmet etmem gerekirse de, bunu büyük talih kabul ederim.”

Don Quijote bunun üzerine Sancho’ya dönüp dedi ki:

“Ben sana demedim mi Sancho, istemediğim kadar silâhtar bulurum diye? Bak kim gönüllü silâhtarım olmaya: Salamanca mekteplerinin avlularında en aranan, en eğlenceli sima; sağlıklı, çevik, sessiz, soğuğa olduğu kadar sıcağa da, susuzluğa olduğu kadar açlığa da dayanıklı, gezgin şövalye silâhtarı olabilmek için gerekli bütün özelliklere sahip, eşi benzeri bulunmaz bakalorya sahibi Sansón Carrasco. Ama Tanrı korusun, edebiyatın direği ve fennin muhafazası sırf benim keyfimi izlemek için kırılmasın, yıkılmasın, güzel sanatların ulu palmiyesi devrilmesin. Yeni Sansón memleketinde kalsın ve hem memleketini, hem yaşlı babasının beyaz saçlarını şereflendirsin; ben herhangi bir silâhtarla yetinirim; madem Sancho artık benimle gelmeye tenezzül etmiyor.”

“Tenezzül ediyorum,” dedi Sancho, duygulanarak, gözlerinde yaşlarla. “Sevgili efendim, ben kimseye arkamdan, besle kargayı oysun gözünü dedirtmem; ben nankör bir soydan gelmiyorum; bütün dünya, özellikle de kendi köyümdekiler, atalarım Panza’ların kim olduğunu bilir; ayrıca zat-ı âlinizin çok sayıda güzel hareketinden, daha da çok sayıdaki güzel sözlerinden, bana bir lütufta bulunmaya ne kadar istekli olduğunuzu anlamış bulunuyorum. Ben ücretim konusunda hesaba, pazarlığa kalktıysam, karımın gönlü olsun diye yaptım; karım bir konuda ısrara başladı mı, istediği olsun diye kerpeten gibi sıkıştırır insanı. Ama aslında, erkek erkek olmalıdır, kadın da kadın; ben de her yerde erkek olduğuma, bunu inkâr edemeyeceğime göre, kim ne derse desin, evimde de erkek olmak istiyorum. Yani yapılacak tek şey var; o da, zat-ı âlinizin vasiyetnamenizi ekiyle birlikte, ithali mümkün olmayacak şekilde hazırlamanız; sonra da derhal yola koyulalım ki, vicdanı, zat-ı âlinize, üçüncü seferinize çıkmanız için ısrar etmesini emreden Señor Sansón’un gönlü rahat etsin. Ben zat-ı âlinize tekrar sadakatle, bağlılıkla hizmet etmeye, gelmiş geçmiş bütün gezgin şövalye silâhtarlarından daha iyi hizmet etmeye hazırım.”

Bakalorya sahibi, Sancho Panza’nın konuşma şekline, tarzına şaşırıp kalmıştı. Efendisiyle ilgili ilk hikâyeyi okuduğu halde, Sancho’nun hikâyede anlatıldığı kadar komik olduğunu hiç düşünmemişti. Ama vasiyetnamenin iptali mümkün olmayacak şekilde diyeceği yerde ithali mümkün olmayacak şekilde dediğini duyunca, hakkında okuduğu her şeye inandı; çağımızın en müthiş salaklarından biri olduğunu kabul etti ve koca dünyada bu efendi ve hizmetkâr gibi iki deli bulunamayacağını düşündü.

Sonunda, Don Quijote’yle Sancho kucaklaşıp barıştılar ve o sırada kâhinleri olan büyük Carrasco’nun fikri ve onayı alınarak, üç gün sonra yola çıkılması kararlaştırıldı. Bu üç gün, yolculuk için gerekli hazırlıkları yapmaya ve Don Quijote’nin mutlaka takması gerektiğini

söylediği siperliği bulmaya yeterdi. Sansón siperliği temin edebileceğini söyledi; siperliği olan bir arkadaşı vardı ve isteğini geri çevirmeyeceğinden emindi; yalnız bu siperlik, çeliğin parlak temizliğiyle ışıldayacağına, küf ve pastan kararmıştı.

Kâhya kadınla yeğenin bakalorya sahibine yağdırdıkları lânetler bitmek bilmiyordu; saçlarını yoluyorlar, yüzlerini tırmıklıyorlar, efendilerinin sefere çıkışını âdeta cenaze kabul edip, ağıtıcı kadınlar gibi yanıp yakılıyorlardı. Sansón, Don Quijote'yi sefere çıkması için ikna ederken, hikâyede daha sonra anlatılacak olan bir niyetle, daha önce konuştuğu rahip ve berberin nasihatlerine uygun şekilde hareket ediyordu.

Sonuçta, o üç gün içinde, Don Quijote ve Sancho, gerekeceğini düşündükleri şeyleri hazırladılar. Sancho karısını, Don Quijote de yeğenini ve kâhya kadını yatıştırdıktan sonra, akşam olurken, kendilerine köyün yarım fersah ilerisine kadar eşlik etmek isteyen bakalorya sahibi dışında kimseye görünmeden, Don Quijote sevgili Rocinante'sinin, Sancho da emektar karakaçanının üzerinde, heybelerinde gıda maddeleri ve Don Quijote'nin gerekebilir diye verdiği para kesesiyle birlikte, El Toboso yoluna koyuldular. Sansón, Don Quijote'yi kucakladı ve hem iyi, hem kötü haberlerini iletmesini rica etti; kendisi de, dostluğun gerektirdiği şekilde kimilerine üzülecek, kimilerine sevinecekti. Don Quijote haber göndermeye söz verdi; Sansón köyüne döndü ve efendiyle silâhtarı, büyük El Toboso şehrinin yolunu tuttular.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Sevgilisi Dulcinea del Toboso'yu görmeye giderken Don Quijote'nin başına gelenlere dair

“Yüce Allah'ım, sana şükürler olsun!” der Hâmid Badincani, sekizinci bölümün başında. “Şükürler olsun Allah'ım!” diye üç kere tekrarlar ve Don Quijote'yle Sancho'nun artık yola çıktığını gördüğü için şükrettiğini belirterek, bu hoş hikâyenin okurlarının, bu noktadan itibaren, Don Quijote'yle silâhtarının kahramanlıklarıyla nüktelerinin başlayacağından emin olabileceklerini söyler. Okurlara, Yaratıcı Asilzade'nin geçmişteki şövalyeliklerini unutmalarını, gelecek olanları dikkatle izlemelerini tavsiye eder. Tıpkı önceki şövalyeliklerinin Montiel Ovasında başladığı gibi, şimdikiler de, şu andan itibaren, El Toboso yakınında başlamaktadır; vaat ettiği şeylere karşılık, okurlardan istediği, fazla bir şey sayılmaz. Yazar sözlerine şöyle devam eder:

Don Quijote'yle Sancho yalnız kaldılar; Sansón yanlarından daha yeni ayrılmıştı ki, Rocinante kişnemeye, eşek de anırmaya başladı; hem şövalye, hem de silâhtarı, bunu iyi bir işaret, hayra alâmet saydılar. Yine de, doğruyu söylemek gerekirse, eşeğin anırmaları atın kişnemelerini bastırıyordu; Sancho buradan kendi talihinin efendisinin talihini aşıp ondan üstün olacağını çıkardı. Bunu, öğrenmiş olduğu yıldız falı ilmine istinaden mi düşündüğünü bilemiyorum; çünkü hikâyede belirtilmiyor. Yalnız, ayağı sürçtüğü veya düştüğü zamanlarda, evinden hiç ayrılmasaymış daha iyi olacağını, sendeleyip düşmenin, insana yırtık pabuçla kırık kaburgadan başka şey kazandırmadığını söylediğini duyanlar olmuş; aptal olmasına aptaldı ama, bu konuda fazla yanılmamış. Don Quijote kendisine dedi ki:

“Dostum Sancho, hava hızla kararıyor; El Toboso'yu gün doğarken görmeye yetişemeyeceğiz. Yine de, yeni bir serüvene atılmadan önce El Toboso'ya gidip eşsiz Dulcinea'nın hayır duasını ve yüksek müsaadesini almaya kararlıyım. Bu müsaadeyle, bütün tehlikeli serüvenleri başarıyla sonuçlandıracağımdan kesinlikle eminim; çünkü yeryüzünde bir gezgin şövalyeye en fazla cesaret veren şey, sevgilisinin lütfudur.”

“Bence de öyle,” diye cevap verdi Sancho; “ama zat-ı âlinizin onunla konuşup görüşmesi biraz zor gibi geliyor bana; en azından hayır duasını alabileceğiniz bir yerde. Ama avlunun duvarının üstünden aşırırsa duasını, o başka; ben kendisini ilk kez orada görmüştüm; zat-ı âlinizin Morena Dağlarının ortasında yaptığı çılgınlıklarla saçmalıkların haberini, mektubunuzu götürdüğümde.”

“O tarifsiz güzelliği, zarafeti gördüğün yer, sana avlu duvarı gibi mi göründü, Sancho?” dedi Don Quijote. “Herhalde zengin kraliyet saraylarındaki galerilerden, hollerden, teraslardan veya ismi her neyse onlardan biriydi.”

“Hepsi olabilir,” dedi Sancho, “ama bana avlu duvarı gibi görünmüştü, hâfızamı kaybetmediysem eğer.”

“Her neyse, biz oraya gidelim Sancho,” dedi Don Quijote; “ben kendisini göreyim de, ister

duvardan olsun, ister pencereden, ister bir aralıktan, ister bahçe parmaklığından. Onun güzelliğinin güneşinden benim gözlerime ulaşacak olan tek bir ışın, zihnimi aydınlatacak, yüreğimi güçlendirecek, beni akıl ve cesaretle en üstün ve benzersiz kılacaktır.”

“Doğrusunu isterseniz efendim,” diye cevap verdi Sancho, “ben Señora Dulcinea del Toboso’nun güneşini gördüğümde, ışınlar saçabilecek kadar aydınlık değildi; herhalde dediğim gibi, hanımefendi buğday elediği için, kalkan toz bulut gibi yüzünü örtmüş, karartmıştı.”

“Hâlâ benim sevgili Dulcinea’mın buğday elediğini mi söylüyor, düşünüyor, inanıyor ve ısrar ediyorsun Sancho?” dedi Don Quijote. “Buğday elemek, soylu kimselerin yaptığı, yapması gereken şeylere tamamen aykırı bir iş ve uğraştır; onlar, soyluluklarını bir ok atımı mesafeden belli eden başka işler ve eğlenceler için yaratılmışlardır! Büyük şairimizin mısralarını unutmuşsun Sancho! O mısralarda dâhi şair, dört nymphe’nin kristalden saraylarında yaptıkları işleri tasvir eder. Güzelim Tajo ırmağından dışarı başlarını uzatıp yeşil çimenlere otururlar ve o paha biçilmez kumaşları simlerle, ibrişimlerle, incilerle işlerler. Benim sevgilim de, sen gördüğünde buna benzer bir iş yapıyor olmalıydı; ne var ki, herhalde beni kıskanan kötü bir büyücü, benim hoşuma gidecek her şeyi değiştiriyor, aslından farklı bir şekle sokuyor. İşte bu yüzden, kahramanlıklarımı anlattığı söylenen kitabın yazarı, bana düşman bir büyücüye eğer, olayları değiştirmiş, bir doğruya bin yalan katmış, gerçek bir öykünün akışının gerektirdiği olayların dışına taşmış olmasından korkuyorum. Ah, kıskançlık, sonsuz kötülük kaynağı, fazilet düşmanı! Bütün kötü huylar, beraberlerinde az da olsa bir zevk getirirler, Sancho; ama kıskançlık sadece tatsızlık, hınç ve öfke getirir.”

“Ben de öyle düşünüyorum,” dedi Sancho. “Bence Carrasco’nun gördüğünü söylediği, o bizimle ilgili hikâyede ya da kitapta, benim şerefim iki paralık olmuş, ayağa düşmüş, sokakları süpürüyor olmalı. Halbuki namusum üzerine yemin ederim ben hiçbir büyücü hakkında kötü söz söylemedim; kıskanılacak kadar malım da yok. Evet, biraz fesatımdır, araya hergeleliğim tutar, ama daima içimden gelen, asla yapmacık olmayan saflığım, bunların hepsini koca bir pelerin gibi örter. Başka hiçbir şey için olmasa da, sırf Tanrı’ya ve Kutsal Katolik Kilisesi’nin bütün inançlarına daima sıkı sıkıya, içtenlikle bağlı kaldığım ve Yahudiler’in can düşmanı olduğum için, tarihçilerin bana acımaları, yazılarında benden iyi bahsetmeleri gerekirdi. Ama kim ne derse desin, ben çıplak doğdum, şimdi de çıplığım; ne kazanıyorum, ne kaybediyorum. Kitaplara geçtiğim, bu dünyada elden ele gezdiğim halde, benim hakkımda istediklerini söylesinler, umurumda değil.”

“Bu bana çağımızın ünlü bir şairinin başına gelenleri hatırlattı Sancho,” dedi Don Quijote. “Şair, bütün kibar fahişeleri hicveden bir şiir yazmış ve öyle olup olmadığı şüphe götürür bir hanıma, şiirinde değinmemiş. O da, diğerlerinin arasında adının geçmediğini görünce, şaire sitem etmiş; kendisinde ne görüp de listeye dahil etmediğini sormuş; şiiri uzatıp ilâve ettiği bölüme kendisini eklemesini, yoksa hakkında hayırlı olmayacağını söylemiş. Şair, hanımın istediğini yapıp demediğini bırakmamış, o da, kötü şöhret olsa bile, şöhret kazandığı için

sevinmiş. Buna benzer bir hikâye daha vardır; çobanın biri, sırf ismi gelecek yüzyıllara kalsın diye, dünyanın yedi harikasından biri sayılan meşhur Diana tapınağını ateşe vermiş. Çobanın adının anılması, isminin sözlü veya yazılı olarak belirtilmesi, amacına ulaşmasını diye yasaklandığı halde, adının Erostratus olduğu yine de öğrenilmiş. Yine aynı konuyla ilgili bir başka hikâye, yüce imparator Şarlken’le bir şövalye arasında, Roma’da geçmiştir. İmparator, ünlü Sta. Maria Rotundasını görmek istemiş; eski çağlarda bütün tanrıların, günümüzde, daha güzel bir isimle, bütün azizlerin tapınağı olarak anılan bu yapı, Roma’da putperestlerin eseri olan yapılar arasında en sağlam kalanı ve yapıldığı zamanki ihtişamını, debdebesini en çok koruyandır. Yarım portakal biçiminde bir yapıdır; son derece görkemli ve aydınlıktır; ışık içeriye sadece tepedeki bir yuvarlak pencereden girer. İmparator işte bu tepe penceresinden binayı seyrederken, yanında bulunan Romalı bir şövalye, kendisine o mimarlık şaheserinin inceliklerini, mükemmeliyetini açıklıyormuş. Tepe penceresinden indikten sonra, şövalye imparatora demiş ki: ‘Majesteleri, dünyada ebedî şöret kazanabilmek için, yukarıda binlerce kere, içimden majestelerine sarılıp tepeden aşağı atlamak geçti.’ ‘Bu kadar kötü bir düşünceyi uygulamaya koymadığınız için size teşekkür ederim,’ diye cevap vermiş imparator; ‘bundan böyle, sizi sadakatinizi tekrar ispatlama durumunda bırakmayacağım. Bundan böyle benimle konuşmanızı, benim bulunduğum yerde bulunmanızı yasaklıyorum.’ Bunu söyledikten sonra, şövalyeye büyük bir lütuf da bağışlamış. Şunu demek istiyorum ki Sancho, şöret kazanma isteği çok güçlü bir istektir. Horatius’u, üzerinde bütün zırhlarıyla birlikte, köprüünün üstünden Tiber’in derinliklerine atan neydi sanıyorsun? Mucius’un kolunu, elini yakan neydi? Curtius’u, Roma’nın ortasında açılan kızgın çukura atlamaya iten neydi? Caesar’a, aldığı bütün uğursuz işaretlere rağmen, Rubicon’u geçiren neydi? Daha çağdaş bir örnek verecek olursak, büyük Cortés’in gemilerini batıran, yanında götürdüğü yiğit İspanyollar’ı Yeni Dünya’da tek başlarına karaya hapseden neydi? İşte bütün bunlar ve daha birçok çeşitli kahramanlıklar, ölümlülerin, başardıkları büyük işlerin hakettiği ölümsüzlüğün bir parçası, bir ödül olarak arzuladıkları şöretin marifetleridir; öyle olmuştur ve öyle olacaktır. Yine de Hıristiyan, Katolik ve gezgin şövalye olan bizler, yaşadığımız fani hayatta kazanılan şöretin gururuna kapılmayıp, göksel, tanrısal ebediyete sahip olan, gelecek yüzyılların şerefiyle ilgilenmeliyiz. Bu hayatta kazanılan şöret, ne kadar uzun süreli olursa olsun, belli bir sonu olan dünyayla sona ermek zorundadır. İşte bu sebeple Sancho, yaptıklarımızın, inandığımız Hıristiyan dininin koyduğu sınırları aşmaması gerekir. Devleri öldürerek gururu öldürmeliyiz; cömertlik ve yüce gönüllülükle haseti; serinkanlılık ve ruh huzuruyla öfkeyi; az yiyip çok uyanık kalarak oburluk ve uykuyu; irademizi tâbi kıldığımız sevgiliye olan sadakatimizle, sefahat ve şehveti; dünyanın dört bir yanını dolaşıp bizi hem Hıristiyan, hem iyi şövalye yapacak imkânları arayarak tembelliği öldürmeliyiz. İşte Sancho, iyi şöretin beraberinde getirdiği değerli övgülere ulaşmanın yolları bunlardır.”

“Zat-ı âlinizin şu ana kadar bana söylediği her şeyi gayet iyi anladım,” dedi Sancho; “ama yine de, tam şu anda aklıma gelen bir meseleyi istirahatata kavuşturmanızı rica edeceğim zat-ı

âlinizden.”

“Sarahate demek istiyorsun Sancho,” dedi Don Quijote. “Söyle bakalım, bildiğim kadarıyla cevap veririm sana.”

“Soracağım şu, efendim,” dedi Sancho: “Şu demin saydığımız, ölmüş olan bütün o kahraman şövalyeler, şimdi neredeler?”

“Putperestler,” diye cevap verdi Don Quijote, “şüphesiz cehennemdeler; Hıristiyanlar ise, iyi Hıristiyan idiyse, ya araftalar, ya da cennette.”

“Pekâlâ,” dedi Sancho, “bir de şunu merak ediyorum: Bu yüce kahramanların gömüldüğü mezarların önünde gümüşten fenerler mi var; kiliselerinin duvarları koltuk değnekleriyle, kefenlerle, saçlarla, balmumundan bacaklar ve gözlerle mi süslenmiş? Değilse, nelerle süslenmişler?”

Don Quijote buna şöyle cevap verdi: “Putperestlerin mezarları, çoğunlukla görkemli tapınaklardı: Julius Caesar’ın külleri, Roma’da, bugün San Pietro İğnesi adı verilen, devâsâ bir taş piramide kondu; İmparator Hadrianus’un mezarı, bugün Roma’daki Sant’ Angelo Kalesi olan, Moles Hadriani adını verdikleri, iri bir köy büyüklüğünde bir kaledir; Kraliçe Artemisia’nın, kocası Mausolos’un anısına yaptırdığı mezar, dünyanın yedi harikasından biridir. Ama ne bu mezarların herhangi biri, ne de putperestlerin çok sayıdaki başka mezarları, kefenlerle veya mezarda yatanın aziz olduğunu gösteren başka işaret ve adaklarla süslenmemiştir.”

“Ben de oraya gelecektim,” dedi Sancho. “Söyler misiniz peki, bir ölüyü diriltmek mi daha büyük bir iştir, bir devi öldürmek mi?”

“Cevabı belli,” dedi Don Quijote; “bir ölüyü diriltmek daha büyük iştir.”

“İşte yakaladım sizi,” dedi Sancho. “Öyleyse ölüleri dirilten, körlerin gözlerini açan, sakatları doğrultan, hastalara sağlık veren, mezarının önünde fenerler yanan, kilisesi, dizüstü çökmüş, kutsal kalıntılarına tapınan inançlı insanlarla dolu kimsenin şöhreti, hem bu hayatta, hem öbür dünyada, dünyanın gelmiş geçmiş bütün putperest imparatorlarının ve gezgin şövalyelerinin bıraktığı, bırakacağı şöhretten daha iyi bir şöhrettir.”

“Bunun da doğru olduğunu kabul ediyorum,” diye cevap verdi Don Quijote.

“İşte bu şöhret, bu şan, bu imtiyaz, ya da adı her neyse,” dedi Sancho, “azizlerin bedenlerine ve kutsal kalıntılarına aittir; azizlerin, Kutsal Kilise Anamızın izni ve onayıyla, fenerleri, mumları, kefenleri, koltuk değnekleri, resimleri, saçları, gözleri, bacakları bulunur ve bunlarla, insanların bağlılığını pekiştirir, birer Hıristiyan olarak şöhretlerini artırır. Krallar, azizlerin bedenlerini, kutsal kalıntılarını omuzlarında taşırlar, kemiklerini öperler, kiliselerini, en değerli sunaklarını onlarla süsleyip bezerler...”

“Bütün bu söylediklerinden ne çıkarmamı bekliyorsun Sancho?” dedi Don Quijote.

“Şunu demek istiyorum,” dedi Sancho: “Biz aziz olmaya bakalım; istediğimiz iyi şöhrete daha çabuk ulaşalım. Düşünsenize efendim; daha dün ya da evvelsi gün –fazla zaman geçmediği için böyle diyebiliriz– iki Çıplak Ayaklı keşişi ermiş ilân ettiler; vücutlarına

bağlayıp kendi kendilerine işkence etmede kullandıkları demir zincirleri öpmek, onlara dokunmak, şimdi çok uğurlu sayılıyor; sizin söylediğinize göre, Tanrı'ya emanet olsun, yüce kralımızın silâhhanesinde bulunan Roland'ın kılıcından daha çok itibar görüyorlar. Yani, sevgili efendim, hangi tarikattan olursa olsun, yoksul bir keşiş olmak, cesur bir gezgin şövalye olmaktan daha iyi; yirmi kamçı, Tanrı'nın gözünde, devlere, canavarlara veya ejderlere sallanacak iki bin mızraktan daha değerli.”

“Bu dediklerinin hepsi doğru,” diye cevap verdi Don Quijote; “ama hepimiz keşiş olamayız; ayrıca, Tanrı sevdiklerini cennete çok çeşitli yollardan ulaştırır; şövalyelik bir dindir; aziz şöhreti edinmiş şövalyeler vardır.”

“Evet,” dedi Sancho, “ama benim duyduğuma göre, cennette gezgin şövalyeden çok keşiş varmış.”

“Bunun sebebi,” dedi Don Quijote, “şövalyeden daha çok sayıda din adamı olmasıdır.”

“Gezginlerin sayısı da çok,” dedi Sancho.

“Çoktur,” diye cevap verdi Don Quijote, “fakat şövalye şanını hakeden azdır.”

O geceyi ve ertesi günü, bu ve buna benzer konuşmalarla geçirdiler; başlarına anlatmaya degecek bir olay gelmedi; Don Quijote buna epeyce üzüldü. Nihayet, ertesi gün akşam olurken, büyük El Toboso şehri görüldü. Görünmesiyle birlikte, Don Quijote'nin gönlü şenlendi, Sancho'nun ise yüreği sızladı; çünkü Dulcinea'nın evini bilmiyordu; efendisi gibi o da, hayatında yüzünü görmemişti. Yani biri onu göreceği için, öteki ise görmediği için, telâşlıydılar; Sancho, efendisi kendisini El Toboso'nun içine gönderdiğinde ne yapacağını bilemiyordu. Sonunda, Don Quijote şehre gecenin karanlığında girmeye karar verdi; bu süreyi El Toboso yakınındaki meşelerin arasında bekleyerek geçirdiler; sonra da, şehre girdiler ve başlarına ne olaylar geldi!

DOKUZUNCU BÖLÜM

Bu bölümde anlatılacaklara dair

Saat aşağı yukarı gece yarısını vururken, Don Quijote ve Sancho koruluktan çıkıp El Toboso'ya girdiler. Köyde huzurlu bir sessizlik hüküm sürüyordu; çünkü bütün köy halkı uyumakta, ayaklarını uzatmış dinlenmekteydi. Gece hafif aydınlıktı; halbuki Sancho kapkaranlık olmasını tercih ederdi; karanlık, sersemliğine mazeret olabilirdi çünkü. Bütün köyde duyulan tek ses, Don Quijote'nin kulaklarını tırmalayan, Sancho'nun yüreğini hoplatan köpek havlamalarıydı. Arasına bir eşek anırıyor, domuzlar homurdanıyor, kediler miyavlıyor, değişik tınılardaki bütün bu sesler, gecenin sessizliğinde büyüyordu; âşık şövalye bunların hepsini kötüye yordu, ama yine de Sancho'ya dedi ki:

“Sancho, evlâdım, Dulcinea'nın sarayına doğru gidelim, yolu göster; belki uyanık buluruz kendisini.”

“Hangi sarayın yolunu göstereceğim, ulu Tanrım?” dedi Sancho. “Ben hanımefendiyi küçücük bir evde gördüm.”

“Herhalde o sırada sarayının küçük bir dairesine çekilmiş, nedimeleriyle yalnız başına dinleniyordu,” diye cevap verdi Don Quijote. “Soylu hanımların, prenseslerin âdetidir bu.”

“Efendim,” dedi Sancho, “ben istemesem de, zat-ı âliniz Señora Dulcinea'nın evini saray yaptınız, peki, ama bu saatte kapıyı açık bulabilir miyiz hiç? Sesimizi duyurup kapıyı açtırmak için yumruklamamız, herkesi ayağa kaldırmamız doğru olur mu? Metres tutan adamlar gibi, ne kadar geç olursa olsun, istedikleri saatte gelip kapıyı çalan, giren adamlar gibi, cariyelerimizi görmeye mi gidiyoruz biz?”

“Biz şu sarayı önce bir bulalım da, ben o zaman sana ne yapmamızın doğru olacağını söylerim Sancho,” dedi Don Quijote. “Bak Sancho, benim gözüm bozuk değilse eğer, buradan görünen şu büyük, karanlık kütle, Dulcinea'nın sarayı olmalı.”

“Öyleyse yolu siz gösterin,” dedi Sancho; “belki de öyledir; yine de, ben gözümle görüp elimle dokunsam bile, buna inanmam için, şimdi gündüz olduğuna da inanmam gerekir.”

Don Quijote öne düştü ve iki yüz adım kadar gittikten sonra, gölge halinde seçilen kütleye geldi. Karşısında büyük bir kule gördü ve o zaman, o yapının saray değil, köyün en büyük kilisesi olduğunu anladı. Dedi ki:

“Kilise çıktı karşımıza, Sancho.”

“Görüyorum,” diye cevap verdi Sancho. “Tanrı vere de, kendi mezarımız çıkmasa karşımıza; bu saatte mezarlıklarda dolaşmak uğursuzluktur.⁷² Üstelik, yanlış hatırlamıyorsam, bu hanımın evinin daracık bir çıkmaz sokakta olduğunu ben zat-ı âlinize söylemiştim.”

“Kahrolasın sersem!” dedi Don Quijote. “Sen sarayların, konakların, dar çıkmaz sokaklarda olduğunu nerede gördün?”

“Efendim,” dedi Sancho, “her köyün âdeti başkadır; belki de burada, El Toboso'da, saraylar, konaklar, dar sokaklarda yapılyordur. Zat-ı âlinize yalvarırım; izin verin ben önüme

çıkan bu sokakları arayayım; belki bir köşeyi döndüğümde şu saray çıkar karşıma; köpekler götürsün o sarayı, bizi böyle rezil edip süründürdüğü için.”

“Sevgilimle ilgili konularda saygısızlık etme Sancho,” dedi Don Quijote. “Ayağımı denk al; kaş yapayım derken göz çıkarma.”

“Ben kendime hâkim olurum,” dedi Sancho. “Ama hanımefendinin evini bir tek kere gördüğüm halde, ezbere bilmemi, gecenin ortasında bulmamı beklemenize nasıl katlanabilirim? Zat-ı âliniz binlerce kere görmüş olmalısınız, yine de bulamıyorsunuz.”

“Sen beni delirteceksin Sancho,” dedi Don Quijote. “Bana bak kâfir! Ben sana bin kere söylemedim mi, ben eşsiz Dulcinea’yı hayatımda bir tek kere olsun görmedim, sarayının eşiğinden geçmedim, sadece kulaktan, güzelliğinin ve akıllılığının şöhretine âşık oldum diye?”

“Şimdi duymuş oldum,” dedi Sancho. “Ben de diyorum ki, madem zat-ı âliniz kendisini hiç görmediniz, ben de görmedim.”

“Olamaz,” dedi Don Quijote. “Buğday elerken gördüğünü sen kendin söylemiştin, seninle gönderdiğim mektubun cevabını getirdiğinde.”

“Siz ona bakmayın efendim,” diye cevap verdi Sancho; “size şunu söyleyeyim; benim onu görmem de, getirdiğim cevap da kulaktan. Ben gökyüzüne yumruk atmayı ne kadar biliyorsam, Señora Dulcinea’nın kim olduğunu da o kadar biliyorum.”

“Sancho, Sancho,” dedi Don Quijote. “Şaka yapılacak zaman vardır, şakanın hoş kaçmayacağı zaman vardır. Ben kalbimin efendisini hiç görmedim, konuşmadım dedim diye, senin de, bildiğin gibi hiç de öyle olmadığı halde, konuşmadığını, görmediğini söylemen gerekmez.”

İkisi böyle konuşurlarken, bir adamla iki katırın kendilerine doğru gelmekte olduğunu gördüler. Toprakta sürüklediği sabanın sesinden, adamın, gün doğmadan kalkmış, tarlasına giden bir çiftçi olduğunu tahmin ettiler; gerçekten de öyleydi. Çiftçi bir balad söylüyordu bir yandan da:

“Bozum oldunuz işte siz,
Roncesvalles’te, ey Fransızlar.”

Don Quijote bunu duyunca dedi ki:

“Yemin ederim Sancho, bu gece başımıza iyi bir şey gelecek. Şu köylünün söylediği şarkıyı işitiyor musun?”

“İşitiyorum,” dedi Sancho; “ama Roncesvalles’teki pusunun bizimle ne ilgisi var? Calainos’un şarkısını da söyleyebilirdi, işimizin iyi mi kötü mü gideceği açısından farketmezdi.”

Bu arada çiftçi yanlarına geldi, Don Quijote de sordu:

“Arkadaşım, Tanrı talihinizi açık etsin, söyler misiniz, yüce Prenses Doña Dulcinea del Toboso’nun sarayı ne tarafa düşüyor?”

“Beyefendi,” dedi delikanlı, “ben buranın yabancısıyım; bu köye birkaç gün önce geldim,

zengin bir çiftçinin tarlasında çalışıyorum. Şu karşıdaki evde köyün rahibiyle yardımcısı oturuyor; ikisi de zat-ı âlinize bu sayın prenses hakkında bilgi verebilir; onlarda El Toboso'da oturan herkesin listesi var. Benim bildiğim kadarıyla, köyde prenses yok; hanımefendiler, soylu hanımlar çok ama; her biri kendi evinde prenses olabilir.”

“Sorduğum hanım bunlardan biri olsa gerek arkadaşım,” dedi Don Quijote.

“Olabilir,” dedi delikanlı; “hoşça kalın, gün doğmak üzere.”

Katırlarını dürttü ve gelebilecek sorularla ilgilenmedi. Efendisini gergin ve oldukça keyifsiz gören Sancho, dedi ki:

“Efendim, gün hızla yaklaşmakta; güneşin bizi sokakta bulmasına izin vermeyelim. Şehir dışına çıksak daha iyi olur; zat-ı âliniz yakındaki bir koruluğa çekilirsiniz, ben de gündüz tekrar gelip bu köyde bakılmadık köşe bırakmam, hanımefendinin evini, sarayını veya konağını ararım; bulmamam için, epeyce talihsiz olmam gerekir herhalde. Bulur bulmaz da, muhterem hanımefendiyle konuşur, zat-ı âlinizin nasıl ve nerede haber beklediğinizi, onun namusuna ve şerefine gölge düşürmeden nasıl görüşebileceğiniz konusunda emir ve talimatlarını beklediğinizi söylerim.”

“Bin tane bilgece sözü, birkaç kelimeye sığdırmayı başardın Sancho,” dedi Don Quijote. “Bana verdiğin bu nasihati seve seve kabul ediyorum. Gel evlâdım, benim çekilebileceğim bir yer bulalım; sen, dediğin gibi sonra döner, zekâsından ve nezaketinden mucizevî lütuflar beklediğim sevgilimi arar, görür, konuşursun.”

Sancho efendisini köyden uzaklaştırmaya can atıyordu; çünkü Dulcinea'dan Morena Dağlarına, efendisine götürdüğü cevapla ilgili yalanın ortaya çıkmasından korkuyordu. Bu yüzden, köyün dışına çıkmakta acele etti; köyden yarım fersah ileride, bir koruluk buldular; Don Quijote buraya saklandı, Sancho da Dulcinea'yla konuşmak üzere köye döndü; bu elçiliği sırasında başına, taze bir dikkat ve inanma gücü gerektiren olaylar geldi.

⁷² Mezarlıklar genellikle kilisenin yanbaşında olurdu.

Sancho'nun Señora Dulcinea'yi başarıyla büyülemesine ve gerçek oldukları kadar gülünç de olan başka olaylara dair

Bu müthiş hikâyenin yazarı, bu bölümde anlatılanlara geldiğinde, anlattıklarına inanılmayacağından korktuğu için, sessizce geçmek istediğini belirtir; çünkü Don Quijote'nin çılgınlıkları bu noktada, hayal edilebilecek en büyük çılgınlıkların sınırına ulaşmış ve hattâ bunları iki ok atımı da geçmiştir. Bununla birlikte, bu korkusuna ve tereddüdüne rağmen, her şeyi olduğu gibi, gerçekten bir nebze olsun ayrılmadan, bir şey ekleyip çıkarmadan, kendisine yalancı diye yapılabilecek suçlamalara aldırmadan, yazmıştır; iyi de etmiştir, çünkü gerçek incelse de kopmaz ve zeytinyağının suyun üstüne çıktığı gibi, daima yalanın üstüne çıkar.

Ve hikâyesine devam ederek der ki: Don Quijote büyük El Toboso şehrinin yakınındaki koruluğa, meşeliğe veya ormana girip gizlendiğinde, Sancho'ya tekrar şehre gitmesini emretti ve sevgilisiyle konuşup, perişan şövalyesine kendini gösterme lütfunda bulunmasını, giriştiği bütün zorlu mücadelelerde ona başarı kazandıracak olan hayır duasını esirgememesini rica etmeden, huzuruna dönmemesini söyledi. Sancho da emredileni aynen yapmaya ve ilk seferindeki kadar iyi bir cevap getirmeye söz verdi.

“Haydi git evlâdım,” dedi Don Quijote. “Görmeye gittiğin güzelliğin güneşiyle karşı karşıya geldiğinde, parlaklığı seni şaşırtmasın sakın. Dünyadaki bütün silâhtarlardan daha talihlisin sen! Dikkat et, seni nasıl karşıladığımı hâfızana kaydet; sen benim haberimi iletirken rengi değişiyor mu; adımı duyduğunda heyecanlanıyor, telâşlanıyor mu; eğer kendisini yüksek mevkiinin tahtında oturur bulursan, minderlerin üzerinde doğruluyor mu; ayaktaysa, bak bakalım, ağırlığını kâh bir ayağının, kâh diğerinin üzerine veriyor mu; cevabını iki üç kere tekrarlıyor mu; cevabı değişiyor, yumuşakken sert, keskinen sevdalı oluyor mu; saçları dağılmadığı halde düzeltmek için elini saçına götürüyor mu? Kısacası evlâdım, bütün tavır ve davranışlarına dikkat et; çünkü sen onları bana aynen aktarırsan, ben de, benim aşkımla ilgili olarak kalbinin derinliklerinde gizlediği şeyin ne olduğunu anlayabilirim. Eğer bilmiyorsan öğren Sancho; aşklarından sözedilirken, sevdalıların yaptıkları hareketler, davranışlar, kalplerinin içinde olup biteni haber veren, son derece güvenilir habercilerdir. Haydi git arkadaşım, senin talihin benimkinden açık olsun; beni içinde bıraktığın bu yalnız, acı bekleyişin sonunda, korktuğumdan daha iyi bir neticeyle geri göndersin seni.”

“Ben çabucak gider, dönerim,” dedi Sancho. “Sevgili efendim, kalbinizi ferah tutun; şu anda herhalde fındık kadar küçülmüş olsa gerek; unutmayın ki, iyi niyet bahtsızlığı bezdirir derler; duman çıkmayan yerde ateş de yok demektir. Ayrıca, ummadık taş baş yarar. Şunun için söylüyorum: Dün gece hanımefendinin konağını, sarayını bulamadıysak da, ben şimdi, gündüz vakti, hiç beklemediğiniz halde bulmaya niyetliyim. Bulduktan sonra da, gerisini siz bana bırakın.”

“Doğrusu bu ya Sancho,” dedi Don Quijote, “şu atasözlerini konuşmanın konusuna göre,

daima o kadar yerli yerine oturtuyorsun ki, Tanrı dileklerimde benim talihimi daha açık eder umarım.”

Bunun üzerine, Sancho sırtını dönüp eşeğini sopayla dürttü; Don Quijote de atından inmeyip üzengilerin üzerinde, mızrağına yaslanarak, hüznü ve karmakarışık hayallere daldı. Kendisini orada bırakıp, en az yanından ayrıldığı efendisi kadar düşünceli ve dertli olan Sancho Panza’yla birlikte gidelim. Sancho o kadar dertliydi ki, koruluktan çıkar çıkmaz başını çevirip baktı; Don Quijote’yi göremeyince, eşekten indi ve bir ağacın dibine oturup kendi kendine konuşmaya başladı:

“Söyleyin bakalım, Sancho kardeş, nereye gidiyorsunuz? Kaybettiğiniz eşeğinizi mi arıyorsunuz? Hayır, katiyen. Öyleyse ne arıyorsunuz? Az buz değil, bir prensesi arıyorum; güzelliğin güneşini, cennetin ta kendisini. Bu dediğinizi nerede bulacağınızı sanıyorsunuz Sancho? Nerede mi? Büyük El Toboso şehrinde. Pekâlâ, kimin tarafından gidiyorsunuz onu görmeye? Haksızlıkları düzelden, susamışlara yemek, açlara su veren, ünlü şövalye Don Quijote’nin tarafından. Bütün bunlar iyi, güzel de, Sancho, evini biliyor musunuz? Efendim görkemli bir konak veya bir saray olması gerektiğini söylüyor. Siz kendisini hiç gördünüz mü peki? Ne ben, ne de efendim, bir kez olsun görmedik. Peki, El Toboso’lular sizin buraya prenseslerinin ağzından lâf almaya, hanımlarını rahatsız etmeye geldiğinizi öğrenseler, gelip bir güzel sopa çekerek kaburgalarınızı kırsalar, vücudunuzda sağlam kemik bırakmasalar, doğru olur mu, yerinde olur mu sizce? Doğrusu, benim elçi olarak gönderildiğimi gözönüne almazlarsa, hakları olur, ama şairin de dediği gibi,

Hayır, senin bir suçun yok,

dostum, elçiye zeval olmaz!

Ona güvenmeyin Sancho, çünkü La Mancha’lılar, namuslu oldukları kadar, asabî insanlardır ve gıdıklanmaya gelemesler. Tanrı hakkına, kokunuzu alırlarsa, sonunuz kötü olur. Defol, şeytan! Git başkasıyla eğlen! Yok, ben başkasının keyfi için dertsiz başıma dert arayacak değilim! El Toboso’da Dulcinea’yı aramak, Ravenna’da Maria, Salamanca’da talebe aramaktan farksız. Şeytan bulaştırdı beni bu işe, şeytan, başkası değil!”

Sancho kendi kendine bu konuşmayı yaptıktan sonra, şu sonucu çıkardı:

“Her şeyin çaresi bulunur, çaresi olmayan bir tek ölüm; ömrümüzün sonunda hepimiz istesek de, istemesek de, onun boyunduruğuna gireceğiz. Ben efendimin bağlanacak deli olduğunu gösteren binlerce işaret gördüm; ben de ondan aşağı kalmıyorum; onun peşinden gidip hizmet ettiğime göre, ben ondan daha şüursuzum. Atasözlerine bakılırsa öyle: ‘Bana arkadaşını söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim.’ ‘Körle yatan şaşkı kalkar.’ Efendim kesinlikle deli olduğuna göre, deliliği de çoğunlukla bir şeyi başka şey sandıran, karayı ak, akı kara gördüren cinsten olduğuna göre, yeldeğirmenlerini dev sandığı gibi, din adamlarının katırlarını hecin devesi sandığı gibi, koyun sürülerini düşman orduları sandığı gibi, daha buna benzer birçok olayda olduğu gibi, buralarda rastlayacağım ilk çiftçi kızının Señora Dulcinea

olduğuna onu inandırmam da pek zor olmasa gerek. İnanmazsa, yemin ederim; o da yemin ederse, ben tekrar ederim; inat ederse, ben daha çok inat ederim; ne olursa olsun, sözümde diretirim. Belki bu inatla ikna ederim onu; ne kadar kötü haber getirdiğimi görünce, bir daha beni böyle elçi diye göndermez. Belki de o dediği kendisine düşman, fesat büyücülerden birinin, ona kötülük olsun diye, sevgilisinin şeklini değiştirdiğini düşünür; ben böyle olacağını tahmin ediyorum.”

Bu düşünceler, Sancho Panza'nın gönlünü rahatlatı; bu işi hallolmuş kabul etti . Don Quijote'ye, El Toboso'ya gidip dönecek kadar zamanı olduğunu düşündürtecek şekilde, ikindiye kadar orada bekledi. Her şey o kadar yolunda gidiyordu ki, eşeğine binmek üzere ayağa kalktığında, El Toboso yönünden kendi bulunduğu yere doğru, üç köylü kızının üç eşek üstünde geldiğini gördü. Eşeklerin erkek mi, dişi mi olduğunu yazar belirtmiyor; ancak, köylü kadınlar genellikle dişi eşeğe bindiğinden, dişi oldukları farzedilebilir; bu husus fazla bir önem taşımadığına göre, açıklığa kavuşturmak için oyalanmamıza gerek yok. Sancho köylü kızlarını görür görmez, süratle efendisi Don Quijote'nin yanına döndü; Don Quijote iç çekmekte, aşkıandan yanıp yakılmaktaydı. Sancho'yu görür görmez dedi ki:

“Ne oldu Sancho? Bugünü beyaz taşla mı işaretleyeceğim, siyah taşla mı?”

“Kırmızıyla işaretleseniz daha iyi olur,” diye cevap verdi Sancho; “üniversitelerdeki listeler gibi. Bakanlar iyice görsün diye.”

“Demek ki,” dedi Don Quijote, “iyi haber getirdin.”

“Hem de çok iyi,” dedi cevap verdi Sancho. “Zat-ı âlinizin yapması gereken tek şey, Rocinante'yi mahmuzlayıp düzlüğe çıkmak; orada Señora Dulcinea del Toboso'yu göreceksiniz; iki nedimesiyle birlikte zat-ı âlinizi görmeye geliyor.”

“Yüce Tanrım! Ne diyorsun dostum Sancho?” dedi Don Quijote. “Bak, sakın beni kandırma, gerçek kederimi sahte sevinçlerle hafifletmeye kalkma.”

“Zat-ı âlinizi kandırmakla benim elime ne geçecek ki?” dedi Sancho. “Hele benim gerçeğim ortaya çıkmak üzereyken... Haydi efendim, atınızı mahmuzlayın, gelin prenses hazretlerinin giyinmiş, kuşanmış, asaletine yakışır şekilde gelişini seyredin. Hem kendisi, hem de nedimleri, birer altın parçası, baştan aşağı inci, elmas, yakut, en az on kat işlemeli brokar; omuzlarına dökülen saçları âdeta rüzgârla oynaşan güneş ışınları; üstelik, üç tane kır safi Arap atına binmişler ki, görmeye değer.”

“Safkan demek istiyorsun herhalde, Sancho.”

“Safiyle safkan arasında pek fazla bir fark yok,” dedi Sancho. “Neye binmiş olurlarsa olsunlar, dünyanın en alımlı hanımları bu gelenler; hele saygıdeğer Prenses Dulcinea, nefes kesici.”

“Haydi Sancho, gidelim evlâdım,” dedi Don Quijote. “Bu beklenmedik olduğu kadar güzel haberlerine mükâfat olarak, önüme çıkacak ilk serüvende kazanacağım en büyük ganimeti vereceğim sana. Eğer bununla yetinmezsen, üç kısrağımın bu yıl doğuracağı yavruları da veririz; biliyorsun kısrakları yavrulamak üzere, köyün ortak merasında bıraktım.”

“Ben tayları tercih ederim,” diye cevap verdi Sancho, “çünkü ilk serüvenin ganimetinin iyi bir şey olacağı biraz şüpheli.”

Bu sırada koruluktan çıktılar ve üç köylü kızını yakınlarında gördüler. Don Quijote gözleriyle El Toboso yolunun tamamını taradı ve üç köylü kızından başka kimseyi göremeyince telâşlandı; Sancho’ya, onları şehir dışında mı gördüğünü sordu.

“Nasıl şehir dışında mı?” dedi Sancho. “Zat-ı âlinizin gözü ensesinde mi efendim; şu karşıdan öğle güneşi gibi parlayarak gelenleri görmüyor musunuz?”

“Ben üç eşeğe binmiş üç köylü kızından başka bir şey görmüyorum, Sancho,” dedi Don Quijote.

“Tanrım, sen beni şeytandan koru!” dedi Sancho. “Üç tane safkan, ya da her neyse, kar gibi bembeyaz Arap atının, zat-ı âlinize eşek gibi görünmesi mümkün mü? Yüce Tanrım, eğer öyleyse bu sakallarımı tek tek yolarım!”

“Söylüyorum ya, Sancho, arkadaşım,” dedi Don Quijote, “benim Don Quijote, senin Sancho Panza olduğun ne kadar gerçekse, bu hayvanların eşek olduğu da o kadar gerçek; en azından, bana öyle görünüyorlar.”

“Susunuz efendim,” dedi Sancho; “o lâfı söylememiş olun; gözlerinizi bir ovuşturun da, gelin kalbinizin efendisini karşılayın; epeyce yaklaştı.”

Bu sözleri söyledikten sonra, köylü kızlarını karşılamak üzere ilerledi; eşeğinden inip kızlardan birinin eşeğini yularından tuttu ve iki dizinin üstüne, yere çökerek, dedi ki:

“Ey güzellikler kraliçesi, prensesi, düşesi; muhterem huzurunuzda bulunmanın heyecanı ve çarpıntısıyla mermer kesilmiş olan şu perişan şövalyenizden asaletinizi ve cömertliğinizi esirgemeyin. Bendeniz, silâhtarı Sancho Panza, kendisi de, La Mancha’lı bitkin şövalye Don Quijote’dir; nam-ı diğer, Mahzun Yüzlü Şövalye.”

Bu arada Don Quijote de Sancho’nun yanbaşına diz çökmüş, gözleri yuvalarından dışarı uğramış, şaşkın bir ifadeyle, Sancho’nun kraliçe, hanımefendi dediği kıza bakıyordu. Karşısında sadece bir köylü kıızı, üstelik de ablak yüzlü, yassı burunlu, çirkince bir köylü kıızı gördüğünden, şaşırıp kalmıştı, ağzını açmaya cesaret edemiyordu. Köylü kızları da, iki tuhaf adamın diz çöküp yollarını kestiklerini görünce afallamışlardı; ama sonunda yolu kesilen kız, sessizliği bozdu ve terslenerek çıktı:

“Çekilin şurdan da yolumuza gidelim; acelemiz var.”

Sancho buna şöyle cevap verdi:

“Ey dünyaca meşhur El Toboso’lu prenses! Soylu kalbiniz, gezgin şövalyeliğin direğini, temeltaşını yüce huzurunuzda diz çökmüş görünce yumuşamıyor mu?”

Bunun üzerine diğer iki köylü kızından biri dedi ki:

“Höst! Fena yaparım ha! Biz sizden iyi biliriz adam işletmesini! Haydi yolunuza, bırakın geçelim, yoksa pişman olursunuz!”

“Kalk Sancho,” dedi bunun üzerine Don Quijote; “görüyorum ki, başıma açtığı dertlerle yetinmeyen Kader, bu bedende barınan perişan ruhuma biraz ferahlık verebilecek yolların

hepsini tutmuş. Ey sen, cesaretin doruğu, zarafetin zirvesi, sana tapan bu dertli yüreğin tek ilâcı! Madem o kötü büyücü peşimi bırakmıyor, gözlerime perde indirip senin eşsiz güzelliğini sırf benim gözlerimde, yoksul bir köylü kızına dönüştürüyor, eğer benden nefret etmen için beni de senin gözünde bir canavara dönüştürmediyse, yalvarırım, yumuşak, sevgi dolu gözlerle bak bana; çarpıtılmış güzelliğin karşısında boyun eğişim ve diz çöküşümden, ruhumun sana ne büyük bir tevazuyla taptığını anla.”

“Sen onu dedeme anlat!” diye cevap verdi köylü kızı. “Ben böyle abuk subuk konuşmalara gelemem! Çekilin, bırakın geçelim, hadi bakalım.”

Sancho çekildi ve kıza yol verdi; bu karışık işten başarıyla sıyrıldığına çok memnundu.

Dulcinea rolündeki köylü kızı, yol verildiği anda, safi atını sivri uçlu sopasıyla dürttü ve süratle öndeki düzlükte ilerledi. Eşek sopanın sivri ucundan her zamankinden fazla rahatsız olunca, çifte atmaya başladı ve sonunda Señora Dulcinea’yı yere devirdi. Bunu gören Don Quijote, kaldırmak için koştu; Sancho da eşeğin karnına kaymış olan semeri düzeltip bağladı. Semer bağlandıktan sonra, Don Quijote, büyülenmiş sevgilisini kucaklayıp eşeğe oturtmak isteyince, hanım yerden kalkarak onu bu zahmetten kurtardı. Biraz gerileyip koşarak geldi; iki elini eşeğin terkisine dayadı ve şahin hafifliğiyle zıplayıp semere oturdu; iki bacağını erkekler gibi iki yana sarkıttı. Bunun üzerine Sancho dedi ki:

“Tanrı hakkı için, saygıdeğer hanımefendi doğan gibi çevikmiş, istese en usta Cordoba’lı veya Meksika’lı biniciye bile ata binmeyi öğretebilir! Bir sıçrayışta eyerin arka kaşını aştı; mahmuzu olmadığı halde, safkanı küheylân gibi koşturuyor. Nedimeler de ondan aşağı kalmıyor; hepsi rüzgâr gibi gidiyor.”

Gerçekten de öyleydi; Dulcinea’yı eşeğin üstünde görünce öbürleri de hemen ardından eşeklerini dürtmüşler ve son hız ilerlemeye koyulmuşlardı; yarım fersah boyunca da başlarını çevirip arkalarına bakmadılar. Don Quijote bakışlarıyla onları izledi ve artık görünmez olduklarında, Sancho’ya dönüp dedi ki:

“Sancho, görüyor musun büyücülerin bana garezini? Bak kötülükleri ve bana besledikleri husumet nerelere uzanıyor: Sevgilimi kendi şekliyle görmenin bana vereceği mutluluğu bile elimden aldılar. Zaten ben, bahtsızlığa örnek olarak doğmuşum; talihsizliğin oklarına hedef, nişan tahtası olmak için yaratılmışım. Dikkat edersen Sancho, o hainler, Dulcinea’mı değiştirmekle yetinmemişler, o köylü kızı kadar aşağılık, çirkin bir şekle sokmuşlar. Bu arada, tamamen soylu hanımlara mahsus bir şeyden de mahrum etmişler onu: sürekli amberler, çiçekler arasında dolaştıkları için yaydıkları güzel kokudan. Şunu bilmeni isterim ki Sancho, Dulcinea’yı bana eşek gibi görünen, senin dediğine bakılırsa safkan atına bindirmek üzere yaklaştığımda öyle bir çiğ sarmısak kokusu geldi ki burnuma, başım döndü, gönlüm bulandı.”

“Soysuzlar sürüsü!” diye bağırdı bunun üzerine Sancho. “Uğursuz, fesat büyücüler, hepiniz sardalya gibi ciğerlerinizden ipe dizilesiniz! Çok biliyor, çok beceriyor, daha da çok yapıyorsunuz. Aşağılık herifler! Hanımefendimin inci gözlerini meşe palamuduna, saf altından saçlarını öküz kuyruğuna çevirmeniz, bütün güzel hatlarını çirkinleştirmeniz yetmedi, kokusunu

da değiştirdiniz. Hiç değilse kokusundan, o çirkin görünüşün altında gizlenen şeyi anlardık. Aslında doğruyu söylemek gerekirse, ben çirkinliğini görmedim; sadece güzelliğini gördüm; dudağının sağ üst köşesinde, bıyığa benzer, altın teli gibi, bir karış uzunluğunda yedi sekiz sarı tüyün çıktığı bir ben de, güzelliğine güzellik katıyordu.”

“Yüzdeki benler vücuttaki benlere tekabül ettiğine göre,” dedi Don Quijote, “Dulcinea’nın, yüzündeki ben ne taraftaysa, aynı tarafta, baldırında da bir ben olması lâzım. Yalnız belirttiğin uzunluk, ben kılı için fazla uzun.”

“Zat-ı âlinizi temin ederim ki, çok yakışmıştı”, dedi Sancho.

“Hiç şüphem yok,” dedi Don Quijote; “çünkü tabiat Dulcinea’ya mükemmel, kusursuz olmayan bir şey vermemiş. O yüzden, dediğin benlerden yüz tane olsa onda, ben değil, parlak yıldızlar, aylar gibi görünürdü onun yüzünde. Peki Sancho, o bana semer gibi görünen, senin düzelttiğin şey, eyer miydi, tahtirevan mı?”

“Magrip eyeriydi,” dedi Sancho. “Bir krallığın yarısı değerinde de bir sağrı örtüsü vardı.”

“Düşün ki ben bunların hiçbirini göremedim Sancho!” dedi Don Quijote. “Tekrar söylüyorum, daha bin kere de tekrarlarım, ben dünyanın en bahtsız insanıyım.”

Kurnaz Sancho, büyük bir incelikle kandırdığı efendisinin zırvalarını duydukça, gülmemek için kendini zor tutuyordu. Nihayet, aralarında daha birçok konuşma geçtikten sonra, tekrar hayvanlarına bindiler ve Zaragoza yolunu tuttular. O meşhur şehirde her yıl düzenlenen büyük turnuvaya yetişmekti niyetleri. Ama oraya varmadan başlarına gelen olaylar o kadar çok, önemli ve değişik ki, ileride görüleceği gibi yazılıp okunmaya değer.

ON BİRİNCİ BÖLÜM

Yiğit Don Quijote'nin başına gelen, tuhaf Ölüm Meclisi arabası serüvenine dair

Don Quijote yolda fazlasıyla düşünceli bir halde ilerliyor, büyücülerin, sevgilisi Dulcinea'yı çirkin köylü kızına dönüştürmekle ne çirkin bir oyun oynadıklarını düşünüyordu. Onu eski haline getirebilmek için ne gibi bir çareye başvuracağını da bilemiyordu. Bu düşüncelerle öyle kendinden geçti ki, farkına varmadan Rocinante'nin dizginlerini gevşetti; o da, kendisine bağışlanan hürriyeti hissederek her adımda durup bereketli, yemyeşil çimenlikte otluyordu. Sancho Panza efendisini daldığı düşüncelerden uyandırdı; dedi ki:

“Efendim, üzüntü hayvanlar için değil, insanlar için yaratılmıştır; ama insanlar da fazla üzülürse hayvana dönerler. Toparlanın, kendinize gelin efendim; Rocinante'nin dizginlerini kavrayın, canlanın, uyanın; gezgin şövalyelere yakışan serinkanlılığı gösterin. Nedir bu canım? Böyle zayıflık olur mu? Hiç yakışıyor mu? Dünyanın bütün Dulcinea'larını şeytan götürsün; tek bir gezgin şövalyenin sağlığı, dünyanın bütün büyülerinden, değişimlerinden daha değerlidir.”

“Sus Sancho,” dedi Don Quijote, çok da baygın olmayan bir sesle. “Sus, o büyülenmiş hanımefendiye küfür etme; onun başına gelen felâketlerin, bahtsızlıkların tek sorumlusu benim. Onun talihsizliği, kötülerin beni kıskanmasından kaynaklanıyor.”

“Ben de diyorum ki,” dedi Sancho, “Onu bir görüp bir daha gören yürek kan ağlamaz mı?”

“Sen bunu rahatlıkla söyleyebilirsin,” dedi Don Quijote; “çünkü onu güzelliğinin doruğunda gördün; büyü senin görüşünü bulandırmadı, güzelliğini senden gizlemedi; büyüünün zehiri sadece beni ve benim gözlerimi hedef alıyor. Ama her şeye rağmen, bir şeyi farkettim Sancho: Onun güzelliğini bana iyi tasvir edemedin. Yanlış hatırlamıyorsam, gözleri inci gibi demiştin; halbuki inciye benzeyen göz, bir hanımdan çok, dülgerbalığına yakışır. Bana sorarsan, Dulcinea'nın gözleri, yeşil zümrüitten, badem gözler, kaşları iki gökkuşağı; o incileri sen gözlerinden al, dişlerine koy; sen herhalde yanıldın, dişlerini göz sandın Sancho.”

“Olabilir,” dedi Sancho; “hanımefendinin çirkinliği zat-ı âlinizi nasıl sersemlettiyse, beni de güzelliği sersemletti. Neyse, biz Tanrı'ya bırakalım her şeyi; O, bu gözyaşı vâdisinde, bu fesat dünyada, içine kötülük, hile, rezillik karışmamış neredeyse hiçbir şey olmayan dünyamızda olacak olan her şeyi bilir. Ben her şeyden çok şuna üzülüyorum efendim: Zat-ı âliniz bir dev veya bir şövalyeyi yendiğinizde, gidip Señora Dulcinea'nın güzel huzuruna çıkmasını emrettiğinizde ne yapacağız diye düşünüyorum. O zavallı dev veya zavallı, sefil, yenik şövalye, kendisini nerede bulacak? Onları El Toboso'da aptala dönmüş, Señora Dulcinea'yı ararken görür gibi oluyorum; onunla sokağın ortasında karşılaşsalar da, babamı ne kadar tanırlarsa, onu da o kadar tanırlar.”

“Belki de,” dedi Don Quijote, “büyü, huzuruna çıkan yenik dev ve şövalyelerin Dulcinea'yı tanımalarını engelleyecek kadar kuvvetli değildir. İlk yeneceğim bir iki tanesini gönderir, onu görüp görmediklerini tecrübe ederiz; bu konuda başlarına gelenler hakkında bana malûmat

vermek üzere dönmelerini emrederim.”

“Doğrusunu isterseniz efendim,” dedi Sancho, “dedikleriniz iyi fikir gibi geldi bana; bu şekilde merak ettiğimiz şeyi öğrenebiliriz. Eğer sadece zat-ı âlinize değişik görünüyorsa, felâket onun değil, sizin başınıza gelmiş demektir. Ama Señora Dulcinea afiyette ve mutlu olsun da, biz bir şekilde idare eder, serüven arayarak onun talihini zamana bırakırız; zaman bu hastalığın da, daha ağır hastalıkların da en iyi ilâcıdır.”

Don Quijote, Sancho Panza’ya cevap vermek istiyordu, ama yolun kenarından önlerine çıkan, akla gelebilecek en garip kılıklarda çeşitli insanlarla dolu bir araba, ona engel oldu. Katırları süren ve arabacı görevini yapan, çirkin bir şeytandı. Arabanın hasır, tentesi yoktu, her tarafı açıktı. Don Quijote’nin gözüne görünen ilk şahsiyet, Ölüm’ün ta kendisiydi; yüzü insan yüzüydü. Onun yanbaşı, iri, boyalı kanatları olan bir melek vardı. Bir kenarda, başında altından gibi görünen tacıyla bir imparator duruyordu. Ölüm’ün ayaklarının dibinde, Cupido adı verilen tanrı vardı; gözlerinde bağı yoktu ama yayı, sadağı ve okları tamamı. Bir de tepeden turnağa zırlı şövalye vardı; yalnız miğferi, siperliği yoktu, rengârenk tüylerle kaplı bir şapka vardı başında. Bunların dışında çeşitli kılık ve yüzlere sahip daha başka kimseler de vardı. Bütün bunlar, aniden karşısına çıkınca, Don Quijote’yi biraz telâşlandırdı; Sancho’nun da yüreğine korku saldı; ama Don Quijote hemen ardından, karşısına yeni ve tehlikeli bir serüven çıktığını düşünerek sevindi. Kafasında bu düşünce, yüreğinde her tehlikeye göğüs gerebilecek cesaretle arabanın önüne çıktı ve yüksek, tehditkâr bir sesle dedi ki:

“Arabacı, sürücü, şeytan veya her kimsen, derhal kim olduğun, nereye gittiğini ve arabadan çok Kharon’un sandalına benzeyen arabadaki insanların kim olduğunu söyle.”

Bunun üzerine, Şeytan arabayı durdurup sükûnetle cevap verdi:

“Beyefendi, biz Fesat Angulo’nun kumpanyasının oyuncularız. Bu sabah, şu tepenin ardındaki bir köyde, *Ölüm Meclisi* adlı piyesimizi oynadık; bugün Corpus Christi Yortusu; akşam da ileride görünen köyde temsil vereceğiz. Yakın olduğundan, soyunup tekrar giyinmek zahmetinden kurtulmak için, temsildeki kıyafetlerimizle gidiyoruz. Şu delikanlı, Ölüm rolünde, öteki de Melek; şu kadın, kumpanya müdürünün karısı, Kraliçe rolünde; şu adam Asker, bu, İmparator, ben de Şeytan’ım. Piyenin baş kahramanlarından biriyim; ben bu kumpanyada başrol oyuncusuyum. Zat-ı âlinizin bizden öğrenmek istediği bir şey varsa, sorun; ben her soruya cevap verebilirim; şeytan olduğum için her şeyi bilirim.”

“Gezgin şövalye yemini ederim,” dedi Don Quijote, “bu arabayı görür görmez, karşıma büyük bir serüven çıktığını düşünmüştüm; ama şimdi diyorum ki, insan asla görünüşe aldanmamalı. Ey iyi yürekli insanlar, Tanrı yolunuzu açık etsin, gidin bayramınızı kutlayın; size bir yardımım dokunabilirse, emredin. Ne olursa olsun, seve seve yaparım; çocukluğumdan beri tiyatroya özel bir düşkünlüğüm vardır; gençliğimde gözüm hep tiyatrodaki kalmıştır.”

Böyle konuşurlarken, kaderin cilvesiyle, kumpanya oyuncularından biri, soytarı kıyafetiyle,

üzerinde zillerle, elinde, ucuna üç tane şişirilmiş inek sidiktorbası bağlanmış bir sopayla geldi. Don Quijote'nin yanına gelince soytarı sopayı sallamaya, sidiktorbalarını yere vurmaya, zilleri öterek havada zıplamaya koyuldu. Bu uğursuz görüntü Rocinante'yi o kadar telâşlandırdı ki, Don Quijote'nin kendisini tutmasına imkân vermeden gemi azıya aldı ve kırdı, kemiklerinden beklenmeyecek bir hızla koşmaya başladı. Efendisinin yere devrilme tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu gören Sancho, eşeğinden aşağı atladı ve alelacele yardıma koştu. Ama yetiştiğinde efendisi yerde, onunla birlikte düşen Rocinante de yanbaşıdaydı: Rocinante'nin taşkınlıklarının ve cesaretinin olağan sonu.

Sancho Don Quijote'ye yardım etmek için eşeğinden indiği anda, köçek şeytan, eşeğin üstüne atladı, sidiktorbalarıyla hayvana vurdu; o da acıdan çok korkudan ve gürültüden, uçarcasına, temsilin verileceği köye doğru koşmaya başladı. Sancho bir eşeğinin koşuşuna, bir efendisinin düşüşüne bakıyor, iki dertten hangisine önce koşsun, bilemiyordu. Fakat sonunda, iyi bir silâhtar ve iyi bir hizmetkâr olduğundan, efendisine sevgisi, eşeğine şefkatinden daha baskın çıktı; halbuki sidiktorbalarının her havaya kalkışında ve ardından karakaçanının sağırsına inişinde yüreği daralıyor, korkudan ölüyordu; eşeğinin kuyruğunun tek teline dokunmalarındansa, o sidiktorbalarıyla kendi gözbebeklerine vurulmasını tercih ederdi. Bu kederli şaşkınlıkla, Don Quijote'nin yanına geldi; içler acısı durumdaki efendisine yardım edip Rocinante'nin üzerine bindirdi ve dedi ki:

“Efendim, Şeytan eşeğimi kapıp götürdü.”

“Hangi şeytan?” diye sordu Don Quijote.

“Elinde sidiktorbaları olan,” diye cevap verdi Sancho.

“Ben onu geri almayı bilirim,” dedi Don Quijote. “Cehennemden en kuytu, en karanlık zindanlarına götürse de, alırım. Beni takip et Sancho; araba yavaş gidiyor; eşeğin yerine arabanın katırlarını alacağım.”

“Zahmet etmenize gerek yok efendim,” dedi Sancho. “Öfkenizi yatıştırın lütfen; yanılmıyorsam Şeytan eşeğimi bıraktı, sürüsüne dönüyor.”

Gerçekten de öyleydi; Şeytan, Don Quijote ve Rocinante'yi taklit ederek eşekle birlikte yere düşünce, Şeytan yürüyerek köye gitti, eşek de sahibine döndü.

“Her şeye rağmen,” dedi Don Quijote, “o şeytanın terbiyesizliğinin cezasını, arabadakilerden birinin, hattâ imparatorun çekmesi iyi olur.”

“Bunu aklınızdan çıkarın efendim,” dedi Sancho; “benden size nasihat olsun, tiyatroculara sakın bulaşmayın; iltimaslı kimselerdir onlar. Ben iki adam öldürmekten tutuklanıp hiç ceza yemeden serbest bırakılan oyuncu biliyorum. Bunlar neşeli, eğlenceli kimseler oldukları için, herkes onları kayırır, korur, yardım eder, değer verir efendim; üstelik resmî belgeli kraliyet kumpanyalarından bu; o kıyafetleri, tavırlarıyla, hepsi birer prens sanki.”

“Bütün bunlara rağmen,” dedi Don Quijote, “bütün insanlık onu kayırsa da, oyuncu şeytan benim elimden böyle çalımla kaçamayacak.”

Bunları söyleyip köye epeyce yaklaşmış olan arabaya doğru gitmeye başladı; bir yandan da

bağırıyordu:

“Durun, bekleyin, neşeli güruh! Size, gezgin şövalye silâhtar-larının eşeklerine, binek hayvanlarına nasıl davranılacağını öğreteceğim.”

Don Quijote o kadar bağırıyordu ki, arabadakiler duydular, söylediklerini anladılar. Bu sözlerden, söyleyenin niyetini çıkardılar; Ölüm hemen anında arabadan aşağı atladı; ardından İmparator, arabacı Şeytan ve Melek geldi; Kraliçe’yle tanrı Cupido da geri kalmadı. Hepsi yerden taş toplayıp sıraya dizildiler ve Don Quijote’yi taşlarıyla karşılamak üzere beklemeye koyuldular. Don Quijote onları böyle muntazam bir birlik halinde, taşları var güçleriyle fırlatabilmek için kolları havaya kalkmış görünce, Rocinante’nin dizginlerini çekti ve onlara ne şekilde saldırırsa şahsına en az zarar geleceğini düşünmeye koyuldu. O böyle dururken, Sancho geldi ve efendisinin düzenli birliğe saldırıya hazırlandığını görünce, dedi ki:

“Böyle bir işe girişmek basbayağı delilik olur efendim. Unutmayın ki, çakıl yağmuruna karşı korunmak için bir zırh icat edilmemiş dünyada; tunçtan bir çanın içine girip gizlenirseniz, o başka. Ayrıca şunu da düşünün: İçinde Ölüm’ün de bulunduğu, imparatorların bizzat dövüştüğü, iyi ve kötü meleklerin yardım ettiği bir orduya, tek bir kişinin saldırması, cesareten çok pervasızlık olur. Eğer bu da sizi sakinleştirmeye yetmezse, şundan emin olabilirsiniz ki, bütün bu insanların arasında, krallar, prensler, imparatorlar gibi görünseler de, tek bir gezgin şövalye yok.”

“İşte şimdi, beni kararımдан vazgeçirebilecek, vazgeçirmesi gereken bir noktaya parmak bastın Sancho,” dedi Don Quijote. “Sana daha önce de çok kereler söylediğim gibi, ben, şövalye unvanı taşımayan birisine kılıç çekmem, çekmemem gerekir. Eşeğine verilen zararın intikamını almak istiyorsan, bu iş sana düşüyor Sancho; ben sana buradan bağırarak, tavsiyede bulunarak yardımcı olurum.”

“Kimseden intikam almaya gerek yok efendim, “ dedi Sancho. “Bir zarara uğradığında intikam almak, iyi bir Hıristiyan’a yakışmaz. Ayrıca ben eşeğimi, gördüğü muameleyi benim sorumluluğuma bırakması için ikna ederim; niyetim de, Tanrı’nın bana bağışladığı ömrü barış içinde geçirmek.”

“Madem ki kararın bu, iyi yürekli Sancho, akıllı Sancho, Hıristiyan Sancho, dürüst Sancho,” dedi Don Quijote, “şu hayaletleri bırakalım da, gidip daha iyi, daha nitelikli serüvenler arayalım. Bana kalırsa bu civarda çok sayıda, üstelik de mucizevî serüven eksik olmamalı.”

Don Quijote derhal dizginlere asıldı; Sancho eşeğini almaya gitti; Ölüm ve birliği arabalarına dönüp yollarına devam ettiler ve korkunç Ölüm Arabası serüveni, böylece mutlu bir sona ulaştı; Sancho Panza’nın efendisine verdiği sağlam nasihatlere şükürler olsun. Efendisinin, ertesi gün, âşık bir gezgin şövalyeyle başına öyle bir serüven geldi ki, en az bir önceki kadar heyecanlıydı.

ON İKİNCİ BÖLÜM

Yiğit Don Quijote'yle cesur Aynalar Şövalyesi arasında geçen garip serüvene dair

Don Quijote'yle silâhtarı, Ölüm'le karşılaştıkları günün gecesini, yüksek, koyu gölgeli ağaçların altında geçirdiler; Don Quijote, Sancho'nun ısrarıyla, eşeğe yüklenmiş azıktan yemişti. Yemek sırasında, Sancho efendisine dedi ki:

“Efendim, ben mükâfat olarak, üç kısrağın yavruları yerine, zat-ı âlinizin ilk giriştiği serüvende kazanacağı ganimeti seçseymişim, aptallığıma doymazdım! Doğrusu bu ya, eldeki serçe, havadaki akbabadan iyidir.”

“Yine de,” dedi Don Quijote, “sen benim istediğim gibi saldırmama izin verseydin, ganimet olarak en azından İmparatoriçe'nin altın tacıyla Cupido'nun boyalı kanatları düşecekti payına; ben onları zorla alıp senin eline verecektim.”

“Oyuncu imparatorların asâları ve taçları hiçbir zaman som altından olmaz,” diye cevap verdi Sancho; “bakırdan, tenekeden olur.”

“Doğru,” dedi Don Quijote; “zaten tiyatronun aksesuarlarının da, tıpkı tiyatronun kendisi gibi kıymetli değil, sahte ve gösterişli olması gerekir. Tiyatroya ve dolayısıyla tiyatro oyuncularına ve oyun yazarlarına olumlu yaklaşmanı isterim Sancho; çünkü bunların hepsi, adım başı karşımıza bir ayna koyup insan hayatındaki olayları canlı olarak bize göstermekle, halka büyük bir hizmette bulunmuş olurlar; hiçbir kıyaslama, bize ne olduğumuzu ve ne olmamız gerektiğini, oyunlar ve oyuncular kadar canlı bir şekilde gösteremez. Söyle bakalım, sen kralların, imparatorların, papaların, şövalyelerin, soylu hanımların ve daha birçok kahramanın sahneye çıktığı hiçbir temsil görmedin mi? Biri haydut rolü oynar, öteki düzenbaz, bir başkası tüccar, beriki asker, bir tanesi bilge aptal, bir diğeri de saf âşık rolü; oyun bitip kıyafetlerini çıkardıktan sonra, bütün oyuncular eşittir.”

“Evet, gördüm,” diye cevap verdi Sancho.

“İşte bu dünya tiyatrosunda, sahnesinde de aynı şey olur,” dedi Don Quijote. “Kimileri imparator rolü oynar, kimileri papa; kısacası, bir tiyatrodaki bulunabilecek bütün roller vardır. Ama sonunda, yani hayatın sonuna gelindiğinde, ölüm herkesin sırtından, onları birbirinden ayıran giysileri çıkartır; mezarda herkes eşittir.”

“Güzel bir benzetme,” dedi Sancho; “ama pek yeni sayılmaz; ben çok çeşitli kereler duydum. Bir de satranç oyunu benzetmesi vardır; oyun sürdükçe, her taşın görevi ayrıdır, bellidir; oyun bittiğinde hepsi bir arada, karmakarışık halde bir torbaya sokulur; tıpkı ölümlerin mezara tıklandığı gibi.”

“Gün geçtikçe saflığın azalıyor, akıllanıyorsun Sancho,” dedi Don Quijote.

“Evet, zat-ı âlinizin akıllılığı bana da biraz bulaşıyor tabii,” diye cevap verdi Sancho. “Aslında verimsiz ve kuru olan toprak, gübrelenince, işlenince, iyi mahsul verir. Demek istiyorum ki, zat-ı âlinizin konuşmaları, benim verimsiz zihnimin kuru toprağına düşen gübre, size hizmet ettiğim, sizinle konuşup görüştüğüm süre de, işlenmesi oldu. Böylelikle, öyle

hayırlı bir mahsul vermeyi umuyorum ki, benim alnımı kara çıkarmasın; zat-ı âlinizin, benim kurumuş zihnimde yaptığı verimli çalışmaların yolundan da sapmasın.”

Don Quijote, Sancho'nun tumturaklı lâflarına güldü; gelişmesi konusunda söyledikleri ise, doğru gibi geldi ona; çünkü arasına onu şaşırtan konuşmalar yapıyordu. Bununla birlikte Sancho'nun bilgiççe, kibarca konuşmaya kalktığı zamanların çoğunda, konuşması, saflığının doruklarından cehaletinin çukuruna düşmesiyle sonuçlanıyordu; inceliğini ve hâfızasını en güzel sergilediği becerisi ise, bu hikâyede görülmüş, farkedilmiş olacağı gibi, konuşulan konuyla ilgisi olsun, olmasın, atasözleri sıralamaktı.

Gecenin büyük bir kısmını, bu ve başka konuşmalarla geçirdiler; Sancho'nun, kendi deyimiyle gözkapakları kurşun gibi ağırlaşınca, karakaçanın semerini çıkararak, serbestçe, bol bol otlasın diye bıraktı. Rocinante'nin eyerini çözmedi; çünkü efendisinin özel talimatıydı; kırdıkları, bir çatı altında uyumadıkları sürece, Rocinante'nin eyerini çıkartmayacaktı. Atın gemini çıkarıp eyerin çatısına asmak, gezgin şövalyeler arasında köklü ve korunan bir gelenektir; ama atın eyerini çıkarmak? Katiiyen olmazdı! Sancho da öyle yapıp ona da karakaçanına tanıdığı serbestiyeti tanıdı. Eşekle Rocinante arasında o kadar görülmedik, sıkı sıkı bir dostluk vardı ki, babadan oğula aktarılan bilgilere göre, bu gerçek öykünün yazarının, onlara özel olarak birkaç bölüm ayırdığı, ama böyle kahramanca bir hikâyenin gerektirdiği ciddiyet ve ağırbaşlılığı korumak için, bu bölümleri kitaba dahil etmediği söylenir. Bununla birlikte, zaman zaman bu kaygısını unuttur ve iki hayvan bir araya geldikleri anda, karşılıklı birbirlerini kaşdıklarını, yorulup rahata erdikten sonra da Rocinante'nin, boynunu eşeğin boynuna yasladığını –öteki taraftan da iki karış uzunluğun arttığını– sonra da, ikisinin bu konumda, dikkatle yere bakarak üç gün, ya da en azından orada bırakıldıkları, açlıkları besin aramaya mecbur etmediği sürece, öylece durduklarını anlatır.

Dediğim gibi, söylentiye göre, yazar, bir yazısında, ikisinin arkadaşlığını Nysson'la Euryalos'un, Pylades'le Orestes'in arkadaşlıklarına benzetir. Bu doğruysa, bu iki barışçıl hayvan arasında var olduğu anlaşılan sağlam dostluk, bütün dünyayı şaşırtmalı, birbirleriyle dost olmayı hiç beceremeyen insanları utandırmalıdır. Şair bu yüzden demiştir ki:

Dost olamaz insan dostuna,
elindeki kamyş döner hemen mızrağa.

Bir şarkı da der ki:

Güvenme dostuna, saman doldurur postuna

Yazarın, bu hayvanların dostluğunu insanların dostluğuyla karşılaştırmakla, bir sapma yaptığı zannedilmesin sakın; çünkü insanlar, hayvanlardan çok ibret almış, önemli şeyler öğrenmişlerdir. Meselâ: leylekten şırıngayı, köpekten kusmayı ve minneti, turnadan dikkati, karıncadan tedbiri, filden dürüstlüğü, attan da sadakati.

Nihayet, Sancho bir mantar meşesinin dibinde uykuya daldı; Don Quijote de sağlam bir meşenin dibinde uyulamaktaydı. Kısa bir süre sonra, arkasında duyduğu bir sesle uyandı; sıçrayarak ayağa kalktı ve sesin nereden geldiğine bakıp dinledi. Sonra, at üzerinde iki adam gördü; biri, eyerinden aşağı atlayarak, ötekine dedi ki:

“İn arkadaşım, atların gemlerini de çıkar; bana öyle geliyor ki, burda onlar için bol bol çimen, benim sevdalı düşüncelerim için de, gerekli sessizlik ve ıssızlık mevcut.”

Daha bu sözleri bitirmeden, yere uzanıverdi; kendini yere atarken, üzerindeki zırhlardan çıkan sesler, Don Quijote’ye, adamın gezgin şövalye olduğunu açıkça gösterdi. Uyumakta olan Sancho’nun yanına gidip kolundan çekti ve epeyce uğraştıktan sonra uyandırabildi; alçak sesle dedi ki:

“Sancho, kardeşim, serüven çıktı bize.”

“Tanrı hayırlısından versin!” dedi Sancho. “Nerede peki bu saygıdeğer serüven hazretleri?”

“Nerede mi Sancho?” dedi Don Quijote. “Başını çevir de bak; şurada yere uzanmış bir gezgin şövalye göreceksin. Bana sorarsan keyfi pek yerinde değil; atından aşağı atlayıp yere uzanırken bazı keder belirtileri gördüm kendisinde; düşerken zırhları şakırdadı.”

“Peki bunun serüven olduğunu zat-ı âliniz nereden çıkarıyorsunuz?” dedi Sancho.

“Ben tam bir serüven demek istemedim, bir serüven başlangıcı bu,” dedi Don Quijote. “Serüvenler böyle başlar. Dinle bak; galiba bir lavta veya vihuelayı akort ediyor; tükürüşüne, boğazını temizleyişine de bakılırsa, şarkı söylemeye hazırlanıyor.”

“Gerçekten de öyle,” dedi Sancho; “âşık bir şövalye herhalde.”

“Gezgin şövalyeler arasında âşık olmayanı yoktur,” dedi Don Quijote. “Dinleyelim bakalım; eğer şarkı söylerse, hisleriyle ilgili bir ipucu yakalarız; çünkü ağız yüreğin taşmasından söyler.”

Sancho efendisine cevap vermek istedi; ama Orman Şövalyesi’nin ne pek güzel, ne pek çirkin olan sesi, onu engelledi. İkiisi dikkat kesildiler ve şu soneyi dinlediler:

“Hanımefendi, bir yol gösterin bana,
siz hangi yolu istiyorsanız o yolu gösterin,
ilerlerim ben gösterdiğiniz yolda sizin,
en ufak bir sapma yapmadan asla.
Susup ölmem gerekiyorsa,
beni şimdiden ölmüş kabul edin,
ama konuşup onu anlatmak için
başkası yok aşkın kendisinden başka.
Yumuşak balmumuyla sert elmastan yapılmışım
dayanmak için düşmanlarıma,
ruhum ise aşkın kanununa uyar her zaman.
Yemin ediyorum sonsuza kadar koruyacağım,

alın göğsümü, sert de olsa yumuşak da,
kazıyıp oyduklarınız silinmeyecek oradan.”

Orman Şövalyesi, şarkısına yüreğinin derinliklerinden kopan bir ah! ile son verdi ve biraz sonra, acıklı, kederli bir sesle dedi ki:

“Ey, yeryüzünün en güzel, en nankör kadını! Saygıdeğer Casildea de Vandalia, nasıl olur da, bu zavallı şövalyenin, sürekli dolaşarak, zorluklara, zahmetlere katlanarak tükenmesine, mahvolmasına izin verirsin? Dünyada senden daha güzel bir kadın olmadığını herkese itiraf ettirdiğim yetmedi mi? Navarra’nın, Leon’un, Endülüs’ün, Kastilya’nın ve son olarak da, La Mancha’nın bütün şövalyelerine.”

“Bu doğru değil,” diye araya girdi Don Quijote; “çünkü ben La Mancha’lıyım ve hiçbir zaman böyle bir itirafta bulunmadım; kendi sevgilimin güzelliğinin bu kadar aleyhinde bir itirafta bulunmam, bulunamam zaten. Gördüğün gibi Sancho, bu şövalye saçmalıyor. Neyse, dinleyelim; belki başka bir açıklamada bulunur.”

“Bulunur, bulunur,” dedi Sancho; “bir ay ara vermeden şikâyet edecekmiş gibi bir hali var.”

Ama öyle olmadı; çünkü Orman Şövalyesi, yakınından gelen konuşmaları işiterek, yakınmalarına devam etmeyip ayağa kalktı ve gür bir sesle, kibarca dedi ki:

“Kim var orada? Kimsiniz? Acaba mutlu insanlardan mısınız, yoksa dertlilerden mi?”

“Dertlilerden,” diye cevap verdi Don Quijote.

“Öyleyse yaklaşın,” dedi Orman Şövalyesi; “ıstırabın, derdin ta kendisini bulacaksınız bende.”

Kendisine böyle yumuşak ve nazik bir cevap verildiğini gören Don Quijote, şövalyenin yanına gitti; Sancho da efendisini takip etti.

Şikâyetçi şövalye Don Quijote’yi kolundan tutarak dedi ki:

“Şuraya oturun, saygıdeğer şövalye. Şövalye olduğunuzu, hem de gezgin şövalye olduğunuzu anlamam için, sizi gezgin şövalyeler için tabii bir yuva olan bu yerde, yalnızlık ve gecenin nemiyle başbaşa bulmuş olmam yeterli.”

Don Quijote buna şöyle cevap verdi:

“Şövalyeyim, söylemiş olduğunuz tarikattanım; her ne kadar gönlümde keder, dert ve bahtsızlıklar taht kurmuşsa da, bu yüzden, başkalarının talihsizliğine duyduğum merhameti kalbimden kovmuş değilim. Biraz önce anlattıklarınızdan, sizin derdinizin aşk derdi olduğunu anladım; yani yakınmalarınızda adı geçen o nankör güzele olan aşkınızdan dolayı dertlisiniz.”

Bunları konuşurken, sert toprağın üzerinde yanyana, barış ve dostluk içinde oturmaktaydılar; sanki şafak sökerken birbirlerinin kafalarını paralayacak olanlar onlar değillermiş gibi.

“Saygıdeğer şövalye, acaba âşık mısınız?” diye sordu Orman Şövalyesi Don Quijote’ye.

“Maalesef öyleyim,” diye cevap verdi Don Quijote. “Buna rağmen, yerinde duygulardan kaynaklanan acıların, dert değil, lütuf diye görülmeleri gerektiğini de biliyorum.”

“Evet, doğru,” dedi Orman Şövalyesi; “ne var ki, reddedilmek, aklımızı karıştırıyor, zihnimizi bulandırıyor; çünkü reddetmenin aşırısı, intikama benziyor.”

“Ben sevgilim tarafından hiç reddedilmedim,” diye cevap verdi Don Quijote.

“Tabii, katiyen,” dedi yanbaşındaki Sancho; “çünkü hanımefendimiz kuzu gibidir, tereyağından daha yumuşaktır.”

“Silâhtarınız mı bu?” diye sordu Orman Şövalyesi.

“Evet, öyle,” dedi Don Quijote.

“Efendisi konuşurken konuşma cüretini gösteren bir silâhtarı ilk kez görüyorum,” dedi Orman Şövalyesi. “İşte buyrun, benim silâh-tarım burada; boyu babası kadar, ama ben konuşurken ağzını açtığı görülmemiştir.”

“Evet efendim, ben konuştum,” dedi Sancho; “konuşurum da, karşımdaki... neyse, gerisini söylemeyeyim, karıştırmamak daha iyi.”

Orman Silâhtarı, Sancho’nun kolundan tutup dedi ki:

“Gelin biz ikimiz her istediğimizi silâhtarca konuşabileceğimiz bir yere gidelim; saygıdeğer efendilerimizi bırakalım, karşılıklı atışsınlar, aşklarını anlatsınlar; eminim gün doğduğunda hâlâ anlatıyor olurlar.”

“İyi olur,” dedi Sancho. “Zat-ı âlinize kim olduğumu anlatayım da, en konuşkan silâhtarlarla açık atıp atamayacağımı görün.”

Böylece iki silâhtar birlikte uzaklaştılar; aralarında geçen konuşma, efendilerinin arasında geçen konuşma ne kadar ciddiye, o kadar gülünçtü.

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Orman Şövalyesi serüveninin devamına ve iki silâhtar arasında geçen akıllıca, ilginç ve hoş konuşmaya dair

Şövalyelerle silâhtarlar ayrılmış, birileri karşılıklı hayatlarını, diğerleri de aşklarını anlatıyorlardı; ancak hikâyede önce hizmetkârların konuşması, sonra efendilerinki anlatılır ve biraz uzaklaştıktan sonra, Orman Silâhtarının Sancho'ya şöyle dediği aktarılır:

“Biz gezgin şövalye silâhtarlarının hayatı pek zahmetli bir hayat efendim. Gerçekten de almamızın teriyle ekmek yiyoruz; ilk babamıza Tanrı'nın lânet ettiği şekilde.”

“Ayrıca,” diye ekledi Sancho, “vücudumuzun buzuyla yediğimiz ve söylenebilir; sıcağı da, soğuğu da, zavallı gezgin şövalye silâhtar-larından fazla çeken var mıdır? Ekmek yesek gene iyi; dertler yemekle hafifler çünkü; ama bazen bir gün, iki gün, esen rüzgârdan başka hiçbir şey girmez ağzımıza.”

“Bütün bunlara mükâfat umuduyla katlanıyoruz,” dedi Orman Silâhtarı. “Silâhtarı olunan gezgin şövalye fazlasıyla bahtsız değilse, en azından, kısa bir süre sonra, mükâfat olarak güzel bir cezire valiliği veya düzgün bir kontluk elde ediliyor.”

“Ben efendime, bir cezire valiliğiyle yetineceğimi söyledim,” dedi Sancho. “Kendisi çok soylu ve cömerttir; çok kereler vaatte bulundu bana.”

“Ben hizmetlerime karşılık kilise heyeti üyeliğiyle yetineceğim,” dedi Orman Silâhtarı. “Efendim ayarladı bile, hem de âlâsından!”

“Zat-ı âlinizin efendisi kilise şövalyesi herhalde,” dedi Sancho; “onun için vefalı silâhtarına böyle bir lütufta bulunabiliyor; benim efendimse, kiliseye bağlı değil, sivil. Gerçi hatırlıyorum, bir keresinde akıllı, ama bana sorulursa kötü niyetli insanlar, başpiskopos olsun diye nasihat etmeye kalkışmışlardı; ama o imparator olmak istedi. Ben o sırada ya efendimin canı kiliseye girmek isterse diye korkudan tir tir titriyordum; kilise görevi için kendimi yetersiz buluyordum. Zat-ı âli-nize şunu belirtmem gerekir ki, insan gibi görüdüğüm halde, kiliseye girmeye gelince, hayvan sayılırım.”

“Ama zat-ı âliniz yanlıyorsunuz,” dedi Orman Silâhtarı. “Cezire valiliklerinin hepsi iyi olmuyor; bazıları bozuk, bazıları fakir, bazıları can sıkıcı; her şey bir yana, en makbulü, en iyisi bile beraberinde ağır bir dert ve huzursuzluk yükü getiriyor; bu yükü de, payına o cezire valiliği düşmüş olan bahtsızın omuzları taşıyor. Bu lânet olası hizmeti gören bizlerin, evimize çekilip avlanmak, balık tutmak gibi daha hoş uğraşlarla vakit geçirmemiz, çok daha iyi olurdu. Bu dünyada bir beygiri, iki tazısı, bir oltası olmayacak, köyünde oyalanamayacak kadar yoksul bir silâhtar var mıdır?”

“Benim bütün bunlara ihtiyacım yok,” diye cevap verdi Sancho; “gerçi beygirim yok, ama efendimin atının iki katı değerinde bir eşeğim var. Üstüne dört küp arpa da verseler, eşeğimi başka hayvanla değiştirmem; yalan söylüyorsam, Tanrı paskalyayı bana zehir etsin, hem de bu gelecek paskalyayı. Zat-ı âliniz benim boz eşeğime verdiğim değeri şaka zannediyorsunuzdur

belki. Ama tazıdan yana derdim olmaz; köyde tazi çok; üstelik masrafı başkasının üstüne olduğu zaman, avlanmak çok daha zevklidir.”

“Doğruyu söylemek gerekirse saygıdeğer silâhtar,” diye cevap verdi Orman Silâhtarı, “ben kararımı verdim; bu şövalyelerin zırvalıklarından vazgeçip köyüme çekileceğim, çocuklarımı büyüteceğim; üç tane gül gibi evlâdım var.”

“Benim iki çocuğum var,” dedi Sancho; “bizzat Papa’nın huzuruna çıkabilecek çocuklar; hele bir kızım var, Tanrı’nın izniyle kontes yapacağım onu, annesi istemediği halde.”

“Bu kontes yapacağınız küçük hanım kaç yaşında?” diye sordu Orman Silâhtarı.

“Aşağı yukarı on beş yaşında,” diye cevap verdi Sancho; “ama mızrak kadar boyu vardır; nisan sabahı gibi taptazedir; bir hamal kadar da kuvvetlidir.”

“Bunlar değil kontes olmaya, yeşil ormanın perisi olmaya bile yetecek özellikler,” dedi Orman Silâhtarı. “Orospunun kızına bak, ne kas vardır kimbilir orospuda!”

Sancho buna biraz asık suratla cevap verdi:

“Kızım da orospu değildir, annesi de değildir; ben yaşadıkça ikisi de olmayacaktır, Tanrı korusun. Biraz daha nazik konuşun; zat-ı âliniz, nezaketin ta kendisi olan gezgin şövalyeler arasında yetişmişsiniz; bu sözler size pek yakışmıyor bence.”

“Saygıdeğer silâhtar!” dedi Orman Silâhtarı. “Zat-ı âliniz bu iltifat konusunu hiç iyi bilmiyorsunuz! Bilmez misiniz ki, bir şövalye, alandaki boğaya iyi bir mızrak salladığında, veya birisi bir işi iyi yaptığında, halk arasında, ‘Vay orospu çocuğu, aferin orospuya, ne güzel becerdi!’ denir. Hakaret gibi görünen şey, bu deyişte, büyük bir övgüdür. Anne babalarına böyle iltifat ettirecek şeyler yapmayan oğlunuz, kızınız varsa, evlâtlıktan reddedin daha iyi.”

“Reddederim,” dedi Sancho. “Madem öyle, zat-ı âliniz çocuklarıma da, karıma da istediğiniz kadar orospu diyebilirsiniz; çünkü onların her yaptığı, her söylediği, kesinlikle bu övgülere lâyıktır. Onları tekrar görebilmek için, Tanrı’ya dua ediyorum, beni büyük günahtan kurtarsın diye; yani bu tehlikeli silâhtarlık mesleğinden kurtarsın. İkinci defadır giriştim bu işe; bir gün, Morena Dağlarının göbeğinde bulduğum yüz altın dolu kese ayarttı beni; şeytan sürekli her yerde, şurada, burada, gözlerimin önünde altınlarla dolu bir torba sallıyor; adım başı elimle dokunuyormuşum, kucaklayıp eve götürüyormuşum gibi geliyor bana; sonra da mülkler alıp geliriyle prensler gibi yaşıyorum. Bunu düşündüğüm sırada, şövalyeden çok deli olduğunu bildiğim, efendim olacak bu şuuruzun yanında katlandığım bütün zahmetler, gözüme kolay, hafif görünüyor.”

“İşte bu yüzden,” dedi Orman Silâhtarı, “az tamah, çok zarar getirir, derler. Delilikten sözedersen, dünyada efendim gibisi yoktur; efendim tam, ‘El için ağlayan iki gözden olur,’ dedikleri cinstendir. Başka bir şövalye, kaybettiği şuuruna kavuşsun diye, kendisi deliriyor; öyle şeyler peşinde koşuyor ki, bilemiyorum bulsa, hoşuna gidecek mi.”

“Acaba âşık mı?”

“Evet,” dedi Orman Silâhtarı; “Casildea de Vandalia diye birine; dünyanın en kalpsiz, en yürekli hanımı. Ama efendimin derdi kalpsizliği değil; çok daha büyük dalavereler var içini

kemiren; fazla uzun sürmez, birazdan anlatmaya başlar.”

“Tek bir tümseği, tek bir çukuru olmayacak kadar düz bir yol yoktur,” diye karşılık verdi Sancho. “Her evde fasulye pişer, benimkinde kazanla pişer. Delilik, akıllılıktan daha çok arkadaş, daha çok ortak ister. Eğer gerçekten de, dedikleri gibi, dert ortağı derdi hafifletirse, ben de zat-ı âlinizle teselli bulabilirim; çünkü benimki kadar sersem bir efendinin hizmetindediniz.”

“Sersem ama cesur,” diye cevap verdi Orman Silâhtar; “kurnazlığı da cesaretinden ve sersemliğinden çok.”

“Benimki öyle değildir,” dedi Sancho; “yani kurnaz değildir. Aksine, altın gibi kalbi vardır; kimseye kötülük etmez, herkese iyilik eder, hiçbir kötülüğü yoktur. Öğle vakti çocuğun teki gece dese inanır; ben de bu saflığı yüzünden kendisini gözbebeğim gibi seviyorum; ne kadar saçmalasa da, bırakamıyorum işte onu.”

“Her şeye rağmen, sevgili kardeşim,” dedi Orman Silâhtar, “kör köre kılavuzluk ederse, ikisi de çukura düşer. Biz gene de, fazla oyalanmadan yuvamıza dönsek iyi ederiz; serüven peşinde koşan her zaman serüvenin iyisini bulmuyor.”

Sancho sık sık tükürmekteydi; görünüşe bakılırsa tükürüğü yapışkan ve biraz kuruydu. Bunu gören ve ilgilenen yardımsever Orman Silâhtar dedi ki:

“Galiba bu konuştuklarımız dilimizi damağımıza yapıştırdı; benim şu eyer çatısına asılı çok iyi bir ilâcım var ama.”

Bunu söyleyip kalktı ve birazdan, büyük bir şarap tulumu ve iki karış uzunluğunda bir börekle geri geldi; gerçekten de o kadar uzundu; içinde o kadar iri bir tavşan vardı ki, Sancho dokununca oğlak bile değil, keçi sandı. Bunun üzerine dedi ki:

“Bunu yanınızda mı getirdiniz efendim?”

“Ne sanıyordunuz ya?” diye cevap verdi öteki. “Ben öyle sudan bir silâhtar mıyım? Benim atımın terkisindeki azık, sefere çıkan komutanınkinden iyidir.”

Sancho yalvarttırmadan yemeye başladı; yumruk gibi lokmaları görmeden yutuyordu. Dedi ki:

“Zat-ı âliniz gerçekten de sadık, vefalı, tam teşekküllü, muhteşem, soylu bir silâhtarmışsınız; bu ziyafetten belli oluyor; buraya büyü marifetiyle gelmediyse bile, öyle görünüyor. Benim gibi yoksul ve bahtsız değilsiniz; benim heybemdeki azık, bir parça peynir; o da bir devin kafasını kıracak kadar sert. Yanında da kırk elli parça keçiboynuzu, bir o kadar da fındıkla ceviz; efendim, sağolsun elisıkıdır, bir de, gezgin şövalyelerin sadece kuru meyvelerle, kırlardaki otlarla beslenmeleri gerektiğini düşünür, bu kurala uyar.”

“Doğrusunu isterseniz kardeşim,” diye cevap verdi Orman Silâhtar, “benim midem karahindibayı, yaban armudunu, ormanlardaki kökleri kaldırmaz. Efendilerimizin fikirleri, şövalyelik kuralları kendilerinin olsun; kurallar ne emrediyorsa onu yesinler. Ben yanımda her zaman, ne olur ne olmaz diye, erzak da taşıırım, bu tulumu da eyerimin çatısına asarım. Buna o kadar bağlıyım, o kadar severim ki, öpüp okşamadan duramam.”

Bunları söyleyip tulumu Sancho'nun eline verdi; o da, tulumu ağzına dayayıp kafasına dikti ve çeyrek saat yıldızları seyretti. İçip bitirdikten sonra da, kafasını bir yana eğip derin bir iç çekerek dedi ki:

“Vay orospu çocuğu, ne kadar da iyiymiş!”

“Gördünüz mü?” dedi Orman Silâhtarı, Sancho'nun orospu çocuğu dediğini duyunca. “Şarabı orospu çocuğu diye methettiniz.”

“Kabul ediyorum,” dedi Sancho; “methetmek niyetiyle söylendiği zaman, birine orospu çocuğu demek terbiyesizlik değildir. Siz onu bırakın da efendim, sevdiğinizin başı için söyleyin, bu şarap Ciudad Real şarabı mı?”

“Tebrikler, çeşneci!” dedi Orman Silâhtarı. “Gerçekten de oranın şarabı, epeyce yılı da var.”

“Bilmez miyim!” dedi Sancho. “Onu anlamaktan âciz bir kimse zannetmeyin beni. Saygıdeğer silâhtar, benim şarapları tanıma konusunda o kadar keskin ve doğuştan bir kabiliyetim var ki, herhangi bir şarabı koklayarak, memleketini, kalitesini, tadını, yılını, ne değişimler geçireceğini, şarapla ilgili diğer bütün hususları anlarım. Ama bunda şaşılacak bir şey yok, çünkü sülâlemin baba tarafında La Mancha'nın çağlar boyunca yetiştirdiği en mükemmel iki çeşneci vardır; bunu kanıtlamak için de, onlarla ilgili bir olayı anlatacağım. Bu iki çeşneciye, tatsınlar diye, bir fıçıdan şarap vermişler; şarabın durumu, kalitesi hakkında, iyi mi, kötü mü diye fikirlerini sormuşlar. Biri dilinin ucuyla tatmış, öteki sadece burnunu yaklaştırmış. Birincisi şarapta demir tadı olduğunu, ikincisi, daha çok meşin tadı olduğunu söylemiş. Şarabın sahibi, fıçının temiz olduğunu, şaraba demir veya meşin tadı verebilecek hiçbir şey karışmadığını söylemiş. Buna rağmen iki meşhur çeşneci, söylediklerinde ısrar etmişler. Zaman geçmiş, şarap satılmış, fıçı temizlenirken, içinde meşinden ince bir kayışa asılı küçük bir anahtar bulmuşlar. Zat-ı âlinizin gördüğü gibi, bu soydan gelen birisi, bu konularda fikir belirtebilir.”

“İşte bunun için söylüyorum,” dedi Orman Silâhtarı, “serüven peşinde koşmaktan vazgeçelim. Madem ekmeğimiz var, pasta peşinde koşmayalım, kulübelerimize dönelim; Tanrı isterse bizi orada bulur.”

“Efendim Zaragoza'ya gidene kadar ona hizmet edeceğim; sonra aramızda anlaşırız.”

Sonuçta, iki silâhtar o kadar çok konuşup içtiler ki, uyku dillerini bağlayıp susuzluklarını bastırdı; çünkü gidermenin imkânı yoktu. Ve böylece, ikisi de neredeyse boşalmış olan tulumu elden bırakmadan, ağızlarında yarı çiğnenmiş lokmalarıyla uyuyakaldılar; onları şimdilik oldukları yerde bırakıp, Orman Şövalyesinin Mahzun Yüzlü'yle konuştuklarını anlatalım.

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Orman Şövalyesi serüveni devam eder

Don Quijote'yle Koru Şövalyesi arasında geçen çeşitli konuşmalardan birinde, hikâyede anlatıldığına göre, Orman Şövalyesi Don Quijote'ye dedi ki:

“Kısacası, saygıdeğer şövalye, şunu bilmenizi isterim ki, kaderim, daha doğrusu seçimim, beni eşsiz Casildea de Vandalia'ya âşık etti. Eşsiz diyorum, çünkü hem boy bos, hem mevki, hem de güzellikte bir eşi yoktur. İşte bu anlattığım Casildea, benim namuslu hislerime, temiz arzularıma karşılık olarak, tıpkı üvey annesinin Hercules'e yaptığı gibi, beni çok çeşitli, tehlikeli işlere koştı; her birini tamamladığımda, bir sonrakini bitirince umutlarımın gerçek olacağına söz verdi. Ama hepsi birbirine eklendikçe, hesabını şaşırıdım; temiz arzularımın gerçekleşmesini başlatacak olanı, yani sonuncusu hangisi, ben de bilmiyorum. Bir keresinde, gidip Sevilla'nın ünlü devanası Giralda'yla⁷³ düello yapmamı emretti; kendisi tunçtan yapılmışçasına sarsılmaz ve kuvvetlidir; hiç yerinden kıpırdamadığı halde, dünyanın en hareketli, en dönekek kadınıdır. Gittim, gördüm ve yendim; onu kıpırtısız hale getirdim; çünkü bir hafta boyunca rüzgâr sadece kuzeyden esti. Bir keresinde de, gidip yiğit Guisando Boğaları'nı, o eski taşları tartmamı emretti; bir şövalyeden çok bir hamala verilecek bir görev. Bir seferinde de, Cabra Mağarasına dalıp o dipsiz karanlıkta ne olduğu konusunda kendisine etraflı bilgi getirmemi emretti; hiç duyulmamış, korkunç bir tehlike. Giralda'yı durdurdum, Guisando Boğaları'nı tarttım, mağaraya daldım ve derinliklerinde gizlenenleri açığa çıkardım, ne oldu? Benim umutlarım ölü mü ölü, onun emirleri, aşağılamaları canlı mı canlı. Son olarak da, İspanya'nın bütün illerini dolaşıp buralarda dolaşan bütün gezgin şövalyelere, onun yaşayan kadınların en güzeli, benim de yeryüzündeki en yiğit, en âşık şövalye olduğumu itiraf ettirmemi emretti. Bu emri üzerine, ben İspanya'nın büyük bölümünü dolaştım ve bana karşı çıkma cüretini gösteren birçok şövalyeyi yendim. Ama benim en çok gururlandığım, övündüğüm, meşhur La Mancha'lı Don Quijote'yi benzersiz bir savaşta yenmiş ve benim Casildea'mın, onun Dulcinea'sından daha güzel olduğunu itiraf ettirmiş olmamdır. Sırf bu galibiyetle, kendimi dünyanın bütün şövalyelerini yenmiş sayıyorum; çünkü bu dediğim Don Quijote, onların hepsini yenmiştir. Ben de onu yenince, onun şanı, şöhreti ve şerefi benim şahsıma geçmiş, aktarılmış oldu.

Yenilen ne kadar ünlüyse

o kadar şeref kazanır onu yenen.

Bu yüzden de, adı geçen Don Quijote'nin sayısız kahramanlığı, artık benim oldu.”

Don Quijote, Orman Şövalyesinin söylediklerine şaşırıp kaldı; yalanını bin kere yüzüne vuracak oldu, yalancı sözü dilinin ucuna geldi; ama yalanını kendi ağzıyla söyletmek, itiraf ettirmek niyetiyle, zar zor kendini tuttu ve sakin bir tavırla dedi ki:

“Saygıdeğer şövalye, zat-ı âlinizin İspanya'nın, hattâ bütün dünyanın çoğu gezgin

şövalyesini yenmiş olmasına bir diyeceğim yok; ama La Mancha'lı Don Quijote'yi yenmiş olmanızı şüpheyle karşılarım. Belki ona benzeyen bir başkası olabilir; her ne kadar benzeri pek az olsa da.”

“Hiç olur mu?” dedi Orman Şövalyesi. “Yukarıdaki Tanrı şahidimdir, Don Quijote'yle savaştım, yendim ve pes ettirdim; kendisi uzun boylu, zayıf yüzlü, kolu bacağı uzun ve kemikli, kır saçlı, burnu kemerli ve biraz eğri, siyah, aşağı sarkık, uzun bıyıklı bir adamdır. *Mahzun Yüzlü Şövalye* namıyla savaşır ve silâhtarı, Sancho Panza adında bir çiftçidir. Rocinante adlı meşhur bir atın sırtına binip gem vurur. Gönlünün hâkimi de, ismi bir zamanlar Aldonza Lorenzo olan Dulcinea del Toboso'dur; nasıl ki ben gönlümün hâkimine ismi Casilda ve Endülüs'lü olduğu için Casildea de Vandalia diyorsam. Bütün bunlar, sözlerimin doğruluğunu ispatlamaya yetmezse, şüphenin kendisini bile ikna edecek kılıcım işte burada.”

“Saygıdeğer şövalye, sakın olun ve söyleyeceklerimi dinleyin,” dedi Don Quijote. “Şunu bilmeniz gerekir ki, bu dediğiniz Don Quijote benim bu dünyadaki en yakın dostumdur; o kadar ki, onu kendimle bir sayarım. Saydığınız özellikler o kadar kesin ve doğru ki, sizin yendiğiniz kişinin o olduğundan şüphe duyamıyorum. Öte yandan, aynı kişi olamayacağını, gözle görülür, elle tutulur şekilde biliyorum. Bir tek şu olabilir: Kendisinin birçok büyücü düşmanı vardır; özellikle bir tanesi, peşini asla bırakmaz; belki onlardan biri Don Quijote'nin kılığına bürünüp, inanılmaz kahramanlıklarıyla kazandığı, bütün yeryüzüne yayılmış şöhretini karalamak amacıyla, mahsus yenilmiş olabilir. Bunu teyid etmek için şunu da belirtmek isterim ki, daha iki gün önce, düşmanı olan bu büyücüler, güzel Dulcinea del Toboso'nun şeklini ve kimliğini değiştirip, kaba saba, aşağılık bir köylü kızına dönüştürdüler. Aynı şekilde Don Quijote'yi de dönüştürmüş olmalılar. Eğer bütün bunlar, söylediklerimin doğru olduğuna sizi inandıramazsa, işte Don Quijote'nin kendisi karşınızda; ayakta, at üzerinde veya isteyeceğiniz şekilde silâhlarıyla gerçeği savunmaya hazır.”

Bunları söyleyip ayağa kalktı ve kılıcını kavrayarak Orman Şövalyesinin vereceği kararı beklemeye başladı; Orman Şövalyesi de, aynı sakın sesle cevap verdi:

“Borcunu ödemeye niyetli adam, teminattan korkmaz; sizi dönüşmüş halinizle bir kez yenmiş olan, pekâlâ kendi halinizdeyken de yenmeyi umabilir. Ama şövalyelerin, yol kesenler, eşkıyalar gibi karanlıkta çarpışmaları doğru olmaz; sabahı bekleyelim, güneş de görsün çarpışmamızı. Çarpışmamızın bir şartı olmalı: Mağlûp olan, galip gelenin iradesine teslim olsun, emredilen şeyin, bir şövalyeye yakışmayacak bir şey olmaması koşuluyla, her emrini yerine getirsin.”

“Şartı da, anlaşmayı da, memnuniyetle kabul ediyorum,” diye cevap verdi Don Quijote.

Bu konuşmadan sonra, silâhtarlarının bulunduğu yere gittiler ve onları horlar halde, uyku bastırıldığı anda oldukları konumda buldular. Silâhtarlarını uyandırıp atları hazırlamalarını emrettiler; çünkü şafakla birlikte, kanlı, görülmemiş, son derece tehlikeli bir çarpışmaya girişeceklerdi. Bu haber üzerine Sancho hayretten donakaldı; Orman Silâh-tarı, efendisinin öyle kahramanlıklarını anlatmıştı ki, Sancho kendi efendisinin sağlığı için endişe duydu. Buna

rağmen bir şey söylemedi; iki silâhtar, hayvanları aramaya gittiler; bu arada üç at ve boz eşek koklaşmışlar, bir araya gelmişlerdi.”

Yolda giderlerken Orman Silâhtarı Sancho'ya dedi ki:

“Kardeşim, şunu bilmeniz gerekir ki, Endülüs'lü cengâverler, bir çarpışmada yardımcı şahit oldukları zaman, taraflar çarpışırken, kollarını kavuşturup boş oturmazlar. Efendilerimiz çarpışırken bizim de çarpışıp birbirimizi paralamamız gerektiğinden haberiniz olsun diye söylüyorum.”

“Saygıdeğer silâhtar,” dedi Sancho, “bu âdet, haydutlar, dediğiniz cengâverler arasında yaygın ve geçerli olabilir; ama gezgin şövalye silâhtarları için katiyen geçerli olamaz. En azından ben, böyle bir âdet olduğunu efendimden hiç duymadım; ki kendisi gezgin şövalyeliğin bütün kurallarını ezbere bilir. Ayrıca doğru olduğunu kabul etsem de, efendileri dövüşürken silâhtarlarının dövüşmesi kesin kural olsa da, ben yine bu kuralı uygulamam; barışçı silâhtarlara verilen ceza neyse, onu ödemeye razı olurum. Eminim iki libre mumu⁷⁴ geçmez. Ben onu ödemeye razıyım; kafamı sarmak için gerekecek sargı bezinin masrafından az olur, eminim; nasılsa kafamın iki parçaya ayrılacağı belli. Üstelik kılıcım da olmadığı için benim çarpışmaya girmem imkânsız; hayatımda kılıç kuşanmadım ben.”

“Onun çaresi var,” dedi Orman Silâhtarı. “Yanımda aynı boyda iki çuval var; birini siz alırsınız, ötekini de ben, çuvallarla, eşit silâhlarla çarpışırız.”

“Öyle olursa, ne âlâ,” dedi Sancho. “Böyle bir çarpışmada birbirimizi yaralamayız, toz almış oluruz.”

“Öyle olmaz,” dedi öteki; “çünkü rüzgâr çuvalları uçurmasın diye içlerine beş altı tane eşit ağırlıkta, güzel, kaygan taş koyacağız; o zaman birbirimizi incitmeden, acıtmadan çuval dövüşü yapabiliriz.”

“Aman Tanrım!” dedi Sancho. “Kafamız kırılmasın, kemiklerimiz unufak olmasın diye çuvallara böyle samur kürkleri, taraklanmış pamuk yumakları dolduracaksınız demek! Şunu bilin ki, canım efendim, ipek kozasıyla da doldursanız, ben dövüşmem. Efendilerimiz dövüşsün, bize ne? Biz içip yaşamamıza bakalım. Nasılsa zaman, canımızı alacak; bizim vakti, mevsimi gelmeden, kendiliğinden olgunlaşıp düşmeden, canımızı vermek için uğraşmamıza lüzum yok.”

“Şunun şurasında yarım saat dövüşeceğiz,” dedi Orman Silâhtarı.

“Ne olursa olsun,” diye cevap verdi Sancho; “ben birlikte yiyip içtiğim birisiyle en ufak bir kavga çıkaracak kadar terbiyesiz ve nankör olamam. Üstelik de kızmadan, sinirlenmeden, kuru kuru nasıl kavga edeyim?”

“Ben onun bir çaresini bulurum,” dedi Orman Silâhtarı. “Kavgaya başlamadan önce, ben usulca zat-ı âlinize yaklaşır, üç dört silleyle yere sererim. Böylelikle, şimdi kütük gibi uyuyan öfkenizi uyandırmış olurum.”

“Bu çareye karşılık, ben bundan aşağı kalmayacak başka bir çare biliyorum,” dedi Sancho. “Ben elime bir sopa alacağım; zat-ı âliniz benim öfkemi uyandıramadan ben o sopayla vura

vura sizinkini öyle bir uyuturum ki, ancak öbür dünyada uyanır. Orada da herkes benim, kimseye kendimi ezdirecek adam olmadığımı bilir. Herkes kendi okuna mukayyet olsun, aslında herkes diğerlerinin uyuyan öfkesini bıraksa, uyandırmasa daha iyi olur. Kimse kimsenin gönlünde yatanı bilemez; kimi zaman da ava giden avlanır. Tanrı barışı kutsamış, kavgayı lânetlemiştir; kovalanan, bir yere kapatılıp sıkıştırılan kedi aslan kesilirse, kimbilir insan olan ben ne kesilirim. Kısacası, saygıdeğer silâhtar, şimdiden zat-ı âlinizi ikaz ediyorum, çarpışmamızın getireceği bütün zarar ziyandan siz sorumlusunuz.”

“Tamam,” dedi Orman Silâhtarı. “Sabah ola, hayrola.”

Bu arada, ağaçların arasında bin çeşit, rengârenk kuş, cıvıldaşmaya başlamıştı; hepsi değişik, neşeli şarkılarıyla, âdeta Doğunun kapılarından, pencerelerinden güzel yüzünü göstermeye başlamış olan serin şafağı selâmlar gibiydiler; şafak saçlarını salladığında dökülen, sonsuz sayıdaki inci damlasının tatlı iksirine bulanana bitkiler de, sanki tomurcuklanıyor, beyaz, minik incilerle donanıyor gibiydi. Şafağın gelişiyle söğütler tatlı kudret helvalarını damıtıyor, pınarlar gülüşüyor, dereler mırıldanıyor, ormanlar seviniyor, çayırlar bezeniyordu. Ama günışığı nesnelere görünür ayırt etmeye imkân verdiğinde, Sancho'nun gözüne ilk görünen, Orman Silâhtarının burnu oldu; o kadar büyüktü ki, gölgesi neredeyse bütün vücudunu kaplıyordu. Hikâyede anlatıldığına göre, aşırı büyük, ortası kemerli, her tarafı etbenleriyle kaplı, patlıcan rengindeydi; ağzından iki parmak aşağıda son buluyordu. Burnun büyüklüğü, rengi, benleri ve eğriliği adamın yüzünü o kadar çirkinleştiriyordu ki, Sancho görür görmez, eli ayağı, saralı çocuk gibi titremeye başladı; içinden, canavarla çarpışmak için öfkesini uyandıracığına, iki yüz tokat yemenin daha iyi olacağına karar verdi.

Don Quijote rakibine baktı ve miğferini takmış, siperliğini indirmiş olduğundan yüzünü göremedi. Ama adamın yapılı ve orta boylu olduğunu gördü. Zırhının üzerine giymiş olduğu üstlük, görünüşe bakılırsa, incecik altından yapılmıştı, her yanına serpiştirilmiş olan küçük parlak aynalar, kendisine son derece görkemli, gösterişli bir hava veriyordu. Miğferinin tepesinde, bol miktarda yeşil, sarı, beyaz tüy uçuşuyordu; bir ağaca dayamış olduğu mızrağı, upuzun ve kalın, ucu bir karış genişliğinde çeliktendi.

Don Quijote bunların hepsine baktı, inceledi ve gördüklerinden, sözkonusu şövalyenin çok güçlü olduğu kanaatine vardı; ama bu yüzden Sancho Panza gibi korkuya kapılmadı; aksine, sükûnet ve cesaretle, Aynalar Şövalyesine dedi ki:

“Saygıdeğer şövalye, çarpışmaya son derece istekli olursunuz, eğer nezaketinizi alıp götürmediyse, rica ederim siperliğinizi biraz kaldırın, yüzünüzün ihtişamı, bedeninizinkine uygun mu, göreyim.”

“Sayın şövalye, bu savaştan galip de çıksanız, mağlûp da çıksanız, beni görmeye, fazlasıyla zaman ve imkân bulacaksınız,” diye cevap verdi Aynalar Şövalyesi. “Şu anda isteğinizi yerine getirmiyorsam, sebebi, size gayet iyi bildiğiniz şeyi itiraf ettirmeden siperliğimi kaldırmakla vakit geçirmenin, güzeller güzeli Casildea de Vandalia'ya büyük bir hakaret olacağını

düşünmemdir.”

“Öyleyse atlarımıza binerken, bana o yendiğinizi söylediğiniz Don Quijote’yle aynı olup olmadığımı söyleyebilirsiniz,” dedi Don Quijote.

“Buna şöyle cevap verilebilir,” dedi Aynalar Şövalyesi: “Benim yendiğim şövalyeye, bir yumurtanın diğerine benzediği kadar benziyorsunuz; ancak, siz, büyücülerin onun peşini bırakmadığını belirttiğinizden, adı geçen şövalye olup olmadığını kesin olarak söyleyemem.”

“Aldatıldığınızı anlamam için bu kadarı yeterli,” diye cevap verdi Don Quijote. “Bununla birlikte, yanılgıdan tamamen kurtulabilmeniz için, atlarımız gelsin; Tanrı, sevgilim ve bileğimin gücü beni terk etmezse, sizin siperliğinizi kaldırabileceğinizden daha kısa bir sürede, ben sizin yüzünüzü göreceğim; siz de benim, zannettiğiniz mağlûp Don Quijote olmadığımı göreceksiniz.”

Bunun üzerine, konuşmayı kesip atlarına bindiler; Don Quijote, dönüp rakibiyle karşılaşmasına yetecek bir mesafeyi almak üzere Rocinante’nin dizginlerine asıldı; Aynalar Şövalyesi de aynı şeyi yaptı. Ama Don Quijote daha yirmi adım gitmemiştir ki, Aynalar Şövalyesinin kendisine seslendiğini işitince, ikisi yarı yolda buluştular ve Aynalar Şövalyesi şöyle konuştu:

“Unutmayın ki, saygıdeğer şövalye, daha önce de söylediğim gibi, çarpışmamızın şartı gereği, mağlûp olan, galip gelenin insafına kalacak.”

“Biliyorum,” diye cevap verdi Don Quijote; “yalnız, yenilenin yerine getireceği emirlerin, şövalyeliğin sınırları dışına taşmaması koşuluyla.”

“Pek tabii,” dedi Aynalar Şövalyesi.

Bu arada Don Quijote’nin gözü, silâhtarın acayip burnuna ilişti ve o da en az Sancho kadar şaşırıldı; hattâ onun bir canavar veya dünyada görülmemiş, yeni bir insan türünden olduğuna kanaat getirdi. Efendisinin hız almak üzere uzaklaştığını gören Sancho, büyük burunluyla başbaşa kalmak istemedi; o burnun bir hamlesiyle, çarpışmanın sona ereceğinden, kendisinin de o darbeye veya korkudan, yere serileceğinden endişe ediyordu. Rocinante’nin üzengi kayışlarından birine tutunarak efendisinin peşinden gitti ve artık geri dönme zamanı geldiğine karar verince, dedi ki:

“Sevgili efendim, zat-ı âlinizden bir ricam var: Savaşmak üzere geriye dönmeden önce lütfen bana yardım edin de şu mantar meşesinin tepesine çıkayım; zat-ı âlinizin bu şövalyeyle korkusuzca çarpışmasını yerde görecekimden daha iyi görürüm yukarıdan.”

“Bana kalırsa Sancho,” dedi Don Quijote, “sen daha ziyade, boğaları korkmadan seyrebilmek için tepeye tırmanmak istiyorsun.”

“Doğrusunu isterseniz,” diye cevap verdi Sancho, “o silâhtarın dev burnu dehşete düşürüyor, korkutuyor beni; yanında durmaya cesaret edemiyorum.”

“Öyle bir burun ki,” dedi Don Quijote, “ben ben olmasam, ben de korkardım; haydi gel, dediğin yere çıkmaya yardım edeyim.”

Don Quijote Sancho'nun mantar meşesine çıkmasına yardım ettiği süre içinde, Aynalar Şövalyesi, gerekli bulduğu mesafeyi aldı; Don Quijote'nin de aynı şeyi yapmış olacağını düşünerek, trompet sesi veya başka bir işaret beklemeden, Rocinante'den daha hızlı koşmayan, daha matah görünmeyen atının dizginlerine asılıp döndürdü ve düşmanı ile karşılaşmak üzere, var gücüyle koşturdu. Ama onun Sancho'nun tırmanmasına yardım etmekle meşgul olduğunu görünce, dizginleri çekip yarı yolda durdu; at, artık gidecek hali kalmadığından, buna çok memnun oldu. Düşmanın uçarcasına geldiğini zanneden Don Quijote, mahmuzlarıyla Rocinante'nin zayıf böğrünü deşti ve öyle bir hızla harekete geçirdi ki, hikâyede anlatıldığına göre Rocinante'nin ilk defa gerçekten koştuğu görüldü; çünkü diğerlerinin hepsi, lâfta koşuydu. Bu görülmemiş süratle, Aynalar Şövalyesinin olduğu yere geldi; rakibi ise, mahmuzlarını atına sapladığı halde, koşusuna son verdiği yerden bir parmak olsun oynatamıyordu.

Don Quijote rakibini işte bu elverişli konumda, atıyla uğraşır, desteğine takmayı ya beceremediği, ya da fırsat bulamadığı mızrağıyla bocalar halde buldu. Bu sorunlarla ilgilenmeyen Don Quijote, rahatlıkla, hiç tehlikesiz, Aynalar Şövalyesine hızla saldırdı. Çaresiz halde atın terkisinden aşağı devrilen rakibi, öyle kötü düştü ki, eli, ayağı kıpırdamıyordu; ölü gibiydi.

Sancho şövalyenin düştüğünü gördüğü anda mantar meşesinden aşağı kaydı ve aceleyle efendisinin yanına geldi. Don Quijote ise, Rocinante'nin sırtından inip Aynalar Şövalyesinin üzerine eğildi; öldü mü diye bakmak, yaşıyorsa hava almasını sağlamak için, miğferinin bağlarını çözünce, ne görse beğenirsiniz? Dinleyenleri hayrete ve dehşete düşürmeden, ne gördüğünü söylemek mümkün mü? Hikâyede yazdığına göre, gördüğü, bakalorya sahibi Sansón Carrasco'nun yüzünün aynısı, aynı hatlar, aynı görüntü, âdeta bir suretiydi. Görür görmez de haykırdı:

“Koş Sancho! Gözlerine inanamayacaksın bunu görünce! Çabuk ol evlâdım; bak da büyüünün, büyücülerin, sihirbazların neler becerdiğini gör!”

Sancho yaklaştı ve Carrasco'nun yüzünü görür görmez, arka arkaya haç çıkarmaya koyuldu. Bu arada yere yıkık şövalyede, yaşadığına dair hiçbir belirti yoktu; Sancho, Don Quijote'ye dedi ki:

“Efendim, bana kalırsa, zat-ı âliniz Sansón Carrasco'ya benzeyen bu adamın ağzına kılıcınızı sokun, ne olur ne olmaz; belki de büyücü düşmanlarınızdan birini öldürmüş olursunuz.”

“Fena fikir değil,” dedi Don Quijote; “düşman ne kadar az olursa o kadar iyi.”

Tam kılıcını çekip Sancho'nun tavsiyesini, nasihatini yerine getirecekti ki, Aynalar Şövalyesinin silâhtarı, bu sefer o çirkin burundan kurtulmuş olarak yetişip bağırarak dedi ki:

“Señor Don Quijote, ne yapacağınızı iyi düşünün; bu ayağınızın dibindeki, arkadaşınız, bakalorya sahibi Sansón Carrasco, ben de onun silâhtarıyım.”

Sancho adamın önceki çirkinliğinin olmadığını görünce, dedi ki:

“Burnunuz nerede?”

O da şöyle cevap verdi:

“Burada, cebimde.”

Elini sağ tarafına atıp, tarif edilen şekilde yapılıp boyanmış, macundan bir takma burun çıkardı. Sancho adama dikkatle bakıp şaşkınlıkla haykırdı:

“Yüce Meryem, sen beni koru! Bu benim komşum, arkadaşım Tomé Cecial değil mi?”

“Ta kendisiyim!” dedi, burunsuz kalmış olan silâhtar. “Tomé Cecial’im, sevgili arkadaşım Sancho Panza; sonra size, buraya ne kurnazlıklarla, yalanlarla, dolanlarla geldiğimi anlatacağım. Siz bu arada saygıdeğer efendinize rica edin, yalvarın, ayağının dibinde yatan Aynalar Şövalyesini ellemesin, tartaklamasın, yaralamasın, öldürmesin; çünkü o da, yemin ederim ki, hemşerimiz, cüretkâr ve düşüncesiz bakalorya sahibi Sansón Carrasco’dur.”

Bu arada Aynalar Şövalyesi kendine geldi; bunu gören Don Quijote, kılıcının çıplak ucunu yüzüne yaklaştırarak dedi ki:

“Eşsiz Dulcinea del Toboso’nun, sizin Casildea de Vandalia’nızdan daha güzel olduğunu itiraf etmezseniz, kendinizi ölmüş bilin, şövalye. Ayrıca, bu savaş ve düşüşten sağ çıktığınız takdirde, El Toboso kentine gidip tarafımdan huzuruna çıkacağınıza ve kaderinizi onun ellerine teslim edeceğinize söz vermeniz de gerekiyor. Sizi serbest bırakırsa eğer, derhal dönüp beni bulacak, onunla neler konuştuğunuzu aktaracaksınız; kahramanlıklarımın izini sürerek bulunduğu yeri bulmanız zor olmayacaktır. Bunlar, çarpışmadan önce üzerinde anlaştığımız şartlara uygun, gezgin şövalyelik sınırları dışına taşmayan koşullar.”

“İtiraf ediyorum ki,” dedi yere düşmüş şövalye, “Señora Dulcinea del Toboso’nun yırtık, pis pabucu, Casildea’nın dağınık olmakla birlikte temiz yelesinden daha değerlidir. Tarafınızdan huzura çıkıp döneceğime ve istediğiniz etraflı malûmatı eksiksiz getireceğime de söz veriyorum.”

“Ayrıca şunu da itiraf ve kabul etmeniz gerekiyor ki,” diye ekledi Don Quijote, “o yenmiş olduğunuz şövalye, La Mancha’lı Don Quijote değildi ve olamazdı; ona benzeyen bir başkasıydı. Ben de itiraf ve kabul ediyorum ki, siz, bakalorya sahibi Sansón Carrasco’ya benzediğiniz halde, o değil, ona benzeyen bir başkasısınız; düşmanlarım, öfkemin şiddetini hafifletmek, galibiyetimin zevkini gaddarca çıkarmamı önlemek için, sizi onun şekliyle getirmişler karşıma.”

“Hepsini sizin düşündüğünüz, yorumladığınız ve kabul ettiğiniz şekilde itiraf ediyor, yorumluyor ve kabul ediyorum,” diye cevap verdi, böbrek sancularıyla kıvranan şövalye. “Yalvarırım, kalkmama izin verin; bu düşüşten kalkabilirsem tabii; epeyce kötü durumdayım çünkü.”

Don Quijote’yle silâhtar Tomé Cecial onun kalkmasına yardım ederlerken, Sancho silâhtardan gözlerini ayırmıyor, çeşitli sorular soruyordu; aldığı cevaplar, adamın gerçekten dediği gibi, Tomé Cecial olduğunu açıkça gösteriyordu. Ama büyücülerin, Aynalar Şövalyesinin şeklini değiştirip bakalorya sahibi Carrasco’nun şekline sokmuş olduğu

konusunda, efendisinin söyledikleri Sancho'da öyle bir korku yaratmıştı ki, gözleriyle gördüğü gerçeğe inanmasını engelliyordu. Sonuç olarak, efendi de, hizmetkârı da bu yanılgı içinde kaldılar; Aynalar Şövalyesiyle silâhtarı da, asık suratlarla, perişan bir halde, Don Quijote'yle Sancho'nun yanından ayrıldılar; kaburgalarına yakı yakıp sarabilecekleri bir yer aramaya gittiler. Don Quijote'yle Sancho da, tekrar Zaragoza yolunu tuttular; hikâye onları yolda bırakıp, Aynalar Şövalyesiyle iri burunlu silâhtarının kim olduklarını anlatır.

[73](#) Giralda: Sevilla Katedrali kulesinin en tepesindeki bronz heykel (rüzgârgülü).

[74](#) Cemaat yasalarına uymayan kişilere verilen para cezası, mum satın almada kullanılırdı.

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

Aynalar Şövalyesiyle silâhtarının kim oldukları hakkında bilgi verilir

Don Quijote, Aynalar Şövalyesi gibi, zannınca yiğitler yiğidi bir şövalyeye karşı zafer kazanmış olduğu için son derece memnun ve gururluydu. Verilen şövalye sözünden, sevgilisinin hâlâ büyü etkisi altında olup olmadığını öğreneceğini umuyordu; çünkü yenilen şövalyenin, dönüp olanları kendisine anlatması şarttı; aksi takdirde, şövalye olmaktan çıkardı. Ama Don Quijote bir türlü düşünüyordu, Aynalar Şövalyesi başka bir türlü; daha önce de belirtildiği gibi, onun tek düşündüğü, yakı yakabileceği bir yer bulmaktı.

Hikâyede anlatıldığına göre, bakalorya sahibi Sansón Carrasco, Don Quijote'ye tekrar şövalyeliğe dönmesini öğütlediğinde, önceden rahip ve berberle müzakerede bulunmuştu; üçü, Don Quijote'yi lânet olası serüvenleriyle serseme dönmeden, evinde sessiz sakin oturmaya razı edebilmek için ne gibi bir çare bulunabileceğini konuşmuşlardı. Bu müzakereler sonucunda, Carrasco'nun ortaya attığı fikir, oybirliğiyle kabul edilmişti: Don Quijote'yi tutmak mümkün gibi görünmediğinden, sefere çıkmasına izin vereceklerdi; Sansón, gezgin şövalye kılığında yoluna çıkacak, kendisiyle çarpışmaya girecekti; nasılsa bir sebep bulunurdu. Mağlûp olanın, galip gelenin insafına kalması şartı koşularak yapılacak karşılaşmada Don Quijote'yi yenecekti; ki bunu da kolayca yapabileceği kanısındaydı. Don Quijote'yi bu şekilde mağlûp ettikten sonra, bakalorya sahibi şövalyeye, köyüne, evine dönmesini ve iki sene boyunca ya da kendisinden başka bir emir gelinceye kadar, dışarı adım atmamasını emredecekti. Don Quijote yenilince, şövalyelik kurallarını çiğnememek, karşı gelmemek için, bu emri mutlaka yerine getirecekti; evine kapanacağı süre içinde de, belki bu hayallerini unuttur veya deliliğine bir çare arama fırsatı elde edilirdi.

Carrasco görevi kabul etti; Sancho Panza'nın arkadaşı ve komşusu, neşeli ve havaî bir adam olan Tomé Cecial de, silâhtarlığa gönüllü oldu. Sansón tarif edildiği şekilde zırhlandı; Tomé Cecial de, karşılaştıklarında arkadaşı kendisini tanımasın diye, kendi burnunun üstüne, anlatılan takma burnu geçirdi. Böylece yola çıkıp Don Quijote'nin tuttuğu yolu izlediler; Ölüm Arabası serüveninde onlara yetişmelerine ramak kaldı. Nihayet, ormanda yetiştiler kendilerine ve dikkatli okurların okumuş olduğu olaylar cereyan etti. Bakalorya sahibinin bakalorya sahibi olmadığına kanaat getiren Don Quijote'nin inanılmaz düşünceleri olmasa, sayın bakalorya sahibi, kuş bulmayı umduğu yerde yuva bulamadığından, asla lisans sahibi olamayacaktı.

Tasarılarının ne kadar büyük bir başarısızlıkla noktalandığını, yolculuklarının ne kötü bir sonuç verdiğini gören Tomé Cecial, bakalorya sahibine dedi ki:

“Señor Sansón Carrasco, kesinlikle hakettiğimizi bulduk; bir işi düşünmesi, başlaması kolay da, bitirmesi çoğunlukla zor oluyor. Don Quijote deli, biz akıllıyız; o sağ salim, gülerек gidiyor, zat-ı âliniz perişan, kederli. Söyler misiniz, acaba kim daha delidir, elinden başka türlü gelmediği için deli olan mı, bile isteye deli olan mı?”

Sansón buna şöyle cevap verdi:

“Bu iki deli arasındaki fark şudur: Mecburen deli olan, temelli deli kalacaktır, kendi isteğiyle deli olan, canı istediği zaman vazgeçecektir.”

“Madem öyle,” dedi Tomé Cecial, “ben zat-ı âlinizin silâhtarı olduğumda, kendi isteğimle deli olmuşum; şimdi de kendi isteğimle vazgeçmek ve evime dönmek istiyorum.”

“O sizin bileceğiniz iş,” diye cevap verdi Sansón; “ama benim, Don Quijote’yi döve döve pestilini çıkarmadan evime döneceğimi düşünmek, çılgınlık olur. Beni şimdi yola düşüren, o şuuruna kavuşsun diye deliliğine bir çare bulma isteği değil, intikam alma isteği olacak; kaburgalarımındaki korkunç ağrı, daha merhametli düşünmemi engelliyor çünkü.”

İkisi, bu şekilde konuşmaya devam ettiler ve talihleri varmış ki, çıkıkçısı olan bir köye geldiler; zavallı Sansón burada tedavi gördü. Tomé Cecial evine dönüp Sansón’u intikam hayalleriyle başbaşa bıraktı; hikâyede zamanı gelince tekrar kendisinden sözedilecek; biz şimdi Don Quijote’nin neşesine katılalım.

ON ALTINCI BÖLÜM

Don Quijote'yle La Mancha'lı, akıllı bir asilzade arasında geçenlere dair

Don Quijote, anlatılan neşe, memnuniyet ve gururla yoluna devam ediyor, kazandığı bu zaferden sonra, kendisini dünya yüzünde, o çağda yaşayan gezgin şövalyelerin en yiğidi sayıyordu. Bundan böyle başına gelebilecek bütün serüvenleri tamamlanmış, başarıyla sonuçlandırılmış kabul ediyordu. Büyüleri ve büyücülerini küçümsüyordu; şövalyelikleri sırasında yediği sayısız dayağı, dişlerinin yarısını döken taş yağmurunu, forsaların nankörlüğünü, Yanguas'lıların cüretkârlığını ve sopalarını hatırlamıyordu.

Kısacası, sevgili Dulcinea'sını büyü etkisinden kurtarmanın bir yolunu, yordamını bulduğu takdirde, kendisini, geçmiş çağlardaki gezgin şövalyelerin en talihlisinden daha talihli sayacağını düşünüyordu. O bu düşüncelere dalıp gitmişken, Sancho dedi ki:

“Efendim, şu işe bakın; arkadaşım Tomé Cecial'in o koskocaman, acayip burnu hâlâ gözümün önünden gitmiyor.”

“Sancho, yoksa sen Aynalar Şövalyesinin bakalorya sahibi Carrasco, silâhtarının da arkadaşın Tomé Cecial olduğunu mu sanıyorsun?”

“Buna ne cevap vereceğimi bilemiyorum,” dedi Sancho; “tek bildiğim şu ki, bana evimle, karımla, çocuklarımla ilgili söylediği şeyleri, ondan başka kimse söyleyemezdi. Yüzü de, burnunu çıkardığında, köyümde, hattâ kendi evimin kapısında kaç kere gördüğüm Tomé Cecial'in yüzünün aynısıydı; sesi de, aynı onun sesiydi.”

“Mantığımızı kullanalım, Sancho,” dedi Don Quijote. “Söyler misin bana, bakalorya sahibi Sansón Carrasco'nun, gezgin şövalye kılığında, zırhlanmış, saldırı ve savunma silâhlarıyla kuşanmış olarak benimle çarpışmaya gelmesi, hangi düşünceye sığar? Ben onun düşmanı mıyım? Bana husumet beslemesine meydan verecek herhangi bir şey yaptım mı? Ben onun rakibi miyim, o silâhşör mü ki, benim şövalyelikte kazandığım şöhreti kıskansın?”

“Peki efendim, o zaman,” dedi Sancho, “her kimse, o şövalyenin bakalorya sahibi Carrasco'ya, silâhtarının da arkadaşım Tomé Cecial'e tıpatıp benzemesine ne demeli? Zat-ı âlinizin dediği gibi, büyüyse eğer, dünyada benzeyebilecekleri başka iki kişi yok muydu?”

“Bütün bunlar, peşimi bırakmayan kötü büyücülerin hileleri ve düzenleri,” diye cevap verdi Don Quijote. “Benim çarpışmadan galip çıkacağımı önceden gördüler ve yenilen şövalyenin, arkadaşım Carrasco'nun yüzüyle görünmesini sağladılar; böylece, kendisiyle dostluğum, bileğimin gücüyle kılıcımı durdurdu, yüreğimdeki haklı gazabı yumuşattı ve bu şekilde, yalanlarla, dolanlarla benim hayatıma son vermeye çalışan sahtekâr, hayatta kaldı. Yanılmana, yalan söylemene izin vermeyecek olan kendi tecrübelerinden de zaten bildiğin gibi, ey Sancho, büyücüler için bir yüzü başka bir yüze dönüştürmek, güzeli çirkin, çirkinini güzel yapmak gayet kolay bir iştir; daha iki gün bile olmadı, sen kendi gözlerinle, eşsiz Dulcinea'nın güzelliğini ve zarafetini bütün mükemmelliğiyle, tabii hatlarıyla gördün; bense onu kaba bir köylü kızının çirkinliği ve bayağılığı içinde, çapaklı gözlerle, ağzında kötü

kokularla gördüm. Yani, bu kadar çirkin bir değişikliği yapmaya cüret etmiş olan sapık büyücünün, zaferin şanını elimden almak için Sansón Carrasco ve arkadaşıyla ilgili değişimi yapmış olmasında, şaşılacak bir şey yok. Ama benim bütün bunlara rağmen bir tesellim var; o da, sonunda, şekli ne olursa olsun, düşmanımı yenmiş olmamdır.”

“Tanrı her şeyin doğrusunu biliyor,” diye cevap verdi Sancho.

Sancho, Dulcinea'nın değişiminin kendi hilesi, yalanı olduğunu bildiği için, efendisinin kapıldığı hayaller onu tatmin etmiyordu; ama yalanını ortaya çıkaracak bir şey söylemekten korkarak, cevap vermedi.

Onlar böyle konuşurlarken, aynı yol üzerinde, arkalarından gelen bir adam, kendilerine yetişti; altında çok güzel, kır bir kısrak, üzerinde kırmızimsı mor kadife şeritlerle süslü, yeşil bir ceket, başında da aynı kadifeden bir şapka vardı; kısrağın koşumları yine aynı mor ve yeşil renklerde, kısa üzengeye ve kırda yol almaya uygundu. Göğsüne çapraz takılı, sırmalı yeşil, geniş kayışa bir Magripli palası asılıydı; çizmeleri de pala kayışıyla aynı şekilde işlenmişti. Mahmuzları altın rengi değil, yeşil cilâyla parlatılmıştı; o kadar parıl parıl ve bütün kıyafete o kadar uygundular ki, som altın olsalar, bu kadar güzel görünmezdi. Yolcu, yanlarına geldiğinde kendilerini kibarca selamladı; kısrağını mahmuzlayıp yoluna devam etmek üzereyken, Don Quijote kendisine dedi ki:

“Zarif beyefendi, zat-ı âlinizin yolu bizimle aynıysa, aceleniz de yoksa, birlikte seyahati lütuf kabul ederim.”

“Aslında,” dedi kısrağın üzerindeki adam, “atınızın kısrağım yüzünden huylanacağından korkmasam, böyle hemen yoluma devam etmezdim.”

“Beyefendi,” diye araya girdi Sancho, “kısrağınızın dizginlerini hiç korkmadan, rahatlıkla çekebilirsiniz; çünkü bizim atımız, dünyanın en namuslu, terbiyeli atıdır; böyle durumlarda asla bir bayağılık yapmamıştır; bir kere öyle bir münasebetsizlik yaptı, o zaman da bedelinin yedi katını efendimle ben ödedik. Zat-ı âliniz isterseniz, dediğim gibi rahatlıkla yavaşlayabilirsiniz; kısrağı tepsiyle getirselers, bizim atın umurunda olmaz katiyen.”

Yolcu yavaşladı, Don Quijote'nin haline, yüzüne bakınca şaşırdı kaldı; Don Quijote'nin miğferi başında değildi; Sancho onu eşeğin semerinin ön kaşına, çanta gibi asmıştı. Yeşilli adam Don Quijote'ye gözlerini dikip baktıkça, Don Quijote de yeşilliyeye daha çok bakıyor, saygın bir kimse olduğunu düşünüyordu. Yaşı elli civarında görünüyordu; kırışmış saçları tek tük, yüzü ince, uzundu; görünüşü yarı neşeli, yarı ciddiydi; kısacası, kıyafeti ve tavırlarıyla, seçkin bir kimse olduğunu ortaya koyuyordu.

Yeşilli adamın La Mancha'lı Don Quijote hakkında düşündüğü ise, daha önce hiç buna benzer bir insan görmediğiydi; atının uzunluğuna, adamın boyunun uzunluğuna, yüzünün zayıflığına ve sarılığın, zırhlarına, tavır ve edasına hayret ediyordu; o memlekette uzun yıllardır görülmemiş bir görüntüydü bu. Don Quijote, yolcunun kendisine ne kadar dikkatle baktığını farketti; şaşkınlığından, merakını anladı. Son derece nazik ve başkalarını memnun etmeye hevesli olduğu için de, o bir şey sormadan hamle yapıp dedi ki:

“Zat-ı âlinizin, benim bu çok farklı ve hiç alışılmadık görünüşüme şaşırmış olmanız, beni şaşırtmaz; ancak, zat-ı âlinizi bu şaşkınlıktan kurtarmak için şunu belirtmek isterim ki, ben,

serüven peşinde
koştukları söylenen

şövalyelerdenim. Memleketimden ayrıldım, mülkümü bıraktım, rahatımdan vazgeçtim ve kaderin kollarına kendimi teslim ettim; beni istediği yere götürsün diye. Ölmüş olan gezgin şövalyelik geleneğini diriltmek istedim ve uzun zamandır, kâh tökezleyip kâh düşerek, kâh savrulup kâh doğrularak, amacımı büyük ölçüde gerçekleştirmekteyim; dullara yardım ederek, genç kızların imdadına koşarak, evlileri, öksüzleri ve yetimleri koruyarak, gezgin şövalyelere yakışır işler yapıyorum. Bu şekilde, çok sayıdaki korkusuzca ve Hıristiyanca kahramanlığım sayesinde, dünyanın hemen hemen bütün ülkelerinde kitap halinde basılmaya lâyık bulundum. Hikâyem otuz bin nüsha halinde basıldı; Tanrı engel olmazsa, otuz bin kere bin nüsha daha basılacak. Kısacası, özetle, hattâ tek kelimeyle söylemek gerekirse, ben La Mancha’lı Don Quijote, nam-ı diğer, Mahzun Yüzlü Şövalye’yim. Her ne kadar, kişinin kendini övmesi küçültücü ise de, ben bazen kendimi övmek zorunda kalıyorum; tabii ki benim yerime konuşacak bir başkası bulunmadığı zamanlar. İşte, saygıdeğer beyefendi, artık kim olduğumu ve icra ettiğim mesleği bildiğinize göre, bu at da, mızrak da, kalkan da, silâhtar da, bir araya gelmiş bu zırh parçaları da, yüzümün sarılığı da, zayıflığım ve süzgülüğüm de bundan böyle sizi şaşırtmayacaktır.”

Don Quijote bunları söyleyip sustu. Yeşilli adamsa, cevap vermekte o kadar gecikiyordu ki, verecek cevap bulamıyor gibiydi. Uzunca bir süre sonra dedi ki:

“Saygıdeğer şövalye, şaşkınlığımı farkedip merakımı doğru tahmin ettiniz; fakat, sizi görmenin bende yarattığı şaşkınlığı gideremediniz. Sizin de dediğiniz gibi, beyefendi, kim olduğunuzu öğrenmek bu şaşkınlığı giderebilirdi, ama öyle olmadı. Aksine, öğrendikten sonra daha da çok şaşırdım, afalladım. Günümüzde yeryüzünde gezgin şövalyeler olması, gerçek şövalyelik öykülerinin kitap halinde basılması mümkün mü? Bugün dünyada, dullara yardım eden, genç kızları koruyan, evlileri kollayan, öksüzleri kurtaran birisi olabileceğine inanmıyorum; zat-ı âlinizi gözlerimle görmesem, inanmazdım da. Yüce Tanrı’ya şükürler olsun! Zat-ı âlinizin basıldığını söylediği, soylu ve gerçek şövalyeliklerinizin öyküsü, bütün dünyaya yayılmış, ahlâka aykırı, gerçek öykülerin de zararına olan sayısız uydurma gezgin şövalye öyküsünü unutturmuş olmalı.”

“Gezgin şövalye öykülerinin uydurma olup olmadıkları hakkında söylenecek çok şey var,” diye cevap verdi Don Quijote.

“Peki ama,” dedi yeşilli, “bu öykülerin yalan olduğundan şüphe eden kimse var mıdır?”

“Ben şüphe ediyorum,” diye cevap verdi Don Quijote. “Şimdilik burada bırakalım; yolculuğumuz uzun sürerse, Tanrı’nın yardımıyla, zat-ı âlinizi ikna edeceğim; bu öykülerin

doğru olmadığına kesinlikle inananlara kapılmış olmakla, hata ettiğinizi anlayacaksınız.”

Don Quijote'nin bu son sözleri yolcuya, Don Quijote'nin sersemin teki olduğuna dair bir ipucu verdi; bunu doğrulayacak başka ipuçları bekliyordu. Ama başka konulara geçmeden öne, Don Quijote kim olduğunu söylemesini rica etti; kendisi, mevkii ve hayatı hakkında bilgi vermişti. Yeşil Ceketli, buna şöyle cevap verdi:

“Saygıdeğer Mahzun Yüzlü Şövalye, ben, Tanrı'nın izniyle bugün öğle yemeğini yiyeceğimiz köyde doğmuş bir asilzadeyim. Oldukça varlıklıyım, adım da Don Diego de Miranda'dır. Hayatımı karım, çocuklarım ve dostlarım arasında geçiririm; uğraşlarım avlanmak ve balık tutmaktır; ama ne şahin beslerim, ne de tazi; olsa olsa evcil bir keklik veya korkusuz bir gelincik.⁷⁵ Altmış, yetmiş kitabım vardır; kimi İspanyolca, kimi Latince; bazıları tarih, bazıları din kitabı; şövalye kitapları ise evimin kapısından içeri girmemiştir. Namuslu bir eğlence arzettikleri sürece, dünyevî kitapları din kitaplarından daha çok karıştırırım; bunlardan İspanya'da çok az sayıda bulunmakla birlikte, ifadeleriyle bana zevk verir, icatlarıyla hayran bırakırlar. Arasına komşularım ve dostlarımla yemek yer, onları sık sık evime dâvet ederim; ikramım daima temiz ve boldur. Dedikodu yapmaktan da, yanımda dedikodu yapılmasından da hoşlanmam; başkalarının hayatına karışmam, hareketlerini gözlemem. Her gün âyine giderim; malımı yoksullarla paylaşıyorum; yaptığım hayır işleriyle böbürlenmekten kaçınır, en mütevazı kalbi bile usulca ele geçiren düşmanlar olan riyakârlık ve kibirin kalbime girmesini engellemeye çalışırım. Aralarında anlaşmazlık olan kişileri barıştırmaya gayret ederim; yüce Meryem'e tapar, yüce Tanrı'mızın sonsuz merhametine daima güvenirim.”

Sancho, asilzadenin hayatı ve uğraşlarıyla ilgili anlattıklarını, büyük bir dikkatle dinledi. Bunun iyi ve kutsal bir hayat olduğunu, bu hayatı süren kişinin mucizeler yaratabileceğini düşünerek, eşeğinden atladı; aceleyle gidip adamın sağ üzengisine yapıştı ve yürekten bir bağlılıkla, neredeyse gözyaşları içinde, ayaklarını tekrar tekrar öptü. Bunu gören asilzade sordu:

“Ne yapıyorsunuz kardeşim? Niye ayaklarımı öpüyorsunuz?”

“Bırakın öpeyim,” diye cevap verdi Sancho; “zat-ı âliniz hayatımda gördüğüm ilk kısa üzengili azizsiniz çünkü.”

“Ben aziz değilim,” dedi asilzade; “aksine, büyük bir günahkârım; oysa siz, saflığınızdan da anlaşıldığı gibi, çok iyi yürekli olmalısınız kardeşim.”

Don Quijote'nin derin hüznünden bir kahkahanın kopmasına ve Don Diego'nun bir kez daha şaşırmasına yol açan Sancho, tekrar eşeğine bindi. Don Quijote, Don Diego'ya kaç çocuğu olduğunu sordu; gerçek Tanrı bilgisinden mahrum olan eski filozofların en çok değer verdikleri şeyin, tabiatın ve talihin bağışladığı servetlerle, çok sayıda arkadaş ve çok sayıda hayırlı evlât olduğunu da söyledi.

“Señor Don Quijote,” dedi asilzade, “benim bir oğlum var ki, olmasa, belki de kendimi daha talihli sayardım; kötü bir evlât olduğundan değil, benim istediğim kadar iyi olmadığı

için. On sekiz yaşını bitirmek üzere; altı yıl boyunca Salamanca’da Latin ve Yunan dillerini okudu. Başka bir bilim dalına devam etmesini istediğimde, kendisini (bilim denebilirse eğer) şiir bilimine o kadar dalmış buldum ki, benim tercihim olan hukuk veya bilimlerin bilimi olan dinbilimi tahsiline girişmesi mümkün değil. Ben onun, sülâlesi için bir gurur kaynağı olmasını istiyordum; kralların, faziletli ve iyi tahsili ödüllendirdiği bir çağda yaşıyoruz; faziletsiz tahsil ise, çöplükte inci gibidir. Bütün gününü, Homeros’un *İlyada*’da şu veya bu dizeyi iyi mi, kötü mü söylediğini, şu veya bu epigramda Martialis’in dürüst olup olmadığını, Vergilius’un şu veya bu dizelerinin öyle mi, böyle mi yorumlanması gerektiğini incelemekle geçiriyor. Kısacası, tek konusu, dediğim şairlerin ve Horatius, Persius, Iuvenalis ve Tibullus’un kitapları; çağdaş dillerde yazan şairleri pek beğenmiyor. Yaşayan dillerde yazılmış şiirleri hiç sevmediği halde, bu aralar kafası sürekli, Salamanca’dan kendisine gönderdikleri dört dizeyi kullanarak bir *glosa*⁷⁶ yazmakla meşgul; sanıyorum bir edebiyat yarışması için.”

Don Quijote bütün bunlara şöyle cevap verdi:

“Beyefendi, çocuklar, anne babalarının canının birer parçasıdır; bu yüzden de bizi yaşatan canımızı nasıl seviyorsak, çocuklarımızı da, iyi mi, kötü mü olduklarına bakmadan, aynı şekilde sevmemiz gerekir. Çocukları küçük yaşlarından itibaren, fazilet, terbiye, ahlâklı ve Hıristiyanca alışkanlıklar yoluna sevk etmek, anne babaya düşer; böylece çocuk büyüyünce, yaşlılıklarında kendilerine destek, torunları için de şeref kaynağı olur. Ben çocukları şu veya bu bilim dalında tahsile zorlamayı doğru bulmuyorum; ama ikna etmenin bir zararı olmaz. Eğer Tanrı bir çocuğa, tahsiline imkân tanıyan bir anne baba bağışlamışsa, yani talebe, *pane lucrando*⁷⁷ için okumaya mecbur olmayacak kadar talihliyse, bence, en fazla temayül gösterdiği bilimin tahsiline devam etmesine izin verilmesi gerekir. Şiir bilimi, faydalı olmaktan çok zevkli olmakla birlikte, kendisini bu bilime adanmış kişinin şerefini gölgelemez. Saygıdeğer asilzade, benim gözümde şiir, körpe, gencecik ve son derece güzel bir kız gibidir; çok sayıda başka genç kız, yani diğer bilimler, onu özenle süslerler, bezerler, parlatırlar; hepsi ona hizmet ederler, onu temel alırlar. Ancak bu genç kız, elden ele gezmeye, sokaklarda sürüklenmeye, meydanlarda, saray köşelerinde teşhir edilmeye gelmez. O kadar faziletli bir simyası vardır ki, ona nasıl muamele edileceğini bilenler, paha biçilmez, saf altına dönüştürebilirler. Sahibi onu sınırlamak, ahlâksız hicivlerde, vicdansız sonelerde dolaşmasını engellemek zorundadır. Kahramanlık şiirleri, acıklı trajediler veya neşeli, sanat değeri yüksek komediler haricinde hiçbir biçim altında satılmaması gerekir. İçerdiği hazineleri tanımaktan, takdir etmekten âciz serserilerin, cahil avam tabakanın eline düşmesine izin vermemelidir. Sanmayın ki beyefendi, burada avam derken sadece çalışan köylüleri, yoksulları kastediyorum; senyör de olsa, prens de, cahil olan herkese avam sıfatı verilebilir, verilmelidir. İşte şiire bu saydığım şartları yerine getirecek şekilde sahip olan ve muamele eden kişi, meşhur olur, ismi dünyanın bütün medenî ülkelerinde itibar kazanır. Oğlunuzun, konuşulan dillerde yazılan şiirlere pek değer vermediği meselesine gelince beyefendi, bu konuda pek haklı olmadığını düşünüyorum; büyük Homeros, Yunanlı olduğu için Latince

yazmamıştır; Vergilius da Latin olduğu için Yunanca yazmamıştır. Yani, bütün eski şairler, emdikleri sütle edindikleri lisanı yazmışlar, fikirlerinin yüceliğini ifade etmek için, yabancı lisanların peşinde koşmamışlardır. Bu böyle olduğuna göre, bu geleneğin bütün milletlere yayılması, bir Alman'ın da, bir Kastilya'nın da, hattâ bir Vizcaya'nın da, kendi dilinde yazıyor diye küçümsenmemesi mantıklı olur. Ne var ki beyefendi, tahminime göre, sizin oğlunuzun beğenmediği, konuşulan dilde şiir değil, sadece konuşulan dilde yazan, başka dil bilmeyen, tabii istidatlarını tamamlayacak, geliştirecek ve destekleyecek başka bilimleri de bilmeyen şairlerdir; kaldı ki, bunda bile yanılıyor olabilir. Çünkü şairliğin doğuştan olduğu, bilinen bir gerçektir; yani doğuştan şair olan kişi, anasının karnından şair olarak doğar. Tanrı vergisi olan istidatıyla, tahsile, sanata gerek olmadan şiirler yazar ve *est deus in nobis*⁷⁸ deyişini haklı çıkarır. Ayrıca şunu da belirtmek isterim ki, sanatın yardımına başvuran doğuştan şair, kendini geliştirir ve sadece sanatı bilerek şair olmak isteyen kişiden üstün olur; çünkü sanat tabiatın üstün değildir, tabiatı tamamlar. Kısacası, tabiatla sanat, sanatla tabiat birleşince, ortaya mükemmel bir şair çıkar. Konuşmamı noktalayacak olursam, saygıdeğer asilzade, bırakınız oğlunuz yıldızı ne yöne çağırıyorsa o yöne gitsin; iyi bir talebe olduğuna göre, ki öyle olduğu anlaşılıyor, tahsilin ilk basamağını, yani lisan öğrenimini başarıyla tamamladığına göre, bu lisanlarla kendiliğinden edebiyat biliminin zirvesine tırmanacaktır; edebiyat ise, kiliseye bağlı olmayan bir soyluya yakışan bir bilimdir; tıpkı piskoposların başlığı, hukukçuların cüppesi gibi kişiye şeref, değer ve şöhrat kazandırır. Oğlunuz eğer başkalarının şerefini lekeleyen hicivler yazarsa, onu azarlayın, cezalandırın, yazdıklarını yırtıp atın; ama Horatius tarzında yergiler yazacak, Horatius'un zarafetiyle, genel olarak ahlâksızlığı yerecek olursa, kendisini övün; çünkü şair, kıskançlığı yerebilir, dizelerinde kıskanç kişileri ve aynı şekilde başka kötü huyları, belirli bir kişiye yönelmeden kötüleyebilir. Ancak, öyle şairler vardır ki, bir kötü söz söyleme uğruna, Karadeniz adalarına sürgüne gönderilmeyi göze alırlar. Eğer şair iffetli alışkanlıklara sahipse, şiirleri de öyle olacaktır. Kalem ruhun dilidir; ruhunda yeşeren fikirler neyse, şiirlerindeki de onlar olacaktır. Kral ve prensler de, mucizevî şiir bilimini akıllı, faziletli ve ağırbaşlı kimselerin elinde görünce, o kimselere değer verir, şereflendirir, ödüllendirir, hattâ yıldırımın asla çarpmadığı ağacın yapraklarıyla taçlandırılırlar; başları bu şekilde süslenmiş, şereflendirilmiş kişilere kimsenin el uzatmaması gerektiğini belirtmek ister gibi.”

Yeşil Ceketli, Don Quijote'nin konuşmasına şaşırılmıştı; o kadar ki, daha önce hakkında edindiği izlenimden vazgeçmekte, sersem olmadığını düşünmekteydi giderek. Bu konuşmadan pek hoşlanmayan Sancho ise, konuşmanın ortasında kendilerinden ayrılıp hemen yakında koyun sağmakta olan çobanlardan biraz süt istemeye gitmişti. Don Quijote'nin mantıklı, zekâ konuşmalarından pek memnun kalan asilzade, sohbe devam etmek üzereydi ki, Don Quijote kafasını kaldırıp yolun karşısından, kraliyet sancaklarıyla donatılmış bir arabanın gelmekte olduğunu gördü. Bunun yeni bir serüven olduğuna kanaat getirdi ve gelip miğferini vermesi için haykırarak Sancho'ya seslendi. Sancho çağrıldığını duyunca çobanların yanından ayrılıp

alelacele eŒeđini dürttü ve korkunç, çılgınca bir serüvenle karşılaşacak olan efendisinin yanına gitti.

[75](#) Keklik kuş avında, gelincik tavşan avında kullanılırdı.

[76](#) *glosa*: önceden verilmiş dizeleri her kıtanın sonunda kullanarak yazılan şiir.

[77](#) *pane lucrando*: ekmeğini kazanmak.

[78](#) *est deus in nobis*: içimizde bir tanrı vardır.

ON YEDİNCİ BÖLÜM

Don Quijote'nin duyulmadık cesaretinin ulaştığı, ulaşabildiği en son noktanın ve sınırın açıklanmasına ve başarıyla sonuçlanan aslanlar serüvenine dair

Hikâyede anlatıldığına göre, Don Quijote miğferi getirsin diye seslendiğinde, Sancho çobanlardan taze peynir satın almaktaydı; efendisinin acelesini görünce, peyniri ne yapacağını, nereye koyacağını bilemedi ve parasını da ödemiş olduğu için bırakmak istemediğinden, sonunda efendisinin miğferinin içine koymayı akıl etti. Bu işi böyle güzelce hallettikten sonra, efendisi ne istiyor diye bakmaya gitti; yanına vardığında, Don Quijote dedi ki:

“Şu miğferimi ver, arkadaşım; ben serüven denen şeyden biraz anlıyorsam eğer, şurada gördüğüm şey, beni silâhlanmaya zorlayacak, hattâ zorluyor.”

Bunu duyan Yeşil Ceketli, her tarafa bakındı ve kendilerine doğru gelen bir arabadan başka şey göremedi; arabaya asılı iki üç küçük sancaktan, arabada Majesteleri'ne ait bir şeyin taşındığını anladı ve bunu Don Quijote'ye söyledi. Ama Don Quijote buna kulak asmadı; her olayın serüven, yine serüven olması gerektiğine inanmaya devam ederek, asilzadeye cevap verdi:

“Tedbirini alan, savaşı yarı kazanmış sayılır. Tedbir almakla bir şey kaybetmem; tecrübeden biliyorum, benim görünür ve görünmez düşmanlarım var; bana ne zaman, nerede, hangi anda ve hangi kılıkta saldıracaklarını bilemem.”

Sancho'ya dönüp miğferi istedi; o da, peyniri çıkarmaya fırsat bulamayıp olduğu gibi vermek zorunda kaldı. Don Quijote miğferi aldı; içinde ne olduğunu farkedemeden, alelacele kafasına geçiriverdi. Taze peynir de sıkışıp ezilince, suyu olduğu gibi Don Quijote'nin yüzünden, sakalından aşağı aktı. Don Quijote korku içinde Sancho'ya dedi ki:

“Bu ne böyle Sancho? Sanki kafam yumuşuyor, beynim sulanıyor, tepeden tırnağa tere batmış gibiyim. Eğer terliyorsam, inan korkudan değil; buna rağmen, başıma gelecek serüvenin korkunç olduğundan eminim. Temizlenebileceğim bir şey varsa, ver; bu bitmeyen terler gözümü kör ediyor.”

Sancho sesini çıkarmayıp bir bez verdi ve efendisi meseleyi anlamadı diye Tanrı'ya şükretti. Don Quijote temizlendi; sonra ona kafasını donduruyormuş gibi gelen şeyin ne olduğunu görmek için miğferi çıkardı. Miğferin içindeki beyaz bulamacı görünce burnuna yaklaştırıp koklayarak, dedi ki:

“Sevgilim Dulcinea del Toboso'nun başı üstüne yemin ederim, taze peynir koymuşsun sen bunun içine, hain, düzenbaz, edepsiz silâhtar.”

Sancho buna büyük bir sükûnet ve riyakârlıkla cevap verdi:

“Peynirse, bana verin, ben yerim.. Aman, şeytan yesin, herhalde oraya koyan da o. Ben zat-ı âlinizin miğferini kirletmeye cüret eder miyim hiç? Buldunuz küstahlık edecek adamı! Yemin ederim efendim, Tanrı'nın bana verdiği akılla anladığım kadarıyla, zat-ı âlinizin bir parçası,

bir organı olarak benim de peşimi bırakmayan büyücüler var; o pisliği oraya, sizin sabrınızı taşıyıp öfkelenmek için, âdetiniz olduğu üzere kaburgalarımı parçalayın diye koymuşlardır mutlaka. Ama bu sefer yan bastılar; ben efendimin sağduyusuna güveniyorum; herhalde bende ne taze peynir, ne süt, ne de ona benzer bir şey bulunmadığını, bulunsa, miğfere koyacağıma mideme indireceğimi düşünmüştür.”

“Her şey olabilir,” dedi Don Quijote.

Asilzade de her şeyi izliyor, her şeye şaşırıyordu; onu özellikle şaşırtan, Don Quijote'nin, başını, yüzünü, sakalını ve miğferi temizledikten sonra miğferi kafasına geçirip üzengilerine iyice yerleşerek, kılıcına davranması, mızrağını kavraması ve şu sözleri söylemesi oldu:

“Şimdi ne isterse çıksın karşıma; ben bizzat Şeytanla dövüşmeye hazırım.”

Bu arada sancaklı araba yaklaştı; katır üzerindeki arabacıyla önde oturan bir adamdan başka kimse yoktu içinde. Don Quijote arabanın önüne çıkıp dedi ki:

“Nereye gidiyorsunuz kardeşim? Bu araba ne arabası, içinde ne var, bunlar ne sancağı?”

Arabacı şöyle cevap verdi:

“Araba benim arabam; içinde, kafeste iki vahşî aslan var; Oran komutanı, saraya, Majestelerine armağan olarak gönderiyor onları; sancaklar da sayın kralımıza ait; bu arabada ona ait bir şeyin taşındığını gösteriyor.”

“Aslanlar büyük mü?” diye sordu Don Quijote.

“O kadar büyük ki,” diye cevap verdi arabanın kapısındaki adam, “bu kadar büyüğü, irisi, daha önce Afrika'dan İspanya'ya gelmemiştir. Ben aslan bakıcısıyım; daha önce de aslan getirdiğim oldu; ama bu kadar irisi hiç olmamıştı. Biri dişi, biri erkek; erkek olanı bu öndeki kafeste, dişi de arkadakinde. Onun için yol verseniz iyi olur efendim; onlara yemek vereceğimiz yere bir an önce varmamız gerekiyor.”

Don Quijote buna hafif bir gülümsemeyle karşılık verdi.

“Bana aslan yavrusu ha? Bana aslan yavrusu, hem de bu saatte? Tanrı hakkı için, bunları gönderenler görecekler, benim aslandan korkacak adam olup olmadığını. Aşağı inin arkadaşım; madem aslan bakıcısı sizsiniz, şu kafesleri açıp o hayvanları dışarı salın. Onları bana gönderen büyücülere inat, bu kırın ortasında, La Mancha'lı Don Quijote'nin kim olduğunu göstereyim şunlara.”

“Eyvah!” dedi bunun üzerine asilzade kendi kendine. “Sevgili şövalyemiz gerçek kimliğini göstermeye başladı; peynir kafasını yumuşatmış, beynini sulandırmış olmalı.”

Bu arada Sancho yaklaşmış dedi ki:

“Beyefendi, Tanrı aşkına bir şey yapın, efendim Don Quijote bu aslanlarla dalaşmasın; dalaşırsa, hepimizi paramparça ederler buracıkta.”

“Efendiniz o kadar deli mi ki, bu kadar yırtıcı hayvanlarla dalaşmasından korkuyorsunuz?” dedi asilzade.

“Deli değil, cüretkâr,” dedi Sancho.

“Ben mani olurum,” diye cevap verdi asilzade.

Kafesleri açması için aslan bakıcısını sıkıştıran Don Quijote'nin yanına gidip dedi ki:

“Saygıdeğer şövalye, gezgin şövalyeler, tamamen umutsuz serüvenlere değil, başarı umudu vaat eden serüvenlere girişmelidirler. Çünkü pervasızlığın sınırlarına giren cesaret, yiğitlikten çok deliliktir. Üstelik, bu aslanlar zat-ı âlinize saldırmaya gelmemişler; hatırlarından bile geçmiyor böyle bir şey. Majestelerine armağan olarak gidiyorlar; onları oyalamak, yola devam etmelerini engellemek doğru olmaz.”

“Saygıdeğer asilzade,” dedi Don Quijote, “siz gidin evcil keklığınızle, korkusuz gelincığınızle ilgilenin; bırakın herkes kendi işini yapsın. Benim işim bu; bu aslan hazretlerinin bana saldırmaya gelip gelmediklerini ben biliyorum.”

Sonra da aslan bakıcısına dönüp dedi ki:

“Yemin ederim Haydut Efendi, derhal şu kafesleri açmazsanız, şu mızrakla sizi arabaya mıhlaram.”

Karşısındaki zırhlı hayalin kararlılığını gören arabacı dedi ki:

“Beyefendi, zat-ı âliniz müsaade ederseniz aslanları çıkarmadan katırların koşumlarını çözüp kendimi ve onları emniyete alayım. Katırlarımı öldürürlerse, hayatım kayar; bu arabayla katırlardan başka hiçbir şeyim yok benim.”

“Ey imansız!” diye cevap verdi Don Quijote. “İn aşağı, çöz katırlarını, ne yapacaksan yap; boş yere zahmet ettiğini birazdan göreceksin nasılsa.”

Arabacı inip süratle hayvanları çözerken, aslan bakıcısı haykırarak dedi ki:

“Burada bulunan herkes şahidimdir; ben istemediğim halde, mecbur kaldığım için kafesleri açıp aslanları salıyorum; bu beyefendiyi ikaz ediyorum: Bu hayvanların yol açacağı bütün zarar ve hasar, benim ücretim ve alacaklarım da dahil olmak üzere, onun hesabına yazılır. Beyler, ben kafesleri açmadan kendinizi emniyete alın; bana bir zarar vermeyeceklerinden eminim.”

Asilzade tekrar ısrar etti; böyle bir deliliğe girişmemesini, bunun Tanrı'ya meydan okumak olacağını söyledi. Don Quijote, buna cevap olarak, ne yaptığını bildiğini söyledi. Asilzade bir daha düşünmesini rica etti; yanıldığından emin olduğunu belirtti.

“Bakınız beyefendi,” diye cevap verdi Don Quijote, “size kalırsa trajediye dönüşecek olan bu serüvene şahit olmak istemiyorsanız, kır kırsığınızı mahmuzlayıp kendinizi emniyete alın.”

Sancho bunu duyunca, gözlerinde yaşlarla, bu işten vazgeçmesi için yalvardı; bununla karşılaştırıldığında, yeldeğirmenleri serüveni de, korkunç tokaçlar serüveni de, hayatı boyunca gösterdiği bütün kahramanlıklar da, çocuk oyuncağı sayılırdı.

“Dikkat edin efendim,” diyordu Sancho, “burada ne büyü var, ne de büyüye benzer bir şey. Ben kafesin parmaklıklarının arasından, gerçek bir aslan tırnağı gördüm; buradan da anlıyorum ki, öyle bir tırnağı olan aslan, bir dağdan daha büyük olmalı.”

“Korku onu senin gözünde yarım dünya büyüklüğüne getirir zaten,” dedi Don Quijote. “Çekil Sancho, beni bırak; eğer burada ölürsem, eski anlaşmamızı biliyorsun: Dulcinea'ya gideceksin ve.... daha fazlasını söylemeyeceğim.”

Konuşmasına devam etti ve çalgınca niyetinden vazgeçmesi konusunda hiçbir umut olmadığını belirtir sözler söyledi. Yeşil Ceketli, karşı koymak istediği halde, silâh bakımından eşit olmadıklarını düşünerek, kendisine her bakımdan tam bir deli gibi görünen Don Quijote'yle dalaşmanın akıllılık olmayacağına karar verdi. Don Quijote tekrar aslan bakıcısını sıkıştırmaya, tehditler savurmaya koyuldu; bu arada asilzade kırsağını, Sancho eşeğini, arabacı da katırlarını dürttüler; hepsi, aslanlar serbest bırakılmadan önce, arabadan mümkün olduğunca uzaklaşmaya çalışıyorlardı.

Sancho efendisinin ölümüne ağlıyordu; ölümün bu sefer aslanların pençesinde geldiğinden hiç şüphesi yoktu. Kaderine ve efendisine tekrar hizmet etmeyi düşündüğü o meşum ana lânet ediyordu. Ama ağlayıp sızlaması, arabadan uzaklaşsın diye eşeğine boyuna vurmasını engellemiyordu. Aslan bakıcısı, kaçanların epeyce uzaklaştıklarını görünce, Don Quijote'ye daha önceki rica ve uyarılarını tekrarlardı; Don Quijote de duyduğunu, daha fazla rica ve uyarıda bulunma zahmetine katlanmamasını, nafîle olacağını ve acele etmesini söyledi.

Aslan bakıcısı, ilk kafesi açtığı süre içinde, Don Quijote acaba at üzerinde değil de ayakta savaşmak daha mı iyi olur diye düşündü ve sonunda, Rocinante aslanları görünce ürker korkusuyla, ayakta savaşmaya karar verdi. Bunun üzerine attan aşağı atladı; mızrağını attı ve kalkanını kavrayıp kılıcını kınından çıkararak, ağır ağır, inanılmaz bir cesaret ve korkusuz bir yürekle, arabanın önüne geldi; kendini bütün kalbiyle önce Tanrı'ya, sonra sevgilisi Dulcinea'ya emanet etti.

Şunu belirtmek gerekir ki, bu noktaya geldiğinde, hikâyenin yazarı haykırarak der ki: “Ey cesur, anlatılamayacak ölçüde gözüpek La Mancha'lı Don Quijote, dünyanın bütün yiğitlerinin bakabileceği ayna, İspanyol şövalyelerinin şeref ve gurur kaynağı Don Manuel de Leon'un vârisi! Bu korkunç serüveni hangi kelimelerle anlatacağım, hangi açıklamalarla gelecek çağlar için inanılır kılacağım? Ne kadar abartılı olursa olsun, sana uygun düşmeyecek, haketmediğin bir övgü var mıdır? Sen ayakta, sen tek başına, sen hiç korkmadan, sen yüreklilikle, bir tek kılıçla –üstelik keskin Toledo kılıçlarından da değil– pek parlak ve temiz çelikten olmayan bir kalkanla, Afrika ormanlarının bugüne dek yetiştirmiş olduğu en yırtıcı iki aslanı bekliyorsun. Ey yiğit La Mancha'lı, seni kendi işlerin methetsin; ben onları yüceltmek için kelime bulamayarak, oldukları şekilde bırakacağım.”

Yazarın haykırışı burada sona erer ve hikâyeye kaldığı yerden devam ederek der ki: Aslan bakıcısı, Don Quijote'nin vaziyet almış olduğunu, erkek aslanı salmaktan başka çaresi olmadığını, aksi takdirde öfkeli ve gözüpek şövalyenin nefretini üzerine çekeceğini görerek, daha önce de belirtildiği gibi erkek aslanın bulunduğu ilk kafesin kapısını ardına kadar açtı ve olağanüstü irilikteki, korkunç ve çirkin görünüşlü aslan ortaya çıktı. Aslanın ilk yaptığı, kafeste, yattığı yerde dönüp pençelerini uzatarak, boylu boyunca gerinmek oldu. Sonra ağzını açıp uzun uzun esnedi ve neredeyse iki karış uzunluğundaki dilini çıkarıp gözlerini, yüzünü temizledi. Daha sonra, başını kafesten dışarı çıkarıp ateş saçan gözlerle her yana baktı; gözüpekliliğin kendisine bile korku salacak bir görüntü ve edası vardı. Don Quijote, tek başına,

dikkatle aslanı izliyor, arabadan atlamasını, yakınına gelmesini istiyordu; niyeti onu elleriyle paramparça etmekti.

Görülmedik deliliği bu noktaya ulaştı. Ama terbiyesi kibrine ağır basan yüce gönüllü aslan, çocukluklara, kahramanlık gösterilerine aldırmayarak, belirtildiği gibi her yana baktıktan sonra, sırtını dönüp Don Quijote'ye gerisini gösterdi ve büyük bir tembellik ve sükûnetle tekrar kafese girip yattı. Bunu gören Don Quijote, aslan bakıcısına, sopayla vurup kızdırarak aslanı dışarı çıkarmasını emretti.

“Öyle bir şey yapmam,” dedi aslan bakıcısı; “çünkü ben kızdırırsam, ilk parçalayacağı da ben olurum. Saygıdeğer şövalye, bu kadarıyla yetinin; bundan büyük cesaret olamaz; talihi ikinci defa kışkırtmayın. Aslanın kapısı açık; çıkıp çıkmamak onun elinde. Madem ki şu ana kadar çıkmadı, bütün gün çıkmaz. Zat-ı âliniz yürekliliğinizi açıkça ortaya koymuş oldunuz, benim bildiğim kadarıyla, hiçbir cesur savaşçı, düşmanına meydan okuyup açıkta beklemekten fazlasını yapmaya mecbur değildir; rakibi boy göstermezse, o rezil olur, meydan okuyan ise, galibiyeti kazanmış sayılır.”

“Doğrudur,” dedi Don Quijote; “kapıyı kapat arkadaşım; sonra da benim burada yaptığım şeye şahit olduğuna dair elinden geldiğince bir ifade ver. Şöyle ki: Sen aslana kapıyı açtın; ben bekledim; o çıkmadı; beklemeye devam ettim; yine çıkmadı ve tekrar dönüp yattı. Daha fazlasını yapmam gerekmiyor. Defolun büyüler! Tanrı adalete, doğruya ve gerçek şövalyeliğe yardımcı olsun. Sen, dediğim gibi, kapıyı kapat; ben de kaçanlara işaret edeyim de, gelip bu kahramanlığımı senin ağzından dinlesinler.”

Aslan bakıcısı denileni yaptı; Don Quijote de peynir yağmuruna bulanmış yüzünü temizlediği bezi mızrağının ucuna geçirip diğerlerini çağırma koyuldu. Onlar hâlâ sürü halinde kaçmaya devam ediyor, her adımda da başlarını çevirip bakıyorlardı; sürünün en sonunda, asilzade vardı. Sancho, beyaz bezle verilen işareti gördü ve dedi ki:

“Yemin ederim, efendim vahşî hayvanları yenmiş; bizi çağırıyor.”

Hepsi durdular ve işaret verenin Don Quijote olduğunu gördüler; korkularını bir miktar yenerek, yavaş yavaş yaklaştılar ve sonra, onlara seslenen Don Quijote'nin sesini açıkça işittiler. Sonunda, arabaya döndüler; geldiklerinde, Don Quijote arabacıya dedi ki:

“Haydi kardeşim, katırlarınızı arabaya koşup yolunuza devam edin. Sancho, sen de arabacıyla aslan bakıcısına, benim yüzümden oyalanmalarının karşılığı olarak iki altın ver.”

“Memnuniyetle veririm,” dedi Sancho; “ama aslanlar ne oldu? Ölü mü, diri mi?”

Bunun üzerine aslan bakıcısı karşılaşmanın nasıl sonuçlandığını ayrıntılarıyla, dura dura anlattı; Don Quijote'nin cesaretini becerebildiğince abarttı. Aslan Don Quijote'yi görünce korkmuş, kafesten çıkmamış, çıkmaya cesaret edememişti; üstelik de kendisi kafesin kapısını uzun bir süre açık tuttuğu halde. Sonra kendisi, aslanın kızdırılıp zorla çıkarılmasını isteyen şövalyeye, aslanı kızdırmanın Tanrı'ya meydan okumak olacağını söylemiş, o da, istemeye istemeye, kapının kapatılmasına izin vermişti.

“Ne diyorsun buna Sancho?” dedi Don Quijote. “Gerçek cesaretin karşısında durabilecek

bir büyü var mıymış? Büyücüler talihimi elimden alabilir, ama gücümü ve cesaretimi, asla.”

Sancho altınları verdi; arabacı katırları arabaya koştu; aslan bakıcısı lütfuna karşılık Don Quijote'nin ellerini öptü ve saraya varır varmaz, bu kahramanlığını bizzat krala anlatacağına söz verdi.

“Majesteleri bu kahramanlığı kimin gösterdiğini soracak olursa, *Aslanlar Şövalyesi* dersiniz; bundan böyle, şu ana kadar taşıdığım *Mahzun Yüzlü Şövalye* lâkabının bununla değiştirilmesini, ikame edilmesini, düzeltilmesini ve yenilenmesini istiyorum. Bunu yaparken, canları istediğinde veya icap ettiğinde isimlerini değiştiren gezgin şövalyelerin köklü geleneğini izlemekteyim.”

Araba yoluna devam etti; Don Quijote, Sancho ve Yeşil Ceketli de kendi yollarına devam ettiler.

Don Diego de Miranda, bütün bu süre boyunca tek kelime etmemiş, dikkatle Don Quijote'nin hareketlerini ve konuşmalarını izlemişti. Don Quijote ona delirmiş bir akıllı, akıllılığa yaklaşan bir deli gibi geliyordu. Hikâyesinin ilk bölümünden haberdar değildi; okumuş olsaydı, deliliğinin türünü bileceğinden, hareketleri ve sözleri onu şaşırtmazdı. Ama bilmediği için, onu kâh akıllı, kâh deli gibi görüyordu; çünkü sözleri tutarlı, seçkin ve iyi ifade edilmiş, yaptıklarıysa saçma, ihtiyatsız ve aptalcaydı. Kendi kendine diyordu ki:

“İçi peynir dolu bir miğferi kafasına geçirip büyücülerin beynini sulandırdığını düşünmekten daha büyük bir delilik olabilir mi? Zorla aslanlarla çarpışmayı istemekten daha büyük bir zırvalık olabilir mi?”

Don Quijote, Don Diego'yu bu düşüncelerden, kendi kendine yaptığı bu konuşmadan kopararak dedi ki:

“Señor Don Diego de Miranda, zat-ı âliniz, muhakkak beni sersem ve deli bir adam olarak görüyorsunuzdur. Böyle düşünmenizde, şaşılacak bir şey olmaz; çünkü yaptıklarım bunu gösteriyor. Bütün bunlara rağmen, kuşkusuz görüdüğüm kadar deli de, sersem de olmadığımı bilmenizi isterim. Cesur bir şövalyenin, kralının gözlerinin önünde, büyük bir meydanda, azgın bir boğaya isabetli bir mızrak saplaması, güzel bir görüntüdür. Bir şövalyenin, parıl parıl zırhlar içinde, soylu hanımların gözü önünde, neşeye kutlanan müsabakalarda birinci gelmesi güzel bir görüntüdür. Sayısız şövalyenin, askerî talimlerde ve buna benzer olaylarda prenslerinin saraylarını renklendirmesi, neşelendirmesi ve hattâ şereflelendirmesi, güzel bir görüntüdür. Ama bir gezgin şövalyenin, sırf kalıcı bir şöret kazanmak uğruna, çöllerde, bozkırlarda, yol kavşaklarında, ormanlarda, dağlarda, tehlikeli serüvenler peşinde koşması, onları başarıyla sonuçlandırmaya çalışması, bütün bunlardan daha güzel bir görüntüdür. Bence bir gezgin şövalyenin, ıssız bir yerde bir dulun imdadına koşması, saraylı bir şövalyenin şehirde soylu bir genç kıza kur yapmasından daha güzel bir görüntüdür. Bütün şövalyelerin kendilerine has görevleri vardır: Saraylı şövalye, soylu hanımlara hizmet eder, kralının sarayına üniformalı hizmetkârlarla ihtişam katar, muhteşem sofrasıyla yoksul şövalyeleri doyurur, müsabakalarda, turnuvalarda birinci gelir, soylu, cömert, anlayışlı ve en önemlisi de,

Hıristiyanca davranışlarda bulunursa, üzerine düşen görevleri yerine getirmiş olur. Oysa gezgin şövalye, dünyayı köşe bucak dolaşır; en karışık dolambaçlara girer; adım başı imkânsız bir işe girer; ıssız, çorak yerlerde, yaz ortasında güneşin azgın ışınlarına, kışın da rüzgârın, buzun sertliğine, acımasızlığına göğüs gerer; aslanlardan korkmaz, canavarlardan ürkmeyiz, ejderhalardan çekinmeyiz; çünkü onun başlıca ve asıl görevleri, bunları bulmak, karşı koymak ve hepsini yenmektir. İşte benim de bahtıma, bu gezgin şövalyelerden biri olmak düştüğü için, benim görevlerimin arasında yer aldığını düşündüğüm her işe atılmak zorundayım. Yani biraz önce saldırdığım aslanlara saldırmak, doğrudan üzerime düşen bir görevdi; her ne kadar aşırı bir pervasızlık olduğunu kabul etsem de. Çünkü cesaretin ne olduğunu gayet iyi biliyorum; cesaret, korkaklıkla pervasızlık gibi iki kötü uç arasında yer alan bir fazilettir. Ama cesur kimsenin, pervasızlık noktasına tırmanıp değmesi, alçalıp korkaklık noktasına değmesinden daha iyidir. Nasıl ki müsrif kişinin cömert olması, cimrinin cömert olmasından daha kolaysa, pervasız kişinin gerçek cesarete ulaşması da, korkağın ulaşmasından daha kolaydır. Serüvenlere atılma konusunda, inanın Señor Don Diego, oyunu eksik kâğıtla kaybetmektense fazla kâğıtla kaybetmek tercih edilir; çünkü bir şövalye hakkında ‘falanca şövalye pervasız ve cüretkârdır’ sözü, kulağa, ‘falanca şövalye çekingen ve korkaktır’ sözünden daha hoş gelir.”

“Señor Don Quijote,” dedi Don Diego, “zat-ı âlinizin söylediği ve yaptığı her şey, aklın ibresiyle ölçülmüş; benim anladığım şu ki, gezgin şövalyeliğin kuralları, yasaları kaybolacak olsa, eksiksiz ve kusursuz biçimde, zat-ı âlinizin yüreğinde bulunabilir. Şimdi acele edelim, daha fazla gecikmeden köyüme, evime varalım; zat-ı âliniz orada geçirmiş olduğunuz serüvenin yorgunluğunu atarsınız; vücut yorgunluğu olmadıysa da, ruh yorgunluğu oldu; bu da bazen vücudu yorar.”

“Teklifinizi büyük bir lütuf kabul ediyorum, Señor Don Diego,” diye cevap verdi Don Quijote.

Bunun üzerine, öncekine göre hayvanlarını daha fazla mahmuzlayarak, öğleden sonra iki sularında, Don Quijote’nin *Yeşil Ceketli Şövalye* adını verdiği Don Diego’nun köyüne ve evine vardılar.

ON SEKİZİNCİ BÖLÜM

Yeşil Ceketli Şövalyenin şatosunda veya evinde Don Quijote'nin başına gelenlere ve başka alelacayip olaylara dair

Don Quijote, Don Diego de Miranda'nın evini köy evi tarzında geniş ve ferah, zırh ve silâhları, kaba taştan olmakla birlikte, sokak kapısının üzerinde, mahzeni arka avluda, kileri ön avluda buldu; çepeçevre sıralanmış, çok sayıdaki çömlek, El Toboso yapımı olmaları sebebiyle, kafasında, büyüyle değişmiş Dulcinea'sının hâturalarını canlandırdı ve içini çekerek, ne dediğini, kimin yanında olduğunu düşünmeden dedi ki:

“Ah, aşkın güzel yadigârları, kederle keşfettiğim,
Tanrı isterse zevkle, Tanrı isterse neşeyle sevebildiğim.

Ey El Toboso çömleri, en büyük acımın tatlı hazinesini getirdiniz hatırıma!”

Annesiyle birlikte gelenleri karşılamaya çıkmış olan Don Diego'nun şair talebe oğlu, Don Quijote'nin bu sözlerini duymuş, anne oğul, şövalyenin tuhaf görüntüsüne şaşırıp kalmışlardı. Don Quijote Rocinante'den inerek büyük bir nezaketle hanımefendinin ellerini öpmeye, yanlarına gitti; Don Diego dedi ki:

“Karıcığım, her zamanki konukseverliğimle, sayın La Mancha'lı Don Quijote'yi ağırla; karşında gördüğün, dünyanın en cesur, en akıllı gezgin şövalyesidir.”

Karısı, yani Doña Cristina, kendisini büyük bir sevgi ve nezaket gösterisiyle karşıladı; Don Quijote de bol miktarda akıllıca, kibar sözlerle iltifat etti. Talebeye de aşağı yukarı aynı iltifat konuşmalarını yaptı; o da Don Quijote'nin sözlerinden, akıllı, zekî bir kimse olduğu izlenimini edindi.

Yazar burada Don Diego'nun evinin bütün ayrıntılarını anlatır, zengin ve soylu bir çiftçinin evini bize bütünüyle tasvir eder; ne var ki, bu öykünün tercümanı, bu ve buna benzer ayrıntıları, hikâyeyi asıl amacından saptırdıkları gerekçesiyle atlamayı uygun görmüş. Bu hikâyenin değeri de, sıkıcı sapmalarından çok, gerçekliğindedir.

Don Quijote'yi bir salona aldılar; Sancho zırhlarını çıkardı; Valon tarzı pantolonu ve güderi hırkasıyla kaldı; üstü başı zırhlardan kir pas içindeydi; yakası, geniş, kolasız, süssüz, omuzlara inen talebe yakalarındandı; tozlukları hurma renginde, ayakkabıları cilâlıydı. Emektar kılıcını astığı fok derisinden çapraz kayışı sıktı (yıllar boyu böbrek hastalığı çektiği söylenir)⁷⁹; gri renkli, iyi bir kumaştan yapılmış bir harmaniye sarındı. Ama her şeyden önce, beş veya altı kazan suyla (kazan sayısı konusunda görüş ayrılıkları vardır), başını ve yüzünü yıkadı; Sancho'nun oburluğu ve efendisini dehşete düşüren lânet olası peyniri sayesinde, su hep süt renginde kaldı. Don Quijote, anlatılan kıyafetle, hoş ve zarif bir edayla, başka bir salona geçti; talebe, sofraya kurulduğu sırada kendisini ağırlamak, eğlendirmek üzere onu bekliyordu. Señora Doña Cristina, böylesine soylu bir misafire, evine gelenleri ağırlamayı bildiğini göstermek istemişti.

Don Quijote zırhlarını çıkardığı sırada, Don Lorenzo, yani Don Diego'nun oğlu, babasına şöyle dedi:

“Zat-ı âlinizin eve getirdiği bu bey kim acaba? Adı, görünüşü ve gezgin şövalye olduğunu söylemesi, beni de, annemi de hayrete boğdu.”

“Ne diyeceğimi bilemiyorum oğlum,” diye cevap verdi Don Diego. “Bir tek şunu söyleyebilirim: Kendisini dünyanın en büyük deliliklerini yaparken de gördüm, yaptıklarını silen, unutturan, akıllıca sözler söylediğini de. Sen konuş kendisiyle; bir nabız yokla bakalım; sen akıllısındır, akıllı mı, aptal mı olduğuna kendin karar ver. Ama doğruyu söylemek gerekirse, bana akıllıdan ziyade deli gibi geliyor.”

Don Lorenzo bunun üzerine daha önce belirtildiği gibi Don Quijote'yi eğlendirmeye gitti; ikisi arasında geçen konuşmalardan biri de şuydu:

“Babanız Señor Don Diego de Miranda,” dedi Don Quijote, “bana zat-ı âlinizin üstün kabiliyetinden ve keskin zekânızdan, özellikle de, büyük bir şair olduğunuzdan bahsetti.”

“Şair olabilirim,” diye cevap verdi Don Lorenzo; “ama katiyen büyük değil. Şiire, iyi şairlerin eserlerini okumaya epeyce düşkün olduğum doğrudur; ama babamın dediği gibi büyük sıfatını hakedecek kadar değil.”

“Bu tevazu hoşuma gitti,” dedi Don Quijote; “çünkü kibirli olmayan, dünyanın en büyük şairi olduğunu düşünmeyen şair yoktur.”

“İstisnasız kaide yoktur,” dedi Don Lorenzo. “Ayrıca öyle olup da, öyle düşünmeyenler de çıkabilir.”

“Sayıları azdır,” diye cevap verdi Don Quijote; “ben zat-ı âlinize şunu soracaktım: Şu anda elinizdeki şiir nedir? Babanız, zat-ı âlinizi kaygılandırıldığını, zihninizi meşgul ettiğini söylemişti de. Bir *glosa* ise, ben bu konudan anlarım, okumak isterdim. Eğer bir edebî yarışma içinse, ikincilik ödülünü almaya çalışın; çünkü birincilik daima hatır için veya soyluluk sebebiyle verilir; ikincilik ödülü kesinlikle hakedene, üçüncülük de ikinciye verilir; bu hesaba göre, birinci aslında üçüncüdür; tıpkı üniversitede verilen dereceler gibi. Her şeye rağmen, birinci sıfatını kazanan, büyük bir şahsiyettir.”

“Şimdilik,” dedi içinden Don Lorenzo, “size deli hükmü giydirmem mümkün değil; devam edelim.”

Don Quijote'ye dedi ki:

“Bana öyle geliyor ki, zat-ı âliniz mektep görmüşsünüz; hangi bilimleri tahsil ettiniz?”

“Gezgin şövalyelik bilimini,” diye cevap verdi Don Quijote. “Şiir seviyesinde bir bilimdir; hattâ iki parmak fazlalığı vardır.”

“Ben bu bilimi hiç bilmiyorum,” dedi Don Lorenzo; “daha önce hiç duymadım.”

“Dünyanın neredeyse bütün bilimlerini kendinde toplamış olan bir bilimdir,” diye cevap verdi Don Quijote. “Bunu meslek edinen kişi, herkese payını, hakkını verebilmek için, hem kamu hukukunun, hem özel hukukun yasalarını bilmek, hukukçu olmak zorundadır. Nerede olursa olsun, istendiği anda, bağlı olduğu Hıristiyan dini hakkında açık seçik, doğru

açıklamalarda bulunabilmek için, dinbilimci olmak zorundadır. Issız ve çorak yerlerde, yaraları iyileştirici özelliğe sahip otları tanıyabilmek için, hekim, özellikle de bitki bilimcisi olmak zorundadır; çünkü bir gezgin şövalye, adım başı kendisini tedavi edecek birini arayamaz. Yıldızlara bakıp gecenin saat kaç olduğunu, dünyanın neresinde, hangi iklimde bulunduğunu anlayabilmek için, astrolog olmak zorundadır. Her an ihtiyaç duyacağı bir durum başgösterebileceği için de, matematik bilmek zorundadır. Bütün temel ve ilâhî faziletlere sahip olması gerektiği üzerinde durmayıp, daha küçük ayrıntılara gireceğim; efsanede balık Nicola ya da Nikolaos nasıl yüzüyorsa, öyle yüzmeyi bilmek zorundadır. Bir atı nallamay, eyerlemeyi, gem vurmaya bilmek zorundadır. Daha önemli konulara dönecek olursak, Tanrı'ya ve sevgilisine bağlılığını muhafaza etmek zorundadır; düşünceleri iffetli, sözleri dürüst, davranışı cömert, yaptıkları kahramanca, zorluklara dirençli, yardıma muhtaç olanlara karşı merhametli olmak ve son olarak da, doğruyu, hayatı pahasına da olsa, savunmak zorundadır. İyi bir gezgin şövalye, bütün bu irili ufaklı özellikleri kendinde toplar. İşte, Señor Don Lorenzo, bir şövalyenin tahsil ve icra ettiği bilim, fasafiso bir bilim miymiş, mekteplerde, üniversitelerde okutulan en hatırı sayılır bilimlere ulaşabilir miymiş, zat-ı âliniz karar verin.”

“Eğer öyleyse,” dedi Don Lorenzo, “bence bu bilim diğer bütün bilimlerden üstün.”

“Eğer öyleyse ne demek?” dedi Don Quijote.

“Demek istiyorum ki,” dedi Don Lorenzo, “ben bütün bu faziletleri kendinde toplamış gezgin şövalyelerin geçmişte de, günümüzde de, olduğundan şüpheliyim.”

“Şimdi söyleyeceklerimi, daha önce de çok kereler söyledim,” diye cevap verdi Don Quijote. “Dünyadaki insanların çoğu, bu dünyada gezgin şövalyeler olmadığı görüşünü paylaşıyor. Ben, Tanrı mucizevî bir şekilde bu insanların kafasına, gezgin şövalyelerin geçmişte de, şimdi de var oldukları gerçeğini sokmadığı takdirde, tecrübenin de bana çok kereler göstermiş olduğu gibi, bunu anlatmaya çalışmanın nafiye olacağını düşündüğümünden, şimdi zat-ı âlinizi, birçok kişinin paylaştığı bu yanılığdan kurtarmak için vakit kaybetmek istemiyorum. Onun yerine, sizi bu yanılığdan kurtarsın, gezgin şövalyelerin geçmiş yüzyıllarda dünyaya ne kadar faydalı ve gerekli olduğunu, günümüz dünyasında da, olsalar, ne kadar yararlı olacaklarını size göstereyim diye Tanrı'ya dua etmeyi düşünüyorum. Ne var ki, şu anda, insanların günahları yüzünden dünyada tembellik, aylâklık, oburluk ve zevk hâkim.”

Bunun üzerine Don Lorenzo içinden şöyle düşündü:

“Konuğumuz aldı başını gidiyor; ne olursa olsun, yiğit bir deli; böyle düşünmemem için sersem olmam lâzım.”

Bu noktada, yemeğe çağrıldıkları için, konuşmalarına son verdiler. Don Diego oğluna, misafirin zekâsı konusunda hangi sonuca vardığını sordu. O da şöyle cevap verdi:

“Onu delilikten, dünyanın en iyi hekimleri bile kurtaramaz; şuurlu aralıkları olan, kısmî bir deli o.”

Yemeğe geçtiler; yemek, Don Diego'nun davetleri konusunda yolda gelirlerken anlattıklarına uygundu; temiz, bol ve lezzetliydi. Ama Don Quijote'yi en çok memnun eden,

bütün evde hüküm süren, Chartreuse manastırlarını andıran harikulâde sessizlikti. Sofra kaldırıldıktan, Tanrı'ya şükredilip eller yıkandıktan sonra, Don Quijote, edebiyat yarışması şiirini okumasını, Don Lorenzo'dan ısrarla rica etti. Don Lorenzo da buna cevaben, şiirlerini okumaları istendiğinde reddeden, istenmediğinde kusan şairlere benzememek için, şiirini okuyacağını söyledi.

“Bir ödül beklemiyorum; sadece zihnime temrin olsun diye yazdım,” dedi.

“Benim bir dostum, üstelik de akıllı bir dostum,” dedi Don Quijote, “insanın *glosa* yazmakla uğraşmaması gerektiği görüşünü savunurdu. Sebebi de, onun fikrinde, bir *glosa*'nın hiçbir zaman asıl metne ulaşamaması, çoğu zaman da, amaçlanan, hedeflenen konunun tamamen dışına çıkması idi. Ayrıca, *glosa* kurallarının fazlasıyla katı olduğu, sorulara, *dedi*'lere, *diyebilirim ki*'lere, fiilleri isim yapmaya, anlamın değiştirilmesine izin vermedikleri görüşünü de savunurdu; *glosa* yazarları bağlayan daha birçok kısıtlama ve sınırlamayı zat-ı âliniz daha iyi bilirsiniz herhalde.”

“Doğrusunu isterseniz, Señor Don Quijote,” dedi Don Lorenzo, “sürekli sizin bir hatanızı yakalamayı arzu ediyorum, ama beceremiyorum; yılanbalığı gibi elimden kayıyorsunuz.”

“Bu elden kaymayla zat-ı âlinizin ne demek istediğini anlamıyorum,” diye cevap verdi Don Quijote.

“Açıklayacağım ne demek istediğimi,” dedi Don Lorenzo; “zat-ı âliniz şimdilik asıl metni ve *glosa*'sını dikkatle dinleyin:

Şimdi'ye dönüşse Geçmiş,
Gelecek'i daha fazla beklemeden
ya da artık zamanı gelse,
Gelecek'te olacakların.

GLOSA

Kader'in bana yaptığı iyilik de bitti,
her şeyin bittiği gibi nihayet,
bir zamanlar böyle cimri değildi Kader,
ama sonra kesti iyilik yapmayı,
artık ne cömert eskisi gibi ne de ölçülü.
Kader, beni görüyorsun,
yüzyıllardır ayaklarının dibindeyim,
bana talihimi geri ver,
talihli biri olurdum tekrar,

Şimdi'ye dönüşse Geçmiş.
Ne şan, ne alkış ne de zafer,
ne başka bir başarı, ne de başka üstünlük,

başka bir zevk istemiyorum,
şimdi üzülererek hatırladığım
o mutlu zamana dönmekten başka.
Kader, beni başa geri döndür,
yatıştır o zaman ateşimin bütün şiddeti,
hele bu iyiliği şimdi yapsan,
Gelecek’i daha fazla beklemeden.

İmkânsız şeyler istiyorum,
zamanın tekrar etmesi
bir kere geçtikten sonra,
başaracak bir güç var mı
bunu bu dünyada?
Zaman kaçır, uçar,
hızlıdır, geri dönmez,
hata eder bunu isteyen:
zaman geçse,
ya da artık zamanı gelse.

Karışık bir hayat bu yaşadığım,
kâh umut ederek, kâh korkarak,
tıpkı ölüm gibi bu,
ölürken çok daha kolaydır
acının bitmesini beklemek.
Benim için daha iyi olurdu bitirmek,
ama öyle değil,
çünkü hayat ikna ediyor,
korkusunu duyuyorum ben
Gelecek’te olacakların.”

Don Lorenzo *glosa*’yı bitirdiğinde, Don Quijote ayağa kalktı ve yüksek sesle, âdeta haykırarak, eliyle Don Lorenzo’nun sağ elini sımsıkı kavrayarak, dedi ki:

“Yüce Tanrı’ya bin şükürler olsun, ey soylu delikanlı, siz dünyanın en iyi şairisiniz; Tanrı affetsin, bir şairin dediği gibi, siz Kypros ve Gaeta değil, bugün ayakta olsa Atina akademileri, bugün var olan Paris, Bologna ve Salamanca akademileri tarafından ödüllendirilmeye lâyıksınız! Tanrı’ya yalvarıyorum, birincilik ödülünü size vermeyen jüriyi Phoibos ok yağmuruna tutsun, Musa’lar evlerinin eşiğinden içeri asla adım atmasın. Beyefendi, lütfedip başka şiirlerinizi de okuyun bize; olağanüstü dehanızı çeşitli yönleriyle tanımak isterim.”

Don Lorenzo, deli olduğuna kanaat getirdiği halde, Don Quijote’nin övgülerine sevinmesin

mi? Ey iltifatın kudreti, nelere kadirsin, hâkimiyet alanın ne kadar geniş! Don Lorenzo da bu gerçeği doğrulayarak Don Quijote'nin isteğini ve ricasını yerine getirdi; Pyramus ile Thisbe efsanesi ya da hikâyesiyle ilgili şu soneyi okudu:

SONE

Genç ve güzel kız yıkar,
deler Pyramus'u duymak için duvarı,
görmek için o dar, inanılmaz yarığı
ayrılır Kıbrıs'tan Aşk, yola çıkar.
Cesaret edemez ses, fısıldar,
geçemez böyle dar bir boğazı,
ama sevişir o delikte ruhları
çünkü kolayca buluşur bütün âşıklar.
Dayanılmaz oldu arzu,
çağırıyor kendi isteğiyle ölümü tedbirsiz bakire,
hele bakın şu hikâyeye:
Ah ne tuhaf şey bu!
Öldürüyor, gizliyor, canlandırıyor ikisini de
bir kılıç, bir mezar, bir hâtura tek bir hamlede.

“Tanrı'ya şükürler olsun!” dedi, Don Lorenzo'nun sonesini dinleyen Don Quijote. “Sayısız cüce şairden sonra, nihayet zat-ı âliniz gibi yüce bir şair gördüm, beyefendi. Bu sonenin inceliği, bunu açıkça ortaya koyuyor!”

Don Quijote, dört gün boyunca Don Diego'nun evinde el üstünde ağırlandı; dört günün sonunda, gitmek için Don Diego'dan izin istedi. Evinde gördüğü izzet ü ikrama müteşekkir olduğunu, ancak, gezgin şövalyelere, uzun süre tembellik ve eğlenceyle vakit geçirmek yakışmadığından, o yörede çok sık rastlandığını bildiği serüvenler peşinde koşmak, görevini yerine getirmek üzere yola çıkmak istediğini söyledi. Yoluna dümdüz devam ederek varacağı Zaragoza'daki mızrak dövüşlerinin başlangıç gününe kadar, vaktini bu şekilde değerlendirmeyi düşünüyordu. Daha önce, o civarda, hakkında çeşitli şaşkırtıcı şeyler anlatılan Montesinos Mağarasına girmesi, aynı şekilde, genellikle Ruidera adıyla anılan yedi lagünün gerçek kaynağını keşfetmesi gerekiyordu.

Don Diego ve oğlu, bu şerefli kararı için kendisini tebrik ettiler; evlerinden, çiftliklerinden, canı ne isterse almasını, kendisine seve seve hizmet edeceklerini, yiğitliğinin ve şerefli mesleğinin, kendilerini buna mecbur ettiğini söylediler.

Nihayet, yola çıkacakları gün geldi; Don Quijote için ne kadar sevinçli bir günse, Sancho Panza için o kadar kasvetli ve uğursuz bir gün. Sancho, Don Diego'nun evindeki bolluktan pek memnundu; ormanların, ıssız kırların açlığına, yoksul heybelerinin kıtlığına dönmek

istemiyordu; buna rağmen, heybelerini en gerekli gördüğü şeylerle tıkabasa doldurdu. Don Quijote, vedalaşırken Don Lorenzo'ya dedi ki:

“Zat-ı âlinize daha önce söylemiş miydim, bilmiyorum, söylediysem, tekrar etmiş olayım: Zat-ı âliniz, Şöhret tapınağının erişilmez doruğuna varmak için daha az zahmetli bir yol bulmak isterseniz eğer, yapacağınız tek şey, biraz dar olan şiir yolunu bir yana bırakıp, dapdaracık olan gezgin şövalyelik yolunu tutmaktır; bu yol sizi bir çırpıda imparatorluğa ulaştırabilir.”

Don Quijote, bu sözleriyle, deliliği dâvasını sonuçlandırmış oldu; sözüne şöyle devam etti:

“Tanrı şahidimdir, Señor Don Lorenzo'yu yanımda götürüp ona alçakgönüllüleri bağışlamayı, kibirlilere tekme tokat boyun eğdirmeyi, yani icra ettiğim mesleğin gereği olan faziletleri öğretmeyi çok isterdim. Ama genç yaşı bunu gerektirmediği ve övgüye değer çalışmaları izin vermeyeceği için, sadece bir tavsiyeyle yetineceğim: Zat-ı âliniz, bir şair olarak, kendi fikirlerinizden ziyade, başkalarının fikirleriyle kendinizi yönlendirirseniz, meşhur olabilirsiniz; çünkü hiçbir evlât, annesine, babasına çirkin görünmez; bu yanılğı, zihnin hayat verdiği evlâtlar için daha da geçerlidir.”

Baba oğul, bir kez daha Don Quijote'nin kâh akıllı, kâh saçma, karışık sözlerine ve arzularının tek amacı, tek hedefi olan bahtsız serüvenlerin peşinde koşmak konusundaki şaşmaz inadına şaşırıp kaldılar. Tekliflerini ve iyi dileklerini tekrarladılar; Don Quijote'yle Sancho, şatonun hanımından da izin istedikten sonra, Rocinante'yle boz eşeğin üzerinde yola düştüler.

[79](#) Fok derisinden kayışların böbrek ağrısına iyi geldiği, yaygın bir inançtı.

Âşık çobanın serüvenine ve başka, gerçekten hoş olaylara dair

Don Quijote, Don Diego'nun köyünden pek fazla uzaklaşmamıştı ki, karşısına dört merkep üzerinde iki rahip veya talebeyle⁸⁰ iki köylü çıktı. Talebelerden birinin yanında, yeşil çadır bezinden, iple bağlanmış bir bohça vardı; içinde, görüldüğü kadarıyla, beyaz, güzel bir kumaş ve iki çift kaba yün çorap vardı. Öteki talebenin yanında, sadece, iki tane yeni, uçları deri düğmeli demir eskrim kılıcı vardı. Köylülerin yanındaki eşyalar, bunları büyük bir kentten almış olduklarını ve köylerine dönmekte olduklarını gösteriyordu. Hem talebeler, hem de köylüler, Don Quijote'yi ilk kez gören herkesin düştüğü şaşkınlığa düştüler. Diğer insanlardan bu kadar farklı olan bu adamın kim olduğunu çok merak ettiler.

Don Quijote kendilerini selâmladı; ne tarafa gittiklerini sordu; yollarının aynı olduğunu öğrenince, birlikte gitmeyi önerdi ve biraz yavaşlamalarını rica etti; onların eşekleri kendi atından hızlı gidiyordu. Sonra hatırlarını kırmayıp kısaca kim olduğunu, görevini ve mesleğini, dünyanın dört bir yanında serüven peşinde dolaşan bir gezgin şövalye olduğunu anlattı. Asıl adının La Mancha'lı Don Quijote, lâkabının da, *Aslanlar Şövalyesi* olduğunu söyledi. Bütün bunlar, köylüler için Çince kadar anlaşılmaz olduğu halde, Don Quijote'nin şuur bozukluğunu derhal anlayan talebeler için, öyle değildi; yine de kendisini hayretle, saygıyla seyrediyorlardı; biri dedi ki:

“Saygıdeğer şövalye, serüven peşinde koşanların âdeti olduğu üzere, belirli bir rotanız yoksa, lütfedip bizimle birlikte gelin; bugüne kadar La Mancha'da, hattâ fersahlarca mesafede yapılmış düğünlerin en güzelini, en zenginini görmüş olursunuz.”

Don Quijote, bu kadar methettiğine göre, bir prens düğünü mü olduğunu sordu.

“Hayır, değil,” diye cevap verdi talebe; “bir çiftçiyle bir çiftçi kızının düğünü; oğlan bu yörenin en zengini, kız da insan gözünün görmüş olduğu en güzel kız. Düğün töreni çok değişik olacak; çünkü gelinin köyüne yakın bir çayırdaki kutlanacak. Gelinin adı Güzel Quiteria'dır, damadınki de Zengin Camacho; kız on sekiz yaşında, oğlan yirmi iki; tam birbirlerine göreler; gerçi herkesin sülâlesini ezberleyen kimi meraklılar, Güzel Quiteria'nın sülâlesinin Camacho'nunkinden daha soylu olduğunu söylüyorlar, ama artık buna önem verilmiyor; zenginlik birçok kusuru kapatabiliyor. Her neyse, bu Camacho çok cömert olduğundan, bütün çayırı dallarla örtmeyi kafasına koydu; yani güneş, toprağı kaplayan yeşil çimenleri ziyaret etmek isterse, işi çok zor olacak. Ayrıca danslar da düzenledi; hem kılıç dansı, hem de çingirak dansı; damadın köyünde çok güzel çingirak çalanlar vardır. Topuk vuran dansçılardan hiç söz etmiyorum; onlardan kıyamet kadar çağrıldı. Ama bence bu düğünü asıl unutulmaz kılacak olan, söylediğim, daha söylemeden geçtiğim birçok şey değil, küskün Basilio'nun yaptıkları olacak. Bu Basilio, Quiteria'nın köyünden bir çobandır. Evi, Quiteria'ların evine bitişiktir; aşk da bunu fırsat bilip Pyramus'la Thisbe'nin unutulmuş sevdalarını tekrar canlandırdı. Basilio daha küçücük yaşında, Quiteria'ya âşık oldu; Quiteria

da onun hislerine, binlerce masum lütufla karşılık verdi; o kadar ki, iki çocuğun, Basilio'yla Quiteria'nın aşkları, köyde eğlence konusu oldu. Çocuklar büyüdü; Quiteria'nın babası, Basilio'ya eskisi gibi eve girip çıkmayı yasaklamaya karar verdi. Sürekli korku ve şüphe içinde yaşamamak için de, kızını varlıklı Camacho'yla evlendirmeyi tasarladı; talihin, tabiat kadar cömert davranmamış olduğu Basilio'yu, iyi bir koca olarak görmüyordu. Eğer kıskançlığı bir yana bırakıp gerçekleri dile getirmek gerekirse, Basilio hayatımızda gördüğümüz en çevik delikanlıdır; müthiş cirit atar, çok iyi güreşçidir ve mükemmel top oynar; tazı gibi koşar, keçiden iyi atlar, gülleyle çomak devirirken mucizeler yaratır. Ayrıca bülbül gibi sesi vardır, gitarı konuştururcasına çalar ve her şeyden önemlisi, kılıç oyununda rakipsizdir.”

Bunun üzerine Don Quijote, “Bu delikanlı,” dedi, “sırf bu yeteneği sayesinde, değil Güzel Quiteria'yla, bugün sağ olsa, Lancelot'a ve engellemek isteyen herkese rağmen, Kraliçe Guinevere ile evlenmeye lââyık olurdu.”

“Bunu gelin de karıma anlatın!” dedi, o ana kadar sessizce ilerlemiş olan Sancho Panza. “Karım, herkesin mutlaka kendi dengiyle evlenmesini istiyor; ‘davul dengi dengine diye çalar,’ diyor. Benim bu Basilio'ya kanım ısındı; bu Señora Quiteria'yla evlensin isterdim; birbirlerini sevenlerin evlenmesine mani olanları Tanrı bağışlasın, ruhları şad olsun – az kalsın tersini söyleyecektim.”

“Bütün birbirlerini sevenler evlenecek olsalar,” dedi Don Quijote, “anne babalar, evlâtlarını uygun kişilerle, zamanında evlendirme haklarını kaybetmiş olurlardı. Kocalarının seçimi kızlara bırakılsaydı, kimi babasının hizmetkârını, kimi sokaktan geçerken gördüğü, sefih kabadayının teki olsa da, cesur, matah sandığı adamı seçerdi. Aşk ve tutku, bir eş seçmek için son derece gerekli olan sağduyuyu kolayca köreltir. Eş seçiminde yanılmak büyük bir tehlikedir ve doğru seçimi yapabilmek için, büyük bir bilgeliğe ve Tanrı'nın yardımına ihtiyaç vardır. İnsan uzun bir yolculuk yapmak istediğinde, eğer ihtiyatlıysa, yola çıkmadan önce, güvenilir, barışsever bir yol arkadaşı arar kendisine. Madem öyle, ömrü boyunca, son durak olan ölüme kadar sürecektir yolculukta, niye aynı şeyi yapmasın? Hele yol arkadaşı, karı-kocaya yakışır şekilde, yatakta, sofrada ve diğer her yerde kendisine eşlik edecekken. İnsan seçtiği eşini, satın aldığı bir mal gibi geri veremez, değiştiremez, takas edemez; çünkü evlilik, hayat boyu süren bir durumdur; öyle bir boyunduruktur ki, boyna geçirildiğinde Gordion düğümüne dönüşür ve ancak ölümün tırpanı biçince çözülür. Bu konuda daha çok şey söyleyebilirdim; ancak Basilio'nun hikâyesine ilişkin, sayın lisans talebesinin anlatacak başka bir şeyi olup olmadığını merak ediyorum.”

Bakalorya veya Don Quijote'nin dediği gibi lisans talebesi, buna şöyle cevap verdi:

“Anlatabileceğim bir tek şey var: Güzel Quiteria'nın Zengin Camacho'yla evleneceğini öğrendiği andan itibaren, Basilio'nun güldüğünü, mantıklı bir söz söylediğini gören olmadı. Hep kederli, dalgın geziyor; kendi kendine konuşuyor; aklını oynattığı açıkça belli oluyor. Az yiyip az uyuyor; meyveden başka şey yemiyor; uyursa da, vahşî hayvanlar gibi kırlarda, sert

toprağın üzerinde uyuyor. Arasına gökyüzüne bakıyor, bazen de gözlerini yere dikip kendinden öyle geçiyor ki, giysileri rüzgârla kıpırdayan, giydirilmiş bir heykele benziyor. Kısacası, kalbinin tutkuyla yandığına dair öyle işaretler veriyor ki, kendisini tanıyan herkes, yarın Güzel Quiteria'nın *evet*'inin, onun ölüm fermanı olacağından korkuyor.”

“Tanrı bir çaresini bulur,” dedi Sancho. “Çünkü derdi veren Tanrı, ilâcını da verir; gün doğmadan neler doğar, her gün bir olmaz; bir günde dağlar devrilir. Ben aynı anda hem yağmur yağıp hem güneş açtığını da gördüm, gece turp gibi yatan adamın sabah kalkamadığını da. Söyler misiniz, feleğin çarkına çomak soktum diye böbürlenebilecek bir tek kişi var mıdır? Kesinlikle yoktur. Ben bir kadının *evet*'iyle *hayır*'ı arasına bir iğne bile sokmaya kalkışmam, sığmaz çünkü. Quiteria'nın Basilio'yu bütün kalbiyle sevdiğine dair teminat verin bana, ben de ona bir çuval dolusu iyi talih vereyim. Aşkın öyle bir gözlüğü vardır ki, bakırı altın, fakirliği zenginlik, gözdeki çapağı inci gibi gösterir, derler.”

“Ne zaman susacaksın, Sancho, lânet olsun?” dedi Don Quijote. “Atasözlerini, meselleri böyle peşpeşe dizmeye başladın mı, Yahuda'dan başkası sabredemez, şeytan götürsün seni. Hayvan herif, sen çomaktan, çarktan ne anlarsın?”

“Ya! Dediklerimi anlamıyorsanız, söylediklerimi saçma bulmanızda şaşılacak bir şey yok,” diye cevap verdi Sancho. “Ama önemli değil; ben anlıyorum ne dediğimi; fazla saçmalamadığımı da biliyorum. Zat-ı âliniz her zaman söylediklerimi, hattâ yaptıklarımı tekit edersiniz zaten.”

“Tekit değil, *tenkit* diyeceksin,” dedi Don Quijote. “Düzgün konuşma düşmanı, Tanrı seni kahretsin.”

“Bana kızmayın lütfen efendim,” diye cevap verdi Sancho; “biliyorsunuz ben sarayda yetişmedim; Salamanca'da tahsil de görmedim; harfleri eksik mi, fazla mı söylediğimi bilemem. Hey ulu Tanrım! Sayago'luyu zorla Toledo'lu gibi konuşturmanın âlemi yok ki⁸¹; üstelik Toledo'lular arasında da, bu fiyakalı konuşma işinde o kadar marifetli olmayanlar vardır.”

“Doğrudur,” dedi lisans talebesi; “çünkü Tabakhaneler mahallesinde, Zocodover'de yetişenler, bütün gün katedralin avlusunda gezinenler kadar güzel konuşamaz; oysa hepsi Toledo'ludur. Arı dil, doğru, kibar ve anlaşılır dil, natıkalı saraylıların konuştuğu dildir; isterlerse Majalahonda köyünde doğmuş olsunlar. Natıkalı dedim, çünkü öyle olmayan saraylılar çoktur; oysa natıka, güzel lisanın dilbilgisidir ve kullanıla kullanıla yerleşir. Ben, beyler, günahlarıma karşılık, Salamanca'da hukuk tahsili gördüm ve düşüncelerimi açık seçik, sade ve anlamlı kelimelerle ifade etmemle övünürüm.”

“Şu yanınızdaki kılıçları oynatmadaki ustalığınızla daha çok övünmeseydiniz,” dedi öteki talebe, “lisans imtihanında sonuncu değil, birinci olurdunuz.”

“Dikkat edin Corchuelo,” dedi lisans talebesi, “eskrim sanatını hafife almakla, dünyanın en büyük hatasına düşmektesiniz.”

“Bence bu kesinlikle hata değil, ispatlanmış bir gerçektir,” dedi Corchuelo. “Bunu size

tecrübeyle göstermemi isterseniz, sizin yanınızda kılıç var; yer uygun; bende de bilek gücü var, cesaretim de eklenince az şey sayılmaz; benim yanılmadığımı itiraf etmek zorunda kalacaksınız. İnin eşeğinizden, ölçülü adımlarınızı, dönüşlerinizi, kesmelerinizi, bütün sanatınızı kullanın; ben Tanrı'nın yardımıyla, kendi kaba, yontulmamış becerimle, size gün ortasında yıldızları saydıracağım. Beni sırtımı çevirmeye zorlayacak adam, anasının karnından doğmamıştır; yere seremeyeceğim hiç kimse yoktur.”

“Sırtınızı dönüp dönmeyeceğinize ben karışmam,” diye cevap verdi eskrimci; “ama ilk ayak bastığınız yerde mezarınız kazılabilir; yani küçümsediğiniz sanat, oracıkta sizi öldürebilir.”

“Şimdi göreceğiz,” dedi Corchuelo.

Hemen eşeğinden atlayıverdi ve lisans talebesinin eşeğine yüklenmiş kılıçlardan birini kaptı öfkeyle.

“Böyle olmaz,” dedi bu sırada Don Quijote; “bu eskrim karşılaşmasının ve bir türlü çözümlenmeyen bu meselenin hakemi ben olmak istiyorum.”

Rocinante'nin üstünden inip mızrağını kavradı ve yolun ortasına dikildi. Tam o sırada, lisans talebesi zarif beden hareketleriyle, ölçülü adımlarla Corchuelo'ya yaklaşıyordu; Corchuelo ise, deyim yerindeyse gözleri ateş saçarak ilerledi. Yanlarındaki iki köylü, eşeklerinden inmeyip bu ölümcül trajedide seyirci olarak yer aldılar. Corchuelo'nun yaptığı sayısız vuruş, dürtüş, kesme, çapraz ve çift el tuş, soluk aldırmadan, dolu gibi yağmaktaydı. Öfkeli bir aslan gibi saldırıyordu; ne var ki, lisans talebesinin kılıcının düğmesi, ağzının ortasına isabet eden bir darbeye onu karşılıyor, öfkesinin ortasında onu durduruyor, kutsal emanetlere yakışan bağlılıkla olmasa bile, kutsal bir emanetmişçesine öptürüyordu kendini.

Sonunda, lisans talebesinin dürtüşleri, rakibinin kısa cüppesinin tek tek bütün düğmelerini sıradan geçirdi; eteklerini ahtapot kolları gibi şeritlere ayırdı; şapkasını iki kere yere düşürdü; sonuçta rakibini öyle yordu ki, Corchuelo çaresizlik, öfke ve hırs içinde kılıcını kabzasından tutup vargücüyle fırlattı. Hazır bulunan köylülerden biri, kâtip olanı, gidip kılıcı aldı; daha sonra da, kılıcın yaklaşık üç çeyrek fersah uzağa fırlatılmış olduğuna dair ifade verdi. Bu tanıklığı, sanatın kuvvetten üstün olduğunu bütün açıklığıyla, gerçekliğiyle göstermeye yaramıştır.

Corchuelo yorgun argın oturdu; Sancho kendisine yaklaşp dedi ki:

“Tanrı hakkı için, saygıdeğer efendim, zat-ı âlinize bir tavsiyede bulunacağım: Bundan böyle kimseye kılıçla meydan okumayın; güreşe, cirrit atmaya davet edin; hem yaşınız uygun, hem de kuvvetiniz. Benim duyduğuma göre, bu *eskrimci* denen adamlar, kılıcın ucunu iğne deliğine bile geçiriyormuş.”

“Ben hatamı anladığıma, tecrübeyle, çok uzağında olduğum gerçeği gördüğüme memnunum,” dedi Corchuelo.

Ayağa kalkıp lisans talebesini kucakladı ve eskisinden de daha yakın dost oldular. Kılıcı almaya giden kâtibin dönmesi uzun sürer düşüncesiyle beklemek istemeyip, hepsinin yerlisi olduğu Quiteria'nın köyüne bir an önce varabilmek için, yola devam etmeye karar verdiler.

Yolun geri kalanında, lisans talebesi kendilerine kılıcın üstünlüklerini anlattı; öyle ikna edici sözler söyledi, hesaplar, matematiksel ispatlar ortaya koydu ki, hepsi bu sanatın üstünlüğünü kavradı; Corchuelo da inadından vazgeçti.

Hava kararmıştı; köye yaklaşırlarken, hepsine, köyün üzerinde sayısız parlak yıldızla kaplı bir gökyüzü uzanıyormuş gibi göründü. Aynı anda, flüt, davul, santur, alboka, tef, zil gibi çeşitli müzik âletlerinin karışık, tatlı seslerini duydular. Yakına geldiklerinde, ağaç dallarından köyün girişine bir kameriye kurulmuş ve küçük küçük ışıklarla donatılmış olduğunu gördüler; o sırada çok hafif esen rüzgâr ışıkları söndürmüyor, gücü ağaç yapraklarını kıpırdatmaya bile yetmiyordu. Çalgıcılar, düğünü neşelendiriyor, o güzel çayırdaki küçük topluluklar halinde geziyor, kimi dans ediyor, kimi şarkı söylüyor, kimi de sayılan çeşitli âletleri çalıyordu. Kısacası, her tarafta neşeye mutluluk hoplayıp zıplıyor gibiydi.

Birçok kişi, ertesi gün Zengin Camacho'nun düğünüyle Basilio'nun cenaze töreninin yapılacağı o yerde, herkes temsilleri ve dansları rahatça izleyebilsin diye platformlar inşa etmekle meşguldü. Köylü de, bakalorya talebesi de rica ettikleri halde, Don Quijote köye girmek istemedi; kendisi için son derece geçerli olan bir mazeret gösterdi: Gezgin şövalyelerin âdeti, altın çatılar altında bile olsa, köylerde, kentlerde değil, kırlarda, ormanlarda uyumaktı. Ve böylece, Don Diego'nun şatosunda veya evinde gördüğü rahatı hatırlayan Sancho hiç istemediği halde, yoldan biraz uzaklaştılar.

[80](#) Rahiplerle talebeler aynı kıyafeti giyerlerdi.

[81](#) Sayago yöresinin kaba lisansı, İspanyol tiyatrosunda tipik köylü konuşması, Toledo lisansı da düzgün konuşma örneğiydi.

YİRMİNCİ BÖLÜM

Zengin Camacho'nun düğünüyle Yoksul Basilio serüvenine dair

Parlak güneş, sıcak ışınlarıyla beyaz şafağın altın saçlarındaki inci damlalarını kurutmaya ancak zaman bulmuştu ki, Don Quijote kollarını, bacaklarını sallayıp tembellikten kurtararak ayağa kalktı ve silâhtarı Sancho'ya seslendi; hâlâ horlamakta olduğunu görünce, uyandırmadan önce dedi ki:

“Ey sen, yeryüzünde yaşayan insanların en talihlisi, kıskanmadan, kıskanılmadan, huzur içinde uyuyorsun; peşinde büyücüler yok; büyüler korkutmuyor seni. Uyu diyorum tekrar, daha yüz kere de söylerim; sevgilini kıskanıp uykusuz kalmıyorsun; borçlarını nasıl ödeyeceğini, kendini ve küçük, dertli aileni ertesi gün nasıl doyuracağını düşünmekten uykuların kaçmıyor. Ne hırs huzursuz ediyor seni, ne dünyanın boş debdebesi; çünkü senin isteklerin, eşeğine yem vermekten ileri gitmiyor. Seni düşünmenin yükünü ise benim omuzlarıma yükledin; tabiatın ve geleneklerin, efendilere yüklediği bir karşı ağırlık. Hizmetkâr uyuyor, efendi uyanık; onu nasıl doyuracağını, yardım edip lütuflarda bulunacağını düşünüyor. Gökyüzünün toprağa gerekli çiyi yağdırmadan tunca dönüştüğünü görmek, hizmetkârı değil, efendiyi kahrediyor; çünkü o, berekette ve bollukta kendisine hizmet edeni, kıtlıkta ve açlıkta doyumak zorunda.”

Sancho bütün bunlara cevap vermedi; çünkü uyuyordu; Don Quijote mızrağın dibiyle dürtmese, uyanacağı da yoktu. Nihayet uyandı, uyuşuk ve mahmur bir halde etrafına bakıp dedi ki:

“Yanılmıyorsam şu kameriye tarafından, kekik ve sazdan çok ateşte kızaran domuz yağına benzer bir koku geliyor. Böyle kokularla başlayan düğünde ikram bol olmalı doğrusu.”

“Yeter, obur herif,” dedi Don Quijote. “Gel şu düğüne gidip reddedilen Basilio'nun ne yapacağını görelim.”

“Ne yaparsa yapsın,” dedi Sancho. “Yoksul olmasaydı da evlenseydi Quiteria'yla. Hem meteliği yok, hem de gözü bulutlarda! Doğrusunu isterseniz efendim, bence yoksul adam bulduyuyla yetinmeli; çoban kulübesinde padişah rüyası görmemeli. Tek kolum üzerine bahse girerim, Camacho isterse Basilio'yu baştan aşağı altınla donatabilir. Madem öyle, Quiteria, Camacho'nun kendisine hiç şüphesiz verdiği, verebileceği mücevherleri, süsleri reddedip Basilio'nun cirit atmasını, kılıç oynatmasını seçseydi, büyük bir aptallık yapmış olurdu. İyi cirit attı, güzel kılıç oynattı diye adama meyhanede bir bardak şarap vermezler. Satılmayan beceriyle yetenek Kont Dirlos'un olsun; ama böyle yetenekler, bol parası olan birine nasip olmuşsa, o zaman diyeceğim yok işte. İyi bina iyi temelin üstüne kurulur; dünyada en iyi, en sağlam temel de paradır.”

Bunun üzerine Don Quijote, “Tanrı aşkına Sancho,” dedi, “kes artık şu nutku. Bana öyle geliyor ki, ikide birde başladığın bu nutuklara devam etmene izin verseler, yemeğe de, uykuya da vakit bulamazdın; bütün vaktini konuşarak harcardın.”

“Zat-ı âlinizin hâfızası kuvvetli olsaydı,” dedi Sancho, “bu son sefere çıkmadan önce

yaptığımız anlaşmanın şartlarını hatırladınız. Bu şartlardan biri, başkası aleyhinde veya zat-ı âlinizin yetkisine karşı olmadığı sürece, canım istediği kadar konuşmama izin vermenizdi. Şu ana kadar ben bu şartı çiğnediğimi sanmıyorum.”

“Ben böyle bir şart hatırlamıyorum, Sancho,” diye cevap verdi Don Quijote. “Öyle olsa bile, şimdi susup benimle gelmeni istiyorum; dün gece seslerini duyduğumuz çalgılar yine vâdileri şenlendirmeye başladı; evlilik töreni herhalde öğleden sonranın sıcağında değil, sabah serinliğinde yapılacak.”

Sancho efendisinin emirlerini yerine getirdi; Rocinante’yi eyerledi, eşeğe semer vurdu ve ikisi hayvanlarına binip ağır ağır kameriyeye doğru ilerlediler.

Sancho’nun ilk gördüğü, koca bir karaağacın üzerinde şişe geçirilmiş bütün bir dana oldu; yanmakta olan bir odun tepeciğinin ateşinde pişecekti. Ateşin çevresindeki altı çömlek, diğer adî çömlerle bir kalıpta değildi; bunlar altı tane orta boy şarap küpüydü; her birine bir mezbaha dolusu et sığardı. Kesilmemiş koyunlar, içlerinde güvercinler gibi kayboluyordu; çömlere gömülmek üzere ağaçlara asılmış olan, derileri yüzülmüş tavşanları, tüyleri yolunmuş tavukları saymak mümkün değildi; serinde durmaları için dallara asılmış kuşlar ve çeşitli av hayvanları saymakla bitmezdi.

Sancho, her biri en az on şiniklik, altmıştan fazla tulum saydı; hepsi de, sonradan anlaşıldığına göre, iyi cins şarapla doluydu. Bembeyaz ekmek öbekleri, harman yerindeki buğday yığınları gibiydi. Tuğla gibi üstüste dizilmiş peynirlerle bir duvar örülmüştü. Boya kazanından büyük iki kazandaki yağda, hamur işleri kızartılıyor, iki iri kürekle kızarmış olarak dışarı çıkarılıp, hemen yandaki sıcak bal kazanına daldırılıyordu.

Erkek ve kadın aşçıların sayısı elliye geçiyordu; hepsi temiz, hepsi çalışkan, hepsi neşeliydi. Dananın yarılmış karnına, ete lezzet versin ve yumuşatsın diye, on iki tane süttan yeni kesilmiş domuz yavrusu doldurulmuştu. Çeşit çeşit baharatlar, libreyle değil, kileyle alınmış gibiydi; hepsi, büyük bir sandıkta sergilenmişti. Kısacası, düğündeki yemekler köy yemekleriydi; ama o kadar boldu ki, bir orduyu doyurabilirdi.

Sancho Panza her şeye bakıyor, hayranlıkla seyrediyor ve bayılıyordu. İlk önce çömlere gönlünü kaptırdı, esir düştü; içinden orta boy bir tencere alıp yiyebilirdi seve seve. Sonra, şarap tulumları kalbini çeldi. Son olarak da, tavadan çıkan bala bandırılmış kızartmalarda gözü kaldı; o koca göbekli kazanlara tava denilebilirse tabii. Bu duruma daha fazla dayanamayarak, kendini tutamayıp işiyle meşgul aşçılardan birine yaklaştı ve kibar, aç sözlerle, çömlerden birine bir parça ekmek bandırmasına izin vermesini rica etti. Aşçı buna şöyle cevap verdi:

“Kardeşim, bugün, Zengin Camacho sayesinde, açlığın hüküm süremeyeceği bir gün olacak. Eşekten inin de, şuradan bir kepçe bulun; bir iki tavuk alıverin üstünden, afiyet olsun.”

“Kepçe göremiyorum ben,” diye cevap verdi Sancho.

“Durun,” dedi aşçı. “Yüce Tanrım! Siz de pek nazlı, pek sersemmişsiniz!”

Bunları söyleyip küçük bir kazan kaptı ve çömlerden birine daldırıp üç tavukla iki kaz

cıkartarak Sancho'ya dedi ki:

“Alın yiyin arkadaşım, bununla kahvaltı edin, yemek saatine kadar idare edersiniz.”

“Koyacak yerim yok,” diye cevap verdi Sancho.

“Öyleyse olduğu gibi, kaşığıyla birlikte götürün,” dedi aşçı; “Camacho'nun serveti ve mutluluğu hepsine izin veriyor.”

Sancho bu işlerle meşgulken, Don Quijote kameriyenin bir yanından içeri girmekte olan on, on iki çiftçiyi seyrediyordu; hepsi son derece alımlı kısıraklara binmişlerdi; hayvanların kır koşumları gösterişli ve süslüydü, göğüs kayışlarına çingiraklar asılıydı. Atlıların hepsi bayramlık kıyafetler giymişlerdi. Düzenli bir topluluk halinde çayırda bir aşağı bir yukarı koşarak neşeyle bağrışıp çağrışıyorlardı:

“Yaşasın Camacho'yla Quiteria! Kız ne kadar güzelse, oğlan o kadar zengin, kız dünyanın en güzeli!”

Don Quijote bunu duyunca kendi kendine dedi ki:

“Bunların benim Dulcinea del Toboso'mu hiç görmedikleri belli; görmüş olsalar, Quiteria'larını methederken biraz ölçülü davranırlardı.”

Kısa bir süre sonra, kameriyenin çeşitli yönlerinden, çok sayıda değişik dansçı içeri girdi. İçlerinden bir grup, kılıç dansçısıydı; yakışıklı, alımlı yirmi dört delikanlının hepsi, ince, bembeyaz ketenlere bürünmüştü; başlarında rengârenk, ince ipek işli mendilleri vardı. Kısıraklı adamlardan biri, dansçıların başındaki çevik delikanlıya, dansçılar arasında yaralanan olup olmadığını sordu.

“Şimdilik, Tanrı'ya şükür hiç kimse yaralanmadı; hepimiz sağlamız.”

Sonra, diğer arkadaşlarının arasında dönerek ustalıklı dolanmaya başladı; Don Quijote buna benzer dansları görmeye alışık olduğu halde, bu kadar iyisini hiç görmemişti.

Beğendiği bir diğer dans grubu da, güzeller güzeli, gencecik kızlardan oluşuyordu; kızların hepsi, görünüşe bakılırsa, on dört yaşından büyük, on sekizinden küçüktü, yeşil Cuenca dokumaları giymişler, saçlarının bir kısmını örmüş, bir kısmını salmışlardı. Hepsinin saçları o kadar sarıydı ki, güneşle rekabet edebilirlerdi; saçlarını yasemin, gül, horozibiği ve hanımellerinden taçlarla süslemişlerdi. Başlarında, saygın bir ihtiyarla yaşlı bir hanım vardı; ikisi de yaşlarından beklenmeyecek kadar hafif ve çevikti. Müziği, bir çarklı müzik kutusu sağlıyor, kızlar ise iffetli bakışları ve çevik ayaklarıyla, dünyanın en iyi dansçıları olduklarını ortaya koyuyorlardı.

Bunun ardından, sözlü dedikleri türden bir danslı oyun geldi. İki sıra halindeki sekiz orman perisinden oluşuyordu; bir sıranın başında tanrı Cupido, ötekinin başında Çıkar vardı; biri kanatlı, yaylı, sadaklı ve okluydu; öteki simli, rengârenk ipeklere bürünmüştü. Aşk tanrısını izleyen perilerin sırtında, üzerlerinde iri harflerle adları yazılı beyaz parşömenler vardı. İlk perinin adı *Şiir*, ikincisinin *Akıl*, üçüncüsünün *Soy*, dördüncüsünün *Cesaret* idi. Çıkar'ı izleyen periler de aynı şekilde adlandırılmıştı; birincinin adı *Eli Açıklık*, ikincinin *Armağan*, üçüncünün *Servet*, dördüncünün de *Huzurlu Sahiplik* idi. Hepsinin önünde, ahşaptan yapılmış

bir kale gidiyordu; kaleyi çeken dört vahşî, sarmaşıklardan, yeşile boyanmış kenevirlerden yapılmış kıyafetleriyle, o kadar tabii görünüyorlardı ki, az kalsın Sancho'yu korkutacaklardı. Kalenin önünde ve dört yüzünde, *İhtiyat Kalesi* yazılıydı. Müziği, dört usta davulcuyla flütçü sağlıyordu.

Dansı Cupido açtı; iki figür yapıp başını kaldırdı ve kalenin mazgalları arasına gizlenen bir genç kıza okuyla nişan alarak kendisine şunları söyledi:

“Ben tanrırım, güçlüyüm,
havada, karada, her yerde,
geniş, dalgalı denizde,
hattâ derin uçurumun dibindeki
o korkunç cehennemde.
Korkuyu hiç tatmadım,
ne istersem yaparım,
hattâ imkânsızı bile,
emrederim, alırım, koyarım, yasaklarım
mümkün olan her şeyde.”

Şiirini bitirdi, kalenin üstünden bir ok aşırıldı ve yerine çekildi. Sonra Çıkar gelip iki figür yaptı; davullar sustu, Çıkar konuştu:

“Ben daha becerikliyim Aşk'tan,
Aşk bana yön gösterir,
en iyi soydan geliyorum ben,
en tanınmış, en büyük soydan,
tanrının yeryüzünde yetiştirdiği.
Ben Çıkar'ım,
benimle herkes geçinemez,
ama bensiz iş yapmak da mucizedir,
olduğum gibi adıyorum kendimi sana,
temelli, sonsuza dek, âmin.”

Çıkar çekildi; Şiir öne çıktı ve diğerleri gibi figürlerini yaptıktan sonra kaledeki genç kıza gözlerini dikip dedi ki:

“Çok tatlıdır Şiir,
en tatlı, yüce, ciddî,
gönderir ruhunu akıllı kavramlarla,
bin sone kılığında.
Hanımefendi, eğer seni rahatsız etmiyorsa ısrarım,
çok kadınların kiskandığı talihini

yükseltirim ben ayın hâlesine.”

Şiir kenara geçti ve Çıkar'ın sırasından Eli Açıklık çıkıp figürlerini tamamladıktan sonra dedi ki:

“Eli Açık derler verici olana,
iki aşırı uçtan kaçındığında,
biri israf bunların,
diğeri de tam tersi, yani cimrilik,
gevşek irade birinin bahanesi,
karşı koymak öbürünün bahanesi.
Ama ben yüceltmek için sevgilimi,
bugünkünden daha müsrif olmalıyım,
çünkü kötü bir alışkanlık da olsa vermek,
şerefli dir, âşık gönlün alışkanlığıdır,
insan verdikçe farkedilir.”

Bu şekilde, iki sıranın bütün dansçıları çıkıp figürlerini yaptılar, şiirlerini okudular. Şiirlerin kimi sevimli, kimi gülünçtü; Don Quijote engin hâfızasına sadece yukarıda aktarılanları kaydetti. Sonra dansçılar bir araya geldiler; zarif, neşeli hareketlerle döndüler, dans ettiler. Aşk, kalenin önünden geçerken oklarını havaya savuruyor, Çıkar ise, altın rengi çamur toplarını kaleye atıp kırıyordu.

Uzunca bir süre dans ettikten sonra, iri bir tekir kedinin postundan yapılmış, içi para dolu gibi görünen koca bir kese çıkardı; kaleye doğru fırlatınca, tahtalar yerinden oynayıp devrildi ve genç kız ortada, savunmasız, kalakaldı. Çıkar, ekibindeki dansçılarla birlikte geldi; kızın boynuna iri bir altın zincir geçirip zorla esir aldılar; bunu gören Aşk ve yandaşları, kızı ellerinden almaya çalıştılar. Bu hareketlerin hepsini davullar eşliğinde, uyumlu danslarla yapıyorlardı. Vahşîler, iki ekibi barıştırdılar; süratle kalenin tahtalarını birleştirip diktiler ve genç kız yeni baştan kaleye kapandı. Dans böylece sona erdi; seyredenler çok memnun kaldılar.

Don Quijote, perilerden birine bu danslı oyunu kimin yazıp düzenlediğini sordu. Kız da, o köyün, bu tür icatlara meyli olan bir kilise görevlisinin yazdığını söyledi.

“Bahse girerim,” dedi Don Quijote, “bu bakalorya sahibi, veya kilise görevlisi, Camacho'dan çok Basilio'nun dostudur ve duadan çok yergilere düşkündür. Dansa Basilio'nun becerileriyle Camacho'nun servetini ne güzel sokmuş!”

Her şeyi dinlemekte olan Sancho Panza dedi ki:

“Ben kralın tarafını tutarım; Camacho'dan şaşmam.”

“Demek ki Sancho,” dedi Don Quijote, “sen ‘Galip olan çok yaşasın!’ diyen hödüklerdensin.”

“Onlardan mıyım bilmem,” diye cevap verdi Sancho; “ama gayet iyi biliyorum ki,

Camacho'nun çömlüklerinden sıyrıverdiğim şu lezzeti, Basilio'nun tenceresinde asla bulamam.”

Don Quijote'ye kaz ve tavuklarla dolu küçük kazanı gösterip içlerinden birini alarak, iştahla, hevesle yemeye başladı; bir yandan da diyordu ki:

“Basilio'nun yeteneklerinin hesabına yazılsın! Herkesin hamuru, ekmeğine göredir. Benim ninem derdi ki, dünyada iki tane soy vardır: Var'lar ve Yok'lar; kendisi daima Var'ları tutardı. Sevgili efendim Don Quijote, bugünkü günde Bilen'in değil, Olan'ın nabzı yoklanır. Altınla kaplı eşek, semer vurulmuş attan gösterişlidir. Bu yüzden, tekrar söylüyorum, ben Camacho'yu tutarım. Onun çömlüklerinin köpüğü, kaz, tavuk, tavşan; Basilio'nunki, elimize, daha doğrusu ayağımıza gelecek olsa, su katılmış şarap olurdu.”

“Nutkun bitti mi Sancho?” dedi Don Quijote.

“Bitmiş olsun,” diye cevap verdi Sancho; “çünkü zat-ı âlinizin sıkıldığını görüyorum; yoksa, üç gün sürecektir malzemem vardı.”

“Tanrı'ya dua ediyorum Sancho,” dedi Don Quijote, “ölmeden önce seni dilsiz göreyim.”

“Bu gidişle,” dedi Sancho, “zat-ı âliniz ölmeden çok önce ben solucanlara yem olurum. İşte o zaman, sonsuza dek, en azından kıyamete dek tek kelime konuşmayacak kadar dilsiz olurum.”

“Öyle olsa bile, ey Sancho,” dedi Don Quijote, “sessizliğin asla geçmişteki, şimdiki ve gelecekteki konuşmalarına erişemez. Ayrıca, mantıken, benim ölümümün seninkinden önce olması büyük ihtimal; kısacası, içerken, uyurken bile seni dilsiz görme umudum yok; en azından bunu umabilirdim.”

“Tanrı hakkı için efendim,” diye cevap verdi Sancho, “o iskelete, yani ölüme güven olmaz; kuzuyu da yer, koyunu da. Bizim rahip söyler, ha yoksulun kulübesi, ha zenginin köşkü, ölüm için farketmez diye. Ölüm denen hanımefendi, nazlı değil, kuvvetlidir; hiçbir şeyden iğrenmez; her şeyi yer, her şeye razı olur; heybelerini her cinsten, her yaştan, her mevkiden insanla doldurur. Öğle uykusuna yatan orakçılardan değildir; her saatte orak sallar; kurusuyla birlikte yaş otları da biçer. Önüne koyulan her şeyi, sanki çiğnemedi yalayıp yutar; çünkü hiç doymayan bir köpek iştahı vardır onda. Karnı olmadığı halde, sanki su toplamış gibi, bir sürahi soğuk su içercesine, yaşayan herkesin canlarını içmeye susamıştır.”

“Yeter, Sancho,” diye araya girdi Don Quijote. “Yavaş ol, tökezlemeyesin; doğrusunu istersen, köylü diliyle ölüm hakkında söylediklerin, iyi bir vâzın söyleyebileceği şeylerdi. Sana söylüyorum Sancho, doğuştan gelen sağduyunla, sen vâz olup bu dünyayı dolaşabilir, çok güzel vaazlar verebilirdin.”

“Doğru yaşayış vaaz yerine geçer,” diye cevap verdi Sancho; “başka da ilâhiyat bilmem ben.”

“İhtiyacın da yok zaten,” dedi Don Quijote; “ama ben bir türlü anlayamıyorum, kavrayamıyorum, Tanrı korkusu bilginin başlangıcı olduğuna göre, nasıl olur da, O'ndan, bir çekirgeden korktuğun kadar korkmayan sen, bu kadar çok şey bilirsin?”

“Zat-ı âliniz şövalyeliklerinizi yargılayın efendim,” diye cevap verdi Sancho; “başkalarının korkusunu, cesaretini yargılamaya kalkmayın; ben de her babayiğit kadar Tanrı’ dan korkmayı bilirim. Şimdi izin verin de şu çömleğin köpüğünü göçürüvereyim; gerisi boş lâftır, her biri için hüküm gününde hesap verilecektir.”

Bunu söyledikten sonra, kazanına tekrar, öyle bir iştahla saldırdı ki, Don Quijote’ nin de iştahı kabardı; ileride anlatılması zorunlu olan hâdise engel olmasa, şüphesiz Sancho’ ya yardım edecekti.

YİRMİ BİRİNCİ BÖLÜM

Camacho'nun düğününün devamına ve başka hoş olaylara dair

Don Quijote'yle Sancho, bir önceki bölümde aktarılan konuşmaları yaparlarken, haykırışlar, gürültüler işitildi; kısıraklı adamlardan geliyordu sesler; dörtnala koşturarak, haykırarak, gelinle damadı karşılamaya gidiyorlardı. Evlenecek çift, bin türlü müzik âleti ve icadı eşliğinde, rahip, her ikisinin akrabaları ve hepsi bayramlık kıyafetler giymiş olan, civar köylerin bütün ileri gelenleriyle birlikte, yaklaşmaktaydılar. Sancho gelini görünce dedi ki:

“Tanrı hakkı için, çiftçi kızı gibi değil, saray zarafetiyle giyinmiş. Vay canına! Gördüğüm kadarıyla, boynuna çiftçi kızları gibi madalyon değil, değerli mercanlar takmış; elbisesi de yeşil Cuenca dokumasından değil, otuz iplikli ipekli kadifeden. Süslemeleri de beyaz keten şeritten değil ha! İmanım olsun, satenden! Şu ellere bir bakın! Karakehribar yüzüklerle mi bezenmiş? Yok canım, yüzükler altın, hem de altının iyisi değilse ne olayım; üstelik de peynir gibi bembeyaz inciler oturtulmuş; her biri ateş pahasıdır onların. Vay orospu çocuğu, şu saçlara bakınız! Takma saç değilse, hayatımda gördüğüm en uzun, en sarı saç. Şu zarafete, boyuna bosuna bir kusur bulun kolaysa! Salkım salkım hurmalarla donanmış bir hurma ağacına benzemiyor mu, saçlarından, boynundan sarkan o mücevherlerle? Doğruya doğru, pek güzel kız; evlenmeye hazır.”

Don Quijote, Sancho Panza'nın kaba övgülerine güldü; sevgilisi Dulcinea del Toboso haricinde hayatında bundan güzel bir kadın görmediğini düşündü. Güzel Quiteria'nın yüzü biraz solgundu; herhalde bütün gelinler gibi bir önceki geceyi, ertesi günkü düğün için hazırlanarak, uykusuz geçirmişti. Çayırın bir kenarındaki platforma doğru ilerlemekteydiler; nikâh, halılarla, dallarla süslenmiş bu platformun üzerinde kıyılacak, danslar, oyunlar oradan seyredilecekti. Tam vardıkları sırada, arkalarından haykırışlar geldi, birisi şöyle diyordu:

“Bekleyin biraz, düşüncesiz, aceleci insanlar.”

Bu haykırışları, bu sözleri duyunca, herkes başını çevirdi ve konuşanın, görüldüğü kadarıyla, üzeri alev biçiminde kırmızı ipek şeritlerle süslü siyah ceket giymiş bir adam olduğu anlaşıldı. Başında –sonradan görüldüğü gibi– servi dalından bir cenaze çelengi, elinde de, iri bir asâ vardı. Biraz yaklaşınca, herkes yakışıklı Basilio'yu tanıdı ve nefesini tutarak, sözlerinin, bağırmalarının nereye varacağını beklemeye başladı; böyle bir anda gelişinden, kötü bir olay çıkar diye korkuyorlardı.

Nihayet, yorgun argın, nefes nefese geldi; nişanlıların önünde durdu; çelik sapından tuttuğu asâsını yere sapladı; yüzünün rengi değişti; gözlerini Quiteria'ya dikip boğuk, titrek bir sesle, şu sözleri söyledi:

“Ey nankör Quiteria! Gayet iyi biliyorsun ki, bağlı olduğumuz kutsal dinimiz uyarınca, ben hayatta olduğum sürece, sen evlenemezsin. Ayrıca şunu da biliyorsun ki, ben zamanla ve çalışkanlığımınla talihin bana verdiği servetleri artırmayı beklediğim için, senin namusuna yakışan saygıyı gösterdim. Ama sen, benim temiz aşkıma olan borcunu hiç umursamayarak,

bana ait olan şeyi başkasına sunmaya kalkıyorsun; zenginliği sayesinde hem talihli, hem çok mutlu olan bir başkasına. Onun bu talihi doruğuna ulaşsın diye, hakettiğini düşündüğüm için değil de, tanrılar böyle istediği için, ben kendi ellerimle onu engelleyebilecek olan müşkülü, maniye kaldıracağım; aradan çekileceğim. Zengin Camacho, nankör Quiteria'yla uzun yıllar, mutluluk içinde yaşasın; mutluluğunun kanatları yoksulluğu tarafından kesilip mezara konan yoksul Basilio ölsün!”

Bunları söyledikten sonra, yere batırmış olduğu asâsını kavradı ve yarısı toprakta kalınca, içinde gizlenen orta boy şişe, kın vazifesi gördüğü anlaşıldı. Kabza denebilecek kısmı yere sapladıktan sonra, korkusuzca, kararlılıkla üzerine atıldı ve aynı anda, ucu kanlı şiş, yarısına kadar sırtından dışarı çıktı; zavallı, kendi kanına bulanmış, kendi silâhıyla deşilmiş olarak yerde serili kaldı.

Bu sefaleti ve acıklı felâketi karşısında merhamet hisleriyle dolan arkadaşları, hemen yardımına koşular. Don Quijote de Rocinante'yi bırakıp yardıma koştu; onu kucakladı ve henüz son nefesini vermediğini gördü. Şişe çıkarmak istediler; ama hazır bulunan rahip, günah çıkarmadan çekmemelerini önerdi; çünkü çekmeleriyle son nefesini vermesi bir olacaktı. Bu arada Basilio biraz kendine gelir gibi oldu ve baygın, inleyen bir sesle dedi ki:

“Nankör Quiteria, bu son ve güçlü badirede bana karım olarak elini uzatsaydın, gözüpekliğimin, beni sana ait olma mutluluğuna kavuşturduğu için, bir mazereti olduğunu düşünürdüm.”

Bunu duyan rahip, beden zevklerinden önce ruhunun selâmetiyle ilgilenmesini ve günahları için, bu çılgınca kararı için Tanrı'dan bütün içtenliğiyle af dilemesini söyledi. Basilio buna cevaben, Quiteria ona evlilik sözüyle elini uzatmadıkça, kesinlikle günah çıkarmayacağını, ancak o mutluluğun, iradesini güçlendirip günah çıkarması için gerekli soluğu vereceğini söyledi.

Don Quijote, yaralı gencin arzusunu duyunca, yüksek sesle, Basilio'nun son derece haklı ve mantıklı, üstelik de kolayca yerine getirilebilecek bir istekte bulunduğunu belirtti. Señor Camacho için, Señora Quiteria'yı, yiğit Basilio'nun dul karısı olarak kabul etmek, babasının ellerinden kabul etmek kadar şerefli bir davranış olacaktı.

“Burada bir evetten başka hiçbir şeye gerek yok; bunun da telâffuz edilmiş olmaktan başka sonucu olmayacak; çünkü bu evliliğin yatağı, mezar olmak zorunda.”

Camacho bunların hepsini dinliyor, şaşkın, kararsız, ne yapacağını, ne diyeceğini bilemiyordu; ama Basilio'nun arkadaşları o kadar çok ısrar ettiler, Quiteria'nın evlilik sözüyle elini uzatmasına izin versin diye yalvardılar, yoksa Basilio'nun ruhunun, bu dünyadan umutsuzluk içinde ayrılıp kaybolacağını söylediler ki, Quiteria elini uzatmak isterse, kendisinin izin verdiğini söylemeye ikna ettiler; hattâ zorladılar; zaten bütün bunların, arzularının gerçekleşmesini bir an için ertelemekten başka bir sonucu olmayacaktı.

Bunun üzerine herkes Quiteria'nın başına üşüştü; kimi yalvararak, kimi ağlayarak, kimi de etkileyici sözlerle, elini zavallı Basilio'ya uzatsın diye ikna etmeye çalışıyorlardı. Mermer

gibi kaskatı, heykel gibi kıpırtısız duran Quiteria ise, tek kelime cevap veremiyor, vermek istemiyor gibiydi. Rahip ne yapacağına çabuk karar vermesini, Basilio'nun ruhunun, dişlerinin arasında olduğunu ve kararsızlığın sırası olmadığını söylemese, bir cevap vereceği de yoktu.

Bunun üzerine Güzel Quiteria, tek söz söylemeden, kederli, sıkıntılı bir telâşla Basilio'nun, gözleri devrilmiş, zorlukla, sık sık nefes alarak, Quiteria'nın ismini mırıldanarak yattığı yere geldi; Basilio bir Hıristiyan olarak değil, dinsiz olarak ölmekte olduğuna dair işaretler vermekteydi. Quiteria nihayet gelip yanına diz çöktü, elini uzatmasını istediğini, sözlerle değil, işaretlerle belirtti. Basilio gözlerini açtı, dikkatle kendisine bakarak dedi ki:

“Ah Quiteria, çok geç olmadan merhametini göstermeye geldin, ama bu merhametin, benim kanımın son damlasını akıtan bir bıçak vazifesi görecek; çünkü artık, kocan olarak beni seçmekle bana bahsettiğin şerefi taşımaya da, ölümün korkunç gölgesiyle gözlerimi hızla bulandıran ıstırabı hafifletmeye de gücüm kalmadı. Senden bir tek ricam var, ey benim ölümcül yıldızım! Bana elini, nezaketen ya da bir kez daha kandırmak için uzatma; kendi isteğinle, zorlanmadan, meşru kocan olarak uzattığını söyle, itiraf et. Böyle bir durumda beni kandırman, sana karşı hep dürüst davranmış birine riyakârca davranman doğru olmaz.”

Bu sözleri söylerken, sık sık baygınlık geçiriyor, hazır bulunanların hepsi, her baygınlığın ruhunu da alıp götürceğini sanıyordu. Quiteria içtenlikle, büyük bir utançla Basilio'nun elini sağ eliyle kavradı ve dedi ki:

“İrademe hükmetmeye hiçbir güç yetmez; sana serbest irademle, meşru karın olarak elimi uzatıyorum; sen de, eğer serbest iradenle, aceleci kararının sonucu olan bu felâketten ötürü zihnin bulanmadan elini uzatıyorsan, kabul ediyorum.”

“Evet,” dedi Basilio, “zihnim bulanmadan, karışmadan, Tanrı'nın bana verdiği berrak zihinle elimi uzatıyorum ve kocan olarak kendimi sana teslim ediyorum.”

“Ben de karın olarak kendimi sana teslim ediyorum,” diye cevap verdi Quiteria, “ister uzun yıllar boyunca yaşa, ister seni kollarımdan mezara götürsünler.”

Bu sırada Sancho Panza, “Bu delikanlı bu yaralı haline göre fazla konuşuyor,” dedi. “Söyleseler de bu sevda lâflarını bırakıp ruhuyla ilgilense; bana kalırsa ruhu dişlerinin arasında değil, dilinde.”

Bunun üzerine rahip, elleri kenetlenmiş olan Basilio'yla Quiteria'ya, ağlamaklı, duygulu bir sesle hayır duasını verdi ve damadın ruhunu huzura kavuşturması için Tanrı'ya yakardı. Basilio, hayır duasını alır almaz müthiş bir çeviklikle ayağa kalktı ve görülmemiş bir ustalıkla, kınından çeker gibi şişi vücudundan çektik çıkardı.

Herkes şaşırıp kaldı; bazıları, uyanıktan ziyade saf olanlar, haykırmaya başladılar:

“Mucize, mucize!”

Ama Basilio şöyle cevap verdi:

“Mucize, mucize değil, kurnazlık, kurnazlık!”

Afallayan, donup kalan rahip, iki elini birden uzatıp yarayı yokladı ve şişin, Basilio'nun etiyle kaburgalarını değil, uygun bir yere yerleştirmiş olduğu, içi kan dolu demir bir boruyu

delip geçtiğini gördü. Daha sonra anlaşıldığına göre, kan pıhtılaşmayacak şekilde işleminden geçirilmişti.

Sonuçta, rahip de, Camacho da, bütün hazır bulunanlar da, alaya alınmış, oyuna getirilmiş olduklarını düşündüler. Gelin, alaya alınmış olmaktan rahatsız görünmüyordu; aksine, hileli olduğu için evliliğin geçerli sayılamayacağı söylenince, tekrar onayladığını belirtti. Bunun üzerine herkes, bu işi ikisinin anlaşarak tasarladıklarını anladı. Camacho ve yandaşları buna o kadar öfkeleniler ki, intikam almaya kararlı bir şekilde kılıçlarını çıkarıp Basilio'ya saldırdılar; bir anda, bir o kadar kılıç da, Basilio'nun yardımına yetişti. En başta Don Quijote at üstünde, mızrağı kolunda, kalkarıyla korunarak herkesin arasında kendine yol açıyordu. Bu gibi hareketlerden hiçbir zaman hoşlanmayan, hazzetmeyen Sancho, o hoş köpüğü almış olduğu çömlüklerin oraya sığındı; orası onun gözünde kutsaldı; saygıyla yaklaşılması gerekiyordu. Don Quijote bağıra çağıra diyordu ki:

“Durun, beyler, durun; aşkın yaptığı haksızlıkların intikamını almak doğru değildir; unutmayın ki, aşkla savaş, aynı şeydir. Nasıl ki savaşta düşmanı yenmek için hile ve oyunlara başvurmak meşru ve yaygın bir âdetse, aşk anlaşmazlıklarında ve rekabetlerinde, istenilen amaca ulaşmak için başvuru yalan ve entrikalar da, sevilene zarar vermediği, şerefine gölge düşürmediği sürece, meşrudur. Tanrı'nın âdil ve hoşgörülü hükmüyle, Quiteria Basilio'nundu, Basilio da Quiteria'nın. Camacho zengin; istediğini istediği zaman, istediği yerde, istediği şekilde satın alabilir. Basilio'nun bir tek bu kuzusu var; onu da, ne kadar güçlü olursa olsun, hiç kimsenin, elinden almaması gerekir. Tanrı'nın birleştirdiği iki kişiyi insan ayıramaz; ayırmaya kalkanın, önce bu mızrağın ucundan geçmesi gerekiyor.”

Bu sözleri söyleyip mızrağını öyle bir güçle, ustalıkla havaya kaldırdı ki, kendisini tanımayan herkesin yüreğine korku saldı. Quiteria tarafından reddedilmek, Camacho'nun içine öylesine işlemişti ki, bir anda kafasından sildi attı onu. Akıllı ve iyi niyetli bir adam olan rahibin nasihatleri de etkili oldu ve böylece, Camacho'yla taraftarları yatıştı, duruldular. Bunun işareti olarak da, kılıçlarını kınlarına soktular ve Basilio'nun kurnazlığından çok, Quiteria'nın hafifliğine kabahat buldular. Camacho, Quiteria Basilio'yu genç kızken seviyorsa, evliyken de seveceğini, Tanrı'ya, onu kendisine verdiği için değil, elinden aldığı için şükretmesi gerektiğini düşünüyordu.

Camacho ve taraftarları böylece teselli bulup yatıştıktan sonra, Basilio'nun taraftarları da sakinleştiler; Zengin Camacho, alaya alındığına aldırmadığını, hiç önem vermediğini göstermek için, sanki evleniyormuş gibi kutlamalara devam edilmesini istedi. Ancak, Basilio da, karısı da, çömezleri de kutlamalara katılmak istemeyip Basilio'nun köyüne gittiler. Erdemli ve akıllı yoksulların da, izleyenleri, saygı gösterenleri, yardım edenleri vardır; tıpkı zenginlerin iltifatçıları, refakatçileri olduğu gibi.

Gidenler, kıymetli ve cesur bir kimse olarak gördükleri Don Quijote'yi de yanlarında götürdüler. Ruhu kararan, bir tek Sancho'ydu; Camacho'nun akşama kadar sürececek mükellef ziyafet ve kutlamalarına katılması engellenmişti. Böylece, çökmüş ve kedere boğulmuş bir

halde, Basilio'nun birliğiyle giden efendisini izledi ve Mısır diyarının kazanlarını geride bırakıp kalbine gömdü. O çömlleklerin, yanına aldığı küçük kazanın içindeki, hemen hemen bitmiş olan köpüğü, kaybettiği şeylerin şanını ve bolluğunu temsil ediyordu onun gözünde. Ve böylece, aç olmasa da sıkıntı ve kederle, boz eşeğinden inmeden, Rocinante'nin izinden gitti.

YİRMİ İKİNCİ BÖLÜM

La Mancha’lı yiğit Don Quijote’nin başarıyla sonuçlandığı, La Mancha’nın ortasındaki büyük Montesinos Mağarası serüvenine dair

Yeni evliler, Don Quijote’ye, kendi dâvalarını hararetle savunduğu için müteşekkir kaldılar ve onu büyük bir hürmetle ağırladılar. Aklını cesaretiyle ölçtüler; onu şövalyelikte Cid’le, belâgatte Cicero’yla bir tuttular. Sevgili Sancho’muz, yeni evliler sayesinde üç gün keyif çattı; yaralanma numarasının aslını kendilerinden öğrendi; Basilio, Güzel Quiteria’yla önceden haberleşmemiş, kendi kurnazlığıyla tasarlamıştı bu oyunu; olayın bu şekilde sonuçlanacağını ummuştu; ama gerekli zamanda yardım etmeleri, bu aldatmacada kendisini desteklemeleri için düşüncesini kimi arkadaşlarına açtığını itiraf etti.

“Namuslu bir amacı hedef alan hareketlere aldatmaca denemez, denmemelidir,” dedi Don Quijote.

Âşıkların evlenme arzusunun, en yüce amaç olduğunu söyledi; aşkın en büyük rakibinin, açlık ve sürekli yoksulluk olduğu konusunda kendilerini uyardı. Aşk, özellikle âşık sevdiğini elde etmişse, saadet, neşe ve memnuniyet demektir; yoksulluk ve mahrumiyet ise, bütün bunların can düşmanıydı. Bütün bunları da, Señor Basilio, sahip olduğu becerilerle uğraşmaktan vazgeçsin diye söylüyordu; çünkü bunlar kendisine şöhret kazandırmakla birlikte, para kazandırmıyordu. Bunun yerine, akıllı ve azimli insanların kolaylıkla bulabileceği meşru ve namuslu yollardan, gelirini artırmaya çalışmasını tavsiye etti.

“Şerefli ve yoksul adamın –eğer yoksullar şerefli olabilirse– güzel bir karısı varsa, bu öyle bir servettir ki, elinden alındığında, şerefi de elinden alınmış, çiğnenmiş olur. Kocasını yoksul olan güzel ve namuslu kadın, galibiyet ve zafer çelenkleriyle taçlandırılmaya lâyıktır. Güzellik kendi başına, bakan, gören herkeste istek uyandırır; şah kartallar, yükseklerde uçan av kuşları, bu güzel tuzağa düşerler. Ancak, bu güzelliğe, mahrumiyet, kıtlık eklenirse, kargalar, çaylaklar ve diğer av kuşları da saldırırlar; bütün bunlara karşı direnen kadın, kocasının tacı sıfatına lâyıktır. Bakınız, akıllı Basilio,” diye ekledi Don Quijote, “adını hatırlamadığım bir bilgeye göre, bütün dünyada bir tek faziletli kadın varmış ve bütün erkeklere, o tek faziletli kadının, kendi karıları olduğunu düşünmelerini, inanmalarını tavsiye eder, böylece mesut yaşayabileceklerini söylemiş. Ben evli değilim; bugüne kadar evlenmeyi düşünmüş de değilim. Buna rağmen, fikrimi soracak olana, evleneceği kadını nasıl arayacağı konusunda nasihat vermeye cesaret ederim. Her şeyden önce, mülkünden çok, şöhretine dikkat etmesini öğütlerim; çünkü faziletli kadın, bu şöhretini yalnızca faziletli olarak değil, aynı zamanda öyle görünerek kazanır; ortalıkta yapılan hafiflik ve serbestlikler, kadının namusunu, gizli yapılan ahlâksızlıktan daha çok lekeler. Evine namuslu bir kadın aldığı takdirde, onu öylece korumak, hattâ daha da faziletli kılmak, kolay iştir. Halbuki ahlâksız bir kadın alırsan, düzeltmen çok zahmetli olur; çünkü bir uçtan diğerine geçmek, imkânsız olmasa bile, son derece zordur.”

Bütün bunları dinlemekte olan Sancho, kendi kendine dedi ki:

“Benim bu efendim, ben akli başında, adam gibi konuştuğum zaman, vâız olup dünyayı dolaşarak pek güzel vaazlar verebileceğimi söyler. Ben de ona diyorum ki, cümleleri böyle peşpeşe sıralamaya, nasihat etmeye başladı mı, bir değil, on vâıza bedeldir; meydanlara bir çıksa, el üstünde tutulur. Gezgin şövalye değil, şeytan mübarek; o kadar çok şey biliyor! Ben aslında gizliden gizliye, sadece şövalyeliğe ilişkin şeyleri bildiğini düşünüyordum; ama bulaşmadığı, burnunu sokmadığı konu yok.”

Sancho bunları yüksekçe bir tonda mırıldanıyordu; efendisi işitti ve sordu:

“Ne mırıldanıyorsun Sancho?”

“Bir şey dediğim, mırıldandığım yok,” diye cevap verdi Sancho; “sadece kendi kendime, keşke zat-ı âlinizin şimdi söylediklerini evlenmeden önce duymuş olsaydım, diyordum; o zaman belki şimdi, ‘Salınmış öküz, hakkıyla yalanır,’ derdim.”

“Senin Teresa’n o kadar kötü mü, Sancho?” dedi Don Quijote.

“Çok kötü değil,” diye cevap verdi Sancho, “ama çok iyi de değildir; en azından benim istediğim kadar iyi değil.”

“Karını, çocuklarının annesini kötölemen hiç doğru değil, Sancho,” dedi Don Quijote.

“Biz ödeşmiş durumdayız,” diye cevap verdi Sancho; “o da canı istedi mi beni kötüler; özellikle kıskandığı zamanlarda; işte o zaman, şeytan duramaz karşısında.”

Yeni evlilerin yanında üç gün kaldılar ve krallara lâıyk bir ikramla ağırlandılar. Don Quijote, eskrimci lisans talebesinden, kendisini Montesinos Mağarasına götürecek bir kılavuz bulmasını rica etti; çünkü mağaraya girip bütün o yörede anlatılan harikaların gerçek olup olmadığını kendi gözleriyle görmek istiyordu. Lisans talebesi, kılavuz olarak yanına kendi kuzenini verebileceğini söyledi; kuzeni yüksek tahsil görmüş biriydi ve şövalye kitaplarına çok düşküdü; Don Quijote’yi seve seve mağaranın ağzına kadar götürür, bütün La Mancha’da, hattâ bütün İspanya’da meşhur olan Ruidera Lagünlerini de gösterirdi. Don Quijote onun arkadaşlığından hoşlanacak, zevk alacaktı; çünkü basılmak, prenlere ithaf edilmek üzere kitaplar yazmayı bilen bir delikanlıydı. Nihayet, kuzen, hamile bir eşekle geldi; eşeğin semerine, canlı renklerde bir halı ya da kilim örtülmüştü. Sancho Rocinante’yi eyerledi, karakaçana semer vurdu, heybelerini doldurdu ve bunlara kuzenin aynı şekilde doldurulmuş heybeleri eklendi. Sonra kendilerini Tanrı’ya emanet edip herkesle vedalaştılar ve meşhur Montesinos Mağarasının yolunu tuttular.

Don Quijote, yolda, kuzene, hangi dalda ve konuda tahsil gördüğünü, işini ve mesleğini sordu. Kuzen, mesleğinin hümanistlik, işinin ve tahsilinin, basılmak üzere kitaplar yazmak olduğunu söyledi; bu kitapların hepsi halk için çok faydalı, bir o kadar da eğlenceliydi. Bir tanesinin adı, *Üniformalar Kitabı*’ydı; bu kitapta, yedi yüz üç üniforma, renk, arma ve sembolleriyle tasvir edilmişti; saraylı şövalyeler, kutlama ve törenler için, bunlardan istediklerini beğenip alabilirler, kimseden dilenmelerine, arzu ve amaçlarına uygun bir şey icat etmek için kafa patlatmalarına gerek kalmazdı.

“Çünkü ben, kıskançlara, küçümsenenlere, unutulana ve mevcut olmayanlara, onlara uygun olan şeyi veriyorum; baştan aşağı yeniliyorum. Bir başka kitabım var ki, *Değişimler veya İspanyol Ovidius*’u adını vereceğim; çok değişik, yepyeni bir kitap. Bu kitapta, Ovidius’u gülünç biçimde taklit ederek, Sevilla’lı Giralda’yı, Magdalena Meleşini, Cordoba’nın Vecinguerra Lâğımını, Guisando Boğalarını, Morena Dağlarını, Madrid’deki Leganitos, Lavapiés, Piojo, Caño Dorado ve Priora çeşmelerini anlatıyorum. Bunu öyle istiareler, teşbihlerle yapıyorum ki, aynı anda hem neşelendiriyor, hem şaşırtıyor, hem de bilgi veriyorum. Adına *Polidoro Vergilio*’ya *Ek* dediğim, çeşitli icatları konu alan bir kitabım daha var; derin bilgi ve araştırmalar içeren bir kitaptır; Polidoro’nun atlamış olduğu bazı önemli konuları ben bu kitapta inceliyor, zarif bir üslûpla ortaya koyuyorum. Vergilio, dünyada ilk kimin nezle olduğunu, frengiyi tedavi etmek için ilk kimin yağ kullandığını belirtmeyi ihmal etmiştir. Ben bunları tek tek açıklıyor, yirmi beşten fazla uzmanın görüşüyle destekliyorum. Zat-ı âliniz bizzat karar verebilirsiniz; iyi çalışmış mıyım, böyle bir kitap herkese yararlı olur mu?”

Kuzenin konuşmalarını büyük bir dikkatle dinleyen Sancho, dedi ki:

“Saygıdeğer efendim, Tanrı kitaplarınızın basımında talihinizi açık etsin; biliyor musunuz acaba –her şeyi bildiğinize göre, bunu da biliyorsunuzdur– kafasını ilk kaşıyan kim olmuş? Ben şahsen, Âdem babamız olduğunu sanıyorum.”

“Odur herhalde,” diye cevap verdi kuzen; “çünkü Âdem’in bir kafası ve saçları olduğu muhakkak; böyle olduğuna göre de, dünyadaki ilk insan da o olduğundan, herhalde kaşındığı olmuştur.”

“Ben de öyle düşünüyorum,” diye cevap verdi Sancho; “peki, söyler misiniz, dünyanın ilk cambazı kimdir?”

“Doğrusunu isterseniz kardeşim,” dedi kuzen, “incelemeden önce bunu bilemem. Kitaplarımın başına döndüğümde araştırırım; bir daha görüştüğümüzde cevap veririm size; bu son görüşmemiz olmayacak nasılsa.”

“Bakın efendim,” dedi Sancho, “hiç zahmet etmeyin; çünkü sorduğum sorunun cevabını şu anda buldum: Dünyanın ilk cambazı Lucifer’di; cennetten kovulduğunda, takla ata ata cehenemin dibini boyladı.”

“Haklısın, arkadaşım,” dedi kuzen.

Don Quijote dedi ki:

“Bu soru da, bu cevap da sana ait değil, Sancho; birinden duymuşsun.”

“Susunuz efendim,” dedi Sancho; “yemin ederim, şimdi soru sorup cevaplamaya koyulursam, sabaha kadar sürer. Saçma sapan sorular sorup abuk subuk cevaplar verme konusunda benim kimsenin yardımına ihtiyacım yoktur.”

“Bildiğinden fazlasını söyledin Sancho,” dedi Don Quijote. “Bazı kimseler, uğraşır, didinir, öyle şeyleri öğrenir ve ortaya çıkarırlar ki, öğrenilmesi, ortaya çıkması, zihin ve hâfıza için bir nebze önem taşımaz.”

O günü bu ve bu gibi hoş sohbetlerle geçirdiler; gece de, küçük bir köyde konakladılar. Kuzen, Don Quijote'ye Montesinos Mağarasının oradan en fazla iki fersah ileride olduğunu ve içine girmeye kararlıysa, bağlanıp derinliklerine inebilmek için halat temin etmesi gerektiğini söyledi.

Don Quijote, mağaranın dibi, cehenneme bile açılıyor olsa, mutlaka göreceğini belirtti. Bunun üzerine, yaklaşık yüz kulaç halat alıp ertesi gün, öğleden sonra saat ikide mağaraya vardılar. Mağaranın ağız geniş ve yüksekti; fakat sık, girift yabanınciri, böğürtlen ve çalılırla dolu olduğundan, önü tamamen kaplanmış, kapanmıştı. Mağarayı görünce, kuzen, Sancho ve Don Quijote hayvanlarından indiler; diğer ikisi, Don Quijote'yi halatlarla sıkıca bağladılar; kendisini sarıp bağlarken, Sancho dedi ki:

“Sevgili efendim, ne yapacağınızı iyi düşünün; diri diri mezara girmeyin; soğusun diye kuyuya sarkıtılan şişeye benzemeyin. Zindandan beter görünen bu yeri keşfetmek zat-ı âlinize düşmez.”

“Beni bağla ve sus,” diye cevap verdi Don Quijote; “sevgili dostum Sancho, böyle bir serüven, mutlaka benim alınma yazılmış olmalı.”

Bunun üzerine kılavuz dedi ki:

“Señor Don Quijote, zat-ı âlinizden rica ediyorum, içeride ne olduğuna gözünüzü dört açıp bakın, inceleyin; benim *Değişimler* kitabıma koyabileceğim şeyler olabilir.”

“Sizin kitap emin ellerde,” diye cevap verdi Sancho Panza.

Ve sonra, Don Quijote'nin bağlanması tamamlanınca –zırhın üzerinden değil, hırkasının üstünden bağlanmıştı– Don Quijote dedi ki:

“İhtiyatsızlık ettik; bu halata bir de çingirak taksaydık, onun sesinden hâlâ inmekte ve sağ olduğum anlaşılırdı; neyse, madem artık yapılacak bir şey yok, Tanrı bana yol gösterebilir.”

Bunun üzerine diz çöküp alçak sesle Tanrı'ya dua etti; bu yeni ve görünüşe bakılırsa tehlikeli serüveni başarıyla sonuçlandırması için yakardı ve sonra, yüksek sesle, dedi ki:

“Ey her hareketimin, her attığım adımın efendisi, muhteşem, eşsiz Dulcinea del Toboso! Eğer ki bu talihli âşığının duaları, yakarıları, kulağına ulaşabiliyorsa, görülmedik güzelliğinin hatırına yalvarıyorum, dinle; çünkü tek duam, bu kadar ihtiyacım olduğu bir anda, benden yardımını, desteğini esirgememendir. Ben önümde açılan bu cehenneme atlamak, dalmak, gömülmek üzereyim; tek amacım, sen bana yardım ettiğin takdirde, altından kalkamayacağım bir zorluk olmadığını bütün dünyaya göstermektir.”

Bunları söyledikten sonra, mağaraya yaklaştı; aşağıya doğru kaymak, içeri girmek için tek yolun, elleri veya kılıcıyla kendine bir yol açmak olduğunu gördü ve elini kılıcına atarak mağaranın ağızındaki çalılırları kesip biçmeye koyuldu. Bu gürültü, patırtı sonucunda, çok sayıda dev karga ve dağkargası, koyu bir bulut halinde, büyük bir süratle mağaranın ağızından dışarı çıkarak Don Quijote'yi yere devirdi. Katolik bir Hıristiyan olduğu kadar kâhinliği de olsaydı, bunu uğursuz bir işaret kabul eder ve böyle bir yere dalmaktan kaçınırdı.

Sonunda ayağa kalktı; artık karga ya da kargalarla birlikte çıkmış olan yarasalar gibi gece

kuşları çıkmadığını görünce, kuzenle Sancho halatı saldılar; Don Quijote de korkunç mağaranın içine daldı. Girerken, Sancho ona hayır duasını verdi ve binlerce kere haç çıkarıp dedi ki:

“Tanrı, Fransız Kayası ve Gaeta Teslisi sana yol gösterebilirler, gezgin şövalyelerin hası, şanı, şerefi! İşte gidiyorsun, dünyanın çelik yürekli, tunç kollu pehlivanı! Tanrı sana yol gösterebilir; peşine düştüğün bu karanlığa gömülmek uğruna geride bıraktığın bu hayatın ışığına, sağ salım geri döndürsün!”

Kuzen de aşağı yukarı aynı duaları, yakarılırları dile getirdi.

Don Quijote sürekli halatı salmaları için sesleniyordu; onlar da azar azar salıyorlardı. Mağaranın içinden, bir borudan çıkar gibi gelen haykırışları artık duyulmaz olduğunda, onlar zaten yüz kulaç halatın tamamını salmışlardı. Daha fazla halat salamayacaklarına göre, Don Quijote’yi geri çekmenin iyi olacağını düşündüler. Buna rağmen, bir yarım saat kadar beklediler ve bu sürenin sonunda, halatı çekmeye başladılar; halat o kadar kolayca ve hafif geliyordu ki, Don Quijote’nin içeride kaldığını düşündüler. Sancho hüngür hüngür ağlıyor, gerçeği öğrenmek için hızlı hızlı çekiyordu. Ama tahminlerine göre seksen kulacı biraz geçtiklerinde, bir ağırlık hissettiler ve müthiş sevindiler. Nihayet, on kulaçta Don Quijote açık seçik görüldü; Sancho kendisine seslenerek dedi ki:

“Hoşgeldiniz, safa getirdiniz efendim; orada kalıp yerleşmeye karar verdiniz sanıyorduk.”

Ama Don Quijote tek kelime cevap vermiyordu; tamamen çektiklerinde, gözlerinin kapalı olduğunu gördüler; uykuda gibiydi. Yere yatırıp çözdüler; ama bir türlü uyanmıyordu. Kendisini o kadar çok evirip çevirdiler, dürtüp sarstılar ki, epeyce bir süre sonra kendine geldi; uzun ve derin bir uykudan uyanırmış gibi gerindi ve âdeta korkuyla etrafına bakınarak dedi ki:

“Tanrı sizi affetsin, arkadaşlar; bugüne kadar bir insanın görmüş, yaşamış olduğu en güzel, en zevkli manzara ve hayattan ayırdınız beni. Şimdi iyice anlıyorum ki, bu dünyanın bütün mutlulukları bir gölge, bir rüya kadar geçici, kır çiçekleri kadar kısa ömürlüymüş. Ah bahtsız Montesinos! Ah ağır yaralı Durandarte! Ah talihsiz Belerma! Ah gözü yaşlı Guadiana ve siz, güzel gözlerinizden dökülen yaşları sularınızla gösteren zavallı Ruidera kızları!”

Kuzen ve Sancho, Don Quijote’nin, bağırsaklarından tarifsiz bir acıyla söker gibi söylediği sözleri dinlediler. Ne demek istediğini açıklasın, o cehennemde gördüklerini anlatsın diye yalvardılar.

“Cehennem mi dediniz?” dedi Don Quijote. “Öyle demeyin, çünkü bunu hak etmiyor; şimdi göreceksiniz kendiniz de.”

Çok aç olduğunu söyleyerek yiyecek bir şey vermelerini rica etti. Kuzenin kilimini yeşil çimenlerin üstüne serdiler; heybelerindeki azıkları çıkardılar ve üçü bir arada, dostça oturup akşamüstü kahvaltısı, akşam yemeği, hepsini birden yediler. Kilim kaldırıldığında La Mancha’lı Don Quijote dedi ki:

“Kimse kalkmasın, dikkatle beni dinleyin evlâtlarım.”

YİRMİ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Müthiş Don Quijote, derin Montesinos Mağarasında gördüğü, imkânsızlığı ve boyutları, bu serüvenin uydurma kabul edilmesine yol açan, inanılmaz şeyleri anlatır

Saat herhalde öğleden sonra dört sularında olmalıydı ki, güneş, bulutların arkasına gizlenerek, zayıf, yumuşak ışınlarıyla, Don Quijote'nin iki değerli dinleyicisine, Montesinos Mağarasında gördüklerini sıcaktan rahatsız olmadan anlatmasına imkân tanıdı. Don Quijote söze şöyle başladı:

“Bu zindanın on iki, on dört adam boyu derinliğinde, sağ kolda, katırlarıyla birlikte iri bir arabanın içine sığabileceği büyüklükte bir girintisi var. Çok uzaktan, toprak sathında açılmış kimi delik veya yarıklardan, solgun bir ışık sızıyor bu girintiye. Ben halatın ucunda aşağı sarkmaktan yorulmuş, bunalmış halde, belirli bir yol, iz olmadan, o aşağıdaki karanlık bölgede ilerlediğim sırada, bu girintiyi gördüm ve içine girip biraz dinlenmeye karar verdim. Sizlere seslenip, ben haber verinceye kadar daha fazla ip salmamanızı söyledim, ama duymadınız herhalde. Saldığımız halatı toparlayıp bir kangal halinde yığdım; üzerine oturup kara kara düşünmeye koyuldum; tutacak biri olmadığına göre, dibe varabilmek için ne yapabileceğimi kestiremiyordum. Ben bu şaşkınlık ve düşünceler içine gömülmüşken, birdenbire, hiç istemediğim halde, üzerime derin bir uyku bastırdı. Hiç beklemediğim bir anda, nasıl olduğunu anlayamadan, uykumdan uyandım ve kendimi tabiatın yaratabileceği, en yaratıcı insan zihninin hayal edebileceği en güzel, en şirin, en hoş çayırın ortasında buldum. Gözlerimi ovdum, açtım, uyumadığımı anladım; gerçekten uyanıktım. Buna rağmen, oradaki kişinin gerçekten ben mi, yoksa boş, sahte bir hayalet mi olduğunu anlamak için, başıma, göğsüme dokundum. Ama dokunma, his ve içimden yaptığım mantıklı akıl yürütmeler, şu anda buradaki ne kadar bensem, o anda oradakinin de o kadar ben olduğumu gösterdi. Sonra gözlerimin önünde, harikulâde, muhteşem bir saray veya şato belirdi; duvarları, surları, saydam, lekesiz kristalden yapılmış gibiydi; açılan iki büyük kapıdan, saygıdeğer bir ihtiyar çıktı ve bana doğru gelmeye başladı. Üzerinde, yerleri süpüren, mor çuhadan bir pelerin vardı; omuzlarını ve göğsünü, yeşil satenden bir üniversiteli kaşkolu örtüyordu; başında, siyah bir Milano kepi vardı. Bembeyaz sakalı, göbeğine kadar uzanıyordu. Yanında herhangi bir silâh yoktu; elinde sadece, boncukları cevizden büyük, onarlık ara boncukları da devekuşu yumurtası iriliğinde bir tespah vardı. İhtiyarın edası, yürüyüşü, ciddiyeti ve çok güçlü kişiliği, ayrı ayrı ve hepsi bir arada, beni hayrete, hayranlığa boğdu. Yanıma geldi ve önce beni sıkıca kucaklayıp, sonra da dedi ki: ‘La Mancha’lı yiğit şövalye Don Quijote, bu ıssız yerde, büyü etkisinde olan bizler, çok uzun zamandır seni bekliyorduk; gel ve Montesinos Mağarası denen, bu içine girdiğin derin mağaranın gizlediklerini dünyaya anlat diye; çünkü bu serüven, yenilmez yüreğin ve sonsuz cesaretinle üstesinden gelmen için, özel olarak sana ayrılmış bir kahramanlık. Benimle gel, sevgili şövalye; bu saydam şatonun gizlediği harikaları göstermek istiyorum sana; ben bu şatonun valisi ve daimî bekçisiyim; çünkü ben, bu mağaraya adını

veren Montesinos'un ta kendisiyim.' İhtiyar, Montesinos olduğunu söyler söylemez, yukarıdaki dünyada anlatılanların doğru olup olmadığını sordum kendisine. Gerçekten, can ciğer dostu Durandarte'nin kalbini, küçük bir hançerle göğsünün ortasından söküp çıkarmış, arkadaşının ölürken vasiyet ettiği şekilde, Señora Belerma'ya götürmüş müydü? Buna cevaben, hançer haricinde hepsinin doğru olduğunu söyledi; kullandığı şey hançer de değilmiş, küçük de; bir bizden daha sivri, incecik bir kama imiş."

Bunun üzerine Sancho, "Herhalde Sevilla'lı Ramón de Hoces'in meşhur kamalarındandı," dedi.

"Bilmiyorum," diye devam etti Don Quijote; "ama o kamacının işi olmasa gerek; çünkü Ramón de Hoces daha dün yaşıyordu; oysa bu facianın geçtiği Roncesvalles olayı, çok uzun yıllar önce olmuş. Zaten bunun cevabı büyük bir önem taşıyor; olayın gerçekliğini ve akışını da bozmuyor, değiştirmiyor."

"Doğrudur," diye cevap verdi kuzen, "Devam edin lütfen, Señor Don Quijote; müthiş bir zevk alıyorum sizi dinlemekten."

"Ben de anlatmaktan en az o kadar zevk alıyorum," dedi Don Quijote. "Evet, devam edelim: Muhterem Montesinos beni kristal sarayın içine soktu; alt katta, inanılmaz derecede serin, baştan aşağı kaymaktaşından bir salona aldı. Salonda, büyük bir ustalıkla yapılmış, mermerden bir lâhit duruyordu; üzerine boylu boyunca uzanmış olan şövalye, diğer lâhitlerde olduğu gibi, tunçtan, mermerden, akikten değil, salt etten ve kemiktendi. Bence sahibinin çok kuvvetli olduğunu gösterecek şekilde biraz kıllı ve damarlı olan sağ eli, kalbinin üzerinde duruyordu. Ben daha bir şey sormadan, lâhitteki adama merakla baktığımı gören Montesinos, dedi ki: 'Bu, arkadaşım Durandarte'dir; zamanının âşık ve yiğit şövalyelerinin baş tacı, aynasıdır. Onu da, beni de, daha birçoklarını da, şeytanın oğlu olduğu söylenen Fransız büyücü Merlin, büyü etkisi altında burada tutuyor. Benim fikrimce, şeytanın oğlu değil de, deyim yerindeyse, şeytandan bir gömlek ötedeydi. Bizi nasıl ve niçin büyülediğini kimse bilmiyor; bu, zamanla ortaya çıkacak; zannımca oldukça da yakın bir zamanda. Beni şaşırtan şu: Durandarte'nin benim kollarımda can verdiğini, öldükten sonra kalbini kendi ellerimle yerinden söktüğümü adım gibi biliyorum. Üstelik de kalbi gerçekten iki libre ağırlıkta vardı; çünkü doğa bilimcilerine göre, kalbi büyük olan kişi, kalbi küçük olandan daha cesurdur. Bu böyleyken, bu şövalye gerçekten ölmüşken, nasıl oluyor da, şimdi, âdeta canlıymış gibi arasına iniyor, yakınıyor?' Bu sözlerin üzerine, biçare Durandarte haykırarak dedi ki:

'Ey kuzenim Montesinos!

Sizden son ricam,

canım çıktığında,

kalbimi götürün,

Belerma'nın olduğu yere,

göğsümden söküp,

bir hançer veya kılıçla.'

Bunu duyan muhterem Montesinos, elemli şövalyenin önünde diz çöktü ve gözlerinde yaşlarla, dedi ki: ‘Señor Durandarte, benim sevgili kuzenim, mağlûp olduğumuz o meşum günde bana emrettiğiniz şeyi yaptım; kalbinizi elimden geldiğince, göğsünüzde en ufak bir parçasını dahi bırakmadan oydum; dantelli bir mendille temizledim. Onu yanıma alıp Fransa yolunu tuttum; ama önce sizi toprağın sinesine gömdüm; akıtığım gözyaşları, göğsünüzün içine soktuğum ellerimdeki kanı yıkamaya, temizlemeye yetti. Daha fazla kanıt isterseniz, benim canım kuzenim, Roncesvalles’ten ayrıldıktan sonra rastladığım ilk köyde, kokmasın, Señora Belerma’nın huzuruna vardığında, taze olmasa da, hiç değilse kuru olsun diye, kalbinize biraz tuz ekdim. Bilge Merlin, Señora Belerma’yı da, sizinle, benimle, silâhtarınız Guadiana’yla, nedime Ruidera, yedi kızı ve iki yeğeniyle, birçok ahbabınız ve dostunuzla birlikte, yıllar önce büyüleyip buraya kapattı. Aradan beş yüz yıldan fazla zaman geçtiği halde, aramızdan hiçbiri ölmedi. Yalnız Ruidera’yla kızları ve yeğenleri aramızda değil; döktükleri gözyaşları Merlin’de merhamet uyandırmış olacak ki, onları birer lagüne dönüştürdü. Şu anda, yaşayanların dünyasında, La Mancha ilinde, Ruidera Lagünleri diye anılıyorlar. Yedi tanesi, İspanyol krallarına ait; iki yeğen de, St. Jean Şövalyeleri adı verilen çok kutsal bir tarikatın üyesi olan şövalyelere ait. Başınıza gelen faciaya aynı şekilde ağlayan silâhtarınız Guadiana, kendi adıyla anılan bir ırmağa dönüştü. Toprak sathına çıkıp da öteki göğün güneşini gördüğünde, sizden ayrılmanın ıstırabıyla, toprağın içlerine daldı. Ama tabii akışını engellemesi mümkün olmadığından, arasına çıkıp kendini güneşe, insanlara gösteriyor. Bahsettiğim lagünler, sularıyla onu besliyorlar; böylece, daha çok miktarda su toplayarak, debdebe ve azametle Portekiz’e giriyor. Fakat bütün bunlara rağmen, nereye giderse gitsin, kederini, hüznünü belli ediyor; sularında değerli, makbul balıklar değil, sıradan, tatsız, altın Tajo’nunkilerden çok farklı balıklar yetiştirmekle övünüyor. Sevgili kuzenim, size şimdi anlattıklarımı daha önce çok anlattım; cevap vermediğiniz için, ya bana inanmadığınızı, ya da beni duymadığınızı düşünüyorum; bunun da beni nasıl kahrettiğini Tanrı biliyor. Şimdi size bir haber vermek istiyorum; kederinizi hafifletmese bile, hiç değilse artırmayacak bir haber: Gözlerinizi açtığınız takdirde, karşınızda, bilge Merlin’in, hakkında onca kehanette bulunduğu müthiş şövalyeyi göreceksiniz; yani, artık unutulmuş olan gezgin şövalyeliği, yeniden ve geçmiş çağlardakinden daha gelişmiş şekilde, bu çağda diriltlen La Mancha’lı Don Quijote’yi. Onun aracılığı ve yardımıyla, üzerimizdeki büyüün kalkması mümkün olabilir; çünkü büyük kahramanlıklar, büyük insanlara ayrılmıştır.’ ‘Öyle olmasa bile,’ diye cevap verdi kederli Durandarte, boğuk ve alçak bir sesle, ‘öyle olmasa bile, sevgili kuzenim, sabredip kâğıtları tekrar karıştırmaktan başka yapılacak bir şey yok.’ Sonra yan dönüp her zamanki sessizliğine gömüldü ve tek kelime daha etmedi. Bu sırada çığlıklar, ağlamalar, derin inlemeler ve kederli hıçkırıklar işitildi; başımı çevirdim; billûr duvarın ardında, bir başka salondan, iki sıra, son derece güzel genç kızın geçtiğini gördüm; hepsi matem giysileri içindeydiler; başlarında Türk usulü bağlanmış beyaz türbanlar vardı. İki sıranın en sonunda, ağırbaşlılığıyla dikkati çeken

bir hanımefendi vardı; o da siyahlar giymişti; beyaz başörtüsü, yerlere kadar uzanıyordu. Türbanı, diğerlerinin türbanlarının iki katı irilikteydi; kaşları bitişik, burnu biraz yassı, ağzı büyük, dudakları kırmızıydı. Arasına görünen dişleri, soyulmuş badem kadar beyaz olmakla birlikte, aralıklıydı ve pek düzgün değildi. Elinde ince bir kumaş, üzerinde de, görüldüğü kadarıyla, kuruluşuna bakılırsa bir mumya kalbi vardı. Montesinos bana, o sıraya dizilmiş insanların hepsinin, Durandarte ve Belerma'nın, efendileriyle birlikte büyülenmiş olan hizmetkârları olduklarını söyledi. Elinde, kumaş üstünde kalbi taşıyan da, Señora Belerma'ydı; o ve nedimleri, haftada dört gün bu âyini yapıp ilâhiler söylüyorlar, daha doğrusu, kuzenin bedeni ve kederli yüreği üzerine ağlayarak ağıtlar yakıyorlardı. Montesinos, Señora Belerma bana biraz çirkin ya da methedildiği kadar güzel değil gibi geldiyse, büyü etkisi altında geçirdiği o kötü gecelerin ve daha da beter günlerin etkisiyle öyle olduğunu söyledi; gözlerinin altındaki iri mor halkalar ve soluk benzi de bunu açıkça gösteriyordu. 'Yüzünün sarılığı ve gözlerindeki halkalar, kadınlarda olağan olan aylık rahatsızlık yüzünden de değil; çünkü aylar, hattâ yıllar var ki, bu rahatsızlık kendisini göstermiyor, kapısını bile çalmıyor. Sebebi, sürekli ellerinde tuttuğu, genç yaşında ölen âşığının başına gelen faciayı sürekli yenileyen ve hatırına getiren kalbin, kendi kalbinde yarattığı ıstıraptır. Öyle olmasa, bu yörede, hattâ bütün dünyada o kadar övülen meşhur Dulcinea del Toboso bile, onun güzelliğine, zarafetine ve cazibesine zor ulaşırdı.' Ben bunun üzerine, 'Ağır olun, Señor Don Montesinos,' dedim. 'Hikâyenizi icap ettiği şekilde anlatın lütfen; siz de bilirsiniz ki, bütün karşılaştırmalar çirkindir; kimseyi kimseyle karşılaştırmanın gereği yok. Eşsiz Dulcinea del Toboso başka, Señora Doña Belerma başkadır; başkaydı; bu konuyu burada kapatalım.' Buna Montesinos şöyle cevap verdi: 'Señor Don Quijote, beni affediniz lütfen; hata ettim; Señora Dulcinea'nın Señora Belerma'ya zor ulaşabileceğini söylemekle iyi etmedim; birtakım ipuçlarından, zat-ı âlinizin onun şövalyesi olduğunuzu anlamış olsaydım, onu cennet dışında herhangi bir şeyle karşılaştıracağıma, dilimi ısırmayı tercih ederdim.' Montesinos'un yaptığı bu açıklama, sevgilimin Belerma'yla kıyaslandığını duyduğum zaman hoplayan yüreğimi yatıştırdı."

"Ben yine de şaşırımdım," dedi Sancho; "zat-ı âliniz nasıl oldu da moruğun üstüne atılıp tekme tokat bütün kemiklerini paramparça etmediniz, tek tek bütün sakallarını yolmadınız?"

"Hayır, dostum Sancho," diye cevap verdi Don Quijote; "öyle yapmam doğru olmazdı; çünkü hepimiz, şövalye olmasalar da, yaşlılara saygı göstermek zorundayız; özellikle de şövalye ve büyü etkisi altında olanlara. Şunu gayet iyi biliyorum ki, aramızda geçen çeşitli soru ve cevaplarda, ikimiz de birbirimizden aşağı kalmadık."

Bu sırada kuzen söze girdi:

"Señor Don Quijote, ben anlayamıyorum; zat-ı âliniz, aşağıda kaldığınız o kısacık süre içinde, nasıl o kadar çok şey gördünüz, konuştunuz, cevapladınız?"

"Ben aşağıya ineli ne kadar zaman geçti?" diye sordu Don Quijote.

"Bir saatten biraz fazla," diye cevap verdi Sancho.

“Olamaz,” dedi Don Quijote; “çünkü ben oradayken akşam oldu, sabah oldu; tekrar üç kere akşam olup sabah oldu; yani, benim hesabıma göre, o ırak ve gizli diyarda üç gün kaldım.”

“Efendim doğru söylüyor herhalde,” dedi Sancho; “başına gelen her şey büyü yoluyla olduğuna göre, belki de bize bir saat gibi gelen süre, orada üç gün, üç gecedir.”

“Öyle olsa gerek,” diye cevap verdi Don Quijote.

“Peki, bütün bu süre boyunca, yemek yediniz mi efendim?” diye sordu kuzen.

“Ağzıma tek lokma koymadım,” diye cevap verdi Don Quijote; “karnım da acıkmadı, kesinlikle.”

“Peki, büyü etkisi altında olanlar, yemek yer mi?” dedi kuzen.

“Yemezler,” dedi Don Quijote; “def’i hacet de etmezler; ancak, tırnaklarının, sakallarının ve saçlarının uzadığı sanılmaktadır.”

“Peki efendim, büyü altındakiler uyur mu acaba?” diye sordu Sancho.

“Hayır, katiyen,” diye cevap verdi Don Quijote; “en azından, ben kendileriyle bulunduğum süre boyunca hiçbiri gözünü kırpmadı; ben de öyle.”

“Bu duruma tam oturan bir atasözü var,” dedi Sancho. “Körle yatan şaşşı kalkar. Zat-ı âliniz aç, uykusuz, büyülenmiş adamlarla gezin daha; onlarla gezdikçe yememenizde, uyumamanızda şaşılacak bir şey yok ki. Sevgili efendim, zat-ı âlinizden af dileyerek söylüyorum; Tanrı yardımcım olsun; bu anlattıklarınızdan tek birisine inanıyorsam şeytan çarpsın.”

“Nasıl olur?” dedi kuzen. “Señor Don Quijote yalan söyleyecek değil ya! Üstelik, yalan söylemek istese bile, bunca yalanı uydurmasına, hayal etmesine fırsat olmadı ki.”

“Efendimin yalan söylediğini düşünmüyorum,” diye cevap verdi Sancho.

“Öyleyse ne düşünüyorsun?” diye sordu Don Quijote.

“O Merlin’in veya zat-ı âlinizin aşağıda görüp konuştuğunuzu söylediğiniz bütün o güruha büyü yapan büyücülerin, bütün bu anlattığınız icatları ve daha anlatacağınız birçoklarını, zihnimize ya da hâfızanıza yerleştirdiğini düşünüyorum,” dedi Sancho.

“Bütün bunlar olabilirdi, Sancho,” diye cevap verdi Don Quijote; “ama öyle değil; çünkü ben anlattıklarımı kendi gözlerimle gördüm, kendi elimle dokundum. Montesinos’un bana gösterdiği bitmez tükenmez harikalardan birini sana anlattığımda, ne diyeceksin bakalım. Diğerlerini, yolculuğumuz sırasında, yavaş yavaş, zamanı geldikçe anlatacağım; şimdi hepsini anlatmanın sırası değil. Anlatacağım şu: Montesinos bana, o hoş kırlarda keçiler gibi zıplayarak, sekerek giden üç köylü kızı gösterdi; onları görür görmez, birinin, eşsiz Dulcinea del Toboso, ötekilerin de, El Toboso çıkışında onun yanında görüp konuştuğumuz iki köylü kızı olduğunu anladım. Montesinos’a, kendilerini tanıyıp tanımadığını sordum; tanımadığını söyledi; ama büyü yapılmış soylu hanımlar olduklarını tahmin ediyordu; o kırlarda ilk kez birkaç gün önce görüldüklerini belirtti. Buna da şaşırمامam gerektiğini söyledi; çünkü geçmiş ve şimdiki çağlardan daha birçok hanımefendi, büyüyle çeşitli garip şekillere sokulmuş halde, orada bulunmaktaymış; aralarında Kraliçe Guinevere ve

Britanya’dan döndüğünde

Lancelot'a şarap döken, kraliçenin nedimesi Quinaña da varmış.”

Sancho Panza, efendisinin bu sözlerini duyunca ya aklını kaçıracağını ya da gülmekten patlayacağını sandı. Dulcinea'ya sözümona yapılan büyüün aslını bildiği, büyücü de, hikâyeyi uyduran da kendisi olduğu için, efendisinin şuurunu tamamen kaybettiğini ve delirdiğini, şüpheye yer bırakmayacak şekilde kavradı ve dedi ki:

“Sevgili efendim, öteki dünyaya indiğiniz saat ne lânetli bir saat, o gün ne uğursuz bir günmüş; Señor Montesinos'la karşılaştığınız an, ne kötü bir anmış; zat-ı âlinizi bize ne halde geri gönderdi! Zat-ı âliniz burada, yukarıda, şuurunuz Tanrı'nın verdiği haliyle, tamamen yerinde, ne kadar iyiydiniz; sürekli dersler, nasihatler veriyordunuz; şimdiki gibi akla gelebilecek en büyük zırvalıkları anlatmıyordunuz.”

“Seni tanıdığım için, sözlerine aldırımıyorum Sancho,” diye cevap verdi Don Quijote.

“Ben de zat-ı âlinizin sözlerine,” dedi Sancho. “Söylediklerim yüzünden ister vurun, ister öldürün beni; siz kendi sözlerinizi düzeltmez, tamir etmezseniz, daha da çok söylemeyi düşünüyorum. Hazır küs değilken, zat-ı âlinize bir şey sormak istiyorum: Saygıdeğer hanımefendimizi nasıl, nesinden tanıdınız? Konuştunuz mu kendisiyle; konuştuysanız, ne dediniz, o ne dedi?”

“Sen bana gösterdiğinde üzerinde olan kıyafetin aynısını giymişti; oradan tanıdım,” diye cevap verdi Don Quijote. “Ben konuştum; ama o tek kelime cevap vermedi; sırtını dönüp öyle bir hızla koşarak kaçtı ki, hızına bir ok bile yetişemezdi. Onu takip etmek istedim; edecektim de; ancak Montesinos boşuna zahmet etmememi öğütledi; ayrıca mağaradan çıkmam gereken saat de yaklaşıyordu. Montesinos zamanı gelince, kendisinin, Belerma'nın, Durandarte'nin ve oradaki herkesin üzerindeki büyüün nasıl kaldırılacağından haberdar edileceğimi de söyledi. Orada gördüğüm şeyler arasında beni en çok üzen, şu oldu: Montesinos bana bunları söylerken, bahtsız Dulcinea'nın iki arkadaşından biri, ben geldiğini görmeden, yanımda bitiverdi ve gözlerinde yaşlarla, alçak ve telâşlı bir sesle, dedi ki: ‘Hanımım Dulcinea del Toboso, zat-ı âlinizin ellerinden öpüyor; nasıl olduğunuzdan kendisini haberdar etmenizi rica ediyor. Çok büyük bir yoksulluk içinde olduğundan, zat-ı âlinize içtenlikle yalvarıyor; lütfedip bu yeni, pamuklu eteğin üzerine⁸² altı riyal, ya da zat-ı âlinizin yanında ne kadar varsa, borç vermenizi rica ediyor; kısa zamanda ödeyeceğine de söz veriyor.’ Gönderilen bu haber beni çok şaşırttı; afallattı; Señor Montesinos'a dönüp sordum: ‘Señor Montesinos, büyü etkisindeki soyluların yoksulluk çekmesi mümkün müdür?’ Buna şöyle cevap verdi: ‘İnanın La Mancha'lı Señor Don Quijote, yoksulluk denen şey her yerde vardır; her yere uzanır; herkese ulaşır, büyü etkisindekileri bile affetmez. Madem Señora Dulcinea del Toboso bu altı riyal borcu istiyor, teminat da sağlam gibi görünüyor, vermekten başka yapılacak şey yok; hiç şüphe yok, büyük bir sıkıntıda olmalı.’ ‘Ben teminat almayacağım,’ diye cevap verdim, ‘istediğini de veremeyeceğim, çünkü sadece dört riyalim var.’ Onları kendisine verdim (geçen gün, yolda gördüğümüz yoksullara sadaka olarak vermem için senin bana vermiş olduğun dört riyal,

Sancho) ve dedim ki: ‘Arkadaşım, hanımınıza söyleyin, çektiği sıkıntılar kalbimi parçalıyor; onu bu dertlerden kurtarmak için Fugger’lerden biri olmayı isterdim. Şunu da söyleyin: Ben onun güzel görüntüsünden, akıllı sohbetinden mahrum oldukça sıhhatte olamam, olmamalıyım da; ona bütün kalbimle yalvarıyorum, lütfedip kendini bana gösterebilir, bu zavallı hizmetkârının, bitkin şövalyesinin kendisiyle konuşmasına izin versin. Ayrıca söyleyin kendisine, hiç beklemediği bir anda, benim bir ant içtiğimi, bir yemin ettiğimi duyacak; tıpkı Mantova Markisi’nin, yeğeni Baudouin’i dağın ortasında, son nefesini vermek üzereyken bulunduğu zaman ettiği yemin gibi; yeğenin intikamını almaya, intikamını alıncaya kadar da sofrada ekmek yememeye ve saydığı diğer kıvrı zıvrı yerine getirmeye ant içmişti. İşte ben de tıpkı onun gibi, bu büyüğü bozana kadar durup dinlenmeyeceğim; dünyanın yedi iklimini, Prens Don Pedro de Portugal’dan daha büyük titizlikle dolaşacağım.’ ‘Hanımına bütün bunları, hattâ daha fazlasını borçlusunuz,’ diye cevap verdi genç kız. Sonra dört riyali alıp eğilerek selâm vereceğine bir takla attı ve sekiz karış havaya sıçradı.”

Sancho bunun üzerine, “Hey ulu Tanrım!” diye haykırdı. “Böyle bir şey olabilir mi bu dünyada; büyüler ve büyücüler, efendimin sağlam aklını böyle bir çılgınlığa çevirecek kadar güçlü olabilir mi? Ah efendim, canım efendim, Tanrı aşkına kendinize dikkat edin; şerefınızı koruyun; aklınızı tüketen, çarpıtan bu saçmalıklara inanmayın!”

“Beni sevdiğin için böyle konuşuyorsun, Sancho,” dedi Don Quijote; “dünya işlerinde tecrübesiz olduğun için, biraz zor olan her şey, sana imkânsız gibi görünüyor. Ama zaman içinde, daha önce de söylediğim gibi, aşağıda gördüklerimden bazılarını sana anlatacağım; o zaman, şimdi anlattıklarına inanacaksın; gördüklerimin gerçekliği ne itiraz, ne de tartışma götürür.”

[82](#) Bir arkadaş veya ahbaptan, mücevher ya da giyim eşyası üzerine borç istemek, çok yaygın bir âdetti.

YİRMİ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Münasebetsiz oldukları kadar bu büyük öykünün gerçekten anlaşılması için gerekli de olan binlerce kıvr zıvıra dair

Bu büyük öyküyü aslından, ilk yazarı Seyyid Hâmid Badincani'nin yazdığı şeklinden çeviren tercüman, Montesinos Mağarası serüvenine gelindiğinde, sayfa kenarına, Hâmid'in kendi elyazısıyla şu sözlerin yazılmış olduğunu söyler:

“Bir önceki bölümde anlatılmış olanları, yiğit Don Quijote'nin gerçekten yaşadığına bir türlü inanamıyorum. Sebebi de şu: Şu ana kadar başından geçen serüvenlerin hepsi, gerçekleşmesi mümkün olan, gerçeğe uygun olaylar iken, bu mağara serüvenini gerçek olarak kabul edebilmek için, neresinden tutacağımı bilemiyorum; çünkü mantık sınırlarının çok uzağında. Öte yandan, çağının en dürüst asilzadesi, en soylu şövalyesi olan Don Quijote'nin yalan söyleyebileceğini düşünmek, aklımdan bile geçmez; kendisi ok yağmuruna tutulsa da, bir tek yalan bile söylemezdi. Ayrıca, serüveni, aktarılan bütün ayrıntılarıyla anlattığını da düşününce, bu kadar kısa zamanda böylesine katmerli bir yalanlar dizisi uydurmaya vakti olmadığını görüyorum. Bu serüven uydurma hissi veriyorsa, kabahat bende değil; ben böylece, sahte mi, gerçek mi diye yorum yapmadan yazıyorum. Sen, akıllı okur, kendin nasıl istiyorsan öyle yorumla; ben daha fazlasını yapamam, yapmamalıyım da. Yalnız kesin gözüyle bakılan bir şey var; o da şu: Rivayete göre, Don Quijote ölüm döşeginde bu konuda söylediklerini geri almış, bu serüveni, kitaplarında okuduğu serüvenlere çok uygun gibi gördüğü için, kendisinin uydurduğunu söylemiş.”

Daha sonra, hikâyeye şöyle devam eder:

Kuzen, Sancho Panza'nın cüretine de, efendisinin sabrına da aynı derecede şaşırdı; Don Quijote'nin, sevgilisi Dulcinea del Toboso'yu, büyü etkisi altında da olsa, görmüş olmanın verdiği mutlulukla, o sırada böylesine yumuşak davrandığına kanaat getirdi. Aksi takdirde, Sancho öyle şeyler söyledi, öyle sözler sarfetti ki, evire çevire dövülse yeriydi; kuzen gerçekten efendisine karşı epeyce küstahlık ettiğini düşünüyordu; Don Quijote'ye dedi ki:

“La Mancha'lı Señor Don Quijote, ben zat-ı âlinizle bu yolculuğa çıktığım için kendimi talihli sayıyorum; çünkü bu yolculuk sırasında dört şey kazandım. Birincisi, zat-ı âlinizi tanımış olmak; bunu büyük bir mutluluk sayıyorum. İkincisi, bu Montesinos Mağarasında gizlenen şeyleri, Guadiana ve Ruidera Lagünlerinin değişimlerini öğrenmiş olmak, bu da elimdeki *İspanyol Ovidius*'u için çok faydalı olacak. Üçüncüsü, iskambil oyununun ne kadar eski olduğunu anlamış olmak; en azından İmparator Charlemagne zamanında iskambil oynandığını öğrenmiş olduk; zat-ı âlinizin anlattığına göre, Durandarte'nin, Montesinos'un uzun konuşmasından sonra, uyandığında söylediği sözlerden, bu anlaşılıyor. ‘Sabredip kâğıtları karıştırmaktan başka çare yok.’ Bu sözleri ve ifade şeklini, büyü etkisi altında öğrenmiş olamaz; demek ki büyü yapılmadan önce, Fransa'da, dediğim gibi İmparator Charlemagne zamanında öğrenmiş olmalı. Bu gerçeğin ortaya çıkması, yazmakta olduğum

diğer kitapta, *Polidoro Vergilio*'ya Ek: *İcatlar Üzerine* adlı kitabımda da tam yerine oturacak. Zannediyorum Polidoro kendi kitabına iskambil oyunlarını almamış; ben kitabıma alacağım; çok önemli bir ek olacak; üstelik de Señor Durandarte gibi ciddî ve dürüst bir tanık göstereceğim. Dördüncü kazancım ise, Guadiana Irmağının, insanlar tarafından bugüne dek bilinmeyen kaynağını kesin olarak öğrenmiş olmak.”

“Çok haklısınız efendim,” dedi Don Quijote; “yalnız benim merak ettiğim bir şey var: Tanrı lütfeder de bu kitaplarınızı yayınlamanıza izin verilirse, ki pek sanmıyorum, kime ithaf etmeyi düşünüyorsunuz?”

“İspanya’da kitaplarımı ithaf edebileceğim senyörler, büyük soylular var,” dedi kuzen.

“Pek fazla yok,” diye cevap verdi Don Quijote; “hakedenler yok demiyorum; ama kabul etmek istemiyorlar; yazarlarının zahmetine ve nezaketine borçlu oldukları karşılığın mecburiyeti altına girmemek için sanırım. Ben öyle bir prens tanıyorum ki, diğer hepsinin eksikliğini kapatabilir; öyle üstünlükleri var ki, saymaya cesaretim olsa, bazı cömert gönüllerde kıskançlık uyandırabilirim. Şimdilik bu konuyu daha rahat bir zamana bırakalım da, bu gece nerede konaklayacağımıza bakalım.”

“Buraya pek uzak sayılmayacak mesafede bir keşiş kulübesi var,” diye cevap verdi kuzen. “Orada yaşayan keşişin bir zamanlar asker olduğu söylenir; iyi bir Hıristiyan, çok akıllı, üstelik merhametli bir adam olarak tanınır. Keşiş kulübesine bitişik, kendi cebinden yaptığı küçük bir evi var; ama küçük olmakla birlikte, misafir ağırlayabiliyor.”

“Acaba bu keşişin tavukları var mı?” diye sordu Sancho.

“Tavuğu olmayan pek az keşiş vardır,” diye cevap verdi Don Quijote; “çünkü şimdiki keşişler, Mısır çöllерinin keşişleri gibi değiller; onlar gibi hurma yapraklarıyla örtünüp toprakta yetişen köklerle beslenmiyorlar. Yanlış anlaşılmasın; eskileri methediyorum diye şimdikileri kötülüyor değilim; demek istediğim, şimdikilerin çilelerinin eskilerin çileleri kadar katı ve sert olmadığı. Ancak bu, hepsinin şerefli olmadığı anlamına gelmiyor; en azından ben, şerefli kabul ediyorum onları; en kötü durumda da, şerefli gibi görünen riyakâr, açıkça günah işleyenden daha az zarar vermiş olur.”

Böyle konuşurlarken, bir adamın kendilerine doğru hızlı hızlı yürüyerek yaklaştığını gördüler; bir yandan da, mızraklar ve baltalı mızraklar yüklü bir katıra sopayla vurup duruyordu. Yanlarına geldiğinde, selâm verip geçti. Don Quijote dedi ki:

“Durun, arkadaşım; katıra göre biraz fazla hızlı gidiyorsunuz galiba.”

“Duramam efendim,” diye cevap verdi adam; “çünkü şu gördüğünüz silâhlar yarın kullanılacak; onun için oyalanamam; Tanrı’ya emanet olun. Ama bu silâhları niçin taşıdığımı merak ediyorsanız, bu gece keşiş kulübesinin ilerisindeki handa konaklamayı düşünüyorum; sizin de yolunuz o tarafaysa, beni orada bulabilirsiniz, size inanılmaz şeyler anlatırım. Tekrar Tanrı’ya emanet olun.”

Sonra da katırı öyle bir dürttü ki, Don Quijote anlatacağı inanılmaz şeylerin neler olduğunu sormaya fırsat bulamadı. Biraz meraklı ve daima yeni şeyler öğrenmeye hevesli olduğu için

de, derhal yola koyulmaya ve kuzenin kalmak istediği keşiş kulübesine uğramayıp geceyi handa geçirmeye karar verdi.

Öyle yapıldı; hayvanlarına bindiler ve üçü birlikte, doğru hanın yolunu tuttular (hava kararmadan az önce de vardılar). Yolda kuzen, Don Quijote'ye, bir yudum bir şey içmek için keşiş kulübesine uğramayı teklif etti. Sancho Panza bunu duyar duymaz, eşeği keşiş kulübesine doğru sürmeye başladı; Don Quijote'yle kuzen de aynı şeyi yaptılar. Ama Sancho'nun kara bahtı öyle emretmiş olacak ki, keşiş evde yoktu; keşiş kulübesinde buldukları hizmetkâr kadın öyle söyledi. Kendilerine en pahalı şaraptan vermesini söylediler; kadın efendisinin şarap bulundurmadığını, ama ucuz su isterlerse, memnuniyetle verebileceğini söyledi.

“Canım su isteseydi,” diye cevap verdi Sancho, “yolda kuyular var, içerdim. Ah, Camacho'nun düğünü, Don Diego'nun evindeki bolluk, sizleri ne kadar özledim!”

Bunun üzerine keşiş kulübesinden ayrıлып hana doğru hayvanları mahmuzladılar; kısa bir süre sonra, önlerinde, fazla hızlı gitmeyen yaya bir delikanlı gördüler; birazdan yetiştiler. Omzunda taşıdığı kılıcına asılı çıkın ya da bohçada, giysileri vardı; anlaşılan bir pantolon ya da şalvar, kısa bir pelerin ve gömlek. Üstünde, aşınmaktan yer yer saten gibi parlayan kadife bir ceket ve dışına sarkan bir gömlek vardı; çorapları ipekli, ayakkabıları, saraylıları gibi işlemeliydi. Yaşı on sekiz, on dokuz civarındaydı; neşeli bir yüzü, çevik görünen bir bedeni vardı. Yolun sıkıntısını hafifletmek için halk şarkıları söyleyerek yürüyordu. Yanına geldiklerinde bitirmek üzere olduğu şarkıyı kuzen ezberledi; sözleri şöyleydi:

Savaşa gidiyorsam,
bakmayın, parasızlık yüzünden,
param olsaydı eğer,
gitmezdim gerçekten.

Onunla ilk konuşan, Don Quijote oldu ve dedi ki:

“Zarif delikanlı, pek hafif yolculuk ediyorsunuz. Nereye böyle? Bir mahzuru yoksa söyler misiniz?”

Delikanlı buna şöyle cevap verdi:

“Bu kadar hafif yolculuk yapmamın sebebi, sıcak ve yoksulluk; gittiğim yer ise savaş.”

“Nasıl yoksulluk?” dedi Don Quijote. “Sıcak geçerli bir sebep tabii.”

“Beyefendi,” dedi delikanlı, “şu bohçada, bu ceketin takımı olan kadife bir şalvarım var; yolda eskitirsem, şehirde onunla çalım satamam; başkasını alacak param da yok. İşte, hem bu yüzden, hem de serinlemek için böyle yürüyorum. Buradan on iki fersah uzakta piyade birlikleri var; onlara katılacağım. Ondan sonra da, gemiye bineceğimiz yere kadar (Cartagena diyorlar) nasıl olsa hayvanların çektiği arabalara binerim. Ben efendim ve senyörüm olarak, sarayda bir zavallı adama hizmet edeceğime, savaşta krala hizmet etmeyi tercih ederim.”

“Peki, asker harçlığı aldınız mı acaba?” diye sordu kuzen.

“Bir büyük soyluya hizmet etseydim, harçlığım olurdu mutlaka,” diye cevap verdi delikanlı.

“İyi bir efendiye hizmet etmenin bu faydası vardır; insan mutfaktan çıkar, teğmen veya yüzbaşı olur ya da iyi bir maaşı olur. Ama ben bahtsız olduğumdan, hep işsizlere, sonradan görmelere hizmet ettim; ücretim o kadar azdı ki, yarısı bir yakayı kolalatmaya giderdi. Eh, bir maceracının pajının da, az da olsa bir refah yüzü görmesi, mucize olurdu.”

“Arkadaşım, Tanrı aşkı için, söyler misiniz,” dedi Don Quijote, “hizmet ettiğiniz yıllar boyunca, bir üniforma bile edinemediniz mi?”

“İki üniforma verdiler bana,” diye cevap verdi paj; “ama nasıl yeminini etmeden manastırdan ayrılanın, cüppesini alıp kendi giysilerini geri verirlerse, efendilerim de, benim kendi giysilerimi geri verdiler. Saraya ne iş için gelmişlerse, işleri bittiğinde, evlerine dönerler ve sırf gösteriş olsun diye verdikleri üniformaları toplarlardı.”

“Müthiş bir pintilik,” dedi Don Quijote. “Siz yine de, saraydan böyle güzel bir amaçla ayrılmış olmayı talih kabul edin; çünkü bu dünyada, önce Tanrı’ya, sonra da, kralına ve senyörüne hizmet etmekten daha şerefli, daha faydalı bir iş olamaz; özellikle de savaşçılık mesleğinde; bu meslek, daha önce de birçok kez ifade ettiğim gibi, edebiyat mesleğine kıyasla, daha fazla servet olmasa da daha fazla şeref kazandırır kişiye. Edebiyat, savaşçılıktan daha fazla aile mülkünün temelini atmış olmakla birlikte, silâhın kaleme, tanımlanamayan bir üstünlüğü vardır ve silâhın tanımlanabilen ihtişamı her şeyden üstündür. Size şimdi söyleyeceklerimi hiç unutmayın; çünkü önünüze çıkan zorluklarda size çok faydalı olacak, teselli verecektir: Başınıza gelebilecek aksiliklerin düşüncesini kafanızdan uzaklaştırın; en büyük aksilik ölümdür; ölüm de, şerefli olduğu takdirde, en güzel talihtir. Yiğit Romalı komutan Julius Caesar’a, en iyi ölüm hangisidir diye sormuşlar; düşünülmeyen, anî ve beklenmeyen ölüm demiş. Her ne kadar bir kâfir, gerçek Tanrı bilincinden mahrum biri olarak cevap vermişse de, güzel cevap vermiş; insana mahsus korkulardan sıyrılabilmiş. İnsan ilk komploda, ilk çarpışmada, bir top atışı ya da patlamayla ölse bile, ne önemi var? Ölüm ölümdür; işte o kadar. Terentius’a göre, savaşta ölen askerin görüntüsü, kaçıp kurtulan sağ askerin görüntüsünden iyidir. İyi bir asker, komutanlarına, âmirlerine karşı ne kadar itaatkârsa, o kadar şöhret kazanır. Şunu da unutmayın ki, evlâdım, barut kokusu, askere misk kokusundan daha fazla yakışır; eğer yaşlılık sizi bu meslekte yakalarsa, her yeriniz yaralı, sakat, topal bile olsanız, şerefsiz yakalayamayacaktır; üstelik de şerefiniz, yoksulluğun gölgeleyemeyeceği türden olacaktır. Ayrıca, artık yaşlı ve sakat askerleri geçindirmek, durumlarını düzeltmek için çareler aranmakta; çünkü askerlerin, artık işe yaramayacak kadar yaşlanmış zencilerle aynı muameleyi görmemeleri gerekir; bu zencilere hürriyetleri bağışlanır ve hizmet ettikleri evlerden hür insan sıfatıyla kovularak açlığın kölesi olurlar; bu esaretten ise, kendilerini ancak ölüm kurtarabilir. Şimdilik size söyleyeceklerim bu kadar; haydi hana kadar atımın terkisine binin; orada benimle birlikte yemek yer, sabah da yolunuza devam edersiniz; Tanrı, şerefli amacınızın lâıyk olduğu şekilde, yolunuzu açık edecektir.”

Paj, handa birlikte yemek yeme teklifini kabul etmekle birlikte, terkisine binme teklifini kabul etmedi; bu sırada, Sancho’nun kendi kendine şöyle mırıldandığı söylenir:

“Hey yüce Tanrım, Şu efendime bakın! Bu kadar güzel sözler söyleyen birisinin, Montesinos Mağarasıyla ilgili anlattığı imkânsız zırvalıkları gördüğünü söylemesi, mümkün mü? Neyse, göreceğiz bakalım.”

Akşam olurken hana vardılar; Sancho, efendisinin hanı her zamanki gibi Şato olarak değil, gerçek bir han olarak görmesine sevindi. İçeri girer girmez Don Quijote hancıya mızrak taşıyan adamı sordu. Hancı da adamın ahırda katırıyla ilgilendiğini söyledi. Kuzen ve Sancho da aynı şekilde eşekleriyle ilgilendiler; Rocinante’ye en iyi yemlik ve ahırın en iyi yeri verildi.

YİRMİ BEŞİNCİ BÖLÜM

Anırtı serüvenine, sevimli kuklacı serüvenine ve falcı maymunun unutulmaz kehanetlerine dair

Don Quijote, silâh taşıyan adamın, anlatacağına söz verdiği inanılmaz şeyleri dinleyip öğrenmek için sabırsızlanıyor, yerinde duramıyordu. Adamı aramaya, hancının söylediği yere gitti; buldu ve yolda sorduğu soruyla ilgili daha sonra söyleyeceklerini, derhal anlatmasını istedi. Adam şöyle cevap verdi:

“Anlatacağım inanılmaz şeyleri ayakta değil, rahat rahat, ağır ağır anlatabilirim. Beyefendi, izin verirseniz şu hayvanı besleyeyim; sonra size çok şaşırtıcı şeyler anlatacağım.”

“Madem öyle, çabuk olsun diye ben de size yardım edeyim,” diye cevap verdi Don Quijote.

Öyle de yaptı; arpayı kalburdan geçirdi; yemliğı temizledi. Adam, Don Quijote'nin bu mütevazı davranışı karşısında hevesle istediği şeyi anlatmaya başladı. Taş bir sekinin üzerine Don Quijote'yle yanyana oturdu; kuzen, paj, Sancho Panza ve hancı da dinleyiciler meclisi olarak yerlerini aldıktan sonra, adam söze şöyle başladı:

“Saygıdeğer beyler, bu handan dört buçuk fersah ötedeki bir köyün ihtiyar meclisi üyelerinden birinin, genç bir hizmetçisinin çevirdiği bir dolap yüzünden, eşeği kayboldu; hikâyeyi anlatması şimdi uzun sürer. İhtiyar meclisi üyesi, eşeği bulmak için yapmadığını bırakmadı; ama eşek bulunamadı. Dediklerine göre, eşeğin kayboluşundan aşağı yukarı on beş gün sonra, kayba uğrayan ihtiyar meclisi üyesi köyün meydanındayken, aynı köyün ihtiyar meclisinden başka bir üye kendisine demiş ki: ‘Müjdemo isterim, arkadaşım, eşeğiniz bulundu.’ ‘Müjdeniz hazır elbette, arkadaşım,’ diye cevap vermiş öteki; ‘ama nerede bulundu, söyleyin.’ ‘Dağda,’ demiş bulan; ‘bu sabah gördüm onu; semeri, koşumları, hiçbir şeyi yoktu; o kadar zayıftı ki, görünce acıdım. Onu da önüme katıp size getirmek istedim; ama öyle vahşileşmiş, aksileşmiş ki, yaklaştığımda koşarak kaçtı, dağın en sarp yerine saklandı. Birlikte gidip aramak isterseniz, şu eşeğimi eve bırakayım; hemen dönerim.’ ‘Çok memnun olurum,’ demiş eşeği kaybolan; ‘size bunun karşılığını mutlaka ödeyeceğim.’ Bu olayın aslını bilen herkes, aynı benim anlattığım şekilde, bu ayrıntılarla anlatır. Sonuçta iki ihtiyar meclisi üyesi elele verip yürüyerek dağa gitmişler; eşeği bulacaklarını sandıkları yere gitmişler, bulamamışlar; bütün o civarda arayıp taramışlar, yine bulamamışlar. Eşek ortaya çıkmayınca, eşeği görmüş olan ihtiyar meclisi üyesi, ötekine demiş ki: ‘Bakın arkadaşım, aklıma bir fikir geldi; o hayvanı, değil dağda, yerin dibine girmiş olsa, mutlaka bulacağız. Ben harikulâde anırma taklidi yaparım; siz de yapabilirsiniz, bu iş halloldu demektir.’ ‘Yapabilir miyim de ne demek!’ demiş öteki. ‘Tanrı hakkı için, kimse benim kadar güzel anıramaz; eşekler bile.’ ‘Birazdan göreceğiz,’ demiş ikinci ihtiyar meclisi üyesi; ‘düşündüğüm şu: Siz dağın bir yanına, ben öteki yanına doğru yürüyüp bütün dağın etrafını dolaşacağız; arasına, ikimiz de anıracacağız; eğer eşek bu dağdaysa, mutlaka bizi işitip cevap verecektir.’ Eşeğin sahibi buna şöyle cevap vermiş: ‘Doğrusunu isterseniz arkadaşım, mükemmel, tam sizin dehanıza yaraşır

bir fikir.’ İki kararlaştırılan şekilde, ters yönlere doğru yola koyulmuşlar ve tesadüfen, aşağı yukarı aynı anda anırmışlar; birbirlerinin anırmasına aldanıp, eşeğin ortaya çıktığını zannederek aramaya başlamışlar. İki karşılaştıklarında, eşeği kaybolan, demiş ki: ‘Anıranın benim eşeğim olmaması mümkün mü, arkadaşım?’ ‘Bendim anıran,’ diye cevap vermiş öteki. ‘O zaman,’ demiş eşeğin sahibi, ‘sizle eşek arasında, anırma bakımından hiçbir fark yok arkadaşım; hayatımda bu kadar tabii bir anırma duymadım.’ ‘Bu övgü ve iltifatlar,’ demiş fikrin sahibi, ‘benden çok size lââyık, arkadaşım. Beni yaratan Tanrı adına yemin ederim, siz dünyanın en başarılı, en yetenekli anırma ustasına taş çıkartırsınız; çünkü tınınız tiz, zamanlamanız yerinde ve tempolu, nefes alıp bırakışlarınız sık ve kuvvetli; sonuç olarak, mağlûbiyeti kabul ediyor, bu üstün başarıınızı alkışlayıp zafer sancağını size teslim ediyorum.’ ‘Bundan böyle,’ demiş eşeğin sahibi, ‘kendime daha çok değer vereceğim; bir yeteneğim olduğunu, bir şeyler bildiğimi düşüneneceğim. Daha önce de iyi anırdığım kanısındaydım, ama asla kendimi bu dediğiniz kadar başarılı görmemiştim.’ ‘Bana sorarsanız,’ demiş ikinci üye, ‘bu dünyada harcanan nice üstün yetenek var; yeteneklerinden yararlanmayı bilmeyen kişiler tarafından boşa harcanıyorlar.’ ‘Bizim yeteneğimiz,’ demiş eşek sahibi, ‘buna benzer bir vaka olmadıkça işimize yaramaz; Tanrı yardım etse de bu olayda yarasa bari.’ Bunun üzerine tekrar dönüp aksi yönlere doğru yürümeye ve anırmaya koyulmuşlar; adım başı aldanıp tekrar buluşuyorlarmış; sonunda aralarında anlaşmışlar, eşeğin değil, birbirlerinin anırdığını anlayabilmek için üstüste iki kere anırmayı kararlaştırmışlar. Böylece, adım başı ikişer kere anırarak bütün dağ çepeçevre dolaşmışlar; kayıp eşek ne cevap vermiş, ne de bir işaret. Nasıl cevap verseymiş ki zavallıcık? Bahtsız eşeği ormanın en sık yerinde, kurtlara yem olmuş halde bulmuşlar. Sahibi onu görünce demiş ki: ‘Ben de niye cevap vermiyor diye şaşırıyordum; ölmüş olmasa, duysa mutlaka karşılık verirdi, yoksa zaten eşek olmazdı. Yine de, onu aramak için bu kadar uğraşıp ölü bulduğum halde, sizin bu harikulâde anırışınızı duymaya değerdi bence, arkadaşım.’ ‘Bilmukabele dostum,’ demiş öteki; ‘siz de benden aşağı kalmıyorsunuz.’ Böylece, mahzun ve sesleri kısılmış bir halde köye döndüler; dostlarına, komşularına ve ahbablarına, eşeği ararken başlarına gelenleri anlattılar; birbirlerinin anırma konusundaki yeteneğini methettiler. Bütün bunlar, komşu köylerde duyuldu, yayıldı. Hiç uyumayan şeytan da, her yere kavga ve nifak tohumları ekmeyi sevdiğinden, yalanlar uydurup yayarak, pireyi deve yaparak, öyle bir oyun oynadı ki, diğer köylerde yaşayanlar, bizim köyden birini gördüler mi anırmaya, ihtiyar meclisi üyelerimizin anırmalarını suratımıza çarpmaya başladılar. Delikanlılar bu işi ele alınca, cehennem bütün zebanileri işe el koymuş gibi oldu; anırtı köyden köye öyle yayıldı ki, artık anırtı köyünün sakinleri, zenciler beyazlardan nasıl ayırt edilirse, öyle tanınıyorlar. Bu rezalet öyle bir noktaya geldi ki, alay edilenler, alay edenlere karşı silâhlanıp, müfreze kurup savaşmaya gittiler; ne kral, ne kul, ne korku, ne de utanç bu duruma bir çare bulamadı. Zannedirim yarın veya yarından sonra, bizim köylüler, yani anırtı köyünden olanlar, bizim köyden iki fersah uzaktaki, bize en çok eziyet eden köye karşı çarpışmaya çıkacaklar. Hazırlıklı olalım diye de, ben bu gördüğünüz

mızrakları, baltalı mızrakları satın aldım. İşte size anlatacağımı söylediğim inanılmaz şeyler bunlar; size öyle gelmediyse, benim bildiğim bu kadar.”

Adamcağız konuşmasına burada son verdi; bu sırada, hanın kapısından içeri, baştan aşağı güderiler⁸³ giymiş, tozluklu, şalvarlı, hırkalı bir adam girdi ve yüksek sesle konuştu:

“Sayın hancı, yeriniz var mı? Falcı maymunla Melisendra’nın Kurtuluşu tiyatrosu geldi.”

“Vay canına!” dedi hancı. “Saygıdeğer Pedro Usta gelmiş! Bu akşam güzel geçeceğe benzer.”

Az kalsın söylemeyi unutuyordum, bu Pedro Usta’nın sol gözü ve yanağının neredeyse yarısı, yeşil taftadan bir yakıyla kapatılmıştı; bu da, yüzünün o tarafında bir hastalık olduğunu gösteriyordu. Hancı sözlerine şöyle devam etti:

“Hoşgeldiniz, Pedro Usta. Maymunla tiyatro nerede, göremiyorum?”

“Geliyorlar,” diye cevap verdi, baştan aşağı güderiler giymiş adam; “ben önden geldim; yer var mı diye bakmaya.”

“Olmasa bile, Alba Dükü’nü kovar, yerini Sayın Pedro Usta’ya verirdim,” dedi hancı. “Maymunla tiyatro da gelsinler; bu gece handa tiyatroyu, maymunun marifetlerini görmek için para verecek insanlar var.”

“Pekâlâ,” dedi, gözü yakılı adam; “fiyatı da düşük tutarım; masrafı karşılarsın yeter. Ben gidip maymunla tiyatronun olduğu arabayı getireyim.”

Sonra dönüp handan dışarı çıktı.

Don Quijote hemen hancıya bu Pedro Usta’nın kim olduğunu, maymunuyla tiyatrosunu sordu. Hancı şöyle cevap verdi:

“Meşhur bir kuklacıdır bu; bir zamandır La Mancha’nın bu Aragon Tepesi civarında dolaşır, Melisendra’nın meşhur Don Gaiferos tarafından kurtarılışını anlatan bir kukla oyunu oynatıyor. Bu memlekette uzun yıllardır temsil edilmiş en güzel hikâyelerden biri. Yanında bir de, maymunlar arasında görülmüş, insanlar tarafından hayal edilmiş en garip yeteneğe sahip bir maymun gezdiriyor. Maymuna bir şey sorulduğunda, soruyu dikkatle dinliyor, sonra sahibinin omzuna atlıyor ve kulağına eğilip sorulan sorunun cevabını veriyor; Pedro Usta da anında yüksek sesle tekrarlıyor. Geçmiş olaylar hakkında, gelecekteki olaylardan çok daha fazla şey söylüyor; her zaman hepsini doğru bilemese de, çoğunlukla yanılmıyor; hepimiz vücuduna şeytan girdiğini düşünüyoruz. Maymun cevap verirse, yani kulağına söyledikten sonra maymunun adına sahibi cevap verirse, soru başına iki riyal alıyor; bu sayede Pedro Usta’nın müthiş zengin olduğu sanılıyor. Tatlı dilli bir adamdır, hoş sohbettir, iyi yaşamayı sever. Altı kişiden fazla konuşur, on iki kişiden fazla yer; hepsinin masrafını da dili, maymunu ve tiyatrosuyla çıkarır.”

Bu arada Pedro Usta döndü; bir arabada da, tiyatro ve iri, kuyruksuz, keçe kıçlı maymun geliyordu; ama maymunun yüzü sevimsiz değildi. Don Quijote maymunu görür görmez sordu:

“Söyler misiniz, saygıdeğer falcı, neler olacak, başımıza neler gelecek? İşte iki riyalim burada.”

Sancho'ya, Pedro Usta'ya iki riyal vermesini söyledi. Pedro Usta da maymunun adına konuşarak, dedi ki:

“Beyefendi, bu hayvan gelecek olaylarla ilgili cevap veya malû-mat vermez; geçmiş olayların bazılarını, şimdiki olayların da kimini bilir.”

“Benim başımdan geçenleri bana söylesinler diye zırnık verirsem, ne olayım!” dedi Sancho. “Onu benden daha iyi kim bilebilir? Bildiğim şeyi bana söylesinler diye para vermek de, aptallığın daniskası olur. Ama madem şimdiki olayları biliyor, işte iki riyalim, maymun bey söylesin bakalım, şu anda karım Teresa Panza ne yapıyor, ne işle meşgul?”

Pedro Usta parayı almak istemedi ve dedi ki:

“Hizmet verilmeden önce karşılığını peşinen almak istemiyorum.”

Sağ eliyle sol omzuna iki kere vurunca, maymun hemen omzuna atladı; ağzını kulağına yaklaştırdı ve hızlı hızlı dişlerini takırdatmaya başladı. Bunu bir âmentü duası süresince yaptıktan sonra, yine hoplayarak yere indi ve aynı anda, Pedro Usta müthiş bir hızla Don Quijote'nin önüne gidip diz çöktü ve bacaklarına sarılarak dedi ki:

“Ey, unutulmuş gezgin şövalyeliğin inanılmaz canlandırıcısı! Bu bacaklara, tıpkı Hercules'in iki sütununa sarılır gibi sarılıyorum. Ey, övülmekle bitmez La Mancha'lı şövalye Don Quijote; zayıfların kuvveti, düşecek olanların dayanağı, düşmüşlerin bileği, bütün bahtsızların desteği ve tesellisi!”

Don Quijote afalladı, Sancho dehşete düştü, kuzen şaşırды, paj donup kaldı, anırtı köyünden olan adam serseme döndü, hancının kafası karıştı; kısacası, kuklacının sözlerini duyan herkes hayret etti. Kuklacı, sözlerine şöyle devam etti:

“Ey sen, sevgili Sancho Panza! Dünyanın en büyük şövalyesinin en iyi silâhtarı, sevin; çünkü sevgili karın Teresa iyidir; şu anda bir libre keteni taraklamakta. Daha fazla malûmat istersen, sol yanında epeyce şarap alan, ağzı kırık bir testi var, çalışırken onunla oyalanıyor.”

“Buna inanmak zor değil,” dedi Sancho; “çünkü kendisi pek talihlidir; kıskanç da olmasa, devanası Andandona'ya değişmezdim onu. Efendimin söylediğine göre, bu Andandona çok mükemmel, çok değerli bir kadınmış. Benim Teresa'm, vârislerinin sırtından bile olsa, hiçbir şeyden geri kalmaz.”

Bu sırada Don Quijote söze girdi:

“Ben diyorum ki, çok okuyup çok gezen, çok görür, çok bilir. Bunu söylememin sebebi şu: Bu dünyada, şimdi burada kendi gözlerimle gördüğüm gibi, falcı maymunların olduğuna beni kim inandırabilirdi? Gerçekten de, ben bu hayvancağzın dediği gibi, La Mancha'lı Don Quijote'nin ta kendisiyim. Gerçi hakkımdaki övgüleri biraz abartılıydı, ama nasıl olursam olayım, bana yumuşak ve merhametli, daima herkese iyilik etmeye, kimseye kötülük etmemeye yatkın bir ruh bağışladığı için, Tanrı'ya şükrediyorum.”

“Benim param olsaydı,” dedi paj, “sayın maymuna, bu yolculukta başıma neler geleceğini sorardım.”

Don Quijote'nin ayaklarının dibinden kalkmış olan Pedro Usta buna şöyle cevap verdi:

“Dedim ya, bu hayvan gelecek olaylara ilişkin cevap vermez. Verseydi, paranızın olmaması önemli olmazdı; ben, burada hazır bulunan Señor Don Quijote’ye hizmet edebilmek için, dünyanın bütün kazancından vazgeçerdim. Şimdi de, kendisine bunu borçlu olduğum ve eğlendirmek istediğim için, tiyatromu kurup hiçbir ücret almadan, handaki herkesi sevindireceğim.”

Bunu duyan hancı, tarifsiz bir sevinçle tiyatronun kurulabileceği bir yer gösterdi; bu iş de bir çırpıda tamamlandı.

Don Quijote, maymunun kehanetlerinden pek memnun kalmamıştı; çünkü bir maymunun gelecek olayları da, geçmiş olayları da bilmesini yerinde bulmuyordu. Pedro Usta tiyatroyu kurarken, Don Quijote, Sancho’yla birlikte ahırın bir köşesine çekildi ve kimseye duyurmadan, dedi ki:

“Bak Sancho, ben bu maymunun tuhaf becerisini iyice düşündüm ve kendi adıma, maymunun sahibi olan bu Pedro Usta’nın şeytanla zımnî veya açık bir pakt yaptığına kanaat getirdim.”

“Park zebanilerle şeytanınsa, pek beter bir park olmalı,” dedi Sancho. “Böyle parkların bu Pedro Usta’ya ne faydası olabilir ki?”

“Dediğimi anlamadın Sancho. Demek istediğim, bu adam herhalde şeytanla bir anlaşma yapmış; şeytan maymuna bu yeteneği vermiş, Pedro Usta geçimini kazansın diye; zengin olduktan sonra da, adam ruhunu ona verecek; bütün dünyanın düşmanı olan şeytan, bunun peşinde. Böyle düşünmemin sebebi, maymunun sadece geçmiş veya şimdiki olayları söylemesi; şeytanın bilgisi bundan öteye uzanamaz çünkü. Gelecekteki olayları ancak tahmin yürüterek bilebilir; o da bazen. Tanrı’nın hâkimiyeti altındaki zamanları ve anları bilmek, sadece O’na aittir; O’nun için ne geçmiş vardır, ne gelecek; her şey şimdidir. Bu böyle olduğuna göre, ki böyledir, bu maymunun, şeytanın üslûbuyla konuştuğu çok aşikâr. Nasıl olup da Enkizisyon’a ihbar edilmediğine, sorguya çekip kimin marifetiyle kehanette bulunduğunu bülbül gibi söyletmediklerine şaşırıyorum; çünkü bu maymunun astrolog olmadığı, kendisinin de, sahibinin de yıldız falı haritası çizmediği, çizmeyi bilmediği kesin. Şimdi bunlar İspanya’da o kadar yaygın ki, yerden bir iskambil kâğıdı almış gibi, bir harita çiziktirmeyen hizmetçi, paj veya ayakkabı tamircisi yok; bunlar, bu ilmin şaşırtıcı doğruluğunu yalanlarıyla, cehaletleriyle karalıyorlar. Ben bir hanım biliyorum, bu haritacıardan birine, küçük süs köpeği hamile kalıp doğuracak mı, doğuracağı köpekler kaç tane ve ne renk olacak diye sordu. Sayın yıldız falcısı, haritayı çizdikten sonra, köpeğin hamile kalacağını ve üç yavru doğuracağını söyledi; biri yeşil, biri kırmızı, öteki de alacalı. Yalnız bunun olması için, köpeğin pazartesi veya cumartesi, gündüz veya gece, saat on birle on iki arasında çiftleşmesi şarttı. Bu olaydan iki gün sonra, köpek fazla yemekten öldü; sayın haritacı da, köyde çok bilgili bir falcı olarak şöhret kazandı; zaten yıldız falcılarının hepsi, ya da çoğu aynı şöhrete sahip.”

“Yine de, Pedro Usta’dan rica etseniz de, Montesinos Mağarasında zat-ı âlinizin başından geçenler gerçek mi diye maymununa sorsa çok memnun olurdum,” dedi Sancho. “Çünkü,

affınıza sığınarak söylüyorum efemim, bana kalırsa hepsi uydurma, yalan, en azından rüyaydı.”

“Her şey olabilir,” diye cevap verdi Don Quijote. “Belli belirsiz bir vicdan azabı duyacağım halde, isteğini yerine getireceğim.”

Bu sırada Pedro Usta Don Quijote’yi almaya, tiyatronun hazır olduğunu haber vermeye geldi; sayın şövalyenin gelip seyretmesini istiyordu; buna lâıyk bir oyundu. Don Quijote ona düşündüklerini söyledi; her şeyden önce maymununa, Montesinos Mağarasında başından geçenlerin rüya mı, gerçek mi olduğunu sormasını rica etti; çünkü kendisine rüyayla gerçek içiçe girmiş gibi geliyordu. Bunun üzerine Pedro Usta tek kelime söylemeden gidip maymunu aldı, getirdi ve Don Quijote’yle Sancho’nun karşısına geçerek dedi ki:

“Sayın maymun, bu şövalye, Montesinos adlı mağarada başına gelen şeylerin yalan mı, gerçek mi olduğunu öğrenmek istiyor.”

İşareti verince maymun sol omzuna atladı ve kulağına konuşur gibi yaptı. Sonra Pedro Usta dedi ki:

“Maymun diyor ki, o mağarada zat-ı âlinizin gördüğü, geçirdiği şeylerin kimi yalanmış, kimi gerçek. Bütün bildiği bu, bu soruyla ilgili başka bir şey bilmiyor. Zat-ı âliniz daha fazla bilgi istiyorsanız, gelecek cuma günü bütün sorulara cevap verecekmiş. Şimdilik marifeti tükenmiş, dediği gibi ancak cuma günü geri gelecekmiş.”

“Ben dememiş miydim?” dedi Sancho. “Zat-ı âlinizin mağara hakkında anlattıklarının hepsinin, hattâ yarısının gerçek olduğuna beni kimse inandıramaz.”

“Olaylar bunu gösterecek, Sancho,” diye cevap verdi Don Quijote. “Her şeyi açığa çıkaran zaman, toprağın bağına gömülü bile olsa, günışığına çıkarılmadık şey bırakmaz. Şimdilik bu kadarı yeter; gidip sevgili Pedro Usta’nın oyununu seyredelim; bana kalırsa bir iki ilginç şey göreceğiz.”

“Bir iki olur mu?” dedi Pedro Usta. “Benim bu oyunumda ilginç altmış bin şey var. Señor Don Quijote, zat-ı âlinize şunu söyleyebilirim: Bugün dünyada en görülmeye değer şeylerden biri bu oyun. *Operibus credite, et non verbis*⁸⁴, haydi iş başına; geç oluyor; yapılacak, söylenecek, gösterecek çok şeyimiz var.”

Don Quijote’yle Sancho dediğini yaptılar ve tiyatronun kurulduğu yere gittiler. Sahne açıktaydı, her tarafta yanmakta olan küçük mumlarla, ışıll ışıll, göz alıcıydı. Geldiklerinde, Pedro Usta tiyatronun içine girdi; kuklaları oynatacak olan oydu. Pedro Usta’nın hizmetkârı olan bir delikanlı da, sahnenin dışında yerini aldı; görevi tercümanlık yapmak, oyundaki mucizeleri tanıtmaktı; elinde, çıkan kuklaları işaret etmek için ince bir değnek vardı.

Handa bulunan herkes, kimi ayakta olmak üzere, sahnenin karşısına geçti; Don Quijote, Sancho, paj ve kuzene en iyi yerler verildi ve böylece tercüman, bir sonraki bölümü dinleyenlerin veya okuyanların duyacağı ve göreceği şeyleri söylemeye koyuldu.

⁸³ Aşağı tabakadan insanlar, güderi giyerlerdi.

⁸⁴ *Operibus credite, et non verbis*: Söze değil, işe inanın.

YİRMİ ALTINCI BÖLÜM

Kuklacı serüveninin devamına ve başka, epeyce hoş olaylara dair

Tyros'lular, Truva'lular, hepsi sustular⁸⁵; demek istiyorum ki, oyunu seyretmek üzere toplanmış olan herkes, oyundaki harikaları yorumlayacak olan tercümanın ağzının içine bakıyordu. O sırada, sahneden gürültülü davul, trompet sesleri geldi; top atışları duyuldu. Sesler kısa bir süre sonra kesildi ve delikanlı, yüksek sesle konuştu.

“Siz saygıdeğer beyefendilere burada temsil edeceğimiz gerçek hikâye, kelimesi kelimesine Fransız tarihlerinden ve sokaklarda insanların, delikanlıların dilinde dolaşan İspanyol romanslarından alınmıştır. Señor Don Gaiferos'un, İspanya'nın Sansueña, yani bugünkü Zaragoza şehrinde, Magripliler'in elinde esir bulunan karısı Melisendra'yı kurtarışını anlatır; işte bakınız, Don Gaiferos tavla oynamakta, şarkıda anlatıldığı gibi:

Oturmuş Don Gaiferos, tavla oynuyor,
Melisendra'yı unutmuş bile.

Şurada görünen, başında taç, elinde asâ olan kişi, Melisendra'nın babası zannedilen İmparator Charlemagne; damadının tembelliğini ve ihmalkârlığını görüp sinirleniyor ve azarlamak üzere dışarı çıkıyor. Bakınız nasıl hararetle, hiddetle azarlıyor; âdeta asâsıyla kafasına beş altı kere vuracak gibi. Hattâ bazı yazarlara göre vurmuştur da, hem ne vurmak! Damadına, karısını kurtarmaya çalışmadığı için şerefının tehlike altında olduğu konusunda birçok şey söyledikten sonra, şöyle dediği rivayet edilir:

‘Yeterince konuştum; icabına bakın.’

Bakınız lütfen, imparator nasıl sırtını dönüyor; Don Gaiferos'u öfke içinde bırakıp gidiyor. Don Gaiferos ise, kızgınlığın verdiği tahammülsüzlükle tavlayı da, pulları da fırlatıp derhal zırhlarını istiyor; kuzeni Don Roland'dan da, kılıcı Durindana'yı ödünç vermesini rica ediyor. Don Roland kılıcını vermek istemeyip, bu giriştiği işte ona eşlik etmeyi öneriyor. Ne var ki, öfkeli yiğit, bu teklifi kabul etmiyor; karısı arzın merkezine bile kapatılmış olsa, onu tek başına kurtarabileceğini söylüyor ve sonra, derhal yola çıkmak üzere, zırhlarını kuşanmak için içeri gidiyor. Saygıdeğer beyler, şimdi gözlerinizi şurada görünen kuleye çeviriniz; bu, Zaragoza'nın şimdi Caferiye adıyla bilinen sarayının kulelerinden biri. Şu balkonda görünen, Magripli kıyafeti içindeki hanım ise, eşsiz Melisendra ; sık sık bu balkona çıkıp Fransa yoluna bakar, Paris'i ve kocasını düşünüp, bu esarete bir teselli bulurdu. Bakınız, şu anda, daha önce belki de hiç görülmemiş bir olay cereyan etmekte. Gizlice, parmak ucunda, parmağı dudaklarında, Melisendra'ya arkadan yaklaşan şu Magripli'yi görüyor musunuz? Bakın nasıl dudaklarının ortasına bir öpücük konduruyor; Melisendra ise aceleyle tükürüp gömleğinin

beyaz koluyla dudaklarını siliyor; ağlıyor, kederinden, sanki suç onlardaymış gibi güzel saçlarını yoluyor. Bakınız, şu koridorda görünen ağırbaşlı Magripli, Sansueña kralı Mansur'dur; Magripli'nin yaptığı terbiyesizliği görünce, akrabası ve gözdesi olduğu halde, derhal yakalanmasını ve iki yüz kırbaç vurulmasını emretti; Magripli, ibret olsun diye şehrin belli başlı sokaklarında dolaştırıldı.

Öndekiler çığırtkanlar,
arkadan kolluklar geliyor.

İşte görüyorsunuz ceza verilmek üzere, daha suç yeni işlenmiş olduğu halde; çünkü Magripliler'de, bizdeki gibi 'iddianame', 'gözaltında sınaama' yoktur."

Don Quijote bunun üzerine, yüksek sesle, "Evlâdım, evlâdım," dedi, "hikâyenize dümdüz devam edin, sağa sola sapmayın; bir gerçeği açığa çıkarmak için çok fazla delile ihtiyaç vardır."

Pedro Usta da içeriden seslendi:

"Oğlum, yerli yersiz konuşma, beyefendinin dediğini yap; daha iyi olur; şarkına dümdüz devam et, başka ezgi karıştırmaya kalkma, telleri koparırsın sonra."

"Peki, öyle olsun," diye cevap verdi delikanlı ve devam etti: "Şu görünen, kukuletalı pelerine sarınmış atlı, Don Gaiferos'un ta kendisi. Karısıysa, âşık Magripli'nin küstahlığının intikamı alındıktan sonra, daha sakin bir halde, kulenin balkonundan, herhangi bir yolcu sandığı kocasıyla konuşmakta. Aralarında,

Şövalye, Fransa'ya gidiyorsanız eğer,
sorun bakalım Gaiferos'u,

diye başlayan romanstaki bütün konuşmalar geçti; ben şimdi burada sözlerini tekrarlamayacağım; çünkü sözü uzatmak sıkıntı verir. Don Gaiferos'un yüzünü açtığını, Melisendra'nın neşesini görmek yeterli; kocasını tanıdığı belli; şimdi de bakın, balkondan aşağı sarkıyor, sevgili kocasının atının terkisine binecek. Ama ah, zavallı! Eteğinin ucu, balkon demirlerinden birine takıldı; havada asılı kaldı, yere inemiyor. Ama gördüğünüz gibi, Tanrı'nın sonsuz merhameti, en büyük zorluklarda yardıma koşuyor; Don Gaiferos yetişiyor, güzel etek yırtılır mı, yırtılmaz mı diye düşünmeden, karısını tutup zorla yere indiriyor. Sonra çabucak atın terkisine erkekler gibi oturtuyor; sıkı tutunmasını tembihleyip düşmesin diye kollarını kendi omuzlarına sarıp göğsünde kavuşturuyor; çünkü Señora Melisendra bu tür şövalyeliklere alışkın değil. Bakın, gördüğünüz gibi atın kişnemeleri de, efendisiyle hanımı gibi yiğit ve güzel bir yük taşıdığı için ne kadar memnun olduğunu gösteriyor. Görüyorsunuz, sırtlarını dönüp şehirden ayrılıyorlar ve neşeye, sevinç içinde Paris yolunu tutuyorlar. Yolunuz açık olsun, ey eşi bulunmaz, gerçek âşıklar! Bu mutlu yolculuğunuza kader engeller

çıkarmadan, sevgili vatanınıza sığının! Dostlarımız, akrabalarımız, ömrünüzün geri kalan günlerini huzur içinde geçirdiğinizi görsünler, ömrünüz Nestor kadar uzun olsun!”

Bu noktada Pedro Usta tekrar içeriden seslendi:

“Uzatma delikanlı; yüksekte atma; gösterişin her türlü kötüdür.”

Tercüman buna bir cevap vermedi; hikâyesine devam etti:

“Her şeyi gören aylâk gözler eksik olmadı; Melisendra’nın inişini, binişini gördüler ve Kral Mansur’a haber verdiler; o da silâh başına emri verdi. Bakın, şehir nasıl hemen çan seslerine boğuldu; bütün camilerin kulelerinde çanlar çalınıyor.”

“Yo, olmaz!” dedi bunun üzerine Don Quijote. “Pedro Usta bu çan meselesinde çok büyük hataya düşmüş; çünkü Magripliler çan kullanmaz, davul ve bizim kavalımıza benzer bir çalgı kullanırlar. Sansueña’da çanlar çalınması son derece abes.”

Pedro Usta bunu duyunca çan sesini kesip dedi ki:

“Señor Don Quijote, teferruat üzerinde durmayınız; her şeyin mükemmelini de aramayınız; bulunması mümkün değildir. Binlerce uygunsuz, saçma sapan şeyle dolu binlerce oyun, sürekli oynanmıyor mu? Buna rağmen başarıyla sürdürülüp alkışlarla, hayranlıkla karşılanmıyorlar mı? Devam et delikanlı, bırak konuşsunlar; ben kesemi doldurayım da, isterse güneşin zerreciklerinden daha fazla hata olsun temsillerde.”

“Doğrusu bu,” dedi Don Quijote.

Delikanlı devam etti:

“Bakınız, iki Katolik âşığının peşinden, şehirden ne çok, ne ihtişamlı atlılar çıkıyor; ne çok trompet, ne çok kaval, ne çok davul, ne çok trampet çalınıyor. Korkarım onlara yetişecekler; kendi atlarının kuyruğuna bağlayıp geri götürecekler; ne korkunç bir görüntü!”

Don Quijote bütün bu Magripliler’i görüp bu patırtıyı duyunca, kaçanlara yardım etmenin yerinde olacağını düşündü ve ayağa kalkıp yüksek sesle dedi ki:

“Ben, hayatta oldukça, gözlerimin önünde, Don Gaiferos gibi ünlü bir şövalyeye, cesur bir âşığa, böyle bir tecavüzde bulunulmasına izin veremem. Durun, soysuz köpekler! Onun peşine düşmeyin, rahatsız etmeyin, yoksa benimle savaşmak zorunda kalırsınız!”

Bunları söyleyip harekete geçti ve kılıcını kınından çıkarıp bir çırpıda sahnenin yanına gelerek süratle, görülmedik bir hiddetle Magripli kuklalara kılıç sallamaya koyuldu. Kuklaları yere yıkıyor, kafalarını kesiyor, ortadan ikiye biçiyor, mahvediyordu. Bir ara kılıcını yukarıdan aşağıya öyle bir salladı ki, Pedro Usta eğilip büzülerek saklanmasa, âdeta badem ezmesinden yapılmışçasına kafasını uçurverecekti. Pedro Usta haykırıyordu:

“Señor Don Quijote, durun lütfen. Bu kesip biçip öldürdükleriniz, gerçek Magripliler değil, macundan yapılmış kuklalar. Bu zavallı günahkârın bütün geçim kaynağını yıkıyor, mahvediyorsunuz.”

Ama Don Quijote aldırılmıyor, kılıcıyla düz, ters, yan vuruşlar yağdırmaya devam ediyordu. Sonuçta, iki âmentü duası süresinde bütün tiyatroyu yerle bir etti; bütün takım taklavat, kuklalar, hepsi paramparça olmuştu. Kral Mansur fena halde yaralıydı; İmparator

Charlemagne'ın tacı ve kafası iki parçaya ayrılmıştı. Seyirci topluluğu darmadağın oldu; maymun kaçıp hanın damına çıktı; kuzen dehşete kapıldı; paj ürktü; Sancho Panza bile büyük korku geçirdi; çünkü, fırtına dindikten sonra, yemin ederek söylediği gibi, efendisini hiç böyle sınırsız bir öfke içinde görmemişti. Sahne baştan aşağı yıkıldıktan sonra, Don Quijote biraz yatıştı ve dedi ki:

“Gezgin şövalyelerin bu dünyada ne kadar faydalı olduğuna inanmayan, inanmak istemeyen herkes, şu anda burada olsun isterdim. Eğer ben burada olmasaydım, yiğit Don Gaiferos'la güzel Melisendra'nın hali ne olurdu kimbilir? Bu köpekler şimdiye kadar muhakkak onları yakalayıp saldırmış olurlardı. Kısacası, bugün dünyada var olan her şeyden önce, gezgin şövalyelik yaşasın!”

“Yaşasın tabii,” dedi cılız bir sesle Pedro Usta; “ben de öleyim; çünkü ben o kadar bahtsızım ki, Kral Don Rodrigo'yla birlikte diyebilirim ki:

Dün koca İspanya'nın hükümdarıydım,
bugünse bir mazgalım bile yok,
rahat rahat işte bu benimdir diyebileceğim.

Daha yarım saat önce, hattâ yarım dakika önce, krallar, imparatorlar benim emrimdeydi; ahırlarım, sandıklarım, çuvalarım atlarla, sayısız üniformayla doluydu. Oysa şimdi kederli ve umutsuzum, yoksul bir dilenciyim; her şeyden önemlisi, maymunumdan oldum. Onu tekrar ele geçirmek için ne biçim ter dökmem gerekeceğini biliyorum. Hepsi de bu sayın şövalyenin düşüncesiz öfkesi yüzünden; kendisinin öksüzlere yardım ettiği, haksızlıklara karşı koyduğu, daha birçok hayırseverlik yaptığı söyleniyor; bir tek bana gelince, cömertliği ve iyi niyeti ortadan kayboluverdi, yüce Tanrım! Demek benim hayatımı mahzun kılacak olan, Mahzun Yüzlü Şövalye'ymiş.”

Pedro Usta'nın sözleri Sancho Panza'nın yüreğine dokundu; dedi ki:

“Ağlama, Pedro Usta, yakınma; kalbim parçalanıyor. Efendim Don Quijote aslında o kadar Katolik, o kadar iyi bir Hıristiyan'dır ki, sana zarar verdiğini anlarsa, karşılığını bol bol, seve seve öder.”

“Señor Don Quijote parçaladığı kuklaların bir kısmını ödesin, yeter; böylece kendi vicdanı da rahat eder; çünkü başkasının malını zorla elinde tutup geri vermeyen kişi, selâmete kavuşamaz.”

“Doğrudur,” dedi Don Quijote; “ama bildiğim kadarıyla bende sizin herhangi bir malınız yok, Pedro Usta.”

“Hiç olmaz mı?” dedi Pedro Usta. “Ya bu sert ve kısır zeminde yatan artıkları, kim dağıttı, kim parçaladı, bu güçlü bileğin yenilmez kuvvetinden başka? Onlar bana değilse, kime aitti? Ben geçimimi onlarla değilse, neyle sağlıyordum?”

“Daha önce de düşündüğüm şeyden şimdi iyice emin oldum,” dedi bunun üzerine Don

Quijote. “Peşimi bırakmayan bu büyücüler, her şeyi karşıma olduğu gibi çıkarıp sonra istedikleri gibi değiştiriyorlar. Size gerçekten doğruyu söylüyorum beyler; burada olup biten her şey, bana hakikatin ta kendisi gibi geldi. Melisendra Melisendra’ydı; Don Gaiferos Don Gaiferos’tu; Mansur Mansur’du; Charlemagne da Charlemagne’dı. Öfkem bu yüzden kabardı; gezgin şövalyelik mesleğinin icaplarını yerine getirmek için de, kaçanlara yardım etmek istedim ve bu iyi niyetle, gördüğünüz şeyi yaptım. Olaylar tersine döndüyse, suç bende değil, peşimi bırakmayan alçaklarda. Her şeye rağmen, kötülükten kaynaklanmadığı halde, bu hatanın bedelini ben ödemek istiyorum. Pedro Usta kırılan kuklalar için ne istediğini söylesin, ben derhal, geçerli Kastilya parasıyla ödemeye hazırım.”

Pedro Usta önünde eğilerek dedi ki:

“Ben de, bütün yardıma muhtaç aylâkların gerçek koruyucusu ve kurtarıcısı olan La Mancha’lı yiğit Don Quijote’nin duyulmadık Hıristiyan’lığından bunu beklerdim. Sayın hancıyla yüce Sancho da, zat-ı âlinizle bana, kırılan kuklaların değeri konusunda hakemlik ve aracılık etsinler.”

Hancıyla Sancho bu görevi kabul ettiler; Pedro Usta yerden kafası kopmuş Zaragoza kralı Mansur’u aldı ve dedi ki:

“Bu kralı eski haline döndürmenin imkânsız olduğu belli; bana öyle geliyor ki, itiraz eden olmazsa, ölüsü için şahsıma dört buçuk riyal verilmeli.”

“Devam edin!” dedi Don Quijote.

Pedro Usta ortadan biçilmiş İmparator Charlemagne’ı eline alarak, “Bu baştan aşağı doğrama karşılığı olarak da, beş riyal bir çeyrek istesem fazla olmaz,” diye devam etti.

“Az da değil ama,” dedi Sancho.

“Fazla da değil,” dedi hancı; “ortada anlaşsınlar, beş riyalde karar kılınsın.”

“Beş riyal bir çeyreğin tamamı verilsin,” dedi Don Quijote; “bu müthiş facianın hesabında, bir çeyrek az, bir çeyrek fazla farketmez. Acele edin Pedro Usta; yemek saati yaklaştı; açlık belirtileri başladı bende.”

“Burnu ve bir gözü eksik olan güzel Melisendra için, haklı olarak, iki riyal, on iki *maravedi* istiyorum,” dedi Pedro Usta.

“Melisendra kocasıyla birlikte şimdi en azından Fransa sınırına varmış olmasa, böyle bir felâket olabilirdi,” dedi Don Quijote; “çünkü bindikleri at bana koşmuyor, uçuyor gibi geldi. Kısacası, kediyi bana tavşan diye yutturmanın, kendisi şimdi bir terslik olmadıysa, Fransa’da ayaklarını uzatmış keyif çatarken, Melisendra’yı benim karşıma burunsuz çıkarmanın âlemi yok. Tanrı herkesin yardımcısı olsun, sayın Pedro Usta; hepimiz eğri oturalım, doğru konuşalım. Devam ediniz.”

Don Quijote’nin sapıtmaya başladığını, eski konusuna döndüğünü gören Pedro Usta, elinden tamamen kaçırmak istemedi ve dedi ki:

“Bu herhalde Melisendra değil, ona hizmet eden nedimelerden biri; bu durumda, kendisi için altmış *maravedi* verirseniz, yeter.”

Bu şekilde daha birçok parçalanmış kuklaya fiyat biçti; hakemler, tarafların her ikisini de memnun edecek bir fiyat üzerinde anlaştılar ve böylece kırk riyal üç çeyreklik bir yekûn elde edildi. Sancho'nun derhal ödediği bu paranın haricinde, Pedro Usta maymunu yakalamanın zahmetine karşılık iki riyal daha istedi.

“Ver Sancho,” dedi Don Quijote; “maymunu değil, şarap tulumunu ele geçirmesi için. Bana şimdi Señora Doña Melisendra'yla Señor Don Gaiferos'un Fransa'da, sevdikleriyle bir arada olduklarını kesin olarak haber verene, iki yüz riyal mükâfat verirdim.”

“Bu haberi olsa olsa benim maymun verebilir,” dedi Pedro Usta; “ama şimdi onu şeytan gelse, yakalayamaz. Yine de, hem özlemin, hem de açlığın, onu bu gece beni aramaya mecbur edeceğini zannediyorum; sabah ola hayrola.”

Sonuçta tiyatro fırtınası dindi; hep birlikte, barış ve dostluk içinde yemek yediler; son derece cömert olan Don Quijote yemeği ısmarladı.

Mızrak taşıyan adam, sabah olmadan handan ayrıldı; sabah olunca da, kuzen ve paj, Don Quijote'yle vedalaşmaya geldiler; biri memleketine dönmek, öteki yoluna devam etmek üzere. Don Quijote paja, yolda ihtiyacı olur diye on iki riyal verdi. Pedro Usta, gayet iyi tanıdığı Don Quijote'yle daha fazla tartışmaya girmek istemediğinden, güneş doğmadan önce uyandı ve tiyatrosunun artıklarıyla maymununu toparlayıp kendi serüvenlerinin peşine düştü. Don Quijote'yi tanımayan hancı, hem cömertliğine, hem de çılgınlığına şaşırıp kalmıştı. Sonuçta, Sancho, efendisinin emriyle kendisine gayet yüklü bir ödeme yaptı ve hancıyla vedalaştılar. Sabah sekiz sularında handan ayrılıp yola koyuldular; bırakalım gitsinler; çünkü bu müthiş hikâyeye ilişkin başka şeylerin anlatılabilmesi için, öyle gerekiyor.

[85](#) Vergilius'un *Aeneis* destanından.

YİRMİ YEDİNCİ BÖLÜM

Pedro Usta'yla maymununun kim olduklarına ve Don Quijote'nin istediği, düşündüğü gibi sonuçlanmayan anırtı serüveninin başarısızlığına dair

Bu büyük öykünün tarihçisi Seyyid Hâmid, bu bölüme şu sözlerle başlıyor: “Katolik bir Hıristiyan olarak yemin ederim ki...”; hikâyenin tercümanı ise, Seyyid Hâmid'in, kesinlikle Magripli olmasına rağmen Katolik Hıristiyan olarak yemin etmesini şöyle açıklıyor: Nasıl ki, Katolik bir Hıristiyan yemin ettiğinde, yemini ve söyleyecekleri doğruysa, doğru olması gerekirse, yazar da Katolik bir Hıristiyan gibi yemin etmektedir; Don Quijote hakkında, Pedro Usta'nın ve kehanetleriyle bütün o köylerde hayranlık uyandıran falcı maymunun kim oldukları konusunda doğruyu söylemektedir.

Sonra da, bu hikâyenin birinci kısmını okuyanların, Don Quijote 'nin Morena Dağlarında hürriyetlerine kavuşturduğu forsalardan biri olan Ginés de Pasamonte'yi, o fesat ve nankör insanların, bu iyiliğine nasıl rezil bir karşılık verdiklerini hatırlayacağını söyler. Don Quijote'nin Ginesillo de Parapilla dediği bu Ginés de Pasamonte, Sancho Panza'nın boz eşeğini çalmıştı. Basımcıların hatası yüzünden, birinci kısımda bu hırsızlığın nasıl, ne zaman olduğu yer almamış, birçok kişi bunu dert edinip basımcının suçunu yazarın zayıf hâfızasına yüklemişti. Her neyse, Ginés, eşeği, Sancho Panza üstünde uyurken çalmıştı; bunun için de, Sacripante Albraca kuşatmasındayken, Brunelo'nun, atını bacaklarının arasından çalmak için kullandığı yöntemle başvurmuştu. Sancho eşeği daha sonra, anlatıldığı şekilde geri aldı. Bu Ginés, öyle çok düzenbazlık yapmış, öyle suçlar işlemişti ki, kendisi koca bir kitap yazıp hepsini anlatmıştı; bu suçları yüzünden kendisini cezalandırmak üzere arayan adaletin pençesine düşmekten korktuğu için, Aragon Krallığına geçip sol gözünü kapatarak, kuklacılık mesleğine başlamaya karar vermişti; hem bu işte, hem de elçabukluğunda ustaydı.

Daha sonra, Berberistan'dan gelen, hürriyetlerine kavuşmuş birtakım Hıristiyan'lardan o maymunu satın aldı; maymuna, belli bir işaret verildiğinde, omzuna atlayıp kulağına bir şeyler söylemiş gibi yapmayı öğretti. Bu hazırlıklar tamamlandıktan sonra, tiyatrosu ve maymunuyla bir köye girmeden önce, en yakın köyde veya uygun birisinden, gideceği köyde kimlerin başına neler geldiğini öğreniyordu. Bunları hâfızasına iyice yerleştiriyor, önce kuklalarını oynatıyordu; temsil ettiği hikâye değişiyordu; ama bütün oyunlar neşeli, eğlenceli ve bilinen öykülere dayanıyordu. Gösteri bittikten sonra, köylülere maymununun becerilerini anlatıyor, geçmişte ve şimdiki zamanda olup biten her şeyi bildiğini, ama geleceği bilmediğini söylüyordu. Her sorunun cevabı için iki riyal istiyor, ama bazen soru soranların nabzını yoklayıp biraz indirim yapıyordu. Bazen, gittiği bir evde yaşayanların başına gelenleri bildiği halde, para ödememek için soru sorulmazsa, maymuna işareti veriyor, sonra da, maymunun söylediklerini, yani yaşanmış olayların tıpatıp aynısını aktarıyordu. Böylece inanılmaz bir şöhret kazanıyor, herkesi peşinden sürüklüyordu. Bazen de, çok akıllı olduğu için, cevapları sorulara göre uyduruyor, kimse maymunun nasıl kehanette bulunduğu konusunda kendisini

sıkıştırmadığı için de, herkesi uyutuyor, ceplerini dolduruyordu.

Hana girer girmez Don Quijote'yle Sancho'yu tanımış, bu sayede, Don Quijote'yi de, Sancho Panza'yı da, handaki herkesi de kolaylıkla şaşırtabilmişti. Ama Don Quijote, bir önceki bölümde anlatıldığı gibi Kral Mansur'un kafasını kesip bütün atlarını mahvettiğinde elini biraz daha aşağı indirmiş olsa, Ginés'e çok pahalıya patlayacaktı.

İşte, Pedro Usta'yla maymunu hakkında anlatılacaklar bu kadar.

Tekrar La Mancha'lı Don Quijote'ye dönelim; Don Quijote handan ayrıldıktan sonra, Zaragoza şehrine girmeden önce, Ebro Irmağının kıyılarını ve bütün o bölgeyi görmeye karar verdi; nasılsa mızrak dövüşlerinin başlamasına daha çok zaman vardı; bunları yapmaya yeterdi. Bu niyetle yoluna devam etti ve iki gün boyunca, yazmaya degecek bir şey geçmedi başından. Üçüncü gün, bir tepeyi tırmanırken, davul, trompet ve arkebüzlerin çıkardığı müthiş bir gürültü duydu. Önce, oradan bir askerî birliğin geçmekte olduğunu düşünerek Rocinante'yi mahmuzladı ve tepeyi tırmandı. Zirveye vardığında, tepenin yamacında, kendi tahminince, iki yüzden fazla silâhlı adam gördü; silâhlar çok çeşitliydi: kargılar, kundaklı yaylar, teberler, baltalı mızraklar, süvari mızrakları, birkaç arkebüz ve çok sayıda kalkan. Don Quijote tepeden aşağı inip birliğe yaklaştı; o kadar yakına gitti ki, sancakları açık seçik gördü; renklerini, armalarını seçebildi; özellikle biri dikkatini çekti: beyaz saten bir sancağın, veya flamanın üzerinde, çok canlı bir eşek resmi çiziliydi; küçük Sicilya eşeği, başı havada, ağzı açık, dili dışarıda, âdeta anırır gibi duruyordu. Eşeğin çevresinde, iri harflerle, şu iki mısra yazılıydı:

Boşuna anırıp durmadılar,
belediye başkanlarımızın her ikisi de.

Don Quijote, bu armadan, bu insanların anırtı köyünden oldukları sonucunu çıkardı ve Sancho'ya bunu söyleyip sancaktaki yazıyı okudu. Ayrıca, bu olayı kendilerine anlatan kişinin, anıranların, ihtiyar meclisi üyesi olduklarını söylemekle hata ettiğini de belirtti; çünkü sancakta yazılı mısralara bakılırsa, anıranlar belediye başkanıydı. Sancho Panza buna şöyle cevap verdi:

“Efendim, siz ona bakmayın; o sırada ihtiyar meclisi üyesi olan adamların zamanla belediye başkanlığına gelmiş olması çok mümkün; öyle olunca da, her iki sıfatla da anılabilirler. Ayrıca, anıranların, gerçekten anırmışlarsa, belediye başkanı mı, ihtiyar meclisi üyesi mi oldukları, olayın gerçekliği açısından önemli değil; çünkü bir belediye başkanı da, ihtiyar meclisi üyesi kadar anırabilir.”

Kısacası, alaya uğrayan köyün, kendileriyle komşuluğa yakışmayacak, abartılı bir şekilde alay etmiş olan köyle savaşmak üzere hazırlandığını anladılar.

Don Quijote onlara yaklaşmaya devam etti; Sancho ise, bu tür durumlarda yer almaktan hiçbir zaman hoşlanmadığından, epeyce sıkıntılıydı. Adamlar, Don Quijote'yi kendi saflarında zannederek aralarına aldılar. Don Quijote miğferinin siperliğini kaldırıp zarif bir

edayla eşekli sancağa doğru ilerledi; ordunun ileri gelenleri, kendisini daha iyi görebilmek için çevresine toplandılar. Don Quijote'yi ilk kez gören herkesin düştüğü şaşkınlığa düşmüşlerdi. Hepsinin, tek kelime etmeden, hiç soru sormadan, dikkatle kendisine baktığını gören Don Quijote, bu sessizlikten yararlanmak istedi ve sessizliği bozarak yüksek sesle konuştu:

“Saygıdeğer beyler, sizden bütün samimiyetimle rica ediyorum, söyleyeceklerimi, can sıkıcı veya tatsız bulmadığınız sürece, bölmeden dinleyiniz; eğer sıkılırsanız, vereceğiniz en ufak bir işaretle ağzıma öyle bir mühür vuracağım ki, çenemi bıçak açmayacak.”

Adamların hepsi, istediği gibi konuşmasını, seve seve dinleyeceklerini söylediler. Don Quijote bu izni aldıktan sonra, sözlerine devam etti:

“Saygıdeğer beyler, ben gezgin şövalyeyim; mesleğim silâhşörlük, görevim yardıma muhtaç olanları korumak, destek olmaktır. Birkaç gün önce, derdinizi ve düşmanlarınızdan intikam almak için sık sık silâha sarılmanızın sebebini öğrendim. Meselenizi bir değil, birçok kere enine boyuna düşündüm ve şu sonuca vardım: Düello yasalarına göre, hakarete uğradığınızı düşünmekle hata ediyorsunuz; çünkü hiçbir şahıs, bütün bir köye meydan okuyamaz; meğer ki kimin işlediği belli olmayan bir ihanet suçu yüzünden, toplu olarak köyü hainlikle suçluyor olmasın. Bunun bir örneği, Don Diego Ordóñez de Lara'dır; kendisi, Vellido Dolfos'un kralı tek başına öldürdüğünü bilmediği için, Zamora kentini topluca suçlamıştı; bu sebeple, intikam almak, karşılığını vermek, bütün kent ahalisine düşüyordu. Öte yandan, Señor Don Diego'nun biraz ileri gittiği, hattâ meydan okumanın sınırlarını aştığı da bir gerçektir; çünkü ölüleri, suları, buğdayları, doğacak olanları ve sayılan diğer teferruatı suçlamasına gerek yoktu. Her neyse, bu da anlaşılır; çünkü öfke çığırından çıktı mı, dile ne baba gem vurabilir, ne öğretmen. Böyle olduğuna göre, yani, bir kişi tek başına bir krallığa, ile, şehre, devlete veya köye toplu halde meydan okuyamayacağına göre, böyle bir hakaretin intikamını almaya gerek olmadığı da aşikârdır; çünkü ortada hakaret yoktur. Saat köyünün⁸⁶ ahali, kendilerine bu lâkapla hitap etti diye ikide birde birini öldürseler, yahniciler, patlıcancılar, balinacılar, sabuncular⁸⁷, çocukların, şunun bunun ağzında gezen isimlerle, lâkaplarla anılan diğerleri, aynı şeyi yapsalar, hoş mu olurdu? Bütün bu meşhur kentlerin, en ufak bir olayda sinirlenip intikam aldıklarını, kılıçlarını sürgülü trombon misali gezdirdiklerini düşünün! Yo, hayır, Tanrı buna izin vermez, tasvip etmez. Akıllı kimseler, düzenli devletler, dört şey için silâhlanıp kılıç çeker, kendilerini, canlarını ve mallarını tehlikeye atarlar: Birincisi, Katolik dinini savunmak için; ikincisi, canını korumak için, ki bu tabii ve ilâhi bir kanundur; üçüncüsü, şerefini, ailesini ve mülkünü korumak için; dördüncüsü de, kralının hizmetinde, haklı savaşlarda; beşinci bir madde eklemek istersek, ki ikincisiyle birlikte sayılabilir, vatanını savunmak için. Bu belli başlı beş sebebe, haklı ve makul, silâha sarılmayı zorunlu kılan başka bazı sebepler eklenebilir; ama çocukça sebeplerle, hakareten çok gülüp eğlenmek için yapılan şeyler karşısında silâha sarılan kişi, bence sağduyudan tamamen yoksundur. Üstelik de haksız intikam –haklı intikam yoktur zaten– bağlı olduğumuz kutsal dinimize tamamen aykırıdır;

çünkü dinimiz bize, düşmanlarımıza iyilik etmemizi, bizden nefret edenleri sevmemizi emreder. Bu emri yerine getirmek biraz zor gibi görünse de, içinde Tanrı'dan çok Dünya'yı barındıranlar, ruhtan çok tene sahip olanlar için zordur sadece; çünkü Tanrı ve gerçek insan olan, asla yalan söylemeyen, söylemesi mümkün olmayan İsa, bizim kanun koyucumuz olarak, boyunduruğunun yumuşak, yükünün hafif olduğunu söylemiştir; yani, bize yerine getirilmesi imkânsız olan bir şeyi emretmiş olamaz. Gördüğünüz gibi saygıdeğer beyler, hem ilâhi yasalar, hem de insanların yasaları, sizi barışa zorlamakta.”

Bunun üzerine Sancho kendi kendine, “Benim bu efendim din âlimi değilse, beni de şeytan götürsün,” dedi. “Değilse de, hık demiş burnundan düşmüş.”

Don Quijote durup soluklandı; hâlâ sessizce kendisini dinlediklerini görünce, konuşmasına devam etmek istedi; tam edecekti ki, Sancho keskin zekâsıyla araya girdi ve efendisinin durakladığını görerek onun adına konuştu:

“Bir zamanlar Mahzun Yüzlü Şövalye, şimdi de Aslanlar Şövalyesi adıyla anılan efendim La Mancha'lı Don Quijote, çok ihtiyatlı bir asilzadedir; bir bilgin kadar iyi Latince ve İspanyolca bilir; daima iyi bir asker olarak konuşur, nasihat verir ve düello denen şeyin bütün kanunlarını, kurallarını ezbere bilir. Yani tek yapacağınız şey, onun dediğini aynen yerine getirmek; günahı benim üzerime olsun. Ayrıca, eşekle eşek olunmaz derler. Ben hatırlıyorum, çocukken canım istediği zaman anırırdım, kimse de karışmazdı; hem o kadar güzel, o kadar tabii anırırdım ki, ben anırdım mı köyün bütün eşekleri de anırmaya başladılar; yine de, gayet şerefli insanlar olan annemle babamın evlâdıydım. Bu kabiliyetim yüzünden köyün birkaç ukalâsı beni kıskanırdı, ama ben hiç aldırmazdım. Doğru söylediğimi ispat etmemi isterseniz, durup dinleyin; bu iş tıpkı yüzmek gibidir; insan bir kere öğrendi mi, hayat boyu unutmaz.”

Sonra eliyle burnunu tutup öyle bir şiddetle anırmaya başladı ki, yakındaki bütün vâdilerde anırtısı yankılandı. Ne var ki, yanında duran adamlardan biri, kendileriyle alay ettiğini sanıp elindeki sopayı kaldırdı ve öyle bir vurdu ki, Sancho Panza ister istemez yere devrildi. Sancho'ya yapılan kötü muameleyi görünce, Don Quijote elinde mızrak, vuran adama saldırdı; ama araya girenler o kadar kalabalıktı ki, intikamını alamadı. Üzerine dolu gibi taşlar yağdığını, kendisine doğrultulmuş bin tane kundaklı yay, bir o kadar da arkebüzle tehdit edildiğini görünce, Rocinante'nin dizginlerine asılıp koşabildiği kadar hızla, aralarından ayrıldı; bir yandan da, bütün kalbiyle Tanrı'ya dua ediyor, bu tehlikeden kendisini kurtarsın diye yakarıyordu; her an, bir merminin sırtından girip göğsünden çıkmasından korkuyor, ikide bir nefes alıp, hâlâ nefes alıp alamadığını kontrol ediyordu.

Ama adamlar onun kaçtığını görmeye yetinip ateş etmediler. Sancho'yu da kendine gelir gelmez eşeğine bindirip, efendisinin peşinden gitmesine izin verdiler; gerçi Sancho'da eşeğini sürececek hal yoktu, ama eşek, bir an bile ayrılamadığı Rocinante'nin izini takip etti. Don Quijote epeyce uzaklaştıktan sonra başını çevirip Sancho'nun geldiğini gördü ve takip eden olmadığından, bekledi.

Adamlar akşama kadar orada beklediler; düşmanları savaş meydanında boy göstermeyince,

sevinç içinde köylerine döndüler. Yunanlılar 'ın eski geleneğini bilseler, oraya bir zafer abidesi dikerlerdi.

[86](#) Endülüs'teki Espartinas köyünün lâkâbı.

[87](#) Sırasıyla Valladolid, Toledo, Madrid ve Sevilla halklarına takılan adlar.

YİRMİ SEKİZİNCİ BÖLÜM

Badincani'nin, dikkatle okuyanların öğreneceklerini söylediği şeylere dair

Cesur adam kaçıyor, ortada bir düzenbazlık var demektir; ihtiyatlı kişiler, daha uygun fırsatları beklerler. Bu gerçek, Don Quijote tarafından da kanıtlandı; Don Quijote, köyün öfkesi ve kızgın ordunun kötü niyetleri karşısında, tabanları yağladı. Ne Sancho'yu, ne de içinde bulunduğu tehlikeyi hatırladı ve emniyette olduğuna kanaat getirinceye kadar uzaklaştı oradan. Sancho, daha önce de belirtildiği gibi, eşeğinin üzerine yığılmış halde onu izliyordu. Sonunda efendisine yetişti; bu arada kendine de gelmişti; yetiştiği anda da, kendini eşeğin üstünden Rocinante'nin ayaklarının dibine attı; perperişan, pestili çıkmış, kıpırdayamaz haldeydi. Don Quijote, yaralarına bakmak için atından indi; ama tepeden tırnağa sağlam olduğunu görünce, epeyce sinirlenerek dedi ki:

“Tam anıracak zamanı buldunuz Sancho! Kel yanında kabak anıldığını siz nerede duydunuz? Ezgi anırtı olunca, sopadan başka âlet eşlik edebilir miydi size? Tanrı'ya şükredin Sancho, üzerinizde sopayla haç çıkaracaklarına, yüzünüze palayla haç çizebilirlerdi.”

“Cevap verecek halim yok,” dedi Sancho; “sanki ben değil, sırtım konuşuyormuş gibi geliyor bana. Hayvanlara binelim de uzaklaşalım buradan; anırmayı keseceğim; ama gezgin şövalyelerin kaçtığını ve sadık silâhtarlarını düşmanın elinde unufak edilmiş halde bıraktıklarını söylemeden edemeyeceğim.”

“Çekilmek kaçmak değildir,” diye cevap verdi Don Quijote. “Şunu bil ki Sancho, ihtiyat temeli üzerine kurulmayan cesarete pervasızlık denir ve pervasız kişi kahramanlıklarını, cesaretinden çok, iyi talihine borçludur. Evet, itiraf ediyorum, çekildim; ama kaçmadım. Bunu yaparken de birçok cesur kişiyi örnek alarak, daha uygun bir fırsat beklemek üzere çekildim; tarihler, bunun örnekleriyle doludur. Sana bir yararı olmayacağı, benim için de sıkıcı olacağı için, şu anda bu örnekleri saymıyorum.”

Bu arada Sancho, efendisinin yardımıyla eşeğine binmişti; Don Quijote de Rocinante'nin üzerine bindi ve yavaş yavaş, çeyrek fersah kadar ileride görünen bir kavaklığa doğru gittiler. Sancho arasına derinden ahlar çekiyor, acıyla inliyordu; Don Quijote bu kederinin sebebini sorunca, kuyruksokumundan ense köküne kadar uzanan müthiş ağrının nefesini kestiğini söyledi.

“Ağrının sebebi, hiç şüphesiz, sana uzun bir sopayla vurmuş olmaları,” dedi Don Quijote. “Uzun olduğu için, bu ağrıyan yerlerin hepsini içine alan sırtının tamamına isabet etti; daha fazla yerine isabet etseydi, ağrıların daha fazla olurdu.”

“Tanrı hakkı için,” dedi Sancho, “zat-ı âliniz beni müthiş bir şüpheden kurtardınız; çok da güzel kelimelerle ifade ettiniz! Yüce Tanrım! Ağrılarımın sebebi o kadar gizli miydi ki, sopanın isabet ettiği yerlerin ağrıdığını söylemek gereksin? Ayak bileklerim ağrısaydı, niye ağrıyor diye tahmin yürütmenin bir anlamı olabilirdi; ama sopa vurulan yerim ağrıdığına göre, tahmin yürütülecek bir şey yok. Doğrusunu isterseniz, sevgili efendim, eldeki yara, yarasıza

duvar deliği gibidir; ayrıca, gün geçtikçe, zat-ı âlinizin yoldaşlığından ne kadar az şey bekleyebileceğimi keşfediyorum. Bu sefer sopa yememe izin verdiyseniz, o eski altı okkalara, başka zıvırlıklara daha yüz kere döneriz; bu sefer sırtıma denk geldiyse, başka sefere de gözlerime denk gelir. Ben aptalım, hayatım boyunca da doğru bir iş yapmayacağım; aslında evime, karıma, çocuklarıma dönsem, çok daha iyi ederdim; Tanrı ne verdiyse onunla ailemi geçindirir, çocuklarımı yetiştirir, zat-ı âlinizin peşinde, yol denmeyecek yollarda, patikalarda, az içip daha da az yiyerek dolaşmazdım. Ya uykuya ne demeli? Silâhtar kardeşim, toprağın üstünde yedi ayak ölçüverin, daha fazlasını isterseniz, bir o kadarını daha alın, keyfinize kalmış; canınızın istediği gibi yayılın. Gezgin şövalyeliği ilk başlatan, en azından geçmişteki bütün o aptal gezgin şövalyelerin silâhtarı olmaya kalkan ilk adam her kimse, cayır cayır yansın, kül olsun. Şimdiki gezgin şövalyeler hakkında bir şey demiyorum; zat-ı âliniz de onlardan biri olduğu için, saygı duyuyorum; ayrıca, zat-ı âliniz konuştuğunuzda, düşündüğünüzde, şeytandan geri kalmadığınızı da biliyorum.”

“Bahse girerim Sancho,” dedi Don Quijote, “şimdi böyle kimse karışmadan konuşurken, vücudunuzda ağrıyan tek yer yoktur. Aklınıza, ağzınıza gelen her şeyi söyleyin evlâdım; sizin bir tarafınız ağrımasın diye, ben münasebetsizliklerinize zevkle katlanmaya razıyım. Evinize, karınızın, çocuklarınızın yanına dönmeyi bu kadar istiyorsanız, benim engel olmama Tanrı izin vermesin. Param sizde; köyümüzden bu üçüncü ayrılışımızdan bu yana ne kadar zaman geçti, hesaplayın, her ay ne kadar kazanabileceğinizi, kazanmanız gerektiğini de düşünün ve kendiniz yapın ödemeyi.”

“Ben, zat-ı âlinizin gayet iyi tanıdığı, bakalorya sahibi Sansón Carrasco’nun babası Tomé Carrasco’nun hizmetindeyken, yemek haricinde ayda iki duka altını kazanırdım. Zat-ı âlinizin hizmetinde ne kazanabileceğimi bilmiyorum, ama gezgin şövalye silâhtarlığının, bir çiftçiye hizmet etmekten daha zahmetli olduğunu biliyorum; çünkü eninde sonunda, çiftçiye hizmet ederken, gündüz ne kadar çalışsak da, ne aksilik olsa da, akşam yahnimizi yer, yatağımızda yatarız. Zat-ı âlinizin hizmetine girdiğimden beri, bir yatakta yatmadım. Don Diego de Miranda’nın evinde kaldığımız kısa süreyle Camacho’nun çömleklerinin köpüğüyle çektiğim ziyafet, bir de Basilio’nun evinde yiyip içtiklerim, uyuduğum hariç; geri kalan bütün zamanda sert toprakta, yıldızların altında, tabiatın bütün şiddetine maruz kalarak uyudum; peynir dilimleriyle, kuru ekmekle beslendim; dolaştığımız bu sapa yerlerde önümüze çıkan derelerin, pınarların suyunu içtim.”

“İtiraf ederim ki, bütün söylediklerin doğru Sancho,” dedi Don Quijote. “Sizce Tomé Carrasco’nun verdiğinden ne kadar fazla vermeliyim?”

“Bence,” dedi Sancho, “aylık, iki riyal eklerseniz, yerinde olur. Bu, çalışmamın karşılığı olan ücretim; zat-ı âlinizin bana vermeyi vaat ettiği cezire valiliği konusuna gelince, altı riyal daha eklemeniz yerinde olur; yani toplam otuz riyal ediyor.”

“Pekâlâ,” diye cevap verdi Don Quijote; “tesbit ettiğiniz ücrete uygun olarak, köyümüzden ayrılalı yirmi beş gün oldu; buna göre hesaplayın Sancho; borcumu çıkarın ve dediğim gibi

kendiniz ödeyin.”

“Hey ulu Tanrım!” dedi Sancho. “Zat-ı âliniz bu hesapta çok yanılıyorsunuz; çünkü cezire meselesinde, zat-ı âlinizin bana söz verdiği günden, şu ana kadar olan süreyi hesaplamak gerekiyor.”

“Peki ne kadar oldu söz vereli, Sancho?” dedi Don Quijote.

“Yanlıı hatırlamıyorsam,” diye cevap verdi Sancho, “yirmi yılı geçmiş olmalı; üç gün eksik veya fazla olabilir.”

Don Quijote alnına bir şaplak indirerek kahkahalarla gülmeye başladı ve dedi ki:

“Ben Morena Dağlarında, hattâ seferlerimizin toplam süresi boyunca, olsa olsa iki ay dolaştım; sen ise cezireyi vaat edeli yirmi yıl olduğunu söylüyorsun, öyle mi Sancho? Bence sen, sendeki paramın, olduğu gibi senin ücretine sayılmasını istiyorsun; eğer öyleyse, istediğın buysa, veriyorum, al, güle güle harca. Böyle kötü bir silâhtarım olacağına, yoksul, meteliksiz kalayım, daha iyi. Söyler misin, ey gezgin şövalyeliğın silâhtarlık yasalarının saptırıcısı, sen herhangi bir gezgin şövalye silâhtarının, efendisiyle, ayda şu kadar para verirseniz hizmet ederim pazarlığına giriştiğini gördün mü, okudun mu? Serseri, sefil herif, canavar –sen bunların hepsinin çünkü– gezgin şövalye tarihlerinin engin denizine bir dal bakalım; eğer senin bu söylediklerini söylemiş veya düşünmüş olan bir tek silâhtar bulursan, gel suratıma çarp, üstüne dört kere de nanik yap. Boz eşeğinin dizginine, veya yularına asıl ve evine dön; çünkü benimle birlikte bir tek adım daha atmayacaksın bundan böyle. Ey, tuz ekmek haini! Ah, yersiz vaatler! Ey, insandan çok hayvan adam! Tam ben seni mevki sahibi yapacakken, karına rağmen senyörlüğe getirecekken, gidiyorsun, öyle mi? Tam ben seni dünyanın en güzel ceziresinin başına getirmeye kesin karar vermişken gidiyorsun, öyle mi? Kısacası, senin de daha önce söylediğın gibi, eşek hoıaftan ne anlar? Eşeksin, eşek kalacaksın ve eşek olarak ömrünü tamamlayacaksın; çünkü bana kalırsa hayvan olduğun senin kafana dank etmeden, ömrün sona erecek.”

Don Quijote bu sitemleri peşpeşe dizerken, Sancho gözlerini ayırmadan ona bakıyordu; o kadar üzüldü ki, gözleri yaşlarla doldu; acıklı, titrek bir sesle dedi ki:

“Sevgili efendim, itiraf ederim ki, tam eşek olmak için bir tek kuyruğum eksik. Zat-ı âliniz bana bir kuyruk takmak isterseniz, ben hakettiğimi kabul ederim; ömrümün geri kalan günlerinde de size eşek olarak hizmet ederim. Affedin beni efendim, acemiliğime, cahilliğime verin; çok konuşuyorsam, kötülüğümden değil, zaafımdandır; insan beşer, kuldur şaşar.”

“Konuşmana bir atasözü sıkıştırıvermesen, şaşardım Sancho. Pek-ala, hatanı düzeltmen ve bundan böyle bu kadar çıkar peşinde koıımaman şartıyla seni affediyorum; gönlünü ferah tutmaya çalış; umudunu yitirme, cesur ol ve gecikmiş olsa da imkânsız olmayan vaatlerimin gerçekleşmesini bekle.”

Sancho, imkânsız gibi görünen şeyi başarmak için olağüstü bir çaba göstermesi gerekse de, öyle yapacağını söyledi.

Bunun üzerine kavaklığa girdiler; Don Quijote bir karaağacın, Sancho da bir gürgenin altına

yerleştiler; zaten bu ve benzeri ağaçların daima altına yerleşilir. Sancho geceyi sancılı geçirdi; çünkü gecenin serinliğinde, yediği sopalar daha çok hissediliyordu. Don Quijote ise her zamanki düşüncelerine daldı; ama her şeye rağmen, uykuya teslim oldular. Şafak sökerken, yola düşüp meşhur Ebro kıyılarını aramaya koyuldular ve başlarından, bir sonraki bölümde anlatılacak olanlar geçti.

YİRMİ DOKUZUNCU BÖLÜM

Müthiş büyülü kayak serüveni

Don Quijote'yle Sancho, kavaklıktan çıktıktan iki gün sonra, olaysız bir yolculuğun sonunda, Ebro Irmağına vardılar. Nehri görmek Don Quijote'ye büyük bir zevk verdi; kıyılarının güzelliğini, suyunun berraklığını, sakin akışını, sıvı billûrlarının bolluğunu seyretti ve bu güzel görüntü, zihninde türlü sevdalı hülyalar canlandırdı. Özellikle de Montesinos Mağarasında gördüklerini evirip çevirdi kafasında. Pedro Usta'nın maymunu, o gördüklerinin bir kısmının gerçek, bir kısmının yalan olduğunu söylemişti; ama o, yalan olanlardan çok, gerçek olanların üzerinde duruyor, Sancho ise aksine, hepsine koca bir yalan gözüyle bakıyordu.

Bu şekilde ilerlerken, kıyıda bir ağacın gövdesine bağlanmış, küreksiz, başka bir donanımı da olmayan küçük bir kayak gözüne ilişti. Don Quijote dört bir yana baktı; kimseyi göremedi ve derhal, hiç tereddütsüz, Rocinante'nin üstünden yere atladı. Sancho'ya da eşeğinden inmesini, hayvanların ikisini birden oradaki kavaklardan veya söğütlerden birine, güzelce bağlamasını söyledi. Sancho böyle birdenbire yere inip hayvanların bağlanmasının sebebini sordu. Don Quijote cevap verdi:

“Şunu bilmen gerekir ki Sancho, bu gördüğün kayak, doğrudan, başka bir ihtimale yer vermeden, beni içine girmeye davet etmektedir; bu kayakla, şüphesiz büyük bir belâyla karşı karşıya olan bir şövalyenin ya da yardıma muhtaç başka bir soylu kişinin imdadına yetişmem gerekiyor. Çünkü şövalye kitaplarının ve bu hikâyelerde sözleriyle işleri anlatılan büyücülerin âdeti böyledir. Bir şövalye, ancak başka bir şövalyenin yardımıyla kurtulabileceği bir derde düştüğünde, iki şövalye birbirlerinden iki, üç bin fersah, hattâ daha uzakta bile olsalar, yardıma yetişecek olan şövalyeyi ya bir buluta bindirirler, ya da binebileceği bir kayak çıkarırlar önüne ve göz açıp kapayıncaya kadar, havadan veya denizden, istedikleri yere götürürler. İşte Sancho, bu kayak da bu sebeple konmuş buraya; gün gibi aşikâr bu; sen daha fazla oyalanmadan eşekle Rocinante'yi birlikte bağla, Tanrı yolumuzu açık etsin; çünkü ben dünya yıkılsa yine de bineceğim bu kayığa.”

“Madem öyle,” dedi Sancho, “zat-ı âliniz ikide birde bu (bilmem saçma sapan mı desem) durumlara dalmaya kararlı olduğunuza göre, itaat edip boynumu bükmekten başka çarem yok. Ne demişler: ‘Sen bilirsin deyince değirmende kavga olmaz.’ Ama her şeye rağmen, ben vicdanımı rahatlatmak için zat-ı âlinize şunu söylemek istiyorum: Bana öyle geliyor ki, bu kayak büyücülere değil, bu nehrin balıkçılarından birine ait; çünkü bu nehirde dünyanın en güzel tirsi balıkları avlanır.”

Sancho bir yandan bunları söylüyor, bir yandan da hayvanları bağlıyor, onları büyücülere emanet ediyordu; içi epeyce sıkıntılıydı. Don Quijote ona hayvanları ihmal ettikleri için üzülmemesini söyledi; kendilerini o ırak iklimlere iblâğ edecek olan, hayvanları beslemekten de geri kalmazdı.

“Ben bu *iplâ* etmeyi anlamadım,” dedi Sancho, “hayatımda duymadım böyle bir lâfi.”

“*İblâğ* etmek, *ulaştırmak* demektir,” diye cevap verdi Don Quijote. “Anlamamanda şaşılacak bir şey yok; çünkü sen tahsil görmemişsin, kendini çok bilgili zannedip de bir şey bilmeyen kimi insanlar gibi, bunları bilmen gerekmiyor zaten.”

“Hayvanları bağladım,” dedi Sancho; “şimdi ne yapacağız?”

“Ne mi yapacağız?” dedi Don Quijote. “Haç çıkarıp demir alacağız; yani kayığa binip bağlandığı halatı keseceğiz.”

Sonra kayığa atladı, Sancho da onu izledi; halatı kesti ve kayık ağır ağır kıydan uzaklaşmaya başladı. Kıydan sekiz karış kadar uzaklaşmışlardı ki, Sancho, mahvolacağı korkusuyla tir tir titremeye başladı. Yine de onu en çok üzen, eşeğin anırması, Rocinante'nin de bağlarından kurtulmak için debelenmesi oldu; efendisine dedi ki:

“Karakaçan bizim yokluğumuza üzülüp anıyor; Rocinante de peşimizden gelebilmek için iplerden kurtulmaya çalışıyor. Ah sevgili dostlarım, Tanrı sizi korusun, bizi sizden ayıran bu çılgınlığa son verip bu yanılığdan kurtarsın ve size kavuştursun!”

Bunları söylerken öyle acıklı bir ağlama tutturdu ki, Don Quijote esef ve öfkeyle dedi ki:

“Neden korkuyorsun, korkak yaratık? Neden ağlıyorsun, sulugöz? Peşine düşen mi var, seni taciz eden mi var, tavşan yürekli? Neyin eksik ki, bolluk ortasında yokluktan yakınıyorsun? Karlı Rhiphaei Dağlarında yalınayak mı yürüyorsun? Yo, hayır, bir arşidük gibi kayıkta oturmuş, bu güzel ırmağın sakin sularında ilerliyorsun; yakında engin denize ulaşacağız. Bu arada en aşağı yedi yüz, sekiz yüz fersah yol almış olmalıyız; kutup yüksekliğini ölçebileceğim bir usturlabım olsaydı yanımda, ne kadar yol aldığımızı söyleyebilirdim sana. Yine de ben bu işten biraz anlıyorsam, iki zıt kutbu eşit mesafede birbirinden ayıran ekvator hattını ya geçtik, ya da yakında geçeceğiz.”

“Bu zat-ı âlinizin dediği ata geldiğimizde ne kadar yol almış olacağız?” diye sordu Sancho.

“Çok fazla,” dedi Don Quijote; “çünkü söylediğim hattı geçtiğimizde, bilinen riyaziye ve kozmografya âlimlerinin en büyüğü olan Ptolemaios'un hesabına göre, yerkürenin üç yüz altmış derecelik denizleriyle karalarının yarısını katetmiş olacağız.”

“Yüce Tanrım,” dedi Sancho, “zat-ı âliniz, söylediklerinizi ispat etmek için, tutmuş kâfirin tekini, riyakâr bir afyon müptelâsını şahit gösteriyorsunuz!”

Don Quijote, Sancho'nun riyaziye ve kozmografya âlimi Ptolemaios 'la ilgili yorumuna güldü ve dedi ki:

“Şunu bil ki Sancho, İspanyollar ve Cadiz'den gemiye binip Doğu Hint Adaları'na gidenler için, söylediğim ekvator hattını geçtiklerinin bir işareti de, gemideki herkesin bitlerinin ölmesidir. Ağırlığınca altın verseler, koca gemide bir tek bit bulunamaz. Kısacası, Sancho, elinle bacağımı bir yokla bakalım, canlı bir yaratık bulursan, bu şüpheden kurtuluruz; bulamazsan, hattı geçtik demektir.”

“Ben bunların hiçbirine inanmıyorum,” diye cevap verdi Sancho; “yine de, zat-ı âlinizin emrini yerine getireceğim. Aslında bu tecrübeleri yapmaya ne lüzum var, anlamıyorum; çünkü

kendi gözümle görüyorum ki, kıyıda yirmi karış bile açılmadık; hayvanların olduğu yerden de sekiz karış uzaklaşmadık; Rocinante'yle karakağan aynı bıraktığımız yerdeler. Onları kerteriz alınca anlıyorum ki, karınca hızında bile ilerlediğimiz yok bizim, yemin ederim.”

“Sen benim dediğimi yap Sancho, başka şeyle ilgilenme; sen enlem nedir, boylam nedir, zodyak nedir, tutulum nedir, kutup nedir, gündönümü nedir, ılım nedir, gezegen nedir, burç nedir, ölçüm nedir, gökküre, yerküre nedir, bilmezsin. Bütün bunları veya bir kısmını bilseydin, hangi paralelleri kestiğimizi, hangi burçları görüp hangilerini arkamızda bıraktığımızı, bırakmakta olduğumuzu açıkça görürdün. Tekrar söylüyorum, sen üstünü başını yokla; bana kalırsa bembeyaz, dümdüz bir kâğıt kadar tertemizsin.”

Sancho elini yavaşça gezdirerek üstünü yoklamaya başladı; sol dizinin arkasına geldiğinde başını kaldırıp efendisine baktı ve dedi ki:

“Ya bu tecrübe yalan, ya da zat-ı âlinizin dediği yere henüz gelmemişiz, hem de daha fersahlarca uzaktayız.”

“Ne o?” dedi Don Quijote. “Bir şey mi buldun?”

“Birden fazla!” dedi Sancho.

Sonra parmaklarını sallayıp elini ırmağa sokarak yıkadı. Bu arada kayık, akıntının ortasında süzülerek kayıyor, onu gizli bir zihin veya saklı bir büyücü değil, suyun o sırada yumuşak ve sakin olan akıntısı hareket ettiriyordu.

Bu sırada, nehrin ortasında iri su değirmenleri gördüler; Don Quijote onları görür görmez, yüksek sesle Sancho'ya dedi ki:

“Gördün mü? İşte arkadaşım, yardım etmek üzere getirildiğim mazlum şövalye, kraliçe veya prensesin bulunduğu şehir, şato veya kale göründü.”

“Ne şehri, ne şatosu, ne kalesi efendim?” dedi Sancho. “Görmüyor musunuz? Onlar nehrin ortasında buğday öğütülen su değirmenleri.”

“Sus, Sancho,” dedi Don Quijote; “onlar su değirmeni gibi görünseler de, değiller; sana söyledim ya, büyü her şeyi değiştirir, tabii halinden çıkarır. Gerçekten bir varlıktan başka bir varlığa dönüştürdüğünü söylemiyorum, ama öyle görünür; umutlarımın tek sığınağı Dulcinea'nın değişimiyle, tecrübe de bunu göstermişti bize.”

Bu arada nehir akıntısının tam ortasına girmiş olan kayık, o ana kadarki yavaşlığıyla ilerlemiyordu. Nehirde yüzmekte olan kayığı gören değirmenciler, çarklar tarafından yutulacağını anlayarak, alelacele uzun sopalarla kayığı tutmaya çıktılar. Bütün yüzleri, üstleri başları una bulanmış olduğundan, garip bir görüntü arz ediyorlardı. Bağıra çağıra konuşuyorlardı:

“Kör şeytanlar! Nereye gidiyorsunuz? Aklınızı mı kaçırdınız? Niyetiniz ne? Boğulup bu çarklarda paramparça olmak mı istiyorsunuz?”

“Ben sana söylememiş miydim Sancho?” dedi Don Quijote. “Bileğimin gücünü ispat edeceğim yere geldik işte. Bak, karşıma çıkan serserilere, alçaklara; bak bana meydan okuyan canavarlara; bak bizi korkutmaya çalışan şu çirkin yaratıklara... Şimdi görürsünüz siz,

haydutlar!”

Ve kayığın içinde ayağa kalkıp haykırarak değirmencileri tehdit etmeye başladı:

“Ey fesat, akıllı çelinmiş serseriler! Bu kale veya zindanda hapis tuttuğunuz kişi, alçak veya yüksek, hangi tabakadan, hangi mevkiden olursa olsun, kendisini derhal serbest bırakın. Ben La Mancha’lı Don Quijote, nam-ı diğer Aslanlar Şövalyesi’yim; bu serüveni başarıyla sonuçlandırma görevi, yüce tanrılar tarafından bana verildi.”

Bunları söyledikten sonra elini kılıcına attı ve değirmencilere karşı havada savurmaya başladı. Söylediği saçmalıkları duyan ve anlamayan değirmenciler, çarkların su yoluna, akıntısına kapılmış olan kayığı sopalarıyla itmeye koyuldular.

Sancho dizüstü çöküp Tanrı’ya bu korkunç tehlikeden kendisini kurtarması için yakarmaya koyuldu; Tanrı dualarını kabul etti ve değirmencilerin gayreti ve sürati sayesinde, kayık sopalarla itilerek kurtarıldı; ama kayığı devrilmekten alıkoyamadılar. Don Quijote’yle Sancho da balıklama suya daldılar. Don Quijote talihliydi, çünkü ördek gibi yüzüyordu; yine de zırhlarının ağırlığıyla iki kere dibe çöktü. Değirmenciler suya atlayıp ikisini de kucaklayarak çıkarmasalar, o nehir ikisine de mezar olacaktı.

Karaya çıktıklarında, susuzluktan ölmek üzere değil, sıırılsıklamdılar; Sancho diz çöküp ellerini birleştirdi; gözlerini gökyüzüne dikti ve uzun, inançlı bir duayla, Tanrı’ya artık kendisini efendisinin cüretkâr arzularından ve girişimlerinden kurtarsın diye yakardı.

Bu arada, çarkların parçaladığı kayığın sahibi olan balıkçılar geldiler. Kayığın paramparça olduğunu görünce, Sancho’yu soymaya ve Don Quijote’den parasını istemeye koyuldular. Don Quijote hiç istifini bozmadan, hiçbir şey olmamış gibi, değirmencilere ve kayıkçılara, kayığın parasını seve seve ödeyeceğini söyledi. Yalnız tek şartı vardı; o şatoda hapis tuttıkları kişi veya kişileri serbest bırakacaklar, kayıtsız şartsız kendisine teslim edeceklerdi.

“Ne hapsi, ne şatosu, şuursuz adam?” dedi değirmencilerden biri. “Yoksa değirmene buğday öğütmeye gelenleri mi götürmek istiyorsun?”

Don Quijote içinden, “Yeter!” dedi. “Bu aşağılık herifleri ricayla iyilik yapmaya ikna etmek için uğraşmak, çölde vaaz vermeye benzer. Bu serüvende iki cesur büyücü karşılaşmış olmalı; birinin niyetini öbürü bozuyor; biri bana kayığı temin etti, öteki kayığı başaşağı çevirdi. Mazlum Tanrı kurtarsın; bu dünya birbirine zıt düzenlerle, dolaplarla dolu. Benden bu kadar.”

Sonra yüksek sesle, değirmenlere bakarak konuştu:

“Bu zindanda hapis tutulan dostlarım, her kimseniz, beni affedin; maalesef sizi bu belâdan kurtaramıyorum. Bu serüven bir başka şövalyenin alınyazısı olmalı.”

Bu sözleri söyledikten sonra balıkçılarla anlaştı ve kayık için elli riyal ödedi. Sancho parayı istemeye istemeye verdi ve dedi ki:

“Böyle iki kayık gezintisi daha yaparsak, bütün para suyunu çeker.”

Balıkçılarla değirmenciler, bu iki adamın diğer insanlardan böylesine farklı olan görüntüleri karşısında hayrete düşmüşlerdi; Don Quijote’nin sözlerini, sorularını

anlamıyorlardı. Deli olduklarına kanaat getirip değirmenciler değirmenlerine, balıkçılar da kulübelerine çekildiler. Don Quijote ve Sancho da hayvanlarına ve hayvanlıklarına döndüler; büyülü kayak serüveni de böylece sona erdi.

Don Quijote'nin güzel bir avcı kadınla karşılaşmasına dair

Şövalye ve silâhtarı, hayvanlarının yanına vardıklarında epeyce hüzünlü ve keyifsizdiler; özellikle Sancho'nun, para kesesine dokunuldu mu ruhu parçalanıyor, oradan alınan her metelik, kendi etinden koparılmış gibi geliyordu ona. Sonuçta, birbirlerine tek söz söylemeden hayvanlarına bindiler ve meşhur ırmaktan uzaklaştılar. Don Quijote sevdalı hülyalara gömüldü; Sancho da yükselme hayallerine daldı; ama bunun gerçekleşmesi çok uzak görünüyordu kendisine. Sancho aptaldı ama, efendisinin hareketlerinin hepsinin ya da çoğunun saçma olduğunun farkındaydı. Efendisiyle hesaplaşmadan, vedalaşmadan ayrılıp evine dönmek için fırsat kolluyordu; ama kader olayları korktuğundan çok farklı bir şekilde geliştirdi.

Ertesi gün, güneş batarken, bir ormandan çıkıyorlardı ki, Don Quijote önlerinde uzanan yeşil çayıra baktı ve ileride birtakım insanlar olduğunu gördü. Yaklaştığında, kuş avcılarını olduğunu anladı. Biraz daha yaklaştı ve aralarında, yeşil koşumlu, bembeyaz bir küheylânın üzerinde, gümüşten bir tahtırevana oturmuş olan, alımlı bir hanım ilişti gözüne. Hanım da yeşiller giymişti; kıyafeti öyle muhteşem, öyle gözalcıydı ki, ihtişamın canlı örneği gibiydi. Sol elinde bir çakır vardı; Don Quijote bundan, hanımın soylu bir kişi ve diğer bütün avcılarının efendisi olduğu sonucunu çıkardı; öyleydi de. Sancho'ya dedi ki:

“Sancho, evlâdım, koş şu küheylânın üzerindeki çakırlı hanıma söyle, ben Aslanlar Şövalyesi, soylu güzelliğini selâmlıyorum; eğer izin verme lütfunda bulunursa, ellerini öpmek, gücümün yettiğince, emirlerini yerine getirip kendisine hizmet etmek istiyorum. Aman dikkatli konuş Sancho; senin o atasözlerinden birini sokuşturma sözlerinin arasına.”

“Tam buldunuz sokuşturacak adamı!” diye cevap verdi Sancho. “Ben ha! Herhalde soylu ve önemli bir hanımefendiye ilk kez haber götürmüyorum!”

“Señora Dulcinea'ya götürdüğün haber dışında, en azından benim hizmetimde, başkasına haber götürdüğünü ben bilmiyorum,” dedi Don Quijote.

“Doğru,” dedi Sancho, “ama borcunu ödemeye niyetli adam teminattan korkmaz; ayrıca, altın eli bıçak kesmez. Yani demek istiyorum ki, bana bir şey söylemeye, tembihlemeye gerek yok; ben her işi hallederim, her işten biraz anlarım.”

“Sana inanıyorum, Sancho,” dedi Don Quijote. “Yolun açık olsun, Tanrı yardımcın olsun.”

Sancho eşeğini her zamanki uyuşukluğundan uyandırıp süratle uzaklaştı ve güzel avcı hanımın olduğu yere gitti; eşeğinden inip hanımın önünde diz çökerek, dedi ki:

“Güzel hanımefendi, şu ileride gördüğünüz şövalye, efendim Aslanlar Şövalyesi'dir; ben de onun silâhtarıyım; bana da evimde Sancho Panza derler. Kısa bir süre öncesine kadar Mahzun Yüzlü Şövalye lâkabıyla anılan bu Aslanlar Şövalyesi, beni şu haberi zat-ı âlinize iletmem için gönderdi: Dileğini gerçekleştirmek, yani kendi dediğine ve benim de düşündüğüme göre, eşi bulunmaz güzellikteki bu yüceler yücisi hanımefendiye hizmet etmek için kendisine yüksek

müsaadenizi bağışlamamızı, lütfedip şeref vermenizi istirham ediyor. Bu müsaadeyi verirseniz sizin şöhretinize şöhret katılacak, onun da mutluluğu sonsuz olacak.”

“Doğrusunu isterseniz, iyi yürekli silâhtar,” diye cevap verdi hanım, “böyle bir haberin gerektirdiği merasimi yerine getirdiniz. Ayağa kalkın; Mahzun Yüzlü Şövalye gibi meşhur bir şövalyenin silâhtarının diz çökmesi doğru değil; kendisine ilişkin çok şey duyduk. Kalkın arkadaşım; efendinize söyleyin, buyursun gelsin, dük olan eşim ve ben, kendisini bu yakındaki kır evimizde ağırlamaktan zevk duyacağız.”

Sancho ayağa kalktı; iyi yürekli hanımefendinin güzelliği kadar nezaketine, kibarlığına da hayran olmuştu. Efendisi Mahzun Yüzlü Şövalye’den haberi olması da Sancho’yu çok şaşırtmıştı; Aslanlar Şövalyesi olarak anmamasının sebebi, bu ismin henüz çok yeni olmasındandı kuşkusuz. Adı henüz bilinmeyen düşes sordu:

“Söyler misiniz, silâhtar kardeş, efendiniz, hakkında *La Mancha’lı Yaratıcı Asilzade Don Quijote’nin Hikâyesi* diye bir kitap basılan, Dulcinea del Toboso diye bir hanıma âşık olan şövalye değil mi?”

“Ta kendisi, hanımefendi,” diye cevap verdi Sancho. “Hikâyede anlatılan, anlatılması gereken, Sancho Panza dedikleri silâhtar da benim; eğer beşikte, pardon, yani basımda beni başkasıyla değiştirmedilerse tabii.”

“Bütün bunlara çok sevindim,” dedi düşes. “Kardeşim Panza, gidin efendinize söyleyin, hoşgeldi, safa getirdi; başka hiçbir şey beni bu ziyaret kadar memnun edemezdi.”

Sancho bu son derece güzel cevabı alınca büyük bir memnuniyet içinde efendisinin yanına döndü ve ona soylu hanımefendinin bütün söylediklerini anlattı; köylü lisanıyla hanımın inanılmaz güzelliğini, müthiş zarafetini ve kibarlığını göklere çıkardı. Don Quijote eyerin üzerinde doğruldu; üzengilere iyice yerleşti; siperliğini ayarladı; Rocinante’yi dürttü ve zarif bir edayla, düşesin elini öpmeye gitti. Don Quijote gelirken, düşes de dükü, kocasını çağırıp olayı anlattı. İkisi de bu hikâyenin ilk bölümünü okuyup Don Quijote’nin çılgınlığını öğrendiklerinden, onunla tanışmayı çok istiyorlar, büyük bir zevkle bekliyorlardı. Niyetleri onun suyuna gitmek, ne derse onaylamak, yanlarında kalacağı günler boyunca ona gezgin şövalye muamelesi yapıp şövalye kitaplarında alışlagelmiş bütün merasimleri yerine getirmektir; ikisi de bu kitapları okur, hattâ çok severlerdi.

Bu arada Don Quijote siperliği havaya kalkmış olarak geldi; atından inmek üzere hamle yapınca Sancho üzengisini tutmak için atıldı. Ama aksilik bu ya, eşeğinden inerken ayağı semerin iplerinden birine takıldı; Sancho ayağını bir türlü kurtaramadı; ağzı ve göğsü yere yapışık, öylece asılı kaldı. Üzengisi tutulmadan attan inmeye alışık olmayan Don Quijote, Sancho’nun tutmak üzere gelmiş olduğunu zannederek kendini aşağı attı; bu arada Rocinante’nin herhalde kolanları iyi sıkılmamış olan eyerini de peşinden sürükledi. Böylece, eyerle birlikte yere kapaklandı; hem utanıyor, hem de hâlâ bukağısına asılı duran zavallı Sancho’ya dişlerinin arasından lânetler yağıdırıyordu.

Dük, avcılarına, şövalyeyle silâhtarına yardım etmelerini buyurdu; avcıların yardımıyla

ayağa kalkan Don Quijote, her tarafı sızlayarak, iki yana yalpa vura vura senyörlerin önünde diz çökmeye gitti. Ama dük buna kesinlikle izin vermediği gibi, atından inip Don Quijote'yi kucakladı ve dedi ki:

“Saygıdeğer Mahzun Yüzlü Şövalye, zat-ı âlinizin topraklarımdaki ilk adımının böyle hazin atılması beni çok üzdü; lâkin silâhtarların ihmalkârlığı çok daha büyük talihsizliklere de yol açabiliyor.”

“Yiğit prens, sizi görmek benim için öyle büyük bir talih ki, cehennem derinliklerine kadar düşmüş olsam da, sizi görmüş olmanın şerefi beni oradan kurtarırdı. Lânet olası silâhtarım, eyerin kolanlarımı sıkıp bağlamayı değil, bin kötülük söylemek için dilini çözmeyi bilir. Ancak ben ne durumda olursam olayım, düşmüş de olsam, ayakta da, at üzerinde de olsam, yaya da, daima sizin ve zat-ı âlinize lââyık bir eş, güzelliğin, nezaketin zirvesi olan saygıdeğer düşesin hizmetinde olacağım.”

“Bir dakika, sevgili La Mancha'lı Don Quijote,” dedi dük; “Señora Doña Dulcinea del Toboso'nun yanında, başkasının güzelliği methedilmeye lââyık olamaz.”

Bu arada Sancho Panza ipten kurtulmuştu; yakında olduğundan, efendisi cevap vermeden o atıldı ve dedi ki:

“Señora Dulcinea del Toboso'nun çok güzel olduğu inkâr edilemez doğrusu; ama el elden üstündür; tabiat, topraktan çömler yapan çömlerçi gibidir derler; bir tane güzel çömler yapan, iki tane, üç tane, yüz tane güzel çömler yapabilir. Saygıdeğer düşes, doğrusu efendim Señora Dulcinea del Toboso'dan geri kalmıyor da, onun için söylüyorum.”

Don Quijote düşese döndü ve dedi ki:

“Tahmin edebileceğiniz gibi yüce hanımefendi, dünyada hiçbir gezgin şövalyenin, benimki kadar geveze ve komik bir silâhtarı olmamıştır. Bendenize birkaç gün zat-ı âlinize hizmet etme lütfunu bahşederseniz, kendisi de bu sözlerimi doğrulayacaktır.”

Düşes buna şöyle cevap verdi:

“Sevgili Sancho'nun komik olmasını ben çok takdir ediyorum; çünkü bu onun akıllı olduğunu gösterir. Zat-ı âlinizin de gayet iyi bildiği gibi, Señor Don Quijote, hoşluk ve esprî, aptal kafada bulunmaz. Sevgili Sancho komik ve esprîli olduğuna göre, ben akıllı olduğumu iddia ediyorum.”

“Ve geveze,” diye ekledi Don Quijote.

“Daha iyi ya,” dedi dük; “az sözle çok esprî yapılamaz. Ama, bütün vaktimizi konuşarak geçirmeyelim, buyrun sayın Mahzun Yüzlü Şövalye...”

“Aslanlar Şövalyesi demeniz gerekiyor, altes,” dedi Sancho; “çünkü Mahzun Yüzlü yok artık.”

“Aslanlar Şövalyesi olsun,” dedi dük. “Buyrun, sayın Aslanlar Şövalyesi, yakındaki şatoma gidelim; orada, böyle soylu bir kişiye yakışır şekilde, düşesle benim, gelen bütün gezgin şövalyeleri ağırladığımız şekilde zat-ı âlinizi ağırlamak isterim.”

Bu arada Sancho Rocinante'yi eyerlemiş, kolanını sıkıca bağlamıştı; Don Quijote

Rocinante'ye, dük de güzel bir ata bindikten sonra düşesi aralarına alıp şatonun yolunu tuttular. Düşes Sancho'ya yanına gelmesini buyurdu; çünkü Sancho'nun konuşmalarına bayılıyordu. Sancho hiç yalvartmadan üçünün arasına girdi ve sohbette dördüncü oldu; dük ve düşes son derece memnun oldular; böyle bir gezgin şövalyeye böyle bir girgin silâhtarı şatolarında ağırlamayı büyük talih sayıyorlardı.

OTUZ BİRİNCİ BÖLÜM

Birçok önemli konuya dair

Sancho kendisini düşesin gözdesi olarak görüyor ve müthiş seviniyordu; çünkü şatoda, Don Diego'nun ve Basilio'nun evinde bulduğu her şeyi bulmayı umuyordu. Daima iyi yaşamaya meraklı olduğundan, ne zaman önüne bir fırsat çıksa, üzerine atlardı.

Hikâyede anlatıldığına göre, kır evine, veya şatoya henüz varmadan, dük önden gitti ve bütün hizmetkârlarına, Don Quijote'ye nasıl muamele edileceği konusunda emirler verdi. Don Quijote düşesle birlikte şatonun kapısına geldiği anda, koyu kırmızı satenden uzun elbiseler giymiş iki uşak ya da seyis, koşup Don Quijote'yi, neredeyse kendilerini görüp duymadan kucakladılar ve dediler ki:

“Buyrunuz, saygıdeğer düşesin attan inmesine yardım ediniz.”

Don Quijote öyle yaptı; düşesle uzun uzun nezaket yarıştırdılar; fakat sonunda düşesin ısrarı galip geldi ve küheylândan ancak dükün kollarında inebileceğini, böyle büyük bir şövalyeye böylesine lüzumsuz bir iş vermeye kendini lâıyk görmediğini söyledi. Sonuçta, dük gelip kendisini attan indirdi. Geniş bir avluya girdiler ve o anda iki güzel genç kız gelip Don Quijote'nin omuzlarına lâl rengi nâdide bir kumaştan iri bir pelerin attılar. Avlunun bütün geçitleri bir anda dükle düşesin erkek ve kadın hizmetkârlarıyla doldu; hepsi birden haykırıyorlardı:

“Gezgin şövalyelerin şahı, hoşgeldiniz!”

Hepsi olmasa da çoğu, Don Quijote'nin ve dükle düşesin üzerine, minik şişelerden kokulu sular serpiyorlardı; Don Quijote bütün bunlara şaşırıp kalmıştı. O gün ilk defa, tam anlamıyla gerçek bir gezgin şövalye olduğuna, hayalî olmadığına kesinlikle inandı; çünkü geçmiş yüzyıllarda gezgin şövalyelere nasıl davranıldığı konusunda okuduklarına tıpatıp uyan bir muamele görmekteydi.

Sancho karakaçanı bırakıp düşese yapıştı ve şatoya girdi; eşeği tek başına bırakmış olmak, vicdanını kemirdiğinden, düşesi karşılamaya çıkmış olan hanımlardan muhterem bir yaşlı nedimeye yaklaşarak alçak sesle dedi ki:

“Señora González, ya da zat-ı âlinizin ismi neyse..”

“Adım Doña Rodríguez de Grijalba,” diye cevap verdi yaşlı nedime. “Emriniz nedir, kardeşim?”

Sancho buna şöyle cevap verdi:

“Zat-ı âlinizden bir lütuf rica edecektim: Şatonun kapısına çıkarsanız, orada bana ait bir boz eşek göreceksiniz; zat-ı âlinizden rica etsem de ahıra koydursanız ya da koysanız; biraz korkaktır zavallıcık; yalnız kalmaya hiç dayanamaz.”

“Efendi de hizmetkârı kadar natıkalıysa yaşadık!” dedi yaşlı nedime. “Hadi kardeşim, sizin de, sizi buraya getirenin de yüzünü şeytan görsün; kendi eşeğinizle kendiniz ilgilenin; biz, bu evin nedimeleri olarak böyle işlere alışık değilizdir.”

“Ama yemin ederim ki efendimden duydum,” dedi Sancho, “kendisi bütün hikâyeleri ezbere bilir, Lancelot’un hikâyesini anlatırken demişti ki:

Britanya’dan geldiğinde çevirdiler
hanımlar etrafını,
nedimeler beygirini;

bense eşeğimi Señor Lancelot’un beygirine değişmem.”

“Kardeşim, siz soytarıysanız,” dedi yaşlı nedime, “esprilerinizi, beğenenlere, para ödeyecek olanlara saklayın; benim vereceğim, olsa olsa tek bir incir olur.”

“Herhalde epeyce olgun bir incir olur,” diye cevap verdi Sancho, “size öylesi yakışır, ama yine de sizle yarışamaz tabii!”

“Orospu çocuğu,” dedi nedime köpürerek, “ben yaşımın hesabını Tanrı’ya veririm; size değil, hödük herif.”

Bunu yüksek sesle söylediğinden, düşes de duydu; dönüp yaşlı nedimeyi öyle sinirli, gözlerinden ateş fışkırır halde görünce, kiminle kavga ettiğini sordu.

“Bu adamcağızla kavga ediyorum,” diye cevap verdi nedime. “Benden ısrarla şatonun kapısındaki eşeğini ahıra götürüp koymamı istedi; örnek diye de, bilmem nerede öyle yaptıklarını söyledi; hanımlar Lancelot diye birinin etrafını çevirmiş, nedimeler de beygirini. Bir de üstüne üstlük ihtiyar dedi bana.”

“İşte bunu hakaret sayarım ben,” dedi düşes, “hem de hakaretlerin en büyüğü.”

Sonra Sancho’ya dönüp dedi ki:

“Bakınız, arkadaşım Sancho, Doña Rodríguez çok gençtir; saç biçimi ve başörtüsüne bakıp yanılmayın; onlar yaşının değil, mevkiinin ve âdetlerin gereği.”

“Ben o anlamda söylediysem, ömrümün geri kalan günleri zehir olsun,” diye cevap verdi Sancho. “Eşeğimi pek çok sevdiğim için, Señora Doña Rodríguez kadar şefkatli bir kimseye teslim etmek istedim, onun için söyledim.”

Her şeyi duyan Don Quijote dedi ki:

“Bunlar burada edilecek lâflar mı Sancho?”

“Efendim,” dedi Sancho, “herkes nerede olursa olsun, ihtiyacını söylemek zorundadır; ben karakaşanı burada hatırladım, burada ettim onun lâfını; ahırda hatırlasam, orada ederdim.”

Bunun üzerine düğ dedi ki:

“Sancho çok haklı; onu kesinlikle suçlamamak gerek; eşeğe istediği kadar yem verilecek; merak etmeyin Sancho, sizin kadar iyi bakılacak eşeğinize.”

Don Quijote haricinde herkesin hoşuna giden bu konuşmalardan sonra üst kata çıktılar ve Don Quijote’yi sırma işlemeli kumaşlarla, brokarlarla döşeli bir salona aldılar. Altı genç kız zırhlarını çıkarıp kendisine hizmet etti; düğle düşes neler yapacaklarını, Don Quijote’ye nasıl muamele edeceklerini iyice tembihlemişlerdi; çünkü tam bir gezgin şövalye gibi ağır lanmasını istiyorlardı. Don Quijote, zırhları çıktıktan sonra dar pantolonu ve güderi hırkasıyla kupkuru,

upuzun, ipince kaldı; yanakları ağzının içinde birbirine değiyordu. Hizmet eden genç kızlar, gülmelerini tutmak için büyük gayret göstermeseler –ki efendilerinin özellikle emrettiği bir şeydi– bu görüntü karşısında gülmekten patlarlardı.

Kendisine bir gömlek giydirebilmek için soymalarına izin vermesini rica ettiler; fakat Don Quijote katıyen izin vermedi; gezgin şövalyelere cesaret kadar namusun da yakıştığını söyledi. Sonunda, gömleği Sancho’ya vermelerini rica etti ve onunla birlikte salona açılan, güzel yataklı bir odaya kapandı; soyunup gömleği giydi ve Sancho’yla yalnız olduğunu görünce, dedi ki:

“Söyle bakalım, dünkü şaşkın, bugünkü soytarı; öyle muhterem, ağırbaşlı bir nedimeyi aşağıladığına, hakaret ettiğine çok mu memnunsun? Eşeğini hatırlamanın zamanı mıydı? Bu soylu insanlar, sahiplerine böyle kibar davranıp hayvanlarını ihmal edecek insanlar mı? Tanrı aşkına Sancho, kendini toparla; ne kaba bir köylü kumaşından dokunduğunu açık etme. Beni dinle, günahkâr, bir efendinin hizmetkârları ne kadar şerefli ve terbiyeliyse, kendisi de o kadar saygı görür; prenslerin diğer insanlara göre üstünlüklerinden biri de, kendileri kadar soylu hizmetkârları olmasıdır. Anlamıyor musun, sefil herif, senin kaba bir köylü veya gülünç bir sersem olduğunu görürlerse, zavallı beni de bir şarlatan, sahte bir şövalye olarak görecekler. Yapma Sancho, bu tuzaklara düşme; insan gevezeliğe ve soytarılığa başladı mı, ilk engelde tökezleyip düşer ve şerefsiz bir maskara olur. Dilini tut; kelimeler ağzından çıkmadan önce iyice düşün, tart; unutma ki, şu anda bulunduğumuz yerden, Tanrı’nın yardımı ve benim bileğimin gücüyle, hem şöhetimiz, hem de servetimiz kat kat artmış şekilde çıkabiliriz.”

Sancho büyük bir içtenlikle, emirlerini yerine getireceğine, gayet yerinde ve düşünölmüş bir söz olmadıkça tek kelime konuşmayacağına, ağzına mühür vurup dilini kopartacağına söz verdi; hiç merak etmemesini, kim olduklarını asla ele vermeyeceğini söyledi.

Don Quijote giyindi; kılıcını göğsüne çapraz takılı kayışa astı; lâl rengi pelerini omuzlarına aldı ve genç kızların verdiği yeşil satenden şapkayı taktı. Böylece süslendikten sonra, büyük salona çıktı; salonda kızlar karşılıklı iki sıra halinde, ellerini yıkaması için sular hazırlamış bekliyorlardı; bu işi büyük saygı ve merasimle tamamladılar.

Sonra on iki pajla birlikte sofracıbaşı, Don Quijote’yi yemeğe götürmek üzere geldiler; senyörler onu beklemekteydiler. Onu aralarına aldılar ve merasimle, ihtişamla başka bir salona götördüler; burada dört kişilik, mükellef bir sofraya kurulmuştu. Dükle düşes, kendisini karşılamak üzere salonun kapısına kadar geldiler; yanlarında bir de, prenslerin evlerini yöneten ciddî dinadamlarından biri vardı; kendileri prens olarak doğmadıkları için prens doğanların nasıl olması gerektiğine örnek teşkil edemeyenlerden; soyluların soyluluğunun, kendi ruhlarının soysuzluğuyla ölçülmesini isteyenlerden; yönettikleri kişilere kendilerini sınırlamayı öğretmek isterken, sefil olmalarına sebep olanlardan; işte dük ve düşesle birlikte Don Quijote’yi karşılamaya çıkan dinadamı, bunlardan biri olmalıydı. Karşılıklı çeşitli nezaket sözleri ve iltifatlar edildikten sonra, en sonunda Don Quijote’yi ortalarına alıp

sofraya geçtiler.

Dük, Don Quijote'ye sofrada baş köşeyi sundu; Don Quijote kabul etmek istemediği halde, dük o kadar ısrar etti ki, oturmak zorunda kaldı. Dinadamı onun karşısına, dük ve düşes de iki yanına oturdular.

Sancho bütün bunlara şahit olmaktaydı; dükle düşesin efendisine gösterdikleri hürmet karşısında ağzı açık kalmıştı; Don Quijote'yi sofrada baş köşeye oturtabilmek için dükün sarfettiği sözleri, karşılıklı merasim ve ricaları duyup görünce dedi ki:

“Eğer zat-ı âlileriniz izin verirlerse, bu oturma meselesiyle ilgili, köyümde geçen bir olayı anlatmak istiyorum.”

Sancho bunu söyler söylemez, saçma sapan bir lâf edecek korkusuyla Don Quijote'nin içi titredi. Sancho kendisine bakıp bunu anladı ve dedi ki:

“Saygısızlık ederim, yersiz bir lâf söylerim diye korkmayın efendim; zat-ı âlinizin az önce bana az ve çok, iyi ve kötü konuşmakla ilgili verdiğiniz nasihatleri unutmadım.”

“Ben hiçbir şey hatırlamıyorum Sancho,” diye cevap verdi Don Quijote; “ne istersen söyle; yeter ki çabuk olsun.”

“Söylemek istediğim şey o kadar doğru ki,” dedi Sancho, “zaten aramızda olan efendim Don Quijote de bana şahitlik edecektir.”

“Sen bana bakma,” dedi Don Quijote, “istediğin kadar yalan söyle Sancho; ben sana engel olmayacağım; yalnız ne söyleyeceksen iyi düşün de söyle.”

“O kadar iyi düşündüm taşındım ki, hikâyemden de anlayacağınız gibi, kulede tehlike çanını çalan adam kadar emniyetteyim.”

“Zat-ı âlileriniz bu salağı buradan kovdursanız iyi olur,” dedi Don Quijote; “yine saçmalayacak.”

“Dükün başı için,” dedi düşes, “Sancho bir dakika bile yanımdan ayrılmasın; ben onu çok seviyorum; çünkü çok akıllı olduğunu biliyorum.”

“Majesteleri çok yaşasın!” dedi Sancho. “Bana lâyük olmadığım halde değer veriyorsunuz. Anlatmak istediğim hikâyeye şu: Bizim köyden bir asilzade, evine birini davet etmiş; kendisi çok zengin, çok önemli bir kişiydi; çünkü Medina del Campo'nun Álamo'larındandı; Doña Mencía de Quiñones'le evlendi; o da Santiago Tarikatı Şövalyesi Don Alonso de Marañon'un kızıydı; babası Herradura'da boğulanlar arasındaydı; yıllar önce köydeki kavga da onun yüzünden çıkmıştı; bildiğim kadarıyla efendim Don Quijote de vardı aralarında; demirci Balbastro'nun oğlu Bıçkın Tomasillo'nun yaralandığı kavga... Bütün bunlar doğru değil mi, sevgili efendim? Tanrı aşkına söyleyin de bu saygıdeğer soylular beni yalancı bir lâf ebesi olarak görmesinler.”

“Şimdilik ben, yalancıdan çok lâf ebesi olarak görüyorum,” dedi dinadamı; “ama bundan böyle ne olarak göreceğimi bilemiyorum.”

“O kadar çok tanık ve kanıt gösteriyorsun ki Sancho, herhalde doğru söylediğini ifade etmek mecburiyetindeyim. Devam et ve hikâyeni kısa kes, bu gidişle iki günde

bitiremeyeceksin.”

“Benim hatırım için kısa kesmesin,” dedi düşes. “Aksine, altı gün bile sürecektir, bildiği gibi anlatsın; çünkü böyle bir altı gün, benim için hayatımın en güzel altı günü olur.”

“Dediğim gibi, saygıdeğer efendilerim,” diye devam etti Sancho, “bu dediğim asilzade, yoksul fakat şerefli bir çiftçiyi evine davet etmiş; ben bu asilzadeyi avucumun içi gibi bilirim; çünkü evlerimizin arası bir ok atımı var, yoktur.”

“Devam edin kardeşim,” diye söze girdi dinadamı; “bu gidişle öbür dünyada ancak biter bu hikâye.”

“Yarıyola gelmeden, Tanrı’nın izniyle biter,” diye cevap verdi Sancho. “Evet, ne diyordum; işte bu çiftçi, söylediğim asilzadenin daveti üzerine, evine gitmiş; huzur içinde yatsın; öldü çünkü kendisi; hattâ melek gibi öldüğünü söylerler; ben göremedim; hasat zamanıydı, Tembleque’ye gitmişim...”

“Tanrı aşkına, evlâdım, Tembleque’den çabuk dönün ve asilzadeyi gömmeden, daha fazla cenazeye sebebiyet vermeden, şu hikâyeyi bitirin.”

“İkisi sofraya oturmak üzerelerken,” dedi Sancho, “ikisi de şimdi gözümün önüne geliyor...”

Sancho hikâyesini anlatırken lâfı uzattıkça zavallı dinadamının isyan etmesi, dükle düşesin müthiş hoşuna gidiyordu; Don Quijote ise küplere biniyor, kendi kendini yiyordu.

“Neyse,” dedi Sancho, “dediğim gibi, sofraya oturmak üzerelerken, çiftçi asilzadeye baş köşeye otursun diye ısrar ediyor, asilzade de çiftçi otursun diye ısrar ediyor, evinde kendi sözünün geçtiğini söylüyormuş; ama kibar ve terbiyeli olmakla övünen çiftçi, katiyen kabul etmiyormuş; sonunda asilzade sinirlenmiş ve iki elini çiftçinin omzuna bastırıp zorla oturtarak demiş ki: ‘Oturun, sersem; ben nereye oturursam oturayım, sizin için baş köşe olacak.’ İşte hikâyem bu; burada yersiz kaçtığını da hiç sanmıyorum doğrusu.”

Don Quijote renkten renge girdi; esmer yüzünde damarları kıpkırmızı ortaya çıkmıştı; dükle düşes, Don Quijote daha da fazla mahçup olmasın diye gülmelerini tuttular; Sancho’nun fesatlığını anladıklarından, konuyu değiştirmek ve Sancho’nun daha fazla saçmalamasına engel olmak için, düşes Don Quijote’ye Señora Dulcinea’dan haber sordu; yakınlarda kendisine armağan olarak devler, haydutlar gönderip göndermediğini öğrenmek istedi; şüphesiz çok sayıda dev ve haydutu dize getirmiş olmalıydı. Don Quijote buna şöyle cevap verdi:

“Sevgili hanımefendi; benim dertlerimin bir başı vardı, fakat sonu asla gelmeyecek. Devleri dize getirdim; kendisine armağan olarak hırsızlar, haydutlar gönderdim; ama onu bulmaları mümkün değildi. Kendisine büyü yapıldı ve akla hayale sığmaz çirkinlikte bir köylü kızına dönüştü.”

“Bilemiyorum,” dedi Sancho Panza; “bana dünyanın en güzel yarattığı gibi görünüyor; en azından çevikliğine ve sıçramalarına hiçbir cambazın yetişemeyeceğini gayet iyi biliyorum. Yemin ederim sayın düşes, yerden eşeğin üzerine bir sıçrayışı var, kedi zannedersiniz.”

“Siz onu büyü yapıldıktan sonra gördünüz mü, Sancho?” diye sordu dük.

“Hiç görmez olur muyum!” diye cevap verdi Sancho. “Büyülenme olayına ilk kim uyandı sanıyorsunuz? Babama ne kadar büyü yapıldıysa, ona da o kadar yapıldı!”

Dev, haydut, büyü lâflarını duyan dinadamı, bunun, dükün sürekli kitabını okuduğu La Mancha’lı Don Quijote olduğunu anladı; kendisi bu yüzden dükü birçok kez kınamış, böyle saçmalıkları okumanın çok saçma olduğunu söylemişti. Şüpheleri doğru çıkınca, büyük bir öfkeyle düke döndü ve dedi ki:

“Sevgili efendim, zat-ı âliniz bu zavallı adamın yaptıklarının hesabını Tanrı’ya vermek zorundasınız. Bu Don Quijote ya da Don Sersem, ya da ismi her neyse, bence zat-ı âlinizin zannettiği kadar şuarsuz değil; saçmalıklarını, zırvalıklarını devam ettirmesi için öyle fırsatlar veriyorsunuz ki kendisine...”

Sonra Don Quijote’ye dönüp konuşmaya devam etti:

“Ya siz, saf yürekli beyefendi, gezgin şövalye olduğunuzu, devleri dize getirip haydutları yakaladığınızı kafanıza kim soktu? Haydi yolunuza gidin, size tavsiyem şudur: Evinize dönün; varsa çocuklarınızı yetiştirmekle, mülkünüzle ilgilenin; aylâk aylâk dünyayı dolaşıp vakit kaybetmekten, sizi tanıyan, tanımayan herkesin alay mevzuu olmaktan vazgeçin. Gezin şövalyelerin yaşamış olduğunu, bugün yaşamakta olduğunu hangi cehennemden çıkardınız siz? İspanya’da dev mi var, La Mancha’da haydut mu var, büyülü Dulcinea, hakkınızda anlatılan bütün o saçmalıklar mı var?”

Don Quijote bu muhterem zatın sözlerini dikkatle dinledi ve sustuğunu görünce, dükle düşese saygıyı bir yana bıraktı; öfkeyle, yüzü karmakarışık olmuş bir halde ayağa kalkıp dedi ki...

Ama bu cevap, kendi başına bir bölüm olmayı hakediyor.

OTUZ İKİNCİ BÖLÜM

Don Quijote'nin akıl hocasına verdiği cevaba ve başka ciddî ve eğlenceli konulara dair

Don Quijote ayağa kalktı ve cıva doldurulmuş gibi tepeden tırnağa zangır zangır titreyerek, hızlı hızlı, kekeleyerek konuştu:

“Bulduğum yer, huzurunda bulunduğum kimseler ve zat-ı âlinizin icra ettiği mesleğe daima duyduğum, duyacağım saygı, haklı öfkemin elini kolunu bağlıyor. Hem bu söylediklerim yüzünden, hem de herkes gibi ben de, kalem erbabının silâhının, kadınların silâhıyla aynı, yani dil olduğunu bildiğimden, ben de eşit silâhlarla, dilimle çarpışacağım zat-ı âlinizle; oysa zat-ı âlinizden alçakça iftiralar değil, yararlı öğütler beklenirdi. Yararlı ve iyi niyetli eleştiri, başka koşullar, başka yöntemler gerektirir. Beni bu şekilde, alenen ve şiddetle kınamakla, olumlu eleştirinin bütün sınırlarını aşmış oldunuz; zira olumlu eleştirinin temeli şiddet değil, ılımdır. Ayrıca, kınanan günahı iyice bilmeden, günahkâra sersem ve şuursuz sıfatlarını yapıştırmak doğru değildir. Zat-ı âlinize sormak isterim: Bende hangi sersemlikleri gördünüz de, bana hüküm giydireyor, kınıyorsunuz, karım, çocuğum olup olmadığını bilmeden, evime dönüp mülkümü yönetmemi, karım ve çocuklarımla ilgilenmemi emrediyorsunuz? Çoğu bir üniversite yurdunun sınırlı koşullarında yetişmiş, yirmi otuz fersahlık bir çevreye sığabilecek dünyadan başkasını görmemiş, şu veya bu şekilde yabancı evlere girip sahiplerini yöneten kişilerin, birdenbire şövalyeliğe kurallar koyması, gezgin şövalyeleri yargılaması, bu kadar kolay mı? Dünyayı dolaşarak, dünya nimetlerinin değil, iyileri ölümsüzlük katına ulaştıran dünya mihnetlerinin peşinde koşmak, boş bir amaç mıdır, boşa harcanmış vakit midir, sorarım size? Şövalyeler, asilzadeler, cömert soylular bana sersem gözüyle baksalar, bunu dayanılmaz bir hakaret sayardım; ama şövalyeliğin sarp yollarına hiç girmemiş, ayak basmamış kalem erbabının bana ahmak gözüyle bakması, hiç mi hiç umurumda değil; ben Tanrı'nın izniyle, şövalyeyim, şövalye olarak da öleceğim. Bazıları kibirli hırsın, kimileri kölece, aşağılık dalkavukluğun, kimileri, aldatıcı riyakârlığın, bazıları da gerçek dinin geniş çayırlarında yol alırlar; fakat ben yıldızımın gösterdiği yolda, gezgin şövalyeliğin daracık patikasında ilerlemekteyim; mesleğimi icra etmek uğruna mülkümü yabana atsam da şerefimi yabana atmış değilim. Ben kötülükle mücadele ettim; haksızlıklara karşı koydum; terbiyesizlikleri cezalandırdım; devleri dize getirdim; canavarların yolunu kestim; sırf gezgin şövalyelerin âşık olması zorunlu olduğu için âşığım; âşıkсам, ahlâksız âşıklardan değil, nefsine hâkim, platonik âşıklardanım. Amaçlarımı daima faziletli hedeflere yöneltirim; ki bu da, herkese iyilik etmek, kimseye kötülük etmemektir. Böyle düşünen, böyle hareket eden, böyle konuşan kişiye aptal denip denmeyeceğine sizler karar veriniz, saygıdeğer dük ve düşes hazretleri.”

“Bravo doğrusu!” dedi Sancho. “Sevgili efendim, kendinizi daha fazla savunmanıza gerek yok; çünkü söylenecek, düşünülecek, yapılacak daha fazla bir şey yok dünyada. Ayrıca bu beyefendi, dünyada gezgin şövalyelerin yaşamış ve yaşamakta olduğunu inkâr ettiğine göre, ne

dediğini bilmemesinde şaşılacak bir şey var mı?”

“Kardeşim, yoksa siz, şu efendisinin cezire vaat ettiği söylenen Sancho Panza mısınız?” dedi dinadamı.

“Evet, oyum,” diye cevap verdi Sancho; “üstelik, herkes kadar ben de hakediyorum o cezireyi. Ben ‘bey yanında dur, bey olursun,’ diyenlerdenim; ‘insan doğduğu yerde değil, doğduğu yerde,’ diyenlerdenim; ‘ağacın iyisine yaslanırsan, gölgenin iyisine sığınırınsın,’ diyenlerdenim. Ben efendinin iyisine yaslandım, aylardır ona hizmet ediyorum; Tanrı’nın izniyle ben de onun gibi olacağım. O da ben de hayatta olduktan sonra, ne onun hükmedecek imparatorluğu, ne de benim yönetecek cezirem eksik olur.”

“Kesinlikle öyle, Sancho kardeşim,” dedi dük bunun üzerine. “Ben Señor Don Quijote adına, hiç de fena sayılmayacak, fazlalık bir ceziremin valiliğini teklif ediyorum size.”

“Sancho,” dedi Don Quijote, “diz çök ve sana bağışladığı lütuf için ekselânslarının ayaklarını öp.”

Sancho denileni yaptı; bunu gören dinadamı, sofradan kalktı ve müthiş bir öfkeyle dedi ki: “Üzerimde taşıdığım bu cüppe üzerine yemin edebilirim ki, zat-ı âliniz de bu günahkârlar kadar budalalık ediyorsunuz. Aklı başında olanlar, deliliklerini onayladıktan sonra, adamlar nasıl deli olmasın? Zat-ı âliniz onların yanında kalın; onlar bu evde olduğu sürece ben kendi evimde olacağım; çare bulamayacağım şeyi eleştirmekten de kaçınacağım.”

Tek kelime daha etmeyip, tek lokma daha yemeyip gitti; dükle düşesin ricaları onu durduramadı; zaten dük de, yersiz öfkesine gülmekten, fazla bir şey söyleyemedi. Gülmesi bittikten sonra Don Quijote’ye dedi ki:

“Saygıdeğer Aslanlar Şövalyesi, kendinizi öyle mükemmel biçimde savundunuz ki, aşağılama gibi görünen, ancak katiyen aşağılama olmayan bu harekete daha fazla bir karşılığa bulunmanıza gerek kalmadı; çünkü zat-ı âlinizin de zaten bildiği gibi, kadınların aşağılanması nasıl mümkün değilse, dinadamlarının da aşağılanması mümkün değildir.”

“Doğrudur,” dedi Don Quijote; “sebebi de, aşağılanamayacak kişilerin, kimseyi aşağılayamamasıdır. Kadınlar, çocuklar ve dinadamları, hakarete uğrasalar bile kendilerini savunamayacaklarından, aşağılanmış sayılmazlar. Zat-ı âlinizin de gayet iyi bildiği gibi, hakaretle aşağılama arasında bir fark vardır: Aşağılama, bunu yapabilecek olan, yapan ve sonuna kadar götüren kişinin harcıdır; oysa hakareti, aşağılamadan, herhangi bir kimse yapabilir. Bir misal verecek olursak: Adamın biri sokakta dalgın durmaktadır; silâhlı on kişi gelir, adama sopalarla vururlar; o da elini kılıcına atıp yapması gerekeni yapar; fakat rakiplerinin sayı fazlalığı yüzünden amacına ulaşamaz, yani intikam alamaz; işte bu adam, hakarete uğramış, ancak aşağılanmamıştır. Bir başka misal verelim: Adamın biri, sırtı dönük durmaktadır; bir başkası gelir, vurur ve vurduğu gibi beklemeden kaçır; birinci adam takip eder, fakat yetişemez; bu durumda sopayı yiyen adam hakarete uğramış, ancak aşağılanmamıştır; çünkü aşağılamanın, sonuna kadar götürülmesi gerekir. Vuran adam, arkadan habersiz vurduğu halde, elini kılıcına atıp kaçmasa, düşmanı ile yüzleşseydi, sopayı

yiyecek, hem hakarete uğramış, hem aşağılanmış olurdu; sırttan vurulduğu için hakarete uğramış, vuran, sonuna kadar götürdüğü, kaçmayıp yüzleştiği için de aşağılanmış olurdu. İşte ben bu lânet olası düello yasaları yüzünden, hakarete uğramış ve aşağılanmamış sayılırım; çünkü çocuklar da, kadınlar da, karşı koyamazlar, kaçamazlar, yapabilecekleri bir şey yoktur; kutsal dine kendini adanmış kimselerin de durumu aynıdır; çünkü bu üç cins insan, saldırı ve savunma silâhlarından mahrumdurlar; bu sebeple, tabiatıyla kendilerini savunmak mecburiyetinde oldukları halde, kimseye saldırmak mecburiyetinde değildirler. Her ne kadar biraz önce kendimi hakarete uğramış saydığımı söylediysem de, şimdi diyorum ki, hayır, kesinlikle hakarete uğramış değilim; çünkü aşağılanamayacak kişi aşağılayamaz da. İşte bu sebeplerden ötürü, ben o zavallı adamın sözlerine kızmamalıyım, kızmıyorum da; mamafih biraz beklemesini isterdim; dünyada gezgin şövalyelerin yaşamamış olduğunu, yaşamadığını düşünmek ve söylemekle ne büyük bir hataya düştüğünü kendisine anlatabilmeyi isterdim; Amadis veya onun soyundan gelen sayısız şövalyeden biri bunu duymuş olsa, beyefendinin durumu hiç de iyi olmazdı.”

“Yemin ederim olmazdı,” dedi Sancho, “kılıcı öyle bir indirirlerdi ki tepesine, nar gibi, iyice olmuş kavun gibi ortadan ikiye bölüverirlerdi. Onlar böyle tahriklere katlanacak adam mıydılar! Yemin ederim Renaud de Montauban adamcağzın bu lâflarını duysaydı, eminim ağzına öyle bir kılıç indirirdi ki, üç sene konuşamazdı. Onlara bulaşsaydı da, ellerinden kurtulmaya çalışsaydı bakalım!”

Düşes Sancho’nun konuşmalarını dinledikçe gülmekten katılıyordu; onun gözünde Sancho efendisinden daha komik, daha deliydi; o sıralarda birçok kişi bu kanıyı paylaştı. Sonunda Don Quijote sakinleşti; yemek bitti; sofrayı kaldırırlarken, dört genç kız geldi. Birinin elinde gümüşten bir leğen, birinin elinde, yine gümüşten bir ibrik, birinin omzunda da iki tane bembeyaz, yumuşacık havlu vardı; kolları yarısına kadar sıvanmış dördüncü genç kızın beyaz ellerinde de –beyazlıkları şüphe götürmezdi– yuvarlak bir kalıp Napoli sabunu vardı. Leğeni taşıyan genç kız geldi ve zarif, becerikli bir hareketle, Don Quijote’nin çenesinin altına yerleştirdi. Don Quijote tek lâf etmeden, bu merasime şaşırarak, o yörede el yerine sakal yıkamanın âdet olduğunu düşünerek, sakalını iyice öne uzattı; aynı anda ibrikten su yağmaya başladı; sabunlu genç kız sakalını süratle sabunladı; kar kadar beyaz sabun köpükleriyle itaatkâr şövalyenin yalnız sakalını değil, yüzünü ve gözlerini de temizledi; öyle ki, Don Quijote mecburen gözlerini kapadı.

Bütün bunlardan haberi olmayan dük ve düşes, bu olağanüstü yıkama töreninin nereye varacağını merak ediyorlardı. Berber genç kız, her tarafı bir avuç köpükle kapladıktan sonra, su bitmiş gibi yaptı ve ibrikli kıza gidip su getirmesini, Señor Don Quijote’nin bekleyeceğini söyledi. İbrikli kız gitti; Don Quijote de, akla hayale gelebilecek en tuhaf, en gülünç halde kalakaldı.

Hazır bulunanların hepsi –ki epeyce çoktular– Don Quijote’ye bakıyordu; iki karış uzunluğundaki, oldukça esmer boynunu, kapalı gözlerini ve sabun köpüğü içindeki sakalını

görüp akıllılık ederek gülmelerini tutabilmeleri, âdeta bir mucizeydi. Oyuncu genç kızlar gözlerini yere dikmiş, efendilerine bakmaya cesaret edemiyorlardı; dükle düşes, hem öfkelerini, hem kahkahalarını bastırmaya çalışıyorlar, ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Kızların cüretini cezalandırsa mıydılar, yoksa Don Quijote’yi o halde görmenin eğlencesine karşılık, ödüllendirse miydiler?

Sonunda ibrikli genç kız geldi, Don Quijote’nin yıkanma işlemi tamamlandı ve sonra, havluları getiren kız, yavaş yavaş kuruladı. Ardından, kızların dördü de önünde yerlere kadar eğilip selâm vererek gitmeye hazırlandıklarında, dük, Don Quijote oyunu anlamasın diye leğenli kızı çağırdı ve dedi ki:

“Gelin beni de yıkayın; ama dikkat edin su bitmesin.”

Zekî ve becerikli genç kız hemen gelip Don Quijote’ye yaptığı gibi dükün çenesinin altına leğeni tuttu; süratle, güzelce yıkayıp sabunladılar; iyice kurulayıp temizledikten sonra selâm verip gittiler. Sonradan öğrenildiğine göre, dük, kızlar kendisini de Don Quijote’yi yıkadıkları gibi yıkamazlarsa, bu cüretlerini cezalandırmaya yemin etmişti içinden; lâkin kızlar, onu da sabunlayarak, akıllıca kendilerini kurtarmışlardı.

Sancho, bu yıkama merasimini dikkatle izlemişti; kendi kendine dedi ki:

“Vay canına! Acaba bu yörede şövalyeler gibi silâhtarların da sakalını yıkama âdeti var mı? Tanrı biliyor ya, çok ihtiyacım var; hattâ usturayla tıraş etseler daha da memnun olurum.”

“Kendi kendinize ne konuşuyorsunuz, Sancho?” diye sordu düşes.

“Diyorum ki,” dedi Sancho, “duyduğuma göre, diğer prenslerin saraylarında, sofrta kaldırılırken eller yıkanmış; ama sakal yıkadığını hiç bilmiyordum. Çok yaşamak bu yüzden iyi işte; çok görmek için. Gerçi çok yaşayan çok çeker de derler; yine de böyle bir yıkama töreni, dert değil, zevk.”

“Hiç merak etmeyin, dostum Sancho,” dedi düşes; “ben kızlara söylerim, sizi de yıkarlar; hattâ gerekirse köpeklere ziyafet çekerler.”

“Sakalımı yıkasınlar yeter,” diye cevap verdi Sancho, “en azından şimdilik. Sonra ne olacağını Tanrı bilir.”

“Sofracıbaşı,” dedi düşes, “sevgili Sancho’nun arzusuyla ilgilenin, harfiyen yerine getirin.”

Sofracıbaşı, Señor Sancho’nun her istediğinin yapılacağını söyleyip yemeğe gitti; Sancho’yu da yanında götürdü. Dükle düşes ve Don Quijote masada kaldılar; çok çeşitli şeyler hakkında konuştular; ama hepsi silâhşörlük ve gezgin şövalyelik mesleğiyle ilgili şeylerdi.

Düşes Don Quijote’ye kuvvetli bir hâfızası olduğunu belli ettiğini söyledi; kendisinden, Señora Dulcinea del Toboso’nun güzelliğini ve yüz hatlarını etraflıca tasvir etmesini rica etti; güzelliğinin öyle bir şöhreti vardı ki, övgülerden anlaşıldığı kadarıyla, yeryüzünün, hattâ La Mancha’nın en güzel yarattığı olmalıydı. Don Quijote düşesin ricasını duyunca iç geçirdi ve sonra dedi ki:

“Kalbimi yerinden çıkartıp zat-ı âlinizin gözlerinin önüne, bir tepsi içinde şu masanın üzerine koyabilseydim, hayali mümkün olmayan şeyi söyleme zahmetinden dilimi kurtarırdım; çünkü o zaman zat-ı âliniz onun resmini kalbimde görebilirdiniz. Ben şimdi niçin eşsiz Dulcinea’nın güzelliklerini tek tek, ayrı ayrı tasvir etmeye koyulayım? Bu görev, benim değil, başkalarının omuzlarına yüklenmeye lâyıktır; bu görev, Parrasios’un, Timanthes’in, Apelles’in fırçalarına, Lysippos’un kalemine düşerdi; tablolarla resmedilip mermerlere, tunçlara kazılması, Ciceronyen ve Demosthenyen belâgatle övülmesi gerekirdi.”

“Señor Don Quijote, *Demosthenyen* ne demek?” diye sordu düşes. “Hayatımda duymadığım bir kelime.”

“*Demosthenyen belâgat* demek,” dedi Don Quijote, “*Demosthenes’in belâgati* demektir; tıpkı *Ciceronyen* belâgatin, Cicero’nun belâgati olduğu gibi; bu ikisi dünyanın en büyük hatipleridir.”

“Doğru,” dedi dük; “cahilce bir soruydu bu. Her şeye rağmen, Señor Don Quijote, bize kendisini tasvir etseniz, çok memnun olurduk; çünkü eminim portresi taslak halinde bile çizilse, dünyanın en güzel kadınlarını kışkırtacak güzellikte olur.”

“Tabii ki tasvir etmeyi isterdim,” dedi Don Quijote; “ancak, kısa bir süre önce başına gelen felâket, resmini hâfızamdan sildi; öyle bir felâket ki bu, onu tasvir etmeyip ağlasam yeridir. Geçtiğimiz günlerde, üçüncü seferime çıkarken onun ellerini öpmek, hayır duasını, onayını ve iznini almak üzere huzuruna çıkmaya gittiğimde, beklediğim kişinin yerinde bir başkasını buldum; kendisine büyü yapılmış ve prensesken köylü kızına dönüşmüştü; güzelken çirkin, melekken şeytan, mis kokuluyken pis kokulu, kibarken kaba, zarifken cambaz, ışıkken karanlık olmuş, kısacası, Dulcinea del Toboso’yken, Sayago’lu bir köylü olmuştu.”

“Aman Tanrım!” diye haykırdı bunun üzerine dük. “Dünyaya bu kötülüğü kim yaptı? Dünyayı sevindiren güzelliği, eğlendiren zarafeti, güven veren dürüstlüğü kim yok etti?”

“Kim mi?” dedi Don Quijote. “Peşimi bırakmayan çok sayıdaki kiskanç, kötü büyücülerin birinden başka kim olabilir? Bu lânet olası soy, yeryüzüne, iyilerin kahramanlıklarını gölgelemek, yok etmek için, kötülerin işlerini aydınlatıp yüceltmek için gelmiştir. Büyücüler peşime düştüler, peşimdeler ve peşimden ayrılmayacaklar; ta ki beni ve soylu kahramanlıklarımı nisyanın dipsiz çukuruna gömünceye kadar. Bunun için de, beni en zayıf noktandan vurup yaralamaktalar; çünkü bir gezgin şövalyenin elinden sevgilisini almak, gözlerini, güneşini, besinini elinden almak gibidir. Daha önce de çok söyledim, tekrar ediyorum: Sevgilisiz gezgin şövalye, yapraksız ağaca, temelsiz yapıya, bedensiz gölgeye benzer.”

“Söylenecek bir şey kalmadı,” dedi düşes; “mamafih, Señor Don Quijote’nin kısa bir süre önce yayınlanan ve herkesin övgüyle karşıladığı hikâyesine inanacak olursak, bu hikâyeden öyle anlaşılıyor ki, yanlış hatırlamıyorsam, zat-ı âliniz, Señora Dulcinea’yı hiç görmemişsiniz; bu hanım yaşamıyor, hayalî bir sevgili; zat-ı âliniz onu hayalinizde canlandırmış ve istediğiniz zarafet ve mükemmeliyette çizmişsiniz.”

“Bu konuda söylenecek çok şey var,” dedi Don Quijote. “Dulcinea ’nın yaşayıp yaşamadığını, hayalî olup olmadığını Tanrı bilir; bunlar sonuna kadar incelenecek şeyler değiller. Ayrıca, sevgilimi ben canlandırmadım; yine de, onu, kendisine dünya çapında bir şöhret kazandıracak özelliklere sahip bir hanımefendi olarak düşünüyorum; yani: kusursuz güzellikte, kibirli olmadan ağırbaşlı, namusluca âşık, kibar olduğu için minnettar, iyi yetişmiş olduğu için kibar ve son olarak da soylu; çünkü soylu kanda güzellik, mütevazı bir güzelin erişemeyeceği mükemmeliyetle parlar ve ışıldar.”

“Doğrudur,” dedi dük; “ancak, Señor Don Quijote’nin izniyle, bir şey söylemek istiyorum; kahramanlıklarını okumuş olduğum için, bunu söylemekten kendimi alamıyorum. Bu kitaptan anlaşıldığına göre, Dulcinea’nın El Toboso’da veya başka bir yerde yaşadığını ve zat-ı âlinizin tasvir ettiği gibi güzelliğin doruğunda olduğunu kabul etsek bile, soyluluk bakımından, Oriana’larla, Alastrajarea’larla, Madásima’larla ve zat-ı âlinizin de bildiği, kitapları dolduran diğer hanımlarla atbaşı gidemez.”

“Buna karşılık şöyle söyleyebilirim,” dedi Don Quijote: “Dulcinea, yaptıklarıyla ölçülür; fazilet kanı yüceltir; iffetli ve mütevazı kişi, ahlâksız bir soyludan daha çok takdire şayandır. Üstelik, Dulcinea, tacı, asâsı yerinde bir kraliçe olabilecek tıynettedir; çünkü güzel ve faziletli bir kadın, daha büyük mucizeler yaratmaya kadirdir; madden olmasa da, manen, daha büyük servetler saklıdır içinde.”

“Bana kalırsa, Señor Don Quijote,” dedi düşes, “zat-ı âliniz her söylediğinizi ince eleyip sık dokuyarak söylüyorsunuz. Ben bundan böyle El Toboso’da, bugün, Dulcinea diye birinin yaşadığına, güzel ve soylu olduğuna, Señor Don Quijote gibi bir şövalyenin hizmetine lâayık olduğuna inanacağım, evimdeki herkesi de, hattâ gerekirse efendim dükü de inandıracam; kendisini bundan fazla övmek de mümkün olamaz zaten. Ne var ki, içimde küçük bir şüphenin, Sancho Panza’ya karşı belli belirsiz bir hırsın doğmasına da engel olamıyorum. O da şu: Kitapta yazdığına göre, Sancho Panza, Señora Dulcinea’ya zat-ı âlinizin mektubunu götürdüğünde, kendisi bir çuval buğdayı kalburdan geçirmektedir; hattâ Sancho, buğdayın esmer buğday olduğunu söyler; bu da, soyluluğu konusunda beni şüpheye düşürüyor.”

Don Quijote buna şöyle cevap verdi:

“Sevgili hanımefendi, şunu bilmeniz gerekir ki, benim başıma gelen olayların hepsi değilse bile çoğu, diğer gezgin şövalyelerin başlarına gelen olayların olağan sınırlarının dışına taşar; ister kaderin bilinmez arzusu tarafından yönlendirilmiş olsunlar, ister kıskanç ve kötü bir büyücünün fesatlığı tarafından. Meşhur gezgin şövalyelerin hepsinin ya da çoğunun, bazı hususiyetleri olduğu, ispat edilmiş bir gerçektir. Meselâ birinin hususiyeti, kendisine hiçbir büyüün işlememesidir; bir diğerininki, meşhur Roland’ınki ise, etine hiçbir şeyin işlememesi, yani yaralanmamasıdır; On İki Asilzade’den biri olan Roland’ın, ancak sol ayağının tabanından yaralanabileceği, üstelik de herhangi bir silâhla değil, sadece ve sadece kalın bir iğnenin ucuyla yaralanabileceği söylenirdi. İşte bu yüzden, Bernardo del Carpio onu Roncesvalles’te öldürdüğünde, kılıcıyla yaralayamayacağını anlayıp, kucaklayarak havaya

kaldırılmış, kollarının arasında sıkarak boğmuştu; o sırada Hercules'ın Antaios'u, Toprak'ın oğlu olduğu söylenen o korkunç devi öldürüşünü hatırlamıştı. Bu söylediklerimden şuraya gelmek istiyorum: Bende de böyle bir hususiyet pekâlâ olabilir. Yaralanmamak olamaz; çünkü tecrübe bana yumuşak etli olduğumu ve her şeyin tenime işleyebildiğini birçok kez gösterdi. Büyü işlememesi de olamaz; çünkü öyle bir kafese kapatıldım ki, büyü marifetiyle olmasa, dünyada hiçbir kuvvet beni oraya tıkamazdı. Ne var ki, o büyüden kurtulduğuma göre, bana zarar verebilecek bir büyü olmadığını düşünme eğilimindeyim. Bu yüzden, bu büyücüler, zararlı becerilerini şahsıma yöneltemeyeceklerini görüp, en çok sevdiğim şeylerden alıyorlar bunun intikamını; benim yaşamamın sebebi olan Dulcinea'ya zarar vererek beni öldürmek istiyorlar. İşte bu yüzden, öyle sanıyorum ki, silâhtarım kendisine benden haber götürdüğünde, onu buğday elemek gibi aşağılık bir işle uğraşan bir köylüye dönüştürdüler. Ama daha önce de söylemişim; o ne esmer buğdaydı, ne de buğdaydı; onlar inci taneleriydi, hem de doğu incileri. Bu gerçeği kanıtlamak için zat-ı âlilerinize şunu da anlatmak isterim: Kısa bir süre önce, El Toboso'ya gittiğimde, Dulcinea'nın sarayını bir türlü bulamadım; ertesi gün ise, silâhtarım Sancho onu kendi şekliyle, yani dünyanın en güzel yüzüyle gördüğü halde, bana kaba, çirkin bir köylü kızı gibi göründü. Üstelik aslında dünyanın en akıllı kadını olduğu halde, hiç de düzgün konuşmuyordu. Ben büyü etkisi altında olmadığımı, olamayacağıma göre, mantıken, demek ki büyü etkisi altında olan o; saldırıya uğrayıp dönüşüme uğrayan, kılıktan kılığa sokulan o; düşmanlarım benim intikamımı ondan alıyorlar; onu asıl haliyle görene kadar ben, sürekli gözlerimde yaşlarla yaşayacağım. Bütün bunları, kimse Sancho'nun elekle, kalburla ilgili söylediklerine inanmasın diye anlattım; Dulcinea'yı benim gözümde değiştirdiklerine göre, onun gözünde de değiştirmiş olmalarında şaşılacak bir şey yok. Dulcinea soyludur; soyu El Toboso'nun çok sayıdaki, köklü ve iyi asilzadelerine dayanır; bunda eşsiz Dulcinea'nın payı da az değildir; köyü onun sayesinde meşhur olup gelecek yüzyıllarda anılacaktır; tıpkı Truva'nın Helena'yla, İspanya'nın La Cava'yla anıldığı gibi, ama daha iyi bir şöhretle. Öte yandan, şunu da bilmenizi isterim ki, Sancho Panza bugüne kadar gezgin şövalyelere hizmet etmiş en komik silâhtarlardan biridir; bazen öyle zekîce saflıkları vardır ki, saf mı, zekî mi diye düşünmek bile büyük zevk verir insana. Ona aşağılık sıfatını kazandıran kötülükleri, ahmak olduğunu kanıtlayan dikkatsizlikleri vardır. Her şeyden şüphelenir; her şeye inanır; tam aptallığın çukuruna düşeceğini sandığım anda, öyle akıllıca bir şey söyler ki, gökyüzüne yükseliverir. Kısacası, ben, üstüne bir şehir de verseler, onu başka hiçbir silâhtara değişmem; bu sebeple de, zat-ı âlinizin ona lütuf olarak bağışladığı valiliğe kendisini göndermek konusunda şüphelerim var. Öte yandan, Sancho'da bir yönetim kabiliyeti de görmüyor değilim; zihni birazcık yontulsa, inat eder, her valiliğin üstesinden gelir. Ayrıca, birçok tecrübeden de bildiğimiz gibi, vali olmak için fazla yeteneğe de, fazla tahsile de gerek yoktur; neredeyse okumayı bilmeyip de valiliklerini atmaca gibi yöneten yüzlerce kişi vardır; önemli olan, iyi niyetli ve her şeyi başarmaya istekli olmaktır. O zaman, etrafında nasihat verenler, yapacağı işlerde yol gösterenler eksik olmaz; şövalyelikten gelme,

tahsili olmayan, yardımcılarıyla hüküm veren valiler gibi. Ben kendisine, rüşvet kabul etmemesini, doğru yoldan ayrılmamasını tavsiye ederdim; kendisine söylemek istediğim başka bazı ufak tefek şeyler vardır ki, zamanı gelince ortaya çıkacak, Sancho için de, yöneteceği cezire için de faydalı olacaktır.”

Dük, düşes ve Don Quijote sohbetlerinin bu noktasına geldiklerinde, sarayda kalabalık insan sesleri duyuldu. Sancho aniden, telâş içinde salona girdi; boynuna peçete niyetine bir çaput bağlanmıştı. Arkasından da çok sayıda delikanlı, daha doğrusu aşçı yamağı ve avam tabakadan kimseler gelmekteydi. Birinin elinde su dolu bir tekne vardı; rengine ve pisliğine bakılırsa, bulaşık suyu olmalıydı. Tekneyi taşıyan oğlan, Sancho'nun peşini bırakmıyor, ısrarla sakalının altına itmeye çalışıyordu; bir başka yamak da, yıkamak için gayret gösteriyordu.

“Ne oluyor çocuklar?” diye sordu düşes. “Nedir bu? Ne istiyorsunuz bu adamcağızdan? Valiliğe getirildiğinin farkında değil misiniz kendisinin?”

Bunun üzerine berber oğlan dedi ki:

“Bu beyefendi âdet olduğu, saygıdeğer efendim dükün ve kendi efendisi olan beyefendinin yıkandığı gibi sakalını yıkamamızı istemiyor.”

“İstiyorum,” diye cevap verdi Sancho öfkeyle; “ama havlular daha temiz, su daha berrak olsun, eller de bu kadar pis olmasın isterdim. Efendimle benim aramda o kadar büyük fark mı var ki, o mis kokulu sularla, ben iğrenç bulaşık suyuyla yıkıyorum? Her yörenin, prenslerin saraylarının âdetleri, rahatsızlık vermedikleri sürece iyidirler; buradaki yıkanma âdeti, kefarettten beter. Benim sakalım temiz; böyle ikramlara ihtiyacım yok. Beni yıkamaya veya saçımın, yani sakalımın bir tek teline dokunmaya kalkan olursa, afedersiniz öyle bir yumruk geçiririm ki, yumruğum kafatasına çakılır kalır. Bu melâsimler, sabunlamalar, misafir ikramından çok, maskaralık gibi geliyor bana.”

Düşes Sancho'nun öfkesini gördükçe, sözlerini duydukça, gülmekten katılıyordu; ama Don Quijote kendisini bu halde, pis bir çaputla, etrafında o kadar aşçı yamağıyla görmekten pek hoşlanmamıştı; dük ve düşesin önünde yere kadar eğilmek suretiyle konuşma izni istediğini belirterek, sakin bir sesle, ayaktakımına dedi ki:

“Efendiler! O delikanlıyı bırakın ve geldiğiniz yere, ya da canınız nereye istiyorsa oraya dönün. Benim silâhtarım temizlikte diğer silâhtarlardan aşağı kalmaz; o tekneler de kendisine dar gelir. Dediğimi yapın ve rahat bırakın kendisini; çünkü o da, ben de şakaya hiç gelemeyiz.”

Sancho lâfi efendisinin ağzından kaparak şöyle devam etti:

“Yo, hayır, gelsinler de hödükle alay etsinler bakalım; gösteririm günlerini. Buraya bir tarak veya başka bir şey getirsinler de sakalımı tımar etsinler; içinden temizliğe aykırı bir şey çıkarsa, kafamı kazısınlar.”

Bunun üzerine düşes gülmeye devam ederek dedi ki:

“Sancho Panza'nın bütün söyledikleri doğru; söyleyecekleri de öyle. Kendisi temiz ve

dediği gibi yıkanmaya da ihtiyacı yok. Âdetimiz hoşuna gitmiyorsa, kendi bileceği iş. Üstelik de siz temizlik temsilcileri fazlasıyla ihmalkâr ve dikkatsiz davrandınız; hattâ belki küstahça demek gerekir. Böyle bir şahsa ve böyle bir sakala, som altından leğen ibrikler ve yumuşak havlular getireceğinize, ahşap tekneler ve bulaşık bezleri getirdiniz. Kısacası, aşağılık ve soysuzsunuz; serseri olduğunuz için de gezgin şövalye silâhtarlarına beslediğiniz husumeti göstermeden edemiyorsunuz.”

Haydutlaşan hizmetkârlar, hattâ onlarla birlikte gelmiş olan sofracıbaşı da, düşesin sözlerini ciddiye aldılar ve çaputu Sancho'nun boynundan çözerek telâş ve utanç içinde gidip Sancho'yu bıraktılar. Sancho tehlikelerin en büyüğü gibi gördüğü durumdan kurtulunca, düşesin önünde diz çöktü ve dedi ki:

“Büyük hanımefendilerden büyük lütuflar beklenir; zat-ı âlinizin bugün bana bağışladığı lütfa karşılık verebilmek için, gezgin şövalye unvanı alıp ömrümün tamamını böyle yüce bir hanımefendinin hizmetine adamak istiyorum. Çiftçiyim; adım Sancho Panza'dır; evliyim, çocuklarım var ve silâhtarlık hizmeti görüyorum; bunlardan herhangi birini zat-ı âlinizin hizmetine sunabilirsem, emrinize derhal itaat etmeye hazırım.”

“Bana öyle geliyor ki Sancho,” dedi düşes, “siz nezaketi, bizzat nezaketin okulunda öğrenmişsiniz. Demek istiyorum ki, kibarlığın zirvesi ve merasimin ya da sizin deyişinizle *melâsimin* şahikası olan Señor Don Quijote'nin yanında yetiştiğiniz belli. Böyle efendi, böyle hizmetkâr çok yaşasın; biri gezgin şövalyeliğin pusulası, öteki silâhtarca sadakatin yıldızı olarak. Kalkınız dostum Sancho; kibarlığınıza karşılık olarak, efendim dükün valilik vaadini en kısa zamanda gerçekleştirmesini sağlayacağım.”

Sohbet böylece sona erdi; Don Quijote öğle uykusuna çekildi; düşes Sancho'dan, eğer çok uykusu yoksa, öğleden sonrayı kendisi ve nedimeleriyle birlikte çok serin bir salonda geçirmesini rica etti. Sancho cevaben, yazın öğleden sonraları dört beş saat uyuma alışkanlığı olduğu halde, ekselânslarına hizmet etmek istediğinden, o gün hiç uyumamak için bütün gücünü sarfedeceğini ve emrine itaat edeceğini söyleyip gitti. Dük, Don Quijote'ye tam bir gezgin şövalye gibi, kayıtlara göre eski şövalyelere yapılan muameleden bir nebze olsun ayrılmadan, nasıl davranılacağı konusunda hizmetkârlarına yeni talimatlar verdi.

OTUZ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Düşesle nedimelerin Sancho Panza'yla yaptıkları, tadına doyumayacak okunmaya ve dikkate değer sohbeta dair

Hikâyede anlatıldığına göre, Sancho, o gün öğleden sonra uyumadı; sözünü tutup yemekten sonra düşesin ziyaretine gitti. Düşes kendisini dinlemekten o kadar zevk alıyordu ki, onu alçak bir iskemleye, yanbaşına oturttu. Gerçi Sancho çok terbiyeli olduğundan oturmak istemedi, ama düşes vali sıfatıyla oturup silâhtar sıfatıyla konuşmasını söyledi; Sancho her iki sıfatla da, şampiyon Cid Ruy Diaz'ın tahtına lâyıktı düşesin gözünde.

Sancho omuzlarını büzdü; emre itaat edip oturdu; düşesin bütün genç ve yaşlı nedimleri çevresine toplanıp dikkatle, büyük bir sessizlik içinde, söyleyeceklerini dinlemek üzere hazırlandılar. Fakat ilk konuşan düşes oldu ve dedi ki:

“Hazır burada yalnız kalmışken, kimsenin bizi duymasına imkân yokken, saygıdeğer valinin, büyük Don Quijote'nin basılmış olan hikâyesiyle ilgili şüphelerimi ortadan kaldırmasını isterdim. Şüphelerimden biri şu: Sevgili Sancho, Dulcinea'yı, yani Señora Dulcinea del Toboso'yu hiç görmediği, Señor Don Quijote'nin mektubunu da, Morena Dağlarında, not defterinde kaldığı için götürmediği halde, onun verdiği cevabı uydurmaya nasıl cüret etti? Üstelik de kendisini buğday elerken bulduğunu söyledi; halbuki hepsi yalandı; eşsiz Dulcinea'nın şöhretini lekelediği gibi, iyi bir silâhtarın soyluluğuna, sadakatine yakışmayan bir davranış.”

Sancho bu sözlere hiçbir karşılık vermeyip iskemleden kalktı; ağır adımlarla, kamburu çıkmış, parmağı dudaklarında, perdeleri kaldırarak bütün salonu dolaştı; daha sonra dönüp yerine oturdu ve dedi ki:

“Sevgili hanımefendi, hazır bulunan hanımlar dışında bizi gizlice dinleyen kimse olmadığını gördüğüm için, bana sorulan ve sorulacak olan her şeye korkmadan, çekinmeden cevap verebilirim. İlk söyleyeceğim şu: Ben efendim Don Quijote'yi zırdeli olarak görüyorum; gerçi bazen öyle akıllıca ve doğru şeyler söyler ki, bence ve hattâ kendisini dinleyen herkesin fikrinde, Şeytan'ın kendisi gelse, o kadar güzel konuşamaz; ama bütün bunlara rağmen, ben onun şuursuz olduğundan gerçekten, kesinlikle eminim. Bunu bildiğim için de, abuk subuk şeylere inandırabiliyorum onu; meselâ gönderdiği mektubun cevabı, meselâ yedi, sekiz gün önceki, kitapta henüz olmadığı halde anlatmak istediğim bir olay: Señora Doña Dulcinea'ya yapılan büyü meselesi. Ben inandırdım kendisini büyü yapıldığına; halbuki kuyruklu yalan.”

Düşes bu uydurma büyü meselesini anlatmasını rica etti; Sancho da her şeyi olduğu gibi anlattı; anlattıkları, dinleyenlerin çok hoşuna gitti. Düşes sohbeta şöyle devam etti:

“Sevgili Sancho'nun anlattıkları içimde bir kuşku uyandırdı; içimden bir ses şöyle fısıldıyor: La Mancha'lı Don Quijote deli, sersem ve şuursuz olduğuna göre, silâhtarı Sancho Panza da onu tanıdığı halde ona hizmet ettiğine, izlediğine, boş vaatlerine bağlandığına göre,

hiç şüphesiz onun, efendisinden daha deli ve aptal olması gerekir. Bu böyle olduğuna göre de, bu Sancho Panza'ya yönetsin diye bir cezire vermen, senin hakkında hiç hayırlı olmayacak sayın düşes; çünkü kendini yönetemeyen kişi, başkalarını nasıl yönetecek?"

"Tanrı hakkı için hanımefendi," dedi Sancho, "bu kuşku çok haklıymış. Zat-ı âliniz kendisine söyleyin, açık konuşsun, ne istiyorsa söylesin. Ben biliyorum doğru söylediğini; benim birazcık aklım olsa, efendimi çoktan terk ederdim. Benim de kaderim bu işte; bahtsızım ben; mecburum onu izlemeye. Biz aynı köydeniz; onun ekmeğini yedim; severim kendisini; kadir bilir bir insandır; bana sıpalarını verdi; her şeyden önemlisi de, ben vefalıyım. Yani bizi kazmalı, kürekli adamdan başka şeyin ayırması mümkün değil. Zat-ı âliniz, vaat edilen valiliğin bana verilmesini istemiyorsanız, Tanrı beni vali yaratmadı zaten; hem belki vermezseniz vicdanım da daha rahat olur; çünkü aptal olmakla birlikte, 'Dağ başından duman eksik olmaz,' ne demektir, anlıyorum; belki de Sancho'nun cennete silâhtar olarak gitmesi, vali olarak gitmesinden kolaydır. Cambaz ipten, balık dipte gerek; kurt dumanlı havayı sever; acıyan uyumuş, acıkan uyumamış; açlıkla tokluğun arası bir lokma eklemek; mide dolsun da, neyle dolarsa dolsun; kırlardaki küçük kuşları Tanrı besler, doyurur; beş arşın aba, beş arşın tülünden daha çok ısıtır. Bu dünyadan ayrılıp toprağa girildiğinde, prens de, ırgat da aynı dar yoldan geçer; Papa zangoçtan daha uludur ama bedeni toprakta daha fazla yer kaplamaz; çünkü çukura girdiğimizde hepimiz sıkışıp sığışacağız, yoksa zorla, kör karanlıkta sıkıştırıp sığıştırırlar. Tekrar söylüyorum, eğer zat-ı âliniz aptal olduğum için bana cezireyi vermek istemezseniz, ben akıllılık edip aldırmayacağım. Derler ki, haçın arkasında şeytan gizlidir; her parlayan altın değildir. Eğer eski baladların sözleri yalan değilse, çiftçi Wamba'yı öküzlerin, sabanların, kolanların arasından çıkarıp İspanya kralı yapmışlar; Rodrigo'yu da brokerların, eğlencelerin, hazinelerin arasından çıkarıp yılanlara yem etmişler."

Bunun üzerine, dinleyiciler arasında bulunan yaşlı nedime Doña Rodríguez, "Tabii yalan değil!" dedi. "Bir baladda, Kral Rodrigo'nun kurbağalar, yılanlar ve kertenkelelerle dolu bir mezara diri diri gömüldüğü anlatılır; iki gün sonra, kral mezarın içinden, boğuk, kısık bir sesle demiş ki:

Yiyorlar, her tarafımı yiyorlar,
en çok günah işlediğim yerden bilhassa.

Bu yüzden, beyefendi kral yerine çiftçi olmak istemekte çok haklı; madem sonunda hayvanlara yem olacak."

Düşes, yaşlı nedimesinin safça sözlerini duyunca gülmekten kendini alamadı; Sancho'nun konuşmaları, atasözleri de şaşırtmıştı düşesi, dedi ki:

"Sevgili Sancho, bir şövalyenin, bir söz verdiği zaman, hayatına mal olsa dahi sözünü yerine getireceğini bilir. Dük, yani efendim ve kocam, gezgin şövalye olmamakla birlikte, yine de şövalyedir. Bu yüzden de, bütün dünyanın kıskançlığına, fesatlığına rağmen, cezire vaadini yerine getirecektir. Sancho gönlünü ferah tutsun; çünkü hiç beklemediği bir anda kendisini

ceziresinin, mülkünün başında bulacak, yönetimi ele alacak; sonra da daha iyi mevkiiler kısmet olur. Benim ondan özellikle istediğim, vasallarını dikkatle yönetmesi, hepsinin sadık ve temiz soylu kimseler olduğunu hatırlaması.”

“Onları iyi yönetmemi ayrıca söylemenize gerek yok,” dedi Sancho; “ben zaten kendiliğimden merhametliyimdir; yoksullara acırım. Ayrıca, hamuru açıp fırına verenden ekmek çalınmaz. Tanrı hakkı için, bana kimse numara yapamaz; yaşlı köpeğim ben, bana kuçu kuçu sökmeyiz; her şeyin kokusunu zamanında alırım, gözüme perde çektirmem; çünkü ben işime geleni bilirim. Bunu söylememin sebebi de şu: İyilerin başımın üstünde yeri olur; kötüler yanıma yanaşamaz. Bana öyle geliyor ki, bu yönetim işinde, esas mesele başlamak; bir de bakarsınız, on beş gün sonra valiliğin tadına doyamam, doğduğumdan beri yaptığım tarla işinden daha iyi beceririm.”

“Haklısınız Sancho,” dedi düşes, “kimse anasının karnından tahsilli doğmaz; ayrıca piskoposlar da insandan olur, taştan olmaz. Her neyse, biraz önce konuştuğumuz konuya, Señora Dulcinea’ya yapılan büyü meselesine dönelim: Ben kesinlikle eminim ki, Sancho’nun efendisine oyun oynaması, köylü kızının Dulcinea olduğunu, efendisinin, büyü yapıldığı için onu tanımadığını söylemesi, hep Señor Don Quijote’nin peşindeki büyücülerden birinin işi. Çünkü ben kesinlikle biliyorum ki, eşeğe zıplayıp binen köylü kızı, Dulcinea del Toboso’ydu, hâlâ da öyle; aslında sevgili Sancho efendisini yanılttığını sanıyorsa da, kendisi yanılıyor. Bundan, hiç görmediğimiz bir şeyden ne kadar şüphe edebilirsek, o kadar şüphe edilebilir. Señor Sancho Panza’ya şunu söylemek isterim ki, bizim burada, bizi seven, dünyada neler olduğunu, dümdüz, dosdoğru, dolambaçsız, hilesiz söyleyen büyücülerimiz de var. İnanın bana Sancho; o zıplayan köylü kızı Dulcinea del Toboso’dur ve anasından doğduğu gibi büyü altındadır. Kendisini hiç beklemediğimiz bir anda asıl şekliyle göreceğiz ve o zaman, sevgili Sancho, içine düştüğü bu yanılgıdan kurtulacak.”

“Bütün bunlar doğru olabilir,” dedi Sancho Panza. “Şimdi efendimin, Montesinos Mağarasında gördüğü şeylere dair anlattıklarına da inanasım geliyor; ben Señora Dulcinea del Toboso’yu, sırf zevkim için büyü etkisine soktuğumda, üzerinde gördüm diye tarif ettiğim kıyafetin aynısıyla, efendim onu Montesinos Mağarasında gördüğünü söyledi. Aslında her şey, zat-ı âlinizin de dediği gibi, sevgili hanımefendi, tam tersine oldu herhalde; çünkü benim kıt aklımdan bir anda böyle zekîce bir yalan çıkması beklenemez, beklenmemeli. Üstelik efendimin, benimki gibi dayanaksız ve zayıf bir iddia üzerine, böylesine mantığa sığmaz bir şeye inanacak kadar deli olduğunu da sanmıyorum. Ama hanımefendi, beni bu yüzden kötü niyetlilikle suçlamayın; benim gibi bir ahmak, fesat büyücülerin düşüncelerini, kötülüklerini kavrayamaz. Ben o yalanı, efendim Don Quijote’den azar işitmek için uydurdum; ona hakaret olsun diye değil. Sonuçta tersi olduysa, yukarıda Tanrı var; herkesin yüreğini bilir.”

“Doğru söylüyorsunuz,” dedi düşes. “Şimdi şu Montesinos Mağarası meselesini anlatın, merak ettim.”

Bunun üzerine Sancho Panza, o serüvenle ilgili her şeyi tek tek anlattı. Düşes anlattıklarını

dinledi ve dedi ki:

“Bu olaydan şöyle bir sonuç çıkıyor: Yüce Don Quijote, o mağarada, Sancho’nun El Toboso çıkışında gördüğü köylü kızının aynısını gördüğünü söylüyorsa, demek ki o hiç şüphesiz Dulcinea ve etrafta çok kurnaz, fazlasıyla meraklı büyücüler dolaşüyor.”

“Ben diyorum ki,” dedi Sancho Panza, “Señora Dulcinea del Toboso’ya büyü yapıldıysa bana ne? Ben efendimin düşmanlarıyla kapışmak zorunda değilim; belli ki hem sayıları fazla, hem de kötüler. Belki benim gördüğüm bir köylü kızındı; ben öyle gördüm, öyle sandım; eğer Dulcinea’ysa, benim kabahatim değil ya, ben ne yapayım? O zaman ikide birde bana gelsinler, çatsınlar, ‘Sancho söyledi, Sancho yaptı, Sancho gitti, Sancho geldi.’ Sanki Sancho herhangi biri de, adı kitaplarda dünyayı dolaşan Sancho Panza’nın ta kendisi değil. Bunu bana Sansón Carrasco söyledi; hiç değilse Salamanca’dan bakalorya almış bir kimse; böyleleri de, canları istemedikçe, çok işlerine gelmedikçe yalan söylemezler. Kısacası, kimse bana bir kabahat bulamaz; benim iyi bir şöhretim var; efendimin söylediğine göre de, iyi insan servetten daha değerliyim; öyleyse veriverin şu valiliği bana, bakın ne mucizeler göreceksiniz; iyi silâhtar olan, iyi vali de olur.”

“Sevgili Sancho’nun bütün söyledikleri,” dedi düşes, “âdeta Cato’nun sözleri; en azından *florentibus occidit annis*⁸⁸ Michele Verino’nun ağzından çıkmış gibi. Eninde sonunda, onun tarzında ifade etmek gerekirse, adamın çuluna bakılmaz, ne kadar içtiğine bakılır.”

“Gerçekten de hanımefendi,” diye cevap verdi Sancho, “kötü bir alışkanlık olarak hiç içki içmedim hayatta. Susamış da içmiş olabilirim tabii, çünkü bende riyakârlık hiç yoktur. Canım isteyince içerim, istemeyince de, verirlerse, nazlanmak gibi, terbiyesizlik gibi olmasın diye içerim; bir dost kadeh kaldırdığında, karşılık vermeyecek kadar mermerden bir kalp olabilir mi? Ama vur dediysem, öldür demiyorum; üstelik, gezgin şövalye silâhtarları zaten genellikle su içerler; çünkü daima kırlarda, ormanlarda, çayırlarda, dağlarda, bayırlarda gezerler; karşılığında bir gözlerini verecek olsalar, Tanrı rızası için bir damla şarap bulamazlar.”

“İnanırım doğrusu,” diye cevap verdi düşes. “Şimdilik Sancho gitsin dinlensin; daha sonra uzun uzun konuşur, şu valilik işini bir an önce nasıl ele alacağını kararlaştırırız.”

Sancho tekrar düşesin ellerini öptü; gözünün bebeği olan karakaçanına iyi bakılmasını rica etti.

“Kim bu karakaçan?” diye sordu düşes.

“Eşeğim,” diye cevap verdi Sancho; “eşek dememek için karakaçan derim kendisine. Bu şatoya geldiğimizde, kendisiyle ilgilenmesini şu sayın nedimeden rica ettim; sanki çirkin veya yaşlı olduğunu söylemişim gibi kızdı. Halbuki nedimelerin salonlarda boy göstereceklerine, eşekleri tumar etmeleri, daha uygun düşerdi. Hey yüce Tanrım, bizim köyden bir asilzade, bu hanımlara öyle kızardı ki!”

“Herhalde hödüğün tekiydi,” dedi Doña Rodríguez; “asilzade olsaydı, soyu temiz olsaydı, onları yere göğe koyamazdı.”

“Tamam, bu kadarı yeter,” dedi düşes. “Doña Rodríguez sussun, Señor Panza da sakın

olsun, karakaçanın bakımını ben üstlenirim; madem Sancho'nun gözbebeğiymiş, ben de onu gözbebeğim yerine koyacağım.”

“Ahırda olsun, yeter,” diye cevap verdi Sancho; “zat-ı âlinizin gözbebeği yerine bir an bile olsun konmayı, ne o, ne de ben, haketmiyoruz. Böyle bir şeye izin vereceğime, her yanımı hançerle deşerim, daha iyi. Gerçi efendim, insan kibarlıkta yenilecekse az kâğıdı olduğundan değil, fazla kâğıdı olduğundan yenilmeli der, ama merkebî meselelerde ölçüyü şaşırmayıp tedbiri elden bırakmamak lâzımdır.”

“Vali olunca onu da yanınızda götürün Sancho,” dedi düşes; “orada istediğiniz gibi bakar, hattâ emekliye ayırırsınız.”

“Söylediğiniz şeyi sakın aşırı sanmayın saygıdeğer düşes,” dedi Sancho; “ben valinin yanında giden bir değil, birkaç eşek gördüm bugüne kadar; benim de yanımda eşeğimi götürmem değişik bir şey olmaz.”

Sancho'nun sözleri düşesi yine güldürdü, hoşuna gitti. Onu dinlensin diye gönderdikten sonra, konuştuklarını düke anlatmaya gitti. İkisi, Don Quijote'ye hem gülünç, hem de şövalye üslûbuna uygun bir oyun oynamaya karar verdiler ve öyle mükemmel, zekâce oyunlar oynadılar ki, bu müthiş hikâyedeki en güzel serüvenler, bunlardır.

OTUZ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Bu kitaptaki en güzel serüvenlerden birine, eşsiz Dulcinea del Toboso'nun büyüünün çözülmesi konusunda verilen talimata dair

Dük ve düşes, Don Quijote'yle Sancho Panza'nın konuşmalarına bayılıyorlardı; onlara serüven tadı ve kokusu olan birkaç oyun oynama kararlarından vazgeçemediler ve Montesinos Mağarası serüveniyle ilgili, Don Quijote'nin anlattıklarından yola çıkarak, güzel bir oyun tasarladılar. Düşesin en çok şaşırdığı şey, Sancho'nun saflığının varabildiği noktaydı: Dulcinea del Toboso'nun büyülenmesi olayında, büyücü de, yalancı da kendisi olduğu halde, Dulcinea'ya gerçekten büyü yapıldığına kesinlikle inanmıştı. Dükle düşes, hizmetkârlarına neler yapmaları gerektiğini tek tek tembihlediler ve altı gün sonra, krallara yakışır, büyük, kalabalık bir av partisi düzenlediler. Don Quijote'ye bir avcı kıyafeti, Sancho'ya da, çok güzel yeşil kumaştan giysiler verdiler; ama Don Quijote bu kıyafeti giymek istemedi; ertesi gün katı silâhşörlük mesleğine döneceğini ve beraberinde gardroplar, sandıklar götüremeyeceğini söyledi. Sancho ise verilen kıyafeti, önüne çıkan ilk fırsatta satmak niyetiyle aldı.

Beklenen gün geldiğinde, Don Quijote zırhını kuşandı; Sancho da giyindi ve kendisine bir at verildiği halde eşeğini bırakmak istemediği için karakaçanın üstüne binip avcıların arasına katıldı. Düşes harikulâde giysiler içinde görüldü; Don Quijote müthiş nezaketi ve terbiyesiyle koşup dükün bütün itirazlarına rağmen düşesin küheylânının dizginlerini tuttu. Bir süre sonra, iki yüksek dağın ortasındaki bir ormana geldiler; burada tuzaklar kuruldu, pusuya yatıldı, avcılar çeşitli yönlere dağıldılar ve av büyük bir gürültüyle, bağış çağrış başladı; köpeklerin havlamalarından, öttürülen boynuzların sesinden, avcılar birbirlerine seslerini duyuramıyorlardı.

Düşes atundan indi ve elinde sivri bir mızrakla, yaban domuzlarının sık geçtiğini bildiği bir yerde pusuya yattı. Dük ve Don Quijote de atlarından inip düşesin iki yanında yerlerini aldılar. Sancho, başına bir iş gelir korkusuyla başıboş bırakmaya cesaret edemediği eşeğinden inmeden, hepsinin arkasında yerini aldı. Çok sayıdaki hizmetkârlarıyla birlikte daha yeni yerleşmişler, sıraya dizilmişlerdi ki, köpekler tarafından sıkıştırılıp avcılar tarafından kovalanan devâsâ bir yaban domuzunun, dişlerini gıcırdatarak, ağzından köpükler saçarak kendilerine doğru geldiğini gördüler. Don Quijote yaban domuzunu görür görmez kalkanını kavrayıp elini kılıcına atarak onu karşılamaya çıktı. Dük de mızrağıyla öne atılıp hazırlandı; dük engellemese, düşes hepsinin önünde yer alacaktı. Bir tek Sancho, gözüpek hayvanı görünce eşeğini bırakıp vargücüsüyle koşmaya başladı; yüksek bir meşe ağacına tırmanmaya çalıştı ama beceremedi; çünkü ağacın ortasına vardığında, tepeye tırmanmaya çabalayarak asıldığı dal, maalesef koptu ve Sancho aşağıya düştü; düşerken meşenin bir çatalına takılıp havada asılı kaldı; yere yetişemiyordu. Kendisini bu halde görüp yeşil ceketinin de yırtılmakta olduğunu farkedince, o vahşî hayvanın, oraya gelirse kendisine

yetişebileceğini düşünerek öyle çılgınlık atmaya, öyle bir telâşla imdat istemeye koyuldu ki, kendisini duyup da göremeyen herkes, yırtıcı bir hayvanın dişlerinin arasında olduğunu sandı.

Sonunda iri, keskin dişli yaban domuzu, önüne çıkan çok sayıda mızrakla delik deşik edildi. Don Quijote, Sancho'yu çılgınlıklarından tanıyıp başını çevirdi ve silâhtarını başaşağı meşe ağacından sarkar halde, bu badirede efendisini yalnız bırakmayan karakaçanı da yanbaşında gördü. Seyyid Hâmid, Sancho Panza'yı yanında karakaçanı olmadan, karakaçanı da yanında Sancho olmadan pek nâdiren gördüğünü belirtir; ikisi birbirine o kadar sıkı bir dostluk ve sadakatle bağlıymışlar.

Don Quijote gidip Sancho'yu ağaçtan indirdi. Sancho kurtulup ayaklarını yere basınca, av ceketindeki yırtığa baktı ve yüreği sızladı; o kıyafeti evlâdiyelik diye düşünmüştü. Bu sırada, heybetli yaban domuzunu bir katora yüklediler; üzerini biberiye ve mersin dallarıyla örtüp zaferde kazanılan ganimet gibi, ormanın ortasına kurulmuş olan büyük çadırlara götürdüler. Çadırlarda öyle mükellef sofralar kurulmuş, yemekler hazırlanmıştı ki, ziyafeti verenin asaleti ve ihtişamı açıkça görülüyordu. Sancho, parçalanan ceketinin yırtıklarını düşese gösterip dedi ki:

“Bu, tavşan veya küçük kuş avı olsaydı, benim ceketin başına bu hal gelmezdi. Ben anlamıyorum; tek dişle insanı öldürebilecek bir hayvanı beklemekten nasıl bir zevk alınır? Duyduğum eski bir baladı hatırlıyorum, şöyle diyordu:

Ayılar yesin seni,
meşhur Favila'yı yedikleri gibi.

“O bir Got kralıydı,” dedi Don Quijote; “avlanırken bir ayıya yem oldu.”

“Ben de şunu söylemek istiyorum,” dedi Sancho: “Ben prenslerin, kralların, böyle bir zevk uğruna bu tür tehlikelere atılmasını istemezdim; bunun zevk de olmaması gerekirdi; çünkü hiçbir suç işlememiş olan bir hayvanı öldürmekten başka bir şey değil bu.”

“Yanıyorsunuz Sancho,” diye cevap verdi düğ; “vahşî hayvan avı, krallara ve prenslere en uygun ve gerekli olan uğraştır. Vahşî hayvan avı, savaşın bir tasviri gibidir; avda, kendine zarar gelmeden düşmanı yenebilmek için stratejiler, kurnazlıklar, tuzaklar düşünülür; müthiş soğuklara ve dayanılmaz sıcaklara maruz kalınır; tembellikle uykuya bir son verilir; güç toplanır; beden bütünü uzuvları çeviklik kazanır ve son olarak da, kimseye zarar vermeden, çok kişiye zevk vererek yapılabilecek bir uğraştır. En iyi tarafı da, diğer av türleri gibi, herkese açık olmamasıdır; yırtıcı kuş avı hariç; o da sadece krallara ve büyük senyörlere ayrılmıştır. Kısacası sevgili Sancho, fikrinizi değiştirin ve vali olunca, avla uğraşın; ne kadar kârlı çıkacağınızı göreceksiniz.”

“İşte bu olmaz,” diye cevap verdi Sancho. “İyi vali bacağını kırar, evinde oturur. İş için birileri telâş içinde kalkıp gelseler, o av peşinde eğleniyor olsa, iyi mi! Öyle valilik olmaz olsun! Doğrusunu isterseniz efendim, av ve eğlence, valilere değil tembellere uygun şeyler. Benim eğlence olarak yapmayı düşündüğüm, paskalyada iskambil, pazar ve bayram günlerinde

de çomak devirmece oynamak. Bu avlar filan benim ne tabiatıma uyuyor, ne vicdanıma sığıyor.”

“Tanrı’ya dua edin de öyle olsun, Sancho; çünkü söylemek başka, yapmak başkadır.”

“Başka olabilir,” diye yapıştırdı Sancho; “borcunu ödemeye niyetli adam, teminattan korkmaz; Tanrı doğrunun yardımcısıdır; niyet hayır, akibet selâmet; demek istiyorum ki, Tanrı yardım ederse, ben de görevimi iyi niyetle yaparsam, hiç şüphesiz, atmaca gibi vali olurum. İsterseniz ağzıma bir parmak sokun, ısırıyor muyum, görün!”

“Tanrı’nın da, bütün azizlerin de lâneti üzerine olsun, lânet olası Sancho!” dedi Don Quijote. “Daha önce de çok sordum ya, senin bir atasözü sokuşturmadan bir cümleyi baştan sona, düzgün bir şekilde söylediğini duymayacak mıyım? Saygıdeğer efendilerim, şu aptalı bırakın; yoksa ruhunuzu iki değil, iki bin atasözünün arasında ezer; hepsi de tam zamanına, yerine oturan atasözleridir; Tanrı ona veya dinleyebilecek olsam, bana da sıhhat verdikçe, bunlar bitmez.”

“Sancho Panza’nın atasözleri,” dedi düşes, “Núñez de Guzmán’inkilerden daha fazla sayıda olmakla birlikte, onlar kadar değerli ve özlü sözler. Kendi adıma, diyebilirim ki, daha yerinde, daha uygun şekilde sunulsa bile, başka atasözleri Sancho’nunkiler kadar hoşuma gitmiyor.”

Bu ve buna benzer gülünç konuşmalarla çadırdan tekrar ormana çıktılar; avcılarının tuzaklarına, pusularına bakarken gün çabucak geçiverdi; akşam oldu. Üstelik de, mevsimden, yaz ortasından beklenebilecek aydınlıkta ve sükûnette bir akşam da değildi; ama akşamın alacakaranlığı dükle düşesin işine çok yaradı. Hava kararmaktayken, güneş batışından bir süre sonra, ansızın, bütün orman dört bir yanından alev almış gibi görüldü; sonra da her taraftan sayısız borazan ve başka askerî çalgıların sesleri duyulmaya başlandı; ormandan, çok sayıda atlı birlik geçiyormuş gibiydi. Alevlerin ışığı, savaş çalgılarının sesleri, hazır bulunanların, hattâ ormandaki herkesin neredeyse gözünü kör, kulağını sağır ediyordu.

Ardından, savaşa giren Magripliler’in *Allah Allah* seslerine benzer haykırışlar işitildi; trompetler, borazanlar ötüyor, trampetler, fifeleler çalınıyordu; bunların neredeyse hepsi bir arada, kesintisiz ve telâşla çalınıyordu; öyle ki, başında birazcık akli olan herkesin, bunca çalgının karmakarışık seslerini duyunca, akli başından giderdi. Dük afallamış, düşes şaşırmış, Don Quijote hayretlere düşmüştü; Sancho Panza titremekteydi; hattâ, seslerin kaynağını bilenler bile korkmuştu. Korkuyla birlikte üzerlerine bir sessizlik çöktü; önlerinden, şeytan kıyafeti giymiş bir haberci, borazan yerine içi boş, devâsâ bir boynuz öttürerek geçti; boynuzun sesi boğuk ve korkunçtu.

“Hey, haberci kardeş!” dedi dük. “Kimsiniz, nereye gidiyorsunuz, bu ormandan geçen savaşçılar kim?”

Haberci buna küstah ve ürkütücü bir sesle cevap verdi:

“Ben Şeytanım; La Mancha’lı Don Quijote’yi arıyorum; bu gelenler, büyücülerden oluşmuş altı bölük, bir zafer arabasının üstünde eşsiz Dulcinea del Toboso’yu taşıyorlar. Kendisi büyü

etkisi altında, yiğit Fransız Montesinos'la birlikte, Don Quijote'ye hanımefendinin büyüünün nasıl çözüleceği konusunda talimat vermeye gidiyor.”

“Siz dediğiniz ve kıyafetinizin de işaret ettiği gibi şeytan olsaydınız, La Mancha'lı Don Quijote denen şövalyeyi tanırdınız; çünkü kendisi karşınızda durmakta.”

“Yüce Tanrı adına yemin ederim, farketmedim,” diye cevap verdi Şeytan. “Aklımda o kadar çok şey var ki, asıl geliş sebebimi unutuyordum neredeyse.”

“Bu şeytan iyi ve Hıristiyan bir kimse olmalı,” dedi Sancho; “yoksa *yüce Tanrı adına yemin ederim* demezdi. Şimdi anlıyorum, demek ki cehennemde bile iyi insanlar varmış.”

Sonra Şeytan, atından inmeden Don Quijote'ye dönerek, dedi ki:

“Ey Aslanlar Şövalyesi (Tanrı seni onların pençelerine düşürsün), beni, talihsiz fakat yiğit şövalye Montesinos gönderdi sana; seni bulduğum yerde kendisini beklemeni istiyor; çünkü yanında Dulcinea del Toboso'yu getiriyor; büyüünün nasıl bozulacağı konusunda sana talimat verecek. Benim görevim bu kadar, daha fazla oyalanmama gerek yok; sen benim gibi şeytanlara emanet ol; bu beyefendiler de iyi meleklere emanet olsun.”

Bunları söyledikten sonra, dev boynuzunu öttürüp kimseden cevap beklemeden sırtını döndü, gitti.

Dinleyenlerin hepsi, özellikle de Sancho'yla Don Quijote, yine şaşırıp kalmışlardı. Sancho, gerçeklere rağmen, Dulcinea'ya büyü yapıldığında ısrar edilmesine şaşırıyordu; Don Quijote ise, Montesinos Mağarasında olanların gerçek mi, yalan mı olduğundan şüpheye düşüyordu. O kara kara bunu düşünürken, düğ dedi ki:

“Beklemeyi düşünüyor musunuz, Señor Don Quijote?”

“Niye beklemeyeyim?” dedi Don Quijote. “Cehennemin tamamı üzerime gelse, yine korkusuzca, sebatla beklerim.”

“Ben bir şeytan daha görür, deminki gibi bir boynuz sesi daha duyarsam, biraz zor beklerim,” dedi Sancho.

Bu arada hava iyice kararmıştı; yeryüzünün yayıntıları nasıl gökyüzünde bizim gözümüze kayan yıldızlar gibi görünürse, ormanda öyle sayısız ışık kayıyordu. O sırada, öküz arabalarının ağır tekerleklerinin çıkardığı ve geçilen yerlerdeki ayılarla kurtları kaçırdığı söylenen, kulak tırmalayıcı, kesintisiz gıcırtya benzer, korkunç bir ses duyuldu. Ardından, bütün bu patırtıya öyle bir yenisi eklendi ki, gürültü iyice arttı; gerçekten de ormanın dört bir yanında, aynı anda dört ayrı savaş yapılmış gibiydi. Bir yerden topların korkunç, acımasız gürleyişleri geliyor, öteki tarafta sayısız tüfek ateşleniyor, hemen yakından savaşçıların naraları işitiliyor, uzaktan Müslümanlar'ın savaş haykırışları seçiliyordu.

Kısacası, borazanlar, boynuzlar, trompetler, trampetler, toplar, arkebüzler ve hepsinden çok da arabaların ürkütücü sesi, hep bir arada öyle karışık ve korkunç bir gürültü oluşturuyordu ki, Don Quijote'nin bütün cesaretini toplaması gerekti. Ne var ki Sancho'nun cesareti kırıldı ve baygın halde düşesin kucığına yığıldı. Düşes Sancho'yu tuttu ve derhal yüzüne su serpilmesini emretti. Dediği yapıldı; Sancho kendine geldi. Tam o sırada,

tekerlekleri gıcırdayan arabalardan biri de onlara doğru ilerlemekteydi.

Arabayı, üzerlerine siyah örtüler örtülmüş dört uyuşuk öküz çekmekteydi. Öküzlerin her bir boynuzuna, balmumundan iri birer meşale bağlanıp yakılmıştı. Arabanın tepesindeki yüksek koltukta, kar beyazı sakalı beline inen muhterem bir ihtiyar oturmaktaydı; siyah abadan uzun bir giysisi vardı; araba sayısız ışıkla donatılmış olduğundan, içindeki her şey rahatlıkla görülüp seçilebiliyordu. Arabayı süren, aynı abadan giysilere bürünmüş iki çirkin şeytanın suratları o kadar meymenetsizdi ki, Sancho bir kez gördükten sonra, bir daha görmemek için gözlerini kapadı. Araba oldukları yere geldiğinde muhterem ihtiyar yüksek koltuğundan kalktı ve ayakta durup haykırdı:

“Ben, Bilge Lirgandeo’yum.”

Başka tek kelime etmeden, araba yoluna devam etti. Bunun arkasından, aynı şekilde bir araba daha geldi; onun da içinde bir başka ihtiyar vardı; arabayı durdurmaları için işaret edip, bir önceki kadar ciddî bir sesle, dedi ki:

“Ben Bilge Alquife’yim, Binbir Surat Urganda’nın yakın arkadaşı.”

Sonra o da ilerledi.

Daha sonra, yine aynı şekilde, bir başka araba geldi; ancak bu arabadaki tahtta oturan kişi, ötekiler gibi yaşlı değil, güçlü kuvvetli, fesat görünümlü, iriyarı bir adamdı. Önlerine geldiğinde, o da ötekiler gibi ayağa kalktı ve daha boğuk, daha şeytanî bir sesle, dedi ki:

“Ben büyücü Arcalaus’um; Galya’lı Amadis’in ve bütün sülâlesi-nin can düşmanıyım.”

Sonra o da yoluna devam etti. Biraz ileride bu üç araba durdular; tekerleklerinin tatsız gürültüsü kesildi ve ardından, bu kez bir gürültü değil, yumuşak, âhenkli bir müzik sesi duyuldu. Sancho bunu hayra yorarak çok sevindi ve bir an bile yanından bir nebze olsun ayrılmadığı düşese dedi ki:

“Hanımefendi, müzik olan yerde kötü bir şey olamaz.”

“Işık ve aydınlık olan yerde de,” dedi düşes.

Sancho buna şöyle cevap verdi:

“Alevler ışık saçabilir, ateşler aydınlık verebilir, tıpkı şu yaklaşanlar gibi; ama bizi yakabilir de. Halbuki müzik daima kutlama ve bayramın işaretidir.”

“Göreceğiz bakalım,” dedi, hepsini duyan Don Quijote.

Bir sonraki bölümde görüleceği gibi, çok da güzel söyledi.

OTUZ BEŞİNCİ BÖLÜM

Dulcinea'nın büyüünün çözülmesi konusunda Don Quijote'ye verilen talimatın anlatılmasına devam edilir ve başka ilginç olaylar aktarılır

Güzel müziğin eşliğinde, kendilerine doğru zafer arabası denilen türden bir arabanın gelmekte olduğunu gördüler. Arabayı çeken altı boz katır, beyaz ketenlerle örtülmüşlerdi; her katırın üzerinde de, yine beyazlar giyinmiş, ellerinde iri balmumu meşaleler taşıyan ışıkçı tövbe-kârlar vardı. Araba, daha önce geçen arabaların iki, hattâ üç katı büyüklüğündeydi; arabanın yanlarında ve üzerinde de, kar gibi bembeyaz giyimli, ellerinde yanan meşaleleriyle on iki tövbe-kâr daha vardı. Aynı anda hem hayranlık, hem de korku uyandıran bir görüntüydü. Yüksek bir tahtın üzerinde de, bir orman perisi oturmaktaydı; binlerce simli tülde oluşan, pullarla parıl parıl parlayan kıyafeti, zengin olmasa da, hiç değilse göz alıcı bir görünüm veriyordu kendisine. Yüzünü örten şeffaf, incecik tül, altındaki güzeller güzeli genç kızın hatlarını gizleyemiyordu; ışıklar çok olduğu için, güzelliği ve yaşının yirmiyi aşmadığı, on yediden az olmadığı da seçilebiliyordu.

Yanında, ayaklarına kadar, yerleri süpüren bir kıyafet giymiş, yüzü siyah bir peçeyle örtülü bir kişi vardı. Araba tam dükle düşesin ve Don Quijote'nin karşısına geldiği anda, içinde çalınan flütler, sonra harplar ve lavtalar sustu; uzun elbiseli kişi ayağa kalkıp giysisini iki yana doğru açtı, yüzündeki peçeyi kaldırdı ve ortaya, ölümün çirkin iskeleti çıktı. Bunu gören Don Quijote irkildi; Sancho dehşete kapıldı, dükle düşes de bazı korku belirtileri gösterdiler. Bu canlı ölüm, ayakta durarak, biraz uyukulu ve pek canlı olmayan bir sesle, konuşmaya başladı:

“Adım Merlin, tarihte öyle geçiyorum,
babamın şeytan olduğu söyleniyor,
ama inanmayın buna,
bu zamanın meşrulaştırdığı bir yalan,
ben büyüünün prensi, kralı,
Zerdüşt ilminin uzmanı,
çağlarla, yüzyıllarla savaştım,
onlar gizlemeye çalışıyor çünkü
gezgin şövalyelerin kahramanlıklarını,
bense çok sevdim bu şövalyeleri,
hâlâ da çok severim.
Gerçi serttir, çetindir, şiddetlidir,
benim gibi sihirbazlar, büyücüler, efsuncular,
bakmayın, ben herkese iyilik etmekten yanayım.
Ruhumu oyalıyordum

Dis'in kasvetli mağaralarında,
tam o sırada acıklı sesi geldi kulağıma
sihirli baklavalar, şekiller çizerek havada,
güzel, rakipsiz Dulcinea del Toboso'nun.
Yapılan büyüü, başındaki felâketi öğrendim,
soylu bir hanımmış,
döndürmüşler kaba bir köylüye, acıdım,
ruhumu kapattım boşluğuna
bu korkunç, vahşî iskeletin,
yüz bin kitap karıştırdıktan sonra
benim şu lânetli, namussuz ilme dair,
böyle büyük bir acının, böyle büyük bir derdin
ilâcını vermeye geldim.

Ey sen,
bütün çelik, elmas zırhlıların şanı, şerefi,
ışığı, feneri, patikası, pusulası, rehberi
ağır uykuyu terkedip bırakanların,
tembel yataklarından kalkıp
kanlı, ağır silâhların dayanılmaz mesleğine
kendini adayanların!

Sana söylüyorum,
ey gerektiği gibi övülememiş erkek, sana!
Ey yiğit, aynı zamanda akıllı Don Quijote,
La Mancha'nın şanı, yıldızı İspanya'nın,
eski haline dönebilmesi için
eşsiz Dulcinea del Toboso'nun,
üç bin üç yüz kırbaç vurması gerekiyor
senin şu silâhtarın olacak Sancho'nun
kendi koca poposunun her iki yanağına,
vurdukça poposuna,
vurduğu yer yansın, acısın, kızarsın istiyorum.
Buna karar vermişler
Dulcinea'nın felâketine sebep olanların hepsi,
ben de işte bunun için buradayım beyler.”

“Yüce Tanrım!” dedi bunun üzerine Sancho. “Üç bin kırbaç demiyorum, üç kırbaç yerine üç hançer yerim daha iyi! Şeytan alsın böyle büyü çözmeği! Benim kabaetlerimin büyüyle ne âlâkası var, anlamıyorum! Bana ne, Señor Merlin, Señora Dulcinea del Toboso'nun büyüünü başka türlü çözemiyorsa, mezara büyülü girsin!”

“Ey Don Hödük,” dedi Don Quijote, “ben sizi alıp bir ağaca anadan doğma bağlayacağım; üç bin üç yüz değil, altı bin altı yüz kırbaç vuracağım. Hem de öyle yapıştıracağım ki, etinizden ayırmak için üç bin üç yüz kere çekmek gerekecek. Sakın bana tek kelime karşılık vermeye kalkmayın, ciğerinizi sökerim.”

Merlin bunu duyunca dedi ki:

“Öyle olmaz; çünkü sevgili Sancho’nun, kırbaçları zorla değil, kendi isteğiyle ve kendi istediği zaman yemesi gerekiyor; belli bir mühlet yok; ancak, eğer kırbaçları yarıya indirmek isterse, fazla hafif olmamak şartıyla bir başkasının elinden kırbaçları yemesine de izin verilebilir.”

“Ne başkasının elinden, ne kendi elimden, ne ağırından, ne de hafifinden!” dedi Sancho. “Hiçbir el dokunamaz bana. Señora Dulcinea del Toboso’yu ben mi doğurdum ki, onun gözlerinin günahını benim kabaetlerim ödesin? Saygıdeğer efendim onun bir parçası ama; ikide birde *canım, ruhum* dediğine, hayattaki dayanağı, desteği olduğunu söylediğine göre, onun uğruna kırbaç yiyebilir, büyüünün çözülmesi için gereken her şeyi yapabilir, yapmalıdır. Ama benim kendimi kırbaçlamam mevzunbahis olamaz.”

Sancho sözlerini daha yeni bitirmişti ki, Merlin’in ruhuyla yanyana olan, gümüşler içindeki orman perisi ayağa kalktı; yüzündeki incecik tülü kaldırdı ve herkese fazlasıyla güzel gelen yüzü ortaya çıktı. Sonra, erkeksi bir rahatlıkla, fazla da kadınsı olmayan bir sesle, doğrudan Sancho Panza’ya hitap ederek dedi ki:

“Ey sefil, tavşan gönüllü, mantar kalpli, taş yürekli silâhtar! Ey yüz­süz serseri, sana yüksek bir kuleden aşağı atlaman emredilseydi, ey insan soyunun düşmanı, senden on tane kurbağa, yirmi tane kertenkele, otuz tane yılan yemen istenseydi, keskin, korkunç bir palayla karını, çocuklarını öldürmen söylenseydi, ürkek ve çekingen davranmada şaşılacak bir şey olmazdı. Ama ne kadar sefil olursa olsun, her öksüz çocuğun her ay yediği üç bin üç yüz kırbaç mesele yapmak, seni dinleyen, hattâ zamanla öğrenecek olan herkesin dindar yüreklerini hayrete ve dehşete düşürür. Ey rezil, vicdansız hayvan! O ödleğ baykuş gözlerini benim pırıl pırıl yıldızlara benzeyen gözbebeklerime dik; onların iplik iplik, çile çile gözyaşı akıtığını, yanaklarımla güzel çayırlarında izler, yollar açtığını göreceksin. Ey sinsî, fesat yaratık, bu gencecik yaşımın - henüz on dokuzumdayım - ömrümün baharının, kaba bir köylü kızı görünümünde harcanıp solduğunu düşün ve acı. Şimdi öyle görünmüyorsam, bunun tek sebebi, Señor Merlin’in, sırf güzelliğim senin yüreğini yumuşatsın diye, bana özel bir lütufta bulunmuş olmasıdır; çünkü kederli bir güzelliğin gözyaşları, kayaları pamuğa, kaplanları koyuna dönüştürür. Ey terbiye edilmemiş hayvan, o etlerini kırbaçla ki, seni sırf yemeğe, daha fazla yemeğe iten o ruhun tembellikten kurtulsun; benim pürüzsüz tenim, yumuşak mizacım ve güzel endamım kurtulsun. Benim hatırım için yumuşamaz, makul bir anlaşmaya varmak istemezsen de, yanındaki bu zavallı şövalyenin hatırı için yap. Efendinden sözediyorum; onun ruhunu görmekteyim şu anda; boğazına tıkanmış, dudaklarından on parmak ötede; senin cevabının sertliğine veya yumuşaklığına göre ya ağzından dışarı fırlayacak, ya midesine geri dönecek.”

Bunu duyan Don Quijote boğazına dokundu ve düke dönüp dedi ki:

“Tanrı hakkı için efendim, Dulcinea doğru söylüyor; ruhum boğazıma sıkıştı kaldı; yay kundağı gibi.”

“Buna ne diyorsunuz Sancho?” diye sordu düşes.

“Hanımefendi,” dedi Sancho, “daha önce söylediğimi söylüyorum: Benim kendimi kırbaçlamam mevzunbahis olamaz.”

“*Mevzubahis* denir Sancho, sizin söylediğiniz gibi değil,” dedi dük.

“Bırakın beni efendim,” dedi Sancho; “şimdi bir iki harf eksiğine, fazlasına bakacak halde değilim. Bana vurulacak olan veya kendi kendime vuracağım kırbaçlar beni öyle altüst etti ki, ne dediğimi, ne yaptığımı bilmiyorum. Ama ben saygıdeğer hanımefendi Dulcinea del Toboso’ya, böyle rica etmeyi nereden öğrendiğini sormak istiyorum. Benden etlerimi kırbaçla parçalamamı istiyor, bu arada bana tavşan gönüllü, terbiye edilmemiş hayvan diyor; daha bir alay, şeytana söylenmeyecek kötü lâf söylüyor. Benim etlerim tunçtan mı, büyüünün çözümlenmesinin bana herhangi bir faydası var mı? Gerçi giymem ama, beni yumuşatmak için bana beyaz ketenler, gömlekler, mendiller, çoraplar mı getirmiş? Yo, hakaret üstüne hakaret getirmiş bir tek. Halbuki atasözleri ne der: Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır; altın anahtar her kapıyı açar; arpa verilmeyen at, kamçı zoruyla yürümez; adamakla mal tükenmez. Sevgili efendim ise, ben taraklanmış yünle pamuk gibi olayım diye boynumu okşayıp seveceğine, beni ele geçirirse çırılçıplak ağaca bağlayıp kırbaçları çiftleyeceğini söylüyor. Bu merhametli beyefendiler, sadece bir silâhtardan değil, koskoca bir validen, kendisini kırbaçlamasını istediklerini düşünsünler. Rica etmeyi, istemeyi, terbiyeli olmayı öğrensinler, lânet olasıcalar; insanın her günü bir olmaz; insan her gün neşeli olmaz. Ben burada yeşil ceketim yırtıldı diye kederimden ölüyorum; gelip benden kendi kendimi kırbaçlamamı istiyorlar; onu yapacağıma Kızılderili olurum daha iyi.”

“İşin gerçeği şu ki, dostum Sancho,” dedi dük, “siz yelkenleri suya indirmezseniz, valiliği de göremezsiniz. Ben cezire halkının başına zalim, yüreği taştan oyulmuş, kederli genç kızların gözyaşları, akıllı, muhteşem ve yaşlı büyücülerle bilgelerin yakarıları karşısında eğilmeyen bir vali gönderecek değilim! Kısacası Sancho, ya kendi kendinizi kırbaçlarsınız, ya da başkasına kırbaçlatırsınız, yoksa vali olamazsınız.”

“Efendim,” dedi Sancho, “benim hakkımda neyin en iyisi olacağını düşünmem için iki gün mühlet verilemez mi?”

“Hayır, katiyen,” dedi Merlin. “Bu mesele şu anda, burada halledilmek zorunda. Dulcinea ya Montesinos Mağarasına ve önceki köylü kızı kılığına dönecek, ya da bu haliyle cennet bahçelerine götürülüp orada kırbaç sayısının tamamlanmasını bekleyecek.”

“Haydi sevgili Sancho,” dedi düşes; “cesaretinizi toplayın, hepimizin, iyiliği ve soylu kahramanlıkları karşılığında hizmet ve minnet borçlu olduğumuz Señor Don Quijote’nin ekmeğini yediğinizi unutmayın. Haydi şu kırbaçlara evet deyin, şeytanlık şeytanda, korkaklık korkakta kalsın; sizin de gayet iyi bildiğiniz gibi, iyi yürek, kara bahtın üstesinden gelir.”

Sancho bu sözlere, Merlin'e sorduğu şu saçma sapan soruyla karşılık verdi:

“Zat-ı âlinize bir şey soracağım Señor Merlin: Haberci şeytan buraya gelip efendime Señor Montesinos'tan bir haber getirdi, kendisini burada beklemesini söylemiş, çünkü Señora Doña Dulcinea del Toboso'ya yapılan büyünün bozulması için gerekli talimatı verecekmış; halbuki şu ana kadar ne Montesinos'u görebildik, ne de ona benzer birini.”

Merlin buna şöyle cevap verdi:

“Dostum Sancho, Şeytan, cahilin, aşağılık herifin tekidir; onu efendinize haberci olarak ben gönderdim, ama Montesinos'tan değil, benden haber götürmesi için yolladım. Montesinos ise mağarasında büyüsünün bozulmasını bekliyor, daha doğrusu umuyor; çünkü daha işin başında. Size bir borcu varsa, onunla halledilecek bir işiniz varsa, istediğiniz yere getirir koyarım kendisini. Şimdilik, şu kırbaçlara evet deyin ve inanın ki, hem bedeninize, hem de ruhunuza büyük faydası dokunacak; göstereceğiniz merhamet ruhunuza iyi gelecek; kanlı canlı bir bedeniniz olduğu için de, biraz kan kaybetmeniz, zararlı olmayacak.”

“Bu dünyada ne çok hekim var,” dedi Sancho; “büyücüler bile hekim. Madem herkes aynı şeyi söylüyor, ben öyle düşünmüyorum ama, kendime üç bin üç yüz kırbaç vurmaya kabul ediyorum; yalnız bir şartım var: Belirli bir gün veya tarih verilmeyecek, ben canım ne zaman isterse o zaman vuracağım kırbaçları. Borcumu bir an önce tamamlamaya çalışacağım; bütün dünya, benim sandığımın tersine, gerçekten de güzel olan Señora Doña Dulcinea del Toboso'nun güzelliğinden istifade etsin. Ayrıca bir şartım daha var: Kırbaçlarken kanatmam zorunlu olmayacak; kırbaçlardan bazıları sıyırıp geçerse onlar da sayılacak. Ayrıca, sayısında yanılırsam, her şeyi bilen Señor Merlin, kırbaçların kesin hesabını tutacak ve eksiğini, fazlasını bana bildirecek.”

“Fazlasını bildirmeye gerek olmaz,” diye cevap verdi Merlin; “çünkü son sayıya gelindiği anda Señora Dulcinea'nın büyüsü birdenbire bozulacak ve sevgili Sancho'ya teşekkür etmeye, hattâ iyiliğine karşılık mükâfatlar vermeye gelecektir. Kısacası, fazlasını, eksiğini düşünmeye gerek yok; herhangi bir kimseyi bir nebzecik aldatmaktan Tanrı beni esirgesin!”

“Haydi öyleyse, Tanrı yardımcısı olsun!” dedi Sancho. “Ben kara bahtıma boyun eğiyorum; yani belirtilen şartlarla kefareti ödemeyi kabul ediyorum.”

Sancho sözlerini daha yeni bitirmişti ki, flütlerin ezgisi tekrar duyuldu; ardarda arkebüzler ateşlendi; Don Quijote de Sancho'nun boynuna sarılıp alına, yanaklarına binlerce öpücük kondurdu. Düşesin, dükün ve bütün hazır bulunanların çok memnun oldukları, hareketlerinden belliydi. Araba hareket etti; önlerinden geçerken, güzel Dulcinea, dükle düşesi başını eğerek, Sancho'yu da iki büklüm eğilerek selâmladı.

Bu arada neşeli, güleryüzlü şafak, hızla yaklaşmaktaydı; küçük kır çiçekleri doğrulup başlarını kaldırıyorlar, dereciklerin sıvı billûrları, beyaz, gri çakılların arasından, mırıldanarak onları bekleyen nehirlere katılmaya gidiyorlardı. Sevinçli toprak, duru gökyüzü, temiz hava ve dingin ışık, ayrı ayrı ve hepsi bir arada, şafağın eteklerini çiğneyerek gelen günün, sakin ve açık geçeceğini açıkça işaret ediyorlardı. Dükle düşes, hem avdan hem de

amaçlarına böyle zekîce, başarıyla ulaşmış olmaktan çok memnun kalarak, oyunu sürdürmeye kararlı bir şekilde şatoya döndüler; hiçbir gerçek olay onlara bu kadar zevk veremezdi.

Elemli Nedime'nin, nam-i diğer Kontes Trifaldi'nin garip, hayale sığmaz serüvenine ve Sancho Panza'nın, karısı Teresa Panza'ya yazdığı mektuba dair

Dükün çok muzip, eğlence seven bir kâhyası vardı; Merlin rolünü oynayan, anlatılan serüveni baştan sona düzenleyen, şiiri yazan ve bir paja Dulcinea rolünü oynatan, işte bu kâhyaydı. Ardından, efendilerinin de katkılarıyla, akla hayale gelebilecek en hoş, en tuhaf oyunu tasarladı.

Ertesi gün, düşes Sancho'ya, Dulcinea'nın büyüü bozulsun diye doldurması gereken çileye başlayıp başlamadığını sordu. Sancho başladığını, o gece kendine beş kere vurduğunu söyledi. Düşes neyle vurduğunu sordu. Sancho da eliyle vurduğunu söyledi.

“Bu,” dedi düşes, “kırbaç değil, tokat vurmak sayılır. Bana kalırsa Bilge Merlin bunu fazlasıyla yumuşak bulup kabul etmeyecek; sevgili Sancho'nun, acısı hissedilen yıldızlı kamçılardan ya da kalın burgulu kamçılardan bir tane edinmesi gerekecek; çünkü dayaksız eğitim olmaz; Dulcinea gibi soylu bir hanımın hürriyeti, bu kadar düşük bir bedel karşılığında, bu kadar ucuza verilemez. Unutmayın ki Sancho, kaytararak, gönülsüzce yapılan hayır işlerinin değeri yoktur.”

Sancho buna şöyle cevap verdi:

“Zat-ı âliniz bana uygun bir kırbaç veya kamçı verin; fazla acıtmazsa onunla vururum. Zat-ı âlinize şunu söyleyeyim: Ben köylüyüm ama, tenim hasıra değil, pamuğa benzer; başkasının uğruna benim harap olmam doğru olmaz.”

“Pekâlâ,” dedi düşes. “Ben yarın size tam istediğiniz gibi, yumuşak teninize kardeş gibi tıpatıp uyan bir kamçı vereceğim.”

Sancho buna şöyle cevap verdi:

“Benim sevgili, muhterem hanımefendiciğim, ben karım Teresa Panza'ya bir mektup yazdım; kendisinden ayrıldığımdan beri başıma gelen her şeyi anlattım. İşte burada, koynumda duruyor, bir tek imzası eksik. Zat-ı âlinizden okumanızı rica edecektim; bence bir valiye, yani valinin yazması gereken tarza uygun.”

“Kim yazdırdı?” diye sordu düşes.

“Kim yazdıracak, ben günahkârdan başka?” diye cevap verdi Sancho.

“Peki siz mi yazdınız?”

“Daha neler!” dedi Sancho. “Ben ne okumayı bilirim, ne de yazmayı; ama imza atmayı bilirim.”

“Bakalım,” dedi düşes. “Şüphesiz zekânızın keskinliğini, parlaklığını ortaya koyacaktır.”

Sancho koynundan açık bir mektup çıkardı; düşes de alıp okudu:

SANCHO PANZA'DAN KARISI TERESA PANZA'YA MEKTUP

Eşegimin üstünde giderken iyi kırbaç yedim; iyi bir valilik bulduysam, yediğim iyi kırbaçlar sayesinde buldum. Şu anda ne demek istediğimi anlamayacaksın sevgili Teresa'cığim, daha sonra öğreneceksin. Şunu bil ki Teresa, ben seni kupa arabaya bindirmeye karar verdim; öyle gerekiyor, çünkü başka türlü emeklemek sayılır. Sen vali karısısın; arkandan dedikodu yaptıracak değilim! Sana, saygıdeğer düşes hanımefendinin bana verdiği yeşil bir av kıyafeti gönderiyorum; düzeltip bizim kıza ceketle etek yaparsın. Bu memlekette duyduğuma göre, efendim Don Quijote akıllı bir deli, gülünç bir sersemmiş; ben de ondan aşağı kalmıyordum. Montesinos Mağarasını ziyaret ettik; Bilge Merlin, bizim orada Aldonza Lorenzo diye bildiğimiz Dulcinea del Toboso'nun büyüsünü çözmek için, bana başvurdu. Ben kendime üç bin üç yüz eksi beş kırbaç vurunca, büyü müyü kalmayacak, tıpkı anasından doğduğu zamanki haline dönecek. Bundan hiç kimseye sözetme. Ne demişler: Eşegin kuyruğunu kalabalıkta kesme, kimi uzun der, kimi kısa. Yakında vali olarak işe başlayacağım; para kazanacağım için çok heyecanlıyım; yeni valilerin hepsinde aynı heyecan olmuştur. Duruma bir baktıktan sonra, senin de gelip gelmeyeceğini haber veririm. Karakaçan iyi, sana selâmı var; onu mutlaka yanıma alacağım, isterlerse beni Osmanlı padişahı olmaya göndersinler. Efendim düşes, ellerinden bin kere öpüyor; sen de iki bin kere öperek karşılık ver; efendimin de dediği gibi, iltifattan daha masrafsız, daha ucuz şey yoktur. Tanrı bana geçen seferki gibi yüz altın dolu bir çanta buldurmadı; ama sen sakın üzülme sevgili Teresa'cığim; kulede tehlike çanını çalan adam, emniyettedir; valilikte her şey hallolacak. Beni üzen bir tek şey var; bir defa tadını aldım mı, parmaklarımı da yiyeceğimi söylüyorlar. Öyle olursa, bana biraz pahalıya patlamış olur; ama yine de, sakatlarla çolakların sadakası servet yerine geçer. Kısacası, sen şu veya bu şekilde zengin olacak, refaha ereceksin. Tanrı talihini açık etsin, beni de korusun ki sana hizmet edeyim. Yirmi Temmuz 1614, şatodan.

Vali kocan,
SANCHO PANZA

Düşes mektubu okumayı bitirince Sancho'ya dedi ki:

“Sevgili vali, iki konuda biraz hatalı davranıyor. Birincisi: Bu valiliğin kendisine, yiyeceği kırbaçların karşılığında verildiğini söylemesi veya ima etmesi. Oysa gayet iyi biliyor ki, efendim dük ona bu valiliği vaat ettiğinde, kırbaç vurulacağı dünyada kimsenin hayalinden geçmiyordu; bunu inkâr edemez. İkinci hatası da, fazla hırslı gibi görünmesi. Umarım öyle olmaz, çünkü az tamah çok ziyan getirir; haris valinin adaleti bozuk olur.”

“Ben onu demek istemedim hanımefendi,” dedi Sancho. “Zat-ı âliniz bu mektubun böyle olmaması gerektiğini düşünüyorsanız, yırtıp yenisini yazarım, olur biter; ama benim kıt aklıma kalırsa, daha da kötü olabilir.”

“Hayır, hayır,” dedi düşes; “bu iyi; dük bunu görsün istiyorum.”

Daha sonra, o gün öğle yemeğinin yenileceği bahçeye gittiler. Düşes Sancho'nun mektubunu

düke gösterdi; dük mektubu çok beğendi. Yemek yediler; sofrayı kaldırdıktan sonra, uzun bir müddet Sancho'nun hoş konuşmalarıyla eğlendiler; ansızın müthiş hüznü bir fife sesiyle, boğuk, uyumsuz bir davul duyuldu. Bu karışık, askerî ve hüznü ezgi, herkesi, özellikle Don Quijote'yi telaşa düşürdü; telâş-tan yerinde oturamıyordu. Sancho, söylemeye bile gerek yok, korkudan her zamanki sığınağına, yani düşesin yanına, eteğine yapıştı; duyulan ses gerçekten elemli, kasvetliydi.

Hepsi böyle heyecan içinde beklerken, bahçeye upuzun, yerleri süpüren matem kıyafetleri giymiş iki adam girdi. Adamlar, kendileri gibi siyah örtülere bürünmüş iri birer davul çalmaktaydılar. Yanlarında da, diğerleri gibi zifiri karalar giyinmiş fifreci vardı. Bu üçünün ardından, dev cüsseli, eteği aşırı uzun, simsiyah iri bir cüppeyi, giyinmekten çok örtünmüş birisi geliyordu. Cüppenin üzerinden geçen, göğsüne çapraz takılı siyah kayışa, süslemeleri ve kını yine siyah, devâsâ bir pala asılıydı. Yüzünü örten şeffaf siyah tülün ardında, uzun, kar gibi beyaz bir sakal görünmekteydi. Davul seslerine büyük bir ağırbaşlılık ve sükûnetle adım uydurmaktaydı. Kısacası, heybeti, ağır yürüyüşü, simsiyah kıyafeti ve ve maiyetiyle, kim olduğunu bilmeden kendisini seyreden herkesi, haklı olarak afallatmıştı.

Anlatılan ağır edayla gelip, diğerleriyle birlikte, ayakta kendisini bekleyen dükün önünde diz çöktü. Ama dük, ayağa kalkmadan konuşmasına katiyen izin vermedi. Müthiş korkuluk bunun üzerine ayağa kalktı ve peçesini kaldırıncaya, yeryüzünde görülmüş en korkunç, en uzun, en beyaz ve en gür sakal ortaya çıktı. Sonra, geniş, kabarık göğsünden ciddî ve yankılanan bir ses çıkararak, gözlerini düke dikip dedi ki:

“Saygıdeğer efendim, benim adım Ak Sakallı Trifaldín. Kontes Trifaldi'nin, nam-ı diğer Elemli Nedime'nin silâhtarıyım. Zat-ı âlinize kendisinden bir haber getirdim. O da şu: Huzurunuzda çıkıp, yeryüzünün en dertli hayalini bile şaşkırtacak, olağanüstü derdini zat-ı âlinize anlatmak için yüksek müsaadelerinizi rica ediyor. Her şeyden önce, yiğit, yenilmek nedir bilmeyen şövalye La Mancha'lı Don Quijote'nin, şatonuzda olup olmadığını öğrenmek istiyor. Kendisi, onu bulabilmek için Candaya Krallığı'ndan buraya yaya ve aç olarak geldi; ancak mucize ya da büyü yoluyla olabilecek bir şey. Kendisi bu şatonun ya da malikânenin kapısında, sizin izniniz bekliyor içeri girmek için. Söyleyeceklerim bu kadar.”

Sonra öksürdü; sakalını yukarıdan aşağıya iki eliyle sıvazladı ve büyük bir sükûnetle dükün cevabını beklemeye koyuldu. Dük şöyle cevap verdi:

“Saygıdeğer silâhtar Ak Sakallı Trifaldín, büyücüler yüzünden Elemli Nedime olarak anılan saygıdeğer Kontes Trifaldi'nin başına gelen felâketi uzun süre önce haber aldık. Kendisine söyleyiniz, muhterem silâhtar, buyursun gelsin. Yiğit şövalye La Mancha'lı Don Quijote burada; onun cömert mizacı sayesinde, her türlü yardım ve desteği bulacağına güvenebilir. Ayrıca kendisine söyleyiniz, benim yardımına ihtiyacı olursa, emrindeyim; çünkü bir şövalye olarak, bütün kadınlara, özellikle efendiniz gibi dul, hakarete uğramış, elemli nedimelere yardım etmeye mecburum.”

Trifaldín bu sözler üzerine dizini yere değdirerek selâm verdi; fife ve davullara çalmaları

için işaret etti; sonra girdiğindeki ezgi ve ağır yürüyüşle bahçeden çıktı; herkesi kendisine, edasına hayran bıraktı. Dük Don Quijote'ye dönüp dedi ki:

“Ey müthiş şövalye, kötülüğün ve cehaletin karanlığı, yiğitliğin ve faziletin ışığını solduramaz, karartamaz. Şunun için söylüyorum: Zat-ı âliniz bu şatoya geleli daha altı gün olduğu halde, kederli, dertli insanlar, ırak diyarlardan sizi bulmaya geliyor; üstelik de arabalarla, develerle değil, yaya ve aç olarak. Yeryüzünün dört bir yanına yayılan yüce kahramanlıklarınız sayesinde, bu bükülmez bileğin, dertlerine, sıkıntularına çare bulacağına güveniyorlar.”

“Saygıdeğer dük,” diye cevap verdi Don Quijote, “geçen gün sofrada, bütün gezgin şövalyelere karşı husumet ve nefret besleyen o saygıdeğer dinadamı da keşke burada olsaydı; gezgin şövalyelerin bu dünyada gerekli olup olmadıklarını kendi gözleriyle görürdü. En azından şu gerçeğe şahit olurdu: Olağanüstü bir derde, bir kedere düşmüş olan kimseler, büyük olaylar ve korkunç facialarla karşılaştıklarında, dertlerine çare aramak için âlimlerin evlerine, köy rahiplerine, köyünün sınırları dışına çıkamamış şövalyelere veya başkalarının anlatıp yazacağı işlerin, kahramanlıkların değil, kendilerinin aktaracağı, anlatacağı havadislerin peşinde koşan tembel saraylı şövalyelere gitmezler. Dertlerin çaresi, ihtiyaçların karşılığı, genç kızların korunması ve dulların kollanması, herkesten çok gezgin şövalyelerin harcıdır. Ben gezgin şövalye olduğum için durmadan Tanrı'ya şükrediyor, bu şerefli meslekte başıma gelebilecek her türlü felâket ve güçlüğe razı oluyorum. Saygıdeğer nedime gelsin ve ne isterse rica etsin; ben derdine bileğimin gücü, korkusuz yüreğimin sarsılmaz kararlılığıyla çare bulurum.”

Elemli Nedimenin müthiş serüveni devam eder

Dük ve düşes, Don Quijote'nin tasarılarına ne kadar uygun tepki gösterdiğini görünce müthiş sevindiler; bu sırada Sancho dedi ki:

“Umarım bu saygıdeğer nedime benim vaat edilen valiliğimi kösteklemez; saka gibi tatlı dilli, Toledo'lu bir eczacıdan duymuştum: Nedimelerin karıştığı işten hayır gelmezmiş. Yüce Tanrım, o eczacı nasıl kızardı onlara! Ben de bundan yola çıkarak diyorum ki, hangi mevki ve durumda olursa olsun, bütün nedimler cansıkıcı ve münasebetsiz olduklarına göre, bu kontes Üç Etek mi, Üç Kuyruk mu⁸⁹ neyse (bizim memlekette etek, kuyruk, hepsi birdir), onun gibi elemli olanlar nasıldır, kimbilir!”

“Susunuz, dostum Sancho,” dedi Don Quijote. “Bu saygıdeğer nedime beni aramaya, uzak diyarlardan geldiğine göre, o eczacının bildiği nedimelerden değil; üstelik de kendisi kontes. Kontesler nedime olarak hizmet ettikleri zaman, kraliçelere, imparatoriçelere hizmet ederler; kendi evlerinde hanımefendidirler, başka nedimler onlara hizmet eder.”

Bunun üzerine, orada olan Doña Rodríguez şöyle cevap verdi:

“Efendim düşesin hizmetinde öyle nedimler vardır ki, talih yardım etse, kontes olabilirlerdi; ama kral ne derse kanun odur. Kimse nedimelere kötü söz söylemesin; hele hele yaşlı ve bakire olanlara. Şahsen öyle olmasam da, bakire bir nedimenin dul bir nedimeden üstün olduğunu gayet iyi biliyorum. Bizi kırpıp biçen makas, başkalarına da uzanır.”

“Her şeye rağmen,” dedi Sancho, “benim berberin dediğine göre, nedimelerde kırılacak o kadar çok şey varmış ki, dibi tutsa da pilâvı karıştırmamak daha iyi olacak.”

“Silâhtarlar bizim daimî düşmanımızdır,” diye cevap verdi Doña Rodríguez. “Kendileri koridor cini olduklarından ve her adımımızı izlediklerinden, dua etmedikleri zamanları, ki epeyce boldur, bizim dedikodumuzu yapmakla geçirirler; kemiklerimizi sızlatırlar, şöhretimizi yerin dibine geçirirler. Silâhtarların küreğe kadar yolu var; ben şunu söyleyeyim: Onlar istese de, istemese de biz bu dünyada, hem de soyluların evlerinde yaşayacağız; açlıktan ölsek, nazik veya nazik olmayan tenimizi, tıpkı âyin günlerinde çöplüklerin bir kilimle örtüldüğü gibi, siyah matem cüppeleriyle örtsek bile. Doğrusu, izin verilse, zaman da müsait olsa, yalnız burada hazır bulunanlara değil, bütün dünyaya, bir nedimenin sahip olmadığı meziyet bulunmadığını anlatırdım.”

“Bence,” dedi düşes, “sevgili Doña Rodríguez haklı, hem de çok haklı. Ancak, kendini ve diğer nedimleri korumak, o fesat eczacının çirkin fikirlerini çürütmek ve değerli Sancho Panza'nın yüreğindeki hissi sökmek için, bir süre beklemesi daha uygun olacak.”

Sancho buna şöyle cevap verdi:

“Valiliğin kokusunu aldığımndan beri silâhtarlık duyularımı kaybettim; dünyanın bütün nedimleri bana vız gelir.”

Fifre ve davulların tekrar çalındığını duyup Elemli Nedime'nin geldiğini anlamasalar,

nedimelerle ilgili konuşmaya devam edeceklerdi. Düşes, düke, acaba gidip karşılamak doğru olur mu diye sordu; çünkü nedime kontesti, soylu bir kişiydi.

Dük cevap veremedi Sancho atıldı:

“Kontes olarak gidip karşılamana bir diyeceğim yok; ama nedime olarak, bence bir adım bile atmayın.”

“Sana bu işe karış diyen mi oldu, Sancho?” dedi Don Quijote.

“Ama efendim,” dedi Sancho, “benim karışmaya hakkım var; çünkü silâhtarınız olarak, nezaket kurallarını zat-ı âlinizin okulunda, yani dünyanın en nazik, en terbiyeli şövalyesinin okulunda öğrendim. Bu meselelerde, zat-ı âlinizin de dediği gibi, fazla kâğıt yüzünden de kaybedilir, az kâğıt yüzünden de; arif olan anlar.”

“Sancho doğru söylüyor,” dedi dük; “kontesi önce bir görelim, sonra ne kadar nezaket borçlu olduğumuzu anlarız.”

Bu arada, davullar ve fifre, önceki şekilde geldiler.

Yazar bu kısa bölüme burada son verip, bu öykünün en dikkate değer serüvenlerinden birinin devamını anlatmak üzere yeni bir bölüme geçer.

OTUZ SEKİZİNCİ BÖLÜM

Elemli Nedime, derdini anlatır

Hüzünlü müzisyenlerin ardından, bahçeye on iki nedime, iki sıra halinde girdiler; hepsi, görünüşe bakılırsa, tokaçlanmış ince yünlü kumaşlardan, geniş rahibe giysileri içindeydiler; başlarında, ince Hint pamuklusundan beyaz⁹⁰, cüppelerinin eteğine kadar uzanan başörtüleri vardı. Onların arkasından, silâhtar Ak Sakallı Trifaldín'in elinden tuttuğu Kontes Trifaldi gelmekteydi; üzerinde, pek nâdide, siyah, havları bükülmemiş şayaktan bir giysi vardı; bükülmüş olsa, her biri koca birer Martos nohutu iriliğinde pütürler çıkardı ortaya. Elbisesinin eteği, kuyruğu veya ismi her neyse, üç parçalıydı; her birinin ucunu birer paj tutuyordu; pajlar da matem kıyafetleri giymişlerdi; üç parçanın oluşturduğu üç dar aç, görkemli ve matematiksel bir manzara arz etmekteydi. Parçalı eteği gören herkes, nedimeye bu yüzden *Kontes Trifaldi*, yani *Üç Etekli Kontes* dendiğine kanaat getirdi. Badincani, gerçekten de öyle olduğunu belirtir; topraklarında çok sayıda kurt olduğu için, asıl adı *Kontes Lobuna*'ymış⁹¹; o yörede senyörlerin, topraklarında en bol olan şeylerle anılması âdet olduğundan, topraklarında kurt yerine meselâ tilki bol olsa, *Kontes Zorruna*⁹² olacakmış adı. Ne var ki bu kontes, değişik eteğinin hatırına, *Lobuna* adını bırakıp *Trifaldi* adını almış.

On iki nedimeyle kontes, tören adımlarıyla ilerlemekteydiler; yüzleri, siyah, ancak Trifaldín'inki gibi şeffaf değil, hiçbir şey göstermeyen kalın peçelerle örtülüydü.

Nedimeler alayı görüldüğünde, dük, düşes, Don Quijote ve ağır geçit törenini izleyen diğer herkes, ayağa kalktı. On iki nedime iki sıra halinde durdular; Elemli Nedime, iki sıranın ortasından, hâlâ Trifaldín'le elele, ilerledi. Bunun üzerine, dük, düşes ve Don Quijote, kendisini karşılamak üzere, on, on iki adım öne çıktılar. Kontes, diz çöktükten sonra yumuşak ve kibar olmaktan ziyade, boğuk, kaba bir sesle konuştu:

“Zat-ı âlilerinize yalvarırım, bu hizmetkârınıza, yani bu nedimenize bunca nezaket göstermeyin; zira kederim, icap eden karşılığı vermeme mani olacaktır. Tuhaf, bugüne kadar görülmemiş derdim, aklımı başımdan aldı, bilmediğim yerlere götürdü; çok uzak yerlere götürmüş olsa gerek, çünkü ne kadar ararsam arayayım, bulamıyorum aklımı.”

“Saygıdeğer kontes,” diye cevap verdi dük, “birazcık akli olan herkes, görünüşünüzden değerinizi anlar; sadece görüntünüz, nezaketin en büyüğüne, kibarlığın gerektirdiği merasimlerin hepsine lâayık, hanımefendi.”

Dük bu sözleri söyledikten sonra, kontesi elinden tutup ayağa kaldırdı ve götürüp düşesin yanına oturttu. Düşes de kendisini aynı nezaketle karşıladı.

Don Quijote susuyordu; Sancho, Kontes Tarifaldi'nin ve çok sayıdaki nedimelerin bazılarının yüzlerini çok merak ediyordu; ancak bu, kendi istekleriyle yüzlerini açmadan önce, mümkün olmadı.

Herkes kıpırtısız, sessiz bir bekleyiş içinde, sessizliği kimin bozacağını merak etmekteydi; ilk konuşan, Elemli Nedime oldu ve şu sözleri söyledi:

“Yüceler yücesi dük, güzeller güzeli düşes ve hazır bulunan son derece akıllı dinleyiciler, yiğitler yiğidi gönüllerinizin, olağanüstü derdimi, merhamet, cömertlik ve yakınlıkla karşılayacağından eminim. Çünkü derdim öyle bir dert ki, dünyanın en sertleşmiş yüreklerinin mermerini, elmasını, çeliğini yumuşatmaya kadirdir. Lâkin, derdimi size anlatmadan önce, öğrenmek istediğim bir malûmat var: Acaba şövalyeler şövalyesi, son derece La Mancha’lı Don Quijote ve silâhtarlar silâhtarı Panza, bu cemaat, bu meclis, bu topluluk içinde bulunuyorlar mı?”

Sancho herkesten önce davranıp, “Panza burada,” dedi; “son derece Don Quijote de burada; yani bize her istediğinizi, son derece söyleyebilirsiniz, son derece elemli nedimeler nedimesi. Hepimiz size son derece hizmet etmeye hazır ve nâzırlar nâzırınız.”

Bu arada Don Quijote kalktı ve Elemli Nedime’ye hitaben, dedi ki:

“Kederli hanımefendi, eğer dertlerinize bir gezgin şövalyenin cesaretinin veya kuvvetinin çare bulması umut edilebilirse, bendenizin naçizane cesaret ve kuvveti, bütünüyle emrinize âmadedir. Ben La Mancha’lı Don Quijote’yim; işim, her türlü yardıma muhtaç olan herkese yardım etmektir. Bu sebeple de, hanımefendi, kimsenin teveccühünü kazanmanıza, mukaddemelere gerek yok; dertlerinizi doğrudan, dolaysız bir şekilde anlatabilirsiniz; sizi dinleyen kulaklar, bu dertlere çare bulamasalar da, acınızı paylaşacaklardır.”

Bu sözleri duyan Elemli Nedime, Don Quijote’nin ayaklarına kapanmaya yeltendi, hattâ kapandı da; bir yandan hararetle ayaklarına sarılıyor, bir yandan da diyordu ki:

“Ey yenilmez şövalye! Gezgin şövalyeliğin temeli ve direği olan bu ayaklarla bu bacakların önünde yere kapanıyorum. Derdimin dermanını attığı adımlarda taşıyan bu ayakları öpmek istiyorum, ey büyük kahramanlıkları efsanevî Amadis’leri, Esplandian’ları ve Belianis’leri gölgede bırakan, karartan yiğit gezgin!”

Sonra Don Quijote’yi bırakıp Sancho Panza’ya döndü ve ellerini tutarak dedi ki:

“Ey sen, gelmiş geçmiş bütün çağların gezgin şövalye silâhtarlarının en vefalısı; iyiliği, hazır bulunan refakatçim Trifaldín’in sakalını geçen Panza! Yüce Don Quijote’ye hizmet etmekle, bu dünyada silâh kuşanmış bütün şövalyeler güruhuna hizmet etmiş sayılırsın, bununla iftihar edebilirsin. Sana yalvarırım, son derece vefalı iyiliğin adına, efendinle benim aramda aracılık yap; bu son derece alçakgönüllü, bahtsızlar bahtsız kontesten lütfunu esirgemesin.”

Sancho buna şöyle cevap verdi:

“Sevgili hanımefendi, iyiliğimin, silâhtarınızın sakalı kadar çok olması, benim için pek önemli değil; önemli olan, bu dünyadan ayrılırken, ruhumun sakallı, bıyıklı olması.⁹³ Bu taraftaki sakallar benim hiç umurumda değil; ben bu numaralar, yalvarmalar olmadan da, zat-ı âlinize elinden gelen yardımı yapmasını rica ederim efendimden; bilirim beni sever, hele özel bir işi için bana ihtiyacı olduğu şu günlerde. Siz derdinizi anlatın, gerisini düşünmeyin; biz hallederiz.”

Dükle düşes ve bu serüvenin kokusunu almış olanlar, bütün bunlara gülmekten katılıyor, Kontes Trifaldi’nin zekâsına ve rol kabiliyetine hayran oluyorlardı. Kontes tekrar yerine

oturduktan sonra, dedi ki:

“Büyük Serendib’le Güney Denizi arasına düşen, Komorin Burnu ’nun iki fersah ötesindeki meşhur Candaya Krallığı’nın kraliçesi Doña Maguncia, efendisi ve senyörü Kral Archipiela ölünce dul kalmış, kızları Prenses Antonomasia, tahtın vârisi olmuştu. Prenses Antonomasia, benim himayem ve eğitimim altında büyüdü ve yetişti; ben annesinin en kıdemli ve en soylu nedimesiydim. Günler birbirini takip etti ve Prenses Antonomasia on dört yaşına geldi; o kadar mükemmel bir güzelliğe sahipti ki, tabiatın bu güzelliği artırması mümkün değildi. Zekâsı da yabana atılır cinsten değildi doğrusu! Güzel olduğu kadar akıllıydı da; güzelliği ise, dünyada birinciydi; kiskanç Fata ve zalim Parca’lar canını almadılarsa, hâlâ da öyle. Ama böyle bir şey olmuş olamaz; çünkü Tanrı, yeryüzünde böyle bir kötülüğe, dünyanın en güzel asmasının, korukken koparılmasına izin veremez. Benim kaba dilimde ifadesini bulamayan bu güzelliğe, hem yerli, hem yabancı, sayısız prens âşık oldu. Bunlardan biri, sarayda bulunan ve mevki sahibi olmayan bir şövalyeydi; gençliğine, cazibesine, çok sayıdaki beceri ve yeteneğine, zekâsının keskinliğine ve parlaklığına güvenerek, hayallerini bu güzellik doruğuna yöneltmeye cesaret etmişti. Zat-ı âlilerinize, izin verirseniz, şunu söylemek isterim ki, konuşurur gibi gitar çalardı, ayrıca şair ve müthiş bir dansçıydı ve öyle bir kuş kafesleri yapardı ki, sırf kafes yaparak, icap ederse hayatını kazanabilirdi. Bütün bu meziyet ve yetenekler, değil kırılğan bir genç kıızı, bir dağı devirmeye yeter. Ne var ki, onun bütün cazibesi, kibarlığı, beceri ve yetenekleri, arsız haydut önce beni fethetme kurnazlığını göstermese, benim yavrumun sağlam kalesini ele geçirmeye yetmezdi. Fesat, kalpsiz serseri, önce benim gönlümü kazanıp rüşvetle irademi satın alarak, koruduğum kalenin anahtarlarını, kötü bir muhafız gibi kendisine teslim etmem için uğraştı. Sonuçta, bana verdiği çeşitli küçük mücevherler, takılarla pohpohlayarak irademe hâkim oldu; beni en çok etkileyen, dize getiren, bir gece, onun bulunduğu ara sokağa bakan bir kafesli pencerenin ardından dinlediğim şarkısı oldu. Yanlış hatırlamıyorsam, sözleri şöyleydi:

Tatlı bir düşmanım var benim,
yaralayan bir dert verdi ruhuma,
ne kadar çok acı çeksem de,
susarım, belli edemem ben ona.

Mısrallar bana birer inci, sesi ise şurup gibi gelmişti. O günden beri de, bu ve buna benzer mısrallar yüzünden başıma gelen felâketi gördükçe, şairlerin, dirlik düzenlik olan devletlerden, Platon’un nasihat ettiği gibi, sürülmesi gerektiğini düşünüyorum; en azından kösnül olanların; çünkü onlar, Mantova Markisi gibi çocukları, kadınları eğlendirip ağlatan mısrallar değil, insanın ruhunu yumuşak dikenler gibi delip geçen, yıldırım gibi giysisini yırtmadan ruhunu yaralayan, zekâce mısrallar yazıyorlar. Bir başka seferinde de, şu şarkıyı söylemişti:

Gel ölüm, ama gizlice gel yanıma,
o kadar çok istiyorum ki ölmeyi,

sevinip dönmeeyim hayata.

Ve buna benzer, şarkı olarak dinleyince insanı büyüleyen, yazılı olarak da hayran bırakan daha birçok küçük aşk şiiri. Peki, ya o zamanlar Candaya'da revaçta olan halk şarkılarını yazacak kadar alçalanlara ne demeli? O şarkılar ruhları yerinden hoplatır, kahkahalar kopartır, bedenleri huzursuz eder, kısacası, bütün duyuları cıva gibi harekete geçirirdi. İşte bu yüzden diyorum ki, saygıdeğer efendilerim, bu tür şairlerin, haklı olarak Kertenkele Adalarına⁹⁴ sürülmesi gerekirdi. Ama suç onlarda değil, onları öven sersemlemlerle, onlara inanan ahmaklarda; ben gerektiği gibi iyi bir nedime olsaydım, onun bayat ifadelerinden etkilenmez, 'Ölerek yaşıyorum, buzda yanıyorum, ateşte titriyorum, umutsuz bekliyorum, gidiyor, kalıyorum,' dediğinde ve buna benzer birçok imkânsız şeye inanmazdım. Ya bu şairlerin Arabistan'ın Anka Kuşunu, Ariadne'nin tacını, Güneş'in atlarını, Güney Denizi'nin incilerini, Etar'ın altınını, Pancaya'nın balsamını vaat etmelerine ne demeli? İşte kalemlerini en rahat oynattıkları konu budur; çünkü asla yerine getirmeyi düşünmedikleri, getiremeyecekleri bir vaatte bulunmaları kolaydır. Fakat ben konuyu nereye saptırıyorum? Vah benim kara bahtıma! Benimki nasıl bir delilik, nasıl bir şuursuzluk ki, benim kusurlarım hakkında söylenecek onca şey varken, başkalarının kusurlarını anlatıyorum? Tekrar vah diyorum, kötü talihime! Beni şiirler değil, kendi saflığım dize getirdi; müzik değil, kendi hafifliğim yumuşattı; Don Clavijo'nun, yani anlattığım şövalyenin yolunu açan, önündeki engelleri kaldıran, benim cehaletim, benim basiretsizliğimdi. Ve böylece, benim aracılığım, Don Clavijo bir değil, birçok kez, gerçek kocası sıfatıyla, kendisi değil, benim tarafımdan aldatılan Antonomasia'nın odasına girebildi; çünkü her ne kadar günahkâr olsam da, kocası olmadan, kızın pabucunun tabanına dokunmasına izin vermezdim. Yo, hayır, katiyen olmaz! Benim aracılık ettiğim bu tür her olayda, önce evlilik olması şarttır. Bu olayda bir tek sorun vardı; o da, mevki sahibi olmayan Don Clavijo'yla dediğim gibi tahtın vârisi olan Prenses Antonomasia arasındaki eşitsizlikti. Bu karışık hâdise bir süre boyunca, benim akıllıca önlemlerim sayesinde gizli tutuldu; fakat sonra, Antonomasia'nın karnındaki şişkinliğin, bu sırrı hızla ortaya çıkarmakta olduğunu farkettilim. Bu korkuyla, üçümüz kafa kafaya verdik ve kötü haber ortaya çıkmadan önce, Don Clavijo'nun, naibin huzurunda Antonomasia'yı istemesini kararlaştırdık; bu isteğine dayanak olarak, prensesin kendisiyle evlenmeye söz verdiğini belirttiği, benim dehamla kaleme alınmış öyle sağlam bir belge hazırladık ki, yerinden sarsmaya Samson'un bile gücü yetmezdi. Tasarımı uygulamaya koyduk; naip belgeyi gördü; hanımefendinin ifadesini aldı; prenses her şeyi açık seçik anlattı ve bunun üzerine naip, prensesin gayet şerefli bir mahkeme görevlisinin evine yerleştirilmesini emretti..."

Sancho söze girip dedi ki:

"Candaya'da da mahkeme görevlileri, şairler ve halk şarkıları varmış madem, demek ki bütün dünya aynı. Yalnız lütfen biraz acele ediniz Señora Trifaldi; geç oldu; bu uzun hikâyenin sonunu öğrenmek için sabırsızlanıyorum."

"Pekâlâ," dedi Kontes.

[90](#) Evli kadınlar için matem rengi siyah, dul kadınlar içinse, beyazdı.

[91](#) *Lobo*: kurt

[92](#) *Zorra*: tilki

[93](#) Halk arasında yaygın bir fıkrada, köse bir adamın, kendisiyle alay edenlere verdiği cevap.

[94](#) Kertenkele Adaları: Issız, hayalî adalar

Kontes Trifaldi, harikulâde, unutulmaz hikâyesine devam eder

Sancho'nun her sözü, düşesin ne kadar hoşuna gidiyorsa, Don Quijote'yi de o kadar çileden çıkarıyordu. Don Quijote Sancho'ya susmasını emretti; Elemlî Nedime de hikâyesine devam etti:

“Nihayet, birçok soru ve cevaptan sonra, prenses ilk ifadesini hiç değiştirmeden, ısrarla diretince, naip Don Clavijo'nun lehine hüküm verip prensesi meşru karısı sıfatıyla kendisine teslim etti. Prensес Antonomasia'nın annesi Kraliçe Doña Maguncia buna o kadar öfkелendi ki, üç gün sonra gömdük kendisini.”

“Ölmüştü herhalde,” dedi Sancho.

“Pek tabii!” diye cevap verdi Trifaldín. “Candaya'da canlılar değil, ölüler gömülür.”

“Saygıdeğer silâhtar,” dedi Sancho, “bayılan bir kimsenin ölü zannedilerek gömüldüğü olmuştur; bana öyle geliyor ki, Kraliçe Maguncia ölmek değil, bayılmak durumundaydı; hayatta olduktan sonra, çok şeyin çaresi bulunur; üstelik prensesin yaptığı da, bu kadar üzülmeyi gerektirecek kadar büyük bir çılgınlık değil. Prensес, pajlarından biriyle veya evdeki diğer hizmetkârlardan biriyle evlenmiş olsaydı, ki duyduğuma göre bunu yapan prensesler olmuş, o zaman tamiri mümkün olmayan bir hata işlemiş olurdu. Ama bize anlatıldığı kadar kibar ve akıllı bir şövalyeye evlenmesi, doğruya doğru, sersemlik olsa da, sanıldığı kadar büyük bir şüursuzluk sayılmaz. Hazır bulunan, gerekirse bana tanıklık edecek olan efendimin kurallarına göre, tahsil görmüş kimseler nasıl piskopos olursa, şövalyeler, özellikle gezgin şövalyeler de kral veya imparator olabilir.”

“Haklısın Sancho,” dedi Don Quijote; “bir gezgin şövalye, iki damla talihi varsa eğer, dünyanın en büyük senyörü olmak için her türlü özelliğe sahiptir. Neyse, Elemlî Hanımefendi hikâyesine devam etsin; bana öyle geliyor ki, şimdiye kadar tatlı olan hikâyenin acı bölümü var henüz anlatacağı.”

“Hem de nasıl acı bir bölümü var!” diye cevap verdi kontes. “Öyle acı ki, onunla kıyaslandığında ebucehilkarpuzu tatlı, zakkum lezzetlidir. Kraliçe, dediğim gibi bayılmayıp öldü ve kendisini gömdük. Üzerini toprakla yeni örtmüş, son vedamızı etmiştik ki,

*quis talia fando temperet a lacrymis?*⁹⁵

kraliçenin mezarının üstünde, Dev Malambruno, tahta bir ata binmiş olarak peydahlandı; Maguncia'nın kuzeni olan bu dev, zalim olduğu gibi büyücüydü de; ilmini kullandı ve kuzininin intikamı, Don Clavijo'nun cüretinin cezası ve Antonomasia'nın aşırılığının karşılığı olarak, ikisini, mezarın üzerinde büyüledi. Kızı tunçtan bir maymuna dönüştürdü; oğlanı da, bilinmeyen bir madenden, korkunç bir timsaha; ikisinin arasında da, yine madenden bir kitabe yükselmekte; üzerinde, Süryanice bir yazı var. Candaya lisanına, daha sonra da İspanyolca'ya

çevrilen yazı şöyle diyor: *Yiğit La Mancha'lı, benimle teke tek dövüşmeye gelinceye kadar, bu iki cüretkâr âşık eski hallerine dönemeyecektir; bu görülmemiş serüveni, talih sadece ve sadece onun yüce cesaretine ayırmıştır.* Malambruno büyüü tamamladıktan sonra, geniş, devâsâ bir palayı kınından çıkardı ve beni saçlarımdan yakalayarak boğazımı deşecek, kellemi uçuracakmış gibi yaptı. Allak bullak oldum; sesim boğazımda düğümlendi; müthiş korktum. Her şeye rağmen, bütün gücümü topladım ve titreyen, acıklı bir sesle öyle şeyler söyledim ve o kadar çok konuştum ki, bu sert cezadan vazgeçti. Ardından, saraydaki bütün nedimleri, yani burada hazır bulunan hanımları çağırıp karşısına topladı; suçumuzu abartarak anlattıktan, nedimelerin mizacıyla, kötü huyları ve daha da beter entrikalarıyla ilgili iftiralarda bulunduktan ve sadece bana ait olan suçu hepimize yükledikten sonra, bize ölüm cezası değil, ağır, sefil bir ölüme sebep olacak uzun süreli cezalar vermek istediğini söyledi. Bu sözlerini bitirdiği anda, hepimiz, yüzlerimizdeki gözeneklerin açıldığını hissettik; sanki bütün yüzümüze iğneler batıyor gibiydi. Hemen ellerimizi yüzümüze götürdük ve şimdi göreceğiniz durumda bulduk kendimizi.”

Bunun üzerine, Elemlî Nedime ve diğer nedimler, yüzlerini örten peçeleri kaldırıp çehrelerini açığa çıkardılar; hepsi sakallarla kaplıydı; kimi sarı, kimi siyah, kimi beyaz, kimi de kıvılcık. Bu görüntü karşısında, düğün ve düşes büyülenmiş, Don Quijote'yle Sancho dehesete düşmüş, bütün hazır bulunanlar da afallamış gibiydi.

Kontes Trifaldi sözlerine devam etti:

“İşte Malambruno denen o kötü niyetli alçak, bizi bu şekilde cezalandırdı; yumuşacık yüzlerimizi bu sert kılrlarla kapladı. Keşke o dev palasıyla kafalarımızı kesseydi de, yüzümüzün ışığını bu yapağularla karartmasaydı. Bir düşünün, saygıdeğer efendilerim (şimdi söyleyeceklerimi iki gözüm iki çeşme söylemem gerekirdi; ama derdimizi düşünmekten, şu ana kadar deryalar dolusu gözyaşı akıtmaktan, gözlerimiz saman çöpü gibi kupkuru kaldı; bu yüzden ağlamadan söyleyeceğim); diyeceğim şu ki: Sakallı bir nedime nereye gidebilir? Hangi baba, hangi anne ona acır? Kim yardım eder ona? Seni pürüzsüzken, yüzü bin türlü ilâçla, losyonla işkence görürken bile onu seven zor bulunduğuna göre, suratı bir orman olarak ortaya çıkınca ne yapar? Ah benim kader arkadaşım nedimler, bizim doğduğumuz an, ne lânetli bir anmış!”

Bu sözleri söyledikten sonra, bayılma emareleri gösterdi.

Bu serüvenle ve unutulmaz hikâyeyle ilişkili, bağlantılı şeylere dair

Doğrusunu söylemek gerekirse, buna benzer hikâyelerden hoşlanan herkesin, hikâyenin ilk yazarına, Seyyid Hâmid'e, hikâyeyi bütün teferruatıyla anlatmaya özen gösterdiği, açık seçik belirtmediği tek ayrıntı bırakmadığı için müteşekkirelmesi gerekir. Yazar düşünceleri tasvir etmiş, hayalleri açığa çıkarmış, dile getirilmeyen soruları cevaplandırmış, şüpheleri ortadan kaldırmış, tartışmaları sonuçlandırmış, en titiz gözlerin üzerinde durabileceği minnacık ayrıntıları açıklığa kavuşturmuştur. Ey olağanüstü yazar! Ey talihli Don Quijote! Ey meşhur Dulcinea! Ey sevimli Sancho Panza! Hepiniz birlikte ve ayrı ayrı, sonsuz çağlar boyunca yaşayın, insanları daima memnun edin, eğlendirin.

Hikâyede anlatıldığına göre, Sancho, Elemlî Nedime'nin bayıldığı görür görmez, dedi ki: "Namuslu bir adam olarak, atalarım olan bütün Panza'ların ruhu üzerine yemin ederim, bunun gibi bir serüveni daha önce ne gördüm, ne duydum, ne efendim anlattı, ne de onun hayalinden geçti. Senin gibi büyücüyü, devî şeytanlar götürsün Malambruno – lânet okumak istemiyorum. Bu günahkârlara sakal kondurmaktan başka verecek ceza bulamadın mı? Sakal konduracağına burunlarının yarısını kesip koparsan, genizden konuşurlardı ama, onlar için daha iyi olmaz mıydı? Bahse girerim, sakallarını tıraş ettirecek paraları bile yoktur."

"Gerçekten de öyle efendim," diye cevap verdi on iki nedimedenden biri; "tıraş olacak paramız yok. Bu yüzden bazılarımız tasarruf olsun diye şöyle bir çare bulduk: Yapışkan şeritler kullanıyoruz; yüzümüze bunları yapıştırıp birden çekince, tenimiz taştan havanın dibi gibi pürüzsüz oluyor. Candaya'da evden eve dolaşarak kadınların tüylerini, kaşlarını alan, kadınların kullandığı çeşitli karışımları hazırlayan kadınlar vardır; ama biz kraliçenin nedimleri olarak onları asla eve almadık; çünkü bu kadınların çoğu, kendileri artık taraf olamadıklarından, aracı olmuşlardır. Señor Don Quijote bizi bu deritten kurtarmadığı takdirde, bizi mezara sakallı götürecekler."

"Ben sizin derdinize çare bulamazsam, kendi sakalımı Magripliler ülkesinde⁹⁶ yolarım," dedi Don Quijote.

Bu sırada Kontes Trifaldi ayıldı ve dedi ki:

"Yiğit şövalye, vaadiniz baygın haldeyken kulaklarımda çınladı; ayılmamı, kendime gelmemi sağladı. Size tekrar yalvarıyorum; yenilmez gezgin, baş eğmez şövalye, bu cömert vaadinizi gerçekleştirin."

"Elimden geleni yapacağım," diye cevap verdi Don Quijote; "ne yapmam gerektiğini söyleyin hanımefendi, emrinize âmadeyim."

"Candaya Krallığı buradan, karadan gidilirse, üç aşağı, beş yukarı, beş bin fersah mesafededir," dedi Elemlî Nedime. "Ama havadan, düz gidilirse, üç bin iki yüz yirmi yedi fersah uzaktadır. Ayrıca şunu da söyleyeyim: Malambruno bana, bizi kurtaracak olan şövalyeyi talih karşıma çıkardığında, kendisine kiralık atlardan çok daha üstün, çok daha iyi

huyly bir at göndereceğini söyledi; yiğit Pierre güzel Magalona'yı kaçırdığında bindikleri tahta atın ta kendisini. Bu at, alnındaki gem vazifesi gören küçük bir takozla idare edilir; havada öyle bir hızla uçar ki, gören, şeytanlar götürüyor zanneder. O atı Bilge Merlin'in yaptığı söylenir; yaptığı atı, arkadaşı Pierre'e ödünç vermiş; o da atla müthiş yolculuklar yapmış; daha önce de dediğim gibi güzel Magalona'yı kaçırıp terkisinde havada uçurarak götürmüş; yerden onları seyreden herkesin ağzı açık kalmış. Merlin atı sadece sevdiği kişilere veya karşılığında çok büyük bir bedel ödeyenlere ödünç veriyormuş; bilindiği kadarıyla, yiğit Pierre'den sonra, bugüne kadar bir başkası da binmemiş bu ata. Malambruno, ilmi sayesinde atı ele geçirdi; zaman zaman, dünyanın çeşitli yerlerine yaptığı yolculuklarda kullanıyor. Bugün burada, yarın Fransa'da, ertesi gün Potosi'de. İşin ilginç tarafı, bu at ne yer, ne uyur, ne de nal eskidir; kanatları olmadığı halde, havada öyle rahvan koşar ki, sırtında taşıdığı kişinin elinde bir bardak su olsa, tek damlası dökülmez; öyle sarsmadan, kayarak yol alır. Bu yüzden de güzel Magalona ona binmeyi çok severmiş.”

Sancho bunun üzerine dedi ki:

“Sarsmadan, kayarak yol almada benim karakaçanın üstüne yoktur; evet, havada gitmez ama, karada dünyanın bütün rahvan atlarıyla yarıştırabilirim kendisini.”

Herkes güldü; Elemlî Nedime sözlerine devam etti:

“İşte bu at, Malambruno bizim bu dertten kurtulmamıza razı olduğu takdirde, akşam olduktan en fazla yarım saat sonra, karşımızda olacak; çünkü kendisi bana, aradığım şövalyeyi bulduğumda, bunun işareti olarak, şövalyenin bulunduğu yere, büyük bir süratle atı göndereceğini söyledi.”

“Bu ata kaç kişi binebiliyor?” diye sordu Sancho.

Elemlî Nedime cevap verdi:

“İki kişi: biri eyere, öteki terkisine; genellikle, kaçırılan bir genç kız yoksa eğer, bu iki kişi, şövalye ve silâhtar oluyor.”

“Bir şeyi merak ediyorum, Elemlî Hanımefendi,” dedi Sancho, “bu atın adı ne acaba?”

“Adı,” dedi Elemlî Nedime, “Bellerophon'tes'in atı gibi Pegasos değil; Büyük İskender'ininki gibi Bukephalus da değil; Çılgın Orlando'nun atı gibi Brilladoro da değil, Renaud de Montauban'ın atı gibi Bayarte de; ne Ruggiero'nunki gibi Frontino, ne de Güneş'in atları gibi Bootis veya Peirithoos; son Got kralı bahtsız Rodrigo'nun, hayatını ve krallığını kaybettiği savaşa girerken bindiği at gibi Orelia da değil.”

“Bahse girerim,” dedi Sancho, “bu kadar meşhur atların ünlü adlarını koymadıklarına göre, efendimin, adı geçen atların hepsinden üstün olan atı Rocinante'nin de adını vermemişlerdir kendisine.”

“Doğru,” dedi sakallı kontes; “ama yine de kendisine çok yakışan bir adı var; adı Rüzgâr Clavileño⁹⁷; tahtadan oluşuna, alnındaki küçük takozla ve rüzgâr gibi gidişine çok uygun bir isim. Yani isim konusunda, meşhur Rocinante'yle pekâlâ rekabet edebilir.”

“İsmi hoşuma gitmedi diyemem,” diye cevap verdi Sancho; “ama nasıl bir gemle, nasıl bir

dizginle idare ediliyor?”

“Söyledim ya,” dedi Kontes Trifaldi; “alnındaki küçük takozla; ata binen şövalye, takozu değişik yönler çevirerek istediği gibi yol alıyor; ister havadan, ister neredeyse yere sürtünerek, ister ortadan - ki iyi düşünülmüş bütün harekâtlarda istenen, olması gereken, budur.”

“Şu atı görmek isterdim,” dedi Sancho; “ama benim onun üstüne, eyerine, veya terkisine bineceğimi düşünmek, karaağaçtan armut beklemek olur. Ben zaten karakaçanımın üstünde, altımda ipekten daha yumuşak bir semerle zor duruyorum, kalkmış benden tahtadan bir terkide mindersiz, yastıksız gitmemi istiyorlar! Doğrusu ben kimsenin sakalı yüzünden morarmaya niyetli değilim; herkes nasıl becerebiliyorsa öyle tıraş olsun; ben bu kadar uzun bir yolculukta efendime eşlik etmeyi düşünmüyorum. Üstelik benim bu sakalların tıraşında, Señora Dulcinea'nın büyüünün çözülmesindeki gibi bir rolüm olmasa gerek.”

“Var arkadaşım,” diye cevap verdi Kontes Trifaldi; “hattâ siz olmadan, anladığım kadarıyla hiçbir şey yapmamız mümkün değil.”

“Kral adına!” dedi Sancho. “Efendilerinin serüvenleriyle silâhtarların ne ilgisi var? Bütün kahramanlıkların şanı onların, zahmeti bizim mi olacak? Yüce Tanrım! Tarihçiler, ‘Falanca şövalye, falanca serüveni, silâhtarı falancanın yardımıyla, başarıyla sonuçlandırmıştır; başarısını bu yardıma borçludur...’ deseler, gene neyse. Ama kuru kuru şöyle derler: ‘Üç Yıldızlı Don Paralipomenón, altı canavarlar serüvenini başarıyla sonuçlandırdı.’ Her an yanında olan silâhtarının adını bile anmazlar; öyle biri yokmuş gibi! Saygıdeğer efendilerim, tekrar söylüyorum: Efendim isterse tek başına gidebilir, hayırlı yolculuklar; ben burada düşes hanımefendinin yanında kalacağım. Efendimin, döndüğünde, Señora Dulcinea meselesini çok daha iyi bir durumda bulması mümkün; çünkü boş vakitlerimde kendimi öyle bir kırbaçlamayı düşünüyorum ki, yanık izi gibi üstünde tüy bitmesin.”

“Ne olursa olsun, efendinize eşlik etmeniz lâzım, sevgili Sancho; bunu sizden iyi insanlar rica ediyor; sizin gereksiz korkunuz yüzünden bu hanımların yüzlerinin böyle kalabalık kalması hiç doğru olmaz.”

“Tekrar kral adına diyorum!” dedi Sancho. “Bu hayır, iffetli bakireler veya öksüz kız çocukları için işleniyor olsa, insan her türlü zahmete katlanır; ama nedimelerin sakalını yok etmek için katlanılmaz doğrusu! En büyüğünden en küçüğüne, en kırıtkanından en yapmacığına hepsini sakallı görsem umurumda değil.”

“Nedimelere karşı çok haşinsiniz, dostum Sancho,” dedi düşes; “Toledo’lu eczacının fikrine fazla kapılmışsınız. Doğrusunu isterseniz, hiç de hakkınız yok; benim evimde öyle nedimler vardır ki, dünyanın bütün nedimelerine örnek olabilirler; işte ispatı, Doña Rodríguez karşınızda.”

“Zat-ı âliniz ne kadar söyleseniz az,” dedi Rodríguez. “Tanrı her şeyin doğrusunu biliyor; biz nedimler, iyi de olsak kötü de, sakallı da, tüysüz de, bizi de diğer kadınlar gibi anamız doğurdu. Tanrı bizi yeryüzüne getirdiğine göre, sebebini kendisi biliyordur; ben kimsenin

sakalına değil, O'nun merhametine sığınırım.”

“Beni dinleyiniz lütfen, Señora Rodríguez, Señora Trifaldi ve diğer nedimeler,” dedi Don Quijote; “Tanrı'nın derdinize merhametle yaklaşacağı umudunu taşıyorum; Sancho ben ne emredersem onu yapacaktır. Clavileño bir an önce gelse de Malambruno'yla karşılaşsam; eminim ki benim Malambruno'nun kafasını omuzlarından biçeceğim kolaylıkla zat-ı âlilerini tıraş edebilecek bir ustura bulunmaz. Tanrı kötülere katlanır ama sonsuza kadar değil.”

“Ah!” dedi bunun üzerine Elemlî Nedime. “Yiğit şövalye, gökyüzündeki bütün yıldızlar sizi korusun, ruhunuza güç ve cesaret versin ki, eczacıların nefret ettiği, silâhtarların çekiştirdiği, pajların dolandırdığı, iftiralar ve hakaretler altında ezilen nedimeler soyunun koruyucusu, kurtarıcısı olun. Lânet olsun gençliğinin baharında nedime olacağına rahibe olmayan zavallıya. Biz nedimeler o kadar kara bahtlıyızdır ki, baba tarafından doğrudan Truva'lı Hektor'un soyundan bile gelsek, hanımlarımız yine kendilerinin kraliçe olduğunu göstermek için bize *sen* demekten geri durmazlardı. Ey Dev Malambruno, sen ki büyücü olduğun halde sözünü daima tutarsın, gönder artık bize benzersiz Clavileño'yu; bitsin artık bu çilemiz! Sıcaklar bastırduğunda bizim bu sakallarımız hâlâ duruyor olursa, vay halimize!”

Kontes Trifaldi bu sözleri öyle acıklı söyledi ki, bütün hazır bulunanlar gözyaşı döktüler; Sancho'nun bile gözleri doldu ve içinden, o muhterem yüzlerdeki tüylerin kırılması için dünyanın öbür ucuna gitmesi gerekse de, efendisine eşlik etmeye karar verdi.

[96](#) Magripliler'in birçoğu tıraş olmayı hamallara ve serserilere yakıştırdıklarından sakal uzatırlardı.

[97](#) *clavija*: takoz, *leño*: odun

KIRK BİRİNCİ BÖLÜM

Clavileño'nun gelişine ve bu uzun serüvenin sonuna dair

Bu sırada hava kararmış, meşhur at Clavileño'nun geleceği saat yaklaşmıştı; atın gelmesi geciktikçe, Don Quijote endişeleniyor, Malambruno atı göndermediğine göre, ya bu serüvenin kendi alınyazısı olmadığını, ya da Malambruno'nun kendisiyle teke tek dövüşe girmeye cesaret edemediğini düşünüyordu. Fakat birdenbire bahçeden içeri dört vahşî girdi; hepsi yeşil sarmaşıklarla kaplıydılar; omuzlarında, kocaman, tahtadan bir at taşımaktaydılar. Atı dört ayağının üzerine, yere bıraktılar; vahşîlerden biri dedi ki:

“Cesareti olan bu âletin üzerine binsin.”

“Ben binmem,” dedi Sancho; “ne cesaretim var, ne de şövalyeyim.”

Vahşî sözlerine şöyle devam etti:

“Varsa, silâhtarını da terkisine binsin ve yiğit Malambruno'ya güvensin; zira kendisine onunkinden başka bir kılıç kalkmayacak; başka birisinden bir kötülük gelmeyecek. Yapılacak tek şey, boynundaki şu küçük takozu çevirmek; at kendilerini havadan, Malambruno'nun beklediği yere götürecektir. Yalnız, yolculuk sırasında yükseklikten başları dönmesin diye, at yolculuğun bittiğinin işareti olarak kişneyinceye kadar, gözlerinin bağlı olması şart.”

Bu sözlerin üzerine dört vahşî, Clavileño'yu bırakıp zarif hareketlerle geldikleri yerden gittiler. Elemlî Nedime atı görür görmez, neredeyse gözlerinde yaşlarla Don Quijote'ye dedi ki:

“Yiğit şövalye, Malambruno'nun sözü doğru çıktı; at geldi; sakallarımız uzuyor; her birimiz ayrı ayrı, sakallarımızın tek tek her teliyle sana yalvarıyoruz, bizi kırk, tıraş et; tek yapacağın, silâhtarınla birlikte atın üzerine binip yolculuğa hayırlısıyla başlamak.”

“Saygıdeğer Kontes Trifaldi, bunu büyük bir memnuniyetle, seve seve yapacağım; oyalanmamak için ne yanıma bir çıkın alacağım, ne de mahmuzlarımı takacağım; çünkü sizin ve bütün bu nedimelerin yüzlerinizi tertemiz, pürüzsüz görmeye can atıyorum.”

“Ben ne seve seve, ne sevmeye sevmeye, kesinlikle yapmayacağım böyle bir şeyi,” dedi Sancho. “Ben bu atın terkisine binmeden bu kırılma işlemi olamıyorsa, efendim kendisine eşlik edecek başka bir silâhtar, bu hanımlar da yüzlerini temizlemenin başka bir yolunu bulsunlar. Ben büyücü değilim; havada uçmaktan hoşlanmam. Benim cezire halkı, valilerinin havalarda dolaştığını duysa ne der? Bir şey daha var: Buradan Candaya'ya üç bin kûsur fersah olduğuna göre, at yorulur veya dev sinirlenirse, dönüşümüz beş, altı yıl sürer; o zamana kadar dünyada beni tanıyan cezire mezire kalmaz. Bilirsiniz, tehlikenin büyüğü geciktirir denir; su akarken testiye doldurmak gerekir; saygıdeğer hanımların sakallarından özür dilerim; evli evinde, köylü köyünde; demek istiyorum ki, ben bunca ikram gördüğüm bu evde, senyöründen, vali olmak gibi büyük bir lütuf beklediğim bu evde kalıyorum.”

Dük buna şöyle cevap verdi:

“Arkadaşım Sancho, benim size vaat ettiğim cezire ne menkuldür, ne de kaçak; toprağın

derinliklerine öyle kök salmıştır ki, iki üç çekiştirmeye yerinden oynamaz, kıpırdamaz. Siz de, benim gibi gayet iyi biliyorsunuz ki, bu tip önemli mevkilerin hepsi, az veya çok, bir rüşvet karşılığı elde edilmektedir; benim de bu cezire valiliğine karşılık olarak istediğim, sizin efendiniz Don Quijote'yle gidip bu unutulmaz serüveni sonuçlandırmanız. Clavileño'nun üzerinde, ondan beklenen hızla da gelseniz, aksilikler yüzünden yaya, hacılar gibi handan hana gezerek de gelseniz, döndüğünüzde cezirenizi bıraktığınız yerde bulacaksınız; cezire halkı sizi valileri olarak her zamanki kadar istekle karşılayacak; benim de kararım değişmeyecek. Sakın bundan kuşku duymayın Señor Sancho; aksi takdirde, size hizmet etme isteğime ciddî bir hakarete bulunmuş olursunuz.”

“Bu kadarı yeter efendim,” dedi Sancho; “ben zavallı bir silâhta-rım, bunca nezaketi benim omuzlarım taşımaz. Efendim ata binsin; benim de gözlerimi bağlayın, benim için Tanrı'ya dua edin. Bir de şunu söyleyin: Bu yüksek semalarda yol alırken, Tanrı'ya dua edebilir miyim, meleklerle yardım etsinler diye yakarabilir miyim?”

Kontes Trifaldi buna şöyle cevap verdi:

“Tanrı'ya veya dilediğiniz herhangi birine dua edebilirsiniz tabii ki Sancho; Malambruno büyücü olmakla birlikte Hıristiyan'dır ve büyülerini büyük bir bilgelikle, ihtiyatla, kimseye bulaşmadan gerçekleştirir.”

“Haydi öyleyse,” dedi Sancho; “Tanrı ve Kutsal Gaeta Teslisi bana yardımcı olsun!”

“Unutulmaz tokaçlar serüveni dışında Sancho'nun bu kadar korktuğunu hiç görmemiştim,” dedi Don Quijote. “Benim de kimileri gibi bâtil inançlarım olsaydı, Sancho'nun korkusu benim de biraz içimi gıdıklardı. Her neyse, gelin buraya Sancho; saygıdeğer beyefendilerin izniyle, sizinle özel olarak konuşmak istiyorum biraz.”

Sonra Sancho'yu bahçedeki birtakım ağaçların arasına çekip iki elini tutarak dedi ki:

“Kardeşim Sancho, görüyorsun önümüzde uzun bir yolculuk var; ne zaman döneceğimizi, işimizin bize ne kadar vakit ve imkân tanıyacağını Tanrı bilir. İşte bu yüzden, senin şimdi, yol için gerekli bir şeyi almaya gidermiş gibi odana gidip, bir çırpıda vurmak zorunda olduğun üç bin üç yüz kırbacın en azından beş yüzlük taksidini aradan çıkarmanı istiyorum; bir işe başlamak, yarı bitirmek sayılır.”

“Yüce Tanrım!” dedi Sancho. “Zat-ı âlinizin şuuru yerinde değil herhalde efendim. ‘Görüyorsun gebeyim, bekâret soruyorsun!’ derler ya, onun gibi tıpkı. Tam şimdi çıplak tahtanın üstünde yola çıkacakken popomu morartmamı mı istiyorsunuz efendim? Doğruya doğru, haksızlık ediyorsunuz. Şimdi gidip şu nedimleri kırkalm; ben şeref sözü veriyorum, döndüğümüzde sorumluluğumu yerine getirmek için öyle acele edeceğim ki, zat-ı âliniz de memnun kalacaksınız. Daha fazla konuşmayacağım.”

Don Quijote şöyle cevap verdi:

“Sevgili Sancho, bu sözün üzerine, içim rahat gidiyorum; sözünü tutacağımı düşünüyorum; çünkü aslında aptal olmakla birlikte müstakim adamsındır.”

“Hiç müstahak değilim bu lâflara aslında,” dedi Sancho, “ama gerçekten aptal olsam bile,

sözümü tutardım.”

Bu konuşmanın üzerine Clavileño’ya binmek üzere döndüler; binerken Don Quijote dedi ki: “Gözünüzü bağlayın ve binin Sancho; bu kadar ırak bir diyardan bizi çağırtan kişi, kendisine güvenen birini aldatarak kazanacağı iki paralık şöhret uğruna bizi kandıracak değil. Her şey tahminlerimin aksine gelişse bile, bu serüvene atılmış olmanın şanına hiçbir kötülük gölge düşüremez.”

“Gidelim efendim,” dedi Sancho; “bu hanımların sakallarıyla gözyaşları kalbime batıyor; tenlerini eskisi gibi pürüzsüz görene kadar yediğim her lokma boğazıma dizilecek. Önce zat-ı âliniz binip gözünüzü bağlayın; ben terkisine bineceksem, eyere oturan önce binecek mecburen.”

“Doğru söylüyorsun,” diye cevap verdi Don Quijote.

Sonra cebinden bir mendil çıkardı ve Elemlî Nedime’den gözlerini sıkıca bağlamasını rica etti; gözleri bağlandıktan sonra çözüp dedi ki:

“Yanlış hatırlamıyorsam, Vergilius’ta okumuştum: Truva’nın Palladion’u, Yunanlılar’ın tanrıça Pallas’a sundukları bir tahta attı; içine doldurulan silâhli savaşçılar, Truva’nın mahvına sebep olmuşlardı; bu yüzden önce Clavileño’nun karnında ne var diye baksak iyi olur.”

“Buna gerek yok,” dedi Elemlî Nedime; “ben ona güveniyorum; Malambruno’nun da kötü veya hain olmadığını biliyorum. Hiç çekinmeden binebilirsiniz Señor Don Quijote, bir şey olursa, sorumluluğu bana aittir.”

Don Quijote, güvenliği konusunda ne söylese, cesaretine gölge düşüreceğini düşündü ve bunun üzerine, daha fazla münakaşa etmeyip Clavileño’nun üzerine bindi; takozu denedi, kolayca dönüyordu. Üzengisi olmadığı için bacakları aşağı sarkıyor, Flaman halılarında, Romalılar’ın zaferlerini anlatan resimlerdeki, işlemelerdeki kahramanlara benziyordu. Sancho da istemeye istemeye, ağır ağır bindi ve atın terkisine mümkün olduğunca yerleşmeye çalışıp yumuşak değil, aksine oldukça sert buldu. Bunun üzerine, dükten, mümkünse kendisine bir minder veya yastık temin etmelerini rica etti; saygıdeğer düşesin divanından da olabilirdi, bir pajın yatağından da, farketmezdi; atın terkisi tahta değil, mermerdi âdeta.

Kontes Trifaldi bunun üzerine Clavileño’nun, kendisine herhangi bir türden veya cinsten süs takılmasına tahammülü olmadığını söyledi. Ama isterse, kadınlar gibi yan binebilirdi; o zaman sertliği o kadar hissetmezdi. Sancho dediğini yaptı ve kalanlara ‘elveda’ deyip gözlerini bağlattı. Gözleri bağlandıktan sonra çözüp bahçedeki herkese sevgiyle, gözlerinde yaşlarla baktı ve bu badirede kendisine birer Rabbin duası ve birer Ave Maria’yla yardım etmelerini istedi; kendileri benzer badirelere düştüklerinde Tanrı’nın onlar için aynı şekilde dua edecek birini bulacağını söyledi. Don Quijote bunun üzerine dedi ki:

“Serseri, darağacında mısın, hayatının son dakikalarında mısın ki böyle yalvarıyorsun? Vicdansız, ödle herif, tarihler yalan söylemiyorsa güzel Magalona’nın mezara değil, Fransa tahtına giderken bindiği yer değil mi bindiğin? Yol arkadaşın olan ben, şimdi benim

oturduğum yerde oturan yiğit Pierre'le yarışamaz mıyım? Bağla gözlerini sefil yaratık, göğsündeki korku sakın ağzına çıkmasın; en azından benim huzurumda.”

“Bağlayın gözlerimi,” dedi Sancho; “madem Tanrı'ya dua etmem istenmiyor, benim için dua edilmesi de istenmiyor, karşımıza bir şeytan ordusu çıkar, onlarla birlikte kendimizi Peralvillo'da⁹⁸ buluruz diye korkmamda şaşılacak ne var?”

Gözlerini bağladılar; Don Quijote artık hazır olduklarına kanaat getirip takozu çevirdi; parmakları takozu dokunduğu anda, bütün nedimeler ve diğer hazır bulunanlar, haykırmaya başladılar:

“Tanrı yolunu açık etsin, yiğit şövalye!”

“Tanrı'ya emanet ol, gözüpek silâhtar!”

“İşte havalandınız, ok gibi süratle ilerliyorsunuz!”

“Yerden size bakan herkesin ağzını açık bıraktınız!”

“Sıkı tutun yiğit Sancho, sallanıyorsun! Aman düşme; düşersen, babası Güneş'in arabasını sürmeye kalkan cüretkâr delikanlıdan beter olursun!”

Sancho bu haykırışları duydu; efendisine iyice yanaşıp sımsıkı kucaklayarak dedi ki:

“Efendim, bunlar havada uçtuğumuzu söylüyorlar, ama sesleri buraya geliyor, sanki yanbaşımızda konuşuyorlar, nasıl olur?”

“Sen ona bakma Sancho; bu uçuş ve buna benzer şeyler, olağanın çok dışında olduklarından, bin fersahtan da her istediğini görüp duyabilirsin. O kadar sıkma, düşüreceksin beni. Gerçekten, niye telâşlandığımı, neden korktuğumu hiç anlamıyorum; rahatlıkla yemin edebilirim ki, hayatım boyunca bu kadar sarımsıktan giden bir ata hiç binmedim; yerimizden kıpırdamıyoruz âdeta. Şu korkuyu at üstünden, arkadaşım; her şey mükemmel; pupa yelken gidiyoruz.”

“Gerçekten öyle,” dedi Sancho; “şu yan taraftan öyle sert bir rüzgâr esiyor ki, sanki bin körükten hava çıkıyor.”

Sahiden de öyleydi; iri körüklerle rüzgâr estiriliyordu. Dük, düşes ve kâhya, bu serüveni o kadar güzel tasarlamışlardı ki, mükemmel olsun diye ne gerekiyorsa yapılmıştı.

Don Quijote rüzgârı hissedince dedi ki:

“Dolunun, karın olduğu havanın ikinci kuşağına gelmiş olmalıyız muhakkak Sancho; gökgürültüsü, şimşek ve yıldırım ise, üçüncü kuşakta oluşur. Bu hızla yükselmeye devam edersek, çok geçmeden ateş kuşağına varacağız; fazla yükselip yanmayalım diye bu takozu ne tarafa çevirmem gerektiğini bilemiyorum.”

Bu arada, uzaktan, bir sopanın ucuna bağlı, kolayca yakılıp söndürülen üstüplerle, ikisinin yüzlerini ısıtıyorlardı. Isıyı hisseden Sancho, dedi ki:

“İki gözüm çıksın, ateş kısmına geldik bile - ya da çok yaklaştık. Sakalımın yarısı kavruldu; ben gözümü açıp nerede olduğumuza bakayım diyorum efendim.”

“Sakın açma,” dedi Don Quijote. “Doktor Torralba'nın gerçek öyküsünü hatırla: Şeytanlar kendisini bir sopaya bindirip gözleri bağlı, havada uçmuşlardı; on iki saatte Roma'ya

varmış, Torre di Nona’da, şehrin bir sokağında yere inmiş, bütün yıkımı, Bourbon Dükü’nün ölümünü seyretmişti. Sabahına, Madrid’e dönmüş, bütün gördüklerini anlatmıştı. Yine kendi söylediğine göre, havada uçarken şeytan gözlerini açmasını emretmiş; o da açmış, ayı o kadar yakınında görmüş ki, elini uzatsa dokunabilirmiş; başı döner diye yere bakmaktan korkmuş. Dolayısıyla Sancho, gözlerimizi açmamıza gerek yok; sorumluluğu altında olduğumuz kişi, bizimle ilgilenir. Belki de, yükselip yükselip balıkçılın tepesine inen doğan veya çakır misali, Candaya Krallığı’nın üzerine hızla inmek üzere yükseliyorsunuzdur. Bize, bahçeden ayrılalı daha yarım saat bile olmadı gibi geliyorsa da, inan bana çok fazla yol almış olmalıyız.”

“Bilemeyeceğim,” diye cevap verdi Sancho Panza; “bildiğim bir tek şey var; o da, Señora Magallanes mi, Magalona mı, neyse, bu terkiden memnun kalmışsa, etleri pek yumuşak değilmiş demek ki.”

İki yiğidin bütün bu konuşmalarını dük, düşes ve bahçedeki herkes duymakta ve müthiş zevk almaktaydı. Bu akla sığmaz, mükemmel serüveni sonuçlandırmak üzere, Clavileño’yu kuyruğundan üstüpleriyle tutuşturdular; atın içi maytaplarla dolu olduğundan, tuhaf bir gürültüyle havaya uçtu ve Don Quijote’yle Sancho Panza, yarı kavrulmuş halde yere düştüler.

Bu sırada bahçede bulunanlardan Kontes Trifaldi’yle sakallı nedimeler alayı gözden kaybolmuş, geri kalanlar ise bayılmış gibi yerlere uzanmışlardı. Don Quijote’yle Sancho her tarafları ağrıyla güç belâ ayağa kalktılar ve etraflarına bakıp yola çıktıkları bahçede olduklarını, yerlere serili onca insanı görünce afallayıp kaldılar. Bahçenin bir köşesinde yere saplanmış iri bir mızrak görünce, şaşkınlıkları daha da arttı; mızrağa yeşil ipek kordonlarla bağlı dümdüz, bembeyaz parşömende, iri altın harflerle şunlar yazılıydı:

Ünlü şövalye La Mancha’lı Don Quijote, Kontes Trifaldi, nam-ı diğer Elemlî Nedime ve arkadaşları serüvenine sadece girişmek suretiyle serüveni tamamlamış ve sonuçlandırmıştır.

Malambruno tamamen tatmin olmuştur; nedimelerin çeneleri pürüzsüz haldedir; Kral Don Clavijo ve Kraliçe Antonomasia da eski hallerine dönmüşlerdir. Silâhtar kamçıları tamamlandığında, beyaz güvercin, peşini bırakmayan belâlı aksungurlardan kurtulacak, sevgili sahibinin kollarına kavuşacaktır; bütün büyücülerin atası Bilge Merlin böyle emretmektedir.

Don Quijote, parşömenin üzerindeki yazıyı okuyunca, Dulcinea’nın büyüünün çözülmesinden sözedildiğini hemen anladı. Bu kadar tehlikesiz bir şekilde böyle büyük bir işi tamamladığı, bu arada gözden kaybolmuş olan muhterem nedimleri de eski pürüzsüz ciltlerine kavuşturduğu için Tanrı’ya şükretti ve sonra, hâlâ ayrılmamış olan dükle düşesin yanına gitti; dükü elinden tutup çekerek dedi ki:

“Haydi, sevgili efendim, canlanın, canlanın, yok bir şey! Serüven kimseye zarar vermeden tamamlandı; şu kitabede açık seçik belirtiliyor.”

Dük ağır bir uykudan uyanırcasına, yavaş yavaş kendine geldi. Düşes ve bahçede yerlere

serili diğerk herkes de aynı şekilde ayıldı; öyle şaşkınlık, sersemlik belirtileri gösteriyorlardı ki, bu kadar başarıyla taklit ettikleri olaylar gerçekten başlarından geçmiş zannedilebilirdi. Dük, yazıyı yarı kapalı gözlerle okudu ve sonra kollarını iki yana açıp Don Quijote'nin yanına gitti, kucakladı, çağlar boyunca görülmüş en büyük şövalye olduğunu söyledi kendisine.

Sancho etrafta dolaşır Elemlı Nedime'yi arıyor, yüzünün sakalsız nasıl olduğunu, alımlı boyuna bosuna yakışır güzellikte olup olmadığını merak ediyordu. Ne var ki, Clavileño yanarak düşüp yere çarptığı anda, Kontes Trifaldi'yle birlikte bütün nedimeler alayının gözden kaybolduğunu söylediler kendisine; hepsi sakalsız, tüysüzmuşler. Düşes, Sancho'ya uzun yolculuğunun nasıl geçtiğini sordu. Sancho buna şöyle cevap verdi:

“Hanımefendi, ben efendimin de söylediği gibi, ateş kuşağına girdiğimizi hissettim, gözlerimi azıcık açmak istedim. Efendimden izin istedim, vermedi. Ben yine de, biraz meraklı olduğum, yasaklanan şeyi ille öğrenmek istediğimden, usulca, kimse görmeden, gözlerimi örten mendili burnumun üzerinden hafifçe araladım; yeryüzüne baktım, bana bir hardal tohumu kadar göründü; yeryüzündeki insanlar da birer fındık kadardılar; düşünün ne kadar yüksekten uçuyormuşuz demek ki.”

Düşes bunun üzerine dedi ki:

“Arkadaşım Sancho, söylediğiniz şeyi bir düşünün; siz herhalde yeryüzünü değil, üzerindeki insanları görmüşsünüz; yeryüzü size hardal tohumu, insanlar da birer fındık kadar görünmüş olsa, tek bir insanın bütün dünyayı kaplaması gerekirdi.”

“Doğru,” dedi Sancho; “ama yine de bir köşesinden bakıp tamamını görebildim.”

“Dikkat edin Sancho,” dedi düşes; “insan baktığı şeyin tamamını bir köşesinden göremez.”

“Ben anlamam bu bakmalardan,” dedi Sancho. “Tek bildiğim şu ki, biz büyüyle uçtuğumuz için, ben de büyüyle istediğim yerden baktığımda bütün yeryüzünü, bütün insanları görebiliyordum; zat-ı âliniz bunu anlarsanız iyi olur. Eğer buna inanmıyorsanız, şimdi söyleyeceğime de inanmazsınız: Mendili kaşlarımın altından araladığımda, gökyüzünü o kadar yakınımda gördüm ki, aramızda bir buçuk karış bile yoktu. Yemin ederim sevgili hanımefendi, çok, ama çok büyük. Biz o sırada yedi oğlakların⁹⁹ oradan geçiyorduk; ben küçükken köyde keçi çobanı olduğum için, inanın onları gördüğüm an, canım durup biraz onlarla oynamayı öyle istedi ki! Sanki oynamasam çatlayacağım. Ben de bunun üzerine ne yapsam beğenirsiniz? Hiç kimseye, efendime bile bir şey söylemeden, usulca, yavaşça Clavileño'dan indim; aşağı yukarı üç çeyrek saat, birer şebboy, birer çiçek olan oğlaklarla oynadım; bu sırada Clavileño olduğu yerden bir adım bile kıpırdamadı.”

“Sevgili Sancho oğlaklarla meşgulken, Señor Don Quijote neyle meşguldü?” diye sordu dük.

Don Quijote buna şöyle cevap verdi:

“Bütün bu olaylar, olağan akışın o kadar dışında ki, Sancho'nun söylediklerine şaşmamak gerekir. Kendi adıma şunu söyleyebilirim: Ben ne alttan, ne üstten gözlerimi açmadım; ne gökyüzünü gördüm, ne yeryüzünü, ne denizleri, ne de kumları. Evet, hava kuşağından

geçtiğimizi, hattâ ateş kuşağına değdiğimizi hissettim; ama orayı geçtiğimize inanmam mümkün değil. Ateş kuşağı, ayın semasıyla havanın son kuşağı arasında bulunduğuna göre, Sancho'nun söylediği yedi oğlakların olduğu göğe, yanmadan varmış olmamız imkânsız. Yanmadığımızı göre de, Sancho ya yalan söylüyor ya da rüya görüyor.”

“Ne yalan söylüyorum, ne de rüya görüyorum,” diye cevap verdi Sancho. “İsterseniz tek tek oğlakları anlatayım size, doğru mu, yalan mı söylediğimi anlarsınız.”

“Anlatın bakalım Sancho,” dedi düşes.

“İkisi yeşil, ikisi kırmızı, ikisi mavi, biri de alacalı,” dedi Sancho.

“Değişik bir oğlak türüymüş bu,” dedi dük; “bizim yeryüzü kuşağında bu renkler yoktur; yani bu renkte oğlak yoktur.”

“Böyle olması çok doğal,” dedi Sancho; “gökyüzünün oğlaklarıyla yeryüzünün oğlakları arasında bir fark olması gerekir.”

“Bir şey soracağım Sancho,” dedi dük; “o oğlakların arasında hiç tekeye rastladınız mı?”

“Hayır efendim,” diye cevap verdi Sancho; “ama duyduğuma göre ayın boynuzlarını geçen olmamış.”

Yolculuğu hakkında daha fazla soru sormak istemediler; çünkü Sancho bahçeden kıpırdamadığı halde bütün gökyüzünü dolaşmaya, oralarda olan biten her şeyi anlatmaya niyetli görünüyordu.

İşte Elemlî Nedime serüveni bu şekilde sona erdi; dük ve düşes yalnız o sırada değil, hayatları boyunca bu serüveni hatırlayıp güldüler; Sancho asırlarca yaşasa, asırlarca anlatacak malzeme buldu. Don Quijote Sancho'nun yanına gelip kulağına eğilerek dedi ki:

“Sancho, nasıl siz gökyüzünde gördüklerinize inanılmasını istiyorsanız, ben de Montesinos Mağarası'nda gördüklerime inanmanızı istiyorum. Daha fazla bir şey söylemeyeceğim.”

[98](#) Peralvillo: Ciudad Real yakınında, Santa Hermandad'ın yörede kanuna karşı gelenlere işkence yaptığı köy.

[99](#) Halk arasında Ülker takımyıldızına verilen ad.

KIRK İKİNCİ BÖLÜM

Don Quijote'nin, Sancho Panza'ya cezireye vali olarak gitmeden önce verdiği nasihatlere ve başka önemli şeylere dair

Elemlî Nedime serüveninin başarılı ve eğlenceli sonucundan pek memnun kalan düğ ve düşes, şakalarını ciddiye almaya ne kadar hazır bir kişiyle karşı karşıya olduklarını görerek, oyunu sürdürmeye karar verdiler. Ve böylece, hizmetkârlarıyla vasallarına, Sancho'ya vaat edilen cezire valiliği sırasında nasıl muamele edileceği konusunda talimat verdikten sonra, Clavileño'nun uçuşunun ertesi günü, düğ, Sancho'ya vali olarak yola çıkmak üzere hazırlanmasını, cezire halkının kendisini dört gözle beklediklerini söyledi. Sancho düğün karşısında eğilip dedi ki:

“Gökyüzünden aşağı indikten sonra, o yüksekliklerden dünyaya bakıp da küçücük gördüğümden beri, içimdeki vali olma hevesi biraz azaldı; neden dersiniz: Bir hardal tohumunda vali olmanın büyüklük neresinde? Görüldüğü kadarıyla bir avuç fındık büyüklüğünde insanı yönetmenin itibar, şeref neresinde? Zat-ı âliniz lütfedip de bana gökyüzünün küçücük bir parçasını verseniz, yarım fersaktan fazla olmasa bile, dünyanın en büyük ceziresine tercih ederdim.”

“Bakınız, dostum Sancho,” diye cevap verdi düğ, “ben hiç kimseye gökyüzünün tırnak kadar bir parçasını bile veremem; bu tür lütuflar, sadece Tanrı'ya mahsustur. Ben size verebileceğimi veriyorum; o da, dört dörtlük, yusuvarlak, orantılı, aşırı verimli ve bitek bir cezire; öyle bir yer ki, siz güzel idare etmeyi becerirseniz, yeryüzünün nimetleri sayesinde gökyüzünde bir yer edinebilirsiniz.”

“Öyleyse,” dedi Sancho, “görelim bakalım şu cezireyi; ben uğraşıp didinirim, öyle bir vali olurum ki, bütün namussuzlara rağmen cennete giderim. Küçük kulübemi bırakma, daha iyisine yükselme hırsı yüzünden zannetmeyin; valiliği bir denemek, tatmak istiyorum da ondan.”

“Valiliği bir tattınız mı Sancho,” dedi düğ, “parmaklarınızı da yersiniz; emir vermenin, sözü geçmenin tadına doyum olmaz. Eminim efendiniz imparator olduğunda –olayların gidişatına bakılırsa olacağı şüphesiz çünkü– canları istediğinde gelip asâsını elinden alamayacaklar; imparator olmadan geçirdiği onca vakte içinden hayıflanacak.”

“Saygıdeğer efendim,” dedi Sancho, “ben bir koyun sürüsünü bile yönetmenin iyi bir şey olduğunu düşünüyorum.”

“Ağzınıza sağlık Sancho; sizin bilmediğiniz şey yok,” diye cevap verdi düğ. “Bu bilgeliğinizden beklenen başarıyı, valilikte göstereceğinizi umuyorum; şimdilik bu kadar; yarın vali sıfatıyla cezireye gideceksiniz; bugün öğleden sonra, gerekli kıyafet ayarlanacak, gidiş için gerekli hazırlıklar tamamlanacak.”

“Nasıl istiyorsanız öyle giydirin beni,” dedi Sancho; “kıyafetim nasıl olursa olsun, yine Sancho Panza olacağım nasılsa.”

“Doğru,” dedi düğ, “ama kıyafet, kişinin mevkiine ve görevine uygun olmalıdır; bir

hukukçunun asker gibi, bir askerin rahip gibi giyinmesi doğru olmaz. Siz Sancho, yarı hukukçu, yarı komutan kıyafetiyle gideceksiniz; çünkü size verdiğim cezirede silâh kadar tahsil, tahsil kadar silâh da gerekli.”

“Tahsil bende pek az,” dedi Sancho; “alfabeyi bile bilmiyorum çünkü; ama alfabenin başındaki haç ezberimde oldukça, iyi vali olurum nasılsa. Silâhlardan da elime ne verilirse sonuna kadar kullanırım, Tanrı’nın izniyle.”

“Ezberi bu kadar kuvvetli olduktan sonra,” dedi dük, “ Sancho hiçbir konuda hata yapmaz.”

Bu arada Don Quijote geldi ve olanları haber alınca, Sancho’nun ceziresine ne kadar acele gideceğini öğrenince, dükün izniyle Sancho’nun elinden tutup kendi odasına götürdü; niyeti, göreviyle ilgili bazı nasihatler vermektir ona.

Odaya girdiklerinde kapıyı kapattı; Sancho’yu neredeyse zorla yanına oturttu ve ciddî bir tavırla konuşmaya başladı:

“Arkadaşım Sancho, talih benim karşıma bir şey çıkarmadan senin başına talih kuşu konmuş olduğu için Tanrı ‘ya şükrediyorum. Senin hizmetinin karşılığını kendi iyi talihime bağlamış olan ben, yükselişimin ilk basamaklarındayım; sen ise, zamanı gelmediği halde, mantığa tamamen aykırı şekilde, en büyük arzuna kavuşmuş bulunuyorsun. Başka insanlar rüşvet verir, sıkıştırır, rica eder, uyku uyumaz, yalvarır, ısrar eder, yine de istediklerini elde edemezler. Sonra biri gelir, ne olduğunu anlayamadan, bir de bakarsınız, birçok kişinin arzuladığı görevi ve mevkii ele geçirmiş. Yeri gelmişken hatırlatırım: Her kaşığın kısmeti bir olmaz. Sen ki, benim gözümde hiç şüphesiz hödüğün tekisin, geceni gündüzüne, gündüzünü gecene katmadan, hiçbir çaba göstermeden, sırf gezgin şövalyeliğin havasını teneffüs ederek, pat diye bir cezireye vali oluverdin. Ey Sancho! Bütün bunları, sana bağışlanan bu lütfu kendi değerine atfetme, olayları kolaylıkla yürüten Tanrı’ya ve daha sonra da gezgin şövalyelik mesleğinin yüceliğine şükret diye söylüyorum. Evlâdım, sana söylediklerime inanmaya hazır ol ve içine dalacağın fırtınalı denizde pusulan olacak, sana yol gösterip sakın bir limana ulaştıracak olan, Cato’ya yakışır nasihatlerimi dikkatle dinle; şunu bil ki, yüksek görev ve mevkiler, derin bir kargaşa denizinden başka bir şey değildir. Her şeyden önce evlâdım, Tanrı’dan kork; çünkü bilgelik Tanrı korkusuyla başlar; bilge olursan da asla hata yapmazsın. İkincisi, gözlerini kendine çevirip kendi kendini tanımaya çalış; varılması en zor olan bilgi budur. Kendini tanırsan, öküze özenen kurbağa gibi şişinmezsin; öyle bir şey yaparsan, çılgınlığın tavuskuşunun kuyruğuna, köyünde domuz beslediğini hatırlamak ise, tavuskuşunun çirkin ayaklarına benzer.”

“Evet, doğru, besledim,” dedi Sancho, “ ama daha çocukken; sonra biraz büyüyüp adam olmaya yüz tuttuğumda domuz değil, kaz besledim. Ama bu bana pek önemli gibi gelmiyor; bütün valiler kral soyundan değil ya.”

“Doğrudur,” dedi Don Quijote; “ bu yüzden de, doğuştan soylu olmayan valiler, görevlerinin ciddiyetine bir de ihtiyatlı bir ılım ve yumuşaklık eklemelidirler ki, her zaman karşılarına çıkacak olan fesat dedikodulardan kurtulsunlar. Soyunun mütevazı oluşuyla gurur

duy ve atalarının çiftçi olduğunu söylemekten çekinme Sancho; çünkü senin bundan utanmadığını görünce, kimse de alay etmeye kalkmayacaktır. Faziletli ve mütevazı olmayı, günahkâr ve soylu olmaktan daha değerli say. Mütevazı bir soydan gelip de papalığın, imparatorluğun zirvesine ulaşmış sayısız kişi vardır; sana o kadar çok örnek verebilirim ki, sıkılırsın. İyi dinle Sancho: Kendine yol olarak fazileti seçersen, faziletli işler yapmakla övünürsen, prenlere, senyörlere özenmene hiç gerek kalmaz; çünkü kan soydan geçer, fazilet edinilir; fazilet kendi başına, kandan daha değerlidir. Böyle olduğuna göre de, ki böyledir, eğer cezirene, seni görmeye akrabalarından biri gelecek olursa, onu aşağılama, reddetme. Aksine, kendisini ağırla, izzette, ikramda bulun; böyle davrandığın takdirde, kendi yarattığı şeyin küçümsenmesinden hoşlanmayan Tanrı'yı memnun etmiş olursun; tabiatın düzenine uygun biçimde hareket etmiş olursun. Karını yanına aldırarak olursan (çünkü valilerin uzun süre eşlerinden ayrı kalmaları doğru değildir), karını eğit, yetiştir, kaba doğasını yont; çünkü akıllı bir vali, elde ettiği her şeyi, kaba ve aptal karısı yüzünden kaybedebilir. Dul kalacak olursan, ki olabilir, görevin sayesinde daha iyi bir evlilik yapmak arzusuyla, sana yem, ota vazifesi görecektir, *istemem* 'lerin yan cebi olacak bir eş seçme kendine. Emin ol ki, yargıcın karısının kabul ettiği her armağanın hesabını, kıyamet gününde kocası verecek, hayattayken üstlenmediği her şeyi dört misliyle ölümden ödeyecektir. Kendilerini uyanık zanneden cahillerin pek rağbet ettiği gelişigüzel yargıya asla itibar etme. Yoksulların gözyaşları sende zenginlerin delillerinden daha fazla merhamet uyandırır, ama adaletini etkilemesin. Zenginlerin vaat ve armağanlarının arasından, yoksulların da hıçkırıklarıyla ısrarlarının arasından gerçeği görmeye çalış. Hakkaniyete yer varsa, yasanın bütün şiddetini suçluya bindirme; çünkü sert yargıç şöhreti de yufka yürekli yargıç şöhreti kadar kötüdür. Eğer kararında birini kayıracak olursan, armağanın değil, merhametin etkisi ağır bassın. Bir düşmanın taraf olduğu bir dâvada karar verme durumunda kalırsan, zihnini kendi dâvandan uzaklaştır, önündeki dâvanın gerçeklerine yönelt. Başkasının dâvasında kendi duyguların gözünü köreltmesin; çünkü bu yüzden yapacağın hata, muhtemelen tamiri mümkün olmayan bir hata olacaktır; tamiri mümkün olsa da, senin şöhretine ve hattâ cebine dokunacaktır. Güzel bir kadın adaletine başvurursa, gözünü onun gözyaşlarından ayır, inlemelerine kulak verme; istediği şeyi enine boyuna tart ki mantığın onun gözyaşlarında, namusun onun hıçkırıklarında boğulmasın. Fiilen cezalandırmak zorunda olduğun kişiyi ayrıca sözle cezalandırma; çünkü zavallıya cezanın acısı yeter, bir de kötü sözlerinkini eklemek gereksizdir. Hakkında hüküm vermek durumunda olduğun suçluyu zavallı bir adam olarak gör; insanın, kusurlu tabiatının yasalarına tâbi olduğunu unutma; başkasına zarar vermeden elinden geldiğince merhametli ve bağışlayıcı davran; çünkü Tanrı'nın bahsettiği meziyetlerin hepsi eşit değerde olmakla birlikte, merhamet, adaletten daha parlak, daha alımlı görünür gözümüze. Eğer bu nasihatleri ve kuralları izlersen, Sancho, ömrün uzun, şöhretin ölümsüz, mükâfatın bol, mutluluğun tarifsiz olur; çocuklarını istediğin gibi evlendirirsin, hem onlar, hem de torunların mevki sahibi olur; huzur içinde yaşar, insanların takdirini kazanırsın; huzurlu ihtiyarlığında, ömrünün son

adımlarında seni yakalayacak olan ölüme teslim olursun; gözlerini, torununun torunu, incecik, körpecik parmaklarıyla kapar. Sana şu ana kadar söylediklerim, ruhunu bezeyecek olan nasihatlerdir; şimdi bedenini bezeyecek olanları dinle.”

Don Quijote'nin Sancho Panza'ya verdiği ikinci nasihatlere dair

Don Quijote'nin bu sözlerini duyup da çok akıllı ve çok iyi niyetli bir kimse olduğunu düşünmemek mümkün mü? Ama bu büyük öyküde birçok kere belirtildiği gibi, kendisi sadece şövalyeliğe ilişkin konularda sapıtır, diğer konularda çok berrak ve kıvrak fikirler ileri sürerdi; öyle ki, sürekli olarak hareketleri mantığını, mantığı da hareketlerini yalanlardı. Sancho'ya verdiği ikinci nasihatler, çok büyük bir ifade yeteneği olduğunu gösterir; zekâsının da, çılgınlığının da zirvede olduğu örneklerden biridir.

Sancho kendisini büyük bir dikkatle dinliyor, nasihatlerini aklında tutmaya çalışıyordu; bu nasihatleri tutmaya ve bu sayede valilik işini hayırlısıyla başarmaya niyetliydi. Don Quijote sözlerine şöyle devam etti:

“Şahsını ve evini nasıl yöneteceğin hususuna gelince Sancho, sana vereceğim ilk nasihat, temiz olmaktır; tırnaklarını kes; cehaletleri yüzünden uzun tırnağın eli güzelleştirdiğini zanneden, kesmedikleri o fazlalıkları, kertenkeleyle beslenen kerkenez cırnağına daha çok benzediği halde, tırnak zanneden bazı insanlar gibi tırnak uzatma; çok pis ve çirkin bir alışkanlıktır. Asla dağınık, derbeder giyinme Sancho; özensiz kıyafet, gevşek bir kişiliğin göstergesidir; hattâ Julius Caesar örneğinde olduğu gibi, özensizlik ve derbederlik, sinsilik olarak da yorumlanabilir. Görevinin değerini akıllıca tart ve hizmetkârlarına üniforma vermene imkân tanıyorsa, gösterişli, şatafatlı üniformalar değil, mazbut, kullanışlı üniformalar ver; bunları hizmetkârlarınla yoksullar arasında paylaşır. Şunu demek istiyorum: Eğer altı pajını giydirmen gerekiyorsa, onlardan üçüyle üç yoksulu giydir; böylece hem yeryüzünde, hem cennette hizmetkârların olur. Kibirli insanlar, üniforma vermede bu aşamaya ulaşamazlar. Sarmısak ve soğan yeme ki, kokusundan köylülüğün anlaşılmasın. Yavaş yürü, ağır ağır konuş; ama kendi kendini dinliyormuşsun izlenimini uyandıracak kadar da değil; unutma ki özentinin her türlü kötüdür. Öğle yemeğinde az, akşam yemeğinde daha da az ye; çünkü bütün vücudun sağlığı, midenin tezgâhından geçer. İçkiyi ölçülü iç; unutma ki şarabın fazlası ne sır, ne söz tutturur. Hapur hupur yemek yememeye ve başkalarının yanında teceşşûdan kaçınmaya özen göster Sancho.”

“Bu *teceşşû* ne demek, anlayamadım,” dedi Sancho.

Don Quijote dedi ki :

“*Teceşşû* demek, *geğirme* demektir Sancho; bu kelime ise, çok anlamlı olmakla birlikte, dilimizin en kaba kelimelerinden biri olduğu için, kibar kimseler, yabancı dilden alınan *teceşşû* kelimesini kullanır *geğirme* yerine. Bu terimleri anlamayan kişilerin olması önemli değildir; zamanla, kullanılarak yerleşecek ve kolaylıkla anlaşılacaktır. İşte halkın ve kullanımın hâkimiyetinde olan dil, bu şekilde zenginleşir.”

“Doğrusunu isterseniz efendim,” dedi Sancho, “hatırimda tutmaya niyetli olduğum nasihatlerden biri, *geğirmemek*; çünkü çok sık yaptığım bir şeydir.”

“Geğirme deme Sancho, *teceşşû* de,” dedi Don Quijote.

“Bundan böyle *teceşşû* derim,” dedi Sancho; “yemin ederim unutmayacağım.”

“Ayrıca Sancho, konuşmalarına her zamanki gibi bir alay atasözü karıştırmaman lâzım. Evet, atasözleri veciz sözlerdir; ama sen çoğunlukla o kadar alâkasız yerlerde kullanıyorsun ki, daha çok zırvalamak oluyor.”

“Buna ancak Tanrı bir çare bulabilir,” dedi Sancho; “çünkü ben bir kitaptan fazla atasözü bilirim; konuştuğum zaman o kadar çok atasözü bir arada dilime geliyor ki, ağzımdan çıkmak için birbirleriyle itişip kakışıyorlar. Dilim ise, yersiz bile olsa, ilk bulduklarını fırlatıveriyor dışarı. Ama bundan böyle dikkat eder, sadece görevimin ciddiyetine uygun olan atasözlerini söylerim; altın eli bıçak kesmez; eşeğini bağla, işini sağla; kulede tehlike çanını çalan adam emniyettedir; cömertle nekesin harcı birdir.”

“Durma Sancho!” dedi Don Quijote. “Hazır kimse karışmıyorken atasözlerini sokuştur, peşpeşe diz, sırala! Sen gene bildiğini oku! Ben sana atasözü kullanmaktan kaçın diyorum, sen bir saniyede kıyamet kadar atasözü yumurtluyorsun; üstelik de konuştuğumuz konuyla uzaktan yakından alâkası yokken. Bak Sancho, ben sana yerinde kullanılan atasözünün çirkin bir şey olduğunu söylemiyorum; ama olur olmaz atasözleri yumurtlamak, konuşmayı sıkıcı ve bayağı hale getirir. Ata bindiğinde, vücudunun ağırlığını eyerin arka kaşına verme; bacaklarını kaskatı, atın karnından ayırık uzatma; karakaçanının üzerinde gider gibi gevşek de oturma. Unutma ki ata binişi insanı şövalye de yapabilir, seyis de. Uyku konusunda ölçülü ol; güneşle birlikte uyanmayan insan, günden yararlanamaz. Ey Sancho, unutma ki, çalışkanlık iyi talih doğurur; onun tersi tembellikle ise, bugüne dek bir tek hayırlı iş başarıyla tamamlanmamıştır. Sana vermek istediğim son nasihat, bedenle ilgili olmamakla birlikte, her zaman aklında tutmanı istiyorum; bu da şimdiye kadar verdiğim nasihatler kadar faydalı olacaktır sanıyorum. Asla soy tartışmasına, özellikle de kıyaslamasına girişme; çünkü soyları kıyaslamaya kalkıştın mı, mecburen karşılaştırılan soylardan biri ötekinden iyi çıkacaktır; alçak bulduğun senden nefret edecek, yüksek bulduğun da hiçbir şekilde ödüllendirmeyecektir. Kıyafetin uzun pantolon, uzun ceket ve ondan biraz daha uzun bir yarım pelerin olsun; katiyen şalvar giyme; şalvar ne şövalyelere yakışır, ne de valilere. Şimdilik aklıma gelen nasihatler bunlar; zaman içinde, duruma uygun başka nasihatlerim de olacaktır; yeter ki sen durumundan beni haberdar etmeyi ihmal etme.”

“Efendim,” dedi Sancho, “zat-ı âlinizin bana söylediği her şeyin iyi, ahlâklı ve faydalı olduğunu anlıyorum, ama hiçbirini hatırlamadıktan sonra, bana ne faydası olacak? Evet, tırnaklarımı uzatmayıp eğer fırsat çıkarsa tekrar evlenmek konusundaki nasihatlerinizi unutmam; ama öteki karman çorman salatalardan hiçbir şey hatırlamıyorum, hatırlayamam da; yazılı olarak vermeniz lâzım onları bana. Gerçi okuma yazma bilmiyorum ama, günah çıkardığım papaza veririm, gerekince bana hatırlatır.”

“Vah başıma gelenler!” dedi Don Quijote. “Bir valinin okuma yazma bilmemesi ne kötü bir izlenim yaratır! Şunu bil ki Sancho, bir adamın okuma bilmemesi veya solak olması, iki

sebepten birini getirir akla: O adam ya fazlasıyla yoksul ve aşağı tabakadan bir ailenin oğludur; veya terbiyenin, eğitimin nüfuz edemeyeceği kadar haylaz ve hayırsız bir kimsedir. Büyük bir kusur taşıyorsun üzerinde; bu yüzden, hiç değilse imza atmaya öğrenmeni istiyorum.”

“Ben imza atmaya gayet iyi biliyorum,” diye cevap verdi Sancho. “Köyde cemiyet kademeli olduğum sırada, çuvalların üstündeki işaretlere benzer birtakım harfler yazmayı öğrenmiştim; adımın harfleri öyle diye göstermişlerdi. Ayrıca, sağ elim felçliymiş gibi yapıp kendi yerime başkasına da imza attırabilirim; ölümden başka her şeyin çaresi bulunur. İdare tamamen benim elimde olduktan sonra, istediğimi yaparım; atını sağlam kazığa bağlayan... Eh, vali olunca, atım kazığın en sağlamına bağlı olacağına göre de, kim isterse çıksın karşıma! İsterlerse aşağılasınlar, iftira etsinler; ava giden avlanır; balı parmağı uzun olan yemez, kısmetlisi yer; zenginin zırvası vecize sayılır; ben hem zengin, hem vali, hem de cömert olacağıma göre, ki öyle olmayı düşünüyorum, görünürde hiçbir kusurum olmayacak. Pek yaş olma sıkılırsın; pek de kuru olma kırılırsın; büyükannem, insanın değeri serveti kadardır derdi; kök salmış adamdan intikam alınmaz.”

Don Qujote bu sırada söze girip, “Tanrı seni kahretsin, Sancho!” dedi. “Seni de, atasözlerini de altmış bin şeytan götürsün! Bir saattir atasözlerini peşpeşe diziyor, işkence ediyorsun bana. Bak söylüyorum, bu atasözleri seni sonunda darağacına götürecektir; vasalların ya yönetimi elinden alacaklar, ya da isyan edecekler. Söyler misin, ey cahil, nereden buluyorsun bütün bu atasözlerini, nasıl kullanıyorsun, ey sersem? Ben bir tanesini yerinde kullanabilmek için, kazma sallarcasına ter döküyorum.”

“Yüce Tanrı hakkı için efendim,” dedi Sancho, “zat-ı âliniz çok ufak tefek şeyler yüzünden şikâyet ediyorsunuz. Ben servetimden yararlanıyorum diye niçin böyle kahroluyorsunuz? Benim atasözlerinden başka servetim, varlığım yok ki. Şimdi aklıma dört tanesi geldi ki, tam bu durum için biçilmiş kaftan; ama söylemeyeceğim, yeri gelince susmanın adına Sancho derler.”

“O Sancho sen değilsin ama,” dedi Don Quijote. “Sen yeri gelince susmanın değil, yersiz konuşmanın, yersiz ısrarın timsalisin. Her şeye rağmen, şu aklına gelen, duruma uygun dört atasözü neymiş, merak ediyorum; çünkü ben epeyce kuvvetli olan hâfızamı yokluyorum, bir tane bile gelmiyor aklıma.”

“Şunlardan âlâsı olur mu?” dedi Sancho. “‘İki azı dişinin arasına parmak sokulmaz.’ ‘Evimden git diyenle karımdan ne istiyorsun diyene cevap verilmez.’ ‘Taş da çömleğe çarpsa, çömlek de taşa, çömlek kırılır.’ Hepsi tıpatıp duruma uymuyor mu? Kimse valiye, âmirine bulaşmamalıdır, çünkü zararlı çıkar, tıpkı parmağını iki azı dişinin arasına sokan insan gibi; azı dişi de olmasa, diş olduktan sonra farketmez zaten. Tıpkı ‘evimden git diyenle karımdan ne istiyorsun diyen’ gibi, valiye de cevap verilmez. Taşla çömlek meselesini kör bile görebilir. Kardeşinin gözündeki çöpü gören, kendi gözündeki mertegi de görmelidir ki, arkasından, ‘Köseyle alay edenin top sakalı kara gerek,’ demesinler. Ayrıca zat-ı âlinizin de

bildiği gibi, aptal kendi evinde, akıllının yabancı evde bildiğinden çok şey bilir.”

“Hayır Sancho,” dedi Don Quijote, “çünkü aptal ne kendi evinde bir şey bilir, ne de yabancı bir evde; çünkü aptallık temeli üzerine akıllıca bir yapı kurulamaz. Bu konuyu burada kapatalım Sancho; kötü bir vali olursan, kabahati sana, utancı bana ait olacak; ama elimden geldiği kadar doğru ve akıllıca nasihatler vererek görevimi yaptığım için vicdanım rahat; sorumluluğumu ve sözümü yerine getirmiş sayılırım. Tanrı sana bu valiliğinde yol göstereyin Sancho; beni de bütün cezireyi altüst edeceğin korkusundan kurtarsın. Aslında böyle bir şeyi önlemek için, düke senin kim olduğunu açıklamam, senin bu şişko vücudunun, atasözleri ve kötülükle dolu bir çuvaldan başka şey olmadığını söylemem, yeterli olurdu.”

“Efendim,” dedi Sancho, “zat-ı âliniz benim bu valiliğe lâıyk olmadığını düşünüyorsanız, hemen şimdi vazgeçerim. Benim için ruhumun tek bir zerresi, vücudumun tamamından daha değerlidir. Ben sadece Sancho olarak ekmek soğanla beslensem de olur, vali olarak kekliklerle, besiyeye çekilmiş horozlarla beslensem de olur. Ayrıca uykuda büyük küçük, zengin yoksul, herkes birdir. Zat-ı âliniz düşünecek olursanız, beni bu valiliğe kendinizden başkasının bulaştırmadığını göreceksiniz; ben cezire valiliğinden bir akbaba ne kadar anlarsa o kadar anlarım. Eğer vali olunca şeytanın beni kapacağı düşünülüyorsa, vali olarak cehenneme gitmektense, Sancho olarak cennete gitmeyi tercih ederim.”

“Tanrı hakkı için Sancho,” dedi Don Quijote, “sırf şu son söylediğin sözlerle, bin cezireye vali olmaya lâıksın bence. İyi bir tabiatın var; onsuz hiçbir tahsilin faydası yoktur. Tanrı’ya emanet ol, hata yapmamaya çalış; demek istiyorum ki, başına ne gelirse gelsin, daima başarmaya niyetli, kesin kararlı ol; çünkü Tanrı iyi niyete her zaman yardımcı olur. Şimdi yemeğe gidelim; zannediyorum ki dükle düşes bizi beklemekteler.”

KIRK DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Sancho Panza'nın ceziresine götürülüşüne ve şatoda Don Quijote'nin başına gelen garip serüvene dair

Bu öykünün aslında belirtildiğine göre, Seyyid Hâmid'in bu bölümde yazdıklarını, tercümanı aynen çevirmemiştir; Magripli, kendi kendisinden şikâyet ettiği bu bölümde, Don Quijote'nin öyküsü gibi kuru ve kısıtlı bir öyküyü ele aldığı, hep ondan ve Sancho'dan sözetmek zorunda kalarak başka konulara, daha ciddî ve daha eğlenceli olaylara sapmaya cesaret edemediği için yakınıdır. Zihni, eli ve kalemi hep bir tek konuya bağlı kalarak yazmanın, az kişinin ağzından konuşmanın, dayanılmaz bir çalışma olduğunu, yazar açısından hiçbir yarar getirmediğini söyler; kendisinin buna bir çare olarak, kitabın birinci kısmında *Münasebetsiz Meraklı, Esir Yüzbaşı* gibi uzun hikâyelerden faydalandığını belirtir. Öteki olaylar, bizzat Don Quijote'nin başından geçtiği ve yazılmaları kaçınılmaz olduğu halde, bunlar bir bakıma asıl hikâyeden ayrıdır. Yazar ayrıca, söylediğine göre, birçok kişinin, Don Quijote'nin kahramanlıklarının gerektirdiği dikkati bu hikâyelere veremeyeceğini, onları ya aceleyle ya da sıkıntıyla geçeceklerini, hikâyelerin kendi içlerindeki incelikleri, sanatı farkedemeyeceklerini düşünmüştür; oysa bu hikâyeler ayrıca yayınlanmış olsa, Don Quijote'nin delilikleriyle, Sancho'nun sersemlikleriyle bağlantılı olmasa, değerleri açıkça görünürdü. İşte bu yüzden, yazar ikinci kısma bağımsız veya bağımlı hikâyeler karıştırmak istememiştir; gerçek hâdiselerden çıkan kimi hikâyeye benzeri olayları bu kısma almışsa da, bunları da birkaç kelimeyle, sınırlı şekilde anlatmıştır. Bütün kâinatı ele alacak beceri, yeterlilik ve zekâyâ sahip olduğu halde, anlatının dar sınırlarına kendini hapsedmiş olmasından ötürü okurların çalışmasını aşağılamamasını, kendisini yazdıkları için değil, yazmadıkları için övmelerini rica eder.

Daha sonra hikâyeye devam eder: Don Quijote Sancho'ya nasihat ettiği gün, öğle yemeğinden sonra, nasihatlerini yazılı olarak eline verdi ve okutacak birini bulmasını söyledi. Verir vermez de, yazılı nasihatler dükün eline geçti; o da düşese aktardı; ikisi, bir kez daha Don Quijote'nin deliliğine ve dehasına hayran oldular. Tasarladıkları oyuna devam ederek aynı gün öğleden sonra, Sancho'yu bol sayıda refakatçiyle birlikte, onun için cezire olacak köye gönderdiler.

Sancho'yu ceziresinin başına götürmekle görevli olan dükün kâhyası, çok akıllı ve esprili bir adamdı – zaten akıl olmayan yerde espri de olmaz. Bu kâhya, Kontes Trifaldi rolünü, daha önce anlatıldığı gibi, büyük ustalıkla oynamıştı. Bu becerisine, efendilerinin, Sancho'ya nasıl davranacağı konusundaki talimatları da eklenince, görevini harikulâde bir başarıyla tamamladı. Şunu söylemek gerekir ki, Sancho kâhyayı görür görmez, zihninde Kontes Trifaldi'nin yüzü canlandı ve efendisine dönüp dedi ki:

“Efendim, şeytan ansızın gelip şuracıktan beni kapıp götürsün istemiyorsanız, dükün kâhyasının yüzünün, Elemlî Nedime'nin yüzüyle aynı olduğunu söyleyin bana.”

Don Quijote kâhyaya dikkatle baktıktan sonra Sancho'ya dedi ki:

“Şeytanın seni ansızın kapmasına da, götürmesine de gerek yok Sancho; kâhyanın yüzü, Elemlî Nedime'nin yüzü; ama bu, kâhyanın Elemlî Nedime olduğu anlamına gelmez. Öyle olsa, müthiş bir çelişki olurdu, şimdi bunu araştırmanın, girift dolambaçlara girmenin sırası değil. İnan bana dostum, ikimizi de fesat büyücülerden kurtarsın diye bütün kalbimizle Tanrı'ya dua etmemiz gerekiyor.”

“Şaka değil bu, efendim,” diye cevap verdi Sancho. “Biraz önce konuşurken duydum, sanki Kontes Trifaldi'nin sesiydi kulağımda çınlayan. Tamam, şimdi çenemi tutacağım; ama bundan böyle tetikte olacağım, belki şüphemi doğru veya yanlış çıkaracak bir delil bulurum.”

“Öyle yap Sancho,” dedi Don Quijote. “Bu konuda keşfedebildiğin her şeyi, valiliğin sırasında başına gelenleri bana haber ver.”

Sancho nihayet, çok sayıda insanın eşliğinde, hukukçu kıyafetiyle, üstünde pas rengi, dalgalı deve tüyü dokumadan çok bol bir ceket, başında aynı kumaştan bir kep, kısa üzengilerle katır üzerinde yola çıktı. Arkasından, dükün talimatları uyarınca, karakaçan, ipekten, yepyeni koşumlar ve süslerle donanmış olarak gidiyordu. Sancho arasıra başını çevirip eşeğine bakıyordu; yoldaşlığından o kadar memnundu ki, yerini Alman imparatoruyla bile değişmezdi.

Dük ve düşesle vedalaşırken ellerini öptü; efendisinden hayır duasını rica etti; efendisi gözyaşları içinde hayır duasını verdi; Sancho da gözleri dolarak aldı.

Sevgili okur, bırak sevgili Sancho'muz hayırlısıyla gitsin; görevi sırasında yaptıklarını öğrendiğinde, çuval dolusu kahkahanın seni beklediğini de bil. Bu arada o gece efendisinin başına gelenlere kulak ver; buna gülmesen bile dudakların sırttan maymun gibi gerilecektir; çünkü Don Quijote'nin serüvenleri ya hayranlıkla, ya kahkahayla karşılanmak zorundadır.

Anlatıldığına göre, Sancho yola çıktığı anda, Don Quijote onu özlemeye başladı; onu görevinden, valilikten alması mümkün olsaydı, yapardı. Düşes Don Quijote'nin kederli olduğunu farkedip sebebini sordu; Sancho'nun yokluğuna üzülyorsa, evinde kendisine istediği gibi hizmet edecek silâhtarlar da, yaşlı, genç nedimeler de olduğunu söyledi.

“Sancho'nun yokluğuna üzüldüğüm doğru hanımefendi,” diye cevap verdi Don Quijote. “Fakat kederli görünmemin en önemli nedeni bu değil. Zat-ı âlinizin yaptığı sayısız tekliften tek kabul edebileceğim, iyi niyetinizdir; bunun haricinde, zat-ı âlinizden ricam, kendi odamda bana kendimden başka kimsenin hizmet etmemesine izin verilmesidir.”

“Buna gerçekten hiç gerek yok, Señor Don Quijote,” dedi düşes; “size kendi nedimelerimden, üç tane çiçek gibi güzel genç kızın hizmet etmesini istiyorum.”

“Onlar benim için birer çiçek değil, ruhumu delen birer diken olacak,” dedi Don Quijote. “Benim odama veya odama benzer bir yere, ancak uçarak girebilirler. Zat-ı âliniz ben haketmediğim halde bana lütufta bulunmaya devam etmek istiyorsanız, bırakınız kendi kapılarımın ardında kendime ben hizmet edeyim, arzularımınla namusum arasına bir duvar çekeyim; zat-ı âlinizin bana karşı cömertliği sebebiyle bu alışkanlığımı bozmak istemiyorum. Kısacası, herhangi birinin beni soymasına izin vermektense, giyinik yatmayı tercih ediyorum.”

“Yeter, yeter Señor Don Quijote,” dedi düşes. “Ben bizzat emir vereceğim, odanıza değil bir genç kız, sinek bile girmeyecek; Señor Don Quijote’nin namusunun benim yüzümden bozulmasına izin verecek değilim; çünkü gördüğüm kadarıyla, sayısız fazileti arasında ahlâklılığı, en çok öne çıkarı. Zat-ı âliniz kendi başınıza, istediğiniz gibi, canınız ne zaman, nasıl isterse öyle soyunup giyinin; kimse buna engel olmayacak; kapalı kapılar ardında uyuyan kişinin, tabii ihtiyaçları karşısında kapısını açmaya mecbur kalmaması için gerekli her şeyi odanızda bulacaksınız. Eşsiz Dulcinea del Toboso, bu kadar cesur ve bu kadar namuslu bir şövalye tarafından sevilmeye hak kazandığına göre bin yaşasın, şanı bütün dünyaya yayılsın! Tanrı merhametini esirgemeyip valimiz Sancho Panza’ya kefareti hızla tamamlama isteği versin ki, dünya tekrar o yüce hanımefendinin güzelliğine kavuşsun.”

Don Quijote buna şöyle cevap verdi:

“Ekselânsları, sözleriyle şahsiyetlerini ortaya koymakta; böyle iffetli bir hanımefendinin övdüğü hanım da öyle olmak zorundadır; zat-ı âlinizin övgüsü, Dulcinea’yı yeryüzünde dünyanın en büyük hatiplerinin bütün övgülerinden çok daha meşhur edecektir.”

“Her neyse, Señor Don Quijote,” dedi düşes; “akşam yemeği vakti yaklaştı, dük bekliyor olmalı; gelin yemeğimizi yiyelim, erken yatarsınız bu gece; dün Candaya’ya yaptığınız yolculuk pek kısa sayılmazdı; bitkin olmalısınız.”

“Hiç yorgunluk hissetmiyorum hanımefendi,” dedi Don Quijote; “zat-ı âlinize rahatlıkla yemin edebilirim ki, hayatımda Clavileño kadar uysal, sarsmadan yürüyen bir hayvana binmedim. Malambruno ne sebeple bu kadar süratli ve iyi huylu bir binek hayvanını harcamış, durup dururken yakmış olabilir, anlamıyorum.”

“Şöyle bir tahmin yürütülebilir,” dedi düşes: “Malambruno Kontes Trifaldi’yle arkadaşlarına ve başkalarına yaptığı kötülükten, büyücü olarak yapmış olduğu kötülüklerden pişman oldu; ilminin bütün gereçlerini ortadan kaldırmak istedi ve bunlardan en belli başlısı, diyar diyar gezdirerek kendisine en çok huzursuzluk vereni olan Clavileño’yu yaktı. Onun külleri, zafer fermanıyla birlikte, La Mancha’lı yüce Don Quijote’nin yiğitliğini ölümsüzleştirdi.”

Don Quijote düşese tekrar teşekkür etti ve akşam yemeğinden sonra, tek başına odasına çekildi; kimsenin kendisine hizmet etmek üzere içeri girmesine izin vermedi; gezgin şövalyelerin baştacı ve aynası olan Amadis’in namusluluğunu daima hatırında tutarak, sevgili Dulcinea’sına karşı muhafaza ettiği iffetli sadakati kaybetmesine sebep olabilecek, kendisini zorlayabilecek durumlarla karşılaşmaktan, bu kadar korkuyordu. Odasına girip kapıyı kapattı; iki mumun ışığında soyundu; çoraplarını çıkarırken, böyle bir şahsa hiç yakışmayacak bir felâket meydana geldi. İçinden hıçkırıklar veya terbiyesine gölge düşürecek bir şey kopmadı; ama bir çorabının yirmi, yirmi beş ilmeği kaçtı ve çorap panjur gibi oldu. Sevgili şövalyemiz müthiş üzüldü; o sırada azıcık yeşil ipek için bir gümüş verirdi; yeşil ipek diyorum, çünkü çorapları yeşildi.

Badincani bu noktada haykırarak der ki: “Ah yoksulluk, yoksulluk! Büyük Cordoba’lı şair

Kutsal ama kıymeti bilinmeyen hediye!

demiş, anlamıyorum. Ben, Magripli olmakla birlikte, Hıristiyanlar'la temaslarım sayesinde gayet iyi biliyorum ki, merhamet, tevazu, iman, itaat ve yoksulluk, kutsallığın temel taşlarıdır; yine de, yoksulluğuyla yetinen kişinin içinde Tanrı'nın çok güçlü olduğunu düşünüyorum. Tabii Hıristiyan dininin en büyük azizlerinden birinin, 'her şeye, sahip değilmiş gibi sahip olun,' diye tarif ettiği yoksulluktan sözlemiyorum; buna manevî yoksulluk denir; benim sözettiğim, ikinci tür yoksulluk, sana soruyorum: Neden başka insanlara değil de, en çok asilzadelere, soylulara dadanıyorsun? Onları niçin ayakkabılarını isle parlatmak, ceketlerinin bazı düğmelerinin ipekten, bazılarının keçeden, bazılarının da camdan olmasına boyun eğmek mecburiyetinde bırakıyorsun? Onların yakaları niçin hep kalıplı değil de kırışık olmak zorunda?" Buradan da anlaşılacağı gibi, kola ve kalıplı yaka, eskiden beri kullanılmaktadır. Yazar haykırışına şöyle devam eder: "Kapalı kapılar ardında ve az yemek yiyerek şerefini besleyen, dişlerini temizlemesini gerektirecek hiçbir şey yemediği halde sokağa yalancı şahit bir kürdanla çıkan soylunun vay haline! Şerefi hep kuşku altında olan, ayakkabısındaki yamanın, şapkasındaki ter lekelerinin, pelerinindeki aşınmaların, midesindeki açlığın bir fersah uzaktan görüldüğünü zanneden zavallının vay haline!"

Çorabının kaçması Don Quijote'nin zihninde bütün bu düşünceleri uyandırdı; ama Sancho'nun kendisine bir yol çizmesi bıraktığını görüp teselli buldu; ertesi gün onları giymeye karar verdi. Nihayet, düşünceli ve canı sıkkın bir halde yattı; hem Sancho'nun yokluğunu çekiyor, hem de çoraplarının başına gelen ve tamiri mümkün olmayan felâkete üzülüyordu. Başka renk bir ipekle de olsa çoraplarını yamamaya razıydı; oysa bu, bir asilzadenin çektiği bitmez tükenmez sıkıntılar arasında, sefaletinin en açık göstergelerinden biridir. Mumları söndürdü; hava sıcaktı, uyuyamıyordu; yataktan kalkıp güzel bir bahçeye bakan parmaklıklılı bir pencereyi azıcık açtı. Açınca da, bahçede yürüyen, konuşan insanlar olduğunu farketti, işitti. Dikkatle dinlemeye koyuldu. Aşağıdakiler seslerini yeterince yükselttiklerinden, şu konuşmaları duyabildi:

"Şarkı söyleyeyim diye ısrar etme lütfen Emerencia! Biliyorsun ki o yabancı bu şatoya ayak bastığı, benim gözlerim onu gördüğü andan beri, ben şarkı söyleyemiyor, ancak ağlayabiliyorum; ayrıca hanımefendinin uykusu hafiftir, bizi burada görmesini dünyada istemem. O uyusa, uyanmasa bile, benim topraklarıma girip sonra küçümseyerek terk eden bu yeni Aineias uyuyacak, uyanıp dinlemeyecek olduktan sonra, şarkı söylemem nafîle olur."

"Onu hiç düşünme, sevgili Altisidora," diye bir cevap geldi. "Emin ol, düşes de, evdeki herkes de uyuyor; bir tek kalbinin sahibi, ruhunun kamçısı uyanık; çünkü biraz önce odasının penceresini açtığını işittim; herhalde uyanık. Benim kederli arkadaşım, harpının eşliğinde alçak, yumuşak bir sesle söyle şarkını; düşes işitecek olursa sığağı bahane ederiz."

“Mesele bu değil, sevgili Emerencia,” dedi Altisidora. “Ben, şarkımın hislerimi açığa çıkarmasını, aşkın kuvvetinden habersiz kişilerin beni havaî, hafif bir kız olarak görmelerini istemiyorum. Ama ne olursa olsun, yüz kızartısı, yürek yarasından iyidir.”

Bu sözlerden sonra, çok yumuşak bir harp sesi duyuldu. Don Quijote bunu işitince afalladı; o anda aklına, bayılıcı şövalyelik kitaplarında okumuş olduğu, buna benzer pencerele, parmaklıklılı, bahçeli, müzikli, iltifatlı ve bayılmalı sayısız serüven geldi. Düşesin genç nedimelerinden birinin kendisine âşık olduğunu ve namusu yüzünden, hislerini gizli tutmak zorunda kaldığını derhal tahmin etti. Kendi iradesinin zayıflamasından korktu ve içinden, boyun eğmemeye ant içti. Bütün cesareti ve iyi niyetiyle kendisini sevgilisi Dulcinea del Toboso’ya emanet ettikten sonra, şarkıyı dinlemeye karar verdi ve orada olduğunu belli etmek için, yalandan hapşırıldı. Don Quijote’nin kendilerini işitmesinden başka arzuları olmayan kızlar, buna çok sevindiler. Altisidora harpın tellerinde gezinip akort ettikten sonra, şu baladı söyledi:

“Ey sen, akşamdan sabaha
uyuyan yatağında,
ayağını uzatıp öylece,
Hollanda bezi çarşaflarda.
Daha dürüst, daha kutsalsın
Arabistan’ın saf altınlarından!
La Mancha’lı şövalyelerin içinde
en cesur ve en kahraman.
Dinle bu kederli kızı,
iyi yetişmiş ama sonu kötü biten,
yanıyor ruhu onun,
senin iki güneşinden.
Sen maceraperestsin,
ne felâketlerle karşılaşırısın,
ama yaralayıp vermezsin
ilâcını yaralının.
Tanrı cesaretini artırsın senin,
söyle bana, ey cesur delikanlı,
Jaca dağlarından mı geldin sen,
nerelisin, yoksa Libya’dan mı?
Yılanlar mı emzirdi seni,
ormanların korkusu mu,
yoksa dağların dehşeti,
seni büyüten dadı o mu?
Dulcinea iftihar edebilir pekâlâ,

dize getirmekle bir kaplanı,
sağlıklı bir genç kız olarak
yenmekle vahşî bir hayvanı.
Ünü bu yüzden yayılacaktır onun,
ta Henares'ten Jarama'ya,
Tajo'dan ta Manzanares'e,
ta Pisuerga'dan Arlanza'ya.
Üstüne bir eteğimi bile verirdim,
eteklerimin en renklisini,
ah bir yer değiştirseydim onunla,
o altın püskülleri olanı hani.
Ah, senin kollarında
kafanı kaşıyabilsem,
yatağının yanında durup,
kepeklerini ayıklayabilsem.
Ne ister mütevazı biri
ayaklarını ovmaktan başka,
ama lââyık değilim ki ben
böyle muhteşem bir iltimasa.
Ah sana ne takkeler verirdim,
gümüştene ne iskarpinler,
damaskodan çoraplar,
Hollanda bezinden pelerinler!
Kozalak kadar büyük,
saraylara lââyık inciler!
Daha bir benzerini
görememiş kimseler.
Neron gibi seyretme
beni yakan bu yangını,
zalimliğine canlandırma
La Mancha'da Romalı'yı.
Tanrı huzurunda yemin ederim,
daha çocuğum, bakireyim,
yaşım on beşi geçmez,
on dördüncü yılın içindeyim.
Ne topalım ne aksak,
ne de başka bir kusurum var,
saçlarım zambak gibi benim,

uzanır yerlere kadar.

Gerçi dudaklarım biraz ince,

burnum biraz yassı ama,

dişlerim birer topaz,

güzelim şükür Tanrı' ma.

Kulak ver, anlarsın,

seslerin en tatlısı sesim,

ortadan kısa biraz

boyumu sorarsan benim.

Bunları gör, bunlar senin ganimetin,

diğer meziyetlerimi de veririm sana,

bu evin nedimesi benim,

Altisidora derler benim adıma.”

Ağır yaralı Altisidora'nın şarkısı burada sona erdi; ilân-ı aşk ettiği Don Quijote'nin korkusu başladı. Don Quijote derin bir iç çekerek kendi kendine dedi ki:

“Ben ne talihsiz bir gezginim ki, beni gören her genç kız mutlaka âşık oluyor! Eşsiz Dulcinea del Toboso ne bahtsız ki, benim benzersiz sadakatimin keyfini tek başına sürmesine izin vermiyorlar! Ne istiyorsunuz ondan, ey kraliçeler? Niye peşini bırakmıyorsunuz, ey imparatoriçeler? Niçin onun izini sürüyorsunuz, on dört, on beş yaşındaki kızlar? Bırakın zavallıyı, bırakın da Aşk'ın kalbimi ona sunmakla, ruhumu ona teslim etmekle bahşetmiş olduğu talihin zaferini tatsın, keyfini sürsün, gururunu taşınsın. Beni dinleyin, sevdalılar güruhu: Ben sadece Dulcinea için ipek ve kadife, diğer bütün hanımlar için çakmaktaşıyım; sadece onun için bal, sizler için ödağacıyım. Benim gözümde sadece Dulcinea güzel, akıllı, namuslu, alımlı ve soylu, diğerleri çirkin, aptal, hafifmeşrep ve soysuzdur. Ben bu dünyaya başka hiç kimsenin değil, onun olmak için geldim. Altisidora ağlasa da, şarkılar söylese de, Magripli büyücünün şatosunda dayak yememe sebep olan hanımefendi paralansa da, ben şu veya bu şekilde, namusumdan, asaletimden, dürüstlüğümden hiçbir şey kaybetmeden, dünyanın bütün büyülü güçlerine rağmen, Dulcinea'nın olmak zorundayım.”

Bu sözleri söyledikten sonra pencereyi sertçe kapattı ve başına büyük bir felâket gelmiş gibi kederli ve sıkıntılı bir halde yatağına uzandı; kendisini şimdilik orada bırakacağız; çünkü meşhur valiliğine başlamak isteyen büyük Sancho Panza bizi çağırıyor.

KIRK BEŞİNCİ BÖLÜM

Büyük Sancho Panza'nın ceziresinin başına geçip yönetime başlayışına dair

Ey zıt kutupların daimî kâşifi, dünyanın meşalesi, gökyüzünün gözü, güğümlerin tatlı salıntısı¹⁰⁰, kâh Dithyrambos, kâh Phoibos, kâh okçu, kâh hekim, şiirin atası, müziğin mucidi, sen ki daima doğar ve öyle görünse de, asla batmazsın! Sana söylüyorum, ey güneş, insanın insanı doğurmasına yardım eden güneş, sana yalvarıyorum, lütfunu benden esirgeme, zihnimin karanlığını aydınlat ki, büyük Sancho Panza'nın valiliğini anlatırken tek bir noktayı atlamayayım; çünkü ben sensiz, güçsüz, zayıf ve şaşkın oluyorum.

Sancho, dediğimiz gibi bütün maiyetiyle birlikte, dükün en belli başlı köylerinden birine, nüfusu yaklaşık bin kişi olan bir köye geldi. Kendisine, buranın Barataria Ceziresi olduğunu söylediler; belki köyün adı Baratario olduğu için, belki de kelepir¹⁰¹ bir valilik olduğu için. Duvarlarla çevrili şehrin kapısına geldiklerinde, köyün ihtiyar meclisi kendisini karşılamaya çıktı; çanlar çalındı; bütün köy halkı sevinç gösterilerinde bulundu. Kendisini şatafatla köy katedraline, Tanrı'ya şükür duası etmeye götürdüler; ardından gülünç bir törenle köyün anahtarlarını kendisine teslim ettiler ve Barataria Ceziresinin daimî valisi olarak kabul ettiler.

Yeni valinin kıyafeti, sakalı, şişmanlığı ve boyunun kısılalığı, işin aslını bilmeyen herkesi, hattâ epey çok sayıdaki bilenlerin de hepsini şaşırtmıştı. Nihayet kendisini kiliseden çıkardılar; yargıç koltuğuna götürüp oturtular; dükün kâhyası dedi ki:

“Sayın vali, bu cezirede bir gelenek vardır; bu meşhur cezirenin başına geçen kişi, kendisine sorulan karmaşık ve zor bir soruya cevap vermek zorundadır. Cezire ahalisi, verdiği cevaptan, yeni valinin şahsiyetini çıkarır ve buna göre gelişine sevinir veya üzülür.”

Kâhya bunları Sancho'ya anlatırken, o, koltuğunun karşısındaki duvarda iri harflerle yazılı uzun yazıya bakıyordu. Okuma bilmediğinden, duvardakilerin ne resmi olduğunu sordu. Şöyle cevap verildi:

“Sayın vali, duvarda, zat-ı âlinizin bu cezirenin başına geçtiği tarih yazılı; kitabede şöyle yazıyor: *Señor Don Sancho Panza, filan yıl, filan ay, filan günde, bu cezirenin başına geçmiştir, uzun yıllar başında kalmasını dileriz.*”

“Don Sancho Panza dedikleri kim?” diye sordu Sancho.

“Ekselânsları,” diye cevap verdi kâhya, “bu cezireye ayak basan ilk Panza, şu anda bu koltukta oturandır.”

“Öyleyse kardeşim,” dedi Sancho, “haberiniz olsun, benim *Don* unvanım yok, sülâlemde hiç kimsenin de olmamıştır. Benim adım sade Sancho Panza'dır, babamın da adı Sancho'ydu, dedemin de adı Sancho'ydu; hepsi de Panza'ydı; *Don*, *Doña* ilâveleri yoktu hiçbirinin. Bu cezirede denizde kum gibi *Don* var herhalde; neyse, bu kadarı yeter. Tanrı ne dediğimi biliyor, olur da valiliğim dört gün sürerse, o *Don*'ları ayıklarım; sayılarına bakılırsa sivrisinek gibi rahatsızlık veriyorlardır mutlaka. Sayın kâhya sorusunu sorsun; elimden geldiğince cevap vereceğim, ahali ister üzölsün, ister üzölmesin.”

O anda içeri iki adam girdi, birinin üstünde çiftçi kıyafeti vardı, diğerrinin terzi; elinde bir de makas olan terzi dedi ki:

“Sayın vali, ben ve bu gördüğünüz çiftçi, huzurunuzda şu sebeple geldik: Bu adamcağız dün benim dükkânıma geldi (izninizle söyleyeyim, ben Tanrı’ya şükür lonca üyesi terziyimdir); elime bir kumaş parçası verdi ve dedi ki: ‘Beyefendi, bu kumaştan bana bir kukuleta çıkar mı?’ Ben kumaşa baktım, çıkar dedim; zannediyorum ki o, benim kumaşın bir parçasını çalmak istediğimi düşündü, nitekim öyle düşünmüş; sebebi de kendi fesatlığı ve terziler hakkındaki kötü kanaat. Sonra, iki kukuleta çıkar mı diye sordu; ben kafasından geçeni tahmin edip evet dedim. O, başlangıçtaki lânet olası kanaatinden vazgeçmeyip kukuleta sayısını artırdıkça artırdı; ben de hepsine evet dedim; sonuçta beş kukuletaya varıldı. Şimdi, biraz önce, kukuletaları almaya geldi; ben de verdim; dikiş parasını ödemeye itiraz ettiği gibi, ya kumaşını geri vermeme, ya da parasını ödememe istiyor.”

“Aynen böyle mi oldu kardeşim?” diye sordu Sancho.

“Evet efendim,” dedi adam, “ama lütfen kendisine söyleyin, diktiği beş kukuletayı zat-ı âlinize göstereyim.”

“Memnuniyetle”, diye cevap verdi terzi.

Hemen elini pelerininin altından çıkardı ve beş parmağının tepesine geçirilmiş beş kukuletayı sergileyerek dedi ki:

“Bu adamcağızın benden istediği beş kukuleta işte burada; Tanrı huzurunda, elimi vicdanıma koyarak yemin ederim ki hiç kumaş artmadı; istenirse bilirkişilere inceletebilirim işimi.”

Hazır bulunanların hepsi kukuletalara ve bu ilginç anlaşmazlığa güldüler. Sancho biraz düşündükten sonra dedi ki:

“Bana öyle geliyor ki, bu anlaşmazlığı uzun uzun düşünmeye gerek yok; sağduyuyla karar verilebilir; kararımı açıklıyorum: Terzi dikiş parasını alamayacak, çiftçi de kumaş; kukuletalar da hapishanedeki mahkûmlara verilecek; başka da söylenecek bir şey yok bu konuda.”

Daha sonraki, hayvan yetiştiricinin kesesi dâvasında verilen hüküm dinleyenleri ne kadar şaşırttıysa, bu hüküm de o kadar güldürdü; fakat sonuç olarak valinin emri yerine getirildi. Terziyle çiftçiden sonra, valinin huzuruna iki yaşlı adam çıktı; birinin elinde, baston olarak kullandığı uzun bir değnek vardı; değneksiz olanı konuştu:

“Sayın vali, ben bir süre önce bu adama, sırf iyilik olsun, yardım olsun diye, istediğim zaman geri vermesi şartıyla, on altın borç verdim. Aradan uzun bir süre geçtiği halde alacağımı istemedim; borcu verdiğimde içinde bulunduğu sıkıntıdan daha büyük bir sıkıntıya sokmak istemedim adamı. Ama sonra, borcunu ödemek konusunda ihmalkâr davrandığı kanaatine vardım ve birçok kere istedim. Borcunu ödemediği gibi, itiraz ediyor, benim ona on altın borç vermediğimi, verdiğim de ödemediğini söylüyor. Benim borcu ne aldığına, ne ödemediğine dair şahidim yok; zaten ödemedi. Zat-ı âlinizden rica ediyorum, kendisine yemin

ettirin; ödediğine dair yemin ederse, ben de zat-âlinizin ve Tanrı'nın huzurunda hakkımdan vazgeçeceğim.”

“Ne diyorsunuz buna, bastonlu dede?” dedi Sancho.

İhtiyar şöyle cevap verdi:

“Sayın vali, borç aldığımı itiraf ediyorum; madem benim yeminime bakıyor, zat-ı âliniz asânızı indirirseniz, gerçekten ödediğime dair yemin ederim.”

Vali asâsını indirdi; bu arada değnekli ihtiyar, kendisi yemin ederken tutsun diye değneğini öteki ihtiyara verdi; sanki değnek ona mani oluyormuş gibi. Sonra elini asânın üzerindeki haça bastırdı ve kendisinden istenen on altın gerçekten borç aldığını, fakat daha sonra kendi eliyle iade ettiğini, diğer ihtiyarın bunu unutup ikide birde alacağını istediğini söyledi. Büyük vali bunun üzerine, alacaklıya buna ne cevap vereceğini sordu. Adam da borçlunun hiç kuşkusuz doğru söylediğini, çünkü onu şerefli bir adam, iyi bir Hıristiyan olarak tanıdığını belirtti; borcunu ne zaman, nasıl iade ettiğini demek ki kendisinin unutmuş olacağını, bundan böyle hiçbir talepte bulunmayacağını söyledi. Borçlu değneğini geri aldı ve başını eğip dışarı çıktı. Sancho adamın alelacele çıkıp gittiğini ve dâvacının sabrını görünce, başını önüne eğdi, sağ elinin işaret parmağını kaşlarıyla burnuna dayayıp kısa bir süre düşünürcesine durdu. Sonra başını kaldırdı ve çıkıp gitmiş olan değnekli ihtiyarı getirmelerini buyurdu. Adamı getirdiler; Sancho ihtiyarı görünce dedi ki:

“Şu değneği verir misiniz? Bana lâzım da.”

“Memnuniyetle,” diye cevap verdi ihtiyar, “buyrun efendim.”

Değneği Sancho'ya uzattı. Sancho değneği alıp öteki ihtiyara verdi ve dedi ki:

“Tanrı'ya emanet olun, borcunuz ödendi.”

“Benim mi?” dedi ihtiyar. “Bu değnek on altın eder mi?”

“Eder,” dedi vali. “Ya da ben dünyanın en büyük hödügüyüm. Şimdi göreceksiniz benim bir krallığı yönetecek tynette adam olup olmadığımı.”

Sonra orada, herkesin gözü önünde değneğin kırılmasını buyurdu. Dediği yapıldı ve içinden on altın çıktı; herkes şaşırıldı kaldı; valilerinin ikinci bir Süleyman olduğuna kanaat getirdiler.

On altının o değneğin içinde olduğunu nereden anladığını sordular kendisine; o da, ihtiyarın yemin ettiği sırada değneğini öteki ihtiyara verdiğini, gerçekten verdiğine dair yemin ettiğini, yemini bitince de tekrar aldığını görünce, altınların o değneğin içinde olduğunu düşündüğünü söyledi. Buradan da anlaşılabilceği gibi, valiler aptal da olsalar, bazen Tanrı onlara kararlarında yol gösterir. Ayrıca Sancho köyün rahibinden buna benzer bir hikâye duymuştu; hâfızası da o kadar kuvvetliydi ki, hatırlamak istediği her şeyi unutmasa, koca cezirede onunki gibi bir hâfıza daha bulunamazdı. Sonunda, ihtiyarların biri utanç içinde, öteki alacağını tahsil etmiş olarak gittiler; hazır bulunanların hepsi hayran kaldılar. Sancho'nun sözlerini, hareketlerini, tavırlarını kaydetmekle görevli yazıcı, onu akıllı mı, aptal mı diye yazacağına karar veremiyordu.

Bu dâva bittikten sonra, içeri bir kadın girdi; zengin hayvan yetiştiricisi kıyafeti giymiş bir

adamı sımsıkı tutmuş sürüklüyor, bağırp çağırıyordu:

“Adalet istiyorum sayın vali, adalet! Bu dünyada bulamazsam, cennette arayacağım! Sevgili vali, bu kötü yürekli adam beni kırın ortasında yakaladı, vücudumu paçavra gibi kullandı. Vay benim halime! Yirmi üç yıldır, Magripli-Hıristiyan, yerli-yabancı, herkese karşı koruduğum servetimi çaldı; daima meşe gibi kaskatı direndiğim, ateşte semender gibi¹⁰², çalıya takılan yün gibi dayandığım halde, bu adam geldi, elini bile kirletmeden bana sahip oldu.”

“Bu beyefendinin eli temiz mi, değil mi, görmedik henüz,” dedi Sancho.

Sonra adama dönüp kadının söylediklerine ne diyeceğini sordu. Adam telâş içinde cevap verdi:

“Efendim, ben zavallı bir domuz yetiştiricisiyim; bu sabah, afedersiniz dört tane domuzu satmak üzere köyden yola çıktım; karşılığında aldığım paranın neredeyse tamamı vergiye, haraca gitti. Köyüme dönerken, yolda bu kadıncağızla karşılaştım; her şeyi karıştıran, kızıştıran şeytan, ikimizi birleştirdi. Kendisine yeterli bir para ödedim, ama o memnun olmayıp koluma yapıştığı gibi buraya getirdi. Kendisini zorladığımı söylüyor, ama yalan, yemin ederim; gerçek bu, harfi harfine.”

Bunun üzerine vali adama yanında gümüş para olup olmadığını sordu; adam da koynunda, deri bir kese içinde yirmi dukası olduğunu söyledi. Vali, keseyi çıkarıp olduğu gibi dâvacı kadına vermesini emretti; adam elleri titreyerek söyleneni yaptı; kadın da keseyi alıp herkesin önünde yerlere kadar eğilerek binlerce selâm verdikten sonra, yardıma muhtaç öksüzlere ve genç kızlara gözkulak olan saygıdeğer valiye uzun ömürler ve sıhhat versin diye Tanrı’ya dua ederek, keseyi iki eliyle sımsıkı tutarak dışarı çıktı; ama daha önce, içindeki paranın gümüş olup olmadığına bakmıştı.

Kadın çıkar çıkmaz, Sancho, gözyaşlarını tutamayan, gözü de, aklı da kesesinde kalan hayvan yetiştiricisine dönüp dedi ki:

“Kardeşim, o kadının peşinden gidin, keseyi zorla da olsa elinden alıp buraya getirin.”

Sancho’nun sözleri boşa gitmedi; adam derhal şimşek gibi fırlayıp emri yerine getirmeye gitti. Hazır bulunanların hepsi, merak içinde dâvanın sonuçlanmasını bekliyorlardı. Adamla kadın kısa bir süre sonra geldiler; ilk seferinden daha da sımsıkı yapışmışlardı birbirlerine. Kadın eteğini kaldırıp toplamış, ortasına keseyi koymuştu; adam keseyi almak için çekiştiriyor ama beceremiyordu; kadın keseyi bırakmıyor, bir yandan da bağırıyordu:

“Tanrı’dan ve insanlardan adalet istiyorum! Sayın vali, bakın şu vicdansızın arsızlığına, cüretine: Köyün ortasında, sokağın ortasında, zat-ı âlinizin bana vermesini emrettiğiniz keseyi zorla almaya kalktı.”

“Alabildi mi peki?” diye sordu vali.

“Hiç alabilir mi?” dedi kadın. “O keseyi bırakacağıma canımı veririm ben. Bende o göz var mı? Ben kolay kolay pes etmem, hele bu sefiş, iğrenç herif karşısında! Kerpetenle, çekiçle, keskiyle kopartamazlar tırnaklarımdan; aslan pençesinin bile gücü yetmez. Önce ruhumun ortasından canımı söküp almaları gerekir!”

“Doğru söylüyor,” dedi adam. “Ben pes ediyorum, gücüm kalmadı; itiraf ediyorum, benim gücüm, keseyi bu kadından almaya yetmiyor; vazgeçiyorum.”

Bunun üzerine vali kadına dedi ki:

“Namuslu ve cesur hanımefendi, şu keseyi bir görelim bakalım.”

Kadın hemen keseyi verdi, vali de alıp adama iade etti ve mağdur değil, mağrur hanıma dedi ki:

“Kardeşim, bu keseye sahip çıkarken gösterdiğiniz cesaret ve azmi, hattâ yarısını, vücudunuza sahip çıkarken gösterseydiniz, sizi zorlamaya Hercules’in gücü yetmezdi. Tanrı’ya emanet olun, yüzünüzü şeytan görsün, ne bu cezirede, ne de altı fersah çevresinde görünmeyin, yakalanırsanız iki yüz kırbaç ceza yersiniz. Yıkılın karşımdan, utanmaz, arlanmaz, şirret!”

Kadın korktu; boynunu büküp perişan halde çekti gitti; vali adama dedi ki:

“Kardeşim, siz de Tanrı’ya emanet olun; paranızı alıp köyünüze dönün. Bundan böyle de, paranızı kaptırmak istemiyorsanız, dikkat edin, canınız kimseyle birleşmek istemesin.”

Adam kırık dökük teşekkür etmeye çalışıp gitti; hazır bulunanlar bir kez daha yeni valilerinin karar ve hükmüne şaşırıp kaldılar. Bütün bunlar dükün vakanüvisi tarafından kaydedilip, derhal düke iletildi; dük mektubu sabırsızlıkla beklemekteydi.

Sancho’yu şimdilik bırakalım; çünkü Altisidora’nın şarkısıyla alt-üst olan efendisi âcil ilgi bekliyor.

[100](#) Güğümler, içine su veya şarap doldurulup kara gömülerek soğutulurdu.

[101](#) *barato*: kelepir.

[102](#) Semenderin ateşte yanmadığına inanılırdı.

KIRK ALTINCI BÖLÜM

Don Quijote'nin, sevdalı Altisidora'nın sevdaları sırasında maruz kaldığı korkunç, çingiraklı, kedili dehşete dair

Büyük Don Quijote'yi bıraktığımızda, kendisi, sevdalı nedime Altisidora'nın şarkısının, zihninde uyandırdığı düşüncelere dalmıştı. Zihninde bu düşüncelerle yattı; hepsi, tahtakurusu misali, bir an uyutmadılar kendisini; bir de bunlara, kaçık çorabının düşüncesi ekleniyordu. Ama zaman çok süratli koşucu olduğu ve hiçbir engel onu durduramadığı için, saatler dörtünela geçti ve sabah hızla geldi. Bunu gören Don Quijote yumuşak kuştüyünü bırakıp tembellikten sıyrılarak güderi kıyafetini giydi; çorabının rezaletini örtmek için yol çizmelerini de ayağına geçirip üzerine lâl rengi pelerinini aldı; başına da yeşil kadifeden, simli şeritlerle süslü bir şapka taktı. Kayışını göğsüne geçirdi, emektar ve keskin kılıcını kuşandı; daima yanında taşıdığı iri tesbihini aldı ve müthiş bir vakar ve ihtişamla, dükle düşesin giyinmiş, kendisini beklemekte oldukları hole çıktı. Bir galeriden geçiyorlardı ki, Altisidora'yla arkadaşı olan nedimenin mahsus kendisini beklediklerini gördü. Altisidora Don Quijote'yi görür görmez bayılır gibi yaptı; arkadaşı da hemen kucağını açıp yakaladı ve aceleyle göğsünü çözmeye yeltendi. Bunu gören Don Quijote, yanlarına gidip dedi ki:

“Ben bu rahatsızlıkların sebebini biliyorum.”

“Ben bilmiyorum,” diye cevap verdi arkadaşı; “Altisidora bu evin en sağlıklı nedimesidir; onu tanıdığımdan beri ağzından bir ‘Ay!’ çıktığını duymadım; eğer hepsi nankörse, dünyadaki bütün gezgin şövalyelere lânet olsun. Lütfen gidiniz, Señor Don Quijote; zat-ı âliniz burada durdukça bu zavallı kızcağz kendine gelemeyecek.”

Don Quijote buna şöyle cevap verdi:

“Hanımefendi, bu gece odama bir lavta koydurursanız, bu kederli genç hanımı elimden geldiğince teselli ederim; sevdanın başlangıcında, gerçeğe hemen yüzleşmek, etkili bir çaredir genellikle.”

Bu sözleri söyledikten sonra, orada görünmek istemeyerek ayrıldı. Daha pek uzaklaşmamıştı ki, baygın Altisidora kendine gelerek arkadaşına şöyle dedi:

“Lavtayı mutlaka temin etmeliyiz; Don Quijote hiç şüphesiz şarkı söyleyecek; kendi şarkısıysa, mutlaka güzeldir.”

Nedimeler hemen gidip düşese olanları ve Don Quijote'nin bir lavta istediğini haber verdiler. Düşes de müthiş sevindi; düşes, dük ve nedimeler hep birlikte, Don Quijote'ye tehlikesinden ziyade kahkahası bol bir oyun oynamaya karar verdiler. Akşamı iiple çekiyorlardı; akşam da, sabah gibi hızla geldi ve dükle düşesin Don Quijote'yle çok hoş sohbetler yaparak geçirdikleri gün, sona erdi. O gün düşes, pajlarından birini –ormanda büyülü Dulcinea rolünü oynayan paji– gerçekten ulak olarak Teresa Panza'ya gönderdi; ulağın eline, kocası Sancho Panza'nın mektubunu ve karısına gönderilmek üzere bıraktığı giysi bohçasını verdi; Teresa Panza'yla konuşmalarını tek tek aktarmak üzere hatırında tutmasını

tembihledi.

Bu iş bittikten sonra, saat gece on bire gelirken, Don Quijote odasında bir *vihuela* buldu; akort etti; sonra pencereyi açtı ve bahçeden ayak sesleri geldiğini duydu. *Vihuela*'nın perdelerinde gezinip elinden geldiğince akort ettikten sonra, tükürüp boğazını temizledi ve hafif boğuk olmakla birlikte âhenkli bir sesle, o gün yazmış olduğu şu baladı söyledi:

“Delirtir aşkın gücü
âşıkları çoğu zaman,
ihmalkârlık ve tembellik,
işte budur can yakan.
Bazı işler panzehirdir,
âşıkları meşgul eder,
iyi gelir aşk zehrine
dikiş, nakış ve bu tip işler.
Namustur çeyiz düzmek
inzivadaki genç kızlara,
böylece methiye düzmüş olur
evlenmek istediği aşkına.
Başiboş kızlara kur yapar
gezgin şövalyeler, saraydakiler,
ama bırakıp onları sonra
gider namuslularla evlenirler.
Sabah doğan aşklar vardır,
ev sahibiyile misafir arasında,
sabah gelen çabuk gider,
aşk biter aynı günün akşamında.
Bırakmaz damgasını,
aşkın değişen misafiri,
kalmaz uzun süre kalpte,
bugün gelip yarın giden biri.
Resim üzerine yeni bir resim,
karışık olur, anlaşılmaz,
ilk aşkın üzerine yeni bir aşk,
tatsız olur, yaşanılmaz.
Öyle güzel bir resmi var ki
ruhumun bomboş tuvalinde,
Dulcinea del Toboso'yu
silemez oradan hiç kimse.
Aşk mucizeler yaratır,

yüceltir âşıkları,
en değerli şey aşkıta
âşıkların kararlılığı.”

Don Quijote, dük, düşes, Altisidora ve neredeyse bütün şato halkının dinlemekte olduğu şarkısının burasına geldiğinde, ansızın, Don Quijote'nin penceresinin tam üstündeki bir balkondan aşağı, üzerinde en az yüz tane çingirak asılı bir ip sarkıttılar. Onun ardından, koca bir çuval kedi boşalttılar; kedilerin kuyruklarına da daha küçük çingiraklar bağlanmıştı. Çingirakların gürültüsüyle kedilerin miyavlaması öyle bir yaygara kopardı ki, bu oyunu tasarlamış olan dük ve düşes bile korktular. Don Quijote ise dehşete düştü, dondu kaldı. Kader öyle istemiş olacak ki, iki üç kedi, odasının penceresinden içeri girdi; bir o yana bir bu yana savruluyorlardı; sanki odaya bir şeytan ordusu girmişti. Odada yanmakta olan mumları devirip söndürdüler; kaçacak yer arıyorlardı. Büyük çingirakların asılı olduğu ip ara vermeden çekilip bırakılıyordu; şato ahalsinin olayın içyüzünü bilmeyen büyük çoğunluğu şaşkın haldeydi.

Don Quijote ayağa kalktı ve elini kılıcına atıp pencereye doğru kılıcı sallamaya koyuldu; bir yandan da haykırıyordu:

“Defolun, fesat büyücüler! Defolun, rezil büyücüler! Ben La Mancha'lı Don Quijote'yim; sizin kötülükleriniz bana işlemez!”

Sonra dönüp odadaki kedilere doğru bol bol kılıç salladı; kediler pencereye atlayıp oradan kaçtılar; yalnız bir tanesi, Don Quijote'nin salladığı kılıçlar yüzünden sıkışıp kalınca, yüzüne atlayıp tırnaklarını, dişlerini şövalyenin burnuna geçirdi. Don Quijote acısından avazı çıktığı kadar bağıyordu. Bunu duyan dük ve düşes, sebebini de tahmin ederek hemen odasına koştular; kapıyı ana anahtarla açtılar ve zavallı şövalyeyi, bütün gücüyle kediyi yüzünden çekmek için debelenir halde buldular. İçeriye ellerinde ışıklarla girip bu zorlu mücadeleyi gördüler; dük kediyi ayırmak için yardıma koşunca Don Quijote haykırdı:

“Kimse almasın onu elimden! Bu şeytanla, bu büyücüyle yumruk yumruğa bırakın beni. Ben gösteririm ona La Mancha'lı Don Quijote'nin kim olduğunu!”

Ama bu tehditlere hiç aldırmayan kedi hırlıyor, sımsıkı tutunuyordu. Sonunda dük kediyi söktü kopardı ve pencereden aşağı attı.

Don Quijote'nin yüzü boydan boya tırmık içinde kalmıştı; burnu da pek sağlam durumda değildi; buna rağmen, o alçak büyücüyle tutuştuğu zorlu kavgayı başarıyla sonuçlandırmasına izin vermediklerine müthiş hayıflanıyordu. Hemen sarıkantaron yağı getirttiler; Altisidora bizzat, o bembeyaz elleriyle bütün yaralarını sardı ve bu sırada, alçak sesle Don Quijote'ye dedi ki:

“Ey taş kalpli şövalye, bütün bu felâketler, sertliğin ve inadın yüzünden geliyor başına; Tanrı'ya dua ediyorum, silâhtarın Sancho kendini kırbaçlamayı unutsun, senin şu pek sevdiğin Dulcinea'n büyüden hiç kurtulmasın, sen de büyü bozuldu diye sevinemeyesin, onunla asla evlenemeyesin diye; en azından sana böyle tapan ben hayattayken.”

Don Quijote bütün bunlara tek kelime cevap vermedi; sadece derin bir iç geçirdi ve sonra yatağına uzandı; dük ve düşesin yardımına teşekkür etti; o büyülü, çingiraklı kediler gürhundan korktuğı için değil, iyi niyetle kendisine yardıma koştuklarını bildiğı için. Dük ve düşes, dinlensin diye kendisini yalnız bıraktılar ve oyunun başarısız sonucuna üzülerek gittiler. Bu serüvenin Don Quijote'ye bu kadar pahalıya patlayacağını düşünmemişlerdi; şövalyemiz beş gün odasına ve yatağına mahkûm oldu. Bu sırada, bir öncekinden de daha hoş bir serüven geldi başına; ancak tarihçisi, şimdilik onu anlatmayıp valiliğe canla başla, gülünç biçimde devam eden Sancho Panza'ya dönmek arzusunda.

Sancho Panza'nın valiliği sırasında yaptıklarının devamına dair

Hikâyede anlatıldığına göre, Sancho Panza'yı mahkemeden görkemli bir saraya götürdüler; büyük bir salonda, mükellef, pırıl pırıl bir sofraya hazırlanmıştı. Sancho salona girer girmez borular öttürüldü; dört paj çıkıp ellerini yıkaması için su verdiler; Sancho bu töreni büyük bir ağırbaşlılıkla tamamladı.

Müzik kesildi, Sancho sofranın baş köşesine oturdu; çünkü başka oturacak yer, başka servis yoktu. Yanına, sonradan anlaşıldığına göre hekim olan bir şahıs gelip ayakta durdu; elinde balinden küçük bir çubuk vardı. Beyaz, güzel kumaştan bir örtüyü kaldırdılar; altından meyveler, çok çeşitli yiyeceklerle dolu tabaklar çıktı. Talebeye benzeyen birisi, şükran duasını okudu; bir paj, Sancho'nun boynuna dantelli bir peçete bağladı. Sofracıbaşı vazifesini gören bir başka paj da, önüne bir meyve tabağı koydu; ama daha ancak bir lokma yemişti ki, çubuklu adam çubuğuyla tabağa dokunuverdi ve tabak çarçabuk önünden kaldırıldı; fakat sofracıbaşı başka bir yiyecek tabağı koydu önüne. Sancho tam tadacaktı ki, almaya yetişmeden çubuk tabağa dokunmuş, bir paj, meyve tabağı gibi bunu da bir çırpıda yok edivermişti. Sancho bunu görünce şaşırıldı; herkese tek tek bakıp o yemeği hokkabazlıkla mı yemesi gerektiğini sordu. Çubuklu şahıs buna şöyle cevap verdi:

“Saygıdeğer vali, yemeğin, valilerin bulunduğu diğer cezirelerde de âdet olduğu şekilde yenmesi gerekiyor. Ben hekimim efendim; bu cezirede görevliyim; görevim, valinin hekimliğini yapmaktır. Valinin sağlığıyla, kendi sağlığımdan fazla ilgilenir, gece gündüz çalışır, hastalandığı takdirde tedavi edebilmek için valinin bünyesini incelerim. Başlıca görevlerimden biri, öğle ve akşam yemeklerine nezaret etmek, uygun bulduğum yiyecekleri yemesine izin vermek, zararlı olabileceğini, midesine zarar verebileceğini düşündüğüm yiyecekleri de önünden almaktır. İşte bu sebeple, meyve tabağının, fazla sulu olduğu için, kaldırılmasını emrettim; öteki tabağı da fazla acı ve baharatlı olduğu için kaldırtım. Fazla baharat insanı susatır; çok içmek ise, insana hayat veren can sıvısını kurutur, tüketir.”

“Öyleyse, şu tabaktaki, görünüşe bakılırsa pek lezzetli keklıkların hiçbir zararı olmaz bana.”

Hekim buna şöyle cevap verdi:

“Ben hayatta olduğum sürece sayın vali onu yiyemez.”

“Ama niye?” dedi Sancho.

Hekim cevap verdi:

“Çünkü hocamız, tıbbın pusulası ve ışığı Hippocrates'in bir özdeyişi vardır; *omnis saturatio mala, perdices autem pessima*¹⁰³ der. Anlamı şudur: ‘Her türlü tokluk kötüdür, ama keklık tokluğu en kötüsüdür.’”

“Madem öyle,” dedi Sancho, “saygıdeğer hekim baksın bakalım, bu sofradaki yiyeceklerden hangisi en faydalı, hangisi en az zarar verir, izin versin, kavgasız gürültüsüz

yiyeyim; çünkü Tanrı uzun ömür versin, valinin başı üzerine yemin ederim, açlıktan ölüyorum. Şu anda beni yemekten menetmek, sayın hekim ne derse desin, benim hayatımı uzatmak değil, kısaltmak olacak.”

“Haklısınız saygıdeğer vali,” diye cevap verdi hekim; “bence zat-ı âliniz şu tavşan yahnisinden yemeseniz iyi olur; hazmı zor bir yemektir. Şu dana eti, baharatla kavrulmuş olmasaydı, tadılabilirdi; ama gerek yok.”

Sancho bunun üzerine dedi ki:

“Şu ilerideki, dumanlar tüten tabak, bana etli türlü gibi geliyor; türlüde o kadar çeşitli şey vardır ki, mutlaka hem hoşuma gidecek, hem de faydalı bir şey bulunur.”

“Absit!”¹⁰⁴ dedi hekim. “Böyle kötü düşünceler bizden uzak olsun; dünyada türlü kadar kötü bir besin yoktur. Türlüler kilise görevlilerinin, üniversite hocalarının olsun, çiftçi düşünlerinde yensin; kusursuz bir titizlikle hazırlanması gereken vali sofralarından eksik olsun. Sebebi de şu: Basit ilâçlar, her zaman, her yerde ve herkes tarafından, bileşimlerden daha çok takdir edilir; çünkü basit ilâçlarda yanılma ihtimali yoktur, bileşik olanlarda vardır; bileşimi oluşturan maddelerin miktarında değişiklik yaparak yanılmak mümkündür. Bildiğim şu ki, saygıdeğer valinin şu anda sağlığını korumak ve kuvvetlendirmek için yemesi gereken şey, yüz tane galetayla birkaç ince dilim ayva tatlısı; bu midesini yatıştırır, hazma yardımcı olur.”

Sancho bunu duyunca iskemlenin arkalığına yaslandı, hekime gözünü dikti ve ciddî bir tavırla, adını ve nerede tahsil gördüğünü sordu. Hekim buna şöyle cevap verdi:

“Saygıdeğer vali, adım, Doktor Pedro Recio de Agüero’dur; Tirteafuera¹⁰⁵ adında, Caracuel’le Almodovar del Campo arasında, sağ kola düşen bir köyde doğdum; doktor diplomam, Osuna Üniversitesindedir.”

Sancho buna büyük bir öfkeyle şöyle cevap verdi:

“Saygıdeğer Doktor Pedro Recio de Agüero, Caracuel’den Almodovar del Campo’ya giderken sağ kolda kalan Tirteafuera köyü yerlisi, Osuna mezunu; derhal karşımdan çekilin, yoksa, yemin ederim, elime bir sopa alırım; sizinle başlar, koca cezirede cahil olduğunu anladıklarım arasında sağlam tek hekim bırakmam. Bilgili, ihtiyatlı, akıllı hekimlere gelince, onların başımın üstünde yeri var; aziz muamelesi yaparım onlara. Tekrar söylüyorum, çıkın dışarı, Pedro Recio; yoksa bu oturduğum iskemleyi alıp kafanızda parçalayacağım. Kıyamet gününde hesabı sorulursa, toplumun başbelâsı olan kötü bir hekimi öldürmekle Tanrı’ya hizmet ettiğimi söyler, temize çıkarım. Ya bana yemek verin, ya da alın valiliğiniz sizin olsun; sahibinin karnını doyurmayan iş metelik etmez.”

Hekim valinin öfkesini görünce telâşlandı; dışarı çık emrini yerine getirmek üzereyken, sokakta bir posta sürücüsünün borusu öttü; sofracıbaşı pencereden eğilip baktı; sonra dönüp dedi ki:

“Sayın dükün habercisi geliyor; önemli bir haber getirmiş olmalı.”

Haberci ter içinde, telâşla içeri girdi ve koynundan bir zarf çıkarıp valinin eline verdi.

Sancho da kâhyaya verip zarfın üzerini okumasını emretti. Zarfın üzerindeki yazı şuydu: *Barataria Ceziresi valisi Don Sancho Panza'nın bizzat kendisine veya sekreterine teslim edilecektir.* Sancho bunu duyunca dedi ki:

“Hanginiz benim sekreterim?”

Hazır bulunanlardan biri cevap verdi:

“Benim efendim; hem okuma yazma biliyorum, hem de Vizcaya 'lıyım.”

“Öyle olduktan sonra,” dedi Sancho, “imparatorların bile sekreteri olabilirsiniz. Açın şu zarfı, bakın bakalım ne diyor.”

Taze sekreter, denileni yaptı ve mektubu içinden okuduktan sonra, özel görüşülecek bir konu olduğunu söyledi. Sancho salonun boşaltılmasını, kâhya ve sofracıbaşı dışında kimse kalmamasını emretti; diğerleriyle birlikte hekim de çıktı. Sonra sekreter mektubu yüksek sesle okudu:

Señor Don Sancho Panza, benim ve bu cezirenin bazı düşmanlarının, korkunç bir gece baskını hazırlığı içinde olduklarını öğrendim; baskının hangi gece olacağını bilemiyorum; gafil avlanmamak için tetikte olmanız gerekiyor. Ayrıca, güvenilir casuslardan öğrendiğime göre, sizi öldürmek için, kılık değiştirmiş dört adam girmiş oraya; sebebi de, dehanızdan korkulması. Gözünüzü dört açın; huzurunuzda çıkanlara dikkat edin; sunulan yiyecekleri yemeyin. Bir sıkıntınız olduğu takdirde benim yardımına güvenebilirsiniz; her konuda, sizden beklenen sağduyuyla hareket edeceğinizden eminim. 16 Ağustos, sabahın dördü, köyden.

Dostunuz

DÜK

Sancho da, diğer hazır bulunanlar da afallayıp kalmıştı; Sancho kâhyaya dönüp dedi ki:

“Önce yapılması gereken şey, hem de hemen yapılması gereken şey, Doktor Recio'yu bir hücreye kapatmak; beni öldürecek olan biri varsa, odur; üstelik de ölümlerin en yavaşı, en beteriyle, açlıktan öldürecek.”

“Ben de bu sofradakilerin hiçbirini yemeseniz daha iyi olacağını düşünüyorum,” dedi sofracıbaşı; “çünkü bunları birkaç rahibe hazırladı; haçın arkasında şeytan vardır derler.”

“İtirazım yok,” dedi Sancho; “şimdilik bana bir parça ekmekle dört libre üzüm verin; üzümde zehir olamaz. Hiç yemek yemeden de duramam ya; hele bu beklenen çatışmalara hazırlıklı olacaksak, iyi beslenmemiz lâzım; aç ayı oynamaz. Sekreter, siz efendim düke cevap yazın; emirlerinin harfi harfine yerine getirileceğini söyleyin. Efendim düşesin de ellerini öptüğümü yazın; kendisinden rica ediyorum, bir haberciyle bıraktığım mektubu ve bohçayı karım Teresa Panza'ya gönderirse, büyük bir lütufta bulunmuş olacak; bütün imkânlarımla daima hizmetinde olacağım. Bu arada efendim La Mancha'lı Don Quijote'nin de ellerinden öptüğümü yazıverin de, beni tuz ekmek haini bir adam sanmasın. Siz de, iyi bir sekreter ve iyi bir Vizcaya'lı olarak ne isterseniz, ne gerekiyorsa ekleyebilirsiniz. Şu sofrayı kaldırılsın; bana

yemeğimi verin; ben ceziremin ve benim üstümüze gelecek bütün casusları, katilleri, büyücüleri haklarım.”

Bu sırada içeriye bir paj girdi ve dedi ki:

“İş görüşmek için bir çiftçi geldi efendim; dediğine göre zat-ı âlinizle çok önemli bir işi görüşecekmiş.”

“Bu iş görüşmeleri de bir tuhaf,” dedi Sancho. “Bu saatte iş görüşmesine gelinmeyeceğini düşünemeyecek kadar aptal mı bu adamlar? Biz valiler, biz yargıçlar, etten kemikten değil miyiz? Belli zamanlarda dinlenmeye ihtiyacımız yok mu? Mermerden miyiz biz? Tanrı hakkı için, elimi vicdanıma koyup söylüyorum, valiliğim devam ederse (ki etmeyecekmiş gibi geliyor bana), bu iş görüşmesine gelenleri ben yola getireceğim. Şimdi söyleyin adama gelsin; ama önce iyice dikkat edin, casuslardan veya katillerimden biri olmasın.”

“Değil efendim,” dedi paj. “Çok saf bir adamcağıza benziyor; altın kalpli bir adam değilse, ben de aptalın tekiyim demektir.”

“Korkulacak bir şey yok,” dedi kâhya; “hepimiz buradayız.”

“Sofracıbaşı,” dedi Sancho, “acaba, hazır Doktor Pedro Recio burada değilken, ben karın doyuracak bir şeyler yiyemez miyim? Sırf bir parça ekmekle bir soğan bile olabilir.”

“Akşam yemeğinde, öğle yemeğini telâfi ederiz; zat-ı âliniz memnun kalırsınız,” dedi sofracıbaşı.

“Tanrı’nın izniyle,” dedi Sancho.

Bunun üzerine çiftçi içeri girdi; çok iyi görünümlü bir adamdı; namuslu ve iyi kalpli olduğu, bin fersah uzaktan belliydi. Söze şöyle girdi:

“Saygıdeğer vali hanginiz acaba?”

“Kim olacak,” dedi sekreter; “tabii ki iskemlede oturan.”

“Öyleyse huzurunda diz çökerim,” dedi çiftçi.

Sonra diz çöküp, öpmek üzere eline uzandı. Sancho elini öptürmeyip ayağa kalkmasını, ne diyecekse demesini buyurdu. Çiftçi de ayağa kalkıp dedi ki:

“Efendim, ben çiftçiyim, Ciudad Real’e iki fersah uzaklıktaki Miguel Turra köyündenim.”

“Buyrun, bir Tirteafuera daha!” dedi Sancho. “Anlatın kardeşim, ben Miguel Turra’yı gayet iyi bilirim; bizim köyden pek uzak sayılmaz.”

“Anlatayım efendim,” dedi çiftçi. “Ben, Tanrı’nın rızası, kutsal Katolik Kilisesi’nin izniyle, evlendim; iki oğlum var; küçüğü bakalorya talebesi, büyüğü lisans talebesi. Dulum, karım öldü; daha doğrusu, kötü bir hekim, hamileyken iç söktürücü bir ilâç vererek öldürdü onu. Tanrı izin verse, bebek doğsa ve erkek olsaydı, bakalorya ve lisans diplomalı ağabeylerini kıskanmasın diye ona da doktorluk tahsil ettirirdim.”

“Yani,” dedi Sancho, “karınız ölmeseydi ya da öldürülmeseydi, siz şimdi dul olmayacaktınız.”

“Katiyen olmayacaktım efendim,” dedi çiftçi.

“Hayırlısı olsun!” dedi Sancho. “Devam edin kardeşim, bu saat uyku saatidir, çalışma saati

değil.”

“Dediğim gibi bakalorya talebesi olan oğlum,” dedi çiftçi, “bizim köyden bir genç kıza âşık oldu. Adı Clara Perlerina; babası, Andrés Perlerino çok zengin bir çiftçidir. Perlerin¹⁰⁶ ismi atalarından kalma bir soyadı değil; bütün sülâle kötürüm olduğundan bu isim verilmiş kendilerine; kulağa daha hoş gelsin diye Perlerin deniyor. Ama doğruyu söylemek gerekirse, kız âdeta bir doğu incisi; sağ yanından baktığınızda, bir kır çiçeği sanki. Sol yanından bakınca o kadar değil; çünkü sol gözü yok; çiçek hastalığı geçirdiğinde kör olmuş. Yüzü de çiçekbozuğu; ama onu sevenler, o deliklerin, ona âşık olan sevdalılarının mezarları olduğunu söylerler. O kadar temizdir ki, yüzü kirlenmesin diye burnu hep havaya dikilidir, ağzından kaçarcasına. Bütün bunlara rağmen, çok güzeldir; çünkü ağzı büyüktür; on, on iki tane dişi de eksik olmasa, en güzel ağızlarla yarışabilir, hattâ geçebilirdi. Dudaklarına söylenecek hiçbir lâf yok; o kadar ince ve narindirler ki, dudaklar iplik gibi çekilse, dudaklarından yumak yapırdı. Ama dudaklarda genellikle görülen renklerden farklı oldukları için bir mucize gibi görünüyorlar: mavi, yeşil ve mor damarlıdır dudakları. Saygıdeğer vali, eninde sonunda evlâdım olacak kıızı böyle bütün teferruatıyla tasvir ettiğim için affedin beni; kıızı seviyorum, fena kız gibi gelmiyor bana.”

“İstedığınız tasviri yapın,” dedi Sancho. “Benim hoşuma gidiyor tasvir; yemek de yemiş olsaydım, portrenizden âlâ tatlı olmazdı bana.”

“Onu size ben sunacağım,” dedi çiftçi; “şimdi olmasa da, zamanı gelecektir. Dediğim gibi efendim, size kızın zarafetini, servi boyunu tasvir edebilsen, hayran olurdu; ama mümkün değil, çünkü kendisi kambur ve ezik büzüktür, dizleri ağzına bitişiktir; yine de, doğrulabilse, kafasının tavana degeceği bellidir. Bu kız benim bakalorya talebesi oğluma, nikâh yüzüğünü taksın diye çoktan elini uzatırdı uzatmasına, ama çolak olduğu için uzatamıyor; buna rağmen, elinin aslında güzel ve biçimli olduğu, uzun, oluklu tırnaklarından bellidir.”

“Pekâlâ,” dedi Sancho; “onu tepeden tırnağa tasvir etmiş olduğunuzu farzedin kardeşim. Nedir istediğiniz? Lâfı dönüp dolaştırmadan, sağa sola sapmadan, bölmeden, ilâve yapmadan sadede gelin.”

“İstedğim şu efendim,” dedi çiftçi: “Zat-ı âlinizden, dünürüme bir tavsiye mektubu yazmanızı, ne talihin ne de tabiatın bahşettiği servetlerde aramızda eşitsizlik olmadığına göre, bu evliliğe rıza göstermesini söylemenizi rica edecektim. İtiraf etmek gerekirse, saygıdeğer vali, benim oğlum cinlidir; her gün üç dört kere kötü ruhlar kendisine işkence eder. Bir kere ateşe düşmüştü; o yüzden de yüzü parşömen gibi buruşuktur; gözleri de biraz akar; ama melek gibi çocuktur; kendi kendini yumruklamasa, aziz olurdu.”

“Başka bir istediğiniz var mı?” dedi Sancho.

“Bir şey daha var,” dedi çiftçi; “ama söylemeye cesaret edemiyorum. Ama yine de, ne olursa olsun, içimde kalmasından iyidir. Efendim, zat-ı âlinizden oğlumun düğün parasına katkı olarak üç yüz veya altı yüz duka altını isteyecektim. Yani kendi evini kurması için; ne de olsa, kayınpeder ve kayınvalidenin münasebetsizliklerine maruz kalmadan, kendi başlarına

yaşamaları gerekiyor.”

“Bir başka isteğiniz yok mu, iyice düşünün bakalım,” dedi Sancho. “Rica ederim söylemeye utanmayın, çekinmeyin.”

“Çekinmem,” dedi çiftçi.

O bu lâfı söylediği anda, vali ayağa kalktı, oturduğu iskemleyi havaya kaldırdı ve dedi ki:

“Bana bakın kaba, arsız, hödük efendi, derhal huzurumdan yıkılıp yok olmazsanız, bu iskemleyle kafanızı parçalarım! Aşağılık orospu çocuğu, şeytanın tasvircisi, bu saatte gelmiş benden altı yüz duka altını istersin ha! Bende altı yüz altın ne arar, pis musibet? Olsa bile, niye sana vereyim ki, açıkgöz sersem? Bana ne Miguel Turra’dan, Perlerin sülâlesinin topundan? Çekil diyorum karşımdan, yoksa, efendim dükün başı üzerine yemin ederim, dediğimi yaparım! Sen Miguel Turra’lı olamazsın; cehennemden beni kışkırtmaya gelmiş bir açıkgözsün. Söyler misin, vicdansız herif, daha ben vali olalı bir buçuk gün olmamışken, altı yüz duka altınım nasıl olsun?”

Sofracıbaşı çiftçiye salondan çıkması için işaret etti; çiftçi de, vali o öfkeyle dediğini yapar korkusuyla boynunu büküp çıktı; namussuz çok iyi oyuncuydu.

Ama biz şimdi Sancho’yu öfkesiyle başbaşa bırakalım; onlar birbirlerini yesinler. Kedi tırmıkları sebebiyle yüzü yaralı, sargılı bıraktığımız Don Quijote’ye dönelim. Yaralarının iyileşmesi sekiz gün sürdü; bu sekiz günün birinde, başından bir olay geçti. Seyyid Hâmid, başından geçen bu olayı, bu öyküde en küçük ayrıntıyı bile anlatırken gözettiği titizlikle, doğrulukla anlatmaya söz verir.

[103](#) Hippocrates’le ilgisi olmayan özdeyişin aslındaki *ekmek* yerine *keklik* konmuştur.

[104](#) *Absit*: Tanrı bizi korusun.

[105](#) kelime anlamı: dışarı çık

[106](#) *perla*: inci, *perlático*: kötürüm

KIRK SEKİZİNCİ BÖLÜM

Don Quijote'yle düşesin nedimesi Doña Rodríguez arasında geçenlere ve kaydedilmeye, ebediyen hatırlanmaya lââyık başka olaylara dair

Ağır yaralı Don Quijote fazlasıyla kederli ve sıkıntılıydı. Yüzü sargılar içindeydi; Tanrı'nın eli değildi yüzüne dokunmuş olan; bir kedinin tırnaklarıydı; gezgin şövalyeliğin beraberinde getirdiği felâketlerden biri. Altı gün boyunca insan içine çıkmadı; bu gecelerden birinde, uykusu kaçmış, bahtsızlığını, Altisidora'nın peşini bırakmayı düşünmeye dalmışken, odasının kapısını bir anahtarla açtıklarını işitti. Sevdalı genç kızın, namusunu ürkütme, kendisini sevgilisi Dulcinea del Toboso'ya karşı koruması gereken sadakate ihanet etme durumunda bırakmak niyetiyle geldiğini hayal etti hemen.

“Hayır!” dedi, hayaline inanarak, üstelik de duyulabilir bir sesle. “Dünyada hiçbir güzellik, beni kalbimin ortasına, gönlümün derinliklerine kazılı resmine tapmaktan vazgeçiremez sevgilim; ister tombalak bir köylü kızına dönüşmüş ol, ister altın Tajo'nun, simle karışık ipekli kumaşlar dokuyan *nympha*'sına; Merlin veya Montesinos seni nereye götürmüş olurlarsa olsunlar, nerede olursan ol, sen benimsin; ben de nerede olursam olayım seninim, senin olacağım.”

Bu sözleri söylemesiyle kapının açılması bir oldu. Yatağın üzerinde ayağa kalktı; vücuduna baştan aşağı sarı satenden bir yatak örtüsü dolamıştı; başında kulaklarını da örten bir takke vardı. Yüzü de, bıyığı da sargılar içindeydi; yüzü, tırnaklar yüzünden, bıyıkları da, sarkmasınlar diye. Bu kılığıyla, akla hayale gelebilecek en olağanüstü hayalet benziyordu.

Don Quijote gözlerini kapıya dikti; kapıdan içeri teslim olmuş, kederli Altisidora'nın girmesini beklerken, muhterem bir yaşlı nedimenin içeri girdiğini gördü; uçları kıvrık, beyaz başörtüsü o kadar uzundu ki, baştan ayağa bütün vücudunu örtüyordu. Sol elinde yarım bir mum yanıyordu; sağ eliyle de, çok iri gözlüklerin ardındaki gözlerine ışık vurmasın diye gölge yapıyordu. Çok sessiz, hafif adımlarla ilerliyordu.

Don Quijote, gözetleme kulesinden kendisini izledi; yürüyüşünü, sessizliğini farkedince, bir büyücünün veya bir cadının, o kılığa girip kendisine kötülük etmeye geldiğini düşündü ve hızlı hızlı haç çıkarmaya koyuldu. Hayal giderek yaklaştı; odanın ortasına geldiğinde, kafasını kaldırıp Don Quijote'nin hızlı hızlı haç çıkardığını gördü. Kadının görüntüsü Don Quijote'yi korkuttuysa, Don Quijote'nin görüntüsü kadını dehşete düşürdü. Onu öyle yukarılarda, sapsarı, yatak örtüsü ve tuhaf sargılarıyla görünce bir çığlık attı ve dedi ki:

“Yüce İsa! Nedir bu gördüğüm?”

Kadın korkudan elindeki mumu yere düşürdü; karanlıkta kaldığını görünce, gitmek üzere sırtını döndü; telâştan ayağı eteğine takıldı ve boylu boyunca yere serildi. Don Quijote korku içinde konuşmaya başladı:

“Ey ruh, hayalet veya her neysen, bana kim olduğunu, benden ne istediğini söyle. Azapta ruhsan söyle; senin için elimden geleni yaparım; ben Katolik Hıristiyan'ım ve herkese iyilik

etmeyi severim. İcra ettiğim gezgin şövalyelik mesleğini bunun için seçtim; araftaki ruhlara iyilik etmek bile mesleğimin sınırlarına girer.”

Her yanı ağrılar içindeki yaşlı nedime, kendisine ruh muamelesi yapıldığını görünce, kendi korkusundan Don Quijote'nin korkusunu anladı ve dertli, alçak bir sesle cevap verdi:

“Señor Don Quijote, eğer zat-ı âliniz Don Quijote'yseniz, ben sizin sandığınız gibi hayalet de değilim, hayal de, arafta ruh da; ben Doña Rodríguez'im; efendim düşesin kıdemli nedimesiyim. Zat-ı âlinizin yardımınızı asla esirgemediğiniz türden bir dert yüzünden geldim huzuruza.”

“Söyler misiniz Señora Doña Rodríguez,” dedi Don Quijote, “yoksa aracı olarak mı geldiniz? Öyleyse, önceden söyleyeyim, ben sevgilim Dulcinea del Toboso'nun eşsiz güzelliği sayesinde, kimsenin işine yaramam. Kısacası, Señora Doña Rodríguez, aşk haberlerini tamamen bir yana bırakacaksanız, mumunuzu tekrar yakıp gelebilirsiniz; sonra canınız ne isterse konuşabiliriz, dediğim gibi, sevda, naz hariç.”

“Ben mi birinden haber getireceğim efendim?” dedi nedime. “Zat-ı âliniz beni pek yanlış tanımışsınız; böyle saçmalıklara kalkışacak kadar yaşım ilerlemedi henüz. Tanrı'ya şükür gücüm kuvvetim yerinde; bütün dişlerim ağızda, yalnız bir iki tanesini nezle dökmüştü; Aragon'da çok yaygındır. Biraz bekleyin lütfen, çıkıp mumu yakayım, hemen döneceğim; dünyanın bütün dertlerinin tabibine derdimi anlatacağım.”

Cevap beklemeden odadan çıktı; Don Quijote, sessizce, düşünceler içinde kendisini beklemeye koyuldu; fakat aklına derhal bu yeni serüvene ilişkin binlerce düşünce üşüştü; sevgilisine sadakat sözünü bozma tehlikesine kendini atmakla, kötü ettiğini, aptalca davrandığını düşünmeye başlamıştı. Kendi kendine şöyle diyordu:

“Acaba şeytan bütün inceliği ve ustalığıyla beni kandırıp imparatoriçelerle, kraliçelerle, düşeslerle, markizlerle, konteslerle ulaşamadığı amacına, yaşlı bir nedimeyle mi ulaşmaya niyetli? Birçok akıllı kişiden kaç kere duymuşumdur, şeytan her zaman insana beklediğinden kötüsünü verir derler. Ya bu yalnızlık, bu fırsat, bu sessizlik, uyumakta olan arzularımı uyandırır, bugüne dek hiç sendelemediğim halde hayatımın sonunda beni düşürürse? Böyle durumlarda, düşmanı beklemektense kaçmak daha iyidir. Ama benim şuurum herhalde yerinde değil ki böyle saçmalıklar söylüyor, düşünüyorum; beyaz başörtülü, şişman, gözlüklü bir yaşlı nedimenin, en sapık gönülde bile şehvet duyguları uyandırması mümkün değil. Acaba yeryüzünde eti tekinsiz olmayan bir tek nedime var mıdır? Bu dünyada münasebetsiz, riyakâr ve yapmacık olmayan bir nedime var mıdır? Defolun öyleyse, nedimeler güruhu! Hiçbir insanî zevkle ilişkiniz olamaz sizin. Salonunun bir ucunda, gözlükleriyle, gergefleriyle, iş işler pozda iki yaşlı nedime heykeli durduğu söylenen hanıma aferin; o heykeller, salondaki ağırbaşlılığı sağlamakta, gerçek nedimeler kadar iş görüyormuş.”

Bunları söyledikten sonra, kapıyı kapatıp Señora Rodríguez'in içeri girmesini engellemek niyetiyle yatağından aşağı atladı. Ama o kapıya vardığında, Señora Rodríguez elinde yanan beyaz bir mumla dönmüştü bile; Don Quijote'yi daha yakından, örtüye sarınmış, sargıları ve

takesiyle görünce yine korktu ve iki adım geri çekilip dedi ki:

“Emniyette miyim, saygıdeğer şövalye? Zat-ı âlinizin yataktan kalkmış olmanızı ahlâklılıkla pek bağdaştıramadım da.”

“Bunu benim sormam daha doğru olur hanımefendi,” diye cevap verdi Don Quijote. “İşte soruyorum: Ben saldırıya uğrayıp zorlanmayacağımdan emin olabilir miyim?”

“Sayın şövalye, bu güvenceyi kime soruyor, kimden istiyorsunuz?” dedi nedime.

“Size soruyor, sizden istiyorum,” diye cevap verdi Don Quijote; “çünkü ne ben mermerdenim, ne de siz tunçtansınız; şu anda saat sabahın onu değil, geceyarısı, hattâ geceyarısını geçti bile; üstelik hain ve cüretkâr Aineias’ın, güzel ve uysal Dido’ya sahip olduğu mağaradan daha kuytu, daha gizli bir odadayız. Siz yine de elinizi uzatın hanımefendi; benim nefsim hâkimiyetim ve ahlâklılığım, bu muhterem başörtülerinin güvencesinden daha sağlam güvence olamaz.”

Bunları söyledikten sonra sağ elini öpüp nedimenin sağ elini tuttu, o da aynı törenle elini verdi. [107](#)

Seyyid Hâmid burada bir parantez açar ve Muhammed adına yemin ederek, ikisinin bu şekilde elele tutuşmuş, kapıdan yatağa gidişlerini görebilmek için, iki harmanisinden iyisini vermeye razı olacağını söyler.

Nihayet Don Quijote yatağına girdi; Doña Rodríguez de yataktan biraz uzakta bir iskemleye oturdu; ne gözlüğünü çıkardı, ne de başörtüsünü. Don Quijote büzüşüp her tarafını örttü; bir tek yüzünü açıkta bıraktı. İkisi de sakinleştikten sonra sessizliği ilk bozan Don Quijote oldu ve dedi ki:

“Señora Doña Rodríguez, zat-ı âliniz artık baklayı ağzınızdan çıkarıp dertli yüreğinizde, kederli gönlünüzde ne varsa ortaya dökebilirsiniz; ben ahlâklı bir kulakla dinleyeceğim, merhametli yardımlarımla karşılık vereceğim.”

“Ben de öyle düşünüyorum,” dedi nedime; “zat-ı âlinizin kibar ve iyiliksever şahsından da böyle Hıristiyanca bir cevap beklenirdi. Señor Don Quijote, zat-ı âliniz her ne kadar beni şu iskemlede, Aragon Krallığı’nın ortasında, mahvolmuş, çökmüş bir nedime kılığıyla oturmuş görüyorsanız da, ben Asturias’ın batısında doğdum; hem de o eyaletin en iyi aileleriyle akrabalık bağları olan bir sülâleden geliyorum. Ne var ki, kara bahtım ve vakitsiz yoksul düşen ailemin ihmali yüzünden, apar topar saraya, Madrid’e götürüldüm. Orada ailem, daha büyük felâketleri önlemek için, beni soylu bir hanımefendinin özel hizmetine nedime olarak yerleştirdi. Zat-ı âlinize şunu söylemek isterim ki, ajurlu nakış ve çarşaf nakışında hayatta kimse beni geçememiştir. Annemle babam beni hanımın hizmetinde bırakıp memlekete döndüler; birkaç yıl sonra da, cennete gitmiş olmalılar, çünkü fazlasıyla iyi ve Katolik kimselerdi. Ben yetim ve bu tür hizmetkârlara sarayda verilen sefil ücretle tek tük lütuflara bağlı kaldım. Bu sırada, ben böyle bir şeye fırsat yaratmadığım halde, hizmet ettiğim evin silâhtarlarından biri bana âşık oldu. Yaşını başını almış, sakallı, saygıdeğer bir adamdı; hepsinden önemlisi de, kral kadar soyluydu, çünkü Burgos’luydu. Aramızdaki aşkı fazla

gizlemediğimiz için hanımımız öğrendi ve tartışmaları önlemek için bizi kutsal Katolik Kilisesi'nin izniyle evlendirdi. Bu evlilikten doğan kız evlât, benim var olan azıcık saadetimi söndürdü. Doğumda bir terslik olduğundan değil; zamanında, normal doğum yaptım; ama kısa bir süre sonra kocam geçirdiği bir üzüntü yüzünden öldü; şimdi anlatacak vaktim olsa, eminim zat-ı âliniz çok şaşırırdınız.”

Bunun üzerine usulca ağlamaya başlayıp dedi ki:

“Affedin beni, Señor Don Quijote, elimde değil, talihsiz kocamı hatırladığımda gözyaşlarımı tutamıyorum. Yüce Tanrım, hanımefendiyi kömür gibi simsiyah, iri bir katırın terkisinde öyle bir ihtişamla götürüşü vardı ki! O zamanlar şimdiki gibi kupa araba, hanım eyeri kullanılmazdı; hanımlar silâhtarlarının terkisinde giderdi. En azından sevgili kocamın terbiyesini, asaletini gösteren şu olayı anlatmadan edemeyeceğim: Madrid'deki Santiago Sokağının biraz dar girişine doğru, önünde iki kollukla Yüksek Meclis üyesi bir hâkim ilerlemekteymiş, benim silâhtar kocam onu görür görmez, katırın dizginlerine asılmış, dönüp refakat etmek istemiş.¹⁰⁸ Katırın terkisinde oturan hanımım alçak sesle kendisine, ‘Ne yapıyorsunuz, sersem? Benim burada olduğumu görmüyor musunuz?’ diyormuş. Hâkim terbiye icabı atının dizginlerini çekmiş ve ‘Siz yolunuza devam edin beyefendi,’ demiş; ‘asıl benim Señora Doña Casilda’ya refakat etmem gerekiyor.’ Hanımımın adı Doña Casilda’ydı. Kocam hâlâ kasketi elinde, hâkime refakat etmek için üsteliyormuş; hanımım bunu görünce çok sinirlenip iri bir iğneyi, hattâ zannediyorum çuvaldızı kılıfından çıkarmış ve beline batırmış. Kocam haykırmış, vücudu iki büklüm olmuş; hanımım da yere düşmüş. İki seyis derhal kaldırmak üzere koşmuşlar; hâkimle kolluklar da yetişmişler. Guadalajara Kapısı’nda ne kadar işsiz güçsüz varsa, birbirine girmiş. Hanımım eve yaya dönmüş, kocam da bağırsaklarının boydan boya deşildiğini söyleyerek bir berber dükkânına sığınmış. Kocamın kibarlığı şehirde o kadar yayıldı ki, sokakta çocuklar peşine takılıyordu; hanımım da, hem bu yüzden, hem de uzağı pek göremediğinden, kocamı işten çıkardı; ben bunun üzüntüsüne dayanamayıp öldüğünden eminim. Ben dul ve kimsesiz, bir de kucağımda kızımınla kaldım; kızımın güzelliği gün geçtikçe deniz köpüğü gibi çoğalıyordu. Nihayet, efendim dükle yeni evlenmiş olan hanımım düşes, ben nakışlarımla ün yaptığım için, beni, üstelik kızımınla birlikte bu Aragon Krallığı’na yanında getirmek istedi. Burada gel zaman git zaman kızım büyüdü, büyüdükçe daha alımlı oldu. Kendisi bülbül gibi şarkı söyler, bir hayal gibi dans eder, kendinden geçerek raks eder, bir öğretmen gibi okur, yazar, cimri denecek kadar tutumludur. Temizliği hakkında ne desem az; akar su ondan daha temiz değildir. Şu anda, yanlış hatırlamıyorsam aşağı yukarı on altı yıl, beş ay, üç günlük. Uzatmayayım, benim bu kızımın, efendim dükün buradan pek uzak olmayan bir köyünden, çok zengin bir çiftçinin oğlu âşık oldu. Nasıl olduğunu ben anlayamadan ikisi birleşmişler, delikanlı kızımınla evleneceğine söz verip kızı aldatmış, şimdi sözünü tutmuyor. Efendim düke bir değil birçok kere şikâyet ettiğim, delikanlıya kızımınla evlenmesini emretsin diye ricalarda bulunduğum halde, kulak asmıyor, bir kulağından girip öbüründen çıkıyor. Delikanlının babası çok zengin olduğu ve düke borç para

verdiği, zaman zaman geciken borçlarına kefalet ettiği için, onu herhangi bir şekilde rahatsız etmek, canını sıkmak istemiyor. İşte efendim, zat-ı âlinizden istediğim, bu haksızlığı ister ricayla, ister silâhla düzeltmeyi üstlenmeniz. Herkesin dediğine göre, zat-ı âliniz bu dünyaya haksızlıkları düzeltmeye, zavallıları kurtarmaya gelmişsiniz. Kızımın yetim olduğunu, zarafetini, gençliğini, size saydığım bütün meziyetlerini gözönüne alın; Tanrı hakkı için, elimi vicdanıma koyarak söylüyorum, hanımımın bütün genç nedimelerinden bir tanesi bile onun ayağına pabuç olamaz. Aralarında Altisidora adında, en alımlı, en işveli diye bilinen bir tanesi var ki, kızımınla kıyaslanınca iki fersah geride kalır. Zat-ı âlinize şunu söylemek isterim ki efendim, her parlayan altın değildir; bu Altisidora’da güzellikten çok kasıntı, ahlâktan çok serbestiyet vardır; ayrıca pek sağlıklı da değildir. Nefesinde bir yorgunluk vardır; yanında bir dakika durulmaz. Hattâ efendim düşes de... Ben susayım, yerin kulağı vardır derler.”

“Efendimiz düşesin nesi var?” diye sordu Don Quijote. “Señora Doña Rodríguez, benim başım için, söyleyin.”

“Bu antın üzerine,” dedi nedime, “bana sorulan şeye tam bir doğrulukla cevap vermek zorundayım. Señor Don Quijote, efendim düşesin güzelliğini görüyorsunuz, değil mi? Temizlenmiş, parlatılmış bir kılıcın yüzüne benzeyen tenini, birinde güneş, birinde ay bulunan pembe-beyaz yanaklarını, yürürken ne kadar emin adımlarla, neredeyse küçümserce yere bastığını, âdeta geçtiği yere sağlık saçtığını görüyorsunuz, değil mi? Şunu bilmeniz gerekiyor ki, sayın şövalye, efendim düşes bütün bunları önce Tanrı’ya, sonra da iki bacağındaki o iki çeşmelere¹⁰⁹ borçlu; hekimlerin dediğine göre içini dolduran bütün kötü sular oradan akıp gidiyormuş.”

“Yüce Meryem!” dedi Don Quijote. “Efendim düşesin böyle olukları olması mümkün mü? Çıplak Ayaklı Keşişler söylese inanmazdım; ama Señora Doña Rodríguez söylediğine göre, öyledir mutlaka. Fakat herhalde o çeşmelerden irin değil, sıvı amber akıyordur. Gerçekten de, çeşme açtırmanın sağlık açısından önemli olduğuna şimdi inanıyorum.”

Don Quijote sözünü yeni bitirmişti ki, odanın kapısı yumruklanarak açıldı. Patırtıdan korkan Doña Rodríguez elindeki mumu düşürünce, oda zindana döndü. Sonra zavallı nedime iki elin boğazına sımsıkı yapıştığını hissetti, nefes alamıyordu; başka birisi de bu arada tek kelime konuşmadan çarçabuk eteklerini kaldırdı ve galiba bir terlikle, bacaklarına vurmaya koyuldu; nedimenin hali yürekler acısıydı. Don Quijote de kendisine acılamakla birlikte, yatağından kımıldamıyor, olan biteni anlayamıyor, hiç ses çıkarmadan duruyor, hattâ dayak sırası kendisine gelir diye korkuyordu. Korkusu boş çıkmadı; iki sessiz cellât, korkusundan susan yaşlı nedimeyi iyice patakladıktan sonra onu bırakıp Don Quijote’ye geçtiler; üstündeki çarşafı, örtüleri açıp çimdiklemeye koyuldular; o kadar acıtıyorlardı ki, kendisini yumruklarıyla savunmak zorunda kaldı. Bütün bunlar olağanüstü bir sessizlik içinde olup bitmekteydi. Savaş yaklaşık yarım saat sürdü; sonra hayaletler çıkıp gitti; Doña Rodríguez eteklerini topladı ve başına gelen felâkete inleyerek, Don Quijote’ye tek kelime söylemeden kapıdan dışarı çıktı. Don Quijote acılar içinde, her tarafı çimdiklenmiş, kafası karışmış,

düşüncelere dalmış halde tek başına kaldı; onu orada, kendisini bu hale hangi sapkın büyücünün getirdiği merakı içinde bırakalım. Bunu zamanı gelince anlatacağız; şu anda Sancho Panza bizi çağırmakta, hikâyenin akışı böyle gerektiriyor.

[107](#) Önce kendi elini öpüp karşısındakine uzatmak âdeti.

[108](#) İtibar ve nüfuz sahibi kişilere, evlerine veya gittikleri yere kadar refakat etmek âdeti.

[109](#) Vücutta açılan irinli yaralardan, bütün kötü vücut sıvılarının akıp gittiğine inanılır, bazen mahsus yara açılırdı.

Ceziresini teftiş ederken Sancho Panza' nın başına gelenlere dair

Büyük valiyi, tasvirici ve uyanık çiftçiye öfkelenmiş, sinirlenmiş halde bırakmıştık; çiftçi, kâhyanın talimatıyla, o da dükten aldığı emirlere uygun şekilde oynamışlardı bu oyunu Sancho'ya. Ama Sancho, aptal, köylü ve kaba olduğu halde kimseye pabuç bırakmıyordu; yanındakilere ve dükten gelen gizli mektup okunup bittikten sonra tekrar salona girmiş olan Doktor Pedro Recio 'ya dedi ki:

“Şimdi iyice anladım ki, yargıçlarla valilerin, iş görüşmesine gelenlerin münasebetsizliklerine sinirlenmemek için, gerçekten tunçtan olmaları gerekiyormuş; her saat, her an, ne olursa olsun sırf onları dinleyip sırf onların işleriyle ilgilenmek gerekiyor. Zavallı yargıç, mümkün olmadığı için ya da o saat onları dinlemeye ayrılmadığı için kendilerini dinlemez, ilgilenmezse de, hemen lânet okurlar, çekiştirirler, kemiklerini kemirir, hattâ sülâlesini didiklerler. Sersemeler, şuursuzlar, acele etmesenize; iş görüşmek için uygun zamanı, uygun şartları bekleyin; yemek saatinde, uyku saatinde gelmeyin, yargıçlar da etten kemiktendir; vücutlarına, tabiat kanunu gereği istedikleri şeyleri vermek zorundadırlar. Ben hariç; ben vücudumu beslemiyorum; şu gördüğünüz Señor Doktor Pedro Recio Tirteafuera sayesinde. Beni açlıktan öldürmeye niyetli; üstelik de bu ölümün sağlık olduğunu söylüyor. Tanrı kendisine de, bütün benzerlerine de böyle sağlık versin. Tabii kötü hekimlerden söz ediyorum; iyi hekimler her türlü alkışa, övgüye lâyıktır.”

Sancho Panza' yı tanıyanların hepsi, böyle güzel konuşmasına şaşırıyor, bunu neye yoracaklarını bilemiyor, ciddî görev ve mevkilerin bazı zihinleri hızlandırdığına, bazılarını da yavaşlattığına hükmediyorlardı. Sonunda Doktor Pedro Recio Agüero de Tirteafuera, Hippocrates'in bütün özdeyişlerini çiğneme pahasına, o gün kendisine akşam yemeği verileceğini vaat etti. Vali bununla tatmin oldu; akşamın ve yemek saatinin gelmesini sabırsızlıkla beklemeye koyuldu. Onun gözünde zaman hiç ilerlemediği, hep aynı yerde kaldığı halde, çok istediği saat nihayet geldi. Kendisine akşam yemeği olarak soğanlı sığır yahnisi ve birkaç gün beklemiş bir dana paçası verdiler. Hepsini zevkle mideye indirdi; önüne Milano'dan bıldırcınlar, Roma'dan sülünler, Sorrento'dan danalar, Moron'dan keklıklar, Lavajos'tan kazlar gelse, bu kadar zevkle yemezdi. Yemek sırasında doktora dönüp dedi ki:

“Bakınız sayın doktor, bundan böyle bana nâdide yiyecekler, makbul yemekler verme zahmetine girmeyin. Öylesi midemi zıvanadan çıkarmak olur; benim midem keçiyeye, sığıra, domuza, islenmiş ete, şalgama, soğana alışıktır; tutup da saray yemekleri verirseniz, nazla, hattâ tiksintiyle karşılar. Sofracıbaşı şimdi gidip bana şu etli türlüden getirsin; ne kadar çok şey olursa içinde, o kadar güzel kokar türlü; türlüünün içinde yiyeceğin her türlüü bulunur. Sofracıbaşıya müteşekkir olurum, bir gün karşılığını öderim. Kimse benimle alay etmeye kalkışmasın, gösterelim kendimizi, hep birlikte huzur içinde yaşayıp yiyelim. Güneş doğdu mu herkese doğar. Ben bu cezireyi rüşvete göz yummadan, doğru yoldan ayrılmadan yöneteceğim;

herkes de gözünü açıp kendi attığı oka mukayyet olsun. Ben haber vermiş olayım, eski çamlar bardak oldu; önüme fırsat çıkarsa size ne harikalar göstereceğim! Buldunuz bal alacak çiçeği!”

“Saygıdeğer vali,” dedi sofracıbaşı, “zat-ı âliniz hiç kuşkusuz bütün söylediklerinizde çok haklısınız. Ben bu cezirede yaşayan bütün cezire ahalisi namına bütün sadakatimiz, sevgimiz ve iyi niyetimizle, zat-ı âlinize hizmetlerimizi sunuyorum; zat-ı âlinizin başlangıçta gösterdiği yumuşak yönetim tarzı, zat-ı âlinize hizmette kusur sayılabilecek bir şey yapmaya ya da düşünmeye meydan vermiyor zaten.”

“Ben de öyle düşünüyorum,” diye cevap verdi Sancho; “başka türlü davranmak veya düşünmek için aptal olmak lâzım. Tekrar söylüyorum, benim beslenmemle, karakaçanımın bakımıyla ilgilenilsin; şu anda en önemli konu bu. Zamanı gelince teftişe çıkalım; çünkü niyetim bu cezireyi her türlü pislikten, serseri, avare ve ahlâksız kimselerden temizlemek; şunu bilmenizi isterim ki arkadaşlar, bir cemiyetteki aylak, tembel insanlar, tıpkı kovanda işçi arıların yaptığı balı yiyen erkek arılar gibidirler. Niyetim, çiftçilere yardım etmek, asilzadelerin üstünlüklerini korumak, faziletlieleri ödüllendirmek, hepsinden önemlisi de, dine ve dinadamlarının şerefine saygılı olmak. Ne diyorsunuz buna arkadaşlar? Söylediklerim doğru mu, yoksa boşuna mı kafa patlatıyorum?”

“Hem de çok doğru, saygıdeğer vali,” dedi kâhya. “Zat-ı âliniz gibi, yanılmıyorsam tamamen tahsilsiz bir kişinin, bunca veciz, böyle bilgece sözler etmesine şaşırıp kalıyorum; zat-ı âlinizi buraya gönderenler de, zat-ı âlinizle birlikte gelen bizler de, dehanızdan bu kadarını beklemiyorduk. İnsan bu dünyada neler görüyor; şaka gerçek oluyor, aldatmaya kalkan aldanıyor.”

Akşam oldu; vali, Señor Doktor Recio’nun izniyle yemeğini yedi. Teftişe çıkmak üzere hazırlandılar; valiye kâhya, sekreter, sofracıbaşı, yaptıklarını kaydetmekle görevli vakanüvis, kolluklar ve yazıcılar eşlik etmekteydi; o kadar kalabalıktılar ki, orta boy bir birlik oluşturabilirlerdi. Sancho’nun ortada asâsıyla bir gidişi vardı ki, görmeye değerd; daha birkaç sokak geçmişlerdi ki, kılıç sesleri duydular. O tarafa seyirtiler ve iki adamın tek başlarına dövüşmekte olduğunu gördüler. Adamlar karşılarında adaleti görünce dövüşü kestiler; bir tanesi dedi ki:

“Tanrı hakkı için, kralın hakkı için! Artık herkesin içinde hırsızlık, sokak ortasında haydutluk da mı yapılacak burada?”

“Sakin olun kardeşim,” dedi Sancho. “Dövüşmenizin sebebi nedir, anlatın bana; ben valiyim.”

Bu kez sözü rakibi aldı:

“Saygıdeğer vali, ben kısaca anlatayım; zat-ı âlinize önce şunu belirtmek isterim: Bu adam biraz önce şu karşıdaki kumarhanede bin riyalden fazla para kazandı; nasıl kazandığını Tanrı bilir. Ben birkaç şüpheli atışta, vicdanımın yükselen sesine rağmen onun lehinde şahitlik ettim. Kazandığı paraları toplayıp kalktığında, en azından göz hakkı olarak bir bahşış

vermesini bekliyordum; benim gibi soylu kişiler, çıkabilecek anlaşmazlıklara nezaret etmek, haksızlıkları onaylamak ve kavgaları önlemek üzere kumar masasında hazır bulduklarında, bahşış verilmesi âdettendir. Ama bu adam parasını cebine attığı gibi kumarhaneden çıktı gitti. Ben de gücenip peşinden gittim; kendisinden terbiyeli, kibar sözlerle, hiç değilse sekiz riyal vermesini rica ettim. Şunu bilmenizi isterim ki, ben şerefli bir kimseyimdir; mesleğim de yoktur, gelirim de, çünkü ailem meslek öğretmedi, gelir de bırakmadı bana. Cacus kadar hırsız, Andradilla kadar düzenbaz olan bu açığız ise, dört riyalden fazla vermek istemedi. Görüyor musunuz, saygıdeğer vali, ne utanmazlık, ne vicdansızlık! Ama yemin ederim, zat-ı âliniz gelmeseydiniz, ben ona kazancını kusturmayı bilirdim! Dünyanın kaç bucak olduğunu anlardı o zaman.”

“Siz buna ne diyorsunuz?” diye sordu Sancho.

Adam da, hasmının bütün anlattıklarının doğru olduğunu, ama kendisine sık sık bahşış verdiği için, dört riyalden fazla vermek istemediğini söyledi. Bahşış bekleyenler terbiyeli olmalı, verileni güler yüzle kabul etmeli, düzenbaz olduklarından, hileyle kazandıklarından emin olmadıkları sürece, kazananlarla hesaplaşmaya kalkışmamalıydılar. Kendisinin iddia edildiği gibi hırsız değil, şerefli bir adam olduğunun en büyük delili de, bahşış vermeyi reddetmiş olmasıydı; çünkü hilebazlar daima kendilerini farkedemeyen meraklılara haraç öderlerdi.

“Doğru,” dedi kâhya. “Saygıdeğer vali, bu iki adamı ne yapacağımıza zat-ı âliniz karar vereceksiniz.”

“Şöyle yapacağız,” dedi Sancho: “Siz, haklı, haksız veya tarafsız kazanmış olan arkadaş, derhal hasmınıza yüz riyal verin; otuz riyal de, hapishanedeki yoksullara vereceksiniz. Siz, mesleği ve geliri olmayan, bu cezirede aylâk dolaşan arkadaş, hemen şu yüz riyali alın, yarın akşam bu cezireyi on yıllığına terk etmiş olun. Yasağı çiğnerseniz, cezasını öbür dünyada çekersiniz; sizi kazığa çekerim, ben çekmesem de benim emrimle cellâtlar çeker. Kimse de karşılık vermeye kalkmasın, tokadı yer yoksa.”

Adamların biri parayı verdi, öbürü aldı; beriki cezireyi terk etti, öteki de evine gitti; vali bunun üzerine dedi ki:

“Hiçbir şey yapamasam, şu kumarhaneleri kapatacağım; çok zararlı yerler gibi geliyor bana.”

“En azından bunu kapatmanız mümkün değil efendim,” dedi yazıcılardan biri; “çünkü sahibi çok önemli bir şahsiyettir; kumardan yıllık zararı, kârından kat kat fazladır. Daha ufak çaptaki kumarhanelere zat-ı âlinizin gücü yeter; en zararlı olanları, içlerinde en fazla münasebetsizliği gizleyenleri, bunlardır. Soylu şövalyelerin, senyörlerin kumarhanelerinde meşhur dolandırıcılar hile yapmaya cesaret edemezler. Kumar adı verilen kötü alışkanlık artık çok yaygın bir uğraş haline geldiğine göre de, soylu kimselerin kumarhanelerinde oynanması daha iyi; meslekten kumarcıların kumarhanelerine giden bir zavallı, gece yarısından sonra diri diri derisini yüzdürme tehlikesiyle karşı karşıyadır.”

“Sayın yazıcı,” dedi Sancho, “ bu konuda söylenecek çok şey var.”

Bu sırada bir delikanlıyı tutmuş getiren bir polis geldi ve dedi ki:

“Saygıdeğer vali, bu delikanlı bize doğru yürüyordu; polis olduğumuzu anlar anlamaz sırtını dönüp tazı gibi koşmaya başladı; belli ki bir suç işlemiş. Ben de peşinden koştum; tökezleyip düşmese, imkânı yok yetişemezdim.”

“Niye kaçıyordun kardeşim?” diye sordu Sancho.

Delikanlı şöyle cevap verdi:

“Polislerin bitmez tükenmez suallerine maruz kalmamak için efendim.”

“Ne iş yaparsın?”

“Dokumacıyım.”

“Ne dokursun? “

“Zat-ı âlinizin yüksek müsaadesiyle mızrak demiri.”

“Benimle dalga mı geçiyorsunuz? Soytarılık mı marifetiniz? Pekâlâ ! Nereye gidiyordunuz bakalım?”

“Hava almaya efendim.”

“Bu cezirede hava nerede alınır?”

“Neresi esiyorsa orada.”

“Pekâlâ, pek münasip cevaplar veriyorsunuz! Akıllısiniz delikanlı, ama şunu unutmayın ki ben havayım, pupa yelken esiverir, doğru hapse götürürüm sizi. Yakalayın, götürün şunu; bu gece orada havasız uyusun bakalım!”

“Tanrı hakkı için!” dedi delikanlı. “Zat-ı âlinizin beni kral yapması nasıl imkânsızsa, bu gece hapiste uyumaya zorlaması da imkânsız.”

“Neden hapse atamıyormuşum seni?” dedi Sancho. “Seni canım ne zaman isterse tutuklayıp bırakmaya yetkim yok mu benim?”

“Ne kadar yetkiniz olursa olsun,” dedi delikanlı, “beni hapiste uyumaya zorlayacak kadar olamaz.”

“Nasıl olmaz?” dedi Sancho. “Derhal götürün şunu, kendi gözüyle görsün bakalım gerçeği. Gardiyan işine geldiği için merhametli davranmaya kalkarsa eğer, senin hapisaneden adım atmana izin verdiği takdirde, iki bin duka altını ceza veririm kendisine.”

“Bütün bunlar çok komik, “ diye cevap verdi delikanlı. “Dünyada hiç kimse beni hapiste uyumaya mecbur edemez, işte o kadar.”

“Bana bak, şeytan,” dedi Sancho, “seni içine atmayı düşündüğüm hücreden çıkaracak, parmaklıklarını sökecek bir meleğin mi var senin?”

“Saygıdeğer vali,” dedi delikanlı gayet kibarca, “gelin birlikte düşünüp anlaşalım. Farzedin ki beni hapse götürmelerini emrettiniz, orada beni parmaklıkların arkasına atıp üzerime kilit vurdular, hücreye tıktılar; gardiyana beni bıraktığı takdirde ağır cezalar koydunuz, o da emirleri aynen yerine getirdi. Bütün bunlara rağmen, ben uyumak istemezsem, bütün gece gözlerimi kırpmadan uyanık kalmak istersem, zat-ı âlinizin ne kadar yetkisi olursa olsun, ben

istemedikten sonra beni uyutmaya yeter mi?”

“Yetmez tabii ki ,” dedi sekreter. “Adam iddiasını ispat etti.”

“Yani, “ dedi Sancho, “sırf canınız öyle istiyor diye uyumayacaksınız; bana karşı gelmek için değil.”

“Katiyen efendim, “ dedi delikanlı, “haddime mi düşmüş?”

“Öyleyse Tanrı ‘ya emanet olun,” dedi Sancho; “gidin evinizde uyuyun; Tanrı rahat uykular versin, ben kaçırmış olmayayım. Ama benden size nasihat olsun, bundan böyle adaletle şakalaşmayın, şakanızı başınıza çalan biriyle de karşılaşabilirsiniz.”

Delikanlı gitti, vali teftişine devam etti; az sonra iki polis, bir adamı kolundan tutmuş getirdiler ve dediler ki: “Saygıdeğer vali, bu, erkek gibi görüldüğü halde, aslında kadın, üstelik çirkin de değil; erkek kıyafetiyle dolaşıyor.”

Yüzüne iki üç fener tuttular; fenerlerin ışığında, on altı yaşlarında ya da biraz daha büyük, saçları sırmalı, yeşil ipekli bir fileyle toplanmış, mücevher güzelliğinde bir kadının yüzü çıktı ortaya. Tepeden turnağa incelediler; çoraplarının pembe ipekten, sırma ve minik incilerle süslü kırmaları olan çorap bağlarınına, beyaz taftadan olduğunu gördüler. Şalvarı, yaldızlı yeşil kumaştandı, aynı kumaştan, bol ve kısa ceketinin altına, incecik sırmalı beyazlı bir kumaştan bir hırka giymişti;ayakkabıları da beyaz erkek ayakkabılarıydı. Belinde kılıç değil, çok değerli bir hançer, parmaklarında da çok sayıda değerli yüzük vardı. Kısacası, kız herkesin gözüne çok hoş görüldü; görenlerden hiçbiri kendisini tanımadı; köyün yerlileri, kızın kim olabileceği konusunda hiçbir tahmin yürütemiyorlardı. Sancho’ya oynanacak oyunlardan haberdar olanlar ise, en çok şaşırarlardı; çünkü bu olay kendilerinin tasarladığı bir olay değildi ve şüpheyle işin nereye varacağını bekliyorlardı.

Sancho kızın güzelliği karşısında donup kalmıştı; kıza kim olduğunu, nereye gittiğini ve niçin öyle bir kıyafet giydiğini sordu. Kız, gözlerini samimî bir mahcubiyetle yere dikip cevap verdi:

“Gizli kalmasına bu kadar önem verdiğim bir şeyi alenen söyleyemem efendim. Bir şeyi belirtmek istiyorum: Ben hırsız değilim, kötü bir insan da değilim; sadece bahtsız bir genç kıyım; şiddetli bir kıskançlık yüzünden ahlâkın gerektirdiği ağırbaşlılıktan uzaklaştım.”

Kâhya bunu duyunca Sancho’ya dedi ki :

“Saygıdeğer vali, insanları uzaklaştırın da bu hanım çekinmeden istediğini söyleyebilsin.”

Vali emir verdi, herkes uzaklaştı; sadece kâhya, sofracıbaşı ve sekreter kaldılar. Genç kız yalnız kaldıklarını görünce, sözlerine devam etti:

“Saygıdeğer beyler, ben Pedro Pérez Mazorca’nın kızıyım; kendisi bu köyün yün taciridir; babamı sık sık ziyaret eder. “

“Bu olmadı küçük hanım, “ dedi kâhya; “çünkü ben Pedro Pérez’i çok iyi tanırım; ne kız, ne oğlan, hiç çocuğu olmadığını biliyorum. Üstelik önce babanız olduğunu söylediniz, sonra da babanızı sık sık ziyaret ettiğini eklediniz.”

“Ben de farketmişim,” dedi Sancho.

“Beyler, kafam karıştı, ben de ne dediğimi bilmiyorum, “ diye cevap verdi genç kız; “ama aslında ben Diego de la Llana’nın kızıyım; hepiniz tanıyorsunuzdur kendisini. “

“Şimdi oldu,” dedi kâhya; “ Diego de la Llana ‘yı tanırım; nüfuzlu ve zengin bir asilzade olduğunu, bir oğluyla bir de kızı olduğunu biliyorum; dul kaldıktan sonra, bütün köyde bir tek kişi kızının yüzünü gördüğünü söyleyemez. Kızını o kadar kapalı yetiştirir ki, güneşin bile onu görmesine fırsat vermez. Bütün bunlara rağmen, çok güzel olduğu söylenir.”

“Doğru,” dedi genç kız; “ işte o kız benim; söylendiği kadar güzel olup olmadığıma ise, kendi gözlerinizle gördüğünüze göre, kendiniz karar verebilirsiniz.”

Bu sözlerin üzerine usulca ağlamaya başladı; bunu gören sekreter, sofracıbaşının kulağına eğilip çok alçak sesle dedi ki:

“Bu zavallı kızcağz, bu kadar soylu olduğu halde, bu kıyafetle, bu saatte evinden dışarı çıktığına göre, başına önemli bir şey gelmiş olmalı.”

“Buna hiç şüphe yok,” diye cevap verdi sofracıbaşı; “zaten gözyaşları da bu tahmini doğruluyor.”

Sancho kızı elinden geldiğince teselli etmeye çalıştı; başından geçenleri hiç korkmadan kendilerine anlatmasını rica etti; hepsi derdine çare bulmak için ellerinden geleni yapacaklardı.

“Beyler,” dedi kız, “babam on senedir, yani annem toprağın altına girdiğinden beri beni evde kapalı tutuyor. Evimizde duaların okunduğu güzel bir kilise var; bütün bu süre boyunca, gündüzleri gökyüzünde güneşin, geceleri de ay ve yıldızların dışında hiçbir şey görmedim. Sokak nedir, meydan nedir, kilise nedir, hattâ erkek nedir bilmem; gördüğüm tek erkekler, babam, erkek kardeşim ve yüncü Pedro Pérez’dir; evimize çok sık geldiğinden, asıl babamın adını söylememek için onunkini söylemek geldi aklıma. Böyle eve kapatıldığım, kiliseye dahi gitmeme izin verilmediği için aylardır çok üzülüyordum. Dünyayı, en azından doğduğum köyü görmek istiyordum; bu istediğimin de, soylu genç kızların korumak zorunda oldukları itibarlarına zararlı olmadığını düşünüyordum. Boğa güreşleri, mızrak dövüşleri olduğunu, temsiller oynandığını duyduğumda, benden bir yaş küçük olan kardeşime sorardım,bunların ve daha görmediğim birçok şeyin ne olduğunu. O elinden geldiği kadar anlatırdı; ama bu, kendi gözümle görme arzusunu daha da alevlendirmekten başka bir işe yaramıyordu. Mahvımın öyküsünü daha fazla uzatmayayım, nihayet kardeşime rica ettim, yakardım, ah, keşke rica etmeseydim, yakarmasaydım..”

Ve tekrar ağlamaya koyuldu. Kâhya dedi ki:

“Devam ediniz hanımefendi; ne olduğunu anlatın. Sözleriniz de, gözyaşlarınız da hepimizi meraka boğdu.”

“Anlatacak fazla bir şey kalmadı,” diye cevap verdi genç kız; “ akıtacak gözyaşım bol ama. Kötü arzular beraberlerinde ancak böyle felâ-ketler getirirler. “

Genç kızın güzelliği sofracıbaşının ruhuna işlemişti; yüzünü tekrar görebilmek için fenerini yaklaştırdı. Gözünden akan yaşlar ona gözyaşı değil, kırlardaki çiy taneleri gibi geldi; hattâ

daha da ileri giderek onları doğu incilerine benzetti. Başına gelen felâketin, ağlamasının ve hıçkırıklarının düşündüdüğü kadar büyük bir felâket olmamasını diliyordu içinden. Genç kız hikâyesini anlatmayı geciktirdikçe vali sabırsızlanıyordu; onları bu merak içinde daha fazla bekletmemesini, geç olduğunu, daha köyde dolaşacakları çok yer olduğunu söyledi. Kız kesik hıçkırıklarla, nefesi tıkanarak konuştu:

“Başıma gelen felâket, bahtsızlık şu ki , ben kardeşime, beni kendi kıyafetleriyle erkek gibi giydirip bir gece, babamız uyurken bütün köyü gezdirmesini, göstermesini rica ettim. Kardeşim ısrarlarıma, yalvarmalarıma dayanamayıp isteğimi kabul etti; ben bu kıyafeti giydim; o da benim bir elbisemi giydi. Elbise tıpatıp uydu üzerine; sakalı da olmadığı için, çok güzel bir genç kıza benzedi. Bu gece, herhalde bir saat kadar önce, evden çıktık; gençliğimizin aşırı heveslerine kapılıp bütün köyü dolaştık. Artık eve dönmeye karar vermişken, kalabalık bir insan topluluğunun bize doğru gelmekte olduğunu gördük. Kardeşim bana dedi ki: ‘Abla, bunlar herhalde devriye; vargücünle benim arkamdan koş; bizi tanırlarsa hakkımızda hayırlı olmaz.’ Bunları söyleyip sırtını döndü ve koşmaya değil, âdeta uçmaya başladı. Ben daha altı adım atmamıştım ki, korkumdan düştüm. İşte o sırada beni zat-ı âlilerinizin huzuruna getiren polis geldi; bu kadar insanın karşısında, ahlâksızlığım, heveslerim yüzünden rezil oldum.”

“Gerçekten küçük hanım,” dedi Sancho, “başınıza başka bir felâket gelmedi mi? Hikâyenizin başında söylemiş olduğunuz gibi, bir kıskançlık yüzünden ayrılmadınız mı evinizden?”

“Başka bir şey gelmedi başıma; evden dışarı çıkmamın sebebi de kıskançlık değil, dünyayı görmek isteğiydi; ki o da köyün sokaklarını görmekten öteye gitmiyordu.”

Genç kızın söylediklerinin doğru olduğu, o sırada iki polisin kardeşini getirmesiyle de anlaşıldı; ablasını bırakıp kaçarken polislerden biri tarafından yakalanmıştı. Üzerinde güzel bir etek, mavi damaskodan, sırma süslemeli bir pelerin vardı; başında bir örtü veya altın buklelere benzeyen sapsarı, kıvrıcık saçlarından başka bir süs yoktu. Vali, kâhya ve sofracıbaşı, oğlanı bir kenara çekip ablasına duyurmadan niye o kıyafetle dolaştığını sordular. O da, ablası kadar utanarak, çekinerek, ablasının anlattıklarını aynen tekrarladı. Âşık sofracıbaşı buna çok memnun oldu. Vali iki kardeşe dedi ki:

“Doğrusu beyler, çok çocukça bir haylazlık olmuş bu; bu sersemliği ve cüretkârlığı anlatmak için ne sözü bu kadar uzatmanıza, ne de bu kadar gözyaşı ve hıçkırığa gerek vardı. ‘Biz filancayız, evimizden bu şekilde sırf meraktan, başka bir niyetimiz olmadan, gezmek için çıktık,’ deseydiniz, mesele kapanır, inlemelere, ağlamalara, ısrarlara lüzum kalmazdı.”

“Doğru,” diye cevap verdi genç kız; “ama zat-ı âlilerinize şunu söylemek istiyorum: O kadar heyecanlandım ki, ne yapacağımı bilemedim.”

“Üzülecek bir şey yok,” dedi Sancho. “Haydi gidelim, sizi de evinize bırakalım; babanız belki farketmemiştir yokluğunuzu. Bundan böyle de bu kadar çocuksu davranmayın, dünyayı görmeye bu kadar heves etmeyin. Namuslu genç kız bacağını kırar, evinde oturur; çok gezen

tavuk ayağında pis getirir; görmek isteyen kadın, görülmek de ister. Daha fazla bir şey söylemeyeceğim.”

Delikanlı, kendilerini eve kadar geçirme teklifinden dolayı valiye teşekkür etti ve sonra, buldukları yerden fazla uzak olmayan eve doğru gittiler. Eve vardıklarında oğlan bir pencereye küçük bir taş attı; kendilerini beklemekte olan bir hizmetçi derhal inip kapıyı açtı. İki kardeş içeri girdiler; diğerleri ise, ikisinin zarafetine, güzelliğine ve gece vakti, köyün dışına çıkmadan dünyayı görme isteklerine şaşırıp kaldılar; ama hepsini genç yaşlarına yordular.

Sofracıbaşı kalbinden vurulmuştu; derhal, ertesi gün gidip kızı babasından istemeye karar verdi. Dükün hizmetkârı olduğu için reddedilmeyeceğinden emindi. Hattâ Sancho da oğlanı kızı Sanchica’yla evlendirmeyi istedi, düşündü; zamanı gelince meseleyi ele almaya karar verdi; ne de olsa, bir valinin kızına koca olmaya herkes razı gelirdi.

O geceki teftiş böylece sona erdi; iki gün sonra, valiliğin sonu geldi; ileride de görüleceği gibi, Sancho’nun bütün niyetleri de suya düştü.

Yaşlı nedimeyi döven, Don Quijote'yi çimdikleyip tırmalayan büyücülerin, cellâtların kim olduğuna ve Sancho Panza'nın karısı Teresa Sancha'ya mektubunu götürün pajın başından geçen serüvene dair

Bu gerçek öykünün en küçük ayrıntılarının titiz araştırmacısı Seyyid Hâ-mid'in dediğine göre, Doña Rodríguez, Don Quijote'nin odasına gitmek üzere odasından çıkarken, aynı odada uyuyan bir başka nedime kendisini işitti ve bütün nedimeler öğrenmeye, anlamaya, koklamaya meraklı olduğundan, arkasından öyle sessizce takip etti ki, zavallı Rodríguez farketmedi. Nedime onun Don Quijote'nin odasına girdiğini görür görmez, nedimelerin dedikoduculuğunu yalanlamış olmamak için, anında gidip hanımına, düşese, Doña Rodríguez'in Don Quijote'nin odasında olduğunu yetiştirdi.

Düşes de düke söyledi ve Altisidora'yla birlikte gidip nedimenin Don Quijote'yle ne işi olduğunu öğrenmek için izin istedi. Dük izin verdi; iki kadın gayet sessiz, ağır ağır gidip odanın kapısının önünde durdular, hattâ kapıya yapıştılar; içeride konuşulan her şeyi duyuyorlardı. Düşes, Rodríguez'in, Aranjuez'i hatırlatan çeşmelerini ortaya döktüğünü işitince dayanamadı; aynı hissi paylaşan Altisidora'yla birlikte, öfkeyle, intikam hırsıyla odaya daldılar; anlatıldığı şekilde Don Quijote'yi kalbura çevirip nedimeyi patakladılar; çünkü doğrudan kadınların güzelliğine ve gururuna yapılan saldırılar, kadınlarda korkunç bir öfke uyandırır ve intikam arzusunu alevlendirir.

Düşes olanları düke anlattı; dük kahkahalarla güldü. Düşes, Don Quijote'ye oyunlar oynamayı, eğlenceyi devam ettirmek niyetindeydi; Dulcinea'nın büyüünün çözülmesiyle ilgili serüvende Dulcinea'yı canlandıran pajı, valiliği sebebiyle büyü meselesini tamamen unutmuş olan Sancho Panza'nın karısı Teresa Panza'ya ulak olarak gönderdi; paj, yanında kocasının mektubunu, düşesten bir mektup, bir de armağan olarak, çok güzel, uzun bir mercan kolye götürüyordu.

Hikâyede anlatıldığına göre, çok zekî ve uyanık olan paj, efendilerine hizmet etme hevesiyle, Sancho'nun köyüne büyük bir istekle gitti. Köye girmeden önce, bir derede çamaşır yıkayan çok sayıda kadın gördü; o köyde La Mancha'lı Don Quijote adlı bir şövalyenin silâhtarı Sancho Panza'nın karısı Teresa Panza diye bir kadın olup olmadığını sordu. Bu soru üzerine, çamaşır yıkayan genç bir kız ayağa kalkıp dedi ki:

“Teresa Panza benim annemdir; Sancho dediğiniz babam, o şövalye de efendimizdir.”

“Öyleyse küçük hanım,” dedi paj, “gelin beni annenize götürün; kendisine babanızdan bir mektupla bir hediye getirdim.”

“Memnuniyetle götürürüm efendim,” diye cevap verdi kız; aşağı yukarı on dört yaşlarında görünüyordu.

Yıkadığı çamaşırını bir arkadaşına bırakıp başını örtmeden, ayağına bir şey giymeden, yalınayak, üstü başı dağınık halde zıplayarak pajın atının önüne geldi ve dedi ki:

“Gelin efendim, evimiz köyün girişinde; annem de evde, uzun zamandır babamdan haber almadığı için merakta.”

“Ben o kadar iyi haberler getirdim ki, duyunca Tanrı’ya şükredecek,” dedi paj.

Kız koşup atlayarak, sekerek nihayet köye vardı; eve girmeden kapıdan bağırdı:

“Teresa anne, çık bak, bir beyefendi babacığımın mektup ve başka şeyler getirmiş.”

Annesi Teresa Panza kızının haykırışlarına çıktı; iplik eğirmekteydi; üzerinde boz renkli bir etek vardı. O kadar kısa boyluydu ki, edep yerinden kesilmiş gibiydi; eteğinin üstüne yine boz renkli bir yelekle bir bluz giymişti. Kırkın üstünde gibi görüldüğü halde fazla yaşlı değildi; kuvvetli, sağlam yapılı, kanlı canlı ve kırış kırıştı. Kızını ve at üzerindeki pajı görünce dedi ki:

“Ne oluyor kızım? Bu bey kim?”

“Señora Doña Teresa Panza’nın hizmetine âmadeyim,” dedi paj.

Hemen ardından, atından aşağı atladı ve büyük bir alçakgönüllülükle gidip Señora Teresa’nın önünde diz çökerek dedi ki:

“Señora Doña Teresa, Barataria Ceziresi valisi Señor Don Sancho Panza’nın meşru eşi olarak elinizi uzatmak lütfunda bulunur musunuz?”

“Aman efendim, kalkın şuradan, yapmayın ne olur,” diye cevap verdi Teresa. “Ben saraylı filan değilim, yoksul bir köylüyüm; babam ırgattı, kocam da gezgin silâhtardır, vali filan değil!”

“Zat-ı âliniz en saygıdeğer valiye eş olmaya lâyük bir kadınsınız,” diye cevap verdi paj; “bu gerçeğin kanıtı olarak, lütfedip bu mektubu ve bu armağanı kabul buyrun.”

Derhal cebinden ara boncukları altından, mercan bir kolye çıkarıp kadının boynuna astı ve dedi ki :

“Bu mektup sayın validen; bu mercanlar da beni gönderen efendim düşesten; zat-ı âlinize bir de mektup yolladı.”

Teresa afallayıp kaldı; kızı da aynı haldeydi; kız dedi ki:

“Yemin ederim bu efendimiz Don Quijote’nin işi; babama kaç kere vaat ettiği valilik veya kontluğu verdi herhalde.”

“Evet, doğru,” diye cevap verdi paj; “Señor Sancho, Señor Don Quijote sayesinde, bu mektuptan da anlaşılacağı gibi, şu anda Barataria Ceziresi’nin valisi.”

“Zat-ı âliniz okuyuverin bana efendim,” dedi Teresa; “ben iplik eğirmeyi bilirim ama okumayı hiç bilmem.”

“Ben de bilmem,” dedi Sanchica; “ama siz burada bekleyin, ben gidip okuma bilen birini getireyim; bizzat rahip de olabilir, bakalorya sahibi Sansón Carrasco da; babamın haberlerini almak için memnuniyetle gelirler.”

“Kimsenin çağrılmasına gerek yok; ben iplik eğirmeyi bilmem ama okumayı bilirim, ben okurum.”

Bunun üzerine paj mektubu baştan sona okudu; daha önce aktarıldığı için, tekrar

yazılmasına gerek yok. Sonra düşesin mektubunu çıkarıp okudu:

Sevgili Teresa, kocanız Sancho'nun meziyetleri, namusluluğu ve akıllılığı karşısında, kocam dükten, birçok ceziresinden birinin valiliğini kendisine vermesini rica etmek zorunda kaldım. Aldığım haberlere göre, cezireyi atmaca gibi yönetmekteymiş; bu beni de, keza efendim dükü de çok memnun etti. Kendisini bu valiliğe seçmekle hata etmediğimi gördükçe, Tanrı'ya şükrediyorum; çünkü şunu söylemem gerekir ki Señora Teresa, dünyada iyi vali çok zor bulunuyor; Sancho ise öyle iyi valilik yapıyor ki, dilerim Tanrı da bana o kadar iyi davranır.

Sevgili arkadaşım, size ara boncukları altından, mercan bir kolye gönderiyorum; doğu incilerinden bir kolye göndermek isterdim, ama an beni bir kozla, o da çürük çıksın. İleride nasılsa tanışıp görüşeceğiz, o zaman ne olacağını Tanrı bilir. Kızınız Sanchica'ya benden selâm söyleyin, hiç beklemediği bir anda, soylu birisiyle evlendireceğim onu, hazırlıklı olsun.

Sizin köyde iri fındıklar yetiştiğini duydum; bana yirmi, yirmi beş tane gönderirseniz, sizin elinizden geldiği için çok memnun olurum; bana uzun uzun yazıp sağlığınızdandan, durumunuzdan haber verin. Herhangi bir ihtiyacınız varsa, söylemeniz yeterli, derhal yerine getirilecektir; Tanrı'ya emanet olun. Köyden,

*Sizi çok seven arkadaşınız,
DÜŞES*

“Ah!” dedi Teresa mektubu duyunca. “Ne kadar iyi kalpli, sade, alçakgönüllü bir hanım! Beni işte böyle hanımlarla bir araya gömsünler, bizim köydeki asilzadelerle değil; bizimkiler, asilzade oldukları için rüzgârın bile kendilerine değmemesi gerektiğini zannederler; kiliseye tam bir kraliçe gibi kurumla giderler; bir köylü kadına bakmayı bile şereflerini lekelemek sayarlar. Halbuki bakın bu iyi yürekli hanımefendi düşes olduğu halde bana arkadaşım diyor, ona eşitmişim gibi davranıyor; Tanrı'dan dilerim La Mancha'nın en yüksek çan kulesinin boyuna erişsin ululuğu. Fındıklara gelince, beyefendi, saygıdeğer hanımefendiye yarım şinik fındık göndereceğim ki, gören iriliklerine şaşıp kalacak. Sanchica, sen şimdi beyefendiyi ağırla; atıyla ilgilen; git ahırdan yumurta topla, bolca domuz pastırması kes, prensler gibi yedirelim kendisini; getirdiği güzel haberlerle, elinin yüzünün düzgünlüğüyle hepsini hakediyor. Ben bu arada çıkıp komşulara, babanın yakın dostu olan rahiple Berber Nicolás'a müjde vereyim.”

“Tamam anne,” dedi Sanchica; “ama bak o kolyenin yarısını bana vereceksin; düşes hanımefendi hepsini sana yollayacak kadar aptal değildir herhalde.”

“Hepsi senin kızım,” diye cevap verdi Teresa; “ama bırak da birkaç gün boynuma takıp gezeyim; gönlümü şenlendiriyor.”

“Şu çantadaki çıkını görünce daha da çok şenleneceksiniz,” dedi paj. “Valinin bir tek gün ava giydiği, çok nâdide kumaştan bir giysi; olduğu gibi Señora Sanchica'ya gönderdi.”

“Bin yıl yaşasın babam,” dedi Sanchica. “Getiren de ondan aşağı kalmasın, icabında iki bin yıl yaşasın.”

Bu arada Teresa elinde mektuplar, boynunda kolyeyle, mektuplara trampet çalar gibi vurarak evden çıktı. Tesadüfen rahip ve Sansón Carrasco’ yla karşılaşınca, oynamaya başladı ve dedi ki:

“Tanrı’ya şükür, artık yoksul akrabamız yok! Valilik sahibi olduk! İsterse asilzade hanımların âlâsı gelsin karşıma, boyunun ölçüsünü alır!”

“Ne oluyor Teresa Panza? Bu ne çılgınlık, bu kâğıtlar ne?”

“Çılgınlık dediğiniz bu mektuplar düşeslerden, valilerden geliyor; şu boynumdakiler de hakikî mercan, ara boncukları da çekiçle dövülmüş altın; ben de vali karısıyım.”

“Tanrı’dan başka sizi anlayan, ne dediğinizi bilen kimse yok Teresa.”

“İşte, kendiniz bakın, “ dedi Teresa.

Mektupları kendilerine verdi. Rahip, Sansón Carrasco da duysun diye yüksek sesle okudu mektupları. Sansón’la rahip, okuduklarına şaşırmışçasına birbirlerine baktıktan sonra, bakalorya sahibi mektupları kimin getirdiğini sordu. Teresa da kendisiyle evine gelirlerse ulaşı görebileceklerini söyledi; servi boylu bir delikanlıydı; bunun kadar değerli bir armağan daha getirmişti. Rahip mercanları Teresa’nın boynundan aldı, evirip çevirdi, inceledi ve hakikî olduklarını görünce şaşkınlığı iyice artarak dedi ki:

“Taşadığım cüppe üzerine yemin ederim, bu mektuplar, bu armağanlar hakkında ne diyeceğimi, ne düşüneceğimi bilemiyorum. Bir yandan, bu değerli mercanları gözümle görüp elimle dokunuyorum, öte yandan bir düşesin yirmi, yirmi beş fındık rica ettiğini okuyorum.”

“Akıl alır gibi değil,” dedi bunun üzerine Carrasco. “En iyisi gidip şu mektubu getiren ulaşı görelim; bu anlaşılmaz işin aslını ondan öğrenebiliriz.”

Öyle yaptılar, Teresa da onlarla birlikte eve döndü. Vardıklarında paj atı için arpa elemekteydi; Sanchica da paja yemek hazırlıyordu; yumurtayla karıştırmak üzere pastırma kesmekteydi. Pajın alımlı görüntüsü iki adamın da çok hoşlarına gitti. Karşılıklı kibarca selâmlaştıktan sonra, Sansón hem Don Quijote’dan, hem de Sancho Panza’dan haber vermesini rica etti. Sancho’nun ve sayın düşesin mektuplarını okumuş oldukları halde, kafaları hâlâ karıştı, Sancho’nun valiliğine akıl erdirememişlerdi; özellikle de bir cezirede vali oluşuna; çünkü Akdeniz’deki cezirelerin hepsi olmasa da çoğu, Majestelerine aitti. Paj buna şöyle cevap verdi:

“Señor Sancho Panza’nın vali olduğuna hiç şüphe yok; vali olduğu yerin cezire olup olmadığına ise ben karışmam; ama nüfusu binin üstünde bir köy olduğu kesin. Fındıklara gelince, efendim düşes o kadar sade ve alçakgönüllüdür ki, bırakın bir köylü kadından fındık istemeyi, komşusundan ödünç bir tarak istediği bile olmuştur. Zat-ı âlilerinize şunu söylemem gerekir ki, Aragon’lu hanımefendiler ne kadar soylu olurlarsa olsunlar, Kastilya’lı hanımefendiler gibi mağrur ve resmiyet meraklısı değildir; insanlara daha sadelikle yaklaşırlar.”

Onlar böyle konuşurlarken, Sanchica eteğine doldurmuş olduğu yumurtalarla sıçrayarak geldi ve paja dedi ki:

“Bir şey soracağım efendim: Babam acaba vali olduğundan beri pantolon-çorap mı giyiyor?”

“Dikkat etmedim!” dedi paj; “ama herhalde öyledir.”

“Yüce Tanrım!” dedi Sanchica. “Babamı pantolon-çoraplarla görmeyi çok isterdim. Doğduğumdan beri de isterim zaten.”

“Ömrünüz olursa işte böyle kıyafetler içinde göreceksiniz kendisini,” diye cevap verdi paj. “Yemin ederim, valiliği iki ayı doldurmadan yol maskesi kullanmaya başlayacak gibi görünüyor.”

Rahiple bakalorya sahibi, pajın alay ettiğini anlamışlardı; ama mercanların güzelliği ve Sancho’nun gönderdiği av kıyafeti –Teresa giysiyi göstermişti kendilerine– bütün bunları yalanlıyordu. Sanchica’nın arzusu onları güldürdü; Teresa’nın şu sözlerine daha da çok güldüler:

“Muhterem Peder, bir soruşturuverin bakalım, Madrid’e veya Toledo’ya gidecek birisi varsa, bana en iyisinden, en revaçtakilerden güzel bir çan etek alsın; doğrusu bu ya, kocamın valiliğine elimden geldiği kadar saygı göstermem lâzım. Sinirim bozulacak da olsa, bütün hanımlar gibi benim de saraya gidip kupa arabayla gezmem lâzım. İnsanın kocası vali olduktan sonra, kupa arabası olacak parası da olur.”

“Olmaz mı anne!” dedi Sanchica. “Tanrı vere de bir an önce olsa; beni o kupa arabada annemin yanında oturmuş görenler ne isterlerse desinler. ‘Şuna bakın, hödüğün kızı kupa arabaya nasıl papa gibi kurulmuş,’ desinler isterlerse; onlar çamura bassınlar, ben ayaklarım yere değmeden kupa arabada gideyim. Dünyanın bütün dedikoducuları çatlasın; ben yolda sıcacık gideyim de onlar istedikleri kadar gülsünler! Doğru değil mi dediğim, anneciğim?”

“Çok güzel söyledin kızım!” dedi Teresa. “Benim sevgili Sancho’m bana söylemişti bütün bunların olacağını, daha da fazlasını hattâ. Görürsün bak kızım, beni kontes yapmadan içi rahat etmeyecek; talih insanın yüzüne bir gülmeye başladı mı, gerisi gelir. Atasözlerinin de babası olan sevgili baban hep söyler, su akarken testiği doldur; valilik verirlerse al, kontluk verirlerse kap; güzel bir hediyeyle tavlama isterlerse cebine indir. Öyle yapmayıp da ne yapacaksın? Uyuyup kapını çalan talihe sırt mı çevireceksin?”

“Bana ne,” dedi Sanchica, “isterlerse beni çalımlı, havalarda görenler, ‘Eşeğe altın semer vursalar, yine eşektir,’ desinler.”

Rahip bunu duyunca dedi ki:

“İnanılır gibi değil, bu Panza sülâlesinde herkes, bir çuval atasözüyle doğuyor sanki; şimdiye kadar her an, her konuşmaya atasözleri sıkıştırmayanını görmedim.”

“Doğru,” dedi paj, “sayın vali Sancho da hep atasözleri söyler; çoğu yerinde olmasa da, çok hoş atasözleri bulur; efendilerim düşesle dük de bayılıyorlar.”

“Yani zat-ı âliniz, Sancho’nun gerçekten vali olduğunu mu söylemek istiyorsunuz efendim?”

dedi bakalorya sahibi. “Bu dünyada ona mektup yazacak, hediyeler gönderecek bir düşes olabilir mi? Biz hediyelere dokunduğumuz, mektupları okuduğumuz halde inanmıyoruz; bunun da hemşerimiz Don Quijote’ nin büyü sandığı sayısız serüvenden biri olduğunu düşünüyoruz. Neredeyse zat-ı âlinizin de hayalî bir ulak mı, etten kemikten bir insan mı olduğunuzu anlamak için, dokunmak isteyeceğim.”

“Beyler, benim tek bildiğim şu ki,” diye cevap verdi paj, “ben gerçek bir ulağım; Señor Sancho Panza da gerçekten vali; bu valiliği kendisine efendilerim dük ve düşes verdiler; duyduğuma göre Sancho Panza valilikte çok da başarılıymış. Bu işte bir büyü olup olmadığını zat-ı âlileriniz kendi aramızda tartışabilirsiniz. Ben daha fazlasını bilmediğime yemin edebilirim; hem de sağ olan ve çok sevdiğim annemle babamın başı üzerine.”

“Dediğiniz gibi olabilir tabii,” dedi bakalorya sahibi, “ama *dubitat Augustinus*.¹¹⁰”

“Kim isterse şüphyle karşılasın,” dedi paj. “Benim söylediklerim doğru; doğru nasıl olsa daima yalanın üstüne çıkar; zeytinyağının suyun üstüne çıktığı gibi. İnanmıyorsanız, *operibus credite, et non verbis*; zat-ı âlilerinizden biri benimle gelirse, kulaklarıyla duyup inanmadığı şeyi gözleriyle görebilir.”

“Bu bana düşer,” dedi Sanchica. “Zat-ı âliniz beni beygirinizin terkisine alıp götürün efendim; sevgili babamı görmeye seve seve giderim.”

“Vali kızlarının yollarda tek başlarına değil, arabalar, tahturevanlar, çok sayıda hizmetkârlar refakatinde gitmesi gerekir.”

“Tanrı aşkına,” dedi Sancha, “benim için farketmez, kupa arabaya da binerim, eşeğe de. Buldunuz naz yapacak kızı!”

“Sus kız,” dedi Teresa. “Sen ne dediğini bilmiyorsun, bu beyefendi haklı; güne göre kürk giyinmek gerek; Sancho’nun kızı Sancha, valinin kızı Señora olur. Haklı değil miyim?”

“Señora Teresa zannettiğinden daha da haklı,” dedi paj. “Bana hemen yemek verip gönderin lütfen, öğleden sonra dönmek istiyorum.”

Rahip buna şöyle cevap verdi:

“Zat-ı âliniz gelip benimle yemek yiyin. Señora Teresa’nın böyle değerli misafiri ağırlayacak hevesi varsa da, imkânı yoktur.”

Paj bu teklifi önce reddetti; ama sonunda kabul etmek zorunda kaldı; bu da kendi yararına oldu. Rahip onu memnuniyetle ağırladı; çünkü Don Quijote ve kahramanlıkları konusunda uzun uzun bilgi alma fırsatı çıkmıştı karşısına.

Bakalorya sahibi, Teresa’ya mektupların cevabını yazmayı teklif etti; ama Teresa bakalorya sahibini biraz alaycı bulduğu için işine karıştırmak istemedi. Onun yerine yazmayı bilen genç bir keşişe bir börekle iki yumurta verip iki mektup yazdırdı; biri kocasına, öteki düşese. Teresa’nın kendi kafasından yazdırdığı bu iki mektup, ileride de görüleceği gibi, bu büyük öyküde yer alan diğer mektuplarla boy ölçüşebilecek nitelikteydi.

¹¹⁰ *dubitat Augustinus*: Aziz Augustinus bunu şüphyle karşılar. (Teoloji ve felsefe öğrencilerinin tartışmalarda sık sık kullandığı bir deyim.)

Sancho Panza' nın valiliğine ve başka yabana atılmayacak olaylara dair

Valinin teftişe çıktığı gecenin tamamını sofracıbaşı uykusuz, kılık değiştirmiş genç kızın yüzünü, cazibesini ve güzelliğini düşünerek geçirmiş, kâhya da şafak söküneye kadarki vaktini, Sancho'nun, kendisini hayretlere düşüren, kimi akıllıca, kimi aptalca sözlerini ve işlerini efendilerine yazarak geçirmişti.

Sabah olduğunda sayın vali kalktı; kendisine kahvaltı olarak Doktor Pedro Recio' nun emriyle biraz meyve şekerlemesiyle dört yudum soğuk su verildi. Sancho bir parça ekmekle bir salkım üzümü tercih ederdi; ama bunun tercih değil mecburiyet meselesi olduğunu görüp kalbi de, midesi de sıkışarak bu duruma katlandı. Pedro Recio, az ve hafif yemenin zihni canlandırdığını söylüyordu; emir verme durumunda olan, önemli görevlerdeki kişilere en uygun olan da buydu; çünkü bu tür işlerde beden gücünden çok zihin gücünden yararlanılırdı.

Sancho bu safsatalarla açlık çekiyordu; o kadar ki, içinden valiliğe de, valiliği kendisine verene de lânet ediyordu. Yine de, o gün, açlığa ve meyve şekerlemesine rağmen hâkim koltuğuna oturdu; karşısına getirilen ilk dâvacı, bir yabancıydı; dâvada kâhya ve avenesi de hazır bulundu. Yabancı şöyle konuştu:

“Efendim, bir senyörün topraklarını ikiye bölen geniş bir ırmak var. Lütfen dikkatle dinleyiniz efendim, çünkü çok önemli ve oldukça zor bir mesele bu. Dediğim bu ırmağın üzerinde bir köprü, köprünün bir başında da, bir darağacıyla mahkeme vazifesi gören bir yer var. Burada genellikle dört yargıç bulunur ve ırmağın, köprünün ve arazinin sahibi olan senyörün koyduğu yasaya göre karar verirler. Yasa der ki: ‘Bu köprüden karşıya geçmek isteyen herkes, önce nereye ve niçin gittiğini yeminle bildirmek zorundadır; doğru söylüyorsa, bırakın geçsin, yalan söylüyorsa, bu darağacına asın, katiyen affetmeyin.’ Bu yasa ve katı koşullar bilindiği halde, birçok kişi köprüden geçer, yemin ettiklerinde doğru söyledikleri hemen anlaşılır; yargıçlar da serbestçe geçmelerine izin verir. Aynı şekilde köprüyü geçmek isteyen adamın biri, yemin etti ve sadece o darağacında öleceğini söyledi, başka bir şey demedi. Yargıçlar bu yemin üzerine düşünüp taşındıktan sonra dediler ki: ‘Bu adamın serbestçe geçmesine izin verirsek, yalan yere yemin etmiş olur, yasaya göre ölmesi gerekir; asarsak, kendisi o darağacında öleceğini söylediğinden yemini doğru olur, yine yasaya göre serbestçe geçmesi gerekir.’ Saygıdeğer vali, yargıçların bu adamı ne yapacaklarını zat-ı âlinize soruyoruz. Zat-ı âlinizin keskin zekâsını ve bilgeliğini işiten yargıçlar, bu karmaşık ve belirsiz meseleyle ilgili akıl danışmak üzere beni gönderdiler.”

Sancho buna şöyle cevap verdi:

“Doğrusunu isterseniz, bu sayın yargıçlar sizi bana gönderme zahmetine katlanmasalar da olurdu; çünkü benim zekâm keskin değil kıt sayılır. Siz yine de bana şu işi bir daha tekrar edin de anlayayım; belki püf noktasını keşfederim.”

Adam ilk söylediğini bir daha, sonra bir defa daha tekrarladı; Sancho dedi ki:

“Bana kalırsa bu meseleyi uzatmadan şöyle ifade edebiliriz: Bu adam darağacında öleceğine yemin ediyor; darağacında ölürse yemini doğru demektir; kanuna göre serbest bırakılıp köprüyü geçmesi gerekir. Asılmazsa, yemini yalan demektir; aynı kanuna göre asılması gerekir.”

“Sayın valinin söylediği doğru,” dedi haberci, “meselenin tamamen anlaşıldığı konusunda şüpheye yer yok.”

“Şimdi ben diyorum ki,” dedi Sancho, “bu adamın doğru söyleyen parçasını bıraksınlar serbestçe geçsin; yalan söyleyen parçasını da assınlar; böylece geçiş şartı harfiyen yerine getirilmiş olur.”

“O zaman saygıdeğer vali,” dedi haberci, “adamın doğrucu, yalancı diye iki ayrı parçaya bölünmesi gerekir; bölünürse de mecburen ölür; bu durumda kanunun gereği hiçbir şekilde yerine gelmemiş olur; oysa kanuna uyulması kesinlikle şart.”

“Bana bakın, arkadaşım,” diye cevap verdi Sancho, “ben salağın teki değilsem, bu söylediğiniz yolcu, yaşayıp köprüden geçmeyi ne kadar hakediyorsa, ölmeyi de o kadar hakediyor; doğru söylemesi onu ne kadar kurtarıyorsa, yalan söylemesi de o kadar mahkûm ediyor. Bu böyle olduğuna göre de, sizi bana gönderen o beyefendilere söyleyin, benim fikrim şu: Adamı mahkûm etmek için ne kadar sebep varsa serbest bırakmak için de o kadar sebep olduğuna göre, serbest bıraksınlar adamı, geçsin; çünkü iyilik daima kötülükten daha fazla takdir toplar; imza atmayı bilsem, bunun altına imza bile atardım. Söylediklerimi kendi kafamdan uydurmadım; efendim Don Quijote’nin, ben bu cezireye vali olarak gelmeden önceki gece verdiği birçok nasihatten birini hatırladım. Yasalar belirsiz olduğu zaman, yasayı bir kenara bırakıp merhamete başvurmamı söylemişti. Tanrı işte bu nasihati şimdi bana hatırlattı; bu meseleye kalıp gibi oturuyor.”

“Doğru,” dedi kâhya, “bana kalırsa, Sparta’lıların kanun koyucusu Lykurgos bile, büyük Panza’nın verdiği hükümden iyisini veremezdi. Bu sabahlık mahkeme bununla kapansın; ben sayın valinin istediği gibi bir yemek hazırlanması için talimat vereyim.”

“Benim de istediğim bu; hile hurda istemiyorum,” dedi Sancho. “Siz bana yemek verin, sonra dâvalar, zor meseleler dolu gibi yağsa da ben onları daha havadayken hallederim.”

Kâhya, bu kadar akıllı bir valiyi açıklıktan öldürmenin vicdansızlık olacağını düşünerek sözünü tuttu; zaten o gece, kendisine oynamakla yükümlü olduğu son oyunu oynayarak işini bitirmeyi düşünüyordu.

Sancho o gün Doktor Tirteafuera’nın kurallarına ve özdeyişlerine aykırı bir öğle yemeği yedikten sonra, sofrayı kaldırılırken, içeri bir haberci girdi; valiye Don Quijote’den bir mektup getirmişti. Sancho sekretere mektubu içinden okumasını, sonra da, içinde gizli bir şey yoksa, yüksek sesle okumasını buyurdu. Sekreter dediğini yapıp önce içinden okudu ve dedi ki:

“Bu mektup yüksek sesle pekâlâ okunabilir; Don Quijote’nin zat-ı âlinize yazdıkları, altın harflerle kaydedilmeye lâyık sözler; diyor ki:

BARATARIA CEZİRESİ VALİSİ
SANCHO PANZA' YA MEKTUP

Dostum Sancho, senin ihmallerine ve münasebetsizliklerine dair haberler almayı beklerken, akıllıca hareketlerinin haberini aldım ve fakiri gübrelikten yükseltmeyi, aptalları akıllı yapmayı bilen Tanrı'ya şükrettim. Duyduğuma göre valiliğin insanlığını ortaya koyuyormuş, insanlığınsa hayvanlığını; o kadar mütevazı davranıyormuşsun. Sana şunu söylemek isterim ki Sancho, çoğu zaman görevin yetkisi, yüreğin tevazuuna karşı gelmeyi gerektirir. Önemli bir mevkide bulunan kişinin süslenmesi, alçakgönüllü tabiatının meylettiği ölçüye değil, mevkiinin gerektirdiği ölçüye uymalıdır. İyi giyin; unutma ki süslenmiş sopa, sopaya benzemez. Sana mücevherler takıp tören üniformaları giymeni, yargıçken asker gibi giyinmeni söylemiyorum; görevine yakışan cüppe olsun senin süsün, yeter ki temiz ve düzgün olsun.

Yönettiğin ahalinin sevgisini kazanmak için, yapman gereken şeylerin iki tanesi de şunlar: Birincisi, herkese karşı terbiyeli olmak; bunu zaten daha önce de söylemiştim sana. İkincisi de, besinin bol olmasını sağlamak; çünkü yoksulların yüreğini en çok sızlatan şey, açlık ve kıtlıktır.

Kanunların haricinde kendin fazla kural koyma; koyarsan da, dikkat et, yararlı olsunlar, her şeyden önemlisi de, gözetilsinler; çünkü gözetilmeyen kural yok gibidir. Üstelik, bu kuralları koyma bilgeliğini ve yetkisini gösteren senyörün, kurallara uyulmasını sağlayacak gücü gösteremediğini düşündürürler. Korkutan, fakat uygulanmayan yasalar ise, zamanla, kurbağaların kralı olan kütüğe benzer; kurbağalar başta kütükten korkmuş, zamanla aşağılayıp üzerine binmişlerdi.

Faziletlerin babası, kötü huyların üvey babası ol. Ne her zaman sert, ne de her zaman yumuşak ol; bu iki uç arasında bir orta yol izle; bilgeliğin sırrı budur. Hapishaneleri, mezbahaları ve pazar yerlerini ziyaret et; bu gibi yerlerde valinin varlığı büyük önem taşır; vali, bir an önce salıverilmeyi bekleyen mahkûmlar için bir teselli kaynağı, o varken tartıda hile yapmayan kasapların gözünde bir öncü, aynı sebeple, pazardaki satıcılar için de bir korkuluktur. Aslında öyle olsan da, ki sanmıyorum, harislik, kadınlara düşkünlük ve oburluk emareleri gösterme; çünkü ahali ve seninle teması olanlar, bu tür baskın bir eğilimini görürlerse, sana bu açığından saldırırlar ve mahva kadar götürürler.

Görevinin başına geçmek üzere buradan ayrılmadan önce sana yazılı olarak verdiğim nasihatleri tekrar gözden geçir; göreceksin ki, bu nasihatlere uyduğun takdirde, valilerin adım başı karşılarına çıkan sıkıntı ve zorlukların üstesinden gelmene yardımcı olacaklardır. Efendilerine mektup yazıp minnettarlığını belirt; çünkü nankörlük, gururun evlâdıdır ve en büyük günahlardan birisidir; kendisine lütufta bulunanlara karşı minnettar olan kişi, sürekli olarak iyilikler gördüğü Tanrı'ya da minnettar olacağını göstermiş olur.

Saygıdeğer düşes, bir ulağıyla senin takımını, bir başka armağanla birlikte karın Teresa Panza'ya gönderdi; her an cevap bekliyoruz.

Ben burnum için pek hayırlı olmayan bir tırmıklama olayı yüzünden biraz rahatsızlandım; ama önemli bir şey değildi; bana kötü davranan büyücüler olmakla birlikte, koruyanlar da var.

Yanında giden kâhyanın, senin şüphelendiğin gibi Kontes Trifaldi meselesiyle bir ilgisi olup olmadığını bana haber ver; olan biten her şeyden de beni haberdar et; nasılsa aradaki mesafe kısa. Ayrıca ben, sürmekte olduğum bu tembel hayata bir an önce son vermek niyetindeyim; çünkü ben bunun için gelmemişim dünyaya.

*Beni dükle düşesin gözünden düşüreceğini sandığım bir mesele çıktı önüme; bu bir yandan beni çok üzdüğü halde, bir yandan da aldırmıyorum; çünkü eninde sonunda ben onların isteğini değil, mesleğimin gereklerini yerine getirmek zorundayım; daha yaygın bir ifadeyle, *amicus Plato, sed magis amica veritas*¹¹¹. Sana bunu Latince söylüyorum, çünkü vali olduktan sonra Latince öğrendiğini tahmin ediyorum. Tanrı' ya emanet ol, seni her türlü kötülükten korusun.*

Dostun

LA MANCHA' LI DON QUIJOTE

Sancho mektubu büyük bir dikkatle dinledi; bütün dinleyenler de çok beğendiler, Don Quijote'nin bilgeliğine hayran oldular. Sancho masadan kalkıp sekreterini çağırdı ve onunla birlikte odasına kapandı. Efendisi Don Quijote'ye hiç vakit geçirmeden, derhal cevap yazmak istiyordu; sekretere, söyleyeceklerini hiçbir şey eklemeyen, hiçbir şey çıkarmadan, aynen yazmasını söyledi; sekreter de öyle yaptı. Cevap mektubu şöyleydi:

SANCHO PANZA'DAN LA MANCHA' LI DON QUIJOTE'YE MEKTUP

İşlerim beni o kadar çok meşgul ediyor ki, kafamı kaşımaya, hattâ tırnaklarımı kesmeye vaktim yok; bu yüzden uzadıkça uzadılar, Tanrı yardımcım olsun. Canım efendim, şu ana kadar bu valilikten iyi kötü haberlerimi zat-ı âlinize iletmediğime şaşırmanın diye bunu söylüyorum; nasıl olduğuma gelince, ikimiz ormanlarda, ıssız kırlarda dolaşırken çektiğimden daha fazla açlık çekiyorum burada.

Geçen gün efendim dükten bir mektup geldi; birtakım casusların beni öldürmek üzere bu cezireye gelmiş olduklarını haber veriyordu. Şimdiye kadar benim bulabildiğim tek casus, buraya gelen bütün valileri öldürmek için maaş alan bir doktor. Adı Doktor Pedro Recio ve Tirteafuera'lı. İsminden zat-ı âlinizin de anlayacağı gibi, bu doktorun elinde öleceğim diye korkmakta haklıyım! Bu doktor, hastalık ortaya çıktığında tedavi etmeyip ortaya çıkmasını önlemekle övünüyor; kullandığı ilâçlarsa perhiz, perhiz, yine perhiz, insanı bir deri bir kemik bırakıncaya kadar. Sanki zayıflık hummadan daha kötü bir hastalık değilmiş gibi! Kısacası, o beni açlıktan öldürmekte, ben de sinirimden ölmekteyim; ben vali olduğumda sıcak yiyip soğuk içeceğimi, Hollanda pamuklusundan çarşaplarda, kuştüyünden yataklarda dinleneceğimi zannederken, keşişler gibi çile dolduruyorum. Kendi isteğimle

doldurmadığım için de, sonunda şeytana yenik düşeceğimi sanıyorum.

Şimdiye kadar ne bir ücret aldım, ne de bahşiş; bu işin nereye varacağını bilemiyorum, çünkü bana burada söylediklerine göre, bu cezireye gelen valilere, şehre girmeden önce halk bol para hibe eder ya da ödünç verirmiş; bu âdet yalnız bu cezirede değil, diğer valiliklerde de varmış.

Dün gece devriye gezerken erkek kıyafetinde çok güzel bir kızla, kadın kıyafetindeki erkek kardeşine rastladım. Sofracıbaşım kıza âşık oldu; söylediğine göre, onu kendine eş olarak seçmiş; ben de delikanlıyı kendime damat olarak seçtim. İkimiz de bugün niyetimizi gençlerin babasına bildireceğiz; babaları Diego de la Llana adlı bir asilzade, şerefli bir eski Hıristiyan.

Zat-ı âlinizin nasihat ettiği gibi pazar yerlerini ziyaret ediyorum; dün taze fındık satan bir kadın gördüm; bir çuval taze fındıkla bir çuval bayat, boş, çürük fındığı karıştırmış olduğunu farkettim. Hepsinin kimsesiz çocuklara dağıtılmasını emrettim, onlar nasılsa iyisini kötüsünden ayırmayı bilirler. Kadına da on beş gün pazara girmeme cezası verdim. Verdiğim karar çok takdir edildi; zat-ı âlinize şunu söyleyebilirim: Bu köyde herkes, pazarcıların dünyanın en kötü insanları olduğunu, hepsinin arsız, vicdansız ve küstah olduklarını düşünüyor. Ben de başka köylerde gördüğüm pazarcılara bakarak, öyle olduğuna inanıyorum.

Efendim düşesin, karım Teresa Panza'ya mektup yazıp dediğiniz armağanı yolladığına çok memnun oldum. Zamanı geldiğinde minnettarlığımı göstermeye çalışacağım; zat-ı âliniz lütfen tarafımdan saygıdeğer düşesin elini öpün, yaptıklarımın da anlaşılacağı gibi, yüzünü kara çıkarmadığımı söyleyin.

Zat-ı âlinizin efendilerimle aranızda bir tatsızlık, bir çekişme olmasını istemezdim; çünkü zat-ı âliniz kendileriyle bozuşursanız, benim bundan zarar göreceğim açık. Ayrıca bana minnettar davranmamı öğütleyip zat-ı âlinizin, onca lütuflarını gördüğü, şatosunda onca ikramla ağırlandığı kimselere karşı aynı şeyi yapmamanız doğru olmaz.

Tırmıklanma meselesini anlayamadım; ama tahminime göre, fesat büyücülerin zat-ı âlinize hep yaptığı kötülüklerden biri olmalı; görüştüğümüzde işin aslını öğrenirim.

Zat-ı âlinize bir şey göndermek isterdim, ama ne göndereceğimi bilemiyorum. Olsa olsa, bu cezirede yabani yasemin dalından yapıлып keseyle kullanılan tuhaf şiringalar olabilir. Yine de, bu görevim devam ederse, ne yapıp edip gönderecek bir şey bulurum.

Karım Teresa Panza bana mektup yazarsa zat-ı âliniz ücretini ödeyip mektubu bana gönderin; evimin, karımın ve çocuklarımın durumunu çok merak ediyorum. Tanrı zat-ı âlinizi kötü niyetli büyücülerden kurtarsın, beni de bu valilikten sağ salim çıkarsın; ama buna pek ihtimal vermiyorum, çünkü Doktor Pedro Recio'nun muamelesi yüzünden canımı da burada bırakacağımı sanıyorum.

Zat-ı âlinizin hizmetkârı
VALİ SANCHO PANZA

Sekreter mektubu kapatıp hemen haberciyle gönderdi; sonra Sancho'nun komplocuları toplanıp valiliğini nasıl noktalayacaklarını aralarında kararlaştırdılar. Sancho o öğleden sonrayı, kendisinin cezire sandığı yerin yönetimine ilişkin bazı düzenlemeler yapmakla geçirdi. Cezirede toptan alıp perakende satan araçların bulunmasını yasakladı; cezireye her yerden şarap getirilebilmesine karar verdi; ancak şarabın nereden geldiğinin belirtilmesini şart koştu; böylece şarabın fiyatı da değerine, kalitesine ve ününe göre belirlenecek, şaraba su katan veya adını değiştiren, bunun cezasını hayatıyla ödeyecekti.

Kendisine aşırı gelen ayakkabı fiyatlarını düşürdü; hizmetkârların, almış başını giden ücretlerine sınırlama getirdi; gece veya gündüz vakti şehvet uyandıran, yoz şarkılar söyleyenlere ağır cezalar koydu. Körlerin, gerçek olduğunu gösteren geçerli deliller olmadan, mucize anlatan şarkılar söylemelerini yasakladı; çünkü körlerin şarkısını söylediği mucizelerin çoğunun sahte olduğu, bunların da gerçek mucizelere gölge düşürdüğü kanaatindeydi.

Yoksullara yönelik bir polis teşkilâtı oluşturdu; teşkilâtın amacı yoksullara baskı yapmak değil, gerçekten yoksul olup olmadıklarını incelemektir; çünkü sahte çolaklık kisvesi altında hırsız kollar, sahte yaraların kisvesi altında ayyaş sıhhati kol gezmekteydi. Kısacası, o kadar faydalı düzenlemeler yaptı ki, kanunları bugün bile o köyde yürürlüktedir; adına da büyük vali Sancho Panza'nın yasaları denir.

[111](#) Platon'un dostuyum, ama doğruluğun daha da çok dostuyum.

ELLİ İKİNCİ BÖLÜM

İkinci Elemlî veya Dertli Nedime, nam-ı diğer Doña Rodríguez serüvenine dair

Seyyid Hâmid'in anlattığına göre, Don Quijote, sıyrıkları iyileştikten sonra, o şatoda sürdüğü hayatın, icra ettiği şövalyelik mesleğine tamamen aykırı olduğunu düşünerek, dükle düşesten Zaragoza'ya gitmek üzere izin istemeye karar verdi; Zaragoza müsabakaları yaklaşmaktaydı; Don Quijote de bu tür müsabakalarda birinciye verilen zırhı kazanmaya niyetliydi.

Bir gün, dük ve düşesle sofradayken, kararını fiiliyata dökmek, izin istemek üzereydi ki, ansızın büyük salonun kapısından içeri iki kişi girdi. Daha sonra bunların tepeden tırnağa matem kıyafetlerine bürünmüş iki kadın olduğu görüldü. Kadınlardan biri Don Quijote'nin yanına giderek kendini boylu boyunca yere fırlattı, dudaklarını Don Quijote'nin ayaklarına yapıştırdı; öyle acıklı, öyle derinden ve öyle ıstapla inliyordu ki, kendisini dinleyen, seyreden herkesin aklı karıştı. Dük ve düşes, hizmetkârlarının Don Quijote'ye bir oyun oynamak istediklerini düşündülürse de, kadının ne kadar içtenlikle hıçkırıldığını, inlediğini ve ağladığını görünce, şüphe ve meraka düştüler. Sonunda Don Quijote kadına acıyarak yerden kaldırdı ve gözyaşına boğulmuş yüzünü açıp göstermesini rica etti.

Kadın ricasını yerine getirdi ve ortaya hiç akla gelmeyecek bir şey, evin kıdemli nedimesi Doña Rodríguez'in yüzü çıktı. Matem giysileri içindeki diğer kadın da, nedimenin, zengin çiftçinin oğlu tarafından aldatılan kızydı. Nedimeyi tanıyan herkes, bilhassa dük ve düşes, çok şaşırıldılar; çünkü onun aptalca, saf bir kadın olduğunu biliyorlardı, ama gelip böyle çılgınlıklar yapacağı da akıllarından geçmezdi. Sonunda Doña Rodríguez dükle düşese dönüp dedi ki:

“Ekselânslarından rica ediyorum, bu şövalyeyle bir müddet özel olarak görüşmeme izin verin; çünkü kötü niyetli bir alçağın yaptığı küstahlığın beni düşürdüğü durumdan hayırlısıyla sıyrılabilmek için öyle gerekiyor.”

Dük izin verdi; Señor Don Quijote'yle istediği kadar özel görüşebileceğini söyledi. Nedime Don Quijote'ye döndü ve dedi ki:

“Yiğit şövalye, birkaç gün önce size, kötü niyetli bir çiftçinin, karşınızda gördüğünüz talihsiz, sevgili kızıma yaptığı haksızlığı ve ihaneti anlatmıştım. Siz de, kızıma arka çıkacağınıza, uğradığı haksızlığın intikamını alacağınıza söz vermişsiniz. Oysa kulağıma gelen haberlere göre, bu şatoyu terk edip serüven aramaya yollara düşmek istiyormuşsunuz, Tanrı bahtınızı açık etsin. Benim sizden ricam, yollarda izinizi kaybettirmeden önce, bu yabancı köylüyü düelloya davet etmeniz, kızımla yatmadan önce verdiği evlenme sözünü tutarak, evlenmeye zorlamanız. Efendim dükün benim hakkımı korumasını beklemek, karaağaçtan armut beklemeye benzer; sebebini zat-ı âlinize özel görüşmemizde açıklamıştım. Tanrı zat-ı âlinize sıhhat versin, bizleri de korumasız bırakmasın.”

Don Quijote bu sözlere son derece ciddî ve tumturaklı bir cevap verdi:

“İyi yürekli nedime, gözyaşlarınızı dindir, hattâ silin, hıçkırıklarınızı durdurun; çünkü kızınızın derdine bir çare bulma görevini ben üstleniyorum. Kızınız sevdalılarının vaatlerine bu kadar kolayca inanmasaydı, hakkında daha hayırlı olurdu; bu tür vaatlerin çoğu, söz verildiği anda çok kolay, yerine getirmesi ise çok zordur. Efendim dük izin verirse derhal gidip o vicdansız delikanlıyı arayıp bulacağım, düelloya davet edeceğim ve verdiği sözü yerine getirmeyi reddederse anında öldüreceğim. Benim mesleğimin başlıca hedefi alçakgönüllüleri affetmek, kibirlileri cezalandırmaktır; yani zavallılara yardım edip zalimleri ezmektir.”

“Zat-ı âlinizin bu zavallı nedimenin şikâyet ettiği köylüyü arama zahmetine katlanmasına gerek yok,” diye cevap verdi dük. “Kendisini düelloya davet etmek için benden izin istemeniz de gereksiz; çünkü bu düellodan kendisini haberdar etmeyi, kabul ettirip buraya, benim şatoma getirmeyi ben üzerime alıyorum. Ben, arazilerinin sınırları içinde çarpışanlara serbest bir alan tanıyan her senyörün yapmak zorunda olduğu gibi, her ikisinin de güvenliğini, bu tür olaylarda gözetilen, gözetilmesi gereken şartları ve her ikinizin eşit haklara sahip olmanızı sağlayacağım.”

“Öyleyse bu teminat ve zat-ı âlinizin yüksek müsaadeleriyle,” dedi Don Quijote, “bu seferlik asilzadeliğimden vazgeçtiğimi, kendimi suçlunun seviyesine indirdiğimi ve benimle çarpışabilmesi için kendimi onunla eşitlediğimi burada ilân ediyorum. Kendisi şu anda burada bulunmamakla birlikte, eskiden bakire olan, onun yüzünden bekâretini kaybeden bu zavallı kıza ihanet etmiş olduğu için kendisini düelloya davet ediyor, meydan okuyorum; ya kıza verdiği sözü tutup meşru kocası olur ya da bu çarpışmada ölür. “

Sonra bir eldivenini çıkarıp salonun ortasına fırlattı; dük eldiveni yerden kaldırdı ve daha önce de belirttiği gibi vasalı adına düelloyu kabul ettiğini söyledi. Düellonun tarihini altı gün sonrası, yerini şatonun ana avlusu, silâhlarını da şövalyeler arasında yaygın olan, mızrak, kalkan, parçalı zırh ve teferruatı olarak saptadı; tarafların üzerlerinde herhangi bir muska, nazarlık, uğur taşımadıkları, düellonun hakemleri tarafından incelenip onaylanacaktı.

“Ama her şeyden önce, bu iyi yürekli nedimeyle ahlâksız genç kızın, haklarının aranması yetkisini Señor Don Quijote’nin ellerine teslim etmeleri gerekiyor; aksi takdirde hiçbir şey yapılamaz, düello da gerçekleştirilemez.”

“Ben teslim ediyorum,” diye cevap verdi nedime.

“Ben de,” dedi kızı, gözyaşları ve utanç içinde, istemeye istemeye.

Bu ayrıntılar halledildikten, dük yapılacakları düşünüp düzenledikten sonra, dertli kadınlar gittiler; düşes bundan böyle kendilerine hizmetkâr gibi değil, evlerine adalet istemeye gelmiş maceracı hanımlar gibi muamele edilmesini buyurdu. Bunun üzerine onlara ayrı bir oda verildi ve misafir gibi hizmet edildi; diğer hizmetkârlar, Doña Rodríguez’le bahtsız kızının sersemliğiyle cüretkârlığının nereye varacağını bilemediklerinden, korkuya kapılmışlardı.

Bu sırada, eğlenceyi renklendiren, yemeği tatlı bir sona bağlayan bir şey oldu; vali Sancho Panza’nın karısı Teresa Panza’ya mektup ve armağanları götürmüş olan paj salona girdi. Dük ve düşes, pajın gelişine çok sevindiler; yolculuğunun nasıl geçtiğini merak ediyorlardı.

Sorduklarında, paj herkesin ortasında ve birkaç kelimeyle anlatamayacağımı söyledi; ekselânslarından bunu yalnız kalacakları zamana ertelemelerini, bu arada mektuplarla oyalanmalarını rica etti. Sonra iki mektup çıkarıp düşesin eline verdi. Zarflardan birinin üzerinde, *Bilmemnerenin düşesi Señora Filanca*'ya diye yazıyordu; ötekinin üzerinde de, *Barataria Ceziresi valisi, kocam Sancho Panza*'ya; *Tanrı kendisine benden daha uzun ömür versin* yazısı okunuyordu. Düşes, kendisine gelen mektubu okumak için müthiş sabırsızlanıyordu; önce açıp içinden, sonra bir mahzuru olmadığını görüp dükle diğer hazır bulunanların da duyabileceği şekilde, yüksek sesle okudu:

TERESA PANZA'DAN DÜŞESE MEKTUP

Saygıdeğer hanımefendi, zat-ı âlinizin yazdığı mektup pek hoşuma gitti; gerçekten büyük bir merakla bekliyordum. Mercan kolye çok güzel, kocamın av kıyafeti de ondan aşağı kalmıyor. Zat-i âlinizin eşim Sancho'yu vali yapmanıza bütün köy çok sevindi; gerçi buna kimse inanmıyor, özellikle de rahip, berberimiz Üstat Nicolás ve bakalorya sahibi Sansón Carrasco; ama benim umurumda değil. Öyle olduktan sonra, kim ne isterse desin. Aslında doğruyu söylemek gerekirse, mercanlarla elbise gelmiş olmasa, ben de inanmazdım; çünkü bu köyde herkes kocamı sersemın teki olarak görür; bir keçi sürüsünün dışında neyi yönetebileceğini kimse düşünemiyor. Tanrı ona yardımcı olsun, çocuklarının ihtiyacına göre yol göstereyin.

Sevgili hanımefendiciğim, ben zat-ı âlinizin izniyle önüme çıkan bu fırsatı tepmeyip saraya giderek bir kupa arabaya kurulmaya, şimdiden beni kıskanan yüzlerce insanı çatlatmaya karar verdim. Zat-ı âlinize yalvarırım, kocama söyleyin bana biraz para göndersin, pek de az olmasın; çünkü sarayda masraf çok; ekmek riyalle satılıyor, etin libresi otuz maravedi, inanılır gibi değil. Eğer gitmemi istemiyorsa, vakitlice haber göndersin; çünkü yola çıkmak için çok sabırsızlanıyorum. Arkadaşlarımla komşularım diyorlar ki, benle kızım sarayda kurula kurula, tantanayla gezersek, ben kocam yüzünden değil, kocam benim yüzümden meşhur olacaktım; çünkü birçok kişi mecburen, 'Şu kupa arabadaki hanımlar kim?' diye soracak, benim bir hizmetkârım da, 'Barataria Ceziresi valisi Sancho Panza'nın karısı ve kızı,' diye cevap verecek. Böylece Sancho meşhur olacak, ben de takdir edileceğim, artık tutmayın bizi!

Köyümüzde bu yıl fındık toplanmadığı için çok üzgünüm; gene de zat-ı âlinize çeyrek şinik fındık gönderiyorum; kendim koruya çıkıp hepsini tek tek seçtim, topladım, daha büyüğünü bulamadım; devekuşu yumurtası iriliğinde olsunlar isterdim halbuki.

Zat-ı âliniz bana mektup yazmayı unutmazsanız ben de cevap yazmayı ihmal etmem, sağlığımla, bu köyle ilgili verilebilecek bütün haberleri veririm. Yüce Tanrı zat-ı âlinizi korusun, beni de unutmasın. Kızım Sancha'yla oğlum, zat-ı âlinizin ellerinden öperler.

Zat-ı âlinize mektup yazmaktan çok görmek isteyen hizmetkârınız

TERESA PANZA

Teresa Panza'nın mektubu, bütün dinleyenlerin, özellikle de dük ve düşesin çok hoşuna gitti; düşes valiye gönderilmiş olan mektubu açıp açmamak konusunda Don Quijote'ye akıl danıştı; çok güzel bir mektup olduğunu tahmin ediyordu. Don Quijote onları kırmayıp mektubu kendi açacağını söyledi; açtı ve şu sözleri okudu:

TERESA PANZA'DAN KOCASI SANCHO PANZA'YA MEKTUP

Canım Sancho'm, mektubunu aldım; Katolik bir Hıristiyan olarak yemin ederim, sevincimden delirmeme ramak kaldı. Kardeşim, senin vali olduğunu duyunca, sevincimden oracıkta düşüp öleceğimi sandım; biliyorsun anî sevinçler de büyük acılar gibi insanı öldürür derler. Kızın Sanchica, sevincinden farkına varmadan altını ıslattı. Bana gönderdiğin kıyafet önümde, efendim düşesin yolladığı mercanlar boynumda, mektuplar elimde, hepsini getiren ulak karşımda duruyordu; bütün bunlara rağmen, bütün gördüğüm, dokunduğum şeylerin rüya olduğunu sanıyor, öyle düşünüyordum. Kim derdi ki bir keçi çobanı, bir gün gelecek, cezirelere vali olacak? Sen de bilirsin arkadaşım, annem çok yaşayan çok görür derdi. Daha uzun yaşarsam, daha çok şey göreceğimi düşünüyorum da ondan söylüyorum; çünkü seni kiraya arazi verirken veya vergitoplarken görene kadar yeter demeye niyetim yok; bu meslekler, öyle mesleklerdir ki, kötüye kullananları şeytanın kucağına atarlar ama eninde sonunda mutlaka para getirirler. Efendim düşes sana saraya gitmeyi ne kadar çok istediğimi anlatır; bunu bir düşün ve ne yapmamı istediğini bana bildir; sarayda kupa arabayla gezerek senin itibarını artırmaya çalışacağım.

Rahip, berber, bakalorya sahibi, hattâ kilisenin bakıcısı bile senin vali olduğuna inanamıyorlar. Bütün bunların kandırmaca veya efendin Don Quijote'nin başına gelen her şey gibi büyü olduğunu söylüyorlar. Sansón gidip seni bulacağını, senin kafandan valiliği, Don Quijote'nin kafasından da deliliğini çıkarıp atacağını söylüyor. Ben sadece gülüyorum, kolyeme bakıyorum ve senin giysinden kızıma nasıl bir elbise yapacağımı düşünüyorum.

Efendim düşese fındık gönderdim; keşke altından olsalardı. Sen bana o cezirede varsa birkaç tane inci kolye gönder.

Köyden haber sorarsan, Berrueca kızını, köye ne resim olursa yapmaya gelen beceriksiz bir ressamla evlendirdi. Belediye meclisi, belediye binasının kapısının üstüne Majestelerinin armasını çizsin diye adamı tuttu; o da karşılığında iki duka altını istedi. Parayı peşin verdiler, sekiz gün çalıştı; sekiz günün sonunda hiçbir resim yoktu ortada. Böyle kıvr zıvır resimleri yapamayacağını söyleyip parayı geri verdi; ama bütün bunlara rağmen, çalışkan adam sıfatıyla evlendi. Doğruyu söylemek gerekirse, fırçayı bırakıp eline çapayı aldı; efendi gibi tarlaya gidiyor. Pedro de Lobo'nun oğlu, rahip olmak niyetiyle yeminini edip kafasını kazıttı. Mingo Silvato'nun torunu Minguilla bunu öğrenince,

kendisine evlenme sözü verdiği için itiraz etti; fesat kimseler, ondan hamile kaldığını söylüyorlarsa da, oğlan yeminle reddediyor.

Bu sene zeytin yok; bütün köyde tek damla sirke de bulunmuyor. Buradan bir bölük asker geçti; bizim köyden üç kızı da yanlarında götürdüler; kim olduklarını söylemek istemiyorum; belki dönerler, o zaman da iyi, kötü, lekeleriyle onlarla evlenecek birileri bulunur.

Sanchica dantel işliyor; günde temiz sekiz maravedi kazanıyor; kazandığını çeyizi için bir kumbaraya atıyor; ama artık vali kızı olduğuna göre, o çalışmadan da sen onun çeyizliğini verirsin. Köyün meydanındaki çeşme kurudu; suçluların bağlandığı direğe yıldırım düştü; isabetli yere düştü.

Mektubuma cevap, saraya gitmem konusunda da kararını bekliyorum. Tanrı sana benden uzun veya benim kadar ömür versin; seni bu dünyada bensiz bırakmak istemem.

Karın
TERESA PANZA

Mektuplar çok beğenildi, takdir edildi; bol bol kahkaha ve hayranlık topladılar. Sancho'nun Don Quijote'ye gönderdiği mektubu getiren haberci de gelince, kutlama havası doruğuna ulaştı. Sancho'nun mektubu da yüksek sesle okundu ve valinin aptallığı konusunda şüphelere yol açtı.

Düşes, Sancho'nun köyünde başından geçenleri pajdan dinlemek üzere çekildi; paj hiçbir teferruatı atlamadan her şeyi uzun uzun anlattı. Düşese fındıkları ve Teresa'nın Tronchon peynirinden bile iyi diye yolladığı peyniri verdi. Düşes bunları büyük bir memnuniyetle aldı; kendisini bu memnuniyetle başbaşa bırakıp, bütün cezire valilerinin gurur kaynağı ve aynası olan büyük Sancho Panza'nın valiliğinin nasıl son bulduğunu görelim.

Sancho Panza'nın valiliğinin tatsız sonuna dair

Bu hayata ilişkin şeylerin hep aynı durumda kalacaklarını düşünmek yersizdir; aksine her şey sanki devirler halinde dönüp durur: ilkbaharı bahar izler, baharı yaz¹¹², yazı sonbahar, sonbaharı kış; zaman bu sürekli çarkla birlikte tekrar tekrar döner. Sadece insan hayatı, bitimine doğru zamandan daha hızlı koşar; ancak öbür dünyada, sınırsız hayatta yenilenme umudu vardır; Müslüman filozof Seyyid Hâmid böyle der; çünkü şimdiki hayatın kısalığını ve geçiciliğini, beklenen sonsuz hayatın kalıcılığını, inancın ışığıyla değil, tabii aydınlanmayla anlamış olan birçok kişi vardır. Ancak, yazarımız burada, Sancho'nun valiliğinin ne kadar çabuk bittiğini, tükendiğini, çözüldüğünü, âdeta buhar olup uçtuğunu anlatmak amacıyla bunları söylüyor.

Sancho valiliğinin yedinci gecesinde, ne yemeğe ne şaraba doymuş, yargılamaktan, fikir belirtmekten, kanunlar, kararnameler çıkarmaktan bunalmış halde yatağında uzanmış yatarken, uyku açlığa rağmen kirpiklerini kapatmak üzereydi ki, müthiş bir gürültüyle çanlar çalınmaya, insanlar haykırmaya başladı; sanki koca cezire olduğu gibi batıyordu. Doğrulup yatağında oturdu; dikkatle dinleyip bu müthiş patırtının sebebinin anlamaya çalıştı. Ama anlamak şöyle dursun, haykırışlarla çanlara bir de sayısız trompetle davulun sesi eklenince, kafası daha da karıştı, iyice korktu. Ayağa kalktı; yerler çok nemli olduğu için terliklerini ayağına geçirdi ve sabahlık ya da ona benzer bir şey giymeyip odasından çıktı. Çıktığı anda da koridorda koşan yirmiden fazla adamla karşılaştı; ellerinde meşaleler, kılıçlarını kınlarından çekmiş, avaz avaz bağıryorlardı:

“Silâh başına sayın vali, silâh başına! Cezireyi düşmanlar bastı, mahvolduk, bizi ancak sizin beceriniz ve cesaretiniz kurtarabilir.”

Böyle gürültüyle, telâş ve kargaşa içinde, gördüklerinden, duyduklarından serseme dönmüş olan Sancho'nun yanına geldiler; geldiklerinde bir tanesi dedi ki:

“Hemen silâhlanın efendim, yoksa zat-ı âlinizle birlikte bütün bu cezire de mahvolacak.”

“Ne silâhlanması?” dedi Sancho. “Ben silâhtan, kurtarmadan ne anlarım? Bu tür şeyleri efendim Don Quijote'ye bırakmak daha iyi olur; o bir çırpıda hepsini dağıtır, hadlerini bildirir. Ben, Tanrı huzurunda günahkâr, bu arbedelerden hiç anlamam.”

“Ah, sayın vali!” dedi bir başkası. “Bu ne isteksizlik? Zat-ı âlinize saldırı ve savunma silâhları getirdik; silâhlanıp meydana çıkın; bize yol gösterin, komutanımız olun; valimiz olduğunuza göre, bu görev size düşer.”

“Giydirin şu zırhları bakalım, hayırlısı olsun,” dedi Sancho.

Bunun üzerine hemen yanlarında getirmiş oldukları, bütün vücudu örtecek uzunlukta iki kalkanı, gömleğinin üzerine, başka bir şey giymesine izin vermeden, biri öne, biri arkaya olmak üzere yerleştirdiler. Kalkanlardaki girintilerden kollarını geçirdiler ve iplerle sıkıca bağladılar; Sancho iki kalkanın arasında sopa gibi dimdik sıkıştı kaldı; ne dizlerini

bükebiliyor, ne bir tek adım atabiliyordu. Eline bir mızrak tutuşturdular; ayakta durabilmek için mızrağa yaslandı. Kendisini bu şekilde hazırladıktan sonra, yürümesini, onlara önderlik etmesini, herkesi yüreklendirmesini söylediler. O kendilerine ışık tuttuktan, yön verdikten, yol gösterdikten sonra, işler yoluna girerdi.

“Zavallı ben, nasıl yürüyeyim ki?” dedi Sancho. “Dizkapaklarım yerinden oynamıyor; etime yapışık bu levhalar engel oluyor. Siz en iyisi beni kucaklayıp şehrin yan kapılarından birine götürün; yere uzatın veya ayağa dakin; ben mızrağımla, olmazsa vücudumla, korurum.”

“Yapmayın sayın vali,” dedi adamlardan bir diğeri. “Sizin yürümenizi engelleyen, levhalardan ziyade korku; haydi acele edin, vakit geçiyor, düşmanlar artıyor, haykırışlar yükseliyor, tehlike yaklaşıyor.”

Bu ısrar ve sitemler karşısında zavallı vali hareket etmeyi deneyince yere öyle bir kapaklandı ki, vücudunun paramparça olduğunu düşündü. Kabuğunun içine saklanmış kaplumbağa gibi, tuzlanıp iki tekne arasına konmuş yarım domuz gibi, ters dönüp kuma devrilmiş kayık gibi kalmıştı. Ama o muzip adamlar düştüğünü görüp kendisine acımadılar; aksine, meşalelerini söndürüp tekrar haykırmaya koyuldular; telâş içinde silâh başına çağrısını tekrarlıyorlar, zavallı Sancho’nun üzerine basıp geçiyorlar, kalkanına kılıçlarını indiriyorlardı. İyice büzüşüp başını da iki kalkanın arasına çekmese, zavallı valinin hali haraptı. O daracık yere sıkışmış halde oluk oluk terliyor, kendisini bu belâdan kurtarması için bütün kalbiyle Tanrı’ya yakarıyordu.

Adamların kimi ona takılıp tökezliyor, kimi düşüyordu; hattâ bir tanesi üzerine çıkıp uzun müddet orada durdu; sanki gözcü kulesindeymiş gibi orduları yönetiyor, avaz avaz bağıırıyordu:

“Bizimkiler, bu tarafa, düşman buradan saldırıyor! Şu yan kapıyı koruyun, ana kapı kapansın, şu merdivenleri devirin! Kaynar katran topları, zift, reçine, yağ kazanları gelsin! Sokaklarda yataklarla barikat kurulsun!”

Kısacası, bir şehrin savunmasında kullanılan ne kadar kıvrır zıvır, âlet edevat, savaş gereci varsa, hepsini heyecanla sayıyordu; Sancho, pestili çıkmış halde hepsini dinliyor, katlanıyor ve kendi kendine diyordu ki:

“Tanrı razı olsa da şu cezire elden tamamen gitse, ben de ölsem veya şu belâdan kurtulsam!”

Tanrı Sancho’nun dualarını duydu; hiç beklemediği bir anda, şöyle haykırışlar işitti:

“Zafer, zafer! Düşman yenildi, kaçıyor! Haydi sayın vali, ayağa kalkın, gelin zafer sevincini paylaşın, bu yenilmez bileğin gücü sayesinde düşmandan alınan ganimetlerin paylaşılmasına katılın!”

“Kaldırın beni,” dedi dertli Sancho, dertli bir sesle.

Onların yardımlarıyla ayağa kalktıktan sonra dedi ki:

“Benim yendiğim düşmanı getirin gözüme sokun! Ben düşman ganimeti paylaşmak istemiyorum; eğer bir dostum varsa, rica ediyorum, yalvarıyorum, bir yudum şarap versin

bana, kurudum çünkü; bir de şu terimi silsin, su içinde kaldım.”

Terini sildiler, şarap getirdiler, kalkanları çözdüler; o da yatağının üstüne oturdu ve geçirdiği korkudan, dehşetten ve sıkıntıdan bayılıp kaldı. Oyunu oynayanlar, işi bu kadar ileriye götürdüklerine artık pişmandılar, ama Sancho kendine gelince, bayılmasının verdiği üzüntü hafifledi. Ayıldığında saati sordu; şafağın sökmek üzere olduğunu söylediler. Sustu ve başka bir şey söylemeden giyinmeye başladı; derin bir sessizliğe gömülmüştü. Hepsi onu seyrediyor, böyle aceleyle giyinmesinin sonu nereye varacak diye bekliyorlardı. Nihayet giyindi ve yavaş yavaş –her tarafı sızladığından çabuk çabuk gidemiyordu– ahıra yürüdü; orada bulunanların hepsi onu izliyordu. Karakaçanın yanına gidip kucakladı; alnına bir barış öpücüğü kondurdu ve gözleri dolu dolu, dedi ki:

“Gel bakalım, yoldaşım, dostum benim; dert ortağım, kader ortağım. Ben seninle yetindiğim, senin koşumlarını onarıp küçük vücudunu beslemenin dışında bir şey düşünmediğim zamanlarda, saatlerim, günlerim, yıllarım ne mutluydu! Ama seni bırakıp hırsın, gururun kulelerine tırmandığımda, ruhumu bin türlü sefalet, bin türlü dert, kırk bin türlü huzursuzluk kapladı.”

Bir yandan bu sözleri söylüyor, bir yandan da, kimse kendisine bir şey demediği halde, eşeğe semer vuruyordu. Karakaçanın semeri vurulduğunda, büyük bir sıkıntı ve zorlukla üzerine bindi ve kâhyaya, sekretere, sofracıbaşına, Doktor Pedro Recio’ya ve orada bulunan daha birçok kişiye dönüp dedi ki:

“Beyler, yol açın bana, bırakın eski özgürlüğüme döneyim. Bırakın gidip eski hayatımı arayayım, bu yaşadığım ölümden dirileyim. Ben vali olmak için, cezireleri, şehirleri düşman saldırısından korumak için doğmamışım. Ben kanun yapmaktan, illeri, krallıkları savunmaktan değil, toprağı sürmekten, bellemekten, asma budayıp daldırmaktan anlarım. Evli evinde, köylü köyünde gerek; demek istiyorum ki, herkes hangi işi yapmak için doğmuşsa o işte rahat eder. Orak benim elime vali asâsından daha çok yakışır; tarhanayla karın doyurmayı, beni açlıktan öldüren münasebetsiz bir hekimin insafına kalmaya tercih ederim; özgür olup yazın bir meşenin gölgesinde yatmayı, kışın bir koyun postuyla örtünmeyi, valiliğin esareti altında, Hollanda pamuklusundan çarşaflarda yatmaya, samur kürkleri giyinmeye yeğlerim. Zat-ı âlileriniz Tanrı’ya emanet olun, efendim düke söyleyin, ben çıplak doğdum, şimdi de çıplağım; ne kazandım, ne kaybettim. Demek istiyorum ki, ben bu valiliğe meteliksiz girdim, meteliksiz çıkıyorum; başka cezirelerin valilerinin tam tersine. Şimdi çekilin de bırakın beni gidip yakı yakayım; bu gece tepemde gezinen düşmanlar sayesinde kaburgalarım paramparça oldu sanıyorum.”

“Öyle olmaz, sayın vali,” dedi Doktor Recio. “Ben zat-ı âlinize, düşmeye ve çürüklere iyi gelen bir iksir vereceğim, hemen eski gücünüze, sağlığınıza kavuşacaksınız. Yemek meselesine gelince, zat-ı âlinize söz veriyorum, hatamı düzeltereğim, ne isterseniz bol bol yemenize izin vereceğim.”

“Geçmiş olsun!” diye cevap verdi Sancho. “Türk olmam ne kadar imkânsızsa, kalmam da o

kadar imkânsız. İkinci defa aynı oyuna gelmem. Yemin ederim, bu valilikte kalacağıma ya da tepsiyle getirselers bile başka bir valiliği kabul edeceğime, kanatsız gökyüzüne uçarım. Ben inadıyla meşhur Panza'lar sülâlesindenim; biz bir kere kara dedik mi, ak da olsa, kimseyi dinlemez, kara diye diretiriz. Kanatlanan karınca misali, yelyutanlara, başka kuşlara yem olmak üzere beni havalandıran kanatlar bu ahırda kalsın; ben eskisi gibi yerde yaya yürüyeceğim; ayaklarımı marokenden işlemeli ayakkabılar süslemese de, kaba ipten örülmüş sandallar eksik olmaz. Her koyun kendi sürüsünde rahat eder; insan ayağını yorganına göre uzatmalı. Haydi bırakın geçeyim, geç oldu.”

Kâhya buna şöyle cevap verdi:

“Sayın vali, bilgeliğiniz ve Hıristiyanca yönetiminizle sevgimizi kazandıktan sonra, zat-ı âlinizi kaybetmek bizi ne kadar üzse de, gitmenize memnuniyetle izin vereceğiz. Yalnız, herkesin bildiği gibi, her vali, yönettiği yerden ayrılmadan önce rapor vermek zorundadır; yönetimde bulunduğunuz on günün raporunu verin, sonra Tanrı'nın izniyle, güle güle gidin.”

“Efendim dükün emri olmadan kimse benden rapor isteyemez,” diye cevap verdi Sancho. “Ben kendisiyle görüşeceğim, ona kesin rapor veririm. Üstelik de insan valilikten benim gibi çıplak ayrılıyorsa, bir melek gibi valilik yaptığına başka delil gerekmez.”

“Tanrı hakkı için, büyük Sancho doğru söylüyor,” dedi Doktor Recio. “Bence bırakalım gitsin; dük kendisini görünce müthiş sevinecek.”

Hepsi bu fikri onayladı ve böylece gitmesine izin verildi. Kendisine refakat etmeyi, kendi rahatı için, yolculuğu için istediği herhangi bir şey varsa, sağlamayı teklif ettiler. Sancho, karakaçanı için biraz arpayla kendisi için yarım peynir ve yarım ekmekten başka bir şey istemediğini söyledi; yol çok kısa olduğundan daha fazla erzağa ihtiyacı yoktu. Hepsi Sancho'yu kucakladılar; o da gözlerinde yaşlarla herkesi kucakladı; hem sözleriyle, hem de kesin ve akıllıca kararıyla herkesin hayranlığını topladı.

[112](#) Eskiden yıl beş mevsime bölünürdü: baharın başlangıcı, bahar sonuyla yaz başı, yaz sonu, sonbahar ve kış

Başka herhangi bir öyküye değil, bu öyküye ilişkin şeylere dair

Dük ve düşes, Don Quijote'nin daha önce anlatılan sebeple kendi vasallarına teklif ettiği düellonun gerçekleşmesine karar verdiler. Delikanlı, Doña Rodríguez'in kaynanalığından kurtulmak için Flandre'a kaçmış olduğundan, onun yerine Tosilos adında Gaskonyalı bir uşağı geçirmeyi kararlaştırıp, önceden neler yapması gerektiğini tek tek açıkladılar.

İki gün sonra, dük Don Quijote'ye, rakibinin dört gün sonra şövalye zırhları ve silâhlarıyla düello alanında hazır bulunacağını, genç kız, delikanlının kendisine evlenme sözü verdiğini iddia edecek olursa, kızın arsızca yalan söylediği konusunda delikanlının direteceğini haber verdi. Don Quijote bu haberlere çok sevindi; kendi kendine, bu olayda harikalar yaratmaya söz verdi. Bilek gücü ve cesaretinin boyutlarını dükle düşese gösterebileceği bir fırsatın çıkmış olmasını, büyük talih kabul etti. Böylece, memnuniyet ve heyecan içinde dört günün geçmesini beklemeye başladı; bu dört gün, sabırsızlığı yüzünden ona dört yüz asır gibi geliyordu.

Daha önce başka şeyleri bıraktığımız gibi bunu da bırakalım geçsin, biz gidip Sancho'ya eşlik edelim; Sancho karakaçanının üstünde, yarı neşeli, yarı hüzünlü, efendisinin yanına dönüyordu; onunla birlikte olmak, Sancho için dünyanın bütün cezirelerine vali olmaktan daha iyiydi.

Valisi olduğu cezireden –valisi olduğu yerin cezire mi, şehir mi, kasaba mı, köy mü olduğunu araştırmaya hiç girişmemişti– fazla uzaklaşmamıştı ki, yolun karşısından altı tane hacının ellerinde değnekleriyle geldiğini gördü. Şarkı söyleyerek dilenen yabancılardan dılar; Sancho'nun yanına geldiklerinde sıraya dizildiler ve hepsi birden kendi dillerinde şarkı söylemeye koyuldular. Sancho dillerini anlamıyordu ama *sadaka* kelimesini açık seçik duyunca, bu şarkıyla sadaka istediklerini anladı. Seyyid Hâmid'in dediğine göre fazlasıyla merhametli bir insan olduğu için, heybesinden yarım ekmeğiyle yarım peynirini çıkarıp yabancılara verdi ve işaretlerle, verilecek başka bir şeyi olmadığını anlattı. Onlar da verdiklerini memnuniyetle aldılar ve şöyle dediler:

“*Guelte! Guelte!*¹¹³”

“Benden ne istediğinizi anlamıyorum, kardeşlerim,” dedi Sancho.

Bunun üzerine, aralarından biri koynundan bir kese çıkarıp Sancho'ya gösterdi; o da para istediklerini anladı. Başparmağını boğazına dayayıp elini yukarı kaldırarak hiç parası olmadığını anlattı ve eşeğini dürtüp aralarından ayrıldı. O geçerken, yabancılardan biri kendisini dikkatle süzdükten sonra üstüne atıldı; kollarını beline dolayıp yüksek sesle ve gayet İspanyolca, dedi ki:

“Yüce Tanrım! Gözlerime inanamıyorum! Kollarımın arasındaki, gerçekten sevgili dostum, sevgili komşum Sancho Panza mı? Şüphesiz öyle; çünkü şu anda ne uyuyorum, ne de sarhoşum.”

Sancho isminin söylendiğini duyunca, yabancı hacının kendisini kucakladığını görünce çok şaşırıldı; tek kelime etmeden, büyük bir dikkatle adamı inceledi, ama mümkün değil tanıyamıyordu. Yabancı, Sancho'nun şaşkınlığını görünce dedi ki:

“Nasıl olur? Kardeşim Sancho Panza, köyünüzün esnafı, komşun *Morisco*¹¹⁴ Ricote'yi tanımadın mı?”

Bunun üzerine Sancho kendisine daha dikkatli baktı; hatlarını yavaş yavaş çıkarır gibi oldu; sonunda tanıdı ve eşeğinden inmeden kollarını boynuna dolayıp dedi ki:

“Bu üstündeki acayip kıyafetle kim tanıyabilir seni, Ricote? Söylesene, kim seni böyle frenkleştirdi? İspanya'ya dönmeye nasıl cesaret ettin? Seni yakalarlar, tanılırsa başın belâya girer.”

“Sancho, sen beni ele vermezsen,” dedi hacı, “eminim bu kıyafetle kimse beni tanıyamaz. Gel yoldan ayrılıp ilerideki kavaklığa gidelim; arkadaşlarım orada yemek yiyip dinlenmek istiyorlar. Sen de bizimle birlikte yersin; çok hoş insanlardır. Ben de sana, köyümüzden ayrıldığımdan beri başıma gelenleri anlatma fırsatı bulurum; senin de bildiğin gibi, Majestelerinin, benim milletimden olan zavallıları şiddetle tehdit eden emrine uyup ayrılmıştım köyden.”

Sancho kabul etti; Ricote de diğer hacılarla konuştuktan sonra, anayoldan epeyce uzaktaki kavaklığa gittiler. Değneklerini attılar; kukuletalı pelerinlerini çıkardılar ve gömlekleriyle kaldılar. Yaşını başını almış bir adam olan Ricote haricinde hepsi genç ve çok yakışıklı adamlardı. Hepsinin yanlarında heybeleri vardı ve sonra anlaşıldığı gibi, heybeleri epeyce yüklüydü; en azından, insanı kurutup susatan yiyeceklerle doluydular.

Yere uzandılar; çimenleri örtü kabul edip üzerine ekmek, tuz, bıçak, ceviz, peynir ve çiğnenecek bir şeyleri olmasa da emilebilecek domuz kemikleri koydular. Ayrıca, adına *havyar* dedikleri, balık yumurtasından yapılan ve bolca şarap içirten siyah bir yiyecek de koydular. Zeytin de vardı; kuruydular, herhangi bir çeşni katılmamıştı, ama lezzetliydi. Yine de, o kır ziyafetinde en çok rağbet gören, adamların her birinin heybesinden çıkardığı toplam altı tulum şarap oldu. *Morisco*'dan Alman'a veya Cermen'e dönüşmüş olan Ricote bile heybesinden kendi şarabını çıkardı; tulumu irilikte diğer beş tulumla yarışabilirdi.

Büyük bir zevkle ve ağır ağır yemeye başladılar; bıçaklarının ucuyla her şeyden minik parçalar alıp her lokmanın tadını çıkarıyorlardı. Sonra hepsi bir anda ve hep birlikte kollarını ve tulumlarını havaya kaldırdılar; ağızları tulumların ağzına yapışık, gözleri gökyüzüne dikili halde, âdeta dikkatle nişan alır gibi, çok uzun bir süre kaldılar; başlarını iki yana sallayıp aldıkları hazzı belirterek, tulumların içindekini midelerine boşalttılar.

Sancho bütün bunları seyrediyor ve hiçbirine üzülüyordu¹¹⁵; aksine, gayet iyi bildiği, “Roma'ya gidersen, gördüğünü yap,” atasözüne uyarak Ricote'den tulumunu istedi; diğerleri gibi nişan aldı ve en az onlar kadar zevkini çıkardı.

Tulumlar dörder kere havaya dikilmeye imkân tanıdılar; ama beşincisi mümkün olmadı; çünkü artık hasır gibi kuruyup boşalmışlardı; bu da, o ana kadarki neşelerini söndürdü.

Arasına aralarından biri sağ eliyle Sancho'nun elini tutup şöyle diyordu:

“İspanyol-Cermen, hep bir: iyi arkadaş.”

Sancho da, “İyi arkadaş, Tanrı'ya yemin,” diye cevap veriyordu.

Sonra bir kahkaha patlatıp bir saat gülüyor, o sırada, valiliği sırasında olanlardan hiçbirini hatırlamıyordu; çünkü insan yiyip içtiği süre boyunca, dertlerin pek söz hakkı olmaz. Nihayet, şarap bittiğinde hepsine bir uyku çöktü ve sofranın üzerinde uyuyakaldılar. Bir tek Ricote ve Sancho, diğerlerinden daha fazla yiyip daha az içtiklerinden, uyanık kaldılar. Ricote Sancho'yu alıp bir gürgenin altına götürdü; hacıları tatlı uykularına gömülmüş halde bırakıp ağacın altına oturdular. Ricote *Morisco* dilini hiç karıştırmadan, düzgün bir İspanyolca'yla şu sözleri söyledi:

“Sevgili komşum ve arkadaşım Sancho Panza, Majestelerinin, benim ırkımdan olanlara karşı çıkardığı sürgün emrinin hepimize nasıl korku ve dehşet saldığını gayet iyi biliyorsun. En azından ben o kadar korktum ki, daha İspanya'dan ayrılmamız için verilen mühlet dolmadan, o korkunç cezalar kendime de, çocuklarıma da uygulanmış gibi geliyordu bana. Ben de, ihtiyatlı bir adam olarak, tıpkı oturduğu evden belirli bir tarihte çıkarılacağını bilen ve taşınmak üzere başka bir yer ayarlayan bir kimse gibi, önlem aldım. Ailemi yanıma almadan, tek başıma köyden ayrılıp, rahatça, diğerleri gibi aceleye getirmeden ailemi yerleştirebileceğim bir yer aramaya karar verdim. O sürgün emirlerinin, kimilerinin dediği gibi tehditten ibaret olmadığını, gerçek kanunlar olduklarını, zamanı geldiğinde yürürlüğe konulacaklarını, ben de, bütün yaşlılarımız, büyüklerimiz de, anlamıştık. Bizimkilerin kötü ve saçma sapan niyetlerini bildiğimden, bunun gerçek olduğuna daha da çok inanıyordum. Hattâ bence Majestelerini böyle cesurca bir kararı almaya iten, ilâhi bir ilham olmuştu. Hepimiz suçlu olduğumuzdan değil; aramızda gerçek ve kararlı Hıristiyanlar da vardı; ama sayıları o kadar azdı ki, öyle olmayanlara karşı koyamazlardı. Bu durumda da, koynunda yılan, evinde düşman beslemek doğru değildi. Kısacası, sürgün cezası bize haklı olarak verildi; kimilerine göre hafif ve yumuşak bir cezaydı; ama bizim gözümüzde, verilebilecek en korkunç cezaydı. Nerede olursak olalım, İspanya için gözyaşı döküyoruz; nihayet İspanya'da doğduk, bizim vatanımız burası. Başımıza gelen felâkete yakışır bir karşılamayı hiçbir yerde bulamıyoruz; istekle karşılanıp ağırlanacağımızı, ikram göreceğimizi sandığımız Berberistan'da ve Afrika'nın her yerinde ise, en fazla hakarete uğruyor, en kötü muameleyi görüyoruz. Sahip olduğumuz mutluluğun kıymetini, ancak kaybedince anladık; hemen hepimizin İspanya'ya dönme arzusu o kadar büyük ki, benim gibi lisanını bilenlerin çoğu (ki bunların sayısı da çok kabarık), memlekete dönüp karılarını, çocuklarını, oralarda tek başlarına bırakıyorlar; İspanya'yı bu kadar seviyoruz çünkü. Vatan aşkı hiçbir şeye benzemez derlerdi; bunun anlamını şimdi çok iyi anlıyorum, tecrübeyle biliyorum. Dediğim gibi, köyümüzden ayrıldım, Fransa'ya gittim; orada bizi iyi karşıladıkları halde, her yeri görmek istedim. İtalya'ya, sonra Almanya'ya geçtim; orada daha serbestçe yaşanabilir gibi geldi bana; çünkü oranın halkı teferruatla fazla ilgilenmiyor; herkes istediği gibi yaşıyor; memleketin büyük bölümünde inanç

özgürlüğü var. Augusta'ya¹¹⁶ yakın bir köyde bir ev aldım; sonra bu hacılara katıldım. Her yıl çok sayıda hacı İspanya'ya gelip tapınaklarını ziyaret ediyor; İspanya onların Amerika'sı gibi; kesin bir kazanç kaynağı. Hemen hemen bütün ülkeyi geziyorlar; her köyden, yiyip içmiş, ceplerinde en azından bir riyal değerinde bozuk parayla ayrılıyorlar. Seyahatin sonunda, yüz altından fazla kâr etmiş oluyorlar; bunları da, ya değneklerinin içine, ya pelerinlerindeki yamalara saklayarak veya bir başka yol bularak, kaydoldukları karakol veya geçitlerdeki muhafızlara rağmen İspanya'dan çıkarıp kendi ülkelerine götürüyorlar. Benim niyetim, Sancho, burada gömülü bıraktığım serveti bulup çıkarmak; köyün dışında olduğu için, tehlikesi yok. Sonra da, Cezayir'de olduğunu bildiğim karıma ve kızıma Valencia'dan mektup yazıp veya kendim gidip, onları Fransa'da bir limana getirmenin yolunu bulacağım; oradan da Almanya'ya götüreceğim; sonra ne olacağımı Tanrı bilir. Sonuç olarak Sancho, kızım Ricota'yla karım Francisca Ricota'nın Katolik Hıristiyan olduklarını kesinlikle biliyorum; ben o kadar olmasam da, yine de Magripli'den çok Hıristiyan sayılırım. Tanrı'ya daima zihnimi aydınlatması, kendisine nasıl hizmet etmem gerektiğini bana göstermesi için dua ediyorum. Benim anlamadığım, karımla kızımın niçin Hıristiyan olarak yaşayabilecekleri Fransa'ya değil de, Berberistan'a gittikleri.”

Sancho buna şöyle cevap verdi:

“Herhalde ellerinden bir şey gelmediği içindir Ricote; çünkü onları karının ağabeyi Juan Tiopieyo götürdü. Kendisi herhalde tam bir Magripli olduğundan, en emin yere gitmiştir. Sana bir şey daha söyleyeyim: Bence gömdüğün servetini aramaya boşuna gidiyorsun; çünkü duyduğumuza göre, kayınbiraderinle karının elinden, kaydettirmek üzere götürdükleri çok sayıda inci ve altın parayı almışlar.”

“Olabilir tabii,” dedi Ricote; “ama benim gömdüğüm servete dokunmadıklarını biliyorum Sancho; çünkü ben bir terslik olur korkusuyla yerini onlara söylememiştim. Sancho, sen eğer benimle gelip kazmama, sonra da gizlememe yardım edersen, sana iki yüz altın veririm; onunla ihtiyaçlarını karşılırsın; ne kadar ihtiyacın olduğunun farkındayım; sen de biliyorsun.”

“Gelirdim ama,” dedi Sancho, “ben hırslı bir insan değilim. Hattâ bu sabah öyle bir görevden vazgeçtim ki, devam etsem, evimin duvarlarını altınla kaplayıp altı ay geçmeden gümüş tabaklarda yemek yiyebilirdim. Hem bu yüzden, hem de düşmanlarına yardım etmeyi kralıma ihanet saydığımdan, sen bana iki yüz yerine dört yüz altını şuracıkta elime saysan bile, seninle gelmezdim.”

“Bu bıraktığın görev neydi Sancho?” diye sordu Ricote.

“Bir cezirenin valiliğini bıraktım,” diye cevap verdi Sancho. “Hem de benzeri kolay kolay bulunmayacak bir cezire.”

“Peki nerede bu cezire?” diye sordu Ricote.

“Nerede mi?” dedi Sancho. “Buradan iki fersah uzakta; adı da Barataria Ceziresi.”

“Sus Sancho,” dedi Ricote; “cezireler denizin ortasında olur; karada cezire olmaz.”

“Nasıl olmaz?” dedi Sancho. “Sana söylüyorum işte, sevgili Ricote, oradan bu sabah

ayrıldım; daha dün oradaydım, canavar gibi de yönetiyordum cezireyi; ama buna rağmen, valilik bana tehlikeli bir meslek gibi geldiği için bıraktım.”

“Peki bu valilikten kazancın ne oldu?” diye sordu Ricote.

“Kazancım,” dedi Sancho, “şunu öğrenmek oldu: Hayvan sürüsü dışında bir şeyi yönetmek, bana göre bir iş değil; ayrıca bu tür valiliklerde kazanılan servetler uğruna, insan huzurundan da, uykusundan da, hattâ besininden de oluyor; çünkü cezirelerde valilerin az yemesi gerekiyor; hele valinin sağlığıyla ilgilenen bir hekim varsa.”

“Hiç anlamıyorum seni Sancho,” dedi Ricote; “ama bütün söylediklerin zırva gibi geliyor bana. Seni kim bir cezirenin başına vali diye getirir? Dünyada vali olmaya senden daha uygun kimse kalmadı mı? Sancho, sus ve aklını başına topla; bir düşün, belki dediğim gibi benimle gelip gömülü servetimi kazmama yardım edersin. Gerçekten o kadar büyük bir servet ki, hazine denebilir; dediğim gibi geçimini sağlayacak parayı veririm sana.”

“İstemiyorum dedim ya, Ricote,” dedi Sancho. “Seni ele vermeyeceğime sevin, bununla yetin ve hayırlısıyla yoluna devam et; bırak ben de kendi yoluma gideyim; ne demişler, namusla kazanılan servet batır, namussuzlukla kazanılan servet hem batır, hem sahibini batırır.”

“İsrar etmek istemiyorum Sancho,” dedi Ricote. “Peki, söyler misin, karım, kızım ve kayınbiraderim köyden ayrıldıklarında sen orada mıydın?”

“Evet, oradaydım,” diye cevap verdi Sancho. “Şunu söyleyebilirim sana: Kızın giderken o kadar güzeldi ki, bütün köy halkı onu görmeye çıktı; herkes, dünyanın en güzel yarattığı olduğunu söylüyordu. Kızın ağlıyor, bütün arkadaşlarını, tanıdıklarını, kendisini görmeye gelenleri kucaklıyor, hepsine, kendisi için Tanrı’ya ve annesi Yüce Meryem’e dua etsinler diye yalvarıyordu. Öyle duygulu bir hali vardı ki, ben pek sulugöz olmadığım halde, beni bile ağlattı. Doğrusu çok kişi kızını saklamak, yola çıkıp kaçırmak istedi; ama kralın emrine karşı gelme korkusuyla yapamadılar. Özellikle Don Pedro Gregorio çok sarsılmıştı; senin de tanıdığın, kızını çok sevdiği söylenen, büyük mülklerin vârisi zengin delikanlı. Kızın gittikten sonra kendisini köyde gören olmadı; hepimiz kaçırmak niyetiyle peşine düştüğünü düşündük; ama şu ana kadar bir haber alamadık.”

“O delikanlının kızına âşık olduğundan hep şüphelenmiştim zaten,” dedi Ricote; “ama kızım Ricota’nın iffetliliğine güvendiğimden, bu sevgi beni korkutmuyordu. Sen de duymuşsundur Sancho, *Morisco*’lar eski Hıristiyanlar’la asla gönül bağı kurmazlar ya da pek nadiren kurarlar; kızım da benim gözümde aşktan çok Hıristiyanlık’la ilgilendiğinden, o zengin delikanlının ısrarlarına kulak vermez diye düşündüm.”

“Dilerim Tanrı seni haklı çıkarır,” dedi Sancho; “çünkü öbür türüsü ikisi için de kötü olurdu. İzin ver de ben artık gideyim, sevgili Ricote, bu gece efendim Don Quijote’nin olduğu yere varmak istiyorum.”

“Tanrı’ya emanet ol kardeşim Sancho; benim arkadaşlarım da kıpırdanmaya başladı; bizim de yolumuza devam etmemizin vaktidir.”

İkisi kucaklaştıktan sonra Sancho eşeğine bindi, Ricote değneğine yaslandı ve ayrıldılar.

[113](#) *guelte*: para

[114](#) *Morisco*: Endülüs'te yaşayan, vaftiz olmuş Müslüman asıllı kimse

[115](#) Neron'un Roma'yı yanarken seyredişini anlatan bir balada gönderme

[116](#) Bugünkü Augsburg

ELLİ BEŞİNCİ BÖLÜM

Yolda Sancho'nun başına gelenlere ve başka harikulâde olaylara dair

Sancho Ricote'yle oyalanmış olduğundan, dükün şatosuna o gün varamadı; şatoya varmasına yarım fersah kalmıştı ki, akşam oldu; hava oldukça karanlık ve kapalıydı. Ama mevsim yaz olduğu için buna pek aldırmayarak, sabahı beklemek niyetiyle yoldan biraz ayrıldı. Rahat edebileceği bir yer ararken, kara bahtı, çok eski birtakım binaların arasındaki derin ve karanlık bir kuyuya eşeğiyle birlikte düşmesine sebep oldu. Düşerken bütün kalbiyle Tanrı'ya dua ediyor, cehennem dibine varıncaya kadar düşmeye devam edeceğini sanıyordu. Ama öyle olmadı; üç adam boyu mesafeyi biraz geçtiklerinde, eşeğin ayakları dibe çarptı; Sancho da kendini eşeğin üzerinde, hiçbir yeri kırılmamış, yaralanmamış halde buldu.

Vücudu sağlam mı, yoksa bir yeri delinmiş mi diye anlamak için her tarafını yokladı, nefesini tuttu; sapsağlam, sağlıklı olduğunu görünce de, bu lütfundan dolayı yüce Tanrı'ya şükretmeye koyuldu; çünkü hiç şüphesiz bin parçaya bölündüğünü düşünmüştü. Kimsenin yardımı olmadan kuyudan çıkmanın mümkün olup olmayacağını anlamak için elleriyle kuyunun duvarlarını yokladı; ama duvarlar dümdüzdü, tutunulacak bir yeri yoktu. Bunun üzerine Sancho'nun yüreği daraldı; bir de karakaçanın acıklı inlemelerini duyunca, kaygısı iyice arttı; eşeğin şikâyetlerinde şaşılacak bir şey yoktu; fesatlığından da yapmıyordu; çünkü gerçekten kötü durumdaydı.

“Ah!” dedi bunun üzerine Sancho Panza. “Bu sefil dünyada insanın başına ikide birde ne beklenmedik olaylar geliyor. Kim derdi ki dün bir cezirenin valisi olarak taç giyen, hizmetkârlarına, vasallarına hükmeden kişi, bugün bir kuyuya gömülecek, ne yardım edecek biri, ne imdadına koşacak bir hizmetkâr, bir vasal bulunacak? Eşeğim de, ben de, burada açlıktan öleceğiz; o daha önce ağrıdan, acıdan, ben de üzüntüden ölmezsek. En azından ben, efendim La Mancha'lı Don Quijote kadar talihli olamayacağım. Efendim o büyüü Montesinos'un mağarasına indiğinde evindekinden daha güzel ağırlanmıştı; âdeta kurulu sofraya, serili yatağa gitmişti. O orada güzel, huzurlu hayaller görmüştü; ben burada herhalde kurbağalar, yılanlar göreceğim. Zavallı ben, çılgınlığım, hayallerim nereye vardı! Tanrı razı olup da beni bulduklarında, buradan kemiklerimi çıkaracaklar, hem de bembeyaz, dümdüz, aşınmış halde; sevgili karakaçanımın kemikleri de çıkacak. Belki bundan kim olduğumuz anlaşılır; en azından Sancho Panza'nın eşeğinden, eşeğinin de Sancho Panza'dan asla ayrılmadığını bilenler anlar. Tekrar söylüyorum: Bahtımız ne kadar karaymış ki, kendi memleketimizde, sevdiğimizimizin arasında ölmemize izin vermedi; orada derdimize çare bulunmasa bile, bize üzülecek, son nefesimizde gözümüzü kapatacak biri eksik olmazdı! Ah benim sevgili dostum, yoldaşım, hizmetlerine ne kadar kötü karşılık verdim! Beni affet, elinden geldiğince kadere yalvar, ikimizi bu sefaletten kurtarsın; sana söz veriyorum, kurtulursak başına ödül kazanan şairler gibi defne dalından bir taç oturtacağım; sana iki misli yem vereceğim.”

Sancho Panza böyle yakınıyor, eşegi tek kelime cevap vermeden onu dinliyordu; zavallının sıkıntısı, kaygısı o kadar fazlaydı. Bütün geceyi dertli dertli şikâyet ederek geçirdikten sonra, nihayet sabah olduğunda, Sancho aydınlık ve ışıktayken, kuyudan yardımsız çıkmanın katiiyen mümkün olamayacağını gördü. Sesini belki birine duyurabilir umuduyla yakınmaya, haykırmaya koyuldu; ama yaptığı, çölde haykırmaktan farksızdı; çünkü civarda kendisini işitebilecek bir tek kişi yoktu; bunun üzerine kendisini kesinlikle ölü kabul etti.

Eşek sırtüstü yatmaktaydı; Sancho Panza, ayakta zor durduğu halde, onu kaldırmayı başardı. Kendileriyle aynı kaderi paylaşmış olan heybelerden bir parça ekmek çıkarıp eşeğine verdi; ekmek eşeğin hoşuna gitti; Sancho da, eşek anlarmış gibi dedi ki:

“Ekmek her acıyı dindirir.”

Bu sırada, kuyunun bir yanında bir delik gördü; eğilip büzüşürse, bir insanın sığabileceği kadar da büyüktü. Sancho Panza hemen gidip baktı; sürünerek girdi ve içerisinin geniş ve büyük olduğunu gördü; tavan denilebilecek yerden güneş ışığı girdiğinden, her şeyi görebiliyordu. Bu deliğin ileride başka bir geniş deliğe açıldığını da görünce, tekrar eşeğinin yanına döndü. Eline bir taş alıp deliğin etrafındaki toprakları kazıdı ve kısa sürede, deliği, eşeğin rahatça sığabileceği kadar büyüttü. Eşegi delikten geçirip yularından tutarak mağarada ilerlemeye başladı; başka bir yerinden çıkışı var mı diye bakıyordu. Bazen karanlıkta, bazen yarı karanlıkta, ama hep korkuyla ilerliyordu.

“Sen bana yardım et, yüce Tanrım!” diyordu içinden. “Bana felâket gibi gelen bu olay, efendim Don Quijote’ye iyi bir serüven olurdu. O olsa, bu dipsiz kuyuyu, zindanı, çiçekli bahçeler, görkemli saraylar gibi görür, bu daracık, karanlık yerden çiçekli bir çayıra çıkmayı umardı. Oysa zavallı ben, şaşkın, korku içinde, her adımda, ayaklarımın altında birdenbire ilkinden de derin bir kuyu açılacağını, beni yutacağını düşünüyorum. Ey felâket, tek başına geldiysen hoşgeldin.”

Bu şekilde ve bunları düşünerek, zannınca yarım fersahtan biraz daha fazla yol aldıktan sonra, solgun bir ışık gördü; bir yerden içeriye gün ışığı giriyor gibiydi; bu da, bulunduğu yerin, öteki dünyaya giden yola açılan bir ağız olduğuna işaret etti.

Seyyid Hâmid Badincani kendisini orada bırakır ve efendisine döner: Don Quijote, Doña Rodríguez’in kızının namusunu lekeleyen ahlâksızla yapacağı düelloyu heyecan ve mutluluk içinde beklemekteydi. Nedimenin kızının uğradığı çirkin hakaretin ve haksızlığın intikamını almaya kararlıydı.

Bir sabah, at üzerinde, ertesi gün gireceğini düşündüğü çarpışma için temrin yapmaya çıkmış, Rocinante’yi atağa kaldırmıştı; Rocinante bir ara bir çukurun tam kenarına bastı; Don Quijote dizginlere bütün gücüyle asılmasa, mutlaka içine düşecekti. Sonuçta atı durdurdu, düşmedi ve birazcık daha yaklaşıp yere inmeden çukurun içine baktı; bakarken, içeriden avaz avaz haykırırlar geldi. Dikkatle dinleyince, haykıranın söylediklerini seçebildi; şöyle diyordu:

“Yukarıdakiler! Beni duyabilen bir Hıristiyan, merhametli bir şövalye var mı orada? Diri

diri gömülmüş bu günahkâra, valiliğini kaybetmiş bu bahtsız valiye acıyın!”

Don Quijote’ye Sancho Panza’nın sesini duyuyormuş gibi geldi; şaşırıp kaldı. Avazı çıktığı kadar bağırarak dedi ki:

“Kim var aşağıda? Kim bu yakınan?”

“Aşağıda kim olabilir, kim yakınabilir ki?” diye bir cevap geldi. “Tabii ki mahvolmuş Sancho Panza; Barataria Ceziresi’nin valisi (olmaz olaydım); ünlü şövalye La Mancha’lı Don Quijote’nin silâhtarı.”

Don Quijote bunu duyunca şaşkınlığı iki katına çıktı; Sancho Panza’nın ölmüş olduğu ve ruhunun da orada azap çektiği fikrine kapılarak dedi ki:

“Katolik Hıristiyan olarak ant veriyorum sana, kim olduğunu bana söyle; eğer azapta bir ruhsan, senin için ne yapmamı istediğini söyle. Benim mesleğim bu dünyada yardıma muhtaç olanların yardımına, imdadına koşmak olduğuna göre, kendi kendilerine yardım edemeyen, öteki dünyanın zavallılarına da, Katolik Hıristiyan olarak yardım ederim.”

“Öyleyse,” diye geldi cevap, “zat-ı âliniz, efendim La Mancha’lı Don Quijote olmalısınız; sesinizin de aynı olduğuna şüphe yok.”

“Ben Don Quijote’yim,” dedi Don Quijote; “yaşayanlara ve ölümlere yardım etmek, ihtiyaçlarını karşılamak da mesleğimdir. Onun için söyle bana kim olduğunu; şaşırdım kaldım. Eğer silâhtarım Sancho Panza’ysan ve öldüysen, şeytanlar seni götürmediyse ve Tanrı’nın merhametiyle arafa gittiysen, kutsal anamız Katolik Kilisesi’nin, seni içinde bulunduğu azaptan kurtarmaya yetecek yardımları vardır. Ben de kendi adıma, bütün varlığımla yardımda ona katılırım; onun için, durumunu açıkla ve kim olduğunu söyle.”

“Lânet olsun!” diye cevap verildi. “Saygıdeğer La Mancha’lı Don Quijote, zat-ı âlinizin istediği kişinin başı üzerine yemin ederim, ben silâhtarınız Sancho Panza’yım; hayatım boyunca da hiç ölmedim. Valiliği bıraktım (sebeplerini anlatmak için daha uzun bir zaman lâzım) ve dün gece bu kuyuya düştüm; karakaçanımla birlikte buraya gömüldüm; o da burada yanımda, inanmıyorsanız sorun.”

Bu kadarla da kalmadı; eşek âdeta Sancho’nun dediklerini anlamış gibi, o anda öyle bir anırmaya başladı ki, anırtıları bütün mağarada yankılandı.

“Müthiş bir şahit!” dedi Don Quijote. “Anırtısını kendim doğurmuş gibi tanıdım; senin sesini de tanıdım sevgili Sancho. Bekle beni, dükün şatosu yakında; gidip herhalde günahların yüzünden düştüğün bu kuyudan seni çıkaracak birilerini getireyim.”

“Tanrı aşkına efendim,” dedi Sancho, “gidin ve çabuk dönün; ben artık diri diri gömülü kalmaya dayanamıyorum; korkumdan ölüyorum.”

Don Quijote onu bırakıp şatoya, dükle düşese Sancho Panza’nın başına geleni anlatmaya gitti. Onlar da çok şaşırdılar; ama çok eski zamanlardan beri orada bulunan kuyunun öteki ağzına düştüğünü tahmin ettiler. Onların anlayamadığı, kendilerinin haberi olmadan valiliği nasıl bırakıp geldiğiydi. Neyse, ipler, halatlar alındı ve çok sayıda insan, büyük zahmetlerle karakaçanla Sancho Panza’yı o kör karanlıktan güneş ışığına çıkardı. Bunu gören bir talebe

dedi ki:

“Bütün kötü valiler valiliklerinden bu şekilde ayrılmalıydılar; bu günahkârın çukurun dibinden çıktığı şekilde: açlıktan ölmek üzere, benzi solmuş ve tahminimce meteliksiz.”

Sancho bunu duydu ve dedi ki:

“Dedikoducu kardeşim, bana verdikleri cezirenin başına vali olarak geçeli sekiz veya on gün oldu. Bu süre içinde, bir saat bile karnım tok gezmedim; hekimler peşimi bırakmadı; düşmanlar kemiklerimi kırdı; ne bir ücret alabildim, ne de bahşiş. Bu durumda, bence valilikten bu şekilde ayrılmayı hak etmemiştim; ama altı olur, yedi olur, hep Tanrı'nın dediği olur; her şeyin en doğrusunu, herkes için neyin en iyi olacağını Tanrı bilir; güne göre kürk giyinmek gerek; ‘büyük lokma ye, büyük söyleme,’ demişler; ak koyunu gören, içi dolu yağ sanır. Tanrı ne demek istediğimi biliyor; bu kadarı yeter, daha fazla söyleyebilirdim ama söylemeyeceğim.”

“Kızma Sancho, duyduklarına da sinirlenme; bunun sonu yok. Senin vicdanın temiz olduktan sonra kim ne derse desin. Dedikoducuların dilini bağlamaya kalkmak, denize kapak yapmaya benzer. Vali valiliğinden zengin ayrılırsa, hırsızlık ettiğini söylerler; fakir ayrılırsa, ahmak, sersem derler.”

“Bu sefer bana hırsız değil, aptal diyecekleri kesin,” dedi Sancho.

Böyle konuşa konuşa, etraflarında hizmetkârlar ve çok sayıda insanla şatoya geldiler. Dük ve düşes bir galeride Don Quijote'yle Sancho'yu beklemekteydiler. Sancho çıkıp dükü görmeden önce karakaçanını ahıra yerleştirmek istedi; kuyuda çok kötü bir gece geçirdiğini söyledi. Sonra senyörlerini görmeye gitti ve önlerinde diz çökerek dedi ki:

“Saygıdeğer efendilerim, ben kendim hak etmediğim halde, zat-ı âlinizin isteğiyle Barataria Cezirenize vali olarak gittim; cezireye çıplak girdim, çıplak çıktım; ne kazandım, ne kaybettim. Cezireyi iyi mi, kötü mü yönettiğimi, oradaki şahitlerim istedikleri gibi anlatsınlar. Anlaşmazlıkları çözümlendim; dâvaları hükme bağladım; bunların hepsini açlıktan ölererek yaptım; çünkü Tirteafuera'lı cezire ve vali hekimi Doktor Pedro Recio öyle istedi. Gece vakti düşman saldırısına uğradık; düşmanlar tarafından fena halde sıkıştırılmış olduğumuz halde, ceziredekiler benim cesaretim sayesinde kurtulup zafer kazandığımızı söylediler; onlar ne kadar doğru söylüyorsa, Tanrı da kendilerine o kadar sıhhat versin. Kısacası, bu süre içinde valiliğin beraberinde getirdiği yükümlülükleri ve sorumlulukları tarttım; kendi hesabıma, omuzlarımın kaldıramayacağını anladım; bunlar benim kaburgalarımın göre yük, sadağımın göre ok değil. Bu yüzden de, valilik beni harcamadan ben valiliği harcamaya karar verdim ve dün sabah cezireyi bulduğum gibi bıraktım: ben gittiğimde var olan sokakları, evleri ve çatılarıyla. Kimseden borç istemedim; hiçbir kazanca ortak olmadım; faydalı birtakım kanunlar çıkarmayı düşünüyordum, ama uyulmaz korkusuyla çıkarmadım; uyulmayan kanun, olsa da birdir, olmasa da. Her neyse, cezireden karakaçanımla tek başıma çıktım; bir kuyuya düştüm; içinde ilerledim ve sonunda bu sabah, güneşin ışığıyla, çıkışı gördüm; ama çıkmak pek kolay değildi; Tanrı bana efendim Don Quijote'yi göndermeseydi, kıyamete kadar orada

kalacaktım. Kısacası saygıdeğer dük ve düşes, valiniz Sancho Panza işte karşımızda; valilik ettiği epi topu on günde şunu öğrendi ki, değil bir cezirenin, bütün dünyanın valisi olmak bile umurunda değil; böyle olunca da, zat-ı âlinizin ayaklarını öpüyor ve çocukların oynadığı ‘sen sıçra, bana ver,’ oyunundaki gibi valilikten sıçrayıp efendim Don Quijote’nin hizmetine geçiyorum. Ne de olsa onun hizmetinde, ekmeğimi korku içinde yesem de, hiç değilse karnım doyuyor. Karnım doyduktan sonra, ister hayvan yemiyle doysun, ister keklikle, ben aldırım.”

Sancho uzun konuşmasına bu sözlerle son verdi. Don Quijote sürekli, konuşurken binlerce zırva yumurtlayacağı korkusu içindeydi; bu kadar az zırvayla konuşmayı bitirdiğini görünce, içinden Tanrı’ya şükretti. Dük Sancho’yu kucakladı ve valiliği bu kadar çabuk bıraktığına çok üzüldüğünü, ama kendisine malikânesinde daha hafif ve daha kazançlı bir mevki verilmesini sağlayacağını söyledi. Düşes de Sancho’yu kucakladıktan sonra kendisiyle ilgilenilmesini emretti; çünkü çok hırpalanmış, çok kötü muamele görmüş gibi bir hali vardı.

ELLİ ALTINCI BÖLÜM

Nedime Doña Rodríguez'in kızının hakkını korumak için La Mancha'lı Don Quijote'nin uşak Tosilos'la giriştiği görülmedik, duyulmadık çarpışmaya dair

Dük ve düşes, Sancho Panza'ya oynadıkları valilik verme oyunundan pişman olmamışlardı. Üstelik kâhya o gün gelmiş ve Sancho'nun valiliği sırasında yaptığı, söylediği her şeyi, neredeyse tek kelimesini atlamadan aktarmış, cezireye yapılan saldırıyı, Sancho'nun korkusunu ve gidişini abartarak anlatmış, dük ve düşes de pek memnun kalmışlardı.

Bundan sonra, öyküde anlatıldığına göre, düello için kararlaştırılan gün geldi. Dük, uşağı Tosilos'a, Don Quijote'yi öldürmeden, yaralamadan yenebilmek için ne yapması gerektiğini tekrar tekrar anlatmıştı. Tarafların, mızrakların sivri demir uçlarını çıkarmalarına karar verdi; Don Quijote'ye kendisinin Hıristiyanlığıyla övündüğünü, Hıristiyanlığın ise, bu çarpışmanın bu kadar tehlikeli ve ölümcül şekilde yapılmasına izin vermediğini söyledi; bu tür düelloları yasaklayan Kutsal Konsil kararına aykırı olduğu halde kendi arazisinde ona serbest bir düello alanı tanımış olmasıyla yetinmesini ve bu şiddetli çatışmayı en uç noktasına götürmemesini rica etti.

Don Quijote cevaben Ekselânslarının, bu meseleye ilişkin her şeyi kendi istediği şekilde düzenlemesini, hepsini kabul edeceğini söyledi. Nihayet korkuyla beklenen gün geldi; şatonun ana avlusuna, dükün emriyle, düello hakemlerinin ve anne kız dâvacı nedimelerin duracağı geniş bir kürsü yapılmıştı. Civar köylerden sayısız insan, bu ilginç çarpışmayı görmeye gelmişti; çünkü o topraklarda yaşayanlar da, ölenler de, böyle bir düelloyu daha önce ne görmüşler, ne duymuşlardı.

Düello meydanına ilk giren, teşrifatçı oldu; meydanı inceleyip baştan başa gözden geçirdi; herhangi bir hile, takılıp düşmeye sebep olabilecek üstü örtülü bir tümsek olup olmadığını kontrol etti. Sonra nedimeler girip yerlerine oturdular; eşarplarıyla gözlerini, hattâ göğüslerini örtmüşlerdi; oldukça kaygılıydılar. Don Quijote de düello meydanına geldikten kısa bir süre sonra, çok sayıda trompetin eşliğinde, büyük uşak Tosilos, iri bir atın üzerinde meydanın bir kenarında görüldü; miğferinin siperliği inik, vücudu sağlam, pırıl pırıl zırhların içinde kaskatıydı. Atın Felemenk atı olduğu belliydi; iri ve sarıya çalan kır renkteydi; her paçasından birer kile yün sarkıyordu.

Cesur savaşçı, La Mancha'lı yiğit Don Quijote'ye nasıl davranacağı konusunda efendisi dükten bütün talimatları almıştı; rakibini kesinlikle öldürmemesi, ölüm tehlikesini bertaraf etmek için ilk hamleyi geçiştirmeye çalışması tembihlenmişti; vargücüyü karşılaştığı takdirde öleceği kesindi. Tosilos meydanı boydan boya dolaştı; nedimelerin bulunduğu yere gelince, biraz durup kendisini koca olarak isteyen kıza baktı. Teşrifatçı, meydana gelmiş olan Don Quijote'yi çağırdı; Tosilos'un yanında nedimelerle konuşarak haklarını La Mancha'lı Don Quijote'nin korumasını kabul edip etmediklerini sordu. Nedimeler kabul ettiklerini ve ne yaparsa yapsın, sonucu doğru, kesin ve geçerli sayacaklarını söylediler.

Bu arada dük ve düşes, düello meydanına bakan bir galeride yerlerini almışlardı; meydan, bu görülmedik, zorlu mücadeleyi seyretmek üzere toplanmış sayısız insanla dolup taşıyordu. Taraflar şartlar üzerinde anlaştılar: Don Quijote galip gelirse, rakibi, Doña Rodríguez'in kızıyla evlenecekti; mağlûp olursa, rakibinin yerine getirmesi istenen vaat geçersiz sayılacak, serbest kalacak ve herhangi bir tazminat istenmeyecekti.

Teşrifatçı ikisini güneşe karşı eşit konumda olacak şekilde yerleştirdi; duracakları yerleri belirledi. Davullar çalındı; trompet sesleri her yanı sardı; ayakların altındaki toprak sarsılıyordu; seyirci kalabalığının kalpleri hızla çarpıyor, olayın iyi veya kötü sonucunu kimileri korkuyla, kimileri umutla bekliyordu. Don Quijote kendini bütün kalbiyle yüce Tanrı'ya ve Señora Dulcinea del Toboso'ya teslim ederek, düellonun başlama işaretinin verilmesini bekliyordu; ne var ki, uşağımızın kafasından geçenler farklıydı; o, şimdi anlatacaklarımı düşünüyordu:

Öyle anlaşılıyor ki, Tosilos düşmanına baktığında, karşısındakinin, hayatında gördüğü en güzel kadın olduğunu düşünmüştü. Ortalıkta genellikle Aşk adıyla tanınan küçük kör çocuk ise, bir uşak kalbini fethedip onu da zaferlerinin listesine ekleme fırsatı karşısına çıkmışken kaçırmak istemedi ve kimseye görünmeden usulca yanına yaklaşıp zavallı uşağın sol tarafına sekiz karış uzunluğunda bir ok saplayarak kalbini ortadan deldi. Bunu da rahatlıkla yapabildi; çünkü Aşk görünmezdir, istediği yere girip çıkar, kimse yaptıklarının hesabını soramaz.

Dediğim gibi, başlama işareti verildiğinde bizim uşak kendinden geçmiş, hürriyetinin efendisi sıfatını kazanmış olan kadının güzelliğini düşünmekteydi; bu yüzden trompet sesini işitemedi; oysa Don Quijote işitti ve anında harekete geçerek Rocinante'yi bütün gücüyle düşmanın üzerine sürdü. Vefalı silâhtarı Sancho gidişini görünce avazı çıktığı kadar bağırdı:

“Tanrı sana yol göstersiz, gezgin şövalyelerin hası! Tanrı seni galip etsin, sen haklısın.”

Tosilos Don Quijote'nin üzerine geldiğini gördüğü halde, yerinden kıpırdamadı; sesini yükseltip teşrifatçıyı çağırdı; teşrifatçı ne istediğini sormaya gelince dedi ki:

“Saygıdeğer efendim, bu düello ben şuradaki hanımla evleneyim mi, evlenmeyeyim mi diye yapılmıyor mu?”

“Evet, öyle,” cevabını aldı.

“Madem öyle,” dedi uşak, “ben vicdanımdan korkarım; bu çarpışmaya girersem vicdanıma büyük bir yük bindirmiş olacağım; bu yüzden mağlûbiyeti kabul ediyorum; bu hanımla derhal evlenmek istiyorum.”

Teşrifatçı Tosilos'un sözlerini duyunca şaşırıp kaldı; oynanan oyundan haberdar olduğu için, tek kelime cevap veremedi. Düşmanının saldırmadığını gören Don Quijote yolun ortasında durdu. Dük düellonun niye başlamadığını anlayamıyordu; teşrifatçı dükün yanına gidip Tosilos'un söylediklerini aktardı; dük buna hem şaşırıp, hem de müthiş öfkelenmişti.

Bunlar olurken, Tosilos Doña Rodríguez'in olduğu yere gitti ve yüksek sesle dedi ki:

“Hanımefendi, kızınızla evlenmek istiyorum; barışçıl yoldan, ölüm tehlikesine atılmadan elde edebileceğim şeyi kavgayla, çarpışmayla elde etmek istemiyorum.”

Yiğit Don Quijote bunu duydu ve dedi ki:

“Madem öyle, ben de vaadimi yerine getirmiş sayılıyım; güle güle evlensinler; Tanrı’nın verdiği Aziz Petrus kutsar.”

Dük meydana inmişti; Tosilos’un yanına gidip dedi ki:

“Mağlûbiyeti kabul ettiğiniz ve vicdanınızdan korkarak bu genç hanımla evlenmek istediğiniz doğru mu delikanlı?”

“Evet efendim,” diye cevap verdi Tosilos.

“Çok iyi eder,” dedi bunun üzerine Sancho Panza; “korkulu rüya görmektense, uyanık yatmak hayırlıdır.”

Tosilos bu sırada miğferini çözmekteydi; kendisine hemen yardım etmelerini istedi; nefesi daralmaktaydı; bu kadar uzun süre o daracık yerde kapalı kalmaya dayanamamıştı. Miğferini aceleyle çıkardılar ve uşak yüzü açık seçik ortaya çıktı. Doña Rodríguez ve kızı bunu görünce avaz avaz haykırmaya başladılar:

“Hile bu, hile! Gerçek kocamın yerine efendim dükün uşağı Tosilos’u geçirmişler! Tanrı’dan adalet istiyorum, Kral’dan adalet istiyorum, bunca kötülüğe, daha doğrusu alçaklığa karşı!”

“Üzülmeysin hanımefendi,” dedi Don Quijote; “kötülük değil bu, alçaklık da değil; öyleyse de, sebebi dük değil, benim peşimi bırakmayan büyücülerdir. Benim bu zaferle kazanacağım şöhreti kıskandıklarından, kocanızın yüzünü, dükün uşağı olduğunu söylediğiniz bu delikanlının yüzüne dönüştürmüşler. Benim size tavsiyem, düşmanlarımin fesatlığına rağmen onunla evlenmenizdir; çünkü kendisi hiç şüphesiz, eş olarak istediğiniz kişidir.”

Bunu duyan dükün bütün öfkesi, neredeyse bir kahkahayla patlayacaktı; dedi ki:

“Señor Don Quijote’nin başına gelen olaylar o kadar olağanüstü ki, uşağımın uşağım olmadığına inanasım geliyor. Biz yine de şöyle bir tedbire başvuralım: İsterseniz, evliliği on beş gün erteleyip bizi şüpheye düşüren bu şahsı bir yere kapatalım: bu süre içinde belki eski haline döner. Büyücülerin Señor Don Quijote’ye besledikleri gazez daha fazla sürmez nasılsa; hele bu düzenbazlıklarının, değiştirmelerinin işe yaramadığını gördükleri zaman.”

“Efendim,” dedi, Sancho, “bu serseriler efendime ait şeyleri değiştirip birinin yerine başkasını koymayı âdet edindiler. Geçenlerde efendimin yendiği, Aynalar Şövalyesi adlı bir şövalyeyi, bizim köyün yerlisi, yakın arkadaşımız, bakalorya sahibi Sansón Carrasco’ya dönüştürdüler, Señora Dulcinea del Toboso’yu da kaba bir köylü kızına. Onun için, bu uşağın hayat boyu uşak olarak yaşayıp uşak olarak öleceğini zannediyorum ben.”

Doña Rodríguez’in kızı buna şöyle cevap verdi:

“Benimle evlenmek isteyen bu adam kim olursa olsun, ben minnettarım; ben bir soylunun dostu olup aldatılacağıma, bir uşağın meşru karısı olmayı tercih ederim; zaten beni aldatan da soylu sayılmaz.”

Bütün bu tartışma ve olayların sonunda, değişiminin nereye varacağı belli oluncaya kadar Tosilos’un bir yere kapatılmasında karar kılındı. Don Quijote’nin zaferi herkes tarafından

alkışlandı ve çoğunluk, o kadar bekledikleri savaşçıların paramparça olmadığını görünce üzüldüler, canları sıkıldı; tıpkı karşı taraf veya adalet affettiği için suçlu asılmadığı zaman hayal kırıklığına uğrayan çocuklar gibiydiler. Herkes dağıldı; dükle Don Quijote şatoya döndüler; Tosilos hapsedildi; Doña Rodríguez ve kızı, olayın şu veya bu şekilde evlilikle sonuçlanacağını görünce çok memnun oldular; Tosilos da aynı umudu paylaşıyordu.

ELLİ YEDİNCİ BÖLÜM

Don Quijote'nin dükle vedalaşmasına ve düşesin genç nedimesi, akıllı ve serbest Altisidora'yla olanlara dair

Don Quijote, artık o şatodaki tembelliğe bir son vermenin iyi olacağını düşünüyordu; dükle düşesin kendisine yaptığı, bir gezgin şövalyeye lâıyk ikramlara gömülüp tembellik etmekle, yeryüzünde büyük bir eksiklik yarattığı kanısındaydı. Bu tembelliğin ve kapanmanın hesabını Tanrı'ya tek tek vermesi gerekeceğini tahmin ediyordu; bu yüzden, bir gün dük ve düşesten gitmek için izin istedi. Kendilerinden ayrılmasına çok üzülüklerini belirtmekle birlikte, izin verdiler. Düşes karısının mektuplarını Sancho Panza'ya verince Sancho ağlayarak dedi ki:

“Kimin aklına gelirdi ki, benim vali olduğum haberinin karım Teresa Panza'nın gönlünde doğurduğu büyük umutlar, benim şimdi tekrar efendim La Mancha'lı Don Quijote'nin tatsız serüvenlerine dönmemele sonuçlanacak? Her şeye rağmen, Teresa'nın üzerine düşeni yaptığını, düşese fındık gönderdiğini öğrendiğime memnun oldum; göndermeseydi, ben sinirlenecektim, o da nankörlük etmiş olacaktı. Beni rahatlatan, bu armağana rüşvet adı verilemeyeceği; çünkü o fındıkları gönderdiğinde ben vali olmuştum zaten; bir lütuf gören kişinin, değersiz bir şeyle bile olsa, minnetini belirtmesi ise, çok doğaldır. İşin aslı şu ki, ben vali olduğumda da, valiliği bıraktığımda da çıplaktım; bu yüzden elimi vicdanıma koyup diyebilirim ki: ‘Çıplak doğdum, şimdi de çıplağım; ne kazandım, ne kaybettim.’ Bu da az şey sayılmaz.”

Şatodan ayrılacakları gün, Sancho kendi kendine böyle konuşuyordu; dük ve düşesle bir önceki gece vedalaşmış olan Don Quijote, sabah zırhlarını kuşanmış olarak şatonun ana avlusuna çıktı. Bütün şato ahalisi galerilerden onu seyrediyordu; dükle düşes de kendisini görmeye çıktılar. Sancho, heybeleri, bavulu ve erzaklarıyla karakaçanının üzerindeydi; son derece memnundu; çünkü dükün Kontes Trifaldi rolünü oynamış olan kâhyası, yol ihtiyaçları için kendisine küçük bir kese içinde iki yüz altın vermişti ve Don Quijote'nin henüz bundan haberi yoktu.

Daha önce de belirtildiği gibi herkes Don Quijote'ye bakmaktaydı ki, ansızın, serbest tavırlı, akıllı Altisidora, düşesin onu seyreden diğer genç ve yaşlı nedimelerinin arasından sesini yükseltti ve acıklı bir tonda şu şarkıyı söyledi:

“Dinle kötü şövalye,
dizginleri çek biraz,
yorma ciğerlerini
bu bakımsız hayvanın.
Sana söylüyorum dinle, sahtekâr,
kaçtığın korkunç bir yılan değil,
o daha süt kuzusu,
onun koyun olmasına daha çok var.

Canavarca alay ettin,
Diana'nın dağlarında gördüğü,
Venüs'ün ormanlarında seyrettiği
genç kızların en güzeliyle.
*Zalim Vireno, kaçak Aineias,
Barrabas sana eşlik etsin, sen git onunla anlaş.*

Seni dinsiz, biliyor musun ki
zavallı bir kızın kalbini götürüyorsun
sen o zalim pençelerinde,
hem de âşık, körpe bir kızın.
Üç mendil almışsın
ve birkaç tane siyah ve beyaz çorap bağı,
saf birer mermer kadar pürüzsüz
o bacakları saran.
İki bin âh götürdün yanında,
o âhlar ki ateşten olsalardı
yakarlardı iki bin Truva'yı,
iki bin Truva var olsaydı eğer.
*Zalim Vireno, kaçak Aineias,
Barrabas sana eşlik etsin, sen git onunla anlaş.*

Dilerim o kadar katı olsun,
o kadar inatçı olsun ki
bağırsakları silâhtarın Sancho'nun,
bozulmasın Dulcinea'ya yapılan büyü.
Suçu sen işledin,
cezasını o çeksin,
böyle olur bizim memlekette bazan,
günahsızlar öder günahkârların cezasını.
Felâketle bitsin
en güzel maceraların,
hayale dönüşsün eğlencelerin,
öylece kal istikrarsız, ortada,
*Zalim Vireno, kaçak Aineias,
Barrabas sana eşlik etsin, sen git onunla anlaş.*

Herkes öğrensin sahtekâr olduğunu,
ta Sevilla'dan Marchena'ya,
Granada'dan Loja'ya,

Londra'dan İngiltere'ye.

Papaz istersen iskambil oyununda,

veya as veya yedili istersen,

papazlar kaçsın senden,

ne as görsün elin, ne bir yedili.

Kan fışkırsın yaralarından

sen nasırlarını keserken,

kökler dibinde kırılıp kalsın,

eğer dişlerini çektirirsen,

Zalim Vireno, kaçak Aineias,

Barrabas sana eşlik etsin, sen git onunla anlaş."

Yaralı Altisidora anlatılan şekilde yakınırken, Don Quijote onu seyretti ve tek kelime cevap vermeyip Sancho'ya dönerek dedi ki:

"Sevgili Sancho, atalarının ruhu üzerine ant veriyorum bana doğruyu söyle. Bu âşık genç kızın sözünü ettiği üç mendil ve çorap bağları sende mi yoksa?"

Sancho buna şöyle cevap verdi:

"Üç mendil bende; ama çorap bağlarıyla hiç alâkam yok."

Düşes Altisidora'nın serbestliğine şaşırıp kaldı; cüretkâr, esprili ve serbest bir kız olduğunu bilmekle beraber, böyle bir serbestliğe cesaret edebileceğini hiç düşünmemişti. Bu oyundan haberdar olmadığı için şaşkınlığı daha da arttı. Dük şakayı ileriye götürmek isteyerek dedi ki:

"Saygıdeğer şövalye, şatomda görmüş olduğunuz misafirperverlikten sonra, nedimemin en azından üç mendilini, belki ayrıca çorap bağlarını da yanınızda götürme cüretinde bulunmanız hiç doğru değil bence; temiz kalpliliğe sığmayan, şöhretinize yakışmayan bir hareket. Çorap bağlarını geri verin kendisine; aksi takdirde, sizi ölümüne düelloya davet ediyorum; alçak büyücülerin, sizinle çarpışan kişiyi uşağım Tosilos'a dönüştürdükleri gibi yüzümü değiştirmelerinden de korkmuyorum."

"Tanrı, bunca lütuf gördüğüm yüce şahsınıza kılıç çekmeye beni mecbur etmesin!" diye cevap verdi Don Quijote. "Mendilleri geri vereceğim; Sancho kendisinde olduklarını söyledi. Fakat çorap bağlarını iade etmem mümkün değil; çünkü çorap bağları benim de, Sancho'nun da eline geçmedi. Nedimeniz gizli çekmecelerine bakarsa, eminim bulacaktır çorap bağlarını. Saygıdeğer dük, ben asla hırsız olmadım, Tanrı benim elimden tuttuğu sürece olmayı da katiyen düşünmüyorum. Bu nedime, kendi de dediği gibi âşık sıfatıyla konuşuyor; bu da benim suçum değil. Bu yüzden, ne kendisinden, ne de ekselânslarından özür dilemem için bir sebep yok; ekselânslarına benimle ilgili daha iyi düşüncelere sahip olması için yakarıyor, yoluma devam etmek için tekrar müsaadelerini rica ediyorum."

"Señor Don Quijote," dedi düşes, "Tanrı yolunuzu açık etsin; dilerim daima güzel kahramanlık haberlerinizi alırız. Tanrı'nın izniyle yola çıkın; gitmekte geciktikçe, size bakan

genç kızların kalbindeki ateşi körüklemiş oluyorsunuz; ben nedimemi cezalandıracağım; bundan böyle ne gözleriyle, ne sözleriyle saygısızlık etmeyecek.”

“Bir tek söz söyleyeceğim; dinlemeni istiyorum, ey yiğit Don Quijote!” dedi bunun üzerine Altisidora. “Çorap bağlarının çalınması konusunda senden özür diliyorum; yemin ederim üzerimdeymiş; bindiği eşegi arayan adam gibi dalgınlığıma gelmiş.”

“Ben dememiş miydim?” dedi Sancho. “Hırsızlığı örtbas edecek adam mıyım ben? Öyle bir şey yapmak istesem, valiliğim sırasında önüme çok fırsat çıkmıştı.”

Don Quijote başını eğip dükle düşesi ve bütün hazır bulunanları saygıyla selâmladıktan sonra Rocinante'nin dizginini çekti ve peşinde karakaçanın üzerinde Sancho'yla şatodan ayrılıp Zaragoza yolunu tuttu.

ELLİ SEKİZİNCİ BÖLÜM

Don Quijote'nin üzerine aralıksız yağan serüvenlere dair

Don Quijote kendisini kırda, Altisidora'nın ısrarlarından kurtulmuş, serbest bulunca, kendi ortamına döndüğünü, tekrar şövalyeliklerine devam etmek için heveslendiğini hissederek Sancho'ya dedi ki:

“Hürriyet, tanrıların insanoğluna bahsettiği en değerli lütuflardan biridir Sancho. Dünya yüzündeki, denizlerin altındaki bütün hazinelerden daha değerlidir. İnsan, tıpkı şerefi için olduğu gibi hürriyeti için de canını feda edebilir, etmelidir de; bunun tersi, esaret ise, insanın başına gelebilecek en büyük felâkettir. Bunları söylememin sebebi şu Sancho: Biraz önce ayrıldığımız şatoda bize yapılan ikramı, içinde yüzdüğümüz bolluğu gayet iyi biliyorsun. Oysa ben o mükellef ziyafetlerin, buz gibi içkilerin ortasında, âdeta açlıktan kıvrılır gibiydim; çünkü bütün bunlar bana aitmiş gibi serbestçe tadını çıkaramıyordum. Kişiye bahşedilen lütuflara karşılık verme mecburiyeti, hür bir ruhu engelleyen bağlardır. Tanrı'nın bir parça ekme verdiği, bunun için Tanrı'dan başka kimseye minnet duymak zorunda olmayan kişiye ne mutlu!”

“Zat-ı âlinizin bütün bu söylediklerine rağmen,” dedi Sancho, “dükün kâhyasının ufak bir kese içinde bana verdiği iki yüz altına minnettar olmamız doğru değil. Onu uğur ve rahatlatıcı olarak kalbimin üzerinde taşıyorum; ne olur ne olmaz diye. Her zaman böyle ağırlanacağımız şatolar bulacak değiliz; dayak yiyeceğimiz hanlara da düşebiliriz.”

İki gezgin, şövalyeye silâhtarı bu ve benzeri konuşmalarla bir fersahtan biraz fazla yol gitmişlerdi ki, küçük, yeşil bir çayırda, çimenlerin üzerine pelerinlerini sermiş yemek yiyen, köylü kıyafetli on, on iki adam gördüler. Yanlarında, beyaz çarşaflara benzer örtülerle örtülmüş bir şeyler, kimi yüksek, kimi alçak, aralıklı olarak yerleştirilmişti. Don Quijote yemek yiyen adamlara yaklaşıp önce kibarca selâmladıktan sonra o bezlerin altında ne olduğunu sordu. Adamlardan biri cevap verdi:

“Efendim, bu bezlerin altında, köyümüzde oynanacak bir kukla tiyatrosunun tahta üzerine kabartma resimleri var. Kirlenip solmasınlar diye üstlerini örtüyoruz; kırılmasın diye de omzumuzda taşıyoruz.”

“İzniniz olursa görmek isterdim,” dedi Don Quijote. “Bu kadar dikkatle taşıdıklarına göre, güzel resimler olsa gerek.”

“Hem de nasıl!” dedi bir başkası. “Fiyatından da anlayabilirsiniz; her biri en azından elli duka altını değerinde. Biraz beklerseniz, zat-ı âliniz de kendi gözünüzle görebilirsiniz.”

Yemeğini bırakıp oturduğu yerden kalktı ve ilk resmin üstündeki örtüyü kaldırdı; ortaya, at üzerinde Aziz George çıktı; resimlerde her zaman çizildiği gibi, ayaklarının dibinde çöreklenmiş korkunç bir yılanın ağzına mızrağını saplamıştı. Resmin tamamı bir altın parçası gibi ışıltılıydı. Don Quijote resmi görünce dedi ki:

“Bu şövalye, ilâhi ordunun en iyi gezgin şövalyelerinden biriydi; adı Aziz George'dur;

ayrıca genç kızların da koruyucusuydu. Şu ötekini görelim.”

Adam öbür resmi açtı; Aziz Martin at üzerinde, pelerinini bir yoksulla paylaşırken görülüyordu; Don Quijote resmi görür görmez dedi ki:

“Bu şövalye de Hıristiyan maceracılardandı; sanıyorum cesaretinden çok cömertliğiyle ün saldı; gördüğün gibi Sancho, pelerinini bir yoksulla paylaşıyor, yarısını ona veriyor. Hiç şüphe yok, o sırada mevsim kış olmalı; yoksa, o kadar merhametliydi ki, tamamını verirdi.”

“Bence ondan değildir,” dedi Sancho. “Cömertle nekesin harcı birdir diyen atasözüne dayanarak öyle yapmıştır.”

Don Quijote güldü ve bir başka örtüyü açmalarını rica etti; İspanya’nın Koruyucu Azizi’ni at üzerinde, kılıcı kana bulanmış, Magripliler’i yere serer, kafalarına basıp geçerken gösteren bir resim çıktı. Don Quijote resmi görünce dedi ki:

“İşte bu, gerçek bir şövalyedir; hem de İsa’nın ordusundan. Adı San Diego Matamoros’tur¹¹⁷; yeryüzünde yaşamış olan, şimdi de cennette bulunan en cesur azizlerden ve şövalyelerden biridir.”

Sonra bir başka örtüyü kaldırdılar, bu resim Aziz Paulus’un attan düşüşünü ve Hıristiyanlığı kabul edişini, her zaman resimlerde anlatıldığı şekliyle gösteriyordu. O kadar canlı bir resimdi ki, sanki İsa konuşuyor, Paulus da ona cevap veriyordu.

“Bu,” dedi Don Quijote, “zamanında Efendimiz İsa’nın Kilisesi’nin en büyük düşmanıydı; sonra gelmiş geçmiş en büyük savunucusu oldu. Hayattayken gezgin şövalye, ölümlükten sakın bir aziz, Efendimiz’in bağında yorulmaz bir ırgat, milletlerin muallimiydi; onun mektebi gökler, öğretmeni İsa’nın ta kendisiydi.”

Bunlardan başka resim yoktu; bunun üzerine Don Quijote resimleri tekrar örtmelerini söyledi ve resimleri taşıyanlara dedi ki:

“Kardeşlerim, bu gördüklerim bana uğurlu bir işaret gibi geldi; çünkü bu aziz ve şövalyeler, benimle aynı mesleği, yani silâhşörlük mesleğini icra etmişlerdi. Benimle onlar arasındaki fark, onların aziz olup ilâhi şekilde savaşmış olmaları, benimse günahkâr olup insan gibi savaşmam. Onlar, bilek gücüyle göklerin hükümdarlığını fethettiler; çünkü gökler zorlanır. Bense, gayretlerimle ne fethettiğimi hâlâ öğrenebilmiş değilim. Ancak, sevgilim Dulcinea del Toboso içinde bulunduğu dertlerden kurtulursa, talihim düzelebilir, zekâm keskinleşebilir; beni şimdi tuttuğum yoldan daha iyi bir yöne sevk edebilir.”

“Tanrı söylediklerinizi duysun, şeytan sağır olsun,” dedi Sancho bunun üzerine.

Adamlar Don Quijote’nin görünüşüne de, sözlerine de şaşırıldılar; söylediklerinin yarısını anlamadılar. Yemeklerini bitirip resimlerini yüklediler ve Don Quijote’yle vedalaşıp yollarına devam ettiler.

Sancho, sanki efendisini yeni tanıyormuş gibi, bilgisine hayran kaldı; bu dünyada efendisinin ezbere bilmediği hiçbir öykü, hiçbir olay olmadığını düşünerek dedi ki:

“Doğrusunu isterseniz saygıdeğer efendim, bugün başımıza gelen olaya serüven denebilirse eğer, yolculuklarımız boyunca başımıza gelen en hoş, en tatlı serüvenlerden biriydi. Bu

serüvenden dayaksız, hiçbir korku geçirmeden çıktık; ne kılıcımıza el attık, ne yerlere kapaklandık, ne de aç kaldık. Tanrı'ya şükürler olsun ki böyle bir şeyi kendi gözlerimle görmeme izin verdi.”

“Dediğin doğru, Sancho,” dedi Don Quijote; “ama şunu unutma ki, her gün bir değıldir, aynı şekilde geçmez; halkın uğur adını verdiği ve herhangi bir tabii sebebi olmayan şeyler, akıllı kimseler tarafından iyi olaylar gibi görülüp değerlendirilmelidir. Bâtl inançları olan bir adam, bir sabah kalkıp evinden çıkabilir ve kutlu Aziz Francesco tarikatından bir keşişle karşılaşınca, sanki karşısına bir ejderha çıkmış gibi sırtını dönüp evine gider.¹¹⁸ Yine bâtl inançları olan biri, sofraya yanlışlıkla tuz dökse, kalbi hüzne boğulur; sanki tabiat, gelecek olan felâketlerin işaretini bu söylediklerim gibi önemsiz şeylerle vermeye mecburmuş gibi. Akıllı ve Hıristiyan kimse, Tanrı'nın yapmak istediğı şeyleri ince ince araştırmamalıdır. Scipio Afrika'ya vardığında, karaya atlarken tökezlemiş, askerleri bunu uğursuzluk gibi görmüşler, ama o, toprağı kucaklayarak, ‘Benden kaçamayacaksın Afrika; yakaladım seni; kollarımın arasındasın,’ demiştir. Kısacası Sancho, bu resimlerle karşılaşmak, benim için çok mutlu bir olaydı.”

“Ben de öyle düşünüyorum,” diye cevap verdi Sancho; “zat-ı âlinize ayrıca bir şey sormak istiyorum: İspanyollar savaşa girerken niçin o San Diego Matamoros'u anıp, ‘Santiago, yüklen İspanya!’ derler? İspanya hamal mı ki yüklenmesi gerekiyor, ne demek oluyor bu lâf?”

“Çok safsın Sancho,” diye cevap verdi Don Quijote. “Bu büyük Kırmızı Haç Şövalyesi'ni, Tanrı İspanya'ya koruyucu aziz olarak bağışlamıştır; özellikle de İspanyollar'ın Magripliler'le giriştikleri zorlu savaşlarda. Bu yüzden, İspanyollar giriştikleri bütün savaşlarda koruyucu olarak ona seslenir, ona başvururlar; kendisi birçok kez savaşta açık seçik görülmüştür de – Müslüman birliklerini dağıtır, parçalar, mahveder, öldürürken. Sana bunun gerçek olduğunu, gerçek İspanyol tarihlerinde anlatılan birçok örnekle gösterebilirim.”

Sancho konuyu değıştirip efendisine dedi ki:

“Efendim, düşesin nedimesi Altisidora'nın serbestliğine çok şaşırımdım. O Aşk dedikleri kör çocuk fena halde yaralamış olmalı kendisini. Derler ki bu çocuğun gözleri çapaklı, daha doğrusu kör olduğu halde, bir kalbe nişan aldı mı, ne kadar küçük olursa olsun, mutlaka okunu isabet ettirir, deler geçermiş. Ayrıca duyduğuma göre, aşkın okları, genç kızların edep ve iffetinde körleşirmiş; ama bu Altisidora'da oklar körleşmekten çok keskinleşmiş galiba.”

“Şunu bil ki Sancho,” dedi Don Quijote, “aşk, işlerinde ne saygı ne de mantık sınırlarını gözetir ve tıpkı ölüm gibidir. Yoksul çoban kulübeleriyle kralların görkemli sarayları arasında bir ayırım yapmadan saldırır. Bir kalbi tamamen ele geçirdiğinde ilk yaptığı şey, korku ve utancı o kalpten silmektir; işte bu yüzden Altisidora hiç utanmadan arzularını belirtti; benim gönlümde merhametten çok şaşkınlık yarattı.”

“Feci bir zulüm!” dedi Sancho. “Duyulmamış bir nankörlük! Ben kendi adıma diyebilirim ki, o kızın ilk sevda sözünde teslim olur, kızın kölesi kesilirdim. Vay orospu çocuğı, bu ne biçim mermerden bir kalp, bronzdan bir gönül ve harçtan ruh! Ama o kızın zat-ı âlinizde ne

bulup da böyle teslim olduğunu, köleleştiğini anlamıyorum; hangi yakışıklılık, hangi cazibe, hangi zarafet, hangi yüz, bunların hangileri tek tek veya bir arada âşık etti kendisini? Doğruya doğru, birçok kere zat-ı âlinize tepeden turnağa uzun uzun baktım; benim gördüğüm şeyler insanı âşık etmekten ziyade ırkildir. İnsanı âşık eden şeylerin en önemlisi, en birincisi güzelliştir dendiği için de, zat-ı âlinizde hiçbir güzellik olmayınca, zavallı kız neye âşık oldu bilemiyorum.”

“Şunu bil ki Sancho,” diye cevap verdi Don Quijote, “iki tür güzellik vardır: ruh güzelliği ve vücut güzelliği. Ruh güzelliği akılla, namusla, dürüstlikle, cömertlik ve terbiyeyle kendini gösterir; bütün bu meziyetler de çirkin bir adamda toplanmış olabilir. İnsan dikkatini vücut güzelliğine değil, bu güzelliğe yönelttiği zaman da, şiddetli, derin bir aşk doğar. Ben yakışıklı olmadığımı açıkça görüyorum Sancho; ama çarpık olmadığımı da biliyorum; dürüst, şerefli bir erkeğin, eğer saydığım ruh güzelliklerine sahipse, sevilmesi için bir hilkat garibesi olmaması yeterlidir.”

Bu şekilde konuşarak, yol kenarındaki bir ormana girmekteydiler ki, birdenbire, hiç beklenmedik bir anda, Don Quijote ağaçlar arasına gerilmiş yeşil ipliklerden bir ağa dolanmış buldu kendini. Bunun ne olabileceğini tahmin edemeyerek Sancho’ya dedi ki:

“Bana öyle geliyor ki Sancho, bu ağlar, hayal edilebilecek en değişik serüvenlerden biri olmalı. Bahse girerim, peşimi bırakmayan büyücüler, Altisidora’ya karşı takındığım sert tavrın intikamını almak için beni bu tuzağa düşürüp yolumdan alıkoymak niyetindedir. Kendilerini temin ederim, bu ağ yeşil iplikten değil de sert elmastan yapılmış olsaydı, kıskanç demirci tanrının Venüs’le Mars’ı düşürdüğü zincirli ağdan daha sağlam olsaydı bile, ben yine onu sazdan, pamuk ipliğinden yapılmış gibi koparırdım!”

Tam ilerleyip ağı yırtmak, boydan boya koparmak üzereydi ki, ansızın ağaçların arasından iki tane çok güzel çoban kızı çıktı, karşısına dikildi. Çoban olmasalar da, en azından, çoban kıyafeti giymişlerdi; ama kepenekleri, etekleri, nâdide brokardandı; kabarık etekleri, dalga dalga işlemeli, altın rengi ipektendi. Sırtlarına dökülen salık saçları, güneşin ışınlarıyla rekabet edebilecek sarılıktaydı ve yeşil defneyle kırmızı horozibiğinden örülmüş birer çelenkle taçlandırılmıştı. Yaşları, görünüşe bakılırsa, ne on beşten azdı, ne de on sekizden fazla.

Bu görüntü Sancho’yu afallattı, Don Quijote’yi şaşırttı, güneşi durdurup baktırdı ve dördünü de hayranlık dolu bir sessizliğe gömdü. Nihayet, çoban kızlarından biri sessizliği bozup Don Quijote’ye dedi ki:

“Saygıdeğer şövalye, lütfen durun ve ağıymızı koparmayın; bu ağ buraya sizi tuzağa düşürmek için değil, bize eğlence olsun diye gerildi. Ağı buraya niçin gerdiğimizi ve kim olduğumuzu nasılsa soracağınızı bildiğim için, kısaca açıklamak istiyorum. Buradan yaklaşık iki fersah uzaklıktaki, çok sayıda asilzade ve zenginlerin yaşadığı köyümüzde, çok sayıda arkadaş ve akraba arasında, herkesin oğullarını, karılarını, kızlarını, komşularını, dostlarını ve akrabalarını alıp eğlenmeye buraya gelmesi kararlaştırıldı. Burası bütün bu civarın en hoş

yerlerinden biridir; köyün genç kızları ve delikanlıları olarak bizler çoban kıyafetleri giyip burayı yeni bir Arkadia haline getirdik. İki tane eglog ezberledik; biri ünlü şair Garcilaso'nun, öteki de değerli şair Camões'in; üstelik de kendi dilinde, Portekizce; henüz temsil etmedik. Buraya dün geldik; bütün bu çayırları sulayan güzel bir derenin kenarına, ağaçların arasına kır çadırı dedikleri çadırlardan kurduk. Dün gece de, bizim gürültümüzden ürken saf kuşlar takılsın diye, bu ağaçların arasına bu ağları gerdik. Saygıdeğer efendim, misafirimiz olmak isterseniz, sizi cömertçe, kibarca eğlendiririz; çünkü şu anda burada sıkıntıya, hüzne yer yok.”

Kız konuşmasını bitirip sustu; Don Quijote de şöyle cevap verdi:

“Güzeller güzeli hanımefendi, eminim ki Aktaion birdenbire Diana'yı derede yıkanırken gördüğünde, benim sizin güzelliğinizi gördüğüm zaman kapıldığım şaşkınlık ve hayranlığı hissetmemiştir. Eğlencelerinizi övgüyle, tekliflerinizi de minnetle karşılıyorum; size herhangi bir hizmette bulunabilirsem, yerine getirileceğinden hiç şüphe duymadan emredebilirsiniz; çünkü benim mesleğim, her tür insana, bilhassa sizler gibi soylu kimselere minnet ve yardımseverliğimi göstermektir. Herhalde küçük bir alanı işgal eden bu ağlar bütün yeryüzünü sarsaydı dahi, ben onları koparmadan geçmek üzere yeni dünyalar bulurdum. Bu mübalâğalı sözlerime biraz olsun inanmanız için, hiç değilse şunu belirtmek isterim ki, bu sözü veren, La Mancha'lı Don Quijote'dir; bilmem bu ismi hiç işitmiş miydiniz.”

“Ah canım arkadaşım,” dedi bunun üzerine öteki kız, “ne kadar talihliyiz! Bu karşımızdaki beyefendiyi görüyor musun? Kendisi dünyanın en yiğit, en âşık, en kibar şövalyesidir; kahramanlıklarını anlatan, benim de okuduğum kitap yalan söylemiyorsa tabii. Bahse girerim yanındaki şu adamcağız da silâhtarı Sancho Panza; dünyanın en komik adamıdır.”

“Doğru,” dedi Sancho; “ben zat-ı âlinizin dediği o komik silâhtarım; bu beyefendi de, öyküsü yazılan, dediğiniz La Mancha'lı Don Quijote'nin ta kendisi ve benim efendimdir.”

“Ay!” dedi öteki kız. “Sevgili arkadaşım, kendisine yalvaralım da kalsın; ailelerimiz de bayılacak buna. Senin dediğin gibi ben de cesaretinin, hoşluğunun methini işittim; üstelik de gelmiş geçmiş en vefalı âşık diye biliniyor; sevgilisi Dulcinea del Toboso, bütün İspanya'nın en güzel kadınıymış diyorlar.”

“Bunu söyleyenler haklı,” dedi Don Quijote; “ancak sizin eşsiz güzelliğiniz buna şüphe düşürebilir. Saygıdeğer hanımlar, beni alıkoymak için nafile zahmet etmeyiniz; çünkü mesleğimin kaçınılmaz zorunlulukları, hiçbir yerde durup dinlenmeme izin vermiyor.”

Bu sırada, çoban kızlarından birinin ağabeyi, dördünün bulunduğu yere geldi; o da genç kızlar gibi nâdide kumaşlardan çoban giysilerine bürünmüştü. Kızlar, yanlarındaki beyefendinin, La Mancha'lı yiğit Don Quijote, öbürünün de silâhtarı Sancho olduğunu söylediler kendisine; delikanlı da, kitabını okumuş olduğundan, Don Quijote'yi biliyordu. Yakışıklı çoban kendisini şövalyenin hizmetine sunarak çadırlarına gelmesini rica etti; Don Quijote de sonunda teklifi kabul etmek zorunda kaldı.

Bu arada avcılardan ürkererek kaçan kuşlar, ağların rengine kanıp tuzağa düşmekte, ağlar çeşit çeşit kuşla dolmaktaydı. Bu arada otuzdan fazla insan da orada toplandı; hepsi alımlı

çoban kıyafetleri içindeki erkekli kadınlı grup, anında, yabancıların Don Quijote'yle silâhtar olduklarını öğrendi. Kendilerini basılmış olan öyküden tanıdıkları için, buna çok memnun oldular. Çadırlara vardıklarında, mükellef, tertemiz sofraların kurulmuş olduğunu gördüler. Don Quijote'ye başköşeyi sunarak şereflendirdiler; hepsi onu seyrediyor, baktıkça şaşırıyorlardı.

Nihayet, sofralar kaldırıldıktan sonra, Don Quijote gayet ağırbaşlı bir tavırla konuştu:

“İnsanların işlediği en büyük günah, kimilerine göre kibirlilikse de, ben nankörlüğün en büyük günah olduğu kanaatindeyim; cehennemın nankörlerle dolu olduğu söylentisi de bu düşüncemi doğrulamakta. Ben aklımı kullanmaya başladığım andan itibaren, elimden geldiğince bu günahı kaçınmaya çalışmışımdır. Bana yapılan iyilikleri, iyilik yaparak ödeyemiyorsam, iyi dilekle, bu da yetmediğinde ilân ederek karşılık vermeye çalışırım. Gördüğü iyilikleri ifade eden, ilân eden kişi, mümkün olsa, iyilik yaparak karşılık vereceğini de göstermiş olur; çünkü iyilik yapanlar, genellikle iyilik görenlerden daha üstün kimselerdir. Bu sebeple de, Tanrı herkesten üstündür; çünkü herkesten daha vericidir; insanoğlunun armağanları, Tanrı'nın armağanlarına katıyen yetişemez. Bu imkânsızlığı ve eksikliği de, bir bakıma minnet tamamlar. Ben de, bana gösterdiğiniz lütuflara aynı şekilde karşılık veremeyeceğimden, minnetimi belirtmek için kısıtlı imkânlarım ölçüsünde, elimden geleni sunuyorum: Zaragoza'ya giden bu anayolun ortasında, iki gün boyunca, bu çoban rolündeki iki hanımın, düşüncelerimin tek hâkimi eşsiz Dulcinea del Toboso hariç, dünyanın en güzel, en nazik genç kızları olduklarını ısrarla iddia edeceğim; beni dinleyen, kadın erkek herkesin yüksek müsaadelerine sığınarak söylüyorum.”

Efendisini büyük bir dikkatle dinlemiş olan Sancho Panza, bu konuşmanın üzerine kendisini tutamayıp haykırdı:

“Nasıl olur da bu dünyadaki bazı kimseler, efendimin deli olduğunu söylemeye, hattâ buna yemin etmeye cüret ederler? Saygıdeğer çobanlar, zat-ı âlilerinize sorarım: Ne kadar akıllı, ne kadar tahsilli olursa olsun, efendimin söylediklerini söyleyebilecek bir tek köy rahibi var mıdır? Yiğitliğiyle ne kadar şöhret kazanmış olursa olsun, efendimin yaptığı teklifi yapabilecek tek bir gezgin şövalye var mıdır?”

Don Quijote, öfkeden kıpkırmızı kesilmiş bir yüzle Sancho'ya döndü ve dedi ki:

“Ey Sancho! Bu koca dünyada senin sırsıklam aptal, üstelik de fesat ve düzenbaz olmadığını söyleyebilecek bir tek kişi var mıdır? Benim sözüme karışmanı, akıllı mı, aptal mı olduğum konusunda fikir yürütmeni kim söyledi sana? Sus ve sakın bana cevap verme; Rocinante'nin eyeri üzerinde değilse derhal eyerle; teklifimi gerçekleştirmek üzere yola çıkalım; haklı olduğum için, bana karşı çıkmaya çalışacak olan herkesi şimdiden mağlûp sayabilirsin.”

Bu sözleri söyledikten sonra, büyük bir şiddet ve öfkeyle oturduğu yerden kalktı; hazır bulunanlar hayrete düşmüşlerdi; onu deli mi, akıllı mı sayacaklarını bilemiyorlardı. Böyle bir işe girişmesine gerek olmadığı konusunda kendisine ısrar ettiler; minnettarlığını kabul

ettiklerini, yiğitliğinin anlaşılması için herhangi bir şey yapması gerekmediğini söylediler; kahramanlıklarının anlatıldığı kitapta sayılan yiğitlikleri yeterliydi. Bütün bunlara rağmen Don Quijote niyetinden vazgeçmedi; Rocinante'nin üzerine bindi; kalkanını göğüsleyip mızrağını da alarak yeşil çayırdan fazla uzakta olmayan anayolun ortasına dikildi. Sancho karakaçanın üzerinde onu izledi; bu gururlu ve hiç görülmedik iddianın nereye varacağını merak eden çobanlar kalabalığı da onun peşinden gitti.

Don Quijote, dediğim gibi yolun ortasına dikildikten sonra, havaya doğru haykırdı:

“Ey bu yoldan geçen, önümüzdeki iki gün içinde geçecek olan yolcular, şövalyeler, silâhtarlar, yayalar ve atlılar! Şunu bilin ki, gezgin şövalye La Mancha'lı Don Quijote, ruhumun efendisi Dulcinea del Toboso haricinde, dünyanın bütün güzelliklerinin ve nezaketinin, bu çayırlarla ormanlarda yaşayan perilerin güzelliğine ve nezaketine erişemeyeceğini iddia etmek üzere burada bulunmaktadır. Aksini düşünen varsa, gelsin; ben burada hazır bekliyorum.”

Aynı sözleri iki kere tekrarladı; ikisinde de, duyan bir maceracı olmadı; ama olayları giderek iyiye götüren talihi, kısa bir süre sonra, kalabalık bir insan topluluğunu karşısına çıkardı; hepsi atlıydı; kimilerinin ellerinde mızraklar vardı ve düzensiz, sıkışık bir halde, hızla ilerliyorlardı. Don Quijote'nin yanındakiler, gelenleri daha yeni görmüşlerdi ki, sırtlarını dönüp yoldan iyice uzaklaştılar; orada beklemenin tehlikeli olacağını anlamışlardı. Bir tek Don Quijote, korkusuz bir yürekle kıpırtısız bekliyordu; Sancho Panza ise Rocinante'nin sağırsını kendisine kalkan edinmişti.

Mızraklı kalabalık yaklaştığında, diğerlerinden biraz daha önde giden biri, bağırarak Don Quijote'ye dedi ki:

“Yoldan çekil, kör şeytan, yoksa bu boğalar seni paramparça eder!”

“Haydi oradan, serseriler!” diye cevap verdi Don Quijote. “Benim karşımda, Jarama kıyılarında yetişen en azgın boğalar bile duramaz! Benim burada ilân ettiğim şeyin doğru olduğunu gözü kapalı itiraf edin, rezil herifler; yoksa hepinize savaş ilân etmiş sayılıyım.”

İnek çobanı cevap vermeye, Don Quijote de, istese bile yoldan çekilmeye vakit bulamadı; azgın boğalar ve uysal öküzler sürüsü, inek çobanları ve ertesi gün boğa güreşlerinin yapılacağı köye, boğaları kapatmaya götüren diğer insanlardan oluşan kalabalıkla birlikte, Don Quijote, Sancho, Rocinante ve karakaçanın üzerine basıp geçtiler; dördünü de yerlerde sürüklediler. Sancho'nun pestili çıkmış, Don Quijote dehşete düşmüş, karakaçan perişan olmuş, Rocinante de epeyce hırpalanmıştı. Ama sonunda hepsi ayağa kalkabildiler; Don Quijote aceleyle, sendeleyip tökezleyerek sürünün arkasından koşup haykırmaya başladı:

“Durun, bekleyin, haydutlar sürüsü! Sizi bekleyen bir tek şövalye; üstelik de, kaçan düşmanın yoluna halı serilir diye düşünenlerden değil!”

Ama bu haykırımlar, aceleyle yol alan sürüyü durduramadı; Don Quijote'nin tehditleri umurlarında bile olmadı. Sonunda Don Quijote yorgunluktan durup yolun ortasına oturdu; intikamını alamadan, öfke içinde, Sancho, Rocinante ve karakaçanın gelmelerini beklemeye

koyuldu. Geldiklerinde, efendi ve hizmetkârı tekrar hayvanlarına bindiler ve sahte Arkadia'yla vedalaşmadan, memnuniyetten çok utançla yollarına devam ettiler.

[117](#) San Diego, Santiago: Aziz Yakub (Büyük Yakub).

Matamoros: Magripli öldüren.

[118](#) Halk arasında hâlâ sabahları bir keşişle karşılaşmak uğursuz sayılır.

Don Quijote'nin başına gelen, serüven sayılabilecek harika olaya dair

Boğaların münasebetsizliği yüzünden toza bulanana, bitap düşen Don Quijote'yle Sancho'nun imdadına, serin bir ağaçlıkta buldukları berrak ve temiz bir pınar yetişti. Karakaçanla Rocinante'yi serbest, gemsiz bırakan bitkin efendiyle hizmetkârı, pınarın kenarına oturdular. Sancho heybelerindeki kilere başvurarak içinden kendisinin katık dediği yiyecekleri çıkarıp ağzını çalkaladı; Don Quijote yüzünü yıkadı; bu şekilde serinledikten sonra, kırılan cesaretlerini biraz toparlayabildiler. Don Quijote öfkesinden hiçbir şey yiyemiyor, Sancho da kibarlığından önündeki yiyeceklere dokunmaya cesaret edemeyip efendisinin açılışı yapmasını bekliyordu. Ama efendisinin hayallere dalarak ağzına ekmeği götürmeyi akıl edemediğini görünce, Sancho hiçbir şey söylemeden terbiyesizliği ele aldı ve önündeki peynir ekmeği midesine indirmeye koyuldu.

“Ye, dostum Sancho,” dedi Don Quijote. “Canımı besle; bu benden çok senin için önemli; beni bırak, kaygılarımın ve dertlerimin ağırlığıyla öleyim. Ben Sancho, ölerек yaşamak için doğmuşum, sense yiyerek ölmek için. Söylediklerimin doğru olduğunu anlamak için, öykümün kitaplara basıldığını, silâhşörlükle şöhret yaptığımı, daima terbiyeli olduğumu, prensler tarafından sayıldığımı, genç kızların peşime düştüğünü düşün. Bütün bunların sonunda, yiğitliğimle, kahramanlıklarımın alkışlar, zaferler ve çelenkler kazanmayı umarken, bu sabah, pis ve kaba hayvanların ayakları altında ezildim, sürüklendim, çiğnendim. Bunu düşündükçe dişlerim köreliyor, ellerim uyuşuyor, iştahım tamamen kaçıyor; kendimi ölümlerin en zalimine, açlıktan ölmeye terk etmeyi düşünüyorum.”

“O zaman,” dedi Sancho, hızla çiğnemeye ara vermeden, “‘atın ölümü arpadan olsun,’ deyişini doğrulamamış olursunuz. Ben, doğrusu, kendimi öldürmeyi düşünmüyorum; aksine, deriyi istediği yere kadar uzatmak için dişleriyle çeken ayakkabıcı gibi, hayatımı, Tanrı'nın belirlediği sona kadar, yiyerek çekmeye niyetliyim. Şunu bilin ki efendim, zat-ı âliniz gibi intihar etmeyi istemek, deliliklerin en büyüğüdür. Bana inanın ve yemeğinizi yedikten sonra şu yeşil çimenden yatağa biraz uzanın; göreceksiniz, uyandığınızda nasıl hafiflemiş olacaksınız.”

Don Quijote, Sancho'nun sözlerini bir sersemden çok bir filozofa yakıştırarak dediğini yaptı ve dedi ki:

“Ey Sancho, şimdi söyleyeceğim şeyi benim hatırım için yapmaya razı olursan, tesellim daha muhtemel, sıkıntılarım daha az olur. Senden istediğim şu: Ben senin tavsiyene uyup uyurken, sen buradan biraz uzaklaşıp etlerini açarak Rocinante'nin dizginleriyle, Dulcinea'nın büyüünün çözülmesi için gerekli üç bin küsur kırbacın üç veya dört yüzlük taksidini vur kendine. O zavallı hanımefendinin, senin ihmalin yüzünden büyü etkisinde kalması, gerçekten çok yazık.”

“Bu konuda söylenecek çok şey var,” dedi Sancho. “Şimdilik ikimiz de uyuyalım; sonra ne olacağını Tanrı bilir. Zat-ı âlinize şunu söylemek isterim ki, insanın soğukkanlılıkla kendini

kırbaçlaması zor bir iş; hele kırbaçlar iyi beslenmemiş bir vücuda indiği zaman. Señora Dulcinea sabırlı olsun; hiç beklemediği bir anda beni kırbaçtan kalbura dönmüş halde görecek; hayat ölene kadar devam eder; demek istiyorum ki, ben hâlâ hayattayım, sözümü tutmaya da niyetliyim.”

Don Quijote Sancho’ya teşekkür edip bir şeyler yedi; Sancho birçok şeyler yedi ve sonra ikisi de uykuya yatıp, ezelî yoldaşları ve dostları Rocinante’yle karakaçanı, keyiflerince, serbestçe otlamak üzere çimenlik, bitek çayıra saldılar. Biraz geç bir saatte uyandılar ve tekrar hayvanlarına binip yollarına devam ettiler; görüldüğü kadarıyla bir fersah kadar uzaklıktaki hana varmak için acele ediyorlardı. Han diyorum, çünkü Don Quijote, bütün hanlara şato demek âdeti olduğu halde, buna han demişti.

Hana vardıklarında, hancıya yeri olup olmadığını sordular. Hancı yer olduğunu, Zaragoza’da bulunabilecek bütün konforu da orada bulabileceklerini söyledi. Hayvanlardan indiler; Sancho, hancının anahtarını verdiği bir odaya erzağını yıgıdı; hayvanları ahıra götürüp yemlerini verdi; taş bir sekiye oturmuş olan Don Quijote’nin emirlerini almak üzere dışarı çıktı; bir yandan da han efendisine şato gibi görünmedi diye Tanrı’ya özel olarak şükretmekteydi.

Akşam yemeği saati geldiğinde odalarına çekildiler; Sancho hancıya kendilerine ne yemek verebileceğini sordu. Hancı isteklerinin emir olacağını, akıllarına gelen her şeyi isteyebileceklerini söyledi; handa, havada uçan kuşlar, karada gezen kümes hayvanları, denizde yüzen balıklar, hepsi bulunmaktaydı.

“O kadar çok şeye lüzum yok,” diye cevap verdi Sancho. “Bize iki piliç kızartsanız yeter; efendimin midesi hassastır, az yer; ben de fazla obur sayılmam.”

Hancı piliç olmadığını, çaylakların bütün piliçleri talan ettiğini söyledi.

“Öyleyse kart olmayan bir tavuk kızarttırıverin bize sayın hancı,” dedi Sancho.

“Tavuk mu? Yüce Tanrım!” diye cevap verdi hancı. “Doğrusunu isterseniz, dün şehre, satılmak üzere elliden fazla tavuk gönderdim; ama tavuk dışında zat-ı âliniz ne isterseniz emrediniz.”

“Madem öyle,” dedi Sancho, “dana veya oğlak vardır herhalde.”

“Şu anda yok,” dedi hancı, “bitti çünkü; ama gelecek hafta bol bol olacak.”

“Yaşadık desenize!” dedi Sancho. “Bahse girerim bütün bu eksikliklere karşılık bol bol domuz pastırması ve yumurta vardır.”

“Yüce Tanrım!” dedi hancı. “Bu misafir de pek fütursuz çıktı! Piliç yok, tavuk yok diyorum, yumurta nasıl olsun? İsterseniz başka nâdide yiyecekleri tartışalım ama şu tavuk lâfını bırakın.”

“Tanrı aşkına bir anlaşmaya varalım,” dedi Sancho. “Siz bana doğrudan ne olduğunu söyleyin, tartışmayı bir yana bırakın, sayın hancı.”

Hancı dedi ki:

“Aslında olan yemek, dana paçasına benzeyen iki inek paçası, ya da inek paçasına benzer

iki dana paçası; nohut, soğan ve domuz pastırmasıyla pişmiş; şu anda, ‘Yiyin beni, yiyin beni!’ diye bağıyorlar.”

“Şu anda benim oldular,” dedi Sancho. “Kimse dokunmasın onlara; ben başkasından daha çok para öderim karşılığında; çünkü benim için daha lezzetli bir yemek olamaz; paça olsun da ister inek olsun, ister dana.”

“Kimse dokunmaz,” dedi hancı; “çünkü diğer misafirlerim o kadar soylu kimseler ki, yanlarında aşçıları, kâhyalarını, erzaklarını da getiriyorlar.”

“Mesele soyluluksa,” dedi Sancho, “efendim kadar soylusu olamaz. Ama onun mesleği yanında erzak, nevale filan taşınmasına izin vermiyor; biz bir çayırın ortasına uzanıverir, karnımızı fındıkla, muşmulayla doyururuz.”

Sancho’nun hancıyla konuşması burada sona erdi; hancı efendisinin mesleğini, işini sorduysa da, Sancho cevap vermek istemedi.

Yemek saati gelince, hancı odasına çekilmiş olan Don Quijote’ye tencereyi olduğu gibi getirdi; o da rahat rahat yemek niyetiyle başına oturdu. Kendi odasına bitişik, incecik bir bölmeyle ayrılmış başka bir odada şu konuşmanın geçtiğini duydu:

“Zat-ı âlinize yalvarırım Señor Don Jerónimo, yemek gelinceye kadar *La Mancha’lı Don Quijote*’nin ikinci cildinden bir bölüm daha okuyalım.”

Don Quijote ismini duyar duymaz ayağa kalktı ve kendisi hakkında konuşulanlara kulak kesildi. Adı geçen Don Jerónimo’nun şöyle cevap verdiğini duydu:

“Señor Don Juan, zat-ı âlinizin bu saçmalıkları niçin okumak istediğini anlamıyorum. *La Mancha’lı Don Quijote*’nin öyküsünün birinci cildini okumuş olan birisinin, ikinci ciltten zevk alması mümkün değil.”

“Yine de,” dedi Don Juan, “okusak iyi olur; içinde iyi bir şey bulunmayacak kadar kötü kitap yoktur. Benim bu kitapta en hoşuma gitmeyen şey, Don Quijote’nin Dulcinea del Toboso’ya aşkının bitmiş olması.”

Bunu duyan Don Quijote, müthiş canı sıkılıp öfkelenerek yüksek sesle dedi ki:

“*La Mancha’lı Don Quijote*’nin Dulcinea del Toboso’yu unuttuğunu, unutabileceğini her kim söylerse, işin gerçeğinden fersahlarca uzakta olduğunu kendisine eşit silâhlarla dövüşerek kabul ettiririm. Ne eşsiz Dulcinea del Toboso unutulabilir, ne de unutuş Don Quijote’ye sığar; onun arması sadakat, mesleğiye, zor kullanmadan, ılımla sadakatini korumaktır.”

“Bize cevap veren kim?” diye soruldu öteki odadan.

“Kim olacak?” diye cevap verdi Sancho. “*La Mancha’lı Don Quijote*’nin ta kendisi. Bütün dediklerini ve diyeceklerini de yapacaktır; borcunu ödemeye niyetli adam, teminattan korkmaz.”

Sancho bu sözlerini daha yeni bitirmişti ki, odanın kapısından içeri iki şövalye girdi; şövalye oldukları görünüşlerinden belliydi; biri kollarını Don Quijote’nin boynuna dolayıp dedi ki:

“Ne varlığınız isminizi yalanlayabilir, ne de isminiz varlığınızı; siz hiç şüphe yok ki, gezgin

şövalyeliğin pusulası ve feneri, gerçek La Mancha'lı Don Quijote'siniz. İsminizi lekelemek, kahramanlıklarınıza gölge düşürmek isteyenler bunu başaramayacak; işte bu kitabın yazarı da bunlardan biri.”

Arkadaşının elindeki kitabı Don Quijote'nin eline verdi; Don Quijote kitabı alıp tek kelime cevap vermeden sayfalarını çevirerek göz gezdirdi ve biraz sonra kitabı geri verip dedi ki:

“Şu üstünkörü bakışımla, bu yazarda kınanması gereken üç şey buldum: Birincisi, önsözde okumuş olduğum birtakım kelimeler; ikincisi, Aragon lehçesiyle yazılmış olup zaman zaman tanım edatları kullanılmamış olması; üçüncü ve yazarın cehaletini en çok ortaya koyan nokta ise, hikâyede çok önemli konularda gerçekten ayrılması ve hata yapması; çünkü bu kitapta, silâhtarım Sancho Panza'nın karısının adı Mari Gutiérrez olarak geçiyor; oysa gerçek adı Teresa Panza'dır. Bu kadar önemli bir konuda hata yapan kişi, hikâyenin diğer bütün konularında hata yapabilir.”

Sancho bunun üzerine dedi ki:

“Bu ne biçim tarihçi! Karım Teresa Panza'ya Mari Gutiérrez dedikten sonra, kimbilir bizim başımızdan geçen olayları nasıl anlatıyor! Efendim, şu kitabı tekrar alıp bakar mısınız lütfen, ben var mıyım, adımlı değiştirmiş mi?”

“Anladığım kadarıyla arkadaşım,” dedi Don Jerónimo, “siz herhalde Señor Don Quijote'nin silâhtarı Sancho Panza'sınız.”

“Evet öyleyim,” diye cevap verdi Sancho; “bununla da gurur duyuyorum.”

“Doğrusunu isterseniz,” dedi şövalye, “bu acemi yazar, sizi görünen bu temizliğinizle anlatmıyor; obur, saf, espriz biri olarak tarif ediyor sizi; efendinizin öyküsünün birinci cildindeki Sancho'dan son derece farklı bir portre çiziyor.”

“Tanrı affetsin,” dedi Sancho. “Keşke beni hiç hatırlamayıp köşemde bıraksaydı; iş bilen, kılıç kuşananın; evli evinde, köylü köyünde gerek.”

İki şövalye Don Quijote'yi odalarında kendileriyle birlikte yemeğe davet ettiler; handa kendisine lâıyk yiyecek olmadığını biliyorlardı. Daima terbiyeli olan Don Quijote tekliflerini geri çevirmeyip onlarla birlikte yedi; tencerenin mutlak hâkimiyeti Sancho'ya kaldı; sofranın başköşesine oturdu. Hancı da ona katıldı; o da paçaya Sancho kadar düşküdü.

Yemek sırasında Don Juan, Don Quijote'ye, Señora Dulcinea del Toboso'dan ne haberler aldığını sordu; evlenmiş miydi, çocuk doğurmuş muydu, hamile miydi, yoksa bekâretini, namusunu korumakta ve Señor Don Quijote'nin aşkını hatırlamakta mıydı? Don Quijote buna şöyle cevap verdi:

“Dulcinea bekâretini korumakta, benim aşkım ise her zamankinden daha azimli. Temasımız eskisi kadar sınırlı; güzelliğine gelince, kaba bir köylü kızına dönüşmüş durumda.”

Sonra şövalyelere Señora Dulcinea'ya yapılan büyüü teferruatıyla anlattı; Montesinos Mağarası'nda olanları, Bilge Merlin'in büyüünün çözülmesi konusunda verdiği talimatı, Sancho'nun kırbaçlarını nakletti.

Don Quijote'nin anlattığı garip olaylar, iki şövalyenin müthiş hoşuna gitti; hem

saçmalıklarına, hem de bu saçmalıkları anlatırken kullandığı zarif üslûba şaşırdılar. Onu kâh akıllı, kâh sersem olarak görüyorlar, akıllılıkla delilik arasında hangi mertebeye oturacaklarını bilemiyorlardı.

Sancho yemeğini bitirdi; hancıyı sarhoşluktan yamulmuş halde bırakıp efendisinin bulunduğu odaya girerek dedi ki:

“Beyler, zat-ı âlilerinizin elindeki bu kitabın yazarı, benimle arası bozulsun istiyor, bundan eminim; zat-ı âlinizin söylediği gibi bana obur dediğine göre, bir de sarhoş demese bari.”

“Diyor,” dedi Don Jerónimo; “tam olarak kullandığı ifadeyi hatırlamıyorum; ama çirkin kelimeler kullandığını biliyorum; üstelik de yalan. Bunu da karşımızda bulunan sevgili Sancho’nun görüntüsünden çıkarıyorum.”

“Bana inanın efendim,” dedi Sancho, “bu hikâyedeki Sancho’yla Don Quijote, Seyyid Hâmîd Badincani’nin yazdığı kitaptakilerden, yani bizlerden farklı kişiler mutlaka; efendim yiğit, akıllı ve âşıktır; bense saf ve komiğimdir; ne oburumdur, ne de sarhoş.”

“Ben de öyle düşünüyorum,” dedi Don Juan. “Keşke mümkün olsaydı da, büyük Don Quijote’nin kahramanlıklarını, ilk yazarı Seyyid Hâmîd haricinde kimsenin ele almaması emredilseydi; tıpkı İskender’in emriyle, portresinin çizilmesinin Apelles haricindeki herkese yasaklandığı gibi.”

“Portremi kim isterse çizsin,” dedi Don Quijote, “ama hata yapmasın; çünkü aşırı hakaret, sabrı taşırır.”

“Señor Don Quijote kendisine yapılan her hakaretin intikamını alabilir,” dedi Don Juan; “ya da kanımca sağlam ve geniş olan sabrının kalkanıyla göğüsler.”

Gecenin büyük bölümü, bu ve benzeri konuşmalarla geçti; Don Juan, Don Quijote’nin kitabı biraz daha okumasını istiyor, yapacağı yorumları merak ediyordu; ama kendisini bir türlü ikna edemediler. Kitabı okumuş olduğunu farzettğini, baştan aşağı saçmalık olarak gördüğünü belirtti; ayrıca, yazarı tesadüfen kitabın eline geçtiğini öğrenirse, okuduğunu zannedip sevinsin istemiyordu; çünkü müstehcen yalanlar, zihinden de, gözlerden de uzak tutulmalıydı. Nereye doğru seyahat etmeye karar verdiğini sordular. Zaragoza’ya; o şehirde her sene yapılan mızrak dövüşlerine katılmaya gideceğini söyledi. Don Juan, bu yeni kitapta Don Quijote’nin (ya da anlatılan her kimse onun) Zaragoza’ya gidip bir askerî mızrak oyununa katıldığını söyledi; anlatılan olayda yaratıcılık yoktu; yarışmacıların kalkanlarındaki yazılar zevksiz, uniformaları daha da zevksizdi; ama aptallık bakımından çok zengindi.

“Öyleyse ben sırf bu yüzden Zaragoza’ya adımımı atmayacağım,” dedi Don Quijote. “Böylece bu acemi tarihçinin yalanını ortaya çıkaracağım; herkes benim, onun anlattığı Don Quijote olmadığımı anlayacak bu sayede.”

“Çok iyi edersiniz,” dedi Don Jerónimo. “Ayrıca Barselona’da da müsabakalar yapılıyor. Señor Don Quijote yiğitliğini orada da gösterebilir.”

“Ben de öyle yapmayı düşünüyorum,” dedi Don Quijote. “Zat-ı âlilerinizden izin istiyorum; yatma vaktim geldi; beni en samimî dost ve hizmetkârlarınızdan biri saymanızı istirham

ediyorum.”

“Beni de,” dedi Sancho; “belki bir işe yararım.”

Böylece vedalaştılar. Don Quijote’yle Sancho odalarına çekildiler; Don Juan ve Don Jerónimo, şövalyede zekâyla deliliğin nasıl birbirine girdiğine şaşırarak, gerçek Don Quijote’yle Sancho’nun, Aragon’lu yazarın tarif ettiği kişiler değil, bunlar olduğuna kesinlikle inandılar.

Don Quijote sabah erkenden uyandı ve yan odanın duvarına vurarak şövalyelerle vedalaştı. Sancho hancıya bol keseden bir ücret ödedi ve hanındaki yemekleri daha az methetmesini veya daha fazla yemek bulundurmasını nasihat etti.

ALTIYİNCİ BÖLÜM

Barselona'ya giderken Don Quijote'nin başına gelenler

Serin bir sabahı; gün de serin olacağı benziyordu; Don Quijote handan çıkmadan önce, Zaragoza'dan geçmeden Barselona'ya doğrudan nasıl gidilebileceğini öğrenmişti; aleyhinde onca şey yazdığı söylenen bu yeni tarihçiyi yalancı çıkarma arzusu kuvvetliydi çünkü.

Altı günü aşkın bir süre boyunca, başından kayda değer bir olay geçmedi; bir gün, yoldan ayrılmış ilerlerken sık bir meşe veya mantarmeşesi korusunda, akşam bastırdı; Seyyid Hâmid genellikle gözettiği titizliği bu konuda göstermemiş, ağaçların türünü belirtmemiştir.

Efendi ve hizmetkârı hayvanlarından indiler; ağaç gövdelerine yaslandılar; o gün akşamüzeri kahvaltısı etmiş olan Sancho, hemen uykunun kapılarından içeriye daldı. Oysa açlıktan çok hayalleri yüzünden uyanık kalan Don Quijote, gözünü bile kırpamıyor, hayalinde bin türlü yere gidip geliyordu. Kendisini bir anda Montesinos Mağarası'nda buluyor, ardından köylü kızına dönüşmüş Dulcinea'yı sıçrayıp eşeğine binerken görüyor, sonra kulaklarında Bilge Merlin'in sözleri çınlıyor, Dulcinea'nın büyüünün çözülmesi için yapılması gereken şeyleri, şartları sayıyordu. Tahminince kendisine henüz sadece beş kırbaç vurmuş olan Sancho'nun aldırmaazlığı ve merhametsizliği, onu çileden çıkarıyordu; geriye kalan sonsuz sayıdaki kırbaçla kıyaslanamayacak azlıkta bir rakamdı bu. Buna o kadar içerliyor, öfkeleniyordu ki, şöyle bir konuşma yaptı:

“Büyük İskender, ‘Ha çözmek, ha kesmek,’ diyerek Gordiyon düğümünü kestiğine ve buna rağmen bütün Asya kıtasının hâkimi olduğuna göre, şimdi Sancho'yu isteyip istemediğine bakmadan ben kendim kırbaçlasam, Dulcinea'nın büyüünün çözülmesi de aynı şekilde gerçekleşir. Bu büyüünün çözülmesinin şartı, Sancho'nun üç bin küsur kırbaçı yemesiyse, kırbaçları kendisi vurmuş, başkası vurmuş, benim için ne farkeder? Önemli olan, kim vurursa vursun, Sancho'nun o kırbaçları yemesi.”

Kafasında bu düşüncelerle, Rocinante'nin dizginlerini alıp kırbaç olarak kullanabileceği şekilde tutarak Sancho'ya yaklaştı ve şalvarını tutan kuşağını çözmeye başladı; ama Sancho derhal uyanıp dedi ki:

“Ne oluyor? Kim bu bana dokunan, kuşağımı çözen?”

“Benim,” diye cevap verdi Don Quijote; “senin kusurlarını telâfi etmeye, kendi dertlerime çare bulmaya geldim. Seni kırbaçlamaya, ödemen gereken borcun bir kısmından kurtarmaya geldim Sancho. Dulcinea çürüyüp gidiyor, sen umursamazlık içinde yaşıyorsun, ben hasretimden ölüyorum; en iyisi kendi iradenle soyun Sancho; niyetim bu ıssız yerde sana en azından iki bin kırbaç vurmaktır.”

“Katiyen olmaz,” dedi Sancho. “Sakin olun efendim; yoksa Tanrı huzurunda yemin ediyorum, sağrlara bile duyururum sesimi. Benim yiyeceğim kırbaçların, zorla değil, kendi isteğimle vurulması gerekiyor; şu anda kırbaç yemek istemiyor canım. Canım istediği zaman kendimi kırbaçlayacağıma dair zat-ı âlinize söz vermem yeterli.”

“Bu işi senin keyfine bırakmamak lâzım Sancho,” dedi Don Quijote; “çünkü senin kalbin taş gibi, etlerinse, köylü olduğun halde, yumuşak.”

Bir yandan bunları söylerken, bir yandan da kuşağını zorla çözmeye çalışıyordu. Bunu gören Sancho Panza ayağa kalktı ve efendisinin üzerine atılıp boğuşmaya başladı; sonra bir çelmeyle Don Quijote’yi sırtüstü yere devirdi ve sağ dizini göğsüne yapıştırıp ellerini iki eliyle tuttu; ne kıpırdamasına izin veriyordu, ne de nefes almasına. Don Quijote diyordu ki:

“Seni hain! Efendine, senyörüne nasıl karşı gelirsin? Ekmeğini verene saldırmaya nasıl cüret edersin?”

“Ben etliye sütlüye karışmıyorum; sadece kendi başımın çaresine bakıyorum,” dedi Sancho. “Zat-ı âliniz sakinleşeceğinize, şu anda beni kırbaçlamaya çalışmayacağınıza söz verirsiniz, sizi rahat bırakırım. Yoksa,

Burada öleceksin sen,
ey Doña Sancha’nın düşmanı, ey hain.”

Don Quijote söz verdi; kılına bile dokunmayacağına, ne zaman isterse kırbaçları o zaman vurmayı tamamen Sancho’nun iradesine bırakacağına hayatı üzerine yemin etti.

Sancho ayağa kalktı ve epeyce uzaklaşıp bir başka ağaca yaslandı; kafasına bir şeyin değdiğini hissedince ellerini uzatıp yokladı ve ayakkabılı, çoraplı iki insan ayağına rastladı. Korkudan tir tir titreyerek bir başka ağaca gitti; aynı şeyle karşılaştı. Bağırarak Don Quijote’yi yardıma çağırdı. Don Quijote gelip ne olduğunu, neden korktuğunu sordu; Sancho da bütün o ağaçların insan ayaklarıyla, bacaklarıyla dolu olduğunu söyledi. Don Quijote ağaçları yokladı ve derhal durumu kavrayarak Sancho’ya dedi ki:

“Korkulacak bir şey yok; dokunduğun ve görmediğin bu ayaklarla bacaklar, hiç şüphesiz, bu ağaçlara asılmış olan eşkıyalara, haramilere ait. Adalet bunları yakaladığı zaman, yirmişer otuzar buralarda asar; buradan da Barselona’ya yaklaştığımız sonucunu çıkarıyorum.”

Gerçekten de, tahmini doğruyd.

Kafalarını kaldırıp baktıklarında, ağaçların dallarına asılı eşkıya cesetlerini gördüler. Bu arada şafak sökmekteydi; ölü haramilerden korktukları söylenebilirse, ansızın etraflarını çeviren kırkı aşkın diri eşkıyadan daha da fazla dehşete kapıldıkları rahatlıkla ileri sürülebilir; haramiler Katalanca kıpırdamamalarını, reisleri gelinceye kadar beklemelerini söylediler.

Don Quijote böyle yaya, atına gem takılmamış, mızrağı bir ağaca dayalı, kısacası tamamen savunmasız halde yakalanınca, kollarını kavuşturup başını eğmekten başka çare bulamadı; daha uygun bir zaman ve daha uygun şartlar beklemeye karar verdi.

Eşküyalar karakaçanı didiklemeye koyuldular; heybelerde, bavulda ne varsa talan ettiler. Neyse ki Sancho dükün verdiği altınlarla memleketinden ayrılırken yanına aldığı parayı bir kuşağa sarıp beline bağlamıştı; buna rağmen, o adamlar kendisini soyup soğana çevirir, derisiyle eti arasına bir şey saklamış mı diye de bakarlardı; ne var ki o sırada reisleri

çıkageldi. Otuz dört yaşlarında, yapılı, uzunca boylu, ciddi görünümlü ve esmer bir adamdı. İri bir ata binmişti; üzerinde örme çelikten bir zırh, belinde, o yörede *pedreñal* adı verilen, dört tane tabanca vardı. Silâhtarlarının (bu işi yapanlara bu ad verilir çünkü) Sancho Panza'yı soymak üzere olduğunu görüp durmalarını emretti; adamlar derhal itaat ettiler; paraların sarılı olduğu kuşak böylece kurtuldu. Ağaca dayalı mızrağı, yerdeki kalkanı ve zırhlı, düşünceli, akla hayale gelebilecek en hüznü, kaygılı görünümü arzeden Don Quijote'yi görünce şaşırıp yanına gitti ve dedi ki:

“Bu kadar üzülmeğin kardeşim, zalim bir Osiris'in¹¹⁹ değil, merhametli Roque Guinart'ın eline düştünüz.”

“Ey yiğit, şöhreti dünyada sınır tanımayan Roque!” diye cevap verdi Don Quijote. “Üzülmemin sebebi, senin eline düşmüş olmam değil, kendi dikkatsizliğimdir, askerlerin beni atımdan inmiş olarak yakaladı; oysa bağlı olduğum gezgin şövalyelik tarikatının kurallarına göre, her an tetikte, daima kendi kendimin nöbetçisi olmak zorundayım. Şunu bilmeni isterim ki, ey yüce Roque, beni atımın üzerinde mızrağım ve kalkanımla yakalamış olsalar, boyun eğdirmeleri o kadar kolay olmazdı; çünkü ben, kahramanlıkları bütün dünyaya yayılmış La Mancha'lı Don Quijote'yim.”

Roque Guinart, Don Quijote'nin hastalığının cesareten çok deliliğe yaklaştığını derhal kavradı. Adını birkaç kere duymuş olduğu halde, ne yaptıklarının gerçek olduğuna inanmış ne de böyle bir kişiliğin bir insanda varolabileceğine ikna olmuştu. Onun hakkında uzaktan duyduklarına yakından şahit olabileceğini düşünerek, bu karşılaşmaya müthiş sevindi. Don Quijote'ye dedi ki:

“Ey yiğit şövalye, içinde bulunduğunuz duruma üzülmeğin, bunu bir talihsizlik kabul etmeyin; belki de ters dönmüş talihiniz, bu tökezlemelerle düzeler; çünkü Tanrı, garip, hiç görülmedik, insanların aklına gelmeyecek dolambaçlı yollardan, düşmüşleri kaldırır, yoksulları zengin eder.”

Don Quijote kendisine teşekkür etmek üzereydi ki, arkalarında bir at sürüsünün sesine benzer bir ses duydular; aslında dörtnala koşan bir tek attı; üzerinde de yirmi yaşlarında bir delikanlı vardı. Sırma şeritlerle süslü yeşil damaskodan şalvar ve ceket, kenarları kıvrık, tüylü şapka, cilâlı, dar çizmeler giymişti; mahmuzları, hançeri ve kılıcı yaldızlıydı; elinde kısa bir tüfek, belinde iki tabanca vardı. Sesi duyan Roque kafasını çevirip baktı; gördüğü alımlı delikanlı kendisine yaklaşmış dedi ki:

“Ey yiğit Roque, seni arıyordum; derdime çare olmasa bile hiç değilse bir teselli bulursun umuduyla geliyorum. Beni tanımadığımı biliyorum; seni daha fazla bekletmeyip kim olduğumu söyleyeyim; yakın dostun Simón Forte'nin kızı Claudia Jerónima'yım ben. Babamın can düşmanı Clauquel Torrellas, sana düşman bir çeteye bağlı olduğundan, senin de düşmanıdır; bildiğin gibi, bu Torrellas'ın, Don Vicente Torrellas adında bir oğlu vardır; daha doğrusu iki saat öncesine kadar vardı. İşte bu Don Vicente yüzünden başıma gelenleri, sözü fazla uzatmadan, kısaca anlatacağım. Beni gördü, kur yaptı, onu dinledim, âşık oldum; babamın

haberi yoktu. İsteddiği kadar kapalı olsun, her kadının, aceleci arzularını gerçekleştirecek vakti mutlaka vardır. Nihayet, o benim kocam olmaya söz verdi; ben de onun karısı; hareketlerimizde bundan daha ileriye gitmedik. Dün, bana verdiği sözü unuttuğunu, bu sabah başkasıyla evleneceğini öğrendim. Bu haber beni altüst etti, sabrımı taşırdı; babam köyde olmadığı için ben gördüğün bu kıyafeti giydim ve bu atın üzerine atlayıp buradan bir fersah kadar uzakta, Don Vicente'ye yetiştim. Şikâyetlerde bulunmakla, özürler dinlemekle vakit kaybetmeyip bu tüfeği, ayrıca bu tabancaları da ateşledim; tahminimce en az iki mermi sapladım vücuduna; şerefimin onun kanına bürünerek dışarı çıkabileceği kapılar açtım. Onu orada, efendilerini korumak için hiçbir şey yapmaya cesaret edemeyen hizmetkârlarının arasında bıraktım. Beni Fransa'ya geçirmen için sana geldim; orada, yanında yaşayabileceğim akrabalarım var; ayrıca babamı koruman için de yalvarmaya geldim; Don Vicente'nin çok sayıdaki yandaşı, babamdan acımasızca intikam almak isteyebilir.”

Güzel Claudia'nın cazibesine, cesaretine, boyuna bosuna ve yaptıklarına hayran olan Roque dedi ki:

“Gel hanımefendi, önce gidip düşmanın ölmüş mü diye bakalım; sonra senin için en iyisi ne olacaksa onu yaparız.”

Claudia'nın anlattıklarını ve Roque Guinart'ın cevabını dikkatle dinleyen Don Quijote dedi ki:

“Hiç kimsenin bu hanımı savunma zahmetine katlanması gerekmiyor; bu görevi ben üstleniyorum. Bana atımı ve silâhlarımı verip burada bekleyin; ben gidip o beyefendiyi bulur, ölü veya diri, böyle bir güzele verdiği sözü tutmaya zorlarım.”

“Bundan kimsenin kuşkusu olmasın,” dedi Sancho. “Benim efendim evlendirme konusunda çok beceriklidir; daha birkaç gün önce, yine bir genç kıza verdiği sözü tutmayan bir başka delikanlıyı evlendirdi. Peşini hiç bırakmayan büyücüler delikanlının yüzünü bir uşağın yüzüne dönüştürmeseydi, o genç kız şu anda genç kız olmayacaktı.”

Roque, efendiyle hizmetkârın sözlerinden çok, güzel Claudia'nın durumuyla ilgilendiğinden, onları işitmedi bile. Silâhtarlarına, eşeğin üzerinden aldıkları her şeyi Sancho'ya geri vermelerini ve bir gece önce konakladıkları yere çekilmelerini emredip hiç vakit kaybetmeden Claudia'yla birlikte yaralı veya ölü, Don Vicente'yi aramaya gitti. Claudia'nın kendisiyle karşılaşmış olduğu yere vardılar ve sadece taze kan izleri buldular; ama her yana iyice bakındıklarında, bir yamaçta birtakım insanlar gördüler ve bunların, Don Vicente'yi yaşıyorsa tedavi etmek, ölüyse gömmek üzere götüreren hizmetkârları olduğunu tahmin ettiler (gerçekten de öyleydi). Kendilerine yetişmek için hızla ilerlediler; öndekiler ağır yol aldıklarından, hemen yetiştiler.

Don Vicente, hizmetkârlarının kollarında, boğuk bir sesle kendisini orada ölüme terk etmeleri için yalvarıyordu; yaraları daha fazla ilerlemesine izin vermeyecek kadar ağırdı.

Claudia'yla Roque atlarından aşağı atlayıp Don Vicente'nin yanına gittiler. Hizmetkârlar Roque'yi görünce korktular; Claudia da Don Vicente'yi görünce telâşa kapıldı. Yarı acıyarak,

yarı kızarak yanına gitti ve ellerini tutup dedi ki:

“Anlaştığımız gibi ellerini bana uzatmış olsaydın, şimdi bu durumda olmayacaktın.”

Yaralı asilzade, yarı kapalı gözlerini açtı ve Claudia’yı tanıyarak dedi ki:

“Güzel ve yanlıgı içindeki hanım, görüyorum ki beni vuran sensin; bu cezayı ben hak etmemiştim; çünkü ne düşüncelerimle, ne de hareketlerimle, sana bir kötülük etmedim, edemezdim.”

“Öyleyse,” dedi Claudia, “bu sabah zengin Balvastro’nun kızı Leonora’yla evleneceğin doğru değil miydi?”

“Kesinlikle değildi,” diye cevap verdi Don Vicente. “Herhalde kara bahtım, kıskanıp benim canımı alman için bu haberi vermiş olmalı sana. Ama canımı senin kollarında verdiğim için yine de talihli sayıyorum kendimi. Bunun doğru olduğunu kanıtlamamı istiyorsan, elimi sık ve beni kocalığa kabul et; sana yaptığımı sandığın haksızlığa karşılık sana verebileceğim daha büyük bir teminat yok.”

Claudia elini sıktı, kalbi de sıkıştı ve Don Vicente’nin kanlar içindeki göğsüne yığılıp bayıldı; Don Vicente ölüm kasılmaları içindeydi. Roque şaşkın, ne yapacağını bilemez haldeydi. Hizmetkârlar hemen su getirip ikisinin yüzlerine boca ettiler. Claudia ayıldı; ama Don Vicente kendine gelemeyip son nefesini verdi. Bunu gören Claudia, sevgili kocasının öldüğünü anlayınca hıçkırıklarıyla, yakınmalarıyla dağı taşı inetti; saçlarını yolup rüzgâra savurdu; kendi elleriyle yüzünü paraladı; yaralı bir kalpten beklenecek her türlü ıstırap ve keder belirtisini gösterdi.

“Ey acımasız, düşüncesiz kadın,” diyordu; “bu kadar kötü bir düşünceyi nasıl da kolayca harekete döktün! Ey kıskançlığın öfkeli gücü, seni gönlünde barındıran zavallıyı ne sefil bir sona sürükledin! Ah benim bahtsız kocam, bana verdiğin söz yüzünden zifaf yatağı yerine mezara girdin!”

Claudia’nın bu acıklı haykırışları, hiçbir durumda ağlamaya alışkın olmayan Roque’nin gözlerini yaşlarla doldurdu. Hizmetkârlar ağlıyor, Claudia ikide bir bayılıyordu; ortalık bir kahır ve facia yerine dönmüştü. Sonunda Roque Guinart, Don Vicente’nin hizmetkârlarına, cesedi gömmek üzere, buldukları yerden fazla uzakta olmayan babasının köyüne götürmelerini emretti. Claudia, teyzesinin başrahibe olduğu bir manastıra gitmek istediğini söyledi Roque’ye; orada ömrünün sonuna kadar daha iyi ve ebedî bir eşle evli olarak yaşamak istiyordu. Roque bu doğru karar için kendisini kutladı; istediği yere kadar kendisine eşlik etmeyi, babasını Don Vicente’nin akrabalarından ve ona kötülük etmeyi isteyebilecek herkesten korumayı teklif etti. Claudia Roque’nin kendisine refakat etmesine katiiyen razı olmadı; tekliflerine elinden geldiğince teşekkür edip ağlayarak vedalaştı. Don Vicente’nin hizmetkârları cesedini alıp götürdüler; Roque çetesine döndü; Claudia Jerónima’nın aşkı da böylece son bulmuş oldu. Ancak, acıklı öyküsünün ağını, kıskançlığın yenilmez ve acımasız gücü ördüğüne göre, bu sona şaşmamak gerekir.

Roque Guinart, silâhtarlarını gitmelerini emrettiği yerde buldu. Don Quijote de

Rocinante'nin üzerinde, onların arasındaydı; hem vücutları, hem de ruhları için çok tehlikeli olan bu hayat tarzından kendilerini vazgeçirmek için bir konuşma yapıyordu. Ama adamların çoğu Gaskonya'lı, vahşî ve serseri ruhlu kimseler olduklarından, Don Quijote'nin konuşmasını kafaları pek almıyordu. Roque yanlarına geldiğinde, Sancho Panza'ya, adamlarının eşeğini soyup aldıkları mücevher ve değerli eşyaları geri verip vermediklerini sordu. Sancho, üç şehir değerindeki üç mendil hariç, her şeyi geri verdiklerini söyledi.

“Sen ne diyorsun be adam?” dedi aralarından biri. “O mendiller bende, üç riyal bile etmez onlar.”

“Doğrudur,” dedi Don Quijote; “ama silâhtarım onları bana kimin verdiğini bildiği için o kadar değerli olduklarını söyledi.”

Roque Guinart mendillerin derhal geri verilmesini emretti; ardından adamlarını sıraya dizip, son paylaşımdan sonra çalınan bütün giysi, mücevher ve paraların ortaya getirilmesini buyurdu. Sonra hızla hesaplayarak, bölüşülemeyecek şeyleri ayırıp yerine para koyarak bütün çeteye paylaştırdı. O kadar dikkatli ve adaletli bir dağıtım yaptı ki, kimseden kimseye bir gıdım hak geçmedi. Bu iş bitip herkes memnun, mesut, hakkını aldıktan sonra, Roque Don Quijote'ye dedi ki:

“Bu adamlara bu kadar titiz davranılmazsa, birlikte yaşamak mümkün olmaz.”

Sancho buna şöyle cevap verdi:

“Burada gördüğüm kadarıyla, adalet o kadar iyi bir şey ki, hırsızlar arasında bile geçerli.”

Silâhtarlardan biri bunu duyunca arkebüzünü, dipçığı havaya gelecek şekilde kaldırdı; Roque Guinart haykırarak durdurmasa, hiç kuşku yok, Sancho'nun kafasını yaracaktı. Sancho neye uğradığını şaşırıp ve o adamların yanında bir daha ağzını açmamaya karar verdi.

Bu sırada, gelip geçenleri reise haber vermek üzere yollarda nöbet bekleyen silâhtarlardan biri geldi ve dedi ki:

“Reis, buradan az ötede, Barselona yolundan, kalabalık bir insan topluluğu geliyor.”

Roque buna şöyle cevap verdi:

“Görebildin mi, gelenler bizi arayanlardan mı, bizim aradıklarımızdan mı?”

“Bizim aradıklarımızdan,” dedi silâhtar.

“O zaman hepiniz yola çıkıp hemen buraya getirin, bir tanesini bile kaçırmayın elinizden,” dedi Roque.

Adamlar dediğini yaptılar; yalnız kalan Don Quijote, Sancho ve Roque de, silâhtarların ne getireceğini beklemeye koyuldular. Bu arada Roque Don Quijote'ye dedi ki:

“Bizim hayat tarzımız, maceralarımız, yaptıklarımız, Señor Don Quijote'ye çok değişik ve tehlikeli geliyordur herhalde. Böyle düşünmesi beni şaşırtmaz; çünkü itiraf ederim ki, bizimki kadar huzursuzluk ve korkuyla dolu bir hayat olamaz. Ben bu hayata intikam arzusu yüzünden atıldım; intikam isteği en dingin gönülleri bile altüst edecek güçtedir. Ben aslında merhametli, iyi niyetli bir insanımdır; ama dediğim gibi, bana yapılan bir kötülüğün intikamını alma isteği, bütün iyi niyetlerimi bastırıyor; vicdanımın sesine kulak vermiyor, bu hayatı sürdürüyorum.

Her uçurum bir yenisini, her günah bir yenisini çağırdığı için de, intikamlar birbirine zincirleniyor; öyle ki, yalnız kendiminkileri değil, başkalarınınkini de ben üzerime alıyorum. Ama Tanrı'ya şükür, kendimi karmakarışık bir labirentin ortasında gördüğüm halde, bu labirentten güvenli bir limana çıkma umudumu kaybetmiyorum.”

Don Quijote, Roque'nin bu güzel, mantıklı sözlerine şaşırды; çünkü işi hırsızlık, adam öldürmek ve yol kesmek olan kişiler arasında düzgün konuşan birinin bulunabileceğine hiç ihtimal vermemiştir; şöyle cevap verdi:

“Señor Roque, sağlığın ilk şartı hastalığı anlamak ve hekimin verdiği ilâçları almaktır; zat-ı âliniz hastamız, hastalığınızı anlıyorsunuz, hekimimiz olan Tanrı da, sizi iyileştirecek olan ilâçları verecektir. Bu ilâçlar yavaş yavaş iyileştirir; birdenbire, mucize kabilinden değil. Ayrıca akıllı bir günahkâr, aptal bir günahkârdan daha kolay düzelebilir. Zat-ı âliniz de sözlerinizle akıllı olduğunuzu gösterdiniz; tek yapacağınız şey, cesaretinizi kaybetmemek, vicdanınızdaki hastalığın iyileşmesini beklemek. Eğer vakit kaybetmeden kurtuluş yolunda zahmetsizce ilerlemek isterseniz, benimle gelin; ben zat-ı âlinize gezgin şövalyeliği öğretirim; bu yolda karşılaşacağınız sayısız zahmet ve bahtsızlıkları kefaret kabul ederek bir çırpıda cennete ulaşabilirsiniz.”

Roque, Don Quijote'nin nasihatine güldü ve konuyu değiştirerek ona Claudia Jerónima'nın acıklı öyküsünü anlattı. Genç kızın güzelliğinden, cesaretinden ve cazibesinden etkilenmiş olan Sancho buna müthiş üzüldü.

Bu arada avcı silâhtarlar geldiler; yanlarında iki atlı, iki yaya hacı, kadınlarla dolu bir araba, onlara refakat eden yaya ve atlı altı hizmetkâr ve atlıların hizmetinde iki katırcı oğlan vardı. Silâhtarlar, yakaladıklarını ortalarına almışlardı; yenenler de, yenilenler de mutlak bir sessizlik içinde büyük Roque Guinart'ın konuşmasını bekliyorlardı. Roque atlılara kim olduklarını, nereye gittiklerini ve yanlarında ne kadar para olduğunu sordu. Bir tanesi cevap verdi:

“Beyefendi, biz ikimiz, İspanyol ordusunda piyade yüzbaşısıyız; birliklerimiz Napoli'de. Sicilya'ya gidecek olan dört kadırgaya binmek üzere Barselona'ya gidiyoruz. Yanımızda iki yüz, üç yüz altın var; biz kendimizi zengin ve talihli sayıyoruz; çünkü askerlerin genellikle içinde bulunduğu yoksulluk, daha büyük servetlere izin vermiyor.”

Roque, yüzbaşılara sorduğu soruyu hacılara da sordu. Onlar da Roma'ya gitmek üzere gemiye bineceklerini, yanlarında toplam altmış riyal kadar para bulunduğunu söylediler. Roque arabada kim olduğunu, nereye gittiğini ve ne kadar parası olduğunu sorunca, atlı hizmetkârlardan biri dedi ki:

“Arabada, Napoli mahkemesi başkanının karısı Señora Doña Guiomar de Quiñones, küçük kızı ve biri genç, biri yaşlı iki nedimesi var. Biz altı hizmetkâr, onlara refakat ediyoruz; yanlarındaki para da altı yüz altın.”

“Yani,” dedi Roque Guinart, “toplam dokuz yüz altın, altmış riyal var. Benim askerlerimin sayısı altmış civarında olmalı; her birine ne düştüğünü hesaplayıverin; benim hesabım

zayıftır.”

Yol kesenler bunu duyunca hep birden haykırdılar:

“Roque Guinart uzun yıllar yaşasın! Ayağını kaydırmaya çalışan düşman haydutlar kahrolsun!”

Mallarına el konduğunu gören yüzbaşılardan canı sıkıldı; başkanın karısı üzüldü; hacılar da hiç memnun olmadılar. Roque onları bir müddet bu gergin bekleyiş içinde tuttu; fakat bir tüfek atımı mesafeden belli olan üzüntülerinin sürmesini istemeyip yüzbaşılara döndü ve dedi ki:

“Saygıdeğer yüzbaşılar, zat-ı âlileriniz zahmet olmazsa bana altmış altın borç verin, başkanın hanımı da seksen altın versin; emrimdeki birliği memnun etmem lâzım; çömlekçi suyu saksıdan içer. Sonra rahatça, serbestçe yolunuza devam edebilirsiniz; ben size bir izin belgesi vereceğim, civara dağılmış olan başka askerlerime rastlarsanız, size dokunmazlar. Ben askerlere, kadınlara, bilhassa soylu hanımlara kötülük etmekten hoşlanmam.”

Yüzbaşılar Roque’ye uzun uzun, güzel sözlerle teşekkür ettiler; kendi paralarını kendilerine vermesini büyük kibarlık ve cömertlik sayıyorlardı. Señora Doña Guiomar de Quiñones arabadan aşağı atlayıp büyük Roque’nin ellerini, ayaklarını öpmek istediye de, o buna katiyen izin vermedi, aksine; hanımefendiden, yaptığı kötülük için özür diledi; aşağılık mesleğinin mecburiyetlerini yerine getirmek zorunda olduğunu belirtti. Başkanın hanımı hizmetkârlarından birine seksen altını derhal vermesini emretti; yüzbaşılar da altmış altını vermişlerdi. Zavallı hacılar varlarını yoklarını vermek üzereyken, Roque onları durdurdu ve kendi adamlarına dönüp dedi ki:

“Her birinize ikişer altın düşüyor; yirmi altın da artıyor; bu yirmi altının onu bu hacılara verilecek, onu da, bu serüveni iyi hatırlasın diye bu silâhtara.”

Adamları Roque’ye her zaman yanlarında bulundurdukları yazı gereçlerini getirdiler; o da çetesinin gözcülerine gösterilmek üzere kendilerine yazılı bir izin belgesi verdi ve onları serbest bıraktı. Hepsi asaletine, cömertliğine ve garip tutumuna hayran kalmışlardı; onu meşhur bir hırsız değil, bir Büyük İskender gibi görüyorlardı. Roque’nin silâhtarlarından biri, kendi Gaskonya ve Katalan lehçesinde dedi ki:

“Bu bizim komutana keşişlik eşkıyalıktan daha çok yakışıyor. Bundan böyle cömertlik yapmak istediğinde bizim paramızla değil, kendi parasıyla yapsın.”

Bahtsız haydut bu sözleri pek alçak sesle söylemediğinden, Roque işitti ve derhal elini kılıcına atıp adamın kafasını neredeyse ikiye ayırarak dedi ki:

“Ben terbiyesizleri, küstahları bu şekilde cezalandırırım.”

Herkes dehşet içinde kaldı; kimse tek kelime söylemeye cesaret edemedi; reislerine itaatleri sonsuzdu.

Roque bir kenara çekilip Barselona’daki bir arkadaşına mektup yazdı; hakkında onca şey anlatılan ünlü gezgin şövalye La Mancha’lı Don Quijote’nin kendisiyle birlikte olduğunu haber verdi. Dünyanın en hoş, en bilgili adamıydı; dört gün sonra, yani Vaftizci Aziz Yahya yortusunda, şehrin yalı boyunun ortasına, zırhları ve silâhlarıyla atı Rocinante’nin üzerinde

dikilecek, silâhtarı Sancho da eşeğinin üzerinde, yanında olacaktı. Bunu, dostları olan Niarro'lara haber vermesini, olayın tadını onların çıkarmasını istiyordu. Rakipleri Cadell'lerin bu zevkten mahrum olmalarını isterdi; ama bu da mümkün değildi; çünkü Don Quijote'nin deliliğiyle akıllılığının ve silâhtarı Sancho Panza'nın komikliğinin, bütün dünyanın hoşuna gitmemesi mümkün değildi. Mektubu silâhtarlarından biriyle gönderdi; adam eşkıya kılığını değiştirip çiftçi kıyafetinde Barselona'ya girdi ve mektubu sahibine götürdü.

[119](#) Aslında Busiris, efsanevî Mısır kralı. Kendisini ziyaret eden yabancıları öldürüp tanrılara kurban olarak sunmakla ün yapmıştı.

ALTMİŞ BİRİNCİ BÖLÜM

Barselona girişinde Don Quijote'nin başına gelenlere ve bilgelikten çok gerçeklik içeren başka olaylara dair

Don Quijote üç gece Roque'nin yanında kaldı; üç yüz yıl da kalsa, bu hayat tarzında göreceği, şaşıracağı şeyler eksik olmazdı: Bir yerde uyanıyorlar, başka bir yerde yemek yiyorlar; kâh kimden kaçtıklarını bilmeden kaçıyor, kâh kimi beklediklerini bilmeden bekliyorlardı. Ayakta uyuyorlar, uykularının ortasında kalkıp bir yerden bir yere gidiyorlardı. İşleri güçleri gözcüler yerleştirmek, nöbet tutup dinlemek, arkebüzlerin fitillerini üflemeği; gerçi bunların sayısı fazla değildi; çünkü hepsi *pedreñal* taşıyordu. Roque gecelerini adamlarından ayrı, bilinmeyen yerlerde geçiriyordu; çünkü Barselona genel valisinin, kellesine koyduğu mükâfatlar yüzünden tedirgindi, korkuyordu. Kimseye güvenemiyor, kendi adamları tarafından öldürülmekten veya adalete teslim edilmekten korkuyordu; hiç şüphesiz, sefil ve tatsız bir hayattı bu.

Sonunda, Roque, Don Quijote, Sancho ve altı silâhtar, kullanılmayan yollardan, gizli kestirmelerden, patikalardan Barselona'ya gittiler. Aziz Yahya yortusu arifesinin gecesinde, şehrin yalı boyuna vardılar; Roque Don Quijote'yle Sancho'yu kucaklayıp Sancho'ya vaat ettiği, henüz vermemiş olduğu on altını verdi ve karşılıklı binlerce iltifattan sonra, kendilerinden ayrıldı.

Roque döndü; Don Quijote olduğu yerde, at üzerinde sabahı beklemeye koyuldu. Kısa bir süre sonra, beyaz şafak Doğu'nun balkonlarından yüzünü göstermeye, çimenleri, çiçekleri şenlendirmeye başladı. Aynı anda, kulakları şenlendiren çok sayıda borazan ve davul sesleri, zil sesleri, çığırkanların, "Varda, varda, savulun, savulun!" haykırışları işitildi; görünüşe bakılırsa şehirden geliyorlardı. Şafak yerini güneşe bıraktı; güneşin bir kalkandan daha büyük yüzü, ufukta yavaş yavaş yükseliyordu.

Don Quijote'yle Sancho dört bir yana baktılar; daha önce hiç görmedikleri denizi gördüler. Deniz onlara son derece geniş ve uzun göründü; La Mancha'da görmüş oldukları Ruidera Lagünlerinden çok daha büyüktü. Sahildeki kadırgaları gördüler; tenteleri indiğinde, sayısız flama ve sancak ortaya çıktı; rüzgârda dalgalanıyor, suya değip okşuyorlardı. Kadırgalardan borazan ve trompet sesleri gelmeye başladı; her tarafı âhenkli savaş ezgileriyle doldurdular. Sonra kadırgalar hareket edip sakin sulara savaş düzenine geçtiler; bunlara şehirden çıkan, güzel atlar üzerinde, gösterişli uniformalarıyla sayısız şövalye, hemen hemen aynı şekilde karşılık verdi. Kadırgalardaki askerler, topları aralıksız ateşliyorlar, bunlara şehrin surlarındaki ve kalelerindeki toplardan cevap geliyordu. Ağır toplar, korkunç bir gürültüyle havayı yarıyor, bunu kadırgaların ortasındaki ağır toplar izliyordu. Neşeli deniz, şenlikli kara, sadece arasına topların dumanıyla kararan güneşli hava, âdeta herkeste anî bir sevinç yaratıyordu.

Sancho denizde hareket eden kütlelerin bu kadar çok ayağı olmasına akıl erdiremiyordu. Bu

sırada, üniformalı adamlar çılgınlık ve savaş haykırılarıyla, Don Quijote'nin şaşkınlık içinde durduğu yere doğru koşmaya başladılar. Yaklaştıklarında, Roque'nin haber gönderdiği arkadaşı yüksek sesle Don Quijote'ye dedi ki:

“Gezgin şövalyeliğin aynası, feneri, yıldızı ve pusulası, şehrimize hoşgeldin! La Mancha'lı yiğit Don Quijote, hoşgeldin; geçtiğimiz günlerde yalancı öykülerde karşımıza çıkarılan sahte, uydurma, düzmece şövalyeden değil, tarihçilerin baştacılı Seyyid Hâmid Badincani'nin tasvir ettiği gerçek, asıl, halis şövalyeden sözediyorum.”

Don Quijote tek kelime cevap vermedi; atlılar da cevap vermesini beklemeyip hep birlikte dönerek, Don Quijote'nin etrafını salyangoz gibi çevirdiler. Don Quijote Sancho'ya dönüp dedi ki:

“Bu adamların bizi tanıdığı kesin; bahse girerim öykümüzü, hattâ yeni basılan, Aragon'lunun kitabını da okumuşlar.”

Don Quijote'yle konuşmuş olan şövalye tekrar dönüp dedi ki:

“Señor Don Quijote, bizimle geliniz, hepimiz zat-ı âlinizin hizmetindeyiz; biz Roque Guinart'ın yakın dostlarıyız.”

Don Quijote buna şöyle cevap verdi:

“Eğer nezaket nezaketi doğurursa, sizin nezaketiniz büyük Roque'ninkinin evlâdı veya çok yakın akrabası olsa gerek, saygıdeğer şövalye. Beni nereye arzu ederseniz götürün; iradem iradenize tâbidir, özellikle de beni hizmetinizde kullanmak isterseniz.”

Şövalye kibarlıkta bundan aşağı kalmayan sözlerle cevap verdi. Sonra kendisini ortalarına alarak, borazan ve davul sesleri eşliğinde şehre doğru ilerlediler. Tam şehre girdikleri sırada, bütün kötülüklerin kaynağı olan şeytan ve şeytandan daha şeytan olan iki yaramaz, cüretkâr oğlan çocuğu, kalabalığı yardılar; biri karakaçanın, öbürü Rocinante'nin kuyruğunu yakaladılar ve birer demet dikenli katırtırnağı bağladılar. Zavallı hayvanlar bu tuhaf mahmuzları hissettiklerinde kuyruklarını sallamaya başladılar; o zaman da acıları iyice arttı; deli gibi şahlanarak sahiplerini yere düşürdüler. Don Quijote öfkeyle yaşlı beygirini kuyruğuna bağlanmış dikenlerden kurtarmaya koyuldu; Sancho da karakaçanın imdadına yetişti. Don Quijote'ye rehberlik edenler, oğlanların küstahlığını cezalandırmak istedilerse de, çocuklar peşlerinden gelen binlerce kişinin arasına daldıklarından, mümkün olmadı.

Don Quijote'yle Sancho tekrar hayvanlarına bindiler; aynı ihtişamla, müzik eşliğinde, rehberlerinin zengin bir şövalyeye yakışır, büyük konağına geldiler. Kendilerini şimdilik orada bırakacağız; çünkü Seyyid Hâmid öyle istiyor.

ALTMİŞ İKİNCİ BÖLÜM

Büyülü baş serüvenine ve anlatılmadan geçilemeyecek başka saçmalıklara dair

Don Quijote'yi misafir eden şövalyenin adı Don Antonio Moreno'ydu; kendisi zengin ve akıllı bir soyluydu; ahlâklı, namuslu eğlencelerden hoşlanırdı. Don Quijote evine geldiğinde, deliliğini zararsız bir şekilde ortaya çıkarmanın yollarını aramaya başladı; çünkü acı veren şaka, şaka olmaktan çıkar; başkasına zarar veren eğlenceye eğlence denmez. Don Antonio ilk iş olarak, Don Quijote'nin zırhlarını çıkarttırdı ve daha önce de tasvir ettiğimiz dar, güderi kıyafetiyle onu şehrin ana caddelerinden birine bakan bir balkona çağırdı; çok sayıda insan ve çocuk, maymun seyrederek gibi Don Quijote'yi seyrediyordu. Üniformalı atlılar yine, sanki o bayram günü onuruna değil de, sırf Don Quijote için giyinmişler gibi geçit töreni yaptılar. Sancho çok mesuttu; nasıl olduğunu anlayamadan Camacho'nun düğününün, Don Diego de Miranda'nın evinin, dükün şatosunun bir benzerini bulmuşlar gibi geliyordu ona.

O gün öğle yemeğinde Don Antonio'nun arkadaşları da vardı; hepsi Don Quijote'ye bir gezgin şövalyeye yakışır şekilde davranıyorlar, saygı gösteriyorlardı; Don Quijote kabardıkça kabarıyor, memnuniyetten içi içine sığmıyordu. Sancho nükteleriyle evin bütün hizmetkârlarını, kendisini dinleyen herkesi hayran bırakmıştı; hepsi ağzının içine bakıyorlardı. Sofraya oturduklarında Don Antonio Sancho'ya dedi ki:

“Sevgili Sancho, siz duyduğumuza göre tavukgöğsüyle köfteye o kadar düşkünmüşsünüz ki, artarsa ertesi gün yemek üzere koynunuza saklarmışsınız.”

“Hayır efendim, doğru değil,” dedi Sancho; “ben obur değil, temiz bir kimseyimdir; karşımızda bulunan efendim Don Quijote de gayet iyi bilir, biz ikimiz bir avuç fındık veya cevizle sekiz günü geçiririz. Evet, olur da karşıma çıkarsa, su akarken testiye doldururum; demek istediğim şu ki, verilen yer, önüme çıkan fırsatı değerlendiririm; ama benim aşırı yediğimi ve pis olduğumu kim söylemişse, emin olun yanılmış; bu sofrada bulunan şerefli sakallara hürmet etmesem bunu başka şekilde söyledim.”

“Gerçekten de,” dedi Don Quijote, “Sancho'nun ne kadar az ve temiz yemek yediği, gelecek yüzyılların hâfızasından silinmesin diye, tunçtan levhalara yazılmaya, kazılmaya lâyıktır. Açken biraz obur gibi görüldüğü doğrudur; çünkü hızla ve açgözlülükle yer. Ne var ki temizlik konusunda daima çok özenlidir; ayrıca vali olduğunda çok kibar yemeyi de öğrendi; o kadar ki, üzümü, hattâ nar tanesini bile çatalla yiyordu.”

“Ne?” dedi Don Antonio, “Sancho vali mi oldu?”

“Evet,” diye cevap verdi Sancho. “Barataria adında bir cezirenin valisi oldum. On gün boyunca pek güzel yönettim cezireyi; o on günde huzurum kalmadı, dünyanın bütün valilikleri gözümünden düştü. Oradan kaçarak ayrıldım; bir mağaraya düştüm; öldüm zannederken mucizeyle sağ çıktım oradan.”

Don Quijote, Sancho'nun valiliğini bütün teferruatıyla anlattı; bütün dinleyenler bayıldılar. Sofra kaldırıldığında, Don Antonio Don Quijote'yi elinden tutup ayrı bir odaya götürdü.

İçerideki tek mobilya, görünüşe bakılırsa akikten bir masaydı; yine akikten tek bir ayak üzerinde duruyordu; masanın üstünde, tunçtan gibi görünen, Roma imparatorlarının başlarını andırır bir büst vardı. Don Antonio, Don Quijote'yle birlikte bütün odayı dolaşıp masanın etrafında birçok kez döndükten sonra dedi ki:

“Señor Don Quijote, artık bizi kimsenin dinlemediğinden, duymadığından, kapının kapalı olduğundan emin olduğuma göre, zat-ı âlinize akla hayale gelebilecek en garip serüveni, daha doğrusu olayı anlatmak istiyorum; anlatacaklarımı hâfızanızın en kuytu, en gizli köşesine gömmeniz şartıyla.”

“Öyle yapacağıma yemin ederim,” dedi Don Quijote; “hattâ daha emin olsun diye üzerine bir kapak da örterim. Şunu bilmenizi isterim ki Señor Don Antonio,” diye devam etti, adını öğrenmişti çünkü, “işitecek kulağı olan, konuşacak dili olmayan biriyle konuşmaktasınız; bu sebeple, rahatlıkla kalbinizdeki yükü benim kalbime aktarabilir, suskunluğun uçurumundan aşağı fırlattığınızı farzedebilirsiniz.”

“Bu sözünüze güvenerek,” dedi Don Antonio, “zat-ı âlinizi gördükleriniz ve duyduklarınızla hayrete düşürecek, ben de herkese anlatılamayacak olan sırlarımı kimseyle paylaşamamanın sıkıntısından biraz olsun kurtulacağım.”

Don Quijote heyecanla bekliyor, bunca önlemin nereye varacağını merak ediyordu. Don Antonio, Don Quijote'nin elini alıp tunçtan büstün, masanın ve masanın akik ayağının üzerinde gezdirdikten sonra dedi ki:

“Señor Don Quijote, bu büst, dünyanın gelmiş geçmiş en büyük büyücülerinden, afsuncularından biri tarafından yapılmıştır; zannediyorum Polonya asıllıydı; hakkında onca inanılmaz şey anlatılan meşhur Escotillo'nun da talebesiydi. Kendisi buraya, evime geldi ve bin altın karşılığında bu büstü yaptı; bu büstün özelliği, marifeti, kulağına sorulan bütün sorulara cevap vermesidir. Hesaplar yaptı, şekiller çizdi, yıldızları gözledi, saniyeleri ölçtü ve sonunda, yarın göreceğiniz gibi mükemmel bir eser meydana getirdi. Cuma günleri dilsiz kesilir; bugün de cuma olduğu için, yarını beklemek zorundayız. Bu arada zat-ı âliniz, kendisine sormak istediğiniz soruları hazırlayabilirsiniz; verdiği bütün cevapların doğru olduğunu ben tecrübeyle biliyorum.”

Don Quijote büstün marifetine, özelliğine şaşırdı; neredeyse Don Antonio'ya inanmayacaktı; ama tecrübenin yapılmasına çok az zaman kalmış olduğunu düşünerek, böyle önemli bir sırrı kendisine açtığı için teşekkür etmekle yetindi. Odadan çıktılar; Don Antonio kapıyı kapatıp kilitledi ve diğer asilzadelerin olduğu salona geçtiler. Bu süre içinde Sancho onlara efendisinin başından geçen serüven ve olayların birçoğunu anlatmıştı.

O gün öğleden sonra Don Quijote'yi gezmeye çıkardılar; zırhlarını giymemişti; üzerindeki gezinti kıyafeti, o havada buzu bile terletebilecek, pas rengi, geniş bir kaftandı. Hizmetkârlara, Sancho'yu oyalamaları, evden dışarı çıkarmamaları için talimat verilmişti. Don Quijote Rocinante'ye değil, rahat yürüyüşlü, süslü, iri bir katıra binmişti. Kaftanını giydirdikten sonra, kendisi farketmeden sırtına bir parşömen astular; üzerinde iri harflerle, *Bu, La Mancha'lı Don*

Quijote'dir diye yazıyordu. Gezinti başladığında, her geçenin gözleri bu yaftaya takılıyor, “Bu, La Mancha’lı Don Quijote’dir” yazısını okuduklarından, Don Quijote her görenin onu ismiyle tanınmasına şaşırıyordu. Yanında ilerleyen Don Antonio’ya döndü ve dedi ki:

“Gezgin şövalyelik, bünyesinde müthiş bir imtiyaz barındırmakta; çünkü bu mesleği icra edenler, dünyanın her yerinde tanınıyor, ünleniyorlar. Bakınız Señor Don Antonio, bu şehrin çocukları bile, beni hiç görmedikleri halde tanıyorlar.”

“Öyledir, Señor Don Quijote,” dedi Don Antonio. “Nasıl bir ateşi gizlemek, örtmek mümkün değilse, faziletin de tanınmaması mümkün değildir; bilhassa silâhşörlükle ulaşılan fazilet, hepsinden fazla parlar ve öne çıkar.”

Don Quijote anlatılan tezahüratla ilerlerken, sırtındaki yaftayı okuyan bir Kastilyalı yüksek sesle dedi ki:

“Şeytan götürsün seni, La Mancha’lı Don Quijote! Yediğin sayısız sopadan sağ çıkıp buralara nasıl gelebildin? Sen delisin; kendi başına, deliliğinin kapalı kapıları ardında deli olsaydın o kadar vahim olmazdı; ama sende, seninle konuşan, görüşen herkesi de delirtme, serseme çevirme yeteneği var; şu yanındaki beyefendilere bakın. Evine dönüp mülkünle, karın ve çocuklarıyla ilgilensene, sersem; vazgeç bu beynini kemiren, aklını soğuran zırvalıklardan.”

“Kardeşim,” dedi Don Antonio, “yolunuza gidin, size akıl danışmaya nasihat vermeye kalkmayın. La Mancha’lı Don Quijote son derece akıllı bir kimsedir; kendisine refakat eden bizler de aptal değiliz. Fazilet, nerede olursa olsun hürmet görür; haydi gidin, lânet olası, bir daha da çağrılmadığınız yere bulaşmayın.”

“Haklısınız efendim,” dedi Kastilyalı; “bu adama nasihat vermek, iğneyle kuyu kazmaya benzer; yine de, bu şuursuzun her konuda gösterdiği söylenen zekâsının, gezgin şövalyelik olduğundan akıp gitmesine ben çok üzülüyorum. Zat-ı âlinizin okuduğu lânet de, bundan böyle, Metuşelah’tan uzun yaşasam bile, istesin istemesin, kimseye bir daha nasihat edersem, hem benim, hem bütün sülâlemin üzerine olsun.”

Nasihatçi uzaklaştı; gezinti devam etti; fakat yaftayı okudukça çocuklar da, büyükler de o kadar başlarına üşüştiler ki, Don Antonio başka bir şeyi çıkarırmış gibi yaparak yaftayı sırtından çıkardı.

Akşam olduğunda eve döndüler; gece için bir balo düzenlenmişti; Don Antonio’nun soylu, neşeli, güzel ve akıllı karısı, misafirini şereflethersinler ve görülmedik çılgınlıklarıyla eğlensinler diye, arkadaşlarını davet etmişti. Arkadaşları geldikten sonra mükellef bir akşam yemeği yendi ve saat on sularında balo başladı. Misafirler arasında iki tane çok muzip hanım vardı; gayet namuslu olmakla birlikte, biraz serbest ruhluydular ve zararsız şakalar yapmaktan hoşlanırlardı. Bu ikisi Don Quijote’yi dans etmesi için o kadar sıkıştırdılar ki, yalnız bedenini değil, ruhunu da bitkin düşürdüler. Don Quijote upuzun boyu, gerginliği, zayıflığı, sarılığı, daracık kıyafeti, donukluğu ve en kötüsü de, hantallığıyla, görülmeye değerdı doğrusu. Genç kızlar gizlice kendisine kur yapıyor, o da gizlice kendilerini reddediyordu; ama sonunda çok

sıkıştırdılar; o da sesini yükseltip dedi ki:

“*Fugite, partes adversae!*¹²⁰ Beni rahat bırakın, istenmeyen düşünceler! Arzularınızı benden uzak tutun hanımlar; benim gönlümün kraliçesi, eşsiz Dulcinea del Toboso, kendisinden başka kimsenin arzularına teslim olmama, kölesi olmama izin vermez.”

Bu sözleri söyledikten sonra, bu kadar danstan bitkin düşmüş bir halde, salonun ortasına, yere oturdu. Don Antonio şövalyenin kucaklanıp yatağına götürülmesini buyurdu; kendisini ilk kucaklayan Sancho oldu ve dedi ki:

“Saygıdeğer efendim, ne vardı böyle dans edecek? Bütün kahramanlar dansçı, bütün gezgin şövalyeler oyuncu mu olur sanıyorsunuz? Eğer öyle sanıyorsanız, yanılıyorsunuz; öyle adamlar vardır ki, bir kere sıçramak yerine bir devi öldürmeyi tercih ederler. Topuk vurma dansı olsa, ben sizin yerinize yapardım; çünkü atmaca gibi topuk vururum; ama bu danslara gelince, kılımı kıpırdatmam.”

Sancho bu ve benzeri konuşmalarla balodakileri güldürdükten sonra efendisini yatağına yatırdı; dans ederken üşütmüş olduğundan, iyice terlesin diye üzerini örttü.

Don Antonio ertesi gün büyülü baş tecrübesini yapmanın uygun olacağını düşünerek, Don Quijote, Sancho, iki arkadaşı ve bir gece önce baloda Don Quijote’yi bitkin düşürdükten sonra Don Antonio’nun karısıyla kalmış olan iki hanımla birlikte, büstün olduğu odaya kapandı. Herkese sırrını açıp büstün özelliğini anlattı ve bu büyülü başın marifetinin ilk defa o gün kanıtlanacağını söyledi. Don Antonio’nun iki arkadaşı haricinde hiçbiri büyünün içyüzünü bilmiyordu; Don Antonio önceden kendilerini aydınlatmış olmasa, onlar da diğerleri gibi afallayıp kalacaklardı; öylesine ustalıkla düzenlenmişti ki, başka türüsü mümkün değildi.

Büstün kulağına ilk eğilen bizzat Don Antonio oldu ve alçak sesle, ama herkesin de işitebileceği şekilde, dedi ki:

“Ey baş, marifetini göster ve bana şu anda ne düşündüğümü söyle.”

Baş, dudaklarını oynatmadan, açık seçik, herkesin işitebileceği bir sesle cevap verdi:

“Ben düşünceleri okuyamam.”

Bunu duyunca hepsi donup kaldılar; üstelik odada, masanın etrafında, cevap verebilecek insan da yoktu.

“Burada kaç kişiyiz?” diye sordu bunun üzerine Don Antonio.

Aynı dingin ses cevap verdi:

“Sen ve karın, senin iki arkadaşın, karının iki arkadaşı, La Mancha’lı Don Quijote adında ünlü bir şövalye ve Sancho Panza adındaki silâhtarı var odada.”

Herkes yine şaşkına döndü; korkudan tüyleri diken diken oldu. Don Antonio büstten uzaklaşarak dedi ki:

“Ey bilge baş, konuşan baş, cevapçı baş, harikulâde baş! Seni bana satan kişi tarafından dolandırılmadığımı anlamam için bu kadarı yeter bana. Başkası gelsin, ne isterse sorsun.”

Kadınlar genelde sabırsız ve meraklı olduklarından, büstün yanına ilk giden, Don Antonio’nun karısının arkadaşlarından biri oldu ve şu soruyu sordu:

“Söyle bana baş, çok güzel olmak için ne yapayım?”

Baş cevap verdi:

“Çok namuslu ol.”

“Başka bir şey sormayacağım,” dedi soruyu soran hanım.

Sonra ikinci hanım arkadaşı gelip dedi ki:

“Ey baş, ben kocamın beni sevip sevmediğini öğrenmek istiyorum.”

Şöyle bir cevap geldi buna:

“Sana nasıl davrandığına bak, anlarsın.”

Evli hanım büstün yanından ayrılıp dedi ki:

“Bu soruyu sormama gerek yoktu; gerçekten de davranışlar kişinin duygularını ifade eder.”

Sonra Don Antonio’nun arkadaşlarından biri gidip sorusunu sordu:

“Ben kimim?”

Cevap şu oldu:

“Kendin biliyorsun kim olduğunu.”

“Ben onu sormuyorum,” dedi asilzade, “senin beni tanıyıp tanımadığını soruyorum.”

“Tanıyorum,” dedi büst; “sen Don Pedro Noriz’sin.”

“Ey baş, başka soru sormayacağım, her şeyi bildiğini anlamak için bu kadarı yeterli.”

Ardından öbür arkadaşı yaklaşıp sordu:

“Söyle bana, ey baş, vârisim olan oğlumun isteği nedir?”

“Daha önce de söyledim,” diye cevap verildi; “ben istekleri okuyamam; yine de, oğlunun seni mezara gömmek istediğini söyleyebilirim.”

“Doğru,” dedi asilzade; “görünen köy kılavuz istemez.”

Başka da soru sormadı. Sonra Don Antonio’nun karısı geldi ve dedi ki:

“Ey baş, ben ne soracağımı bilemiyorum; senden bir tek şunu öğrenmek istiyorum: Sevgili kocamla uzun yıllar mutlu yaşayabilecek miyim?”

Soruya şöyle cevap verildi:

“Evet, çünkü sağlığı ve ölçülü yaşayışı kocana uzun bir ömür vaat ediyor; oysa birçok kişi kendi ömrünü, aşırılıktan dolayı kendisi kısaltır.”

Sonra Don Quijote geldi ve sordu:

“Ey cevapçı, söyle bana, benim Montesinos Mağarası’nda gördüklerim gerçek miydi, rüya mıydı? Silâhtarım Sancho’nun kırbaçları tamamlanacak mı? Dulcinea’nın büyüsü çözülecek mi?”

“Mağara konusunda söylenecek çok şey var,” diye karşılık verildi; “gerçek payı da var, rüya payı da. Sancho’nun kırbaçları zaman alacak. Dulcinea’nın büyüsü, icap eden sona ulaşacak.”

“Daha fazla bir şey öğrenmek istemiyorum,” dedi Don Quijote; “Dulcinea’nın büyüsünün çözüldüğünü gördüğüm an, bütün arzularım bir anda gerçekleşmiş olacak benim gözümde.”

Son sorgucu Sancho oldu ve şu soruyu sordu:

“Ey baş, acaba bir daha vali olacak mıyım? Silâhtarlığın sefaletinden kurtulacak mıyım? Karımı ve çocuklarımı bir daha görebilecek miyim?”

Sancho’ya şu cevap verildi:

“Kendi evinin valisi olacaksın; evine dönersen karını ve çocuklarını göreceksin; efendinin hizmetinden ayrılırsan silâhtarlıktan kurtulacaksın.”

“Yüce Tanrım!” dedi Sancho Panza. “O kadarını ben kendim de söylerdim; aptala malûm olur.”

“Hayvan!” dedi Don Quijote. “Ne cevap bekliyordun? Bu başın verdiği cevapların, sorulan sorulara uygun olması yetmez mi?”

“Yeter,” dedi Sancho, “ama ben daha açık konuşsun, daha çok şey söylesin isterdim.”

Böylece sorular ve cevaplar tamamlandı; ama Don Antonio’nun, olaydan haberdar olan iki arkadaşı dışındakilerin şaşkınlığı geçmedi. Seyyid Hâmid Badincani herkesi merak içinde bekletmemek için, bu başın içinde bir büyücü, olağanüstü bir muamma gizlendiği sanılmasını diye, olayı derhal açıklığa kavuşturur ve der ki: Don Antonio Moreno, Madrid’de gördüğü, bir basımcının yaptığı başı taklit ederek, eğlenmek ve cahilleri şaşırtmak amacıyla bu büstü kendi evine yaptırmıştı. Yapımı şöyleydi: Masanın üstü, akik gibi görünecek şekilde boyanıp cilâlanmış ahşaptı; yine ahşap olan ayaktan, ağırlığı daha iyi taşınması için, dört kartal pençesi çıkıyordu. Bir Roma imparatorunun tunçtan büstü gibi görünen başın ise, içi bomboştur; başın birleşme yeri belli olmadan, tam olarak oturduğu masanın üstü de öyle. Aynı şekilde içi boş olan ayak, büstün boğazına ve göğsüne denk geliyor, bütün bunlar da, büstün bulunduğu odanın altındaki bir başka odaya açılıyordu. Bütün bu sayılan ayak, masa ve büstün boğazıyla göğsünün boşluğuna, görülmeyecek şekilde, tenekeden bir boru döşenmişti. Yukarıdaki odanın altına denk gelen odaya, cevap verecek olan kişi yerleşiyor, ağzını boruya yapıştırıyordu. Böylece, tıpkı ağız tüfeğinde olduğu gibi, ses aşağıdan yukarıya, yukarıdan aşağıya açık seçik olarak gidiyor, hileyi ortaya çıkarmak mümkün olmuyordu. Cevapları veren, Don Antonio’nun yeğeni, kafası hızlı çalışan, akıllı bir talebeydi; amcası kendisine önceden, o gün büstün olduğu odada kimlerin bulunacağını haber vermiş olduğundan, ilk soruya kolaylıkla, hızlı ve kesin bir cevap verebildi; diğer sorulara tahminen, akıllı olduğu için de akıllıca cevaplar verdi. Seyyid Hâmid ayrıca şunu da anlatır: Bu harika düzenek, on, on iki gün kadar yerinde kaldı; fakat Don Antonio’nun evinde büyülü bir baş olduğu, her sorulana cevap verdiği haberi bütün şehre yayılınca, Don Antonio meselenin dinimizin uyanık nöbetçilerinin kulağına gitmesinden korkarak durumu Enkizisyon’a açıkladı. Kendisine düzeneği sökmesi, bir daha kullanmaması emredildi, aksi takdirde cahil halk huzursuz olabilirdi. Bununla beraber, Don Quijote’yle Sancho Panza’nın gözünde baş, büyülü ve cevapçı, cevapları da Sancho’dan çok Don Quijote için tatminkâr olmaya devam etti.

Şehrin asilzadeleri, Don Antonio’yu memnun etmek, Don Quijote’yi şerefliendirmek ve sersemliklerinin ortaya çıkmasına fırsat sağlamak amacıyla, altı gün sonra askerî mızrak oyunları düzenlemeye karar verdiler; ancak, ileride anlatılacak olan sebeplerden ötürü,

oyunlar yapılamadı. Don Quijote'nin canı şehirde sivil ve yaya bir gezinti yapmak istedi; at üzerinde gezerse, çocukların peşine takılacağından korkuyordu. Böylece, Sancho ve Don Antonio'nun yanına verdiği iki hizmetkârla birlikte gezmeye çıktılar.

Bir sokaktan geçerlerken, Don Quijote başını kaldırdı ve bir kapının üzerinde, çok iri harflerle yazılmış şu yazıyı gördü: *Burada kitap basılır*. Buna çok memnun oldu; çünkü o güne kadar hiç matbaa görmemişti ve bir tarafta basım, diğer tarafta düzeltme, ötede dizgi yapıldığını, kısacası büyük matbaalarda yapılan bütün işleri gördü. Don Quijote bir bölmeye gidiyor, orada ne yapıldığını soruyordu; görevliler anlatıyordu; Don Quijote hayran kalıp bir sonraki bölmeye geçiyordu. Yaklaştığı bölmelerden birindeki görevliye ne yaptığını sordu.

“Beyefendi, şu gördüğünüz bey,” diye cevap verdi adam, boylu boslu, yakışıklı, ciddi görünümlü birini göstererek, “İtalyanca bir kitabı dilimize, İspanyolca'ya çevirdi; ben de baskıya vermek üzere diziyorum.”

“Kitabın adı nedir?” diye sordu Don Quijote.

Yazar buna şöyle cevap verdi:

“Kitabın İtalyanca adı *Le Bagattelle*¹²¹ efendim.”

“Peki *le bagattelle* dilimizde ne manaya geliyor?” diye sordu Don Quijote.

“*Le bagattelle*,” dedi yazar, “bizim dilimizde *oyuncaklar* demektir. Bu kitabın adı mütevazı olmakla birlikte, içinde çok değerli şeyler bulunmakta.”

“Ben biraz İtalyanca bilirim,” dedi Don Quijote. “Ariosto'nun kimi şiirlerini de ezbere bilirim. Zat-ı âlinize bir şey sormak istiyordum efendim; bunu zat-ı âlinizin zekâsını ölçmek için değil, sırf merakımdan soruyorum: Kitapta *pignatta* kelimesine hiç rastladınız mı?”

“Evet, çok,” diye cevap verdi yazar.

“Peki zat-ı âliniz bu kelimeyi nasıl çeviriyorsunuz?” diye sordu Don Quijote.

“Nasıl çevireceğim?” dedi yazar. “Tabii ki *tencere* diye.”

“Vay canına!” dedi Don Quijote. “Zat-ı âliniz İtalyanca'ya çok hâkimsiniz! Bahse girerim İtalyanca *piace* dediği yerde zat-ı âliniz *hoşlanma*, *più* dediği yerde *daha fazla*, *su* dediği yerde *yukarı*, *giù* dediği yerde *aşağı* diyorsunuz.”

“Evet, öyle diyorum tabii,” dedi yazar; “çünkü bu kelimelerin doğru karşılıkları bunlar.”

“Ben zat-ı âlinizin dünyada tanınmadığına rahatlıkla yemin edebilirim,” dedi Don Quijote; “çünkü bu dünyada seçkin zihinler, takdire şayan işler ödüllendirilmez. Harcanan ne yetenekler var! Bir köşede kalmış ne dehalar var! Değeri bilinmeyen ne faziletler var! Ama bütün bunlara rağmen, bana öyle geliyor ki, lisanların kraliçeleri olan Yunanca ve Latince hariç, bir dilden ötekine tercüme yapmak, tıpkı Flaman duvar halılarına tersten bakmak gibidir; şekiller seçilmekle birlikte, ipliklerle dolu olduğundan, ön yüzdeki açıklık ve parlaklık görülemez. Kolay lisanlardan tercüme yapmak, deha veya ifade kabiliyeti gerektirmez; tıpkı bir kâğıttaki yazıyı bir başka kâğıda aktarmak gibi. Bu dediklerimden, tercüme işinin takdir edilmeyecek bir iş olduğu anlamı çıkarılmasın; çünkü insan daha kötü, daha faydasız işlerle de uğraşabilir. Bu söylediklerimin dışında tutulması gereken iki meşhur

tercüman vardır: Biri, *Sadık Çoban* tercümesiyle Doktor Cristóbal de Figueroa, öteki de *Aminta* tercümesiyle, Don Juan de Jáuriguí'dir; bunlar kişiyi hangisinin tercüme, hangisinin asıl eser olduğu konusunda şüpheye düşürecek kadar başarılıdır. Zat-ı âlinize bir şey daha sormak istiyorum: Kitabı kendi hesabınıza mı bastırıyorsunuz, yoksa hakkını bir kitapçıya sattınız mı?"

"Kendi hesabıma bastırıyorum," diye cevap verdi yazar. "İki bin nüshalık bu ilk basımdan, en az bin altın kazanacağımı düşünüyorum; nüsha başına altı riyalden, bir çırpıda satılacaktır."

"Hesabınız çok kuvvetli doğrusu!" diye cevap verdi Don Quijote. "Matbaaların girdisini çıktısını, aralarındaki ticarî anlaşmaları bilmediğiniz belli. Sizi temin ederim, iki bin nüshayı sırtınıza yüklediğinizde öyle bitkin düşeceksiniz ki, korkacaksınız; hele kitap biraz alışılmışın dışındaysa, canlı değilse."

"Ne yani?" dedi yazar. "Zat-ı âliniz kitabı bir kitapçıya mı vermemi istiyorsunuz? Hakkını satın almak için bana üç *maravedi* versin, üstelik de büyük lütufta bulunduğunu zannetsin diye mi? Ben kitaplarımı bu dünyada şöhret kazanmak için bastırmıyorum; zaten eserlerimle tanınıyorum; ben kâr etmek istiyorum; kazanç olmadı mı iyi şöhret metelik etmez."

"Tanrı zat-ı âlinizin talihini açık etsin," diye cevap verdi Don Quijote.

Sonra devam edip bir başka bölmeğe geçti; burada *Ruhun Işığı* adlı bir kitabın bazı sayfalarının düzeltildiğini gördü ve dedi ki:

"Basılması gereken kitaplar, çok sayıda olmakla beraber, bu tür kitaplar; çünkü zamanımızda o kadar çok günahkâr var ki, karanlıkta kalmış bunca kişiye sonsuz ışık lâzım."

Sonra devam edip bir başka kitabı düzeltmekte olduklarını görerek adını sordu; *La Mancha'lı Yaratıcı Asilzade Don Quijote'nin İkinci Kısmı* olduğunu, Tordesillas'lı biri tarafından yazıldığını söylediler.

"Bu kitaptan haberdarım," dedi Don Quijote. "Doğrusunu isterseniz, münasebetsizliğinden ötürü çoktan yakılıp kül olduğunu sanıyordum; ama balta değmedik ağaç olmaz. Uydurulmuş öyküler, gerçeğe ne kadar benzerlerse o kadar hoş gider; gerçek öyküler de, ne kadar gerçek olurlarsa o kadar iyi olurlar."

Bu sözleri söyledikten sonra, canı biraz sıkın bir halde matbaadan ayrıldı. Aynı gün, Don Antonio, sahildeki kadirgaları görmesi için bir gezinti tertip etti; Sancho, ilk defa kadirga göreceği için buna çok sevindi. Don Antonio, o gün öğleden sonra misafiri meşhur La Mancha'lı Don Quijote'yi kadirgaları görmeye götürceğini, dört kadirganın reisine haber verdi; şehrin bütün sakinleri gibi, o da Don Quijote'yi tanıyordu. Kadirgalarda olanlar, bir sonraki kısımda anlatılacak.

[120](#) Kaçın, düşmanlar! (Şeytan kova âyininde söylenen sözler.)

[121](#) KIVIR ZIVIR

ALTMİŞ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Kadırgaları ziyaret ederken Sancho Panza'nın başına gelen belâyâ ve güzel Morisca'nın ilginç serüvenine dair

Don Quijote, büyülü başın cevabı üzerine uzun uzun fikir yürütmekteydi; fakat hilesini keşfetmiş değildi; düşünceleri her defasında dönüp dolaşıp Dulcinea'nın büyüünün çözüleceği sözüne geliyor, bunu kesin kabul ediyordu. Düşündükçe kendi kendine seviniyor, yakın zamanda bu sözün gerçekleşeceğine inanıyordu. Sancho, daha önce belirtildiği gibi, valilikten nefret ettiği halde, tekrar emir verebilmeyi, kendisine itaat edilmesini istiyordu; çünkü hükmetmek, şakadan da olsa, böyle bir bahtsızlığı mutlaka beraberinde getirir.

O gün öğleden sonra, Don Antonio Moreno, iki arkadaşı, Don Quijote ve Sancho, kadırgaları ziyarete gittiler. Kadırgaların reisi, meşhur Quijote-Sancho ikilisinin geleceğinden haberdar edilmişti; limana vardıkları anda, bütün kadırgaların tenteleri indirildi ve borazanlar ötmeye başladı. Değerli halılarla, kırmızı kadifeden yastuklarla kaplı büyük bir filika derhal suya indirildi ve Don Quijote filikaya adımını attığı anda, amiral gemisinin ve diğer kadırgaların orta kasara topları ateşlendi. Don Quijote sancak tarafındaki iskeleden gemiye çıkarken, bütün forsalar, kadırgaya soylu birisi bindiğinde âdet olduğu üzere, üç kere “*Hu, hu, hu!*” diyerek kendisini selâmladılar. Valencia'lı bir soylu olan amiral –kendisini artık böyle anacağız– Don Quijote'ye elini uzatıp sarılarak dedi ki:

“Bugünü, beyaz bir taşla işaretleyeceğim; La Mancha'lı Señor Don Quijote'yi gördüğüm bugün, hiç şüphesiz, hayatımın en güzel günü olacak; böylece, gezgin şövalyeliğin bütün faziletlerinin kendisinde toplandığını ve zirveye ulaştığını da göstermiş olacağım.”

Böylesine muhteşem bir ağırlamadan büyük memnuniyet duyan Don Quijote, kibarlıkta bundan aşağı kalmayan sözlerle cevap verdi. Hepsi birlikte, süslemeleriyle dikkat çeken kış köşke geçip oturdular. Gardiyanbaşı baş-kış köprüsüne geçti ve düdüğüyle forsalara soyunma emri verdi; emir anında yerine getirildi. Onca insanı çıplak gören Sancho afalladı kaldı; hele tentenin ne büyük bir hızla açıldığını görünce, bütün şeytanlar bir araya toplanmış çalışıyor sandı; ama bütün bunlar, şimdi anlatacaklarımın yanında nohut çekirdek kalırdı. Sancho, tente bastonunda, sancak tarafındaki kış kürekçisinin yanında oturmaktaydı; önceden ne yapacağına dair talimat almış olan kürekçi, Sancho'yu yakaladığı gibi havaya kaldırdı. Bütün forsalar ayakta ve tetikteydi; Sancho sancak tarafından başlayarak, elden ele, sıradan sıraya öyle bir hızla uçuruluyordu ki, zavallılık hiçbir şey göremez olmuştu; şeytanların kendisini alıp götürdüğünden emindi. Forsalar aynı hızla devam ederek iskele tarafından geriye, pupaya kadar geçirdiler kendisini. Biçare Sancho perişan bir halde, nefes nefese, ter içinde kalmış, neye uğradığını şaşırılmıştı.

Sancho'nun kanatsız uçuşunu gören Don Quijote, amirale bunun kadırgaya ilk kez binenlere yapılan bir tören olup olmadığını sordu; eğer öyleyse, kendisinin kadırgalarda görev almaya niyeti yoktu ve bu törenden geçmek istemiyordu; havada uçurmak niyetiyle kendisini

yakalamaya çalışan olursa, yeminle, tekme tokat ciğerini sökecekti. Bunları söyleyip ayağa kalktı ve kılıcını kavradı.

O anda tente indirildi ve Latin yelkeni sereni büyük bir gürültüyle tepeden aşağı bırakıldı. Sancho, gökkubbenin menteşelerinden çıkıp kafasına düşeceğini sandı ve korkudan kafasını eğip bacaklarının arasına soktu. Don Quijote'nin de yüreği hopladı, tir tir titreyerek omuzlarını büzdü, beti benzi attı. Forsalar sereni indirdikleri hız ve gürültüyle çektiler; bütün bunları mutlak bir sessizlik içinde, dilsizmişler gibi, âdeta nefes almadan yapıyorlardı. Gardiyanbaşı demir alma işaretini verdikten sonra köprüünün ortasına sıçrayarak kırbaçıyla forsaların sırtına vurmaya koyuldu ve gemi ağır ağır denize açılmaya başladı. Sancho bunca kırmızı ayağın –kürekleri öyle sanıyordu– bir anda hareket ettiğini görünce kendi kendine dedi ki:

“Asıl büyülü olan, işte bunlar; efendimin dediği şeyler değil. Bu biçareler ne yapmışlar ki böyle kırbaç yiyorlar? Ya şu düdük çalıp duran adam, tek başına bunca adamı kırbaçlamaya nasıl cesaret ediyor? Hiç şüphem kalmadı, burası cehennem, en azından araf.”

Sancho'nun olanları büyük bir dikkatle seyrettiğini gören Don Quijote dedi ki:

“Ah, sevgili dostum Sancho, isteseydiniz, bir çırpıda, hiç zahmetsiz belden üstünüzü çıkarıp bu beylerin arasına katılır, Dulcinea'nın büyüüne bir son verebilirdiniz! Bunca insanın ıstırabı, sefaleti yanında, kendi acınızı o kadar hissetmezsiniz; üstelik Bilge Merlin bu kırbaçların hakkıyla vurulduğunu dikkate alıp, her birini sizin vuracağınız on kırbaça bedel sayabilirdi.”

Amiral tam bu kırbaçların ne kırbaçı olduğunu, Dulcinea'nın büyüünün ne olduğunu soracakken, gözcü dedi ki:

“Montjuich işaret veriyor; batı sahilinde, karaya yakın, kürekli bir gemi varmış.”

Bunu duyan amiral baş-kıç köprüsüne sıçrayarak dedi ki:

“Haydi aslanlarım, kaçırmayalım şunu! Gözcü kulesinin işaret verdiği, Cezayirli bir korsan pergendesini olsa gerek.”

Diğer üç kadırga da anında emir almak üzere amiral gemisine yanaştılar. Amiral, kadırgalardan ikisine denize açılma emri verdi; kendisi de diğer kadırgayla birlikte kıyı kıyı gidecek, böylece korsan gemisi kaçamayacaktı. Forsalar küreklere asıldılar; kadırgalar öyle hızlandı ki, âdeta uçuyorlardı. Denize açılanlar, yaklaşık iki mil gittikten sonra bir gemi gördüler; on dört, on beş oturaklı bir gemi olduğunu tahmin ettiler; gerçekten de öyleydi. Gemi kadırgaları görünce, hafifliği sayesinde kaçabilir umuduyla hızlandı. Ama maalesef amiral gemisi denizlerin en hafif gemilerinden biriydi; öyle hızla yaklaşmaya başladı ki, pergendedekiler kaçamayacaklarını kesin olarak anladılar; pergendenin reisi, bizim kadırgalara kumanda eden kaptanı kızdırmamak için kürekleri bırakıp teslim olmak istedi. Ne var ki kader başka türlü emretti; amiral gemisi, pergendedekilerin teslim ol çağrılarını rahatça duyabilecekleri kadar yakına geldiği sırada, iki *tiryaki*, yani iki ayyaş Türk –ki bunlardan on iki tane daha vardı– tüfeklerini ateşlediler ve amiral gemisinin kanatlarındaki iki askerimizi

öldürdüler. Bunu gören amiral, gemide sağ adam bırakmamaya yemin ederek son hız üzerine giderken, pergende küreklerin altından kaçtı. Kadırğa ileri doğru uzunca bir mesafe gitti; pergendedekiler sonlarının geldiğini düşünüyorlardı; kadirğa dönerken yelken açtılar ve tekrar yelken kürek kaçmaya koyuldular. Ama bu gayretlerinin bir faydası olmadığı gibi, cüretleri de zararlı oldu; amiral gemisi yarım mil ilerledikten sonra kürekleri üzerine indirdi ve hepsini canlı olarak ele geçirdi.

Bu arada öbür iki kadirğa da geldi ve dördü birden, avlarıyla birlikte limana döndüler; kıyıda büyük bir kalabalık onları bekliyor, ne getirdiklerini merak ediyordu. Amiral kıyıya yakın bir yerde demir attı ve şehrin genel valisinin limanda olduğunu farkettiler; kendisini gemiye getirmek üzere filikanın ve Latin yelkeni serenin indirilmesini emretti; niyeti, reisi ve esir aldığı diğer Türkler'i hemen o anda asmaktı; toplam otuz altı kişi kadardılar; hepsi boylu boslu, gösterişli, çoğu da tüfekli Türk askerleriydi. Amiral pergendenin reisi hangisi diye sordu; esirlerden, sonra İspanyol dönmesi olduğu anlaşılan bir tanesi, İspanyolca cevap verdi:

“Reisimiz, şu gördüğünüz delikanlıdır efendim.”

İnsan zihninin hayal edebileceği en yakışıklı, en alımlı delikanlıyı işaret etti; yaşı, görünüşe bakılırsa yirmiden azdı. Amiral sordu:

“Şuursuz köpek, kaçamayacağını anladığın halde askerlerimi niye öldürdün? Amiral gemisine böyle mi saygı gösterilir? Pervasızlığın cesaret olmadığını bilmiyor musun? Umudu az olan insan cüretkâr olabilir, ama pervasız olamaz.”

Reis cevap verecekti ama amiral o sırada dinleyemedi; çünkü kadirğaya çıkmakta olan genel valiyi karşılamaya koştu; genel valiyle birlikte birkaç hizmetkârı ve şehirden bazı insanlar da gelmişti.

“Başarılı bir avdı, sayın amiral!” dedi genel vali.

“Ne kadar başarılı olduğunu, Ekselânsları birazdan şu serene asılı olarak göreceksiniz,” dedi amiral.

“Ne demek istiyorsunuz?” dedi genel vali.

“Her türlü kanuna ve savaş kurallarına karşı gelerek, haksız yere, bu kadirğaların en iyi askerlerinden ikisini öldürdüler,” dedi amiral; “ben de esir aldıklarımın hepsini, en başta da pergendenin reisi olan bu delikanlıyı asmaya yemin ettim.”

Elleri bağlanmış, halat boynuna geçirilmiş, ölümü bekleyen genci gösterdi.

Genel vali baktı; bunca güzellik, zarafet ve tevazu karşısında, güzelliği o anda tavsiye mektubu yerine geçerek, onu ölümden kurtarmak istedi ve sordu:

“Reis, aslen Türk müsün, Magripli misin, yoksa dönme misin?”

“Aslen ne Türk'üm, ne Magripli, ne de dönme,” dedi delikanlı İspanyolca.

“Öyleyse nesin?” dedi genel vali.

“Hıristiyan bir kadınıym,” dedi delikanlı.

“Hem kadın, hem Hıristiyan, hem bu kılıkta, hem de bu durumda ha? Şaşılacak şey, pek

inanılır gibi değil.”

“Zat-ı âlilerinize yalvarırım,” dedi delikanlı, “asılmamı biraz erteleyin; intikamınızı, sizlere hayatımı anlatmama yetecek kadar bir süre geciktirmekle bir şey kaybetmiş olmazsınız.”

Bu sözler karşısında yumuşamayacak, elemli, dertli delikanlının söyleyeceklerini dinlemeyi reddedecek kadar katı bir yürek olabilir miydi? Amiral ne istiyorsa anlatmasını, ama affedilmez suçunun cezasından kurtulmayı beklememesini söyledi. Delikanlı bu müsaadeyle, anlatmaya başladı:

“Ben son zamanlarda üzerine sayısız felâketlerin yağdığı, ihtiyatsız ve bahtsız ırktanım, *Morisco* bir anne babanın çocuğuyum. Soyumdan olanların uğradığı *facia* sırasında, dayımla yengem beni Berberistan’a götürdüler. Hıristiyan olduğumu söylemem hiç fayda etmedi; gerçekten de öyleyim, hem de sahte, görünüşte Hıristiyanlar’dan değil, gerçek ve Katolik Hıristiyan’ım. Sefil sürgünümüzden sorumlu görevlilere bu gerçeği söylememin yararı olmadı; dayımlar da inanmadılar. Yalan söylediğimi, doğduğum topraklarda kalabilmek için bahane uydurduğumu sandılar ve istemeye istemeye, zorla yanlarında götürdüler. Annem Hıristiyan’dı, babam da akıllı bir Hıristiyan’dı; Katolik dinini anne sütüyle emdim; ahlâklı yetiştirildim; bildiğim kadarıyla ne sözlerimle, ne hal ve tavrımla *Morisca* olduğuma dair bir işaret vermedim. Bu faziletlerimle birlikte, ki ben öyle olduklarını düşünüyorum, güzelliğim de zamanla gelişti – eğer bana güzel denilebilirse. Oldukça kapalı bir hayat sürdürdüğüm halde, komşu köyün senyörünün vârisi ve büyük oğlu olan, Don Gaspar Gregorio adında bir soylu delikanlı beni görme fırsatı buldu. Beni nasıl gördüğünü, nasıl konuştuğumuzu, benim için nasıl yanıp tutuştuğunu, benim ona gönlümü nasıl kaptırdığımı anlatmaya kalksam, çok uzun sürer; hele beni tehdit eden bu acımasız halatın dilimle boğazım arasında gerilivereceğinden korktuğum şu sırada. Bu yüzden sadece, biz sürgüne giderken Don Gregorio’nun nasıl bana eşlik etmeye çalıştığını anlatacağım. Başka köylerden yola çıkan *Morisco*’ların arasına karıştı; dilimizi çok iyi biliyordu; seyahat sırasında beni yanlarında götüren dayımlarla dost oldu. Babamsa, ileri görüşlü ve akıllı bir insan olduğundan, sürgün kararını duyar duymaz köyden ayrılmış ve yabancı krallıklarda bize kucak açacak bir yer aramaya gitmişti. Sadece benim bildiğim bir yerde, gömülü olarak, çok sayıda inci ve değerli mücevher, ayrıca altın paralar bırakmıştı giderken. Bana, kendisi dönmeden bizi memleketten sürecekteler olurlarsa, bıraktığı servete kesinlikle dokunmamamı sıkıca tembihlemişti. Ben de dediğini yaptım; dediğim gibi dayımlar, başka akraba ve dostlarla birlikte, Berberistan’a gittik. Yerleşmek üzere seçtiğimiz Cezayir, bizim için cehennemden farksız oldu. Cezayir beylerbeyi güzelliğimi ve zenginliğimle ilgili söylentileri duydu; bu bir bakıma benim lehime oldu. Beni huzuruna çağırdı; İspanya’nın neresinden geldiğimi, ne kadar para ve mücevher getirdiğimi sordu. Nereli olduğumu ve bütün mücevherlerimle paralarımın orada gömülü kaldığını, ama kendim gidersem kolaylıkla alıp getirebileceğimi söyledim. Bütün bunları söylerken, hırsının değil, güzelliğimin gözlerini kör etmesinden korkuyordum. O benimle görüştüğü sırada, kendisine,

akla hayale gelebilecek en yakışıklı, en alımlı delikanlının da benimle birlikte geldiğini söylediler. Don Gaspar Gregorio'dan sözettiklerini hemen anladım; çünkü yakışıklılığı kelimelere sığmaz. Don Gregorio'nun karşı karşıya bulunduğu tehlike beni telâşa düşürdü; çünkü barbar Türkler arasında yakışıklı bir delikanlı, en güzel kadından bile daha fazla rağbet görür. Beylerbeyi, delikanlının derhal huzuruna getirilmesini emretti ve delikanlı hakkında söylenenlerin doğru olup olmadığını sordu bana. Ben de bunun üzerine, âdeta Tanrı'dan gelen bir ilhamla, doğru olduğunu, ama sözü edilen kişinin aslında erkek değil, benim gibi bir kadın olduğunu söyledim; gidip kendisini aslına uygun şekilde giydirmeme izin vermesi için yalvardım; böylece güzelliği iyice ortaya çıkar, kendisi de huzurunda daha az utanırdı. Beni memnuniyetle gönderdi; benim gizli hazineyi almak için İspanya'ya nasıl gideceğimi ertesi gün konuşacağımızı söyledi. Don Gaspar'la konuşup erkek olduğunu belli etmesinin ne kadar tehlikeli olacağını anlattım; kendisini Magripli bir kadın gibi giydirip aynı gün öğleden sonra beylerbeyinin huzuruna çıkardım. Beylerbeyi kendisini görünce hayran kaldı ve onu padişaha hediye etmek üzere alıkoymaya karar verdi. Kendi haremde bir tehlikeye maruz kalmasından korktuğu ve kendisine de güvenemediği için, onu soylu Magripli hanımların evine gönderip ihtimamla bakılmasını emretti; derhal alıp götürdüler. İkimizin neler hissettiğini –ben de onu sevdiğimi inkâr edemem çünkü– ayrılığın ne olduğunu bilen âşıkların hayalgücüne bırakıyorum. Beylerbeyi sonra benim bu pergendeyle İspanya'ya dönmeme ve iki Türk'ün de bana eşlik etmesine karar verdi; sizin askerlerinizi öldürenler işte onlardı. Bu İspanyol dönme de benimle geldi,” diyerek ilk konuşan adamı gösterdi; “ben onun gizli bir Hıristiyan olduğunu ve Berberistan'a dönmekten çok İspanya'da kalma isteğiyle geldiğini kesin olarak biliyorum. Pergendedeki diğer tayfalar, kürek çekmekten başka bir işe yaramayan Magripliler ve Türkler. Aldıkları talimata göre, beni ve bu dönmeyi, İspanya sahillerine varır varmaz, yanımızda getirdiğimiz Hıristiyan kıyafetleriyle karaya çıkarmaları gerektiği halde, bu iki haris ve küstah Türk, emirlere karşı geldiler. Önce bu sahili tarayıp mümkünse bir yağma yapmak istediler; bizi önceden karaya çıkarırlarsa, başımıza bir şey gelir, pergendenin denizde olduğunu açık ederiz, kıyıda olabilecek kadırgalara yakalanırlar diye korktular. Dün gece bu sahili gördük; dört kadırgadan haberimiz olmadan görüldük ve bunlar geldi başımıza. Sonuç olarak, Don Gregorio şu anda kadın kılığında, kadınlar arasında, mahvolma tehlikesiyle karşı karşıya; ben de ellerim bağlı, artık beni bıktıran hayatımı kaybetmeyi bekliyor, daha doğrusu bundan korkuyorum. İşte, saygıdeğer beyefendiler, acıklı ve bahtsız olduğu kadar gerçek olan öyküm burada sona eriyor; sizden tek ricam, benim bir Hıristiyan olarak ölmeme izin vermenizdir; dediğim gibi ben bir an olsun, benim milletimden olanların düşmüş olduğu hatayı işlemedim, suçsuzum.”

Sözlerini bitirdikten sonra güzel gözleri yaşlarla doldu; hazır bulunanlardan birçoğu da gözyaşlarını tutamadılar. Genel vali şefkat ve merhametle yanına gidip tek kelime söylemeden kızın güzel ellerini bağlayan ipi kendi elleriyle çözdü.

Hıristiyan *Morisca* bitmeyen yolculuklarını anlattığı sırada, genel valiyle birlikte kadırgaya

çıkılmış olan yaşlı bir hacı, gözlerini hiç ayırmadan onu izlemiştir. Kız konuşmasını bitirince adam kendini yere atıp ayaklarına sarılarak, konuşması hıçkırıklarla kesilerek dedi ki:

“Ah Ana Félix! Benim bedbaht kızım! Ben senin baban Ricote’yim; sensiz yaşayamadığımdan, seni arayıp bulmak için geri döndüm, ruhum benim.”

Başı önünde, feci gezintisini düşünen Sancho, bu sözler üzerine gözlerini açıp kafasını kaldırdı ve hacıya bakınca, valilikten ayrıldığı gün rastladığı Ricote olduğunu gördü; kızın da gerçekten Ricote’nin kızı olduğunu anladı. Bu arada ipleri çözülmüş olan genç kız babasına sarıldı; ikisinin gözyaşları birbirine karıştı. Ricote amirale ve genel valiye dedi ki:

“Saygıdeğer efendilerim, bu benim bahtsız kızımdır; adı Ana Félix, soyadı da Ricote’dır; benim servetimle olduğu kadar, güzelliğiyle de ünlüdür. Ben yabancı krallıklarda kendimize sığınacak bir yer aramak üzere vatanımdan ayrıldım ve Almanya’da böyle bir yer bulduktan sonra, bu hacı kıyafeti içinde, birtakım Almanlar’la birlikte kızımı aramak ve gömülü bıraktığım servetimi almak üzere geri döndüm. Kızımı bulamadım; servetimi bulup yanıma aldım; şimdi de, gördüğünüz tuhaf ve dolambaçlı yoldan en değerli hazinem, sevgili kızıma kavuştum. Suçsuzluğumuz ve ikimizin de gözyaşları, sınırsız adaletiniz sayesinde merhametin kapılarını açabilirse, lütfen onu bizden esirgemeyin; ikimizin de aklından size karşı gelmek asla geçmediği gibi, haklı olarak sürülen soydaşlarımızın niyetlerini de hiçbir zaman paylaşmadık.”

Bunun üzerine Sancho dedi ki:

“Ricote’yi ben gayet iyi tanırım; Ana Félix’in kızı olduğu konusunda söylediklerinin doğru olduğunu da biliyorum; ama bu gidip gelme, iyi niyetli, kötü niyetli olma hikâyelerine karışmam.”

Hazır bulunanların hepsi, olanlara şaşırıp kalmıştı; amiral dedi ki:

“Gözyaşlarınız yeminimi tutmama kesinlikle izin vermeyecek; güzel Ana Félix, Tanrı size ne kadar ömür verdiyse, o kadar yaşayın; haris ve küstah kimseler de işledikleri suçun cezasını çeysinler.”

Bu sözleri söyleyip iki askerini öldürmüş olan iki Türk’ün derhal serenden aşağı sallandırılmalarını emretti; ama genel vali, adamların yaptığıının, küstahlıktan çok delilik olduğunu söyleyerek onları asmamasını hararetle rica etti. Amiral de genel valinin ricasını yerine getirdi; zaten intikam denen şey, soğukkanlılıkla alınmaz. Sonra, Don Gaspar Gregorio’yu, içinde bulunduğu tehlikeden kurtarmak için bir çare düşünmeye başladılar; Ricote bu iş için iki bin duka altını bedelinde inci ve mücevher vermeyi teklif etti. Çeşitli yollar tartışıldı; sonunda sözü edilen İspanyol dönmenin şu teklifi kabul edildi: Hıristiyan kürekçilerin çektiği altı çift kürekli bir tekneyle Cezayir’e dönecekti; çünkü nerede, nasıl ve ne zaman karaya çıkabileceğini ve Don Gaspar’ın kaldığı evi o biliyordu. Amiral ve genel vali, dönmeye ve kürek çekecek olan Hıristiyanlar’a güvenmek konusunda tereddüt ettiler; ama Ana Félix dönmeye kefil oldu; babası Ricote de, Hıristiyanlar kaybolursa fidyelerini ödeyeceğini söyledi.

Böylece bir anlaşmaya varıldıktan sonra genel vali kadırgadan ayrıldı; Don Antonio Moreno da, *Morisca*'yı ve babasını, genel valinin talimatıyla, evinde misafir etmek üzere yanında götürdü. Genel vali, gereğince ağırlanabilmeleri için kendisi de bütün imkânlarını sunacağını belirtmişti; çünkü Ana Félix'in güzelliği, kalbini şefkat ve merhametle doldurmuştu.

ALTMİŞ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

O güne kadar başından geçen serüvenler arasında, Don Quijote'yi en çok üzen serüvene dair

Hikâyede anlatıldığına göre, Don Antonio Moreno'nun karısı, Ana Félix'in evlerine gelmesinden büyük bir mutluluk duydu. Hem güzelliğine, hem de zekâsına hayran olarak onu büyük bir zevkle ağırladı; gerçekten de genç kız inanılmayacak derecede güzel ve zekâydi; bütün şehir ahalisi, çan sesine koşar gibi kızı görmeye geliyordu.

Don Quijote, Don Antonio'ya, Don Gregorio'nun kurtarılması konusunda doğru karar verilmediğini söyledi; çünkü fazlasıyla tehlikeli bir tasarıydı; oysa zırhları ve atıyla birlikte Berberistan'a kendisini gönderseler daha iyi olurdu; o, tıpkı Don Gaiferos'un eşi Melisendra'yı kurtardığı gibi, dünyanın bütün Magripliler'ine aldırmadan delikanlıyı kurtarırdı.

Sancho bunu duyunca, "Zat-ı âliniz dikkat ederseniz," dedi, "Señor Don Gaiferos eşini karadan gidip kaçırmış, yine karadan Fransa'ya götürmüştü; ama bu durumda Don Gregorio'yu kaçırabilirsek bile, İspanya'ya getiremeyiz, çünkü arada deniz var."

"Ölümden başka her şeye çare bulunur," diye cevap verdi Don Quijote. "Kıyıda bir tekne olsun yeter; bütün dünya engellemeye kalksa, yine bineriz."

"Zat-ı âliniz çok güzel, çok kolay anlatıyorsunuz," dedi Sancho; "ama söylemek başka, yapmak başka; ben dönmeden yanayım; bana çok şerefli, iyi kalpli bir adam gibi geldi."

Don Antonio, dönme meseleyi başarıyla halledemediği takdirde, büyük Don Quijote'nin Berberistan'a geçmesi yoluna başvurulabileceğini söyledi.

İki gün sonra, dönme, altı çift kürekli hafif bir gemiyle ve güçlü kuvvetli kürekçilerle yola çıktı. Ondan iki gün sonra da, kadirgalar Doğu Akdeniz'e doğru yelken açtı; gitmeden önce amiral, Don Gregorio'nun kurtarılması ve Ana Félix'in durumu ile ilgili gelişmeleri kendisine haber vermesini genel validen rica etti; genel vali, ricasını yerine getireceğine söz verdi.

Don Quijote bir sabah, sahilde bir gezinti yapmaya çıktı; bütün zırhları üzerindeydi; çünkü sık sık belirttiği gibi, o, zırhıyla süslenir, savaşarak dinlenir, bir an bile zırhlarını üstünden çıkarmazdı. Karşıdan, aynı şekilde tepeden tırnağa zırhlanmış, kalkanında ıslıl ıslıl bir ay resmi olan bir şövalyenin, kendisine doğru geldiğini gördü. Şövalye sesini duyurabileceği kadar yaklaştığında, yüksek sesle, Don Quijote'ye hitap ederek, dedi ki:

"Ey muhteşem şövalye, övgülere sığmayan La Mancha'lı Don Quijote, ben Beyaz Ay Şövalyesi'yim; beni görülmedik kahramanlıklarından hatırlayabilirsin. Seninle çarpışmaya ve bileğinin gücünü sınamaya geldim; sebebi de, her kim olursa olsun, benim sevgilimin, senin Dulcinea del Toboso'ndan kıyaslanamayacak kadar güzel olduğunu sana kabul ve itiraf ettirmek. Bu gerçeği açık açık itiraf edersen, sen ölümden kurtulur, beni de, seni öldürme zahmetinden kurtarırın. Çarpışmaya karar verir ve yenilirsen, senden bir tek şey isteyeceğim: Zırhlarını çıkaracak, serüven peşinde koşmaktan vazgeçerek, bir yıllık bir süre için köyüne

çekilecek, orada elini kılıcına sürmeden, barış ve huzur, hayırlı bir sükûnet içinde yaşayacaksınız; çünkü mülkünün artması, ruhunun kurtuluşu için bu gerekiyor. Eğer yenilen ben olursam, başım senin insafına kalacak, zırhlarım ve atım ganimetin, kahramanlıklarımın şöhreti senin olacak. İki şıktan hangisini tercih edeceğini düşün ve hemen cevabını bildir; çünkü bu işi halletmek için bugünden başka zamanım yok.”

Don Quijote hem Beyaz Ay Şövalyesi'nin kurumuna, hem de düellonun sebebine şaşırılmıştı; ağır ve haşın bir edayla cevap verdi:

“Ey, kahramanlıkları şu ana kadar kulağıma gelmemiş olan Beyaz Ay Şövalyesi, soylu Dulcinea'yı hiç görmemiş olduğunuza yemin edebilirim; çünkü eğer görmüş olsaydınız, biliyorum ki böyle bir işe girişmekten kaçınırdınız; zira onu görmekle, güzelliğiyle kıyaslanabilecek bir güzellik olmadığını, olamayacağını kavramış olurdunuz. Bu sebeple, size yalan söylediğinizi değil, yanıldığınızı ifade ederek, saydığınız şartlarla düello yapmayı kabul ediyorum; hem de belirlemiş olduğunuz günü geçmesin diye derhal. Sadece sizin kahramanlıklarınızın şöhretinin bana geçmesi şartını kabul etmiyorum; çünkü ne gibi kahramanlıklar olduklarını bilmiyorum; bana kendi kahramanlıklarım, nasıl olurlarsa olsunlar, yetiyor. Buyrun çarpışmak için istediğiniz tarafı seçin; ben de aynı şeyi yapacağım; Tanrı'nın verdiği Aziz Petrus kutsasın.”

Beyaz Ay Şövalyesi şehirden görülmüştü; La Mancha'lı Don Quijote'yle konuşmakta olduğu genel valiye haber verildi. Bunun Don Antonio Moreno veya şehrin diğer soylularından biri tarafından uydurulmuş yeni bir serüven olacağını düşünen genel vali, derhal Don Antonio ve refakatindeki birçok soyluyla birlikte, sahile gitti. Tam o sırada, Don Quijote gerekli mesafeyi almak üzere Rocinante'nin dizginini çekiyordu.

Genel vali, iki şövalyenin düello yapmak üzere döndüklerini görünce ortalarına girdi ve bu anî çarpışmanın sebebini sordu. Beyaz Ay Şövalyesi, güzellik iddiası olduğunu söyledi ve Don Quijote'ye söylediklerini kısaca tekrarlayıp iki tarafın ileri sürdüğü düello şartlarının kabul edildiğini belirtti. Genel vali Don Antonio'nun yanına gitti ve usulca bu Beyaz Ay Şövalyesi'ni tanıyıp tanımadığını, bunun Don Quijote'ye oynanan bir oyun olup olmadığını sordu. Don Antonio şövalyeyi tanımadığını, düellonun şaka mı, gerçek mi olduğunu da bilmediğini söyledi. Bu cevabı alınca, genel vali, düellonun yapılmasına izin verip vermemek konusunda bir tereddüt geçirdi; fakat şaka olmamasına ihtimal vermeyerek aradan çekildi ve dedi ki:

“Saygıdeğer şövalyeler, bu durumda ya itiraf etmek, ya da ölmekten başka çare yoksa, Señor Don Quijote Nuh deyip peygamber demiyor, zat-ı âliniz Beyaz Ay Şövalyesi de peygamber deyip Nuh demiyorsa, Tanrı yardımcınız olsun, çarpışın.”

Beyaz Ay Şövalyesi, kibar ve güzel bir ifadeyle, genel valinin verdiği izne teşekkür etti; Don Quijote de aynı şeyi yaptı ve sonra, bahtına çıkan bütün çarpışmalara başlarken âdeti olduğu üzere, bütün kalbiyle kendini Tanrı'ya ve Dulcinea'sına teslim ederek biraz daha mesafe almak üzere döndü; çünkü rakibinin öyle yaptığını görmüştü. Sonra, düelloya başlama

işaretini verecek bir trompet veya başka bir askerî çalgı sesi olmadan, her ikisi de aynı anda atlarının dizginlerini çekip döndüler. Beyaz Ay Şövalyesi'nin atı daha hızlı koştuğundan, yolun üçte ikisini geçtiğinde Don Quijote'yle karşılaştı ve öyle bir kuvvetle çarptı ki, mızrağını değdirmeden –mızrağı kasten havaya kaldırmış gibiydi– Rocinante'yi ve Don Quijote'yi yere devirdi. Derhal Don Quijote'nin başına gitti ve mızrağını miğferine dayayıp dedi ki:

“Mağlûpsunuz şövalye; hattâ düellonun şartlarına göre itirafta bulunmazsanız, ölü sayılırsınız.”

Don Quijote perişan, sersemlemiş bir halde, siperliğini kaldırmadan, mezarın içinden konuşmuş gibi, kısık, boğuk bir sesle dedi ki:

“Dulcinea del Toboso dünyanın en güzel kadınıdır; ben de yeryüzünün en bahtsız şövalyesiyim; zayıflığım yüzünden bu gerçeği saptırmam doğru olmaz. Ey şövalye, mızrağın sapla ve canımı al; nasılsa şerefimi elimden aldın.”

“Kesinlikle böyle bir şey yapmayacağım,” dedi Beyaz Ay Şövalyesi; “Señora Dulcinea del Toboso'nun güzelliğinin şöhreti, zedelenmeden devam etsin; ben bu çarpışmaya başlamadan önce anlaştığımız şekilde, büyük Don Quijote'nin bir yıl boyunca veya benim emrime kadar köyünde kalmasıyla yetinirim.”

Genel vali, Don Antonio ve hazır bulunan birçok kişi, bütün bunları duydular; Don Quijote'nin, Dulcinea'nın aleyhinde olmadıktan sonra, istenen diğer her şartı, mert, doğru sözlü bir şövalye olarak yerine getirmeye söz verdiğini de duydular.

Bunun üzerine, Beyaz Ay Şövalyesi atının dizginini çekip döndü; başıyla genel valiyi selâmladı ve dörtnala şehre yöneldi.

Genel vali, Don Antonio'ya şövalyenin peşinden gitmesini ve ne yapıp edip kim olduğunu öğrenmesini buyurdu. Don Quijote'yi yerden kaldırdılar; yüzünü açtılar ve benzi solmuş, ter içinde buldular. Rocinante öyle kötü düşmüştü ki, bir süre kıpırdayamadı. Sancho kahroluyor, üzülüyor, ne diyeceğini, ne yapacağını bilemiyordu; bütün bunlar rüyaymış, büyüymüş gibi geliyordu ona. Efendisini mağlûp, bir yıl boyunca eline silâh alması yasaklanmış halde görmekteydi; hayalinde, kahramanlıklarının şanının ışığı kararıyor, yeni vaatlerin umutları, dumanın rüzgârda dağıldığı gibi yok olup gidiyordu. Rocinante sakat kalır mı, efendisinin bir tarafı yerinden oynamış mıdır diye korkuyordu; tabii çılgınlığı yerinden oynasa iyi olurdu. Sonunda, genel valinin getirttiği bir sedyeyle kendisini şehre götürdüler; genel vali de şehre döndü; Don Quijote'yi böyle perişan eden Beyaz Ay Şövalyesi'nin kim olduğunu merak ediyordu.

ALTMİŞ BEŞİNCİ BÖLÜM

Beyaz Ay Şövalyesi'nin kim olduğuna, Don Gregorio'nun özgürlüğüne kavuşmasına ve başka olaylara dair

Don Antonio Moreno, Beyaz Ay Şövalyesi'ni takip etti; çok sayıda oğlan çocuğu da takip etti, hattâ kovaladı ve sonunda, şehrin içinde bir handa kıştırdılar. Don Antonio da kim olduğunu öğrenmek için hana girdi; bir hizmetkâr şövalyeyi karşılamak ve zırhlarını çıkarmak üzere geldi; şövalye alt katta bir odaya girdi; Don Antonio da peşinden; kim olduğunu öğrenmek için sabırsızlanıyordu. Beyaz Ay Şövalyesi, asilzadenin peşini bırakmadığını görünce dedi ki:

“Gelişinizin sebebini gayet iyi biliyorum efendim; kim olduğumu öğrenmeye geldiniz; söylemem için bir neden olmadığına göre, hizmetkârım zırhlarımı çıkarırken, ben de gerçekleri bir nebze olsun saptırmadan meseleyi size anlatacağım. Beyefendi, benim adım, Sansón Carrasco'dur; bakalorya sahibiyim; La Mancha'lı Don Quijote'yle aynı köydenim. Deliliği ve şuarsuzluğu yüzünden, kendisini tanıyan herkes ona acıyor; en çok acıyanlardan biri de benim. Ancak dinlenerek, köyünde, evinde oturarak iyileşebileceğini düşündüğüm için de, onu evinde oturmaya mecbur etmek için bir plan yaptım. Üç ay kadar önce, gezgin şövalye kılığında, kendime Aynalar Şövalyesi adını vererek yoluna çıktım; niyetim, kendisiyle düello yapıp yaralamadan yenmek, mağlûp olanın, galip gelenin insafına kalmasını da düellonun şartı olarak belirlemektir. Düelloyu kazanacağımdan şüphem yoktu; kendisini yenince isteyeceğim şey de, köyüne dönmesi ve bir yıl boyunca oradan ayrılmamasıydı; bu süre içinde tedavisi mümkün olabilirdi. Ne var ki kader başka türlü emretti; o beni yenerek yere devirdi; amacıma ulaşamadım. O yoluna devam etti; bense mağlûp, mahçup ve tehlikeli olan düşüşümden dolayı perişan bir vaziyette döndüm; buna rağmen, bugün görülmüş olduğu gibi, kendisini tekrar bulup yenmekten vazgeçmedim. Kendisi gezgin şövalyeliğin kurallarına titizlikle uyduğundan, hiç şüphesiz şartıma uyacak, sözünü tutacaktır. İşte mesele bundan ibaret efendim; başka da söyleyeceğim bir şey yok. Size yalvarırım beni ele vermeyin, kim olduğumu Don Quijote'ye söylemeyin ki, benim bu hayırlı tasarımı başarılı olsun, hemşerimiz şövalyelik saçmalıklarına kapılmadığı sürece gayet düzgün olan şuuruna kavuşsun.”

“Ah beyefendi,” dedi Don Antonio, “dünyadaki en hoş deliyi uslandırmak istemekle bütün dünyaya vermiş olduğunuz zarar yüzünden Tanrı sizi affetsin! Don Quijote'nin uslanmasının faydası, asla çılgınlıklarının verdiği zevk kadar büyük olamaz; bunu anlamıyor musunuz beyefendi? Ama bence sayın bakalorya sahibi ne kadar uğraşırsa uğraşsın, böyle zırdeli bir adamı uslandırmayı beceremeyecek; zalimlik olmasa, Don Quijote keşke hiç iyileşmese derdim; çünkü iyileşmesi, yalnız onun değil, silâhtarı Sancho Panza'nın da komikliğinden mahrum kalmamız anlamına geliyor; oysa her ikisinin de gülünçlüğü, hüznün kendisini neşelendirmeye yeter. Bütün bunlara rağmen susup kendisine bir şey söylemeyeceğim; bakalım Señor Carrasco'nun çabalarının boşa gideceğinden şüphelenmekte haklı çıkacak

mıyım.”

Carrasco meselenin olumlu bir gelişme içinde olduğunu, başarıyla sonuçlanacağını umduğunu söyledi. Onun talimatından çıkmayacağını belirten Don Antonio'yla vedalaştıktan sonra zırhlarını bir katora bağlattı ve hiç vakit kaybetmeden, düelloda bindiği atın üzerinde, aynı gün şehirden ayrılıp memleketine döndü; başından, bu gerçek öyküde anlatılması gereken hiçbir olay geçmedi.

Don Antonio genel valiye Carrasco'nun bütün anlattıklarını aktardı; genel vali buna pek memnun olmadı; çünkü Don Quijote'nin kapanmasıyla, çılgınlıklarından haberdar olan herkes eğlenceden mahrum kalacaktı.

Don Quijote altı gün boyunca yataktan çıkmadı; kederli, düşünceli ve keyifsizdi; bahtsız mağlûbiyetini kafasında evirip çeviriyordu. Sancho kendisini teselli ediyordu; ona söylediği sözlerden bazıları şunlardı:

“Canım efendim, başınızı dik tutun, neşelenmeye çalışın biraz; yere devrildiğinizde bir kaburganızı kırmadığınız için Tanrı'ya şükredin. Biliyorsunuz her yokuşun bir inişi vardır; her zaman gemicinin istediği rüzgâr esmez; dağ başına kış gelir, insanın başına iş gelir; gelin biz kış gelmeden evlerimize dönelim, bilmediğimiz diyarlarda dolaşıp serüven aramaktan vazgeçelim. Ayrıca düşünecek olursanız, zat-ı âliniz daha perişan olmakla birlikte, bu işten asıl zararlı çıkan benim. Ben valilikten ayrılırken bir daha vali olmamaya karar verdim, ama kont olmamaya karar vermedim. Zat-ı âliniz şövalyelik mesleğini bırakınca kral olamayacağınızdan, ben de asla kont olamayacağım; yani bütün umutlarım buhar olup uçtu.”

“Sus Sancho, şunu bil ki, benim kapanmam, çekilmem bir yılı geçmeyecek; sonra tekrar şerefli mesleğime döneceğim; fethedecek krallık, sana verecek kontluk sıkıntısı çekecek değilim herhalde.”

“Tanrı söylediklerinizi duysun,” dedi Sancho; “şeytan sağır olsun. Hep söylerler, umut fakirin ekmeğidir.”

Onlar böyle konuşurlarken, Don Antonio büyük bir sevinç içinde odaya girdi ve dedi ki: “Müjde, Señor Don Quijote! Don Gregorio'yla onu almaya giden dönme, sahile vardılar! Sahile vardılar da ne demek, şu anda genel valinin evindeler! Birazdan buraya gelecekler!”

Don Quijote de çok sevindi ve dedi ki:

“Doğrusu neredeyse, keşke sonuç böyle olmasaydı da ben Berberistan'a gitmek zorunda kalsaydım, bileğimin gücünü gösterip yalnız Don Gregorio'yu değil, Berberistan'da ne kadar esir Hıristiyan varsa, hepsini kurtarsaydım diyeceğim. Ama ben ne diyorum? Ben mağlûp olmadım mı? Ben devrilmedim mi? Benim bir yıl boyunca elime silâh almam yasaklanmadı mı? Öyleyse ne sözü veriyorum? Neyle övünüyorum? Benim elime kılıç değil, öreke yakışır.”

“Bırakın bunları efendim,” dedi Sancho. “Tavuğun dilinin altında kurbağacık olsa da öldürülmez; bugün sana ise yarın bana; bu kavga, dövüş işlerinde uzun uzun düşünmeye gelmez; bugün düşen yarın kalkabilir; eğer yatakta kalmak, yani yeni çarpışmalar için güç toplamayıp kendini bırakmak istemiyorsa tabii. Haydi şimdi Don Gregorio'yu karşılamak için

kalkın efendim; koşturular duyuyorum ben, herhalde gelmiş olmalı.”

Gerçekten de öyleydi; Don Gregorio’yla dönme, genel valiye gidiş ve dönüş yolculukları hakkında bilgi verdikten sonra, Don Gregorio Ana Félix’i görmek istediğinden, dönmeye birlikte Don Antonio’nun evine gelmişti. Don Gregorio’yu Cezayir’den kaçırdıklarında üstünde kadın kıyafeti vardı; ama teknede kendisiyle birlikte kaçan bir esirin giysilerini alıp giymişti. Zaten hangi kıyafetle gelse, özenilecek, hizmet edilecek, saygı gösterilecek bir kişi olduğunu belli ederdi; çünkü olağanüstü yakışıklıydı; yaşı ise, görünüşe bakılırsa, on yedi veya on sekizdi. Ricote’yle kızı, kendisini karşılamaya çıktılar; baba gözlerinde yaşlarla, kız yüzü kızarak. Birbirlerine sarılmadılar; çünkü aşk çok güçlü olunca fazla serbestiyet olmaz. Don Gregorio’yla Ana Félix’in güzellikleri bir araya gelince, hazır bulunan herkes âdeta büyülendi. İki âşığın adına sessizlik konuştu; sevinçli ve namuslu düşüncelerini ifade eden dil ise, gözleri oldu.

Dönme, Don Gregorio’yu nasıl kaçırdığını anlattı; Don Gregorio da evlerinde kaldığı kadınların yanında geçirdiği tehlikeleri, sıkıntıları anlattı; sözü uzatmadan, özlü bir ifadeyle konuşarak, zekâsının yaşından önde gittiğini gösterdi. Daha sonra, Ricote, hem dönmeye, hem de kürekçilerine, yaptıklarının karşılığını cömertçe ödedi. Dönme Kilise tarafından bağışlanıp cemaate kabul edildi ve kefaret ödeyerek günahlarından arındı.

İki gün sonra, genel valiyle Don Antonio, Ana Félix’le babasının İspanya’da kalabilmeleri için ne yapılabileceğini konuştular; böylesine Hıristiyan bir kızla, bu kadar iyi niyetli görünen bir babanın İspanya’da kalmalarında hiçbir mahzur görmüyorlardı. Don Antonio saraya gidip bu işi görüşmeye gönüllü oldu; zaten başka işleri için de gitmek zorundaydı. Hallolması çok güç olan birçok işin, sarayda hatır ve armağanlarla bitirildiğini söyledi.

Bu konuşmada hazır bulunan Ricote, “Hatır ve armağanlardan bir sonuç beklemek anlamsız,” dedi; “çünkü Majestelerinin, bizim sürülmemizle görevlendirdiği Salazar Kontu büyük Don Bernardino de Velasco’yu yakarışlar, vaatler, armağanlar, acındırmalar etkilemez. Kendisinin adaleti merhametle uyguladığı doğrudur, fakat bizim ırkımızın bir vücut olarak hastalığa yakalanmış ve çürümüş olduğunu gördüğünden, tedavi için, merhemlerle yatıştırmak değil, dağlamak yoluna gitti. Bu şekilde, ileri görüşlülükle, bilgelikle, titizlikle ve aldığı önlemlerle, bu muazzam görevin ağırlığını güçlü omuzlarında taşıdı; bizim bütün çabalarımız, stratejilerimiz, yalvarmalarımız ve hilelerimiz, onun sürekli açık olan Argos gözlerini kamaşturmaya yetmedi; ırkımızın gizli bir kök olarak varlığını sürdürüp zamanla yeşermesini, kalabalık sayımızın yarattığı korkulardan arıtılmış, temizlenmiş olan İspanya’da zehirli meyveler vermesini önlemek için, bir tekimizin bile gözden kaçmasına izin vermedi. Büyük Üçüncü Felipe kahramanca bir karar verdi ve Don Bernardino de Velasco’yu görevlendirmekle olağanüstü bir bilgelik gösterdi!”

“Ne olursa olsun, ben oraya gittiğimde mümkün olan her yolu deneyeceğim; gerisi Tanrı’nın arzusuna bağlı,” dedi Don Antonio. “Don Gregorio da benimle gelir, herhalde üzüntüden kahrolan ailesini meraktan kurtarır; Ana Félix benim evimde, karımın yanında veya bir

manastırda kalır. Benim çabalarımın sonucu belli oluncaya kadar, sayın genel valinin sevgili Ricote'yi memnuniyetle evinde ağırlayacağından da şüphem yok.”

Genel vali bu önerilerin hepsini onayladı; Don Gregorio ise, olanları öğrendiğinde, Doña Ana Félix'ten katiyen ayrılamayacağını, ayrılmak istemediğini söyledi; ama sonra, ailesini görüp tekrar dönmek, onu da almak niyetiyle, kabul etti. Ana Félix, Don Antonio'nun karısının yanında, Ricote de genel valinin evinde kaldı.

Don Antonio yola çıktı; iki gün sonra da Don Quijote'yle Sancho'nun gitme vakti geldi; Don Quijote'nin düşüşü, daha önce yola çıkmasına imkân vermemişti. Don Gregorio gözyaşları, iç çekişler, baygınlıklar ve hıçkırıklar arasında Ana Félix'ten ayrıldı. Ricote Don Gregorio'ya bin altın vermeyi teklif etti; ama o hiçbirini almayıp sadece Don Antonio'dan sarayda geri vereceği sözüyle ödünç aldığı beş altınla yola çıktı. İki bu şekilde yola koyuldular; Don Quijote'yle Sancho da, dediğim gibi daha sonra ayrıldılar: Don Quijote zırhsız ve yol kıyafetiyle, Sancho ise, karakaçana zırhlar yüklendiğinden yaya olarak.

ALTIŞ ALTINCI BÖLÜM

Okuyanın göreçeği, dinleyenin duyacağı Şeylere dair

Barselona'dan çıkarlarken, Don Quijote düştüğü yere dönüp baktı ve dedi ki:

“İşte burası, benim için Truva oldu! Burada korkaklığım değil, bahtsızlığım, Őanımlı Őöhretimi alıp götürdü; burada kader beni çarkında döndürdü; kahramanlıklarım burada gölgelendi; talihim burada bir daha kalkmamak üzere yere serildi!”

Sancho bu sözleri duyunca dedi ki:

“Canım efendim, cesur bir yüreğe, iyi günde sevinmek kadar kötü günde acılara katlanmak yakışır; bunu kendimden de biliyorum: Valiyken seviniyordum, ama Şimdi de yaya bir silâhtarım diye üzölmüyorum; çünkü derler ki Kader aklına eseni yapan, ayyaş bir kadınmiş, en önemlisi de körmüş; o yüzden yaptığını görmez, kimi çökerttiğini, kimi yükselttiğini bilmezmiş.”

“Pek filozofsun Sancho,” diye cevap verdi Don Quijote. “Çok akıllıca konuşuyorsun; bunları kimden öğreniyorsun bilmem. Bildiğim Şu ki, bu dünyada kader diye bir Şey yoktur; iyi, kötü, hiçbir olay tesadüfi değildir; her Şey Tanrı'nın emriyle olup biter. İşte bu yüzden, herkes kendi kaderini kendi çizder derler. Ben de kendi kaderimi çizdim; ama gerekli ihtiyatlılığı gösteremediğim için, kendimi beğenmişliğimin kurbanı oldum; Beyaz Ay Şövalyesi'nin güçlü, iri atı karşısında sıska Rocinante'nin direnemeyeceğini düşünmeliydim. Her Şeye rağmen cesaretimi kaybetmedim, elimden geleni yaptım, yere yıkıldım; Şerefimi kaybettim ama sözümü tutmamak gibi bir Şerefsizlik yapmam, yapmam. Cüretkâr ve yiğit bir gezgin Őövalyeyken, bileğimin gücünü yaptıklarımınla kanıtlıyordum; Şimdi ise, sıradan bir silâhtar olarak, söylediklerimi, verdiğim sözü tutarak kanıtlayacağım. Yürü, arkadaşım Sancho, gidip köyümüzde bir yıllık yasağımızı dolduralım; bu yasak süresince, asla aklımdan çıkmayan silâhşörlük mesleğine dönmek için gerekli gücü ve cesareti toplayalım.”

“Efendim,” dedi Sancho, “yürümek pek zevkli bir iş olmadığından, bütün gün yol almak gelmiyor içimden. Şu zırhları darağacına asılan adamlar gibi bir ağaca asalım; ben karakaçanın sırtına binip ayaklarım yerden kesilince, zat-ı âlinizin istediği kadar yol alırız; ama yürüyeceğimi, hem de saatlerce yürüyeceğimi düşünmek, saçma olur.”

“Güzel konuştun Sancho,” diye cevap verdi Don Quijote. “Zırhlarım bir âbide gibi asılsın, altına veya etrafına da, ağaç kabukları üzerine Roland'ın zırhlarından oluşan zafer âbidesindeki Şu sözleri kazıyalım:

Hiç kimse Roland'la rekabet edemeyen,
kımlıdatamaz bunları yerinden.”

“Bence çok isabetli olur,” diye cevap verdi Sancho. “Rocinante'ye de yolda ihtiyacımız olmasaydı, onu da asardık, iyi olurdu.”

“Hayır, ne onun, ne de zırhların asılmasını istemem,” dedi Don Quijote; “bir sürçen atın

başı kesilmez.”

“Çok doğru söylediniz efendim,” dedi Sancho. “Büyüklerimiz ne demiş: Eşeğin suçu semere yüklenmez. Bu olayda suç zat-ı âlinizde olduğuna göre, kendinizi cezalandırın; öfkenizi parçalanmış, kanlı zırlardan, Rocinante’nin uysallığından, insafsızca yürüterek benim zavallı ayaklarımdan çıkarmayın.”

Bu konuşmalarla o günü, hattâ ondan sonraki dört günü geçirdiler; yollarına devam etmelerini engelleyecek bir şey olmadı. Beşinci gün, bir köyün girişinde, o gün bayram olduğu için çok sayıda insanın bir hanın kapısında eğlendiklerini gördüler. Don Quijote yanlarına yaklaştığında, çiftçinin biri yüksek sesle dedi ki:

“Şu gelen beyefendiler bizleri tanımadığına göre, bir tanesi tutuşulan bahiste hakemlik edip ne yapılacağını bize söylesin.”

“Tabii,” diye cevap verdi Don Quijote, “meseleyi anlayabilirsem, kesinlikle taraf tutmadan hakemlik ederim.”

“Mesele şu beyefendi,” dedi çiftçi: “Bizim köyden çok şişman, beş kile ağırlığında bir adam, iki buçuk kile ağırlığındaki bir komşusuna, yarış yapmayı teklif etti. Eşit ağırlıklarla yüz adım koşmaları şartı kondu; şişman adama ağırlıkların nasıl eşitleneceği sorulduğunda, iki buçuk kilelik adamın, sırtına iki buçuk kile ağırlığında demir bağlayıp öyle koşması gerektiğini, böylece zayıfla şişmanın ağırlıklarının eşitleneceğini söyledi.”

“Olmaz,” diye atıldı Sancho, Don Quijote bir cevap veremedi. “Ben, herkesin bildiği gibi daha birkaç gün öncesine kadar vali ve hâkim olduğum için, böyle tartışmalı durumlarda, her türlü anlaşmazlıkta karar vermek bana düşer.”

“Sen cevap ver, dostum Sancho, ben daha memnun olurum,” dedi Don Quijote. “Benim kafam öyle karışık, öyle dağınık ki, bir kediyi beslemeye tâkatım yok.”

Don Quijote’nin müsaadesi üzerine Sancho, çevresine toplanmış, ağızları açık, hükmünü beklemekte olan köylü kalabalığına dedi ki:

“Kardeşlerim, şişman adamın istediği şeyin iler tutar yanı yok; üstelik adalete de sığmaz. Bir düelloda, düelloya davet edilen tarafın silâhları seçmeye hakkı varsa, öteki taraf, rakibinin galip gelmesini engelleyecek silâhlar seçmemelidir. Bu yüzden bence yarış teklif eden şişmanın, vücudunun istediği yerinden, ne şekilde isterse, iki buçuk kile ağırlığında eti kırpması, ayıklaması, kazınması, temizlemesi, sökmesi, atması gerekir. Böylece, ağırlığı iki buçuk kileye iner, rakibinin ağırlığıyla eşitlenir, denkleşir; o zaman eşit şartlarda yarışabilirler.”

“Yemin ederim,” dedi Sancho’nun verdiği hükmü duyan bir köylü, “beyefendi ermiş gibi konuştu, piskopos gibi hüküm verdi! Ama eminim bizim şişko etinden değil iki buçuk kile, bir dirhem bile atmamak istemeyecektir.”

“En iyisi yarışmasınlar,” dedi bir başkası. “O zaman ne zayıf, yük altında ezilir, ne de şişmanın etleri dökülür. Bahsin yarısını şaraba yatıralım, bu beyefendileri en iyi şarabın olduğu meyhaneye götürelim; günahı benim boynuma.”

“Beyler,” dedi Don Quijote, “teşekkür ederim, ama ben bir dakika bile oyalanamam; tasalarım ve dertlerim yüzünden kabalık edip hızla yola devam etmem gerekiyor.”

Bunun üzerine Rocinante’yi mahmuzlayıp ilerledi; adamların hepsi, Don Quijote’nin tuhaf görünüşüne ve hizmetkârı diye düşündükleri Sancho’nun zekâsına şaşırıp kaldılar. Köylülerden biri dedi ki:

“Hizmetkâr bu kadar akıllıysa, efendisi kimbilir nasıldır! Bahse girerim, Salamanca’ya tahsile gitseler, göz açıp kapayıncaya kadar saray yargıcı olurlar. Bütün iş tahsil, yine tahsil, lütuf ve talih; gerisi hava cıva. İnsan hiç beklemediği anda, kendini elinde bir asâyyla veya başında piskopos külâhıyla buluverir.”

Efendiyle hizmetkârı, o geceyi kırın ortasında, yıldızların altında geçirdiler; ertesi gün yola devam ederlerken, kendilerine doğru bir adamın yürüyerek geldiğini gördüler; boynunda heybesi, elinde mızrağı veya kargısıyla, tam bir yaya ulaktı. Don Quijote’ye yaklaştığında adımlarını hızlandırdı, koşar adım gelip sağ bacağına sarıldı –daha yükseğe yetişemiyordu– ve büyük bir sevinçle dedi ki:

“Ah, La Mancha’lı Señor Don Quijote! Efendim dük, zat-ı âli-nizin şatosuna döndüğünüzü öğrendiğinde sevincinden kabına sığamayacak; kendisi efendim düşesle birlikte hâlâ şatodalar.”

“Sizi tanımıyorum arkadaşım,” diye cevap verdi Don Quijote. “Siz söylemezseniz, kim olduğunuzu bilemeyeceğim.”

“Señor Don Quijote,” diye cevap verdi ulak, “ben Tosilos’um, efendim dükün uşağı; hani Doña Rodríguez’in kızıyla evlenmek konusunda zat-ı âlinizle dövüşmek istememiştim.”

“Yüce Tanrım!” dedi Don Quijote. “Büyücü düşmanlarımın, o çarpışmayla kazanacağım şanı lekelemek için dediğiniz uşağa dönüştürdükleri delikanlı siz misiniz gerçekten?”

“Susun, sevgili efendim,” dedi ulak; “o olayda büyü de yoktu, kimsenin yüzü de değişmedi. Ben düello meydanına uşak Tosilos olarak girdim, uşak Tosilos olarak da çıktım. Ben kızı beğendiğimden, dövüşmeden evlenmeyi düşünmüştüm; ama düşündüğüm gibi olmadı. Zat-ı âliniz şatomuzdan ayrılır ayrılmaz, efendim dük, düellodan önce bana verdiği talimata uymadım diye, bana yüz değnek vurdurttu. Sonuçta kız rahibe oldu; Doña Rodríguez Kastilya’ya döndü; ben de şimdi Barselona’ya, efendimden genel valiye mektup götürmeye gidiyorum. Zat-ı âliniz, sıcak ama, bir yudum şarap içmek isterseniz, yanımda en iyi şaraptan bir matara dolusu var; ayrıca birkaç dilim Tronchon peyniri de var, eğer susamadıysanız, susatır.”

“Ben varım,” dedi Sancho; “neyim varsa ortaya koyuyorum; sevgili Tosilos döksün şarabı, Hindistan’ın bütün büyücülerine inat.”

“Sen sahiden de dünyanın en obur ve en cahil adamısın Sancho,” dedi Don Quijote. “Bu ulağın büyülü, bu Tosilos’un sahte olduğunu hâlâ anlayamadın. Sen onunla karnını doyur; ben ağır ağır önden gidip senin yetişmeni bekleyeceğim.”

Uşak gülüp matarasını, heybesinden ufak bir ekmekle peynir dilimlerini çıkardı ve

Sancho'yla ikisi, yeşil çimenlerin üstüne oturup dostça heybede ne var ne yoksa hepsini öyle bir iştahla bitirdiler ki, sırf peynir kokuyor diye mektupların zarfını bile yaladılar. Tosilos Sancho'ya dedi ki:

“Sancho, arkadaşım, bu senin efendin şüphesiz deli olsa gerek.”

“Nasıl gerek?” dedi Sancho. “Gerektiği kadar, hattâ gereğinden fazla deli zaten. Ben açıkça görüyorum, kendisine de açık açık söylüyorum; ama ne faydası var? Hele şimdi Beyaz Ay Şövalyesi'ne yenildi diye iyice delirdi.”

Tosilos olayı anlatsın diye yalvardı; ama Sancho efendisini bekletmenin ayıp olacağını, bir gün tekrar karşılaşırlarsa anlatacağını söyledi. Ceketindeki, sakalındaki kırıntıları silkeledikten sonra ayağa kalkıp karakaçanı önüne kattı ve Tosilos'la vedalaşıp onu bir ağaç gölgesinde bekleyen efendisine yetiştirdi.

ALTIYİÇİ YEDİNCİ BÖLÜM

Don Quijote'nin çoban olup bir yıllık yasağı bitinceye kadar kırdan yaşamaya karar verişine ve gerçekten hoş başka olaylara dair

Don Quijote'nin düşmeden önce zaten kafasını kurcalamakta olan düşünceler, düştükten sonra zihnini iyice kemirmeye başladılar. Dediğim gibi bir ağacın altında beklemekteydi; o sırada düşünceler, bala üşüşen sinekler gibi kafasına doluyor, zihnini didikliyordular. Bazıları Dulcinea'nın büyüünün çözülmesiyle ilgiliydi; bazılarıysa mecburî emekliliğinde süreceği hayatla. Sancho geldi ve uşak Tosilos'un cömertliğini efendisine övdü.

“Hâlâ onun gerçek bir uşak olduğuna nasıl inanırsın Sancho?” dedi Don Quijote. “Sen galiba Dulcinea'yı köylü kızına, Aynalar Şövalyesi'ni bakalorya sahibi Carrasco'ya dönüşmüş halde gördüğünü unuttun gitti; bunların hepsi, peşimdeki büyücülerin işi. Sana şimdi başka bir şey soracağım: O Tosilos'a sordun mu, Altisidora'nın durumu neymiş, yokluğuma ağlamış mı, yoksa ben varken kendisini yiyip bitiren sevdalı hayalleri unutuşun kucığına mı atmış?”

“Benim o sırada düşündüğüm başkaydı; saçma sapan sorular sormaya fırsatım olmadı,” dedi Sancho. “Hey Tanrım! Zat-ı âliniz şu anda başkalarının derdini, hele gönül dertlerini soracak halde misiniz, efendim?”

“Bak Sancho,” dedi Don Quijote, “aşk adına yapılan şeylerle minnetten yapılanlar arasında büyük bir fark vardır. Bir şövalye pekâlâ âşık olmayabilir; ama kesinlikle minnettar olmak zorundadır. Altisidora belli ki bana âşıktı; bana bildiğin üç mendili verdi, ben giderken ağladı, lânet etti, iftira etti, yakındı; üstelik de utanmadan, herkesin ortasında. Bütün bunlar bana taptığına işaret ediyor; çünkü âşıkların öfkesi genellikle lânetler halinde patlar. Benim ona umut vermem, bir servet sunmam imkânsızdı; çünkü ben bütün umutlarımı Dulcinea'ya teslim ettim, gezgin şövalyelerin servetleri ise, cinlerinki¹²² gibi sahtedir, yalandır; kendisine sadece ondan kalan bu anıları verebilirim; tabii Dulcinea'nın anılarına gölge düşürmeden. Oysa sen, kendini kırbaçlamak, o etlerini cezalandırmak konusundaki tembelliğinle, Dulcinea'ya çok haksızlık ediyorsun. O zavallı hanımefendinin kurtuluşuna yardım edeceğine böceklere saklamaya niyetli olduğun etlerini kurtlar yesin!”

“Efendim,” dedi Sancho, “doğruyu söylemek gerekirse, ben kabaetlerimi kırbaçlamanın, büyü etkisindekileri büyüden kurtarmakla bir ilgisi olabileceğine bir türlü inanmıyorum. ‘Başınız ağrıyorsa dizlerinize merhem sürün,’ demek gibi bir şey bu. Bahse girerim, zat-ı âliniz okuduğunuz bütün o gezgin şövalye öykülerinde kırbaçla büyü çözüldüğünü görmemişsinizdir. Ama ben yine de, ne olur ne olmaz diye, canım istediğinde, rahatça kendimi cezalandırmaya vakit bulduğumda, o kırbaçları vuracağım.”

“Tanrı sana yol gösterecek Sancho,” dedi Don Quijote; “yol gösterecek ki, sevgilime, efendime yardım etmen gerektiğini anla; sen benim olduğuna göre, o senin de efendin sayılır.”

Bu şekilde konuşarak yolda giderlerken, boğalar tarafından ezildikleri yere geldiler. Don

Quijote yeri tanıdı ve Sancho'ya dedi ki:

“Burası, Arkadia'yı canlandırmak, taklit etmek isteyen o güzel çoban kızlarıyla yakışıklı çoban delikanlılara rastladığımız yer. Hem akıllıca, hem de ilginç bir fikir; sen de istersen Sancho, onları taklit eder, biz de, en azından benim yasağım süresince, çoban oluruz. Ben birkaç koyunla çobanlık mesleğinin diğer gereçlerini alırım; ben *Çoban Quijotiz*, sen de *Çoban Pancino* adıyla, dağlarda, ormanlarda, çayırlarda dolaşırız; kâh şarkı söyleyerek, kâh yakınlıkla gezer, sıvı billûra benzeyen pınarların, berrak derelerin, taşkın nehirlerin sularını içeriz. Meşeler bize tatlı meyvelerini, sert mantar-meşeleri oturalım diye gövdelerini, söğütler gölgelerini, güller kokularını, engin çayırlar binlerce renkle dokunmuş halılarını, açık ve temiz hava, solumamız için ferahlığını, gecenin karanlığına karşı, ay ve yıldızlar, ışıklarını cömertçe sunarlar. Zevki şarkıda, sevinci ağlamakta, şiiri Apollon'da, düşünceleri aşta bulur, yalnız bu asırda değil, gelecek asırlarda da ölümsüz bir şöhret kazanırız.”

“Tanrı hakkı için,” dedi Sancho, “bu hayat tarzı bana çok uydu, tam oturdu. Üstelik, bakalorya sahibi Sansón Carrasco ve berber Üstat Nicolás bunu görür görmez bu hayatı sürmek isteyip bizimle birlikte çoban olurlar. Tanrı vere de rahip de ağıla girmek istemese; çok neşelidir, eğlenmeyi sever çünkü.”

“Çok doğru söyledin Sancho,” dedi Don Quijote. “Bakalorya sahibi Sansón Carrasco kırsal cemaate katılırsa –ki kuşkusuz katılacaktır– *Çoban Sansonino* veya *Çoban Carrascón* adını alabilir. Berber Nicolás, *Miculoso*¹²³ adıyla anılabilir, Boscán'ın *Nemoroso*¹²⁴ adıyla anıldığı gibi. Rahibe ne isim versek, bilemiyorum; rahip adından yola çıkarak *Çoban Curiambro*¹²⁵ denilebilir belki. Âşık olacağımız çoban kızların adlarını, armut toplar gibi seçebiliriz. Benim sevgilimin adı bir prensese yakıştığı kadar bir çoban kızına da yakıştığına göre, daha iyisini arama zahmetine katlanmama gerek yok. Sen kendi sevgiline istediğin adı verebilirsin Sancho.”

“Ben kesinlikle *Teresona* adını vereceğim,” dedi Sancho; “hem şişmanlığına çok uygun, hem de kendi adı olan Teresa'ya. Ayrıca şiirlerimde kendisini överken temiz hislerim ortaya çıkacak; ben karımın üstüne gül koklayacak adam değilim çünkü. Rahibin çoban kızı sevgilisi olması hoş olmaz; iyi örnek olması lâzım; bakalorya sahibi isterse, kendi bileceği iş.”

“Yüce Tanrım!” dedi Don Quijote. “Nasıl bir hayatımız olacak, düşün, arkadaşım Sancho! Kaval sesleri gelecek kulağımıza, gayda, tef, zil, rebek sesleri! Bunca değişik ses arasında, *alboque*¹²⁶ sesleri de olur mutlaka! Bütün kırsal çalgılar olacak orada!”

“*Alboque* nedir?” diye sordu Sancho. “Hayatımda duymadım, görmedim de.”

“*Alboque*,” dedi Don Quijote, “pirinç şamdanlara benzer levhalardır, oyuk, boş yüzleri birbirine vurulunca pek âhenkli veya tatlı olmasa da, kulağı rahatsız etmeyen bir ses çıkarır; gayda ve tefin kır havasına da uygundur. *Alboque* kelimesi Magrip dilinden gelmiştir; İspanyolca'da *al* ile başlayan diğer bütün kelimeler gibi, yani: *almohaza*, *almorzar*, *alhombra*, *alguacil*, *alhucema*, *almacén*, *alcancia*¹²⁷ ve buna benzer başka birkaç kelime. Dilimizde, Magrip dilinden gelen ve *i* ile biten sadece üç kelime vardır: *borceguí*,

zaquizamı¹²⁸ ve maravedi. Alhelí ve alfaqui¹²⁹, hem *al* ile başladıkları, hem de *i* ile bittikleri için Arapça'dır. Bunları sana *alboque* kelimesi hatırlattığı için söyledim. Yeni mesleğimizde mükemmel olmamıza herhalde çok yardım edecek olan bir şey var: Bildiğin gibi bende biraz şairlik vardır; bakalorya sahibi Sansón Carrasco ise büyük şairdir. Rahip konusunda bir şey demiyorum; ama onun da şairlikten nasibini almış olduğuna bahse girebilirim. Üstat Nicolás'ın da öyle olduğundan hiç şüphem yok; çünkü berberlerin hepsi olmasa bile çoğu gitaracı ve şiircidir. Ben hasretten yakınıyorum; sen vefalı âşık olarak övünürsün; Çoban Carrascón reddedilişinden dem vurur, Peder Curiambro da neden isterse ondan; böylece bu iş mükemmelen yürür.”

Sancho buna şöyle cevap verdi:

“Efendim, ben o kadar bahtsızım ki, bu işi yapacağım günü görememekten korkuyorum. Ah, bir çoban olsam, ne güzel kaşıklar yaparım! Ne sarmısaklı ekmekler, ne kaymaklar, ne çelenkler, ne çoban kıvrır zıvırları yaparım; bunlarla adım akıllıya çıkmasa bile yaratıcı diye şöhret yaparım. Kızım Sanchica yemeğimizi çadırlarımıza getirir. Ama dikkatli olmak gerek; kızım güzeldir; çobanlar arasında da saf olmayanları, ahlâksız olanları vardır; kızın ava gidip avlanmasını istemem. Sevdalar, kirli arzular, şehirlerde olduğu gibi kırlarda da dolaşır; saraylara girdikleri gibi çoban kulübelerine de girerler. Kızını dövmeyen dizini döver; göz görür, gönül ister; baktın kar havası, eve gel kör olası.”

“Bu kadar atasözü yeter Sancho,” dedi Don Quijote. “Söylediklerinin bir tanesi zaten düşünceni ifade etmek için yeterli. Sana kaç kere nasihat ettim, atasözlerini böyle bol keseden savurma, biraz tutumlu davran diye. Ama belli ki çölde vaaz vermekten farksız olmuş; cahile lâf anlatmak, deveye hendek atlatmaktan zordur.”

“Bana öyle geliyor ki,” dedi Sancho, “zat-ı âlinize çok uygun bir söz var: ‘Tencere dibin kara. – Seninki benden kara.’ Beni atasözü söylüyorsunuz diye azarlıyorsunuz, zat-ı âliniz çifter çifter söylüyorsunuz.”

“Bak Sancho,” dedi Don Quijote; “ben atasözlerini yerinde kullanıyorum; ben kullandığım zaman kalıp gibi oturuyorlar; ama sen o kadar yersiz kullanıyorsun ki, sırtıyor, sarkıyor. Yanlış hatırlamıyorsam sana daha önce de söylemişim; atasözleri, eski bilgilerimizin tecrübelerinden, düşüncelerinden çıkarılmış özlü sözlerdir; yerinde kullanılmayan atasözü ise, özlü değil, zırva olur. Neyse, şimdi bunu bırakalım; akşam olmak üzere; anayoldan biraz uzaklaşıp bu geceyi geçirelim; yarın ne olacağını Tanrı bilir.”

Anayoldan saptılar; geç bir saatte ve kötü bir yemek yediler. Sancho hiç memnun değildi; gezgin şövalyeliğin ormanlarda, dağlarda katlanılan sıkıntılarını hatırlıyordu; Don Diego de Miranda'nın evinde, Zengin Camacho'nun düğününde ve Don Antonio Moreno'nun evinde olduğu gibi, kimi şato ve evlerde bolluk oluyordu ama binde bir. Yine de, her günün bir olmayacağını düşündü ve geceyi uyuyarak geçirdi; efendisi ise nöbet bekleyerek.

¹²² Cinlerin sakladıkları hazinelerin, bulunduğu zaman kömüre dönüştüğüne inanılırdı.

¹²³ Nicomás adının daha çok köylüler arasında kullanılan bir türevi, Micolás'tı.

¹²⁴ Garcilaso'nun ilk eglogundaki *Nemoroso* adlı çobanın, şair Boscán'ı temsil ettiği zannediliyordu.

[125](#) rahip: *cura*

[126](#) *alboque*: alboka (Basklar'ın yanyana iki kamyş borudan oluşan nefesli algısı)

[127](#) *almohaza*: kaşağı, *almorzar*: đle yemeği yemek, *alhombra*: halı, *alguacil*: adalet görevlisi, *alhucema*: lavanta, *almacén*: mağaza, *alcancia*: kumbara.

[128](#) *borceguí*: Çizme, *zaquizamí*: tavanarası

[129](#) *alhelí*: şebboy, *alfaqui*: fakih

ALTIYIKI SEKİZİNCİ BÖLÜM

Don Quijote'nin başından geçen diken diken serüvene dair

Gece, oldukça karanlıktı; gökyüzünde ay vardı ama görünür bir yerde değildi; çünkü Señora Diana arasına dünyanın öbür ucuna gezmeye gider ve dağlar simsiyah, vâdiler karanlık kalır. Don Quijote tabiata uyum gösterip ilk anda uyudu; ama ikincisinde uyuyamadı. Sancho ise tam tersine, ikinci anı göremedi; çünkü uykusu deliksiz devam etti; bu da bünyesinin sağlam, derdinin az olduğunu gösteriyordu. Don Quijote'nin dertleri kendisini uyutmadığından, Sancho'yu uyandırıp dedi ki:

“Ne kadar rahat bir adamsın Sancho, şaşırıyorum; bana sorarsan sen ya mermerdensin, ya da sert tunçtan; bir hassasiyet, bir duygu olması imkânsız sende. Sen uyurken ben nöbet tutuyorum; sen şarkı söylerken ben ağlıyorum; sen tokluktan gevşemiş baygınlık geçirirken ben açlıktan baygınlık geçiriyorum. İyi bir hizmetkâra, sırf görünüşü kurtarmak için bile olsa, efendisinin acılarını, duygularını paylaşmak yakışır. Şu gecenin sükûnetine, bulunduğumuz yerin ıssızlığına bak; uykumuzda tetikte olmaya davet ediyor bizi. Tanrı aşkına kalk ve şuradan biraz uzaklaşıp iyi niyetle, minnetinden cesaret alarak Dulcinea'nın büyüünün çözülmesi için gerekli kırbaçlardan üç yüz, dört yüzlük taksidini vur. Senden bunu yalvararak rica ediyorum; geçen seferki gibi yumruk yumruğa gelmek istemiyorum seninle, elinin ağır olduğunu biliyorum. Kırbaçlarını vurduktan sonra, gecenin geri kalanını şarkı söyleyerek geçiririz; ben hasretimi söylerim, sen sadakatini; köyümüzde icra edeceğimiz çobanlık mesleğine şimdiden başlamış oluruz.”

“Efendim,” dedi Sancho, “ben dinadamı değilim ki uykumun ortasında kalkıp kendimi kırbaçlayayım. Ayrıca kırbaçların acısından şarkı söylemeye geçebileceğimi de sanmıyorum. Müsaade edin uyuyayım efendim; kırbaçlar konusunda beni sıkıştırmayın. Yoksa değil etime, ceketimin tüyüne bir daha dokunmamaya yemin ettireceksiniz beni.”

“Ey taş kalpli! Ey merhametsiz silâhtar! Ey tuz ekmek haini! Sana bağışladığım, bağışlamayı düşündüğüm lütuflara yazık günah! Benim sayemde vali oldun; benim sayemde şu anda kont olma veya ona denk bir mevki sahibi olma umutların yüksek; üstelik bunların gerçekleşmesi, bu yılın bitiminden daha geç olmayacak; çünkü ben, *post tenebras spero lucem*.¹³⁰ “

“Bu dediğinizi anlamadım,” dedi Sancho. “Benim tek bildiğim şu: Ben uyurken ne korkuyorum, ne umuyorum, ne üzülüyorum, ne seviniyorum. Uykuyu icat eden bin yaşasın: Uyku, insanın bütün dertlerini örten yorgandır, açlığı gideren besindir, susuzluğu gideren sudur, soğuğu ısıtan ateştir, harareti serinleten soğuktur, her şeyi satın alabilen genelgeçer paradır; çobanla kralı, aptalla akıllıyı eşitleyen terazidir. Uykunun bir tek kötü tarafı vardır derler, o da ölüme benzemesidir; uykudaki adamla ölü arasında çok az fark vardır.”

“Senin hiç bu kadar güzel bir ifadeyle konuştuğunu duymamıştım Sancho,” dedi Don Quijote. “Bundan da şu sonucu çıkarıyorum: Senin arasına kullandığın atasözü doğruymuş:

‘Baş nereye giderse, ayak da oraya gider.’ “

“Lânet olsun, saygıdeğer efendim!” dedi Sancho. “Şu anda atasözlerini peşpeşe dizen ben değilim; zat-ı âlinizin de ağızından çifter çifter dökülüyorlar, benden âlâ. Benimkilerle sizinkiler arasında bir fark var herhalde: Zat-ı âlinizinkiler yerinde, benimkiler yersiz. Ama aslında hepsi atasözü.”

Böyle konuşurlarken etraftaki bütün vâdilere yayılan, kulakları sağır eden bir gürültü duyular. Don Quijote ayağa kalkıp elini kılıcına attı; Sancho ise karakaçanın altına gizlenip iki yanına da zırh yığınıyla eşeğinin semerini koydu; Don Quijote ne kadar heyecan içindeyse, o da o kadar korkuyordu. Ses her an biraz daha yükseliyor, titreyen ikiliye yaklaşıyordu; en azından biri titriyordu; çünkü öbürünün cesareti biliniyor.

Gürültüyü çıkaran, birkaç adamın pazara satmaya götürdüğü altı yüzden fazla domuzdu. O saatte yola çıkmışlardı; domuzlar homurdanarak, çığlık çığığa yürürken öyle bir patırtı koparıyorlardı ki, Don Quijote’yle Sancho’nun kulakları sağır oldu; ne olduğunu anlayamadılar. Kalabalık, homurtulu domuz sürüsü karmakarışık geldi ve Don Quijote’nin itibarını da, Sancho’nunkini de hiçe sayarak ikisinin üstünden geçti; Sancho’nun siperlerini yıktılar; yalnız Don Quijote’yi değil, Rocinante’yi de devirdiler. Kalabalık sürü, homurtular ve pis hayvanların sürati, semeri, zırhları, karakaçanı, Rocinante’yi, Sancho ve Don Quijote’yi alabora edip yerlere serdi.

Sancho güç belâ ayağa kalktı ve efendisinden kılıcını vermesini rica etti; o beyefendilerle edepsiz domuzlardan beş altı tanesini öldürmek istediğini söyledi; domuz olduklarını anlamıştı artık. Don Quijote dedi ki:

“Bırak gitsinler dostum. Bu rezalet, benim günahımın cezasıydı; mağlûp bir gezgin şövalyeyi çakalların yemesi, yabancılarının sokması, domuzların çiğnemesi Tanrı’nın haklı cezasıdır.”

“Herhalde mağlûp şövalyelerin silâhtarlarını sineklerin sokması, bitlerin yemesi, açlığın mahvetmesi de Tanrı’nın cezası oluyor,” dedi Sancho. “Biz silâhtarlar, hizmet ettiğimiz şövalyenin evlâdı ya da çok yakın akrabası olsaydık, onların suçlarının cezasının dördüncü göbekten bize ulaşmasında şaşılacak bir şey olmazdı; ama Panza’ların Quijote’lerle ne âlâkası var? Her neyse, şimdi tekrar yerleşip biraz daha uyumaya bakalım; sabaha bir şey kalmadı; sabah ola hayrola.”

“Sen uyu Sancho,” dedi Don Quijote; “sen uyumak için doğmuşsun; ben nöbet beklemek için doğmuşum; sabah oluncaya kadar, düşüncelerimin akışını serbest bırakacağım; dertlerimi, dün gece senin haberin yokken aklımdan yazdığım bir madrigalle dile getireceğim.”

“Bence,” dedi Sancho, “şiir yazdıran düşünceler pek dertli olamaz. Zat-ı âliniz istediğiniz kadar şiir yazın, ben uyuyabildiğim kadar uyuyayım.”

Sonra kendine bir yer beğenerek kıvrıldı ve teminatlar, borçlar ya da herhangi bir acı uyumasına engel olmadan, deliksiz uyudu. Don Quijote ise, bir gürgenin veya mantarmeşesinin gövdesine yaslanıp (Seyyid Hâmid Badincani ne ağacı olduğunu belirtmiyor) sesine iç

çekişleri eşlik ederek şu şarkıyı söyledi:

“Ah aşk, ölüme koşuyorum
sonsuz derdime son vermek için,
bu korkunç, bu güçlü acıyı
bir an önce dindirmek için,
ama ne zaman geçide varsam,
öyle seviniyorum ki oraya vardığıma,
yeniden hayat buluyorum,
erişemiyorum işkence denizinin limanına.
Yaşamak beni öldürüyor,
ölümse can veriyor.
Ne duyulmamış şeydir bu!
Hayat ölümle var oluyor.”

Her mısraa bol bol hıçkırık, hatırı sayılır miktarda da gözyaşı eşlik ediyordu; yüreği mağlûbiyet acısıyla, Dulcinea'nın hasretiyle parçalanır gibiydi.

Bu arada sabah oldu; güneş, ışınlarını Sancho'nun gözüne sapladı. Sancho uyandı, uyuşmuş kollarını, bacaklarını uzatıp gerindi; domuzların erzağa ne kadar zarar verdiği baktı ve domuz sürüsüne de, daha başka birçok şeye de lânetler yağdırdı. Daha sonra, ikisi yollarına devam ettiler ve akşama doğru, kendilerine doğru gelen on kadar atıyla dört, beş yaya gördüler. Don Quijote'nin yüreği hopladı; Sancho telâşa kapıldı; çünkü gelenler mızraklı, kalkanlı adamlardı; tam savaş düzeni içinde geliyorlardı. Don Quijote Sancho'ya döndü ve dedi ki:

“Ah Sancho, elime silâh alabilseydim, verdiğim söz, elimi kolumu bağlamasaydı, üzerimize yürüyen bu ordu bana nohut çekirdek gibi gelirdi; ama belki de korktuğumuzdan farklı bir şeydir.”

Bu arada atlılar yaklaştılar ve mızraklarını kaldırarak tek kelime konuşmadan Don Quijote'nin etrafını çevirdiler; mızraklarını sırtına, göğsüne dayayıp ölümle tehdit ettiler. Yaya silâhtarlardan biri, parmağını dudaklarına götürüp susmasını işaret ederek Rocinante'nin gemine asıldı ve yoldan çekti. Diğer silâhtarlar da önlerine Sancho'yla karakaçanı kattılar ve hepsi olağanüstü bir sessizlik içinde, Don Quijote'yi götüren adamı izlediler. Don Quijote iki, üç kere, kendisini nereye götürdüklerini, ne istediklerini sormaya kalktı; ama dudaklarını kıpırdattığı anda, mızrakların demirleriyle susturuluyordu. Sancho'nun da başına aynı şey geldi; konuşmaya kalktığı anda, silâhtarlardan biri, bir üvendireyle dürtüyor, karakaçan da, konuşmak istermiş gibi aynı muameleyi görüyordu. Hava karardı, adımlarını hızlandırdılar, iki esirin korkuları arttıkça artıyordu; adamlar arasına haykırıyorlardı:

“Yürüyün, ilkeller!”

“Susun, barbarlar!”

“Cezanızı çekin, vandallar!”

“Şikâyet etmeyin, İskitler! Gözünüzü açmayın, katil Tepegözler, kan dökücü aslanlar!”

Bu ve buna benzer hakaretlerle, sefil haldeki efendiyle hizmetkârına işkence ediyorlardı. Sancho kendi kendine söyleniyordu:

“Bize kel ha! Bize berber, bize mandal ha! Bize misket ha! Bu lâflar benim hiç hoşuma gitmedi. Bu işin sonu hayırlı görünmüyor; bütün belâlar üstüste geliyor; uyuz köpek misâli gelen tekmeliyor, giden tekmeliyor. Bari bu sefil maceranın sonu daha da beter olmasa!”

Don Quijote serseme dönmüştü; kendilerine niye böyle hakaret ettiklerini bir türlü anlayamıyordu; ama bütün bunlardan iyi bir şey çıkmasını ummamak, beterin betere hazırlıklı olmak gerektiğini anlıyordu. Bu arada, akşam olduktan bir saat kadar sonra, bir şatoya vardılar. Don Quijote kısa bir süre önce kaldıkları dükün şatosunu, görür görmez tanıdı.

“Yüce Tanrım!” dedi tanır tanımaz. “Nasıl olur böyle bir şey? Bu şatoda kibarlıktan, nezaketten geçilmezdi; ama insan mağlûp oldu mu iyiler kötü, kötüler daha kötü olur.”

Şatonun ana avlusuna girdiler ve avluda gördükleri manzara, bir sonraki bölümde anlatılacağı gibi, şaşkınlıklarını iyice artırdı, korkularını iki katına çıkardı.

ALTIYI DOKUZUNCU BÖLÜM

Bu büyük öykü boyunca Don Quijote'nin başına gelen en garip, en ilginç serüvene dair

Atlılar atlarından indiler ve silâhtarlarla birlikte, Sancho ve Don Quijote'yi havaya kaldırdıkları gibi avluya soktular. Avlu, çepeçevre dizilmiş yüz kadar meşale ve galerilere yerleştirilmiş elliden fazla lâmbayla aydınlatılmıştı; gece epeyce karanlık olduğu halde, ortalık gündüz gibi aydınlıktı. Avlunun ortasında, yerden sekiz karış kadar yükseklikte bir katafalk duruyordu; tepesi olduğu gibi siyah kadifeden geniş bir sayvanla örtülüydü; etrafında, basamakların üzerine yerleştirilmiş yüzden fazla gümüş şamdanda beyaz mumlar yanmaktaydı. Katafalkın üzerine uzatılmış olan ceset o kadar güzel bir genç kıza aitti ki, güzelliğiyle ölümü bile güzelleştirmişti. Çeşitli güzel kokulu çiçeklerden örülü bir çelenkle süslenmiş olan başı, brokar bir yastığın üzerinde duruyordu; göğsünde kavuşmuş ellerinin arasında sarı, muzaffer bir hurma dalı duruyordu.¹³¹

Avlunun bir yanına, bir platform üzerine kurulu iki tahtta oturan iki kişinin, başlarındaki taçlardan ve ellerindeki asâlardan, gerçek veya sahte krallar oldukları anlaşılıyordu. Birkaç basamakla çıkılan bu platformun yan tarafında, iki iskemle vardı; esirleri getiren adamlar, bu iskemlelere Don Quijote'yle Sancho'yu oturtular. Bu arada hiç konuşmuyorlar, ikisine de aynı şekilde susmaları için işaret ediyorlardı. Ama onlar zaten işaret etmeye gerek olmadan susmuşlardı; çünkü gördükleri şeyin şaşkınlığıyla dilleri tutulmuştu.

Bu sırada iki soylu kişi, çok sayıda refakatçiyle birlikte platforma çıktı; Don Quijote kendisini misafir etmiş olan dük ve düşesi hemen tanıdı. Dük ve düşes, krala benzeyen iki kişinin yanındaki muhteşem tahtlara oturdular. Bunları kim görse şaşırmasdı? Üstelik Don Quijote, katafalkın üzerindeki cesedin, güzel Altisidora'ya ait olduğunu da farketmişti.

Dük ve düşes platformda yerlerini alınca, Don Quijote'yle Sancho ayağa kalkıp yerlere kadar eğildiler; dükle düşes de onları başlarını eğerek selâmladılar.

Bunun üzerine avlunun karşı tarafından bir görevli çıkıp Sancho'nun yanına gitti ve üzerine siyah abadan, her tarafına kırmızı alevler çizilmiş¹³² bir cüppe attı; kukuletasını indirip başına Enkizisyon tarafından cezalandırılanlara takılan külâhlara benzer bir külâh geçirdi. Sonra da kulağına eğilip ağzını bile açmamasını, açarsa tıkayacaklarını ya da öldüreceklerini söyledi. Sancho kendini tepeden tırnağa süzüyor, alevlerin her tarafını kapladığını görüyordu, ama alevler yakmadığından, umurunda değildi. Başındaki külâhı çıkardı; üstünde şeytan resimleri olduğunu gördü; tekrar takıp kendi kendine dedi ki:

“Neyse ki alevler yakmıyor, şeytanlar da götürmüyor beni.”

Don Quijote de ona bakıyordu; korkudan donup kalmıştı; ama Sancho'nun halini görünce gülmeden edemedi. Bu sırada, katafalkın altından bir yerden, yumuşak, tatlı flüt sesleri gelmeye başladı; sessizliğin bile sessiz kaldığı o yerde, hiçbir insan sesinin karışmadığı flüt sesleri, duygulu, sevdalı geliyordu kulağa. Sonra birdenbire, cesedin yastığının yanbaşımda,

yakışıklı bir delikanlı beliriverdi; üstünde Romalılar'ınkine benzer bir kıyafet vardı; kendi çaldığı harp eşliğinde, çok tatlı, pürüzsüz bir sesle iki kıtalık şu şarkıyı söyledi:

“Don Quijote'nin merhametsizliği yüzünden ölen
Altisidora tekrar dirilinceye kadar,
afsunlu sarayda yaşayan hanımlar
keçe giysilere bürüninceye kadar,
âşık olduğum hanım, nedimelerini
fanilalar ve yünlülerle giydirinceye kadar,
Orpheus'tan daha iyi bir mızrapla
söyleyeceğim güzelliğinin, bahtsızlığının şarkısını.
Üstelik sanmıyorum ki bu görev
sadece hayattayken verilmiş olsun bana,
ağzımın içinde soğumuşken bile ölmüş dilim
lâyık olduğun methiyeleri söyleyeceğim sana.
Ruhum taş zindanından kurtulduğunda,
Styks ırmağıyla uzanıp aktığında,
yolunu kesecek nisyan sularının
methiyeler düzerek yol alacak o ses.”

“Yeter,” dedi, krala benzeyen iki kişiden biri. “Bu kadarı yeter, ilâhi ozan; şimdi eşsiz Altisidora'nın ölümünü bize hatırlatmak, meziyetlerini anlatmak, sonu gelmeyecek bir iş olur; o, cahil dünyanın sandığı gibi ölü değil; Şöhret'in dilinde ve kendisini aydınlığa kavuşturmak üzere burada hazır bulunan Sancho Panza'nın çekeceği cezada yaşıyor. Ey, benimle birlikte Dis'in kasvetli mağaralarında hüküm veren Rhadamanthys! Bu genç kızın hayata dönmesi konusunda bilinmez kader tanrıçalarının bütün kararlarını bildiğine göre, hemen söyle, açıkla, canlanışının bize vereceği mutluluğu geciktirme.”

Rhadamanthys'in arkadaşı, yargıç Minos bunları söyler söylemez, Rhadamanthys ayağa kalkıp dedi ki:

“Ey bu teşkilâtın küçük, büyük bütün görevlileri, hepiniz teker teker gelin ve Sancho'nun yüzünü avucunuzla yirmi dört kere karışlayın; kollarına ve beline de on iki çimdik atıp altı iğne batırın; Altisidora'nın canlanması buna bağlı.”

Bunu duyan Sancho Panza, sessizliği bozup haykırdı:

“Lânet olsun! Ben yüzümü avuçlatacağıma, suratımı karışlatacağıma, Magripli olurum daha iyi! Yemin ederim! Benim suratımın avuçlanmasıyla bu kızın dirilmesinin ne âlâkası var? Deliye bal tattırmışlar, çarşıda katran bırakmamış. Dulcinea'ya büyü yapıyor, büyüsü bozulsun diye beni kırbaçlıyorlar; Altisidora Tanrı'nın verdiği dert yüzünden ölüyor, dirilsin diye benim suratımı yirmi dört kere avuçlamaları, vücudumu iğnelerle delik deşik etmeleri, kollarımı çimdiklerle morartmaları gerekiyor. Siz onu dedeme anlatın! Yaşlı köpeğim ben,

bana kuçu kuçu sökmez!”

“Öleceksin!” diye bağırdı Rhadamanthys. “Yumuşa, ey kaplan! Boyun eğ, kibirli Nimrod; katlan ve sus, imkânsız bir şey istenmiyor ki senden. Bu işin şartlarını tartışmaya kalkma; yüzünü avuçlatmak, delik deşik olmak, çimdiklerle inlemek zorundasın. Haydi diyorum, görevliler emrimi yerine getirsin; yoksa, şerefim üzerine ant içiyorum, doğduğunuza pişman ederim.”

Bu sırada avluda tek sıra halinde altı yaşlı nedime görüldü; dördü gözlüklüydü; hepsinin de sağ elleri havaya kalkmış, şimdi revaçta olan şekilde, ellerini daha uzun göstermek için kolları sıvanıp bilekleri dört parmak açılmıştı. Sancho nedimleri görür görmez, boğa gibi kükreyerek dedi ki:

“Bütün dünya gelip yüzümü avuçlayabilir, ama nedimelerin bana dokunmasına izin vermem! Efendimin bu şatoda başına geldiği gibi kediler tırmalasın suratımı; sivri hançerlerle vücudumu deşsinler; kollarımı kızgın maşayla dağlasınlar; hepsine sabırla katlanırım; ama nedimelerin dokunmasına, şeytanlar beni alıp götürecek olsa, yine izin vermem.”

Don Quijote de nihayet konuştu ve Sancho’ya dedi ki:

“Evlâdım, metin ol, beyefendilerin isteğini yerine getir ve sana böyle bir meziyet bahşettiği için Tanrı’ya şükret; sen bedenine işkence ederek büyüleri çözebiliyor, ölüleri diriltebiliyorsun.”

Nedimler Sancho’nun yanına gelmişlerdi; Sancho biraz yumuşamış, ikna olmuştu; iskemlesine iyice yerleşip yüzünü sıradaki ilk nedimeye uzattı; o da iyice avuçladıktan sonra yerlere kadar eğilerek selâm verdi.

“Bu kadar kibarlığa da, bu kadar yüz bakımına da ihtiyaç yok saygıdeğer nedime,” dedi Sancho. “Tanrı şahidimdir, eliniz sirkeli losyon kokuyor.”

Nedimelerin hepsi yüzünü karışladılar, daha birçok kişi çimdikler attı; ama Sancho’nun dayanamadığı, batırılan iğneler oldu. Öfke içinde iskemlesinden kalkıp yanındaki yanan meşalelerden birini aldı ve nedimleri, bütün cellâtlarını kovalayarak dedi ki:

“Defolun, cehennem görevlileri! Ben tunçtan mıyım ki bu korkunç işkenceleri hissetmeyeyim?”

Bu sırada Altisidora bunca zaman dümdüz yatmaktan yorulmuş olmalı ki, yan döndü; hazır bulunanlar bunu görünce neredeyse hep bir ağızdan haykırdılar:

“Altisidora canlandı! Altisidora canlı!”

Rhadamanthys Sancho’ya sakinleşmesini emretti; amaca ulaşılmıştı.

Don Quijote Altisidora’nın kıpırdadığını görür görmez gidip Sancho’nun önünde diz çöktü ve dedi ki:

“Benim silâhtarım değil, öz evlâdım, şu anda Dulcinea’nın büyüünün bozulması için kendine vurman gereken kırbaçların birkaçını vurmanın tam zamanıdır. Şu anda meziyetin tam kıvamında; senden beklenen lütfu gerçekleştirebilecek durumdasın.”

Sancho buna şöyle cevap verdi:

“Bu bana tereyağından kıl çekmek gibi değil, tuzak üstüne tuzak bindirmek gibi geliyor. Çimdiklerin, avuçlamaların, iğne batırmaların üstüne şimdi bir kırbaç eksikti! En iyisi iri bir taş bulup boynuma bağlayın, bir kuyuya atuverin beni; elâlemin derdine çare diye ben şamar oğlanı olacaksam, benim için pek farketmez. Rahat bırakın beni; yoksa yemin ederim, dağıtırım burayı, kimsenin gözünün yaşına bakmam!”

Bu arada Altisidora katafalkın üzerine oturmuştu; aynı anda borazanlar ötmeye başladı; flütler de onlara eşlik ediyor, herkes bağırıyordu:

“Yaşasın Altisidora! Yaşasın Altisidora!”

Dükle düşes ve iki kral, Minos ve Rhadamanthys ayağa kalktılar; hep birlikte, Don Quijote ve Sancho’yu da alıp Altisidora’yı katafalktan indirmeye gittiler. Altisidora yarı baygınmış gibi yapıp dükle düşesi ve kralları eğilerek selâmladı ve Don Quijote’ye yan yan bakarak dedi ki:

“Tanrı seni affetsin, sevgisiz şövalye, senin zalimliğin yüzünden öteki dünyaya gittim, bin yıl gibi geldi bana orada kaldığım süre. Ey yeryüzünün en merhametli silâhtarı, bana hayatımı bağışladığın için sana teşekkür ederim! Dostum Sancho, bugünden tezi yok, sana altı gömleğimi vereceğim; onlardan kendine altı gömlek yaptır; hepsi sağlam olmasa da hiç değilse hepsi temizdir.”

Sancho bu lütfu karşılığında külâhı elinde, dizleri yerde, genç kızın ellerini öptü. Dük Sancho’nun külâhının çıkarılıp kukuletasının geri verilmesini, alevli cüppesinin alınıp ceketinin giydirilmesini emretti. Sancho cüppeyle külâhı geri almasınlar diye düke rica etti; o görülmedik olayın yadigârı olarak köyüne götürmek istediğini söyledi. Düşes elbette götürebileceğini, kendisinin de bildiği gibi, Sancho’yu çok sevdiğini söyledi. Dük avlunun boşaltılmasını, herkesin odasına çekilmesini, Don Quijote’yle Sancho’yu da önceden kaldıkları odalarına götürmelerini emretti.

[131](#) Enkizisyon tarafından cezalandırılanlara giydirilen cüppe ve külâhlarda suçlu tövbe olarak ölürse sadece alev resimleri olur, tövbe etmemişse buna şeytanlar da eklenirdi.

[132](#) Tanrıların tanrısı.

YETMİŞİNCİ BÖLÜM

Altmış dokuzuncu bölümü izleyen ve bu öykünün açıklık kazanması için atlanmayan olaylara dair

Sancho o gece Don Quijote'yle aynı odada, alçak bir karyolada yattı. Ona kalsa böyle bir şey yapmazdı; çünkü efendisinin sorularla, cevaplarla kendisini bir türlü uyutmayacağını gayet iyi biliyordu; fazla konuşacak bir halde de değildi; çektiği işkencelerin acısı henüz tazeydi, dilini bağlamıştı. O şatafatlı odada birlikte yatmaktansa, tek başına bir barakada yatmak daha çok işine gelirdi. Korkusu o kadar gerçek, şüphesi o kadar yerindeydi ki, efendisi yatağa girer girmez şöyle dedi:

“Bu geceki olaya ne diyorsun Sancho? Aşkta reddedilmek öyle büyük ve etkili bir kuvvettir ki, senin de kendi gözlerinle gördüğün gibi, Altisidora oklarla, kılıçlarla, savaş âletleriyle, ölümcül zehirlerle değil, sırf benim kendisine karşı daima takındığım katı, reddedici tavır yüzünden öldü.”

“İstediği kadar, istediği şekilde, hayırlısıyla ölseydi de beni evimde rahat bıraksaydı; ben onu hayatımda ne âşık ettim, ne reddettim,” dedi Sancho. “Akıllıdan çok şımarık bir genç kız olan Altisidora'nın canlanmasıyla Sancho Panza'nın çektiği işkencelerin ne alâkası olabileceğini, daha önce de söylediğim gibi ben anlamıyorum, düşünemiyorum. Şimdi artık iyice, açık seçik anladım; bu dünyada büyücü de var, büyü de; Tanrı beni korusun onlardan, ben kendimi koruyamıyorum çünkü. Her şeye rağmen, zat-ı âlinize yalvarıyorum, bırakın uyuyayım; daha fazla soru sormayın bana; yoksa kendimi pencereden aşağı atacağım.”

“Uyu, dostum Sancho,” diye cevap verdi Don Quijote; “yediğin iğneler, çimdikler, avuçlar uyutursa eğer.”

“Hiçbirinin acısı suratımın avuçlanması kadar kötü değildi,” dedi Sancho. “Sırf lânet olası nedimeler yaptığı için. Zat-ı âlinize tekrar yalvarıyorum, bırakın uyuyayım; uyku, insanı uyutmayan derde devadır.”

“Öyle olsun,” dedi Don Quijote. “Tanrı seni korusun.”

İkisi de uyudular; onlar uyurlarken, bu büyük öykünün yazarı Seyyid Hâmid, dük ve düşesin bütün bu anlatılan teferruatlı oyunu ne sebeple tasarladıklarını anlatır: Bakalorya sahibi Sansón Carrasco, Aynalar Şövalyesi'nin Don Quijote tarafından mağlûp edilip yere serildiğini unutmamıştı; bu mağlûbiyet ve düşüş, bütün planlarını suya düşürdüğünden, talihini tekrar denemek istedi; bu sefer daha iyi bir sonuç alacağından umutluydu. Sancho'nun karısı Teresa Panza'ya mektup ve hediyeleri götüren pajdan, Don Quijote'nin bulunduğu yeri öğrendi; yeni zırhlar, yeni bir at buldu; kalkanına beyaz bir ay kondurdu. Hepsini bir katıra yükledi; katırı bir çiftçi sürüyordu; eski silâhtarı Tomé Cecial yoktu, çünkü Sancho ve Don Quijote kendisini tanıyabilirlerdi.

Böylece dükün şatosuna vardı; dük ona Don Quijote'nin izleyeceği yol konusunda bilgi verdi, Zaragoza'daki mızrak dövüşlerine katılmak niyetinde olduğunu söyledi. Don Quijote'ye

oynadıkları oyunları, Dulcinea'nın büyüünün çözülmesi için Sancho'nun kabaetlerinin feda edilmesi gerektiğini de anlattı. Sonra Sancho'nun efendisini kandırıp Dulcinea'ya büyü yapıldığı, köylü kızına dönüştüğü yalanını uyduruşunu, karısı düşesin de Sancho'yu kandırıp, yanıldığına, Dulcinea'ya gerçekten büyü yapıldığına inandırışını anlattı. Bakalorya sahibi buna hem çok güldü, hem de Sancho'nun kurnazlığına ve saflığına, Don Quijote'nin inanılmaz deliliğine şaşırırdı.

Dük, Don Quijote'yi bulduğu takdirde, yense de, yenilse de, şatoya uğrayıp kendisini haberdar etmesini rica etti. Bakalorya sahibi uğrayacağını söyledi ve Don Quijote'nin peşine düştü; onu Zaragoza'da bulamayınca yola devam etti ve daha önce anlatılan olaylar geçti.

Dükün şatosuna dönüp her şeyi anlattı; düellonun şartlarını, Don Quijote'nin, dürüst bir gezgin şövalye olarak, bir yıl boyunca köyüne çekilme sözünü yerine getirmek üzere dönmekte olduğunu söyledi. Bakalorya sahibi, Don Quijote'nin deliliğinin bu süre içinde tedavi edilebileceğini düşünüyordu. Kendisini o şekilde kılıktan kılığa girmeye iten de buydu; Don Quijote gibi akıllı bir asilzadenin delirmesi yazık günahı. Böylece düke veda edip köyüne döndü; arkasından gelen Don Quijote'yi köyde bekleyecekti.

Dük de bunu fırsat bilip Don Quijote'ye anlatılan oyunu oynadı; Sancho'dan da, şövalyeden de o kadar hoşlanıyordu ki, kendini alamadı. Don Quijote'nin dönüşte geçebileceği, şatoya yakın, uzak bütün yollara nöbetçiler koydu; çok sayıda atlı ve yaya hizmetkâr, yolları keserek Don Quijote'yi kendi isteğiyle olmazsa zorla şatoya götürmek üzere beklemeye başladılar. Don Quijote bulununca düke haber verildi; dük zaten önceden her şeyi hazırlamıştı; yolda olduğunu haber alınca avludaki meşalelerle lâmbaların yakılmasını, Altisidora'nın katafalka yatırılmasını emretti. Daha önce anlatılmış olan bütün ayrıntılar o kadar canlı ve başarılıydı ki, gerçekten pek bir farkı yoktu.

Seyyid Hâmid bir şeyi daha belirtir; oyunu oynayanları da oyuna gelenler kadar deli bulunduğunu, dükle düşesin, ahmaklara oyun oynamak konusundaki heveslerine bakıp, onların da ahmaklıktan bir parmak ötede olduklarını söyler. Ahmakların ise bu sırada, biri deliksiz uykudaydı, öbürü kopuk düşünceler yüzünden uyuyamıyordu. Günün doğuşu, yataktan kalkma isteğini de beraberinde getirdi; Don Quijote galipken de, mağlûpken de, tembellikten hoşlanmazdı.

Altisidora –Don Quijote'nin gözünde ölümden hayata dönmüş olarak– efendilerinin talimatına uygun şekilde, katafalkta yatarken başında bulunan çelenkle, altın çiçekler serpiştirilmiş beyaz tafta bir elbiseyle, saçları omuzlarına dökülmüş, simsiyah abanozdan çok zarif bir bastona dayanarak Don Quijote'nin odasına girdi. Don Quijote onu görünce yatağa gömülüp ne kadar örtü, yorgan varsa hepsini üstüne örttü; dili tutulmuştu; tek bir nezaket sözü çıkamadı ağzından. Altisidora başucunda bir iskemleye oturup derin bir iç geçirdikten sonra, yumuşak, kısık bir sesle dedi ki:

“Soylu hanımlar, iffetli genç kızlar, namuslarına aldırış etmeden, dillerini serbest bırakıp engel tanımadan kalplerinin sırlarını uluorta ilân edince çok zor bir duruma düşüyorlar. La

Mancha'lı Señor Don Quijote, ben de onlardan biriyim; çaresiz, yenik düşmüş, âşık bir genç kıyım. Ama her şeye rağmen sabırlı ve namusluyum; o kadar ki, kalbim sessizliğime dayanamayıp çatladı ve öldüm. İki gün önce, senin bana karşı takındığın sert tutum yüzünden, öldüm.

Mermerden daha katısın sen, ey şikâyetlerimi duymayan, ey!

Taş kalpli şövalye! En azından, beni gören herkes, ölü sandı. Aşk bana acıyıp derdimin çaresini bu iyi yürekli silâhtarın işkence çekmesine bağlamasaydı, öteki dünyada kalacaktım.”

“Aşk çareyi pekâlâ eşeğimin işkence çekmesine de bağlayabilirdi, bana da iyilik etmiş olurdu,” dedi Sancho. “Tanrı size efendimden daha yumuşak bir âşık bağışlasın hanımefendi; size bir şey soracağım: Öteki dünyada neler gördünüz? Cehennemde ne var? Çaresizlik içinde ölen herkes mecburen oraya gider çünkü.”

“Aslına bakarsanız,” dedi Altisidora, “ben herhalde tam olarak ölmemişim; çünkü cehenneme gitmedim, oraya bir girseydim, istesem de katiyen çıkamazdım. Aslında kapısına kadar gittim; orada on, on iki tane şeytan top oynuyorlardı. Hepsi pantolon ve hırka giymişti; yakaları Flaman dantelleriyle süslüydü, kol ağızları da aynı şekilde; kollarımın dört parmağı da açıktaydı, elleri daha uzun görünsün diye. Ellerinde ateşten sopalar vardı; beni en çok şaşırtan ise, top yerine galiba içleri hava ve kırpıntılarla doldurulmuş kitaplar kullanmaları oldu; çok ilginç, hiç görmediğim bir şeydi. Ama bundan da fazla şaşırdığım bir şey oldu: Genellikle oyunda kazananlar sevindiği, kaybedenler üzüldüğü halde, o oyunda herkes homurdanıyor, herkes tersleniyor, herkes küfrediyordu.”

“Bunda şaşılacak bir şey yok,” dedi Sancho. “Çünkü şeytanlar top oynarken de, oynamazken de, kazansalar da, kazanmasalar da, hiçbir zaman memnun olamazlar.”

“Öyle herhalde,” dedi Altisidora. “Ama beni şaşırtan bir şey daha var, yani o sırada şaşırdığım; o da, topların bir vuruşta dağılması, bir daha kullanılmayacak hale gelmesiydi; bu yüzden de durmadan eski, yeni kitaplar havada uçuyordu, harikulâde bir şeydi. Yeni, gıcır gıcır, güzel ciltlenmiş bir tanesine öyle bir patlattılar ki, içi dışına çıktı, sayfaları saçıldı. Şeytanlardan biri öbürüne, ‘Bakın bakalım, şu kitap neymiş,’ dedi. Öteki şeytan cevap verdi: ‘La Mancha’lı Don Quijote’nin öyküsünün ikinci kısmı; ilk kısmın yazarı Seyyid Hâmid yazmamış bunu; Tordesillas’lı olduğunu söyleyen bir Aragon’lu yazmış.’ ‘Çekin onu karşımdan,’ dedi birinci şeytan, ‘cehennemden en dibine atın, bir daha gözüm görmesin.’ ‘O kadar mı kötü bir kitap?’ dedi öteki. ‘O kadar kötü ki,’ dedi birinci şeytan, ‘ben daha kötüsünü yazmaya kalksam, beceremezdim.’ Sonra oyunlarına devam edip başka toplara vurdular; ben de büyük bir aşkla sevdiğim Don Quijote’nin adını duyunca, bu hayali hatırımda tutmaya çalıştım.”

“Hiç şüphesiz, bir hayalmiş,” dedi Don Quijote; “çünkü dünyada bir ben daha yok; o öykü ortalıkta elden ele geziyor, ama bir yerde duramıyor, çünkü herkes tekmeliyor. Cehennemden karanlıklarında veya yeryüzünün aydınlığında hayalet kılığında dolaştığımı duydum diye

endişeye kapılmıyorum; çünkü o öyküde bahsedilen kişi ben değilim. İyi ve gerçeğe sadık bir öyküyse, yüzyıllarca yaşar; kötüyse, doğumundan mezara giden yol pek uzun olmaz.”

Altisidora Don Quijote’ye sitemlerini sürdürmek üzereyken, Don Quijote dedi ki:

“Size çok söyledim hanımefendi, aşk hayallerinizi bana yöneltmiş olmanıza çok üzülüyorum; çünkü ben onlara cevap veremem, ancak teşekkür edebilirim; ben Dulcinea del Toboso’ya ait olmak için yaratılmışım; eğer varsa, kader tanrıçaları beni ona kurban etmişler. Benim kalbimdeki yerini bir başka güzelliğin alabileceğini düşünmek, abes olur. Yeterince açık konuştum; namusunuzun sınırlarını aşmayınız; kimse imkânsız bir şeyi yapmaya mecbur edilemez.”

Altisidora bunu duyunca öfkelenerek, kendini kaybederek dedi ki:

“Yemin ederim, sayın morina balığı, havan kalpli, hurma çekirdeği, Nuh deyip peygamber demeyen köylüden daha inatçı beyefendi, sizi elime geçirirsem, gözlerinizi oyarım! Yoksa benim sizin uğruna öldüğümü mü sanıyorsunuz, mağlûp, pestili çıkmış beyefendi? Dün gece gördüğünüz her şey yalandandı; ben böyle bir devenin uğruna, ölmek bir yana, tırnağımın ucunda bir sızı bile hissedecek kadın değilim.”

“Ben buna inanırım,” dedi Sancho; “aşk uğruna ölmek denen şey yalan; söylemesine söylerler, ama yapmaya gelince, inanması biraz zor.”

Onlar böyle konuşurlarken, daha önce aktarılan iki kıtayı söylemiş olan müzisyen, şarkıcı ve şair içeri girdi ve Don Quijote’nin önünde eğilerek dedi ki:

“Saygıdeğer şövalye, beni en sadık hizmetkârlarınızdan biri saymanızı rica ederim; çok uzun zamandır hem şöhretiniz, hem kahramanlıklarınız yüzünden zat-ı âlinize hayranım.”

Don Quijote şöyle cevap verdi:

“Zat-ı âlinize lâyük olduğu nezaketi gösterebilmem için kim olduğunuzu lütfeder misiniz?”

Delikanlı bir gece önceki müzisyen ve methiyeci olduğunu söyledi.

“Zat-ı âlinizin gerçekten olağanüstü bir sesi var,” dedi Don Quijote. “Ancak, söylediğiniz şarkı bana pek yerinde gibi gelmedi. Garcilaso’nun kıtalarının bu hanımefendinin ölümüyle ne ilgisi var?”

“Buna şaşmamamız gerekir,” dedi müzisyen, “günümüzün genç şairleri arasında yaygın bir alışkanlık bu: Herkes istediği gibi yazıyor, kimden isterse alıyor, yerli mi yersiz mi olduğuna bakılmıyor; artık söylenen, yazılan her saçma sapan şey, şiirde serbestliğe atfediliyor.”

Don Quijote cevap vermek istedi; fakat kendisini görmeye gelen dük ve düşes buna engel oldu. Aralarında uzun ve tatlı bir sohbet geçti; bu sohbet sırasında Sancho öyle gülünç, öyle kurnazca şeyler söyledi ki, dükle düşes bir kez daha hem kurnazlığına, hem de saflığına şaşılar. Don Quijote aynı gün yola çıkmasına izin vermelerini rica etti; çünkü kendisi gibi mağlûp bir şövalyeye saraylarda değil, domuz ahırında yaşamak yakışırdı. Dükle düşes izin verdiler; düşes Altisidora’yı affedip affetmediğini sordu. Don Quijote şöyle cevap verdi:

“Hanımefendi, şunu bilin ki, bu kızın bütün derdi, aylâklık; bunun da çaresi, sürekli ve namuslu bir meşguliyettir. Biraz önce kendisi cehennemde dantel giyildiğini söyledi; herhalde

dantel yapmayı biliyordur; elinden hiç eksik etmesin. Çünkü akli tığını oynatmakla meşgul olunca, sevda hayalleri oynaşmaz kafasında. İşte işin gerçeği, benim fikrim ve tavsiyem, budur.”

“Benim de,” dedi Sancho. “Ömrümde aşktan ölen dantelci hiç görmedim. İşi olan genç kızlar, sevdalarını değil, işlerini bitirmeyi düşünürler. Kendimden biliyorum; ben çapa yaparken eşimi, yani Teresa Panza’yı hatırlamam, oysa gözbebeğim gibi severim.”

“Çok güzel söylediniz Sancho,” dedi düşes. “Altisidora’nın bundan böyle hep nakış işlemesine dikkat edeceğim, çok da güzel yapar.”

“Hanımefendi,” dedi Altisidora, “böyle bir çareye başvurmanıza hiç gerek yok; zaten bu dangalak serserinin bana ettiği zulümler, başka bir şeye gerek kalmadan hatırımdan siler onu. Zat-ı âliniz izin verirlerse hemen buradan çıkmak istiyorum; artık mahzun değil, çirkin, iğrenç olan suratını görmek istemiyorum.”

“Bu bana şunu hatırlattı,” dedi dük:

“Hakaret eden
affeder hemen.”

Altisidora bir mendille gözyaşlarını siler gibi yaptı; sonra efendilerini eğilerek selâmlayıp odadan çıktı.

“Yazık sana, zavallı kız,” dedi Sancho, “yazık sana, talihsiz kız, hasırdan bir kalbe, meşe ağacından bir kalbe gönül verdin. Yemin ederim, bana gönül vermiş olsan, sonun böyle olmazdı!”

Sohbet sona erdi; Don Quijote giyindi; dük ve düşesle birlikte yemek yedi ve öğleden sonra yola koyuldu.

YETMİŞ BİRİNCİ BÖLÜM

Köyüne giderken Don Quijote'ye silâhtarı Sancho'nun yaptıklarına dair

Mağlûp ve bitkin Don Quijote bir taraftan fazlasıyla düşünceli, bir taraftan da çok sevinçliydi. Üzüntüsünün sebebi mağlûbiyetiydi; sevincinin sebebi ise, Sancho'nun Altisidora'nın dirilmesiyle kanıtlanan meziyetiydi – âşık genç kızın gerçekten ölmüş olduğu konusunda bazı şüpheleri vardı yine de. Sancho'nun hiç mi hiç keyfi yoktu; Altisidora'nın sözünü tutmayıp gömlekleri vermediğine üzülüyordu; bunu kafasında evirip çevirdikten sonra efendisine dedi ki:

“Efendim, ben gerçekten de bu dünyanın en bahtsız hekimiyim; halbuki bu dünyada öyle hekimler var ki, tedavi ettikleri hastayı öldürdükleri halde, çalışmalarına karşılık beklerler. Yaptıkları iş de, bazı ilâçlar yazılı bir kâğıt parçasını imzalamaktır; ilâçları da kendileri değil, eczacı yapar; işte bu kadar. Ben elâlem iyileşsin diye kan dökerim, suratım avuçlanır, çimdiklenirim, iğneler batırılır, kırbaçlanırım; bana bir metelik veren olmaz. Yemin ederim, karşıma bir hasta daha çıkarırlarsa, önce cebimi doldurmadan tedavi etmeyeceğim. Aç ayı oynamaz; Tanrı bu meziyeti bana başkalarına bedava dağıtayım diye vermedi herhalde.”

“Haklısın dostum Sancho,” dedi Don Quijote; “Altisidora vaat ettiği gömlekleri vermemekle çok ayıp etti; senin meziyetin Tanrı vergisi olduğu, sana bir eğitime malolmadığı halde, vücuduna işkence yapılması, eğitimi aşan bir şey. Ben kendi adıma şunu söyleyebilirim: Dulcinea'nın büyüünü çözecek kırbaçlar karşılığında ücret isteseydin, seve seve verirdim; ama ücret tedavi açısından doğru olur mu bilmem; ödülün ilâcı bozmasını istemem. Buna rağmen, bence denemekten bir zarar gelmez; ne kadar ücret istediğine karar ver Sancho; sonra hemen kırbaçla kendini ve derhal kendi elinle öde ücretini, param sende.”

Sancho bu teklifi gözlerini de, kulaklarını da dört açıp dinledi ve içinden, kendini hakkıyla kırbaçlamaya razı olup efendisine dedi ki:

“İşte şimdi zat-ı âlinizi memnun etmek için ne gerekiyorsa yapar, ben de kazançlı çıkarım; çıkar peşinde koşar gibi görünüyorsam da, aslında çocuklarımı ve karımı çok sevdiğimden yapıyorum. Söleyin efendim, vurduğum her kırbaç için ne vereceksiniz bana?”

“Sana bu hizmetin yüceliğine, önemine yakışır bir karşılık vermeye kalksam, Venedik'in hazineleri, Potosi'nin madenleri yetmezdi ücretini ödemeye, Sancho,” dedi Don Quijote. “Sendeki paramın miktarını gözönüne al ve kırbaç başına istediğin fiyatı biç.”

“Kırbaçların toplam sayısı,” dedi Sancho, “üç bin üç yüz küsur; bunlardan beşini vurdum; gerisi duruyor; beş taneyi de küsurata sayalım, üç bin üç yüz olsun. Her biri çeyrek riyal olsa (daha aşağısına dünyada kabul etmem), üç bin üç yüz tane çeyrek riyal eder; bunlardan üç bin tanesi, bin beş yüz tane yarım riyal, onlar da yedi yüz elli riyal eder; üç yüz tanesi de, yüz elli yarım riyal, yani yetmiş beş riyal eder; bunları yedi yüz elli riyale ekleyince, toplam sekiz yüz yirmi beş riyal olur. Bendeki paranızdan o kadarını kendime ayırır, evime kırbaçlardan delik deşik olsam da zengin ve memnun dönerim; ne yapalım, boş torbayla at tutulmaz.”

“Ah, aziz Sancho! Sevgili Sancho!” dedi Don Quijote. “Dulcinea da, ben de, Tanrı ömür verdikçe senin hizmetinde olacağız! Dulcinea eski haline dönerse, ki dönmemesi imkânsız, bahtsızlığı saadete dönüşecek, benim yenilgim de müthiş bir zafere. Kırbaçlara bir an önce başla Sancho; hızlandırmak için yüz riyal daha ekliyorum ücretine.”

“Tamam,” dedi Sancho. “Bu gece başlıyorum, söz. Zat-ı âliniz ayarlayın, bu gece kırda yatalım, etlerimi parçalayacağım kırbaçlamaktan.”

Don Quijote'nin sonsuz bir sabırsızlıkla beklediği gece nihayet geldi; ona sanki Apollon'un arabasının tekerlekleri kırılmış, gün her zamankinden fazla uzamış gibi gelmişti; tıpkı âşıkken arzuların bir türlü tatmin olmadığı gibi. Nihayet, yolun biraz ötesindeki hoş bir ağaçlığa girdiler ve Rocinante'nin eyeriyle karakaçanın semerini boş bırakıp yeşil çimenlere uzanarak Sancho'nun azıklarıyla karınlarını doyurdular. Sonra Sancho karakaçanın yularıyla başlık kayışından sağlam ve esnek bir kırbaç yapıp efendisinden yirmi adım kadar uzaklaşarak gürgenlerin arasına girdi. Onun heves ve azimle gittiğini gören Don Quijote dedi ki:

“Aman dostum, kendini parçalamayasın; kırbaçları aralıklı vur; çok hızlı çıkma yola ki, ortasında nefesin kesilmesin; demek istediğim, çok sert vurma ki, istenen sayıya gelmeden can vermeyesin. Fazla, eksik kâğıt yüzünden oyunu kaybetmeyesin diye ben uzaktan, tesbihimle vurduğun kırbaçları sayacağım. Tanrı iyi niyetinin hakettiği yardımı senden esirgemesin.”

“Borcunu ödemeye niyetli adam, teminattan korkmaz,” diye cevap verdi Sancho. “Öldürmeden acıtacak kadar vurmaya niyetliyim; bu mucizenin gerçekleşmesi buna bağlı herhalde.”

Hemen belden yukarı soyunarak kayışı kavradı ve vurmaya başladı; Don Quijote de kırbaçları saymaya koyuldu.

Yedi, sekiz kırbaç vurduktan sonra, şaka Sancho'nun gözüne ağır görünmeye, karşılığı çok düşük gibi gelmeye başladı. Kırbaçlara ara verip efendisine hata yaptığını, o kırbaçların her birinin çeyrek değil, yarım riyale bedel olduğunu söyledi.

“Devam et, dostum Sancho, gevşeme,” dedi Don Quijote, “ücreti iki katına çıkarıyorum.”

“O zaman,” dedi Sancho, “Tanrı'nın izniyle insin bakalım şu kırbaçlar!”

Ama uyanık Sancho kırbaçları artık kendine değil, ağaçlara indiriyordu; arasına öyle bir iç çekiyordu ki, her defasında, duyan, ciğerleri yerinden sökülüyor sanırdı. Don Quijote'nin yufka yüreği buna dayanamadı; Sancho canını teslim eder, Sancho'nun ihtiyatsızlığı yüzünden arzusu gerçekleşemez korkusuyla dedi ki:

“Tanrı aşkına dostum, bu iş burada kalsın; bu tedavi bana çok haşin göründü; acele etmemek yerinde olur; Zamora bir saatte fethedilmedi. Yanlış saymadıysam, bin kırbaç geçtin; şimdilik bu kadarı yeter; amiyane tabiriyle, eşek yük kaldırır ama deve yükü kaldırmaz.”

“Hayır efendim, olmaz,” dedi Sancho; “ben arkamdan, ‘Parasını peşin aldı, kırdı kolunu oturdu,’ dedirtmem. Zat-ı âliniz biraz öteye gidin, bırakın hiç değilse bin kırbaç daha vurayım. Bunun gibi iki tur daha attım mı, hesap tamam olur; hattâ artar bile.”

“Madem sen bu kadar isteklisin,” dedi Don Quijote, “Tanrı yardımcın olsun, devam et kırbaçlara, ben gidiyorum.”

Sancho görevinin başına öyle bir zevkle döndü ki, ağaçların çoğunun kabukları olduğu gibi soyuldu; öyle sert vuruyordu kırbacı. Bir keresinde bir gürgene bütün gücüyle bir kırbaç indirerek haykırdı:

“Ölen ölür, kalan sağlar bizimdir!”

Don Quijote bu acıklı feryada ve müthiş kırbacın şaklayışına hemen koştı; Sancho’ya kırbaç vazifesi gören bükülmüş yuları elinden çekip dedi ki:

“Sancho, dostum, Tanrı korusun, benim uğruma can vereceksin; karının, çocuklarının sana ihtiyacı var. Dulcinea biraz daha sabretsin; ben de uzun sürmeyeceğini umduğum bu bekleyişe katlanır, senin, kuvvetini tazeleyip bu işi hayırlısıyla bitirmeni beklerim.”

“Madem zat-ı âliniz öyle istiyorsunuz, öyle olsun efendim,” diye cevap verdi Sancho. “Şu pelerininizi üzerime atverin, terliyorum, üşütmeyeyim; acemi tövbekârların hep başına gelen şeydir.”

Don Quijote dediği gibi yapıp kendisi gömleğiyle kalarak Sancho’nun üstünü örttü. Sancho, sabah güneş uyandırınca kadar uyudu. Sonra tekrar yola koyuldular ve oradan üç fersah uzakta, o günlük yollarını tamamlayıp konakladılar. Don Quijote’nin hendekli, kuleli, demir kafesli, çekme köprülü bir şato değil, han olarak gördüğü bir handa hayvanlarından indiler. Don Quijote, şimdi anlatılacağı gibi, yenildikten sonra her konuda daha şuurlu düşünür olmuştu. Kendisini ilk katta bir odaya aldılar; duvarlarda deriden duvar resimleri yerine, köylerde kullanılan, eski bez resimlerden asılıydı. Resimlerden biri, cüretkâr misafirin Helena’yı Menelaos’tan kaçırmışını anlatan, çok kötü bir resimdi. Bir başkasında, Dido’yla Aineias’ın öyküsü resmedilmişti; Dido yüksek bir kulenin üzerinde, bir firkate veya pergendeyle denize açılmakta olan kaçak misafire yarım bir çarşafı işaret verir gibiydi.

İki resimde Don Quijote’nin dikkatini çeken bir şey vardı: Helena pek de istemeye istemeye gidiyor gibi görünmüyordu; gizli gizli, hınzır hınzır gülmekteydi; oysa güzel Dido’nun gözlerinden ceviz büyüklüğünde yaşlar dökülüyordu. Don Quijote bunu görünce dedi ki:

“Bu iki hanımefendi, bu çağda doğmadıkları için çok bahtsızmışlar; ben de onların çağında doğmadığım için onlardan da bahtsızım. Ben o beyefendilerle karşılaşsaydım, ne Truva yanar, ne Kartaca yıkılırdı; sırf benim Paris’i öldürmemle bütün bu felâketler önlenirdi.”

“Bahse girerim,” dedi Sancho, “kısa bir süre sonra, bizim kahramanlıklarımızı gösteren resimlerin asılı olmadığı tek bir meyhane, han, berber dükkânı kalmayacak. Ama bunları yapan ressamdan daha iyi bir ressamın elinden çıkmasını tercih ederdim.”

“Haklısın Sancho,” dedi Don Quijote; “bu ressam, Orbaneja’ya benziyor. Bu Ubeda’lı ressama ne resmi yaptığı sorulduğunda, ‘Ne çıkarsa,’ dermiş. Bir horoz çizecek olsa, altına, ‘Bu bir horozdur,’ diye yazarmış, tilki zannetmesinler diye. Bu yeni yayınlanan Don Quijote öyküsünü yazan da buna benzer bir ressam veya yazar bence Sancho; ressamla yazar aynı

şeydir çünkü. Herhalde ne çıkarsa diye çizmiş veya yazmış. Geçmiş yıllarda, sarayda dolaşan şair Mauleón'a da benziyor; kendisi, sorulan her soruya anında cevap verirmiş. Birisi *Deum de Deo*¹³³ ne demek diye sorduğunda, 'De babam de,' diye cevap vermiş. Şimdi bunu bir yana bırakalım da, söyle bakalım Sancho, bu gece bir tur daha kırbaç vurmaya düşünüyor musun? Düşünürsen, bir çatı altında mı vurmaya istersin, yıldızların altında mı?"

"Tanrı hakkı için efendim," dedi Sancho, "öyle bir kırbaç vurmaya düşünüyorum ki, kapalı yerde de olsa farketmez, açıkta da. Ama yine de, ağaçların arasında olmasını tercih ederim; bana sanki benimle arkadaşlık ediyorlarmış, sıkıntıma katlanmama inanılmaz bir şekilde yardım ediyorlarmış gibi geliyor."

"Hayır, olmaz, dostum Sancho," dedi Don Quijote. "Kuvvetini toparlaman için köye varıncaya kadar sabredelim; en geç yarından sonra varacağız köyümüze."

Sancho efendisi nasıl isterse öyle olacağını söyledi; ama kendisi bu işi sıcağı sıcağına, tavındayken bitirmek istiyordu; çünkü tehlikenin büyüğü gecikmektir. Kendine yardım etmeyene, Tanrı da yardım etmezdi; bugünkü tavuk, yarınki kazdan, eldeki serçe, havadaki akbabadan iyiydi.

"Tanrı aşkına Sancho, yeter bu kadar atasözü!" dedi Don Quijote. "Sen tekrar eski haline dönüyor gibisin. Sana kaç kere söyledim; açık seçik, düz, sade, basit bir ifadeyle konuş, göreceksin ne kadar kârlı çıkacağımı."

"Bu bendeki nasıl bir bahtsızlık bilemiyorum," dedi Sancho; "ama içinde atasözü olmayan doğru dürüst tek lâf edemiyorum; her atasözü de doğru geliyor bana; yine de düzeltmeye çalışacağım huyumu."

Böylece sohbetlerini şimdilik noktadılar.

¹³³ Kötü alâmet.

YETMİŞ İKİNCİ BÖLÜM

Don Quijote'yle Sancho'nun köye varışlarına dair

Don Quijote'yle Sancho o gün bütün gün, o köyde, o handa akşam olmasını beklediler; biri, açıklık kırlarda kırbaç turunu tamamlamak için; öteki de, tek arzusunun gerçekleştiğini, kırbaçların tamamlandığını görmek için. Bu arada hana atlı bir yolcu geldi; beraberindeki üç, dört hizmetkârdan biri, senyör gibi görünen adama dedi ki:

“Señor Don Álvaro Tarfe, zat-ı âliniz öğle saatinde burada dinlenebilirsiniz; han temiz ve serin görünüyor.”

Bunu duyan Don Quijote, Sancho'ya dedi ki:

“Baksana Sancho, ben öykümün ikinci bölümünü anlatan o kitabın sayfalarına göz gezdirirken, zannediyorum bu Don Álvaro Tarfe adıyla karşılaşmıştım.”

“Olabilir tabii,” dedi Sancho. “Hele bir atından insin de, sonra sorarız.”

Atlı atından indi; hancının karısı kendisine yine alt katta, Don Quijote'nin odasının karşısında, onunki gibi bez resimlerle süslü bir oda verdi. Yeni gelen şövalye yazlık bir kıyafet giyip hanın geniş, ferah girişine çıktı; gezinmekte olan Don Quijote'ye sordu:

“Zat-ı âliniz nereye doğru yolculuk yapıyorsunuz, saygıdeğer asilzade?”

Don Quijote cevap verdi:

“Buraya fazla uzak olmayan köyüme gidiyorum. Ya zat-ı âliniz nereye gidiyorsunuz?”

“Ben beyefendi,” dedi şövalye, “vatanım olan Granada'ya gidiyorum.”

“Hem de ne vatan!” dedi Don Quijote. “İsminizi lütfeder misiniz beyefendi? Tahminimde yanılmıyorsam, şu anda söyleyemeyeceğim kadar yakından ilgilendiriyor beni.”

“İsmim Don Álvaro Tarfe,” diye cevap verdi yolcu.

Don Quijote bunun üzerine dedi ki:

“Zat-ı âliniz hiç kuşkusuz *La Mancha'lı Don Quijote'nin Öyküsü*'nün yeni basılan, acemi bir yazar tarafından yayınlanan ikinci kısmındaki Don Álvaro Tarfe olmalısınız.”

“Ta kendisiyim,” dedi şövalye. “Bu öykünün başkahramanı olan Don Quijote benim çok yakın arkadaşım; onu köyünden çıkararak ben oldum; en azından Zaragoza'da yapılan mızrak dövüşüne benimle birlikte gelmeye ben ikna ettim. Gerçekten de çok iyiliğim dokunmuştur kendisine. Cüretkârlığı yüzünden sırtına kırbaç yemekten kurtardım onu.”

“Zat-ı âlinize bir şey soracağım, Señor Don Álvaro: Ben bu zat-ı âlinizin sözünü ettiği Don Quijote'ye benziyor muyum?”

“Hayır, katiyen,” dedi yolcu; “hiç benzemiyorsunuz.”

“Peki bu Don Quijote'nin,” dedi bizimkisi, “Sancho Panza adında bir silâhtarı var mıydı?”

“Evet, vardı,” diye cevap verdi Don Álvaro; “çok komik diye şöhret yapmış olmakla birlikte, ben kendisinden nükteli tek lâf duymadım.”

“Buna inanırım işte,” dedi bunun üzerine Sancho; “çünkü nükte yapmak herkesin harcı değildir. Zat-ı âlinizin sözünü ettiği bu Sancho, zevzek, dolandırıcı herifin teki olmalı; gerçek

Sancho Panza benim; bende nükte, denizde kum gibidir. İnanmazsanız, tecrübe edin, en azından bir sene benimle gezin, göreceksiniz ki ben adım başı bir şey yumurtlarım; hattâ çoğu zaman ben ne dediğimi bile bilmem, dinleyenler kahkahalarla güler. Gerçek La Mancha'lı Don Quijote, meşhur, yiğit, akıllı, âşık, haksızlığın düşmanı, öksüz ve yetimlerin koruyucusu, dulların kurtarıcısı, genç kızların katili olan ve biricik sevgilisi de, eşsiz Dulcinea del Toboso olan şövalye, işte bu karşınızdaki beyefendidir; benim efendimdir. Diğer bütün Don Quijote ve Sancho Panza'lar sahte ve hayal ürünüdür.”

“Tanrı hakkı için, buna inanırım,” dedi Don Álvaro; “çünkü sizin şu dört cümle içine sığdırdığınız nükteler, diğer Sancho Panza'nın duyduğum bütün konuşmalarındaki toplam nükteden fazlaydı; epeyce de konuşmasını dinledim kendisinin! O, güzel konuşmaktan çok oburlukta ustaydı; komikten ziyade aptaldı; zannederim, iyi Don Quijote'nin peşini bırakmayan büyücüler, benim de peşime kötü Don Quijote'yi taktılar. Doğrusu ne diyeceğimi bilemiyorum; ben kendisini tedavi edilmek üzere Toledo tumarhanesinde bıraktığıma yemin edebilirim; şimdi karşıma benimkinden çok farklı, bambaşka bir Don Quijote çıkıverdi.”

“Ben,” dedi Don Quijote, “iyi olup olmadığımı bilmiyorum; ama kötüsü olmadığımı biliyorum. Bunun kanıtı olarak da, şunu bilmenizi isterim ki, sevgili Señor Don Álvaro Tarfe, hayatımda Zaragoza'ya ayak basmadım. Hattâ, bu hayalî Don Quijote'nin o şehirdeki mızrak dövüşlerine katıldığı bana söylendiği için, ben şehre girmek bile istemedim; yalanını ortaya çıkarmak istedim. Bu sebeple, doğrudan Barselona'ya, nezaketin merkezi, yabancıların sığınağı, yoksulların hastanesi, yiğitlerin vatanı, haksızlığa uğrayanların intikamı, vefalı dostlukların hoş uyumu, güzellikte biricik şehre gittim. Orada başıma gelen olaylar hoş olmadığı, çok tatsız olduğu halde, sırf o şehri gördüğüm için, üzülmiyorum. Kısacası, Señor Don Álvaro Tarfe, şöhretin dilinde gezen La Mancha'lı Don Quijote benim; benim ismimi gasbetmeye, benim fikirlerimle şöhret kazanmaya kalkan o zavallı değil. Zat-ı âlinize bir şövalye olarak yalvarırım, bu köyün belediye başkanının huzurunda bir açıklama yapın; beni bugüne kadar hiç görmemiş olduğunuzu, benim ikinci bölümde yazılan Don Quijote olmadığını, silâhtarım Sancho Panza'nın da zat-ı âlinizin tanıdığı Sancho Panza olmadığını belirtin.”

“Bunu memnuniyetle yaparım,” diye cevap verdi Don Álvaro; “aynı anda iki Don Quijote ve iki Sancho Panza görmek çok şaşırtıcı; isimleri tıpatıp aynı, hareketleri taban tabana zıt. Tekrar söylüyorum, teyid ediyorum: Gördüklerimi görmedim, başımdan geçenler başımdan geçmedi.”

“Hiç kuşkusuz,” dedi Sancho, “zat-ı âlinize de Señora Dulcinea del Toboso gibi büyü yapılmış. Keşke zat-ı âlinizin büyüünün çözülmesi de, hanımefendininki gibi benim kendime üç bin küsur kırbaç vurmama bağlı olsaydı; hiç çıkar gözetmeden kırbaçlardım kendimi.”

“Bu kırbaç meselesini anlayamadım,” dedi Don Álvaro.

Sancho da uzun bir hikâye olduğunu, ama eğer yolları aynıysa, yolda anlatabileceğini söyledi.

Bu arada yemek saati geldi; Don Quijote ve Don Álvaro, öğle yemeğini birlikte yediler. Köyün belediye başkanı, yanında bir kâtiple birlikte tesadüfen hana uğrayınca, Don Quijote başkandan bir ricada bulundu: Hazır bulunan Don Álvaro Tarfe adlı şövalyenin, başkan huzurunda, aynı şekilde hazır bulunan La Mancha'lı Don Quijote'yi tanımadığına, Tordesillas'lı, Avellanada adlı bir şahıs tarafından yazılmış olan *La Mancha'lı Don Quijote'nin İkinci Kısmı* adlı öyküde sözü edilen kişinin bu Don Quijote olmadığına dair ifade vermesini istiyordu. Belediye başkanı hukukî icapları yerine getirdi; ifade, bu durumlarda gerekli bütün şartlar yerine getirilerek alındı. Don Quijote ve Sancho bu sonuçtan çok memnun kaldılar; sanki böyle bir açıklama onlar için çok önemliymiş, iki Don Quijote ve iki Sancho arasındaki farkı, hareketleri ve sözleri açık seçik ortaya koymuyormuş gibi. Don Álvaro'yla Don Quijote birbirlerine karşılıklı nezaket sözleri söylediler, iltifatta bulundular; büyük La Mancha'lı bu sırada zekâsını gösterdi ve Don Álvaro Tarfe'yi düşmüş olduğu yanılığdan kesin olarak kurtardı; Don Álvaro ise, böylesine birbirine zıt iki Don Quijote'ye kendi eliyle dokunmuş olduğuna göre, kendisine büyü yapılmış olduğuna kanaat getirdi.

Öğleden sonra köyden ayrıldılar; yaklaşık yarım fersah sonra, yol ikiye ayrılıyordu; yollardan biri Don Quijote'nin köyüne gidiyordu; diğeri ise Don Álvaro'nun tutacağı yoldu. Bu ayrıma gelinceye kadarki süre içinde Don Quijote, şövalyeye talihsiz mağlûbiyetini, Dulcinea'ya yapılan büyüyle çaresini anlattı; bütün bunlar Don Álvaro'yu bir kez daha şaşırttı. Yol ayrımında Don Quijote'yle Sancho'yu kucaklayıp yoluna gitti, Don Quijote de kendi yoluna. O geceyi, Sancho'nun kefareti tamamlamasına imkân sağlamak üzere, yine birtakım ağaçların arasında geçirdiler. Sancho kefareti bir önceki gece yaptığı gibi, kendi sırtından ziyade gürgenlerin sırtından ödedi; kendi sırtını öyle iyi korudu ki, sırtında bir sinek olsa, kırbaçlardan kaçmazdı.

Aldatılan Don Quijote, kırbaçların hesabında bir tekini bile atlamadı ve bir gece öncekilerle birlikte üç bin yirmi dokuz kırbaç ettiğini gördü. Güneş sanki bu kurban törenini izlemek için erkenden uyanmıştı; gün ışığıyla birlikte, Don Álvaro'nun yanılığını, mahkeme huzurunda ifadesini aldırarak ne iyi ettiklerini konuşa konuşa yollarına devam ettiler.

O gün ve gece boyunca, başlarına anlatmaya degecek bir olay gelmeden, yol aldılar; Sancho o gece çilesini doldurdu; Don Quijote buna müthiş sevindi. Yolda, sevgilisi Dulcinea'yı büyüü çözülmüş halde bulmayı umut ederek sabahı bekliyordu; ertesi gün yolda karşılaştıkları her kadına Dulcinea del Toboso mu diye bakıyordu; Merlin'in verdiği sözlerin yalan olamayacağından kesinlikle emindi.

Bu düşünce ve arzularla bir yamacı tırmandılar ve aşağıda köylerini gördüler. Sancho köyünü görünce diz çöküp dedi ki:

“Sevgili vatanım, aç gözlerini, bak, oğlun Sancho Panza, çok zengin olmasa bile çok kırbaç yemiş olarak sana dönüyor. Kollarını aç ve oğlun Don Quijote'yi de kucakla; başkasına yenilmiş olsa da, kendini yenmiş olarak dönüyor; ki bu da, kendisinin bana söylemiş olduğu gibi, zaferlerin en büyüğüdür. Parayla dönüyorum; çünkü eşeğimin üstünde giderken iyi kırbaç

yedim.”

“Bırak bu saçmalıkları da,” dedi Don Quijote, “sağ ayağımızla köyümüze girelim; sonra hayal gücümüzü harekete geçirip icra etmeyi düşündüğümüz çobanlık mesleğiyle ilgileniriz.”

Bunun üzerine yamacı inip köylerine gittiler.

YETMİŞ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Don Quijote köyüne girerken karşısına çıkan alâmetlere ve bu büyük öyküyü süsleyip teyid eden başka olaylara dair

Köyün girişinde –der Seyyid Hâmid– Don Quijote, harman yerinde kavga eden iki oğlan gördü. Oğlanlardan biri diğesine dedi ki:

“Boşuna uğraşma Periquillo, hayatın boyunca göremeyeceksin onu.”

Don Quijote bunu duydu ve Sancho’ya dedi ki:

“Arkadaşım, şu oğlan ne dedi, farkında mısın? ‘Hayatın boyunca göremeyeceksin onu,’ dedi.”

“Dediye dedi, ne olmuş oğlan öyle dediye?” diye sordu Sancho.

“Ne mi olmuş?” dedi Don Quijote. “Bu sözü benim dileğimin cevabı olarak düşünsene; bir daha Dulcinea’yı görmeyeceğim anlamına geliyor.”

Sancho cevap vermek istedi ama, kırdan koşarak kaçan bir tavşan ona engel oldu. Peşindeki çok sayıda tazıyla avcıdan korkan tavşan, gelip karakaçanın ayaklarının arasına büzüştü, gizlendi. Sancho tavşanı eliyle yakalayiverdi; Don Quijote’ye uzattı.

Don Quijote şöyle diyordu:

“*Malum signum!*¹³⁴ *Malum signum!* Tavşan kaçıyor, tazılar kovalıyor; Dulcinea görünmüyor!”

“Zat-ı âliniz de bir tuhafınız,” dedi Sancho; “diyelim ki bu tavşan Dulcinea del Toboso, kovalayan tazılar da onu köylü kızına dönüştüren alçak büyücüler; o kaçıyor, ben yakalayıp zat-ı âlinizin kucağına veriyorum; kucağınızda okşuyorsunuz onu. Bunun neresi kötü alâmet, kötüye işaret?”

Kavgacı oğlanlar tavşana bakmaya geldiler; Sancho bir tanesine neden kavga ettiklerini sordu. ‘Hayatın boyunca göremeyeceksin onu,’ demiş olan oğlan, cevap verdi: Kendisi öbür oğlandan bir cırcırböceği kafesi almış, hayatı boyunca da geri vermeyi düşünmüyormuş. Sancho cebinden dört tane çeyrek riyal çıkarıp oğlana verdi; karşılığında kafesi alıp Don Quijote’nin kucağına koydu ve dedi ki:

“İşte efendim, ben bu alâmetleri bozdum, yok ettim; aptalım ama zannederim bunların bizim işlerimizle uzaktan yakından alâkası yok. Ayrıca, yanlış hatırlamıyorsam, köyümüzün rahibinden duymuştum, Hıristiyan ve akıllı kişiler böyle saçmalıklarla ilgilenmemeliymiş. Hattâ geçenlerde zat-ı âliniz de böyle şeylere inanan Hıristiyanlar’ın aptal olduğunu söylemişsiniz bana. Bunun üzerinde durmaya gerek yok; yolumuza devam edip köyümüze girelim.”

Avcılar gelip tavşanı istediler; Don Quijote de verdi. Yollarına devam ettiler; köyün girişinde bir çayırdan, dua etmekte olan rahip ve bakalorya sahibi Carrasco’yla karşılaştılar. Bu arada şunu belirtmek gerekir ki, Sancho Panza karakaçanın ve zırhların üzerine, arma örtüsü niyetine, Altisidora’nın dirildiği gece dükün şatosunda kendisine giydirilen alev

resimli aba cüppeyi örtmüştü. Külâhı da karakaçanın kafasına oturtmuştu; dünyada hiçbir eşek böyle tuhaf bir kılığa girip süslenmemiştir.

Rahiple bakalorya sahibi, ikisini derhal tanıdılar ve kollarını iki yana açarak yanlarına geldiler. Don Quijote atından inip kendileriyle sıkı sıkı kucaklaştı; vaşak gözlerinden hiçbir şey kaçmayan oğlanlar ise eşeğin külâhını farkedip bakmaya gittiler, birbirlerine şöyle diyorlardı:

“Gelin bakın çocuklar, Sancho Panza’nın eşeği iki dirhem bir çekirdek; Don Quijote’nin beygiri her zamankinden de sıska!”

Nihayet, etrafları çocuklarla çevrili halde, rahip ve bakalorya sahibinin refakatinde köye girdiler; Don Quijote’nin evine gittiler; geldiklerini haber alan kâhya kadınla yeğen, kapıda karşıladılar kendilerini. Haberi Sancho’nun karısı Teresa Panza’ya da vermişlerdi; o da, saç başı dağılmış, yarı çıplak bir halde, kızı Sanchica’yı da elinden tutup sürükleyerek koşup kocasını görmeye geldi. Kocasını, kendince bir valiye yakışır bir kıyafet içinde görmeyince dedi ki:

“Kocacığım, bu ne hal böyle? Görünüşe bakılırsa yaya gelmişsin, tabanların şişmiş; validen çok deliye benzemişsin.”

“Sus Teresa,” dedi Sancho; “bazen ateş olan yerden duman çıkmaz; gel evimize gidelim; harika şeyler anlatacağım sana. Paralı geldim; önemli olan bu; kendi alın terimle, kimseye zararım dokunmadan kazandım.”

“Sen para getir de sevgili kocacığım, nereden getirirsen getir,” dedi Teresa; “zaten nasıl kazanmış olursan ol, yeni bir yol icat etmiş olamazsın.”

Sanchica babasına sarıldı; kendisine bir şey getirip getirmediğini sordu; dört gözle beklemişti babasını. Sonra, karısı bir elinden tuttu; kızı da belindeki kemerden; Sanchica bir eliyle de karakaçanı çekiyordu; böylece evlerine gittiler; Don Quijote’yi kendi evinde, kâhya kadınla yeğenin eline, rahiple bakalorya sahibinin arkadaşlığına bıraktılar.

Don Quijote uygun bir zaman beklemeden, hemen o anda, bakalorya sahibi ve rahiple bir kenara çekildi ve kendilerine kısaca mağlûbiyetini, bir yıl boyunca köyünden çıkmasının yasaklandığını anlattı. Bir gezgin şövalyeye yakışır şekilde, gezgin şövalyelik tarikatının kuralları gereği, yasaya titizlikle uymak, katiyen çiğnememek niyetindeydi. O yıl boyunca çoban olmayı, ıssız kırlarda teselli aramayı düşünmüştü; orada sevda hayallerine bir çıkış bulur, faziletli çobanlık mesleğini icra ederdi. Kendilerine yalvarıyordu: Fazla işleri yoksa, daha önemli işler engel olmazsa, ona eşlik etsinlerdi. Kendisi, çoban sayılmalarına yetecek miktarda koyun ve sığır almaya hazırdı. Ayrıca, işin en önemli kısmı da hallolmuştu; kendilerine kalıp gibi uyan isimler bulmuştu. Rahip isimleri söylemesini rica etti. Don Quijote kendi adının *Çoban Quijotiz*, bakalorya sahibinin *Çoban Carrascón*, rahibin *Çoban Curambro*, Sancho Panza’nın da *Çoban Pancino* olacağını söyledi.

Don Quijote’nin yeni deliliği karşısında afallayıp kaldılar; ama tekrar köyden ayrılıp şövalyeliklerine dönmesin diye, bir yıl içinde tedavi olacağını umarak, yeni kararına boyun

eğdiler; deliliğini bilgelikmişçesine alkışlayıp mesleğinde ona eşlik etmeyi kabul ettiler.

“Ayrıca,” dedi Sansón Carrasco, “ben bütün dünyanın bildiği gibi çok büyük bir şairim; durmadan kır şiirleri, saray şiirleri, nasıl denk gelirse öyle yazarım; böylece dolaşacağımız o ıssız yerlerde oyalanırız. Yapmamız gereken en önemli şey, beyler, her birimizin şiirlerinde övmeyi düşündüğü çoban kızına bir isim seçmesi ve ne kadar sert olursa olsun, istisnasız bütün ağaçlara o isimleri kazımamız; âşık çobanların âdeti böyledir.”

“Bu çok doğru,” dedi Don Quijote. “Gerçi ben çoban kızı ismi uydurmak zorunda değilim; çünkü hazır eşsiz Dulcinea del Toboso var; bu kıyıların baştacı, bu çayırların süsü, güzelliğin dayanağı, zarafetin doruğu, ne kadar aşırı olursa olsun, her övgüye lâıyk kişi.”

“Doğrudur,” dedi rahip; “ama biz daha uygun çoban kızları arayalım kendimize; uymasalar da uydurabilelim kendimize.”

Sansón Carrasco bunun üzerine dedi ki:

“Bulamazsak da kitaplara basılmış isimler veririz; dünya bunlarla dolu: Phyllida’lar, Amaryllis’ler, Diana’lar, Flerida’lar, Galateia’lar ve Belisarda’lar. Bunlar meydanlarda satıldığına göre, biz de pekâlâ satın alabiliriz, bizim olurlar. Benim sevgilimin, daha doğrusu çoban kızımın adı Ana olursa, onu *Anarda* adıyla överim; Francisca olursa *Francenia* derim; Lucía olursa, *Lucinda*, hepsi aynı kapıya çıkar. Sancho Panza da bu cemaate katılıyorsa eğer, karısı Teresa Panza’yı *Teresaina* adıyla yüceltebilir.”

Don Quijote ismin aldığı bu şekle güldü; rahip, Don Quijote’yi dürüst ve şerefli kararından dolayı tebrik edip bir kez daha, zorunlu meşguliyetlerinden artan vakitte, kendisine eşlik etmeye söz verdi. Bunun üzerine kendisiyle vedalaşıp sağlığına dikkat etmesini, iyi beslenmesini tavsiye ettiler.

Talih öyle istediğinden, yeğen ve kâhya kadın, üçünün konuşmalarını duymuşlardı; diğerleri gider gitmez, ikisi de Don Quijote’nin yanına girdiler; yeğen dedi ki:

“Ne oluyor saygıdeğer dayıcığım? Tam biz zat-ı âlinizin evinize çekileceğini, sakın, şerefli bir hayat süreceğinizi düşünürken, yeni dolambaçlara mı gireceksiniz,

Küçük çoban, nereden geliyorsun,
Nereye gidiyorsun, ya küçük çoban?

diye mi gezeceksiniz? Kırkıktan sonra saza başlayan kıyamette çalar.”

Kâhya kadın da peşinden ekledi:

“Zat-ı âliniz yazın öğle saatlerine, kışın nemli gecelerine, kurtların ulumalarına, kır ortasında katlanabilecek misiniz? Katiyen yapamazsınız; bu meslek, bu iş, güçlü kuvvetli, neredeyse kundaktan itibaren bu işe alışmış, ona göre yetiştirilmiş erkeklere göredir. Hattâ gezgin şövalye olmak bile, çoban olmaktan iyidir. Efendim, gelin siz beni dinleyin; bakın size ekmeğe, şaraba tok biri olarak değil, tuttuğum oruçlara, elli yaşıma dayanarak nasihat veriyorum: Evinizde oturun, mülkünüzle ilgilenin, sık sık günah çıkarın, yoksullara yardım

edin; pişman olursanız günahı boynuma.”

“Susun hanımlar,” dedi Don Quijote. “Ben üzerime düşeni gayet iyi biliyorum. Beni yatağıma götürün, pek iyi hissetmiyorum çünkü kendimi. Şunu da bilin ki, ister gezgin şövalye olayım, ister gezici çoban, daima ihtiyaçlarınızı karşılayacağım; tecrübe de bunu gösterecek zaten.”

Hayırlı evlâtları –kâhya kadınla yeğen şüphesiz öyleydiler– kendisini yatağına götürdüler, yemek verdiler ve hoş tutmaya çalıştılar.

[134](#) Delilerin ölmeden önce şuurlarına kavuştukları. yaygın bir inançtı.

YETMİŞ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Don Quijote'nin hastalanışına, vasiyetine ve ölümüne dair

İnsana ait hiçbir şey, özellikle de insan hayatı, ebedî olmadığından, başlangıcından itibaren düşüşe geçerek nihaî sona kadar hep düşmeye devam ettiğinden ve Don Quijote'ye de Tanrı tarafından düşüşünü geciktirebilme ayrıcalığı tanınmamış olduğu için, hiç beklemediği bir anda hayatı sona erdi. Belki mağlûbiyetin verdiği üzüntüyle, belki de böyle olmasını emreden Tanrı istediği için, bir hummaya yakalandı; altı gün yattı; bu süre içinde dostları, rahip, bakalorya sahibi ve berber, kendisini sık sık ziyaret ettiler; vefalı silâhtarı Sancho Panza başucundan hiç ayrılmadı.

Arkadaşları, mağlûbiyetin acısı ve Dulcinea'yı serbest, büyüden kurtulmuş görme arzusunun gerçekleşmemesi yüzünden bu halde olduğunu düşünerek, onu neşelendirmek için ellerinden geleni yapıyorlardı. Bakalorya sahibi, kendini toparlayıp kalkmasını, çobanlığa başlayacaklarını söylüyordu; kendisi şimdiden bir eglog yazmıştı bile; Sannazzaro'nun bütün şiirlerine taş çıkartırdı. Ayrıca kendi cebinden, sürüyü korumak üzere iki güzel köpek satın almıştı Quintanar'lı bir hayvan yetiştiricisinden; birinin adı Barcino'ydu, öbürününki Butrón. Fakat bütün bunlar Don Quijote'nin üzüntüsünü geçirmiyordu.

Arkadaşları hekimi çağırdılar; hekim nabzını ölçtü, pek hoşuna gitmedi; ne olur ne olmaz diye ruhunun selâmetiyle ilgilenmesini söyledi; çünkü vücudun sağlığı tehlikede idi. Don Quijote onu sakin bir tavırla dinledi; ama kâhya kadın, yeğeni ve silâhtarı sakin kalamadılar; sanki karşılarında ölüsü varmış gibi ağlamaya başladılar. Hekim, ölümüne keder ve sıkıntılarının sebep olduğu kanaatindeydi. Don Quijote kendisini yalnız bırakmalarını rica etti; biraz uyumak istediğini söyledi. Dediğini yaptılar; altı saat deliksiz uyudu; hattâ kâhya kadınla yeğen, hiç uyanmayacağını sandılar. Belirtilen sürenin sonunda kalktı ve yüksek sesle haykırdı:

“Bana bunca iyilik yapan yüce Tanrı'ya şükürler olsun! Gerçekten de O'nun merhameti sınırsız; insanların günahları, sonsuz merhametini azaltamıyor, durduramıyor.”

Yeğen dayısının sözlerini dikkatle dinledi ve konuşması ona her zamankinden, en azından hastalık sırasındaki konuşmalarından daha mantıklı geldiğinden, sordu:

“Ne diyorsunuz efendim? Yeni bir şey mi var? Hangi merhamet bu, insanların hangi günahları bunlar?”

“Merhamet, sevgili yeğenim,” dedi Don Quijote, “şu anda Tanrı'nın benden esirgemediği merhamet; dediğim gibi benim günahlarım O'nun merhametini engellemiyor. Artık şuuruma kavuştum; zihnim, iğrenç şövalye kitaplarını maalesef sürekli okumam yüzünden üzerine inen cehaletin karanlık gölgelerinden kurtuldu, aydınlandı. Saçmalıklarını, yalanlarını açıkça görüyorum artık; tek üzüldüğüm, gerçeği görmekte bu kadar gecikmiş olmam; yanlışımı tamir etmeye, ruhuma ışık tutacak kitaplar okumaya vaktim yok. Ölüme çok yaklaştığımı hissediyorum sevgili yeğenim; bu dünyada deli namı bırakacak kadar kötü bir hayat

sürmediğimi gösterecek şekilde ölmek isterim; evet, deli oldum, ama ölürlen deliliğimi teyid etmek istemem. Sevgili arkadaşlarımı, rahibi, bakalorya sahibi Sansón Carrasco'yu, berber Üstat Nicolás'ı buraya çağır kızım; günah çıkarıp vasiyetnamemi yazdırmak istiyorum.”

Yeğenin zahmet etmesine gerek kalmadan üçü birden içeri girdiler. Don Quijote onları görür görmez dedi ki:

“Beni tebrik edin, sevgili dostlarım; ben artık La Mancha'lı Don Quijote değil, Alonso Quijano'yum; ahlâklı yaşayışım yüzünden *İyi Yürekli* lâkabıyla anılıyorum. Artık Galyalı Amadis'in ve bütün sülâlesinin düşmanıyım; artık küfürle dolu bütün o gezgin şövalye hikâyelerinden nefret ediyorum; artık ne büyük aptallık ettiğimi, onları okumakla ne büyük bir tehlikeye düşmüş olduğumu anlıyorum; artık, Tanrı'nın merhameti sayesinde, kendi tecrübemden ders alarak onları lânetliyorum.”

Üç arkadaşı bu konuşmasını duyunca, hiç kuşkusuz yeni bir deliliğe kapıldığını düşündüler. Sansón dedi ki:

“Señor Don Quijote, tam biz Señora Dulcinea'nın büyüsünün bozulduğunu haber almışken, zat-ı âliniz bunu mu çıkaracaksınız karşımıza? Tam biz çoban olmaya, hayatımızı prensler gibi şarkı söyleyerek geçirmeye can atarken, zat-ı âliniz keşiş mi olmak istiyorsunuz? Tanrı aşkına susun, kendinize gelin, bırakın bu saçmalıkları.”

“Şu ana kadarki saçmalıklarım,” dedi Don Quijote, “bana çok ciddî zarar verdiler; ama ölümüm, Tanrı'nın yardımıyla onları benim lehime çevirecektir. Beyler, ölümün hızla yaklaştığını hissediyorum; şakayı bir yana bırakalım, bana günah çıkaracak bir rahip ve vasiyetnamemi yazacak bir noter getirin. Bu gibi anlarda kişi ruhunu şakaya almamalıdır; bu yüzden, yalvarırım size, ben saygıdeğer pedere günah çıkarırken siz de noteri çağırın.”

Hepsi, Don Quijote'nin sözlerine şaşırılmış halde birbirlerine baktılar; şüphe içinde olmakla birlikte, inanma eğilimindeydiler. Ölmekte olduğuna onları inandıran işaretlerden biri, Don Quijote'nin deliyken böyle birden akıllı oluvermesiydi;(1) daha önceki konuşmalarının da üzerine o kadar güzel, Hıristiyanca ve mantıklı sözler söyledi ki, şüpheleri tamamen ortadan kalktı, akıllandığına kesinlikle inandılar.

Rahip diğerlerini dışarı çıkardı; ikisi odada yalnız kaldıktan sonra, Don Quijote günah çıkardı.

Bakalorya sahibi noter getirmeye gitti; kısa bir süre sonra noter ve Sancho Panza'yla birlikte döndü. Bakalorya sahibinden efendisinin durumunu öğrenmiş olan Sancho, kâhya kadınla yeğeni ağlar bulunca kendini tutamayıp gözyaşına boğuldu. Günah çıkarma bittikten sonra rahip dışarı çıkıp dedi ki:

“Gerçekten ölüyor ve İyi Yürekli Alonso Quijano gerçekten akıllanmış; buyrun, vasiyetnamesi hazırlansın.”

Bu haber, kâhya kadın, yeğen ve vefalı silâhtar Sancho Panza'nın şiş gözlerini tekrar harekete geçirdi; gözyaşlarını fıskırttı, göğüslerinden derin hıçkırıklar kopardı; çünkü daha önce de belirtildiği gibi, Don Quijote, sade İyi Yürekli Alonso Quijano olduğu zaman da, La

Mancha'lı Don Quijote olduğu zaman da, gerçekten hep iyi huylu, yardımsever bir kimse olmuştu; bu yüzden de, yalnız ev halkı değil, kendisini tanıyan herkes tarafından sevilirdi.

Noter diğerleriyle birlikte içeri girdi; noter vasiyetnamenin başlığını yazdıktan, Don Quijote de Hıristiyanlığın gerektirdiği bütün şartları yerine getirerek ruhunun selâmeti için son dualarını ettikten sonra, maddelere geçildi; Don Quijote dedi ki:

“Madde bir: Deliliğim sırasında silâhtarım yaptığım Sancho Panza'yla aramda kimi hesaplar, alacak ve verecekler olması sebebiyle kendisinde bulunan param hakkında kendisinden hesap sorulmasın; ona olan borcumu bu paradan çıkardıktan sonra, bir şey artarsa, ki pek az olacaktır, o da kendisinin olsun, güle güle harcasın. Deli olduğum sırada ona cezire valiliğinin verilmesine taraftar olmuşum; şimdi akıllı halimle, mümkün olsa, bir kraliyetin yönetimini verirdim kendisine; çünkü hem saflığı, hem de sadakatiyle bunu hak etmektedir.”

Sonra Sancho'ya dönüp dedi ki:

“Seni de kendim gibi deliye döndürdüğüm, benim düştüğüm hataya, dünyada gezgin şövalyelerin geçmişte de, şimdi de varolduğu yanlıgısına seni de düşürdüğüm için affet beni dostum.”

“Ah!” dedi Sancho ağlayarak. “Yalvarırım ölmeyin, sevgili efendim; beni dinleyin, uzun yıllar yaşayın. Bu dünyada bir insanın yapabileceği en büyük delilik, kimse öldürmediği halde, sırf keder yüzünden kendini ölüme terk etmektir. Haydi tembellik etmeyin, kalkın şu yataktan da konuştuğumuz gibi çoban kıyafetlerimizi giyip kırlara çıkalım; belki de bir çalının ardından Señora Doña Dulcinea, büyüsü çözülmüş olarak çıkıverir karşımıza; ne güzel olur. Eğer mağlûbiyete dayanamadığınızdan ölüyorsanız, suçu benim üzerime atın; ben Rocinante'yi iyi eyerlemediğim için devrildiğinizi söyleyin. Üstelik zat-ı âliniz şövalyelik kitaplarında da görmüşsünüzdür; şövalyelerin birbirlerini devirmeleri olağan bir şeydir; bugün düşen yarın kalkar.”

“Doğru,” dedi Sansón, “sevgili Sancho Panza bu meselelerden anlıyor.”

“Beyler,” dedi Don Quijote, “ağır olalım; eski çamlar bardak oldu. Ben deliydim, artık akıllıyım; La Mancha'lı Don Quijote'ydim, şimdi, dediğim gibi, İyi Yürekli Alonso Quijano'yum. Dilerim pişmanlığım ve dürüstlüğüme, zat-ı âlilerinizin nezdinde eski itibarımı bana kazandırır; devam edin saygıdeğer noter: Madde iki: Vasiyetlerimi yerine getirmek için gereken miktar ayrıldıktan sonra geriye kalacak mülkümün tamamını, hazır bulunan yeğenim Antonia Quijana'ya bırakıyorum. Yapılmasını istediğim ilk şey, kâhyanın bana hizmet ettiği süreye karşılık ücretinin ve buna ilâveten, bir elbise parası olarak yirmi altının kendisine ödenmesi. Vasiyetimin yerine getirilmesine, hazır bulunan sayın Peder'i ve Señor Sansón Carrasco'yu memur ediyorum. Madde üç: Yeğenim Antonia Quijana evlenmek istediği takdirde, evleneceği kişinin, şövalyelik kitaplarının ne olduğunu bile bilmemesini şart koşuyorum; eğer bildiği öğrenilirse ve buna rağmen yeğenim kendisiyle evlenmek ister ve evlenirse, kendisine bıraktığım her şey geri alınacak, vasiyetimi yerine getirenler tarafından

istedikleri şekilde hayır işlerine dağıtılacaktır. Madde dört: Vasiyetimi yerine getirecek olan saygıdeğer beylerden rica ediyorum, talih, olur da karşılına *La Mancha'lı Don Quijote'nin Kahramanlıklarının İkinci Kısmı* adlı bir hikâye yazdığı söylenen yazarı çıkarırsa, benim adıma kendisinden mümkün olduğu kadar kibarca özür dilesinler; hiç düşünmeden kendisine onca saçmalığı yazma fırsatı vermiş olduğum için beni affetsin; bu dünyadan ayrılırken, ona bunca saçmalığı yazma dürtüsü vermiş olmanın vicdan azabıyla ayrılıyorum.”

Vasiyetname böylece tamamlandıktan sonra Don Quijote'nin üzerine bir baygınlık çöktü; boylu boyunca yatağa uzandı. Herkes telâşa kapıldı, yardımına koştu; vasiyetnamesi tamamlandıktan sonra yaşadığı üç gün içinde sık sık bayıldı. Bütün ev altüst haldeydi; ama her şeye rağmen yeğen yemek yiyor, kâhya kadın kadeh kaldırıyor, Sancho Panza seviniyordu; çünkü miras, ölenin ardında bırakması beklenen kederi, mirasçının hatırından siler veya azaltır.

Don Quijote'nin son saati nihayet geldi; son dinsel hizmetleri yerine getirildi; şövalyelik kitaplarını son bir kez şiddetle lânetledi. Ölümünde hazır bulunan noter, hiçbir şövalye kitabında bir gezgin şövalyenin, yatağında Don Quijote kadar huzur içinde ve Hıristiyanca öldüğüne rastlamadığını söyledi. Don Quijote hazır bulunanların acıklı gözyaşları arasında ruhunu teslim etti, yani öldü.

Bunun üzerine rahip noterden, La Mancha'lı Don Quijote adıyla bilinen İyi Yürekli Alonso Quijano'nun hayata gözlerini yumarak eceliyle öldüğüne dair bir şahadet belgesi düzenlemesini rica etti; bu şahadet belgesini, Seyyid Hâmid Badincani dışında bir yazarın sahtekârca kendisini diriltip hakkında bitmez tükenmez kahramanlık hikâyeleri yazması ihtimalini ortadan kaldırmak amacıyla istediğini belirtti.

La Mancha'lı yaratıcı asilzadenin sonu işte böyle oldu; Seyyid Hâmid doğduğu köyün adını vermemiş, Yunanistan'ın yedi şehrinin Homeros için çarpıştığı gibi, La Mancha'nın bütün köy ve kasabalarının, onu sahiplenip çekişmelerini istemiştir.

Sancho'nun, yeğenin ve kâhya kadının ağıtları, Don Quijote'nin mezarının yeni kitabeleri buraya alınmamıştır; ama Sansón Carrasco şu kitabeyi yazmıştır:

Burada yatan
güçlü asilzade,
öyle yiğit,
öyle fevkalâde,
yenemedi bu yüzden
hayatını ölümle.
Değer vermedi kimseye,
dünyanın korkuluğu,
hayatın öcüsü o,
öyle ki,
ona lâyıık gördü talihi

bilgece ölüp
çılgınca yaşamayı.

Ve akıllı Seyyid Hâmid kalemine dedi ki:

“Ey benim, iyi mi, kötü mü yontulmuş olduğumu bilmediğim tüy kalemim, seni bu telin ucunda, bu askıya asacağım, burada kalacaksın; kibirli ve düzenbaz tarihçiler seni kirletmek için bu askıdan indirmedikçe, çağlar boyunca yaşayacaksın. Ne var ki sana yaklaşırlarsa, onları ikaz edebilir, dilin döndüğünce dersin ki:

Yavaş olun alçaklar!
Dokunmayın kimse sakın,
çünkü benim bu düello,
saygıdeğer, büyük kral.

Don Quijote sadece benim için, ben de onun için yaratıldık; o yapabildi, ben yazabildim. Sadece ikimiz birbirimizle beraber olabiliriz; benim yiğit şövalyemin kahramanlıklarını kaba, yontulmamış devekuşu tüyüyle yazmaya cüret eden, bir daha cüret etmeye kalkabilecek sahte Tordesillas’lı yazar bozuntusuna rağmen. Bu onun omuzlarının taşıyabileceği bir yük, onun donuk hayalgücünün harcı değil. Olur da kendisiyle tanışırsan, söyle ona, Don Quijote’nin yorgun, artık çürümüş kemiklerini mezarında rahat bıraksın, ölümün bütün yasalarını çiğneyip onu Eski Kastilya’ya götürmeye kalkmasın. Gerçekten, üçüncü bir sefere çıkmasına imkân olmadan, boydan boya uzanmış yatmakta olduğu mezarından onu kaldırmamasın. Onca gezgin şövalyenin çıktığı onca seferi alaya almak için, onun yaptığı iki sefer yeterlidir; bu iki seferi, hem burada, hem de yabancı krallıklarda, duyan herkesin takdirini toplamış, hayranlık uyandırmıştır. Sen böylece Hıristiyanlık görevini yerine getirmiş, seni sevmeyene iyi nasihat vermiş olursun; ben de yazdıklarının meyvesini bütünüyle, istediği şekilde toplamış ilk kişi olmak şerefine erişirim; çünkü benim tek isteğim, şövalye kitaplarının uydurma, saçma öykülerini, insanların gözünden düşürmektir; benim gerçek Don Quijote’min öyküleri sayesinde tökezlemeye başladılar bile; hiç şüphe yok, sonunda yere kapaklanacaklar. *Vale.*”

DİZİN

Agrajes: *Amadis* dizisi kahramanlarından, kral Languines'in oğlu, 88.

Agramante: *Çılgın Orlando*'nun kahramanlarından. Charlemagne'ı Paris 'te kuşatan efsanevî Magripli kral ve komutanların başı, 218, 391, 392, 395.

“Ah aşk, ölüme...”: Pietro Bembo'nun *Gli Asolani* (1505-18) adlı eserinden, 855.

“Ah, aşkın güzel...”: Garcilaso de la Vega'nın bir sonesinden, 552.

Aineias: Truva ve Roma mitoloji kahramanı. Tanrıça Aphrodite ile Ankhises'in oğlu. Truva ordusunun Hektor'dan sonra ikinci önemli savaşçısı, 207, 408, 468, 709, 732, 787, 788, 870.

Akhilleus: Yunan mitolojisinde ölümlü Myrmidon kralı Peleus ile deniz perisi Thetis'in oğlu. Truva Savaşı'nda Agamemnon ordusunun en yiğit, en yakışıklı ve en büyük savaşçısı, 278, 408, 418.

Aktaion: Yunan mitolojisinde Tanrı Aristaios ile Autonoe'nin oğlu, 795.

Alastrajarea: *Nikaia'lı Don Florisel* adlı romansta Astra'lı Don Falanges'in karısının adı, 646.

Alba (III. Dükü), Fernando Álvarez de Toledo y Pimentel: (1507-1582), İspanyol asker ve devlet adamı, 340, 602.

Albraca: Boiardo'nun *Âşık Orlando* 'sunda Kral Galafrone'nin şatosu, 98, 473, 614.

Alcántara tarikatı: İspanya'da 1156'da Don Suero tarafından, Hıristiyan İspanya'yı Magripliler'e karşı savunmak amacıyla kurulmuş şövalye tarikatı, 419, 441.

Alejandra: Lupercio Leonardo de Argensola'nın, Ludovico Dolce'nin *Marianna* 'sından esinlenmiş eseri, 410.

“*Aliquando bonus dormitat...*”: Horatius'un *Ars poetica*'sından, 472.

Alquife: *Yunanlı Amadis*'te adı geçen kahraman, Urganda'nın kocası, 379, 662.

Aminta: İtalyan Rönesansı'nın geç dönem şairlerinden Torquato Tasso'nun (1544-1595), 1573 tarihli pastoral oyunu, 827.

Andandona: *Galya'lı Amadis*'te adı geçen çirkin devanası, 604.

Angelica: *Çılgın Orlando*'da kahramanın sevgilisi. Kral Galafrone'nin kızı, 48, 98, 208, 218, 461, 462.

Angélica'nın Gözyaşları: Luis Barahona de Soto'nun, *Çılgın Orlando*'daki Angelica ve Medoro öyküsünün devamını anlatan, 1586 tarihli kitabı, 79.

Anka Kuşu Şövalyesi: Trakya'lı Florarlán'ın lâkabı, 158.

Antaios: Yunan mitolojisinde Deniz Tanrısı Poseidon ile Yer Tanrıçası Gaia'nın oğlu olan Libyalı dev. Yere dokundukça gücü yenilenir; sadece Herakles güç kaynağını anlar ve onu, havaya kaldırarak yener, 52, 647.

Apelles: (ü. İÖ. 4. yy.), erken Helenistik dönemde yaşamış Yunanlı ressam. Büyük İskender'in saray ressamı, 644, 804.

Arcalaus: *Galya'lı Amadis*'te önemli kahramanlardan biri, Amadis'in can düşmanı olan büyücü, 130, 662.

Argos (Hepgöz): Yunan mitolojisinde başının, bedeninin çeşitli yerlerine dağılmış 100 gözü olan dev, 843.

Ariadne: Yunan mitolojisinde Girit kralı Minos ile Pasiphae'nin kızı. Dionysos kendisine düğün hediyesi olarak altın bir taç verir, sonra taç gökyüzünde bir yıldız olur, 679.

Ariosto, Ludovico: bkz. *Çılgın Orlando*, 76, 461, 826.

Arkadia: Eski Yunanistan'da Peloponnesos'un orta kesiminde dağlık bölge. Yunan ve Roma kır şiirlerinde ve Rönesans edebiyatında bir cennet olarak gösterilir, 428, 795, 799, 849.

Arnavut Memed: 1575'te Napoli'den İspanya'ya dönmekte olan "Sol" adlı kadırgayı ele geçirerek Cervantes ve kardeşini köle olarak Cezayir'e götüren Arnavut asıllı korsan, 355.

Artemisia II: (ö. İÖ. y. 350), Karia kralı Mausolos'un kız kardeşi ve karısı. Kocasının anısına başkent Halikarnassos'ta diktirdiği anıtmezar (Mausoleion) Dünyanın Yedi Harikasından biri sayılır, 496.

Arthur: Britanya ile ilgili birçok ortaçağ romansında, Yuvarlak Masa Şövalyeleri'yle birlikte anılan efsanevî kral, 111, 418.

Astolfo: *Çılgın Orlando*'da kanatlı bir atı olan kahraman, 210.

Âşık Tacir: Gaspar de Aguilar'ın eseri, 410.

Ávila y Zúñiga, Luis de: *Şarlken'in Almanya Seferinin Yorumu* (1584) adlı ciddi, tarihî eserin yazarı, 79.

"Ayılar yesin seni...": Bir 16. yy. romansından, 658.

Aziz Augustinus: (354-430), Batı Kilisesi'nin ilk döneminin başlıca ilâhiyatçısı. İlkçağ Hıristiyanlığının en büyük düşünürü sayılır, 751.

Aziz Bartolomeus: Hz. İsa'nın 12 havarisinden biri. Kırbaçlanıp boynu vurularak öldürüldüğü anlatılır, 66, 273.

Aziz Basileios: (İS. y. 329-379), Ariusçu heretiklere karşı yerleşik din öğretilerini savunan ilk Kilise Babaları'ndan. Keşişlik, ilâhiyat ve kilise hukukuna ilişkin birçok yapıt vermiştir, 41.

Aziz Francesco tarikatı (Fansiskenler): 13. yy. başlarında Assisili Aziz Francesco'nun kurduğu Hıristiyan tarikatı, 792.

Aziz George: (ü. 3. yy? yortu günü: 23 Nisan), İngiltere'nin koruyucu azizi, 475, 791.

Aziz Martin: (y. 316-397), Fransa'nın koruyucu azizi, Galya'da manastır sisteminin babası, Batı manastır sisteminin ilk büyük önderi. Mucize yaratıcısı olarak ün yapmıştı, 791.

Aziz Mikâil: İslam, Yahudi ve Hıristiyan inanisinde büyük meleklerden biri. İlk kez Frigya'da ortaya çıkan Aziz Mikâil Yortusu Doğu ve Batı kiliselerinde 29 Eylül'de kutlanır, 376.

Aziz Paulus (Tarsuslu Saul): (İS. 10-İS. 67?), Hz. İsa'nın ölümünden sonra onun öğretisini

benimseyen ve Hıristiyanlığın bir Yahudi mezhebi olmaktan çıkıp bir dünya dinine dönüşmesine belirleyici katkıda bulunan başlıca havari, 791.

Aziz Petrus: (ö. y. 64), Hz. İsa'nın On İki Havarisi'nin önderi. Hz. İsa'nın Tanrı'nın Oğlu olduğunu ilk kavrayıp dile getirmiş havaridir. Öte yandan en güçlülerin bile Hz. İsa'yı inkâr etme zayıflığını gösterebileceğini de örneklemiştir, 286, 390, 784, 838.

Aziz Tomas: Hz. İsa'nın 12 havarisinden biri. Hz. İsa'nın tanrılığını açıklıkla dile getirmiştir, 38.

Aziz Yahya (Vaftizci): (ü. İS. 1. yy. başları), Hıristiyanlığın, Hz. İsa'nın habercisi saydığı Yahudi peygamber. Yortu günü: 24 Haziran, 815, 816.

Aziz Yakub (Büyük Yakub): (ö. İS. y. 44), Hz. İsa'nın 12 havarisinden biri, Hıristiyan olduğu için öldürüldüğü Yeni Ahit'te bildirilen tek havari, 791.

Azize Apollonia: (Yortu günü: 9 Şubat), İS. 249'da kendini ateşe atarak can veren İskenderiyeli bakire ve din şehidi, 487, 490.

Babieca: El Cid'in atının adı, 47, 49, 53, 418, 420.

Bakireler Şövalyesi: Makedonyalı Florandino'nun lâkabı, 158.

Barba, Pedro: (ö. 1521), Meksika'da Hernán Cortés'le birlikte çarpışmış İspanyol komutan, 419.

Barrabas: Yeni Ahit'te, İsa'nın çarmıha gerilmesini talep eden topluluğun isteğiyle salıverilen Yahudi mahpus, 787, 788.

Baudouin: Charlemagne efsanelerinde, On İki Asilzade'den biri, Danimarkalı Ogier'in yeğeni, 70, 71, 72, 73, 97, 593.

Bayardo (Bayard, Bayarte): Charlemagne efsanelerinde Renaud de Montauban'ın insan dilinden anlayan atı, 437, 685.

Belerma: Charlemagne efsanelerinin sadece İspanyol romanslarında adı geçen bir kahramanı, 584, 586, 587, 588, 589, 592.

Bellerophon: Eski Yunan'da efsane kahramanı. *İlyada*'ya göre Sisyphos'un torunu, Glaukos'un oğlu, 685.

Bellona (Duellona): Eski Roma dininde savaş tanrıçası, 437.

Beltenebros: Galyalı Amadis'in lâkabı, 132, 205, 207.

Bernardo del Carpio: İspanyol romanslarında Roland'la Roncesvalles'te savaşıp yenen efsanevî İspanyol kahraman. Agustín Alonso'nun *Yenilmez Şövalye Bernardo del Carpio'nun Kahramanlıkları ve İşleri* adlı romanı 1585'te yayınlandı. 18. yy.'a kadar gerçekten yaşadığı sanılıyordu, 52, 76, 218, 419, 647.

Betis: Guadalquivir'in adı, 119, 149.

Beyaz Tirante (Tirant lo Blanc): Joan Martorell ve Martí Joan de Galba'nın Katalanca kaleme aldıkları, 1490'da yayınlanan, gerçekçi ve nükteli üslûbuyla dikkati çeken romans, 77, 112, 160, 459.

Boiardo, Matteo Maria: (1440/41-1494), *Orlando innamorato* (Âşık Orlando) adlı şiiriyle

Kral Arthur ve Karolenj döneminin romans öğelerini bir araya getirerek gözden düşmekte olan şövalye destanlarını canlandıran, Latince ve İtalyanca yapıtlar veren İtalyan şair, 76.

Bootis: Kuzeydeki Çoban takımıyıldızı, 685.

Bourbon (8. Dükü), Charles III: (1490-1527), Kral I. François döneminde 1515'ten başlayarak Fransız orduları başkomutanı, daha sonra Şarlken'in önde gelen generallerinden, 692.

Bradamante: *Çılgın Orlando*'da Renaud de Montauban'ın kız kardeşi, 210.

Briareus: Yunan mitolojisinde Uranos'la Gaia'nın 100'er kollu, 50'şer başlı üç dev oğlundan biri, 84, 468.

Brilladoro: Charlemagne efsanelerinde şövalye Roland'ın atının adı, 437, 685.

Brunelo: Boiardo'nun *Âşık Orlando*'sunda adı geçen kurnaz hırsız, 473, 614.

"Bu çetin yollardan...": Garcilaso de la Vega'nın bir elejisinden, 486.

"Bu eve selâmet.": Aziz Luka, 10:5, 333.

Bukephalus: Büyük İskender'in atı. Öldüğü yere İskender Bukephala adını vermiştir, 53, 685.

"Burada öleceksin sen...": "Don Rodrigo ava gidiyor" adlı romansın son mısraları, 807.

Burgonya'lı Guy: Charlemagne efsanelerindeki On İki Asilzade'den biri, 418.

Büyük Komutan: Gonzalo Fernández de Córdoba'nın lâkabı, 277, 278, 318.

Büyük Perhiz: Hıristiyanlıkta, Paskalya Yortusu'na hazırlığı amaçlayan tövbe dönemi, 481.

Cabra Mağarası: Cordoba'nın Cabra kasabasına 5 km. uzaklıktaki mağara, 525.

Cacus: Klasik mitolojide Vulcanus'un oğlu, ateş saçan, üç başlı dev. Herakles uyurken hayvanlarını çalıp yine Herakles tarafından boğularak öldürülür, 40, 58, 75, 738.

Cadell'ler: Niarro'lara karşı savaşan Katalan çetesi, 815.

Calainos: İspanyol romanslarında prenses Sibylle'e âşık olan, prenses On İki Asilzade'den üçünün kafasını getirmesini isteyince Baudouin'i yenen, Roland'a yenilip ölen Magripli, 500.

Calatrava tarikatı: Askerî ve dinsel nitelikli Hıristiyan şövalyelik tarikatı. Müslümanlar 1158'de Calatrava'yı kuşattığı sırada, kent, tarikatın ilk şövalyeleri tarafından savunuldu, 419.

Camões, Luís (Vaz) de: (y. 1524/25-1580), Portekiz'in önde gelen ulusal şairi. Portekiz tarihinin başlıca olaylarını ele alan *Os Lusíadas* adlı epik şiirin yazarı, 795.

Catilina, Lucius Sergius: (İÖ. 108-İÖ. 62), Romalı aristokrat Cicero'nun konsül olduğu İÖ. 63'te cumhuriyeti yıkmaya yönelik başarısız bir girişimde bulunmuştur, 230.

Cato, Marcus Porcius (Censor Cato): (İÖ. 234-İÖ. 149), Romalı devlet adamı, hatip ve Latince'nin ilk önemli düzyazı ustası, 40, 163, 370, 408, 655, 698.

Cervino: Ariosto'nun *Çılgın Orlando*'sunda İskoç kralının, Roland tarafından özgürlüğüne kavuşturulan oğlu, 115.

Charles: İmparator Charlemagne'in oğlu, 70.

Chartreuse tarikatı: Aziz Bruno'nun 1084'te kurduğu, 11-12. yy. lardaki manastır reformu

hareketinde önemli rol oynayan ve manastır içinde ortaklaşa yaşam biçimiyle münzeviliği birleştiren tarikat, 112, 555.

Cicero, Marcus Tullius: (İÖ. 106-İÖ. 43), Romalı devlet adamı, avukat, bilgin ve yazar, 410, 444, 579, 645.

Cid, El (Ruy Díaz de Vivar): (y. 1043-1099), 12. yy. Kastilya destanı *El Cantar de Mío Cid* ve Corneille'in *Le Cid* trajedisine konu olan Kastilyalı komutan ve ulusal kahraman, 52, 53, 159, 417, 419, 579, 651.

Claridiana: *Güneş Şövalyesi*'nde başkahramanın sevgilisi, Trabzon İmparatoru 'yla Amazonlar Kraliçesi'nin kızı, 48.

Cortés, Hernán: (1485-1547), Aztek İmparatorluğunu yıkıp Meksika topraklarını İspanyol tahtına kazandıran fatih, 495.

Cupido: Roma mitolojisinde aşk tanrısı. Tanrıların kanatlı habercisi Mercurius ile aşk tanrıçası Venüs'ün oğludur. Bir yay ve sadak içinde oklar taşıyan, kanatlı küçük bir çocuk olarak canlandırılır, 510, 512, 514, 569.

Curtius, Marcus: Roma'nın efsanevî kahramanı. Efsaneye göre İÖ. 362'de Roma Forumu'nda derin bir yarık açılır. Kâhinler, içine Roma'nın en değerli varlığı atılınca kadar yarığın kapanmayacağını söyler. Curtius, hiçbir varlığın yürekli bir yurttaştan daha değerli olamayacağını söyleyip at sırtında, silâhlarıyla atlar ve yarık hemen kapanır, 495.

Çeşitli Şiirler Hazinesi: Cervantes'in arkadaşı Pedro de Padilla'nın 1580 tarihli eseri, 78.

Çılgın Orlando: İtalyan şair Ludovico Ariosto'nun (1474-1533), İtalyan Rönesans ruhunun en yetkin ifadesi sayılan epik şiiri, 44, 48, 218, 685.

Çiçek Bahçesi: Antonio de Torquemada'nın eğlenceli bir dille kaleme aldığı, 1570 tarihli yapıtı, 75.

Danae: Yunan mitolojisinde Argos kralı Akrisios'la Eurydike'nin kızı. Zeus Danae'nin kapatıldığı tunç kaplamalı odaya girebilmek için altın yağmuruna dönüşür, 288.

Daraida: *Yunanlı Don Rugel*'de adı geçen bir kahraman, 203.

Darinel: *Yunanlı Amadis* romansında adı geçen bir kahraman, 75, 203.

“*De corde exeunt...*”: Aziz Matta, 15:19, 40.

Demosthenes: (İÖ. 384-322), Atinalı devlet adamı. Eski Yunan hatiplerinin en büyüğü olarak kabul edilir, 645.

Diana: bkz. Montemayor, 71, 77, 78

Dido: Eski Yunan efsanesine göre Kartaca'nın kurucusu, Tyros kralı Mutto'nun kızı ve Sychaeus'un karısı, 732, 870.

Diogenes: (y. İÖ. 412-y. İÖ. 320), kendine yeterlilik ve sadelik ilkelerine dayalı Kynik yaşam biçiminin öncülerinden çileci düşünür, 445.

Dioskorides, Pedanios: (İS. y. 40-y. 90), Yunanlı hekim ve farmakoloji bilgini. *Peri hyles iatrikes* (İlâç Bilgisi Üzerine) adlı 5 kitaplık yapıtı, çağdaş botanik terimlerinin en önemli

klasik kaynaklarından biridir, 152.

Dirlos: Charlemagne efsanelerinde adı geçen bir kont, 567.

Dis Pater (Zengin Baba): Eski Roma dininde cehennem tanrısı, Yunan tanrısı Hades ya da Pluton'un karşılığı, 663, 859.

Dithyrambos: Eski Yunan-Roma dininde şarap tanrısı Dionysos'a verilen bir ad ve Dionysos şenliklerinde söylenen doğaçlama şarkı, 713.

Don Galaor: Galya'lı Amadis'in kardeşi, 52, 114, 169, 436, 465.

"*Donec eris felix...*": Ovidius'un *Tristia* adlı yapıtından, 40.

Doria, Giovanni Andrea: (1539-1606), Andrea Doria'nın yeğeninin oğlu ve vârisi. Kıbrıs Savaşı'nda (1570-71) Osmanlılar'a karşı Ceneviz donanmasına komuta etti. İnebahtı Deniz Savaşı'na da katıldı, 340, 343.

Doria, Pagan: 1352 Konstantinopolis, 1354 Porto Longo zaferlerini kazanan Venedik filosu komutanı, 343.

"Dost olamaz insan...": Bir İspanyol romansından, 516.

Dryad'lar: Yunan mitolojisinde ağaç perileri, 210.

Durandarte (Durindana): Charlemagne efsanelerinde Roland'ın kılıcının adı. İspanyol romanslarında ise Charlemagne'in şövalyelerinden biri, 584, 586, 587, 588, 589, 592, 595, 608.

"Dün koca İspanya'nın...": Kral Rodrigo 'yla ilgili eski bir İspanyol romansından, 611.

Egmond (Kontu), Lamoraal: (1522-1568), Felemenkli muhalefet önderi. İspanyol egemenliği döneminde, Alba dükünün baskıcı rejimi sırasındaki ilk ve en ünlü kurbanlarından biri, 340.

"*Ego autem dico...*": Aziz Matta, 5:44, 40

Ekho: Yunan mitolojisinde yankıyı simgeleyen nymphe, 220.

Elisabat: *Galya'lı Amadis* kahramanlarından, cerrah. Prenses Grasinda'nın gözdesi, 203, 206, 229.

"En yücelerde Tanrı'ya...": Aziz Luka, 2:14, 333.

Ercilla y Zúñiga, Alonso de: (1533-1594), İspanyol asker ve şair. İspanyol Rönesansı'nın en ünlü epik şiiri ve Amerika üzerine yazılmış ilk epik şiir *La Araucana*'nın yazarı, 79.

Erostratus (Herostratus): İsmi ölümsüzleştirmek için İÖ. 21 Temmuz 356'da Ephesos'taki Artemision'u yakan Ephesos'lu, 494.

Esplandián: Garci Rodríguez de Montalvo'nun *Galya'lı Amadis*'e ek olarak yazdığı *Galya'lı Amadis'in Oğlu Yiğit Şövalye Esplandián'ın İşleri* adlı romansın kahramanı, 74, 75, 459, 677.

"*Est deus in...*": Ovidius'un *Fasti*'sinden, 542.

Euryalos: Vergilius'un *Aeneis*'inde Nysson 'la dostluğuyla ünlü savaşçı, 408, 516.

Fata: Roma mitolojisinde Kader'i simgeleyen tanrısal varlık, 678.

Favila: Asturias krallığının kurucusu Pelayo'nun oğlu. Efsaneye göre bir ayının pençelerinde can vermiştir, 658.

Felipe II: (1527-1598), Katolik karşıreform hareketinin önde gelen destekçilerinden olan İspanya (1556-98) ve Portekiz (1580-98) kralı. Hükümdarlığı sırasında İspanya İmparatorluğu en geniş sınırlarına ve gücünün doruğuna ulaşmıştır, 340.

Felipe III: (1578-1621), İspanya ve Portekiz kralı. 1609'da çıkardığı bir kararla Endülüs Müslümanları (*morisco*'lar) ülkeden sürüldü, 843.

Fernández de Córdoba, Gonzalo (Büyük Komutan): (1453-1515), Güney İtalya'daki kahramanlıklarıyla ün kazanmış İspanyol askeri, 277, 318, 417.

Fierabras: 1170 tarihli, aynı adlı Fransız epik şiirinin kahramanı, Sarazen kralı Balan'ın oğlu olan dev, 97, 142, 418.

fifre: Silindirik biçimli dar borusunun üstünde altı ses deliği bulunan, yandan üflenerek çalınan, tiz ve keskin sesli çalgı.

Fílida Çobanı: Cervantes'in arkadaşı olan Luis Gálvez de Montalvo'nun 1582 tarihli eseri, 78.

Filis: Lupercio Leonardo de Argensola'nın günümüze ulaşmamış eseri, 410.

Flora: Roma mitolojisinde çiçek ve bahar tanrıçası, 40.

Floripes: *Fierabras* romansında kahramanın kız kardeşi, On İki Asilzade'den Burgonya'lı Guy'in sevgilisi ve daha sonra eşi olan Sarazen prensesi, 418.

"*Forsi altro canterà...*": Ariosto'nun *Çılgın Orlando*'sundan bir mısra, 439.

Fransız Kayası: Salamanca ve Ciudad Rodrigo arasında bulunan Dominiken manastırı, 584.

Fristón: *Yunanlı Don Belianis*'in sözde yazarı olarak sunulan bilge büyücü, 81, 85.

Frontino: *Çılgın Orlando*'da Bradamante'nin atı, 210, 685.

Fugger ailesi: 15. ve 16. yy.'larda Avrupa ticaretine egemen olan Alman tüccar ve banker ailesi, 593.

Gaeta Teslisi: Gaeta'da kral Aragon'lu Fernando tarafından yaptırılan ve denizcilerin tapınağı kabul edilen manastır, 584, 689.

Gaiferos: Charlemagne efsanelerinde Charlemagne'ın yeğeni, 602, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 836.

Galya'lı Amadis: Şövalyece davranış ve mektup üslûbunun elkitabı haline gelen, 16. yy.'da sayısız kötü taklidi yazılan düzyazı şövalyelik romansı. Bilinen en eski metin olan 1508 tarihli İspanyolca versiyonun yazarı, Garci Rodríguez de Montalvo'dur, 45, 46, 52, 54, 74, 75, 76, 111, 114, 130, 132, 169, 202, 203, 207, 208, 210, 212, 218, 219, 229, 379, 417, 418, 420, 423, 436, 437, 455, 459, 460, 465, 484, 642, 662, 677, 708, 881.

Gandalin: *Galya'lı Amadis*'te kahramanın silâhtarı, 46, 169.

Ganelon: Charlemagne efsanelerinde Roland'ın üvey babası olan şövalye. İhaneti, On İki Asilzade'nin ölümüne sebep olur, 53, 230, 242.

García de Paredes, Diego: İtalya'da Büyük Komutan'ın emrinde savaşmış, cesareti ve

kuvvetiyle ün yapmış İspanyol askeri, 277, 278, 417, 426.

Garmantes'ler: Antik çağda Libya'nın Fizan bölgesinde yaşayan halk, 147, 150.

Gasabal: *Galya'lı Amadis*'te Don Galaor'un silâhtarı, 169.

"Gel ölüm, ama...": 15. yy.'da yaşamış İspanyol şair Escrivá'nın bir şiirinden, 679.

Geraya: *Yunanlı Don Rugel*'de adı geçen bir kahraman, 203.

Godefroi de Bouillon: (y. 1060-1100), aşağı Lorraine dükü ve 1. Haçlı Seferi'nin (1096) önderlerinden biri. Temmuz 1099'da Kudüs'ün Müslümanlar'dan alınmasından sonra Filistin'deki ilk Latin hükümdarı, 410.

Gonella, Pietro: 15. yy.'da yaşamış, Ferrara prensliği saray soytarısı, 53.

Guerrin Meschino: İtalyan yazar Andrea da Barberino'nun 1473 tarihli şövalye kitabı, 418.

Guinevere: Efsanevî kral Arthur'un karısı, 111, 136, 418, 561, 591.

Guisando boğaları: Avila ilinde bir Aziz Hieronymus manastırının bahçesinde bulunan, kimi tarihçilere göre Roma döneminden kalma granitten dört boğa, 525, 581.

Güneş'in atları: Yunan mitolojisinde güneş tanrı Helios'un arabasını çeken atlar, Pirois ve Eoo, 679, 685.

Güneş Şövalyesi: Diego Ortúñez de Calahorra'nın 1555'te yayınlanan şövalye kitabı, 48, 52, 130, 160, 175.

Haçlı Şövalyesi: 1521'de yayınlanan, *Alman İmparatorunun Haçlı Şövalyesi Adıyla Tanınan Oğlu Lepolemo'nun Öyküsü* adlı romansın kahramanı, 75.

Hâkimler Kitabı: Eski Ahit'i oluşturan kitaplardan biri. Babil Sürgünü sırasında yaklaşık İÖ. 550'lerde yazıya aktarılmıştır. Kitaba adını veren hâkimler, İsrailoğullarının Kenan ülkesini fethetmelerinden sonra, onları bir dizi yabancı boyunduruğundan kurtaran önderlerdir, 417.

Hasan Paşa: 1577-80 arasında Cezayir beylerbeyi, 346.

"Hayır, senin bir...": Bernardo del Carpio'yu konu alan bir romanstan, 503.

Hebreo, León (Yehuda Abrabanel): İtalyanca yazdığı *Dialoghi di Amore* adlı yapıtıyla İspanya'da gizemci edebiyatın ilk örneklerinden birini vermiş 16. yy. İspanyol Yahudisi, 41.

Hektor: Yunan mitolojisinde Truva kralı Priamos ile Kraliçe Hekabe'nin en büyük oğlu, Truva ordusunun en önemli savaşçısı, 278, 408, 418, 687.

Helena: Yunan mitolojisinde Yunanistan'ın en güzel kadını, Truva savaşının dolaylı nedeni, 173, 214, 648, 870.

Henares Perileri: Bernardo González de Bobadilla'nın 1587 tarihli, *Henares Perileri ve Çobanlarının Birinci Bölümü* adlı pastoral romansı, 78, 92.

Herakleios: (y. 575-641) 610-641 arasında Doğu Roma imparatoru, 410.

Herradura: 1562'de bir kadirganın battığı ve dört binden fazla kişinin boğulduğu, Velez Malaga yakınındaki liman, 637.

Hirkanya'lı Florismarte (Felixmarte): Melchor Ortega'nın 1556'da yayınlanan *Cesur ve*

Güçlü Prens Hirkanya'lı Felixmarte'nin ve Garip Doğumunun Hikâyesinin İlk Bölümü adlı romansının kahramanı, 75, 112, 277, 278, 416, 459.

Horne (Kontu) Filips van Montmorency: (1524-1568), Felemenkliler'in geleneksel hak ve ayrıcalıklarını korumak ve İspanyol Enkizasyonu'nu kaldırmak için mücadele eden Felemenk valisi ve Devlet Konseyi üyesi. Alba dükü tarafından idam edildi, 340.

Horatius (Quintus Horatius Flaccus): (İÖ. 65-İÖ.27), imparator Augustus döneminde yaşayan seçkin Latin şair ve yergi yazarı, 40, 540.

Horatius Cocles: İÖ. 6. yy. sonlarında yaşadığına inanılan efsanevî Romalı kahraman. Efsaneye göre Roma'daki Sublicius Köprüsü'nü Etrüsk kralı Lars Porsena ve ordusuna karşı savunur. Böylece Romalılar'a zaman kazandırdıktan sonra karşı kıyıya yüzmek için Tiber Irmağına atlar, 495.

Isabela: Lupercio Leonardo de Argensola'nın (1559-1613), 1581 tarihli eseri, 410.

Iulianus, Flavius Claudius (Kâfir Iulianus): (331/332-363), 361-363 arasında Roma imparatoru. Ateşli Hıristiyanlık düşmanı, 230.

Iuvenalis, Decimus Iunius: (İS. 55/60-127 ya da sonrası?), yergi türünde ürün veren en büyük Romalı şair, 540.

İasion: Eski Yunan mitolojisinde, toprak ve bereket tanrıçası Demeter'in âşık olduğu Giritli delikanlı, 436.

İberya Çobanı: Bernardo de la Vega'nın 1591 tarihli pastoral romanı, 78.

İbn-is-Serrac: Magrip dilinde yazılmış ilk öykü olan ve 16. yy.'da çeşitli versiyonları yayınlanan *İbn-is-Serrac ve Güzel Şerife* adlı öykünün kahramanı, 71, 72, 73.

İkinci Diana: Salamanca'lı hekim Alonso Pérez'in Montemayor'un *Diana*'sına ek olarak yazdığı, 1564 tarihli kitap, 78.

İngiliz Palmerín: Portekizli Francisco de Moraes'in 1544'te kaleme aldığı, aynı adlı şövalye romansının kahramanı, 52, 76, 459.

İspanya'nın Leon'u: Pedro de la Vecilla Castellanos'un, Leon kentinin tarihini konu alan, 1586 tarihli epik şiiri, 79.

İsrail'in On İki Kavmi: Yakub'un (İsrail) oğullarının ve torunlarının adıyla anılan 12 İsrailoğlu kabilesi: Ruben, Şimeon, Yahuda, İssakar, Zebulun, Gad, Aşer, Dan, Naftali, Benyamin, Manasse ve Efraim, 189.

Juan de Austria: (1547-1578), Kutsal Roma-Germen imparatoru V. Karl'ın evlilik dışı oğlu ve II. Felipe'nin üvey kardeşi. İnebahtı Deniz Savaşı'nda Osmanlılar karşısında kazandığı zaferle ünlüdür, 340, 341, 342.

Kalypso: Yunan mitolojisinde Ogygie adlı adanın perisi. Odysseus'u yedi yıl adasında ağrlar, 41.

Kartal Başlı Aslan Şövalyesi: Şövalye Felinís'in lâkabı, 158.

Kastor ve Polluks (Dioskur'lar): Yunan-Roma mitolojisinde denizcilerin imdadına koşan ikiz tanrılar. Kastor ölür, ölümsüz Polluks yaralanır, Zeus iki kardeşi ayırmamak için onları ikizler burcu olarak gökyüzüne yerleştirir, 189.

Keşiş Yohannes: Ortaçağda, Etiyopya 'da ya da Uzakdoğu'da hüküm sürdüğüne ve Müslümanlara karşı Batı'nın yardımına geleceğine inanılan efsanevî Hıristiyan hükümdarı, 39, 407.

Kharon: Yunan mitolojisinde Erebus ile Nyks'in (Gece) oğlu. Görevi, dinsel tören tamamlandıktan sonra ölümlerin ruhlarını Styks ve Akheron ırmaklarından sandalla ölümler ülkesine geçirmektir, 510.

Kıskançlığın İthamı: Bartolomé López de Enciso'nun 1586 tarihli abartılı pastoral romanı, 78, 92.

Kızgın Kılıçlı Şövalye: Feliciano de Silva'nın *Amadis*'e yazdığı eklerden Yunanlı Amadis'in lâkabı, 52, 147, 158.

Kirke: Yunan mitolojisinde güneş tanrısı Helios ile okyanus perisi Perseis'in, insanları kurda, aslana ve domuza dönüştürebilen büyücü kızı, 41.

Koruyucu Düşman: Francisco Agustín Tárrega'nın eseri, 410.

Ksanthos: Kocaçay'a antik çağda verilen ad, 149.

"Kutsal ama kıymeti...": Juan de Mena'nın *El laberinto de Fortuna* adlı şiirinden, 708.

Kutsal Kâse: Arthur efsanesinde Kral Arthur ve şövalyelerinin aradığı kâse, 418.

"Küçük çoban, nereden...": Bir İspanyol halk şarkısından, 879.

La Carolea: Jerónimo Sempere'nin, Şarlken'in zaferlerini konu alan, 1560 tarihli epik şiiri, 79.

La Cava: Efsaneye göre, son Vizigot kralı Rodrigo tarafından aldatılan, Kont Julian'ın kızı, 648.

La Celestina (Comedia de Calixto y Melibea): 1499'da imzasız yayınlanan, Hıristiyanlığı benimsemiş Fernando de Rojas adlı bir Yahudi'nin yazdığı öne sürülen, diyalog tarzında, erken Rönesans'ın başyapıtı sayılan, ilk gerçekçi İspanyol romanı, 47.

La Numancia: Cervantes'in 1582-87 arasında yazdığı, günümüze gelen oyunlarından biri, 410.

Laguna, Andrés: (1499?-1560), Dioskorides'in *İlâç Bilgisi Üzerine* adlı kitabını çeviren ve ekler yazan doktor, 152.

Lamia: Klasik mitolojide çocukları yiyip yutan dişi şeytan veya Zeus'un âşık olduğu Libya kraliçesi, 40.

Lancelot (Göllü Lancelot): Arthur efsanesindeki Yuvarlak Masa Şövalyeleri'nden biri. Kral Arthur'un karısı Guinevere ile yasak aşkı, birçok romansa konu oldu, 59, 111, 418, 561, 633, 634.

Latino, Juan: (ö. 1573), Sesa dükünün bir zenci kadın kölesinin oğlu. Nükteleriyle, Latince şiirleriyle tanınmıştı, 44.

Lazarillo de Tormes: 1554'te imzasız yayınlanan, alışılmış soylu kahramanların tersine sıradan bir serserinin, aklını kullanarak varlığını sürdürme çabalarının gerçekçi bir dille anlatıldığı, İspanyol romanı, 47, 185.

Lemos (7. Kontu) (Pedro Fernández Ruiz de Castro): (1576-1622), 1610-1616 arasında Napoli kralı, 1613-1616 arasında Cervantes'in koruyucusu, 441, 447, 448, 451.

León, Manuel de: Katolik Hükümdarlar döneminde yaşamış, olağanüstü gücü ve cesaretiyle efsanevî bir savaşçı ünü kazanmış şövalye. Bir hanımın düşürdüğü eldiveni almak için, elinde kılıcıyla aslan kafesine girdiği söylenir, 417, 547.

Lirgandeo: Güneş Şövalyesi'nin hocası, 379, 662.

Lofraso, Antonio de: 1573'te yayınlanan *Aşkın Kaderine Dair On Kitap* adlı pastoral romansın yazarı, 78.

Lucifer (Latince "Işık Getiren"): İlkçağ mitolojisinde sabah yıldızı. Hıristiyanlıkla birlikte, Şeytan'ın Cennet'ten kovulmasından önceki adı olarak kabul edilmiştir, 582.

Lucretia: Eski Roma'da efsanevî kadın kahraman. Soylu Lucius Tarquinius Collatinus'un güzel ve erdemli karısı, 215, 306.

Luna, Álvaro de: (y. 1390-1453), güçsüz kral II. Juan'ın hükümdarlığının büyük bölümünde Kastilya'yı yöneten Kastilya saray nazırı. Portekiz kraliçesi Isabel tarafından idam ettirildi, 44.

Lût, Hz.: Günahkârlığın simgesi Sodom ve Gomorra halkını doğru yola çağırmıştır. Meleklerin buyruğu üzerine arkasına bakmadan Tanrı'nın gazabına uğrayan kenti terkeder, karısı dönüp arkasına bakar ve bir tuz direğine dönüşür, 236.

Lykurgos: (ü. İÖ. 7. yy?) , eski Sparta'da birçok kurumun öncüsü kabul edilen yasa koyucu. Gerçekten yaşayıp yaşamadığı kuşkuludur, 454, 754.

Lysippos: (ü. İÖ. 4. yy.), Büyük İskender döneminde etkinlik gösteren Yunanlı heykeltıraş. Doğalcı bir yaklaşımla ele aldığı ince uzun insan figürleriyle ünlüdür, 644.

Madásima: *Galya'lı Amadis*'te adı geçen üç ayrı ve önemsiz kişi, 203, 205, 206, 646.

Magalona: *Provence'lı Pierre ve Güzel Magalona* öyküsünün kahramanı, Napoli kralının kızı, 418, 684, 691, 692.

Magdalena Meleği: Salamanca'daki Magdalena Kilisesi'nin kulesinde, melek biçiminde bir rüzgârgülü bulunurdu, 581.

Makabiler: İÖ. 2. yy.'da Filistin'de etkinlik gösteren Yahudi rahip ailesi: Mattathias, Yeuda, Yuhanna, Şimeon, Eliezer, Yonatan, İoannes Hyrkanos, 189.

Maldonado, López: Cervantes'in arkadaşı, *Cancionero* adlı, 1586 tarihli eserin yazarı, 78.

Malta Şövalyeleri tarikatı (Hospitalier – St. Jean Şövalyeleri): 11. yy'da kurulmuş şövalye tarikatı. 1309'da Rodos'u ele geçirdiler. 1522'de Osmanlılar'ın Rodos'u fethetmesinden sonra 1530'da imparator V. Karl, Malta Adasını tarikata bağışladı, 341.

Mambrino: Boiardo'nun *Âşık Orlando*'sunda, Renaud de Montauban'a yenilen Magripli kral, 98, 170, 171, 209, 260, 328, 386, 387, 388, 389, 394.

Manikongo: 14. yy.'da kurulduğu sanılan Kongo Krallığı'nı yöneten krala verilen ve Kongo'nun efendisi anlamına gelen ad, 436.

Mantova Markisi (Danimarkalı Ogier): Charlemagne efsanelerindeki On İki Asilzade'den biri, 70, 71, 72, 73, 97, 98, 593, 679.

maravedi (Ar. *murabî*): Riyalin otuz dörtte biri.

Marius, Gaius: (İÖ. y. 157-İÖ. 86), yedi kez konsüllük yapan Romalı komutan ve siyaset adamı, 230.

Martialis, Marcus Valerius: (38/41-y. 103), Roma imparatorluğunun başlangıç yıllarında insanların zayıflıklarını işleyen epigramlarıyla tanınmış şair, 540.

Massili: Romalılar'ın Numidya adını verdikleri bölgede, Kosantine yakınında yaşayan halk, 149.

Mausolos: (ö. İÖ. 353/352), İÖ. 377/376-353 arasında Karia'yı bağımsız bir hükümdar gibi yöneten Pers satrabı, 496.

Medoro: *Çılgın Orlando*'da Angelica'nın kırdan yaralı bulup bir çoban kulübesine götürerek tedavi ettiği ve sonra da âşık olduğu Magripli. Dardinelo'nun pajı, 208, 218, 461.

Melisendra: Charlemagne efsanelerinde Charlemagne'ın kızı. Magripliler tarafından kaçırlır ve yedi yıl sonra Gaiferos tarafından kurtarılır, 602, 607, 608, 609, 611, 612, 613, 836.

Menelaos: Yunan mitolojisinde Sparta kralı ve Miken kralı Atreus'un küçük oğlu, Helena'nın kocası, 870.

Meotides Gölü: Klasik yazarların Azak Denzine verdiği ad, 258 .

Merlin: Arthur efsanesinde büyücü ve bilge kişi. Eski Kelt mitolojisindeki kişiliklerle bağlantılıdır, 587, 588, 591, 663, 664, 665, 667, 668, 669, 670, 684, 693, 730, 804, 806, 830, 875.

Merlo, Juan de: (ö. 1443), Portekiz asıllı İspanyol şövalye, 419.

"Mermerden daha katınsın...": Garcilaso de la Vega'nın bir eglogundan, 864.

Meşhur Dokuzlar: Efsanelere konu olmuş 9 kahraman: Yeşu, Hz. Davud, Yehuda Makabi, Hektor, İskender, Julius Caesar, Arthur, Charlemagne ve Godefroi de Bouillon, 72, 160.

Metuşelah: Eski Ahit'in Tekvin kitabında 969 yıl yaşadığı öne sürülen kral, Nuh'un büyükbabası, 469, 821.

Mevlay Ahmed: 1542'de babası Mevlay Hasan'ı tahttan indirip başa geçen Tunus emiri, 342.

Mevlay Muhammed: 1573-74 yıllarında Hafsi hanedanını yeniden canlandırma girişimi Osmanlılar tarafından bastırılan Tunus emiri, 341.

Mingo Revulgo'nun mısraları: IV. Enrique dönemine ait, 32 satirik şiir içeren anonim şiir dizisi, 451.

Minos: Yunan mitolojisinde Zeus ile Europe'nin oğlu, Girit'in efsanevî hükümdarı. Öldükten sonra Hades'teki üç yargıcın biri olur, 859, 861.

Miraflores: *Galya'lı Amadis*'te Oriana'nın Londra'ya iki fersah uzaklıktaki şatosunun adı, 46.

Mondoñedo piskoposu: Antonio de Guevara (1480-1545), Şarlken'in vakanüvisi, 40.

Montemayor, Jorge de: (y. 1520-1561), İspanyol edebiyatının ilk pastoral romanı *Diana*'yı kaleme alan Portekiz asıllı yazar ve şair, 71, 77, 78.

Montesinos: Charlemagne efsanelerinin sadece İspanyol romanslarında adı geçen bir kahramanı, 584, 586, 587, 589, 591, 592, 595, 660, 667, 730, 777.

Morgante: İtalyan şair Luigi Pulci'nin 1460'larda yazdığı, Rönesans'ın en önemli epik yapıtlarından *Morgante Maggiore*'nin kahramanı olan dev 52, 460.

Mucius (Gaius) Scaevola: Efsanevî Romalı kahraman. Roma'yı Etrüsk kralı Lars Porsena'nın istilâsından kurtardığı (y. İÖ. 509) söylenir, 495.

Musa'lar: Yunan mitolojisinde Pieria bölgesiyle Helikon Dağında bulunan kardeş esin perileri, 558.

Nankörlüğün İntikamı: Lope de Vega'nın (1562-1635) eseri, 410.

Napailer: Yunan mitolojisinde küçük vâdilerde yaşayan periler, 210.

Narváez, Rodrigo de: 1410'da Müslümanlar'dan alınan Antequera'nın ilk valisi, 71, 72, 73.

Nestor: Yunan mitolojisinde Elis'teki Pylos (Navarin) kralı. *İlyada*'da 70 yaşlarında, bilge ve dindar bir ihtiyar olarak tanımlanır, 609.

Niarro'lar (Nyerro'lar): Cadell'lerle sürekli çarpışma halinde olan ve geçmişi ortaçağa dayanan Katalan çetesi, 815.

Nikolaos (Bari'li Nicola, Myra'lı Nicola, Santa Claus): (ü. 4. yy.), hemen bütün kiliselerce anılan ve Noel baba adıyla çağdaş popüler kültürde de etkisini sürdüren ünlü Hıristiyan azizi, 554.

Nimrod: Eski Ahit'in Tekvin bölümünde güçlü bir avcı ve Şinar kralı olarak anlatılan, Ham'ın torunu, 859.

"*Non bene pro...*": Ortaçağ Alman lirik şairi Walther'in bir fablından, 40.

Núñez de Toledo y Guzmán, Hernán: (1475?-1553), *Romanslarda Atasözleri* (1555) adlı yapıtıyla ünlü dilbilimci, 659.

Nysson: *Aeneis*'te arkadaşı Euryalos'un intikamını almaya çalışırken ölen genç Truva'lı, 516.

Octavius, Gaius (Caesar Augustus): (İÖ. 63-İS. 19), ilk Roma imparatoru. Dış görünüşü bakımından cumhuriyetçi kurumlara dayalı otokratik bir rejim kurarak Roma düzenini baştan sona onarmış, Yunan-Roma dünyasına kalıcı barış (Pax Romana) ve refah getirmiştir, 395.

Odysseus: Homeros'un epik destanı *Odysseia*'nın akıllı, güzel konuşan, yetenekli, cesur ve dayanıklı kahramanı, 207, 408, 468.

Oliva'lı Palmerín: *Palmerín* dizisinin ilk kitabı, 1511 tarihli, *Meşhur ve Güçlü Şövalye*

Oliva'lı Palmerin'in Kitabı adlı romans, 76.

Olivante de Laura: Antonio de Torquemada'nın 1564 tarihli, *Makedonya Prensi, Yenilmez Şövalye Don Olivante de Laura'nın Hikâyesi* adlı kitabın kahramanı, 75, 160.

On İki Asilzade: Ortaçağ Fransız epik şiirlerinde Charlemagne'ın çevresindeki birbirine eşit güçte on iki şövalyeden oluşan kurul, 72, 76, 80, 160, 418, 419, 461, 647.

“*Operibus credite.*”: Aziz Yuhanna, 10:38, 606, 751.

Orestes: Yunan mitolojisinde Mykenai (Argos) kralı Agamemnon ile Klytimestra'nın oğlu. Elektra, İphigeneia ve Khrysothemis'in kardeşi, 516.

Oriana: *Galya'lı Amadis*'te, İngiltere kralı Lisuarte'nin kızı, Amadis'in sevgilisi ve daha sonra karısı, 46, 132, 207, 218, 646.

Orpheus: Yunan mitolojisinde insanüstü müzik yetenekleri olan kahraman, 858.

“Oturmuş Don Gaiferos...”: 1573'te yayınlanmış anonim bir şiirden, 607.

Ölüm Şövalyesi: Yunanlı Amadis'in lâkabı, 158.

“Öndekiler çığırtkanlar, arkadan...”: Francisco de Quevedo'nun bir romansından, 608.

Paktolos: Antik çağda Sart çayına verilen ad. Yunan mitolojisinde kral Midas, Dionysos tarafından bu ırmakta yıkanır ve ırmak suları altın pullarıyla dolar, 149.

Palinurus: Truva ve Roma mitolojisinde Aineias'ın dümencisi, 373.

Palladion: Eski Yunan'da tanrıça Pallas'ın (Athena) sihirli nitelikler taşıyan heykeli, 690.

Pallas: Yunan mitolojisinde, kentlerin koruyucusu, savaş, el sanatları ve akıl tanrıçası Athena'nın adının başına takılan bir ad, 690.

“*Pallida mors aequo...*”: Horatius'un *Odes* adlı yapıtından, 40.

Pancaya: Arabistan'da hayalî bir bölge, 679.

Parca'lar: Roma dininde kader ve ölümü simgeleyen tanrıçalar, 678.

Parrasios: (ü. İÖ. 5. yy.), eski Yunanlı ressam. Çoğunlukla mitolojik konuları işlemiştir, 644.

Pausanias: (ü. İS. 143-176), Lydia doğumlu gezgin ve coğrafyacı, 444.

Pegasos: Yunan mitolojisinde Perseus tarafından başı kesilen Gorgo Medusa'nın kanından doğduğuna inanılan kanatlı at. Bellerophontes onunla Olympos'a yükselmek ister, fakat Zeus tarafından düşürülür; Pegasos bir takımyıldıza dönüşür, 257, 685.

Peirithoos: Yunan mitolojisinde, kahraman Theseus'un yoldaşı ve yardımcısı, 685.

Penelope: Yunan mitolojisinde Spartalı İkaros ile peri Periboia'nın kızı ve Odysseus'un eşi. Eşinden ayrı kaldığı yirmi otuz yıl sürece başka kocaya varmamak için ayak diremesiyle, evlilikte vefa ve sevginin simgesi haline gelmiştir, 306.

Pépin III: (y. 714-768), Karolenj hanedanından ilk Frank kralı, Charlemagne'ın babası, 410.

Pérez de Vargas, Diego: 13. yy.'da, Fernando III döneminde yaşamış ve kahramanlıkları romanslarda anlatılmış İspanyol şövalye, 85, 417.

Persius (Aulus Persius Flaccus): (İS. 34-62), Romalı stoacı şair. Yergileri diğer klasik Latin yergilerinden daha derin bir ahlâkî boyut içerir, 540.

Phoibos: Yunan mitolojisinde tanrıların en saygın ve en etkili olanlarından biri olan Apollon'un lâkâbı, 558, 713.

Pierre: Bernardo de Treviez'in Provans dilinde yazdığı, *Provence'lı Pierre ve Güzel Magalona* adlı öyküsünün kahramanı olan şövalye, 418, 419, 684, 691.

Pintiquiniestra: *Yunanlı Amadis* romansında adı geçen kraliçe, 75.

Pius V (Antonio Ghislieri): (1504-1572), 1566-72 arasında Papa. Osmanlılar'a karşı başarılı bir Haçlı seferi düzenledi. İnebahtı Deniz Savaşı, Haçlı donanmasının zaferiyle sonuçlandı, 340.

Platir: *Palmerín* dizisinin 4. kitabı olan *İmparator Primaleón'un Oğlu Yürekli ve Güçlü Şövalye Platir'in Öyküsü* adlı, 1533 tarihli anonim romansın kahramanı, 75, 91, 160.

Polo, Gaspar Gil: 1564 tarihli, *Âşık Diana'nın Birinci Bölümü* adlı eseriyle İspanyol pastoral edebiyatının en iyi örneklerinden birini vermiş yazar, 78.

Portia: Genç Cato'nun kızı, Brutus'un eşi; cesaretiyle ün yapmış Romalı kadın, 309.

"*post tenebras spero...*": Eski Ahit, Eyub 17:12, 853.

Ptolemaios (Batlamyus): (ü. İS. 127-145), eski Yunanlı astronomi, coğrafya ve matematik bilgini, 625.

Pylades: Yunan mitolojisinde Phokis kralı Strophios'un oğlu, Orestes'in en yakın ve sadık arkadaşı, 516.

Pyramus: Ovidius'un *Metamorphoses* 'inde anlatılan Babil aşk öyküsünün kahramanı, 558, 561.

Quintaño: Arthur efsanesinde, sadece İspanyol romanslarında adı geçen nedime, 111, 136, 418, 591.

"*quis talia fando...*": Vergilius'un *Aeneis* 'inden, 681.

rebek: Avrupa'da ortaçağ ve erken Rönesans 'ta kullanılan, üç telli çalgı.

Renaud de Montauban (Rinaldo): Aynı adlı 12. yy. Fransız Charlemagne efsanesinin kahramanı. İspanya'da popüler olmuştur, 53, 75, 80, 287, 459, 461, 642, 685.

Rhadamanthys: Yunan mitolojisinde Zeus 'la Europe'nin üç oğlundan biri. Zeus onu yeraltı yargıçlığına atar, 859, 860, 861.

Rhiphaei Dağları: Eskilere göre, Don ırmağının doğduğu karlı İskitya dağları, 625.

Rodamonte: *Çılgın Orlando*'daki kahramanlardan biri, 459.

Rodrigo: (ö. 711), İspanya'nın son Vizigot kralı. Tarık bin Ziyad'a yenildiği savaşta öldü, 611, 653, 685.

Roland (Orlando): İmparator Charlemagne 'ın On İki Asilzade'sinden biri. 12. yy. Fransız epik şiiri *La Chanson de Roland*'ın kahramanı olan şövalye, 52, 80, 115, 208, 218, 278, 418, 459, 461, 497, 608, 647, 845.

Roncesvalles: Francisco Garrido de Villena'nın, *Meşhur Roncesvalles Savaşının ve On İki Asilzade'nin Ölümünün Gerçek Öyküsü* adlı, 1555'te yayınlanan romansı, 76.

Roque Guinart (Roca Guinarda): (1582-1630?), Katalan çeteci ve kahraman, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817 .

Rufo, Juan: Don Juan de Austria'nın kahramanlıklarını konu alan *La Austríada* adlı 1584 tarihli epik şiirin yazarı, 79.

Sacripante: Ariosto'nun *Çılgın Orlando* 'sunda Angelica'nın âşığı, 98, 461, 473, 614.

Sadık Çoban (Il Pastor Fido): Rönesans dönemi İtalyan saray şairi Giovanni Battista Guarini'nin (1538-1612) 1590 tarihli pastoral oyunu, 827.

Saint-Jean Şövalyeleri: bkz. Malta Şövalyeleri tarikatı, 343, 419, 588.

Saint-Pol Kontu: (1491-1545), I. François döneminde görev yapmış Fransız komutan, 419.

San Diego Matamoros: bkz. Aziz Yakub, 791, 793.

San Pietro İğnesi: Bugün Roma'da, San Pietro meydanına bulunan dikilitaş, 496.

Sandoval y Rojas, Bernardo de: (1546-1618), Toledo başpiskoposu, kardinal, Cervantes'in koruyucusu, 445, 451.

Sannazzaro, Jacopo: (1456-1530), pastoral romans türünün ilk örneği olan *Arcadia* (1504) adlı yapıtıyla ünlü, hem İtalyanca, hem Latince ürünler vermiş İtalyan şair, 880.

Santa Cruz (Markisi), Alvaro de Bazán: (1526-1588), İspanya'nın gücünün doruğunda olduğu sırada denizlerde kazandığı zaferlerle tanınan İspanyol donanma komutanı, 341.

Sant'Angelo Kalesi (Hadrianeum): Roma 'da Hadrianus'un anıtmezarı olarak İS. 135-139 arasında yapılan ve Caracalla'ya kadar Antoninus'ların gömüldüğü yapı, 496.

Santiago tarikatı: Askerî ve dinsel nitelikli Hıristiyan şövalyelik tarikatı. İspanya'daki Müslümanlar'la mücadele etmek ve Santiago de Compostela'ya hacca gidenleri korumak amacıyla yaklaşık 1160'ta, İspanya'da kuruldu, 419, 637.

Sara: Eski Ahit'te Hz. İbrahim'in karısı, Hz. İshak'ın annesi. Uzun ömürlülüğün simgesi haline gelmiştir, 107.

Scipio Africanus: (İÖ. 236-İÖ. 184 /183), Kartacalı komutan hannibal 'i yenerek II. Pön Savaşı'na son veren Romalı komutan. Bu zaferi nedeniyle Africanus soyadını almıştır, 792.

Serendib: Seylan'ın eski adı, 147, 150, 677.

Silenos: Yunan mitolojisinde Dionysos 'u yetiştiren, çirkin, yaşlı, hep eşek üstünde ve hep sarhoş olduğundan ikide bir eşeğinden düşen bilge, 131.

Silva, Feliciano de: *La Celestina* ve *Amadis*'e yazdığı eklerle ün yapmış, tumturaklı üslûbu alay konusu olmuş, 16. yy. İspanyol şövalye romansı yazarı, 52.

Sinon: Truva ve Roma mitolojisinde Akha'ların Truva'dan çekilirken orada bıraktıkları casus, 408.

Sisyphos: Yunan mitolojisinde kurnazlığın simgesi olan ve Ölüm'ü aldattığı için sonsuz cezaya çarptırılan Korinthos kralı, 121.

"Size selâmet bırakıyorum...": Aziz Yuhanna, 14:27, 20:19, 333

Skylla ve Kharybdis: Yunan mitolojisinde, dar sularda Odysseus'un yolunu kesen ölümsüz iki dişi canavar. İtalya'yla Sicilya arasındaki Messina Boğazının iki yanındaki iri ve tehlikeli kayalıklara da bu adlar verilmiştir, 334.

Sobrino: *Çılgın Orlando*'da kılıç, at ve kalkan için yapılan savaşı Agramante 'yle birlikte durduran Sarazen kralı, 391, 392, 459.

Solon: (İÖ. y. 630-İÖ. y. 560), Atinalı devlet adamı ve şair. Eski Yunan'ın Yedi Bilgesi'nden biri olarak kabul edilir, 454.

“*stultorum infinitus est...*”: Eski Ahit, Vaiz, 1:15, 472.

Styxs: Yunan mitolojisinde yeraltı dünyasındaki ırmaklardan biri. “Nefret edilen” anlamına gelir, 858.

Sulla (Felix), Lucius Cornelius: (İÖ. 38- İÖ. 78), İÖ. 82-79 arasında Roma diktatörü, 230.

Şerife: *İbn-is-Serrac ve Güzel Şerife* öyküsünün kadın kahramanı, 72.

“Şövalye, Fransa'ya gidiyorsanız...”: 1573 'te yayınlanmış anonim bir şiirden, 609.

Şövalyeliğin Aynası: Boiardo'nun *Âşık Orlando* adlı şiirinin bir düzyazı uyarlaması, 75.

Tansillo, Luigi: (1510-1568), Napoli'li şair, 286.

Tantalos: Yunan mitolojisinde lânetli bir soyun atası olmakla ve ölümler ülkesinde çektiği cezayla ünlü Lydia kralı, 121.

Tarfe, Álvaro: Tordesilla'lı Alonso Fernández de Avellanada takma adıyla, kim olduğu bilinmeyen bir yazar tarafından yazılan *Don Quijote*'nin ikinci bölümündeki kahramanlardan biri, 872, 873, 874, 875.

Tarquinius Superbus, Lucius: (İÖ. 6. yy.), geleneksel kabule göre Roma'nın yedinci ve son kralı. Eski yazarlar tarafından, kayınpederi Servius Tullius ile karıştırılmıştır, 122.

“Tatlı bir düşmanım..”: İtalyan şair Serafino dell'Aquila'nın (1466-1500) bir şiirinden, 678.

Taulat de Rogimont: Provans dilinde yazılmış, Arthur efsanesini konu alan tek romans, 12. yy. sonlarına ait anonim şiir *Jaufré*'de anlatılan dev, 135, 160.

Tekboynuz Şövalyesi: Yunanlı Don Belianis'in lâkabı, 158.

Terentius (Publius Terentius Afer): (İÖ. 86/185-İÖ. 159?), Roma'nın Plautus'tan sonraki en önemli komedyacı yazarı, 598.

Thermodon: Terme çayının antik çağdaki adı, 149.

Theseus: Yunan mitolojisinde Attika efsanelerinin önemli kahramanlarından biri. Girit'e Minotauros'la çarpışmaya geldiğinde Ariadne kendisine tutulur, Minotauros'un bulunduğu binbir dehlizli Labyrinthos mağarasında kaybolmaması için eline bir yumak iplik verir, 413.

Thisbe: Ovidius'un *Metamorphoses* adlı yapıtında anlatılan Babil aşk öyküsünün kadın kahramanı. Sevgilisi Pyramus ile, aileleri görüşmelerini yasakladığı için, evlerini ayıran duvardaki küçük bir delikten konuşurdu, 199, 558, 561.

Tibullus, Albius: (İÖ. y. 55-İÖ. y. 19), Romalı şair. Cornelius Gallus'la başlayıp Sextus

Propertius ve Ovidius'a kadar gelen bir dizi Latin ağıt yazarının ikincisi, 540.

Timanthes: (d. y. İÖ. 400), en tanınmış eseri "İphigeneia'nın Kurban Edilişi" olan Yunanlı ressam, 644.

Tinacrio: Kimi romanslarda adı geçen bilge büyücü, 261, 263.

Tityos: Yunan mitolojisinde Zeus'un karısı Leto'ya saldırdığı için ciğeri akbabalar tarafından didiklenen dev, 121.

Tomillas (Kont): *Oliva'nın Oğlu Enrique'nin Öyküsü* (1498) adlı İspanyol romansının kahramanlarından biri, 135.

Torralba, Eugenio: Şeytanca faaliyetleri yüzünden Cuenca Enkizisyonu tarafından 1528-1531 arasında yargılanan doktor, 692.

Torres, Francisco Márquez: (1574-1656), Kardinal Sandoval y Rojas'ın yardımcılığı görevini yaptı, 446.

Tostado Ribera de Madrigal, Alfonso: (ö. 1450), çok sayıda eser vermekle ün yapmış yazar, Avila piskoposu, 471.

Traianus: (İS. 53-117), İS. 98-117 arasında Roma imparatoru. Kapsamlı bir bayındırlık programı yürütmüş ve refah düzeyini yükseltmiştir, 408.

Trakya'lı Don Cirongilio: Bernardo de Vargas'ın 1545'te yayınlanan, ağdalı, tumturaklı üslûbuyla dikkat çeken dört ciltlik romansı, 277, 278, 459.

Tristan ve Isolde: Bir Kelt efsanesine dayanan ünlü bir ortaçağ romansının başlıca kahramanları, 418.

Turpin (Başpiskopos): Charlemagne efsanelerinde On İki Asilzade'den biri, 76, 80, 419, 459.

Urbina, Diego de: Cervantes'in İnebahtı Savaşında emrinde çarpıştığı yüzbaşı, 340.

Urganda: *Galya'lı Amadis* adlı şövalye kitabındaki, kılıktan kılığa girebilen bilge büyücü kadın, 43, 73, 379, 662.

Urraca: Kastilya kralı Fernando I'in kızı. Babası topraklarını üç oğlu arasında bölüştürmüştür. Urraca, Sancho'ya karşı Alfonso'yu desteklemiştir, 480.

"Üstelik sanmıyorum ki...": Garcilaso de la Vega'nın bir eglogundan, 858.

Valdivielso, José de: (ö. 1638), Toledo'lu yazar, Lope de Vega'nın arkadaşı. En önemli eseri *Romancero espiritual*, 1612'de yayınlandı, 444.

Vega, Garcilaso de la: (1539-1616), 16. yy.'ın önde gelen İspanyol vakayiname yazarlarından. 1560'larda İspanyol ordusunda görev aldı ve Granada savaşındaki kahramanlığıyla yüzbaşılığa yükseldi, 417, 795, 866.

Velasco, Bernardino de (Salazar Kontu): 1609-1614 arasında Kastilya, La Mancha, Extremadura ve Murcia'daki *morisco*'ların sınırışı edilmesini yürütmüştür, 843 .

Vellido Dolfos: Kastilya kralı Sancho II'yi 1072 Zamora kuşatmasında öldürdüğü anlatılan efsanevî Zamora'lı, 230, 242, 617.

Vergilio, Polidoro: (y. 1470-1555), İtalyan asıllı hümanist. İcatlara ilişkin kitabı *De rerum inventoribus* (1499) çok popüler olmuştur, 581, 595.

vihuela: İri bir gitarı andıran, altı veya yedi çift teli bulunan, İspanyol Rönesans müziğinde lavtanın yerini tutan çalgı.

Verino, Michele: (1469-1487): Çocuklarla ilgili şiirleriyle ünlü Floransa'lı şair, 655.

Villalpando, Gaspar Cardillo: 1557 tarihli, *Summa summularum* adlı eseri Alcalá Üniversitesi'nde ders kitabı olarak okutulan İspanyol yazar, 404.

Vireno: *Çılgın Orlando*'nun kahramanlarından biri. Karısı Olimpia'yı ıssız bir adada terk eder, 787, 788.

Viriathus: Lusitanlar'ın Romalılar'la savaşmaya başladığı İÖ. 153'te birçok Keltiberya kabilesini birleştirmeyi başaran, yetkin strateji uzmanı, 417.

Virués, Cristóbal de: Keşiş Garín efsanesini ve ünlü Montserrat tapınağını konu alan *El Monserrate* (1587) adlı epik şiirin yazarı, 79.

Wamba: 672-680 yıllarında İspanya Vizigotları'nın kralı, 225, 653.

Xenophon (Ksenophon): (İÖ. y. 431-İÖ. y. 352), *Anabasis* adlı yapıtıyla tanınan Yunanlı tarihçi, 38.

Yahuda İskariyot: (ö. İS. y. 30), Hz. İsa'yı 30 parça gümüş karşılığında ele veren havari. Matta ve Yuhanna İncilleri'nde ihaneti açgözlülüğüne dayandırılır, 230, 563.

“Yenilen ne kadar...”: Alonso de Ercilla'nın *La Araucana*'sından, 525.

“Yeterince konuştum, icabına...”: Miguel Sánchez'in bir romansından, 607.

“Yiyorlar, her tarafımı...”: Kral Rodrigo'yla ilgili anonim bir İspanyol romansından, 653.

Yunanlı Amadis (Kızgın Kılıçlı Şövalye, Ölüm Şövalyesi): *Amadis* dizisinin 9. kitabı. Feliciano de Silva tarafından yazılmış, 1530'da yayınlanmıştır, 75, 147, 417.

Yunanlı Don Belianis (Tekboynuz Şövalyesi): Jerónimo Fernández'in aynı adlı şövalye kitabının kavgacı, sayısız yara alan kahramanı, 45, 52, 76, 112, 160, 207, 436, 455, 459, 677.

Yunanlı Don Rugel: Feliciano de Silva'nın 1535 tarihli, *Amadis* dizisinin on birinci kitabı olan eseri, 203.

Yunanlı Lisuarte: *Amadis* dizisinde Amadis'in torunu, Esplandián'ın oğlu, 459.

Yuvarlak Masa Şövalyeleri: Arthur efsanesinde, kralın çevresindeki şövalyeler. Ortaçağ sonunda Avrupa'da kurulan büyük şövalye tarikatlarının ilk örneği sayılır, 111, 145, 160.

Zeuxis: (İÖ. 5. yy. sonları), eski Yunanistan'ın en ünlü ressamlarından biri, 38.

Zoilos: (İÖ. 4. yy.), Yunan Sofist ve eleştirmeni, 38.

Zopyrus: Plutharkos'a göre, Babilliler Dareios'a başkaldırdığında, burnunu ve kulaklarını kesip bunun Pers kralının emriyle yapıldığını söyleyerek halkı ayaklandırmıştı, 408.